

שבוע פרשת בא

(26 January – 1 February 20)

כ"ט טבת – ו' שבט תש"פ

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי
כָל־עֲמֻךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָל־עֲמֻךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֹךְ וְלִוְמֹדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מַאֲדֶּךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָ
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְי דִּגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁרְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָה וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִפֹּי יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִתְּרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמִדְּתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִדְּבוּ יְמִיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאָמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יִדְּוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קִיחַ

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

רוממה ימין יהוה עשה חיל: ז לא־אמות
פִּי־אֲחִיהָ וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: יח יִסֹּר יִפְרֹנִי יְהוָה
וְלִפְנוֹת לֹא נִתְּנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שְׁעֵי־צֶדֶק אָבִי־
כָּם אוֹרֶה יְהוָה: כ זֶה־הַשֹּׁעַר לַיהוָה צְדִיקִים יָבֹאוּ
בּוֹ: כא אוֹדֶךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה:
כב אֲבֹן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה:
כג מֵאֵת יְהוָה הִתְּהָ זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ:
כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׂמַחַה בּוֹ:
כה אֲנִי יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנִי יְהוָה הַצִּלִּיתָה
נָא: כו בְּרוּךְ הָבָא בְּשֵׁם יְהוָה פִּרְכְּנוֹכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל יְהוָה וַיֹּאֲרֶ לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בְּעֵבְתִּים
עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלֵי אֲתָהּ וְאוֹדֶךָ אֱלֹהֵי
אֲרוֹמְמֶךָ: כט הוֹדוּ לַיהוָה בִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חֲסִדּוֹ:

א הוֹדוּ לַיהוָה בִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:
ב וְאֲמַרְנָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ג וְאֲמַרְנָא
בֵּית־אֱהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ד וְאֲמַרְנָא יִרְאִי
יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ה מִן־הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה
עָנֵנִי בְּמִרְחַב יְהוָה: ו יְהוָה לִי לֹא אֵירָא מִהִיעָשָׂה
לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזִי וְאֲנִי אֲרָאָה בְּשֵׁנָאִי:
ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בְּאָדָם: ט טוֹב
לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בְּגִדִּיבִים: י פִּלְגִּי־נִים
סִבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: יא סִבְבוּנִי גַם־
סִבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: יב סִבְבוּנִי כְּדַבּוּרִים
דַּעְכוּ בְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: יג דַּחַח
דַּחִיתָנִי לַנֶּפֶל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה
וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל רַבָּה וַיִּשְׁוַעַה בְּאֶהְלִי
צְדִיקִים יִמְּיִן יְהוָה עָשָׂה חֵיל: טז יִמְּיִן יְהוָה

קִיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

צִוִּיתָה פִּקְדֹתֶיךָ לְשֹׁמֵר מֵאֵד: ה אֲחִלִּי יִכְנֹו דָרְכִי
לְשֹׁמֵר חֻקֶּיךָ: ו אֲזִי לֹא־אֲבֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֹתֶיךָ: ז אוֹדֶךָ בַּיָּשָׁר לִבִּי בְּלִמּוּדֵי מִשְׁפָּטִי

א אֲשֶׁרִי תִמְיִמִּי־דָרְךָ תְּהִלָּתֶיךָ בְּתוֹרַת
יְהוָה: ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדָתִיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ:
ג אֶף לֹא־פָעִלוּ עוֹלָה בְּדַרְכֵּיךָ הַלְכוּ: ד אֲתָהּ

המשך בעמוד קח

תחילת קידוש לבנה: מוצאי שבת קודש פרשת בא, ו' שבת

נקודות משיחות קודש - מזמור קיח מתוך "תהילות מנחם"

ח - טוב לחסות בהוי' מבטוח באדם

ביטחון בה' למעלה מטעם ודעת

ג. החילוק בין ב' האופנים הנ"ל הוא לא רק באופן והרגש מדת הביטחון, אלא משתלשל מכך חילוק בהנהגה בפועל, במחשבה דיבור ומעשה:

כאשר "אשר תעשה" הוא מציאות לעצמו, והטבע תופס מקום, אזי ה"תעשה", התורה ומצוות הם ב' ענינים נפרדים. וכאשר יש ביניהם סתירה, ולדוגמא: אם הוא יאריך בתפילה הוא עלול להפסיד בעסקיו. או אם הוא יהדר בנתינת צדקה בריבוי, אולי יחסר לו ממון להשקיע בעסקיו, וכיו"ב.

המשך בעמוד קט

א) סדר הנחת תפילין	ב	כג) משניות – מסכת חולין	כז) ביאור קהתי.....ריז
ב) מזמורי תהלים קיח, קיט	ג	כד) עין יעקב מסכת מגילה	רכה
ג) סדר מפורט ליום העשירי בשבט.....	ה	כה) מסכת ברכות עם ביאורים	כח) מדף כג עד דף כט .....
ד) מאמר באתי לגני אות י.....	ו		
ה) מאמר ד"ה באתי לגני אחותי כלה			
ו) יו"ד שבט, ה'תש"כ	ח		
ז) משיחת ש"פ בשלח, ט"ו בשבט, ה'תש"כ	לא	כו) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	רנט
ח) מאמר ד"ה באתי לגני אחותי כלה		כז) שולחן ערוך הלכות נטילת ידיים	רס
ט) יו"ד שבט, ה'תש"מ	לח	כח) לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רסז
י) מכתב כללי ו' שבט ה'תש"ל	נ	כט) לקוטי תורה שחורה אני ונאווה וגו' [ב]	רסב
יא) שיחת יום ד' פ' בשלח, יו"ד שבט, ה'תשכ"ט ..	נא	ל) אדמו"ר הזקן	רסג
יב) משיחות יום ד' פ' בא, ג' שבט		מ) תורת חיים	
יג) ושי"פ בא ו' שבט, ה'תשנ"ב.....	נט	נא) אדמו"ר האמצעי	רסז
יד) לקוטי-שיחות פרשת בא כרך טז	עא	נב) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	
יז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח		נג) אדמו"ר ה"צמח צדק"	רסח
יח) המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	עו	נד) תורת שמואל תרל"ב	
יט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בא	עז	נז) אדמו"ר מוהר"ש	רסט
כ) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בא.....	עח	נח) קונטרס עץ החיים	
כא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בא.....	קיא	נח) אדמו"ר מוהרש"ב	רסט
כב) שיעורים בספר התניא (מוגה)		נח) ספר המאמרים – קונטרסים	
כג) לשבוע פרשת בא.....	קיב	נח) אדמו"ר מוהרי"צ	רעא
כד) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בא.....	קכג	נח) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק	
כה) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	קכו	נח) אדמו"ר מוהרי"צ	ערה
שיעורי רמב"ם		נח) אגרות קודש	
כז) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בא	קל	נח) אדמו"ר מוהרי"צ	רעו
כח) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בא.....	קפט		
כח) – ספר המצוות לשבוע פרשת בא	קריב	נח) חומש לקריאה בציבור	רעז
כח) נביאים וכתובים		נח) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רפד
כח) ירמיה פרק כט, אסתר פרק ג-ד	רטו	נח) לוח זמנים לשבוע פרשת בא	רפו
		נח) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רפז

ב"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

אל אני"ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים או
השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"יע
הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ,
הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפסיר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו ויירמו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי - מנחה כדי
לזכות בזה מספר יותר גדול של אני"ש.

להדליק נר שידלק כל המעת לעת. אם אפשר בקל - נר של שעוה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופ"ז דמקואות. אח"כ יאמר
המשנה ר' חנניא בן עקשיא כו' ויאדיר. בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד) בע"פ. ואם אין מי שיחזור
בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר. ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, **בעד עצמו ובעד כל
אחד מבני ביתו שיחיו**, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד פ"ג (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ"פ לראות
את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ"ג, כאלו עומד לפניו. להניח הפ"ג אח"כ בין דפי מאמר, קונטרס
וכו' של תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו.

במשך המעת לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעת לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעת לעת - לבאר לבני ביתו שי' אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו.

במשך המעת לעת - לבקר (אלו הראויים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של
כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע"ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם
פירש"י - ובמקומות המתאימים - גם ע"ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הני"ל מתוך
התועדות.

במשך המעת לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום
כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ,
לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת
התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסוגלת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הני"ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי"ק שלאחריו.

* * *

והוי' יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורננו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל ההילולא, בתוכם ישמיענו
נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

בס"ד, י"ג שבט, ה'תש"י

(י) וְזֶהוּ "וַעֲשׂוּ לִי מִקֹּדֶשׁ וְשִׁכְנֹתֵי בְּתוֹכָם", בְּתוֹכּוֹ לֹא נֶאֱמַר אֲלָא בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד, דְּבָכֵל אֶחָד וְאֶחָד כְּאִשְׁרֵי מִהֲפֹךְ מִחֲשׁוֹכָא לְנִהוּרָא הָרִי אֶסְתַּלַּק יִקְרָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְהוּ עֲלִמִין כִּי, שְׁנַעֲשֶׂה יִתְרוֹן הָאוֹר, דְּהָאוֹר מְאִיר בְּגִלּוּי. וְזֶהוּ "עֲצֵי שִׁטִּים", שֶׁהוּא מֵה שְׁנֵתִיבְרֵר מִהֲשִׁטוֹת דְּלַעֲמַת זֶה, וְזֶהוּ גַם כֵּן שְׁנִקְרָאִים "קֶרְשִׁים", שֶׁהוּא מֵה שְׁמִתִּיבְרֵר מִשְׁק"ר וּקִש"ר, וּמִבְרִיר זֶה נַעֲשֶׂה קֶרְשִׁי הַמִּשְׁכָּן. וּבְעִבּוּדָה הוּא מֵה שֶׁעַל יְדֵי הַעֲסָק בַּתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת מְהַפְּכִים הַהֲרָגָשׁ דְּעוֹלָם (דַּעַם וְעוֹלֵט גַּעֲפִיחַל) עַל הַרְגָּשׁ אֱלֹקִי, וְהִינּוּ דְהֲרָגָשׁ הָעוֹלָם הוּא לְמִטָּה מִן הַדַּעַת כִּנ"ל, הִנֵּה עַל יְדֵי הַהֲתַעֲסָקוֹת בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת מְהַפְּכִים לְנִהוּרָא כִּי, אִזּוּ מִעֵן זֶאֶל דְּעִרְהָ עֶרְוֶן דַּעַם נֵעַם עֲרֵבוֹת שְׁבָקִיּוּם הַמִּצְוֹת וְלִמּוּד הַתּוֹרָה. וְזֶהוּ "בָּאתִי לִגְנִי – לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עֶקְרוֹ בַּתְּחִלָּה", דְּתַחֲלִיל הַכּוֹנֵה בְּכִרְיָאֵת וְהַתְּהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת הוּא מֵה שְׁנִתְּאָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיּוֹת לוֹ יִתְבָּרַךְ דִּירָה בַּתְּחִתּוֹנִים, עַל יְדֵי עֲבוּדַת הָאָדָם בְּבַחֲיִנַת אֶתְפָּאָא וְאַתְהַפְּכָא^א, הִנֵּה הָאָדָם שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כֵּן, "הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגִנִּים", דְּגִנִּים הֵם ב' בַּחֲיִנוֹת גֵּן עֶדֶן כִּנ"ל, גֵּן עֶדֶן הַתְּחִתּוֹן וְגֵן עֶדֶן הָעֲלִיוֹן, כָּל אֶחָד לְפִי מִדְּרַגַּת עֲבוּדָתוֹ הֵם חֲבָרִים (דְּלַפְעָמִים נִשְׁמָה מְנַשְׁמָה נֶאֱצֶלֶת כו') הַמְקַשִּׁיבִים לְקוֹל הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְזֶהוּ "הַשְּׂמִיעָנִי", שֶׁהֵם הַגּוֹרְמִים עֲלֹוֹי בְּמַעֲלַת עֲלִיַּת הַנִּשְׁמוֹת כו'. וְזֶהוּ "הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגִנִּים, אֲמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְכַנְסַת יִשְׂרָאֵל אֶת הַפְּזוּרָה בְּגוֹלָה וְרוּעָה בְּגִנִּים שֶׁל אַחֲרִים", וְהוּא עַל דְּרוּךְ דְּכִתִּיב "כִּי כְּאֲרַבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פִּרְשָׁתִּי אֶתְכֶם" כו', וּבְכָל זֶה יוֹשֶׁבֶת בְּבַחֲיִינַת פְּנִסִּיּוֹת וּבַחֲיִי מִדְּרָשׁוֹת לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, וּבְכַפְרֵט קְבִיעוֹת עִתִּים לַתּוֹרָה בְּרַבִּים, הִנֵּה הַחֲבָרִים שֶׁהֵם מְלֹאכֵי הַשָּׂרָת שְׁנִקְרָאִים חֲבָרִים, לְפִי שֶׁאֵין בִּינֵיהֶם לֹא קִנְיָא וְלֹא שְׁנָאָה וְלֹא תַּחֲרוּת מְקַשִּׁיבִים לְקוֹלָךְ כו'. וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרָאִים יִשְׂרָאֵל "צִבְאוֹת הַיְּהוָה", וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב "וַיְהִי בַּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל צִבְאוֹת הַיְּהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם", הִנֵּה "צִבְאוֹת הַיְּהוָה" הַכּוֹנֵה הוּא עַל יִשְׂרָאֵל, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב "וַיְהִי בַּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא הַיְּהוָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל צִבְאוֹתָם", דְּצִרִּיךְ לְהַבִּין מֵהוּ זֶה דִּישְׂרָאֵל נִקְרָאִים "צִבְאוֹת הַיְּהוָה", דְּשֵׁם צִבְאוֹת לֹא נִזְכָּר בַּתּוֹרָה, וְכֵאֵן קוֹרָא אֶת יִשְׂרָאֵל "צִבְאוֹת הַיְּהוָה". וְכֵן בִּיצִיאַת מִצְרָיִם מִזְכִּיר לְצִבְאוֹתָם דּוֹקָא, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב "כִּי בַּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם". אֲלָא דְּצִבְאָא יֵשׁ בּוֹ ג' פְּרוּשִׁים: א' לְשׁוֹן חֵיל, ב' זְמַן מְגִבֵּל, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב "הֲלֹא צִבְאָא לְאַנּוּשׁ עַלִי אֶרֶץ" וְגו', וְהַג' מְלִשׁוֹן צְבִיוֹן, וְכַדְרִישׁת רז"ל (ראש השנה יא, א) עַל פְּסוּק "וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם כו' צִבְאָם – לְצִבְיוֹנָם נִבְרָאוּ", וְהַפְּרוּשׁ – דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, אִם שֶׁהֵם חֲלוּקִים בְּמִדְּרַגָּתָם, בְּעֲלִי הַשָּׁגָה, שֶׁהֵם מְאִרֵי תוֹרָה וּמְאִרֵי רִזִּין וְסוּדוֹת עֵילָאִין מְאִרֵי חֲכָמָתָא^ב, וְיִשְׁנָם אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים, וְהֵם רַק מְאִרֵי עוֹבְדִין טְבִינ'^ג, שְׁמִקְנִימִים אֶת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּתַמִּימוֹת, גַּם עוֹסְקִים אִישׁ אִישׁ בְּעִבּוּדָתוֹ לְפִי עֶרְכּוֹ בְּתַמְכִּין דְּאוֹרִייתָא^ד בְּגוּפָם וּבְמִמּוֹנָם וְכו', הִנֵּה זֶהוּ צְבִיוֹנָם, שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַיְּפִי מֵה שְׁפָלוּל מְרִבּוּי גִּנּוּנִים, דְּגִנּוֹן אֶחָד הָרִי אֵין בּוֹ יְפִי, וְדוֹקָא רְבּוּי גִּנּוּנִים, הָרִי מְמַשִּׁיבִים גִּלּוּי בַּחֲיִינַת

כח. כשמהפך מחושך לאור, הרי מתעלה (מותרומם) כבודו של הקדוש ברוך הוא בכל העולמות. כט. לאור. ל. שיפנימו (יקלטו) את. לא. התכופות והתהפכות (שני אפני ברור של הנפש הבהמית). לב. בעלי תורה ובעלי סודות עליונים, בעלי חכמה. לג. בעלי מעשים טובים. לד. בתומכי התורה.

הַיּוֹי' עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם. וְצָבָא שֶׁהוּא הַגְּבֻלָּה וּמוֹעֵד, הוּא עַל דֶּרֶךְ "יָמִים יֵצְרוּ וְלוֹ אֶחָד" כו'²⁰, דְּצָבָא לְאַנוּשׁ עַלִי אֶרֶץ, דְּלָכֵל אָדָם הָרִי יֵשׁ לוֹ זְמַן קְבוּעַ דְּיָמִים יֵצְרוּ, וְכֹאשֶׁר מְשָׁלִים יָמָיו בְּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים בְּאַתְחַפְּיָא וְאַתְחַפְּכָא, אַז הוּא בְּכָלֵל צְבָאוֹת הַיּוֹי'. וְזֶהוּ "וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל צְבָאוֹת הַיּוֹי' מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", דְּצְבָאוֹת הַיּוֹי' הֵם יִשְׂרָאֵל, שְׁעַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים בְּאַתְחַפְּיָא וְאַתְחַפְּכָא הֵנָּה הֵם מְבָרְרִים וּמְצַכִּים אֶת הָעוֹלָם, דְּעוֹשִׁים מְקָשֶׁר קָרֵשׁ וְהִינּוּ דְמַהֲקָשֶׁר דְּעוֹלָם, דְּמָה שֶׁהָעוֹלָם מֵרָאָה אֶת עֲצָמוֹ לְמַצִּיאוֹת הָרִי זֶה שֶׁקָר, וְכִידוּעַ דְּעֶקֶר הוּא הַחַיּוֹת הַמְּחִיָּה אוֹתוֹ, הֵנָּה כְּאִשֶׁר לּוֹמְדִים תּוֹרָה וּמְקִימִים אֶת הַמְּצוֹת נִתְחַפֵּךְ לְקָרֵשׁ, שֶׁהוּא מַעְצִי שְׂטִים עוֹמְדִים וּמְחַבְּרִים אוֹר אֵין סוּף כו', וְלָכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם "צְבָאוֹת הַיּוֹי'", שֶׁהֵם מְגִלִּים וּמְמַשִּׁיכִים גְּלוּי ה', וְצָבָא הוּא זְמַן מְגָבֵל, דְּכָל עֲבוֹדָתָם אֲשֶׁר בְּהִימִים יֵצְרוּ שְׁתַּנֵּן לְכָל אֶחָד וְאַחָד, יִהְיֶה לוֹ אֶחָד שְׂפִיאֵר וַיִּתְגַּלֶּה עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ בְּחִינַת ה' אֶחָד.

קְצוֹר. יִמְשִׁיף דְּקָשֶׁר וְשֶׁקֶר דְּעוֹלָם נִהְפֵךְ לְקָרֵשׁ הַמְשָׁכָן, וְעַל יְדֵי זֶה בָּאתִי לְגַנוּנִי, וְחֻבְרִים מְקַשִּׁיכִים כו'. עַל שֵׁם זֶה נִקְרָאִים יִשְׂרָאֵל "צְבָאוֹת", לְשׁוֹן חֵיל, זְמַן, צְבִיוֹן.

(20 ראה לקוטי תורה סוף פרשת שלח. [מאמרים] דיבור המתחיל טוב לי ודיבור המתחיל בידך אפקיד (בספר המאמרים - איריש).)

המשך ביאור למס' ברכות ליום שני עמ' ב

שמע במקומות המטונפים. מבררת הגמרא: לא פסק מקריאתו
במקום הטונף, מאי - מה נאמר עליו. מבארת הגמרא: אמר רבי
מִיֵּאשֶׁה בֶּר בְּרִיה דְּרַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוֹ, עָלִיו הִכְתוּב אִמְר (יחזקאל ב כה)
'וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִהְיוּ [בָּהֶם]',
כלומר, שאין החוקים טובים להם, כיון שנענשים בקיומם, וכגון
זה, הקורא את שמע במקומות המטונפים שנענש על קיום המצוה,
כיון שעשאה בעבירה.
רבי אפי אמר, עליו נאמר 'הוֹי מִשְׁכִּי הָעֵזוֹן בְּחֻבְלֵי הַשָּׂא' (ישעיה ה יח),
כלומר, מושכים הם על עצמם את העוונות בחבלים שאינם עבים,
אלא נוחים להנתק, וכך גם זה שקורא את שמע במקום הטונף,
שנענש בקל, על ידי דיבורו בלבד.
רב אדא בר אבהו אמר מהכא, שנאמר (במדבר טו לא) לגבי העובר
עבודת כוכבים במזיד וביד רמה 'כִּי דָבָר ה' בְּיָדוֹ וְגו' הִכְרַת תִּכְרַת
הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת, וזה שקורא את שמע במקומות המטונפים מבזה את
דבר ה' וראוי הוא להיענש בכרת.
הגמרא מבארת את שכו של מי שפוסק מקריאתו. מבררת
הגמרא: ואם פסק מה שכו. מבארת הגמרא: אמר רבי אבהו, עליו
הִכְתוּב אִמְר (דברים לב מז) 'וְכִדְבַר הוֹאֵה תִאֲרִיכוּ יָמִים', שבשביל דיבור
זה, שנוהרתם עליו מלדברו במקום הטונף, תאריכו ימים, וכשם
שאם אין מפסיק, נענש בקיצור ימים, כך אם מפסיק זוכה לאריכות
ימים.
הגמרא חוזרת לענין כיסוי הגוף בזמן קריאת שמע שהובא לעיל:
אמר רב הונא, היתה מליטת הגוף לו על מתניו, שמכסה ממתניו
ומטה, וממתניו ולמעלה הוא ערום, מותר לקרות קריאת שמע.
תניא נמי הכי, היתה מליטתו של בגד, ושל עור, ושל שק הגוף על
מתניו, מותר לקרות קריאת שמע,

קריאת שמע. אמר רבי יוחנן, אם שהית בהפסקתך, כשהיינו
במבואות המטונפים, זמן שיש בו כדי לגמור את פולה - את כל
קריאת שמע, חזור לראש - חזור לתחילתה. הרי שסובר רבי יוחנן,
שגם המהלך במבואות המטונפים צריך להפסיק מקריאתו, שהרי
היו מהלכים שם ולא עומדים, וקשה על מה שנאמר לעיל בשמו.
הגמרא דוחה את הראיה מן המעשה. מתרצת הגמרא: הכי קאמר
ליה - כך אמר רבי יוחנן לרבי אבהו, לדידי לא סבירא לי - אני איני
סובר דבר זה, כלומר, אינני סובר שהמגיע למבואות המטונפים
צריך להפסיק מקריאתו, אלא יכול לשים יד על פיו ולהמשיך, וכן
אינני סובר שבאופן שהפסיק מקריאתו ושהה כדי לגמור את
כולה, חזור לראש, וכך הייתי פוסק לך אם היית שואל
מלכתחילה, אך לדידה, דסבירא לך - לשיטתך, שאתה חולק על
דברי בשניהם, וסובר שצריך להפסיק מן הקריאה במבואות
המטונפים, שהרי הפסקת מקריאתך, וכן סובר אתה שהקורא
לסירוגין, בהפסקות, לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור, שהרי שאלת
להיכן צריך אתה לחזור, לך אני אומר, אם שהית כדי לגמור את
פולה, חזור לראש. ובאמת סובר רבי יוחנן שיש לחלק בין עומד
למהלך, ואין קשה מדבריו.
הגמרא מביאה סיוע מדברי ברייתות לשתי השיטות: תניא ברייתא
דְּרַב הוֹנָא, שמונת להמשיך ולקרוא את שמע במבואות
המטונפים, תניא ברייתא דְּרַב חֲסֵדָא, שאסור להמשיך ולקרות. תניא
ברייתא דְּרַב הוֹנָא, הַמְהַלֵּךְ בְּמִבְּאוֹת הַמְּטוֹנְפוֹת, מְנִיחַ יָדוֹ עַל פִּיו
וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע. תניא ברייתא דְּרַב חֲסֵדָא, הֵיךְ מְהַלֵּךְ בְּמִבְּאוֹת
הַמְּטוֹנְפוֹת, לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, וְלֹא עוֹר, אֶלָּא שֶׁאֵם הָיָה קוֹרֵא
וְכֹא לְמִקוֹם הַטְּנוּף, פּוֹסֵק.
הגמרא מבארת מה נאמר בכתובים על מי שאינו פוסק מקריאת

ביאור בדרך אפשר

נאמר ב'שיר השירים':

הקדוש ברוך הוא (ה'דוד) אומר לבני ישראל (ה'רעה):

באתי¹ לגני אחתי כלה², ואיתא מובא על זה במדרש³,

במדרש רבה על פסוק זה "לגני - לגנוני, מקום ההתייחדות שלי, וכיון

שנאמר 'לגני' כלומר הגן הידוע

מקודם, הרי הכוונה במלה 'באתי',

חזרתי, למקום שהיה עקרי

בתחלה", למקום שהיה עיקר

מקומי בעבר פי 'עקר שכינה'

המקום העיקרי שבו הייתה עיקר

השראת השכינה בתחתונים היתה

בעולם הזה הגשמי שהוא העולם

התחתון ביותר, אלא שעל-ידי

חטא עץ-הדעת והחטאים

שלאחריו סלקו את השכינה

וגרמו לעלות מהארץ לרקיע

הראשון, כתוצאה מחטא עץ הדעת

ולמעלה יותר, כתוצאה מהחטאים

הבאים עד שהשכינה הסתלקה עוד

יותר ועלתה לרקיע השביעי,

ואחר-כך עמדו האבות אברהם

יצחק ויעקב והצדיקים שהיו

אחריהם והורידו את השכינה

מלמעלה למטה, כל צדיק הוריד

שלב אחד, אברהם אבינו הוריד את

השכינה מהרקיע השביעי לרקיע

השישי וכן הלאה עד שבא משה

שהוא השביעי לאברהם אבינו

(אברהם, יצחק, יעקב, לוי, קהת,

עמרם, משה), וכל השביעין

חביבין⁴, והורידה לארץ

ומשה רבנו (במתן תורה ובבניית

המשכן) הוריד את השכינה מהרקיע

הראשון לארץ, היינו העולם הזה

הגשמי.

וזהו המשמעות של דברי הזהרה

בד אתפניא סטרא-אחרא כאשר הצד האחר, הצד שאינו צד

הקדושה אלא להיפך נכפה ונכנס אסתלק יקרא דקודשא-בריך-הוא

בכולהו עלמין⁵, מתעלה כבודו של הקדוש-ברוך-הוא בכל העולמות

שעל-ידי הצדיקים כמו שבעת הצדיקים שחזרו והורידו את השכינה

ביאור בדרך אפשר

לארץ שעבודתם היא באתפניא, שעובדים את ה' וכופים ומכניעים

את הרע ואתפניא שמביאה לידי אתהפכא וכפיית הרע מביאה

לידי הפיכת הרע לטוב, אזי "אסתלק יקרא דקודשא-בריך-הוא

בכולהו עלמין", כבודו של הקדוש-ברוך-הוא מתגלה בכל העולמות,

היינו שנמשך ויורד ומתגלה

מלמעלה למטה מדרגת האור

שהוא "בכולהו עלמין"

בשורה, האור האלוהי הלא מוגבל

שאינו מתלבש בכל עולם ועולם לפי

ענינו המיוחד אלא מאיר בכל

העולמות בשווה כי אינו מוגבל

ומצומצם בהתאם לעולמות לכן כיון

שמדובר באור כל כך נעלה נקרא

"יקרא" (דקודשא-בריך-הוא)

הוא), שזה הלשון "יקרא"

במשמעות של דבר יקר במיוחד

מורה על גדל ענין יקר

האור, שאין זה אור פרטי

המותאם לכל עולם ולכל נברא בפרט

שהוא אור שקשור עם פרטי

עניני העולם, שמצד זה בגלל

צמצום האור בהתאם לנבראים

הפרטיים יש חלוקים הבדלים

בעולמות, היינו עולמות נעלים

שבהם מאיר אור רב ועולמות נחותים

שבהם מאיר אור מועט עד לעולם

האצילות ועולמות האין-סוף,

שהם עולמות נעלים שמאיר

בהם אור נעלה, והאור שעליו מדובר

כאן איננו אור זה שמצידו יש הבדלי

דרגות בעולמות אלא אור זה

(שנמשך מלמעלה למטה, כאמור,

על-ידי העבודה דאתפניא

סטרא-אחרא ואתהפכא

סטרא-אחרא כפיית והכנעת

הסטרא-אחרא, הכוחות המנגדים לצד

הקדושה, או אפילו הפיכת הסטרא-אחרא לטוב) הוא אור אלוהי גבוה

ונעלה "מפל עלמין" ונמשך בשורה באותה מידה, ללא הבדלים

ל"כלהו עלמין" לכל העולמות (בדומה לאור השמש שמאיר באותה

מידה בארמון המלך ובמקום אשפה, כי אין קשר פנימי והתאמה בין האור

בס"ד, יו"ד שבט, ה'תש"ב

(הנחה בלתי מוגה)

באתי¹ לגני אחתי כלה², ואיתא על זהבמדרש³, "לגני - לגנוני, למקום שהיה

עקרי בתחלה", פי 'עקר שכינה' בתחתונים

היתה, אלא שעל-ידי חטא עץ-הדעת והחטאים

שלאחריו סלקו את השכינה מהארץ לרקיע

הראשון, ולמעלה יותר, עד לרקיע השביעי,

ואחר-כך עמדו האבות והצדיקים והורידו את

השכינה מלמעלה למטה, עד שבא משה שהוא

השביעי, וכל השביעין חביבין⁴, והורידה לארץ.

וזהו "כד אתפניא סטרא-אחרא אסתלק יקרא

דקודשא-בריך-הוא בכולהו עלמין"⁵, שעל-ידי

הצדיקים שעבודתם היא באתפניא, ואתפניא

שמביאה לידי אתהפכא, אזי "אסתלק יקרא

דקודשא-בריך-הוא בכולהו עלמין", שנמשך

מדרגת האור שהוא "בכולהו עלמין" בשורה,

ולכן נקרא "יקרא" (דקודשא-בריך-הוא), שזה

מורה על גדל ענין יקר האור, שאין זה אור

פרטי שקשור עם פרטי עניני העולם, שמצד זה

יש חלוקים בעולמות, עד לעולם האצילות

ועולמות האין-סוף, אלא אור זה (שנמשך

על-ידי העבודה דאתפניא סטרא-אחרא

ואתהפכא סטרא-אחרא) הוא גבוה "מפל

עלמין" ונמשך בשורה ל"כלהו עלמין", ועל זה

(1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק העשירי* מד"ה באתי לגני ה'ש"ת. (2) שה"ש, ה. א. (3) שהש"ר עה"פ. (4) ויק"ר פכ"ט, יא. (5) בתניא פכ"ז (לד, א) ובלקו"ר ר"פ פקודי מציין לזהר ח"ב קכח, ב (ובלקו"ר שם מציין גם לזהר שם סז, ב. וראה גם שם קפד, א). וראה גם תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ר חוקת סה, ג.

(*) הפרק השייך לשנה זו — ראה תו"מ סה"מ באתי לגני ח"א ע' vi וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 למקום שבו הוא מאיר, וְעַל זֶה הארת האור הנעלה הזה נֶאֱמַר
2 "אֶסְתַּלֵּק" לשון עלייה (יְקַרְא דְקוּדְשָׁא-בְרִיךְ-הוּא כו'), לְפִי
3 שְׁגִלּוּי של אור וְנִעְלָה זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם "אֶסְתַּלֵּק", כְּמִבְאֵר
4 בְּאֵרוּכָה בְּמָקוֹם אַחֵר.⁶
5 וְעִנְיָן זֶה של גילוי האור האלוקי
6 הבלי גבול בכל העולמות נַעֲשֶׂה
7 עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, ואין
8 הכוונה רק לצדיקים בדרגת שבעת
9 הצדיקים האמורים לעיל אלא לכל
10 אחד ואחד מישראל כמו שכתוב
11 בנבואת ישעיה "וְעַמָּךְ כָּלָם
12 צַדִּיקִים"⁷, שֶׁהֵם כל בני ישראל
13 פּוֹעֲלִים אֶת "בְּאִתִּי לִגְנִי -
14 לִגְנוֹנִי", שְׂחִיזוֹר הקדוש-ברוך-
15 הוּא לְמָקוֹם שֶׁהִיָּה עֶקֶר דִּירָתוֹ
16 ובני ישראל פועלים שיעקר השראת
17 השכינה תהיה למטה כמו שהיה
18 בתחילת הבריאה, לפני חטא עץ הדעת
19 ושאר החטאים.
20 דְּהִנֵּה עִנְיָן הַדִּירָה וכאמור
21 המגורים של אדם בדירה הם משל לכך
22 שיעקר ה'דירה' של הקדוש-ברוך-הוא
23 היא בעולם הזה הוּא שֶׁבָּה בִּדְרִיתוֹ,
24 מה שאין כן במקומות אחרים שמחוץ
25 לדירתו נִמְצָא הָאָדָם לֹא רַק
26 בְּכַחוּתוֹ הַגְּלוּיִים וְהַנִּסְתָּרִים,
27 אֲלָא בְּאִפְנֵי שֹׁגֵם עֵצִים הָאָדָם
28 דָּר בְּדִירָה⁸, בכוחות הנפש של
29 האדם יש כמה רמות ורבידים, חיצוניים
30 וגלויים (כמו כוח השכל והרגש)
31 ופנימיים (כמו כוח הרצון והעונג)
32 ומעל הכוחות, ברובד עוד יותר פנימי
33 ועמוק, נמצאת עצם הנפש. ומגורי האדם בדירה שלו היא כך שלא רק
34 הכוחות שלו נמצאים בדירה אלא גם העצם שלו נמצא בדירה, וְזֶהוּ גַם
35 בנמשל בדירת הקדוש-ברוך-הוא בעולם עִנְיָן "דִּירָה של האלוקות
36 בְּתַחְתּוֹנִים", ובמיוחד בעולם הזה שהוא עולם תחתון שאין תחתון למטה
37 ממנו שֶׁבְּ"תַחְתּוֹנִים" נִמְצָא לא רק האור האלוקי של הספירות
38 העליונות שהם כוחות של הקדוש-ברוך-הוא, ולא רק החלק הפנימי והנסתר
39 של הכוחות אלא גם מְהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ עצם האלוקות עצמו.
40 וְזֶהוּ שֶׁעַל-יְדֵי "אֶתְכַפֵּיָא סְטָרָא-אַחְרָא, אֶסְתַּלֵּק יְקַרְא
41 דְקוּדְשָׁא-בְרִיךְ-הוּא בְּכוּלָּהוּ עֲלָמִין", והמשמעות של דברי הזוהר

היא שעבודת הצדיקים, ושל כללות בני ישראל, "ועמך כולם צדיקים" בכפיית
והכנעת הסטרא-אחרא פועלת שְׁנַמְשָׁף אור ה'סוכב כל עֲלָמִין'
האור הבלי-גבול שכאמור לא מתלבש בכל עולם ובכל נברא לפי עניינו
ומהותו בפרט (ונקרא 'ממלא כל עלמין', כמו שהנשמה ממלאת את הגוף
ומתלבשת בכל אחד מהאברים לפי
עניינו הפרטי) אלא הוא המאיר
מלמעלה בדרך 'סוכב' רמקיף'
שהוא אור המאיר ב'כוּלָּהוּ
עֲלָמִין' כל העולמות, העליונים
והתחתונים, בְּשׂוּהוּ, וְעַד כדי כך
שבאמצעות עבודה זו ממשיכים אפילו
לְבַחֲנִית 'סוכב' הָאֱמֵתִי, וגם
היא נמשכת ויורדת ומאירה למטה
שְׂזָהוּ 'סוכב האמיתי' הוא מְהוּתוֹ
וְעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ (שהוא הָדָר
בְּדִירָה), כְּמִבְאֵר כָּל זֶה
בְּאֵרוּכָה בְּמִאֲמָר שֶׁל 'בַּעַל
הַהוֹלָא' הרבי הרי"צ שנסתלק
ביום יו"ד שבט (בשנת תש"י) דיבור-
המתחיל 'באתי לגני' של שנת תש"י
בְּסַעֲפִים הַקּוּדְמִים לסעיף יו"ד
שהוא הסעיף שאותו לומדים בעיקר
בשנה זו תש"כ ובו בעיקר עוסק מאמר
זה (לאחר שביור"ד שבט שנת תשי"א
היה עיקר הלימוד בסעיף א, בשנת
תשי"ב בסעיף ב וכן הלאה).
(ב) וּמִמְשִׁיף הרבי הרי"צ
בְּמִאֲמָר דיבור המתחיל 'באתי לגני'
הנוכח בְּסַעֲפִי הַעֲשִׁירִי [ניש לוי
חשיבות מיוחדת, ככתוב בתורה (לגבי
הפרשת מעשר מן הבהמה)
"הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ"⁹,
וְכִדְאִיתָא וכמובא בְּגִמְרָא¹⁰ "יִהְיֶה קֹדֶשׁ - מְכַל־מְקוֹם" נאמר
בתורה שהדרך להפרשת מעשר מן הבהמה היא להכניס את כל העדר לדיר
ולהוציא אותם אחד אחד וכל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש
ועל כך נאמר בגמרא שהעשירי קדוש ויש להביאו קרבן מכל־מקום גם אם
"לא מנאן בשבט או שמנאן רבוצים או עומדים", וגם בענייננו, לסעיף
העשירי, כמו לעשירי בכל דבר שבקדושה יש חשיבות מיוחדת 'מכל מקום',
בכל אופן וְעַל-אֶתְחַת-פְּמָה-וְכִמְהָ פֶּאֶשֶׁר לימוד ועיסוק בסעיף
העשירי הוא באופן שכתוצאה מזה מוֹסִיפִים בְּעֲבוּדָה כו', וְזֶה-
לְשׁוֹנוֹ של הרבי הרי"צ בסעיף העשירי של המאמר:

(6) ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בהמאמר (סוף פרק א). וראה בארוכה ד"ה בראשית ברא שנה זו (תש"כ) (סה"מ תש"כ ע' כה ואילך). (7) ישע"י ס, כא. (8) מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' תפט. ועם הגהות — אוה"ת שה"ש כרך ב ע' תרעט ואילך. המשך תרס"ו ע' ג. (9) בחוקותי כז, לב. וראה בכורות נח, ב. זהו ח"ב רעא, א. בחיי ר"פ תרומה. (10) בכורות שם.

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 "וְזֶהוּ הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל הַכְּתוּב בַּתּוֹרָה לַגִּבִּי הַמִּשְׁכֵּן וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ
2 וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכָם¹¹, "בְּתוֹכִי" לֹא נֶאֱמַר עַל אֵף שֶׁנֶּאֱמַר 'מִקְדָּשׁ'
3 בַּלְשׁוֹן יַחֲדָה וְאֵם כֵּן הִיא צְרִיךְ לומר 'בְּתוֹכִי', הַכְּתוּב לֹא אומר 'בְּתוֹכִי' אֲלָא
4 "בְּתוֹכָם" בַּלְשׁוֹן רִבִּים – כִּי אֵין הַכוּוּנָה רַק לַהֲשֵׁרָת הַשְּׂכִינָה בַּמִּשְׁכֵּן
5 וּבִמְקוֹדֶשׁ עֲצֻמוֹ אֵלָּא לַהֲשֵׁרָת הַשְּׂכִינָה
6 בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד¹² מִבְּנֵי
7 יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּכֵל אֶחָד וְאֶחָד
8 בְּאֶשֶׁר מִהֶפֶךְ מִחֲשׂוֹכָא
9 לְנִהוּרָא, מִחוּשֶׁךְ (הִיפֵךְ הַקְדוּשָׁה)
10 לְאוֹר (הַקְדוּשָׁה) הָרִי "אֶסְתַּלַּק
11 יִקְרָא דְקוֹדֶשׁא־בְּרִיךְ־הוּא
12 בְּכוּלְהוּ עֲלֵמִין" מִתַּעֲלָה כְבוֹדוֹ
13 שֶׁל הַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא בְּכָל הָעוֹלָמוֹת
14 "כֹּה" וְכַאֲמֹר לַעֲלֵל הַכוּוּנָה לַהֲאָרָה
15 וּגִילּוֹי שֶׁל הָאֵין־סוֹף (הָאוֹר שֶׁמֵּאִיר
16 בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשׂוּוֹה) בְּעוֹלָם זֶה
17 הַגִּשְׁמִי הַנִּחּוּת.
18 וּמִמִּשְׁיָךְ, "וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי
19 בְּדַבְרֵי הַמִּדְרָשׁ בְּאֵתִי לְגַנִּי –
20 לְגַנְיָנִי, לְמָקוֹם שֶׁהִנֵּה עֲקָרוֹ
21 בְּתַחֲלָה, הֵינִי שֶׁבַחֲקַמַּת הַמִּשְׁכֵּן,
22 הַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא חוֹר לִשְׁכּוֹן, לְדוֹר
23 וְלַהֲאִיר לְמַטָּה כְּפִי שֶׁהִיא בַּתְּחִלָּת
24 הַבְּרִיאָה, כִּי תַחֲלַת הַכּוּוּנָה
25 וְהַמִּטְרָה שֶׁל הַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא
26 בְּבְרִיאַת וְהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת
27 גַּם הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים הַנְּעִלִים הוּא
28 כְּלִשׁוֹן חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמִדְרָשׁ מֶה
29 שֶׁנִּתְאַוָּה הַקֶּבֶ"ה לְהִיּוֹת לוֹ
30 יִתְבָּרַךְ דִּירָה בַּתְּחִלָּתוֹנִים¹³
31 וְהַצִּנּוֹן לְדוֹר, לִשְׁכּוֹן וְלַהֲאִיר לְמַטָּה,
32 הוּא הַטַּעַם וְהַסִּיבָה וְהַמִּטְרָה שֶׁל
33 הַתְּהוּוֹת כָּל הָעוֹלָמוֹת, כְּפִי שֶׁמִּמִּשְׁיָךְ
34 וּמִבְּאֵר.
35 וְהִנֵּה יָדוּעַ הַבְּאוֹר בַּתּוֹרָה
36 הַחֲסִידוֹת בְּדִיקָה הַלְשׁוֹן שֶׁל חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמִדְרָשׁ "נִתְאַוָּה" דִּןֶקָא
37 וְלֹא 'רַעַה הַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא' וְכַדּוּמָה, שֶׁזֶּהוּ הַמִּטְרָה שֶׁל 'לְהִיּוֹת לוֹ דִּירָה
38 בַּתְּחִלָּתוֹנִים' כְּטַעַם וְסִיבָה לְבְרִיאַת הָעוֹלָם עֲנִין נֶעֱלָה יוֹתֵר בְּכּוּוּנָה
39 וּבַתְּכִלִּית בְּבְרִיאַת וְהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת מֵאֶשֶׁר הַכּוּוּנָה וְהַתְּכִלִּית
40 שֶׁל הַבְּרִיאָה הַמּוֹבָאָה בַּכְּתָבִי הָאֲרִיזָל שֶׁהִיא כֹּה "לְגִלּוֹת שְׁלָמוֹת
- כַּחוֹתִי וּפְעֻלּוֹתִי"¹⁴, כְּלוֹמֵר שֶׁהַכּוּחוֹת וְהַפְּעוּלוֹת שֶׁל הַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־
הוּא יְבוֹאוּ לִידֵי בִיטוּי וּגִילּוֹי בְּצוּרָה הַמוֹשְׁלֶמֶת בְּיוֹתֵר, וְדַבֵּר זֶה אֲפֻשֵׁר כְּשִׁישׁ
עוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים שֶׁבָּהֶם הַכּוּחוֹת וְהַפְּעוּלוֹת פּוֹעֲלִים וּמִתְגַּלִּים וְלִמְעַלָּה
יוֹתֵר מִזֶּה הַבִּיאור הַנוֹסֵף לַתְּכִלִּית וְהַמִּטְרָה שֶׁל הַנִּבְרָא הַמּוֹבָא בַּכְּתָבִי
הָאֲרִיזָל "שֶׁהַבְּרִיאָה הִיא מִצַּד
טַבְּעַת הַטוֹב לְהִטִּיב"¹⁵ מֵאַחֵר
שֶׁהַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא הוּא תְּכִלִּית הַטוֹב,
טַבְּעוֹ וְרוֹצֵנוֹ הוּא לְהִטִּיב לְאַחֵרִים,
וְלִשְׁם כֵּךְ בְּרָא עוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים, כִּדִּי
לְהַשְׁפִּיעַ לָהֶם מְטוֹבוֹ, וְהַטַּעַם שֶׁל
נִתְאוּוֹה הַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא לְהִיּוֹת לוֹ
דִּירָה בַּתְּחִלָּתוֹנִים" נִעֲלָה יוֹתֵר מִשְׁנֵי
הַטַּעַמִּים הַלָּלוּ כִּי טַעַמִּים הֵנָּה
("טַבְּעַת הַטוֹב לְהִטִּיב",
וּלְגִלּוֹת שְׁלָמוֹת כַּחוֹתִי וּפְעֻלּוֹתִי
וּפְעֻלּוֹתִי" כַּאֲמֹר לַעֲלֵל) הֵם
בְּאוֹר עַל קִשְׁיָא וְתִירוֹן הַתְּמִיּהָה
לִשְׁם וְלִאֲזוּה צוּרֵךְ בְּרָא הַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־
הוּא עוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים, וְאֵלּוּ הָעֲנִין
ד'נִתְאַוָּה" הוּא נוֹבֵעַ מִמָּקוֹם
כְּזֶה דְרָגָה כָּל כֵּךְ נִעֲלִית וּפְנִימִית
בְּאוֹקוֹת שְׁלֹא שִׁיךְ בְּדִרְגָּה זוֹ עֲנִין
שֶׁל קִשְׁיָא כָּלָל, פִּדְיוֹעַ¹⁶
בַּתּוֹרָה הַחֲסִידוֹת פִּתְגָם כ"ק
אֲדָמוֹר הִזְקֵן עַל דְּבַרֵּי הַמִּדְרָשׁ
הַלָּלוּ: "אוֹיֵף אֶתְאַוָּה אִיז קִיין
קִשְׁיָא", עַל תְּאוּוֹה אֵין כָּל קוֹשִׁיא
וְהִנֵּה שֶׁהָעֲנִין ד'נִתְאַוָּה" כֹּה
הוּא נוֹבֵעַ מִצַּד הָעֲצָמוֹת שֶׁל
הַאֲלוּקוֹת. כִּשֶּׁם שֶׁבְּאֲדָם, לְהַבְדִּיל,
'תְּאוּוֹה' הִיא דְּבַר יוֹתֵר פְּנִימִי וְיוֹתֵר חֹזֵק
מִשְׁקִילִים שֶׁנוֹבְעִים מִהֵנִין, וְלָכֵן
נֶאֱמַר הַלְשׁוֹן "נִתְאַוָּה"
(שֶׁהוּא מִצַּד הָעֲצָמוֹת שֶׁל
הַאֲלוּקוֹת) כִּשֶּׁם שֶׁבְּאֲדָם, לְהַבְדִּיל,
כִּי עֲנִין הַדִּירָה הוּא לְעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ (כַּנ"ל סְעִיף א)
לַעֲלֵל שֶׁהִשְׁרָאָה וּגִילּוֹי הַשְּׂכִינָה בְּעוֹלָם הִיא גִילּוֹי עֲצָמוֹת הַאֲלוּקוֹת, בְּדוּמָה
לְכַךְ שֶׁאֲדָם גַּר בִּדְרִירוֹתוֹ בְּעֲצָמוֹתוֹ וְלֹא רַק בְּכּוּחוֹת (שׁוֹ).
וְיוֹכֵן יוֹתֵר תֵּכֵן הַדְּבָרִים שֶׁל הַרְבֵּי הָרִיז"צ בְּסְעִיף זֶה שֶׁהוֹבֵאוּ לַעֲלֵל,
עַל־פִּי תוֹרַת הַפֶּעַל־שֵׁם־טוֹב¹⁷ שֶׁמֵּרַב עֲנֻתָנוֹתוֹ שֶׁל אָדָם,

(11 תְּרוּמָה כה, ח. 12) הוֹבֵא בְּשֵׁם רַז"ל בַּלְקוֹת ר"פ נִשָּׂא כ, סע"ב. וּבְכ"מ. וְרָאָה רֹאשִׁית חֲכָמָה שֶׁעַר הָאֵהָבָה פ"ו קְרוֹב
לַתְּחִלָּתוֹ (ד"ה וּשְׁנֵי פְסוּקִים). אֲלֵשִׁיךְ עה"פ תְּרוּמָה שֵׁם ("שִׁמְעָתִי לִמְדִים"). שִׁל"ה סט, א. רֹא, א. חֶלֶק תּוֹשֵׁב"כ תְּרוּמָה
שְׁכָה, ב. שְׁכוֹ, ב. וְרָאָה לְקו"ש כח"ו ע' 173 הֵעֵרָה 45. 13) רֹאָה נִחּוּמָא בַּחוּקוֹתֵי ג. נִשָּׂא טז. ב"ר ספ"ג. בְּמִדְבַר ר' פִּיג',
ו. תְּנִיא רַפְלִי"ו. 14) עֵץ חַיִּים שֶׁעַר א (דְּרוֹשׁ עֵיגוּלִים וְיוֹשֵׁר) בַּתְּחִלָּתוֹ. וְעַד"ז בַּשֶּׁעַר הַהִקְדָּמוֹת הַקְדָּמָה ג. 15) רֹאָה עֵץ חַיִּים
שֶׁעַר הַכִּלְלִים בַּתְּחִלָּתוֹ. עֵמֶק הַמֶּלֶךְ שֶׁעַר א (שֶׁעַר שְׁעִשׂוּעֵי הַמֶּלֶךְ) רפ"א. 16) הַמִּשְׁךְ תְּרַס"ו ס"ע ז וְאֵילֶךְ. 17) כְּתוֹר שֵׁם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לי לפנים או לתקן למעלה ולמטה כו' ויבזה בעקבות מחשבות
2 אלה של ענוה ושפלות הולך בשירות לבו וכו' ואינו עוסק בתורה
3 ותפילה ובמעשי המצוות. והוא האדם שאינו עובד את ה' כראוי בגלל
4 נימוקים אלה של ענוה ושפלות מעין שאמרו רבותינו ז"ל¹⁹ בגמרא
5 ענותנותו של רבי זכריה
6 גרמה חרפן כו', כמסופר שם
7 שלאחר מעשה קמצא ובר קמצא, הלך
8 בר קמצא שנעלב בסעודה והלשין
9 לקיסר שהיהודים מרדו בו. אמר לו
10 הקיסר: ומי אומר? אמר לו: שלח להם
11 קרבן ותראה אם יקריבו אותו. שלח
12 המלך גלגל ובר קמצא עשה בו מום קל
13 שלבני ישראל נחשב מום ולאומות
14 העולם אינו נחשב מום. חשבו החכמים
15 להקריבו משום שלום מלכות. אמר
16 להם רבי זכריה בן אבוקולס: יאמרו
17 בעלי מומין קריבין לגבי מובח. חשבו
18 החכמים להרגו שלא ילך ויאמר
19 לקיסר. אמר להם רבי זכריה: יאמרו
20 מטיל מום בקדשים ייהרג. אמר רבי
21 יוחנן: ענותנותו של רבי זכריה בן
22 אבוקולס החריבה את ביתנו, ושרפה את
23 היכלנו, והגליטנו מארצנו (עד כאן
24 תורת הפעל-שם-טוב).
25 והנה מסיום תורת הפעל-
26 שם-טוב שהענוה שלא
27 במקומה המונעת מאוד מלעסוק
28 כראוי בעבודת ה' היא בדיקת
29 ענותנותו של רבי זכריה
30 שגרמה חרפן בית-המקדש,
31 כדברי הגמרא המובאים לעיל, מוכן,
32 שפאשר הנהגת האדם היא
33 בדיקתו והוא כן עוסק בתורה
34 ובתפילה כראוי (הפך הענוה
35 שלא במקומה), הרי זה הפך
36 החרפן, היינו, שעל-ידי-זה
37 הוא בונה את בית-
38 המקדש²⁰.

39 וזהו מה שכתוב בפאמר בתחלת הסעיף: "וזהו ועשו לי
40 מקדש ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך
41 כל אחד ואחד" כי עבודת ה' כראוי פועלת את העניין של בית המקדש
42 — השראת השכינה למטה בעולם הזה.

1 שברוך כלל ענוה היא דבר רצוי אבל לפעמים ייתכן שדווקא ריבוי הענוה
2 מביא לתוצאות לא רצויות, והדבר גורם שנתרחק מעבודת השם-
3 יתברך, שמצד שפלותו של האדם והמחשבות בסגנון של מי אני ומה
4 אני אינו מאמין כי האדם גורם על-ידי תפלתו ותורתו שפע
5 אלוקי אל כל העולמות, וגם
6 המלאכים נזיזין ומקבלים את
7 השפע שלהם על-ידי תורתו
8 ותפלתו של האדם, שאלו היה
9 מאמין בזה והייתה לו הכרה ראויה
10 בערך הגדול והחשוב של עבודת
11 התפילה ולימוד התורה שלו, כמה
12 היה אותו אדם שכעת הוא שפל
13 בעיני עצמו וממעיט בערך עבודתו
14 עובד את ה' בשמחה וביראה
15 מרב כל וכו' כלשון הכתוב
16 בפרשת התוכחה כמה חמור העדר
17 עבודת ה' מתוך "שמחה וטוב לבב
18 מרוב כל".
19 וגם הבעל-שם-טוב מוסיף ואומר
20 טעם נוסף לכך שכל אדם צריך
21 להחשיב מאד את עבודת ה' שלו
22 בתפילה ובתורה ולא להמעיט בערכה
23 בגלל ענוה ושפלות לתת לב לשים
24 ולהתבונן אל מה שפאמר
25 בתהלים "אם תשכבון בין
26 שפתים"¹⁸, ולעניינו יש לפרש את
27 הפסוק (מלבד הפירושים הרבים
28 שכתבו מפרשי התהלים) שהקב"ה
29 שומר ושוקד על שפת האדם
30 השפה של פה האדם שבה האדם
31 מדבר לנושקה כשהוא אומר
32 כשהאדם מדבר בשפתו בתורה
33 ותפלה כו', מי זה [הוא]
34 האיש אשר לא יאחזנו רתת
35 וזיע של התרגשות עצומה
36 שהמלך גדול ונורא הקדוש-
37 ברוך-הוא שומר ושוקד על
38 שפתים של אדם ומנשק אותן
39 כביכול כו'. ולכן צריך האדם לשום לב ולומר כו' דברי תורה
40 ותפילה ולא להימנע מכך בנימוקים של ענוה ושפלות, מתוך ידיעה והכרה
41 כי כל תנועותיו ועסקיו ודבורו עשה רשם למעלה כו',
42 מה-שאין-בן פשחושב האדם מה אני ספון

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְעוֹד עֲנִין בְּזֶה, בהמשכת האלוקות בעולם על ידי עבודת האדם שְׁאֵף
2 שְׁבִתְחֵלֶת תּוֹרַת הַבְּעַל-שֵׁם טוֹב מִבְּאֵר שְׁעִבּוֹדַת הָאָדָם
3 בַּתּוֹרָה וּתְפִלָּה פּוֹעֵלֶת הַמְשָׁכַת הַשֹּׁפֵעַ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וְגַם
4 בַּמְּלָאכִים, ואם כן מדובר בהשפעת והמשכת אור מוגבל המתאם לכל
5 עולם ולכל מלאך לפי עניינו ומהותו
6 מִפְּלִמְקוֹם מְהֻמְבָּאָר בְּהִמְשָׁךְ 1
7 הַדְּבָרִים של תורת הבעל-שם-טוב
8 שהובאה לעיל שְׁהִמְלִיךְ גְּדוֹל
9 וְנוֹרָא שׁוֹמֵר וְשׁוֹקֵד עַל
10 שְׁפָתַיִם שֶׁל הָאָדָם הַמְדַּבֵּר
11 דְּבָרֵי הַתּוֹרָה אוֹ הַתְּפִלָּה 2
12 (והבעל-שם-טוב מדייק ואומר
13 "מִלֶּךְ גְּדוֹל וְנוֹרָא" דִּיקָא ולא
14 מסתפק באמירת 'המלך' בלבד),
15 מוֹכֵן, שְׁהַפְנָה הִיא לַעֲצָמוֹת
16 הַמִּלֶּךְ כְּפִי שְׁהוּא (לְמַעַלָּה
17 מִמֶּלֶךְ עַל עַם' שְׁהוּ עֲנִין
18 המלכות של המלך כפי שהוא ביחס
19 אל הוולת, אֶלָּא הכוונה לעניין
20 המלכות של המלך) בְּהַתְנַשְּׁאוֹת
21 עֲצָמִית²¹ היינו כפי שהוא מנושא
22 ומרומם מצד עצם מהותו וזו התנשאות
23 ו'מלכות' הרבה יותר נעלית, שְׁאֵהוּ
24 הטעם הפנימי לכך שְׁסִפִּירַת
25 הַמְּלָכוֹת אף שהיא הספירה
26 העשירית והנמוכה ביותר מבין עשר
27 הספירות, מכל-מקום היא מְשַׁרְשֵׁת
28 יש לה שורש ומקור בַּעֲצָמוֹתוֹ
29 וּמַהוּתוֹ של הקדוש-ברוך-הוא
30 בעצמו, לְמַעַלָּה מִהַשְׁרָשׁ שֶׁל
31 'תִּשְׁעַ סִּפִּירוֹת דְּזַעֲרִי-אֲנִפִּין',
32 שאר כל תשע הספירות מלבד ספירת
33 המלכות הנקראות 'ספירות דזעיר'
34 אנפין, של פנים זעירות (בשונה
35 מהבחינות שלמעלה מעשר הספירות
36 הנקראות 'אריך אנפין', פנים ארוכות)
37 וְהִינוּ, שְׁעַל-יְדֵי עֲבוֹדַת
38 הָאָדָם נַעֲשִׂית וְיִוֵּרֶת וּמִתְגַּלִּית
39 בעולם הַמְשָׁכַת הַעֲצָמוֹת דְּוָקָא
40 כלומר, לא רק המשכה של האור
41 המתגלה מן העצם אלא התגלות העצם ממש.
- וְזֶהוּ גַם אוֹמְרוּ לִפִּי זֶה יוֹכֵן גַּם הַמֶּשֶׁךְ דְּבָרֵי הַבְּעַל-שֵׁם טוֹב בַּתּוֹרָה זֶה
"שְׁאֵלוּ הִיָּה מֵאֲמִין כּו' הָאָדָם וּמְכִיר בְּגוֹדֵל הַהִשְׁפָּעָה שֶׁל עֲבוֹדָתוֹ
בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת הִיָּה עוֹבֵד אֶת ה' בְּשִׁמְחָה כּו' מֵרֵב כֹּל",
כִּידוּעַ²² המובא בתורת החסידות בשם האריז"ל בְּפִרוּשׁ הַכְּתוּב²³
עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׁמְחָה
וּבְטוֹב לִבְבּ מֵרֵב כֹּל, היינו שיש
יתרון לעבודת ה' כשהיא "מְרֵב כֹּל"
שְׁאֵהוּ עַל-דֶּרֶךְ שְׁאֲמָרוּ
חֲכָמֵינוּ ז"ל²⁴ בְּפִרְקֵי אָבוֹת "יִפְהָ
עֲרִיפָה אִפִּילוּ שְׁעָה אַחַת
בְּתַשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים
בְּעוֹלָם-הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם-
הַבָּא", הִינוּ, שְׁ"חַיֵּי הָעוֹלָם-
הַבָּא" הֵם בְּחִינַת "כֹּל",
והטעם שנקראים "כֹּל" הוא מפני
שְׁכּוֹלָל התענוג שיש לנשמות בגן-
עֵדֶן כֹּל הַתַּעֲנוּגִים הַיּוֹתֵר
עֲלִיוֹנִים הנעלים ביותר כּו' (בְּמוֹכֵן גַּם מִהֻמְבָּאָר לְעִיל
בְּפִרְקֵי הַשְּׁבִיעִי בְּהִמְשָׁךְ הַמֵּאֲמָר²⁵
ב'המשך', קבוצת מאמרים אלו של
'באתי לגני' בְּפִרוּשׁ הפנימי של
הכתוב "כִּי כֹל בְּשָׁמַיִם
וּבְאָרֶץ"²⁶), וְלִכֵּן בגלל החשיבות
הגדולה של עבודת ה' בתורה ותפילה
וקיום מצוות בעולם הזה "יִפְהָ
שְׁעָה אַחַת בְּתַשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים
טוֹבִים בְּעוֹלָם-הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי
הָעוֹלָם-הַבָּא" ("מֵרֵב כֹּל"),
לִפִּי שְׁעַל-יְדֵי הָעֲבוֹדָה
בְּעוֹלָם-הַזֶּה נַעֲשִׂה הַמְשָׁכַת
הַעֲצָמוֹת ואילו העונג וההנאה של
הנשמות בגן-עֵדֶן היא מדרגות נמוכות
יותר ביחס לעצמות האלוקות.
וְזֶהוּ גַם מָה שְׁכָּתוּב בַּמֵּאֲמָר
'באתי לגני' הנוכח בְּהִמְשָׁךְ
הַסְּעִיף הַנוֹכַח, הַעֲשִׂירִי,
שְׁ"תַחֲלַת הַפְּנִיָּה הַהִתְחַלָּה וְהִסּוֹד
שֶׁל הַמְּטָרָה וְהַתְּכִילִית בְּכִרְיָאָת
וְהַתְּהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת הוּא מָה
שְׁנִתְּאָה הַקֶּבֶץ לֹא יִתְבָּרַךְ דִּירָה בַּתְּחִתּוֹנִים", שְׁהוּא

(21) ראה ד"ה וידבר אלקים אכה"ד עדר"ת (המשך תער"ב ח"א ע' תעא). סה"מ תש"ג ע' 22 ואילך. ועוד. (22) ראה תו"א קז, א. קכב, ב ואילך. סה"מ תער"ב-תרע"ו ע' קצז ואילך. וראה גם ד"ה ואלה שמות שנה זו ס"ב ואילך (סה"מ תש"כ ע' סח ואילך). (23) תבוא כח, מז. (24) אבות פ"ד מ"ז. (25) פרק ז. (26) דברי הימים-א כט, יא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עֲנִין הַמְשָׁכָה הַעֲצָמוֹת, כמבואר לעיל, כשם שבמשל האדם עצמו גר
2 בדירה ומצד זה נַעֲשִׂית הַעֲבוּדָה של היהודי בַּפֶּעַל בַּעֲצִי
3 שְׁטִים, הקרשים שמהם נעשה המשכן מסמלים את עבודת ה' של כל
4 יהודי כי 'שטים' מלשון 'שטות' הוא עבודת ה' על־שכלית, למעלה מהשכל
5 וההיגיון, 'שטות דקדושה' שְׁהוּא
6 מֵה שְׁנֵת־בְּרַר על ידי הפרדת הטוב
7 מן הרע והעלאתו לקדושה
8 מֵה' שְׁטוֹת דְּלַעֲמַת־זֶה, דְּלַעֲמַת־זֶה, לְהִיּוֹת 'עֲצִי שְׁטִים עֲמָדִים'²⁷,
9 שלמטה מן השכל וההיגיון לְהִיּוֹת
10 'עֲצִי שְׁטִים עֲמָדִים'²⁷,
11 בְּדִגְמַת הַעֲמֻדִים שְׁמַחֲבָרִים אֶת הַרְצָפָה עִם
12 אֶת הַרְצָפָה עִם הַגֵּג, שְׁהוּא עֲנִין חֲבוּר הָעוֹלָם עִם אֱלֻקוֹת²⁸, עַד
13 עֲנִין חֲבוּר הָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן
14 הַנִּמְשָׁל לַרְצָפָה עִם אֱלֻקוֹת²⁸
15 הַנִּעֲלִית שְׁהוּא מִסְמַל הַגֵּג, וְהַחִיבוּר
16 הוּא עַד כִּי כִּן שְׁהָעוֹלָם נַעֲשֶׂה
17 'דִּירָה לֹא יִתְבָּרַךְ
18 בַּתַּחְתּוֹנִים', דִּירָה לְמַהוּתוֹ
19 וְעֲצָמוֹתוֹ כְּמִבּוּאָר לַעִיל.
20 (ג) וּמִמְשִׁיף בְּמִאֲמָר בְּסַעֲרִיף הַנִּל (לְאַחֲרֵי
21 הַנִּל הוּא סַעֲרִיף יו"ד (לְאַחֲרֵי
22 שְׁמָסִים עֲנִין "בְּאֵתִי לְגַנִּי")
23 בְּאִוֹר הַפֶּסֶק²⁹ בִּשְׁרֵי הַשִּׁירִים
24 הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים חֲבָרִים מְקַשְׁיָבִים
25 לְקוֹלֵךְ הַשְּׁמִיעִי כו'.
26 דְּהִנֵּה, בְּפֶסֶק זֶה 'הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים'
27 יֵשׁ שְׁלֹשָׁה³⁰ פְּרוּשִׁים
28 (וְדִוְעָ³¹ שְׁכָל הַפְּרוּשִׁים
29 הַשּׁוֹנִים בְּדִבְרֵי אֶחָד שְׁבַת־רָה
30 קְשׁוּרִים זֶה בְּזֶה וּמִשְׁלִימִים
31 זֶה אֶת זֶה). פְּרוּשׁ אֶחָד,
32 דְּ"גָנִים" לִשׁוֹן רַבִּים הֵם שְׁמִי
33 בְּחִינַת גֶּן־עֶדֶן, בְּחִינָה אֶחָד גֶּן־
34 עֶדֶן הַתַּחְתּוֹן וְבְחִינָה שְׁנִיָּה גֶן־
35 עֶדֶן הָעֲלִיוֹן³² (וּבְפֶרֶט־טוֹת
36 יוֹתֵר, הִנֵּה שְׁמִי בְּחִינַת גֶּן־עֶדֶן הַנִּל הֵן בְּחִינַת כִּלְיוֹת וְהֵן
37 כּוֹלָלוֹת בְּמָה וְכִמָּה מְדַרְגּוֹת³³ פְּרִטוֹת הַרְבֵּה יוֹתֵר מִשְׁתִּים),

- 1 וְ"הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים" קָאִי מִכּוּון עַל הַנִּשְׁמוֹת שְׁבַג־עֶדֶן, כֹּל
2 אֶחָד לְפִי מְדַרְגָּת עֲבוּדָתוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, בְּהַתָּאם לְכַךְ הִיא הַבְּחִינָה לֵה
3 הוּא זֹכֶה בְּגֶן־עֶדֶן (עַד לְדַרְגָּה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית בְּגֶן־עֶדֶן), וְהֵם
4 הַנִּשְׁמוֹת שְׁבַג־עֶדֶן נִקְרָאִים בְּשֵׁם "חֲבָרִים", כְּפִי שְׁמַבְאָר
5 בְּמִאֲמָר (בְּמִסְגָּר בְּסוּגָרִים)
6 דְּלַפְעָמִים נִשְׁמָה מְנַשְׁמָה
7 נִאֲצֵלֶת כו'.
8 כְּלוּמָר, הַנִּשְׁמוֹת נִקְרָאוֹת "חֲבָרִים" כִּי
9 כָל הַנִּשְׁמוֹת קְשׁוּרוֹת זֶה לְזֶה וְעַד כִּי כִּן
10 שְׁלַפְעִים הַתַּחְתּוֹת שֶׁל נִשְׁמָה אֶחָד
11 בָּאָה מִנִּשְׁמָה אֲחֵרָה (בְּמִאֲמָר דִּבְיוֹר
12 הַמִּתְחִיל 'הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים' שֶׁל שָׁנָה
13 תִּשְׁ"א אוֹמֵר עַל כִּךְ הַרְבֵּי: וַיֵּשׁ לֹמֵר
14 הַדִּיק בֹּזֵה, דְּמִשְׁמִיעֵנו אֲשֶׁר שִׁיכּוֹת
15 הַנִּשְׁמוֹת זֶה לְזֶה אִין זֶה סֵתָם שִׁיכּוֹת
16 אֵלָּא נִשְׁמָה מְנַשְׁמָה נִאֲצֵלֶת, וּפִירוּשׁ
17 עֲנִין אֲצִילוֹת... שְׁהוּא גִילּוֹי הַהֶעֱלָם,
18 הִינּוּ שְׁהוּא דְּבַר אֶחָד, הוּא אוֹתוֹ הַדְּבַר
19 עֲצָמוֹ אֵלָּא שִׁיר וְנִתְגַּלָּה מִהֶעֱלָמוֹ...
20 וְכִמּוֹ כִּן הוּא בְּשִׁיכּוֹת הַנִּשְׁמוֹת הַנִּל
21 שְׁהוּא עֲנִין אֲצִילוֹת וְגִילּוֹי הַהֶעֱלָם).
22 וַיֵּשׁ לֹמֵר, שְׁבַדִּיק הַלְשׁוֹן
23 נִשְׁמָה מְנַשְׁמָה "נִאֲצֵלֶת" (וְלֹא
24 "נְבָרָה" וְכד'), לְשׁוֹן אֲצִילוֹת,
25 רִמּוֹז עַל הַדְּרָגָה הַיּוֹתֵר
26 עֲלִיוֹנָה שְׁבַג־עֶדֶן הַדְּרָגָה הַעֲלִינָה
27 בְּיוֹתֵר בְּגֶן־עֶדֶן עֲצָמוֹ, וְהוּא עֲנִין
28 הָעֶדֶן שְׁבַת־רָה הַגֶּן³⁴, וְעֶדֶן
29 בְּחִינַת אֲצִילוֹת שְׁלַמְעֵלָה
30 מְעוֹלָם הַבְּרִיאָה כְּמִבּוּאָר
31 בַּחֲסִידוֹת שְׁהַעוֹלָמוֹת הַרוּחָנִים
32 הַעֲלִוִּים מִתְחַלְקִים לֵאבְרַעָה עוֹלָמוֹת
33 כִּלְיִים אֲצִילוֹת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,
34 וְהַבְּחִינָה הַכִּלְיִית שֶׁל גֶּן־עֶדֶן הִיא
35 בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, וְאִילוֹ בְּחִינַת 'עֶדֶן'
36 שְׁהִיא עֲנִין פְּנִימִי וְעִמּוּק יוֹתֵר בִּיחָס לְגֶן־הָאֲצִילוֹת הַנִּעֲלָה מְעוֹלָם
37 הַבְּרִיאָה. וְזֶה לְפִי פִירוּשׁ זֶה "חֲבָרִים מְקַשְׁיָבִים לְקוֹלֵךְ",
27 תְּרוּמָה כו, טו. 28) הַמְשָׁךְ בְּאֵתִי לְגַנִּי הַנִּל ס"ט. 29) שֶׁה"ש ח, יג. 30) בְּהַמָּאֵר נִזְכְּרוּ רַק ב' פִּירוּשִׁים, שְׁהוּבָאוּ לְקָמָן.
וְרָאָה שִׁיחַת ש"פ בִּשְׁלַח הַנִּל ס"ח (תו"מ חכ"ז ע' 359), שִׁישׁ גַּם פִּירוּשׁ שְׁלִישִׁי — ש"הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים" קָאִי עַל בְּנִי
שִׁיּוּשִׁים בְּבִתִּי כְּנִסְיוֹת וּבְתִי מְדַרְשׁוֹת בְּאוֹפֵן שֶׁל חֲבָרִים, בְּאֵהָבָה וְקִיבוּץ אֶחָד (שְׁהַש"ר ע"פ פ"ח, יג (ב), וּבְפ"י מ"ב).
וּבְהַמָּאֵר הוּבָאוּ רַק ב' פִּירוּשִׁים, שֶׁהֵם ב' הַקְצוּוֹת, קֶצֶה הַיּוֹתֵר עֲלִיוֹן וְקֶצֶה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן, וְלֹא הוּבָא פִירוּשׁ הַגִּי, כִּיוֵּן
שֶׁשִּׁיךְ לַעֲבוּדָה שְׁבוּמָן הַבֵּית, וְלִכְּנֵן אִין זֶה נִוָּגַע עֲתָה. 31) רָאָה לְקוּ"ש ח"ג ע' 782; 896. וּבְכ"מ. 32) זֶה ח"ב מו, א
וּבְמִקְדָּשׁ מֶלֶךְ שֵׁם. אוֹהֶ"ת שֶׁה"ש כִּרְך ב ס"ע תִּשְׁשָׁה. שֵׁם ע' תִּשְׁעֻט. 33) רָאָה תו"א תְּצוּה פ"א, ג. וּבְכ"מ. 34) רָאָה בְּרִכּוֹת
לד, ב. וְרָאָה תו"א מִשְׁפָּטִים ע"ה, ד.

27) תְּרוּמָה כו, טו. 28) הַמְשָׁךְ בְּאֵתִי לְגַנִּי הַנִּל ס"ט. 29) שֶׁה"ש ח, יג. 30) בְּהַמָּאֵר נִזְכְּרוּ רַק ב' פִּירוּשִׁים, שְׁהוּבָאוּ לְקָמָן.
וְרָאָה שִׁיחַת ש"פ בִּשְׁלַח הַנִּל ס"ח (תו"מ חכ"ז ע' 359), שִׁישׁ גַּם פִּירוּשׁ שְׁלִישִׁי — ש"הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים" קָאִי עַל בְּנִי
שִׁיּוּשִׁים בְּבִתִּי כְּנִסְיוֹת וּבְתִי מְדַרְשׁוֹת בְּאוֹפֵן שֶׁל חֲבָרִים, בְּאֵהָבָה וְקִיבוּץ אֶחָד (שְׁהַש"ר ע"פ פ"ח, יג (ב), וּבְפ"י מ"ב).
וּבְהַמָּאֵר הוּבָאוּ רַק ב' פִּירוּשִׁים, שֶׁהֵם ב' הַקְצוּוֹת, קֶצֶה הַיּוֹתֵר עֲלִיוֹן וְקֶצֶה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן, וְלֹא הוּבָא פִירוּשׁ הַגִּי, כִּיוֵּן
שֶׁשִּׁיךְ לַעֲבוּדָה שְׁבוּמָן הַבֵּית, וְלִכְּנֵן אִין זֶה נִוָּגַע עֲתָה. 31) רָאָה לְקוּ"ש ח"ג ע' 782; 896. וּבְכ"מ. 32) זֶה ח"ב מו, א
וּבְמִקְדָּשׁ מֶלֶךְ שֵׁם. אוֹהֶ"ת שֶׁה"ש כִּרְך ב ס"ע תִּשְׁשָׁה. שֵׁם ע' תִּשְׁעֻט. 33) רָאָה תו"א תְּצוּה פ"א, ג. וּבְכ"מ. 34) רָאָה בְּרִכּוֹת
לד, ב. וְרָאָה תו"א מִשְׁפָּטִים ע"ה, ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שֶׁהַנְּשָׁמוֹת שֶׁבִּגְנֵן-עֵדֶן שֶׁנִּקְרְאוֹת "חֲבָרִים", "מִקְשִׁיבִים"
 2 לְקוֹל הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה שֶׁל הַנְּשָׁמוֹת הַמְּלַבְּשׁוֹת בַּגּוֹף לְמִטָּה
 3 וְהַנְּשָׁמוֹת שֶׁלֹּא מְלַבְּשׁוֹת שֶׁפַע וְחַיּוֹת מִהַנְּשָׁמוֹת שֶׁלֹּא מִטָּה. וְזֶהוּ
 4 "הַשְּׂמִיעָנִי", שֶׁהֵן (הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבִּגְנֵן-עֵדֶן שֶׁל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבִּגְנֵן-עֵדֶן וְזֶה
 5 וְהַתְּפִלָּה) הַגּוֹרְמִים עֲלוֹי
 6 בְּמַעֲלַת עֲלִית הַנְּשָׁמוֹת
 7 (שֶׁבִּגְנֵן-עֵדֶן) וְלֹכֵן הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבִּגְנֵן-
 8 עֵדֶן מִבְּקֻשׁוֹת מִהַנְּשָׁמוֹת שֶׁלֹּא מִטָּה
 9 לְהַשְׂמִיעַ לָהֶן אֶת קוֹלוֹת הַתּוֹרָה
 10 וְהַתְּפִלָּה.
 11 וּפְרוּשׁ שְׁנִי, שֶׁ"הַיּוֹשֵׁבֶת
 12 בְּגִנִּים" (אֵינוֹ בֶּאֱפֹן הַיּוֹתֵר
 13 עֲלִיּוֹן, כִּפִּי שֶׁהַנְּשָׁמוֹת הֵן
 14 בְּגִן-עֵדֶן בְּדִרְגָּה הַיּוֹתֵר נְעִלִית
 15 דִּ"נִשְׁמָה מְנַשְּׂמָה נֶאֱצָלֶת",
 16 בְּבַחֲבִינַת אֲצִילוּת, כִּאֲמֹר לַעֲלִי
 17 בִּפְרוּשׁ הָרִאשׁוֹן בִּ"הַיּוֹשֵׁבֶת בְּגִנִּים"
 18 אֵלָּא פִּירוּשׁ שֶׁעַל פִּי הַיּוֹשֵׁבֶת בְּגִנִּים
 19 הוּא לְמִטָּה מְטָה, דִּ"קֹּאֵי מִכּוּן
 20 עַל "כְּנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל הַפְּזוּרָה
 21 בְּגוֹלָה וְרוּעָה בְּגִנִּים שֶׁל
 22 אֲחֵרִים"³⁵, כִּפִּי שֶׁמִּשְׁמִיךְ וּמִבְּאֵר
 23 דִּהְיִינוּ, שֶׁהַנְּשָׁמוֹת לְמִטָּה
 24 בְּעוֹלָם הַזֶּה נִמְצְאוֹת "בְּגִנִּים שֶׁל
 25 אֲחֵרִים" (בְּעֵנִינִים שֶׁל
 26 "לְעַמְתָּ-זֶה" שֶׁהוּא הַצֵּד הָאֲחֵר,
 27 הַהִפּוּךְ מִצֵּד הַקְּדוּשָׁה) בֶּאֱפֹן שֶׁל
 28 יִשְׂכִּיבָה הֵינּוּ בְּדֶרֶךְ קִבְעוּת
 29 וְהַתְּיַשְׁבוּת בְּכִיכּוֹל, וּמִכָּל-
 30 מְקוֹם לְמִרוֹת שֶׁלְכֹאֲרוֹהֵ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 31 יוֹשְׁבִים' וְשׁוֹקְעִים בְּדַבְרִים לֹא רְצוּיִם
 32 עוֹמְדִים בְּנִסְיוֹן וְ"יּוֹשְׁבִים
 33 בְּבִתִּי בְּנִסְיוֹת וּבִתִּי מְדַרְשׁוֹת
 34 לְעִסְקַת פְּתוּרָה", הִנֵּה
 35 הֵ"חֲבָרִים" שֶׁהֵם מְלֹאכֵי
 36 הַשָּׂרָת שֶׁנִּקְרְאוֹת "חֲבָרִים" זֶה
 37 לֹא לְפִי שֶׁאֵין בִּינְיָהֶם לֹא
 38 קִנְיָה וְלֹא שְׁנָאָה וְלֹא
 39 תַּחְרוּת³⁶, שֶׁהֵרִי מִלְּאֻכִּים אֵין יִצֹר
 40 הָרַע "מִקְשִׁיבִים לְקוֹלָךְ" כִּי.
 41 וְהֵינּוּ, שֶׁעַם הֵיחָד הֵיחָד שֶׁהַנְּשָׁמוֹת
 42 לְמִטָּה שֶׁנִּמְצְאוֹת "בְּגִנִּים שֶׁל
 43 אֲחֵרִים" הֵן בְּמַעֲמָד וּמִצָּב
 44 שֶׁמִּצְדֵּעֶצְמָם אֵי-אֶפְשָׁר
- לְקוֹרֵתָן בְּשֵׁם "חֲבָרִים", שֶׁהֵרִי הֵן בְּמַצַּח רֹחַן יִירוֹד וִישׁ בְּהֵם דְּבָרִים
 לֹא טוֹבִים וְלֹכֵן מְפָרֵשׁ שֶׁ"חֲבָרִים" קֹאֵי מִכּוּן עַל מְלֹאכֵי
 הַשָּׂרָת, מְכַל-מְקוֹם "חֲבָרִים מִקְשִׁיבִים לְקוֹלָךְ", שֶׁמְלֹאכֵי
 הַשָּׂרָת מִקְשִׁיבִים לְקוֹל עֲבוֹדָתָן שֶׁל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבִּגְנֵן-עֵדֶן וְזֶה
 פּוֹעֵל עַל הַמְּלָאכִים וּמִשְׁפִּיעַ לְמִלְאכִים,
 אֶפְסָלוֹ כִּשְׁהֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדִרְגָּה
 כְּזוֹ שֶׁהֵם "פְּזוּרִים בְּגִנִּים שֶׁל
 אֲחֵרִים" וְגַם לְפִי פִירוּשׁ זֶה הַכְּתוּב
 מְדַגִּישׁ אֶת גְּדוּלַּת הַמַּעֲלָה שֶׁבְּעִבּוּדָה הֵ'
 שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה.
 וִישׁ לְבָאֵר הַמְּשָׁךְ וְקִשֹּׁר
 הָעֵנִינִים שֶׁבְּמִצָּבָה, דִּהְיִינוּ
 עֵנִין זֶה שֶׁעַל-יְדֵי הָעִבּוּדָה שֶׁל
 נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לְמִטָּה נַעֲשֶׂה
 עֲלוֹי תּוֹסֶפֶת עֲלוֹי בְּנִשְׁמָתוֹת
 הַיּוֹשְׁבוֹת בְּגִן-עֵדֶן, עַד כִּי כֵךְ
 שֶׁהֵן מַתְעַלּוֹת לְהַעֲלוֹי הַיּוֹתֵר
 עֲלִיּוֹן בְּדִרְגוֹת שֶׁבִּגְנֵן-עֵדֶן, כִּפִּי
 הַפִּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן בְּכְתוּב 'הַיּוֹשֵׁבֶת
 בְּגִנִּים' וְכֵן הַעֲלוֹי שֶׁנַּעֲשֶׂה
 בְּמִלְאכִים שֶׁבְּכָל עוֹלָם וְעוֹלָם
 כְּתוּבָה מִעֲבוּרָתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְמִטָּה, כִּפִּי הַפִּירוּשׁ הַשְּׁנִי בְּכְתוּב,
 הוּא עַל-יְדֵי שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּהֵם
 בְּנִשְׁמוֹת שֶׁבִּגְנֵן-עֵדֶן וּבְמִלְאכִים
 תּוֹסֶפֶת אֹרֶךְ אֲלֵקִי. וּמִזֶּה מוֹבֵן
 שֶׁמִּדְּבַר בָּאֵן לֹא אֹדוֹת דִּרְגָּה
 "אֶסְתַּלַּק יִקְרָא דִּקְדוּשָׁא"
 בְּרִיךְ-הוּא בְּכוֹלְהוֹ עֲלֵמִין",
 'אֹרֶךְ הַסּוּכָב' הָאֹרֶךְ הָאֲלֹקִי
 הַסּוּכָב כֹּל עֲלֵמִין שֶׁמֵּאִיר
 בְּ"כּוֹלְהוֹ עֲלֵמִין" בְּשִׁנּוּי, הֵינּוּ
 הָאֵין-סוּף, עֲצָמוֹת הָאֲלֹקוֹת, כִּמְבֹאֵר
 לַעֲלִי בְּאִרְיֻכּוֹ, אֵלָּא אֹדוֹת 'אֹרֶךְ
 הַמְּמַלְא', הָאֹרֶךְ הָאֲלֹקִי הַמְּמַלְא
 כֹּל עֲלֵמִין שֶׁבָּא בֶּאֱפֹן שֶׁל
 הַתְּלַבְּשׁוֹת וְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 המדרגות מדרגה לדרגה באופן מסודר והדרגתי, והוא אור מוגבל המאיר
  - 2 בכל דרגה ועולם לפי ענינו הפרטי, בגן-עדן העליון שנמצא
  - 3 בעולם הבריאה ויש בו הארה מעולם האצילות באפן פנה, באופן נעלה
  - 4 בהתאם לדרגתו ובמלאכים שבעולם העשיה שהוא העולם הנחות
  - 5 מבין ארבעת העולמות הרוחניים
  - 6 הכלליים באפן פנה בהתאם
  - 7 לדרגתם הנמוכה.
  - 8 וזהו באור המשך וקשר
  - 9 הענינים במאמר³⁷, שתחלה
  - 10 מבאר שעל-ידי העבודה של
  - 11 בני ישראל למטה (ב'אתכפא')
  - 12 ר'אתהפכא, כמבואר לעיל)
  - 13 'אסתלק יקרא דקודשא'
  - 14 בריך-הוא ככולהו עלמין',
  - 15 שנמשך ומאיר גם למטה 'אור
  - 16 הסובב', ועד ל'סובב'
  - 17 האמתי, עצמותו ומהותו
  - 18 יתברך, ואחר-כך מוסיף
  - 19 שעבודה זו עצמה פועלת
  - 20 עוד ענין בהמשכת אלקות,
  - 21 שנמשך גם מלבד 'אור הסובב'
  - 22 האין-סוף ובלתי-גבול יש גם הארה
  - 23 והמשכה של 'אור הממלא'
  - 24 המוגבל ומצומצם בכל העולמות
  - 25 כלם, בכל עולם לפי ענינו,
  - 26 וכן פנשמות והמלאכים
  - 27 שבכל עולם - לפי ענינם
  - 28 כמבואר לעיל.
  - 29 ויובן זה על-פי תורת הרב
  - 30 המגיד³⁸ על מאמר רבותינו
  - 31 ז"ל בפרשת השבוע³⁹, פרשת
  - 32 בשלח "ביום בעת קריעת ים-סוף
  - 33 נדמה להם הקדוש-ברוך-הוא לבני
  - 34 ישראל כבחור צעיר, ובסיני
  - 35 במתן תורה נדמה להם הקדוש-
  - 36 ברוך-הוא לבני ישראל כזקן".
  - 37 דלכאורה אינו מובן, והלא
  - 38 כתיב⁴⁰ אודות מתן תורה כי לא
  - 39 ראייתם כל תמונה היינו שהגילוי
  - 40 האלוני לא היה ביצור של דמות
  - 41 מסוימת ונעל-אחת-כמה-
- וכמה שלא שיך בהתגלות האלוניות שנויים, כאן בקריעת ים-סוף
- "כבחור" וכאן במתן תורה "כזקן"?
- ויש לבאר על-פי משל האב האוהב את בנו, ומפני גדל
- האהבה שיש לו לאב לבנו, נחקקה להאב צורת הין שכרע
- אינו נמצא לידו כמו שהיה עומד
- לפניו, וכשהבן קטן עדין
- נדמה לאביו במחשבתו צורת
- קטן, וכשהוא גדול נדמה לו
- צורת גדול במחשבתו ואף
- שמדובר באותו בן עצמו, יש הבדל בין
- הצורה שהאב מעלה במחשבתו כשהבן
- קטן לצורה שהאב מעלה במחשבתו
- כשהבן גדול. וכך גם בנמשל, וזה
- ידוע כי ישראל עליו
- במחשבה האלונית העליונה,
- פרוש: שהם נשמות ישראל
- תמיד נחקקים במחשבה
- העליונה כמו שהבן חקוק
- במחשבת אביו תמיד גם כשאינו
- נמצא לפניו בפועל, והנה כשהבן
- מתפטר במעשיו ומעשיו
- והנהגתו כשרים וטובים וטוב בעיני
- אביו המעשים שלו, כך הוא
- חקוק במחשבת אביו כבן טוב
- שמעשיו טובים, וכשחש-ושלום
- להפך - החקיקה גם-כן כך
- היינו לחיפך מהחקיקה של הבן הטוב.
- וזהו שאמר הכתוב⁴¹ בנבואת
- ישעי' אם רחץ ה' את צואת
- בנות ציון, כביכול שהשם-
- יתברך רחץ וניקה את עצמו⁴²
- מצואת בנות ציון, כפי שמצוין
- בהערות כאן, הרבי אמר את הדברים
- הללו בקול חנוק מבכי, לפי שהיו
- חקקים במחשבתו כביכול
- באופן לא רצוי.
- והנה ידוע⁴³ מאמר חכמינו ז"ל
- שכשיצאו ישראל ממצרים,
- 37) לשלימות הענין — ראה שיחת ש"פ בשלח הנ"ל ס"ט ואילך (תו"מ שם ע' 360 ואילך). (38) לקוטי אמרים סימן ריח.
- אור תורה סימן תב. (39) ראה מכילתא ומדרש לקח טוב פרשתנו (בשלח) טו, ג. מכילתא ופרש"י יתרו כ, ב. (40) ואתחנן
- ד, טו. (41) ישעי' ד, ד. (42) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר זה בקול חנוק מבכי (המו"ל). (43) מכילתא בשלח יד, ל.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הָיוּ כַעֲבָר הַנִּשְׁמָט מֵרַחֵם אִמּוֹ כֹּשֶׁם שֶׁהַעֲוֹבֵר סָגוּר וּמְסוּגָר בְּרַחֵם
2 אִמּוֹ וְלֹא יָכוֹל לְצֵאת אֶךְ בְּלִידָה הוּא נִשְׁמָט הַחֲצוּצָה, כֵּךְ עַד יֵצֵאת מִצְרִים בְּנֵי
3 יִשְׂרָאֵל לֹא יָכֻלוּ לְצֵאת וּבִיצִיאָה 'נֹולֶרֶ' [וְכִידוּעַ⁴⁴ וּמִבּוֹאֵר בְּהִרְחָבָה
4 בְּחִסְדֵּיחוֹת שֶׁהַגְּלוּת נִמְשָׁל לְעֵבֹר, וְהַגְּאוּלָּה נִמְשָׁלָה לְלִידָה].
5 וּכְשֶׁבָאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם הָיוּ
6 כְּנֶעֱר קִטָּן שֶׁגִּמְלָתוֹ אִמּוֹ, וְהָיָה
7 בָּהֶם קִצְת דְּבֹרֵר כִּי הָיוּ דּוֹמִים לְמִי
8 שֶׁכָּבֵר נִגְמָל מֵאִמּוֹ וְהַתְּבַגֵּר קִצְת אֶכָּל
9 לֹא בִשְׁלֵמוֹת וְעֵדִין הָיוּ כְּנֶעֱר
10 שֶׁדִּבְרוּ עֵדִין לֹא מִפּוֹתַח, וְזֶהוּ סוֹד
11 הַטַּעַם הַפְּנִימִי הַנִּסְתָּר שֶׁלֹּא הָיוּ
12 יָכוֹלִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִזְמֹר שִׁירָה
13 מִעֲצָמָם לֵאחֹר קִרְיַת יִסְטוֹף,
14 אֲלֵא מָה שֶׁאֲמַר מֹשֶׁה עָנּוּ
15 אֲחֵרָיו כֹּי⁴⁵, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הָיוּ
16 יָכוֹלִים עֲדִין לִדְבֹר בִּשְׁלֵמוֹת
17 רַק כְּנֶעֱר קִטָּן. וְזֶהוּ פִּירוּשׁ
18 דְּבַר חֲכָמֵינוּ ז"ל הָאֲמֹרִים לְעִיל
19 "בִּינָם נִדְמָה לָהֶם כְּנֶעֱר" וּלְפִי
20 גִירָסָא אַחֲרַת כְּבַחוּר, רוֹצֵה-לִזְמֹר:
21 כְּאֲשֶׁר הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּעֵת
22 הַהִיא, כְּפִי שֶׁהֵייתָה הַדְּרָגָה הָרוּחָנִית
23 שֶׁלָּהֶם בְּאוֹתָה שְׁעָה כְּנֶעֱר שְׁעֵדִין לֹא
24 הַתְּבַגֵּר בִּשְׁלֵמוֹת כֵּךְ נִדְמָה
25 בְּמַחְשָׁבָה עֲלִיּוֹנָה צוּרְתָם גַּם-
26 כֵּן כְּנֶעֱר וּכְבַחוּר. וְכֵאֲשֶׁר בָּאוּ
27 לְמֶרֶה נִמְתָּקוּ שָׁם וְעָלוּ בְּדִרְגָּה,
28 וְזֶהוּ פִּירוּשׁ "כִּי מָרִים הֵם"⁴⁶,
29 וּלְפִי פִשְׁטוֹ הַכְּתוּב מְדַבֵּר עַל הַמִּים
30 שֶׁהָיוּ בְּמֶרֶה, וּלְפִי הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי
31 הַכוֹנֶה גַם לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל עֲצָמָם רוֹצֵה-
32 לִזְמֹר: יִשְׂרָאֵל הָיוּ עֲדִין מָרִים
33 כִּי הָיוּ בְּשִׁלְבֵים רֵאשׁוֹנִים שֶׁל הַתְּקַרְבוֹת
34 לְאֻלּוֹקוֹת, וְנִמְתָּקוּ שָׁם⁴⁷ וְעָלוּ
35 בְּדִרְגָּה. וּכְשֶׁבָאוּ אֶל הַר סִינַי
36 לֵאחֹר הַהֲתַעֲלוֹת בְּמֶרֶה, הָיוּ
37 מְשִׁיגִים כְּבֹר חֲכָמָה עֵלְיָה
38 חֲכָמָה (אֻלּוֹקִית) עֲלִיּוֹנָה, וְהָיוּ אִזּוֹ
39 בְּסוֹד "זֶקֶן זֶה שֶׁקָּנָה
40 חֲכָמָה"⁴⁸ וְהֵם עֲצָמָם הָיוּ בְּבַחֲנִית
41 "זֶקֶן, וְזֶהוּ "בְּסִינַי נִדְמָה לָהֶם כְּזֶקֶן", רוֹצֵה-לִזְמֹר: מִצְוֹתָם
- של בני ישראל באותה שעה שהיו בבחינת 'זקן' נחלקה במחשבה
עליונה בצורת זקן, כדרך הן הנחלק במחשבת אביו כפי
גדולתו ושלמותו (עד כאן תורת המגיד).
וכתוצאה מההבדל שבין הצורה של בני ישראל במחשבה העליונה בקריעת
ים-סוף לצורתם במתן תורה, גם האופן
שבו הקדוש-ברוך-הוא נראה לבני
ישראל היה בהתאם לזה שבקריעת
ים-סוף נראה בצורה של 'בכחור' ואילו
במתן תורה נראה בצורה של 'זקן', כפי
שמשמין ומבאר.
ומזה מהאמור לעיל אודות האופנים
השונים שבהם נחלקה צורת בני
ישראל במחשבה העליונה מוכן
שלפי השנויים באופן
ההנהגה של בני ישראל למטה,
מהאופן היותר תחתון כאשר
ההנהגה היא באופן בלתי רצוי
שצריך להיות "רחץ ה' את
צואת בנות ציון", ועד
להאופן היותר נעלה כאשר
ההנהגה של בני ישראל למטה היא
באופן נעלה ביותר שפני-ישראל
הם (לא רק "כנער" או
"כבכור", היינו מצב של קטנות
ברוחניות אלא) "כזקן", שקנה
חכמה, היינו מצב רוחני נעלה,
נעשית גם המשכת האלקות
מלמעלה למטה באופן כזה,
בהתאם למצב למטה הינו,
שהמשכה היא או מבחינת
ש"נראה כזקן" שהיא מדרגה
עליונה למעלה או מבחינת
ש"נראה כבכור" שהיא מדרגה
תחתונה למעלה, ועד להמשכה
מבחינת ש"צריך לרחץ את
עצמו" בכיכול מפני הפגם
והלכלוך שנוצרו מההנהגה הבלתי
רצויה למטה.
אמנם, בענין זה מדיק הרב
המגיד ומוסיף לשון שנוקב
והלשון, הביטוי, של הרב המגיד שנוקב

(44) יחזקאל קאפיטל טז. וראה תו"א ר"פ וארא. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים ע' רכג ואילך. ובכ"מ. (45) ראה משנה
סוטה כז, ב. גמרא שם ל, ב. ילקוט שמעוני חוקת רמז תשסד. (46) פרשתנו (בשלח טו, כג. 47) לשלימות הענין — ראה
שיחת ש"פ בשלח הנ"ל (לקמן ע' מט ואילך). (48) קידושין לב, ב. ועוד. (49) ע"פ לשון רש"י — יומא יו"ד, א ד"ה
מעניקין.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ועולה הוא שהשנויים באפן ההנהגה למטה לא רק מקבלים ביטוי
  - 2 מסויים ומשתקפים במחשבה העליונה אלא מדייק ואומר שהם "נחקקים
  - 3 במחשבה העליונה", באפן של "חקיקה" דיקא, ויהי
  - 4 ידוע שענין החקיקה הוא באפן שצורת הענין שמחוץ
  - 5 הימנו נחקקת בו גופא עצמו
  - 6 והופכת להיות חלק ממנו, כמו אותיות
  - 7 החקוקות באבן שבשונה מאותיות
  - 8 הכתובות על גבי הקלף שנסארות דבר
  - 9 נפרד מהקלף, האותיות החקוקות הן
  - 10 חלק בלתי נפרד מהאבן עצמה,
  - 11 ובענייני הכוונה שצורתם של בני
  - 12 ישראל חקוקה למעלה ונעשית דבר
  - 13 אחד עם האלוקות הינו, בעצמותו
  - 14 ומהותו יתברך, שבו עצמו
  - 15 נחקקים בכיכול כל השנויים
  - 16 הנ"ל, להיות "נראה כבחור
  - 17 או כזקן" כו' היינו שענינם
  - 18 והנהגתם של בני ישראל נוגע בעצמות
  - 19 האלוקות.
  - 20 ועל-פי-זה יוכן המבאר
  - 21 במאמר שעל-ידי עבודתנו
  - 22 למטה נעשים שני ענינים.
  - 23 ענין אחד, "אסתלק יקרא
  - 24 דקודשא-בריך-הוא בכיולו
  - 25 עלמין", המושכת והתגלות
  - 26 האור שהוא "בכיולו
  - 27 עלמין" בשונה, הוא האור האלוקי
  - 28 הסיובב כל עלמין, כמבואר לעיל
  - 29 באריכות, ועד שנעשה "דירה
  - 30 לו יתברך בתחתונים", דירה
  - 31 לעצמותו, שהוא כאמור הסיובב
  - 32 האמיתי, שזהו מצד החקיקה
  - 33 של בני ישראל ועבודתם בעצמותו
  - 34 ומהותו יתברך. וענין שני,
  - 35 המושכת האור באפן של
  - 36 השתלשלות ממדרגה למדרגה
  - 37 בבחינת 'ממלא כל עלמין',
  - 38 וההארה היא לנשמות ומלאכים
  - 39 לפי שני הפירושים האמורים בחברים
  - 40 מקשיבים, והיא מותאמת לכל נשמה
  - 41 ולכל מלאך בפרט ועד לכנסת-
  - 42 ישראל כפי ש"היא פזורה
  - 43 ורועה בגנים של אחרים"
  - 44 שגם היא מקבלת מאור ה' ממלא כל
- עלמין' לפי ענינה, שזהו מפני שבעצמותו ומהותו יתברך נחקקים כל פרטי השנויים באפן ההנהגה של מטה, שלכן יכולה ההמשכה לירד למטה לתוך הגדרים של סדר ההשתלשלות עד לדרגה כזו שבה שיהי חס-ושלום ענין "צואת בנות ציון", ענין של "לעמת-זה", היפך הקדושה, שגם שאפילו שם יהיה נרגש (שזהו ענין "השמיעני" שגם שם תהיה לאור השפעה) החקיקה בעצם ממש³⁷ ואף על פי שהאור יורד לתוך סדר השתלשלות והוא מצומצם בכל מדרגה לפי ענינה, מכל-מקום ניכר בו שזהו אור הבא מהעצם כי לאמיתו של דבר גם כפי שבני ישראל הם במצב הכי תחתון, צורתם חקוקה למעלה בעצמותו ומהותו.
- (ד) וממשיך הרבי הרי"צ במאמר: ועל שם זה נקראים בני ישראל בתורה "צבאות הוי'", וכמו שפתיב⁵⁰ בתורה אודות יציאת מצרים "ויהי בעצם היום הזה, יצאו כל צבאות הוי' מארץ מצרים". דהנה, "צבאות הוי'" הפונה היא על ישראל, וכמו שפתיב⁵¹ בהמשך הענין שם "ויהי בעצם היום הזה, הוציא הוי' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם". עד כאן מתוך המאמר של הרבי הרי"צ.
- ויש לבאר הטעם שאינו מסתפק בראייה מהפתיב "ויהי בעצם היום הזה, יצאו כל צבאות הוי' מארץ מצרים", ולכאורה די בכך שהרי מפורש בכתוב זה שבני ישראל נקראים "צבאות הוי'" לפי שמצינו במכילתא⁵² מדרש הלכתי על חומש שמות בפרוש "יצאו כל צבאות הוי' גו', אלו צבאות מלאכי השרת, וכמו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 שהוא זמן גילוי אלוהות, שְׁזָהוּ גִלְיִי שֵׁם הָיוּ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁵⁴
 45 בדברי הקדוש-ברוך-הוא למשה רבנו וְאָרָא גו' נראיתי ונגליתי אל האבות
 46 בְּאֵל שְׁדֵי בְּשֵׁמוֹת "אֵל" ו"שְׁדֵי", וּשְׁמִי הָיוּ לֹא נִודַעְתִּי לָהֶם
 47 כי הוא שם נעלה שנתגלה רק במתן תורה. וּמְכַלֵּמָקוֹם לֹא דִי שְׁלֹא
 48 נִקְרָאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעַת יִצְיָאָת
 49 מִצְרַיִם עַל-כָּל-פָּנִים עַל-שֵׁם
 50 הַשֵּׁם שֶׁנִּתְגַּלָּה בִּימֵי הָאָבוֹת,
 51 אֲלֹא עוֹד זֹאת, שֶׁנִּקְרָאוּ
 52 "צְבָאוֹת" עַל-שֵׁם שֵׁם
 53 "צְבָאוֹת" דְּוָקָא, שְׁהוּא לְמַטָּה
 54 בְּמַדְרִיגָה לֹא רַק לְגַבִּי שֵׁם הָיוּ אֲלֹא
 55 אֲפִילוֹ לְגַבִּי הַשְּׁמוֹת "אֵל" ו"שְׁדֵי"
 56 שֶׁעַם הָיִיתוּ הַשֵּׁם "צְבָאוֹת"
 57 מְשֻׁבָּעָה שְׁמוֹת שְׁאִינָם
 58 נִמְחָקִים⁵⁵, שְׁמוֹת קְדוּשִׁים שֶׁמִּפְנֵי
 59 קְדוּשָׁתָם חָל אִסּוּר לְמַחֲזֹק אוֹתָם לֹא
 60 הָיָה הַשֵּׁם "צְבָאוֹת" אֲפִילוֹ בִּימֵי
 61 הָאָבוֹת, וְעַל-אַחַת-כְּפָה
 62 וְכִפָּה שְׁלֹא הָיָה בִּימֵי מֹשֶׁה,
 63 אֲפִילוֹ לֹא בְּזִמְנָה גְלוּת מִצְרַיִם,
 64 וּמְכַלֵּשֶׁכֶּן בְּזִמְנָה הַגְּאוּלָּה
 65 שְׁהוּא מִעֲמֵד וּמִצָּב נִעְלָה
 66 יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּזִמְנָה
 67 הַגְּלוּת, וְאַף-עַל-פִּי כֵן דְּוָקָא
 68 בַּעַת הַגְּאוּלָּה מִמִּצְרַיִם נִקְרָאוּ
 69 יִשְׂרָאֵל עַל-שֵׁם שֵׁם
 70 "צְבָאוֹת" שְׁהוּא לְכַאוּרָה שֵׁם
 71 בְּדִרְגָּה נִמְכָּה.
 72 וּבְאוֹר הַקְּשִׁיָּא מְדוּעַ נִקְרָאוּ בְּנֵי
 73 יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם "צְבָאוֹת" דְּוָקָא בְּזִמְנָה
 74 הַגְּאוּלָּה בְּעֵמֶק יוֹתֵר, יוֹכֵן עַל-
 75 פִּי מַה שֶׁמְכַבֵּר כ"ק אֲדָמוֹ"ר
 76 הִזְקֵן בְּדְבוּר-הַמִּתְחִיל בְּמִאמֵר
 77 חֲסִידוֹת הַפּוֹתַח בְּפִסּוּק "בְּעֵצִים
 78 הַיּוֹם הַזֶּה, יִצְאוּ כָּל צְבָאוֹת
 79 הָיוּ" גו'⁵⁶, מִיָּסֵד עַל מִאמֵר
 80 רְבוּתֵינוּ ז"ל⁵⁷ בְּגִמְרָא מִיּוֹם
 81 שֶׁבָּרָא הַקֶּבֶ"ה אֶת עוֹלָמוֹ,

1 שְׁאוּמְרִים בְּתַפְלַת 'הוֹשַׁעְנָא' הִנְאֻמְרַת בְּחַג הַסּוּכוֹת בַּה מְבַקְשִׁים
 2 שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹצִיא אוֹתוֹנוּ מִגְלוּת זוֹ כְּשֶׁם שֶׁהוֹצִיא אוֹתָנוּ מִגְלוּת מִצְרַיִם:
 3 "כְּהוֹשַׁעְתָּ גּוֹי וְאֱלֹקִים כּוֹ כְּהוֹשַׁעְתָּ הַמּוֹן צְבָאוֹת וְעַמָּם
 4 מְלֹאכֵי צְבָאוֹת", הִינּוּ, שְׁגָם צְבָאוֹת מְלֹאכֵי הַשָּׁרָת יִצְאוּ
 5 מִמִּצְרַיִם בְּשַׁעַת הַגְּאוּלָּה שֶׁל
 6 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וְלָכֵן כִּיּוֹן
 7 שֶׁלִּשְׁוֹן הַכְּתוּב "צְבָאוֹת הָיוּ" יִכּוֹל
 8 לְהַתְפַּרֵּשׁ עַל הַמְּלֹאכִים מְבִיא עוֹד
 9 רָאִיָּה מִמָּה שֶׁכְּתוּב בְּפִסּוּק אַחֵר
 10 בְּהַמְשָׁךְ הָעֵינִין "הוֹצִיא הָיוּ אֶת
 11 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל
 12 צְבָאוֹתָם", וּמִכָּאן רָאִיָּה נִסְתַּת
 13 שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִקְרָאִים "צְבָאוֹת"
 14 הָיוּ"⁵³.
 15 וּמִמִּשְׁיָךְ בְּמִאמֵר, דְּצִרִיךְ
 16 לְהַבִּין מַהוּ זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל
 17 נִקְרָאִים "צְבָאוֹת הָיוּ",
 18 שֶׁהָיָה שֵׁם "צְבָאוֹת" לֹא נִזְכָּר
 19 בְּתוֹרָה, כְּמִאמֵר חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּגִמְרָא
 20 שֶׁהִרְאֵנוּהָ שֶׁקֵּרָא לְקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 21 בְּשֵׁם זֶה הֵייתָ חֲנָה אִם שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא
 22 בְּתַפִּילָתָהּ בְּמִשְׁכָּן, וְכָאן קוֹרָא אֶת
 23 יִשְׂרָאֵל "צְבָאוֹת הָיוּ".
 24 וּבְאוֹר הַקְּשִׁיָּא, הֵינּוּ הַחֲסִידִים מַה
 25 הִפְלֹא בְּכֵן שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים
 26 "צְבָאוֹת הָיוּ" עַל אֵף שֶׁ"צְבָאוֹת"
 27 כְּאֵת מִשְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 28 לֹא נִזְכָּר בְּחִמְשַׁת חוֹמֵשֵׁי תוֹרָה אֲלֹא רַק
 29 בְּדְבוּרֵי הַנְּבִיאִים, דְּהִנֵּה עֲנִין
 30 הַגְּלוּת הוּא הַהֶעֱלָם וְהַהִסְתָּר
 31 עַל אֱלֹקוֹת שְׁשׁוּר בְּעוֹלָם בְּתַקוּפָה
 32 זוֹ שֶׁל הַגְּלוּת, וּמִזָּה מוּכָן,
 33 שֶׁעֲנִינָה שֶׁל הַגְּאוּלָּה (אֵין)
 34 וְאוֹס בְּאִשְׁטִיט דִּי גְאוּלָּה
 35 בְּמָה מִתְבַּטֵּא עֵינִין הַגְּאוּלָּה), וְהִיא
 36 שֶׁעַל-יָדוֹ בָּאָה הַגְּאוּלָּה, הוּא
 37 עַל-יָדֵי גִלְיִי אֱלֹקוֹת שְׁהָיָה
 38 הַגִּלְיִי מְבַטֵּל אֶת הַהֶעֱלָם. וְעַל-פִּי-
 39 זֶה, צְרִיכִים בְּגִי-יִשְׂרָאֵל
 40 לְהִקְרָא בְּאֶפֶן הַמִּתְאִים
 41 לְבַחֲנֵינָה הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ עַל-יָדֵי
 42 אֶחָד מִשְׁמוֹתָיו יִתְבַּרְךְ,
 43 שֶׁנִּתְגַּלָּה בְּזִמְנָה זֶה, זִמְנָה הַגְּאוּלָּה

(53) לשלימות הענין — ראה שיחת ש"פ בשלח הנ"ל (לקמן ע' לט ואילך). (54) וארא ו, ג. (55) שבועות לה, סע"א. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב. (56) תו"א בא ס, א ואילך. (57) ברכות לא, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לא הִיָּה אָדָם שֶׁקָּרָא לְהִקְבָּהּ "צִבְאוֹת" עַד שֶׁבָּאת חֲנָה
2 אִם שְׂמוּאֵל הִנְבִּיא וְקָרָא לְקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְרֹאשׁוֹנָה בְּשֵׁם זֶה כּו'.
3 וּמִבְּאֵר שָׁם, שֶׁשְׂמוֹתָיו שֶׁל הִקְבָּהּ הֵם הַכְּלִים דַּעֲשׂוּ
4 סְפִירוֹת דְּאֻצִּילוֹת, כַּמּוּבָר בְּבִבְלָה וּחְסִידוֹת, הָאוֹר הָאֱלֹקִי נִמְשָׁךְ
5 וּמִתְגַּלָּה לְעוֹלָמוֹת וּלְנִבְרָאִים בְּאֻמְצָנוֹת
6 עֶשֶׂר 'סְפִירוֹת' שֶׁהֵם כּוֹחוֹת וְאוֹרוֹת
7 אֱלֹקִיִּים, וּמֵאֲחֵר שֶׁהָאוֹר הָאֱלֹקִי מֵצֵד
8 עֲצֻמוֹ הוּא אֵין סוֹף וּבְלִי גְבוּל, הִרִי כְּדִי
9 שִׁיאוֹר וַיִּפְעַל בְּעוֹלָמוֹת וּנְבִרָאִים
10 מוֹגְבִּלִים, הָאוֹרוֹת 'מִתְלַבְּשִׁים' בְּכָלִים
11 שֶׁמְגַבִּילִים אֶת הָאוֹר וּמִצְמִצְמִים אוֹתוֹ
12 בְּכָל עוֹלָם וּבְכָל נִבְרָא לִפִּי עֲנִינוֹ, וְשִׂמּוֹתָיו שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הֵם
13 הַכְּלִים שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בִּפְנֵי אוֹר-
14 אֵין-סוֹף וּמֵתְאַחֵד עִמָּהֶן גַּם עִם
15 הַכְּלִים בְּתַכְלִית הַיְחִוּד הֵינּוּ שְׁלֹא
16 רַק הָאוֹרוֹת בְּטָלִים לְאֻלּוּקוֹת לְגַמְרִי
17 וְאִינֵם מִצִּיאוֹת לְעֲצֻמָּן אֲלָא גַם הַכְּלִים
18 מֵאוֹחֲדִים עִם הַקְבָּהּ עֲצֻמוֹ עַל-דֶּרֶךְ
19 דְּ"אִיהוּ וְגִרְמוּהִי חֲדָ" 58 וְזוֹ
20 הַכוּוּנָה בְּדִבְרֵי הַזֶּה שֶׁלֹּא רַק 'אִיהוּ
21 וְחִיּוּהִי', הוּא, הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְהַחַיּוּת שֶׁלּוֹ הֵינּוּ הָאוֹרוֹת הֵם אֶחָד
22 אֲלָא גַם 'אִיהוּ וְגִרְמוּהִי' הֵם אֶחָד מִמֶּנּוּ
23 וְגַם הַכְּלִים אִינֵם מִצִּיאוֹת נִבְדִּלָת
24 מִהַקְבָּהּ עֲצֻמוֹ (וְהַכוּוּנָה בְּמִיּוּחַד
25 בְּאוֹרוֹת וְכָלִים שֶׁבְּעוֹלָם הָאֻצִּילוֹת, כִּפִּי
26 שְׂיוֹסְבֵר לְהֵלֶךְ).
27 וּמִמִּשְׁיָךְ וּמִפִּרְט אֶת הַשִּׁיכּוֹת שֶׁל
28 הַשְׂמוֹת לְעִנְיֵין הַכְּלִים.
29 וְהַעֲנִין בְּזֶה, דְּהִנֵּה כְּלָלוֹת
30 עֲנִין הַשֵּׁם לְמַעַלָּה בְּאֻלּוּקוֹת,
31 שֶׁבָּעֵה שְׂמוֹת הַקְדוּשִׁים שֶׁאִינֵם
32 נִמְחָקִים, הוּא עַל-דֶּרֶךְ עֲנִין
33 הַשֵּׁם לְמַטָּה, שֶׁאִינוּ אֲלָא
34 הָאֶרֶץ בְּלִבָּד וְלֹא עֲצֻם מִמֶּהוּת שֶׁל
35 הָאָדָם (כַּמּוּבָר גַּם מִהַעֲבֹדָה שְׁאֵנִשִּׁים
36 בְּעִלֵי אוֹפִי וּמִהוּת שׁוֹנִים לְחֻלּוּטִין
37 נִקְרָאִים בְּאוֹתוֹ שֵׁם), וְכֵן הוּא
38 לְמַעַלָּה בְּאֻלּוּקוֹת, שֶׁהָאוֹרוֹת הַגְּבִלִים וְנִמְשָׁכִים מְלַמְעֵלָּה אֶל
39 הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים נִקְרָאִים בְּשֵׁם 'שְׂמוֹת'. אֲמָנָם, כְּדִי
40 שֶׁהָאוֹרוֹת יִהְיוּ בְּאֻפֵּן שֶׁל אוֹר וְגִלְגִּי וְהָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים יוֹכְלוּ
41 לְקַלּוֹט וּלְהַכִּיל אֶת הָאוֹרוֹת הַלָּלוּ, הִרִי זֶה דְּוָקָא בְּאֻפֵּן שֶׁעֲלִיהֶם
- עַל הָאוֹרוֹת שֶׁמֵּצֵד עֲצֻמָּם הֵם אֵין סוֹף וּבְלִי גְבוּל, מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, וְהֵינּוּ, שְׂאִי-אֶפְשָׁר הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים אִינֵם מְסוּגָלִים לִידַע לְהַכִּיר וּלְקַבֵּל לְקַלּוֹט וּלְהַכִּיל אֶת הָאוֹר עַד שֶׁיִּשְׁשֻׁנוּ עָלָיו עַל הָאוֹר אֵינָה תֹאֵר וְצוּרָה, מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, וְהוּא הַתּוֹרָר וְהַהֲבִלָה הַנִּקְרָא כְּלִי הָאוֹר, שֶׁעַל-יָדוֹ יְכוּלִים לְקַבֵּל אֶת הָאוֹר. וְזֶהוּ עֲנִין שֶׁבָּעֵה שְׂמוֹת שְׂאִינֵם נִמְחָקִים, שֶׁהֵם אוֹרוֹת כִּפִּי שְׂבָאִים בְּכָלִים, שֶׁלְּכָל אוֹר יֵשׁ הַכְּלִי שְׁלֹו. וְהִנֵּה, בְּשֶׁבָּעֵה הַשְׂמוֹת שֶׁאִינֵם נִמְחָקִים, יִשְׁנוּ אֻפֵּן כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּעוֹלָם הָאֻצִּילוֹת, דְּ"אִיהוּ וְחִיּוּהִי חֲדָ, אִיהוּ וְגִרְמוּהִי חֲדָ" 58, הֵינּוּ, שְׂאִינֵם נִפְרִים לְמַצִּיאוֹת בְּפִגְרֵי-עֲצֻמָּה, אֲלָא הֵם נִבְלָעִים וּמֵתְאַחֲדִים בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁזֶּהוּ הַמַּעַמֵּד וּמֵצֵב בְּעוֹלָם הָאֻצִּילוֹת, שֶׁנִּקְרָא עוֹלָם הָאֲחֻדוֹת 59, שֶׁכָּל אֲלֻקוֹת, וְלִכְן מֵתְאַחֵד אוֹר-אֵין-סוֹף לֹא רַק עִם הָאוֹרוֹת, "אִיהוּ וְחִיּוּהִי חֲדָ", אֲלָא גַם עִם הַכְּלִים 60, "אִיהוּ וְגִרְמוּהִי חֲדָ". וְזֶהוּ הַמַּעַמֵּד וּמֵצֵב שֶׁהִיָּה בִּימֵי מֹשֶׁה, כִּידוּעֵי 61 שֶׁמֹּשֶׁה הִיָּה נִשְׁמָה דְּאֻצִּילוֹת בְּהִיּוֹתוֹ לְמַטָּה, וְעֲנִינוּ הִיָּה לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה לְהַגְבִּיל וּלְעֲצֻמָּם אֶת הָאוֹר, בְּטָלִים לְאֻלּוּקוֹת לְגַמְרִי. וְזֶהוּ הַמַּעַמֵּד וּמֵצֵב שֶׁל הַסְפִירוֹת הָעֲלִינוֹת שֶׁהִיָּה בִּימֵי מֹשֶׁה, כִּידוּעֵי 61 בְּתוֹרַת הַסּוֹד שֶׁמֹּשֶׁה הִיָּה נִשְׁמָה דְּאֻצִּילוֹת אֲפִילוֹ בְּהִיּוֹתוֹ לְמַטָּה כְּנִשְׁמָה בְּגוֹף בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי, וְעֲנִינוּ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הָיָה לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה דְּאֶצִּילוֹת שְׁהִיא חֲכָמְתוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁל
2 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּמַדְרִיגַת עוֹלָם הָאֲצִילוֹת וְלִיתְנָהּ (כְּמוֹ שֶׁהִיא תּוֹרָה
3 דְּאֲצִילוֹת) לְדוֹר דְּעָה, דּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה⁶², שֶׁהָיוּ בְּמַדְרִגְתּוֹ שֶׁל
4 מֹשֶׁה וְהָיוּ מְסוּגָלִים לְקַלוֹת וְלַהֲכִיל תּוֹרָה דְּאֲצִילוֹת, שֶׁלֹּכֵן נִקְרָאִים
5 דּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, "דּוֹר"
6 מְלִשׁוֹן שׁוּרָה⁶³, כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ
7 בְּגִמְרָא שֶׁאַחַר הַפִּירוּשִׁים בְּאִמּוֹר
8 בְּגִמְלִית אִסְתֵּר שֶׁבְּמִשְׁתָּה אַחֲשׁוּרוֹשׁ
9 הָיוּ 'דֵּר וּסְחָרָת' הוּא 'דָּאֵרִי דָּאֵרִי'
10 וּמִפְרֵשׁ ר"ש: "שׁוֹרֹת שׁוֹרֹת סִבִּיב,
11 וּסְחָרָת לִשׁוֹן סְחָר וְסָחָר" הֵינּוּ,
12 שֶׁהָיוּ בְּאֻמָּה 'שׁוּרָה', כְּלוּמֹר
13 בְּאֻמָּה מְעַמָּד וּמִצָּב רֹחֲנִי כְּמוֹ
14 מֹשֶׁה⁶⁴, שֶׁהָיוּ הִבְטִיל לֵאלוּקוֹת
15 בְּצוּרָה כּוֹז מוֹחֲלֵת אֶפֶן הָעֲבוּדָה
16 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, שֶׁשָּׁם
17 "אִיהוּ וְחִיּוּהִי חֵד, אִיהוּ
18 וְגִרְמוּהִי חֵד" כְּמוֹבָאֵר לַעֲלִי.
19 אֲמָנָם, הֵשֵׁם "צָבָאוֹת" לֹא
20 נִזְכָּר בְּזִמָּן הַהוּא, בְּדוֹרוֹ שֶׁל
21 מֹשֶׁה וְלִכֵּן שֵׁם זֶה לֹא נִזְכָּר בְּחִמְשָׁת
22 חוּמְשֵׁי תּוֹרָה כִּי "בְּמָה נִחָשֵׁב
23 הוּא" הֵשֵׁם 'צָבָאוֹת' לְגַבִּי שֶׁאֵר
24 הַשְּׁמוֹת הַנִּעְלָמִים מִמֶּנּוּ.
25 וּמִמִּשְׁיָךְ וּמִבְּאֵר אֶת מַהוּת הַהִבְדֵּל בֵּין
26 הֵשֵׁם 'צָבָאוֹת' לְשֵׁם הַשְּׁמוֹת.
27 וְהַעֲנִין בְּזֶה, כִּפִּי שֶׁמִּבְּאֵר שָׁם
28 כְּמֵאמֹר 'בָּאתִי לְגַנִּי', שֶׁ"צָבָאוֹת"
29 הוּא לְשׁוֹן 'חֵילוֹת', וְהֵם
30 גְּדוּדֵי נְשָׁמוֹת וּמִלְאָכִים רַבִּים
31 מֵאֵד בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה אֲשֶׁר
32 "אֵין מְסַפֵּר לְגְדוּדֵיו",
33 וְכִדְאִיתָא וְכִמְבָּא בְּגִמְרָא⁶⁵
34 בְּפִירוּשׁ שָׁם "צָבָאוֹת": "אוֹת
35 הוּא בְּצָבָא שְׁלוֹ", וְהַמְשַׁמְעוֹת עַל
36 כִּי חֲסִידוֹת הֵיא שְׂבָאֲמִצְעוֹת שֵׁם זֶה
37 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא פּוֹעֵל וּמַתְּגַלָּה וּמֵאִיר
38 גַם בִּ"צָבָא", הַעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים
39 שֶׁלִּמְטָה מֵעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, וְהֵינּוּ,
40 שֶׁעַם הַיּוֹת שֶׁעֲנִינוּ שֶׁל הֵשֵׁם
41 'צָבָאוֹת' הַמְשַׁכֵּת אֱלֻקוֹת, שֶׁלֹּכֵן הוּא שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּב"ה, לְנִבְיָאִים⁶⁸, שֶׁאֵז בְּדוֹרוֹת
- מֵהַשְּׁמוֹת שְׁאִינָם נִמְחָקִים, וְכִמּוֹ שֶׁאֵר הַשְּׁמוֹת עֲנִינוּ הוּא לְגַלוֹת
אִלּוּקוֹת מִכָּל-מָקוֹם הָרִי זֶה בְּאֶפֶן שֶׁבְּרַבּוּי דִּ"צָבָא" כֹּאשֶׁר 'צָבָא'
הוּא בְּלִשׁוֹן רַבִּים וְנִקְרָא 'צָבָאוֹת' נַעֲשֶׂה "אוֹת הוּא בְּצָבָא שְׁלוֹ",
הֵינּוּ, שֶׁגַם בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה שֶׁבָּהֶם אֵין בִּיטוּל
לֵאלוּקוֹת כְּמוֹ בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת יִמְשֹׁף
וְיִתְלַבֵּשׁ אוֹר-אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא בְּתַכְלִית הַיְחָדוּד
הוּא בְּתַכְלִית הַיְחָדוּד עִם
הָאִלּוּקוֹת בְּאֻמָּה מִידָה כְּמוֹ
שֶׁנִּמְשָׁף וּמִתְלַבֵּשׁ בְּכָלִים
דְּאֲצִילוֹת שֶׁבָּהֶם הִבְטִיל הוּא
מוֹחֲלֵת וְאִיהוּ וְגִרְמוּהִי חֵד, וּמִכִּינּוּן
שְׂבִימִי מֹשֶׁה הָיוּ יִשְׂרָאֵל
בְּמִצָּב כְּזֶה שֶׁלֹּא הִתְהַ אֶצֶּלֶם
מְצִיאוֹת שֶׁל "צָבָא" כָּלֵל,
מוֹשֶׁג שֶׁמִּבְּטָא מְצִיאוֹת לְפִי
שֶׁנִּתְגַּלָּה אֶצֶּלֶם כֹּחַ הַפּוֹעֵל
בְּנִפְעָל כּוֹחַ הַבּוֹרָא בְּנִבְרָא כְּמוֹ
שֶׁהוּא הַנִּפְעֵל, הַנִּבְרָא "חֵד" עִם
"אִיהוּ" הַבּוֹרָא בְּעֶצְמוֹ, לִכֵּן לֹא
הָיָה שִׁיךְ אֶז הַגְּלוּי שֶׁל "הֵוִי"
צָבָאוֹת", שְׁהוּא שֵׁם הַמַּתִּיחֵס
לְדוֹרָה נְמוּכָה בְּאִלּוּקוֹת כִּי "שֶׁרָגָא
בְּטִיחְרָא מֵאִי אֶהְיִי"⁶⁶ נֵר
בְּצִהָרִים מֵה מוֹעִיל, כְּלוּמֹר אוֹר מוֹעֵט
כֹּאשֶׁר הֵנֵר מוֹל אוֹר גְּדוּל שֶׁל הַשְּׁמֵשׁ
בְּצִהָרִים, מֵה תּוֹעֵלֵת יֵשׁ בּוֹ. וְלַעֲנִינוּנוּ,
הָאוֹר הַמֵּאִיר בְּאִמְצָעוֹת הֵשֵׁם 'צָבָאוֹת'
לְעוֹמֵת הָאוֹר הַמֵּאִיר בְּשֵׁם הַשְּׁמוֹת
"כִּמָּה נִחָשֵׁב הוּא" בִּימֵי מֹשֶׁה כֹּאשֶׁר
שֵׁם הַשְּׁמוֹת מֵאִירִים. מֵה-שֶׁאֵין-
כֵּן בְּדוֹרוֹת שֶׁלֹּא-תִרְיָזָה,
הַדּוֹרוֹת שֶׁאַחֲרֵי דּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִנִּקְרָא
כֹּאמֹר 'דּוֹר דְּעָה', לְאַחֲרֵי
שֶׁנִּסְתַּלַּק "פְּנִי חֲמָה" (פְּנִי
מֹשֶׁה) וְנַעֲשֶׂה "פְּנִי לְבָנָה"
(פְּנִי יְהוֹשֻׁעַ)⁶⁷, וְעַד שֶׁנִּמְשָׁף
עֲנִין מִסִּירַת הַתּוֹרָה מְדוּר לְדוֹר
לְמִטָּה יוֹתֵר לְדוֹרוֹת מֵאַחֲרִים
וְנַחֲתוּיִם יוֹתֵר אֶפִּילוֹ מְדוּרוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ
שֶׁ"מְסַרָּה לְזֻקְנִים וְזֻקְנִים
הַבָּאִים הִתְהַ תְּחִלַּת הַנִּבְּוָאָה

(62) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדבר"ר פ"ט, ג. (63) ראה לקו"ת מסעי צה, ב. אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' תקמט ואילך. ועוד.

(64) ראה עץ חיים שער הכללים פי"א. שער הפסוקים להאריז"ל ר"פ שמות. (65) חגיגה טז, רע"א — ע"פ גירסת העין

יעקב. (66) לשון חז"ל — חולין ס, ב. (67) ראה ב"ב עה, א. ספרי ופרש"י פינחס כז, כ. (68) ראה אבות פ"א מ"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

אלא לפעולתו או דבר אחר שבו, לשם התאָר המתאר את מהותו - ועד
לשם העצם שם של עצם מהותו, כפי שממשיך ומבאר.
ותכן הענין שאדמו"ר האמצעי מבאר באריכות בקצרה הוא, כי
שם העצם הוא על-דרך דגמא באיש חכם, שהוא חכם
בעצם מהותו, לא אדם רגיל
שיש לו גם מידה מסוימת של חכמה
אלא אדם שהחכמה היא עצם מהותו
והינו מה שבנשמה שלו יש
עצם בלתי פוסק שקיים תמיד
ללא הפסק ובלתי מדוד ומגבל
ואין לו גבול של חכמה. ושם
התאָר הוא מה שפלי מחו
הרוחניים (שצריכים לקבל
את הגלויים ההארות של החכמה
מעצם פתח החכמה) הם
כלים רחבים ביותר, ועל
שם זה נקרא בתאָר 'חכם',
שיכול לקבל חכמה עד בלי
שעור כלומר, בשונה מחכם בעצם,
שהחכמה היא עצם מהותו ונקרא
'חכם' בשם העצם, חכם בשם התואר
הוא מי שיש יכולות לקבל חכמה
ללא גבולות.
ועל-פי-זה יובן מה שכתוב⁷¹
בספר דניאל יְהִי חֵכְמָתָא
לְחַפְּיָמִין, הקדוש-ברוך-הוא נותן
חכמה לחכמים דלכאורה, פיון
שהם "חפמיין", מהו ענין
"יהב חכמתא", אם הם כבר
חכמים מדוע יש לתת להם חכמה, אף
הבאור בזה, ד"חפמיין" הוא
שם התאָר למי שפלי מחו
יכולים לקבל חכמה גדולה
ועמוקה ביותר, ואז לאחר שיש
להם כלים ואפשרויות לקלוט גם
חכמה גדולה ועמוקה מאד "יהב
חכמתא", שנמשך לו הגלוי
מעצם פתח החכמה שבפנימיות
נפשו, ומתעצם מתחבר ומתאחד
לגמרי עם עצם החכמה,
שממנה נמשך שפע רב של
חכמה בלתי מדוד ומגבל.
ונוסף לזה מלבד שם העצם ושם
התואר יש גם שם הפנוי או

בין שאל בדרגות נמוכות, באפן שאינו כנבואת משה, שהיתה
נבואה מיחדת ונעלית יותר מכל הנבואות, שהרי "אין נביא
כמשה"⁶⁹, אף אחד מהנביאים לא הגיע לדרגה של משה הנה אז
כשהנבואה היתה בדרגה נמוכה ביחס לנבואת משה היתה העבודה כמו
שהיא לא מצד עולם האצילות שבו
יש ביטול מוחלט לאלוקות אלא מצד
עולמות בריאה-יצירה-
עשיה, שבהם "לאו איהו
ותיהי חד, ולאו איהו
וגרמוהי חד"⁵⁸, האורות והכלים
לא בטלים בביטול מוחלט ואינם
מאוחדים עם האלקות בתכלית
האחדות ולכן הצרכו הנביאים
("פאת חנה" כו' ואחריה שאר
הנביאים) לפעל ענין ה"צבאות
אות הוא הקדוש-ברוך-הוא
בצבא שלו", שהאלוקות כן תהיה
ניכרת ונרגשת ב"צבא" הנבראים, היינו
שגם בעולמות בריאה-
יצירה-עשיה יהיה "איהו
וגרמוהי חד" וגם הכלים יהיו
בטלים לאלוקות לגמרי על-דרך
כמו שהוא בעולם האצילות.
ועל-פי-זה לאחר שהוסבר עד כמה
ענין ה"צבאות" שייך דווקא כדורות
שלאחר דורו של משה יובן עצם
הקשיא שבמאמר, דמפיון
שמצד ענינו של משה
והידור דעה שלו לא היה
שיף ענין ה"צבא", אם-כן
מדוע בזמן יציאת מצרים, בימיו של
משה, ישראל נקראו "צבאות
הנני".
ויובן בתוספת באור על-פי
מה שמבאר באריכה כ"ק
אדמו"ר האמצעי בדבור-
המתחיל הנה⁷⁰, במאמר חסידות
הפותח בפסוק זה "בעצם היום הזה
יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים"
שהחלוק ההכרל בין שם
"צבאות" לשאר השמות,
הוא על-דרך החלוק בין שם
הפעלה או שם הפנוי שאינם
מתייחסים לעצמיות של הנקרא בשם

(69) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ז ה"ו. ועוד. (70) תו"ח בא קלוז, א ואילך (קיב, א ואילך). (71) דניאל ב, כא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שם הפעולה, שזוהי שם הפעולה' הוא על שם פעולת החכמה
2 בפעל, הינו שהחכמה באה לידי גלוי ומקבלת ביטוי בפעל
3 במעשה בפועל שנעשה לפי החכמה, ועד שיכול לבא לידי גילוי וביטוי
4 מחוץ הימנו מחוץ לאדם עצמו, שהוא ענין הגלוי של החכמה אל
5 הזולת, והרי הגלוי בפעל,
6 ועד שיכול לבא בגלוי אל
7 הזולת, הוא באפן מדוד
8 ומגבול לא כמו עצם החכמה
9 והחכמה בתואר שהם למעלה ממדידה
10 והגבלה. ומזה לפי האמור על
11 ההבדל בין שמות התואר והעצם
12 לשמות הכינוי והפעולה מוכן יותר,
13 גדל רחוק הערך בין שם
14 הפעולה (גם כמו שהוא
15 באדם עצמו, שיכול אחר-כך
16 לירד אל הזולת וזו ירידה נוספת
17 לגבי הירידה כפי שהיא באדם עצמו)
18 לשם התאר ושם העצם
19 (שמתאחדים ומתעצמים
20 התואר והעצם זה בזה, כגון
21 בענין "יהב חכמתא
22 לחכימין" אלה שהם חכמים בעצם
23 או שיש להם כלים ויכולות לקבל
24 חכמה ללא גבול), שזהו ריחוק
25 הערך ופער גדול מאד, חלוק שבין
26 גבול לבלי-גבול, שהרי ענין
27 "יהב חכמתא לחכימין"
28 (שם העצם ושם התאר) הוא
29 באפן של בלי-גבול, ואלו
30 שם הפעולה (הגלוי של החכמה
31 בפעל, ועד שנמשך הגילוי אל
32 הזולת) הוא גילוי והארה
33 במדידה והגבולה, במידה
34 מוגבלת שזהו ההבדל בין גבול לבלי
35 גבול חלוק שבין-ערך ללא כל
36 יחס והשוואה.
37 ועל-פי-זה מבאר שם אדמו"ר
38 האמצעי במאמר הנוכח החלוק
39 בשבעה השמות שאינם
40 נמחקים, שאף שכולם שמות
41 קדושים וחל איסור למחוק אותם,
42 מכל-מקום יש ביניהם הבדלים ששם
43 הוי' הוא שם העצם, והוא
44 הפנימיות של כל השמות
45 (שלכן מצטרף שם הוי' עם כל
46 השמות, א-ל אלקים וכו' עד
- לשם "צבאות" ולפעמים כתוב א-ל הוי', אלוקים הוי' וכן הוי'
צבאות), להיותו בבחינת האור, ושאר השמות הם בבחינת
הכלים והאור הוא הפנימיות של הכלים, וכזה גופא ובענין זה עצמו
שם הוי' הוא הפנימיות של כל שאר השמות, יש חלוקה נוספת מעין זה,
הנה כל השמות הם בבחינת
פנימיות הכלים שמתאחדים
עם האור, על-דרך שם התאר
שמתאחד עם שם העצם,
כאמור לעיל ששניהם מתאחדים זה עם
זה, ושם "צבאות" הוא בבחינת
חיצוניות הכלים, על-דרך
שם הפעולה שמתחילת אל
החיצוניות, שהרי המעשה הוא חיצוני
ביחס לחכמה שהיא פנימית שזהו
מה שנמשך במדידה
והגבולה, ועד שנמשך אל
הזולת, שהוא ענין עולמות
בריאה-יצירה-עשיה כמבאר
לעיל. ובענין זה היא פעולת
הנביאים בקריאת שם
"צבאות", שגם שם בעולמות
בראה-יצירה-עשיה ימשך להיות
"איהו וחייה וגרמוהי חד"
בדיוק כמו בעולם האצילות, מה-
שאינן בימי משה ודורו
של משה, שאז היו ישראל
במצב כזה שלא היה להם
שיכות למדידה והגבולה
דעולמות בריאה-יצירה-
עשיה, שהם עולמות אלה ביחס
לעולם האצילות בבחינת זולת,
ולא בבחינת "חד" ולא דבר אחד
מאוחד עם העצם. ומצד רחוק
הערך של שם "צבאות" שהוא
גבול לשאר השמות שהם בלי
גבול, מוכן יותר גודל הקשיא
שבמאמר, מהו הענין
שישראל נקראו אז בעת מתן
תורה בשם "צבאות הוי'?"
וממשך ומבאר מהו תוכנו וענינו של
השם "צבאות" ולפי זה יובן מדוע בעת
יציאת מצרים נקראו בני ישראל בשם
זה.
- שם הפעולה, שזוהי פעולת החכמה בפעל, הינו
שהחכמה באה לידי גלוי בפעל, ועד שיכול
לבא מחוץ הימנו, שהוא ענין הגלוי אל הזולת,
והרי הגלוי בפעל, ועד שיכול לבא בגלוי אל
הזולת, הוא באפן מדוד ומגבול. ומזה מוכן
יותר, גדל רחוק הערך בין שם הפעולה (גם כמו
שהוא באדם עצמו, שיכול אחר-כך לירד אל
הזולת) לשם התאר ושם העצם (שמתאחדים
ומתעצמים זה בזה, כגון בענין "יהב חכמתא
לחכימין"), שזהו חלוק שבין גבול לבלי-גבול,
שהרי ענין "יהב חכמתא לחכימין" (שם העצם
ושם התאר) הוא באפן של בלי-גבול, ואלו שם
הפעולה (הגלוי בפעל, ועד שנמשך אל הזולת)
הוא במדידה והגבולה, שזהו חלוק שבין-ערך.
ועל-פי-זה מבאר שם החלוק בשבעה השמות
שאינם נמחקים, ששם הוי' הוא שם העצם,
והוא הפנימיות של כל השמות (שלכן מצטרף
עם כל השמות, א-ל אלקים וכו' עד לשם
"צבאות"), להיותו בבחינת האור, ושאר
השמות הם בבחינת הכלים, וכזה גופא הנה כל
השמות הם בבחינת פנימיות הכלים שמתאחדים
עם האור, על-דרך שם התאר שמתאחד עם שם
העצם, ושם "צבאות" הוא בבחינת חיצוניות
הכלים, על-דרך שם הפעולה, שזהו מה שנמשך
במדידה והגבולה, ועד שנמשך אל הזולת,
שהוא ענין עולמות בריאה-יצירה-עשיה. ובענין
זה היא פעולת הנביאים בקריאת שם "צבאות",
שגם שם ימשך להיות "איהו וחייה וגרמוהי
חד", מה-שאינן בימי משה ודורו של משה,
שאז היו ישראל במצב כזה שלא היה להם
שיכות למדידה והגבולה דעולמות בריאה-
יצירה-עשיה, שהם בבחינת זולת, ולא בבחינת
"חד". ומצד רחוק הערך של שם "צבאות"
לשאר השמות, מוכן יותר גודל הקשיא שבמאמר,
מהו הענין שישראל נקראו
אז בשם "צבאות הוי'".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 של הצבעים הרבים והשונים יחד, אלא היופי נראה וניכר גם בכל פרט
44 ופרט בפני-עצמו, והינו, שענין היפי שנעשה מצד
45 התפללות כל פרטי הגונים יחד, נמשך ופועל גם בכל גון
46 פרטי בפני-עצמו שמעכשיו, אחרי השילוב, גם כל אחד מהצבעים
47 כשלעצמו נהיה יפה.

48 ומזה מוכן גם בנמשל, בני
49 ישראל, שעל-ידי התפללות כל
50 הסוגים של בני-ישראל יחד, נעשה תכלית היפי לא רק בכל
51 בני ישראל יחד אלא גם בכל סוג
52 בפני-עצמו, עם היותו באופן
53 העבודה שלו, למרות שכל אחד
54 עובד את ה' בדרכו ולכאורה הוא שונה
55 מאחרים ולא כלול מהם, והחילוקים
56 הם מ'מארי רזין דאורייתא'
57 שהם בדרגה עליונה, עד למקומי
58 התורה ומצות בתמימות,
59 'מארי עובדין טבין' שהם
60 אנשים פשוטים.

61 וממשיך במאמר ומבאר
62 פרוש "צבא" שהוא הגבלה
63 ומועד של משך חיי האדם, שהוא
64 על-דרך המבואר על הפסוקים
65 "ימים יצרו ולו אחד" גו'⁷³,
66 כי "צבא לאנוש עלי ארץ",
67 שלכל אדם הרי יש לו זמן
68 קבוע ד'ימים יצרו', וכאשר
69 משלים ימיו וכל ימי חייו הוא
70 עוסק בעבודת הבורים
71 באתכפא ואתהפא, שהיא
72 העבודה הממשיכה גילוי אלוקות
73 למטה בעולם הזה, כמבואר לעיל
74 באריכות, אז הוא בכלל
75 "צבאות הוי'".

76 מ'מארי רזין דאורייתא', עד למקומי התורה ומצות בתמימות, 'מארי עובדין
77 טבין'. וממשיך במאמר ומבאר פרוש "צבא" שהוא הגבלה ומועד, שהוא
78 על-דרך "ימים יצרו ולו אחד" גו'⁷³, כי "צבא לאנוש עלי ארץ", שלכל אדם
79 הרי יש לו זמן קבוע ד'ימים יצרו', וכאשר משלים ימיו בעבודת הבורים
80 באתכפא ואתהפא, אז הוא בכלל "צבאות הוי'".

1 (ה) ועל זה מתרץ ומבאר הרבי הרי"צ במאמר, שהשם
2 "צבאות הוי'" הוא מלשון "צבא", שיש בו במושג "צבא"
3 שלשה פרושים.

4 פרוש אחד במושג "צבא", לשון חיל (כפי שמבאר בהמשך
5 הסעיפים שלאחרי-זה בסעיפים
6 הבאים במאמר, אחרי סעיף י"ד).
7 פרוש שני במושג "צבא", לשון
8 זמן מגבל, וכמו שכתוב⁷²
9 הלא צבא לאנוש עלי ארץ
10 גו' כלומר, לכל אדם הוקצב זמן
11 מוגבל של חיים.

12 ופרוש שלישי במושג "צבא",
13 מלשון צביון ויפי. ומבאר
14 הפרוש "צבא" מלשון
15 'צביון ויפי' כפי שהוא
16 בנשמות-ישראל, דקשם
17 שתכלית היפי הוא מה
18 שכלול מרובי גונים, צבעים
19 רבים שהרי גון אחד הרי אין
20 בו יפי, אלא דוקא רבוי גונים
21 ורק השילוב של צבעים רבים יוצר יופי
22 (והינו פאשר כל גון אינו
23 עומד בפני-עצמו אלא נכלל
24 ומשתלב עם כל שאר הגונים),
25 כן הוא גם בישראל שהם
26 חלוקים במדרגתם, ויש בהם
27 סוגים שונים בעלי השגה שהם
28 'מארי תורה' בעלי תורה
29 ו'מארי רזין וסודות עלאין',
30 בעלי סוד וסודות נעלים 'מארי
31 דחקמתא' בעלי חכמה, וישנם
32 אנשים פשוטים שהם רק
33 'מארי עובדין טבין', בעלי
34 מעשים טובים שמקומם את
35 התורה ומצות בתמימות אך
36 ללא הבנה והשגה, וזהו 'צביונם'
37 שהוא תכלית היפי מה
38 שכלול מרובי גונים שילוב של
39 צבעים רבים.
40 ויש להוסיף בזה, שענין
41 היפי הוא לא רק בכללות
42 הענין בציור הכללי שנוצר מהשילוב

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְצָרִיף לְהֵבִין, מֵהוּ עֲנִין "יָמִים יָצְרוּ", שְׁצָרִיף לְהִיּוֹת
  - 2 הַהֶתְלַבְּשׁוֹת שֶׁל עֲבוֹדַת ה' בְּ"יָמִים" דְּוָקָא (שֶׁהֵם לְבוּשֵׁי
  - 3 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שְׁלוּמֵד וְעוֹשָׂה בְּכָל יוֹם⁷⁴ כַּמְבוֹאֵר בְּחִסְדוֹת שַׁעַל
  - 4 יְדֵי לִימֹד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה נַעֲשִׂים 'לְבוּשִׁים' לְנִשְׁמָה
  - 5 שְׁבִאֲמִצְעוּתָם יֵשׁ לָהּ הִיכּוֹלַת לִיהֲנוּת
  - 6 מֵהָאוֹר הָאֱלוּקִי הַמֵּאִיר בְּגִן־עֵדֶן וְכֹדִי
  - 7 שֶׁהַלְבוּשִׁים יִהְיוּ מֵלֵאִים וְשִׁלְמִים וְלֹא
  - 8 חֲסִירִים צָרִיךְ לְמַלֵּא כָּל יוֹם וְיוֹם
  - 9 (בְּעִבְרֵת ה'), וְנִשְׁאֵלֶת הַשְּׂאֵלָה, הֲרִי
  - 10 בְּרוּר וְהַעֲלָאֵת הָעוֹלָם הוּא עַל־
  - 11 יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְלִמְדָה צָרִיף
  - 12 לְהִיּוֹת דְּוָקָא "בָּא בְּיָמִים"⁷⁵
  - 13 שֶׁכָּל הַיָּמִים יִהְיוּ שְׁלֵמִים וּמֵלֵאִים
  - 14 תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְעַד כִּי כֹךָ, כְּדִרְבִּי
  - 15 הַזֶּה, שָׂאֵם "חֲסֵר יוֹמָא חָדָא,
  - 16 חֲסֵר לְבוּשָׁא חָדָא"⁷⁶, שָׂאֵם יוֹם
  - 17 אֶחָד בְּחַיֵּי אָדָם לֹא עֹסֵק בְּתוֹרָה
  - 18 וּמִצְוֹת כְּרֹאֵי, חֲסֵר לוֹ לְבוֹשׁ אֶחָד
  - 19 שְׁאֵהוּ עֲנִין "יָמִים יָצְרוּ" שֶׁכָּל
  - 20 יוֹם יוֹם 'נוֹצֵר' וְנַעֲשֶׂה לְבוֹשׁ לְנִשְׁמָה,
  - 21 וְעַל־יְדֵי־זֶה דְּוָקָא כֹּאשֶׁר כָּל יוֹם
  - 22 וְיוֹם מֵלֵא מִלֵּא בְּמִצְוֹת וְנוֹצֵר הַלְבוּשׁ
  - 23 לְנִשְׁמָה וְכוֹלִים לְהִגְיַע לְעֲנִין
  - 24 "וְלוֹ אֶחָד בְּהֵם" (פְּדִלְקֻמֶּן).
  - 25 וּמִבְּאֵר הַצִּמְחָה צִדְקָה⁷⁷,
  - 26 שְׁמַצֵּד זֶה שְׁקִיּוֹם הַתּוֹרָה
  - 27 וּמִצְוֹת נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַנִּשְׁמָה
  - 28 כְּמוֹ שֶׁהִיא מְלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף,
  - 29 שֶׁהִיא כֹּאשֶׁר הַנִּשְׁמָה הִיא לְמַעְלָה, לֵלֵא
  - 30 לְבוֹשׁ גִּשְׁמִי, אֵין לָהּ אֶת הִיכּוֹלַת
  - 31 וְהַפְּשֻׁרוֹת לְקִיּוֹם אֶת הַמִּצְוֹת, דְּבִר
  - 32 שְׁצָרִיךְ לְהִיּוֹת דּוּקָא בְּמִצְוֹת
  - 33 הַגִּשְׁמִי, לְכֹן שִׁיף שִׁיְהִיָּה בְּזֶה
  - 34 בְּמַעֲשֵׂה קִיּוֹם הַמִּצְוֹת תַּעֲרֹכֶת
  - 35 עֲנִינִים כֹּאֲלָה שְׁבִגְלָלִם
  - 36 יִצְטָרְכוּ לְרַחֵץ וְלִזְבֹּךְ אֶת
  - 37 הַלְבוּשִׁים כֹּי' שְׁמַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת
  - 38 'מְלִבִּישִׁים' אֶת הַנִּשְׁמָה, כֹּאמֹר לְעִיל.
  - 39 וְעַל־דֶּרֶךְ הַמִּבְּאֵר⁷⁸ בְּתוֹרַת
- הַחֲסִידוֹת בְּלִשׁוֹן חֲכָמֵינוּ ז"ל "מַעֲשִׂים טוֹבִים", שְׁעֲנִין
- הַמַּעֲשֵׂה בְּלִבָּד בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ אֵינֹו מְסַפֵּיק עֲדִין, אֶלֶּא צָרִיף
- לְהִיּוֹת שְׁהַמַּעֲשִׂים יִהְיוּ "טוֹבִים" זִכִּים וְטַהוּרִים וְלֹא כֹאֵלָה
- שְׁזִקּוּקִים לְנִיכּוּן וְרַחֲיָצָה.
- וְהִנֵּה, רְחִיצַת מַעֲשֵׂי הָאָדָם
- שְׁמָהם נַעֲשִׂים הַלְבוּשִׁים נַעֲשִׂיִת
- עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתַּפְּלָה,
- כִּידוּעַ שְׁעֵלִית כָּל עֲנִינֵי
- הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת (וְכֵן
- הַהִמְשָׁכוֹת שְׁנִמְשָׁכוֹת עַל־יְדֵן
- עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת) הִיא עַל־
- יְדֵי עֲבוֹדַת הַתַּפְּלָה, לְהִיּוֹתָהּ
- "סֵלֶם מַצֵּב אֶרְצָה וְרֹאשׁוֹ
- מִגִּיעַ הַשְּׁמַיָּמָה"⁷⁹ הֵינֹו
- שֶׁהַתַּפְּלָה מִחֲבֵרַת 'אֶרֶץ' – מַעֲשֵׂי
- הַמִּצְוֹת בְּפוּעַל, וְשִׁמִּים – עוֹלָמוֹת
- עֲלִיוֹנִים וְרוּחִיִּים.
- וְעִבְדוֹת הַתַּפְּלָה הוּא עֲנִין
- הַתּוֹכֵן הַכִּלְי שֶׁל עֲבוֹדַת הַיּוֹם,
- וְיוֹם לְעִין זֶה הוּא יוֹם וְלִילָה,
- שֶׁהִרִי כַּמֵּאִמֵּר חֲכָמֵינוּ ז"ל
- "תַּפְּלוֹת כְּנֶגֶד תַּמִּידִין
- תַּקְנֻם"⁸⁰, חֲכָמִים תַּקְנֻ אֶת
- הַתַּפְּלוֹת כְּנֶגֶד קִרְבּוֹת הַתַּמִּיד שֶׁהוּא
- עֲנִין תַּמִּיד שֶׁל שְׁחֵר עֲנִין הַיּוֹם
- וְתַמִּיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים⁸¹ עֲנִין
- הַלִּילָה. וְכַמֵּבֶאֱרָ בְּלִקוּטֵי
- תּוֹרָה⁸² לְאֶדְמוּרִי הַזֶּקֶן בְּפִירוּשׁ
- הַכְּתוּב⁸³ בְּתוֹרָה וְיִדְעָתָ הַיּוֹם
- וְהַשְּׁבֵת אֶל לְכַבֵּךְ כִּי הֵנִי' הוּא
- הוּא הָאֱלֹקִים וְעַל פִּי חֲסִידוֹת
- הַכּוֹנוּה לְהַתְּבונֵן כִּי לֹאֲמִיתוֹ שֶׁל דְּבִר
- גַּם שֵׁם אֱלֹקִים, מִידַת הַגְּבוּרָה וְשׁוֹרֵשׁ
- הַצִּמְצוּם, אֵינֹו הָעֵלֶם וְהַסֵּתֵר אֲמִיתִי עַל
- הָאֱלֹקוֹת כִּי גַם הוּא בְּעֵצֶם הוּי', מִידַת
- הַחֶסֶד וְהַגִּילּוּי (דְּעֲנִין "וְהַשְּׁבֵת
- אֶל לְכַבֵּךְ", עֲבוֹדַת הַלֵּב, הוּא
- עֲבוֹדַת הַתַּפְּלָה, כְּמֵאִמֵּר
- רְבוֹתֵינוּ ז"ל⁸⁴ אֵיזוֹ הִיא

(74) ראה תו"א משפטים עט, ב. (75) לשון הכתוב — חיי שרה כד, א. (76) ראה זהר ח"א רכז, א. קכט, א. תו"א שם. ד"ה ואברהם זקן תשל"ח פ"א (תו"מ סה"מ תשרי ע' שז). (77) ראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים עה"פ ימים יוצרו (ע' תקנז ואילך). וראה גם אוה"ת במדבר (שבועות) ע' צא. בלק ע' תתקמח. פינחס ע' א'תקצט. ד"ה ואברהם זקן שבהערה הקודמת. (78) ראה לקו"ת מטות פב, א. שמע"צ פה, א. שה"ש יז, ג. (79) ויצא כח, יב. וראה זח"א רסו, ב. ועוד. (80) ברכות כו, ב. (81) פינחס כח, ג ואילך. (82) ואתחנן ז, ד. וראה גם ד"ה וידעת היום דיום ב' דחג השבועות תשכ"ג (סה"מ תשכ"ג ע' קנג ואילך). (83) ואתחנן ד, לט. (84) תענית ב, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עבודה שהיא בלב, הוי אומר זו תפלה, ומהקדמה וההכנה
- 2 לזה לעבודת התפילה הוא ענין "וידעת היום", פרוש: וידעת
- 3 היום, כמו שהיום הוא עם הלילה היום בא בצמוד הלילה
- 4 ושניהם אחד, כמו שכתוב⁸⁵ ויהי ערב ויהי בקר יום אחד.
- 5 המציאות של יום אחד נוצרת מחיבור
- 6 של יום ולילה, כך "והשבת אל
- 7 לבבך", צריך להתבונן שפמו
- 8 שהוא בזמן במידת הזמן, היינו יום
- 9 ולילה, כך הוא בנפש, ששני
- 10 הלבבות שיש באדם שהם
- 11 היצר-טוב והיצר-רע
- 12 (שהוא ענין "יום ולילה"
- 13 בנפש האדם היצר הטוב - בחינת
- 14 יום, והיצר הרע - בחינת לילה) הם
- 15 שניהם כאחד, שגם היצר-
- 16 הרע ישוב לעבודת הוי', כמו
- 17 שכתוב⁸⁶ בקריאת שמע,
- 18 ואהבת את ה' אלוךך "בכל לבבך
- 19 - ודרשו חכמינו ז"ל שנאמר "לבבך"
- 20 ולא "לבך" לרמוז שאהבת ה' צריכה
- 21 להיות בשני יצירך", היינו שגם
- 22 היצר הרע יבוא לאהבת ה', ועל-
- 23 ידי-זה שעבודת הלב היא "בשני
- 24 יצירך" נפעלת עבודת האדם
- 25 בענין "הוי' אחד" ("הוי'
- 26 הוא האלקים") האמורה לעיל.
- 27 וזהו כללות ענין עבודת
- 28 התפלה, שהיא עבודת יום
- 29 יום ("ימים יצרו"), עבודה
- 30 שצריכה להיות בכל יום ויום לרחץ
- 31 ולכבס את לבושי התורה
- 32 ומצוות שעל האדם לרכוש לעצמו
- 33 מיד יום ביומו, ואם מעורבים בהם
- 34 דברים לא רצויים, יש לרחוץ ולטהר
- 35 אותם על ידי עבודת התפילה, ועל-
- 36 ידי-זה פועל להיות "ולא
- 37 אחד בהם", להמשיך
- 38 מבחינת "לא" באל"ף
- 39 (הפתיב של כתוב זה "ולא אחד
- 40 בהם" שנקרא לא כפי שהוא נכתב אלא
- 41 "ולו אחד בהם" אבל גם הכתיב נדרש
- 42 ומלמד שהמשכה היא מבחינת "לא",
- 43 לשון של שלילת הגדרים והתעלות מהמציאות המוגבלת), שהוא
- למעלה מסדר השתלשלות, שימשך ב"אחד",
- על-ידי "לו" בוא"ו (הקרי), שהם ו' מדות
- העליונות. וזהו פנימיות הבאור שצריך להיות
- ענין ה"ימים" דוקא, כפי שמבאר ה'צמח
- צדק'⁸⁷ ששרש הימים הגשמיים הוא מ"יומין
- עלאין" שהם המדות העליונות, שעל-ידם
- נמשכת ההמשכה עד לספירת המלכות, בעבודת
- התורה ומצוות.
- וממשיך במאמר, שעל-ידי עבודת
- הברורים מבררים ומזככים את
- העולם, ועושים מ'קשר' - 'קשר', והינו
- שמה'קשר' של העולם, ומה שהעולם מראה את
- עצמו למציאות הרי זה 'קשר' כו', הנה פאשר
- לומדים תורה ומקמים את
- המצוות בתוך מציאות העולם
- נתהפך ה'שקר' ל'קשר' (קשר
- למשכן, עליו נאמר "ועשו
- לי מקדש ושכנתי בתוכם",
- היינו שמציאות העולם הפוכה
- למציאות של קדושה) שהוא הקשר למשכן מ"עצי שטים עמדים"

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ומתקברים אור-אין-סוף כו' העליון עם המציאות התחתונה ומעלים
  - 2 אותה (במבאר בארוכה בסעיפים שלפני-זה⁸⁸ על-פי משל
  - 3 העמוד המחבר את הגג עם הרצפה).
  - 4 והנה פיון שצריכים לפעל שמציאות העולם לא תהיה
  - 5 באפן של 'שקר', מציאות
  - 6 הנראית כנפרדת מאלקות אלא
  - 7 באפן של 'קרש' למשכן של
  - 8 קדושה (שענין זה נעשה על-
  - 9 ידי ה'קשר' שמקשרים את
  - 10 'שקר' העולם התחתון עם
  - 11 המציאות
  - 12 (שלמעלה), הרי מובן,
  - 13 שהמציאות של העולם עצמה
  - 14 צריכה להשתנות כפי שממשיך
  - 15 ומבאר.
  - 16 והענין הוא, כפי שמבאר כ"ק
  - 17 אדמו"ר מהר"ש (סבו של הרבי
  - 18 הרי"צ, במאמרי השבת
  - 19 שלאחרי הלידה והבטירה של
  - 20 'בעל ההלולא' שנולד ב"ב תמוז
  - 21 ונכנס בבית בר"ט תמוז, בשנת
  - 22 "תר"מ)⁸⁹ בפרוש מאמר רבותינו
  - 23 ז"ל⁹⁰ בגמרא "עלמא אמאי
  - 24 קאים כו' העולם על מה הוא עומד
  - 25 איהא שמיה רבא דאגדתא",
  - 26 היינו 'אמן יהא שמיה רבא' שעונים
  - 27 באמירת קדיש לאחר שמיעת דרשה
  - 28 בענייני אגדה דצריך להבין מהו
  - 29 ענין מהו התוכן של שאלתו
  - 30 'עלמא אמאי קאים', הלא
  - 31 'בדבר הוי' שמים נעשו"
  - 32 גו'⁹¹, ודבר ה' הוא המקיים את
  - 33 השמים ואת כל העולם ובאפן
  - 34 ש'בטובו מחדש בכל יום
  - 35 תמיד מעשה בראשית"⁹², ולא
  - 36 זו בלבד שתחילת הבריאה וההתהוות
  - 37 של העולם הייתה על-ידי דבר ה' אלא
  - 38 הקדוש-ברוך-הוא, בטובו, מחדש את
  - 39 החיות של הבריאה תמיד ואם-כן
  - 40 לכאורה אין מקום כלל
  - 41 לשאול "עלמא אמאי קאים"
  - 42 שהרי ברור על מה העולם עומד
  - 43 ומתקיים.
- עמדים" ומתקברים אור-אין-סוף כו' (במבאר בארוכה בסעיפים שלפני-זה⁸⁸).
- והנה פיון שצריכים לפעל שמציאות העולם לא תהיה באפן של 'שקר', אלא באפן של 'קרש' (שענין זה נעשה על-ידי ה'קשר' שמקשרים את 'שקר' העולם עם המציאות האמתית, הרי מובן, שהמציאות עצמה צריכה להשתנות. והענין הוא, כפי שמבאר כ"ק אדמו"ר מהר"ש (במאמרי השבת שלאחרי הלידה והבטירה של 'בעל ההלולא')⁸⁹ בפרוש מאמר רבותינו ז"ל⁹⁰ "עלמא אמאי קאים כו' איהא שמיה רבא דאגדתא", דצריך להבין מהו ענין שאלתו "עלמא אמאי קאים", הלא "בדבר הוי' שמים נעשו" גו'⁹¹, ובאפן ש'בטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית"⁹², ואם-כן לכאורה אין מקום כלל לשאול "עלמא אמאי קאים". ומבאר בזה⁹³, על-פי מה שכתוב במאמר רבותינו ז"ל הנזכר לעיל מיניה, "משחרב בית-המקדש כו' בכל יום ויום קללתו מרבה משל חבירו", ועל זה ממשיך "אלא עלמא אמאי קא מקים", היינו, הגם ש'בטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית", מכל-מקום פיון ש'בכל יום קללתו מרבה" כו', על "מאי קאים עלמא", שישאר תקומה שיוכלו להשאר תקומה בארץ. ולזה צריכים לומר "אמן יהא שמיה רבא דאגדתא", שהם סודות ופנימיות התורה⁹⁴ שיש בהם מעלה ויתרון על שאר חלקי התורה, במבאר בארוכה ב'המשך' שם.
- ומוסיף עוד נקודה בזה, דהנה ענין "אין לך יום שאין קללתו מרבה" כו' הוא מציאות קיימת בעולם מצד גרדי העולם, ועל-ידי "אמן יהא שמיה רבא דאגדתא" שהוא ענין לימוד התורה, ובמיוחד לימוד פנימיות התורה, צריך לשנות מציאות זו של העולם, להפוך אותה למציאות אחרת, מבורכת. ולזה כדי לבאר איך לימוד התורה מחולל שינוי במציאות העולם

(88) פרק ו ואילך. (89) ש"פ מטו"מ תר"ם — בהמשך מצה זו תר"ם (פרק נט ואילך) (סה"מ תר"ם ח"א ע' רמח ואילך)).

(90) סוטה מט, א. (91) תהלים לג, ו. (92) בברכות ק"ש. (93) סוף פרק סא. (94) ראה תניא אגה"ק סכ"ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מקדים לְבָאֵר⁹⁵ עֲנִין דברי חכמינו ז"ל "אור תורה מְחִיָּהוּ"⁹⁶,
- 2 "טל תורה מְחִיָּהוּ"⁹⁷, כלומר, התורה נותנת חיים שְפָרוּשׁ
- 3 "מְחִיָּהוּ" הִנֵּנוּ שהתורה נותנת חיות בְּגוֹף גַּם בְּעוֹלָם-הַנֶּהָ
- 4 בְּהִיּוֹתוֹ חַי עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, שֶׁזֶהוּ עֲנִין "תורה אור"⁹⁸,
- 5 שִׁמְשֵׁף הָאֹר עַד לְמִטָּה ויבוא
- 6 לִידֵי בִטּוֹי וְלִידֵי גִלּוּי בְּגוֹף הַגִּשְׁמִי,
- 7 כְּפִי שְׂרׁוּאִים שְׂאִינוּ דוֹמָה
- 8 מֵאֹר פְּנֵיו שֶׁל אָדָם 'בַּעַל
- 9 תוֹרָה' כִּי הַתּוֹרָה נִכְרַת עַל פְּנֵי
- 10 הַלּוּמָד, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתַב הַרְמָב"ם⁹⁹
- 11 שֶׁמֶהֱלֹךְ אָדָם וְתִנּוּעוֹתָיו
- 12 בְּנִשְׁמִיּוֹת יְכוּלִים לְהַפִּיר
- 13 פְּנִימִיּוֹתוֹ, (ובלשון הרמב"ם: כֵּשֶׁם
- 14 שֶׁהַחֵכֶם נִכְרַ בְּחִכְמָתוֹ וּבִדְעוּתוֹ וְהוּא
- 15 מוּבְדֵל בְּהֵם מִשָּׂאֵר הָעֵם, כִּךְ צָרִיךְ
- 16 שִׁיחִיָּה נִכְרַ בְּמַעֲשָׂיו בְּמַאֲכָלוֹ
- 17 וּבְמִשְׁקָהוּ וּבְבִעֻלָּתוֹ וּבְעִשְׂיֵית צָרְכּוֹ
- 18 וּבְדַבּוּרוֹ וּבְהִילּוּכּוֹ וּבְמַלְבוּשׁוֹ וּבְכָלכּוֹל
- 19 דְּבָרָיו וּבְמִשָּׂאֵר וּבְמִתְנֵנוּ וְיִהְיֶה כָּל
- 20 הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ נָאִים וּמִתְקַנִּים
- 21 בִּיְתֵר...") שֶׁזֶהוּ מִפְּנֵי שֶׁהָאֵרַת
- 22 אֹר תּוֹרָתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ הַרוּחָנִית
- 23 הַנִּעְלִית מֵאִירָה עַד לְמִטָּה בְּגוֹף
- 24 הָאָדָם, הִנֵּנוּ שֶׁהָעִבּוּדָה הִיא
- 25 בְּאֶפֶן שֶׁנִּקְרָת הַפְּעוּלָה
- 26 וְהַשְׁנוּי שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּעוֹלָם.
- 27 וְזֶהוּ גַּם מֵה שֶׁמֶכָּאֵר בְּמִאֲמָר,
- 28 שֶׁהַפְּעוּלָה הַשְּׁפָעָה שֶׁל עֲבוּרָת
- 29 הַבִּירוּרִים הָאִמּוּרָה לַעִיל הִיא
- 30 בְּ'שִׁקָּר' שֶׁל מִצִּיאוֹת הָעוֹלָם
- 31 עֲצָמוֹ, לְשׁוֹנוֹת אֶת מִצִּיאוֹת
- 32 הָעוֹלָם שִׁחְדַל לַחַיּוֹת 'שִׁקָּר'
- 33 הַמִּסְתִּיר עַל הָאֵמֶת הָאֱלּוּקִית וְלִפְעַל
- 34 בּוֹ ה'קָשֶׁר' עִם הַמִּצִּיאוֹת
- 35 הָאֱמֵתִית שֶׁלְמַעֲלָה שֶׁתִּהְיֶה
- 36 נִכְרַת בּוֹ, עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה 'קָרֶשׁ'
- 37 כִּמוֹ קָרֶשִׁי הַמִּשְׁכָּן, וְהָעוֹלָם כּוֹלֵל יִהְיֶה
- 38 'קָרֶשׁ' שֶׁבּוֹ נִפְעַל עֲנִין "וְשִׁכְנַתִּי בְּתוֹכְכֶם" גִּלּוּי אֱלּוּקוֹת בְּעוֹלָם וּבְכָל
- 39 אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
- 40 (ז) וּמִסִּים בְּמִאֲמָר, שֶׁלֹּכֵן נִקְרָאִים יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם "צָבָאֹת
- 41 הַיְּהוּ" שֶׁהֵם מְגִלִּים וּמְשִׁיכִים גִּלּוּי שֵׁם הַיְּהוּ שׁוֹכֵר וְיִוְרֹגֶשׁ

- 42 בְּמִצִּיאוֹת הָעוֹלָם, וְ"צָבָא" הוּא זְמַן מְגַבֵּל, שֶׁפֶל עִבּוּדָתָם שֶׁל בְּנֵי
- 43 יִשְׂרָאֵל בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת אֲשֶׁר בְּ"יָמִים יָצְרוּ" שֶׁנֶּתַן לְכָל אָחָד
- 44 וְאָחָד, בְּיָמִים שֶׁנִּקְצְבוּ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לַחַיּוֹת יִהְיֶה "לֹא אָחָד",
- 45 שִׁיאִיר וְיִתְגַּלָּה עַל-יְדֵי עִבּוּדָתוֹ בְּחִינַת "הַיְּהוּ" אָחָד.
- 46 וַיֵּשׁ לְבָאֵר הַדִּיּוּק שֶׁ"צָבָא"
- 47 הוּא זְמַן מְגַבֵּל דִּוְקָא, דְּהִנֵּה
- 48 עֲנִין הַזְּמַן יְכוּל לְהִיּוֹת גַּם
- 49 בְּאֶפֶן שְׂאִינוּ מְגַבֵּל¹⁰⁰, שֶׁזֶהוּ
- 50 עֲנִין 'רְצוּא וְשׁוּב', וּבְשִׁרְשׁוֹ
- 51 הוּא עֲנִין מְטִי וְלֹא מְטִי¹⁰¹,
- 52 כִּמְבוּאֵר בְּתוֹרַת הַסּוּר, הַחַיּוֹת הָאֱלּוּקִית
- 53 לַעֲלּוּמוֹת בָּאָה בְּדֶרֶךְ שֶׁל 'רְצוּא וְשׁוּב',
- 54 מִתּוֹךְ תְּנוּעָה שֶׁל עֲלִיָּה וּדְבֻקָּה בְּמִקּוֹר,
- 55 'רְצוּא', וְתִנּוּעָה שֶׁל יִרְדָּה וְהַמְשָׁכָה
- 56 לְמִטָּה, 'שׁוּב', וְחֻזֵּר חֲלִילָה כָּל הַזְּמַן,
- 57 וְשׁוֹרֵשׁ הָעֲנִין (שְׂקִיָּים בְּמִיּוֹת בְּעֶשֶׂר
- 58 הַסְפִּירוֹת שֶׁבְּאִמְצָעוֹתָן נִשְׁפָּעַת הַחַיּוֹת)
- 59 הוּא בְּכֶךְ שְׂאוֹפֵן הַמְשָׁכַת הַחַיּוֹת
- 60 הָאֱלּוּקִית מִמִּקּוּרָה הִיא בְּדֶרֶךְ מְטִי וְלֹא
- 61 מְטִי, מְגִיעַ וְלֹא מְגִיעַ, הִינּוּ הַתְּפִשּׁוּתוֹת
- 62 וְגִלּוּי, וְהַעֲדָר הַהִתְפַּשּׁוּתוֹת וְהַתְּכַלּוּתוֹת
- 63 (עֲנִין) שְׂקִיָּים בְּמִיּוֹת בִּיחּוֹס לְהֵאֲרַת
- 64 הָאֵין-סוֹף בְּכַתֵּר שְׁלִמְעֵלָה מִהַסְפִּירוֹת),
- 65 וְכֹאשֶׁר הַחַיּוֹת כְּלוּלָה בְּמִקּוּרָה, 'לֹא
- 66 מְטִי', גַּם הַסְפִּירָה הַמְקַבֵּלֶת מִמֶּנָּה,
- 67 עוֹמֶדֶת בְּתִשְׁקָה וְרְצוּא לְהִיכַל
- 68 בְּמִקּוֹר. וְאִילוּ הַתְּנוּעָה 'מְטִי' –
- 69 הַתְּפִשּׁוּתוֹת הַרְצוֹן, הִיא הַמִּקּוֹר לַתְּנוּעָה
- 70 הַ'שׁוּב'. כִּי כֹאשֶׁר הַרְצוֹן נִמְצָא בְּתִנּוּעָה
- 71 שֶׁל הַמְשָׁכָה וְהַתְּפִשּׁוּתוֹת, גַּם הַסְפִּירוֹת
- 72 הַמְקַבֵּלוֹת אֶת חַיּוֹתָן מִהַרְצוֹן, הֵן
- 73 בְּתִנּוּעָה שֶׁל 'שׁוּב' וִירִידָה לַפְּעוּל
- 74 בְּעוֹלָמוֹת. וּמְבוּאֵר שֶׁהַתְּנוּעָה הַמִּתְמַדָּת
- 75 הוּא שֶׁל 'רְצוּא וְשׁוּב' וְ'מְטִי וְלֹא מְטִי',
- 76 הִינּוּ הַשְּׁפָעָה וְהַתְּפִשּׁוּתוֹת וְהַעֲדָר
- 77 הַהִשְׁפָּעָה וְהַתְּכַלּוּתוֹת, וְחֻזֵּר חֲלִילָה
- 78 לֵלֵא הַרְף, הֵם הַשׁוֹרֵשׁ לַעֲנִין הַזְּמַן כִּי
- 79 עַל-יְדֵי תְּנוּעוֹת אֵלּוּ, וּבְמִיּוֹת הַרְצוּא וְשׁוּב' יֵשׁ בְּעוֹלָם סֵדֵר וְהִדְרָגָה, קְדִימָה
- 80 וְאַחֲרוֹר. וְעַל כֵּךְ מְבוּאֵר כֹּאן שֶׁאֵמָנָם כִּךְ הוּא בְּפּוֹעֵל, אֵךְ עֲצֵם עֲנִין הַזְּמַן הִיא
- 81 יְכוּל לַחַיּוֹת גַּם בְּאוֹפֵן בְּלִתי מוּגַבֵּל, וְלֹכֵן מְדִיק בְּמִאֲמָר שֶׁ"צָבָא"
- 82 הוּא זְמַן מְגַבֵּל, פִּי הַקָּשֶׁר וְהַשִּׁיכּוֹת שֶׁל צָבָא בְּמִשְׁמַעוֹת שֶׁל

(95 פרק ס. 96 כתובות קיא, ב. 97 ילקוט שמעוני ישעי' כו, יט. 98 משלי ו, כג. 99 הל' דעות רפ"ה. 100 ראה גם סהמ"צ להצ"צ נז, ב ואילך. ד"ה ברוך שעשה נסים תרס"ד (סה"מ תרס"ד (קה"ת, תשנ"ד) ס"ע קלה). וראה גם ד"ה באתי לגני תשכ"ב (תו"מ סה"מ באתי לגני ח"ב ע' תלו). 101 ראה סהמ"צ שם נט, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 חיי האדם בעולם עם ענין הזמן הוא מצד ההגבלה שבענין
- 2 הזמן, וכפי שמביא (לפני-זה) ראיה ממה שכתוב "הלא
- 3 צבא לאנוש עלי ארץ", שזהו זמן מגבל דוקא. ועל זה
- 4 מבאר במאמר, שבזמן מגבל זה, ב"מים יצרו" משך הזמן
- 5 של החיים בעולם הזה שנתן לכל
- 6 אחד ואחד, פועלים שיהיה
- 7 "לו אחד", שיאיר ויתגלה
- 8 בחינת "הו' אחד" במציאות
- 9 העולם.
- 10 ויובן זה על-פי מה שמבאר
- 11 כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב)
- 12 נשמתו-עדן בדבור-המתחיל
- 13 מאמר חסידות הפותח בפסוק
- 14 "למען דעת כל עמי
- 15 הארץ"¹⁰² משנת תר"פ
- 16 [שפרשו שגם ב"עמי הארץ"]
- 17 הארץ" אומות העולם המסמלים את
- 18 המציאות בעולם נעשה ענין
- 19 השבירה והביטול לאלוקות (פי
- 20 "דעת" הוא מלשון
- 21 שבירה¹⁰³ כמו בכתוב בספר
- 22 שופטים 'וידוע בם את אנשי סוכות'),
- 23 על-ידי עבודת בני-ישוראל
- 24 בענין "הו' הוא האלקים"
- 25 (כַּהֲמִשָּׁה הַכְּתוּב¹⁰⁴) ובמאמר
- 26 זה מבאר הרבי הרש"ב בענין
- 27 המשמעות של נוסח התפילה "אין
- 28 ערף לך ה' אלקינו בעולם
- 29 הזה"¹⁰⁵, שענין "אין ערף"
- 30 גדולתו של הקדוש-ברוך-הוא באופן
- 31 של 'אין ערוך', ללא כל יחס והשוואה
- 32 לנבראים נפר ומקבל ביטוי בגלוי
- 33 (לא בעולמות העליונים,
- 34 אלא) "בעולם הזה" דוקא.
- 35 ומביא על זה הרבי הרש"ב
- 36 מאמר הרמב"ם¹⁰⁶ שמציאות
- 37 בעלי שיעור נבראים מוגבלים
- 38 (הינו גשמיים) אין מספר
- 39 להם בכמות בלתי מוגבלת, הוא
- 40 שקר, שאי-אפשר להיות יש
- 41 ממש עד אין שיעור (באופן של
- 42 אין סוף), ובהכרח
- 1 שבתחלתו של המציאות הוא מאין, והינו, שהתהוות היש
- 2 המציאות הגשמית היא בדרך "אין ערף", אבל מהתהוות האור
- 3 המציאות הרוחנית לא היינו יודעים ש"אין ערף" בין הבורא
- 4 לנבראים, והיינו חושבים בטעות שזהו בבחינת 'ערף' ויש יחס
- 5 והשוואה בין הבורא לנברא, לפי
- 6 שהאור הנמשך ממקורו הוא
- 7 בערף המאור, מקור האור, ולכן
- 8 המושג 'אין ערוך' מקבל את ביטוי
- 9 המלא דווקא אל מול המציאות
- 10 הגשמית.
- 11 ומוסיף בזה עוד ענין,
- 12 שלאחר שיודעים מהנבראים
- 13 בעלי שיעור שפועלם-הזה
- 14 שהתהוות היא בדרך "אין
- 15 ערף" שהיא צורת ההתהוות של יש
- 16 מאין, הרי זה מכריח מחייב
- 17 לומר שגם ההתהוות והמציאות של
- 18 האור הוא בבחינת "אין
- 19 ערף" לגבי הבורא, כי אם נאמר
- 20 שהתהוות האור הוא בבחינת
- 21 'ערף', דהינו בבחינת 'עלה
- 22 ועלול', סיבה ותוצאה ולא יש
- 23 מאין, אם-כן הרי העצמות
- 24 נתפס חס-ושלום בענין
- 25 ה'ערף' פירושו של דבר הוא שיש,
- 26 חלילה, ערך ודמיון בין עצמות ומהות
- 27 האלוקות, הבורא, והנבראים, ואין
- 28 תהיה ההתהוות בבחינת "אין
- 29 ערף" ואם כן ההתהוות היא לא
- 30 בדרך 'אין ערוך' וזה לא יתכן. ואם-
- 31 כן, מהתהוות היש שהוא
- 32 בדרך "אין ערף", אנו
- 33 יודעים שגם התהוות ומציאות
- 34 האור הוא בבחינת "אין
- 35 ערף" ואין לו כל ערך ודמיון ויחס
- 36 והשוואה עם הבורא בעצמו, והינו,
- 37 שבכל עניניו הרי הוא האור
- 38 וכללות המציאות הרוחנית בבחינת
- 39 "אין ערף" ואין לו שום ערך לגבי

(102) פר"ת (סה"מ פר"ת ע' נ ואילך). (103) שם ע' נד. (104) מלכים-א ה, ס. (105) "הכל יודוך" בתפלת שחרית דשבת.
(106) מורה נבוכים הקדמה לח"ב (הקדמה א-ג).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הבורא. ולכן אמתית השם והתואר שאפשר לומר על עצמותו
2 יתברך הוא רק 'בורא'¹⁰⁷, כי שם מאור במובן של מקור לאור
3 הוא איזה תאר כי מתארים אותו בתור מקור לאור (מבלי להדגיש שאין
4 זה מקור ישיר אלא גם האור נברא בדרך יש מאין). מה שאין-כן השם
5 'בורא' שאינו תאר על
6 עצמותו ואין כאן ניסיון לתאר אותו
7 בתואר מסויים, אלא רק מורה
8 שישנו ענין התהוות היש
9 ובעל שיעור ומגבל, כלומר,
10 התואר 'בורא' רק מספר שהבורא
11 מהווה ומחייה נבראים מוגבלים
12 שזהו בדרך "אין ערך" כו'.
13 ונמצא, שלא זו בלבד שענין
14 "אין ערך" נרגש רק "בעולם
15 הזה" ולא במציאות הרוחנית שם יש
16 מקום לטעות בדבר, כאמור לעיל,
17 אלא עוד זאת, ש"עולם
18 הזה" פועל בסופו של דבר,
19 ההפך והידיעה ש"אין
20 ערך" גם בעולמות הרוחניים
21 שלמעלה הימנו.
22 וזהו הבורא במה שכתוב
23 במאמר שענין "לו אחד
24 בהם" (המשכת בחינת "הוי' אחד)
25 אחד" בתוך המציאות הגשמית
26 המוגבלת) נעשה דוקא בזמן
27 מגבל ד"ימים יצרו" דוקא
28 זמן מוגבל בתוך גדרי העולם הזה
29 הגשמי (ולא מספיק ענין הזמן
30 כפי שהוא בבחינת 'רצוא
31 ושוב', או למעלה יותר,
32 בבחינת 'מטי ולא מטי' היינו
33 גדרי הזמן כפי שהם בשורש ומקור
34 הדברים), כי ענין "לו אחד"
35 קאי מכון על "אחד" כמו
36 שהוא בבחינת 'יחיד', לא אחד
37 שהוא ראשון ויש אחריו שני ושלישי
38 וכר אלא אחד שאין עוד מלבדו
39 "אחד ואין שני לו"¹⁰⁸, ועד
40 לבחינת העצמות, המציאות
41 האמתית היחידה, ולכן צריך
42 להיות ענין ההגבלה, ועבודת
43 ה' היא בתוך מציאות של זמן מוגבל,
- 1 כי דוקא בענין ההגבלה גיט זיך אפ [מתבטא] עצמות
2 ומהות (כנ"ל שאפשר לקרותו רק בשם 'בורא', על שם
3 התהוות היש המגבל ומה מובן שהביטוי האמיתי של עצמותו הוא
4 דווקא במציאות הגשמית, כמבואר לעיל באריכות), ועל-ידי-זה
5 באמצעות גילוי האלוקות בעולם הזה
6 למטה נפעל גילוי עצמותו
7 ומהותו יתברך בכל העולמות
8 שבינתיים שבין עצמות האלוקות
9 ועד המציאות הגשמית (גם)
10 במלאכים, וגם בנשמות כפי
11 שהם במעמד ומצב
12 ד"היושבת בגנים",
13 שנקראים "חברים" לפי
14 שלפנימם "נשמה מנשמה
15 נאצלת", כנ"ל סעיף ג).
16 (ח) וכל זה שבסופו של דבר מביא
17 לגילוי עצמות האלוקות בכל העולמות
18 נעשה על-ידי עבודת בני-
19 ישראל שנקראים "צבאות
20 הוי'", והינו, שעל-ידי-זה
21 שהעבודה היא באופן של
22 "צבא", בכל שלשת פרושי
23 "צבא", מלשון חיל (פמבאר
24 ב'המשך' לאחרי-זה בפרקים
25 הבאים, אחרי סעיף י"ד), מלשון
26 צביון (תכלית היפי שבענין
27 ההתפללות, הן בכל סוג מבני
28 ישראל בעצמו, והן עם כל
29 ישראל יחד, מתוך אהבת
30 ישראל, שזהו הפלי
31 ל"ואהבת את ה' אלקיך"¹⁰⁹
32 כי מי שאוהב ישראל אוהב גם את
33 הקדוש-ברוך-הוא האוהב את ישראל,
34 ועד לאהבת עצם לעצם),
35 ומלשון זמן מגבל, אזי
36 פועלים את ענין "צבאות
37 הוי'", ש"צבאות' יהיה הוי' הינו,
- 1 ולכן אמתית השם שאפשר לומר על
2 עצמותו יתברך הוא רק 'בורא'¹⁰⁷, כי שם מאור
3 הוא איזה תאר, מה שאין-כן השם 'בורא'
4 שאינו תאר על עצמותו, אלא רק מורה שישנו
5 ענין התהוות היש ובעל שיעור ומגבל, שזהו
6 בדרך "אין ערך" כו'. ונמצא, שלא זו בלבד
7 שענין "אין ערך" נרגש רק "בעולם הזה", אלא
8 עוד זאת, ש"עולם הזה" פועל ההפך והידיעה
9 ש"אין ערך" גם בעולמות שלמעלה הימנו. וזהו
10 הבורא במה שכתוב במאמר שענין "לו אחד
11 בהם" (המשכת בחינת "הוי' אחד") נעשה
12 דוקא בזמן מגבל ד"ימים יצרו" דוקא (ולא
13 מספיק ענין הזמן כפי שהוא בבחינת 'רצוא
14 ושוב', או למעלה יותר, בבחינת 'מטי ולא
15 מטי'), כי ענין "לו אחד" קאי על "אחד" כמו
16 שהוא בבחינת 'יחיד', "אחד ואין שני לו"¹⁰⁸,
17 ועד לבחינת העצמות, ולכן צריך להיות ענין
18 ההגבלה, כי דוקא בענין ההגבלה גיט זיך אפ
19 [מתבטא] עצמות ומהות (כנ"ל שאפשר לקרותו
20 רק בשם 'בורא', על שם התהוות היש המגבל),
21 ועל-ידי-זה נפעל גילוי עצמותו ומהותו יתברך
22 בכל העולמות שבינתיים (גם במלאכים, וגם
23 בנשמות כפי שהם במעמד ומצב ד"היושבת
24 בגנים", שנקראים "חברים" לפי שלפנימם
25 "נשמה מנשמה נאצלת", כנ"ל סעיף ג).
26 (ח) וכל זה נעשה על-ידי עבודת בני-ישראל
27 שנקראים "צבאות הוי'", והינו, שעל-
28 ידי-זה שהעבודה היא באופן של "צבא", בכל
29 שלשת פרושי "צבא", מלשון חיל (פמבאר ב'המשך'
30 צביון (תכלית היפי שבענין ההתפללות, הן בעצמו, והן עם כל ישראל יחד,
31 מתוך אהבת ישראל, שזהו הפלי ל"ואהבת את ה' אלקיך"¹⁰⁹, ועד לאהבת
32 עצם לעצם), ומלשון זמן מגבל, אזי פועלים את ענין "צבאות הוי'", הינו,

(107) סה"מ תרס"ח ע' קפט ואילך. המשך תער"ב ח"א ע' קלה. ח"ב ס"ע א'קמד ואילך. (108) ע"פ קהלת ד, ח. וראה סה"מ תרל"ב ח"א ע' רפג. (109) סה"מ תרצ"א ע' צד. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שגם בענין שמצד-עצמו הוא בבחינת "צבאות", שזהו
2 ענין עולמות בריאה-יצירה-עשיה שאינם באפן ד"איהו
3 וחייהו וגרמוהי חד", ועד שבכחו לפעל בעולם בפשוטו,
4 ואפילו בארץ מצרים, ערות הארץ¹¹⁰, ובגלות היותר
5 תחתון, גם בכל המקומות הנחותים
6 הללו, הגה בכחו של יהודי
7 לפעל שיהיה טפל ובטל
8 לשם הוי', שלכן אינו נקרא
9 "צבאות" בפני עצמו, אלא
10 "צבאות הוי'", בלשון נסמך,
11 שטפל ובטל לשם הוי',
12 שהוא הפנימיות של כל
13 שבעה השמות שאינם
14 נמחקים, כולל גם השם 'צבאות'
15 כמבואר לעיל, שעל-ידי-זה
16 נעשה העולם כלו גם העולם
17 הזה הגשמי התחתון בדרגת עולם
18 האצילות.
19 וזהו תכלית העבודה ותכלית
20 העלוי, שעל זה נאמר
21 "היושבת בגנים חברים
22 (שהם מלאכי השרת)
23 מקשיבים לקולך השמיעני",
24 התורה ומצות של בני-
25 ישראל, וגם המלאכים מקשיבים
26 לזה ומקבלים מכך תוספת שפע וחיות
27 פיון שעל-ידי עבודת התורה
28 ומצות ב"ימים יצרו", יכולים
29 לפעל גלוי 'ולו אחד בהם',
30 בחינת "אחד ואין שני לו",
31 הגה בכל מקום שהם נמצאים
- הרי שם הם יכולים לפעל ענין "צבאות הוי'", דרגת עולם
האצילות כמו שהוא בגלוי. ועל-ידי-זה פועלים את
"באתי לגני - לגנוני, למקום שהיה גנוני בתחלה", בהתחלת
הבריאה, קודם החטא, למעלה יותר מעולם האצילות, שזהו
ענין "דירה לו יתברך", דירה
לעצמותו ומהותו והרי עצמותו
ומהותו היא למעלה מעולם האצילות,
ופעולה זו היא על-ידי עצם
הנשמה, שמתקשר עם העצם
שלמעלה, עצמיות האלקות,
ופועלים זאת דוקא בעולם
הזה התחתון, שנעשה העולם
כולו משכן לו יתברך, "ועשו
לי מקדש ושכנתי בתוכם",
בתוך כל אחד ואחד מישראל,
כפי שיתגלה עצמות ומהות
האלקות בגלוי בביאת משיח
צדקנו, בעגלא דידן במהירות
(לפי המושגים) שלנו ממש.
- 14 מקשיבים לקולך השמיעני", התורה ומצות של בני-ישראל, פיון שעל-ידי
15 עבודת התורה ומצות ב"ימים יצרו", לפעל גלוי 'ולו אחד בהם', בחינת
16 "אחד ואין שני לו", הגה בכל מקום שהם יכולים לפעל ענין "צבאות הוי'",
17 דרגת עולם האצילות כמו שהוא בגלוי. ועל-ידי-זה פועלים את "באתי לגני
18 - לגנוני, למקום שהיה גנוני בתחלה", למעלה יותר מעולם האצילות, שזהו
19 ענין "דירה לו יתברך", דירה לעצמותו ומהותו, על-ידי עצם הנשמה,
20 שמתקשר עם העצם שלמעלה, ופועלים זאת דוקא בעולם התחתון,
21 שנעשה משכן לו יתברך, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", בתוך כל אחד
22 ואחד, כפי שיתגלה בגלוי בביאת משיח צדקנו, בעגלא דידן ממש.

(110) מקץ מב, ט. שם, יב. קהלת רבה פ"א, ד (בסופו).

המשך ביאור למס' ברכות ליום ראשון עמ' א

- 1 ואחוזן בימינו, ונכנס עמדם לבית הכסא, אלא כשיש שעות ביום
2 לחזור וללבושן לאחר שיעשה צרכיו, קודם שתשקע החמה, אבל
3 אין שעות ביום ללבושן, לא יכנס עמדם בידו, אלא עושה להן כמין
4 בים שחללו טפח ומניחן שם. וכן אמר רבא בר בר חנה אמר רבי
5 יוחנן, ביום, כשחולץ תפיליו בשביל להיכנס לבית הכסא, גוללן
6 כמין ספר ומניחן בידו כנגד לבו, ובליילה, כשחולצם בביתו בשביל
7 להצניעם עד הבוקר, עושה להן כמין בים טפח ומניחן.
8 אבי מפרש דין 'ביס טפח' אמר אביי, לא שנו דין זה, שצריך כלי
9 שחללו טפח, אלא בכלי שהוא בליין, כלומר, כלי המיוחד להם
10 להניחם בו, אבל בכלי שאינו בליין, שלא ייחדו לכך אלא הניחם
11 שם על דרך המקרה, אפילו הוא פחות מטפח, חוצץ ומפסיק בינם
12 לבין הקרקע.
- מביאה הגמרא ראייה לדברי אביי, שכלי חוצץ אף אם אין בחללו
טפח: אמר מר זוטרא, ואיתקא רב אשי, תדע שכך הוא, שהרי פבין
14 (כלים) קטנים הסגורים בצמיד פתיל, מצליין באהל חמת את מה
15 שבתוכם, שלא יטמא בטומאת אהל המת, ואף שאין בחללם טפח.
16 הגמרא מביאה מעשה בענין תפילין בבית הכסא: ואמר רבא בר
17 חנה, כי הוה אוליין בתריה דרבי יוחנן - כשהיינו חולכים אחרי רבי
18 יוחנן, כי הוה בעי למיעל - כשהיה רוצה להיכנס לבית הכסא, כי
19 הוה נקיט ספרא דאנדא - כשהיה מחזיק ספר אגדות, הוה יתיב
20 לן - היה נותן לנו קודם כניסתו לבית הכסא, אולם כי הוה נקיט
21 תפילין, לא הוה יתיב לן, שאמר, הואיל ושרגהו רבנן להחזיקם בידו
22 בזמן שנמצא בבית הכסא, ומשום שמירתו,
23

משיחת ש"פ בשלח, ט"ו בשבט, ה'תש"כ

ג' הפסוקים בנוגע לצבאות הוי'

בהתאם לג' הענינים שבמאמר

בלתי מוגה

א. במ"ש במאמר ההילולא¹ ש"נקראים ישראל צבאות הוי', וכמ"ש² ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות הוי' מארץ מצרים, הנה צבאות הוי' הכוונה הוא על ישראל, וכמ"ש³ ויהי בעצם היום הזה הוציא הוי' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם. . . וכן ביציאת מצרים מזכיר לצבאותם דוקא, וכמ"ש⁴ כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים" — צריך להבין: לשם מה מביא בהמאמר ג' פסוקים?

ובפרט ע"פ המדובר בארוכה בהתוועדות די"ט כסלו⁵, שדיבורו של כל אדם מישראל צריך להיות מחושב ("אויסגערעכנט"), ומכ"ש אצל רבותינו נשיאנו, ובפרט במאמר חסידות, ובפרט בנדו"ד, שבאותו ענין מביא ג' פסוקים זה לאחר זה — הרי בודאי שענין זה הוא בדיוק.

ומשנת"ל⁶ שהטעם שאינו מסתפק בראי' מהכתוב "ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות הוי' מארץ מצרים", הוא, לפי שיש לפרשו שקאי על המלאכים — הרי אי משום הא, ה' יכול להביא רק את הפסוק האחרון.

ב. ויש לומר הביאור בזה:

בהמאמר נתבאר ג' ענינים: (א) שהעבודה צריכה להיות באופן של צבא — דקאי על עולמות ביי"ע, היינו, עבודה בדרך התלבשות כו'. (ב) תכלית העבודה באופן של התלבשות ביי"ע היא לפעול את הענין ד"באתי לגני", לגנוני כו', היינו, המשכת אור הסובב, (ג) ועי"ז נעשה עילוי גם במלאכים ונשמות, היינו, שניתוסף גם בהמשכת אור הממלא.

ועל זה הובאו ג' הפסוקים הנ"ל:

בנוגע לעבודה ביי"ע באופן של התלבשות כו' — הובא הפסוק הא', "ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות הוי' מארץ מצרים", שרק בו נאמר הלשון "צבאות הוי'" (משא"כ בב' הפסוקים שלאח"ז נזכר רק הלשון צבא, "צבאותם" או "צבאותיכם"), שמורה על פעולת הביטול ב"צבאות" — ביי"ע — שיהיו בטלים וטפלים לשם הוי'.

אמנם, בפסוק זה אפשר לפרש ש"צבאות הוי'" קאי על המלאכים (כנ"ל), או שקאי על הניצוצים שנתבררו בגלות מצרים ונתעלו ליכלל בשם הוי' (כידוע⁷ שרפ"ח ניצוצים נפלו בשבירת הכלים, ומהם נתבררו בגלות מצרים ר"ב ניצוצים), כמבואר בתו"א⁸.

ולכן מביא גם את הפסוק הב', "ויהי בעצם היום הזה הוציא הוי' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם" — כי, גם אם נפרש ש"צבאותם" קאי על המלאכים או הניצוצות, הרי זה שייך גם לבני ישראל שנתבררו בפירוש בכתוב, והיינו, שגם בני ישראל שייכים להענין ד"צבאות", כיון שפועלים עילוי בהמלאכים והניצוצות.

(5) ס"ג (תו"מ חכ"ז ע' 172 ואילך).

(6) בהמאמר פ"ד (לעיל ע' יט).

(7) כנפי יונה ח"ג סנ"ו. הובא במג"ע אופן נח.

(8) בא ס, ג.

(1) בפרק השייך לשנה זו — פרק יו"ד.

(2) בא יב, מא.

(3) שם, נא.

(4) שם, יז.

1 ועפ"ז יש לבאר גם הדיוק שבפסוק הא' נאמר "יצאו גו' מארץ מצרים", ובפסוק הב' נאמר "הוציא
2 הוי' גו' מארץ מצרים" (ועד"ז בפסוק הג', "הוצאתי גו' מארץ מצרים") — כי, בפסוק הב' (וכן בפסוק
3 הג') מדובר אודות בני", ועליהם לא שייך לומר הלשון "יצאו" שפירושו שיצאו מעצמם, שהרי בשביל
4 יציאת בני" ממצרים הי' צורך בגילוי אור מלמעלה, "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"⁹,
5 שגילוי זה פעל להוציאם מהמעמד ומצב שהיו שקועים בטומאת מצרים, להיות עכ"פ במעמד ומצב ד"כי
6 ברח העם"¹⁰; משא"כ בנוגע להמלאכים והניצוצות שייך לומר הלשון "יצאו", כיון שע"י יציאת בני"
7 יצאו גם הם — בדרך ממילא — מארץ מצרים.

8 אמנם, בפסוק זה נאמר "על צבאותם", כמבואר בתו"א⁸ הדיוק בזה, "שנש"י הן למעלה מבחי' ניצוצין
9 הנ"ל", והיינו, שעבודת בני" אינה באופן של התלבשות בה"צבאות", ומה שבני" פועלים עליו
10 בה"צבאות" הרי זה ע"ד הברורים שבזמן שלמה שנעשו בדרך ממילא¹¹.

11 ולכן מביא גם את הפסוק הג', "כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים" — שפסוק
12 זה נאמר בהציווי דקרבן פסח, היינו, קודם היציאה ממצרים והבריחה מהרע, בהיותם עדיין במצרים,
13 וכיון שגם אז נקראים בשם "צבאות", הרי זה מורה על העבודה באופן של התלבשות.

14 ועפ"ז יובן מה שמוסיף בנוגע להפסוק השלישי: "וכן ביציאת מצרים מזכיר לצבאותם דוקא, וכמ"ש
15 כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים" — דלכאורה, הרי גם ב' הפסוקים שמביא
16 לפנ"ז מדברים ביציאת מצרים? — כי, ב' הפסוקים שמביא לפנ"ז נאמרו לאחר ש"ויסעו בני ישראל
17 מרעמסס סכותה"¹², ורק מהפסוק השלישי שנאמר בהיותם במצרים עדיין, מוכח, שגם בעת היציאה
18 ממצרים (לא רק לאחר) נקראים צבאות, כיון שעוד בהיותם במצרים היתה עבודתם באופן של צבא.

19 ונמצא, שמכל ג' הפסוקים הנ"ל מבואר כללות ענין העבודה: העבודה ב"צבא" בדרך התלבשות —
20 בפסוק השלישי, "הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים"; הפעולה ד"באתי לגני", המשכת אור הסובב
21 בפסוק הראשון, "יצאו כל צבאות הוי' מארץ מצרים", "צבאות הוי'" דייקא; והעילוי שנעשה
22 במלאכים כו', ע"י תוספת אור הממלא — בפסוק השני, "הוציא הוי' גו' את בני ישראל גו' על צבאותם".

(משיחת ש"פ בשלח, ט"ו בשבט, ה'תש"כ)

משיחת ש"פ בשלח, ט"ו בשבט, ה'תש"כ

בהתחלת השנה הי"א מתחילה העבודה דצבא מל' חיל

23 בסעיף¹ יו"ד² מבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ע"ד שבני ישראל נקראים בשם
24 צבאות, ומביא שג' פירושים (צבא: א) ל' חיל, (ב) זמן מוגבל, וכמ"ש³ הלא צבא לאנוש עלי ארץ, (ג)
25 ל' צביון, וכדרוז"ל⁴ ע"פ⁵ ויכולו השמים גו' צבאם, לצביונם נבראו. עיי"ש סעיף יו"ד באריכות.
26 הנה פי' ב' וג' מבאר בארוכה באות יו"ד, אמנם הביאור לפי' הא' דצבא מלשון חיל מתחיל בסעיף
27 י"א, ומבאר שם, דכללות ענין המלחמה הוא להוציא הנצחון, ולהיות שמדת הנצחון הוא למעלה מכל

זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(2) הפרק השייך לשנה זו.

(3) איוב ז, א.

(4) ר"ה יא, א.

(5) בראשית ב, א.

(9) נוסח הגש"פ פסקא "מצה זו".

(10) פרשתנו יד, ה. וראה תניא פל"א.

(11) ראה תו"א בראשית ה, סע"ד ואילך. ובכ"מ.

(12) בא יב, לז.

(1) הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ונרפס בהוספות ללקו"ש

ח"ד ע' 1267 ואילך (וצוין בטעות יו"ד שבט תש"כ). במהדורא

1 כחות הגלויים ונטוע ומושרש בעצם, לזאת מבזבו המלך בשביל זה כל סגולות האוצרות, ואף שהנצחון
2 מתייחס לשרי הפקידים שהם פקידי החיל, מ"מ הרי הכוונה בזה הם אנשי חיל שהם דוקא העושים
3 בפועל הנצחון.

4 והנה מזה שבסעיף יו"ד רק מזכיר את פי' הא' והביאור בזה מתחיל בסעיף י"א, הרי בזה הוראה:
5 נתבאר כבר⁶ שעם תום שנה העשירית — "העשירי יהי' קודש"⁷ — מעת הסתלקות כ"ק מו"ח
6 אדמו"ר, ובהכנסנו לשנה הי"א, מתחלת העבודה דסעיף י"א, וכמבואר שם שצ"ל העבודה דצבא מל'
7 חיל, בשביל הנצחון — שזהו הכוונה בכללות המלחמה — הרי מבזבו סגולות אוצרותיו, והוא כמו
8 שנתבאר במשל כ"ק אדמו"ר הזקן⁸ לבן מלך שחלה ולא מצאו תרופה כ"א לטחון את האבן היקר
9 שבכתרו, שבשביל הצלת חיי בנו מסכים המלך לשחק את האבן היקר שבו תלוי עיקר ויופי הכתר, אשר
10 כמו"כ הוא למעלה שלמען הצלת מצבם הרוחני של עם ישראל מוותרים מלמעלה על כל יקר, ומבזבים
11 כל סגולות האוצרות אשר מעולם לא השתמשו בזה לשום דבר.

12 הרי מובן מזה שבכל משך היו"ד שנים בזבוזו מלמעלה כל סגולות האוצרות בהשפעה מרובה
13 ובהתרחבות הענינים, אלא שלא ניצלו אותם כדבעי, כ"א בענינים קטנים, וכמו בשעת השינה, שאף
14 שסגירת השניים והשפתיים שעליהם אינם מניחים ליכנס ההשפעה לתוכו, מ"מ כאשר שופכים הרבה
15 בל ימלט שיכנס לכה"פ טיפה אחת, וכמו"כ בנדו"ד שקליטת ההשפעות היו במדה מצומצמת ביותר,
16 ובמקום שהי' צריך להיות העבודה בהתרחבות, ניצלו כ"ז על לחם צר ומים לחץ, ברוחניות וגם בגשמיות,
17 ומתעסקים בענינים של מה בכך, זה במסחר, וזה בעבודה במשרה וכו'. וכאשר נחים קצת, הנה במקום
18 שהמנוחה תביא לידי התעסקות בתורת ה' כמבואר ברמב"ם⁹, הרי זה מושלל כי טרודים הם ביום של
19 עבודה וכדומה, ובמילא מובן גודל הצער כאשר ההתרחבות שמשפיעים מלמעלה מנצלים ומשקיעים
20 ("שפארט אריין") בענינים הכי מצומצמים. (כי גם חיבור ב' הפכים אלו ביכולת איש הישראלי בהיותו
21 "חלק אלקה ממעל ממש"¹⁰).

22 הנה אין צועקין על העבר, ומה שהי' הי', "והעשירי יהי' קודש" מ"מ עכ"פ. אבל בזה בא הסעיף
23 הי"א להורות שעם התחלת השנה הי"א מתחלת העבודה דצבא מל' חיל ועל כאו"א להתגייס לעבודת
24 הצבא, בהתעסקות רחבה בהרבצת התורה ומצוותי' והפצת המעיינות עד שיגיעו גם חוצה, עד לידי אופן
25 של "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"¹¹ עד ל"נחלה בלי מצרים"¹², וכמו שבנצחון המלחמה מבזבו
26 המלך את סגולות אוצרותיו, ועיקר הבזבוז הוא בשביל אנשי חיל הנוטלים חלק בפועל למען הביא
27 הנצחון, כמו"כ בעבודה, שע"י העבודה כדבעי זוכין לבזבוז האוצרות והשפעות של מעלה, וכמבואר במכ'
28 כ"ק אדמו"ר בעל ההילולא¹³, אתם נשיכם בניכם ובנותיכם, שיומשכו עד למטה ממש בכל הג' ענינים
29 דבני חיי ומזוני רוחי.

30 (משיחת ש"פ בשלח, ט"ו בשבט, ה'תש"כ)

(9) הלי' תשובה ספ"ט. הלי' מלכים בסופן.

(10) תניא רפ"ב.

(11) ויצא כח, יד.

(12) שבת קיח, סע"א.

(13) קונטרס לו. ולאח"ז באג"ק שלו ח"ד ריש ע' רעט.

(6) בהתוועדות דיו"ד שבט סנ"ב ואילך (תו"מ חכ"ז ע' 343 ואילך).

(7) בחוקותיו כז, לב.

(8) "התמים" ח"ב ע' מט. אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' ע

שכו ואילך. ועוד.

משיחת יו"ד שבט, ה'תש"כ

הנקודה המשותפת בסעיף הראשון והעשירי של המשך ההילולא

בלתי מוגה

- 1 א. במאמר ההילולא, בסעיף הראשון וסעיף העשירי¹ — רואים ענין מפליא:
- 2 בסעיף הראשון (ונמשך במקצת בסעיף השני) נתבארו חילוקי המדרגות בגילוי אלקות, מצד האור
- 3 שהוא בבחי' ממלא כל עלמין, ונתבאר, שע"י עבודת הצדיקים באתכפא ואתהפכא פועלים ענין נעלה
- 4 יותר — אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין, שמאיר ומתגלה אור הסובב שהוא בכולהו עלמין בשוה,
- 5 ועד למעלה יותר — שנעשה דירה לו ית' (דירה לעצמותו) בתחתונים.
- 6 ובסעיף העשירי מסיים בענין דוגמתו אצל בני" — שישנו ענין "שהם חלוקים במדריגתם, בעלי
- 7 השגה שהם מארי תורה ומארי רזין וסודות עילאין מארי חוכמתא, וישנם אנשים פשוטים והם רק מארי
- 8 עובדין טבין כו'" (ע"ד אור המלא), וישנו גם ענין ההתכללות דבני", "שזהו תכלית היופי מה שכלול
- 9 מריבוי גוונים" (ע"ד אור הסובב). ומוסיף שם גם הענין "שמקיימים את התומ"צ בתמימות", והרי ידוע²
- 10 שדוקא באופן כזה "לוקחים" עצמות ומהות.
- 11 ונמצא, שהענין שישנו בתחלת וקודם סדר ההשתלשלות עד לעצמות ומהות — נמשך ענין זה בסיום
- 12 סדר ההשתלשלות ובסיום וחותרם העבודה, אצל בני".
- 13 ב. והענין בזה:
- 14 כאשר יהודי עובד עבודתו בקיום התומ"צ — הרי זה נעשה המהות שלו.
- 15 ולכן צריך לעמוד מפני תלמיד חכם³, כיון שזהו כמו שעומדים לפני תורה⁴, ועד"ז בנוגע למצוות,
- 16 כמבואר בתניא⁵ ש"יד המחלקת צדקה" נעשית "מרכבה ממש לרצון העליון", ויתירה מזה בלימוד התורה,
- 17 ש"מיוחדים ממש ביחוד גמור ברצון העליון, ולא מרכבה לבד", "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו כו'"⁶
- 18 (כמבואר בארוכה בכמה מאמרים שלאח"ז).
- 19 ולכן, ע"י עבודתם של בני" בקיום התומ"צ משתקפים אצלם כל פרטי הענינים דלמעלה.
- 20 ובנדו"ד, שכל פרטי הענינים שנתבארו בתחלת המאמר בנוגע לבורא, משתקפים גם אצל הנברא —
- 21 כפי ש"בורא" נעשה "נברא", שזהו ענין הנשמות⁷, כך שיש אצלם השתקפות הענין ד"יקרא דקוב"ה
- 22 בכולהו עלמין", בחינת האור שהוא בכולהו עלמין בשוה,
- 23 ועד להענין ד"השמיעני"⁸, שהקב"ה מבקש "השמיעני" מנשמה בגוף דוקא, כאשר היא מקיימת
- 24 תומ"צ בתמימות (כמבואר בסיום וחותרם סעיף העשירי), שע"ז פועלת תמימות ושלמות בהענינים
- 25 שלמעלה — שזהו מצד עצם הנשמה שנעשית חד עם עצם הגוף.

(משיחת יו"ד שבט, ה'תש"כ)

26

(4) מכות כב, ב. וראה לקו"ת ס"פ קדושים.

(5) פכ"ג (כח, ב).

(6) תניא פ"ה.

(7) ראה תו"מ חכ"ד ס"ע 130. וש"נ.

(8) שה"ש ח, יג.

(1) שבו מסתיים ההמשך דשני המאמרים שנתן בעל ההילולא יחד עם ההתחלה והסיום של כל מאמר (אף שביאור הענין נמשך גם לאח"ז, ללא התחלות וסיומים).

(2) ראה כתר שם טוב בהוספות סקנ"ה ואילך. וש"נ.

(3) שו"ע יו"ד ר"ס רמד.

משיחת ש"פ בשלח, ט"ו בשבט, ה'תש"כ

בנין ביהמ"ק — ע"י עבודה באופן של התנשאות

בלתי מוגה

א. מתורת הבעש"ט¹ שהובאה לעיל במאמר² אודות ענוה שלא במקומה שהיא ע"ד ענותותו של ר' זכרי' שגרמה חורבן ביהמ"ק, מובן, שכדי לפעול את הענין דבנין ביהמ"ק, צריכה להיות העבודה (לא באופן של ענוה, אלא אדרבה) באופן של התנשאות דוקא.

ולכאורה אינו מובן:

בדרושי אדמו"ר הזקן שנדפסו בהוספות לתו"א³, מבואר מארז"ל⁴ "ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית" (מעט גאווה), ש"זהו דוקא בהתחלת העבודה" (שאז צריכים לשלול טענת היצר ש"לא יערב לבו לגשת אל העבודה באמרו מי אנכי ומה עבודתי"⁵), אבל לאח"ז (כשאין צורך לשלול ענין הנ"ל), אזי אין צורך בענין הגאווה כלל, אלא צ"ל רק ענין של ענוה.

וכמבואר שם שענין זה הוא "כמשל המוץ הגדל סביב החטה (שהרי המעט גאווה "מעטרא לי' כי סאסא לשבולתא"⁶), שהוא נעשה לשומר לשומרה שלא יוכל האור והחום של השמש לשרוף החטה ושללא יוכלו הגשמים לרקב אותה. . ואחר שתגמר גידול החטה אזי המוץ נופל ע"י דישה ולא נשאר רק החטה בעצמה".

וכיון שהמדובר בתורת הבעש"ט הנ"ל הוא (לא רק בתחלת העבודה, אלא) גם כאשר העבודה היא בתכלית העילוי, וכמדובר לעיל² בביאור מ"ש בתורת הבעש"ט ש"אילו הי' מאמין כו' הי' עובד ה' בשמחה כו' מרוב כז", שזהו"ע שלמעלה מכל התענוגים היותר עליונים, למעלה מכל הגילויים כו' — אינו מובן למה שולל את ענין הענוה, היינו, שצריך להיות ענין ההתנשאות?

ויש לדייק גם בלשון תורת הבעש"ט הנ"ל "שהמלך גדול ונורא שומר ושוקד על שפתים של אדם כו'", "ונורא" דייקא — ע"פ הידוע בענין "והנורא" שקאי על ספירת התפארת⁶, ותפארת עולה עד הכתר⁷, ובכתר הוא ענין הענוה, כפי שמצינו⁸ בפירוש מארז"ל⁹ "מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לרגלה, שנאמר¹⁰ ראשית חכמה יראת ה', וכתיב¹¹ עקב ענוה יראת ה'", שענוה קאי על כתר.

ועפ"ז אינו מובן מ"ש בתורת הבעש"ט הנ"ל אודות שלילת ענין הענוה, דהיינו, שצריך להיות ענין ההתנשאות?

ב. והביאור בזה¹²:

בענין ההתנשאות ישנם בכללות שתי מדרגות: א) התנשאות שבענין המלכות על העם, ובזה גופא ישנם כו"כ מדרגות עד לתכלית העילוי, אשר, כדי לעורר ענין זה יש צורך בעבודה דראש השנה, שענינה "תמליכוני עליכם"¹³. ב) התנשאות עצמית (שלמעלה מהתנשאות על העם).

(8) ראה ספר הלקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך ענוה בתחלתו (ע') שיד ואילך). וש"נ.
(9) ירושלמי שבת פ"א ה"ג. יל"ש משלי רמז תתקס.
(10) תהלים קיא, יו"ד.
(11) משלי כב, ד.
(12) ראה גם "רשימות" חוברת טו ע' 34 ואילך. וש"נ.
(13) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

(1) כתר שם טוב סקמ"ה.
(2) פ"ב (לעיל ע' יד ואילך).
(3) קיט, ג ואילך.
(4) סוטה ה, א (ובפרש"י).
(5) תו"א מג"א צא, ב.
(6) ראה פע"ח שער העמידה פי"ב. לקו"ת ואתחנן ה, א. ובכ"מ.
(7) ראה המשך תער"ב ח"א ע' רכ ואילך.

- 1 ומהחילוקים שביניהם — שבענין ההתנשאות על העם, התנשאות וענוה הם ב' הפכים. ובדרגא זו,
 2 כיון שהעבודה צריכה להיות באופן של ביטול, לכן צ"ל ענין הענוה דוקא, ו"אחד משמונה בשמינית"
 3 צ"ל רק בתחלת העבודה, אבל לאח"ז צ"ל רק ענוה. משא"כ בענין התנשאות עצמית, יכול להיות
 4 התנשאות עצמית יחד עם ביטול בתכלית, ואינם בסתירה זל"ז, כיון שבדרגא זו ישנו הענין דנושא הפכים.
 5 ונמצא, שמ"ש אדמו"ר הזקן בהוספות לתו"א שענין ההתנשאות צ"ל רק בהתחלת העבודה — קאי
 6 בדרגת הגילויים, שכללות הגילויים הם במדידה והגבלה, ובהתאם לכך, הגאווה שבתחלת העבודה יש
 7 לה שיעור — "אחד משמונה בשמינית", וגם הביטול שלאח"ז הוא באופן שיש לו שיעור כו';
 8 ומ"ש בתורת הבעש"ט אודות שלילת ענין הענוה, היינו שצ"ל ענין ההתנשאות — קאי בענין
 9 התנשאות עצמית, שענין זה הוא מצד פנימיות הכתר (וכידוע¹⁴ שענינו של הבעש"ט בספירות הוא בחי'
 10 עתיק, פנימיות הכתר), ובדרגא זו יכול וצריך להיות התנשאות בתכלית, וביחד עם זה, ביטול בתכלית.
 11 וענין זה שייך לעבודה ד"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"¹⁵ — כידוע שבביהמ"ק הי' גילוי העצמות
 12 שהוא נושא הפכים, כמודגש בארון שבביהמ"ק, שאע"פ שהוצרך להיות במדידה, "אמתיים וחצי ארכו
 13 וגו'"¹⁶, מ"מ, "מקום ארון אינו מן המדה"¹⁷, מקום ובלי מקום כאחד, שזהו מצד נמנע הנמנעות¹⁸.
 14 ג. והנה, אע"פ שהאמור לעיל שהענין דהתנשאות בתכלית וביטול בתכלית הוא מצד פנימיות הכתר
 15 דוקא, מ"מ, הרי זו הוראה ששייכת לכאו"א מישראל.
 16 והיינו, שמחד גיסא צ"ל ענין של התנשאות, שצריך לידע מה שפועל וגורם ע"י תפלתו ותורתו, שלא
 17 זו בלבד שפועל תוספת אור בכל העולמות וגם במלאכים כו', אלא עוד זאת, שעבודתו נוגעת גם
 18 בעצמותו ית', ובלשון תורת הבעש"ט הנ"ל "שהקב"ה שומר ושוקד על שפת האדם לנושקה כו'"
 19 (כמבואר לעיל²);
 20 וביחד עם זה, צ"ל גם ביטול בתכלית, שזהו כללות ענין העבודה באופן של קבלת עול, שהיא "ראשית
 21 העבודה ועיקרה ושרשה" (כלשון אדמו"ר הזקן¹⁹).
 22 ולהעיר מדיוק הלשון "ראשית העבודה ועיקרה ושרשה" — שלא זו בלבד שקבלת עול היא ראשית
 23 העבודה, ואח"כ אין צורך בה, אלא ענין הקבלת עול צ"ל בכל פרטי עניני העבודה, גם כאשר נמצאים
 24 במעמד ומצב של התנשאות (כאמור שהתנשאות וביטול אינם בסתירה זל"ז), כיון שקבלת עול היא
 25 "עיקרה ושרשה": "עיקרה" — שה"עיקר" צ"ל תמיד, וכשמתבטל העיקר מתבטל גם הטפל, ו"שרשה"
 26 — בדוגמת שרש האילן שפעולתו ניכרת בכל פרטי הענפים והפירות²⁰.

(משיחת ש"פ בשלח, ט"ו בשבט, ה'תש"כ)

(18) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח. הובא ונתבאר בס'
 החקירה להצ"צ לר, ב ואילך. ובכ"מ.
 (19) תניא רפמ"א.
 (20) חסר קצת (המו"ל).

(14) ראה כתר שם טוב בהוספות סל"ז. וש"נ.
 (15) תרומה כה, ח.
 (16) שם, יו"ד. ויקהל לו, א.
 (17) יומא כא, סע"א. וש"נ.

משיחת ש"פ בשלח, ט"ו בשבט, ה'תש"כ

המרירות ומיתוקה

בלתי מוגה

- א. פירוש הרב המגיד על הפסוק¹ "ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם", ש"ישראל היו עדיין מרים כו'" (שנזכר לעיל במאמר²) — משתקף גם בנגלה בתורה, ועד להלכה (ככל עניני התורה):
- איתא במכילתא על הפסוק³ "וימתקו המים" — "מרים היו לפי שעה ונמתקו", היינו, שקודם לכן לא היו המים מרים, ורק כשבאו בני ישראל למרה נעשו המים מרים. ויש לומר, שזהו גם הפירוש בדברי המכילתא על הפסוק⁴ "ולא מצאו מים", ש"אף בכליהם לא מצאו מים" — שבבואם למרה נעשו גם המים שבכליהם מרים.
- וטעם הדבר — כמ"ש במכילתא עה"פ⁵ "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים", "לא מצאו דברי תורה שנמשלו למים .. שפרשו מדברי תורה שלשת ימים", "ולכך התקינו להם הנביאים והזקנים שיהיו קורין בתורה בשבת בשני ובחמישי".
- ונמצא, שסיבת מרירות המים היא לא מצד המים עצמם או מצד המקום, אלא מצד אשמתם של בני ישראל. והרי זה מתאים לתורת הרב המגיד ש"כי מרים הם" — קאי על בני ישראל, וכתוצאה מזה נעשו גם המים מרים, כולל גם המים שהיו בכליהם, דאף שהיו באופן ה"סמוי מן העין" שבזה שורה הברכה⁶, לא הועילה הברכה שהיתה בהם מקודם לכן, וגם הם נעשו מרים (ע"ד מ"ש ביחזקאל⁷ "צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו").
- ב. אמנם, אף שבאותה שעה היו ישראל מרים, מ"מ, "נמתקו שם" — כי, התורה שהיתה להם מקודם לכן, פעלה פעולתה להחזירם למוטב, וע"ד הפס"ד⁸ לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה, כיון שסוכ"ס המאור שבה מחזירו למוטב.
- ובהתאם לכך נעשה כן גם במים — "ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים"⁹.
- ובפרטיות יותר — יש בזה ב' דעות¹⁰: א) עץ החיים, ב) עץ של הרדופני, שהוא עץ מר. והענין בזה — שלדעה הא' נתבטלה המרירות מצד ריבוי האור ד"עץ החיים". אמנם, עדיין אין זה תכלית השלימות, כיון שצריכים להפוך את המרירות עצמה, ע"ד מ"ש¹¹ "לילה כיום יאיר". וזהו החידוש בדעה הב' — שהמים נמתקו ע"י עץ מר, היינו, שהמרירות עצמה נתהפכה למתיקות.
- וענין זה (הפיכת המרירות למתיקות) הוא לא מצד ריבוי החסדים, אלא מצד קו הגבורות דוקא, שענינם תגבורת החיות, וכידוע¹² שמשורש הגבורות נמשך הענין דתחיית המתים שהוא מבחי' שיורא דטלא דבדולחא (וקשור גם עם ענין המן שבפרשת השבוע¹³ שהוא בחי' טל¹⁴).
- וגם ענין זה הוא מצד מעלתם של ישראל, שכל עניניהם נעשים חקוקים בעצמותו ית' — דכיון שלמעלה בעצמותו ית' לא יתכן שיהי' ענין של רע, בהכרח שענין זה יתהפך לטוב.
- כלומר: אין הכוונה לביטול הענין הבלתי-רצוי — דכיון שענין זה נחקק בעצמותו ית', לא שייך שיתבטל, אלא שענין זה עצמו יתהפך לטוב.

(משיחת ש"פ בשלח, ט"ו בשבט, ה'תש"כ)

(8) מכילתא עה"פ. וראה גם הנסמן בתו"ש עה"פ (אות רסא).

(9) תהלים קלט, יב.

(10) ראה ספר הליקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך טל ס"ח. סי"ב.

וש"נ.

(11) טז, ד ואילך.

(12) ראה לקו"ת ר"פ עקב. ובכ"מ.

(1) פרשנו טו, כג.

(2) פ"ג (לעיל ע' יח)

(3) שם, כה.

(4) שם, כב.

(5) ראה תענית ח, ב.

(6) לג, יב. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ג.

(7) ראה ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

וְכָל הַשְּׂבִיעִין חִבִּיבִין⁴ לְכָל שְׂבִיעִי יֵשׁ חֲבִיבוֹת מִיּוֹחֶדֶת וְגַם בְּעֵינֵין זֶה
מִשָּׁה רַבִּינוּ שְׁהוּא הַשְּׂבִיעִי לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ מִלֵּאל וְהַשְּׁלִים אֶת עֵינֵין הַשְּׂרָתָה
הַשְּׂכִינָה בְּעוֹלָם וְהוֹרִידָהּ אֶת הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה בְּאַרְצָן כְּפִי שְׁהִיָּה קוֹדֶם
הַחֲטָא שְׁעִיקָר הַשְּׂרָתָה הַשְּׂכִינָה בְּעוֹלָם הִיִּתָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה.

וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּכְּתוּב בְּתַהֲלִים
"צִדִּיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ
לְעַד עָלֵיהָ"⁵, שְׁעָבוֹדֶת
הַצִּדִּיקִים הִיא לְהַשְׁכִּין וְלַחֲמֹשֶׁת
וְלַחֲמֹשֶׁת וְלַחֲמֹשֶׁת וְלַחֲמֹשֶׁת
הַשְּׂכִינָה מְלֻמְעָלָה מִהַעֲלֻמוֹת
וְהַרְקִיעִים הָעֲלִיוֹנִים לְמִטָּה לְעוֹלָם
הַזֶּה הַגִּשְׁמִי, וּבְחִינַת הָאֱלֻחוֹת שְׁאוֹתָה
מִשְׁכֵּנִים וּמִשְׁכֵּי־יֵשׁ הִיא בְּחִינַת
"עַד" כְּנֶרְמָז בְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב "וְיִשְׁכְּנוּ
לְעַד עָלֵיהָ" (כְּלוֹמַר, הַכּוֹנֵנָה לְשְׂכִינָה
כְּמוֹ שְׁהִיא בְּבְחִינַת "שׁוֹכֵן
עַד מְרוֹם וְקוֹדֶשׁ" הֵינּוּ כְּפִי
שְׁהִיא לְמַעְלָה בְּמִרְמֵם) וְאֵת הַבְּחִינָה
הַזֶּה יִשְׁכְּנוּ הַצִּדִּיקִים עַל-יְדֵי
מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים עָלֵיהָ, לְמִטָּה
בְּאַרְצָן, בְּעוֹלָם-הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן
שְׁאִין עוֹלָם תַּחְתּוֹן לְמִטָּה
מִמֶּנּוּ וְכְּפִי שְׁהִיא, כְּאִמּוֹר, בְּתַחֲלִית
הַבְּרִיאָה שְׁעִיקָר שְׂכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים
הִיִּתָּה.

וְחֹזֵר לְעֵינֵין הַשְּׂרָתָה הַשְּׂכִינָה בְּעוֹלָם
עַל-יְדֵי מִשָּׁה רַבִּנוּ (הַשְּׂבִיעִי שְׁהוּרִיד
אֶת הַשְּׂכִינָה מִהַרְקִיעַ הָרָאשׁוֹן לְאַרְצָן)
וּמִפְּרֹט:
וְהִנֵּה תַּחֲלַת הַמִּשְׁכָּה שֶׁל
הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה בְּאַרְצָן, בְּעוֹלָם הַזֶּה
שְׁעַל-יְדֵי מִשָּׁה הִיִּתָּה בְּעַת
מִתֵּן-תּוֹרָה, כְּמוֹ
שְׁכָתוֹב⁶ אֹדוֹת מִתֵּן תּוֹרָה וְיִרְד
הַיּוֹ" מְלַמְעָלָה, מִהַעֲלֻמוֹת הָעֲלִיוֹנִים
עַל הַר סִינִי לְמִטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה,

אֲבָל בְּמִתֵּן תּוֹרָה גִּלּוּי הַשְּׂכִינָה בְּעוֹלָם הַיּוֹ" רָק לִפִּי שְׁעָה — בְּאֹפֶן
זְמַנִּי - וְאַחֵר כֵּךְ הַשְּׂכִינָה חֹזֶרָה וְעֹלָתָה לְמַעְלָה, וְאִילוּ הַשְּׂרָתָה וְגִלּוּי הַשְּׂכִינָה
לְמִטָּה בְּקִבְעוֹת⁷ וּבְגִלּוּי הִיא זֶה בְּעֵשִׂית הַמִּשְׁכָּן, כְּמוֹ
שְׁכָתוֹב⁸ בְּתוֹרָה בְּצִיּוּר עַל עֵשִׂית הַמִּשְׁכָּן וְעֵשׂוֹ לִי מִקְדָּשׁ מְקוֹם
מִיּוֹחֵד וְקוֹבֵעַ וְשְׁכָנָתִי בְּתוֹכָם שְׁבוּ תִשְׂרָה הַשְּׂכִינָה בְּעוֹלָם הַזֶּה.
וּמִמִּשְׁיָף הַרְבִּי הַרְיִ"צ בְּמִאֲמָר הַנּוֹכַח, שְׁהַמִּשְׁכָּת "עֶקֶר שְׂכִינָה

1 נִאֲמַר ב'שִׁיר הַשִּׁירִים' — הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא ('הַדּוּד') אֹמֵר לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל
2 ('הַרְעִי'):
3 בָּאתִי לְגַנִּי אֶחָתִי כְּלָה¹, וּמִבִּיא עַל זֶה כ"ק מו"ח כְּבוֹד
4 קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחִמִּי אֲדַמּו"ר הַרְבִּי הַרְיִ"צ פֶּעַל הַהֲלֻלָּא שְׁנִסְתַּלֵּק בְּיוֹם
5 יו"ד שְׁבַט (בְּשַׁנַּת תַּש"י) בְּמִאֲמָרָו
6 בְּמִאֲמָר חֲסִידוֹת הַפּוֹתַח בְּפִסּוֹק זֶה
7 לְיוֹם הַהִסְתַּלְקוֹת וְהַהֲלֻלָּא
8 שְׁלֹו, הַרְבִּי הַרְיִ"צ מִסֵּר מִאֲמָר זֶה
9 לְפִרְסוֹם לְיוֹם יו"ד שְׁבַט, לְרַגֵּל יוֹם
10 הַהִסְתַּלְקוֹת שֶׁל שְׁכֵתוֹ הַרְבִּנִית הַצִּדִּיקִית
11 מִרַת רַבָּקָה (נִסְתַּלְקָה בְּשַׁנַּת תַּרע"ד),
12 וְלֹאֲחֵר מִכֵּן הוּא עֲצָמוֹ הַסְתַּלֵּק בְּיוֹם זֶה,
13 וְהַמִּאֲמָר הוֹפִיעַ לְמַעֲשֵׂה לְיוֹם
14 הַסְתַּלְקוֹתוֹ דְּאִיתָא מוֹבָא בְּמִדְרָשׁ
15 רַבָּה² עַל פִּסּוֹק "לְגַנִּי - לְגַנִּי,
16 לְמִקּוֹם הַהִתְיַחֲדוּת שְׁלִי לְמִקּוֹם
17 שְׁהִיָּה עֶקֶרִי [הֵינּוּ עֶקֶר
18 דִּירְתִּין] עֶקֶר גִּלּוּי וְהַשְּׂרָתָה הַשְּׂכִינָה
19 בְּעוֹלָם בְּתַחֲלָה", בְּתַחֲלִית הַבְּרִיאָה
20 כִּי "עֶקֶר שְׂכִינָה" עֶקֶר גִּלּוּי
21 הָאֱלֻחוֹת וְהַשְּׂרָתָה הַשְּׂכִינָה בְּתַחֲלִית
22 הַבְּרִיאָה בְּתַחְתּוֹנִים הִיִּתָּה
23 בְּעוֹלָמוֹת הַנְּחוּמִים וּבְעִיקָר בְּעוֹלָם הַזֶּה
24 הַגִּשְׁמִי שְׁהוּא הָעוֹלָם הַכִּי תַּחְתּוֹן וְהַכִּי
25 נְחוּת, וְעַל-יְדֵי שְׁכָעָה הָעֲנִינִים
26 הַבְּלִתִּי-רְצוּיִים הַחֲטָאִים שְׁחֲטָאוּ
27 בְּנֵי אָדָם, הַחַל מִחֲטָא עֵץ הַדַּעַת
28 נִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה וְעֹלָתָה
29 מְלֻמְעָלָה לְמַעְלָה, עַל יְדֵי הַחֲטָא
30 הָרָאשׁוֹן נִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה וְעֹלָתָה
31 מִהָאֲרֵץ לְרִקִּיעַ הָרָאשׁוֹן הַקְּרוֹב לְאַרְצָן.
32 וְעַל יְדֵי הַחֲטָא הַבָּא, נִסְתַּלְקָה מִהַרְקִיעַ
33 הָרָאשׁוֹן לְרִקִּיעַ הַשְּׁנִי וְכֵן הִלָּךְ,
34 וּבְלִשׁוֹן הַחֹזֶר קוֹדֶשׁ-אֲבִירָף-הוּא
35 סִלִּיק לְעִילָא וְלִעִילָא³, הַקְדוּשָׁה
36 בְּרוּךְ-הוּא עֹלָה לְמַעְלָה וְלַמַּעְלָה עַד

בְּמִאֲמָרָו

בס"ד. יו"ד שבט ה'תש"מ*
(הנחה בלתי מוגה)

1 בָּאתִי לְגַנִּי אֶחָתִי כְּלָה¹, וּמִבִּיא עַל זֶה כ"ק
2 מו"ח אֲדַמּו"ר פֶּעַל הַהֲלֻלָּא בְּמִאֲמָרָו
3 לְיוֹם הַהִסְתַּלְקוֹת וְהַהֲלֻלָּא שְׁלֹו, דְּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ
4 רַבָּה² "לְגַנִּי - לְגַנִּי, לְמִקּוֹם שְׁהִיָּה עֶקֶרִי [הֵינּוּ
5 עֶקֶר דִּירְתִּין] בְּתַחֲלָה", כִּי "עֶקֶר שְׂכִינָה"
6 בְּתַחְתּוֹנִים הִיִּתָּה, וְעַל-יְדֵי שְׁכָעָה הָעֲנִינִים
7 הַבְּלִתִּי-רְצוּיִים נִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה מְלֻמְעָלָה
8 לְמַעְלָה, קוֹדֶשׁ-אֲבִירָף-הוּא סִלִּיק לְעִילָא
9 וְלִעִילָא³, עַד לְרִקִּיעַ הַשְּׂבִיעִי, וְאַחֲרֵכָּךְ עֲמָדוּ
10 שְׁכָעָה צִדִּיקִים וְהוֹרִידוּ אֶת הַשְּׂכִינָה מְלֻמְעָלָה
11 לְמִטָּה, עַד שְׁבָא מִשָּׁה שְׁהוּא הַשְּׂבִיעִי וְכָל
12 הַשְּׂבִיעִין חִבִּיבִין⁴ וְהוֹרִידָהּ לְמִטָּה בְּאַרְצָן. וְזֶהוּ
13 "צִדִּיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לְעַד עָלֵיהָ"⁵,
14 שְׁעָבוֹדֶת הַצִּדִּיקִים הִיא לְהַשְׁכִּין וְלַחֲמֹשֶׁת אֶת
15 הַשְּׂכִינָה מְלֻמְעָלָה לְמִטָּה, בְּחִינַת "עַד" (כְּמוֹ
16 שְׁהִיא בְּבְחִינַת "שׁוֹכֵן עַד מְרוֹם וְקוֹדֶשׁ") יִשְׁכְּנוּ
17 עָלֵיהָ, לְמִטָּה בְּאַרְצָן, בְּעוֹלָם-הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן שְׁאִין
18 תַּחְתּוֹן לְמִטָּה מִמֶּנּוּ. וְהִנֵּה תַּחֲלַת הַמִּשְׁכָּה
19 לְמִטָּה שְׁעַל-יְדֵי מִשָּׁה הִיִּתָּה בְּעַת מִתֵּן-תּוֹרָה,
20 כְּמוֹ שְׁכָתוֹב⁶ וְיִרְד הַיּוֹ" עַל הַר סִינִי, אֲבָל
21 בְּקִבְעוֹת⁷ וּבְגִלּוּי הִיא זֶה בְּעֵשִׂית הַמִּשְׁכָּן, כְּמוֹ
22 שְׁכָתוֹב⁸ וְעֵשׂוֹ לִי מִקְדָּשׁ וְשְׁכָנָתִי בְּתוֹכָם.
23 וּמִמִּשְׁיָף בְּמִאֲמָר, שְׁהַמִּשְׁכָּת "עֶקֶר שְׂכִינָה

37 שְׁנַתְעָלָה לְרִקִּיעַ הַשְּׂבִיעִי, וְאַחֲרֵכָּךְ
38 הִלָּא רְצוּיִים הַשְּׂכִינָה נִסְתַּלְקָה וְעֹלָתָה מִהָאֲרֵץ עַד הַרְקִיעַ הַשְּׂבִיעִי עֲמָדוּ
39 שְׁכָעָה צִדִּיקִים הַחַל מִאֲבָרָהם אֲבִינוּ שְׁהוּרִיד אֶת הַשְּׂכִינָה מִהַרְקִיעַ
40 הַשְּׂבִיעִי לְרִקִּיעַ הַשְּׁנִי וְהוֹרִידוּ אֶת הַשְּׂכִינָה מְלֻמְעָלָה לְמִטָּה, כֹּל
41 צִדִּיק הוֹרִיד אֶת הַשְּׂכִינָה רִקִּיעַ נֹסֵף עַד שְׁבָא מִשָּׁה רַבִּינוּ שְׁהוּא
42 הַשְּׂבִיעִי לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ (אֲבָרָהם, יִצְחָק, יַעֲקֹב, לוֹי, קָהָת, עֶזְרָא, מִשָּׁה)

(* יצא לאור בשעתו, "עש"ק ט"ו בשבט ה'תש"מ". (1) שה"ש ה, א. (2) שהש"ר שם. וש"נ. (3) ראה זח"ג כ, ב. עה, רע"א. (4) ויק"ר פכ"ט, יא. (5) תהלים לו, כט. (6) יתרו יט, כ. (7) אף שבערך ביהמ"ק נקרא אוהל (שמואל-ב ז, ו. שהש"ר פ"א טז [ג]), ואדרבא — דוקא מעשה משה נצחיים (סוטה ט, א). (8) תרומה כה, ח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

העולם נעשה "ושכנתי בתוכם", המשכת ("עקר") שכינה" 44
 בתחתונים גילוי והשראת השכינה בעולם הזה התחתון. 45
 ומוסיף במאמר דיוק לשון הכתוב הנוכר אודות בניית המשכן 46
 "ושכנתי בתוכם", "בתוכו לא נאמר, אף שלכאורה כיוון שכתוב 47
 'מקדש' בלשון יחיד, היה צריך לומר 48
 'בתוכו' לשון יחיד אלא הכתוב אומר 49
 בתוכם לשון רבים – כי הכוונה 50
 להשראת השכינה לא רק במשכן 51
 ובמקדש אלא בתוך כל אחד 52
 ואחד¹¹, שכל אחד ואחד 53
 מישראל על-ידי העבודה 54
 דאתהפכא חשוכא לנהורא, 55
 על-ידי שהוא עוסק בעבודת ה' 56
 שפועלת הפיכת החושך (של העולם) 57
 לאור (אלוקי) על-ידי-זה שוכן 58
 בו בכל יהודי "עקר שכינה" 59
 כמו שהיה בתחילת הבריאה 60
 ש'עקר שכינה' היה בגלוי בעולם הזה, 61
 וזהו ההסבר הפנימי בדברי המדרש 62
 (המתייחסים להשראת השכינה וגילוי 63
 האלוקות בעולם במתן תורה ובבניית 64
 המשכן) "באתי לגני - לגנוני, 65
 למקום שהיה עקרו 66
 בתחלה", השראת השכינה חזרה 67
 לעולם כפי שהייתה בתחילת הבריאה 68
 לפני חטא עין הדעת ונעשה "עקר 69
 דירה" המקום העיקרי שבו תהיה 70
 השראת השכינה בתחתונים בעולם 71
 הזה התחתון. 72
 (ב) והנה מפיון שהתורה היא 73
 נצחית¹², וכל דברי התורה הם 74
 בתוקף בכל זמן ובכל מקום הרי 75
 מוכן, שענין זה ("ועשו לי מקדש 76
 מקדש ושכנתי בתוכם" 77
 שמשמע השראת השכינה בכל אחד 78
 ואחד מישראל על ידי עבודתו להפוך 79
 את החושך לאור) הוא לא רק דבר 80
 שהיה במתן תורה ובבנין המשכן אלא 81
 נצחי במשך כל הדורות, גם אפילו בזמן הגלות, באשר 82
 "מפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו", 83
 ולכאורה זהו זמן שבו אין השראת השכינה וגילוי אלוקות בעולם, שגם אז 84
 למרות שזהו אכן מצב של העלם והסתור על האור האלוקי ישנן 85
 (ברוחניות) כל ההוראות והמצוות (דכתיב בהו שכתוב בהם, 86

בתחתונים" ("ושכנתי בתוכם") נעשית הדרך להמשכת וגילוי 1
 השכינה למטה, בעולם הזה הגשמי היא על-ידי העבודה עבודת ה' של 2
 בני ישראל דאתהפכא חשוכא לנהורא באופן של הפיכת חושך 3
 (העולם המעלים ומסתיר על האלוקות) לאלוקות המאירה בגלוי. 4
 וזהו, ענין זה שהשראת השכינה 5
 בעולם היא על ידי הפיכת החושך 6
 לאור הוא גם הטעם הפנימי למה 7
 שהמשכן ששעה משה רבנו במדבר 8
 היה בני מעצי שטים, שמהם 9
 נעשו הקרשים של דפנות המשכן, 10
 כמו שכתוב⁹ בתורה בציווי על 11
 מלאכת המשכן ועשית את 12
 הקרשים למשכן עצי שטים 13
 עמדים, והשייכות של קרשי המשכן 14
 להשראת השכינה בעולם על-ידי 15
 הפיכת חושך לאור היא 'קרש' הוא 16
 אותיות זהות לאותיות המילה 17
 'שקר' והוא 'קרש' הוא רמו על 18
 'שקר' העולם העובדה שהעולם 19
 מעלים ומסתיר על האלוקות שהיא 20
 האמת, והשקר שיש בעולם, הפא 21
 נובע מהשטות ד'לעמת-זה', 22
 דבר שלא על פי השכל נקרא 'שטות' 23
 ונטייה מהשכל לכיוון הלא רצוי, לצד 24
 שהוא ההיפך מצד הקדושה (הנקרא 25
 'לעומת זה' על שם הכתוב בקהלת 26
 'ביום טובה היה טוב וביום רעה ראה 27
 גם את זה לעומת זה עשה אלוקים') 28
 ומעשה לא רצוי, מעשה עבירה חס' 29
 ושלום נקרא 'שטות' כדברי חכמינו 30
 ז"ל "אין אדם עובר עברה 31
 אלא-אם-כן נכנס בו רוח 32
 שטות"¹⁰, וזה מקור השקר 33
 וההעלם וההסתור שבעולם ועל-ידי 34
 העבודה ד'ועשית את 35
 הקרשים למשכן עצי שטים 36
 עמדים", כאשר לוקחים 'שקר' 37
 ר'שטות' ועושים מהם 'קרש' ומשכן 38
 לאלוקות פירושו של דבר הוא שמהפכים את השטות ד'לעמת-זה' 39
 הנטייה מהשכל לצד הלא רצוי, 'שטות' שלמטה מהשכל לשטות דקדשה 40
 'שטות' שלמעלה מהשכל, עבודת ה' מעבר למתחייב על פי השכל ("עצי 41
 שטים"), הופכים את 'שקר' העולם ל'קרש' המשכן 42
 ("קרשים למשכן"), על-ידי-זה כתוצאה מההפך הזה במצב 43

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 במצות התורה, "וְחִי בָהֶם"¹³ היינו שהן נותנות חיות תמיד) התלויות
- 2 בַּמִּשְׁכָּן וּמִקֵּדֶשׁ והתוכן הרוחני של המצוות וההוראות הללו הוא גם
- 3 בזמן הגלות כאשר בפועל אין בית המקדש קיים.
- 4 וְעַל-דִּרְדָּרָה בדומה לאמור לעיל אודות הציווי וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וּשְׁכַנְתִּי
- 5 בתוכם' (שהמשמעות הרוחנית שלו
- 6 נצחית) הוא גם בְּנוֹגַע לְכָל
- 7 הַפְּרָטִים של העבודה והמאורעות
- 8 של בני ישראל שֶׁהָיוּ בִּיצִיאַת
- 9 מִצְרָיִם, וְגַם לַפְּנִיָּה לַפְּנֵי
- 10 יְצִיאַת מִצְרָיִם בְּגִלּוֹת מִצְרָיִם,
- 11 שֶׁהֵם הוֹרָאוֹת נִצְחִיּוֹת בעבודת
- 12 ה' הרוחנית של בני ישראל בְּכָל דּוֹר
- 13 וְדוֹר, עַד הַיּוֹם הַזֶּה. וְכֵמוֹ
- 14 שְׂדֵינִי¹⁴ בתורת החסידות בְּעֵנֶן
- 15 האמור בתורה אודות השעבוד של בני
- 16 ישראל בגלות מצרים "וַיִּמְרְרוּ
- 17 הַמִּצְרָיִם אֶת חַיֵּיהֶם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
- 18 בַּעֲבוּדָה קָשָׁה בַּחֲמֹר
- 19 וּבִלְבָנִים" גו'¹⁵, שְׁגָם עֲכָשׁוּ
- 20 בְּגִלּוֹת הָאֲחֵרוֹן שֶׁאֲחֵרֵי תְּבוּאָה
- 21 הגאולה השלימה לְשָׁנָה בדומה למה
- 22 שהיה בגלות מצרים הַעֲבוּדָה
- 23 "בַּחֲמֹר וּבִלְבָנִים" (כְּמוֹ
- 24 שֶׁהָיָא בְּרוּחָנִיּוֹת), והכוונה,
- 25 כדברי חזוהר, ללימוד התורה ביגיעה
- 26 "בַּחֲמֹר" דָּא זֶה קַל-וַחֲמֹר,
- 27 "וּבִלְבָנִים" דָּא זֶה לְבוֹן
- 28 הַלְכָתָא¹⁶, ליבון (כירור ועיון)
- 29 הלכה וְעַל-יְדֵי-זֶה שִׁיעֲסֻקוּ בְּלִימוּד
- 30 התורה ביגיעה, מתוך 'עבודה קשה'
- 31 ברוחניות יִזְכּוּ אַחֲרֶיךָ לְגֹאֵלָה
- 32 הַעֲתִידָה, בְּדִגְמַת הַגֹּאֵלָה
- 33 בִּיצִיאַת מִצְרָיִם (לְאַחֲרֵי
- 34 ה' עֲבוּדָה קָשָׁה בַּחֲמֹר
- 35 וּבִלְבָנִים" גו' במובן הפשוט),
- 36 וכמו שנאמר בִּיצִיאַת מִצְרָיִם "וּבִגְנֵי
- 37 יִשְׂרָאֵל יוֹצֵאִים בְּיַד רָמָה"¹⁷
- 38 ופירש רש"י: "בגבורה גבוהה
- 39 ומפורסמת", כך יהיה גם בגאולה העתידה.
- 40 ג) וְהָיָה גֹדֶל עֲלֹי עֶסֶק הַתּוֹרָה בְּזִמְנָה הַגְּלוּת, שהוא כאמור
- 41 ה'עבודה קשה בחומר ובלבנים' (ברוחניות) שעל ידה יוצאים מהגלות מְבַאֵר
- בַּעַל הַהִלּוּלָא הרבי הרי"צ בְּסֻעִיָּה הַעֲשִׂירִי [שֶׁבְּהַמִּשְׁכָּן מִאֲמָרִי קְבוּצַת
- מאמרים הבאים כהמשך זה לזה יוֹם הַהִלּוּלָא', כאמור, את המאמר
- דיבור-המתחיל 'באתי לגני' מסר הרבי הרי"צ לפרסום ליום יו"ד שבט תש"י
- ובו נסתלק, ולכן מאמר זה והמאמרים
- שבאים בהמשך אליו נקראים מאמרי
- יום ההילולא שְׂסֻעִיָּה זֶה הסעיף
- העשירי ב'המשך' השייך במיוחד
- לשנה זו, תש"מ, לפי מנהגו של הרבי
- לבאר ביו"ד שבט מידי שנה, החל
- משנת תשי"א סעיף אחד מה'המשך'
- לפי הסדר ובשנת תש"ל נשלם מחזור
- של ביאור כל עשרים הפרקים, ובשנת
- תשל"א החל מחזור שני ולפי סדר זה
- הרבי מבאר כאן, במאמר 'באתי לגני'
- של שנת תש"מ את הסעיף העשירי
- במאמר, וסעיף זה הוא הַסִּיּוֹם
- וְהַחֲתוּמָה שֶׁל הַמֶּאֱמָר הַשְּׁנִי
- שֶׁל ה'הַמִּשְׁכָּן', דְּבוּר-
- הַמִּתְחִיל האמור השני פותח בפסוק
- בשיר השירים "הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגִנִּים
- חֲבֵרִים מְקַשִּׁיבִים לְקוֹלָךְ
- הַשְּׁמִיעֲנִי"¹⁹ ומשמעות הכתוב
- היא (על-פי פְּרוּשׁ רַש"י עַל
- הַפָּסוּק), "אָמַר הַקֶּב"ה
- לְכַנְסֵת יִשְׂרָאֵל: אֶת הַפְּזוּרָה
- בְּגוֹלָה וְרוֹעָה בְּגִנִּים שֶׁל
- אַחֲרֵים כו' בגלל המצב הקשה
- בגלות ודוחק הפרנסה וּבְכָל זֹאת
- יּוֹשֶׁבֶת בְּבֵתִי בְּנִסּוֹת וּבֵתִי
- מְדַרְשׁוֹת לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, הִנֵּה
- הַחֲבֵרִים שֶׁהֵם מְלָאכֵי הַשָּׂרָת
- (וְגַם הַקֶּב"ה, כְּבִיכּוֹל²⁰)
- מְקַשִּׁיבִים לְקוֹלָךְ" קול לימוד
- התורה של בני ישראל שיש לו חביבות
- ומעלה מיוחדת דווקא בזמן הגלות
- כאשר בני ישראל עוסקים בתורה
- למרות המצב הקשה.
- ומטעם שיבואר להלן נִקְרָאִים כל בני
- יִשְׂרָאֵל "צְבָאוֹת הַיְוָי", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב²¹ בתורה "וַיְהִי בְּעֶצֶם
- הַיּוֹם הַזֶּה, יוֹם ט"ו בְּנִסָּן (בשנת ב'תמ"ח) יִצְאוּ כָּל צְבָאוֹת הַיְוָי
- וּמִמִּשְׁכַּן בְּמִשְׁכָּן, שֶׁלֹּכֵן
- וּמִמִּשְׁכַּן בְּמִשְׁכָּן, שֶׁלֹּכֵן נִקְרָאִים יִשְׂרָאֵל
- "צְבָאוֹת הַיְוָי", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב²¹ בתורה "וַיְהִי בְּעֶצֶם
- הַיּוֹם הַזֶּה, יוֹם ט"ו בְּנִסָּן (בשנת ב'תמ"ח) יִצְאוּ כָּל צְבָאוֹת הַיְוָי

(13) אחרי יח, ה. 14) תורה אור שמות מט, א ואילך. אוה"ת שמות ע' ח ואילך. ובכ"מ. 15) שמות א, יד. 16) זח"ג קנג, א. 17) בשלח יד, ח. 18) לשון הכתוב – בחוקותי כז, לב. וראה זח"ב רעא, א. 19) שה"ש ח, יג. 20) ראה בתחילת המאמר שם ממד"ר: אמר הקב"ה אני ופמליא שלי כו'. 21) בא יב, מא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מאַרץ מצרים, כי שם זה (צבאות הוי') נתן לישראל
  - 2 ביציאתם ממצרים דוקא²² ולא קודם לכן.
  - 3 ויש לבאר קשור הענינים, היינו הקשר והשייכות בין לימוד התורה
  - 4 של בני ישראל בזמן הגלות והעובדה שבני ישראל נקראים 'צבאות ה' החל
  - 5 מיציאת מצרים, כי מה שבזמן
  - 6 יציאת מצרים נקראו ישראל
  - 7 "צבאות הוי'", הוא מצד
  - 8 הנצוצות האלוניים שנפלו לעולם
  - 9 וטמונים בתוך עניני העולם
  - 10 ("צבאות") שנתבררו
  - 11 בהפרדת הטוב מהרע והעלאתו
  - 12 לקדושה בגלות מצרים (כמו
  - 13 שיתבאר לקמן²³). וזהו
  - 14 הקשר מה שישאל נקראים
  - 15 "צבאות הוי'" לענין
  - 16 "היושבת בגנים", כי על-ידי
  - 17 עבודת כנסת ישראל בעסק
  - 18 התורה וקיום מצותיה
  - 19 כשהיא פזורה בגולה ורועה
  - 20 בגנים של אחרים, היינו במצב
  - 21 קשה ורחוק על-ידי זה מבררים
  - 22 את הנצוצות האלוניים
  - 23 שבגלות, בדגמת
  - 24 "וינצלו" את מצרים" שהיה
  - 25 בעת יציאת מצרים, ולפי פשוטו
  - 26 הכוונה היא שבני ישראל רוקנו את
  - 27 מצרים. והמשמעות הרוחנית של
  - 28 הדברים היא שבידורו והעלו את
  - 29 נצוצות הקדושה שנפלו למצרים.
  - 30 והנה נוסף למה שישאל
  - 31 נקראים בשם "צבאות הוי'",
  - 32 כלשון הכתוב הנזכר לעיל נקראים
  - 33 הם גם "צבאות"²⁵ (כמו
  - 34 שמביא במאמר את
  - 35 הפסוקים²⁶ הבאים, בהם מפורש
  - 36 שבני ישראל נקראים "צבאות",
  - 37 "ויהי בעצם היום הזה,
  - 38 הוציא הוי' את בני ישראל
  - 39 מארץ מצרים על צבאותם",
- 40 "כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ
- 41 מצרים"). ובהפך ההבדל בין "צבאות הוי'" ל"צבאות"
- 42 הוא²⁷, אף שלכאורה התוכן והמשמעות של שני השמות שווים, מכל-מקום
- 43 יש הבדל ביניהם ש"צבאות הוי'" הוא לשון 'סמוך', בשם זה
- 44 המילה "צבאות" כתובה בהטיה של
- 45 נסמך, והמשמעות היא
- 46 ש"צבאות" נטפל מחובר
- 47 וטפל ל"הוי'", ו"צבאות"
- 48 הוא ענין בפני עצמו וכפי
- 49 שיתבאר עוד להלן.
- 50 (ד) והנה ידוע שמה שישאל
- 51 נקראים בתורה "אדם" הוא
- 52 על שם "אדם" לעליון²⁸
- 53 משום שבני ישראל דומים לעליון,
- 54 הקדוש-ברוך-הוא. שמה מכך
- 55 שהשמות בהם נקראים בני ישראל
- 56 קשורים בשמותיו של הקדוש-ברוך-
- 57 הוא מוכן, שמה שישאל
- 58 נקראים (גם) בשם "צבאות"
- 59 זה שיף לשם הקדוש
- 60 "צבאות", שהוא אחד
- 61 משבעה השמות הקדושים של
- 62 הקדוש-ברוך-הוא שאינן
- 63 נמחקין²⁹ שמפני קרשחם חל
- 64 איסור למחוק אותם, כמבאר בגמרא
- 65 ובהלכה.
- 66 ויובן זה על-פי מה שכתב
- 67 כ"ק אדמו"ר הזקן³⁰ ששם
- 68 "צבאות" כאחד משמותיו של
- 69 הקדוש-ברוך-הוא לא נזכר בתורה אלא
- 70 נתגלה על-ידי הנביאים,
- 71 כדאיתא³¹ כמובא בגמרא
- 72 ש"מיום שברא הקב"ה את
- 73 עולמו, לא היה אדם שקראו

(22) כמפורש בהמשך רפי"א. (23) סעיף ט, מתו"א בא ס, ג. (24) בא שם, לו. ובתו"א שם [ובכ"מ. וראה גם לקמן בפנים ס"ח] שהו"ע בירור הניצוצות שהיו במצרים. (25) כמובן גם ממה שמבאר במאמר (פ"י) ג' הפירושים בצבא (צבא סתם). ובהקיצור שם: נק' ישראל צבאות. (26) בא שם, נא. יו. (27) ראה תו"א שם. תו"ח שמות קמא, ב [בהוצאה החדשה – בא ח"א קטו, א. (28) של"ה כ, ב. שא, ב. ובכ"מ. (29) שבועות לה, סע"א (ושם ע"ב שכן הלכה). רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב. טושו"ע יו"ד סרע"ו ס"ט. שו"ע אדה"ז חאו"ח ספ"ה ס"ג. (30) תו"א ר"פ בא. (31) ברכות לא, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לְהַקְבִּיָּה "צָבָאוֹת", עַד שֶׁבָּאָה חֲנָה וַתִּקְרָאֵהָ אֶשֶׁת אֱלֹקָנָה, אִמּוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל
- 2 הַנְּבִיא, וַתִּקְרָאֵהָ "צָבָאוֹת", כְּכֹתוּב בְּתַפִּילַת חֲנָה בְּמִשְׁכַּן "וְתָרַד נָדָר
- 3 וְתִאֲמַר ה' צְבָאוֹת..." וְאָמַר הַקֶּבֶ"ה³² עֲתִיד בֶּן שָׁלֹךְ שְׁמוּאֵל הַנְּבִיא
- 4 לִפְתָּח בְּנוּבָאָה בָּשֵׁם זֶה". וְעַקֵּר הַנְּבִיאוֹהָ בָּשֵׁם זֶה "צְבָאוֹת"
- 5 הָיָה בְּנִבְיָאִים הָאֲחֵרוֹנִים (וְכִמּוֹ
- 6 שְׂכֹתוּב ב'תורה אור' - 'ובפרט חגי
- 7 זכריה ומלאכי') שֶׁהָיוּ בְּסוֹף זְמַן
- 8 בֵּית רֵאשׁוֹן וּבִתְחִלַת הַגְּלוּת
- 9 גְּלוּת בָּבֶל שְׂאֵחֵי חוֹרְבַן בֵּית רֵאשׁוֹן,
- 10 שָׂרֵכ בְּנוּבָאָתָם הָיָה בָּשֵׁם זֶה.
- 11 וְהִנֵּה הֵגֶם שְׂדֵבְרֵי הַנְּבִיאִים,
- 12 הַנִּקְרָאִים בְּפִי חֲכָמִים ז"ל 'דְּבָרֵי
- 13 קִבְּלָה', הֵם לְמִשָּׁה בְּמִדְרָגָה
- 14 מ'דְּבָרֵי תוֹרָה' הָאֲמֹרִים בְּחֻמְשַׁת
- 15 חוֹמְשֵׁי הַתּוֹרָה וְאֵפִילוֹ בְּנוֹגֵעַ
- 16 לְנִבְיאוֹת מִשָּׁה, קְתִיב³³ "וְלֹא
- 17 קָם נְבִיא עוֹד בִּישְׁתָּאֵל
- 18 כְּמִשָּׁה", וְאִם כֵּן דְּבָרֵי הַנְּבִיאִים
- 19 הָאֲחֵרִים הֵם בְּדִרְגָּה נְמוּכָה מִנְּבוּאָה
- 20 מִשָּׁה וְעַל-אַחַת-כֶּמֶה וְכֶמֶה
- 21 שֶׁהֵם דְּבָרֵי הַנְּבִיאִים שֶׁהֵם 'דְּבָרֵי
- 22 קִבְּלָה' לְמִשָּׁה מ'דְּבָרֵי תוֹרָה'
- 23 דְּבָרֵי הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה שֶׁבְּחֻמְשַׁת חוֹמְשֵׁי
- 24 תוֹרָה], אַף-עַל-פִּיכֶן לְמֹרֹת
- 25 הַמַּעֲלָה וְהִיתָרוֹן שֶׁל 'דְּבָרֵי תוֹרָה' עַל
- 26 'דְּבָרֵי קִבְּלָה', בְּכָל זֹאת שֶׁם
- 27 "צָבָאוֹת" לֹא נִזְכָּר בְּתוֹרָה
- 28 עֲצֻמָּה כִּי-אִם בְּנִבְיָאִים דְּוָקָא,
- 29 וְיֹשֵׁב מַעֲלָה בְּדְבָרֵי נְבִיא עַל
- 30 'דְּבָרֵי תוֹרָה' וְאִכֵּן מִצִּינוֹ
- 31 שֶׁבְּמִדְּבָרִים מִסִּימָנִים יֵשׁ מַעֲלָה וְיִתְרוֹן
- 32 בְּדְבָרֵי הַנְּבִיא אֵפִילוֹ בִּיחֹס לְדְבָרֵי
- 33 תוֹרָה שֶׁבְּדֶרֶךְ כָּל נְעִלִים יוֹתֵר. וְכִמּוֹ
- 34 שֶׁמִּצִּינוֹ שֶׁהָעוֹבֵר עַל דְּבָרֵי
- 35 נְבִיא, עוֹנֵשׁ הוּא מִיתָה בְּיַד שָׁמַיִם
- 36 שׁוֹחֵר עוֹנֵשׁ קִשָּׁה יוֹתֵר מֵעוֹבֵר
- 37 עַל כֶּמֶה וְכֶמֶה דְּבָרֵי תוֹרָה³⁴
- 38 שְׂאִינוֹ נִגְשׁ עֲנֹשׁ בְּעוֹשׂ חֲמוּר כָּל כֵּךְ,
- 39 וְיִמְזָה מִהַבְדֵּל לְגַבִּי חוֹמֶת הָעוֹנֵשׁ
- 40 מִבֶּן שָׁבִין הוּא גַם בְּנוֹגֵעַ
- 41 לְפָנָם³⁵ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וְגַם לְמַעֲלָה,

- 42 כְּבִיכּוֹל שְׁנוֹצֵר עַל יְדֵי הָעֵבֶירָה, שְׁעִבִירָה עַל דְּבָרֵי הַנְּבִיא גּוֹרֶמֶת לְפָנָם חֲמוּר
- 43 יוֹתֵר מֵאִשֶׁר הִפְגֵּם שְׁנֵגֶם עַל יְדֵי כְּמָה וְכְמָה עֲבִירוֹת עַל דְּבָרֵי תוֹרָה.
- 44 וְעַל-פִּי-זֶה מְבָאָר כ"ק אֲדָמוֹ"ר הָאֲמָצְעִי בְּאַרְכָּה³⁶, זֶה
- 45 שֶׁהָעֹנֵשׁ וְהַפֶּגֶם שֶׁל הָעוֹבֵר עַל דְּבָרֵי נְבִיא קִשָּׁה יוֹתֵר
- 46 מֵעוֹבֵר עַל (כֶּמֶה וְכֶמֶה
- 47 מ') דְּבָרֵי תוֹרָה, כְּאִמּוֹר לְעִיל, שֶׁיֵּךְ
- 48 לְזֶה שֵׁשׁ "צָבָאוֹת" נִמְשָׁךְ
- 49 עַל-יְדֵי הַנְּבִיאִים דְּוָקָא וְלֹא
- 50 נֹכַח בְּתוֹרָה עֲצֻמָּה, כִּפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ
- 51 וּמִבְּאֵר לְהִלֵּן.
- 52 (ה) וְהָעֵנִין הוּא, הִנֵּה פְּרוֹשׁ
- 53 שֵׁם "צָבָאוֹת" הוּא כְּמוֹבָא
- 54 בְּמִאֲמָרֵי חֲסִידוֹת עַל יְסוֹד דְּבָרֵי חֲכָמִינוּ
- 55 ז"ל "אוֹת הוּא הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא
- 56 הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "צְבָאוֹת" בְּצָבָא
- 57 שְׁלוֹ"³⁷, וְהִינוּ ד'צָבָא" הוּא
- 58 רְבוּי נְבָרָאִים, וְהָשֵׁם
- 59 "צָבָאוֹת" - "אוֹת הוּא בְּצָבָא
- 60 שְׁלוֹ", הוּא בְּחִינַת הָאֱלֹקוֹת
- 61 כְּמוֹ שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּנִבְיָאִים הַרְבֵּי.
- 62 וְכִמְבָּאָר
- 63 אֲדָמוֹ"ר³⁸ בְּעֵנִין שֵׁם "צָבָאוֹת",
- 64 ש'צָבָאוֹת" הוּא לְשׁוֹן
- 65 'חִילוֹת', כְּמוֹ חִילוֹת בְּצָבָא, וְהֵם
- 66 וְהַמְשָׁמְעוֹת הַרוֹחַנִּית שֶׁל ה'חִילוֹת'
- 67 הַלּוֹל הֵיא גְּדוּדֵי נְשָׁמוֹת
- 68 וּמְלָאכִים דְּבָרִיָּאָה שֶׁנִּמְצָאִים
- 69 בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, הַשְּׁנִי מִבֵּין אַרְבַּעַת
- 70 הָעוֹלָמוֹת הַרוֹחַנִּים הַכְּלָאִים אֲצִילוֹת-
- 71 בְּרִיאָה-יִצִּירָה-עֲשִׂיָּה ש'מַצְד־
- 72 עֲצָמָן) נְשָׁמוֹת וּמְלָאכִים אֵלֶּה, אֵינֵן
- 73 אֱלֹקוֹת כָּלָל בְּשׁוֹנָה מֵעוֹלָם
- 74 הָאֲצִילוֹת שֶׁהֵם הִיוּתוֹ אֶחָד מֵאַרְבַּעַת
- 75 הָעוֹלָמוֹת הָרִי הוּא אֱלֹקוֹת מִמֶּשׁ.
- 76 וְזֶהוּ הַהִפְרָשׁ בֵּין שֵׁם
- 77 "צָבָאוֹת" לְשָׂאָר הַשְּׁמוֹת
- 78 הַקְּדוּשִׁים שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא
- 79 שְׂאִינוֹ נִמְחָקִין, כִּי כָּל שָׂאָר
- 80 הַשְּׁמוֹת מְלֻבָּד הֵשֵׁם "צְבָאוֹת"
- 81 מוֹרִים עַל אֲדָמוֹ"ר-סוֹף כְּמוֹ
- 82 שֶׁהוּא בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת

(32) תו"א שם. (33) ברכה לד, י. וראה רמב"ם שם פ"ז ה"ו. (34) שהעובר על דברי נביא חייב מיתה ביד"ש (רמב"ם שם פ"ט ה"ב), משא"כ בכוכ"מ מדברי תורה. (35) שהרי העונש הוא לפי ערך הפגם (תניא פכ"ד בהגהה). (36) תו"ח שם, סע"א ואילך. (37) אוה"ת בא ע' שכת. ד"ה בעצם היום גו' פר"ת סעיף ד'. ובחגיגה טז, רע"א: אדון הוא בצבא שלו. (38) ר"פ בא (ס, ב).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

העלינות הוא ב'נצח וְהוֹד'⁴⁵, שתי הספירות שהן הסתעפות של עיקר
 המידות העליונות, ספירת הנצח הסתעפות של מידת החסד וספירת ההוד
 הסתעפות של מידת הגבורה. ובסדר המדרגות של עשר הספירות העליונות,
 הן מהספירות הנמוכות יותר כ'נצח וְהוֹד' הם "לְבַר מְגוּפָא"
 מחוץ לגוף, כמבואר ב'פתח אליהו'
 שהספירות מרומזות בצורת הגוף,
 ובעוד שהספירות העליונות יותר
 (חסד-גבורה-תפארת קשורות בגוף
 עצמו, כנאמר ב'פתח אליהו' – חסד
 דרועא ימינא, זרוע ימין, גבורא דרועא
 שמאלא, זרוע שמאל, תפארת גופא,
 הגוף), נצח והוד, הנמוכות יותר, הן
 מחוץ לגוף הינו שְׁעֵנִינָם הוא
 (אף שמאירות בעולם האצילות לא
 בשביל עולם האצילות גופא
 עצמו, כִּי-אֵם) בְּכָדִי לְהַמְשִׁיךְ
 ולהביא את אור האלוהות בעולמות
 בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה שְׁלֵמָה
 מעולם האצילות, וְעַל-דֶּרֶךְ
 הַיְדוּעָה⁴⁶ בקבלה וחסידות ש'נצח
 וְהוֹד' הן 'כְּלִיּוֹת יוֹעֲצוֹת'
 בְּכָדִי לְהַשְׁפִּיעַ לְבָן וְלַתְלָמִיד
 כמבואר ביאגרת הקודש' שבספר
 התניא "... בבוא ההשפעה לידי
 מעשה, דהיינו בשעת ההשפעה ממש
 צריך להתעניין איך להשפיע בדרך
 שיוכל המקבל לקבל ההשפעה כגון
 שרוצה להשפיע דבר חכמה ללמדה
 לבנו אם יאמרנה לו כולה כמו שהיא
 בשכלו לא יוכל הבן להבין ולקבל רק
 שצריך לסדר לו בסדר ועניין אחר דבר
 דבור על אופניו מעט מעט, ובחינת
 עצה זו נקראת נצח והוד שהן כליות
 יועצות".

(ו) וְהוֹד האמור לעיל אודות ההבדל בין שם "צבאות" הקשור בעולמות
 בריאה-יצירה-עשיה לשאר השמות הקשורים בעולם האצילות הוא הטעם
 הפנימי על מה ששם "צבאות" לא נזכר בתורה כִּי-אֵם
 בְּנִיָּאִים דְּוָקָא, כִּי מִלְּשָׁה רַבְּנֵי שִׁמְרָא את התורה הִנֵּה נִשְׁמָה
 וְהַנְּהִיגָה דְּאֲצִילוֹת, שְׁלֵכֵן נִקְרָא מִלְּשָׁה עַל שֵׁם "מִן הַמֵּיִם
 מְשִׁיתָהוּ"⁴⁷ כמסופר בתורה שמשה רבנו נטמן בתיבה ביאור ובת-פרעה
 הוציאה אותו מהמים וקראה לו את שמו, "מִיָּם" המסמלים שקט ורוגע

1 שְׁהוּא עוֹלָם הָאֲחֻדוֹת, העולם המאוחד עם האלוהות ואינו מציאות
 2 בפני עצמו וכדברי זוהר "אֵיהוּ הקדוש-ברוך-הוא וְחִיּוּהִי האורות של
 3 עשר הספירות המאירות בעולם האצילות חֵד אחר, אֵיהוּ וְגִרְמָוְהִי
 4 הכלים שדרם ובאמצעותם הספירות מאירות חֵד אחד"³⁹, ואין בעולם
 5 האצילות מציאות שאינה בטילה
 6 לאלוקות בביטול מוחלט מֵה־
 7 שְׁאִין-כֵּן שֵׁם "צְבָאוֹת" מוֹרָה
 8 על אור-אֵין-סוֹף כְּמוֹ
 9 שְׁנִמְשָׁךְ ויורד ומתלבש
 10 בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יְצִירָה-
 11 עֲשִׂיָּה, שֵׁהם 'עֲלָמִי
 12 דְּפִרְדָּא'⁴⁰ עולמות של פירוד, עם
 13 תחושה של מציאות בפני עצמה
 14 שאינה האלוהות עצמה בְּנִיָּאִים
 15 נִפְרָדִים, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב⁴¹ בתורה
 16 אודות הנגר היצא מעדן "ומשם
 17 יִפְרֹד" והמשמעות הפנימית היא
 18 שיפירד מהאלוהות עצמה להיות נבדל
 19 עם ישות ומציאות עצמית. שְׁלֵכֵן
 20 מאחר שהשם "צבאות" מתייחס
 21 לאלוקות כפי שירדה לעולמות בריאה-
 22 יצירה-עשיה ולא כפי שהיא בעולם
 23 האצילות, יֵשׁ מֵאֵן-דְּאֵמֵר מִי
 24 שאומר, כלומר דעה ושיטה
 25 בְּנִיָּאִים⁴² (ולא רק קְסִלָּא-
 26 דְּעִתָּא סברא שעולה על הדעת אבל
 27 לא מתקבלת לפי מסקנת הדברים)
 28 שְׁ"צְבָאוֹת" אֵינוֹ שֵׁם קְדוֹשׁ,
 29 שְׁלֵא נִקְרָא "צְבָאוֹת" אֶלָּא
 30 עַל שֵׁם יִשְׂרָאֵל אבל אינו שם של
 31 הקדוש-ברוך-הוא.
 32 וְגַם אפילו לְפִי מֵה דְּקִימָא-
 33 לֵן⁴³ לפי המסקנה בגמרא
 34 שְׁ"צְבָאוֹת" הוא מִהְשָׁמוֹת
 35 שְׁאִינֵן נִמְחָקִין וקדושתו שווה לקדושת שאר השמות, הִנֵּה שֵׁם זֶה
 36 "צבאות" קָאִי מְכוּוֹן עַל אור-אֵין-סוֹף כְּמוֹ שְׁנִמְשָׁךְ ויורד
 37 ומתלבש בְּנִיָּאִים חוֹ בוודאי ירידה לגבי האלוהות שלמעלה מירידה
 38 להתלבש בנבדלים ולהשפיע להם חיות מצומצמת לפי ערכם ומהותם.
 39 וְיֵשׁ לומר הַבְּאוֹר בְּזֶה, הבחינה והדרגה של האלוהות המתלבשת בשם
 40 "צבאות" עַל-פִּי מֵה דְּאִיתָא שמובא בְּזֶה וְכִּי-תִקְוִי זֶהר'
 41 וּבְכָתְבִי הָאֵרִין⁴⁴ שֵׁשׁ "צְבָאוֹת" מקומו ודרגתו בספירות

(39) תקוני זוהר בהקדמה. (40) תו"א בראשית ו, ב. ובכ"מ. (41) בראשית ב, י. (42) שבועות לה, ב. (43) שבועות שם. מקומות שבהערה 29. (44) זח"ג יא, ב. אר"ז (בזח"ג) רצו, א. תקו"ז תי"ח. ועוד (הובאו בפרדס שער השמות פי"ב ובי"ג למאו"א מע' צבאות). ע"ח שער השמות פ"ג. פ"ו. ועוד. (45) כמובא גם בהמשך רפ"א משערי אורה לר"י גיקטליא. (46) אגה"ק סט"ו (קכד, ב). (47) שמות ב, י.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וכן גילוי והשפעה – 'חֲכָמָה' עניין השכל ועניין הגילוי, הוא בְּחִינַת
2 אֲצִילוֹת ובסדר הספירות עולם האצילות שייך במיוחד לספירת החכמה
3 (בינה – עולם הבריאה, המידות – עולם היצירה, המלכות – עולם העשייה).
4 וְכֵן הַתּוֹרָה חכמתו של הקדוש-ברוך-הוא שְׁנֵתָנָה עַל-יְדֵי מֹשֶׁה
5 וְנִקְרְאתָ עַל שְׁמוֹ, כְּמוֹ
6 שְׁכָתוֹב⁴⁸ "זָכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה
7 עַבְדִּי", הִיא בְּחִינַת אֲצִילוֹת.
8 וְלִכְּן לֹא נִזְכָּר בַּתּוֹרָה הַשֵּׁיכָת
9 לְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת שֵׁם "צָבָאוֹת",
10 כִּי שֵׁם "צָבָאוֹת" מוֹרָה
11 (פְּנִ"ל) עַל אוֹר-אֵין-סוֹף כְּמוֹ
12 שְׁנִמְשָׁךְ בַּנִּבְרָאִים הַנִּפְרָדִים
13 מֵחֲלּוּקוֹת עֲצֻמָּה, שְׁלֵמֻטָּה
14 מְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת הַמֵּאוֹחֵד עִם
15 אוֹר-הָאֵין-סוֹף וְיֵשׁ בּוֹ בִּיטוּל מוֹחֵלֵט
16 לֵאלּוּקוֹת. וְהוּא⁴⁹ עַל-דֶּרֶךְ מֶה
17 שְׁכָתוֹב⁵⁰ בִּיהוֹשֻׁעַ "וַיֹּאמֶר
18 לֹא, כִּי אֲנִי שָׂר צָבָא ה', עֲתָה
19 בָּאתִי", וַאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ
20 ז"ל⁵¹ "עֲתָה בָּאתִי, אֲבָל
21 מֹשֶׁה רַבָּךְ לֹא קִבְּלוֹ" (ובלשון
22 הַמִּדְרָשׁ – "אֲנִי הוּא שְׂבָתִי בִּימֵי מֹשֶׁה
23 רַבִּךְ, וְדַחַה אוֹתִי וְלֹא רָצָה שְׂאֵלְךָ עִמּוֹ
24 נִכְמָסוֹפֵר בַּתּוֹרָה שְׂמִשָּׁה רַבִּינוּ אִמֵּר
25 לְקֹדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׂאִינוּ רֹצֵה בְּמֵלֶאךְ
26 אֵלָּא שֶׁהַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֲצֻמּוֹ יֵלֵךְ
27 עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
28 נִעְנֶה לְבִקְשָׁתוֹ וְאִמֵּר לוֹ "פָּנִי יִלְכוּ",
29 וְעַתָּה בָּאתִי"). כִּי בִּימֵי מֹשֶׁה,
30 שֶׁעַל מַעֲלָתוֹ לִגְבוֹי יְהוֹשֻׁעַ אִמְרוּ חֲכָמֵינוּ
31 ז"ל "פָּנִי מֹשֶׁה כְּפָנָי
32 חֲמָה"⁵² לְעוֹמֵת פָּנֵי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָיָה רַק
33 פָּנֵי לְבָנָה, וּבִימֵי שֶׁל מֹשֶׁה הָיְתָה
34 הַמְשָׁכַת בְּחִינַת אֲצִילוֹת, וְגַם
35 הַנִּהְיִת הַמְלַחְמָה⁵³ בִּימֵי מֹשֶׁה
36 לֹא הָיְתָה עַל-יְדֵי שָׂר צָבָא
37 ה', שֶׁהוּא מֵלֶאךְ כִּי-אֵם כְּמוֹ
38 שְׁכָתוֹב⁵⁴ "הוֹי" הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-
39 הוּא בְּעֲצֻמּוֹ יִלְחָם לָכֵם". וְזֶהוּ
40 הַבִּיאור בַּפְּנִימִיּוֹת הָעֵינִינִים עַל מֶה
41 שֶׁבִּיצִיאת מִצְרַיִם וְקָרִיעַת יָם-
42 סוּף הָיוּ נִסִּים נִגְלִיִּים לְעֵין
- כל יוֹצְאִים מִדְּרָכֵי הַטֶּבַע לְגַמְרֵי שְׁלֹא הָיוּ מְכוּסִים וּלְכוּשִׁים
בְּלָבוֹשׁ הַטֶּבַע כָּלָל, לְפִי שֶׁהַמְלַחְמָה בַּעַת יְצִיאַת מִצְרַיִם הָיְתָה
עַל-יְדֵי שֵׁם הוֹי, בְּחִינַת אֲצִילוֹת שֶׁלְּגוֹבֵי אֵין כָּל הָעוֹלָם וְהַסֵּתֵר אֵלָּא
כָּל הַמִּצִּיאוֹת בְּטֵלָה לֵאלּוּקוֹת לְגַמְרֵי. מֶה-שְּׂאִין-כֵּן לְאַחֲרֵי הַסִּתְּלָקוֹת
"פָּנֵי מֹשֶׁה כְּפָנָי חֲמָה"
וְהַנִּהְיִתָּה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיְתָה
עַל-יְדֵי "פָּנֵי יְהוֹשֻׁעַ כְּפָנָי
לְבָנָה"⁵² שׁוֹר דְּרָגָה נְמוּכָה כִּשֶּׁם
שֶׁהַלְבָּנָה הִיא מֵאוּר קֹטֵן לְגַבִּי הַחֲמָה
שֶׁהִיא מֵאוּר גְּדוֹל הִנֵּה אֲזַי דּוֹקָא
הַמְלַחְמָה לֹא הַתְּהַלָּה עַל יְדֵי הַקֹּדֶשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא בְּעֲצֻמּוֹ, שֵׁם הוֹי, אֵלָּא בִּימֵי
יְהוֹשֻׁעַ כָּא שָׂר צָבָא הוֹי,
"עֲתָה בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ (דּוֹקָא וְלֹא
בִּימֵי מֹשֶׁה) בָּאתִי". וְהִגֵּם שְׁגָם
אֲזַי בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ (עַל-יְדֵי
שֶׁהַנִּהְיִתָּה הַמְלַחְמָה הָיְתָה עַל-
יְדֵי שָׂר צָבָא הוֹי). וְלֹא בִּימֵי בְנֵי
אָדָם (הָיוּ כְּמֶה נִסִּים וְנִצְחֻנוֹת
שֶׁלְּמַעֲלָה מִהַטֶּבַע, מִכָּל-
מְקוֹם כָּלּוֹת הַמְלַחְמָה הָיְתָה
לְפָחוֹת קֶצֶת בְּלָבוּשֵׁי הַטֶּבַע, עִם
אֲחִיזָה כְּלִשְׁהִי בְּדְרָכֵי הַטֶּבַע וְלֹא
כְּמוֹ הַמְלַחְמָה בִּימֵי מֹשֶׁה
שֶׁהָיְתָה לְמַעֲלָה מְלָבוּשִׁי
הַטֶּבַע לְגַמְרֵי, "הוֹי" יִלְחָם
לָכֵם" וְהַכּוֹתוּב מִמִּשְׁיָן "וְאֵתָם
תַּחֲרִישוּן" וְלֹא תַעֲשׂוּ שׁוֹם פְּעוּלָה
בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע.
וְזֶהוּ עֲנָנָן הַתּוֹכֵן וְהַמְשַׁמְעוֹת שֶׁל
שֵׁם "צָבָאוֹת" שְׁנִמְשָׁךְ עַל-
יְדֵי הַנִּבְרָאִים, לַהֲיוֹת "אוֹת הוּא
בְּצָבָא שְׁלֹו", שְׁגָם בַּנִּבְרָאִים
הַנִּחְתּוּמִים יוֹתֵר מְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, הֵם
הַנִּבְרָאִים דְּבְרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה
("צָבָא") שְׂכָמוֹר נִחְשָׁבִים נִבְרָאִים
נִפְרָדִים יִהְיֶה "אוֹת הוּא -
יִתְפָּרֵךְ מִמֶּשׁ - בְּצָבָא שְׁלֹו",
שְׁגָם בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-
יְצִירָה-עֲשִׂיָּה וּבִנְבְרָאִים שֶׁהֵם
יִהְיֶה "אִיהוּ וְגִרְמוֹהִי חֵד"
הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְהַכִּלִּים שֶׁל

(48) מֵלֶאכִי ג, כב. וְרָאָה שַׁבַּת פֶּט, א. (49) רָאָה אוֹה"ת וד"ה בְּעֵצֶם הַיּוֹם שֶׁבַּחֶעֱרָה 37. 50) יְהוֹשֻׁעַ ה, יד. 51) ב"ר פֶּצ"ז, ג.
תַּנְחוּמָא מִשְׁפָּטִים יח. זח"ג רפו, ב. 52) ב"ב עה, א. וּבִכ"מ. 53) אֵף שֶׁמִּלְחָמָה (בְּכָלָל) שִׁיכָת לְשֵׁם צָבָאוֹת (שְׁמוֹ"ר פ"ג,
1). 54) בְּשַׁלַּח יד, יד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

גדודי נשמות ומלאכים דבריה, אשר אין מספר לגדודיו והם נבראים
ומחודשים מאין ליש ממש. ואין אלוהות כלל כמו אצילות שהוא בחינת
אלוהות ממש ואף-על-פי-כן הנביאים המשיכו שיתלבש בהם אור איך-סוף
ברוך-הוא בתכלית היחוד כמו שנתלבש בכלים דאצילות עד דאיהו וגרמוהי
חד עד שיהיה נקרא האור איך-סוף
המלוכש בהם בשם צבאות שהוא שם
התואר שהוא עצמו הוא בחינת
הצבאות ממש כענין איהו וגרמוהי חד
שכצבאות שהוא עצמו הוא הדעה כר',
כך מתייחד בכלים דבריה-יצירה
עשיה עד שהוא עצמו הוא הצבאות
כר'. ולא שהם נפרדים בפני עצמם רק
שכטלים אליו אלא שמתייחד עמהן
ממש. וכמשל יחוד וחיבור הנשמה עם
הגוף שהגם שהגוף הוא הכלי והעיקר
היא הנשמה, עם כל זה מתאחדת עם
הגוף שנקרא אדם הנשמה שבגוף ואין
להגוף שם בפני עצמו כר'... וכמו
שקורין לאדם שלמד חכמה בשם חכם,
הנה החכמה קודם שלמדה היא מהות
בפני עצמה וזלת האדם שלמדה והאדם
מהות בפני עצמה. וכשקנה החכמה
נקרא חכם על שם החכמה שהוא שם
התואר. כך על-דרך-משל למעלה עם
חיות הכלים דבריה-יצירה-עשיה הם
מהות בפני עצמה בחינת נשמות
ומלאכים נבראים רק שכטלים אליו
יתברך, אך עם כל זה על-ידי שהמשיכו
הנביאים להיות גילוי אור איך-סוף
ברוך-הוא בהם על-דרך יחודו
באצילות אז נקרא הוא ית' הוי"ה
צבאות שהוא שם התואר שהוא יתברך
הוא אחד עם הצבאות הנ"ל ואין
נפרדים כר'...
(ז) והנה על אודות ענין הנ"ל
בשם "צבאות" ש"איהו וגרמוהי חד" גם בעולמות
בריה-יצירה-עשיה, כמבואר לעיל באריכות פותב כ"ק
אדמו"ר ה'צמח צדק' 55 ש'ב'עץ חיים' מכתבי הארז"ל בו מדובר
בנושאים אלה בהרחבה לא מצינו זה. ש'מזה משמע ש'זהו
חדושו של כ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק', כדמוכח ממה ש'כ"ק
אדמו"ר ה'צמח צדק' אינו מציין מקור אחר לזה אלא מביא
את הדברים בשם אדמו"ר ה'צמח צדק'. ומוכן ג'ל החדוש והעלוי של
שם "צבאות" שנעשה פעולתו על-ידי עבודת בני-ישראל
כמו ש'ישראל הם במעמד ומצב של זמן הנביאים (לאחר

הספירות אחד, היינו שהכל בטל אליו ומאוחד אתו ואין עוד מציאות נבדלת
ממנו כמו בעולם האצילות שהוא אלוקות ממש.
וענין זה של המשכת גילוי אלוקות בעולמות בריה-יצירה-עשיה כמו
בעולם האצילות, הנפעל על-ידי שם "צבאות" הוא למעלה מבחינת
ש"ר צבא הוי"ה" (ש'היה
ביהושע ואילו משה רבנו לא רצה
לקבל אותו, כמבואר לעיל), כי
ש"ר צבא הוי"ה" הוא מלאך,
מה-ש'אין-פן שם "צבאות"
הוא משבשה שמות של הקדוש-
ברוך-הוא בעצמו ש'אין נמחקין,
כי גם בעולמות בריה-
יצירה-עשיה נעשה "איהו
וגרמוהי חד" הוא – הקדוש-
ברוך-הוא בעצמו והכלים שדרם
מאירות הספירות – הם אחד ממש כי
הכל בטל לאלוקות לגמרי, וביטול
לאלוקות בדרגה כזו, נעלה יותר
מעניינו של מלאך.
וזהו מה ש'שם "צבאות"
נתחדש על-ידי הנביאים ולא
נזכר בתורת משה, כמבואר לעיל, כי
הנביאים המשיכו מלמעלה וגילו
ש'גם בכלים של עולמות
בריה-יצירה-עשיה עולמות
שמדד עצמם נחשבים 'עולמות
נפרדים', תהיה התלבשות אור-
איך-סוף ברוך-הוא בתכלית
היחוד, כמו בכלים של עולם
האצילות המאוחדים אתו יתברך
בתכלית, ועל-ידי-זה ההתלבשות
של האין סוף בבריה-יצירה-עשיה
נקרא הוא יתברך בשם
"צבאות", כמו ש'נקרא
בשמות הנעלים (א-ל השם של
כלי החדש, אלקים השם של כלי הגבורה וכו') ש'מורים על הכלים
של עולם האצילות (לפי ש"איהו וגרמוהי חד" כי בעולם
האצילות גם הכלים מאוחדים עם האין סוף, כמבואר לעיל), כי גם
ה"צבאות" (לשון 'חילות', גדודי נשמות ומלאכים של
עולם הבריה-יצירה-עשיה) נעשו 'חד' עמו יתברך, כיון
שהתבטלו לאלוקות בביטול מוחלט, כמו הביטול של עולם האצילות
כמבאר בארבעה ב'תורה אור'.
[להלן, חלק מהביאור באריכות ב'תורה אור':
"... וזהו ענין שם צבאות שנזכר בנביאים כי צבאות הוא לשון חיילות. והם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַזֶּמֶן שֶׁ"פָּנִי מֹשֶׁה כָּפָנִי חֲמָה", היינו במצב של ירידה רוחנית
- 2 והעלם והסתר על אלויות ומכל מקום בני ישראל עובדים עבודתם וממשיכים
- 3 אלויות גם בעולמות בריאה-יצירה-עשיה ובפֶּרֶט כְּמוֹ שִׁישְׁרָאֵל הֵם
- 4 בְּמַעֲמַד וּמַצֵּב שֶׁל זֶמֶן הַנְּבִיאִים הָאֲחֵרִים שֶׁהָיוּ בְּסוֹף בֵּית
- 5 רֵאשׁוֹן וַתַּחֲלֵת זֶמֶן הַגָּלוּת,
- 6 שבתקופות של ירידה רוחנית נוספת
- 7 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה בְּזֶמֶן שְׁלֹאֲחֵרִי-
8 זֶה, בדורות מאוחרים יותר שגם בהם
- 9 יש העלמות והסתרים וקשיים, ובכל
- 10 זאת בני ישראל עובדים את עבודתם
- 11 כראוי ופועלים שִׁגְם בְּעוֹלָמוֹת
- 12 בְּרִיאַת-יִצְרֵה-עֲשִׂיהָ שְׁמַצֵּד
13 עֲצָמָם הֵם נִבְרָאִים נִפְרָדִים
14 [דַּעֲנָן "אִיהוּ וְגִרְמוֹהֵי חַד"
15 הוּא בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, עוֹלָם
16 הָאֲחֵדוּת] כמבואר לעיל יְהִיָּה
17 "אִיהוּ וְגִרְמוֹהֵי חַד" כְּמוֹ
18 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת.
- 19 וַיֵּשׁ לֹמֵר שֶׁזֶה הַפְּרוּשׁ
20 לְפִסְק-דִּין הִלְכָה לַמַּעֲשֶׂה, לפי
21 מִסְקֶנָה הַגְּמָרָא שֶׁ"צָבָאוֹת" הוּא
22 שֶׁם קִדָּשׁ שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא,
23 וְנִחְשָׁב כְּאֵד מִשְׁבַּעַת הַשְּׁמוֹת שְׁאִינִם
24 נִמְחָקִין וּבְכָל זֹאת נִקְרָא עַל
25 שֶׁם "צָבָאוֹת שְׁלוֹ" היינו
26 הַנִּבְרָאִים (כְּבִגְמָרָא⁵⁶), וְכֵן נִקְרָא
27 עַל שֶׁם יִשְׂרָאֵל⁵⁷, כְּמוֹכָא לַעִיל
28 הַמְּבֹאֵר בַּחֲסִידוֹת שֶׁשֶׁם זֶה קְשׁוּר
29 לְגִדּוּדֵי הַנִּשְׁמוֹת/ כִּי זֶה
30 שֶׁ"צָבָאוֹת" הוּא שֶׁם קִדָּשׁ,
31 הֵינּוּ שִׁגְם בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאַת-
32 יִצְרֵה-עֲשִׂיהָ "אִיהוּ וְגִרְמוֹהֵי
33 חַד", וְכַמּוֹר מְדוּבָר בַּחֲדוּשׁ וְעִלּוֹי
34 מִיּוֹחַד זֶה נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי
35 הָעֲבוּדָה דִּישְׁרָאֵל, כְּנִל.
36 וְזֶה חֲדוּשׁ זֶה שֶׁל הַמִּשְׁכַּת אֱלֻקוֹת
37 בְּבִרְיָא-יִצְרֵה-עֲשִׂיהָ כְּמוֹ בַּאֲצִילוֹת
38 נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי הַמִּשְׁכַּת אֹר
39 מִמָּקוֹם עֲלִיּוֹן בִּיּוֹתֵר⁵⁸, לַמַּעֲלָה
40 מְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת שֶׁנַּעֲלָה גַם
41 מִבְּחִינַת הַתּוֹרָה (כְּמוֹ שֶׁהִתְהַ

- 42 בְּגִלּוֹי בְּזֶמֶן מֹשֶׁה), שֶׁהָרִי בַּתּוֹרָה לֹא נִזְכָּר שֶׁם "צָבָאוֹת"
43 (הֵינּוּ שְׁמַצֵּד בְּחִינַת הַתּוֹרָה, הַעֲנָן דִּ"אִיהוּ וְגִרְמוֹהֵי חַד"
44 הוּא רַק בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת ואֵין לֹא קִיָּם בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאַת-יִצְרֵה-
45 עֲשִׂיהָ), וּבִכְדֵי שִׁיְהִיָּה "אִיהוּ וְגִרְמוֹהֵי חַד" כְּמוֹ בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת
46 גַם בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאַת-יִצְרֵה-
47 עֲשִׂיהָ, צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ
48 מִמָּקוֹם עֲלִיּוֹן יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר עוֹלָם
49 הָאֲצִילוֹת.
- 50 ח) וְהִנֵּה הַמִּשְׁכָּה זֹו הִיא
51 עַל-יְדֵי עֲבוּדַת הַבְּרוּרִים
52 הַעֲבוּדָה הַרוּחָנִית שֶׁל בִּירוּר וְהַעֲלָתָה
53 נִיּוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּפְלֹא לְתוֹךְ הַדְּבָרִים
54 הַגִּשְׁמִיִּים, כִּפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר.
55 דְּהִנֵּה יְדוּעָה תּוֹרַת הַבְּעַל-
56 שֶׁם-טוֹב⁵⁹, שֶׁבְּכָל דָּבָר גִּשְׁמִי
57 שֶׁנִּמְצָא בְּרִשְׁתּוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
58 יִשְׁנֵם נִצּוּצִין קְדוּשִׁים
59 הַשִּׁיכִים לְשֶׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ שְׁלִמִי
60 שֶׁמְחִיזֵק בָּהֶם וְהֵם הַחֶלֶק הַמִּיּוֹחַד לוֹ
61 שֶׁעִלּוֹ לְבִרְר מִבֵּין הַדְּבָרִים שֶׁבְּעוֹלָם.
62 וּבְזֶה מְבָאֵר הַבְּעַל-שֶׁם-טוֹב מָה
63 שֶׁ"הַתּוֹרָה חֲסָה עַל מְמוֹנָם
64 שֶׁל יִשְׂרָאֵל"⁶⁰ (אֵף שֶׁהוּא
65 רַק "מְמוֹנָם" וְלֹא נִפְשָׁם וְאִפִּילוֹ
66 לֹא גּוֹפֵם), כִּי מִכִּיּוֹן שֶׁהַמְּמוֹן
67 (וְכֵן שְׂאָרֵי דְּבָרִים כָּל הַנִּכְסִים
68 וְהַחֲפָצִים) הוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, זֶה
69 מוֹרָה (שֶׁהָרִי כָּל הָעֲנִינִים הֵם
70 בְּהַשְׁגָּחַת פְּרִטִּית מַלְמַעֲלָה וְעַל כֵּי
71 הַרְצוֹן הָעִלְיוֹן) שֶׁנִּצּוּצוֹת אֵלּוֹ
72 שִׁיכִים לְשֶׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ בִּפְרָט,
73 וּבִירוּר נִצּוּצוֹת אֵלּוֹ דּוֹקָא הוּא
74 חֶלֶק מִעֲבוּדָתוֹ וְהַשְׁלִיחוֹת
75 הַמִּיּוֹחַד לוֹ בְּעוֹלָם, וְעַל-יְדֵי
76 שֶׁמְבָרִים אֶת הַנִּצּוּצוֹת
77 מִפְּרִידִים אֶת הַטּוֹב מֵהָרַע וּמִזְכָּכִים

(56) חגיגה טז, א. וראה לעיל הערה 37. (57) שנקראו (בפרשתנו) צבאות. (58) ראה תו"א שם (ס, ג), "שכדי להמשיך בחי צבאות הוצרך להמשיך מבחי' על הוי', היינו למעלה משם הוי'". (59) כתר שם טוב סי' ריח. צוואת הריב"ש סי' קט. (60) ר"ה כז, א. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מעדנים אותם ומעלים אותם לשרשם למעלה באלוקות, הם
  - 2 הניצוצות המבוררים מוסיפים עליו גם בו באדם המברר אותם.
  - 3 שְׁכֵמוֹ כֵּן הָיָה גם לענין כיוור הניצוצות בגלות מצרים, שְׁעַל-יָדֵי
  - 4 "וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם", שְׁעֲשֹׂאֵהָ כְּמַצוּלָה שָׁאִין בַּה דְּגִים
  - 5 וְכַמְצוּדָה שָׁאִין בַּה
  - 6 דְּגִין⁶¹ שורקנו את כל הטוב
  - 7 שבמצרים, היינו שִׁבְרָרוּ אֶת
  - 8 הַנְּצוּצוֹת הַשְּׂיֻכִּים לְעִלְמָא
  - 9 דְּאַתְּפִסְיָא ("כְּמַצוּלָה שָׁאִין
  - 10 בַּה דְּגִים"), וְהַנְּצוּצוֹת
  - 11 הַשְּׂיֻכִּים לְעִלְמָא דְּאַתְּגִלְיָא
  - 12 ("כְּמַצוּדָה שָׁאִין בַּה דְּגִין").
  - 13 על הכתוב "ברוך ה' אלוקי ישראל מן
  - 14 העולם ועד העולם" אמרו בזוהר:
  - 15 מעלמא דאתכסאי (עולם מכוסה)
  - 16 לעלמא דאתגליא (עולם גלוי). מוסבר
  - 17 על כך בתורת החסידות כי כשם
  - 18 שבעולם הזה יש "ים" שהוא עולם
  - 19 שהנבראים שבו מכוסים ויש "יבשה"
  - 20 שהיא עולם שהנבראים שבו גלויים,
  - 21 על דרך זה למעלה, להבדיל, יש דרגות
  - 22 גבוהות שבגלל הרוממות שלהם הן
  - 23 נעלמות ומכוסות ונקראות "עלמא
  - 24 דאתכסאי", ואילו האור האלוקי
  - 25 המצומצם שיורד ומתגלה לנבראים
  - 26 נקרא "עלמא דאתגליא" ועל כך
  - 27 מבורר כאן שבני ישראל 'ניצלו' את
  - 28 מצרים והוציאו ממנה את ניצוצות
  - 29 הקדושה משני הסוגים – כמצולה
  - 30 שאין בה דגים שהם ברואים שבים
  - 31 המסתמלים את 'עלמא דאתכסאי',
  - 32 וכמצודה שאין בה דגן הצומח בארץ,
  - 33 המסתמל את עלמא דאתגליא. על-
  - 34 יָדֵיזָה נַעֲשֶׂה עֲלֹי גַם
  - 35 בַּיִשְׂרָאֵל הַמְּבֻרָרִים.
  - 36 וְכִמּוֹ שְׁמִבְּאָר כ"ק אֲדָמוֹר
  - 37 מִהָרִ"ש⁶² בַּאֲרֶכָה בַּעֲנֵן
  - 38 "וַיְהִי בִשְׁלַח פָּרְעָה אֶת
  - 39 הָעָם" שְׁהָיָה פרעה שלפי פשוטו
  - 40 היה שונא של בני ישראל, אך לפי
  - 41 המשמעות החיובית של הדברים הכוונה לכך שאדרבה הגלות גורמת לבני
  - 42 ישראל תוספת מעלה, ואת הפסוק "בשלח פרעה את העם" מפרש שהיה
- מְשַׁלַּח פְּאֲרוֹת וַעֲנָפִים וַעֲשֶׂה פָּרִי לְמַעַלָּה "אֶת הָעָם",
- כלומר, פועל בבני ישראל תוספת צמיחה וגדילה ומעלה שְׁעַל-יָדֵי
- הַנְּצוּצוֹת של הקדושה האלוקית שִׁבְרָרוּ בני ישראל בְּגִלּוֹת מִצְרַיִם,
- נַעֲשֶׂה בָּהֶם בבני ישראל עצמם תּוֹסֶפֶת וְרִבּוּי.
- וְזָהוּ מַה שְׁכָתוּב על בני ישראל
- בנבואת הרשע (גְּבִי גִלּוֹת
- מִצְרַיִם) וַיִּרְעַתִּיהָ לִי בְּאַרְצִי⁶³,
- שְׁעֵנֵן הַזִּירְעָה הוּא כְּמֵאֲמַר
- רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁶⁴ "כֹּלֹם אָדָם
- זוֹרַע כּוֹרֵץ⁶⁵ מִידַת נֶפֶשׁ אֵלָּא כְּדִי
- לְהוֹצִיא על מנת שיצמחו מכך
- כְּמָה כּוֹרֵץ", וכשם שכך הוא
- במשל בוריעת זרעים באדמה, כך הוא
- גם בנמשל לענין תוספת הצמיחה
- והמעלה של בני ישראל בגלות הַיָּנִי,
- שְׁמָה שְׁיִשְׂרָאֵל נִזְרָעוּ על ידי
- הקדוש-ברוך-הוא בְּגִלּוֹת מִצְרַיִם,
- הוּא בְּשִׁבְלִי הַהוֹסָפָה שְׁנַעֲשֶׂה
- בָּהֶם עַל-יָדֵי בְּרוּר הַנְּצוּצוֹת.
- כִּמּוֹ שְׁמִבְּאָר כ"ק אֲדָמוֹר
- מִהָרִ"ש בַּאֲרֶכָה כְּמָה פְּרָטִים
- בַּעֲנֵן הַהוֹסָפָה והמעלה המיוחדת
- שְׁנַעֲשִׂית בבני ישראל עַל-יָדֵי
- בְּרוּר הַנְּצוּצוֹת בזכות העובדה
- שהם העושים את 'עבודת הביירוים'.
- (ט) וְזָהוּ מַה שְׁכָתוּב "וַיְהִי
- בַּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה, יֵצְאוּ כָּל
- צְבָאוֹת הָיָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם",
- וְאַחֲרֵכֶּךָ כְּתִיב "וַיְהִי בַּעֲצָם
- הַיּוֹם הַזֶּה, הוֹצִיא הָיָה אֶת
- בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל
- צְבָאוֹתָם", ומעתה מובן ההבדל
- בין שני השמות שבני ישראל נקראים
- בהם "צבאות הוי'" ו"צבאות",
- "צְבָאוֹת הָיָה" שבו המילה
- "צבאות" לְשׁוֹן 'סְמוּךְ' וטפל
- למילה הוי', הם ה'צְבָאוֹת' היינו
- הניצוצות שִׁנְתְּבָרְרוּ הטוב שבהם
- הופרד מהרע שבהם בְּגִלּוֹת מִצְרַיִם
- וְנִתְעַלּוּ לִיְקָרָל בְּשֵׁם הָיָה
- ולחפוך להיות חלק ממנו, שְׁלַכְן נִקְרָאִים "צְבָאוֹת הָיָה" לְפִי
- שְׁהֵם טְפִלִּים בטלים וסְמוּכִים וְנִקְלָלִים בְּשֵׁם הָיָה⁶⁶. וּמִצָּד

(61) בא יב, לו. ברכות ט, ב. (62) בסה"מ תרכ"ז ד"ה ויהי בשלח פרעה – ביאור על בשלח פרעה שבתו"א. (63) הושע ב, כה. (64) פסחים פז, ב. (65) כ"ה בתו"א (ר"פ בשלח) ובסה"מ תרכ"ז (ס"ע קט). ובפסחים שם: סאה. (66) תו"א בא ס, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הנצוצות שנתבררו על-ידי ישראל, גם ישראל נקראים
2 "צבאות ה'". וכפי שנתבאר לעיל באריכות שביורר הניצוצות בעבודת
3 הבורים פועל עליו וגדילה וצמיחה בבני ישראל שהם המבררים.
4 ויתרה מזו - יש דרגה נעלית עוד יותר "הוציא ה' את בני
5 ישראל גו' על צבאותם" הוא
6 זה שישאל הם לא בדרגת
7 הניצוצות עצמם אלא
8 מבחינת הנצוצות
9 שנתבררו⁶⁶. דמפיון שישאל
10 הם המבררים את הנצוצות,
11 וניתן להם הכוח לבררם ולהעלותם
12 הרי הם למעלה מהם.
13 וזוהי השיכות ד' צבאות
14 ה' ו"על צבאותם" לשם
15 "צבאות", המאיר בעולמות בריאה
16 יצירה-עשייה שלמטה מעולם האצילות,
17 כמבואר לעיל באריכות, כי על-ידי
18 העבודה של בני ישראל בברור
19 הנצוצות והתפללותם בה',
20 עבודה שגורמת את ענין "צבאות
21 ה'", ש"צבאות" יהיו סמוכים
22 ובטלים להו' ונכללים בו ש"על-ידי
23 עבודה זו נעשים ישראל "על
24 צבאותם", והלשון "על" פירושו
25 שהם למעלה מבחינת
26 הנצוצות, הגה על-ידי-זה
27 ממשיכים ומביאים לידי גילוי רבוי
28 אור ממקום מקור עליון ביותר
29 (שלמעלה מבחינת התורה
30 כמו שהיא בגילוי שאינה נמשכת
31 לדת כל כך), ואור זה בוקע את
32 כל הפרסאות (על הפסוק "והבדילה
33 הפרוכת לכם" תרגם אונקלוס "פרוכת"
34 — "פרסא") והמסכים ענייני העלם
35 וצמצום שבין עולם האצילות
36 לעולמות בריאה-יצירה-
37 עשייה, והאור יורד ובוקע את כל
38 ההעלמות וההסתרים עד שגם
39 בעולמות בריאה-יצירה-
40 עשייה נעשה "איהו וגרמוהי
41 חד" ביטול מוחלט של הכלים כמו
42 בעולם האצילות.
43 (י) ובאור הענין (השיכות ד' צבאות ה') לשם
לשם "צבאות" בעמק יותר, הגה
שם "צבאות" הוא ב'נצח והוד'. ומבאר כ"ק
מו"ח אדמו"ר ב'המשך יום ההולולא'⁶⁷, שמדת
הנצח נטועה ומשרשת בעצם הנפש, ובשכיל
נצחון המלחמה היא מתגלה מעצם הנפש. ולכן
על-ידי העבודה של מדת הנצח, נצחון
המלחמה (עם נפש הבחמית), נמשך ומתגלה
מעצמות אור-אין-סוף, כמבאר בארקה
ב'המשך', ובארקה יותר (עם פמה פרטים
נוספים) בדרושי כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן⁶⁸, עד לענין "צדקת
פרזונו ב'ישראל"⁶⁹, "פרזונו" לשון 'פרזות', על-דרך מה שכתוב⁷⁰ "פרזות
תשב ירושלים" בלי חומה, למעלה ממדידה והגבלה. ועל-פי-זה יובן מה
ש"על-ידי העבודה ד' צבאות ה'" ממשיכים את שם "צבאות", דהנה ידועה
תורת הרב המגיד⁷¹ (בענין "במי נמלך בנשמותיהן של צדיקים"⁷²), שישאל

(67) פ"א ואילך. (68) ד"ה בעצם היום גו' פר"ת [סה"מ פר"ת ע' רמא ואילך]. והביאנו לציון תרע"א [סה"מ אעת"ר ע' קעז ואילך]. (69) שופטים ה, יא. (70) זכרי' ב, ח. (71) אור"ת ב, סע"ג. וראה שם א, א. לקו"א בתחילתו. (72) רות רבה רפ"ב. ב"ר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שִׁישְׁיָרָאֵל גַּם קָדָם שְׁנֹבָרָאֵו (קָדָם כֹּל סֹדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁל
2 האור האלוני שְׁאֹדֻדְתָּיו "נִמְלָא") הָיָה כְּבוֹר נִחָק צִוְרָתָם בּוֹ
3 תִּבְרֵךְ, כְּלוֹמַר שֶׁהִמְצִיאֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִדְּמָה לְכָל הַבְּרִיאָה וְהֵייתָ
4 קִיֵּימָת לִפְנֵי שְׁנֵהִי 'סֹדֵר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת' וְלֹכֵן הִיא הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יִכּוֹל
5 לְהַחְיֶיךָ עִם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּבִיכּוֹל,

35 **שְׁעַל-יְדֵי הַעֲבֹדָה הִנְצַחְוֹן הַמְלָכָה** שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹוִקִית עַל הַנֶּפֶשׁ
 36 הַבְּהֵמִית, נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה מַעֲצָמוֹת אֶזְרֵי-סוֹף, וְעַל-יְדֵי
 37 הַמִּשְׁכָּה זֶה נַעֲשֶׂה "אִיהוּ גִרְמָוְהִי חֵד" בִּטּוֹל וְהַתְּאֻדָּה מִלֵּא
 38 שֶׁל כָּל הַמִּצְוֹת עִם הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא בַּעֲצֻמוֹ (גַּם) בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיָּאָה
 39 יִצְרָה-עֲשִׂיהָ.

5 להתיעץ עם נשמות ישראל, כביכול,

6	הָאֵם בְּכָל לַבְּרֹא אֶת הָעוֹלָם, וְעַל-	גַּם קִדְּם שְׁנֹבְרָאוּ (קִדְּם
7	יְדֵי עֲבוֹדַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל נִמְשָׁךְ	שְׂאוֹדוֹתָיו "נִמְלָךְ")
8	וּמִתְגַּלָּה עֵינֶיךָ זֶה שֶׁל הַקֶּשֶׁר	יִתְבַּרְךָ, וְעַל-יְדֵי עֲבוֹ-
9	הַכֹּל-כֵּךְ עֲמוּק וְנִעְלָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל	וּמִתְגַּלָּה עֵינֶיךָ זֶה.
10	עִם הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֲצֻמּוֹ.	

40 וְזֶה הַהִמָּשְׁכָּה מֵעֲצוֹמוֹת הָאֵין-סוֹךְ
 41 שֶׁעַל יְדֵי עֲבוֹדָת הַנִּיחּוּן נוֹתֵן כֹּחַ
 42 עַל עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים בְּזִמְנָה
 43 הַגָּלוּת, אֲזַן מִיִּטְעָנָעֲמֵנָה לַקַּחַת
 44 אִיתָנוּ כָּל הָעֲנָנִים, "כָּלִי כֶסֶף

11 וְלֹכֵן עַל-יְדֵי הָעֹבְדָה 5 ד' צְבָאוֹת הוֹי' , נִמְשָׁךְ
12 ד' צְבָאוֹת הוֹי' , נִמְשָׁךְ שֵׁם 6 הוּא (כִּנּוּל) בְּנִצָּח
13 'צְבָאוֹת', כִּי שֵׁם זֶה הוּא 7 אֲמַמּוֹ ר' 73 בְּאַרְכָּה, שֵׁ
14 (כִּנּוּל) בְּנִצָּח יְהוּד', וּבְמֹ 8
15 שְׂמִבְאָר אֲמַמּוֹ ר' 73 הַגִּזְוֹן

45 וְכָלִי זֶהָב וּשְׁמֹלוֹת⁷⁵, הַדְּבָרִים
 46 שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקְחוּ מִמֶּצְרַיִם וּבִירוֹ
 47 וְהֵעִלוּ לְקְדוּשָׁה, וְכֵן יִהְיֶה גַם
 48 בְּפִאֲוֵלָה הַעֲתִידָה שֶׁתִּהְיֶה
 49 "בֵּינֵי רִמָּה" (כְּמוֹ שֶׁהִיטָה

9 וַיֵּצֵא וְהוֹדִי' וְבִפְרִדְסָא
16 המקובל רבי לוי יצחק, אביו של הרבי
17 בְּאֶרְכָּה על פי הקבלה, שְׁאוֹתוֹת
18 שֵׁם "צִבְאוֹת" וְסִדְרָן (צ"ב,
19 ב' יוֹדִינִי דְאֶלְ"ף האות אל"ף
20 מורכבת מיו"ד למעלה ואל"ף למטה וכו'

50 הָאֵלֹהִים בְּעִינְיָת מִצְרַיִם, כְּמוֹ
51 שֶׁתּוֹכְחוֹת⁷⁶ כִּימִי אֶתְּךָ מֵאֶרֶץ
52 מִצְרַיִם אֲרָאָנוּ (נִפְלְאוֹת)
53 שֶׁעַל־יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ וְעִבּוֹדֵהֵנוּ
54 בְּחִיבָה וּמִצְוֹת בְּמִשְׁכַּח זְמַן

13 יִשְׂרָאֵל חֲקֹקָהּ בּוֹ יִתְּחַקֵּק
 14 הָעֶבְרֹהָ דְּצִבְאוֹתָהּ
 15 נִשְׁשָׂה עֲנִין שָׁם "צִבְאוֹהוּ
 16 וְהִנֵּנוּ שְׁעַל-יְדֵי הָעֶבְרֹה
 17 וְהִנֵּנוּ וְהִנֵּנוּ וְהִנֵּנוּ וְהִנֵּנוּ

הַגְּלוּתִי 77 וּבִפְרָט בְּעֶקֶב־חַטָּאתִי
דְּמִשְׁחָא, בְּסוּף הַגְּלוּת יְהִיָּה
וּבְגִי יִשְׂרָאֵל יוֹצֵאִים בִּיד
רְמָה" לְקַבֵּל פָּנַי מִשְׁחִי
וְנִחֵם לְחַטֹּאתֵי מִשְׁחִי

25 בְּסִפְדֵּית הַיָּסוֹד, אֲכָל מֵהַ
26 שְׁנוֹנֵעַ בָּאֵן הוּא עֵינֵן שֵׁם
27 "צְבֹאוֹת" כְּמוֹ שְׁהוּא בְּצִיחַ
28 וְהוֹדִי, וּמִפִּיּוֹן שְׁצוּרָתָם שֶׁל
29 יִשְׂרָאֵל חֲקוּקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ

וְיִצְיֶיֶה-עֲשִׂיָּה.
הַבְּרוּרִים בְּזֶמֶן הַגָּלוּת, אִין מִיטְעָמֶען פֿל הַעֲנָנִים,
וְשִׁמְלֹת⁷⁵ בְּנֵאֻלָּה הַעֲחִידָה לְשִׁמְחָה "כִּיד רַמָּה"

30 (כַּנְל), לָכֵן עַל־יְדֵי הָעֲבוּדָה
31 ד' צָבָאוֹת הוֹי", הָעֲבוּדָה
32 דִּנְצִיח', נַעֲשֶׂה נַפְעַל וְנַמְשֵׁךְ
33 וּמַתְגַּלָּה עֲנִין שָׁם "צָבָאוֹת"
34 שְׁהוּא בִּנְצִיחַ (וְהוֹד'). וְהִנֵּנוּ

וַיִּצְאָת מֵעָרִים, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁷⁶ בְּיָמֵי צֶאֱתָךְ מֵאַרְץ
שְׂעֵל-יָדִי מֵעֲשִׂינוּ וְעִבְדֻתֵנוּ בְּמִשָּׁן זְמַן הַגְלוֹת⁷⁷
הַזֶּה, יִהְיֶה "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצֵאִים בְּיַד רָמָה" לְקַבֵּל פְּנֵי
חֶדְקֵנוּ. בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ מִמֶּשֶׁ.

בַּעֲלָמוֹת בְּרִיאָה-יִצְרָה-עֲשֵׂיהָ.

המשך ביאור למס' ברכות ליום רביעי עמ' ב

1 בזה, וזמן תפילת שחרית הוא עד סוף שעה רביעית, או דלמא –
2 שמה כוונתו עד שעה רביעית ולא עד בכלל – ושעה רביעית אינה
3 כלולה בזה. וזמן תפילת שחרית הוא עד תחילת שעה רביעית.
4 הגמרא מנסה לפשוט את הספק מדברי רבי יהודה לגבי תפילת
5 מנחה: אמר רבי יהודה אומר זמן תפילת מנחה עד פלג המנחה.

6 **אִי אִמְרַת בְּשִׁלְמָא** – מובן הדבר אם תאמר שעד **וְלֹא עַד בְּבִלְלִי**,
7 משום שהיינו **דְּאִיכָא** – זהו החילוק שיש בין רבי יהודה לרבנן,
8 לחכמים ומנה ער הערב, ולרבי יהודה עד מחצית מומן המנחה,
9 **אִלָּא אִי אִמְרַת** – אם תאמר שעד ועד **בְּבִלְלִי**, אם כן רבי יהודה

מכתב כללי

ב"ה, ששי בשבט, ה'תש"כ,
שנת המאתים להסתלקות הבעש"ט ז"ל.
ברוקלין, נ.י.
לכל אחד ואחת מאנ"ש
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בטח יום והתועדות ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה לגנזי מרומים, בארצות חיי החיים, ההילולא העשירי יהי קודש (מכל מקום). ועוד יותר ובעיקר - על ידי ובעניני עבודה מלמטה למעלה) ולהמשיך הקודש (על ידי ובעניני עבודה מלמעלה למטה) בכל עשר הכחות דשתי הנפשות ובעולם שנברא בעשרה מאמרות - על ידי עשר סוגי פעולות האדם.

לעשות חשבון צדק מהנעשה בעשר השנים, להשוות להאפשר ושצריך הי' להעשות ולהחליט באופן פנימי למלאות ולהוסיף הלוך ואור.

וזכות בעל ההילולא יגן ויזרבה ההצלחה בכל הנ"ל, להפיץ, מתוך מנוחה שמחה וטוב לבב, התורה והמצוה, ופנימיותם - המעינות, עדי יגיעו חוצה, וייתי מלכא משיחא,

ויקוים היעוד

ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

מ. שניאורסאהן

הילולא העשירי: וזה לשון בעל ההילולא במכתבו משנת ת"ר צדיק: ...השנה הזאת היא השנה העשירית לעלות הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה לגנזי מרומים בארצות חיי החיים. עלמא עילאה כוונא דעלמא תתאה. כל אחד לפי מעלתו בחכמה וידיעה וביותר ברגש פנימי (טיעפנן געפיהל) בין יבין עילוי מעלת עלמא עילאה על עלמא תתאה. בעלמא תתאה מספר העשר הוא מספר מקודש, ומה גם בעלמא עילאה, שקדושתו קדושה עצמית ועילוי עילוי עצמי, מספר העשר הוא מקודש נעלה ונשגב אף מרומם (בקונטרס ח, ניו יארק, ת"ר צדיק).
העשירי יהי קודש: ראה זח"ב רעא, א. בחיי ר"פ תרומה. מים רבים - תרל"ו פל"ב ואילך.

מכל מקום: ראה בכורות נח, ב.

דשתי הנפשות: ראה קיצורים והערות לתניא ע' פג.

עשר סוגי: ראה רמב"ם ה' דעות רפ"ה.

צדק: ראה תורה אור לו, א. שערי אורה ד"ה רני ושמחי פ"ג.

באופן פנימי: ראה קונטרס העבודה פ"ו.

נדפסה בסה"מ תש"א בתחילתו. לקו"ש ח"ו ס"ע 290 ואילך. אג"ק חי"ט אגרת ז'קפו.

ששי בשבט: נתבאר בשיחת יו"ד שבט סמ"ב ואילך (תו"מ חכ"ז ע' 335 ואילך).

בקונטרס ח: ולאח"ז באג"ק שלו ח"ב ע' רלא ואילך.

ויקוים היעוד: ויצא כח, יד.

בס"ד. שיחת יום ד' פ' בשלח, יו"ד שבט, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

- 1...מב. לפני הביאור באגרת התשובה – כאן המקום להזכיר אודות התקנות של בעל ההילולא, ומהם (שהרי ישנם כמה) – מה שנוגע בכל יום ויום – ידועה התקנה (שפירסמה והפיצה באמרו שזוהי סגולה לכמה ענינים²⁸²) שנכללת בראשי-תיבות "חת"ת":
- ח' – חומש – ללמוד בכל יום ויום חלק הפרשה השייך ליום זה עם פירוש רש"י: ביום ראשון בשבוע – מהתחלת הפרשה עד שני, ועד"ז ביום שני ושלישי ורביעי וכו'.
- תהלים – לומר השיעור תהלים כפי שנחלק לימי החודש, והשיעור בתנאי – כפי שחילק בעל ההילולא לימות השנה, הן בשנה פשוטה והן בשנה מעוברת, כפי שכבר נדפס ב"מורה שיעור" חילוקי השיעורים בתנאי.
- מג. ולהעיר, שג' ענינים אלו באים בהמשך זל"ז ושייכים זל"ז:
- בנוגע לחומש ותהלים – הנה כשם ש"חומש" נחלק לחמשה, כשמו, כך גם בספר תהלים יש חמשה ספרים.
- וכשם שבחומש יש גם חלוקה לשבעה ספרים, כדאיתא בגמרא במסכת שבת²⁸³ "חצבה עמודי" שבעה²⁸⁴, אלו שבעה ספרי תורה, כיון שפרשת "ויהי בנסוע הארון" היא "ספר לעצמו, נמצא שלמעלה ספר לעצמו, ושלמטה ספר לעצמו .. נמצא ספר וידבר נחלק לשלשה ספרים" – כך גם בספר תהלים ישנה החלוקה לשבעת ימי השבוע.
- וכן בנוגע למספר הפסוקים – כדאיתא בגמרא במסכת קידושין²⁸⁵ "חמשת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה פסוקים הוו פסוקי ס"ת, יתר עליו תהלים שמונה, חסר ממנו וכו'".
- וגם בנוגע לתנאי – הרי ידוע סיפור החסידים, שמקורו גם בדברי הרב²⁸⁶, שרבינו הזקן חילק את ספר התנאי לנ"ג פרקים כנגד ג"ן סדרים דאורייתא.
- [ולהעיר: ידועה החקירה בנוגע למאמר הזהר²⁸⁷ שיש ג"ן סדרים דאורייתא, אף שלפנינו ישנם נ"ד סדרות – אם מונים "נצבים-וילך" בתור פרשה אחת, או שלא מונים פרשת "וזאת הברכה" במנין הפרשיות, כיון שלא קוראים אותה ביום השבת.
- וכמו"כ בספר התנאי – שיש בו ג"ן פרקים, ונוסף לזה ישנה גם ההקדמה, שזהו ענין הנ"ד].
- ועוד דבר פלא:
- דובר כמ"פ²⁸⁸ אודות מספר ארבעים בשייכות לתורה – שהתורה ניתנה לארבעים יום, הן לוחות ראשונות והן לוחות שניות. וכן חתימת התורה – חומש – היתה בשנת הארבעים, ועז"נ²⁸⁹ "ולא נתן הוי' לכם לב לדעת וגו' עד היום הזה".
- וגם תניא ותהלים התחלתם באות תי"ו, שמספרה עשרה פעמים ארבעים, כפי שנתבאר לעיל בארוכה²⁸⁸.

(287) ח"א קד, ב ובהנסמן בנצ"ז שם. וראה גם לקו"ש חי"ט ע' 298 הערה 3. וש"נ.

(288) ראה תורת מנחם חנ"ה ע' 74. וש"נ.

(289) תבוא כט, ג.

(282) ראה אג"ק של ח"ד ע' רסח. סה"ש תרצ"ו ס"ע 145.

(283) קטז, רע"א ובפרש"י.

(284) משלי ט, א.

(285) ל, סע"א.

(286) ראה אג"ק שם ע' רסה.

- 1 מד. ובכל אופן, הכוונה בזה אינה בנוגע לרמזים שבדבר, אלא בנוגע לפועל – להזכיר עוד הפעם,
2 ע"פ מארזי²⁹⁰ "אין מזרזין אלא למזורזין", בנוגע לתקנה של בעל ההילולא לשמור על שיעורי חת"ת,
3 חומש, תהלים ותניא, בכל יום ויום.
- 4 וכאשר לא מספיקים ללמד ביום – ישלימו זאת בלילה, כמו בקרבן, שמשלימים הקרבתו בלילה
5 שלאח"כ²⁹¹.
- 6 אמנם, בנוגע לשיעור חומש, הרי כללות לימוד מקרא בלילה²⁹² יש בו כמה פלפולים ושקו"ט וכו'²⁹³,
7 ועד"ז גם בנוגע לתהלים יש סברא שלא לומר תהלים בלילה²⁹² אלא רק לאחר חצות הלילה (כפי שאמר
8 גם רבינו נשיאנו)²⁹³. ועפ"ז, יש להשתדל תמיד לסיים אמירת שיעורי חומש ותהלים במשך היום, ובנוגע
9 לשיעור תניא – אם אי אפשר בשום אופן להספיק ביום, ישלימו זאת בלילה שלאח"כ²⁹⁴.
- 10 והעיקר, שישתדלו לשמור את שלשת השיעורים, שאז – כדברי בעל ההילולא – הרי זו סגולה לכמה
11 ענינים.
- *
- 12
- 13 מה. בנוגע לאגרת התשובה:
- 14 בהמשך להמבואר בפ"ד אודות "מ"ש בזה"ק .. שאין תשובה מועלת לפוגם בריתו .. ופי' בר"ח
15 שכוונת הזהר שאין מועלת תשובה תתאה כי אם תשובה עילאה" – מבאר רבינו הזקן בפ"ט: "ולפי
16 שפגם הברית .. פוגם במוח, לכן תיקונו הוא דיתעסק באורייתא, דמחכמה²⁹⁵ נפקת", והרי "תשובה
17 עילאה היא דיתעסק באורייתא כו"²⁹⁶.
- 18 ולכאורה, מזה שרבינו הזקן מוסיף "ולפי שפגם הברית בהוצאת ז"ל ואצ"ל בעריות או שאר איסורי
19 ביאה כו'", מוכח להדיא שענין זה ("שאין תשובה מועלת", שפירושו, "שאין מועלת תשובה תתאה כי
20 אם תשובה עילאה") הוא לא רק בנוגע לח"נ, אלא גם בביאות אסורות.
- 21 ומה שמביא מדברי הזהר שזהו רק בהוצאת ז"ל – הרי ידוע ש"אין למדים מן הכללות ואפילו במקום
22 שנאמר בו חוץ²⁹⁷ (כאמור לעיל²⁹⁸). ובפרט שנתפרש הטעם על זה ש"אין מועלת תשובה תתאה כי אם
23 תשובה עילאה" (כמרומו גם בזהר), וטעם זה הוא בנוגע לביאות אסורות שנתפרשו בתורה ביתר שאת
24 מאשר לגבי הוצאת ז"ל שלא נתפרש בתורה.
- 25 ואעפ"כ מאריך רבינו הזקן דוקא בענין דהוצאת ז"ל (למנות בפרטיות את מספר התעניות הקשורים
26 ושייכים לחטא זה בפרט) – כיון שזהו מהענינים העיקרים שמעכבים את הגאולה (כמבואר בכ"מ²⁹⁹,
27 ובפרט בספר יסוד יוסף³⁰⁰). וגם: ע"פ דברי הגמרא³⁰¹ "אטו כ"ע יעקב אבינו הוא" (בתמי'), מובן,
28 שקשה להתגבר על ענין זה יותר מבשאר הענינים. ולהעיר, שהתעניות שמביא רבינו הזקן באגה"ת שלו
29 הם בנוגע לענינים רגילים ביותר: "כמו על הכעס"³⁰², וכן "סתם יינם"³⁰², שבזמנם, שהי' המסחר עם
30 אינם-יהודים, הי' קשה ביותר להזהר מענין זה, כידוע מהשו"ת של הימים ההם³⁰³.
- 31 אלא שעפ"ז נשאלת שאלה: הרי יש עוד מצוות הקשורות עם המוח – כפי שמצינו בספר חרדים
32 שמונה המצוות התלויות בראש, במחשבה וכו' וכו'. וע"פ האמור שהתיקון על הפגם במוח הוא ע"י

(297) עירובין כז, רע"א. וש"נ.
(298) שיחת ש"פ ויצא ס"ז (תורת מנחם חנ"ד ריש ע' 306).
(299) ראה תורת מנחם חל"ט ריש ע' 359. וש"נ.
(300) לר' יוסף ב"ר שלמה דרשן מפוזנא.
(301) יבמות עז, א.
(302) ספ"ב.
(303) ראה – לדוגמא – שו"ת הרמ"א סקכ"ד. הבי"ח החדשות סכ"ט. מהר"ם לובלין ס"נ. פרי תבואה ס"א. ועוד.

(290) ספרי נשא בתחלתו. במדב"ר פ"ז, ו. וראה מכות כג, א.
(291) ראה גם תורת מנחם חל"ח ריש ע' 191. וש"נ.
(292) ראה גם תורת מנחם חנ"ה ע' 250. וש"נ.
(293) ראה גם תורת מנחם חמ"ח ע' 122. וש"נ.
(294) ראה גם מכתב י"ח שבט שנה זו (אג"ק מילואים).
(295) זהר ח"ב סב, א. פה, א. קכא, א. ח"ג פא, א. קפב, א.
רסא, א.
(296) אגה"ת ספ"ח.

- 1 לימוד התורה שענינה מוחין – הרי גם בנוגע לכל המצוות התלויות במוח (שהחסרון בהם פוגם במוח) ¹
 2 היו צריכים לומר שאין מועלת תשובה תתאה כי אם תשובה עילאה – לימוד התורה.
- 3 מו. וכאן בא עוד ענין חדש – הדיוק בלשון רבינו הזקן בפ"ד (שאין תשובה מועלת ל)פוגם בריתו ⁴
 4 ומוציא ז"ל" (ב' לשונות), ולא כמו בפ"ט (וכן בחלק ראשון בתניא³⁰⁴) שמביא רק "הוצאת ז"ל".
- 5 וענין זה קשור עם שקו"ט באחרונים³⁰⁵ בנגלה דתורה, אם בביאות אסורות יש גם ענין של הוצאת ⁶
 6 ז"ל – שתלוי בכך אם יוצא י"ח פרי' ורבי' בביאה אסורה, שאז אין זה "הוצאת זרע לבטלה".
- 7 וכיון שישנו פס"ד מפורש ברמ"א בשו"ע אבן העזר בתחלתו³⁰⁶: "הי' הבן ממזר .. קיים המצוה", ⁸
 8 נמצא, שיש כאן איסור של ביאה אסורה, אבל אין כאן איסור של הוצאת זרע לבטלה, שהרי אין זה ⁹
 9 לבטלה, כיון שקיים מצות פו"ר.
- 10 וגם לדעת האחרונים שחולקים על הרמ"א, וס"ל שאם הי' הבן ממזר לא קיים המצוה³⁰⁷ – יש להביא ¹¹
 11 ראי' מבן הנדה, שהוא ולד כשר, ומותר לבוא בקהל, ובודאי שעל ידו יוצא י"ח מצות פו"ר.
- 12 [ולמעשה מדברי הגמרא במסכת פסחים³⁰⁸: "אשתו (נדה) נמי קא עביד מצוה", ופירש רש"י, "מצות ¹³
 13 פרי' ורבי'". ומ"ש בתוס' "דליכא מצוה" – יש לומר הפירוש בזה ע"פ דברי המנחת חינוך³⁰⁹ "דמצוה ¹⁴
 14 .. היינו (לית) הבנים, והבעילה הוא רק הכשר מצוה" (ולכן לא שייך בזה הגדר ד"מצוה הבאה ¹⁵
 15 בעבירה", "כיון דעיקר קיום המצוה הם הבנים, ובעת הזאת ליכא עבירה כלל, דעבירה כבר נעשית בשעת ¹⁶
 16 הבעילה"), ורק בענין זה פליג תוס' על דעת רש"י שבעת הבעילה "קא עביד מצוה", אבל בנוגע לגוף ¹⁷
 17 הדבר שיוציא י"ח מצות פו"ר – לא פליגי כלל, וכפי שמסתבר בשכל, שהרי הפס"ד הוא שהולד כשר ¹⁸
 18 ומותר לבוא בקהל וכו'].
- 19 ועפ"ז מתורצת השאלה מהו הצורך לפרש הענין דביאות אסורות בפ"ע, דלכאורה יש בכל ביאה ²⁰
 20 אסורה גם הענין דהוצאת ז"ל – דכיון שגם ע"י ביאה אסורה יוצאים י"ח מצות פו"ר, הרי אין זה הוצאת ²¹
 21 זרע לבטלה.
- 22 וזהו שמפרט רבינו הזקן ב' ענינים: "פוגם בריתו ומוציא ז"ל" – כיון שיכול להיות פוגם בריתו גם ²³
 23 ללא הוצאת זרע לבטלה.
- 24 ויתירה מזה, שיכול להיות פוגם בריתו ללא הוצאת זרע כלל – כפס"ד הרמב"ם³¹⁰ ש"בכל ביאות ²⁵
 25 האסורות אחד המערה ואחד הגומר ואע"פ שלא הוציא שכבת זרע .. כיון שהכניס ראש העטרה נתחייבו ²⁶
 26 כו". ובלשונו בפירוש המשניות³¹¹: "אין להוצאת שכבת זרע בענין חיוב העונשין סרך בשום פנים, אלא ²⁷
 27 כיון שהכניס האבר יתחייב העונש כו".
- 28 וכן לאידך גיסא – שיכול להיות "מוציא ז"ל" שאינו "פוגם בריתו":
- 29 מצינו דבר חידוש בפס"ד הבית שמואל³¹² ש"אם מתיירא שלא יכשל בא"א או בנדה ח"ו, טוב לו ³⁰
 30 להוציא זרע לבטלה". ומובן, שכיון שעושה זאת ע"פ ציווי חכמים, אי אפשר לומר על זה "פוגם בריתו", ³¹
 31 שהרי נצטוו לעשות כן.
- 32 וע"ד שמצינו במסכת שבת בתחילתה³¹³ בנוגע להמדיק פת בתנור, אם "התירו לו (לעבור איסור קל ³³
 33 ו)לרדותה קודם שיבוא לידי איסור סקילה", והקשו בתוס': "מאי בעיא היא זו אם התירו לרדותה, פשיטא ³⁴
 34 שלא ישמע לנו אם נאסור לו" (כיון שירצה להציל עצמו מחיוב סקילה), ומשני, "דאם לא התירו, לא

309 מצוה א.

310 הל' איסור"ב פ"א ה"י.

311 סנהדרין פ"ז מ"ד.

312 שו"ע אה"ע רסכ"ג.

313 ד, א.

304 ספ"ז.

305 ראה שו"ת אשר חנן (להגר"ח שי' אפללו) ח"ח סקע"ז

ובס' שנשמנו שם.

306 ס"א ס"ו – בהגהה.

307 ראה ברכ"י אה"ע שם אות יב, ובספרים שהובאו שם.

308 עב, ב.

- 1 מיחייב סקילה, כיון שמניח לרדות ע"י מה שאנו אוסרין לו", והיינו, שכיון שעושה זאת ע"פ ציווי
2 חכמים, נפטר מעונש. ועד"ז מובן גם בנדו"ד.
- 3 מז. ולהעיר, שגדולה מזו מצינו בענין זה – בסיום מסכת יומא:
- 4 "תני תנא קמי' דרב נחמן, הרואה קרי ביום הכפורים עונותיו מחולין לו. והתניא עונותיו סדורין, מאי
5 סדורין, סדורין לימחל".
- 6 [אך עדיין צריך ביאור: אם הכוונה היא "סדורין לימחל", למה נאמר בברייתא הלשון "סדורין",
7 דמשתמע לתרי אפי].
- 8 וממשיך בגמרא: "תנא דבי רבי ישמעאל, הרואה קרי ביום הכפורים ידאג כל השנה כולה, ואם עלתה
9 לו שנה, מובטח לו שהוא בן העולם הבא (שמעשים טובים יש בידו שהגינו עליו³¹⁴) אמר רב נחמן בר
10 יצחק, תדע שכל העולם כולו רעב (מתשמיש³¹⁴) והוא שבע (ולא נתענה בזאת, ושלא מדעתו השביעוהו
11 .. יש לדעת שצדיק גמור הוא³¹⁴), כי אתא רב דימי אמר מפיש חיי (זה שראה קרי ביוהכ"פ³¹⁴) סגי
12 ומסגי" (בכנים ובני בנים, שכן הסימן יראה זרע יאריך ימים³¹⁴).
- 13 [ולהעיר, שאין זה רק ענין של אגדתא (אף שגם אגדתא שבתורה הו"ע של הלכה³¹⁵), שהרי זה דין
14 שהובא בשו"ע (ורבינו הזקן הביאו בשו"ע שלו) בהלכות יום הכיפורים³¹⁶].
- 15 וכבר שקו"ט במפרשים איך שייך שבענין זה יהי' הסיום של פרק יום הכיפורים, ועד להסיום של כל
16 מסכת יומא?!
- 17 והביאור בזה³¹⁷:
- 18 ענינו של יום הכיפורים – שזהו שמו של הפרק האחרון של מסכת יומא, ועד שמצינו באגרת ר'
19 שרירא גאון³¹⁸ שכל המסכת נקראת בשם יום הכיפורים, וכמודגש בכך שבתחילתה מדובר אודות עבודת
20 יוהכ"פ – הו"ע התשובה.
- 21 וסיום המסכת הוא – שיש מעמד ומצב שאין צורך כלל בענינו של יוהכ"פ, כיון שישנו ענין שמחליף
22 את התשובה של יוהכ"פ – ש"יש לו זכיות הרבה (כלשון רבינו הזקן) שהגינו עליו", כדמוכח מזה ש"הוא
23 שבע .. ולא מדעתו השביעוהו" (שלכן אין זה שייך בנוגע לאכילה ושת', שזהו"ע שתלוי ברצון האדם,
24 ואם יעשה זאת ברצון, יתחייב כרת), ולכן, "יש לדעת שצדיק גמור הוא", ויאריך ימים כו'.
- 25 ויש לומר, שזהו גם מה שמדייק רבינו הזקן בהתחלת אגה"ת: "תניא בסוף יומא", אע"פ שהענין
26 ד"שלשה חלוקי כפרה" מובא כמה דפים לפני סוף יומא³¹⁹ – לרמז על הענין הנ"ל ש"בסוף יומא"
27 (שאודותיו מדבר רבינו הזקן בהמשך אגה"ת), שיכול להיות גם מתוך שמחה (אם זה באופן "שלא
28 מדעתו", כנ"ל), ועד שאומרים על זה הסימן "יראה זרע יאריך ימים".
- 29 מח. וע"פ האמור ש"פוגם בריתו" ו"מוציא ז"ל" הם ב' ענינים שונים שאינם תלויים זב"ז³²⁰ – יש
30 לתרץ קושיא נוספת:
- 31 רבינו הזקן מביא באגרת התשובה³²¹ מספר הצומות שנימנו בספרי המוסר ובראשם ספר הרוקח וספר
32 חסידים. וכאשר מעיינים בספר חסידים³²², רואים שיש איסורי ביאה שמספר התעניות עליהם הם 90
33 ממספר התעניות על הוצאת ז"ל. ואם נאמר שבביאה אסורה נכלל גם האיסור של הוצאת ז"ל, הי' צ"ל
34 מספר התעניות על ביאה אסורה יותר מאשר על הוצאת ז"ל, כיון שיש בכלל מאתיים מנה?

(319) ראה גם תורת מנחם חנ"ה ע' 43 הערה 129 ובשוה"ג

הא'.

(320) לשלימות הענין – ראה גם שיחת ש"פ בשלה ס"ט ואילך (תורת מנחם חנ"ה ע' 251 ואילך).

(321) ספ"א-ג.

(322) סקס"ז-סקע"ו.

(314) פרש"י שם.

(315) ראה אנציק' תלמודית (כרך א) ערך אגדה בסופו (ע' קלב). וש"ג.

(316) או"ח סוסתרט"ו.

(317) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 182. תורת מנחם חמ"ח ע' 58.

(318) מהדורות לוין ע' 6 וע' 33. וראה גם תורת מנחם שם ע' 56.

וש"נ.

1 אך ע"פ האמור לעיל שהם ב' ענינים שונים, ולא באופן שענין אחד נכלל בענין השני – אתי שפיר
2 החילוק במספר התעניות.

3 נ. וכאן המקום לבאר דיוק נוסף (שהעירו אודותיו), בנוגע להמדובר בארוכה³²³ אודות דברי רבינו
4 הזקן³²⁴ ש"מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד", "כדאיתא בגמ' פ"ג דסנהדרין ובח"מ
5 כו", ואינו מביא רא' הרגילה שהובאה בכ"מ מדברי הגמרא בקידושין³²⁵ המקדש את האשה "על מנת
6 שאני צדיק (גמור³²⁶), אפילו רשע גמור, מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו", והרי מסכת קידושין היא
7 לפני מסכת סנהדרין (וכן שו"ע אה"ע, שבו הובא הדין דהמקדש כו' על מנת שאני צדיק כו', הוא לפני
8 חו"מ), כמדובר לעיל בארוכה כל פרטי הדיוקים בזה.

9 ועל זה שאלו, שלכאורה אפשר לבאר זאת בפשטות:

10 ובהקדים – שיש ענינים שנקבעים ע"פ לשון בני אדם, וכמו "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם"³²⁷.
11 וכן הוא בהסוגיא דקידושין הנ"ל – שבה מדובר אודות הגדר ד"רשע" כפי שהוא בלשון בני אדם,
12 וכמו "על מנת שאני תלמיד (ועד"ז "על מנת שאני חכם"), אין אומרים כשמעון בן עזאי .. אלא כל
13 ששואלין אותו בכ"מ דבר אחד בלימודו ואומרו, ואפילו במסכתא דכלה .. על מנת שאני גבור, אין
14 אומרים כאבנר בן נר .. אלא כל שחביריו מתיראים ממנו מפני גבורתו. על מנת שאני עשיר, אין אומרים
15 כרבי אלעזר בן חרסום .. אלא כל שבני עירו מכבדים אותו מפני עושרו", ומזה מובן גם בנוגע להאומר
16 "על מנת שאני צדיק" – שלא נוגע כאן התואר "צדיק" ע"פ תורה, אלא כפי שהוא בלשון בני אדם – אם
17 בני עירו קורין אותו בשם צדיק.

18 ולכן, כאשר רבינו הזקן מדבר אודות "מצות התשובה מן התורה", צריך להביא רא' שע"י התשובה
19 מתבטל הגדר של "רשע" ע"פ תורה – כמו בנוגע לעדות, ש"רשע" פסול לעדות, וכן בנוגע לקרבנות
20 (שמביא לאח"כ³²⁸ ש"עולה מכפרת .. והיא דורון לאחר שעשה תשובה .. כאדם שסרח במלך ופייסו
21 ע"י פרקליטין .. (ואח"כ) שולח דורון כו'"), ש"זבח רשעים תועבה"³²⁹ – אינו יכול להביא רא' ממסכת
22 קידושין הנ"ל, כיון ששם לא נוגע מהו הגדר של "צדיק" ע"פ תורה, אלא כפי שהוא ע"פ לשון בני אדם
23 (וכמו שבנוגע ל"עשיר", אין אומרים כרבי אלעזר בן חרסום .. אלא כל שבני עירו מכבדים אותו מפני
24 עושרו); ולכן הוצרך להביא רא' מ"גמ' פ"ג דסנהדרין ובח"מ ססי' ל"ד לענין עדות", ששם מדובר
25 אודות הגדר של "רשע" ע"פ תורה.

26 נא. אבל באמת אי אפשר לתרץ כן, כי:

27 בפרק ראשון של ספר התניא כותב רבינו הזקן ש"בשעה שעושה עונות נקרא רשע גמור, ואם אח"כ
28 עשה תשובה נקרא צדיק גמור". והרי שם מדובר אודות הגדרים של רשע וצדיק (לא בלשון בני אדם,
29 כפי שנקרא ע"י בני עירו, אלא) ע"פ תורה.

30 וגם אם נדחוק לומר שאין כוונת רבינו הזקן לגמרא בקידושין הנ"ל, אלא יש לו רא' ממקום אחר
31 ש"אם .. עשה תשובה נקרא צדיק גמור" ע"פ תורה – הי' לו להביא רא' זו גם באגה"ת.

32 [ואין לומר שמ"ש רבינו הזקן בפ"א ש"אם .. עשה תשובה נקרא צדיק גמור", כוונתו לתשובה
33 עילאה, ואילו באגה"ת מדבר אודות "עזיבת החטא בלבד" – דא"כ, נשאלת השאלה איך נקרא במשך
34 הזמן שלאחרי עזיבת החטא אבל עדיין לא הגיע לדרגת תשובה עילאה? ! ומלשון רבינו הזקן משמע
35 שאין דרגא אמצעית: כל זמן שלא עשה תשובה – נקרא רשע, ואם עשה תשובה נעשה מיד צדיק גמור,
36 ואין מצב שבינתיים, ועכצ"ל שהכוונה היא לתשובה הכי קטנה – עזיבת החטא בלבד].

(326) ראה לקמן סנ"א. וש"נ.

(327) ר"ה יב, ב. וש"נ.

(328) פ"ב.

(329) משלי כא, כז. וראה שבועות יב, סע"ב. וש"נ.

(323) שיחת ש"פ האזינו סל"ה ואילך (תורת מנחם חנ"ד ע' 87 ואילך).

(324) אגה"ת פ"א.

(325) מט, ב.

- 1 אך האמת היא שאכן כוונת רבינו הזקן במ"ש "אם .. עשה תשובה נקרא צדיק גמור" לגמרא
- 2 בקידושין הנ"ל, כי גם שם מדובר אודות התואר צדיק ע"פ תורה (לא רק בלשון בני אדם) – כמובן
- 3 מדויק לשון רבינו הזקן "צדיק גמור":
- 4 לפי הגירסא בגמרא קידושין שלפנינו: "על מנת שאני צדיק", אפשר אמנם לפרש שהכוונה היא שבני
- 5 עירו קורין אותו צדיק;
- 6 אבל רבינו הזקן מדייק להביא בתניא (וכן בלקו"ת³³⁰) את הגירסא (שהובאה באור זרוע³³¹) "צדיק
- 7 גמור", ומזה מובן, שאין הכוונה רק לתואר שקורין אותו בני עירו (שעל זה מתאים התואר "צדיק" סתם,
- 8 ולא "צדיק גמור"), אלא שכן הוא לאמיתתו, ע"פ תורה³³².
- 9 ולכן, נשאר השאלה למה מביא רבינו הזקן ראי' מסנהדרין וחז"מ, ולא מקידושין ואה"ע, כמשנת"ל
- 10 בארוכה.
- 11 נב. ובכל ענינים אלו נוגע ההוראה בפועל – כמדובר כמ"פ³³³ בנוגע לקביעות עתים בלימוד אגרת
- 12 התשובה,
- 13 ועד"ז בנוגע לכללות ענין התשובה – שכיון שהקב"ה מתחרט על בריאת היצה"ר, "דכתיב³³⁴ ואשר
- 14 הרעתי"³³⁵, הנה "הקב"ה עוזרו"³³⁵ לשוב בתשובה, ועד שישנה הבטחה ש"לא ידח ממנו נדח", ובודאי
- 15 יעשה תשובה, בגלגול זה או בגלגול אחר³³⁶, ובפרט בימינו אלו, שכיון שנשאר רגע קצר ("א קורצע
- 16 וויילע") עד ביאת המשיח, אי אפשר לדחות זאת לגלגולים אחרים, וברור הדבר שיעשו תשובה בגלגול
- 17 זה.
- 18 וכל זה מתוך שמחה וטוב לבב דוקא – כהסיום²⁴⁷ (ש"הכל הולך אחר החיתום"³³⁷) בנוגע לתשובה:
- 19 "תשמעני ששון ושמחה"²⁴⁸, ואדרבה: שמחה גדולה יותר, עוד יותר מהשמחה שבשעת קיום כל
- 20 המצוות,
- 21 והלימוד צריך להיות באופן ד"הפך בה והפך בה"³³⁸,
- 22 ועד שבאים לסיום של אגה"ת: "ומשכיל על דבר ימצא טוב", וכדברי הגמרא במסכת קידושין³³⁹:
- 23 "טוב לשמים וטוב לבריות", שזהו טוב שעושה פירות,
- 24 וזוהי הכנה קרובה לשלימות גילוי הטוב בעולם למטה מעשרה טפחים – בגאולה האמיתית והשלימה,
- 25 כאשר ישראל עושין תשובה "ומיד הן נגאלין"³⁴⁰, ע"י משיח צדקנו.
- 26 * * *
- 27 נג. יש עוד ענין הרגיל בנוגע ליו"ד שבט – עריכת מגבית ל"קרן תורה", עבור אלו שלומדים תורה
- 28 ללא סיבות צדדיות, כי אם לשם לימוד התורה³⁴¹.
- 29 וכרגיל – לא עושים זאת באופן של פרסום, שמות הנותנים וכו' וכו', אלא כל אחד נותן כיד ה'
- 30 הטובה עליו, וכל המרבה הרי זה משובח.
- 31 וכל הרוצה – רושם גם שמו בצירוף שם האם כדי להזכירו על הציון של בעל ההילולא.

(334) מיכה ד, ו.
(335) סוכה נב, ב.
(336) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג. וש"נ.
(337) ברכות יב, א.
(338) אבות פ"ה מכ"א.
(339) מ, א.
(340) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. וראה אגה"ת פ"א שם.
(341) ראה גם שיחת מוצש"ק פ' בשלה, י"א שבט דאשתקד
סמ"י (תורת מנחם חנ"ב ע' 70). וש"נ.

(330) דברים א, ב.
(331) סק"ב.
(332) כלומר: אין הכוונה שהלשון "על מנת שאני צדיק גמור" שבגמרא הוא לשון תורה (דכיון שבכל הסוגיא מדובר אודות לשון בני אדם, הרי אין מקום לומר שפרט אחד בהסוגיא הוא לשון תורה), אלא הדיוק הוא בלשון בני אדם גופא, שהטעם שאומרים "צדיק גמור" ולא "צדיק" סתם, הוא, לפי שכוונתם לצדיק לאמיתתו, ע"פ תורה (משיחת ש"פ משפטים שנה זו).
(333) ראה תורת מנחם חנ"ה ע' 42. וש"נ.

ויה"ר שיתנו בלב שמח ובאופן דמוסיף והולך, וענין זה יפיעל ירידת ההשפעה מלמעלה, "מידו
המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"³⁴², הן בגשמיות והן ברוחניות.

וע"פ המבואר באגה"ק³⁴³ בענין "רחבה מצותך מאד"³⁴⁴, שמצות הצדקה "היא מצות ה' ממש מה
שהקב"ה בכבודו ובעצמו עושה תמיד", שהרי כל ענינו של הקב"ה הם בתורת צדקה וחסד, כדרשת
רז"ל³⁴⁵ על הפסוק³⁴⁶ "מי הקדימי ואשלם" – תהי' ההשפעה ללא מדידות והגבלות, באופן של פריצת
כל הגדרים,

ובאופן ד"רויחא" – הן בבני הן בחיי והן במזוני, למטה מעשרה טפחים, בטוב הנראה והנגלה.
(ואח"כ אמר:) מסתמא יחלקו את הפתקאות והמעטפות וכו' וכו', וכל המרבה הרי זה משובח.

* * *

נד. בהמשך להמדובר לעיל (סמ"ב-ד) אודות לימוד שיעור חומש עם פירוש רש"י – הנה השיעור
הקשור עם יום זה, יו"ד שבט, הוא השיעור דרביעי בפ' בשלה, שבו ישנו ענין השירה – "אז ישיר משה
.. את השירה הזאת"³⁴⁷.

ונקודת הענין בקיצור:

איתא במדרש³⁴⁸ (והובא בתוס' במסכת פסחים³⁴⁹, בענין "ונאמר לפניו שיר חדש"³⁵⁰): "כל השירות
לשון נקבה", כמ"ש כאן "שירה" לשון נקבה, "כלומר שהנקבה יש לה צער לידה, אף כל הנסים יש
אחריהם צער", כמו הגאולה ממצרים, שיש אחרי' גלות, "חוץ משירה דלעתיד דלשון זכר .. שאין אחרי'
צער", גאולה שאין אחרי' גלות.

וביחד עם זה מצינו שכל הגאולות התחילו עם "ימי צאתך מארץ מצרים" (כשם ש"כל הגליות נקראו
על שם מצרים"¹⁸³), כולל גם הגאולה העתידה, עלי' נאמר⁷² "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".
וכפי שמדייק בעל ההילולא³⁵¹ – מיוסד על מאמר הזהר³⁵² על הפסוק "כימי צאתך", "כיום מבעי לי',
דהא בחד זמנא נפקו", וכמ"ש³⁵³ "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים" – ש"מזמן יציאת מצרים
עד גאולה העתידה לבוא בב"א הם ימי צאתך מארץ מצרים".

אלא שיש אופנים וזמנים שרואים במוחש שהולכים ומתקרבים לגאולה, ויש אופנים וזמנים שלא
רואים זאת במוחש, אבל כן הוא הענין במציאות, שמיום ליום הולכים ומתקרבים אל יום הגאולה
האמיתית והשלימה, ולכן נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים", כי, כל יום נוסף שעובר מאותו חמשה עשר
בניסן, הולכים ומתקרבים ל"אראנו נפלאות".

ומה שנותר עוד לסיים ("דערטאָן") – הרי זה ענין התשובה,

– כמובן מדברי הגמרא במסכת סנהדרין³⁵⁴, הן לדעת ר' אליעזר והן לדעת ר' יהושע, שיש צורך
בענין התשובה, אלא שישנם שני אופנים: או ש"ישראל עושים תשובה" מעצמם, או ש"הקב"ה מעמיד
להם מלך כו'" ואז "עושים תשובה" –

ובדורנו זה הי' כבר גם אופן הנ"ל, וממילא נשאר רק ה"מכה בפטיש" – לסיים את גמר התשובה,
לאחרי כל הענינים שקדמו לזה,

ובשביל זה מספיק הרהור תשובה בלבד – אם הוא רק כדבעי,

(349) קטז, ב – ד"ה ה"ג ונאמר.

(350) פסחים שם.

(351) רד"ה כימי צאתך תרצ"א (תש"ח) – סה"מ תרצ"א ע'

רעא (תש"ח ע' 159).

(352) ח"ג קעו, א.

(353) פ' ראה טז, ג.

(354) צז, ב.

(342) נוסח ברכה הג' דברכת המזון.

(343) סי"ז.

(344) תהלים קיט, צו.

(345) תנחומא אמור ז. ויק"ר פכ"ז, ב.

(346) איוב מא, ג.

(347) טו, א.

(348) מכילתא עה"פ.

- 1 — ואיך יתכן שלא יהי' כדבעי, בה בשעה שמדובר אודות יהודי שהוא בן אברהם יצחק ויעקב,
2 וכאמור לעיל (ס"ה) שרק "יצרו הוא שתקפו", אבל הוא בעצמו בפנימיותו רוצה לקיים רצון הבורא, ואי
3 אפשר שיהי' באופן אחר —
4 וכאשר "ישראל עושין תשובה", ותשובה בשמחה (כמבואר באגה"ת²⁴⁷) — אזי "מיד הן נגאלין"³⁴⁰,
5 בגאולה האמיתית והשלימה.
6 ואז יקויים גם היעוד³⁵⁵ "יחיו מתין", "הקיצו ורננו שוכני עפר", והוא — בעל ההילולא — בתוכם,
7 בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.
8 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה (ולאח"ז ניגון אדמו"ר הזקן)].

המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת בשלח

(355) ישעי' כו, יט.

המשך ביאור למס' ברכות ליום שבת קודש עמ' א

- 1 תמני לא תקון — חכמים תיקנו שבע ברכות ולא שמונה ברכות,
2 ולכן אין לומר 'אתה חוננתנו' בברכה בפני עצמה.
3 מר זוטרא מקשה קושיא נוספת על דברי שמואל: מתקיף לה מר
4 זוטרא, ונכלל מכלל — ונכלול אותה בתוך הברכה, ונאמר 'הביננו
5 ה' אלהינו המבדיל בין קדש לחול', כדרך שהוא כולל אותה בברכת
6 'חונן הדעת'. מסיקה הגמרא: קשיא — אכן קשה הדבר.
7 הגמרא מבארת את דין תפילת 'הביננו' בימות הגשמים: אמר רב
8 ביבי בר אביי, כל השנה כולה מתפלל אדם תפילת 'הביננו', חוץ
9 מימות הגשמים, מפני שצריך לומר שאלה — 'ותן טל ומטר' בברכת
10 מברך השנים, ומפני שבתפילת 'הביננו' אין ברכת השנים, אינו
11 יכול לשאול בה על הגשמים.
12 מר זוטרא מקשה על דברי רב ביבי בר אביי: מתקיף לה מר זוטרא,
13 ונכלל מכלל — ונכלול אותה בתוך תפילת 'הביננו', ונאמר
14 'ידשננו בנאות ארצך ותן טל ומטר'. מתרצת הגמרא: אם נתקן
15 שאלת גשמים בתוך 'הביננו' אתי לאפסודי — יבוא לטעות
16 בתפילתו.
17 מקשה הגמרא: אי קבי — אם אכן יש לחשוש שיבואו לטעות אם
18 נתקן בקשה נוספת בתפילת 'הביננו', הךדלה ב'חונן הדעת' נמי אתי
19 לאפסודי — אם יתקנו הבדלה ב'הביננו' בתוך ההוכרה שמעין 'חונן
20 הדעת', גם יבואו לטעות. ומדוע לעיל לא תירצה הגמרא שאין
21 לכלול את 'אתה חוננתנו' בתוך 'הביננו' משום שיש לחשוש שמא
22 יטעה בתפילתו, והניחה את דברי שמואל בקושיא. מיישבת
23 הגמרא: אמרי, תהם לגבי הבדלה, בין דאתיא בתחלת צלותא לא
24 מפריד — הואיל ובאה בתחילת התפילה 'הביננו ה' אלהינו
25 המבדיל בין קודש לחול', אין חשש שיטעה, מפני שאדם מכוין
26 דעתו בתחילת התפילה יותר מבאמצעיתו, ולכן קשה מדוע לא
27 כוללים את 'אתה חוננתנו' בתחילת תפילת 'הביננו', אבל קמא
28 לגבי שאלת גשמים, בין דאתיא באמצע צלותא מפריד — הואיל
29 ובאה באמצע התפילה 'ידשננו בנאות ארצך ותן טל ומטר
30 לברכה', יש חשש שמא יטעה, ולכן לא כוללים אותה בתוך
31 תפילת 'הביננו'.
32 רב אשי מקשה קושיא נוספת על דברי רב ביבי בר אביי: מתקיף
33 לה רב אשי, ונימרה — ונאמר 'ותן טל ומטר' ב'שומע תפלה' שבסוף
34 תפילת 'הביננו'. הגמרא מביאה מקור לדין זה: דאמר רבי תנחום
35 אמר רב אשי, מי ששקעה בתפילתו ולא הזכיר גבורות גשמים —
36 מוריד הגשם' בברכת 'תתנית המתים', מחזירין אותו לראש

- 37 התפילה. אך אם טעה ולא הזכיר שאלה — 'ותן טל ומטר' בברכת
38 השנים, אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה בברכת 'שומע
39 תפלה'. ואם טעה ולא אמר במוצאי שבתות וימים טובים הךדלה
40 — 'אתה חוננתנו' בברכת 'חונן הדעת', אין מחזירין אותו, מפני
41 שיכול לאומרה על הכוס של יין לאחר התפילה. אם כן קשה מדוע
42 רב ביבי בר אביי אינו סובר שיש לשאול גשמים בברכת 'שומע
43 תפילה' בסוף תפילת 'הביננו', ויתפלל 'הביננו' אף בימות הגשמים.
44 מתרצת הגמרא, שקעה שאלה — שונה הדין במי שטעה, שמחמת
45 הטעות יכול לאומרה בברכת 'שומע תפילה', אך לכתחילה אין
46 לתקן בה שאלת גשמים.
47 הגמרא מבארת את דברי רב אשי: נפא, אמר רבי תנחום אמר רב
48 אשי, שקעה בתפילתו ולא הזכיר גבורות גשמים בתחית המתים,
49 מחזירין אותו לראש התפילה. טעה ולא הזכיר שאלה בברכת
50 השנים, אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה ב'שומע תפלה'. ואם
51 טעה ולא הזכיר הךדלה ב'חונן הדעת', אין מחזירין אותו, מפני
52 שיכול לאומרה על הכוס של יין לאחר התפילה.
53 מקשה הגמרא: מיתיבי, שנינו בברייתא, שקעה ולא הזכיר גבורות
54 גשמים בתחית המתים, מחזירין אותו. טעה ולא הזכיר שאלה
55 בברכת השנים, מחזירין אותו. ואם טעה ולא הזכיר הךדלה ב'חונן
56 הדעת', אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה על הכוס של יין.
57 מבואר בברייתא שאף מי שלא הזכיר שאלת גשמים, מחזירין
58 אותו, וקשה על רב אשי שאמר שאין מחזירין אותו. מיישבת
59 הגמרא: לא קשיא, הא — דברי הברייתא שמחזירין אותו, אמורים
60 ב'חזיר — באדם המתפלל ביחידות, והא — דברי רב אשי שאין
61 מחזירין אותו, אמורים בצבור — באדם שמתפלל בציבור.
62 שואלת הגמרא: בצבור מאי טעמא לא — מה הסיבה שבציבור אין
63 מחזירין אותו, משום דשקעה משליח צבור — שעתיד לשמוע את
64 שאלת הגשמים משליח הציבור כשחוזר תפילתו, אי הך, האי —
65 דברי רב אשי שאמר 'מפני שיכול לאומרה ב'שומע תפלה' אינם
66 מדויקים, שהרי אין זה הטעם, אלא 'מפני ששומע משליח צבור'
67 מביעי' ליה — היה לו לומר. מתרצת הגמרא: אלא אידי ואידי — זה
68 וזה, כלומר גם דברי הברייתא וגם דברי רב אשי אמורים ב'חזיר,
69 ולא קשיא, הא — דברי רב אשי אמורים במקרה דאדבר קודם 'שומע
70 תפלה' — שנזכר לפני שהגיע לברכת 'שומע תפילה', ולכן אין
71 מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה שם,

בס"ד. בס"ד. משיחות יום ד' פ' בא, ג' שבט וש"פ בא, ו' שבט ה'תשנ"ב.

- תרגום מאידית -

מורה שפרעה נמצא בתוקפו, ומשה צריך לבוא
אליו ("בא") ולהזדקק אליו (עד שפרעה אומר לו
לאחר מכן, בהמשך הפרשה⁹ (לאחרי מכת חושך)
"לך מעלי השמר לך אל תוסף לראות פני כי ביום
ראותך פני תמות"), בניגוד גמור מגאולת מצרים
שענינה ביטול תוקף פרעה, לנצח אותו, ועי"ז -
להשתחרר, לצאת וללכת מ(פרעה מלך) מצרים! ?
ב. ויובן בהקדים שאלה כללית בענין "בא אל
פרעה":
כל ענין בתורה הוא ענין נצחי¹⁰ (ובמילא)
הוראה נצחית לכל הדורות. ועפ"ז מהי ההוראה
הנצחית מ"בא אל פרעה", לאחר שביטלו וניצחו
את פרעה (מלך מצרים) בגאולת מצרים, ועאכו"כ
לאחרי הגאולה האמיתית והשלימה כש"את רוח
הטומאה אעביר מן הארץ"¹¹, ולא נשאר שום
רושם מפרעה, ומעין ובדוגמת זה - בסוף זמן
הגלות, כשנסתיימו כל הבירורים דקליפת פרעה
וכיו"ב (כמדובר כמ"פ)?

ויש לומר הביאור בזה ע"פ הידוע שכל ענין
בעולם, אפילו דברים שהם היפך הטוב והקדושה,
יש להם שורש למעלה בקדושה. וזהו (שרשם
בקדושה) אמיתת ענינם¹², אלא לאחר ריבוי
השתלשלות, בכמה וכמה מסכים ופרסאות
והעלמות והסתרים כו', נשתלשל למטה דבר
הפכי¹³.

כך גם בנוגע לפרעה: איתא בזהר¹⁴ (עה"פ¹⁵
"והקל נשמע בית פרעה") "בית פרעה דא היא

א. ציווי ה' למשה "בא אל פרעה" הוא התחלת
2 - ושמה¹ - של הפרשה שמדובר בה אודות גאולת
3 בני ישראל בפועל ביציאת מצרים², "ויהי בעצם
4 היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים גו'
5 הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים על
6 צבאותם"³.

7 מכיון שכל פרשת יציאת מצרים נקראת על-שם
8 "בא אל פרעה" (וכידוע⁴ ששם הפרשה מורה על
9 תוכן כל הפרשה), מובן, ש"בא אל פרעה" קשור
10 ונוגע לתוכן גאולת מצרים (בהמשך הפרשה).

11 כלומר: נוסף לכך שכל פרטי שליחותו של
12 משה אל פרעה הם הכנה לגאולת מצרים, ניתוסף
13 בזה בנוגע ל"בא אל פרעה", בהיותו התחלת ושם
14 פרשת הגאולה, ונוסף לכך התחלה הנאמרת (לא
15 כהקדמה לענין נוסף, אלא) כענין וציווי בפ"ע של
16 הקב"ה למשה ("ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה",
17 ותו לא⁵) - ש"בא אל פרעה" הוא הקדמה לגאולה
18 עצמה והתחלתה בפועל⁶.

19 ויתירה מזו: ע"פ הידוע⁷ שיציאת מצרים היא
20 התחלת ופתיחת (כל הגאולות, כולל) הגאולה
21 העתידה (על"י נאמר⁸ "כימי צאתך מארץ מצרים
22 אראנו נפלאות"), יש לומר, ש"בא אל פרעה"
23 (התחלת גאולת מצרים) הוא הקדמה גם לגאולה
24 העתידה.

25 וצריך להבין מהי השייכות ד"בא אל פרעה"
26 לגאולה - דלכאורה תוכנם הפוך: "בא אל פרעה"

(1) כן נקראת ("בא אל פרעה") ברמב"ם סדר תפלות כל
השנה (בסוף ספר אהבה), ובאבודרהם בסדר הפרשיות
וההפטרות.

(2) משא"כ בפ' שמות ובפ' וארא מדובר אודות ההבטחה
וההכנה ליצי"מ.

(3) פרשתנו יב, מא. נא.

(4) ראה לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך. ובכ"מ.

(5) ראה לקו"ש ח"ו ע' 57 ואילך. וש"נ.

(6) ראה בארוכה שיחת ש"פ בא תנש"א (התועדויות תנש"א
ח"ב ע' 176 ואילך).

(7) ד"ה כימי צאתך תש"ח פי"ב (ע' 164).

(8) מיכה ז, טו.

(9) יו"ד, כח.

(10) ראה תניא רפי"ז. ובכ"מ.

(11) זכרי' יג, ב.

(12) ובתורה נאמרים הענינים כפי שהם לאמיתתם בשרשם
בקדושה, כמבואר במק"א (ראה לקו"ש ח"כ ע' 341 ואילך. ספר
השיחות תשמ"ח ח"א ס"ע 36 ואילך. ועוד) בענין "יעקב ועשו
האמורים בפרשה" (ל' רש"י ר"פ תולדות).

(13) ראה בארוכה ספר השיחות תשמ"ח שם. וש"נ.

(14) ח"א רי, א.

(15) ויגש מה, טז.

לכדו, ושיזדקק לכך שהקב"ה יצווה עליו "בא אל
פרעה", ויכניסו ("עייל לי קב"ה")!
ויש לומר הביאור בזה:

פרעה דקדושה הוא גילוי הכי נעלה דאלקות,
הן בעצם הגילוי (א) גילוי כל האורות, כולל
האורות והדרגות הכי נעלות באלקות - "כל נהורין
וכל בוצינין", עד ל"כל מה דהוה סתים", והן
באופן הגילוי (ב) באופן ד"אתפריעו" מלשון
פרוע (כלי סדר), היינו למעלה מסדר, מדידה
והגבלה.

ויתירה מזו: ה"אתפריעו ואתגליין מיני" כל
נהורין כו" בא דוקא מעצמותו ומהותו ית' [ובלשון
הזהר: "בית פרעה כו" ביתא דאתפריעו ואתגליין
מיני" כל נהורין כו" קב"ה אפיק כל נהורין כו",
שבבית (דירה) נמצא המלך בגילוי בכל עצמותו]²¹
- שכן אור מצ"ע הוא מוגדר בגדרו וציוורו של
גילוי (אור), וכל דרגא והמשכה באור - נמשכת
בסדר מסויים בהתאם לציוורו וגילוי הפרטי,
והגילוי (אור) הוא מצ"ע באופן של גילוי בסדר
והדרגה; מובן מזה, שבכדי שיהי' הגילוי ד"כ
נהורין כו" ו"כל מה דהוה סתים" (היפך הגילוי),
ועוד באופן של "אתפריעו" (למעלה מסדר
והדרגה), ה"ז צריך לבוא מעצמותו ית', שהוא
ה"מקור" (כביכול) ד"כל נהורין כו" [בלשון הזהר
בפרשתנו: העצם דפרעה "דכמה דרגין משתלשלין
מיני"'], ויחד עם זה, "מקור" כזה שלמעלה לגמרי
מכל גדר מקור וגדר מאור ואור, ולכן נמצאים
ממנו "כל נהורין כו" וכל מה דהוה סתים" ובאופן
ד"אתפריעו"²².

עפ"ז מובן מדוע "משה דחיל מיני" ולא קריב",
כי הוא ראה את הגילוי דפרעה (דקדושה)
שמושרש "בשרשין עלאין", ולכן חשש להכנס
ל"בית פרעה", בו ישנו גילוי העצם דפרעה
דקדושה, שכן נברא מוגבל, נשמה בגוף, לא יכול
לקבל את הגילויים הנפלאים דעצמותו ית',

סימניך לעילא, ביתא דאתפריעו ואתגליין מיני" כל
נהורין וכל בוצינין, כל מה דהוה סתים מתמן
אתגלי, ובגין כך קב"ה אפיק כל נהורין וכל בוצינין
בגין לאנהרא להווא קול דאקרי קל בלא וא"ו".
ומפרעה בשרשו דקדושה (הענין דפריעה וגילוי
אלקותו ית'¹⁶), משתלשל פרעה למטה¹⁷, בכל
התוקף בלעו"ז.

ג. עפ"ז יובן הענין ד"בא אל פרעה" בשרשו
בקדושה:

בזהר פרשתנו¹⁸ מבאר הענין ד"בא אל פרעה"
כפי שהוא בפרעה למטה: "מה כתיב בא אל פרעה,
לך אל פרעה מבעי לי, מאי בא, אלא דעייל לי"
קב"ה אדרין בתר אדרין לגבי תנינא חדא עלאה
תקיפא דכמה דרגין משתלשלין מיני, ומאן איהו
רזא דתנין הגדול, ומשה דחיל מיני" לא קריב אלא
לגבי אינון יאורין ואינון דרגין דילי, אבל לגבי
דחיל ולא קרוב בגין דחמא לי' משתרש בשרשין
עלאין, כיון דחמא קב"ה דדחיל משה ושליחן
ממנן אחרנין לעילא לא יכלין לקרבא לגבי, אמר
קב"ה הנני עליך פרעה מלך מצרים התנין הגדול
הרובץ בתוך יאוריו¹⁹, וקב"ה אצטריך לאגחא בי'
קרבא ולא אחרא, כמה דאת אמרת אני ה'".

כלומר, שבגלל התוקף דעצם קליפת פרעה
("התנין הגדול") בביתו בארמון המלך (ששרשו
"בשרשין עלאין") פחד משה להכנס לשם. ולכן לא
אמר לו הקב"ה "לך אל פרעה" (שילך לבד), אלא
"בא אל פרעה", שיבוא יחד עם הקב"ה ויכנס
לפרעה, הקב"ה מוליך אותו יחד אתו אל הפנימיות
העצם ד(קליפת) פרעה (אדרין בתר אדרין, חדרים
לפנים מחדרים²⁰), בכדי לכבשו לגמרי ("לאגחא
בי' קרבא").

לפ"ז צריך להבין מהו הפירוש ד"בא אל פרעה"
דקדושה ("דאתפריעו ואתגליין מיני" כל נהורין"):
בנוגע לפרעה דקדושה (גילוי אלקות) לא שייך
לומר "דחיל משה", שמשא "יפחד" להכנס לשם

(21) ראה אוה"ת בלק ע' תתקצו. המשך תרס"ו ס"ג. הנסמן
בסה"מ מלוקט ח"ב ע' כו הערה 35.

(22) וראה תר"ח שבעה ערה 16 (עח, סע"א), ש"פרעה" מלשון
פריעה וגילוי "הוא בחי" התגלות הפנימית דוקא כי ל' פריעה לא
שייך רק לגלות מתוך ההעלם והכיסוי כו". ועפ"ז מובן עוד יותר
שהוא לא בכח האור (שענינו גילוי), כ"א דוקא בכח העצמות.

(16) ראה תר"א ד"ה ויהי מקץ (לא, א). תר"ח שם רפ"א (עד,
א). פ"ו (עו, סע"ד ואילך).

(17) תר"א שם לא, ג.

(18) לד, א.

(19) יחזקאל כט, ג.

(20) פ"י דרך אמת.

והביאור בזה:

פרעה מלשון "אתפריעו ואתגליין מיני" כל
נהורין כו" ניתן לפרש בשני אופנים: (א) הגילוי
דכל האורות (כל נהורין) ובאופן ד"אתפריעו",
למעלה מסדר והדרגה. שזה מורה שהגילוי בא
מעצמותו ית' שלמעלה מגדר אור ולא מתייחס
לאור בגדרו וציוורו הוא, שכן מצד דרגת האור
(אפילו בהיותו מעין המאור) אין הוא באופן
ד"אתפריעו" (כנ"ל). (ב) "כל נהורין", דרגת וציוור
האור היא באופן ד"אתפריעו" - גילוי שלמעלה
ממדידה והגבלה וציוור. היינו, שגם הציוור, מדידה
והגבלה ד"כל נהורין" הוא באופן דלמעלה
ממדידה והגבלה ד"אתפריעו"²⁷.

והיבור ההפכים (ד"כל נהורין" ו"אתפריעו")
הוא דוקא בכח העצמות (כנ"ל ס"ג):

ידוע²⁸ שהאור (קודם שנתגלה) כלול בעצמות
המאור ממש, רק ששם אי"ו בבחי' אור, אלא
ביכולת העצמות (וקדמון כקדמותו ית'²⁹), שנושא
הכל וכל יכול, ו"אתפריעו מיני" כל נהורין. ולכן,
גם כשהאור נמשך בגילוי (בציוור אור), שקשור
בציוור והגבלה כלשהי (ומצ"ע אי"ו באופן
ד"אתפריעו"), נמשך בו מהעצמות שלימות הגילוי
ד"כל נהורין", ויתירה מזו - שהמדידה והגבלה
ד"כל נהורין" גופא היא באופן ד"אתפריעו",
למעלה ממדידה והגבלה³⁰.

ומזה משתלשל למטה יותר הכח לחיבור
ההפכים דבלי גבול וגבול (באור גופא), ולמטה
יותר - החיבור דאור וכלי³¹. עד - החיבור דנשמה
וגוף, שגם נשמה בגוף מוגבל יכולה לקבל את
האור הבלי גבול עד לגילוי ד"פרעה", "אתפריעו
כו" כל נהורין" מעצמותו ית', ויתירה מזו -

1 "דאתפריעו ואתגליין מיני" כל נהורין כו"; איך
2 ביכלתו של נברא מוגבל לקבל את הגילוי ד"כל
3 נהורין", ועוד גילוי באופן שלמעלה ממדידה
4 והגבלה (אתפריעו), הבא מהעצמות!?

5 "אינון יאורין ואינון דרגין דילי", הגילויים
6 דסדר השתלשלות, הם ביכולתו של נברא לקבל,
7 ולכן לא חשש משה לגשת אל פרעה כפי שנמצא
8 בדרגא זו (בביתו, ועאכו"כ מחוץ לביתו²³). אבל
9 כפי שפרעה מלשון "אתפריעו כו" כל נהורין"
10 נמצא בביתו בכל התוקף - הגילויים דעצמותו ית'
11 - מכך משה חשש, כי נשמה בגוף מצ"ע לא יכולה
12 לקבל זאת!

13 ויש לומר שזה מרומז גם בהמשך הפרשה:
14 כשפרעה אמר למשה "לך מעלי השמר לך אל
15 תוסף לראות פני כי ביום ראותך פני תמות",
16 הסכים לכך משה באמרו "כן דברת לא אוסיף עוד
17 ראות פניך"²⁴. מזה מובן, שלדברי פרעה יש מקום
18 בתורה ובקדושה, אלא כפי שזה בקדושה ה"ז טוב
19 בשלימות. והענין בזה: מכיון שהגילוי דפרעה
20 דקדושה הוא למעלה מכל מדידה והגבלה
21 ("אתפריעו כו" כל נהורין"), לכן "ביום ראותך פני
22 תמות". מצד דרגת משה (חצ"ע)²⁵ אין ביכלתו של
23 נברא לקבל את הגילוי ד"ראות פניך" דפרעה,
24 ולהשאר נשמה בגוף, לראות את הפנימיות
25 ("פניך") ד"אתפריעו כו" כל נהורין", גילוי
26 שלמעלה מכל מדידה והגבלה; הגילוי ד"ראות
27 פניך" הוא דוקא כפי שהנשמה היא למעלה
28 ממדידות והגבלות הגוף הגשמי והמוגבל²⁶.

29 ד. לכך הוצרך להיות ציווי מיוחד ונתינת כח
30 מיוחדת מהקב"ה למשה - "ויאמר ה' אל משה בא
31 אל פרעה", "עיייל לי" קב"ה אדרין בתר אדרין":
32 עצמותו ית' שלמעלה מ(כל גדר ד)בלי גבול וגבול
33 - מביאה את משה לפרעה, שגם בהיותו נשמה בגוף
34 מוגבל, ביכלתו לקבל את הגילוי ד"אתפריעו כו"
35 כל נהורין" מעצמותו ית'!

(23) ראה שיחת ש"פ בא תנש"א ס"ד (התוועדות תנש"א
ח"ב ע' 178 ואילך). וש"נ.

(24) פרשתנו יו"ד, כח"כט.

(25) ולכן הסכים משה לדברי פרעה "כן דברת לא אוסיף עוד
ראות פניך", כי לדעתו מצד דרגת משה לא יתכן שאדם נברא,
נשמה בגוף, יכיל בתוכו הגילוי דפרעה דקדושה. אבל באמיתית
הענין - כן הוא בכח העצמות ("בא אל פרעה"), כדלקמן בפנים.
(26) וע"ד "לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי"
(תשא לג, כ).

(27) ראה תו"ח שם (עו, סע"ד ואילך) ב' פירושים ב"פרעה"
מלשון פריעה וגילוי: גילוי החיצוניות, וגילוי הפנימיות (שזהו
אמיתית ענינה של פריעה, כנ"ל הערה 22). ושם (בהמשך לפירוש
השני ב"אתפריעו"): "עיקר המכוון שהוא בהשתלשלות העולמות
שיהי' התגלות הפנימי בחיצוני" הכלי דוקא באופן שלא יסתיר
הכלי לאור כלל וכמו שהי' במ"ת .. וכמו שיהי' לע"ל כו".

(28) המשך תרס"ו ע' קפב ואילך.

(29) שם ע' קסט.

(30) משא"כ מצד זה שעצמותו ית' הוא מופשט ולמעלה מכל
גדר מאור ואור, הרי האור אינו מתייחס לעצמותו ית', והגילוי
שלו אינו באופן ד"אתפריעו" שלמעלה ממדידה והגבלה, שזהו
דוקא בכח העצמות.

(31) ראה לעיל הערה 27.

מזה מוכן, שבגלות מצרים ויציאת מצרים -
המהוים הכנה לגילוי העצמות למטה במתן תורה
- מודגשת ההקדמה לביטול הגזירה, המעבר ממצב
של פירוד בין עליונים ותחתונים למצב של אחדות
ביניהם, כהכנה לשלימות האחדות ביניהם במתן
תורה עצמו.

ויש לומר ששלב עיקרי בזה נפעל ע"י ציווי ה'
למשה "בא אל פרעה", כדלקמן.

ו. ובהקדים, שעד"ז מצינו בהתחלת שליחותו
של משה להוציא את בני ישראל ממצרים:
בביאור טענת משה להקב"ה "לא³⁹ איש דברים
אנכי גו' כי כבד פה וכבד לשון אנכי", ולכן
"שלח⁴⁰ נא ביד תשלח"⁴¹ - מבואר בכ"מ⁴²,
שבגלות מצרים "דיבור (משה) הוה בגלותא"⁴³,
ולכן טען משה שעל ידו לא יכולה להיות הגאולה
למטה⁴⁴.

ובשרש הענינים ה"ז בגלל מעלת משה, שמצ"ע
הוא בדרגא שלמעלה מגילוי בדיבור, למעלה
אפילו מהגילוי דתורה שבכתב ותושבע"פ למטה
[כבד פה באורייתא דבעל פה וכבד לשון
באורייתא שבכתב]⁴⁵, משה⁴⁶ ה' "כבד פה" כי
"שרשו מתהו ששם היו האורות גדולים ולא היו
יכולים להתלבש בכלים, וזהו ענין כבד פה שלא
ה' יכול להשפיע אור שכלו לתוך כלי הפה"⁴⁷,
ולכן אמר "שלח נא ביד תשלח" (משיח צדקנו),
דהיינו מי שהוא מעולם התקון, בו הכלים
מרוכים להכיל האורות.

וע"ז ענה הקב"ה "מי שם פה לאדם גו' הלא
אנכי הוי' גו' ואנכי אהי' עם פין והוריתך אשר

1 שנשמה בגוף תוכל להכנס לשם ("בא אל פרעה"),
2 "אדרין בתר אדרין", בפנימיותו ובתוכיותו³² ממש.
3 ה. ביאור הטעם מדוע עשה הקב"ה את
4 החידוש ד"בא אל פרעה", שמשה כנשמה בגוף
5 יוכל לקבל את הגילוי ד"אתפריעו כל נהורין" -
6 יובן בהקדים ביאור תוכן הענין דגאולת מצרים
7 בכלל (ש"בא אל פרעה" הוא ההקדמה והתחלה
8 לזה, כנ"ל):

9 הכוונה דגאולת מצרים היא - מתן תורה, כפי
10 שאמר הקב"ה למשה מיד בתחילת שליחותו:
11 "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים
12 על ההר הזה"³³. החידוש דמתן תורה הוא - נתינת
13 התורה והמצוות למטה לבנ"י, נשמות בגופים,
14 בכדי שיוכלו להגשים את תכלית וכוונת בריאת כל
15 העולם: נתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה
16 בתחתונים³⁴, שבמדידה והגבלה והעלם והסתור
17 דנשמה בגוף בתחתונים, יהי' גילוי העצמות, כמו
18 אדם (כביכול) הנמצא בגילוי בכל עצמותו בדירתו
19 הפרטית²¹ (ומכ"ש בנוגע להקב"ה בורא העולם
20 ומנהיגו), כפי שיתמלא בשלימות הגילוי בגאולה
21 האמיתית והשלימה (ומעין זה ה' במתן תורה),
22 כמ"ש³⁵ "ולא יכנף עוד מוריד"³⁶, הוא יהי'
23 בדירתו בגלוי בלי שום לבושים, אפילו בלי
24 הלבושים הכי עליונים (כנף העליון).

25 וכידוע³⁷, שקודם מתן תורה, היתה ה"גזירה"
26 בין עליונים ותחתונים, שעליונים לא ירדו למטה
27 ותחתונים לא יעלו למעלה, ובמתן תורה נעשה
28 ביטול הגזירה, הנתינת כח להמשיך בתחתונים
29 הגילוי דעליונים, עד לדרגות הכי נעלות באלקות,
30 עד מעצמות ומהות, כך שהגוף הגשמי בעולם הזה
31 הגשמי נעשה קדוש, עד לדירה לו יתברך - עד
32 ש"ישראל וקוב"ה כולא חד"³⁸ נמצא בגלוי בכל
33 העולם.

(32) ראה אוה"ת וראר ע' קצו (בפירוש "בא אל פרעה"
דלעו"ז).

(33) שמות ג, יב.

(34) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פ"ג, ו.
תניא רפ"ו.

(35) ישע"י ל, כ.

(36) תניא שם (מו, א).

(37) ראה תנחומא וראר טו. שמור"ר פ"ב, ג. ועוד.

(38) ראה זח"ג עג, א.

(39) שמות ד, י.

(40) שם, יג.

(41) "ביד מן דכשר למשלח" (תרגום אונקלוס עה"פ), "שלח
נא ביד אדם מדבר צחות שהי' כשר וראוי לשליחות נכבדות
כזאת כו" (רמב"ן שם).

(42) זח"ב כה, ב. ד"ה ויאמר גו' מי שם פה באוה"ת שמות
ע' עה. ד"ה הנ"ל תרכ"ז (ע' עה ואילך). תרג"ח (ס"ע עו ואילך).

(43) לשון זוהר שם.

(44) וראה ד"ה ויאמר גו' מי שם פה תרע"ח (ע' קלח),
שפליאת משה היתה "איך יכול להיות גילוי אוא"ס עד למטה
מטה, וגם ראה הקליפה הקשה דמצרים שמונע ומעכב ביותר
כו". וראה ד"ה זה תרל"ד (ע' קכ).

(45) זח"ג כח, רע"א. וראה מקומות שבהערה 42.

(46) בהבא לקמן ראה תו"א וראר ד"ה ויאמר גו' מי שם פה
(נא, ד ואילך). תו"ח שם (נט, א ואילך).

(47) ל' התו"א שם, ב.

מכלים) - חשש איך יוכלו הכלים לקבל את
האורות הגדולים ד"א תפריעו כו' כל נהורין"; וזהו
החידוש בציווי הקב"ה אליו "בא אל פרעה",
ע"י לי' קב"ה אדרין בתר אדרין: בזה נתן לו
הקב"ה את הכח - כח העצמות - שהכלים דנשמה
בגוף יוכלו לקבל בפנימיות את כל הגילויים
הנעלים דעצמותו ית', דא תפריעו ואתגליין מיני'
כל נהורין"⁵⁹.

והטעם ע"ז הוא, כי זוהי תכלית ושלמות דכל
סדר השתלשלות, של כל האורות, עד לבחי' פרעה,
א"תפריעו כו' כל נהורין" - כי "נתאוה הקב"ה
להיות לו יתברך דירה בתחתונים", שבמדידה
והגבלה דנשמה בגוף בתחתונים, יהי' גילוי
העצמות. ולכן הי' "ויאמר ה' אל משה בא אל
פרעה", שבהיותו נשמה בגוף הוא נכנס אל פרעה
דקדושה ומקבל את הגילויים הכי נעלים מעצמותו
ית', ש"א תפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין כו'".
ח. עפ"ז יובן ג"כ מדוע "בא אל פרעה" הוא
הקדמה והתחלת הגאולה,

[נוסף לפירוש הפשוט, שע"י "בא אל פרעה"
דלעו"ז נעשה ביטול ושכירת קליפת פרעה כפי
שהיא בתקפה בארמון המלך⁶⁰, שזוהי התחלת
הגאולה - ישנו בזה ענין עיקרי]:

השלמות דגאולה מצרים היא - להביא את מתן
תורה (למלאות את הכוונה דדירה בתחתונים -)
גילוי העצמות ("אנכי") למטה לבני' נשמות
בגופים, נשמה בריאה בגוף בריא נכידוע⁶¹ שבמ"ת
התרפאו כל בני' (כולל משה, כנ"ל). וי"ל שזה
מרומו גם בציווי הקב"ה לבני' קודם מ"ת "ואתם
תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש"⁶², שגם כפי

1 תדבר"⁴⁸: מצד עצמותו ית' שהוא כל יכול (והוא
2 מקור לכלי הפה דעולם התיקון והאורות מרובים
3 דתהו), הוא יכול לפעול שגם בגלות מצרים, וגם
4 אצל משה (שמצ"ע הוא למעלה מגילוי בכלים),
5 יהי' הגילוי בדיבור בפה, "ואנכי אהי' עם פיה",
6 פי', אף שמצד שרשך מתהו אין לך כלים כאלו
7 אבל אנכי הוי' שעשיתי את הכלים דתקון ואת
8 עולם התהו אני יכול להפך הדבר להתערב בחי'
9 תהו ותקון יחד היינו המעלות דשניהם, שיהיו
10 האורות מרובים כמו בתהו כו' וגם בחי' המעלה
11 דתקון שיהיו הכלים מרובים מאד"⁴⁹.

12 אלא שאז - במצרים - "ואנכי אהי' עם פיה"
13 הי' גילוי בדרך נס - שבשעה שמה דיבר עם
14 פרעה "יהיו דבריו נכונים"⁵⁰ ונוסף לכך גם "אהרן
15 אחיך יהי' נביאך"⁵¹, "ודברת אליו ושמתי את
16 הדברים בפיו גו' "⁵², "הוא יהי' לך לפה"⁵³ - בכדי
17 שהדיבור יתגלה בשלימות, גם בדרך הטבע. אבל
18 אז הוא לא התרפא⁵⁴, שלכן לאח"ז אמר משה "אני
19 ערל שפתים"⁵⁵. וזה נפעל ע"י הגילוי ד"אנכי (אהי'
20 עם פיה)" דמתן תורה (התחלת עשרת הדברות⁵⁶),
21 שלכן בכחו לפעול יציאת מצרים ("אף שהדיבור
22 הוא בבחי' גלות"), רק בכדי שיהי' גילוי הדיבור
23 לגמרי בכללות העולם צ"ל שכירת קליפת מצרים"
24 ע"י "אנכי אהי' עם פיה", וזה מביא לאח"ז - גילוי
25 הדיבור במתן תורה, "אנכי ה' אלקיך"⁵⁶, שאז⁵⁷
26 משה התרפא לגמרי⁵⁸.

27 ז. עפ"ז יובן ג"כ הענין ד"בא אל פרעה"
28 דקדושה בגלל זה ש"משה דחיל מיני'":

29 משה מצד דרגתו הוא (מצ"ע) - "כבוד פה וכבוד
30 לשון" (בגלל הריבוי אורות גדולים שלמעלה

(48) שמות ד, יא-יב.

(49) תו"א שם נב, סע"ב-ג. וראה תו"ח שם בסופו (סח, א):
"הלא אנכי כו' כי כל יכול לעשות מתהו תיקון ומתיקון תהו ..
יכול לעשות ג"כ היפך האור לכלי והכלי לאור .. ויכול להיות
היש בבחי' אין והאין בבחי' יש כו'".

(50) שמו"ר פ"ג, טו. הובא בדורות שבהערה 42.

(51) וארא ז, א.

(52) שמות שם, טו.

(53) שם, טז.

(54) ראה דב"ר רפ"א. זח"ב שם. רמב"ן שמות ד, יו"ד. וראה
גם שמו"ר שם.

(55) וארא ו, יב. ל.

(56) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

(57) דב"ר וזהו שבהערה 54.

(58) סד"ה מי שם פה תרנ"ח (ע' פז).

(59) ויש לומר, שזהו הפירוש ב"הקל נשמע בית פרעה",
כמבואר בזהר שם (בהמשך לזה ש"בית פרעה" הוא "ביתא
דא תפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין כו'"), "ובג"כ קב"ה אפיק
כל נהורין וכל בוצינין בגין לאנהרא לההוא קול דאקרי קל בלא
וא"ו" שהגילוי דפרעה (שענינו קול ודיבור ראה אוה"ת וישב
(כרך ו') ע' תרצד, ב) מאיר גם בדרגת משה שהוא "כבוד פה
וכבוד לשון" ("קל בלא וא"ו"), לעשותו קול (בוא"ו), שהאור בא
בגילוי בכלי הפה.

(60) ראה בארוכה ד"ה בא העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע'
תתמא). תש"ד (ע' 127). שיחת ש"פ בא תנש"א (התועדויות
תנש"א ח"ב ע' 176 ואילך). וש"נ.

(61) תנחומא יתרו ח. במדב"ר רפ"ז. וראה גם מכילתא (הובא
בפרש"י) עה"פ יתרו כ, טו. ובכ"מ.

(62) יתרו יט, ו.

27 שהם מצד עצמם, אלא) גם כפי שיוורדים למטה
28 (במ"ת) במדידה והגבלה, וקיומם ושלמותם תלוי
29 דוקא במדידה והגבלה - הרי המדידה והגבלה
30 שלהם גופא היא למעלה ממדידה והגבלה: הן
31 בתורה - הן תורה שבכתב שיש לה הגבלה: מספר
32 מסויים של אותיות וכו', והן בתורה שבעל פה
33 שלימודה צריך להיות בשכלו והבנתו המוגבלת של
34 האדם (שדוקא אז אפשר לברך ברכת התורה)⁷⁰,
35 ועאכו"כ במצוות, שלכל מצוה יש מדידה והגבלה
36 (ריבוי פרטי הדינים (והידורים) בכל מצוה לפי
37 ענינה) - הרי המדידה והגבלה גופא ד"כל נהורין"
38 ("נר מצוה ותורה אור") באופן ד"אתפריעו"
39 למעלה ממדידה והגבלה [ע"ד "והי" מספר גו'
40 אשר לא ימד ולא יספר מרוב"]⁷¹, וע"ד "מקום
41 ארון אינו מן המדה"⁷²].

42 ומזה לומדים גם בעבודתו של יהודי מקבל
43 התורה והמצוות, שגם כפי שהוא נשמה בגוף
44 למטה, עם כל המדידות והגבלות הקשורות בזה,
45 צריך להיות באופן דלמעלה ממדידה והגבלה, לא
46 רק מצד חלק הנשמה שלו ש"נשמה שנתת בי
47 טהורה היא"⁷³ ולמעלה מהגבלת הגוף, אלא אפילו
48 כפי שנמצא למטה במדידה והגבלה אמיתית (בגופו
49 הגשמי), בו הוא זקוק ל"ואתה משמרה בקרבי"⁷³
50 - יכול וצריך להיות אצלו "בא אל פרעה",
51 "דאתפריעו כו' מיני' כל נהורין", שהוא מקבל "כל
52 נהורין", ויתירה מזו - שהגבול שלו עצמו הוא
53 באופן ד"אתפריעו", למעלה ממדידה והגבלה.

54 והטעם ע"ז הוא, כי "ישראל וקוב"ה כולא חד"
55 - לא רק מצד נשמתו למעלה (או חלק מנשמתו),
56 אלא כל מציאותו - כנשמה בגוף יחד - היא "כולא
57 חד" עם הקב"ה, כביכול, כי העצם כשאתה תופס
58 בחלקו אתה תופס בכולו⁷⁴. וכמובן גם מהפס"ד
59 (וכדעת הרמב"ן⁷⁵) שתכלית שלימות השכר
60 (ובמילא) שלימות כל הענינים הוא דוקא לנשמות
61 בגופים בתחיית המתים (ולא לנשמות בלי גופים,

1 שהם "גוי" בעולם הזה הגשמי, הם "קדושים" עד
2 לדרגת "ממלכת כהנים" - "כהנים גדולים"⁶³, שכהן
3 גדול צריך להיות שלם בגופו והן בממונו⁶⁴,
4 ואפילו בלבושיו - "לכבוד⁶⁵ ולתפארת"⁶⁶, שכפי
5 שבנ"י במציאות של נשמות בגופים הם "כולא
6 חד" עם הקב"ה.

7 ועד"ז נמשך גם בעולם - החיבור דעליונים
8 ותחתונים שנפעל במ"ת, עד לגילוי העצמות
9 בתחתונים.

10 והיות שזהו חידוש גדול (שנברא נשמה בגוף
11 מוגבל מתאחד עם בלי גבול עד להעצמות), כפי
12 שמשם התפלא על כך ו"דחיל מיני" - לכן, כהכנה
13 והקדמה לזה הי' "ויאמר ה' אל משה בא אל
14 פרעה", שבהיותו נשמה בגוף (משה), במדידה
15 והגבלה ובמצב שיכולה להיות סכנה (בגלל פרעה
16 דלעו"ז), הוא נכנס בפנימיות לפרעה דקדושה
17 ומקבל את הגילויים הכי נעלים מעצמותו ית',
18 ש"אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין כו"⁶⁷.

19 ועי"ז שהי' כן אצל משה, נמשך הכח לכל בני,
20 שיוכלו לקבל את הגילוי דמתן תורה, כשנפעל
21 החיבור דגבול וכלי גבול, "אתפריעו כל נהורין"
22 ד"נר מצוה ותורה אור"⁶⁸, ש"כל נהורין" (גבול)
23 הם באופן ד"אתפריעו" (בלי גבול).

24 כידוע שתורה ומצוות מצד עצמם הם בעצם
25 למעלה ממדידה והגבלה (חכמתו ורצונו של
26 הקב"ה⁶⁹). והחידוש בזה הוא - (שלא רק כפי

(63) בעה"ט עה"פ. וראה אגדת בראשית פ"ט [פ].

(64) ראה יומא יח, א. וש"נ. רמב"ם הל' כלי המקדש רפ"ה.

(65) תצוה כח, ב.

(66) ויש לומר, שבדרגת הספירות, "כבוד" ו"תפארת" (מלכות ותפארת, הכוללות כל הספירות) הם ע"ד בלי גבול וגבול, כידוע שתפארת (ז"א) הוא "קצה אוא"ס", ומלכות (שרגלי יורדות) הוא מקור לעולמות ב"ע (תו"א תרומה פא, א). ובבגדי כהונה שהם "לכבוד ולתפארת" נעשה חיבור שניהם יחד.

(67) וי"ל שמה נמשך הכח גם ל"בא אל פרעה" כפשוטו, כדי לבטל ולשבור קליפתו, שהרי תוקף הקליפה בא מהקב"ה, שלכן נאמר (בהמשך ל"בא אל פרעה") "כי אני הכבדתי את לכו" (ולכן דחיל ממנו משה), והכוונה פנימית בזה היא כדי לבטל הקליפה והי' יתרון האור כו' (סד"ה בא העת"ר), ולכן עי"ז "בא אל פרעה" בשרשו בקדושה גילוי "כל נהורין" מעצמותו ית', נעשה גם הכח ל"בא אל פרעה" (יחד עם הקב"ה) להלחם עמו ("לאנחא ב" קרבא") ולבטלו מכל וכל, שזהו רק "ביכלתו ית' שהוא כל יכול" (אוה"ת וארא ע' רלא. ד"ה ראה נתתיך תרל"א, עזר"ת, תשט"ו. וראה לקו"ש חט"ז ע' 74 ואילך).

(68) משלי ו, כג.

(69) תניא פ"ד ואילך.

(70) הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. וש"נ.

(71) הושע ב, א.

(72) יומא כא, א. וש"נ.

(73) נוסח ברכות השחר.

(74) כתר שם טוב בהוספות סקט"ז. וש"נ.

(75) שער הגמול בסופו. וראה הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ה ע'

קסה הערה 126.

השלימות בזה (לא בדרך שבירה, אלא) דוקא
כאשר גשמיות העולם גופא, עד שהמנגד עצמו
(המצריים), "מסכים" ברצונו⁸⁴ לסייע (עד כמה
שאפשרי) לגאולה.

[הן אמת, שבמקום שלא עוזרת דרך אחרת
מאשר ביטול ושבירת המנגד - כמו שהי' ע"י מכות
מצרים - צריך להיות כך הסדר בלית ברירה
כביכול; אבל לאחר זה, איפוא שרק הדבר אפשרי,
מחפשים שיהי' דוקא בדרכי נועם כו'.]

שזה נעשה הכנה לשלימות הענין דדירה לו
יתברך בתחתונים, בגאולה האמיתית והשלימה,
כשגם ה"נחש" - "תנין הגדול" (פרעה) - יהי'
שמש גדול⁸⁵ לקדושה⁸⁶.

י. אבל בגאולת מצרים לא היתה שלימות
בירור התחתון, כמובן מזה שהי' צריך להיות "כי
ברח העם"⁸⁷, "בחפזון יצאת מארץ מצרים"⁸⁸, כי
הרע הי' עדיין בתוקף כו'⁸⁹ (כמובן גם מזה
שלאחר מכן "וירדוף" (מצרים) אחרי בני
ישראל"⁹⁰, ויציי"מ לא נשלמה עד ש"וירא"⁹¹
ישראל את מצרים מת על שפת הים"⁹²).

שלימות בירור העולם תהי' דוקא בסוף גלות
זה האחרון, בגאולה האמיתית והשלימה, "כימי
צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", שלכן היציאה
מהגלות לגאולה תהי' באופן ש"לא בחפזון תצאו
ובמנוסה לא תלכו"⁹³, כי "את רוח הטומאה
אעביר מן הארץ", ולכן יצאו מהגלות (בזריזות,
אבל) באופן דמנוחת הנפש ומנוחת הגוף, בתכלית
השלימות והבריאות - נשמות בגופים, ועוברים
מיד (בלי הפסק כלל) לחיים נצחיים של נשמות

1 כדעת הרמב"ם⁷⁶). ואדרבה - לע"ל הנשמה ניזונית
2 מן הגוף⁷⁷.

3 ט. ע"פ הנ"ל יובן ג"כ דברי משה לפרעה
4 בהמשך הפרשה⁷⁸ "גם אתה תתן בידינו זבחים
5 ועולות ועשינו לה' אלקינו", ואח"כ ציווי הקב"ה
6 למשה "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו
7 ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב, ויתן ה' את
8 חן העם בעיני מצרים גם האיש משה גדול מאד
9 בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם"⁷⁹,
10 ולאח"כ חזרת התורה על כך כשבנ"י קיימו הציווי
11 בפועל: "ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו
12 ממצרים גו' וה' נתן את חן העם בעיני מצרים
13 וישאלום וינצלו את מצרים"⁸⁰ [נוסף על הפעם
14 הראשונה הכתובה בפ' שמות⁸¹. נמצא, שהתורה
15 חוזרת על זה שלשה פעמים!],

16 דלכאורה אינו מובן: מדוע נוגע לגאולת מצרים
17 ש"גם אתה תתן בידינו גו'", ושה"וינצלו את
18 מצרים" יהי' דוקא באופן ד"וישאלום", ויתירה
19 מזו - דוקא מתוך חן, עד שהקב"ה עצמו פועל
20 שכך יהי' ("וה' נתן את חן העם בעיני מצרים")?
21 כאשר בנ"י יצאו ממצרים, לאחר מאות שנות
22 שעבוד, היו צריכים למצוא דרכים לברוח משם מה
23 שיותר מהר, ולא להתעכב כדי... למצוא חן בעיני
24 המצריים?! אפילו אם הי' צריך להיות "וינצלו"
25 (בכדי לקיים את הבטחת ה' לאברהם⁸² "ואחרי כן
26 יצאו ברכוש גדול"), מדוע הי' צריך להיות דוקא
27 באופן של שאילה [הם היו יכולים ליטול את
28 הכלים בשעת מכת חושך, וכיו"ב] ודוקא בנשיאת
29 חן⁸³?

30 ויש לומר הביאור בזה: כיון שהכוונה דגאולת
31 מצרים היא כדי לפעול דירה בתחתונים, אם כן,

(84) וכבר שקו"ט במפרשים בגדר נתינה זו - ראה לקו"ש
חכ"א ע' 12 ואילך. חכ"ד ע' 87 ואילך. וש"נ.

(85) ראה סנהדרין נט, ב.

(86) ומעין זה נעשה ע"י הפיכת התנין למטה, ע"ד אז אהפוך
אל עמים שפה ברורה גו' (צפני' ג, ט. אוה"ת וארא ע' קצה).

(87) בשלח יד, ה.

(88) פ' ראה טז, ג.

(89) ראה תניא פל"א (מ, ב).

(90) בשלח יד, ח.

(91) שם, ל.

(92) שעד אז היתה אימת מצרים עליהם (שהרי "איקטורין
שלח עמהם" פרש"י בשלח יד, ה, ממכילתא עה"פ). וראה גם
סה"מ מלוקט ח"ד ע' רכו הערה 16.

(93) ישעי' נב, יב.

(76) הל' תשובה פ"ח ה"א.ב. פיה"מ סנהדרין פ' חלק ד"ה
ועתה אחל.

(77) המשך וככה תרל"ז פצ"א.ב. סה"מ תרח"ץ ע' ריט. וראה
גם סה"ש תורת שלום ס"ע 127 ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ב תיג,
ב. ובכ"מ.

(78) יו"ד, כה.

(79) יא, ב"ג.

(80) יב, לה-לו.

(81) ג, כא-כב.

(82) לך לך טו, יד.

(83) וראה נחלת יעקב פרשתנו (י, כב), שהנשיאת חן בעיני
מצרים נעשתה מזה שהמצריים ראו שבנ"י לא לקחו מעצמם
הכלים בעת מכת חושך.

שדור זה (דעקבתא דמשיחא) הוא גלגול מהדור
 דיוצאי מצרים¹⁰⁵, כך שמתחזקת יותר ההשוואה
 של בעל ההילולא נשיא דורנו (משה שבדורנו)
 למשה שבדורו - כמאחז"ל¹⁰⁶ משה "הוא גואל
 ראשון הוא גואל אחרון",
 36

וכמדובר כמ"פ, שלנשיא דורנו יש שייכות
 מיוחדת לגאולת כלל ישראל (של דור זה וכל
 הדורות) בגאולה האמיתית והשלימה, כמרומו
 בשמו "יוסף יצחק": "יוסף על שם שעתיד הקב"ה
 להוסיף ולגאול את ישראל .. כשם שגאל אותם
 ממצרים, דכתיב¹⁰⁷ והי' ביום ההוא יוסיף אדני
 שנית ידו וגו'"¹⁰⁸, ו"יצחק" - על שם "כל השומע
 יצחק לי"¹⁰⁹, ששלימות הצחוק והשמחה תהי'
 בגאולה ("אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה"¹¹⁰),
 כפי שראו בפועל בעבודתו והנהגתו של בעל
 ההילולא שהצטיינה בכך שהיתה דוקא מתוך
 שמחה.
 48

והפלא בזה חזק יותר כשיודעים שהי' בעל
 יסורים גשמיים ל"ע, עד כדי כך שהשפיעו גם על
 עניניו הרוחניים (כדלקמן).
 51

ומזה מובן עוד יותר, איך ה"אתפריעו כו' כל
 נהורין" אצל בעל ההילולא (ובפרט ביום
 ההילולא), כולל בהנהגתו מתוך שמחה, נמשך לכל
 אחד מבני" ולכל בני" בדורנו, שכנשמות בגופים
 יוכלו לקבל את האורות הגדולים.
 56

יב. מבלי הבט על כך שאצל בעל ההילולא,
 הגילוי בפועל ד"בא אל פרעה" כעת, ה"ה כפי
 שנמצא נשמה למעלה מהגוף. וע"פ המדובר לעיל
 בארוכה, מובן, שתכלית השלימות בזה היא דוקא
 כש"אתפריעו כו' כל נהורין" מתגלה בנשמה בגוף,
 כפי שהי' אצל בעל ההילולא תיכף ומיד ממש
 כש"הקיצו ורננו שוכני עפר"¹¹¹.
 63

1 בגופים בגאולה האמיתית והשלימה (תכלית
 2 ושלימות השכר, כנ"ל).

3 יא. ענין הנ"ל שייך גם ליו"ד שבט, יום
 4 ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו,
 5 המתברך⁹⁴ (בשנה זו) משבת פ' בא אל פרעה
 6 [וההסתלקות היתה (בשנת ה'שי"ת) בשבת פ' בא
 7 עצמה]:

8 ידוע שביום ההילולא של צדיק עולה נשמתו
 9 למעלה יחד עם "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר
 10 עבד כל ימי חייו"⁹⁵, וזה "מתגלה ומאיר בבחי'
 11 גילוי מלמעלה למטה .. ופועל⁹⁶ ישועות בקרב
 12 הארץ"⁹⁷.

13 וביאָרצייט בכל שנה ושנה נוספת עלי' שלא
 14 בערך בנשמת בעל ההילולא (שזהו הטעם לאמירת
 15 קדיש ביום הַיָּאָרצֵיט בכל שנה שנה⁹⁸), ועלי' "בעילוי⁹⁹
 16 אחר עילוי"¹⁰⁰.

17 ובסגנון פרשתנו: ביום יו"ד שבט נעשה אצל
 18 בעל ההילולא - משה רבינו שבדורנו (כידוע¹⁰¹
 19 שאתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא¹⁰²) - "בא אל
 20 פרעה", "דעילי לי" קב"ה אדרין בתר אדרין"
 21 ("בעילוי אחר עילוי") אל פרעה דקדושה,
 22 "דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין". ובכל שנה
 23 - ועד"ז בשנה זו - נוספת בזה עלי' נעלית יותר,
 24 עד - שלא בערך.

25 והגילוי מ"בא אל פרעה" אצל נשיא הדור -
 26 ש"הנשיא הוא הכל"¹⁰³ - נמשך ומתגלה למטה
 27 ו"פועל ישועות בקרב הארץ", אצל כל אנשי הדור
 28 (ובפרט מצד בחי' משה שבכאו"א מישאל¹⁰⁴),
 29 נשמות בגופים דוקא.

30 ובפרט שדורנו זה - כפי שאמר בעל ההילולא
 31 - הוא הדור האחרון לגלות והדור הראשון לגאולה,

(105) שער הגלגולים הקדמה כ. ל"ת וספר הליקוטים
 להאריז"ל שמות ג, ד.

(106) ראה שמו"ר פ"ב, ד. שם, ו. זח"א רנג, א. ש' הפסוקים
 פ' ויחי. תו"א משפטים עה, ב.

(107) ישעי' יא, יא.

(108) שמו"ר פ"א, ז.

(109) וירא כא, ו.

(110) תהלים קכו, ב.

(111) ישעי' כו, יט.

(94) ראה זח"ב סג, ב. פח, א.

(95) תניא אגה"ק סי' ז"ך (קמו, א"ב).

(96) תהלים עד, יב.

(97) אגה"ק סכ"ח (קמח, א).

(98) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 329 הערה 15.

(99) ל' האגה"ק בביאור לסז"ך (קמו, א).

(100) ראה לקו"ש שם ע' 329 ואילך. וש"נ.

(101) זח"ג רעג, א. תקו"ז תס"ט. וראה תניא פמ"ד (סג, א).

ועוד.

(102) ובכ"ר פנ"ו, ז: ואין דור שאין בו כמשה.

(103) פרש"י חוקת כא, כא.

(104) תניא רפמ"ב.

את שליחותו כרצונו, אלא שאינו מתאים ע"פ
התורה - כמובן מזה שמשא טען להקב"ה "כבד
פה וכבד לשון אנכי", "ואני ערל שפתים", ולכן
"שלח נא ביד תשלח"¹¹³, ענה לו הקב"ה מיד:
"אנכי אהי' עם פוך", ולא הסתפק בזה, אלא גם -
ש"אהרן אחיך .. יהי' לך לפה", שע"י אהרן יצאו
דברי משה בדיבור גשמי ממשי!

ויש לומר, שזה שהי' כך אצל כ"ק מו"ח
אדמו"ר, ה"ז ע"ד מה שהי' אצל משה בדורו (כנ"ל
ס"ו): מכיון שלא נשלם הבירור, לכן "הדיבור הוא
בגלות" (ומשה מצ"ע הוא למעלה מהגילוי
בדיבור), והקב"ה לא ריפא אותו, אלא עשה נס
ש"אנכי אהי' עם פוך", "יהיו דבריו נכונים";

והתיקון ומילוי הדבר בתכלית השלימות נפעל
- בכחו של בעל ההילולא - ע"י הנשמות בגופים,
נשמות בריאות בגופים בריאים, של דורנו, הדור
התשיעי, שבכוחו לפעול את תפקידו של "אהרן
אחיך יהי' נביאך", ע"י הביטוי בדיבור בפועל
(באופן ד"הקול נשמע בית פרעה"), ובשפע רב,
הדברי תורה והוראות וכו' דבעל ההילולא, עד
שדורנו זה הוא הדור בו יתקיים - ותיכף ומיד
ממש - "שלח נא ביד תשלח", שע"י משיח צדקנו
מתמלא בשלימות גילוי האורות בכלי הדיבור
(כנ"ל ס"ו).

[וי"ל שזה מרומז גם בר"ת של "מ"ד" - משה,
ישראל (הבעש"ט), דוד (מלכא משיחא): שלימות
עבודתו של משה ועבודת הבעש"ט (הכולל כל
רבותינו נשיאנו, עד לנשיא דורנו) נפעלת ע"י דוד
מלכא משיחא, "שלח נא ביד תשלח"].

יג. ויש לומר שענין הנ"ל מרומז גם בקביעות
יו"ד שבט בשנה זו - ביום הרביעי בשבוע, שבו
נ"טלו המאורות אבל בו ביום "נתלו המאורות,
נתלו בתי"ו"¹¹⁴:

ביום זה היתה הסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר
(נטלו המאורות). אבל לא באופן שנשאר "נטלו"
ח"ו, אלא מה"נטלו" נעשה מיד נתלו "שני
המאורות הגדולים"¹¹⁵ באופן נעלה יותר - כידוע

1 יתירה מזו: גם בחיים חיותו בעלמא דין סבל
2 בעל ההילולא יסורים גשמיים, שפעלו גם על
3 עניניו הרוחניים, כולל - שבשנותיו האחרונות הי'
4 אצלו בדוגמת המצב ד"כבד פה וכבד לשון" אצל
5 משה רבינו... וזה פעל בנוגע לאופן אמירת
6 החסידות והפצת התורה והיהדות והפצת המעשיות
7 חוצה...

8 ועד כדי כך, שאפילו רופאו (שהי' פרופסור,
9 שזוהי מעלה נוספת לגבי רופא סתם) שאל אותו
10 בטענה - הייתכן שיסוריו התבטאו דוקא בכח
11 הדיבור, באופן כזה שלא יוכל למלאות את
12 שליחותו בעולם כרצונו?! הוא - בעל ההילולא -
13 זה שמרעיש כה חזק ("קאכט זיך") בהפצת התורה
14 והיהדות והפצת המעשיות חוצה, הקב"ה הי' צריך
15 איפוא לתת לו את מלוא האפשרות לבצע זאת
16 במידה המירבית, ובמילא הי' צ"ל שיוכל למשול
17 ולשלוט על כח הדיבור שלו, שע"י דיבור (בעיקר)
18 מפיצים תורה ויהדות (ע"י אמירת מאמרי חסידות,
19 ונתינת הוראות וכו'). ואדרבה: מכיון שמרעיש
20 כ"כ בעבודה זו, הי' צ"ל אצלו (לא רק שלילת
21 המציאות דמניעות ועיכובים בערך לאחרים, אלא
22 אדרבה -) יותר כחות מאשר לאנשים אחרים!

23 ואם-כן, הייתכן - שאל הרופא - שמבלי הבט
24 על כל זה, רואים בדיוק ההיפך - שיסורי גופו
25 פעלו בכח הדיבור בגשמיות, שזה השפיע גם
26 בפשטות (כביכול) בדיבור במאמרי חסידות שלו
27 וכו"ב, שבפשטות הענינים הדבר פעל שיהי' בזה
28 מיעוט (בכמות) מהראוי להיות, הן בהתפשטות
29 הדיבור שלו באמירת מאמרי חסידות, והן
30 בהתפשטות דברי חסידות שלו בכתב (כי אם היו
31 מתווספים יותר מאמרים, הי' מתווסף גם ב"חזרה"
32 של המאמרים, וגם ברשימות שבכתב).

33 ואע"פ שלא שייך לשאול שאלות על הנהגת
34 הקב"ה בעולמו, ובפרט עם נשיא הדור, ולא שייך
35 לומר "איך הי' צריך להיות", ו"איך לא הי' צריך
36 להיות" - אעפ"כ, קבע הקב"ה את הסדר ש"איני
37 מבקש לפי כחי אלא לפי כחך"¹¹², שישתדלו
38 להבין בשכל אנושי של כל יהודי "לפי כחך".

39 ובפרט בנדו"ד - שאין זו רק שאלה ע"פ שכל
40 (של רופא), הייתכן שנשיא הדור לא יכול למלאות

(113) ראה התוועדויות תשנ"ב ח"א ע' 286 ואילך.
(114) לקו"ד ח"א מב, סע"א ואילך. וראה ז"ח בלק ד"ה
אראנו (נה, ב).
(115) בראשית א, טז.

שלא בערך, לגבי הדורות שלפנ"ז בעבודה דהפצת
התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה, הן בריבוי
השפע (הספרים הנדפסים וכו'), והן בעשיית כל
העולם, עד לחוצה שאין חוצה ממנו, כלי לקבלת
האורות הגדולים, הן בנוגע לבנ"י - ע"י התרי"ג
מצוות, והן בנוגע לאוה"ע - ע"י הפצת השבע
מצוות בני נח¹²¹, כך שמאירים את כל העולם עם
"נר מצוה ותורה אור" באופן ד"אתפריעו כל
נהורין", שכל אחד יכול לקבל את האור כנשמה
בריאה בגוף בריא,

עד שרואים בפועל (כמדובר כמ"פ לאחרונה)
שאומות העולם ככו"כ מדינות מסייעים לבנ"י
בעבודתם (ע"ד ויותר מכפי שהי' ביציאת מצרים),
עד שגם במדינה ההיא שהיתה סגורה ומסוגרת
ריבוי שנים, ולא נתנו ליהודים לצאת ממנה, ולא
איפשרו להם לקיים תומ"צ בשלימות וכו' - הרי
לאחרונה נשתנתה מן הקצה אל הקצה, וכעת לא
זו בלבד שמאפשרים ליהודים להתנהג כרצונם,
ומאפשרים להם לצאת משם, אלא גם - מסייעים
להם בכך.

עד שרואים כיום בפועל, שנוסף לזה שבנ"י
עומדים "הכן כולכם" לגאולה, גם אוה"ע עומדים
"הכן כולכם" שבנ"י יצאו כבר מהגלות וילכו
לארץ ישראל בגאולה האמיתית והשלימה, ונשמות
בגופים בלי שום הפסק כלל, באים מיד לתכלית
השלימות ד"בא אל פרעה" בגאולה האמיתית
והשלימה, שלימות הגילוי ד"אתפריעו כל נהורין",
והי' לך הוי' לאור עולם"¹²².

יד. מזה מובן הלימוד עתה מ"בא אל פרעה":
דובר כמ"פ שכבר "כלו כל הקיצין"¹²³ וסיימו
הכל, והגאולה היתה צריכה לבוא כבר מזמן, ומפני
טעמים שאינם מובנים כלל וכלל עדיין לא באה.

מזה מובן, שעכ"פ כעת, צריכה הגאולה לבוא
תיכף ומיד ממש. ובלשון העולם: זהו הזמן הכי
נעלה ("העכסטע צייט") לגאולה האמיתית
והשלימה!

ולהעיר, שבלשון "הזמן הכי נעלה" ("העכסטע
צייט") מרומז תוכן הגאולה - ש"זמן" הקשור עם

שע"י הסתלקות נעשה עלי' וגילוי נעלה יותר
(מבחי' "אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו
עלמין"¹¹⁶), ואז הנשמה "אשתכח בכלהו עלמין
יתיר מבחיהו"¹¹⁷; וע"י חסידיו ותלמידיו
המקושרים אליו כנשמות בגופים כאן למטה בדור
התשיעי (תשיעי בתי"ו, ע"ד התי"ו ד"נתלו" לגבי
הטי"ת ד"נטלו") - נפעלת גם למטה השלימות
ד"נתלו המאורות", "אתפריעו ואתגליין מיני' כל
נהורין" כנשמה בגוף למטה.

מזה מובן החידוש דדורנו - הדור התשיעי -
לגבי כל הדורות שלפני זה, עד לדור שלפנ"ז (דור
השמיני): מכיון שהגאולה לא באה אז בפועל,
ה"בא אל פרעה" (הגילוי ד"אתפריעו כל נהורין"
למטה) לא הי' בתכלית השלימות כנשמה בגוף
בריא (היתה הסתלקות הנשמה מן הגוף, וגם
הנשמה בגוף היתה במצב ש"הדיבור הוא בגלות"
וכו'); משא"כ בדורנו זה - הדור האחרון לגלות
ודור ראשון לגאולה - נעשה תומ"י "נתלו
המאורות", שלא זו בלבד שלא חסר ח"ו במאורות
הגדולים דגילוי תושב"כ ותושבע"פ¹¹⁸, אלא
אדרבה - נוספת שלימות נעלית יותר [לא באופן
ד"כבר פה מאורייתא שבע"פ וכבר לשון מאורייתא
שבכתב", להיותו למעלה מזה], באופן שכנשמות
בגופים מקבלים בפנימיות "אתפריעו כל נהורין"
ש"נתלו" עתה, עי"ז שמשיח צדקנו בא מיד, "שלח
נא ביד תשלח" וילמד תורה את כל העם כולו¹¹⁹,
עד "תורה חדשה מאתי תצא"¹²⁰,

וזה פועל את השלימות והעלי' דכל הדורות
שלפנ"ז, עי"ז ש"הקיצו ורננו שוכני עפר", ובעל
ההלולא בראשנו.

חידושו של דורנו לגבי הדורות שלפני זה -
רואים בפועל בעבודת הדור: בדורנו זה נוסף, עד

(116) ראה תניא פכ"ז ולקו"ת ר"פ פקודי (מזח"ב קכח, ב. ועוד). תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג. וראה ד"ה באתי לגני הש"ית פ"א.

(117) זח"ג ע"א, ב. הובא ונת' באגה"ק סכ"ז וביאורה (קמו, א ואילך).

(118) ראה של"ה בהקדמתו טז, סע"א. במס' שבועות שלו קצא, א. וראה לקו"ת שה"ש יא, ד. אוה"ת בראשית יד, א. לו, סע"ב. במדבר ע' מו. מג"א ע' ב'שמא (בהוצאת תש"נ - ע' קמט). נ"ך ע' ריז. ועוד. וראה לקו"ש ח"ל ע' 10 ואילך.

(119) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב. לקו"ת צו יז, א ואילך. ובכ"מ.

(120) ישעי' נא, ד. ויק"ר פ"ג, ג.

(121) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ח ה"י.

(122) ישעי' ס, יט.

(123) סנהדרין צז, ב.

42 כולל ובמיוחד - ע"י ההוספה בלימוד תורתו
43 של בעל ההילולא וקיום הוראותיו.
44 וכל זה בהדגשה - שכל אחד יקבל על עצמו
45 שהלימוד בתורתו של בעל ההילולא ישלים וימלא
46 גם מה שנחסר בהתפשטות והפצת המעניות בגלל
47 המניעה ועיכוב בכח הדיבור דבעל ההילולא, הן
48 ע"י לימודו הפרטי בדיבור והן בהפצת המעניות
49 חוצה לאחרים.
50 טז. ובפרטיות יותר - בעל ההילולא התמסר
51 לכל סוג מבני" לפי ענינו כפי שראו את הפנים
52 הצהובות ושמות שהראה בעל ההילולא לכל
53 יהודי, אנשים נשים וטף - אנשים לפי ענינם, נשים
54 - לפי ענינן, וטף - לפי ענינם.
55 ובזה הוא אחד מחידושי של נשיא דורנו,
56 שבשנותיו האחרונות בפרט מסר נפשו על הפצת
57 התורה והיהדות - ובמיוחד לימוד התורה וחינוך -
58 דנשי ובנות ישראל ושל טף בישראל (דבר חידוש
59 לנשיא בישראל).
60 והגם שמצינו דוגמתו בגדולי ישראל בשנים
61 שלפנ"ז [כידוע ממכתביהם וכיו"ב], ה"ז לא
62 התקבל אצל כולם, ואפילו אלו שנתקבל אצלם -
63 ה"ז הי' עם כמה הגבלות; משא"כ פעולותיו של
64 בעל ההילולא בזה התפשטו והגיעו לריבוי מקומות
65 בעולם, והולך ומתפשט, ועי"ז נוסף שלא בערך
66 בלימוד התורה דנשי ובנות וטף בישראל.
67 מזה ישנה ההוראה - שחיוזק הפעולות בקשר
68 ליו"ד שבט צריך להיות עם כל הסוגים בבני",
69 אנשים נשים וטף, וכל סוג - לפי ענינו. והדגשה
70 מיוחדת על פעולות עם נשי ובנות ישראל וטף,
71 שנוסף לעבודתם בעצמם, נפעלת עי"ז הוספה גם
72 בעבודת כל בני הבית, כולל האנשים:
73 ייחודם של הטף הוא בכך שמחנכים אותם
74 קמעה קמעה, לפי הכלים שלהם, באופן שיוכלו
75 לקבל. ובלשון הכתוב 124 - שיוסף (ועד"ז יוסף
76 בדורנו) הכין "לחם לפי הטף". ונוסף לזה: טבע
77 הטף לפרר את האוכל¹²⁵, שע"ז יכול המאכל

1 מדידה והגבלה (עבר הוה ועתיד), נעשה "(הזמן)
2 הכי נעלה", באופן שאין למעלה הימנו. כלומר,
3 שהגבול (זמן) עצמו נעשה בלי גבול (הכי נעלה),
4 עד שמתאחדים ממש, ע"ד המדובר לעיל בענין
5 "אתפריעו כל נהורין".

6 ואדרבה: עיקר ההדגשה בזה היא על הגבול
7 של "זמן" גשמי - כי ברוחניות (עד לדרגות "הכי
8 נעלות") יש כבר שלימות הענינים עד לשלימות
9 דגאולה (רוחנית), עיניהם הרוחניות דבנ"י רואים
10 כבר את הגאולה; כעת צריך רק לפתוח את העינים
11 הגשמיות, שגם הם יראו את הגאולה כפי שהיא
12 בגלוי לעיני בשר בזמן הזה.

13 וכמובן גם בפשטות: עיקר הגעגועים לגאולה
14 הם לא מצד הרוחניות והנשמה, כי מצד רוחניות -
15 הנשמה בשלימות וכל הענינים בשלימות (והגם
16 שיהודי נמצא נשמה בגוף בעולם הזה הגשמי, הרי
17 מצד הנשמה והרוחניות לא מורגש חושך העולם),
18 משא"כ מצד גשמיות הענינים של הגוף, שם
19 בעיקר נרגש ההעלם והסתור, ובמילא - ה"ז מעורר
20 את הגעגועים לגאולה.

21 והחידוש בגאולה הוא בכך, שהגילוי
22 ד"אתפריעו כל נהורין" יהי' גם בגשמיות העולם
23 הנראה לעיני בשר, במקום זמן גשמי, שיעשה
24 דירה לו ית' בתחתונים. ואדרבה: בזה מתבטאת
25 השלימות גם ברוחניות (שלכן לע"ל הנשמה ניוזנית
26 מן הגוף), משום כך הגאולה בגשמיות תביא
27 גאולה בכל העולמות והדרגות למעלה.

28 טו. ובנוגע לפועל:

29 בעמדנו בימי ההכנה ליו"ד שבט, יום ההילולא
30 של נשיא דורנו - כשנוספת עלי' בנשיא הדור כ"ק
31 מו"ח אדמו"ר, ועל ידו - בכל אנשי הדור, נשי
32 הדור וטף הדור - צריך כל יהודי בדורנו, אנשים
33 נשים וטף, לקבל החלטות טובות בנוגע לכל
34 הענינים שתבע בעל ההילולא, החל מ"נר מצוה
35 ותורה אור", לימוד התורה (תושב"כ ותושבע"פ)
36 וקיום המצוות בהידור, הן בנוגע לעצמו והן בנוגע
37 להזולת - העבודה דהפצת התורה והיהדות והפצת
38 המעניות חוצה, באופן ד"בא אל פרעה", לעשות
39 כל יהודי לכלי לקבלת "אתפריעו כל נהורין" ד"שני
40 המאורות הגדולים", תושב"כ ותושבע"פ, נגלה
41 דתורה ופנימיות התורה,

(124) ויגש מזו, יב.

(125) ראה פסחים י, ב. וראה מפרשים עה"פ ויגש שם
(לק"ט, רא"ם ושפ"ח לפרש"י), דוהו הדגשת הכתוב "לחם לפי
הטף", כי מצד טבעם לפרר, צריך ליתן להם יותר משיעור
אכילתם. וראה שיחת ש"פ ויגש תנש"א הערה 47 (התועודיות
תנש"א ח"ב ע' 90).

ועושה עבודתו עם נשמה בריאה וגוף בריא, 34
בדוגמת כהן גדול שהוא שלם בכל (כנ"ל ס"ח). 35

ואפילו אם ישנו ח"ו הפסק וירידה "ברגע קטן 36
עזבתיך" 130, שחסר אב או אם ר"ל (מכיון 37
שהגאולה עדיין לא באה בפועל) - הרי זו ירידה 38
צורך עלי, רק כדי להגיע לדרגה נעלית יותר 39
בגילוי ד"בא אל פרעה", הן בנשמה, ועוד ועיקר - 40
בבני ביתה, הבנים ובעיקר הבנות, שיראו למלאות 41
ולהמשיך לעשות את עבודתה בחיים, ברוח 42
שהחדירה ע"י חינוכם, כי ע"י "זרעה בחיים", "אף 43
היא בחיים" 131. 44

ובכללות - שע"י יתווסף עוד יותר בגילוי 45
הנשמה בבחי' שושנה 132, המקבלת מהקב"ה 46
הנקרא שושן, עד שנעשית התאחדות גמורה 47
ד"ישראל וקוב"ה כולא חד". 48

יח. ויהי רצון, שע"י עצם קבלת ההחלטות 49
בקשר עם יו"ד שבט - כולל, שכל אחד משתתף 50
בכל הפעולות והמנהגים הקשורים עם יו"ד שבט, 51
החל מהתוועדות שעורכים בכל מקום ביום זה, 52
ובשבבות שלפניו ושלאחריו - 53

שעוד לפני זה יהי' "הקיצו ורננו שוכני עפר", 54
ובעל ההילולא בראשנו, ותיכף ומיד ממש, בפירוש 55
הממשי של "ממש" - כידוע 133 שצדיקים קמים 56
בתח"מ מיד, וחוגגים יחד איתו את יום ההילולא, 57

ותיכף ומיד ממש נעשה "בשלח פרעה את 58
העם" 134, "ובני ישראל יוצאים ביד רמה" 90 - 59
שיוצאים מהגלות והולכים לארץ הקודש, 60
וירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש 61
השלישי, ולקדש הקדשים, 62

ה' ימלוך לעולם ועד 135. 63

1 להגיע גם לאחרים שאינם יכולים לקבל יותר
2 מאשר פירושים קטנים.

3 ועד"ז בנוגע לנשי ובנות ישראל:

4 בין המצוות המיוחדות של נשי ובנות ישראל -
5 הדלקת נרות שבת קודש ויום טוב. שזהו גם
6 מחידושי דורנו - שניתוסף ריבוי גדול דנשי ובנות
7 ישראל המדליקות נרות שבת קודש ויו"ט, ועי"ז
8 מאירים את בתיהם והעולם ב"נר מצוה ותורה
9 אור", עד לאופן ד"אתפריעו כל נהורין".

10 כנראה בפשטות, שכאשר מדליקים נר נעשה כל
11 החדר מואר באור הנר. ולהיותו נר קדוש, שבירכו
12 עליו, ה"ה מאיר את כל החדר בקדושה - ע"ד
13 הענין ד"אתפריעו כל נהורין".

14 [משא"כ מצוות אחרות, יכולות להיות באופן
15 שמצוה אחת מחולקת מחברתה. וכדייק לשון
16 חז"ל 126 "מלאין מצוות כרמון": הוא אכן מלא
17 מצוות, אבל הם מחולקות זו מזו ומכוסות, בדוגמת
18 הגרעינים ברימון].

19 ועפ"ז מובן ג"כ, איך ע"י נשי ובנות ישראל
20 מיתווסף בקיום המצוות דכל בני ביתם, גם של
21 הבעל והבנים. וכפשטות הענין: הדלקת נרות שבת
22 היא הפתיחה שמכניסה את כל השבת עבור כל בני
23 הבית, ורק לאחר"ז באים תפלות השבת והקידוש
24 של האנשים. ועד"ז בכללות יותר - כמאמר
25 הגמרא 127 שע"י הדלקת נרות שבת קודש, זוכים
26 לבנים תלמידי חכמים, "דכתיב כי נר מצוה ותורה
27 אור .. ע"י נר מצוה דשבת .. בא אור דתורה" 128.
28 ויש לומר שזה מרומז גם בגימטריא של "נר" 129
29 - רמ"ח מצוות עשה חדורים ומונהגים ע"י שני
30 הקוים דאהבה ויראה.

31 יז. ובכללות - הלימוד מכך, שעבודתו של
32 יהודי צריכה להיות באופן ד"אתפריעו כל נהורין",
33 שכל מציאותו חדורה ב"נר מצוה ותורה אור",

(130) ישע"י נד, ז.

(131) ראה תענית ה, ב.

(132) ראה זח"ג קז, א. סה"מ תקס"ח ע' צ. וראה ספר
הליקוטים דא"ח צ"צ ערך שושנה. וש"נ.

(133) זח"א קמ, א.

(134) ר"פ בשלח.

(135) שם טו, יח.

(126) חגיגה בסופה. וש"נ.

(127) שבת כג, ב.

(128) פרש"י שם.

(129) ראה זח"ב קסו, ב. לקו"ת בהעלותך לג, ג. שלח מד, ד.

ובכ"מ.

לקוטי שיחות פרשת בא כרך טז

לשחיטתו", ומדוע דוקא "ארבעה ימים", עדיין 18
נשאתה?? 11! 19

(ב) יתר-עליכן: רבי מתיא בן חרש אינו מדבר כלל 20
אודות לקיחת השה, אלא אודות "דס פסח", אשר בפשטות 21
הכוונה היא לציווי¹² "ולקחו מן הדם ונתנו על שתי 22
המזוזות...", והתעסקות זו ב"דס הפסח" היתה רק לאחר 23
השחיטה – בי"ד ניסן בין הערביים! 24

(ג) אף אם נאמר (בדוחק) שההתעסקות בדם הפסח 25
כוללת גם את לקיחת השה, כהכנה לשחיטתו, עדיין לא 26
מובן מדוע מזכיר כאן רבי מתיא בן חרש בענין של "מפני 27
מה הקדים לקחתו..." גם את "דם מילה"? 28

(ד) יתירה מזאת: על "דם מילה" גם "ציווה בפסח 29
דורות", ומי שכבר היה נימול מקודם, לא נצטווה על כך 30
גם בפסח מצרים! 31

ב.

הקדמת הלקיחה בדי' ימים, כדי לצרף למילה

יש המסבירים¹³ שעל ידי דברי רבי מתיא בן חרש, 32
ש"נתן להם שתי מצוות" – דס פסח ודם מילה – מובן 33
מדוע צריך היה לקחת את השה "ארבעה ימים" לפני 34
השחיטה: 35

א.

"הקדים לקחתו לשחיטתו" - דברי רש"י והשאלות על כך

1 אחד מן ההבדלים בין פסח-מצרים לבין פסח-דורות
2 הוא, שבפסח-מצרים "הקדים לקחתו לשחיטתו ד'
3 ימים"¹, "בעשור לחודש"² – "מה שלא ציוה כן בפסח-
4 דורות"³, למרות שגם בפסח-דורות דרוש "ביקור (ממום)
5 ארבעה ימים קודם שחיטה"⁴, אבל לקיחת השה אינה
6 צריכה להיעשות "בעשור לחודש"⁵.

7 את הסיבה להקדמת לקיחתו "לשחיטתו ארבעה
8 ימים"¹, בפסח-מצרים (לא כמו פסח דורות) מציין רש"י⁶
9 (לפי מכילתא⁷): "היה רבי מתיא בן חרש אומר: הרי הוא
10 אומר⁸ "ואעבור עליך .." – הגיעה שבועה שנשבעתי
11 לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצוות להתעסק
12 בהם כדי שיגאלו שנאמר⁹ "ואת ערום ועריה", ונתן להם
13 שתי מצוות: דס פסח ודם מילה שמל¹⁰ באותו הלילה..."

14 וצריך להבין:

15 (א) רבי מתיא בן חרש מסביר רק מדוע ציוה אותם ה'
16 בקרבן פסח (כדי שיהיו בידם "מצוות להתעסק בהם כדי
17 שיגאלו"), אבל השאלה "מפני מה הקדים לקחתו

(1) פרש"י פרשתנו יב, ו. ממכילתא עה"פ.

(2) פרשתנו שם.

(3) לשון רש"י שם. וראה הערה 6.

(4) פסחים צו, א. ממכילתא ופרש"י פרשתנו שם (ומסתמת לשון
רש"י* משמע, שהוא דין גם בפסח דורות). וראה אנציקלופדי' תלמודית
ע' ביקור מומים (ע' קטג), וש"נ. תורה שלמה פרשתנו מילואים לכתוב
י"א ס"י ב.

(5) פרש"י שם, ג ד"ה הזה. ממכילתא ותיב"ע עה"פ. פסחים שם.
(6) שם, ו – לאחר שפרש "והי' לכם למשמרת, זה לשון ביקור
כו". וראה מפרשי רש"י "גו"א, דברי דוד, משכיל לדוד ועוד) ביאור
המשך ב' הענינים שבפרש"י [ובפרט שהשאלה "מפני מה הקדים לקחתו
כו" הי' לכאורה צ"ל מקומה לעיל בפסוק ג (קכושיית הרא"ם ועוד)] –
דמכיון שענין ביקור ממום ד' ימים הוא גם בפסח דורות (כנ"ל
הערה 4), א"כ עכצ"ל דזה שהלקיחה היא בעשור לחודש אינה כשכיל
ביקור ממום**, שהרי בפסח דורות אין צ"ל הלקיחה בעשור לחודש:
וא"כ קשה "מפני מה הקדים לקחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא
צוה כן בפסח דורות",

[ומתורצת עפ"י גם הוספת רש"י (על לשון המכילתא) "מה שלא
צוה כן בפסח דורות" – כי זהו יסוד השאלה "מפני מה הקדים כו",
כנ"ל (ראה דברי דוד שם)].

(7) עה"פ.

(8) יחזקאל טז, ח.

(9) שם, ז.

(10) תיבות אלו ליחא במכילתא שלפנינו. וראה משכיל לדוד כאן.

לקמן בפנים סעיף ב' והערה 15, 18.

(11) בגו"א כאן מפרש*** דמכיון שפסח טעון התעסקות דביקור
מום ד' ימים לכן הקדים גם לקחתו ד' ימים כדי שיעסקו בו ד' ימים –
אבל ביאור זה לא נרמז כלל בדברי רמב"ח (כי רמב"ח מבאר רק הצורך
שהיו עסוקים במצות בכלל).

(12) פרשתנו שם, ז. שם, כב.

(13) רבותינו בעה"ת (דעת זקנים פסוק ג. הדר זקנים פסוק ו).
ועד"ז בריב"א ורע"ב כאן (כפי' האחרון). וראה גם אלשיך ומשכיל לדוד
כאן באר"א קצת (וראה לקמן הערה 15).

בריב"א ורע"ב שם לפנ"ז מפרשים שטעמו של רש"י למה הקדים
ד' ימים קודם שחיטה הוא "כדי להיות הלקיחה בשעת משיכת ידם
(הפרשתן) מע"ז שהיא בעשור .. משכו וקחו" – אבל (נוסף לזה שלא
ביארו למה הביא רש"י בפירושו מאמרו של רמב"ח) עדיין חסר ביאור,
מהו הענין בזה שהלקיחה תהי' בשעת משיכת ידם מע"ז (ולאידך –
הדיבור הי' ברי"ח והציווי דמשכו כו' מע"ז בפועל דחו ל"בעשור
לחודש"?).

(*) במכילתא שם מסיים "והי' לכם למשמרת להוציא פסח דורות .. מקחו זמן מן". וראה מפרשי המכילתא. תנ"ש שם.

(**) וצ"ע ברבינו בחיי (לעיל פסוק ג): "והי' נלקח בעשור ונשחט בי"ד. למדך הכתוב שהוא טעון ביקור ארבעה ימים, ולכן הקדים לקחתו לשחיטתו ארבעה ימים".
וראה תנ"ש שם.

(***) בתי' הא'. תירוצו הב' (וכן התנ"י שבצידה לדרך כאן) אינו ע"ד הפשט. ע"ש.

מאמר חז"ל בשם אומרו, יש לכך סיבה מיוחדת, שעל ידי
 ידיעת שמו של בעל המאמר מובנים יותר הדברים.
 בענינו מביא רש"י ממכילתא שני פירושים, בזה אחר
 זה, בראשון הוא מציין את שם האומר – רבי מתיא בן
 חרש – ואילו בשני הוא משמיט את שם האומר!²⁵
 הכרחי לומר, שבציון שמו של רבי מתיא בן חרש
 רוצה רש"י להסביר טוב יותר את הפירוש, ולא כך לגבי
 הסיבה של "ושהיו שטופים...".
 בנוסף לכך צריך להבין: רש"י אינו מסתפק בציון שמו
 רבי מתיא בן חרש, אלא מצטט את לשון המכילתא –
 "והיה רבי מתיא בן חרש אומר" – כך הוא נהג תמיד לומר,
 מה מוסיף פרט זה להבנת הפירוש?²⁶

ה.

מטרת הפסח - ביטול "ושהיו שטופים..."

ההסבר לכל זאת הוא:
 רש"י אומר "ושהיו שטופים..." (ולא "דבר אחר"
 וכדומה), מפני שלפי דרך הפשט – דרכו של רש"י – אין
 בדברי רבי מתיא בן חרש תשובה לשאלה "מפני מה
 הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים", ואין הוא מזכיר
 כלל את לקיחתו השהיה.²⁷
 התשובה (לפי הפשט) לשאלה זו היא בסוף דברי רש"י
 "שהיו שטופים באילנים, אמר להם משכו וקחו לכם...".
 כלומר, (לא רק שכדי להיות ראויים ל"קחו לכם צאן
 של מצוה" עליהם לקיים תחילה "משכו ידיכם מאילנים",
 שאילולא זאת אסור לאכול מקרבן פסח²⁸, אלא)
 בעצם זאת שישאל יקחו "צאן של מצוה", הם יבטלו
 את "היו שטופים באילנים" (כדלהלן בסעיף ז), ובנוסף

1 לאחר ברית מילה אין לצאת לדרך שלושה ימים (מפני
 2 הסכנה), כפי שכבר ציין רש"י בפרשת שמות¹⁴, ולכן היתה
 3 מילת בני ישראל בעשור לחודש, כדי להכניס ליציאת
 4 מצרים. (ב"מלו באותו הלילה" כוונת רש"י היא ללילה של
 5 לקיחת הפסח¹⁵).
 6 ולפיכך הקדימו גם את לקיחת הפסח ל"בעשור
 7 לחודש", כדי לקיים את שתי המצוות ביחד – דם פסח
 8 ודם מילה.
 9 אבל פירוש זה בכוונת רש"י קשה מאוד כי רש"י אומר
 10 כאן¹⁶, שדם המילה היה ביחד עם דם הפסח, "מתבוססת
 11 בדמיין¹⁷, בשני דמים", וזה היה אור לט"ו ניסן¹⁸.

ג.

שאלות נוספות על המשך הפירוש

12 בהמשך אומר רש"י: "ושהיו שטופים באילנים, אמר
 13 להם: משכו וקחו לכם¹⁹, משכו ידיכם מאילנים וקחו לכם
 14 צאן של מצוה".
 15 ענין זה אינו המשך דברי רבי מתיא בן חרש, אלא
 16 דעתו של רבי אליעזר הקפדן²⁰, החולק על רבי מתיא בן
 17 חרש, וסובר שכן היו לישראל מצוות, ואדרבה: "ארבעה
 18 מצוות שאין כל העולם כדאי בהם".
 19 אם-כן תמוה: רש"י צריך היה לומר "דבר אחר" או
 20 "ויש אומרים" וכדומה, כי אלה דעות סותרות, ומדוע הוא
 21 אומר "ושהיו שטופים..." – בוא"ו החיבור, כהמשך לדברי
 22 רבי מתיא בן חרש?

ד.

הסיבה לציטוט שמו של בעל המאמר

23 פירוש רש"י זה הוא דוגמא בולטת לכלל, שצויין
 24 והודגש כבר מספר פעמים, שכאשר מצטט רש"י בפירושו

(14) ד, כד.

(15) במשכיל לדוד מפרש, דהקב"ה ציום שימולו בעשור לחודש
 אלא שקצתם לא מלו אז ומלו א"ע בליל טו (ואליהם כוונת רש"י ב"מלו
 באותו הלילה"), ע"ש – אבל (נוסף על מה שיש להקשות בגוף פירושו,
 כדלקמן הערה 18, הרי) עניין זה לא נמצא בפרש"י, אפילו לא ברמז.
 ומסתמית לשונו "מלו באותו הלילה" .. מתבוססת בדמיין" משמע, שמדבר
 רק ע"ד מילת בני" בליל טו.

(16) בהמשך לשונו – ובמכילתא הובא רק לשון הכתוב
 "מתבוססת בדמיין".

(17) יחזקאל שם, ו.

(18) וכן מפורש בשמו"ר פי"ט, ה. שהש"ר פ"א, יב (ג). וכן מוכח
 לפי דרשת חז"ל ("פדר"א פכ"ט. תיב"ע פרשתנו שם, יג. ועוד) שגם מדם
 מילה נתנו לאות על הבתים.

ולהעיר, שלפרש"י (לקמן פסוק מג) האזהרה ד"כל ערל לא יאכל

בר" (שם, מוח) נאמרה ב"ד בניסן [נעפ"ז צ"ע במ"ש במשכיל לדוד כאן,
 דמה שהקדים לקיחתו לעשור בחודש הוא "כדי שיתרצו למול א"ל וקחו
 .. להזכירם שהם צריכים לעשות הפסח וכל בן נזר לא יאכל בו כו" –
 שהרי אזהרה זו נאמרה לאחר זה ב"ד].

(19) פרשתנו שם, כא.

(20) ראה רא"ם (ועוד) כאן.

(21) ובפרט שנותן מקום לטעות שזהו המשך דברי רמב"ם.

(22) להעיר שבדפוס שני דרש"י לא העתיק תיבת "הי".

(23) ראה גם ש"ך עה"ת כאן (ושם, שזהו הדיוק "הי" רמב"ם אומר
 כו", כי רמב"ם לא בא לתרץ למה קדמה לקיחתו כו" – אלא שבעל
 המכילתא מביא ש"הי" רמב"ם אומר כו" כי ע"פ דרשתו מתורצת גם
 שאלה זו, ע"ש. וראה גם אלשיך כאן).

(24) פרשתנו שם, מג ובפרש"י.

23 – מדוע הסתפק²⁷ בשתי מצוות²⁸ ?
 24 ההסבר לכך הוא: כל אחת משתי המצוות בטלה פרט
 25 אחר שבמצב "ערום ועריה". לישראל היה אז חסרון
 26 כפול²⁹:
 27 (א) חסר להם "עשה טוב", קיום מצוות, ולא היה להם
 28 במה לצעוד לקראת "תעבדון את האלקים על ההר הזה"
 29 (שבזכות זאת "הוציאך את העם ממצרים"³⁰),
 30 (ב) הם היו פגומים ב"סור מרע", נדבק בהם הרע של
 31 ארץ מצרים, ערוות הארץ. ולכן, אף אם יהיו להם "מצוות
 32 להתעסק בהם", לא ייתכן "שיגאלו" לגמרי ממצרים, אם
 33 לא יסירו את הרע, כי איך אפשר לצאת ממצרים אם יש
 34 בהם הרע של מצרים³¹ ?!
 35 לפיכך ניתנו להם שתי מצוות³²: מצוה אחת המביאה
 36 ל"עשה טוב" – דם מילה³³, המכניסה את בני ישראל
 37 בברית עם ה'³⁴, ומצוה אחת הגורמת ל"סור מרע" – דם
 38 הפסח (כדלהלן בסעיף ז).
 39 [בכך מובנת יותר ההדגשה שנתנו להם את דם פסח
 40 כמצוה להתעסק בה, כי לכאורה: עיקר מצוות קרבן פסח
 41 היא אכילתו³⁵,
 42 (כפי שרואים שמיד עם לקיחת השה, עליו להיות "שה
 43 לבית" באופן של "מכסת נפשות איש לפי אכלו..."³⁶,
 44 ודוקא זה ש"ראוי לאכילה, פרט לחולה..."³⁷).
 45 אלא לפי האמור לעיל מובן, שדם הפסח מדגיש את
 46 השלילה³⁷ – ביטול הרע של מצרים].

1 לכך צריך שהשה יהיה ברשותם ארבעה ימים לפני
 2 השחיטה (כדלהלן).
 3 אלא, שיש צורך בהקדמה לכך: המטרה העיקרית של
 4 קרבן פסח (מצרים), לפי הפשט, היא כשמו – "פסח
 5 על-שם הדילוג והפסיחה"²⁵, שדם הפסח הוא סימן
 6 למקומות שאותם "הקב"ה מדלג... וקופץ..."²⁵.
 7 ומהו הקשר בין זאת לבין "היו שטופים באלילים"?
 8 לפיכך מקדים רש"י בדבריו את מאמר ר' מתיא בן
 9 חרש, שהמצוות שהטיל הקב"ה על ישראל לפני הגאולה,
 10 ניתנו בעיקר כדי לבטל את המצב של "ואת ערום ועריה",
 11 וכדי שיהיו להם "מצוות להתעסק בהם כדי שיגאלו":
 12 ומכך ש"נתן להם שתי מצוות, דם פסח ודם מילה",
 13 מובן, שעיקר מטרת הפסח (לגבי הסרת ה"ערום ועריה")
 14 אינה בענין החיובי שבו – שחיטתו ואכילתו וכו', אלא
 15 בענין השלילי, הסרת ענין בלתי־רצוי, כדלהלן.
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22

שתי מצוות – כנגד "סור מרע ועשה טוב"

16 כשמעיינים בדברי רבי מתיא בן חרש ש"נתן להם שתי
 17 מצוות...", כי הם היו במצב של "ערום ועריה", נשאלת
 18 השאלה:
 19 מדוע דוקא "שתי מצוות"? – ממה־נפשך: כדי לבטל
 20 את המצב של "ערום" מספיקה מצוה אחת, ואם רצה
 21 הקדוש־ברוך־הוא, לפי הנוהג של "כי תראה ערום
 22 וכסיתו"²⁶, להלבישם ביותר "לבושים" – מצוות וזכויות

(33) ראה עד"ז אלשיך כאן. וראה אוה"ת יתרו (כרך ז' ע' ב'תרצו):
 פסח הוא מל' .. ובה מל"ת .. ז"א שבו מ"ע והיינו ע"י מילה * יסוד ז"א
 (וראה שם ע' ב'תרצו), ובאוה"ת שה"ש (ע' תפז): במצרים בשתי מצות
 בדם הפסח ובדם המילה .. דם פסח ה' גבורות שבמלכות ודם מילה ה'
 חסדים שביסוד.
 ועפ"ז מתורץ מה שהקדים (רמב"ח ורש"י דם פסח לדם מילה –
 מתאים להסדר (כבקר) סור מרע (ואח"כ) ועשה טוב (ראה אלשיך שם);
 וכן ה' גם אצל בני" במצרים (גם לרש"י), שהרי פסח ה' בין הערביים,
 ומילה – "באותו הלילה".
 (34) וגם: מכיון שהי' צ"ל תיקון ע"ז שלא קיימו מצות, הי' צ"ל
 ע"י מצוה שהיו מחוייבים בה מנבר, ולא מצוה שנתחדשה רק עתה.
 (35) בלשון המשנה (פסחים ע"ב, ב) – הפסח "לא בא מתחילתו
 אלא לאכילתו".
 (36) פרשתו שם, ג"ד.
 (37) רש"י שם.
 (37*) עפ"ז יש לתרץ ג"כ מ"ש במשכיל לדוד ש"מצות הפסח
 (לחוד) אין בה כדאי שהיא מצוה שאין בה שום צערא דגופא אדרכה
 הנאה וטעמא – כי העיקר במצות הפסח כאן הוא "דם פסח", שלילת
 הרע, כבפנים.

(25) פרש"י שם, יא.
 (26) ישע"י נח, ז. וראה לקמן סעיף יוד ובהערה 61.
 (27) להעיר ממדר"ל (מכות כג, ב במשנה) רצה הקב"ה לזכות את
 ישראל לפיכך הרבה להם תומ"צ.
 (28) ראה – ע"ד הדרוש – גר"א כאן. גבורות ה' פל"ה.
 (29) וכי' הלשונות "ערום ועריה". וראה ריטב"א להגש"פ, שמפרש
 "ערום" – ערומים מן המצות. "ומהו ערי" .. שלא קיימו מצות מילה".
 (30) שמות ג, יב וברש"י.
 (31) ע"פ המבואר בפנים יש לבאר זה שהעתיק רש"י (בראי' ה' –
 מזכרי' ט, יא) גם סיום הכתוב (גם את בדם ברייתך שלחתי אסירך)
 מבור אין מים בו" – דלכאורה אין זה מוסיף כלום בהראי' –
 כי בתיבות אלו מרמז רש"י לפירושו בפ' וישב עה"פ (לז, כד)
 "והבור רק אין בו מים" – "מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו",
 היינו דכאשר "מים אין בו" באים בו במילה נחשים ועקרבים (ראה
 לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 350 ואילך): ועד"ז בענינו, דמכיון ש"לא
 היו בידם מצות", בדרך ממילא נעשו "שטופים באלילים" (נתדבק בהם
 הרע של מצרים).
 (32) ראה גם גבורות ה' שם (אלא ששם מפרש, דמילה היא הסרת
 הערלה והפסח הוא עבודתו לו ית'. וראה הערה הבאה).

(*) להעיר דמצות מילה היא (לא רק שלא יהא ערל, כ"א גם) שיהא מהול (ראה צפנ"ט לרמב"ם ריש הל' מילה ובב"נ. לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 12 ואילך. וראה עד"ז
 החסידות סתמ"צ להצ"צ מצות מילה. אוה"ת בראשית כרך ד' ס"פ לך).

ז.

דעתו, ואילו היה לו שהות להימלך אל לבו לא היה 29
עושה". 30

כלומר, ההוכחה לביצוע פעולה בישוב הדעת 31
ובמחשבה היא רק לאחר ארבעה ימים⁴⁴, כשם שאצל 32
אברהם היה ה"יום השלישי" יום הרביעי⁴⁵ אחרי הציווי 33
"קח נא את בנך..."⁴⁶, שהרי "ויקם וילך אל המקום..." 34
היה "בבוקר"⁴⁷ שלאחר הציווי. 35

ח.

שמו של רבי מתיא - מסביר את הפירוש

כדי ש"בן חמש למקרא" יבין טוב יותר את מאמר 36
רבי מתיא בן חרש, שבלי להתחשב ב"שבועה 37
שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו", זקוקים ישראל 38
ל"מצוות להתעסק בהם כדי שיגאלו"⁴⁸, מציין רש"י 39
שבעל המאמר הוא רבי מתיא בן חרש, ושאת המאמר 40
הזה "היה רבי מתיא בן חרש אומר" – נהג לאמר 41
זאת לתלמידיו, כי זה היה ההסבר לדרכו התמידית 42
שלו: 43

מסופר בגמרא⁴⁹, במסכת סנהדרין, ששיבתו של רבי 44
מתיא בן חרש היתה ברומי. היו בימיו ישיבות אחרות, וגם 45
בארץ ישראל, אבל הישיבה שלו, הגדולה ביותר 46
בתקופתו⁵⁰, היתה דוקא ברומי. 47

ולכאורה: מדוע הקים את ישיבתו ברומי⁵¹, וגרם לכך 48
שיהא צורך ללכת ממקומות אחרים אל רומי, כדברי 49
הגמרא "צדק צדק תרדוף, הלך אחר חכמים לישיבה..." 50
אחר רבי מתיא לרומי", ולא הקים אותה בארץ ישראל⁵² 51
(כרבי עקיבא, אשר "אחר רבי עקיבא לבני ברק"⁴⁹ 52
וכדומה)? 53

על כך אומרים "היה רבי מתיא בן חרש אומר..." – 54
הוא נהג תמיד לנחם את תלמידיו על הימצאם ברומי, 55
באומרו, שהגאולה תלויה בכך שיקימו ישיבה דוקא במצב 56

לקיחת השה - ביטול היותם "שטופים באילים"

1 כיצד קשור דם הפסח ל"סור מרע"?

2 וכן: מכיון ש"לא היו בידם מצוות" מובן, שהמצוות 2
3 ש"נתן להם" הן מצוות כלליות³⁸, כמצוות מילה שאינה רק 3
4 מצוה פרטית, אלא גם כללית, זהו "אות ברית ביני 4
5 וביניכם"³⁸, וצריך לומר, שגם בדם הפסח יש ענין כללי 5
6 ב"סור מרע", ומהו?

7 לשם כך ממשיך רש"י ואומר "ושהיו שטופים 7
8 באילים, אמר להם משכו וקחו לכם צאן של מצוה" – 8
9 הפסח ביטל את היותה של ישראל "שטופים" (שלא סתם 9
10 כרגיל) באילים" (לא ענין בלתי-רצוי סתם), כדלהלן: 10
11 בפרשת וארא³⁹ כבר למדנו, שהצאן היה העבודה-זרה 11
12 של מצרים. ואם-כן יוצא, שעצם לקיחת השה – "יראת 12
13 מצרים"⁴⁰ – במטרה של "ושחטו אותו", ניתק אותם 13
14 מעבודה-זרה⁴¹. ויתר-על-כן – באופן של "לשחטו", 14
15 להיפך מ"שטופים באילים". 15

16 מכך יובן מדוע צריך היה לקחת את השה ארבעה ימים 16
17 לפני השחיטה: 17

18 כיוון שישראל היו "שטופים באילים", ולא עבדו 18
19 עבודה-זרה רק פעם אחת, צריכה היתה להתבצע פעולה 19
20 שתעקור מציאות זו. אילו היו לוקחים את השה ושוחטים 20
21 אותו מיד, בפעולה אחת, לא היה די בכך כדי לנתקם 21
22 מהיותם שטופים בעבודה-זרה. רק באמצעות לקיחת השה 22
23 (יראת מצרים) אליהם לזמן ממושך, כדי לשחטו⁴², ניתן 23
24 היה לבטל את היותם "שטופים באילים". 24

25 ולפיכך היה צריך הדבר להימשך ארבעה ימים, כפי 25
26 שכבר פירש רש"י לפנינו⁴³, לגבי העקידה⁴³, שהקדוש-ברוך- 26
27 הוא הראה לאברהם את מקום העקידה רק "ביום 27
28 השלישי", "כדי שלא יאמרו הממו וערבבו פתאום וטרד 28

(45) כי בפשטות, "ביום השלישי" היינו משיצא מביתו (כמ"ש
הראב"ע שם. רמב"ן שם, ג (בכמה דפוסי הרמב"ן נשמטה תיבת
והולכים)).

(46) שם, ב.

(47) שם, ג.

(48) ובפרט שכבר פרש"י לעיל (שמות ג, יב): ששאלת מה זכות
יש לישראל שיצאו ממצרים .. עתידים לקבל התורה.

(49) לב, ב.

(50) הגהות מיימוניות הל' סנהדרין ספ"ו.

(51) ובפרט ע"פ פרש"י ס"פ וישלח.

(52) ובפרט שכשיצא רמב"ח לחו"ל קרע בגדיו (ספרי ראה יב,

כט).

(38) להעיר ממה"ל (כריתות בתחלתה): ל"ו כריתות בתורה כו'
הפסח והמילה במצות-עשה. וראה אוה"ת יתרו שם.

(38*) לך י, יא. וראה גו"א כאן.

(39) ח, כב וברש"י.

(40) לשון רש"י שם.

(41) ראה גם אלשיך ואוה"ח כאן. – ועפ"ז מתורצת קושיית הבאר
מים חיים (לאחי המהר"ל) כאן ד"א"כ יהי' להם ג' מצוות" (גם פרישת
ע"ז) – כי פסח ופרישת ע"ז תוכנם ותועלתם בידו היינו הך.

(42) ובפרט שהי' קשור עם מסנ"פ, וכמסנ"ן (וארא שם) "הן נזבח
גו' ולא יסקלונו". וראה מדרש שהובא בבעה"ת (דלעיל הערה 13). טור
או"ח סי' תל ובבב"ח שם. וראה גם תיב"ע כאן.

(43) וירא כב, ד.

(44) להעיר מרש"י יתרו יט, טז: הוא יום ד'.

י.

הרבי הרי"צ - ישיבתו דוקא בחו"ל למען הגאולה

זהו אחד מן הרמזים שבפרשה ליום ההילולא של כ"ק
מו"ח אדמו"ר – יו"ד שבט – שהסתלק בשבת פרשת
בא⁶⁰:

הרבי בעצמו עסק בהפצת התורה ומצוותיה עד כדי
מסירות נפש, ועד להפצת מצוות מעשיות בין כל סוגי
היהודים, כפי שמפורסמים על כך כמה וכמה סיפורים,
וכל זאת, באופן – כפי שהוא הסביר בשיחה⁶¹ – של
כי תראה ערום וכסיתו ומבשרך לא תתעלם, שכאשר
רואים יהודי ערום ללא ציצית וללא תפילין – "וכסיתו",
(כשם שרבי מתיא בן חרש אומר – "ואת ערום ועריה,
ונתן להם שתי מצוות"⁶²),

ולמען עבודה זו היתה ישיבתו דוקא בחוץ־לארץ,
בתוך הגולה⁶³, וגם שם דוקא בתוך העיר, בתוך קול המונה
של רומי⁶⁴, כדי ששם יחפשו יהודים השרויים במצב של
"ערום ועריה" ויתנו להם מצוה אחת, שתי מצוות, וכך
הלאה, "להתעסק בהם", והולך ומוסיף ואור.

שהרי בגאולה מגלות זו האחרונה לא יישאר אפילו
יהודי אחד בגלות⁶⁵, ולכן צריך לחפש כל יהודי, בכל
מקום, ולדאוג שתהיה בידו לפחות מצוה אחת⁶⁶, שלא
יהיה "ערום"⁶⁷ – כי בכך תלויה גאולת כלל ישראל.

ועל־ידי ש"נלכה באורחותיו נצח־סלה־ועד"⁶⁸ באופן
זה, יגרום הדבר ומיד⁶⁹ "שיגאלו", והקיצו ורננו שוכני עפר
והוא בתוכם, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ בא תשל"ז)

1 של "רומי" – למצוא יהודי שהוא במצב כזה ("ערום
ועריה") ולהפכו מ"רומי" ל"יושב בשיבה", באופן של
3 "להתעסק" בהם, "וזהו עסקו התמידי, ולמטרה זו נמצאת
4 ישיבתו ברומי, במקום הגלות"⁵⁴, כדי לעזור ליהודים אלו,
5 ועל־ידיה להביא את הגאולה.

ט.

ההוראה לימינו: יציאה "ברכוש גדול"

6 מכך נובעת ההוראה לימינו:

7 בהיותנו שרויים בעומק הגלות האחרונה, גלות
8 רומי, וביועדנו את דברי חז"ל שכבר בתקופתם "כלו
9 כל הקיצין"⁵⁵, טוענים ישראל: אנו נמצאים בגלות
10 כמעט אלפיים שנה – מהו הגבול לסבלם של ישראל
11 בגלות?!

12 על כך עונה רש"י, שאילו צריך היה רק לצאת מן
13 הגלות, היה הדבר יכול להיעשות מזמן. אבל הקדוש־
14 ברוך־הוא רוצה שאף יהודי לא יצא מן הגלות במצב של
15 "ערום ועריה", אלא שלכולם יהיו מצוות וזכויות.

16 בדומה ליציאת מצרים, שלגביה היתה ההבטחה
17 "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"⁵⁶, וישראל טענו, שהם
18 מוכנים לוותר על הרכוש הגדול, והעיקר – לצאת מן
19 הגלות⁵⁷, אבל הקדוש־ברוך־הוא רצה שייצאו ברכוש
20 גדול, לפי כל הפירושים על כך⁵⁸.

21 וכך גם בגאולה העתידה בקרוב, אשר "כימי צאתך
22 מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁵⁹, רוצה הקדוש־ברוך־הוא
23 שייצאו "ברכוש גדול", לפי כל הפירושים על כך.

(53) ראה ב"ח לטאו"ח סמ"ז ד"ה ונוסחא. סד"ה אריב"ל כו' נכסיו, תרפ"ח.

(54) להעיר שר' מתיא ניצוץ יוסף הצדיק (הובא בסד"ד בערכו) – והרי ענינו של יוסף שכלכל את בני" במצרים, וממנו בא הכח לעבודת הבורים (ובמילא) גאולת מצרים (ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 85 ואילך).

(55) סנהדרין צז, ב.

(56) לך טו, יד.

(57) ברכות ט, ריש ע"ב.

(58) מתחיל ב"ונצלחם את מצרים" כפשוטו, ועד – לכל ניצוצי קדושה שהיו שם. וראה תו"א (פרשתנו ס, ג) שהעלו משם ר"ב ניצוצים מהרפ"ח שנפלו כו'.

(59) מיכה ז, טו.

(60) לפני שלשים שנה* – שנת ה'שי"ת – ראה לקו"ש [המתורגם]

(ח"ב ע' 272 ואילך. ח"ד ע' 305 ואילך) ביאור ענין דשלשים שנה. וראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רעז.

(61) פורים תרצ"א (לקו"ד ח"ד תשכט, א). והוא ע"פ תדבא"ר פכ"ז.

(62) כההמשך בתדבא"ר שם – "וכן אתה מוצא .. שבמצרים .. ואת ערום וערי" .. שנתרוקנים מן המצוות ואין כך אלא שתי מצוות אחת דם פסח ואחת דם מילה".

(63) להעיר ממשנ"ת [לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 89] ע"ד כ"ק מו"ח אדמו"ר ויוסף הצדיק (ראה לעיל הערה 54).

(64) לשון הש"ס – מכות בסופה.

(65) ראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 2 ואילך, וש"נ.

(66) להעיר שבפרטיות יש בקיום דכל מצוה: סור מרע (– עבירה על רצון ה'), עשה טוב (– רצון ה').

(67) ובפרט שמצוה גוררת מצוה (אבות פ"ד מ"ב). וגם המצוה ש"נגררה" גוררת מצוה וכו'.

(68) לשון אגה"ק סי' זך.

(69) ראה רמב"ם הל' תשובה (פ"ז ה"ה) ומיד הן נגאלין.

בראשית מד, ב – ואת גביעי גביע הכסף תשים בפי אמתחת הקמץ ואת כסף שברו ויעש כדבר יוסף אשר דבר

פא

רמז שיוסף הוא בחי "גביע" – יסוד המשפיע

ואת גביעי גביע הכסף, יוסף – יסוד הוא בחי גביע², וגביע הכסף דיוסף הוא באמתחת בנימין, ונשיא שבט בנימין הוא אבידן³. ושניהם – גביע⁴ אבידן – מספר בנימין. כי בנימין נמשך⁵ מבחי יוסף, ויוסף קראו בני כמו שאמר⁶ יחנך בני. ויש לומר מה שיוסף הוא⁷ גביע, הוא מפני⁸ שמחבר

(1) יוסף בחי יסוד: ראה זה חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר ל' לברית זכה דאקרי צדיק". ובתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנב, וז"ל: "יוסף – יסוד, ה' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיין ה' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית". וראה בתורת מנחם התועדויות ה'ש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי אצילות (האבות) בבי"ע. – ראה ביאורי זהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוט חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש".

(2) מבאר: גביע זה כוס גדול, דמגנו נשפכים לכוסות קטנים, נמצא ד"גביע" הוא המשפיע, וכמו שהוא בגשמיות, כמו"כ הוא ברוחניות "גביע" הוא ע"ד בחי יסוד (דכר) המשפיע למלכות (הנוקבא), וזהו הקשר בין ה"גביע" ליוסף, בחי יסוד.

(3) במדבר ב, כב. "ומטה בנימין, ונשיא לבני בנימין אבידן בן גדעני".

(4) גביע"ע (בג"ע 85) + אבידן" (67) = 152, כמספר "בנימין".

(5) ראה לעיל סימן פ הערה 10.

(6) בראשית מג, כט.

(7) "גביע" מלשון "גבעות", וכמו "גביע" כנ"ל הוא כוס גדול ורמה, כן "גבעות" הם הרים גבוהים. והנה ב"גביע" יש ג' ענינים:

(א) יש ה"יין בתוך הגביע.

(ב) יש הגביע המקבל היין מה"עליון" – מחבית וכדומה.

(ג) יש הכוסות קטנים שהגביע שופע (משפיע) לתוכן.

ועד"ז הוא יוסף הנק' "גבעה" כדלקמן. (ראה הערות 9, 10).

(8) פירושו: שיוסף מקבל מבחי בינה הנק' גבעא עילאה, ומשפיע למלכות הנק' גבעא תתאה. ראה הערה 9.

(וע"ד בגשמיות, דאבר היסוד מקבל הכח והחיות מהשכל ומדות, ומשפיע להנוקבא המקבל).

התריין⁹ גבעות עולם כמ"ש ברו"ע עד תאוות גבעות עולם, ועיין בזוהר הקדוש פרשת ויחי דף רמ"ז ע"ב, ובפרשת וארא¹² דף כ"ב ע"א.

מתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שיח

(9) ראה אור התורה פרשת מקץ עמוד 682 וז"ל: לקשר בחי גביע לענין גבעות שענינם הרים גבוהים. כי כן הגביע להיותו כוס גדול דומה לגבעה נשאה. וכ"מ בספרי השרשים דגבעה מלשון גבה וכן גביע כוס גבוה. ועפי"ז יובן מ"ש ביוסף עד תאוות גבעות עולם תהיין לראש יוסף כו' כי כן יוסף מקבל מהבינה הנק' גבעה עילאה ומשפיע להמלכות הנק' גבעה תתאה, וההשפעה זו ע"י הגביע גביע הכסף כו', ע"ש.

(10) ויחי מט, כו: "ברכות אביך גברו על ברכת הורי עד תאוות גבעות עולם תהיין לראש יוסף". ראה לקמן סימן קנד. קסא. קסב. (11) וז"ל: [תרגום ללה"ק] עד תאוות גבעות עולם (פירושו) תיאובתא דאינון גבעות עולם (התשוקה של אלו הגבעות עולם, ושוואל) ומאי יניהו (ומי הם אלו הגבעות, ואמר) תרי נוקבי חד לעילא וחד לתתא (הם שני פרצופים הנקראים גבעות אחד למעלה שהיא בינה ואחד למטה שהיא מלכות), דכל חד אקרי עולם (שכל אחד נקרא עולם, כמ"ש מן העולם ועד העולם), ותיאובתא דכל שייפי גופא באינון תרין אמהן (והתשוקה של הו"ק באלו ה' אמהות, דהיינו) תיאובתא לינקא מאמא עלאה (יש להם תשוקה לינק ולקבל שפע מאימא עלאה שהיא בינה, ועי"ז) תיאובתא לאתקשרא באמא תתאה (יש להם תשוקה להתקשר ולהשפיע באימא תתאה שהיא המלכות), ותיאובתא דכלא חד (והתשוקה של כולם היא אחת – כי היניקה מבינה תלוי במה שמשפיעה למלכות), בגין כך כלהו כדקא חזי (לכן כל הפסוקים הם כראוי שרומזים על פרצופים העליונים), תהינה לראש יוסף וגו' פירוש לאתברא ההוא דרגא דצדיק ולנטלא כלא כדקא חזי (להתברך היסוד ולקבל כל ההשפעות מהו"ק כראוי), ע"ש. ראה הביאור לקמן סימן קסא.

(12) וז"ל: עד תאוות גבעות עולם (ומפרש) מאן אינון גבעות עולם (מי הם הפרצופים הנקראים גבעות עולם, ואמר) אליו אינון תרין אמהן (אלו הם שתי אמהות, כי בינה היא אֵם ליו"ן דאצילות, ומלכות היא אֵם לעולמות ב"ע, ולכן נקראות גבעות מפני שהם גבוהות כגבעה על מה שלמטה מהם, [ויעוד כפרש"י על הפסוק ומגבעות אשורנו, שהאמהות נקראות גבעות], נוקבי (והם פרצופי הנקבות, כי בינה היא נוקבא דאבא, ומלכות היא נוקבא דז"א), יובל ושמטה (בינה נקראת יובל ומלכות נקראת שמטה), דאקרון גבעות עולם (ומביא ראי' שנקראות עולם) כמה דאת אמר מן העולם ועד* העולם (שפירושו מן הבינה עד המלכות).

(ומפרש יותר כי) ותיאובתא דילהון בהאי עד (והתאה והתשוקה של בינה ומלכות היא ביסוד ז"א הנקרא עד), דאיהו קיומא דכל סטרין (שהוא הקיום של כל הו"ק ומפרש) תיאובתא דיובלא לגבי דעד לאעטרא לוי (התאה של יובל שהוא הבינה אל ז"א לעטר) אותו ולגדא עליה ברכאן וכו' (ולהמשיך עליו ברכות). תיאובתא דשמיטה לאתברא מני' וכו' (ותשוקת המלכות להתברך מז"א – ע"י יסוד) ודאי האי עד תאוות גבעות עולם איהו (הרי ודאי יסוד ז"א הנקרא עד התשוקה של בינה ומלכות הנקראות גבעות עולם היא אליו). ע"ש. ראה הביאור לקמן סימן קסא.

(* ראה הביאור בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן טז.

וכן תמצא בגאולתנו העתידה שלשה קצים בספר דניאל: אלף ק"נ, אלף ר"צ, אלף של"ה, הוא שכתוב תחלה: ויאמר אחד קדוש³ לפלמוני המדבר עד מתי החזון התמיד והפסע שומם תת וקדש וצבא מרמס, ויאמר אלי עד ערב בקר אלפים ושלש מאות ונצדק קדש⁴, חשוב ימים ולילות⁵ ביחד, וכיון שנחלקם בימים הרי אלף ק"נ שנה⁶, וכתבי: ומעת הוסר התמיד ולתת שקון שומם ימים אלף מאתים ותשעים⁷, וכתבי אחריו: אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה⁸.

והיתה הסבה מאת הקב"ה שהיתה גאולת מצרים על ג' קצים כדי לחזק ידינו הרפות בגלותנו זה, ושלא נאמר: אבדה תקותנו נגורנו לנו⁹, כי מאחר שנתברר לנו כי שלשה קצים אלו של גאולת מצרים שלשתן היו אמת, כי עלינו להאמין כי שלשה קצים המפורשין בדניאל בגאולתנו העתידה כלם אמת אע"פ שיש שם מדות וחשבונות מתחלפות, וע"כ נגזרו כאן וכאן ג' קצים, שאם יזכו יהיו נגאלין בראשון, ואם לא יזכו בראשון יזכו בשני, ואם לא יזכו בשני יזכו בשלישי, ואי אפשר שתאחר הגאולה מן הקץ הקצוב האחרון ואילך. רבינו חננאל, מובא ברבינו בחיי

יתכן חשבון זה של הר"ח, כי כן מסיים רבינו שדעה זו היא של הר"ח (ועיין לעיל בפרשת ויגש מו, ח, שגם כן רמז לשיטה זו, ע"ש ביאורים ד"ה וכבר ידעת). ולא מצאתי דעה זו שהוזכרה בשום מקום (והחכם ש"ר באספו את הליקוטים של פירוש ר"ח השמיטו, וגם בת"ש לא מצאתי רמז לשיטה זו). שוב ראיתי שב"תורת חיים" הרגיש בזה דמלידת יצחק לא היו אלא ת' שנה והניח בצ"ע. ועיין עוד בפירוש הקצר לראב"ע מה שמביא בשם רב סעדי' גאון שחשבון ת"ל הוא מיום שיצא אברהם אבינו מארץ כשדים. והחשבון ת' הוא מיום שעמד בו אברהם כשאמר לו השם "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה". והנה מזה שנודע לנו כי ר"ח הלך בעקבות ר"ס. עוד תהי' התימה יותר גדולה למה חולק עליו בזה.

(3) אחד מן המלאכים (רש"י).

(4) דניאל ח, יג-יד.

(5) היינו "ערב בקר" (שנאמר בדניאל ח, יד).

(6) שהרי חצי 2300 הוא: 1150.

(7) שם יב, יא.

(8) שם יב.

(9) יחזקאל לו, יא. – ועיין לעיל ברבינו בחיי פרשת לך לך יז, כ, שגם שם הביא מרבינו חננאל דברים יקרים מחזקים לב בגאולה העתידה.

יב, כב – ולקחתם אגודת אזור וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר

א. ולקחתם אגודת אזור. איתא במכילתא ר"ש אומר ארבעה מזבחות היו משקוף ושתי המזוזות וסף שהוא אסקופה, וכבר כתבנו לעיל משקוף ושתי המזוזות היו נגד אברהם יצחק ויעקב כמבואר בזוהר (עי' ש"ר א, לו), יש לומר שדם אשר בסף על אסקופה יסוד הבית שמרמז על יוסף והוא כי אזור מספרו י"ו ועם אותיות סף הוא בבחינת יוסף, ואפשר שהי' לכפר על מכירת יוסף דכתיב בו (בראשית מב, כב) וגם דמו הנה נדרש ולכך נצטוו על דם מילה ודם פסח כדכתיב (יחזקאל טו, ו) ואומר לך בדמייך חיי, ועמ"ש לעיל עוד כי שתי המזוזות היו מרמזים על בתי מקדשים ראשון ושני והמשקוף על בית שלישי שיבנה במהרה בימינו, והסף הי' מרמז למזבח שבשילה שהי' בחלקו של יוסף.

פנים יפות

יב, מז – ומושב בני ישראל אשר ישובו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה

ב. ומושב בני ישראל. מצינו בגאולת מצרים שלשה קצים, והם: ת' שנה, ת"ל שנה, רד"ו שנה. ת' שנה נמנים מתחלת גרות זרע אברהם עם ענים ודלותם ולחצם של בניו, שנאמר: ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה¹, ובזה נכלל גרות ועבדות. ת"ל שנה הם נמנים מיצחק משעה שנולד². רד"ו שנה הם שישבו במצרים מנין רד"ו.

(1) בראשית טו, יג.

(2) כן מצאתי בכל ד"ר. אבל הוא תמוה מאד, כי כל המפרשים (רש"י וראב"ע בפירוש הארוך ורמב"ן) וגם המדרשים (סדר עולם פרק ג, מכילתא פסחא פרשה יד, ועיין תורה שלימה לך לך טו, הערה קמב) וגם הרמב"ם ב"אגרת תימן" (הוצ' מוסד הרב קוק עמוד קנד), וגם רבינו בתוכם (עיין לעיל פרשת לך לך טו בסוף פסוק יד), כולם פה אחד שמשנולד יצחק עד שיצאו ממצרים היו ארבע מאות שנה בשוה (והחשבון הוא בדיוק: יצחק הי' ס' שנה בלדת רבקה את יעקב, ויעקב הי' ק"ל שנה, וישראל עמדו שם רד"ו שנה, הרי ת). והחשבון ת"ל הוא מגזירת בין הבתרים. ואם כן איך

אגרות קודש

ב"ה, י"א טבת, תשכ"ג

ברוקלין, נ. י.

הנהלת קרן גמילות חסדים ע"י בית המדרש ליובאוויטש אשר במאנטרעאל,

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבם עם המצורף אליו, העתק מכתב קריאה התעוררות להתרים לקרן

הגמ"ח.

המשך בעמוד רעו

♦ יום ראשון כ"ט טבת ♦

י (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בֹּא אֶל-פְּרַעֲהָ כִּי-אֲנִי
הַכְבַּדְתִּי אֶת-לְבֹבוֹ וְאֶת-לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׁתִּי
אֶתְחִי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ:

כ"ט - וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה בֹּא אֶל-פְּרַעֲהָ • וְהִתְרַהּ בּוֹ. שְׁתִּי • שִׁמִּי, שְׁאֲשִׁיתִּיכָּ אֲנִי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 1 עמ' 65)

וְהִתְרַהּ בּוֹ (רש"י י, א) מְבַאֵר ב'תניא', שֶׁאֵף מִי שֶׁנֶּאֱמָר בּוֹ ש"אֵין מִסְפִּיקִין בִּידוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה", הֵנָּה "אִם דָּחַק וְנִתְחַזַּק . . וַעֲשֵׂה תְּשׁוּבָה - מִקְבְּלִין תְּשׁוּבָתוֹ". וְאֵף כָּאן, גַּם לְאַחֵר שֶׁהַכְּבִיד ה' אֶת לֵב פְּרַעֲהָ, עֲדִין הִתְרַהּ בִּידוֹ הַבְּחִירָה לְהִתְחַזֵּק וּלְשׁוֹב בְּתְשׁוּבָה. זֶהוּ **וְהִתְרַהּ בּוֹ** -

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת טבת בא פרשת תש"מ - מתוך 'התקשרות')

בֹּא אֶל פְּרַעֲהָ (י, א) מִדּוּעַ נִזְקַט הַפֶּתוּחַ לְשׁוֹן 'בֹּא' וְלֹא כְּפִי שֶׁלְכַאֲוָרָה מִתְנַאֲמִים יוֹתֵר - 'לֵךְ'?

הַהִסְבֵּר הוּא, שֶׁפִּרְשֵׁנוּ מִסְפֶּרֶת עַל הַגְּאוּלָּה מִמִּצְרַיִם, וְעַל כֵּךְ רוֹמֵז הַפֶּתוּחַ כִּי עֲבֹדַת הַבּוֹרָא בְּאִפְסוֹ שֶׁל 'בֹּא' - מִקְרָבָתָ אֶת הַגְּאוּלָּה.

כְּאֲשֶׁר אָדָם קוֹבֵעַ עֵתִים לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, יִתְּכֵן שְׂאֵמָנָם הוּא 'הוֹלֵךְ' אֶל הַלְמוּד וּמִשְׁתַּתֵּף בּוֹ, אֵךְ הַלְמוּד אֵינוֹ פּוֹעֵל

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת מוצאי ש"ק פרשת וארא תשל"ח - מתוך 'התקשרות')

כִּי אֲנִי הַכְּבַדְתִּי אֶת לְבֹבוֹ (י, א) גְּזֵרוֹת פְּרַעֲה וְקִשְׁי גְּלוּת מִצְרַיִם לֹא בָּאוּ מִרְצוֹנוֹ הַחִפְשִׁי שֶׁל **פְּרַעֲה** אֲלָא מִפְּנֵי שֶׁהַכְּבִיד אֶת לְבֹבוֹ, כְּדִי שִׁיתְּגַלּוֹ נִסִּי ה' וְנִפְלְאוֹתָיו.

שפת חכמים

י (א) מִדְּכִתִּיב 'כִּי אֲנִי הַכְּבַדְתִּי אֶת לְבֹבוֹ' וְגו', כִּי כָל 'כִּי' שֶׁבִּמְקָרָא נִתְיַנֵּת טַעַם הוּא אֶלְמַעְלָה, וְאִי לֹא פִירוּשׁוֹ לְהִתְרוֹת בּוֹ, מֵה זֶה נִתְיַנֵּת טַעַם אֶלְמַעְלָה (נחלת יעקב) וְהִכִּי קָאָמַר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְמֹשֶׁה, שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁכִּבְר הוֹדָה וְאָמַר 'חֲטָאִיתִי הַפַּעַם' וְאִפְלוּ הִכִּי לֹא שָׁלַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אִם כֵּן פְּשִׁיטָא דְלֹא תִהְיִי הַתְּרָאָה, וְעַל זֶה נִתְּנָה טַעַם 'כִּי אֲנִי הַכְּבַדְתִּי אֶת לְבֹבוֹ' וְאֶת לֵב עֲבָדָיו, דְּצָרִיךְ הַהִתְרָאָה מִשׁוּם עֲבָדָיו, דְּעַד עֲתָה לֹא הַכְּבִידוּ אֶת לְבָבָם, וְהָאֵל הַכְּבִיד אֶת לְבָבָם קוֹדֵם לָזֶה, הֵינֵנו מִשׁוּם דְּעִבְשֵׁי נֶאֱמָר 'הִירָא דְּבֵר ה' הֵנִיס' וְגו', וְלֹא

שֶׁהַכְּבִיד גַּם לֵב עֲבָדָיו הָיוּ מִפְּצִירִין בּוֹ לְשַׁלּוֹחַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ הַכְּבִיד גַּם לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׁתִּי אוֹתוֹתֵי. וְאֵף עַל גַּב שְׂאֵמָרוֹ 'שְׁלַח אֶת הָאֲנָשִׁים' וְגו', הָא לֹא הִיָּתָה תְּשׁוּבָתָם שְׁלֵמָה, שֶׁהִרִי לֹא אָמְרוּ רַק שִׁישְׁלַח הָאֲנָשִׁים, וְכִמוֹ שְׂאֵמַר פְּרַעֲה 'לְכוּ נָא הַגְּבָרִים, וְעִיִּין שָׁם בְּאַרְיִכוֹת: ב רְצוֹנוֹ לִזְמֹר, שֶׁלֹּא תִפְרְשׁוּ כִּמוֹ 'כִּי הִשְׁתַּתּוּ יִהְרִסוּן, שֶׁפִּירוּשׁוֹ לְשׁוֹן יְסוֹד, אוֹ לְשׁוֹן מִלְחָמָה כִּמוֹ 'שֶׁת שְׁתּוֹ הִשְׁעָרָה, לְכֵן פִּירֵשׁ שֶׁפִּירוּשׁוֹ לְשׁוֹן 'שִׁמָּה'. וְמֵה שְׂמִפְרֵשׁ אַחֵר כֵּךְ 'שְׂאֵשִׁית אֲנִי', רְצוֹנוֹ לִזְמֹר אֵף עַל פִּי שֶׁפִּירֵשׁ 'שִׁמִּי', מְכַל מְקוֹם נִוְכַל לְטַעוֹת וּלְפִרְשׁוֹ כִּמוֹ 'מֵאֵן ה' לְתִתִּי

לְהִלּוֹךְ עִמָּכֶם, שֶׁפִּירוּשׁוֹ 'תַּת אוֹתִי', לְכֵךְ פִּירֵשׁ דִּישְׁתִּי דְּהִכָּא פִּירוּשׁוֹ 'שְׂאֵשִׁית אֲנִי', כִּמוֹ 'טוֹב תַּתִּי אוֹתָהּ לֵךְ, שֶׁפִּירוּשׁוֹ תַּת אֲנִי (רַאִים). אִי נִמִּי מִשׁוּם דִּיכּוֹל לְפִרְשׁוֹ לְשׁוֹן עֶבֶר, דִּפִּירוּשׁוֹ 'שִׁמָּה שְׁלִי', וּמִשְׁמַע שֶׁכִּבְר שָׁם אוֹתָם, לְכֵן פִּירֵשׁ 'שְׂאֵשִׁית אֲנִי' לְהִכָּא: (גוֹר אֲרִיָּה) וְהָא דְלֹא פִירֵשׁ זֶה גַּבִּי 'וְיָשֵׁת לוֹ עֲדָרִים' וְגַבִּי 'וְלֹא שֵׁת לְבֹבוֹ', מִשׁוּם דִּיזְדַּאי לְפִי הֵעֲנִין אִי אֶפְשָׁר לְפִרְשָׁם רַק מִלְשׁוֹן שִׁמָּה, אֵךְ כָּאן שֶׁהִשְׁי"ן נְקוּדָה בְּחִירָ"ק וְגַלְא יו"ד, הוּא אֲמִינָא לְכֵךְ חֲסִדָּה יו"ד כְּדִי לְפִרְשׁוֹ מִלְשׁוֹן יְסוֹד אוֹ מִלְחָמָה, לְכֵן פִּירֵשׁ שֶׁאֵף עַל פִּי כֵן אֵין הוֹכְחָתוֹ מִמּוֹה שֶׁחֲסִדָּה יו"ד,

(ב) וּלְמַעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנִי בְנֶךָ וּבֶן־בְּנֶךָ אֶת אֲשֶׁר
הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֶתְנִי אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בָם
וַיִּדְעַתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה:

כ"ט • הִתְעַלְלָתִי • שְׁחַקְתִּי, כָּמוֹ: (במדבר כב) "כִּי
הִתְעַלְלָתָּ בִּי", (שמואל א ו) "הֲלוֹא כְּאֲשֶׁר הִתְעַלַּל בְּהֶם",
הָאִמּוֹר בְּמִצְרַיִם. וְאִינוּ לְשׁוֹן פּוֹעֵל וּמַעֲלִילִים – שָׂאֵם

(ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרַעֲה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתִי מֵאֲנִתִּי
לְעֵנֶת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי:

כ"ט • לְעֵנֶת • כְּתַרְגוּמוֹ: לְאֶתְכַנְעָא, וְהוּא מְגֻזְרַת עֲנִי, מֵאֲנִתָּ לִהְיוֹת עֲנִי וְשִׁפְלָה מִפְּנֵי.

(ד) כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הַנִּנִּי מִבְּיֹא
מִחֵר אַרְבָּה בְּגִבְלָךָ:

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' כרך ו, עמוד 65 – מוֹתָד 'לקראת שבת')

בְּכָל מִצְוָה וּבְכָל לְשׁוֹב בְּתַשׁוּבָה

בְּתַחֲלַת פְּרָשְׁתְּנוּ הוֹבֵאוּ דְּבָרֵי מֹשֶׁה אֶל פְּרַעֲה בְּשִׁלְחוֹתוֹ
שֶׁל הַקֶּבֶ"ה "כִּי אִם מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת עַמִּי, הַנִּנִּי מִבְּיֹא
מִחֵר אַרְבָּה בְּגִבְלָךָ" (י, ד).
וַיִּדְוֶה הַקּוֹשֵׁא, דְּהָרִי כְּתוּב לִפְנֵי זֶה "אֲנִי הַכְּבֹדְתִי אֶת
לְבָבוֹ", שֶׁהִטַּעַם שְׂמֹאֵן פְּרַעֲה לְשַׁלַּח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא
מִפְּנֵי שֶׁהַקֶּבֶ"ה חִזַּק אֶת לְבָבוֹ, וְאִם־כֵּן מִדּוּעַ נִגְעַשׁ בְּאַרְבָּה
מִטַּעַם שְׂמֹאֵן לְשַׁלַּח, הֲרִי זֶה לֹא הִיא בְּבַחֲרִיתָּ?
וַיֵּשׁ לְתַרְץ עַל־פִּי מַה שֶּׁכְּתוּב רַבְּנוּ הִזְקִין נִשְׁמַתוֹ־עַד בְּאַגְרַת
הַתְּשׁוּבָה (פֶּרֶק יא) שֶׁאֵף מִי שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו "אִין מִסְפִּיקִין
בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה" (יומא פה, ב במשנה), הִנֵּה "אִם דְּחִק
וְנִתְחַזַּק וְנִתְגַּבֵּר עַל יָצְרוֹ וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה מִקְּבָלִין תְּשׁוּבָתוֹ".
דְּהִינּוּ, דָּאֵף מִי שֶׁמִּלְמַעְלָה מְכַבֵּידִים עָלָיו הַתְּשׁוּבָה, מְכַל־
מְקוֹם עַדִּין יֵשׁ לוֹ מִשְׁפָּט הַבְּחִירָה "לְהַדְחִק" וְלִשְׁוֹב

(ה) וְכִסְּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ
וְאָכַל אֶת־יֵתֶר הַפִּלְטָה הַנִּשְׁאָרַת לָכֶם מִן־הַבֶּרֶד
וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֵּמַח לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה:

כ"ט • אֶת עֵין הָאָרֶץ • אֶת מְרֹאֵה הָאָרֶץ. וְלֹא יוּכַל יְגוֹ • הֲרֹאֶה לִרְאוֹת אֶת הָאָרֶץ, וְלְשׁוֹן קִצְרָה דְּבַר.

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

וּפִירוּשׁוֹ לְפִי הָעֵינָן גַּם כֵּן מִלְשׁוֹן 'וְהִתְעַנִּי תַחַת יְדִיךָ'. וְהוֹסִיף הָרַב
שִׁימָה: תוֹרָה ב
(ה) ד פִּירוּשׁ, מִתּוֹךְ וְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ יֵשׁ
מְרֹאֶה עַל הָאָרֶץ שְׂיוּכַל לִרְאוֹת אֶת
'מֵאֲנִתָּ לִהְיוֹת עֲנִי וְשִׁפְלָה', לְפִי שְׁמִלַּת
'עֲנִי' בְּכָל מְקוֹם הוּא נֶאֱמַר עַל הַמָּמוֹן,

וַיִּמְלֹךְ בְּתֵיךְ וּבְתֵי כָל עֲבָדֶיךָ וּבְתֵי כָל מִצְרַיִם דִּי לֹא חָזוּ אֲבִהֶתְךָ וְאֲבִהֶת אֲבִהֶתְךָ מִיּוֹמָא דְמִהוּיָהוֹן עַל אֲרַעָא עַד יוֹמָא דְהִיּוֹן יִתְפַּנִּי וּנְפַק מִן קֳדָם פִּרְעָה:

וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פִרְעָה לֵה עַד אֲמַתִּי יְהִי דִין לְנָא לְמַקְלָא שְׁלַח יָת גְּבִרְיָא וַיִּפְלְחוּן קֳדָם יְיָ אֱלֹהֵיהוֹן הַעֲד קַעֲזָן לֹא יִדְעַת אֲרִי אֲבִדַת מִצְרַיִם:

ח וַתֹּתֹמַב יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן לָלוֹת פִּרְעָה וַאֲמַר לְהוֹן אֲזִילוּ פְלַחוּ קֳדָם יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִן וּמִן דְּאִלִּין:

ט וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּעוֹלָמְנָא וּבְסִכְנָא גְזִיל בְּכִנְנָא וּבְכִנְתָּנָא בְּעִנְנָא וּבְתוֹרְנָא גְזִיל אֲרִי חָגָא קֳדָם יְיָ לְנָא:

י וַאֲמַר לְהוֹן יְהִי בֵן מִימְרָא דִּי בְּסַעֲדָכוֹן בַּד אֲשַׁלַּח יִתְכוֹן וְיָת טַפְלָכוֹן חָזוּ אֲרִי בִישָׁא דְאַתוֹן סְבִירִין לְמַעַבְד לְקַבֵּל אֲפִיכוֹן לְאַסְתְּחָרָא:

בַּתְּפִלָּתוֹ: (לְקַמֵּן לֵב) "לְמָה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם? זֶה הֵיא שְׁאֹמֵר לָהֶם: "רְאוּ כִי רָעָה נִגְדַּ פְּנִיכָם", מִיד: "וַיִּנָּחֵם ה' עַל תְּרָעָה" וְהִפָּךְ אֶת הַדָּם לָדָם מִלֵּה שְׁמַל יְהוֹשֻׁעַ אוֹתָם, וְזֶהוּ שְׁנָאֲמַר: (יְהוֹשֻׁעַ) ה"ה יָלוּתִי אֶת חֲרַפַּת מִצְרַיִם מַעֲלִיכֶם", שְׁהִי אוֹמְרִים לָכֶם: דָּם אָנוּ רוֹאִין עֲלִיכֶם בְּמַדְבָּר.

(ו) וַיִּמְלֹךְ בְּתֵיךְ וּבְתֵי כָל עֲבָדֶיךָ וּבְתֵי כָל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא-רָאוּ אֲבִתֶּיךָ וְאֲבֹת אֲבִתֶּיךָ מִיּוֹם הַיּוֹתָם עַל-הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶּן וַיֵּצֵא מֵעַם פִּרְעָה:

(ז) וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פִרְעָה אֵלָיו עַד-מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת-הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַטֶּרֶם תִּדְעַ כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם:

כ"ט • הַטֶּרֶם תִּדְעַ • הַעוֹד לֹא יִדְעָתָה כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם?.

(ח) וַיּוֹשֶׁב אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן אֶל-פִּרְעָה וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם לָכוּ עֲבְדוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי הַהֲלָכִים:

כ"ט • וַיּוֹשֶׁב • הוֹשִׁבוּ עַל-יְדֵי שְׁלִיחֵי שְׁשִׁלְחוּ אַחֲרֵיהֶם, וְהַשִּׁיבוּם אֶל פִּרְעָה.

(ט) וַיֹּאמְרוּ מֹשֶׁה בְּנַעֲרֵינוּ וּבְנִקְנֵינוּ גִלְדָּ בְּבִנֵינוּ וּבְבָנוֹתֵנוּ בְּצִאֲנֵנוּ וּבְבִקְרָנֵנוּ גִלְדָּ כִּי חֲגִי-יְהוָה לָנוּ:

(י) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יְהִי בֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת-טַפְכֶם רְאוּ כִי רָעָה נִגְדַּ פְּנִיכֶם:

כ"ט • כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְגו' • אִף כִּי אֲשַׁלַּח גַּם אֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר, כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם. רְאוּ כִי רָעָה נִגְדַּ פְּנִיכֶם • בְּתַרְגוּמָא. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה שְׁמַעְתִּי: כּוֹכַב אֶחָד יֵשׁ שְׁשָׁמוֹ רָעָה, אָמַר לָהֶם פִּרְעָה: רוֹאָה אָנִי בְּאִיצְטְגִּינִי שְׁלִי, אוֹתוֹ כּוֹכַב עוֹלָה לְקִרְאָתְכֶם בְּמַדְבָּר, וְהוּא סִימֵן דָּם וְהִרְיָגָה. וּכְשֶׁחֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל בְּעִגְלָה וּבְקֹשׁ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהַרְגָם, אָמַר מֹשֶׁה

שפתי חכמים

טפס מפל מקום לא רצה שילכו עמקם צאנם ובקדם, ואם בן הכי פירושא דקרא, וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם אַתֶּם אֲמַרְתֶּם לְשַׁלַּח טַפְכֶם וְצִאֲנֶכֶם וּבְקִרְכֶם, יְהִי בֵן ה' עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת טַפְכֶם, מִכָּל שְׁבֵן שְׁאֲשַׁלַּח גַּם אֶת הַצֹּאן וכו', וְאִף כִּי הִינֵנוּ כְּמוֹ שְׁנָאֲמַר בְּפִרְשַׁת וַיִּלָּךְ אִף כִּי אַחֲרֵי מוֹתָי' (יֵשׁ עוֹד נִסְתָּא אַחֲרֵי, עֵינִן בְּקִיצוֹר מוֹרְחִי): תוֹרָה יֹא

עבר: תורה ח
(ח) ו דקשה לרש"י, דהוה ליה למימר וַיּוֹשִׁבוּ, אֵלָּא 'וַיּוֹשֶׁב' הוּא מְבִינֵן הַנִּפְעֵל הַמְקַבֵּל הַפְעוּלָה מֵאַחֵר: תוֹרָה ט
(י) א פירוש, שְׁצֹאן וּבָקָר הֵיוּ חֲשׂוּבִין בְּעֵינֵי פִרְעָה יוֹתֵר מִטַּפִּים, דְּהָא בְּסִמּוּךְ אַחֵר מִכַּת חוֹשֶׁךְ אָמַר 'רַק צֹאֲנֶכֶם וּבָקָרְכֶם יֵצֵג גַּם טַפְכֶם וְלָךְ עִמָּכֶם', מִשְׁמַע אִף עַל פִּי שְׂרָצָה שְׁלִיכּוּ עִמָּהֶם

הָאֲרִץ, וְאוֹתָהּ מִרְאָה דְּהִינֵנוּ הַשְׁמַשׁ נִתְּפָסָה, וְאִם בֶּן מִתּוֹךְ כֶּף 'לֹא יוֹכֵל לְרִאיוֹת אֶת הָאֲרִץ'. וְגַם אוֹנְקִלוֹס תַּרְגָּם בֶּן, 'עֵין שְׁמִשָּׁא דְּאֲרַעָא': תוֹרָה ו
(ז) ה ד'טֶרֶם' לָשׁוֹן 'עֲדִין לֹא', כְּמוֹ שְׁפִירֵשׁ בְּפִרְשַׁת בְּרָאשִׁית בְּפִסּוּק 'וְכָל שֵׁיחַ הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִצְמַח' וּבְפִרְשַׁת וְאֵרָא בְּפִסּוּק 'טֶרֶם תִּירְאוּן'. וְלֹא תִּפְרְשׁוּ לָשׁוֹן 'קוֹדֶם', וְיִהְיֶה 'תִּדְעַ' עֲתִיד בְּמִקּוֹם

(יא) לֹא כֵן לָכוּ נָא הַגִּבֹּרִים וְעַבְדּוּ אֶת־יְהוָה כִּי אַתָּה אַתָּם מִבְּקָשִׁים וַיִּגְרַשׁ אֹתָם מֵאֶת פְּנֵי פְרָעָה: ס

י' א' לֹא כֵן אֲזִילוּ כַעַן גִּבֹּרִיא וּפְלָחוּ קָדָם יי
ארי יתה אתון כַּעַן וְתִרִיד יְתַהוֹן מִן קָדָם
פרעה:

נִבְחָה לֹא־הִינוּ, וְאִין דְּרָךְ הַטָּף לִזְבַּח. וַיִּגְרַשׁ אֹתָם • הָרִי זֶה לְשׁוֹן קָצֵר, וְלֹא פֶרֶשׁ מִי הַמִּגְרֵשׁ. מִבְּקָשִׁים • (אוֹתָהּ עֲבוּדָה) בְּקִשְׁתָּם עַד הַנְּהִיט:

♦ יום שני א' שבט ♦

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאַרְבֶּה וַיַּעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל אֶת כָּל־עֵשֶׂב הָאֶרֶץ אֶת כָּל־אֲשֶׁר הַשָּׂאִיר הַבָּרָד: כס"י • בְּשָׁבִיל מַכַּת הָאֲרֶבֶה.

יב וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה אֲרִים יָדְךָ עַל אֶרֶץ
דְּמִצְרַיִם וְנִי גֹבֵה וְיִסַּק עַל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם
וְנִכּוּל יֵת כָּל עֵסֶב דְּאֶרֶץ יֵת כָּל דִּי אֲשָׁאֵר
בְּרֵדָא:

(יג) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיְהִי וְהָיָה נֶהַג רוּחַ־קֳדִים בְּאֶרֶץ כְּלִיזֹם הַהוּא וְכָל־הַלֵּילָה הַבֶּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא אֶת־הָאֲרֶבֶה: כס"י • רוּחַ הַקָּדִים • רוּחַ מְזֻחָת נִשָּׂא אֶת הָאֲרֶבֶה, לְפִי שֶׁבֶא כְּנָגְדּוֹ, שֶׁמִּצְרַיִם בְּדְרוּמִית מִעֲרֵבִית הִיְתָה, כִּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר.

יג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיְהִי וְהָיָה נֶהַג
רוּחַ־קֳדִים בְּאֶרֶץ כְּלִיזֹם הַהוּא וְכָל־הַלֵּילָה
הַבֶּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא אֶת־הָאֲרֶבֶה:

(יד) וַיַּעַל הָאֲרֶבֶה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּנָּח בְּכָל גִּבּוֹל מִצְרַיִם כִּבְדַּר מְאֹד לִפְנֵי לֹא־הָיָה כֵּן אֲרֶבֶה כְּמוֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן: יד וַיַּעַל הָאֲרֶבֶה עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּנָּח בְּכָל גִּבּוֹל מִצְרַיִם כִּבְדַּר מְאֹד לִפְנֵי לֹא־הָיָה כֵּן אֲרֶבֶה כְּמוֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן:

כס"י • וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן • וְאוֹתוֹ שֶׁהָיָה בִּימֵי יוֹאֵל, שְׁנֶאֱמַר: (יִזְאֵל ב) "כְּמוֹהוּ לֹא נִהְיָה מִן־הָעוֹלָם", לְמַדְנֵנו שֶׁהָיָה כִּבְדַּר מִשְׁל מֹשֶׁה, [כִּי שֶׁל יוֹאֵל הָיָה] עַל־יְדֵי מִינֵין הַרְבֵּה שֶׁהָיוּ יַחַד: אֲרֶבֶה, יֶלֶק, חֲסִיל, גָּזֶם, אָבֵל שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הָיָה אֲלֵא שֶׁל מִין אַחֲדִי (כָּף) גְּרַסַּת רַבִּי אֱלִיהוּ מְזֻחָי, וְכְמוֹהוּ לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה.

שפתי חכמים

כְּדִכְתִּיב בְּתַהֲלִים ע"ח אֲרֶבֶה חֲסִיל וְיֶלֶק, וְהֶאֱרִיכוּ בָּזָה, אָבֵל גִּרָּה וְשִׁסְרִי הֶרֶב דְּמִין הָאֲרֶבֶה יֵשׁ לוֹ שְׁמוֹת הֶרֶבֶה, וְנִקְרָא גַם חֲסִיל יֶלֶק וְכו', וְדָד קָרָאָם בְּתַהֲלִים כּוֹן לְיִפּוֹת הַמְּלִיצָה, כִּמוֹ 'יְהִרְג בְּכֶרֶד גִּפְנָם וְשִׁקְמוּתָם בְּחֶנְמֵל, וְכֵן 'וַיִּסְגֵּר לְכֶרֶד בְּעִירָם וּמִקְנֵיהֶם לְרִשְׁפִּים' וְהַחֲבִירָה בִּיזָאֵל הוּא כְּדִי שֶׁלֹא תִקְשֶׁה הַפְסוֹק 'וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה כְּדִי: תוֹרָה טו

הֶאֱרִיכוּ בְּכּוֹנוֹת הֶרֶב, וְאֵנִי אוֹמֵר 'גִּיד עֲלֵיו רַע', וְזֶה לְשׁוֹן הֶרֶב בְּסִפֵּר יוֹאֵל, 'אָבֵל מִין אֲרֶבֶה לְבָדוֹ לֹא הָיָה כִּמוֹ אוֹתוֹ שֶׁל מִצְרַיִם', עַד כָּאן. מִשְׁמַע כְּדִבְרֵי הָרֹא"ם, שֶׁהָאֲרֶבֶה שֶׁל מֹשֶׁה הָיָה גָּדוֹל מִהָאֲרֶבֶה שֶׁל יוֹאֵל, וְשֶׁל יוֹאֵל גָּדוֹל מִשְׁל מֹשֶׁה בְּרִיבּוּי הַמִּינִים, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְנִשְׁ מִקְשִׁין אֲפִירוּשׁוֹ, דְּגִבֵּי מֹשֶׁה הָיָה גַם כֵּן שֶׁלֹּשָׁה מִינִים

(יא) ח (מִהֲרֵשׁ) פִּירוּשׁ הָעֲבוּדָה, דָּאִין לֹמֵר שֶׁאִמֵּר 'אוֹתָהּ' עַל הָאֲנָשִׁים, דָּאִם כֵּן הָיָה לוֹ לֹמֵר 'אוֹתָם' כו': ט דָּאִין לֹמֵר 'אוֹתָהּ' אֹתָם מִבְּקָשִׁים' עֲבָשׁוּ, שֶׁהָרִי בְּקִשּׁוֹ גַם הַטָּף וְהַצֵּאֵן וְהַבְּקָר: י' דָּאִין לֹמֵר פְּרָעָה עֲצָמוֹ גִּרַּשׁ אוֹתָם, דָּאִם כֵּן מֵאִי זֶה דְּכִתִּיב 'מֵאֶת פְּנֵי פְרָעָה': תוֹרָה יב (יד) ב (נִחַלַת עֶשֶׂב) הֶרֶמֶב"ן וְהָרֹא"ם

טו וַיִּחַפּא ית עין שְׁמָשָׁא דְּכָל אַרְעָא וַחֲשׁוּכָת
אַרְעָא וְאָכַל ית כָּל עֶסְבָּא דְּאַרְעָא וְיַת כָּל
פִּירִי אֵילָנָא דִּי אֲשָׁאֵר בְּרִדְא וְלֹא אֲשָׁתָאֵר
כָּל יְרוּקָא בְּאֵילָנָא וּבְעֶסְבָּא דִּחְקָלָא בְּכָל
אַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

(טו) וַיִּכְסּוּ אֶת-עֵין כָּל-הָאָרֶץ וַתִּחְשֹׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל
אֶת-כָּל-עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֶת כָּל-פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוּתִיר
הַבֶּרֶד וְלֹא-נֹתֵר כָּל-יֵרֶק בָּעֵץ וּבְעֶשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל-
אֶרֶץ מִצְרַיִם:

כז י"א • כָּל יֶרֶק • עָלָה יֶרֶקְלִי, וִירְדוּרִי"א בְּלַעֲזָז.

טז וַיֹּאחֲזִי פְרַעְהָ לְמִקְרִי לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
וַיֹּאמֶר חֲבִית קָדָם יִי אֱלֹהֵיכֶם וְלִכְלוֹן:

(טז) וַיִּמָּהֵר פְּרַעְהָ לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר
חֲטֵאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם:

יז וַיִּקְעֶץ שְׂבֹבֶק כְּעֵץ לְחֻכֵּי כְרָם זִמְנָא הָדָא
וַיִּצְלוּ קָדָם יִי אֱלֹהֵיכֶם וַיַּעֲדִי מִנִּי לְחֹדֶר ית
מוֹתָא הָדִין:

(יז) וַעֲתִידָה שָׂא נָא חֲטֵאתִי אִתְּךָ הַפֶּעַם וַתַּעֲתִירוּ
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיִּסַּר מַעֲלִי רַק אֶת-חַמּוֹת הַיָּה:

יח וַיִּפְקֶם מִלֹּת פְּרַעְהָ וַיִּצְלִי קָדָם יִי:

(יח) וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעְהָ וַיַּעֲתֵר אֶל-יְהוָה:

יט וַיִּהְיֶה יִי רֹחָא מְעַרְבָא תְּקִיף לְחִדָּא וַיִּגְטֹּל
ית גּוּבָא וַיִּמָּהֵי לִימָא דְסוּף לֹא אֲשָׁתָאֵר
גּוּבָא חַד בְּכָל תַּחוּם מִצְרַיִם:

(יט) וַיִּהְיֶה יְהוָה רוּחִים חֲזָק מְאֹד וַיֵּשֶׂא אֶת-
הָאֲרֶבֶה וַיִּתְקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא נִשְׁאֵר אֲרֶבֶה אַחֵד
בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם:

ועד ים פִּלְשִׁתִּים", מִמְּזֻרְחָ לְמַעַרְב, שֵׁים פִּלְשִׁתִּים
בְּמַעַרְב הָיָה, שְׁנַאֲמַר בְּפִלְשִׁתִּים: (צפניה ב) "וַיִּשְׁבִּי
חֶבֶל הַיָּם, גּוֹי כְּרִתִּים". לֹא נִשְׁאֵר אֲרֶבֶה אַחֵד •
אִף הַמְּלוּחִיִּים שְׁמִלְחוּ מֵהֶם (שמות רבה).

כז י"א • רוח ים • רוח מְעַרְבִי. יָמָה סוּף • אוֹמֵר אָנִי,
שֵׁים סוּף הָיָה מִקְצָתוֹ בְּמַעַרְב כְּנָגֵד כָּל רוח דְּרוּמִית
וְגַם בְּמִזְרָחָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָף, רוח ים תִּקְעוּ
לְאַרְבֶּה בְּיָמָה סוּף כְּנָגֵדוֹ. וְכֵן מַצִּינוּ לַעֲנֵן תַּחוּמִּין,
שֶׁהוּא פּוֹנֶה לְצַד מִזְרָח, שְׁנַאֲמַר: (לִקְמֹן כג) "מֵיִם סוּף

כ וַתִּתְקַף יִי ית לְבָא דְּפְרַעְהָ וְלֹא שִׁלַּח ית בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל:

(כ) וַיִּחְזַק יְהוָה אֶת-לֵב פְּרַעְהָ וְלֹא שִׁלַּח אֶת-בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: פ

כא וַיֹּאמֶר יִי לְמֹשֶׁה אֲרִים יָדְךָ עַל צִית שְׂמִיָּא
וַיְהִי חֲשׂוּכָא עַל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּתֵר דִּינְעָדִי
קָבַל לִילִיָּא:

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה נִמָּה יָדְךָ עַל-הַשָּׁמַיִם
וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמָּשׁ חֹשֶׁךְ:

עוד. וַיִּמָּשׁ • כְּמוֹ וַיִּאֲמַשׁ. יֵשׁ לָנוּ תְּבוּת הַרְבֵּה
חֲסִרוֹת אֶל־יָ, לְפִי שְׂאִין הַכְּרֵת הָאֶל־יָ נִכְרֵת

כז י"א • וַיִּמָּשׁ חֹשֶׁךְ • וַיִּחְשִׁיף צִלְיָהֶם חֹשֶׁךְ יוֹתֵר;
מִחֲשָׁכוֹ שֶׁל לַיְלָה, וְחֹשֶׁךְ שֶׁל לַיְלָה יִאֲמִישׁ וַיִּחְשִׁיף

שפתי חכמים

טוּרְפִים בְּיָדֵי לֹא הָיוּ צָדִין אוֹתָן
מִפְּחוּד: תוֹרָה כ
(כא) נ פִּירוּשׁ, וַיִּמָּשׁ חֹשֶׁךְ' מִשְׁמַע
שְׂאוֹתוֹ אָמַשׁ הָיָה כָּאן, וּבִקְרָא מִשְׁמַע
שְׁהִיָּתָה מִכָּה מַחוּדָשֶׁת בְּחוּשׁ וְלֹא שֶׁל
לַיְלָה, וְעַל זֶה פִּירֵשׁ 'יוֹתֵר' וְכו': ם רֹצֶה

הוא בְּלִשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ: תוֹרָה טו
(יט) מ רְצוֹנוֹ לומר, מִדְּכַתִּיב לְעִיל
'וַיִּשָּׂא אֶת הָאֲרֶבֶה', לְמָה לִּי לְמִימֹר
עוֹד 'לֹא נִשְׁאֵר אֲרֶבֶה אַחֵד' וגו'. וְגַבִּי
עָרוּב לֹא הוּצָרָה הַקְּרָא לְגִלּוֹת שְׂאֵף
הַמְּלוּחִים לֹא נִשְׁאָרוּ, בִּינּוֹן שְׁהֵם חִיוֹת

(טו) לִדְקָשָׁה לְרִשְׁי, וְהָא אֵין שְׁיִיף גַּבִּי
עַץ לְשׁוֹן יֶרֶק, דְּהָא כְּתִיב 'כִּרְקַע עֶשֶׂב',
וְעֶשֶׂב הַשָּׂדֶה נִקְרָאִים יֶרֶקוֹת. וּמִפְּרֵשׁ
'עָלָה יֶרֶק', וְעַל זֶה מְבִיא וִירְדוּרִי"א
בְּלַעֲזָז, בְּלוּמֵר כְּמוֹ בְּלַעֲזָז קוֹרִין לִיֶּרֶק
וִירְדוּרִי"א כְּמוֹ שְׁקוֹרִין לְעָלָה יֶרֶק, כֵּן

אין הדבור מִנִּשְׁבַּע עַל הַיָּיִו שֶׁל "וַיִּמָּשׁ", לִפִּי שֶׁהוּא פְּתוּב אַחֵר "וַיְהִי חֹשֶׁךְ". וַמִּדְּרַשׁ אַגְגָּה פוֹתְרוֹ, לְשׁוֹן (דברים כח) "מִמָּשָׁשׁ בַּצְהָרִים", שֶׁהִיא כְּפֹל וּמִכְפֹּל וְעַב עַד שֶׁהִיא בּו מִמָּשׁ.

כִּלְכָּךְ, אֵין הַפְּתוּב מִקְפִּיד עַל חִסְרוֹנָה, כְּגוֹן: (ישעיה ^א) "לֹא יִהְיֶה שֵׁם עֲרִבִי" – כְּמוֹ לֹא יֵאָהֵל, – לֹא יִטָּה אֶהְלוֹ, וְכֵן: (שמואל ב כב) "וַתִּזְרְנִי חֵיל", כְּמוֹ וַתִּאֲזָרְנִי. וְאוֹנֶקְלוֹס תִּרְגָּם לְשׁוֹן הַסֵּדָה, כְּמוֹ לֹא יִמָּשׁ, בְּתַר דִּיעָדִי קָבֵל לִילִיאָע, כְּשִׁנְיָע סְמוּךְ לְאוֹר הַיּוֹם, אֶבֶל

(כב) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֶפְלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:

שֶׁלֹּא יֵרָאוּ מִצְרַיִם בְּמִפְלֹתָם וַיֵּאמְרוּ: אִף הֵם לוֹקִין כְּמוֹנֵנוּ. וְעוֹד שֶׁחֲפָשׂוּ יִשְׂרָאֵל וַרְאוּ אֶת כְּלִיָּהֶם, וְכִשְׁיָצְאוּ וְהָיוּ שׁוֹאֲלִין מֶהֱן וְהָיוּ אוֹמְרִים: אֵין בְּיָדֵינוּ כְּלוֹם, אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי רֹאִיתִיו בְּבֵיתְךָ וּבְמִקְוֹם פְּלוֹנִי הוּא. שְׁלֹשֶׁת יָמִים • שְׁלוֹשׁ שָׁל יָמִים, טַרְצִינִי"א בְּלַעֲז"ז, וְכֵן שְׁבַעַת יָמִים בְּכָל מִקְוֹם, שְׁטִינִי"א שָׁל יָמִים.

כִּי וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֶפְלָה וְגו' שְׁלֹשֶׁת יָמִים • חֹשֶׁךְ שָׁל אֶפֶל, שֶׁלֹּא רָאוּ אִישׁ אֶת אֲחִיו אוֹתָן ג' יָמִים (בשמות רבה), וְעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַחֲרֵים חֹשֶׁךְ מִכְפֹּל עַל זֶה שֶׁלֹּא קָמוּ אִישׁ מִתְּחַתּוֹ, יוֹשֵׁב אֵין יָכוֹל לַעֲמֹד, וְעוֹמֵד אֵין יָכוֹל לִישֹׁב (שמות רבה. ע"י"ש). וְלִמָּה הֵבִיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ? שֶׁהָיוּ בִּישְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר רִשְׁעִים, וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לַצָּתָה, וּמִתּוֹ בְּשִׁלְשֶׁת יָמִי אֶפְלָה כְּדִי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נרד יא עמ' 3)

לְחַטָּא זֶה, וְאֵין קְטוֹרֵג נַעֲשֶׂה סְגוּר. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה כָּאן: גִּאֲלַת מִצְרַיִם נִבְעָה מִהַקְשֶׁר הַפְּנִימִי הַקָּיָם בֵּין הַקֶּבֶל"ה וּבֵין כָּל יְהוּדִי, לְרִבּוֹת הַרְשָׁע; אִף מִי שֶׁסָּרַב לַצָּתָה הַתְּנַגֵּד לַעֲצֵם הַקְשֶׁר – וְשׁוֹב לֹא יִתְכַּן שֶׁהוּא יוֹעִיל לוֹ.

וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לַצָּתָה (רש"י, י, כב) יֵשׁ לְשֹׁאֵל: הֲרֵי בְּגִלּוֹת מִצְרַיִם הָיוּ עוֹבְדֵי עֲבוּדָה־זָרָה, וְלִמְרוֹת זֹאת נִגְאָלוּ, וּמִדּוּעַ דּוֹקָא אִלּוּ שֶׁסָּרְבוּ לַצָּתָה לֹא זָכוּ לְגִאֲלָה. וַיֵּשׁ לוֹמַר, דִּהְנֶה מִי שֶׁעָבַר עַל אֲסוּרֵי יוֹם כְּפוּר, אֵין יוֹם כְּפוּר מְכַפֵּר עָלָיו. וּבִטְעַם הַדְּבָר מְבֹאָר, שִׁיּוֹם כְּפוּר עֲצֻמוֹ הוּא בְּגִדָּר גּוֹרֵם

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש נרד ה עמ' 80 ואילך. נרד לא עמ' 48 ואילך – מוֹתוֹךְ 'לקראת שבת)

קיום המצות בדרך השבע

שֶׁהוּבָא בְּתַנְחוּמָא (פִּרְשֵׁתֵנוּ ג') שִׁ"הִיָּה מֹאִיר לְיִשְׂרָאֵל וּמִרְאָה לְהוֹן כָּל כְּלִי כֶּסֶף וְזָהָב וְכוּ", דְּמִפְּרִשׁ שְׁבָגִי יִשְׂרָאֵל הָיוּ צָרִיכִים לְחַפֵּשׁ אֶת כְּלֵי הַזָּהָב וְכוּ, וְצָרִיךְ בִּיאור טַעַם הַשְּׁנוּי. וַיֵּשׁ לְבָאָר זֶה דִּהְנֶה צִוּיִי הַקֶּבֶל"ה נִתְּנוּ "לְצַרֵּף בֶּהֱן אֶת הַבְּרִיּוֹת", וְלִכְן הָדִין שְׁצוּיִי הַקֶּבֶל"ה צָרִיךְ לְקַיֵּם בְּדָבָרִים

וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֶפְלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם (י, כב) וְלִמָּה הֵבִיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ. . שֶׁחֲפָשׂוּ יִשְׂרָאֵל וַרְאוּ אֶת כְּלִיָּהֶם וְכִשְׁיָצְאוּ וְהָיוּ שׁוֹאֲלִים מֶהֱן וְהָיוּ אוֹמְרִים אֵין בְּיָדֵינוּ כְּלוֹם, אוֹמֵר לוֹ אֲנִי רֹאִיתִיו בְּבֵיתְךָ וּבְמִקְוֹם פְּלוֹנִי הוּא (רש"י). מִלְּשׁוֹן רִש"י "שֶׁחֲפָשׂוּ יִשְׂרָאֵל" מִשְׁמַע שֶׁאִינוּ מִפְּרִשׁ כְּפוּרֵשׁ

שפתי חכמים

כְּתִיב שֶׁהָשֵׁם נִתָּן חֵן הָעַם בְּעִינֵי מִצְרַיִם שֶׁאֶפִּילוּ בַּעַל כְּרֹחַם הַשְּׂאִילוֹם, דִּישׁ לוֹמַר דְּבִזְהָ נִתָּן לָהֶם חֵן, לִפִּי שֶׁשְׂפָרָאוּ מִצְרַיִם שֶׁהִיָּה בִּיכּוּלַת בִּידָם לִיקַח כָּל אֲשֶׁר לָהֶם בִּימֵי אֶפְיִלָּה וְלֹא הָיָה מִי שִׁמְיָמָה בִּידָם וְלֹא לְקַחוּ, בְּעִבּוֹר זֶה הָיוּ נוֹשְׂאִין חֵן בְּעִינֵיהֶם וְהַשְּׂאִילוֹם בַּעַל כְּרֹחַם: ק דְּקָשָׁה לְרִש"י, לָמָּה לֹא כְּתִיב 'שְׁלֹשָׁה יָמִים' דִּשְׁלֹשֶׁת' בְּתִי"ו מִשְׁמַע דְּבִיּוֹקוֹת, וְעוֹד אִיךְ נוֹפֵל הַדְּבִיקוֹת עַל 'יָמִים', כִּי 'יָמִים' לְשׁוֹן זָכָר וְשְׁלֹשֶׁת' לְשׁוֹן נִקְבָּה, וְעַל זֶה פִּירֵשׁ וְכוּ: תוֹרָה כג

שֶׁלֹּא רָאוּ אִישׁ אֶת אֲחִיו וְעַל זֶה פִּירֵשׁ 'שֶׁהָיוּ' וְכוּ: ז (מִדְּרַשׁ) נִרְאָה לִי שֶׁבְּתַחֲלָה הִקְשָׁה רִש"י לָמָּה הָיָה חוֹשֶׁךְ, רוֹצֶה לוֹמַר לָמָּה הָיָה מִשְׁנֵה כֶּךָ שֶׁבְּתַחֲלָה לֹא הָיָה חוֹשֶׁךְ כָּל כֶּךָ כְּמוֹ לְבִסּוּף, עַל כֵּן פִּירֵשׁ שֶׁבְּתַחֲלָה לֹא הָיָה רוֹצֶה לְשַׁנּוֹת הַשְּׁבַע כָּל כֶּךָ מִשּׁוֹם שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ כִּי אִם כְּדִי שֶׁלֹּא יֵרָאוּ בְּמִפְלֹתָן, וּבְחוֹשֶׁךְ כָּל דָּהוּ הָיָה דִּי, וּלְבִסּוּף שֶׁלֹּשָׁה יָמִים שְׁמִתוֹ כָּלָם וְהָיוּ נִקְבָּרִים הָיָה מְבִיא עֲלֵיהֶם חוֹשֶׁךְ מֵאֵד כְּדִי שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לַעֲמוֹד כְּדִי שֶׁיִּלְכּוּ יִשְׂרָאֵל לְבִתְיֵיהֶם וְיֵרָאוּ כְּלִיָּהֶם. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת לָמָּה הָיָה צָרִיךְ לְכָל זֶה, וְהָא

לוֹמַר כְּמוֹ אָמַשׁ, דִּהְיִינוּ לִלְלָה, דַּעַל יוֹם שֶׁעָבַר אוֹמְרִים 'אֶתְמוּל', וְעַל לִלְלָה שֶׁעָבְרָה אוֹמְרִים 'אָמַשׁ': ע פִּירוּשׁ, אַחֵר שֶׁהִסִּיר חוֹשֶׁךְ שֶׁל לִלְלָה וְהַתְּחִיל הַיּוֹם, בְּאוֹתוֹ וּמֵן הַתְּחִיל אוֹתוֹ חוֹשֶׁךְ: תוֹרָה כב (כב) וְאִם תֵּאמַר, הָא בְּפִרְשֵׁת וַאֲרָא פִּירֵשׁ רִש"י הִטְעַם שֶׁבְּכָל מִקְּדָה וּמִקְדָּה בְּטַכְסִיטִי מִלְּחֻמוֹת וְכוּ בְּפִסּוּק כִּי אִם אֵינָךְ מִשְׁלַח אֶת עַמִּי וְגו', וְהוּא בְּתַנְחוּמָא, וְאִם כֵּן רִש"י לֹא פִּלִּיג עָלָיו. וְעוֹד קָשָׁה, לָמָּה לֹא הִקְשָׁה זֶה עַל הַקָּרָא, וַיֵּשׁ לוֹמַר דְּקָשָׁה לְרִש"י וְלָמָּה הֵבִיא עֲלֵיהֶם חוֹשֶׁךְ אֶפְיִלָּה כָּל כֶּךָ הָא בְּזֶה הָיָה דִּי בְּמָה שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם חוֹשֶׁךְ

ולכן מפרש רש"י שקדי שקיים הצווי לא יהיה בדרך נס, הנה לא רק עצם קיום המצוה (ונצלתם את מצרים) היה בדרך הטבע, אלא גם ההכנה לקיום המצוה (חפוש כלי הזהב של המצריים) היה בדרך הטבע ולא באפן נסי.

טבעיים ולא במעשה נסים, בכדי שהמצוות יהיו בדרים שהם מגדרי העולם (ראה מצפה איתן על תוד"ה חטין סנהדרין סט, ב. כלי חמדה פ' ויקהל לה, כז-כח). ועל-פי-זו גם הצווי ד"ונצלתם את מצרים", היו צריכים לקיים בדרך הטבע.

כג לא חזו אנש זת אחוהי ולא קמו אנש מתחותיה תלתא יומין ולכל בני ישראל היה נהורא במוחבנהון:

(כג) לא-ראו איש את-אחיו ולא-קמו איש מתחתיו שלשת ימים ולכל-בני ישראל היה אור במושבבתם:

♦ יום שלישי ב' שבט ♦

כד וקרא פרעה למשה ואמר אזילו פלחו קדם יי לחדד ענכון ותורכון שבוקו אף טפלכון זייל עמכון:

(כד) ויקרא פרעה אל-משה ויאמר לכו עבדו את יהוה רק צאנכם ובקרכם יצג גם-טפכם ילד עמכם:

כז יצג • יהאר מצג במקומו.

כה ואמר משה אף את תמסר בידנא נכסת קדשיו ועלון ונעבד קדם יי אלהנא:

(כה) ויאמר משה גם-אתה תתן בידנו זבחים ועלית ועשינו ליהוה אלהינו:

כז י • גם אתה תתן • לא דיך שמקננו ילד עמנו, אלא גם אתה תתן.

כו ואף בעידנא זייל עמנא לא תשתאר מדעם ארי מנה אנחנא נסכין למפלח קדם יי אלהנא ואנחנא לית אנחנא ידעין מה נפלח קדם יי עד מיתנא תמן:

(כו) וגם-מקננו ילד עמנו לא תשאר פרסה פי ממנו נקח לעבד את-יהוה אלהינו ואנחנו לא-גדע מה נעבד את-יהוה עד-באנו שמה:

כז י • פרסה • פרסת רגל, פלנט"א בלע"ז. לא גדע מה נעבד • כמה תכבד העבודה. שמא ישאל יותרת כמה שיש בדינו.

כז ואתקף יי זת לבא דפרעה ולא אבה לשלחותון:

(כז) ויחזק יהוה את-לב פרעה ולא אבה לשלחם:

כח ואמר לה פרעה אזיל מעלי אסתמר לך לא תוסיף למחזי אפי ארי ביומא דתחזי אפי תמות:

(כח) ויאמר-לו פרעה לך מעלי השמר לך אל-תסר ראות פני פי ביום ראיתך פני תמות:

כט ואמר משה נאות מלילתא לא אוסיף עוד למחזי אפיך:

(כט) ויאמר משה כן דברת לא-אסף עוד ראות פניך: פ

שפתי חכמים

ת לא שלא היו יודעין העבודה, דהא היו אומרים 'וגם מקננו וגו' כי ממנו נקח לעבוד את ה', וכן לעיל הרבה פעמים אמרו 'לבושם לה': תורה כו

מפרסת פרסה, וזה אינו, דהא אמר בתחלה 'וגם מקננו', משמע הכל, לכן פירש 'פרסת רגל', רוצה לומר 'פרסה' פירוש 'פרסת רגל', ובלעז פלנט"א:

(כד) ר לא מכאן ואילך, שהרי כבר היה מצג: תורה כה
(כו) ש דקשה לרש"י, ד'פרסה' משמע שמשה לא היה מבקש אלא בהמות

כ"י • בן דברת • יפה דברת, ובזמנו דברת. אמת, שלא אוסיף עוד ראות פניך (שמות רבה) •

א ואמר יי למשה עוד מכתש חד אתי על פרעה ועל מצרים בחר בן ושלח תכון מפא כשלחיה גמירא תרכא יתריך תכון מפא:

יא (א) ויאמר יהוה אל-משה עוד נגע אחד אביא על-פרעה ועל-מצרים אחרי-כן ישלח אתכם מזה בשלחו בלה גרש יגרש אתכם מזה:

כ"י • בלה • "גמירא". "בלה", כליל. כלכם ישלח.

ב מליל כען קדם עמא ושאליו גבר מן חברה ואתא מן חברה מנין דכסף ומנין דדבה:

(ב) דבר-נא באוני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה בלי-כסף וכלי זהב:

צדיק, אברהם: "ועבדים וענו אותם" קים בהם, "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לא קים בהם.

כ"י • דבר-נא • (ברכות 1) אין 'נא' אלא לשון בקשה. בבקשה ממך, הזהירם על כך, שלא יאמר אותו

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך כא עמ' 12 ואילך - מותך 'לקראת שבת')

רכוש גדול כמתנה או כתשלום

באו בני מצרים . . אמרו . . תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו, אמר גביהא בן פסיסא . . תנו לנו שכר עבודה של ששים רבוא ששעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה . . ולא מצאו תשובה, והינו, שבני ישראל קבלו את הרכוש כתשלום שכר על שעבודם למצרים. ועל-פי-זה אם המצרים היו נותנים להם את זה מצד עצמם, היו יכולים לחשב שזה היה רק בדרך מתנה ולא כתשלום שכר (שחבים לשלם להם), ולכן עשה הקב"ה שהמצרים יתנו את הרכוש רק כתוצאה מהשאלה וה"תביעה" של בני ישראל (שמוגיע להם שכר, מצד הדיון) ואז ראו הכל, שזה הגיע לבני ישראל כי היו ראויים וזכאים לזה כתשלום, ולא בדרך מתנה. וק"ל.

דבר-נא באוני העם וישאלו איש מאת רעהו וגו' . . ובני-ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים בלי-כסף וגו' וינצלו את-מצרים: (פרשתנו יא, ב ואילך) ויש לעיין, דאם הפונה ב"וינצלו את מצרים" היתה כדי לקיים ההבטחה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים ש"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", למה עשה הקב"ה שבני ישראל יקבלו את הרכוש גדול על-ידי שאילה ובקשה מהמצריים, דלכאורה היה מתאים יותר אם המצריים היו נותנים להם את זה בדרך כבוד על-ידי נתינת מתנה וכיוצא בזה, ולמה הצרכו בני ישראל לבקש ולשאל את הרכוש מהמצריים? ויש לומר על פי מה דאיתא בסנהדרין (צא, א) "פעם אחת

ג ויהי יי ית עמא לרחמין בעיני מצרים אף גברא משה רב לחדא בארעא דמצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני עמא:

(ג) ויתן יהוה את-חן העם בעיני מצרים גם האיש משה גדול מאוד בארץ מצרים בעיני עבדי-פרעה ובעיני העם: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 239)

(ג, יא): שאין לה אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים טעונים מפספס ומזהבם של מצרים.

ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים (יא, ג) יש אומרים ששקט לו, שלא היה בשעבוד מצרים, לא היה בכלל נתינת חן ולא קבל מבזת מצרים. אבל ראה רש"י להלן

שפתי חכמים

לשון בקשה: ד וגור אריה, נראה לי שהוצרך לומר 'הזהירם על כך' אף על גב שהוא לטובתם, כדי שלא יאמרו ישראל 'דבר שהוא לטובתנו אנו יכולים למחול על זה', לפיכך אמר שיהיה על כך כדי שיהיה מקיים התנאי וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול: תורה ג

יא (א) ב לא מלשון כלילה, ורצונו לומר כמו גבי 'כליל תקטור' תירגם נמי המתרגם 'גמירא', והתם אי אפשר לפרש לשון כליון אלא לשון כל: תורה ב (ב) ג פירוש, אין 'נא' האמור כאן אלא

(כט) א (מהרש"ל) פירוש, 'יפה דברת' פירושו של 'בן דברת', כתרוממו 'אאות מלילת'. ואחר כך נתן טעם למה דברת יפה, לפי שבזמנו דברת, משום הכי יפה הוא, לפי שאמרת שלא אוסיף וכו': תורה א

♦ יום רביעי ג' שבט ♦

(ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּחֻצַּת הַלֵּילָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם:

כמו בְּחֻצַּת הַלֵּילָה, וַאֲמָרוּ שְׂאֵמֶר מֹשֶׁה: 'בְּחֻצוֹת', דְּמִשְׁמַע סְמוּךְ לוֹ, אוּ לִפְנֵי אוֹ לְאַחֲרָיו, וְלֹא אָמַר בְּחֻצוֹת, שְׂמָא יִטְעוּ אֶצְטַגְנִי פְרַעַה וַיֹּאמְרוּ מֹשֶׁה בְּדַאי הוּא, אֲכַל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ עֲתִיו וּרְגָעִיו, אָמַר: 'בְּחֻצוֹת'.

כֹּה"ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' • בְּעֶמְדוֹ לִפְנֵי פְרַעַה נֹאמְרָה לוֹ נְבוּאָה זוֹ, שְׁהָרִי מִשְׁיָצָא מִלִּפְנֵי לֹא הוֹסִיף רְאוֹת פְּנִיו. בְּחֻצַּת הַלֵּילָה • כִּהְחֻלַּק הַלֵּילָה. בְּחֻצוֹת, כְּמוֹ: (מַלְכִּים א יט) "פְּעֻלוֹת", (תְּהִלִּים קכד) "בְּחֻצוֹת אֶפֶס בְּנוֹ", זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ, לִישְׁבוֹ עַל אֶפְנִיו, שְׂאֵין 'חֻצוֹת' שֵׁם דְּבָרִי שֶׁל חֲצִי. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּ: (בְּרֻכּוֹת ד)

(ה) וּמַת כָּל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרַעַה הַיֹּשֵׁב עַל-פֶּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשֹּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵי הָרְחִים וְכָל בְּכוֹר בַּהֲמָה:

כֹּה"ו עַד בְּכוֹר הַשֹּׁבִי • לָמָּה לָקוּ הַשְּׁבוּיִים? כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ: יִרְאַתָּם תִּבְעָה עַל-בִּזְנוֹם, וְהִבִּיאָה פְּרַעְנוֹת

הוּא אָמַר עַד בְּכוֹר הַשֹּׁפְחָה, מִשְׁמַע דִּהִפְחוּתִים מִבְּכוֹר הַשֹּׁפְחָה לֹא הָיוּ בְּכָלִל, וְגַבִּי מִכָּה כְּתִיב עַד בְּכוֹר הַשֹּׁבִי, מִשְׁמַע שְׁגָם שְׁבוּיִים לָקוּ, וְשְׁבוּיִים פְּחוּתִים מִבְּכוֹר הַשֹּׁפְחָה כְּדִפְיִרְשׁ רִשִּׁי לָקֵמוֹ, וְעַל זֶה פִּירֵשׁ 'בְּכוֹר הַשֹּׁבִי' לָמָּה לָקוּ הַשְּׁבוּיִים וְכו', רָצוֹנוֹ לֹמַר זֶה אֵינָה קוּשִׁיָּא, שֶׁהַמִּצְוָה יוֹדְעִין שְׁמִשָּׁה לֹא הִתְרָה שִׁילְקוֹ הַבְּכוֹרִים אֲלֵא מֵאוֹתָן שִׁמְשָׁעֲבִידִין אֶת יִשְׂרָאֵל, דִּהִינּוּ 'מִבְּכוֹר פְּרַעַה עַד בְּכוֹר הַשֹּׁפְחָה', אֲבָל הַשְּׁבוּיִים שֶׁלֹּא שְׁעָבְדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה מִתְרָה בָּהֶם. וּמִכָּל מְקוֹם אֵינוֹ מוֹכַח בְּהִדְיָא מִדְּבָרֵי מֹשֶׁה שְׂאֵין שְׁבוּיִים בְּכָלִל, דְּגַם הֵם בְּכָלִל, דִּבְכוֹר הַשֹּׁפְחָה פִּירוּשׁוֹ הִפְחוּתִים, וּבְכוֹר הַשֹּׁבִי גַם הוּא פְּחוּת. וְעוֹד יֵשׁ לֹמַר דִּהְכִּי פִירוּשׁוֹ, שְׁמִבְיָא רָאִיָּה עַל מָה שִׁפְיִרֵשׁ לָעִיל שְׂמָא יִטְעוּ וְכו', וְאַל תֹּאמְרוּ הֵיאֶךְ שִׁינָה שְׁמִשָּׁה יִשְׁנָה בְּשִׁבִּיל שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ, לָכֵן פִּירֵשׁ בְּכוֹר הַשֹּׁבִי לָמָּה לָקוּ וְכו', שְׁהָרִי מִן הַדִּין לֹא הָיוּ רְאוּיִן לְלִקּוֹת שְׁהָרִי לֹא שְׁעָבְדוּ בִּישְׂרָאֵל, אֲלֵא כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ, הֵכָא

לֹמַר 'חֻצוֹת' בְּלֹא כ', שְׂאֵין הִכ' נּוֹפֵל עַל לְשׁוֹן זֶה, וְעוֹד דִּבְחֻצוֹת' מִשְׁמַע שֶׁסֶּפֶק הוּא מִתִּי חֻצוֹת, וְחִלְיָה שֶׁסֶּפֶק הוּא קָמִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲלֵא וְדֹא 'בְּחֻצוֹת' כִּהְחֻלַּק הַלֵּילָה: וְרָצוֹנוֹ לֹמַר, שֶׁהֵם אוֹמְרִים 'חֻצוֹת' שֵׁם דְּבָרִי הוּא, כְּמוֹ 'בְּחֻצֵי הַלֵּילָה', וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לְמִשָּׁה בְּחֻצוֹת הַלֵּילָה שֶׁהוּא מִשְׁמַע בְּאֶמְצַע הַלֵּילָה מִמֶּשׁ, אֲלֵא שְׁמִשָּׁה שִׁנָּה וַאֲמַר 'בְּחֻצוֹת' שְׂמָא וְכו': ח וְאֵם תֹּאמְרוּ, וְכִי בְּשִׁבִּיל הַשְּׁבוּיִים שִׁיטְעוּ וְשִׁנָּה דְּבִירוֹ שֶׁל מְקוֹם, (בְּחִי יֵשׁ) לֹמַר מִפְּנֵי שֶׁמֶן הַמִּכָּה הַשְּׁלִישִׁית וְאֵילָף הוֹדוֹ הַחֲרֻטִּים בְּנִבּוּאָת מֹשֶׁה שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֲמֵת, לָכֵן נִתְיָרָא מִשָּׁה שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל הַשֵּׁם חֹס וְשִׁלּוֹם בְּחֻצוֹתָם, כִּי שְׂמָא יִטְעוּ עֲכָשִׁי וְיִכְחִישׁוּ נְבוּאָתוֹ לְמַפְרָע: תוֹרָה ה

(ה) וְאֵם תֹּאמְרוּ, וְהָא לֹא כְּתִיב הֵכָא 'בְּכוֹר הַשֹּׁבִי', אֲלֵא לָקֵמוֹ גַּבִּי מִכָּה כְּתִיב 'בְּכוֹר הַשֹּׁבִי'. וְיֵשׁ לֹמַר, הָא דְּנִקְטִיָּה רִשִּׁי הֵכָא, שֶׁלֹּא תִקְשָׁה קוּשִׁיָּא אֲדִלְעִיל לְפִירוּשׁ רַבּוֹתֵינוּ שְׂאֵמֶר מֹשֶׁה 'בְּחֻצוֹת' שְׂמָא יִטְעוּ וַיֹּאמְרוּ מֹשֶׁה בְּדַאי הוּא, וְהִלָּא

(ד) ח וְאֵם תֹּאמְרוּ, בְּפִרְשָׁה שֶׁלִּפְנֵי זֶה 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עוֹד נִגַּע' וְגו' הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ זֶה, שְׁהָרִי לִפְנֵי כְּתִיב 'לֹא אוֹסִיף עוֹד רְאוֹת' וְגו'. וְיֵשׁ לֹמַר דְּפִרְשָׁה דִּלְעִיל כְּבָר אָמַר לוֹ דְּבָר זֶה, דִּהָא כְּתִיב בְּפִרְשַׁת שְׁמוֹת וְנִתְתִּי אֶת חֹן הָעֵם הַזֶּה' וְגו', אֲלֵא שְׁנִשְׁנִית כֵּאֵן בְּעִבּוֹר שְׁעִתָּה הַגִּיעַ הָעֵת אֲשֶׁר יַעֲדָם בְּהַמָּוֶה, אֲבָל הַפִּרְשָׁה הַזֹּאת בְּפִרְשׁוֹת, שִׁצְאָו בְּהַמָּוֶה מִצְרַיִם, וְשִׁתְּהִיָּה בְּחֻצוֹת הַלֵּילָה, שֶׁלֹּא רָמַז בּוֹ בְּשׁוֹם מְקוֹם, בְּהִכְרַח הוּא בְּעֶמְדוֹ לִפְנֵי פְרַעַה נֹאמְרָה לוֹ נְבוּאָה זוֹ. וְאֵם תֹּאמְרוּ, וְהָא אִפְרִילוֹ תִּפְלָה קִלָּה לֹא תִּפְלָל מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעָרִי, וְכָל שֶׁפֶן דְּבִירוֹ חֲמוּר, וְיֵשׁ לֹמַר מִשׁוֹם כְּבוֹד מֹשֶׁה שֶׁלֹּא יִמְצָא בְּדַאי, דֹּא לֹא נֹאמַר לוֹ בְּעֶמְדוֹ לִפְנֵי פְרַעַה הָיָה מוֹכֵרָה לִילָף בְּשִׁלְחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם לִפְנֵי פְרַעַה, אִי נִמִּי דִּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִגִּידוֹ לְמַעַלָּה מִעֲשָׂרָה טַפְחִים וְדָבָר עֲמוֹ בֵּינוֹ שֶׁהוּא בְּרִשׁוֹת אַחֲרֵי. הִרָא"ם: וְרָצוֹנוֹ לֹמַר, דִּבְחֻצוֹת' הֵינּוּ שֵׁם דְּבָרִי, כְּמוֹ 'חֻצוֹת לֵילָה אֶקוֹם לְהוֹדוֹת לָךְ', כְּמוֹ שְׂאֵמֶר מֹשֶׁה 'חֻצֵי לֵילָה', אֲבָל זֶה אֵינוֹ כֵּן, דָּאֵם כֵּן הָיָה לוֹ

היו בכלל, ולמה לקו בני השפחות? שאף הם היו משעבדים בהם ושמחים בצרתם. וכל בכור בהמה • לפי שהיו עובדין לה. ופשהקדוש-ברוך הוא נפרע מן האמה, נפרע מאלהיה (מכילתא).

(ו) והיתה צעקה גדלה בכל-ארץ מצרים אשר במהו לא נהיתה וכמהו לא תסף: ויהי צוהתא רבא בכל ארעא דמצרים דקתה לא הות ודקתה לא תסף:

(ז) ולכל בני ישראל לא יחרץ-פלב לשנו למאיש ועד-בהמה למען תדעון אשר יפלה יהוה בין מצרים ובין ישראל: וכלל בני ישראל לא ינזק פלבא לישנה למנבח למאנשא ועד בעירא בדיל דתדעון דנפריש יי בין מצרים ובין ישראל:

כ"י • לא יחרץ פלב לשנו • אומר אני, שהוא לשון שנון: לא ישנו, וכן (יהושע י) "לא חרץ לבני ישראל לאיש את לשונו", לא שנו. (שמואל ב ה) "אז תחרץ", תשתנו. (ישעיה מא) "למורג חרוץ", שנון. (משלי כא)

(ח) וירדו כל-עבדיך אלה אלי והשתחווי לי לאמר צא אתה וכל-העם אשר-ברגליך ואחרי-כן יצא ויצא מעם-פרעה בחרי-אף: ח ויחתון כל עבדיך אליו לותי ויבעון מני למימר פוק את וכל עמא די עמך ויבחר בן אפוק ונפק מלות פרעה בתקוף רגז:

כ"י • וירדו כל עבדיך • חלק כבוד למלכות, שהרי בסוף, ירד פרעה בעצמו אליו בלילה ואמר: "קומו צאו מתוך עמי", ולא אמר לו משה מתחלה: וירדת אלי והשתחית לי (ובחיים קב) • אשר ברגליך • ההולכים אחר עצתך והלוקך. ואחרי-כן יצא

(ט) ויאמר יהוה אל-משה לא-ישמע אליכם פרעה למען רבות מופתי בארץ מצרים: ויאמר יי למשה לא יקבל מוכון פרעה בדיל לאסגא מופתי בארעא דמצרים:

כ"י • למען רבות מופתי • מופתי, שנים. רבות, שלשה: מפת בכורות, וקריעת ים-סוף ופניית את מצרים.

(י) ומשה ואהרן עשו את-כל-המופתיים האלה לפני פרעה ויחזק יהוה את-לב פרעה ולא-שלה את-בני-ישראל מארצו: י ומשה ואהרן עבדו ית כל מופתיא האליו קדם פרעה ואמקיו יי ית לבא דפרעה ולא שלח ית בני ישראל מארעה:

כ"י • ומשה ואהרן עשו וגו' • כבר כתב לנו זאת בכל המופתים, ולא שנאה כאן אלא בשביל לסמכה לפרשה שלאחריה.

שפתי חכמים

לרש"י, אדרבה פרעה היה לו לקצוף על משה לפי שמשוה התרה בו ודבר אליו קשות, ועל זה פירש וכו': תורה ט (ט) ג נחלת יעקב קשה לי, דהכתוב אומר 'בארץ מצרים', ואלו המופתים היו חיון לארץ מצרים: תורה י

לפרעה שיצא הוא לבד, ועוד אף אם יצא עם כל ישראל לא יצאו אלא חוץ לעיר ויזבחו, לכן פירש מארצך: ל והיינו כל הפרשה של 'בחצות הלילה', ואז יצא. ואף שאמר לו פרעה שיצא מלפניו, אפילו הכי לא יצא: מ דקשה

נמי בן הוא: * ומתחיל טעם השעבוד לחוד לא יתכן, לפי שלא היה שעבוד גמור, ומטעם שמתחיל לחוד לא יתכן לפי שלא היו עושים מעשה, לכן צריכים שני טעמים: תורה ו (ח) ב דקשה לרש"י, מה אכפת ליה

יב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן בְּאַרְצָם מִצְרַיִם לֵאמֹר:

בַּתּוֹךְ הַכֶּרֶךְ? תִּלְמֹד לומר: "בְּצִאתִי אֶת הָעִיר וגו'", ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך, לפי שהיתה מלאה עבודת כוכבים, דבר חמור כנה, לא כל-שכן?.

כ"י • וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן • בְּשִׁבְלִי שְׂאֲהֹרֶן עָשָׂה וְטָרַח בְּמוֹפְתִים כְּמֹשֶׁה, חֵלַק לוֹ כְּבוֹד זֶה בְּמִצְוֹה רִאשׁוֹנָה, שְׁכַלְלוּ עִם מֹשֶׁה בַּדְּבוּר. בְּאַרְצָם מִצְרַיִם • (מכילתא) חוץ לַכֶּרֶךְ. אוֹ אֵינוֹ אֵלָא

(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רִאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה:

ראויה לקדש, והראה לו באצבע את הלכנה בְּרָקִיעַ וַאֲמַר לוֹ: כִּנָּה רָאָה וְקִדַּשׁ. וְכִיצַד הָרָאָהּ, וְהֵלָא לֹא הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ אֵלָא בְּיוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ו) "וַיְהִי בְּיוֹם דְּבַר ה'", (ויקרא ו) "בְּיוֹם צִוּוֹתוֹ", (במדבר טו) "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהִלָּאָה"? אֵלָא סְמוּךְ לְשִׁקִּיעַת הַחֲמָה נֶאֱמָרָה לוֹ פֶּרֶשֶׁה זֹה, וְהָרָאָהּ עִם חֲשֻכָּה.

כ"י • הַחֹדֶשׁ הַזֶּה • (מכילתא. שמות רבה) הָרָאָהּ לְכִנָּה בְּחִדּוּשָׁהּ, וַאֲמַר לוֹ: כְּשֶׁהִירַח מִתְחַדֵּשׁ, יִהְיֶה לָךְ רִאשׁ חֹדֶשׁ. וְאֵין מְקָרָא יוֹצֵא מִיַּד פְּשׁוּטוֹ: עַל חֹדֶשׁ נִסָּן אָמַר לוֹ: זֶה יִהְיֶה רִאשׁ לְסֵדֶר מִנֵּי הַחֲדָשִׁים, שִׁיָּהָא אֵיר קְרוּי שְׁנִי, סִינָן - שְׁלִישִׁי. הַזֶּה • נִתְקַשָּׁה מֹשֶׁה עַל מוֹלַד הַלְכָנָה, בְּאִינוֹ שְׁעוֹר תְּרָאָה וְתִהְיֶה

גמלילו עם כל כנשתא ד'ישראל למימר בעסרא ל'יחא הדין ויסבון להון גבר אמר לבית אבא אמר לביתא:

(ג) דִּבְרוּ אֶל-כָּל-עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׂה לְבֵית-אָבִתּוֹ שֶׁה לְבֵית:

דִּבְרוּ הַיּוֹם, בְּרִאשׁ חֲדָשִׁים, שִׁיִּקְחוּהוּ בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ. הַזֶּה • פֶּסַח מִצְרַיִם מִקְחוּ בְּעֶשֶׂר וְלֹא פֶסַח דּוֹרוֹת. (פסחים צו.) שֶׁה לְבֵית אָבִתּוֹ • (שם) לְמִשְׁפַּחָה אַחַת. הָרִי שֶׁהִיוּ מְרַבִּין, יָכוֹל שֶׁה אֶחָד לְכַלֵּן? תִּלְמֹד לומר: "שֶׁה לְבֵית".

כ"י • דִּבְרוּ אֶל כָּל עַדְתֵּי • (מכילתא) וְכִי אַהֲרֹן מְדַבֵּר, וְהֵלָא כְּבָר נֶאֱמַר: "אַתָּה תְּדַבֵּר"? – אֵלָא חוֹלְקִין כְּבוֹד זֶה לָזֶה, וְאוֹמְרִים זֶה לָזֶה: לְמַדְנִי, וְהַדְּבוּר יוֹצֵא מִבֵּין שְׁנֵיהֶם כָּאֵלוֹ שְׁנֵיהֶם מְדַבְּרִים. דִּבְרוּ אֶל-כָּל-עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ • (מכילתא)

שפתי חכמים

אָמְרִיהָ הָיָה לוֹ לומר 'בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה לֵאמֹר וַיִּקְחוּ' וגו', דִּהְיָה מִשְׁמַע דְּאָמְרִיהָ יִהְיֶה בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ, אֲבָל הַשְׁתָּא שְׁכַתוֹב 'לֵאמֹר' קוֹדֵם בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ, קָאִי אָמְרִיהָ דְּלַעֲלִיל אֲרִאשׁ חֲדָשׁ: ז' מְדַכְתִּיב 'הַזֶּה' דְּמַעוּטָא הוּא. וּמִדְּרַשׁ ש"ל פִּירֵשׁ דִּהְיָה לוֹ לומר וַיִּקְחוּ לָהֶם בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ' וגו', שֶׁהִיָּה מִשְׁמַע שֶׁהַצּוּי שֶׁל לְקִיחָה קָאִי עַל יוֹם הָעֶשׂוֹר, אֵלָא לֶכֶן כְּתִיב הָכִי לומר שֶׁהַשְׁתָּא יִהְיֶה הַלְקִיחָה בְּעֶשׂוֹר וְלֹא יִקְחוּ: ק מְדַאֲמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפְּחוֹתֵיכֶם, אִם כֵּן 'בֵּית אָבוֹת' הֵינּוּ מִשְׁפָּחָה. וְלִכְךָ פִּירֵשׁ רש"י: שֶׁם 'לְמִשְׁפְּחוֹתֵיכֶם' – 'שֶׁה לְבֵית אָבוֹת': תורה ד

לְפָרְעָה אַתָּה תְּדַבֵּר וְלֹא אַהֲרֹן, אֲבָל לְיִשְׂרָאֵל שְׁנֵיהֶם מְדַבְּרִים. וַיֵּשׁ לומר שְׁמָה דְּכְתִיב 'אַתָּה תְּדַבֵּר' וגו' רְצוֹנוֹ לומר אֵף עַל פִּי שֶׁ'אַהֲרֹן אֲחִיקָה יִהְיֶה נְבִיאָךְ, מִכָּל מְקוֹם אַתָּה תְּדַבֵּר פַּעַם אַחַת בְּקִיצוֹר הַשְּׁלִיחוֹת לְפָרְעָה כְּפִי שֶׁשְׁמַעְתָּ מִפִּי, וְאַהֲרֹן יִמְלִיצֵנוּ וַיִּטְעִימֵנו אַחֵר כֶּךָ, וּכְמוֹ שֶׁהוּא גָבִי פָרַעַה כֶּכָּה הוּא גָבִי יִשְׂרָאֵל, דְּכְתִיב 'וְדַבֵּר הוּא לָךְ אֵל הָעָם' וגו', רְצוֹנוֹ לומר אֵף עַל פִּי שֶׁאַהֲרֹן יִהְיֶה לָךְ לְפָה לְדַבֵּר עִם הָעָם, עִם כָּל זֶה צָרִיךְ אַתָּה לְדַבֵּר אֵל הָעָם בְּכָל שְׁלִיחוֹת פַּעַם אַחַת בְּקִיצוֹר כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְעִלִּי: פ רְצוֹנוֹ לומר, 'בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה' לֹא קָאִי אָמְרִיהָ אֵלָא אֵין וַיִּקְחוּ, דָּאִי קָאִי

יב (ב) ו וַחֲלַת יַעֲקֹב הָרֹא"ם הָאֲרִיךְ לְפַלְפֵּל וְכו' וְדִבְרֵיו אֵין לָהֶם קִישׁוֹר וְכו'. אֲבָל לִי נִרְאָה מְבֹאָר הוּא שֶׁצָּרִיךְ חֻקָּה וּבִינָה יִתִּירָה לְעֵינֵי הָעַמִּים מִהָא דְּאִמְרִינֵן בְּרִאשׁ הַשָּׁנָה דִּךְ 'אִמֵּר רַבִּי זִינְרָא אָמַר רַב נַחֲמָן, עֲשֵׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעֵי מִכְסֵי סִינְהָרָא, לְדִידֵין שִׁית מַעֲתִיקָא וְתַמְנֵי סְרִי מַחֲדָתָא, וּלְדִידְהוּ שִׁית מַחֲדָתָא וְתַמְנֵי סְרִי מַעֲתִיקָא, הָרִי שְׁבֹנָה הַשִּׁיעוֹר הָיָה מִתְקַשָּׁה אִם בְּשִׁיתָא לְאַחַר הַמוֹלָד וְאִם בְּתַמְנֵי סְרִי לְאַחַר הַמוֹלָד וְכו', עֵינֵי שָׁם: תורה ג
(ג) ו רִאשִׁים וְאֵינִי מִבֵּין דְּבָרֵי, דְּדִלְקָמָא 'אַתָּה תְּדַבֵּר' לְאַהֲרֹן הוּא דְּקָאֲמַר, אֲבָל לְיִשְׂרָאֵל שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד הֵיוּ מְדַבְּרִים, וְעוֹד אֲפִילוֹ אִם תִּמְצָא לומר שִׁפְרִישׁ 'אַתָּה תְּדַבֵּר' לְפָרְעָה הוּא, דְּלָמָא דִּקָּא

(ד) וְאִם־יִמְעַט הַבֵּית מִהְיוֹת מִשֶּׁה וְלָקַח הוּא וְשִׁכְנוֹ הַקָּרֵב אֶל־בֵּיתוֹ בַּמִּכְסֶּת נִפְשֶׁת אִישׁ לְפִי אֹכְלוֹ תִכְסּוּ עַל־הַשָּׂה:

ד וְאִם יִזְעִיר בֵּיתָא מִלְּאֲתִמְנָאָה עַל אֲמָרָא וְיִסָּב הוּא וְשִׁיכְבָּהּ דְּקָרִיב דְּבֵיתָהּ בְּמִנְיָן נִפְשָׁתָא גְבֵר לְפִיּוֹם מִיכְלָהּ תִּתְמַנּוּן עַל אֲמָרָא:

וְלִהְתַּמְעֵט, "מִהְיוֹת מִשֶּׁה" יִתְמַעֵט, בְּעוֹד הַשָּׂה קַיָּם, בְּהִיוֹתוֹ בְּחַיִּים, וְלֹא מִשְׁנֻשְׁחַט (פסחים פט). בַּמִּכְסֶּת • חֲשֹׁבֹן, וְכֵן: (ויקרא כז) "מִכְסֶּת הָעֶרְפֶּךְ". לְפִי אֹכְלוֹ • הָרְאוּי לְאֲכִילָה, פָּרֵט לְחוּלָה וְזָקֵן שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְאָכַל כְּזִית (מכילתא). תִּכְסּוּי • תִּתְמַנּוּן.

ז"י • וְאִם יִמְעַט הַבֵּית מִהְיוֹת מִשֶּׁה • וְאִם יִהְיֶה מוֹעֲטִין מִהְיוֹת מִשֶּׁה אַחֵר, שְׂאִין יְכוּלִין לְאָכְלוֹ וְיִבֹּא לִידֵי נוֹתֵר, "וְלָקַח הוּא וְשִׁכְנוֹ וְגו'", זֶהוּ מִשְׁמַעוֹ לְפִי פְשׁוּטוֹ. וְעוֹד יֵשׁ בּוֹ מִדְּרַשׁ לְלַמֵּד שְׂאֵחַר שְׁנִמְנוֹ עָלָיו, יְכוּלִין לְהִתְמַעֵט וּלְמַשֹּׁךְ יְדֵיהֶם הֵימָנוּ וְלִהְמַנּוֹת עַל שֶׁ אַחֵר, אֵךְ אִם בָּאוּ לְמַשֹּׁךְ יְדֵיהֶם

(ה) שֶׁהַ תָּמִים זָכַר בִּין־שְׁנֵה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקְחוּ:

ה אֲמַר שְׁלִים דְּכַר בַּר שְׁתֵּה יְהִי לְכוֹן מִן אֲמָרָא וּמִן עִזָּא תִסְבּוּן:

ז"י • תָּמִים • בְּלֹא מוּם. בֵּין שְׁנֵה • כָּל שְׁנֵתוֹ קָרוּי בֵּין שְׁנֵה, כְּלוּמַר שְׁנוּלַד בְּשְׁנֵה זֶה. מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים • אוּ מִזֶּה אוּ מִזֶּה, שְׂאֵךְ עֵז קָרוּי שֶׁה, שְׂנָאֵמֶר: (דברים יד) "וְשֶׁה עִזִּים".

(ו) וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשִׁחַטוּ אוֹתוֹ כָּל קָהָל עַד־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרֵבִים:

ו וְיִהְיֶה לְכוֹן לְמַטָּרָא עַד אַרְבָּעָא עֶסְרָא יוֹמָא לְיִרְחָא הַדִּין וְיִפְסוּן יְתֵה כָּל קָהָלָא כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל בֵּין שְׁמִשְׁתָּא:

ז"י • וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת • זֶהוּ לְשׁוֹן בְּקוּר, שְׁטַעוֹן בְּקוּר מִמוּם אַרְבָּעָה יָמִים קֹדֶם שְׁחִיטָה. וּמִפְּנֵי מַה הִקְדִּים לְקִיחָתוֹ לְשְׁחִיטָתוֹ אַרְבָּעָה יָמִים, מַה שְּׁלֹא צִוָּה כֵּן בַּפֶּסַח דּוּרוֹת? הָיָה רַבִּי מִתֵּיָא בֵּין חֶרֶשׁ אוֹמֵר: הֲרִי הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל טז) "וְאָעֲבַר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ וְהִנֵּה עֵתָךְ עֵת דְּדִים", הַגִּיעָה שְׁבוּעָה שְׁנִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם שְׂאֶגְאֵל אֶת בְּנִי, וְלֹא הָיָה בְּיָדָם מִצּוֹת לְהִתְעַסֵּק בָּהֶם כְּדִי שְׂיִנְאָלוּ, שְׂנָאֵמֶר: (שם)

ז"י • וְהָיָה לָכֶם לָכֶם וְעָרִיָּה, וְנָתַן לָהֶם שְׁתֵּי מִצּוֹת: דָּם פֶּסַח וְדָם מִלֵּה שְׁמָלוֹ בְּאוֹתוֹ הַלֵּילָה, שְׂנָאֵמֶר: (שם) "מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדִמְיָךְ", בְּשִׁנֵּי דְמִים, וְאוֹמֵר: (זכריה ט) "גַּם־אֶת־בְּדִם־בְּרִיתְךָ שְׁלַחְתִּי אֲסִירֶךָ מִבּוֹר אֵין מִים בּוֹ", וְשִׁהְיִי שְׁטוּפִים בְּעִבּוּד־כּוֹכְבִּים, אֲמַר לָהֶם: "מִשְׁכּוֹ וְקָחוּ לָכֶם", "מִשְׁכּוֹ" יְדִיכֶם מִעִבּוּד־כּוֹכְבִּים "וְקָחוּ לָכֶם" צֹאן שֶׁל מִצְוָה. וְשִׁחַטוּ אוֹתוֹ וְגו' • וְכִי כִּלְן שׁוֹחֲטִין? אֵלָּא מִכָּאן, שְׁשִׁלּוּחֵהּ שֶׁל

שְׁתֵּי חֻמִּים

(ד) ר' רצונו לומר, 'מִהְיוֹת מִשֶּׁה' קָרִינָן 'מִחִיּוֹתוֹ דְּשֶׁה', דְּאוֹתִיּוֹת אַחֲע"ה מִתְחַלְפוֹת: ש' דְּמִדְּפֶסַח הוּא נֶאֱכָל עַל הַשּׁוֹבֵעַ, אִם כֵּן מֵאִי נִפְקוּתָא בֵּין בַּעַל אֲכִילָה לְשִׁאֲנוֹ בַּעַל אֲכִילָה, אֵלָּא לְפִי אֹכְלוֹ הֵינּוּ הָרְאוּי לְאֲכִילָה: ת' יֵשׁ לומר מִשּׁוֹם הֵכִי הִבִּיא הַתְּרָגוּם, שְׁלֹא תֵאֵמַר 'תִּכְסּוּ' אֶת אַחֲרִים, לְכָךְ הִבִּיא הַתְּרָגוּם 'תִּתְמַנּוּן' עַל יְדֵי אַחֲרִים וְנִחְלַל יַעֲקֹב. וְלִי נִרְאֶה עֵיקַר כּוֹנֵן הַרֵב לְמַעֲוִטִי שְׁלֹא תִפְרֹשׁ לְשׁוֹן שְׁחִיטָה, 'לֹא תִשְׁחַטּוּ' תְּרָגוּם 'לֹא תִכְסּוּן', וְכֵן דַּעַת הַש"ס: תורה ה' (ה) וְנִחְלַל יַעֲקֹב וְאֵתָא לְמַעַט דְּלֹאֲחַר

יָמִים לְבָקוּר, וְלֹא בָּא הַזֶּה לְמַעַט מִבְּקוּר אַרְבָּעָה יָמִים אֵלָּא פֶּסַח שְׁנִי; אֲבָל הִכָּא דְּכִתִּיב 'וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת' וְגו' וְזֶהוּ לְשׁוֹן בְּקוּר, שְׁמַע מִינֵה דְּיִנְיָקוּ דְּכִתִּיב לְעִיל קִיחָה מִמֶּשׁ הוּא, אִם כֵּן קִשָּׁה לָמָּה לְקִיחָתוֹ אַרְבָּעָה יָמִים קֹדֶם לְשְׁחִיטָתוֹ, כְּלוּמַר לְקִיחָתוֹ לְשֶׁם פֶּסַח, וּפֶסַח דּוּרוֹת לְקִיחָתוֹ לְשֶׁם פֶּסַח כָּל זְמַן שְׁיִרְצָה. אֵךְ קִשָּׁה, הִיאֵךְ מִתּוֹרָן הַקּוּשְׁיָא בְּמָה שְׁמַכִּיא בְּשֶׁם רַבִּי מִתְּנָא כֵּן חֶרֶשׁ וְכו', וְלָמָּה אַרְבָּעָה יָמִים לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, וְצָרִיךְ עֵיוֹן: ד' פִּירוּשׁ, וְעוֹד טַעַם אַחֵר, שְׁהִיוּ וְכו': ה' וְרַאסוֹ וְאִם תֵּאֵמַר, אֲמַאי לֹא יִלְיָף

שְׁעֵבֶר עָלָיו שְׁנֵה אֵף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא נִתְמַלְאוּ שְׁתֵּי שָׁנִים פֶּסוּל לְקָרִיב בְּפֶסַח, כְּדֵאֲמַר בַּפֶּסַחִים דָּף צ"ז בְּרַש"י וְכַר כֵּן שְׁתֵּי שָׁנִים אֵינוֹ רְאוּי לְפֶסַח, עֵינִין שֶׁם מַה שְׁהָאֲרִיךְ בְּרִאיוֹת: ב' דְּכִתִּיב 'וְשֶׁה עִזִּים', וְאִי אֲמַרְתָּ אַחֵד מִן הַכְּבָשִׂים וְאַחֵד מִן הָעִזִּים, הָיָה לוֹ לומר 'שְׁנִים' לְשׁוֹן רַבִּים, כִּיֵּן דַּעַז נִמִּי קָרוּי 'שֶׁה', אֵלָּא וְכו': תורה ו'

אדם כמותו (מכילתא. קידושין מא). קהל עדת ישראל • קהל ועדה וישראל. מכאן אמרו: פסחי צבור נשחטין בשלש כתות, זו אחר זו. נכנסה כת ראשונה, ננעלו דלתות העזרה וכו', כדאיתא ב'פסחים' (דף סד). בין הערפים • ממש שעות ולמעלה קרוי בין הערפים, שהשמש נוטה לבית

מבואו לערב, ולשון "בין הערפים" נראה בעיני, אותן שעות שבין צריבת היום לצריבת הלילה. צריבת היום בתחלת שבע שעות מפי יגטו צללי ערב, וצריבת הלילה בתחלת הלילה. 'ערב', לשון נשף וחשך, כמו: (ישעיה כד) "ערכה כל-שמחה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 114)

ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים (רש"י יב, ו) ארבעה ימים הם משך הזמן הנדרש לאדם לקבל החלטה מתוך מתינות וישוב הדעת. וכפי שפרש רש"י לגבי העקדה, שהקב"ה הראה לאברהם את הר המוריה רק ביום השלישי למסעו (שהוא היום הרביעי מאז הצויי על

העקדה) "כדי שלא יאמרו, הממו וערבבו פתאום וטרד דעתו". ואף כאן: מכיון שבגוי ישראל היו שטופים באילולים, לא היה די בפעלה חד-פעמית כדי לנתק אותם מעבודה זרה, אלא היה צורך בארבעה ימים של ישוב הדעת לפני פעלה זו.

(ז) ולקחו מן הדם ונתנו על-שתי המזוזות ועל- המשקוף על הבתים אשר יאכלו אתו בהם:

כש"ל ולקחו מן הדם • זו קבלתו הדם. יכול ביד? תלמוד לומר: "אשר בפסח". המזוזות • הם הזקופות אחת מכאן לפתח ואחת מכאן המשקוף • הוא העליון שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו, לינטל בלע"ז. ולשון שקיפה –

חבטה, כמו: (ויקרא כו) "קול עלה נדף" טרפא דשקיף, "חבורה" משקופי. על הבתים אשר יאכלו אתו בהם • ולא על משקוף ומזוזות שבבית התבן ובבית הבקרי שאין דרין בתוכן.

(ח) ויכלו את הבשר בלילה הזה צלי-אש ומצות על-מררים יאכלו:

כש"ל את הבשר • ולא גידים ובעצמות (פסחים פג). על מררים • כל עשב מר נקרא מרור, וצום לאכל מרור, וזכר ל"וימרו את חיהם".

ח ויכלו ית בסרא בלילה הזה טוי נור הפטיר על מררין יכלהו:

(ט) אל-תאכלו ממנו זא ובשל מבשל במים כי אם-צלי-אש ראשו על-פרעיו ועל-קרבו:

מקרא 'איש שה לבית אבות' שאחד לוקח לכל המשפחה, ועוד דלמא שאני הבא שיש לו ולשליח שותפות בגויה. ויש לומר דנפקא ליה מהני תרי קראי דאם אינו ענין להיכא דאית ליה שותפות בגויה תנאו ענין להיכא שאין לשליח חלק בגויה כדאיתא שם בקידושין. ונחלת עקבו ואגב חורפיה לא עיין יפה, והאריף שם, עיין שם. ומסיים, ולי נראה דהוה ליה למימר 'ושחטו אותם', דהוי משמע דהרבה אנשים שוחטים הרבה פסחים, או הוה ליה למימר 'ושחט אותו', השתא

ט לא תיכלו מנה פד חי ואף לא בשלא מבשל במיאה אלהן טוי נור רישה על פרעוהי ועל גוה:

שפתי חכמים

והיה הדם לכם לאות על הבתים אשר אתם שם, משמע אם ראוי לדור בהם אף על פי שאין אוכלין בתוכו נותנין שם דם: תורה ח (ח) ז דאם לא כן לכתוב ויאכלו אותו, 'הבשר' למה לי וגור אריה. ודוקא הגידיו שהם קשין שאין נאכלין מחמת קשיין קמיידי: 'מדכתיב' מצות על מרורים, הקיש מרור למצה, מה מצה מין ורעים וכל דבר הבא לידי חימוץ יצא ידי מצה, אף מרור מין ורעים וכל עשב מר יצא ידי מרור: תורה ט

דכתיב 'ושחטו אותו' אם כן קשה וכי בלם שוחטים, אלא וכו': תורה ז (ז) ו דלא הוה ליה למימר אלא ונתנו מן הדם, 'ולקחו' למה לי, אלא זו קבלה: ו נחלת עקבו והכי פירושו, מאחר ש'ולקחו' היינו שמקבל את הדם ולא כתיב לתוך מה יקבל, יכול אף ביד, תלמוד לומר 'בספ': ח מדכתיב 'אשר יאכלו אותו בהם' ואין לומר דדוקא כתיב 'על הבתים' אשר יאכלו אותו בהם, אבל בית שאין אוכלין בתוכו אף על פי שראוי לדור בתוכו אין נותנין שם דם, שהרי כתיב בסמוך

מִמֶּנּוּ כִּי־אִם צָלִי אֵשׁ". רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו • צוֹלֵהוּ
כֻּלּוֹ כְּאֶחָד עִם רֹאשׁוֹ וְעִם כְּרָעָיו וְעִם קַרְבּוֹל, וּבְנֵי
מַעְיו נוֹתֵן לְתוֹכָם אַחֵר הַדְּחָתָן (שם עה). וּלְשׁוֹן "עַל
כְּרָעָיו וְעַל קַרְבּוֹ", כְּלִשׁוֹן (לִמְנוּ יג) "עַל צְבָאוֹתָם",
כִּמּוֹ בְּצָבָאוֹתָם – כְּמוֹת שָׁהֶן, אֵף זֶה כְּמוֹת שְׁהוּא,
כָּל בִּשְׂרוֹ מִשְׁלָם.

הַמִּגְבָּלִים – 'אֵלִיל', וּלְקַבְעוֹ לְסִמְכוֹת הַכִּי עָלֵיוֹנָה, אֵלָא
עָלֵיו לְהִיֵּית בְּטַל לְרִצּוֹן הָעָלִיוֹן.
קִרְעִי: אֲסוּר לְאַדָּם לַעֲשׂוֹת אֵלִיל מֵהַתְּאֵנָה לְכַח וְעֲצֻמָּה
(תְּאֵנָה הַשְּׁלִטוֹן), לְמַשׁוֹל וּלְתַבְעַ אֶת כָּל הַנִּמְצָא סְבִיבוֹ.
קִרְבִּי: הָאָדָם אֵינוֹ רָשָׁא לַעֲשׂוֹת אֵלִיל מִצָּרְכֵיו הַגִּשְׁמִיִּים,
עַד שְׂאֵינוֹ נִרְתַּע מִכְּלוּם וְכָל הָאֲמָצְעִים כְּשֵׁרִים כְּדִי לְהַשְׁגִּיג
אֶת פְּרִנְסָתוֹ.

ראשׁוֹ עַל כְּרַעְיוֹ וְעַל קֶרְבּוֹ (יב, ט)
 קֶרְבֵּן הַפֶּסַח הָיָה שֶׁה — הָאֵלִיל שֶׁל מִצְרַיִם. בְּשִׁחֲטוֹ בָּא לִידֵי בְטוּי בַטּוּלָה הַמְחַלֵּט שֶׁל הָעֲבוּדָה־זָרָה וּפּוֹלְחָן הָאֵלִילִים.
 גַּם כִּיּוֹם יִשְׁנֶה הָעֲבוּדָה שֶׁל שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וּבִטּוֹל 'אֵלִילִים', וּבְשִׁלְשֶׁת הַפָּרָטִים שֶׁל 'רֹאשׁוֹ', 'כְּרַעְיוֹ' וְ'קֶרְבּוֹ'.
רֹאשׁוֹ: אֲסוּר לֵאדָם לַעֲשׂוֹת אֶת רֹאשׁוֹ — שְׁכָלוֹ וְהַבְנָתוֹ

(י) וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֶּקֶר וְהִנֵּתָר מִמֶּנּוּ עַד־

בְּקֶרֶב בָּאֵשׁ תִּשְׂרָפוּ:

ה"א וְהִנּוּתָּר מִמֶּנּוּ עַד בִּקְר • מֵה תִלְמֹד-לִימָר
 "עַד בִּקְר" פַּעַם שְׁנִיָּה, לִיתֵּן בִּקְר עַל בִּקְר, שֶׁהַבִּקְר
 מִשְׁמַעוֹ מִשְׁעֵת הַנֶּגֶז הַחֲמִשִּׁי, וְכֵן הַפְּתוּב לְהַקְדִּים
 שְׁאִסּוּר בְּאִכְלִיָּה מַעֲלוֹת הַשְּׁחָר, זֶהוּ לִפִּי מִשְׁמַעוֹ.

(יא) וְכָכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלַכֶּם בְּיַדְכֶם וְאַכְלֹתֶם אֹתוֹ בַּחֲפוּזֹן פֶּסַח הוּא לִיהוּת:

רש"י • מְתִיכֶם חֲגָרִים • מְזַמְנִים לְדָרֶךְ. בְּחִפְזוֹ •
לשון בהלה ומהירות, כמו: (שמואל א כג) "וַיְהִי יוֹד נִחְפָּז

צֵלָאוּ: מִ וְכַתֵּב הָרֹאִם, וְהָ אֵינוֹ אֶלֶּא
אֵלִיבֵא דְרֵבִי יוֹסִי הַגָּלִילִי, אֲבָל רֵבִי
עֲקִיבָא פִלְגִי בְּזֶה וְאֹמַר כְּמִין בִּישׁוּל
הוּא זֶה אֶלֶא תוֹלִין חוּצָה לוֹ. וְתַמְיֵהָ
לִי, אִינּוּ הַיְנִיחַ דְּבָרֵי רֵבִי עֲקִיבָא
שֶׁהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ מִחֲבִירוֹ וְתַפְסֵי דְּבָרֵי
רֵבִי יוֹסִי הַגָּלִילִי, עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ. וְנִחַלַת
יִגְבֹּם וְלִי נִרְאֶה דְּאֵי סֵלְקָא דַּעְתָּךְ דְּכֹנֶנֶת
הָרֵב לְפִסְקוֹ הֲלָכָה בְּרֵבִי יוֹסִי, לָמָּה
הִזְכִּיר בְּנֵי מַעְיֵי בְּלָחוּד שְׁנֵיתָן לְתוֹכוֹ,
הִדָּה לֹא לֹאמַר נִמְי 'נֹתֵן כְּרַעְיוֹ לְתוֹכוֹ',
אֶלֶא דְּסִבְיָא לִיהּ דְּכִמּוֹ דְּבִרְאשׁוֹ כּוּנִלִּי
עֲלֵמָא לֹא פִלְגִי דְּנוֹתָן לְתוֹכוֹ וְלֹא
פִלְגִי אֶלֶא בְּכַרְעִיו לְחוּד וְכו', עֵינִן
שֵׁם: תוֹרָה י

(ט) **ב** רָצוּנוֹ לזִמֹּר, הוֹאִיל וּכְתִיב 'מִיָּם,
הָיָה אֲמִינָא דְּקָא מִיָּם, לָמָּה לִּי לְכָתוּב
וּבִשְׁל מְבִשְׁל, לְרִבּוֹת כָּל הַמְּשָׁקִים.
וְאִם תֹּאמַר, לֹא יִכְתוּב לֹא 'מִיָּם' וְלֹא
מְבִשְׁל אֶלָּא לְכָתוּב 'נָא' וּבִשְׁל וְתוֹ
לֹא. וּמִתַּרְץ הָרָא"ם, בִּיּוֹן דִּמְבִשְׁל
כּוֹלָל גַּם הַצֵּלִי, בְּדְכְתִיב וּבִשְׁלָתָ
וּבִכְלָתָּ וּפִירֵשׁ רִשִּׁי" דְּאַף הַצֵּלִי קָרִי
בִּישׁוּל, הוֹצִיָר לְכָתוּב וּלְפָרֵשׁ 'בְּמִיָּם',
לְאַפּוּקִי צֵלִי, אֵף עַל גַּב דְּכְתִיב 'כִּי אִם
צֵלִי אֵשׁ' וְעַל בְּרָחָה דִּמְבִשְׁל' לֹא
בְּצֵלִי קִמְיִירִי: **ל** תִּקְּנוּ בְּזוֹה, שְׁלֹא תֹאמַר
דְּהָרָאשׁ עִם בְּרַעְיָו וְעִם קִרְבּוֹ צֵלָאם
לְבָדָם, וְהַכֶּכֶשׁ לְבָדּוֹ, לְכֹן פִּירֵשׁ 'עִם
רֵאשׁוֹ' וְכו', כְּלוּמַר כָּל הַכֶּכֶשׁ בְּמִשְׁלָם

לְשֵׁם שְׁמַיִם. (דָּבָר אַחֵר) דֶּרֶךְ דִּלּוּג וּקְפִיצָה, זָכָר לְשֵׁמוֹ שֶׁקְרוֹי פֶּסַח, וְגַם פֶּסַח"א לְשׁוֹן פְּסִיעָה.

הַדִּלּוּג וְהַפְּסִיעָה שֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְדַלֵּג בְּתִי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין בְּתֵי מִצְרַיִם וּקוֹפֵץ מִמִּצְרַיִם לְמִצְרַיִם, וְיִשְׂרָאֵל אֲמַצְעִי נִמְלֵט, וְאַתֶּם עֲשׂוּ כָּל עֲבוֹדוֹתַי

~ נקודות משיחות קודש ~ (מיקוטשיחות כרך יב עמ' 161 ואילך – מותך 'התקשרות')

שֶׁהִיָּתָה "עֲרוֹת הָאֶרֶץ". מִשְׁעָה שֶׁהִשְׁתַּחֲרָו מַעֲבָדוֹת זוֹ וְעַד שֶׁעֲמָדוֹ לִיד הַר־סִינִי לִקְבֹּל אֶת הַתּוֹרָה מִפִּי הַגְּבוּרָה – עֶבֶר זְמַן קֶצֶר בִּיּוֹתֵר (אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה יָמִים). מַעֲבָר חַד שִׁפְזָה אִי-אֶפְשָׁר לְבַצֵּעַ אֲלָא בְּדֶרֶךְ שֶׁל 'דִּלּוּג וּקְפִיצָה'.

פֶּסַח הוּא לֵה' (יב, יא) פֶּסַח הוּא לֵה': הַקֶּרֶבֶן הוּא קְרוֹי פֶּסַח עַל שֵׁם הַדִּלּוּג... וְאַתֶּם עֲשׂוּ כָּל עֲבוֹדוֹתַי... דֶּרֶךְ דִּלּוּג וּקְפִיצָה (רש"י). מִה הַצֵּר בְּ'דִלּוּג' בְּשַׁעַת יִצִּיאַת מִצְרַיִם? בְּנִי-יִשְׂרָאֵל הָיוּ מִשְׁעַבְדִּים בְּמִשְׁךְ כַּמָּה דּוֹרוֹת בְּמִצְרַיִם,

~ נקודות משיחות קודש ~ (מכתב כלי י"א בניסן תשמ"ו – מותך 'התקשרות')

"נַעֲלִיכֶם" – עַל הָאֲדָם לַעֲזוֹר וּלְסַיֵּעַ לְאֻנְשֵׁים שְׂאֵתֶם הוּא בָּא בְּמִגֹּעַ. וּבִאֲפֹן כָּלִי יוֹתֵר – לְהַכְנִיס אֲלֵקוֹת וּקְדוּשָׁה בְּכָל סִבִּיבָתוֹ. עֲנִין זֶה נִרְמָז בְּ"נַעֲלִיכֶם", שֶׁהָרִי-עַל-יְדֵי הַרְגֵּל בָּא הָאֲדָם בְּמִגֹּעַ עִם הָאֲדָמָה.

"מִקְלָכֶם" – אָדָם חַיִּב לְהִשְׁפִּיעַ גַּם עַל הַחֶלֶק בְּעוֹלָם שְׂרָחוֹק מִמֶּנּוּ, שְׂאֵינוֹ מִסְגָּל לְהַגִּיעַ אֵלָיו, שֶׁהָרִי "חַיִּב אָדָם לֹאמַר בְּשִׁבְלִי נִבְרָא הָעוֹלָם". דָּבָר זֶה נִרְמָז בְּ"מִקְלָכֶם", שֶׁפֶן אָדָם מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִקְלָכֶם כְּדִי לְהַגִּיעַ לְדָבָר שְׂאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֵלָיו בִּידוֹ.

וְכִכָּה תֵּאָכְלוּ אוֹתוֹ, מִתְּנִיכֶם חֲגוּרִים, נַעֲלִיכֶם בְּרִגְלִיכֶם, וּמִקְלָכֶם בְּיָדֵיכֶם (יב, יא)

חֲזִיוֹ שֶׁל אָדָם מִתְחַלְקִים, בְּדֶרֶךְ כָּלִל, לְשִׁלוּשָׁה סוּגִים: הָאֲדָם עֲצֻמוֹ, קִשְׁרֵיו עִם סִבִּיבָתוֹ הַקְּרוֹבָה, קִשְׁרֵיו עִם הַסִּבִּיבָה הַרְחוֹקָה.

שִׁלוּשָׁה חֲלָקִים אֵלּוֹ נִרְמָזִים בְּשִׁלְשַׁת הַפְּרָטִים הָאֲמוּרִים – "מִתְּנִיכֶם", "נַעֲלִיכֶם", "מִקְלָכֶם":

"מִתְּנִיכֶם" – אָדָם צָרִיךְ לְהַגִּיעַ לְחֵירוֹת בְּכָל הַקְּשׁוֹר בּוֹ-עֲצֻמוֹ. חֵירוֹת זוֹ נִרְמָזֶת בְּ"מִתְּנִיכֶם", שֶׁפֶן "הַמִּתְנַחֵם" הֵם דָּבָר הַמַּעֲמִיד אֶת כָּל הַגּוֹף עִם הָרֹאשׁ הַנּוֹצֵב וְעוֹמֵד עֲלֵיהֶם.

יִבְרָאֵתְלִי בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּלִילְיָא הָדִין וְאַקְטוּל כָּל בּוֹקְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מֵאַנְשָׁא וְעַד בְּעִירָא וּבְכָל טַעוֹת מִצְרַיִם אַעֲבַד דִּינִין אֲנָא יי:

(יב) וְעִבְרַתִּי בְּאַרְצֵי-מִצְרַיִם בְּלִילְיָה הִזֵּה וְהַבִּיתִּי כָּל-בָּכוֹר בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם מֵאֲדָם וְעַד-בְּהֵמָה וּבְכָל-אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:

בְּכּוֹרֵיהֶם". מֵאֲדָם וְעַד בְּהֵמָה • מִי שֶׁהִתְחִיל בְּעֵבֶרָה תַּחֲלָה, מִמֶּנּוּ מִתְחַלֵּת הַפְּרָעָנוּת. וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם • שֶׁל עֵץ - נִרְקֶבֶת, וְשֶׁל מִתְכַּת - נִמְסָת וְנִתְכַּת לְאַרְץ. אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה' • אֲנִי בְּעֲצָמִי וְלֹא עַל-יְדֵי שְׁלִיחַ.

י"ט • וְעִבְרַתִּי • בְּמִלָּךְ הָעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, וּבְהַעֲבָרָה אַחַת וּבְרִגְעָה אֶחָד כֵּלֵן לֹקִין (מְכִילָתָא). כָּל בָּכוֹר בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם • אֵף בְּכוֹרוֹת אַחֲרֵיהֶם וְהֵם בְּמִצְרַיִם. וּמִיָּנִין אֵף בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם שֶׁבְּמִקְדָּמוֹת אַחֲרֵיהֶם? תִּלְמוּד לֹאמַר: (תַּחֲלִים קל"ו) "לְמַפָּה מִצְרַיִם

יְהוָה יִהְיֶה דָּמָא לְכוֹן לֵאֵת עַל בְּתִיָּא דִּי אַתּוֹן תִּמְנִין וְאַחֲרֵי יֵת דָּמָא וְאַיְחוּס עֲלִיכוֹן וְלֹא יְהִי בְּכוֹן מוֹתָא לְחַבְלָא בְּמִקְטְלִי בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

(יג) וְהָיָה הַיּוֹם לָכֶם לְאֵת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרֵאִיתִי אֶת-הַיּוֹם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא-יְהִי בְּכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית בְּהַכְּתִי בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם:

שפתי חכמים

'בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם' לָמָּה לִי: ש' מִדְּכַתִּיב 'אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים', לָמָּה לִיָּה לְמִימַר 'אֲנִי ה'.' וְהָא דְּכַתִּיב 'וְהָא הִכָּה כָּל בָּכוֹר', וּפִירֵשׁ רַש"י הוּא וּבֵית דִּינוֹ, וְש' לֹאמַר כִּינּוּן שֶׁהוּא עֲצֻמוֹ הִיָּה הַמְּכָה, אֵף עַל פִּי שְׁבִית דִּין עֲמוֹ, אֵינוֹ נִקְרָא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ: תוֹרָה יג

(יב) ק' בְּלֹאמַר, כְּמוֹ מִלָּךְ שֶׁמִּנְהֵגוֹ לִילָךְ בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל וְאֵינוֹ פּוֹנֵה לְכָאן וּלְכָאן בְּמִבּוֹאוֹת הָעִיר, כִּף הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יְהִיָּה עוֹבֵר בְּמִבּוֹי אֶחָד בְּלִכְד וּבִאֲוֹתוֹ הַעֲבָרָה לְקוֹ בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם בֵּין בָּאוֹתוֹ מִבּוֹי בֵּין בְּמִבּוֹאוֹת אַחֲרֵיהֶם, דָּאֵם לֹא כֵן וְעִבְרַתִּי' לָמָּה לִי וְרַאִי: ר' דָּאֵם לֹא כֵן

שִׁיחְגְרוֹ מִתְנִיָּהִם וְכו', אֲלָא שִׁיחְגְרוֹ מִמְּהָרִים כְּמוֹ שְׂרוּצִים לִילָךְ לְדֶרֶךְ: פ' רְצוֹנוֹ לְפָרֵשׁ דְּפֶסַח הוּא לֵה' מִשְׁמַע שֶׁהוּא נוֹתֵן טַעַם לָמָּה יִאֲכַלְתֶּם אוֹתוֹ בַּחֲפוּז: צ' הִכִּי גְרִיסִינוּ, וְאַתֶּם עֲשׂוּ כָּל עֲבוֹדוֹתַי לְשֵׁם שְׁמַיִם דֶּרֶךְ דִּלּוּג וּקְפִיצָה וְכָר לְשֵׁמוֹ וְכו', וְלֹא גְרִיסִינוּ 'דָּבָר אַחֵר' (מַהֲרַש"ל) תוֹרָה יב

וַיֵּשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם וַיִּהְיֶה הַדָּם לָכֶם לְאֹת • לָכֶם לְאֹת וְלֹא לְאַחֲרִים לְאֹת. מִכָּאן, שְׁלֹא נִתְּנוּ הַדָּם אֶלָּא מִבְּפָנִים. וְרֵאִיתִי אֶת הַדָּם • הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו, אֶלָּא אָמַר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, נוֹתֵן אֲנִי אֶת עֵינִי לְרֹאשׁוֹת שְׂאֵתָם עֲסֻקִּים בְּמִצְוֹתַי, וּפּוֹסֵחַ אֲנִי עֲלֵיכֶם. וּפְסָחֹתִי • וְחִמְלֹתִי, וְדוֹמָה לוֹ: (וישעיה לא) "פְּסוּחַ וְחִמְלִיט". וְאֲנִי אוֹמֵר: כָּל פְּסִיחָה, לְשׁוֹן דְּלוּג וּקְפִיצָה: וּפְסָחֹתִי, מְדַלֵּג הִיא מִכְּתִי יִשְׂרָאֵל לְבִתִּי מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ שְׂרוּיִים זֶה בְּתוֹךְ זֶה. וְכֵן: (מלכים א יח) "פְּסָחִים עַל-שְׂתִי

הַסְעָפִים", וְכֵן כָּל הַפְּסָחִים הוֹלְכִים כְּקוֹפְצִים, וְכֵן "פְּסוּחַ וְחִמְלִיט", מְדַלְּגוֹ וּמְמַלְטוֹ מִבֵּין הַמוֹמְתִים. וְלֹא-יִהְיֶה בָכֶם נִגְף • אֲבָל הוּוֹה הוּא בְּמִצְרַיִם. (מכילתא). הָרִי שֶׁהָיָה מִצְרֵי בְּבִיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, יָכוֹל יִמְלֹט? תִּלְמוּד לומר: "וְלֹא-יִהְיֶה בָכֶם נִגְף", אֲבָל הוּוֹה בְּמִצְרֵי שְׁבִיבְתֵיכֶם. הָרִי שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּבִיתוֹ שֶׁל מִצְרֵי, שׁוֹמֵעַ אֲנִי לְקָה כְּמוֹתוֹ? תִּלְמוּד לומר: "וְלֹא-יִהְיֶה בָכֶם נִגְף".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' כרך לו, עמוד 50 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קרוב כל יהודי באשר הוא

דְּהֵנָּה יְהוּדֵי שְׁנִמְצָא בְּבִית הַמִּצְרֵי בְּלִילָה הַזֶּה, מְעַמְדוֹ וּמִצְבּוֹ בְּרוּחָנִיּוֹת נִמּוּךְ מְאֹד. דְּלֹאֲחֹר כָּל מָה שֶׁעָשׂוּ לָהֶם הַמִּצְרִים, וְלֹאֲחֵרֵי הַמּוֹכּוֹת שֶׁקִּבְּלוּ הַמִּצְרִים, וְלֹאֲחֵרֵי שֶׁהִזְהִירוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּלִילָה זֶה "לֹא תִצָּאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר" (שם, כב), עֲדֵין נִמְצָא הוּא בְּבִית שֶׁל מִצְרֵי!

וְעַם כָּל זֶה, "יֵרֵד" הַקֶּבֶד "בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֶצְמוֹ" (הגדה של פסח, פיסקא ויוציאנו), עַד לְבִיתוֹ שֶׁל הַמִּצְרֵי, לְהַצִּיל גַּם יְהוּדֵי זֶה וְלֹהֲצִיאָם מִמִּצְרַיִם, וְהוּא מַצֵּד חֲבֹתוֹ שֶׁל הַקֶּבֶד "לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל.

וּמִזֶּה לּוֹמְדִים גַּם בְּנוֹעַ אֲלֵינוּ, שֶׁ"דִּי לַעֲבֹד שִׁיְהָא כְּרַבּוֹ" (ברכות נח, ב. ועוד). דְּכִשֵּׁם שֶׁהַקֶּבֶד "יֵרֵד" בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֶצְמוֹ עַד לְבִיתוֹ שֶׁל מִצְרֵי לְקַרֵּב בֶּן יִשְׂרָאֵל לְתוֹרָתוֹ וְעַבְדוּתוֹ, כֵּן צָרִיךְ כָּל אֶחָד לְקַרֵּב כָּל יְהוּדֵי בְּאֶשֶׁר הוּא, לְדַרְכֵי וְעַבְדוּת הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ, גַּם אִם לֹא צָרִיךְ "לְרַדֵּת" מִמְעַמְדוֹ וּמִצְבּוֹ הַנִּשְׁעָלָה.

בְּנוֹעַ לְדָם הַפֶּסַח שֶׁנִּצְטָווּ יִשְׂרָאֵל לְתֵת עַל הַמִּשְׁקוֹף, כְּתוּב בְּפָרְשָׁתוֹ "וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נִגְף לְמִשְׁחִית בְּהַפְּתִי בְּאַרְץ מִצְרַיִם" (יב, ג). וּפֶרֶשׁ רַשִׁי "הָרִי שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּבִיתוֹ שֶׁל מִצְרֵי, שׁוֹמֵעַ אֲנִי לְקָה כְּמוֹתוֹ, תִּלְמוּד-לומר וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נִגְף".

וַיֵּשׁ לְלַמֵּד הוֹרָאָה נִפְלְאָה מִדְּבָרִים אֵלּוּ בְּדֶרֶךְ קְרוֹב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַבִּיהֶם שְׁבִשְׁמִים.

דְּהֵנָּה יִשְׁנֵם הָאוֹמְרִים, דָּאִף שֶׁהֵם מוֹנִינִים לַעֲסֹק בְּקְרוֹב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְתוֹרָה וּמִצְוֹת, גַּם אִם הֵם אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים בְּיוֹתֵר, הֵנָּה זֶה רַק אִם לְכָל-הַפְּחוּת יִגְיעוּ לְבֵית הַמְדָּרָשׁ, וְאִזּוֹ יִתְעַסְקוּ בְּקְרוֹבָם. אִף עַם אֲנָשִׁים כְּאֵלּוּ שְׂאִינִם מַגִּיעִים מַצֵּד-עֲצָמָם לְבֵית הַמְדָּרָשׁ אֵינָם רוֹצִים לְהִתְעַסֵּק. שֶׁהָרִי לִזֶּה צָרִיךְ לְהַפְסִיק אֶת הַלְמוּד, וְ"לְרַדֵּת" לְמַקּוֹמוֹת בָּהֶם נִמְצָאִים אֲנָשִׁים אֵלּוּ.

וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה מִלִּיל הַפֶּסַח:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' כרך ת, עמוד 175 ואילך, ועוד – מתוך 'לקראת שבת')

איך יכול אדם להרגיש כאילו הוא יצא ממצרים?

וְנִמְצָא, שְׂמוֹאֵז יְצִיאַת מִצְרַיִם אִי-אֶפְשָׁר כָּלֵל שִׁיְהִיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגֶדֶר "עֲבָדִים", וְגַם כְּאֶשֶׁר נִמְצָאִים בְּגִלּוֹת - הָרִי הֵם "בְּנֵי חוֹרִין".

וְהֵנָּה מְבֹאֵר בְּסֵפֶר הַתְּנִיָּא (שַׁעַר הַיְחוד וְהַאֲמוּנָה פ"ב) שֶׁדְּבָר שְׂהוּא נִגְדַּ הַטִּבֵּעַ, הֵנָּה כְּדִי שִׁיְתַקֵּם הַדְּבָר וְלֹא יִתְבַטֵּל, יֵשׁ צָרֵךְ שִׁיְחַדֵּשׁ הַקֶּבֶד "וְיַפְעֵל אֶת הַנֶּס בְּכָל רֶגַע וְרֶגַע, וְאִם יִפְסִיק הַקֶּבֶד" לְחַדְשׁוֹ לְרֶגַע אֶחָד, יִתְבַטֵּל הַנֶּס וְיִחְזְרוּ הַדְּבָרִים לְטִבְעָם.

וְעַל-פִּי-זֶה, מִכְּפִין שֶׁעָנָן זֶה שִׁיְשָׂרָאֵל הֵם בְּנֵי חוֹרִין בְּעֶצֶם וְאִי-אֶפְשָׁר שִׁיְהִיו עֲבָדִים, הוּא גַם שְׁלִמְעֵלָה מִן הַטִּבֵּעַ לְגַמְרֵי, הָרִי מוֹכֵן שֶׁנֶּס זֶה מִתְחַדֵּשׁ בְּכָל רֶגַע, וּבְכָל רֶגַע וְרֶגַע הַקֶּבֶד "מוֹצִיא אוֹתָנוּ מִמִּצְרַיִם, וּפּוֹעֵל בָּנוּ לְהִיּוֹת 'בְּנֵי חוֹרִין'.

שְׁנוֹ חֲכָמִים בְּמִשְׁנֵתָם "בְּכָל דּוֹר וְדוֹר חֵיב אָדָם לְרֹאשׁוֹת אֶת עֲצָמוֹ כְּאִילוֹ הוּא יִצָּא מִמִּצְרַיִם, שְׁנִאֲמַר וְהִגְדַּת לְבִנְךָ גו'" (פסחים קטז, ב במשנה).

וְלִכְאוּרָה תְּמוּנָה הַדְּבָר, אִיךְ יָכוֹל הָאָדָם לְהַרְגִּישׁ "כְּאִילוֹ הוּא יִצָּא מִמִּצְרַיִם", בְּעוֹד שִׁיְצִיאַת מִצְרַיִם הִיְתָה בִּשְׁנַת ב'תמ"ח, וּמֵאִזּוֹ וְעַד עַתָּה עָבְרוּ אֶלְפֵי שָׁנִים?

וַיֵּשׁ לְבֹאֵר הַדְּבָרִים עַל-פִּי מָה שְׂבֹאֵר הַמַּהֲר"ל מִפְּרָאג בְּסִפְרוֹ גְבוּרוֹת-ה' (פס"א, וראה שם פנ"ב), שִׁיְבִיצִיאַת מִצְרַיִם בְּנוֹסָף לִזֶּה שִׁיְצָאוּ מֵאַרְץ מִצְרַיִם בְּפֶעַל, הָרִי אִזּוֹ נִפְעַל שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּנֵי חוֹרִין בְּעֶצֶם, וּבְלִשְׁוֹנוֹ "כִּי אַחֵר שֶׁהוֹצִיא הַקֶּבֶד" אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְנָתַן אוֹתָם בְּנֵי חוֹרִין כו', זֶה הַשֵּׁם הוּא לְיִשְׂרָאֵל בְּעֶצֶם, וְהַמְעֵלָה וְהַחֲשִׁיבוֹת שִׁישׁ בָּזֶה לֹא נִתְבַטֵּל בְּגִלּוֹתָם".

להשריש בלב את המיאוס ברע

הקב"ה בגלל שנחשב בעיני המצרים כעבודת-זרה. לא זו בלבד שבגני ישראל נצטוו לשחטו למרות חמתם של המצרים, אלא אף נדרשו להחזיקו בבית ארבעה ימים כדי שהמייאוס וההפרדות מהרע יחדרו וישמשו בלבם.

ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכתי בארץ מצרים:

הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי, שומע אני ולקח כמותו, תלמוד לומר ולא יהיה בכם נגף (יב, יג, ובפרש"י)

יש ללמוד הוראה נפלאה מדברים אלו כ"עשה טוב", וקרוב פסח כ"סור מרע". קרוב פסח היה שיה, שנבחר על ידי

ידיה יומא הדין לכוון לדוכנא ותתגון יתה חגא קדם יי לדריכוון קנים עלם תתגנה:

(יד) והיה היום הזה לכם לזכרון ותגתם אתו חג

ליהוה לדרתיכם חקת עולם תחגוהו:

"ממחרת הפסח יצאו", הרי אמר יום ט"ו בניסן, הוא של יום טוב, שהרי ליל ט"ו אכלו את הפסח ולבקר יצאו (מכילתא). לדרתיכם וגו'. שומע אני, מעוט "דורות", שנים? תלמוד לומר: "חקת עולם תחגוהו" (מכילתא).

כ"י לזכרון • לדורות. ותגתם אתו • (מכילתא) יום שהוא לך לזכרון אפה חוגגו, ועדין לא שמענו אי זהו יום הזכרון? תלמוד לומר: "זכור את היום הזה אשר יצאתם", למדנו שיום היציאה הוא יום של זכרון. ואיזה יום יצאו? תלמוד לומר: (במדבר לג)

טו שבעת יומין פטיר תיכלון ברם ביומא קדמא תבטלון חמיש מבתיכון ארי כל דיכול חמיש וישתצי אנשא ההוא מישאל מיומא קדמא עד יומא שביעא:

(טו) שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם כי כל-אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישאל מיום הראשון עד-יום השביעי:

בלבד יצא, אלא ללמד על הפלל פלו יצא: מה שביעי רשות, אף ששה רשות. יכול אף לילה הראשון רשות? תלמוד לומר: "בערב תאכלו מצות", הפתוב קבעו חובה (שם כח). אך ביום הראשון תשביתו שאר • מערב יום טוב, וקרוי "ראשון" לפי שהוא לפני השבעה. ומצינו מקדם קרוי "ראשון", כמו (איוב טו) "הראשון אדם תולד"?

כ"י שבעת ימים • שטיינ"א של ימים. שבעת ימים מצות תאכלו • ובמקום אחר הוא אמר: "ששת ימים תאכל מצות". (פסחים קכ) למד על שביעי של פסח שאינו חובה לאכל מצה, ובלבד שלא יאכל חמץ. מנין אף ששה רשות? תלמוד לומר "שבעת ימים", זו מדה בתורה: דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו

שפתי חכמים

הכי לא הארכתי: ד פירש רש"י (פסחים קכ), השביעי בכלל 'שבעה ימים מצות תאכלו' הנה, ויצא מן הכלל וכתב 'ביום השביעי עצרת לה' אלהיך' ולא נאמר בו 'תאכלו מצות', ללמד לעצמו שהוא רשות ולא חובה, ומן המדה הזאת למדנו שלא ללמד על עצמו בלבד יצא אלא גם על הכלל כולו. והרא"ם דחה פירוש זה ופירש בענין אחר: ה פירש רש"י (פסחים כח) קרא יתירא הוא, דהא כתיב 'על מצות ומוררים יאכלהו', דאם לא כן 'בערב' למה לי, והלא בכלל 'שבעה ימים מצות תאכלו' הוא, דימים אף לילות

מצה, דאם היה חובה היה לו לומר בפירוש 'וביום השביעי תאכל מצות ועצרת תהיה', כדי שלא נחשוב דיצא מן הכלל, דלעיל כתב 'ששה ימים', דמשמע ולא שבעה. ואין להקשות, לא לכתוב אלא 'בערב תאכלו מצות', שבעה ימים לא יאכל חמץ, וממילא ידעינן דבערב ראשון חובה וכל השבעה רשות, ויש לומר דהנה אמינא בערב תאכלו מצות רוצה לומר בערב תתחיל לאכול מצה ותאכל אותם כל שבעה, ולא תאכל חמץ, וקל להבין. עיין במורה"י כי האריך הרבה אבל אינו צריך כל כך לפירוש רש"י, משום

(יד) ת (נחלת יעקב) שלא תאמר מדכתיב 'לכם', הנה אמינא לדור הנה, לכן פירש לדורות. ולא הוצרך הרב לזה, שהרי כתיב אחריו 'לדורותיכם', אלא כדי לסמכו ל'ותגתם' וכו'. א שהרי למעלה הוזכרו יום החדש ועשור וארבעה עשר: ב (נחלת יעקב) ואין להקשות, אם כן למה לי 'לדורותיכם' הנה יש לומר, דאי לאו 'לדורותיכם' הנה אמינא לזה הדור יהיה לחקת עולם שדחוגו בכל שנה ושנה וכו'. תורה טו (טו) מדכתיב 'וביום השביעי עצרת לה' אלהיך' משמע דלא הנה רק עצרת, אבל אינו חובה לאכול בו

מיִשְׁרָאֵל • שומע אני תִּכְרַת מִיִּשְׁרָאֵל וְתִלְךָ לָהּ לְעַם אַחֵר? תִּלְמֹד לֹמַר בְּמָקוֹם אַחֵר: "מִלִּפְנֵי", בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא רְשׁוּתִי.

הִלִּפְנֵי אָדָם נִלְדָּתָהּ? אוֹ אֵינִי אֶלָּא רִאשׁוֹן שֶׁל שְׁבָעָה? תִּלְמֹד לֹמַר: "לֹא-תִשְׁחַט עַל-חֲמִץ", לֹא תִשְׁחַט הַפֶּסַח וְעִדִּין חֲמִץ קִנִּים (פְּכִילתָא). הַנֶּפֶשׁ הֵהוּא • כִּשְׁהִיא בְּנִפְשָׁהּ וּבְדַעְתָּהּ, פָּרַט לְאָנוּס.

טו וּבִיּוֹמָא קִדְמָאָה מְעַרַע קִדִּישׁ וּבִיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעַרַע קִדִּישׁ יְהִי לְכוֹן כָּל עֵיבִידָא לֹא יִתְעַבֵּד בְּהוֹן בְּרַם דִּי מִתְאַכֵּל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא בְּלִחּוּדֵהּ יִתְעַבֵּד לְכוֹן:

(טו) וּבִיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא-קֹדֶשׁ וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא-קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל-מִלְאָכָה לֹא-יַעֲשֶׂה בָהֶם אִךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל-נֶפֶשׁ הוּא לְבָדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם:

שְׁאִפְשֶׁר' לַעֲשׂוֹתָן מְעַרְב יוֹם-טוֹב. לְכָל נֶפֶשׁ • אֲפֹלוּ לְבַהֲמָה. יָכוֹל אֵף לִפְנֻעִים? תִּלְמֹד לֹמַר: "לָכֶם" (נִסְחָה אַחֲרָת: תִּלְמֹד לֹמַר: "אִךְ", חֲלָק)

• (ביצה כ"ח, ב"ר).

כז"י • מִקְרָא קֹדֶשׁ • "מִקְרָא", שֵׁם דְּבַר. קֹרָא אוֹתוֹ קֹדֶשׁ לֹאֲכִילָהּ וּשְׁתִּיָּהּ וּכְסוּת (פְּכִילתָא). לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם • אֲפֹלוּ עַל-יְדֵי אַחֲרִים. הוּא לְבָדּוֹ • (יָכוֹל) אֵף לִפְנֻעִים? תִּלְמֹד לֹמַר: "הוּא לְבָדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם", לָכֶם וְלֹא לִפְנֻעִים), הוּא וְלֹא מִכְשִׁירֵיו,

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות יום ב' דחג הסוכות ושבת חול-המועד סוכות ה'תשכ"ח)

יוֹם-טוֹב צְרִיף הָאָדָם לְהַרְגִּישָׁה בְּכָל הַשָּׁנָה. זֹאת אוֹמְרָת, דְּנוֹסָף עַל שְׁמַחַת הָאָדָם בְּעַת קִיּוֹם הַמִּצְוָה - "שְׂמִיחָה שֶׁל מִצְוָה", פּוֹעֶלֶת הָאֶרֶץ הַמוֹעֲדִים שִׁירָגִישׁ שְׂמִיחָה זוּ בְּמִשְׁוֹף כָּל הַיּוֹם.

מִזָּה שֶׁהִתְנַחֲהּ הַתִּיבָה מְלָאכּוֹת הָאֶסּוּרוֹת בִּיּוֹם-טוֹב לְצַרֵּךְ אֲכִילַת יוֹם-טוֹב, נִרְאֶה עַד כְּמָה שְׁמַחַת יוֹם-טוֹב הוּא עֲנִין עֵיקָרִי בְּמוֹעֲדִים, וְכִמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה". וְהִנֵּה יָדוּעַ דְּהָאֶרֶץ הַמוֹעֲדִים מְאִירָה בְּכָל יוֹם. וְעַל-פִּי הַנ"ל דִּהְשִׁמְחָה הוּא עֲנִין עֵיקָרִי בִיּוֹם-טוֹב, מוֹבֵן שְׁגָם שְׁמַחַת

יִי וְתִטְרֹנוּ יֵת פִּטְרִיא אֲרִי בְּכָרֵן יוֹמָא הַדִּין אִפִּיקִית יֵת חִילִּיכוֹן מִאֲרִעָא דְּמִצְרִים וְתִטְרֹנוּ יֵת יוֹמָא הַדִּין לְדִרְיִכוֹן קִנִּים עָלֵם:

(יז) וּשְׁמִרְתֶּם אֶת-הַמִּצּוֹת כִּי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת-עַבְדְּאֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּשְׁמִרְתֶּם אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם:

מִמִּלְאָכָה. לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם • לְפִי שְׁלֹא נֶאֱמַר "דִּדְרוֹת" וְ"חֻקַּת עוֹלָם" עַל הַמִּלְאָכָה, אֶלָּא עַל הַחֲגִיגָה, לְכַף חֲזוֹר וּשְׁנָאוֹ כָּאֵן, שְׁלֹא תֹאמַר: אֲזַהֲרַת "כָּל-מִלְאָכָה לֹא-יַעֲשֶׂה", לֹא לְדִדְרוֹת נֶאֱמָרָה, אֶלָּא לְאוֹתוֹ הַדּוֹר.

כז"י • וּשְׁמִרְתֶּם אֶת הַמִּצּוֹת • שְׁלֹא יָבֹאוּ לִיְדֵי חֲמוּץ, מִכָּאֵן אֲמָרוּ: תִּפְחִי, תִּלְטֹשׁ בְּצוּגֹן. רַבִּי יֵאֻשָּׁה אוֹמַר: אַל תְּהִי קוֹרָא "אֶת הַמִּצּוֹת", אֶלָּא "אֶת הַמִּצּוֹת" כִּי, כִּדְרָךְ שְׁאִין מִחְמִיצִין אֶת הַמִּצּוֹת, כִּף אִין מִחְמִיצִין אֶת הַמִּצּוֹת, אֶלָּא אִם בָּאָה לִידָךְ, עֲשֶׂה אוֹתָהּ מִיד. וּשְׁמִרְתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה •

שפתי חכמים

מִשׁוֹם חִימוּץ, תִּתֵּן יְדִיָּה בְּצוּגֹן וְתִטְחָה פְּנֵי הַמִּצָּה כְּדִי שֶׁתִּצְטַנֵּן מִשׁוֹם חִיּוּב וּשְׁמִרְתֶּם: כ • וְכֵן טוֹב דְּלִפִּי פְּשׁוּטוֹ אִין זֶה מְקוֹמוֹ, דִּהְיָה לִיָּה לְמִימַר אַחֵר 'שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ' וּשְׁמִרְתֶּם אֶת הַמִּצּוֹת' שְׁלֹא יָבֹאוּ לִיְדֵי חִימוּץ, וְהַפְסִיק בִּינֵיהֶם בְּשֶׁאֵר דִּינִים לֹמַר דְּלֹא דוֹקָא עַל הַמִּצּוֹת קָאִי וְכו': תוֹרָה יח

וּכְתִיב 'לָכֶם', מִשְׁמַע לְכָל צָרְכֵיכֶם, הָא כִּיבִד, אֶלָּא כָּאֵן שְׁאִפְשֶׁר כָּאֵן שְׁאִי אִפְשֶׁר וְכו': ז • וְאִם תֹּאמַר דְּלִמָּא אִיפְכָא, וְיֵשׁ לֹמַר דְּמִרְבָּה אֲנִי אֶת הַבְּהֵמוֹת שֶׁמְזוֹנוֹתֵיהֶן עֲלֶיךָ, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַבְּכָרִים שְׁאִין מְזוֹנוֹתָם עֲלֶיךָ: תוֹרָה יז
(יז) • פִּירוּשׁ, אִם הַמִּצָּה תִּפְחָה וְרוּצָה לְהַחְמִיץ, אֵף עַל פִּי שְׁאִין בְּתִפְחָה

בְּמִשְׁמַע כְּדִנְפִקָא לָן מִקְרָא דְּעֵד יוֹם הָאֶחָד וְעֹשִׁים לְחֻדְשׁ: ו פִּירוּשׁ מְזִידָה, וְכֵן הוּא בְּהִרְיָא בְּמִכִּילְתָּא: תוֹרָה טו
(טו) • שְׁפִירוּשׁוֹ קְרִיאת קֹדֶשׁ, רוּצָה לֹמַר תִּקְרָאָנוּ לְכִסּוֹת וְלֹאֲכִילָהּ וְלִשְׁתִּיָּה. וְאִין לְפָרֵשׁ 'מִקְרָא' שֵׁם דְּבַר, כְּלֹמַר שְׁפִירוּשׁוֹ קְרִיָּה מִן הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא קֹדֶשׁ, דָּאִם כֵּן 'הַיּוֹם' 'הַיּוֹם' מְבַעֵי לִיָּה, וְלֹא 'בִּיּוֹם' וְכו': ח מִדְּכְתִּיב 'הוּא', דְּמִשְׁמַע הוּא וְלֹא מִכְשִׁירֵיו,

(יח) בְּרֹאשׁוֹן בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב
תֹּאכְלוּ מִצֶּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֹשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב:

נ"י - עד יום האחד ועשרים • למה נאמר, והלא כבר נאמר: "שבעת ימים"? לפי שנאמר "ימים", לילות
מניין? תלמוד לומר: "עד יום האחד וגו'".

(יט) שִׁבְעַת יָמִים שָׁאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבִתְיֵכֶם כִּי
כָל-אֹכֶל מִחֻמָּצַת וְנִכְרָתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעֵרַת
יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ:

נ"י - לא ימצא בבתים • מניין לגבולין? תלמוד
לומר: "בכל גבולך". מה תלמוד לומר "בבתים"?
— מה ביתך ברשותך, אף גבולך שבך שותף, יצא
חמצו של עובד כוכבים שהוא אצלי ישראל ולא
קבל עליו אחריות. כי כל-אכל מחמצת • לענש
כרת על השאור. והלא כבר ענש על החמץ? אלא
שלא תאמר: חמץ שראוי לאכילה ענש עליו, שאור

(כ) כָּל-מִחֻמָּצַת לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֵיתֵיכֶם
תֹּאכְלוּ מִצֹּת: פ

נ"י - מחמצת לא תאכלו • אזהרה על אכילת
שאור. כל מחמצת • להביא אתה תערבנו. בכל
מושבתכם תאכלו מצות • זה בא ללמד שתהא

• יום חמישי ד' שבט •

(כא) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל-זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
מִשְׁכּוֹ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם וְשַׁחֲטוּ
הַפֶּסַח:

שפתי חכמים

(יח) ל ואם תאמר דהבא משמע דכל
שבועה ימים חובה הוא ולעיל פירש
רש"י בהדיא דכל שבועה רשות הוא,
ונש לומר הא דפירש רש"י לעיל
דרשות הוא היינו אכילת מצה,
דהפסוק משתעי באכילת מצה, והבא
מזירי לענין השבת שאור. והא דנקט
הבא 'למה נאמר והלא כבר נאמר
שבעת ימים', אינו רוצה לומר קרא
דלעיל 'שבעת ימים מצות תאכלו',
אלא קרא דכתיב הבא 'שבעת ימים
שאור לא ימצא בבתים', וקרא
דלעיל מיניה 'עד יום האחד ועשרים

לחדש בערב' מזירי לענין השבת
שאור, ואי לא הוה נאמר אלא 'שבועה
ימים' הוה אמינא דביום אתה מצווה
על השבת שאור אבל לא בלילה,
ענין ברא"ם שהאריך כאן: תורה יט
(יט) ז פירוש, חוץ מן הבתים, כגון
שדות וכרמים וכיוצא בהן: ז פירוש,
שאנו עובר בכל יראה ובל ימצא,
ומיניה ילפינן ד'גבולך' נמי מזירי
שאין אלא ברשותך, ונלמד מיתורא
ד'ביתך' לאפוקי חמצו של נכרי וכו':
ס כלומר, ויתני שאור מקל וחמר
מחמץ שאין חימוצו קשה שאין מחמץ

אחרים חייבים עליו כרת, שאור
שחמוצו קשה לא כל שכן: תורה כ
(כ) ע דענש שמענו מכל אוכל
מחמצת: פ (פחלת יעקב) הרא"ם האריך
בכאן עד 'ולפי מגמגם בו', עד כאן,
ענין בחולין דף מ"ג במשנה ד'אלו
בשרות' ברש"י ותוספות, ולפי
שהרא"ם שכח זה כתב 'ולפי מגמגם
בו': ז דקשה לרש"י 'בכל מושבותיכם'
למה לי, דהא חובת הגוף הוא וחובת
הגוף נוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ
ומתוך דזה בא וכו': ק כלומר ואפלו
בירושלים אין יוצא בו חובת מצה כיון

שיעור יומי ליום חמישי ד' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – יב – פרשת בא

כ"ז • משכו • מי שיש לו צאן, ימשיך משלו. וקחו • מי שאין לו, יקח מן השוק. למשפחתיכם • שה לבית אבות.

כב) ולקחתם אגדת אֵזֹב וּמְבִלָּתָם בְּדָם אֲשֶׁר-בַּסֶּף והגעיתם אל-המשקוף ואל-שתי המזוזות מן-הדָם אֲשֶׁר בַּסֶּף ואתם לא תצאו איש מפתח-ביתו עד-בקר:

כ"ז • אֵזֹב • מין ירק שיש לו גבעולין. אגדת אֵזֹב • ג' קלחין קרויין אגדה. אֲשֶׁר בַּסֶּף • בכלי, כמו ספות בסף. מן הדם אֲשֶׁר בַּסֶּף • למה חזר ושנאו? שלא תאמר: טבילה אחת לשלש המפתחות, לכך נאמר עוד "אֲשֶׁר בַּסֶּף", שתהא כל נתינה ונתינה

מנ-הדם אֲשֶׁר בַּסֶּף: על כל הגעה, טבילה. ואתם לא תצאו וגו' • מגיד שמאחר שנתנה רשות למשחית לחבל, אינו מבחין בין צדיק לרשע, ולילה רשות למחבלים הוא, שנאמר: (תהלים קד) "בו תרמש כל חיתו יער" (מכילתא).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 78) רש"י כאן: "לשלש המפתחות". וכן כתב לעיל (פסוק ז): זו קבלת הדם. וכתב החיד"א (ספר דברים אחרים דרוש ד) ש"קבלת הדם בסף ונתינתו על המשקוף והמזוזות... בודאי דינו שמצותו בכהנים, דהוה בכורות בו בפסק".

~ נקודות משיחות קודש ~ (אורחות שמות כרך א עמ' שכה – מתוך 'התקשרות') מוסכתות, ו"שמונים פילגשים" – שמונים ברייתות (ראה במדבר פ"ח).

כג) ועבר יהוה לנגף את-מצרים וראה את-הדם על-המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח יהוה על-הפתח ולא יתן המושחית לבא אל-בתיכם לנגף:

כ"ז • ופסח • וחמל, ויש לפרש ודלג. ולא יתן המושחית • ולא יתן לו יכלת לבא, כמו: (בראשית כא) "ולא נתנו אלהים להרע עמדי".

כד) ושמרתם את-הדבר הזה לחק-לך ולבניך עד-עולם:

שפתי חכמים (כב) ש ונחלה יעקב לאפוקי שלא תפרש חמשה קלחים, ועיין מזה בתוספות דסופה דף י"ג: ת אינו רוצה לומר משחית של מצרים, דהא הכה כל בכור אף שלא יצאו לחוץ, אלא משחית סתם שיוצא בכל לילה כמו שמפרש והולך רשות למחבלים הוא.

והא דצוה להם לילה זו ולא כל לילות שבשנה, משום שלא יאמרו המצריים כ'שם שאנו לוקין כף הם לוקין' ויאמרו 'משה בדאי הוא, והם לא ידעו שמשחית של כל לילה הוא ומשה לא דבר אלא ממשחית שהכה בכוריהם, לכך צוה להם שלא יצאו: תורה כג

דלא נאכל בכל מושבותיכם: תורה כא (כא) ר הא דלא פירש נמי הכא 'משכו ידיכם מעבודה זרה' כו', ויש לומר דהתם לאו בפירוש המקרא קאי אלא בטעם המצוה, וטעם המצוה סגי אפלו במלתא דאגדתא, אבל הכא מיירי בפירוש המקרא, לכן פירש אותו ביותר קרוב לפי פשוטו. רא"ם: תורה כב

(כה) וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֶּן יְהוָה לָכֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַעֲבֹדָה הַזֹּאת:

כ"ה • וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ • תִּלְחַד הַפְּתוּב מִצֹּה זֶה בְּכִיאתֶם
לָאָרֶץ, וְלֹא נִתְחַיְבוּ בַּמִּדְבָּר אֲלָא פֶּסַח אֶחָד שֶׁעָשׂוּ

(כו) וְהָיָה כִּי־יֵאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה
הַזֹּאת לָכֶם:

(כו) וַאֲמַרְתֶּם זִכְרֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח
עַל־בְּתִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּגִנְפוֹ אֶת־מִצְרַיִם
וְאֶת־בְּתִינוּ הִצִּיל וַיִּקְדֵּה הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

כ"ה • וַיִּקְדֵּה הָעָם • עַל בְּשׁוּרַת הַגָּאֻלָּה וּבִיאת הָאָרֶץ, וּבְשׁוּרַת הַבְּנִיּוֹת שֶׁהָיוּ לָהֶם.

(כח) וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ: ס

כ"ח • וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ וְגו' • וְכִי כָּבֹד עָשׂוּ? וְהָלֹא
מֵרֶאש־חֹדֶשׁ נֶאֱמַר לָהֶם? אֲלָא מִכִּיּוֹן שֶׁקָּבְלוּ עֲלֵיהֶם,
מַעֲלָה עֲלֵיהֶם הַפְּתוּב בָּאֵלּוּ עָשׂוּ (מִכִּילָתָא) • וַיֵּלְכוּ
וַיַּעֲשׂוּ • אֵף הַהִלִּיכָה מִנֵּה הַפְּתוּב, לִיתֵּן שָׂכָר לַהִלִּיכָה

♦ יום שישי ה' שבט ♦

(כט) וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיְהוֹהֶה הַכָּהֵן כָּל־בְּכוֹרֵי בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם מִבְּכֹר פְּרָעָה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר
הַשֹּׁבֵי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בַּהֲמָה:

כ"ט • וַיְהִי • כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהוֹהֶה, הוּא וּבֵית דִּינֹר,
שֶׁהָיוּ לְשׁוֹן תּוֹסַפֶּת הוּא, כְּמוֹ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי. הַכָּהֵן
כָּל בְּכוֹר • אֵף שֶׁל אִמָּה אַחֶרֶת וְהוּא בְּמִצְרַיִם.
מִבְּכוֹר פְּרָעָה • אֵף פְּרָעָה בְּכוֹר הָיָה, וְנִשְׁתַּמֵּר מִן
הַבְּכוֹרוֹת, וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר: (לַעֲלִי ט) "בְּעֶבֶר זֹאת
הַעֲמַדְתִּיךָ, בְּעֶבֶר הָרִאשׁוֹן אֶת־כַּחֲשִׁי", בַּיּוֹם סוּף. עַד

(כז) א דייק כל אלו השלש מדקתיב
ויקד העם וישתחו, דהנה ליה למימר
ויקדו' כמו שנאמר וישתחו, אלא
להורות שחד קדה היה ושת
השתחאוות. מהרש"ל: תורה כח
(כח) ב אף על פי שהיה סכנה בדבר

שפתי חכמים

(כט) ד הרצ"ם נתן טעם לשאר
מקומות שנאמר ויה' הוא ובית דינו'
בפרשת ויירא בפסוק ויה' המטיר:
הא דצריך לשני טעמים אלו - עיין
לעיל, ושם מפורש: תורה ל

לזכות תועבת מצרים לעיניהם: ג
דסלקא דעתך דמשה ואהרן שאינן
בכלל הגאולה לא נצטוו ולא עשו,
תלמוד לומר לכן עשו מיותר, דבזילכו
ויעשו' סג: תורה כט

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות י"א ניטן תשד"מ)

ולעלות בדרך המובילה לקבלת התורה. **חצי היום** - הרגע המואר ביותר ביממה, מסמל מצב שבו האדם מקף באור התורה; וגם אדם זה **חגיב** 'לצאת ממצרים' ולחוש שמצבו הנוכחי נחשב כ'מצרים' ביחס לדרגות גבוהות יותר.

ויהי בחצי הלילה (יב, כט) התחלת הגאולה היתה בחצי הלילה, והגאולה בפעל היתה בחצי היום ("בעצם היום הזה הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים"). **חצי הלילה** - הרגע החשוף ביותר ביממה, מסמל מצב שבו האדם שקוע בחשכת העולם; וגם אדם זה **בכחו** 'לצאת ממצרים'

לוקם פרעה ליליא הוא וכל עבדוהי וכל מצרים ויהוה צוחקת רבמא במצרים ארי לית ביתא די לית יהוה בה תמן מתא:

(ל) ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים ותהי צעקה גדלה במצרים כי אין בית אשר אין שם מת:

בכור, שנאמר: (תהלים פט) "אף אני בכור אתנהו". דבר אחר: מצריות מזנות תחת בעליהם וילדות מרוקס פנויים, והיו להם בכורות הרבה. פעמים, חמשה לאשה אחת, כל אחד בכור לאביו.

כ"ז ויקם פרעה • ממשתו • לילה • ולא כדרך המלכים בשלש שעות ביום. הוא • תחלה, ואחר כך עבדיו, מלמד שהיה הוא מחזיר על בתי עבדיו ומעמידן. כי אין בית אשר אין שם מת • יש שם בכור, מת. אין שם בכור, גדול שבבית קרוי

לא ויקרא למשה ולאהרן ליליא ואמר קומו פוקו מגו עמי אף אתון אף בני ישראל ואזילו פלחו קדם יי קמא דהויתון אמרין:

(לא) ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל ולכו עבדו את יהוה בדברכם:

הכל, כמו שאמרתם ולא כמו שאמרת אני, בטל "לא אשלח", בטל "מי ומי ההולכים", בטל "רק צאנכם ובקרכם יצג".

כ"ח ויקרא למשה ולאהרן לילה • מגיד שהיה מחזור על פתחי העיר, וצועק: היכן משה שרוי? היכן אהרן שרוי? גם אתם • הגברים. גם בני ישראל • הטף. ולכו עבדו את ה' בדברכם •

לב אף ענכון אף תורכון דברו קמא די מלתון ואזילו וצלו אף עלי:

(לב) גם צאנכם גם בקרכם קחו באשר דברתם ולכו וברכתם גם אתי:

ועולות". וברכתם גם אותי • התפללו עלי שלא אמות, שאני בכור (מכילתא).

כ"ט גם צאנכם גם בקרכם קחו • ומהו "באשר דברתם"? (לעיל י) "גם אתה תתן בגדנו זבחים

לג ותקיפת מצרים על עמא לאוהא לשלחותהון מן ארעא ארי אמרו פלגא מיתין:

(לג) ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו פלגו מתים:

כ"י פלגו מתים • אמרו: לא בגזרת משה הוא, שהרי אמר: "ומת כל בכור", וכאן אף הפשוטים מתים, חמשה או עשרה בבית אחד (מכילתא).

שפתי חכמים

(לא) כ דאם לא כן ויקרא אל משה מבעי ליה, כמו ויקרא אל משה וידבר ה' אליו, כי למשה פירושו בעבור משה: תורה לב (לב) * דאם לא כן מה היה צריך לברכתם בין ששלח את העם: תורה לג

לומר 'משה בדיא הוא, שהרי גם אחרים שאינם בכורים מתים. ויש לומר שמשא אמר להם שכולם בכורים היו לפי שהיו נשותיהם מזנות וכו', וכל זה כדי להראות שפלותם וטומאתם. מדרש"ל: ח פנויים' הוא פירוש של רוקים: תורה לא

(ל) ו (נהלל יעקב) והא דעבדיו לא היו מעמידין את פרעה אף על פי שבהם היתה עיקר המכה, דכתיב 'אין בית וגו', יש לומר לפי שהם אמרו כבר 'שלח את האנשים וגו' הטרם תדע' וגו' ולא שמע אליהם, לך הוצרך הוא להעמידם: ו וקשה, דאם כן יוכלו

(יד) וַיִּשְׁאֵל הָעָם אֶת־בְּצֻקוֹ טָרֶם יַחְמֹץ מִשְׁאֲרֵתָם צָרָתָם בְּשִׁמְלָתָם עַל־שִׁכְמָם:

לד ונטל עמא ית ל'שיהון עד לא חמץ מותר אצותהון צריר בלכ'שיהון על פת'יהון:

יז • טָרֶם יַחְמֹץ • הַמִּצְרִיִּים לֹא הִנִּיחוּם לִשְׁהוֹת בְּדֵי חַמוּץ. מִשְׁאֲרֵתָם • שְׁרִיר מִצֵּהל וּמְרוֹר (מכילתא).

על שכם • אף-על-פי שבהמות הרבה הוליכו עמקם, מחבכים היו את המצות (מכילתא).

(לה) וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּדְּבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרִים כְּלֵי־כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וּשְׁמָלֹת:

לה ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כל'כסף וכלי זהב ושמלות:

יח • כַּדְּבַר מֹשֶׁה • שָׁאֵמַר לָהֶם בְּמִצְרַיִם: (לעיל יא) "וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ". וּשְׁמָלֹת • אֵף הֵן הָיוּ

חשובות להם מן הכסף ומן הזהב, והמאחר בפסוק - חשוב (מכילתא).

(לו) וַיְהִי־הָנֶתֶן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׁאֲלוּם וַיִּנְצְלוּ אֶת־מִצְרַיִם: פ

לו וי'י' יהב ית עמא ל'רחמין בעיני מצרים וישאלנו ורוקינו ית מצרים:

יט • וַיִּשְׁאֲלוּם • אֵף מָה שָּׁלֹא הָיוּ שׁוֹאֲלִים מֵהֶם, הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם: אֵתָּה אוֹמֵר אֶחָד, טַל שָׁנִים וְלָךְ. וַיִּנְצְלוּ • "וְרוֹקִינוּ".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כא, עמ' 80 - מתוך 'התקשרות')

וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם (יב, לו) בְּכָל דְּבַר בְּעוֹלָם יֵשׁ נִיצוּץ אֱלֹקִי הַמְחִיָּהוּ וּמְקִיָּמוֹ. מֵאֶחָד שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הוֹצִיאוּ אֶת כָּל נִצּוֹצוֹת הַקִּדְשָׁה מִמִּצְרַיִם, הָיְתָה מִצְרַיִם צְרִיכָה לְהִתְבַּטֵּל

לגמרי! אם-כן כיצד היא מוסיפה להתקיים? אלא בני-ישראל ברוך רק את הנצוצות שהיה עליהם לברר, אף לא את הנצוצות שנתנו למצרים לצרף עצם קיומה.

(לז) וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶם סְבֻתָּה בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הַגְּבָרִים לְבַר מִטָּף:

לז ונטלו בני ישראל מ'רעמסס סב'תה ב'שש מאות אלף רגלי הגברים לבר מ'טף:

יז • מֵרַעְמֶסֶם סְבֻתָּה • מֵאָה וְעֶשְׂרִים מֵיִל הָיוּ, וּבָאוּ שָׁם לְפִי שַׁעַה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן יט) "וַאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים". הַגְּבָרִים • מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה.

שפתי חכמים

ושעורה מונה החשוב קודם. ויש לומר דבאן אין לומר החשוב קודם, דאז הוה זו ואין צריך לומר זו, שהרי הלוה להם החשוב מכל שכן שילוח להם השפל (מדרש: תורה לו)

(לו) • מִדְּכָתִיב בַּתְּחִלָּה וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם 'וגו' וְאַחֲרָיָה כִּף כְּתִיב 'וְהָיָה נָתַן אֶת חֵן הָעָם' 'וגו', רצונו לומר שנתן להם חן בעיניהם והשאלו, למה צריך תו למכתב 'וישאלום', אלא לרבות אף מה וכו'; תורה לו

(לז) • דְּלֹא הָיָה צָרִיךְ לְמַכְתֵּב 'מֵרַעְמֶסֶם', דְּהָא הֵם הָיוּ בְּרַעְמֶסֶם כְּדָכְתִּיב בְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ, אֲלֵא לֹאמַר לָךְ מֵאָה וְעֶשְׂרִים מֵיִל הָיוּ וכו'; • דְּהָא בְּפָרָשַׁת בְּמִדְבָּר מִנָּאן מִבֶּן עֶשְׂרִים וּלְמַעְלָה וְלֹא הָיוּ יוֹתֵר אֲלֵא כְּמוֹ הָכָא,

וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרוּכֵי גְדוֹלָה, וַיִּשְׁאֲלוּ מֵעֶצְמָם הָיוּ שׁוֹאֲלִים מֵהֶם הַבְּגָדִים לְפִי שְׁהָעֵנִי שְׁלֹא הָיָה לוֹ בְּגָד עַל צְנֹאָרוֹ לֹא הָיָה נוֹתֵן עֵינָיו עַל כֶּסֶף וְזָהָב אֲלֵא לְשֹׂאוֹל מֵהֶם בְּגָד אוֹ כְּתוּנָה, וְעַל זֶה פִּירַשׁ שְׁחֻשׁוֹבוֹת הָיוּ כו', רצונו לומר בעיני מצרים היה זה דבר גדול וחשוב להשאל להם, לפי שהיו מובדלים מ'ישראל במלבושיהן ובמנהגיהם, לפיכך ב'שהיה המצרי משאל הבגד ל'ישראל היה יודע בודאי שלא יחזירו לו לפי שה'ישראל' שנהג הבגד ואפילו הכי השאלום, לכן פירש שהיו חשובות להן, רוצה לומר למצרים ולא ל'ישראל, אכל כסף וזהב לא היה כל כך חשוב בעיניהם לפי שהיו סבורים שיחזרו להם: • וְקָשָׁה, וְהֵלֵא אֲצֵל חֻשָּׁה

(לד) • אֲכָל לֹא בְּשִׁבִּיל אִיסוּר חֲמִץ, שְׁהָרִי בְּפֶסַח מִצְרַיִם לֹא הָיוּ מוֹזְהָרִים מִלְּהִיּוֹת חֲמִץ בְּבֵית. אִי נִמִּי דְקָשָׁה לְרִשִׁי לָמָּה לִּיהָ לְמִימַר 'טָרֶם יַחְמֹץ', הָיָה לִּיהָ לְמִימַר 'טָרֶם שֶׁאִפּוּ', עַל זֶה פִּירַשׁ הַמִּצְרַיִים כו', כְּלוֹמַר מִשּׁוּם הָכִי כְּתִיב 'טָרֶם', לְהוֹדִיעַ אוֹתָנּוּ כִּי כָל כֶּף הָיוּ הַמִּצְרַיִים מִמְּהָרִים כו'; לֹא אֲכָל לֹא שְׁרִיר פֶּסַח, דָּאֵם כֵּן הוּא נוֹתֵר וְחֻיִּיב שְׁרִיפָה: תורה לה

(לה) • דָּאֵם לֹא כֵן 'שְׁמָלוֹת' לָמָּה לִי, דָּאֵם כֶּסֶף וְזָהָב הִשְׁאִילוּם כָּל שֶׁכֵּן שְׁמָלוֹת, אֲלֵא וכו'. וּמֵהֲרַשׁ"ל פִּירַשׁ מִדְּלֹא צָוָה הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁישְׁאֲלוּ שְׁמָלוֹת שְׁמַע מִינָּה שְׁלֹא הָיוּ חֻשׁוֹבוֹת וְלִכְפֹּף לֹא אָמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁישְׁאֲלוּ אֲלֵא כֶּסֶף וְזָהָב בְּדֵי לִקְיִים

(לח) וְגַם-עָרַב רַב עָלָה אֹתָם וַצֵּאֵן וּבָקֶר מִקְנֵה כְּבֹד מֵאֵד:

לח ואף נוכדאין סגיאין סליקו עמהון וענא ותורין בעירא סגי לחדא:

כ"ט • ערב רב • תערובות אמות של גרים.

(לט) וַיֹּאפּוּ אֶת-הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוּצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֹגֶת מִצּוֹת כִּי לֹא חֲמִץ בִּי-גִרְשׁוֹ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכֹלוּ לְהַתְמַהֲמָהּ וְגַם-צָדָה לֹא-עָשׂוּ לָהֶם:

לט ואפו ית לישא די אפיקו ממצרם גריצן פטירן ארי לא חמע ארי אתרכו ממצרים ולא יכילו לאתעצבא ואף וודין לא עבדו להון:

כ"ט • עגת מצות • תררה של מצה. בצק שלא החמיץ קרוי מצה. וגם צדה לא עשו להם • לדדך. מגיד שבחן של ישראל, שלא אמרו: היאך נצא למדבר בלא צדה? אלא האמינו והלכנו. הוא

שמפרש בקבלה: (ירמיה ב) "זכרתי לך חסד נעורך: אהבת כלולתיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". ומה שזכר מפרש אחריו? "קדש ישראל לה" (מכילתא) •

(מ) וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בַּמִּצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:

מ ומושב בני ישראל די יתיבו במצרים ארבע מאה ותלתין שנים:

כ"ט • אשר ישבו במצרים • אחר שאר הישיבות שישבו גרים, "בארץ לא להם". שלשים שנה וארבע מאות שנה • בין הכל, משנולד יצחק עד עכשו היו ארבע מאות שנה. משהיה לו זרע לאברהם, נתקנס: "כי גר יהיה זרעך", ושלשים שנה היו משנגזרה גזרת בין הבתרים עד שנולד יצחק. ואי אפשר לומר בארץ מצרים לבדה, שהרי קהת מן הבאים עם יעקב היה. צא וחשב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה, לא תמצאם כל-כף. ועל-כרחך הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים, והרבה משנות עמרם

נבלעים בשנות קהת, והרבה משמונים של משה נבלעים בשנות עמרם. הרי, שלא תמצא ארבע מאות לביאת מצרים, והזקקת לומר על-כרחך, שאף שאר הישיבות נקראו גרות ואפלו בכרחון, כענין שנאמר: (בראשית לח) "אשר גר שם אברהם ויצחק", ואומר: (לעיל ו) "את ארץ מגוריהם אשר גרו בה". לפיכך אתה צריך לומר "כי גר יהיה זרעך", משהיה לו זרע. וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד יצחק, תמצא מביאתן למצרים עד יציאתן מאתים ועשר שנה, וזה אחד מן הדברים ששנו לתלמי הפלף.

(מא) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בִּעְצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל-צִבְאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

מא ויהי מסוף ארבע מאה ותלתין שנים ויהי בכרן יומא דדין נפקו כל חילא דדי מארעא דמצרים:

כ"ט • ויהי מקץ שלשים שנה וגו', ויהי בעצם היום הזה • מגיד שפינון שהגיע הקץ, לא עכבן המקום כהרף עין. בט"ו בניסן באו מלאכי השרת

אצל אברהם לבשרו, בחמשה עשר בניסן נולד יצחק, ובט"ו בניסן נגזרה גזרת בין הבתרים (מכילתא) •

שפתי חכמים

(מ) ק ענין לעיל פרשת לך לך ששם מבואר שאברהם היה בן שבעים שנים בגזרת בין הבתרים. וכן איתא בסדר עולם: תורה מא

אלא המנין דהכא נמי היה מבן עשרים ולמעלה: תורה לח (לט) צ פירוש, נביאים נקרא קבלה: תורה מ

והכל היה בשנה אחת. ואי אמרת דהכא מנאן משלש עשרה שנה, אם כן היום בשמנאן מבן עשרים לא יהיה כל כך הרבה כמו הכא דהא בשנה אחת לא הגיעו בלן לעשרים שנה,

(מב) לַיֵּל שְׁמֵרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא הַלַּיְלָה הַזֶּה לַיהוָה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: פ

מב לילי נטיר הוא קדם יי לאפקותיהון
מארעא דמצרים הוא ליליא דדיו קדם יי
נטירין לכל בני ישראל לדריהון:

כ"י לַיֵּל שְׁמֵרִים • שְׁהִיָּה הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שׁוֹמֵר וּמִצְפֶּה לוֹ לָקֵים הַבְּטָחָתוֹ לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. הוּא הַלַּיְלָה הַזֶּה לַה' • הוּא הַלַּיְלָה שְׁאֹמֵר

לאברהם, בלילה הזה אני גואל את בניך. שמרים
לכל-בני ישראל לדורתם • משמר ובאר מן
המזיקין, פענן שנאמר: "ולא יתן המושחית וגו'".

(מג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל־בֶּן־נָכָר לֹא־יֹאכֵל בּוֹ:

מג ואמר יי למשה ולאהרן דא גזירת
פסחא כל בר ישראל דישתמד לא יכול
בה:

כ"י זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח • בִּי"ד בְּנִיסָן נֶאֱמָרָה לְהֵשׁ פָּרָשָׁה זוֹ. כָּל בֶּן־נָכָר • שְׁנִתְּנָכְרוּ מַעֲשֵׂיו לְאֹבִיו

שבשמים, ואחד עובד-כוכבים ואחד ישראל מומר
במשמע (מכילתא) •

(מד) וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת־כֶּסֶף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אֹז יֹאכֵל בּוֹ:

מד וכל עבד גבר זביני פספא ותגזר יתה
בבן יכול בה:

כ"י וּמִלְתָּה אֹתוֹ אֹז יֹאכֵל בּוֹ • רַבּוֹ. (יבמות עא) מִגִּיד שְׁמִילַת עֲבָדָיו מַעֲכָבְתוֹ מִלְאָכֵל בְּפֶסַח, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹשֻעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין מִילַת עֲבָדָיו מַעֲכָבְתוֹ

מלאכל בפסח. אם-כן מה תלמוד לומר: "אז יאכל
בו"? ה'עבד.

מה תותבא ואגירא לא יכול בה:

כ"י תוֹשֵׁב • זֶה גֵר תוֹשֵׁב. וְשֹׁכֵר • זֶה הָעוֹבֵד-כּוֹכָבִים. וְמֵה תִּלְמוּד לומר, וְהָלָא עֲרֵלִים הֵם, וְנֹאֲמַר

"וכל ערל לא יאכל בו"? אלא כגון ערבי מהול
וגבעוני מהולת, והוא תושב או שכיר.

(מו) בַּבַּיִת אֶחָד יֹאכֵל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ־בּוֹ:

מו בבבואא חדא יתאכל לא תפיק מן ביתא
מן פסרא לברא וגרמא לא תתברון בה:

כ"י בַּבַּיִת אֶחָד יֹאכֵל • (מכילתא) בַּחֲבוּרָה אַחַת, שְׁלֹא יַעֲשׂוּ הַנִּמְנִין עָלָיו שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת וַיִּחְלְקוּהוּ. אַתָּה אוֹמֵר בַּחֲבוּרָה אַחַת, אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא בַּבַּיִת אֶחָד כְּמִשְׁמַעוֹ, וְלִלְמַד שֶׁאִם הִתְחִילוּ וְהָיוּ אוֹכְלִים בַּחֲצֵר וַיִּרְדּוּ גִשְׁמִים שְׁלֹא יִפְּנסוּ לַבַּיִת? תִּלְמוּד לומר: "עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם", מִכָּאן שֶׁהָאוֹכֵל,

אוכלא בשני מקומות. לא תוציא מן הבית • מן
החבורה. ועצים לא תשברו בו • הראוי לאכילה,
כגון שיש עליו כזית בשך, יש בו משום שכירת
עצים. אין עליו כזית בשך או מח, אין בו משום
שכירת עצים.

שפתי חכמים

חבורות ויחלקוהו ויאכלו אותו בשני
בתים. ותירץ הרא"ם, כיון דקרינו
י'אכל' בצירי, משמע דקאי על הפסח,
אכל אי קאי על הבית היה לו לנקוד
י'אכל' בחולם ופתח, דהנמנים עליו
יאכלו בבית אחד: ב פירוש, ד'יאכל'
דרישא דקרא קאי נמי א'עצם לא
תשברו בו, וכאלו כתיב ו'עצם הנאכל
לא תשברו בו' (רא"ם): תורה מז

אחת: תורה מד
(מה) ת הרא"ם האריך בשני הדבורים
להקשות מסוגיא דגמרא ולישבה, עיין
שם באריכות: תורה מז
(מו) א ואם תאמר מנא ליה לרש"י,
דלקא איפוך אנא, 'בבית אחד יאכל'
כמשמעו דכפירש רש"י לעיל, וקרא
ד'על הבתים אשר יאכלו אותו בהם'
מלמד שיעשו הנמנים עליו לשתי

(מב) ר דקשה לו לרש"י, כתיב 'שמרים
לכל בני ישראל לדורותם', וכי לילה זו
של יציאה יהיה לעולם, ומתרג'ן
'משומר ובא', כלומר כל לילה כזו
שבא בכל שנה משומר מן
המזיקין: תורה מג

(מג) ש אי בראש חדש נאמרה להם
היה לו לבתכם לעיל גבי 'החדש הזה
לכם', שהרי שתיהן נאמרו בפעם

(מז) כָּל-עַדְתִּי יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ:

מז כל כְּנַשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל יַעֲבֹדוּן יְתָה:

כ"י ◀ כָּל-עַדְתִּי יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ • לָמָּה נֶאֱמַר? לָפִי שֶׁנִּמְנָנוּ עָלָיו לְמַשְׁפָּחוֹת, יָכוֹל אִף 'פֶּסַח דּוֹרוֹת' כֵּן? שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּפֶסַח מִצְרַיִם: "שֶׁהָ לְבֵית אָבוֹת", תִּלְמוּד לומר: "כָּל-עַדְתִּי יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ".

(מח) וְכִי-יִגְוֹר אֶתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה הַמּוֹל לֹא כָל-זִכָּר וְאִין יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל-עָרָל לֹא-יֹאכֵל בּוֹ:

מח וְכִי-יִגְוֹר אֶתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה הַמּוֹל לֹא כָל-זִכָּר וְאִין יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל-עָרָל לֹא-יֹאכֵל בּוֹ:

כ"י ◀ וְעָשָׂה פֶּסַח • יָכוֹל כָּל הַמַּתְגִּיר יַעֲשֶׂה פֶּסַח מִיָּד? תִּלְמוּד לומר: "וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ". מָה אֶזְרַח בְּאֶרְבֶּעָה עָשָׂר, אִף גֵּר בְּאֶרְבֶּעָה עָשָׂר. וְכָל-עָרָל לֹא-יֹאכֵל בּוֹ • לְהַבִּיא אֶת שְׁמֹתוֹ אֶחָיו מִחֻמַּת מִילָה, שֶׁאִינוֹ מוּמָר לְעֵרְלוּת, וְאִינוֹ נִלְמַד מִ"כֵּן נִכְר לֹא יֹאכֵל בּוֹ".

(מט) תּוֹרָה אַחַת וְגו' • לְהַשְׁווֹת גֵּר לְאֶזְרַח וְלִגֵּר הֵגֵר בְּתוֹכְכֶם:

מט מִט אֲוִרִיתָא חֲדָא יְהָא לְיִצְיָבָא וּלְגִיזְרָא דִּיתְגִּירִין בִּינִיכּוֹן:

כ"י ◀ תּוֹרָה אַחַת וְגו' • לְהַשְׁווֹת גֵּר לְאֶזְרַח אִף לְשָׂאֵר מִצְּוֹת שְׁבִתוֹרָה (מכילתא).

(ג) וַיַּעֲשׂוּ כָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: ס

ג וַיַּעֲבֹדוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִּי פִקִּיד יִי יְת מֹשֶׁה וְיְת אַהֲרֹן כֵּן עָבְדוּ:

(גא) וַיְהִי בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל-צִבְאוֹתָם: פ

גא וַיְהִי בַּכֶּרֶן יוֹמָא דְדִין אֲפִיק יִי יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל חִילִּיהוֹן:

♦ שבת קודש ו' שבט ♦

יג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א וּמִלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה לְמִימָר:

(ב) קִדְּשִׁילִי כָל-בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל-רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶם וּבְבִהֶמָּה לִי הוּא:

ב אֶקְדֵּשׁ קְדָמִי כָּל בּוֹכֵרָא פֶּתַח כָּל וְלֵדָא בְּכִנֵּי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר וּבִכְעִירָא דִּילִי הוּא:

כ"י ◀ פֶּטֶר כָּל-רֶחֶם • שְׁפַתַּח אֶת הָרֶחֶם תַּחֲלֶה, כְּמוֹ (מִשְׁלִי יז) "פֶּטֶר מִיָּם רִאשִׁית מְדוּן", וְכֵן (תהלים כב) "פֶּטֶרִי בְשֶׁפֶה", יִפְתַּחוּ שְׁפָתֵיכֶם. לִי הוּא • לַעֲצָמִי קִנִּיתִים עַל-יָדֵי שֶׁהִפִּיתִי בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם.

שפתי חכמים

(מז) ג פִּירוּשׁ, אֶפְלוּ אִינְן מִמְשַׁפְּחָה אַחַת: תורה מח
(מט) ד וְאִם תֹּאמַר, מִהִיכָא תִּיתִי לְחֵלֶק, וְהָא גֵר יִשְׂרָאֵל גְּמוּר הוּא, בְּשִׁלְמָא לְעִיל דְּכִתִּיב 'כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ' לְהַשְׁווֹת אֶת הַגֵּר לְאֶזְרַח הָאָרֶץ בְּהִקְרַבְתָּ פֶסַח בְּאֶרְבֶּעָה עָשָׂר, דִּהְיָה אֲמִינָא מִיָּד שְׁנִתְגִּיר יְהִיָּה חֵיב בְּקִרְבָּן
יג (ב) ח דְּקָשָׁה לְרִשְׁי, הָא כָּל עוֹבֵר פֶּתַח אֶת הָרֶחֶם, לְכֵן פִּירֵשׁ 'תַּחֲלֶה': ו דְּקָשָׁה לְרִשְׁי, הָא כָּל דְּבָר שְׁבָעוּלָם שְׁלוּ הוּא, וְעַל זֶה פִּירֵשׁ 'לַעֲצָמִי קִנִּיתִים', כְּלוּמַר אִף אִם לֹא תִקְדִּישׁ אוֹתוֹ הוּא קְדוּשׁ, אִף 'קִדְּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר' כְּדִי שְׁתַּקְבֵּל שְׁכָר: תורה ג
פֶּסַח, מִשּׁוּם הִכִּי כְּתִב 'כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ' כְּדִפִּירֵשׁ רִשְׁי לְעִיל, אֲבָל שְׂאֵר מִצְּוֹת שְׁבִתוֹרָה מְנָא לָן לְחֵלֶק. וְרַאסֵּי וְיִשׁ לומר מִדְּאֶצְטְרִיךְ קָרָא לְהַשְׁווֹת הַגֵּר לְיִשְׂרָאֵל לְעֵנֵן הַקְּרִבְתָּ פֶסַח בְּאֶרְבֶּעָה עָשָׂר הָיָה אֲמִינָא שְׁאִין הַגֵּר שׁוּה לְיִשְׂרָאֵל בְּשָׂאֵר מִצְּוֹת: תורה ג

גִּזְמָא מִשֶּׁה לַעֲמָא הוּא דְכִירִין יֵת יוֹמָא
הַדִּין דִּי נִפְקִתוּן מִמְצָרִים מִבֵּית עֲבֻדוּתָא
אַרִי בְתֻקוֹף יָדָא אֲפִיק יֵי יִתְכוֹן מִקָּא וְלֹא
יִתְאַבֵּל חֲמִיצָה:

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר
יֵצְאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְחוּק יָד הוֹצִיאָ
יְהוָה אֶתְכֶם מִנֶּגֶד וְלֹא יֵאָכֵל חֲמִץ:

כ"ט - זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה • לְמַד שְׂמִינִירִין יֵצְאֵת מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם.

ד יוֹמָא דִּין אֲתוּן נִפְקִין בִּנְרָחָא דְאַבִּיקָא:

(ד) הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב:

וְלֹא צִנָּה וְלֹא גִשְׁמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים סח)
"מוֹצִיא אֲסִירִים בְּכוֹשְׁרוֹת", חֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֶׁר
לַצֵּאתָ.

כ"י - בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב • וְכִי לֹא הֵינִינוּ יוֹדְעִין בְּאַיִנוּ
חֹדֶשׁ יֵצְאוּ? אֲלֵא כִּף אֲמַר לָהֶם: רְאוּ חֹסֶד שְׂגֻמָּלְכֶם
שֶׁהוֹצִיא אֶתְכֶם בְּחֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֶׁר לַצֵּאתָ, לֹא חֲמָה

הוֹיָה אַרִי יַעֲלֶנָּה יֵי לְאַרְעָא דְכְּנַעֲנָה
וְחֲתָאִי וְאַמּוֹרָאִי וְחֲוָאִי וִיבוֹסָאִי דִּי קִיִּים
לְאַבְהֶתֶד לְמַתָּן לָךְ אֲרַעָא עֲבָדָא חֶלֶב וְדָבֶשׁ
וְחִפְלַח יֵת פְּלִחְנָא הָדָא בִּנְרָחָא הַדִּין:

(ה) וְהָיָה כִּי־יָבִיאוּ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי
וְהָאֲמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוֹסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לֵאמֹר
לָךְ אֶרֶץ זָבֹת חֶלֶב וְדָבֶשׁ וְעֲבַדְתָּ אֶת־הָעֲבָדָה
הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה:

מִן הַתְּמָרִים וּמִן הַתְּאֲנִים (מגילה ח). אֶת הָעֲבָדָה
הַזֹּאת • (פסחים צו) שֶׁל פֶּסַח. וְהָלֹא כָּבֹד נֹאמַר לְמַעַלָּה:
"וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאֶרֶץ וְגו'", וְלָמָּה חִזֹּר וּשְׁנֹאָה?
בְּשִׁבִיל דְּכָר שְׁנִיתִיחָדֶשׁ בָּהּ. בְּפִרְשָׁה רֵאשׁוֹנָה נֹאמַר:
(לעיל יב) "וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבָדָה
הַזֹּאת לָכֶם", בְּכֵן רָשַׁע הַפְּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהוֹצִיא אֶת
עַצְמוֹ מִן הַפֶּלֶל. וְכֹאֵן: "וְהִגְדַּת לְבָנְךָ", בְּכֵן שְׁאִינוּ
יֹדְעֵי לְשָׁאֵל, וְהַכְּתוּב מְלַמֵּד שֶׁתִּפְתַּח לוֹ אֶתְהָ
בְּדַבְּרֵי אַגְדָּה הַמוֹשְׁכִין אֶת הַלֵּב.

כ"י - אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְגו' • וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא מָנָה
אֲלֵא חֲמִשָּׁה עֶמְמִין, כָּל שְׁבַעָה גוֹיִים בְּמִשְׁמַע,
שֶׁכָּל בְּכָלִל כְּנַעֲנִי הֵם, וְאַחַת מִמֶּשְׁפַּחַת כְּנַעֲנִי הִיְתָה
שֶׁלֹּא נִקְרָא לָהּ שֵׁם אֲלֵא כְּנַעֲנִי (תנחומא) • נִשְׁבַּע
לְאַבְרָהָם וְגו' • בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר: (בראשית טו)
"בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם וְגו'", וְכִי־צָחַק הוּא
אוֹמֵר: (שם כ) "גֹּדֶר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְגו'", וְכִי־עָקֵב הוּא
אוֹמֵר: (שם כט) "הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתָה שׁוֹכֵב עָלֶיהָ וְגו'".
זָבֹת חֶלֶב וְדָבֶשׁ • חֶלֶב זָב מִן הָעֵצִים, וְהַדָּבֶשׁ זָב

וּשְׁבָעָא יוֹמִין תִּיכּוּל פְּטִירָא וּבִיּוֹמָא
שְׁבִיעָאָה חֲנָא קָדָם יֵי:

(ו) שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֵּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חָג
לַיהוָה:

לֹא מָנָה אֲלֵא חֲמִשָּׁה, וּמוֹכְרָח אֲתָה
לומר שְׁכָלִם בְּכָלִל 'כְּנַעֲנִי' הֵם: מֵ וְאִם
תֹּאמַר, וְהָלֹא בְּפִרְשָׁת וְאַרְא פִּירֵשׁ
רש"י לֹא נִודַעְתִּי לָהֶם אֲלֵא בְּאֵל
שְׁדִי, וְיֵשׁ לומר שֶׁנָּה לֹא הָיָה אֲלֵא
בְּשׁוּרָה בְּעֻלְמָא. וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן
הִכָּא נִשְׁבַּע, וְיֵשׁ לומר שְׁכָלִל דְּבָרֵי
וְזוֹ הִיא שְׁבוּעָה, בְּדַבְּרֵיב 'אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי מַעֲבוֹר מִי נַח' וּפִירֵשׁ רש"י
לֹא מְצִינוּ בּו שְׁבוּעָה אֲלֵא שְׁכָלִל בּו
דְּבָרֵי, וְזוֹ הִיא שְׁאֵמֵר לֹא אוֹסִיף' וְלֹא
אוֹסִיף' שְׁתֵּי פְעָמִים בְּפִסּוּק אַחַד
בְּפִרְשָׁת וְאַלְה תּוֹלְדוֹת נַח: תורה ו

מַמְלַת 'הַיּוֹם הַזֶּה', עֵינִין שֵׁם: תורה ד
(ה) ח וְלֹא שֶׁהוּא שֵׁם פּוֹלֵל כָּל
הַנִּשְׁבָּעִים, דְּבִשְׁאָר מִקּוֹמוֹת מָנָה פּוֹלֵן
וְחֹשִׁיב כְּנַעֲנִי בְּהִדְיָהוּ, וְהָתֵם אֵין צוּרָה
לְכָלִל בּו מִשְׁפָּחוֹת רַבּוֹת, לָכֵן פִּירֵשׁ
'וְאַחַת' וְכו' (רא"ם). אִי נִמִּי דִקְשָׁה
לְרִשְׁי, בִּינּוּ דְכָלִם בְּכָלִל כְּנַעֲנִים לָמָּה
לִיָּה לְמִימֵר 'הַחֲתִי וְהָאֲמֹרִי' וְגו', לֹא
הָיָה לוֹ לומר רַק 'כְּנַעֲנִי'. וּמִתְרַץ,
'וְאַחַת מִמִּשְׁפָּחוֹת כְּנַעֲנִי' וְכו', וְאִי לֹא
כְּתִיב אֲלֵא 'כְּנַעֲנִי' הָיָה אֲמִינָא שֶׁלֹּא
מְרַבָּה כְּלָם, לָכֵן כְּתִיב 'הַכְּנַעֲנִי' וְאַחַר
כֵּן 'הַחֲתִי' וְגו', כְּדִי שִׁיְקָשָׁה לָךְ לָמָּה

(ג) † מִדְּכָתִיב 'זָכוֹר' בְּקַמ"ץ מִשְׁמַע זָכוֹר
תְּמִיד, כְּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ רש"י בְּפִרְשָׁת יִתְרוֹ
עַל פִּסּוּק 'זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת'. נִחַלַת
יַעֲקֹב הָאֲרִיף שֵׁם לְסִתּוֹר דְּבָרֵי הָרֵא"ם,
וְסוֹף דְּבָרֵי: וְנִרְאָה לִי דְּמַמְלַת 'הַזֶּה'
לִיָּה, דְּהָיָה לִיָּה לְמִימֵר 'זָכוֹר אֶת הַיּוֹם
אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרַיִם' כְּמוֹ 'לִמְעַן
תִּזְכּוֹר אֶת יוֹם צֵאתְךָ' וְגו', אֲלֵא 'הַזֶּה'
מִשְׁמַע בְּכָל יוֹם יְהִיָּה בְּעִינְיָה בְּאֵלּוּ הַיּוֹם
יֵצְאתֶם וְכְמוֹ 'הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיִיתָ לָעַם'
פִּירֵשׁ רש"י בְּכָל יוֹם יְהִיָּה בְּעִינְיָה בְּאֵלּוּ
בָּאָה הַיּוֹם בְּבִרְיַת כּו', וְהִשְׁתָּא אֲתִי
שְׁפִיר 'אֵין לִי אֲלֵא בַיּוֹם', מֵאַחַר דְּיִלְיָף

(ז) מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכלי גבלך:
ז פטיר יתאכל ית שבעת יומין ולא יתחזי לך חמיע ולא יתחזי לך חמיר בכל תחומך:

(ח) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי ביצאתי ממצרים:
ח ותחזי לבנך ביומא ההוא למימר בדיל דין עבד יי לי במפקי ממצרים:

כ"י • בעבור זה • בעבור שאקיים מצוותיו, כגון: פסח, מצה ומרור הללו. עשה ה' לי • רמז תשובה לכן רשע, לומר: "עשה ה' לי" ולא לך, שאלו היית שם, לא היית כדאי להגאל (מכילתא).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 187)

לא היית כדאי ליגאל (ג, ח) ואלו במכילתא נאמר "לא היה נגאל". ויש לבאר, דהנה רק הרשעים שסרבו לצאת ממצרים מתו בעת מפת חשך ולא נגאלו (רש"י לעל י, כב). מובן אפוא, ש'בן רשע' זה פן היה נגאל, שהרי הוא מוציא את עצמו מן הפלל רק לגבי קרנו פסח (מצה ומרור), אולם הוא מודה שהוא שוה לרשעים שסרבו לצאת ממצרים. לכן אומר לו הכתוב: לו היית שם היית נגאל (כמו שאר הרשעים שחטאו בדברים אחרים, שיצאו ממצרים), אבל לא היית כדאי וראוי לך.

(ט) והיה לך לאות עליך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת יהוה בפיך בי יד חזקה הוצאך יהוה ממצרים:
ט ויהי לך לאת על ידך ולזכרנא בין עיניך בדיל תהי אורייתא דיי בפומך ארי בידא תקיפא אפקך יי ממצרים:

כ"י • והיה לך לאות • יציאת מצרים תהיה לך לאות. עליך ולזכרון בין עיניך • רוצה לומר שתכתב פרשיות הללו ותקשרם בראש ובזרוע. על ידך • על יד שמאל. לפיך, "ידכה" מלא בפרשה שניה (לקמן פסוק טז), לדרש בה, יד שהיא כהה (מכילתא. מנחות לו) •

(י) ושמרת את החקקה הזאת למועדה מימים ימימה: פ
י ותשרי ית קנימא הדא לזמנה מזמן לזמן:

כ"י • מימים ימימה • משנה לשנה (מנחות לו) •

(יא) והיה כייבאך יהוה אל-ארץ הפנעני באשר נשבע לך ולאבותיך ונתנה לך:
יא ויהי ארי יעלך יי לארעא דכנענאי קמא די קיים לך ולאבהתך ויתננה לך:

כ"י • והיה כי יבאך • יש מרבותינו שלמדו מכאן שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר. והאומר שקדשו, מפרש ביאה זו לומר: אם תקימוהו במדבר, תזכו להכנס לארץ ותקימוהו שם (מכילתא) •

שפתי חכמים

(ח) * מדכתיב 'זה' משמע שמרמו לו מידי: כ ואם תאמר, למה רמו לו לרשע תשובה כאן בתשובה בן שאינו יודע לשאול, ויש לומר דגם היא תשובה לו, דהקדוש ברוך הוא לא עשה נסים אלא בשביל צדיקים שיודעים את התורה, אבל בשביל עמי הארץ לא וכו' לעשות להם את הנסים ולא היו כדאי ליגאל בשביל עצמם אלא בשביל זכות הצדיקים. ואם תאמר ודלמא הכל להכי הוא דאיתי, ומנא ליה רמו לתשובת הרשע, ויש לומר מדכתיב 'לי', דמשמע 'לי ולא לו', דמשמע שלא היה נגאל כלל, ועל כרחך בבן רשע הכתוב מדבר, דאלו

בשאינו יודע לשאול קשה למה לא היה נגאל בזכות הצדיק, אבל הרשע לא היה נגאל כי גם הוא היה מות בשלשת ימי אפילה, ודו"ק, נראה לי: תורה ט

(ט) ל פירוש, לשון חושך, שיד ימינו חשוכה יותר משמאל: תורה י

נִשְׁבַּע לָךְ • וְהִכֵּן נִשְׁבַּע לָךְ ? (לעיל ו) "וְהִבְאֵתִי אֲתֶכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי וְגו'". וְנִתְּנָה לָךְ • (מכילתא)

(יב) וְהַעֲבַרְתָּ כָּל-פֶּטֶר-רְחֶם לַיהוָה וְכָל-פֶּטֶר שָׁגֵר בַּהֶמָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ הַזִּכְרִים לַיהוָה:

כ"י • וְהַעֲבַרְתָּ • אין "וְהַעֲבַרְתָּ" אלא לשון הפְּרִשָּׁה, וכן הוא אומר: "וְהַעֲבַרְתָּם אֶת נִחְלָתוֹ לְבָתוֹ". שָׁגֵר בַּהֶמָּה • נָפֵל שִׁשְׁגָרָתוֹ אִמּוֹ וְשִׁלַּחְתּוֹ בְּלֹא עֵתוֹ, וְלִמְדָךְ הַכְּתוּב שֶׁהוּא קָדוֹשׁ בְּכֹכּוּרָה לִפְטֹר אֶת הַבָּא אַחֲרָיו, וְאֵף שֶׁאֵינוֹ נָפֵל, קָרוֹי שָׁגֵר, כִּמּוֹ שָׁגֵר אֶלְפִיד, כִּי הוּא אֹמֵר: "כָּל פֶּטֶר רְחֶם". וְאֵם תֹּאמַר: אֵף בְּכֹכּוּרָה בַּהֶמָּה טִמְאָה בְּמִשְׁמַעַם, בָּא וּפְרַשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר: "בְּבִקְרָךְ וּבִצְאָנְךָ". לְשׁוֹן אַחֵר, יֵשׁ לִפְרֹשׁ: "וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רְחֶם", בְּכֹכּוּרָה אָדָם - הַפְּתוּב מִדְּבַר.

(יג) וְכָל-פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בִּשְׁהָ וְאִם-לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפָתוֹ וְכָל בְּכֹר אָדָם בְּבִנְיָךְ תִּפְדֶּה:

כ"י • פֶּטֶר חֲמוֹר • וְלֹא פֶטֶר שָׁגֵר בַּהֶמָּה טִמְאָה, גִּזְרֵת הַכְּתוּב הִיא, לִפִּי שֶׁנִּמְשְׁלוּ בְּכֹרֵי מִצְרַיִם לַחֲמוֹרִים. וְעוֹד, שִׁסִּיעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בִּיצִיאָתָן מִמִּצְרַיִם (שֶׁאֵין לָךְ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נָטַל הַרְבֵּה חֲמוֹרִים) טְעוּנִים מִכֶּסֶּפֶם וּמִזֶּהָבָם שֶׁל מִצְרַיִם. תִּפְדֶּה בִּשְׁהָ • נוֹתֵן שֶׁהָ לַכֹּהֵן, וּפֶטֶר חֲמוֹר מִתֵּר

(יד) וְהָיָה כִּי-יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה-זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

כ"י • כִּי יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר • יֵשׁ מָחָר שֶׁהוּא עֲכָשׁוֹ וְיֵשׁ מָחָר שֶׁהוּא לְאַחֵר זְמַן, כְּגוֹן זֶה וְכְגוֹן: (יחושע כב) "מָחָר יֹאמְרוּ בְּנֵיכֶם לְכִנְיָנוּ" דְּבִנְיָ גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן. מַה זֹּאת • זֶה תִּינוּק טָפֶשׁ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לַהֲעֲמִיק שֶׁאִתּוֹ וְסוֹתָם וְשׂוֹאֵל: "מַה זֹּאת". וּבְמָקוֹם אַחֵר

הוא אומר: (דברים ו) "מַה הַעֲדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְגו'", הֵרִי זֹאת שְׁאֵלָת בֶּן חָכֵם. דְּבָרָה תוֹרָה כְּגוֹד אֲרַבְעָה בָּנִים: תָּם, רָשָׁע, וְשֹׂאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל, וְהַשּׂוֹאֵל דֶּרֶךְ חֲכָמָה.

שָׁגֵר' דִּהְבָּא הֵינּוּ שֶׁאֵינוֹ נָפֵל כִּמּוֹ שָׁגֵר' דִּהְתָּם, וְהָא דִּאֲמַרְתָּ הֵרִי כְּבָר כְּתִיב 'כָּל פֶּטֶר רְחֶם' דְּלִמָּא 'שָׁגֵר' מְרַבָּה אֵף בְּכֹכּוּרָה: כ"י רְצוּנוֹ לומר, וְלִפִּי זֶה 'שָׁגֵר' הֵינּוּ שֶׁאֵינוֹ נָפֵל: תוֹרָה יג (יג) • וְנִחְלַת יַעֲקֹב בְּפָרֶק קִמָּא דְּבִכּוּרֹת, וְהָרֵב הוֹסִיף בִּיאור מִדְּעֵתוֹ לִפִּי שֶׁנִּמְשְׁלוּ וכו': ז' לֹא שֶׁהָשָׂה אֶסוּר בַּהֶמָּה בְּמָקוֹם פֶּטֶר חֲמוֹר, רַק הוּא חוֹלִין כְּרָצוֹנוֹ: תוֹרָה יד

שְׁנִית לומר 'אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי' וכו', עַל כֵּן צָרִיךְ לומר דִּזֹּאת הַשְּׁבוּעָה הֵיחָדָה לָהֶם. וּמִהֲרִים פִּירֵשׁ נִשְׁבַּע בְּעִבְרֵת, וְאוֹתָהּ שְׁבוּעָה הֵיחָדָה עִם אֲבוֹתֵיהֶם, וּפַעַם תִּקְרָא שְׁבוּעַת הַבָּנִים מִצַּד שֶׁהֵיחָדָה בְּעִבְרֵת: דְּקָשָׁה לְרִשׁ"י לִמָּה לִיהָ לְמִימַר 'וְנִתְּנָה לָךְ', וְדוֹדָא אִם וְיֵאֵם לְאָרֶץ כְּבָר תִּהְיֶה נְתוּנָה לָהֶם, לְכֵן פִּירֵשׁ 'תִּתְּנָהּ בְּעִינְיָךְ' וכו': תוֹרָה יב (יב) • פִּירוּשׁ, וְאִם תֹּאמַר לְעוֹלָם

(יא) • (נחלת יעקב) דְּבִפְרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת כְּתִיב 'אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבוֹתֵיךְ', וְכֵאֵן כְּתִיב 'כֹּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָךְ', מִשְׁמַע דְּשִׁתִּי פְּעָמִים נִשְׁבַּע, פַּעַם אַחַת לְאַבוֹתֵיךְ וּפַעַם אַחַת לָךְ, וְהִכֵּן נִשְׁבַּע לָךְ, וְהִבְאֵתִי אֲתֶכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי וְגו', וְאוֹתָהּ שְׁבוּעָה הֵיחָדָה לָךְ, דְּהָא בְּרֵאשׁ הַפְּרָשָׁה הִזְכִּיר שְׁבוּעַת הָאֲבוֹת וְעַלֶּה מִסִּיִּים 'לְכֵן אָמַר לְבִנִּי יִשְׂרָאֵל' וְגו', וּפִירֵשׁ הָרֵב 'לְכֵן - עַל פִּי אוֹתָהּ שְׁבוּעָה', וְאִם כֵּן לִמָּה הוֹצֵרָךְ

טו ויהי ארי אקשי פרה לשלחנה
וקטל יי כל בוקרא בארעא דמצרים
מבוקרא דאנשא ועד בוקרא דקעריא על
בן אנא דבח קדם יי כל פתח ולדא דקרין
וכל בוקרא דבני אפרים:

(טו) ויהי כיהקשה פרה לשלחנה ויהרג יהוה
כלבבוקר בארץ מצרים מבכר אדם ועדבכור
בהמה עליו אני זבח ליהוה כלפטר רחם
הזכרים וכלבכור בני אפרים:

טז ויהי לאת על ידך ולתפלין בין עיניך
ארי בתקוף ידא אפקנא יי ממצרים:

(טז) ויהי לאות עלידכה ולטוטפת בין עיניך כי
בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים: ססס

דרום, "אל תטיפו", לשון דבור, כמו "ולזכרון בין
עיניך", הגמורה בפרשה ראשונה, שהרואה אותם
קשורים בין העינים, יזכר הנס וידבר בו:

כ"א ולטוטפת בין עיניך • תפלין, ועל שם שהם
ארבעה בתים קרויין טוטפות, 'טט' בכתפי שתיים,
פ'ת' באפריקי שתיים. ומנחם חפרו עם "והטף אל

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן. חסלת פרשת בא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפב - רפד

שפתי חכמים

בתים ובאפריקי צריך ארבעה, ואי לא
בתיב אלא שתיים לא היו אלא שתיים.
ועוד יש לומר, דמה דבתיב שלש
פעמים 'טטפת' לא ציווי הוא אלא
בפרשה שגמרא וחזרה ונשנית, וכן
הרבה פרשיות, וקל להבין:

זה הדרוש. ואם תאמר, לפי זה היה
לנו לעשות שתיים עשרה פרשיות,
דשלש פעמים בתיב 'טטפת'. ויש
לומר, דחד איצטריך לגופו, ואחד
משמע בכתפי שתיים ובאפריקי שתיים,
ואחד מלמד בכתפי צריך ארבעה

(טז) ק' ב'תפי' שם מקום שקורין לשנים
'טט', וכן 'אפריקי' שם מקום שקורין
לשנים 'פת' ונחלת יעקב. ועיין בתוספות
דסנהדרין דף ד'. ולפי שהוקשה
השינוי לשון, דכאן בתיב 'ולטוטפת',
ובפרשת קדש בתיב 'וצרון', לכך הביא

המשך ביאור למס' ברכות ליום ראשון עמ' ב

הגמרא מביאה את שיטת אביי, ומפרשת הדין כאן לדבריה: ולאכני,
דאמר, הונח מילתא היא - הקצאה ויחוד לבד, אף בלא מעשה,
די בזה כדי להחשיב מוקצה לדבר, צריך לומר, אומניה אף על גב
דלא צר ביה, אסור להשתמש בו לדברי חולין, אבל צר ביה, אי
אומניה - אם הקצאו קודם לכן לשם תפילין, אסור, אבל אי לא
אומניה, לא.
הגמרא דנה בענין כבוד התפילין בשעת שינה: בעא מיניה רב יוסף
בריה דרב נחוניא מרב יהודה, מהו שניני אדם תפיליו תחת
מראשותיו, בלילה כשהוא ישן. ומבאר רב יוסף שאלתו, שיניחם
תחת מרגלותיו, לא קא מיבעיא לי - לא נצרכתי לשאול, שודאי
לי שאסור, ולפי שנהג בהן מנהג ביוז, כי קא מיבעיא לי, כשמניחם
תחת מראשותיו, מאי. אמר ליה רב יהודה לרב יוסף, הכי אמר
שמואל, מותר להניחם תחת מראשותיו ואפילו אשתו עמו, ואין
בכך משום בזיון.
הגמרא מקשה על דברי שמואל: מיתיבי, שינינו בברייתא, לא ניח
אדם תפיליו תחת מרגלותיו מפני שנהג בהם דרך ביוז, אבל מניחן
תחת מראשותיו, ואם היתה אשתו עמו, אסור. היה מקום שגבוה
מראשותיו שלשה טפחים או נמוך ממנו שלשה טפחים, מותר
להניחו שם, אף אם אשתו עמו. אמרת הגמרא: תיובתא דשמואל
- פירכא היא לדברי שמואל, שאמר שמואל אפילו אשתו עמו.
מסיקה הגמרא, תיובתא, אכן פירכא היא, ונדרו דבריו.
רבא פוסק הלכה כשמואל: אמר רבא, אף על גב דתנא תיובתא
דשמואל - אף שיש בדברי הברייתא לפרוך דברי שמואל, הלקחא
בנותיה, שמניח התפילין תחת מראשותיו אף באשתו עמו, מאי
שמואל,

אם יכול להיפנות, ויפנה אם צריך לכך, ואחר כך נבנים.
הגמרא מביאה דין בענין תפילין בשעת הסעודה: אמר רבי יצחק,
הנבנים לסעודת קבע, חולין תפיליו ואחר כך נבנים, שמא ישתכר
בסעודה ויתגנה בעוד התפילין עליו. ופליגא דרבי תימי - וחולק
רבי יצחק על רבי חיאי, דאמר רבי תימי, שהחולץ את תפיליו קודם
הסעודה, מניחן על שלחנו עמו בסעודה, וכן הדרו לו, כלומר, ראוי
הוא לו לעשות כן, שכך יהיו מזומנים לו לבשרצה לחזור
ולהניחם, וחולק רבי יצחק בכך שסובר, שאינו מניחם על שולחן
הסעודה אלא חולצם קודם שנכנס לסעודה.
הגמרא מבררת מתי הסועד חזר ומניחם. מבררת הגמרא: ועד
אמת יהיו התפילין מונחים. מבארת הגמרא: אמר רב נחמן בר
יצחק, עד זמן ברכה, שקודם ברכת המזון יטול ידיו ויחזור ויניחם.
הגמרא ממשיכה בענייני כבוד התפילין: תני הדין, צורך אדם
תפיליו עם מעותיו באפרקסותו, מין סודר שעל ראשו, ותיניא אידך,
לא יצור אדם תפיליו עם מעותיו יחד, וסתירה היא בדברי
הברייתות.
מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא - הברייתא שאומרת שאסור
לצרור מעותיו באותו סודר עם תפיליו, עוסקת בדאומניה -
שהקצה את הסודר לשים בו תפיליו, ולכן אסור לו לשים בו
מעותיו, כיון שהוקצה לתפילין, והא - הברייתא שאומרת שמוותר,
עוסקת בדלא אומניה לכך. ובדאמר רב חסדא, האי סודרא דתפילין
דאומניה למיצר ביה תפילין - סודר של תפילין שהקצהו לצרור בו
תפילין, אם צר ביה תפילין, אסור למיצר ביה פשיטי - אסור לצרור
בו דברי חולין, אבל אם אומניה ולא צר ביה - הקצהו לכך ועדיין
לא צר בו, או שצר ביה ולא אומניה - צר בו את התפילין אבל
לא הקצהו לשם כך, שרר למיצר ביה וזו - מותר לצרור בו מעות.

צדקך: ה את־חקיך אֶשְׁמֹר אֶל־תְּעוֹבוֹנִי עַד־מָאֹד:
 ב ט בָּמָה יִזְכֹּרֶנּוּ אֶת־אֲרֹחוֹ לִשְׁמֹר בְּדַבְּרֶךָ:
 י בְּכָל־לִבִּי דִרְשִׁיתִיךָ אֶל־תִּשְׁנֹנִי מִמְצוֹתֶיךָ:
 יא בְּלִבִּי צִפְנֹתִי אִמְרֹתֶךָ לִמְעַן לֹא אֲחַט־אֶלֶךְ:
 יב בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הוֹדֵה לְמִדְּנֵי חֲקִיךָ: יג בִּשְׁפָתִי
 סִפְּרֹתִי כָּל מִשְׁפָּטֶי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי
 פֶּעַל כָּל־הוֹן: טו בִּפְקוּדֶיךָ אִשְׁיָחָה וְאִפְיטָה
 אֲרַחֲתֶיךָ: טז בַּחֲקֵתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשֶׂע לֹא אֶשְׁכַּח
 דְּבָרֶךָ: זי גָּמַל עַל־עֲבֹדְךָ אַחִיָּה וְאֶשְׁמְרָה דְּבָרֶךָ:
 יח גִּלְעִינִי וְאִפְיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרֹתֶךָ: יט גַּר אֲנֹכִי
 בָּאָרֶץ אֶל־תִּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצוֹתֶיךָ: כ גִּרְסָה נִפְשִׁי
 לְתַאבָּה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עֵת: כא גִּעְרַת זָדִים
 אֲרוּרִים הִשְׁגִּים מִמְצוֹתֶיךָ: כב גַּל מַעְלֵי חִרְפָּה
 וְבוֹז כִּי עֲדִיתֶךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ שָׂרִים בִּי
 נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יִשִּׁיחַ בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־עֲדִיתֶךָ
 שִׁעֲשַׁעֲנִי אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר נִפְשִׁי
 חֲנִנִי בְּדַבְּרֶךָ: כו דִּרְכֵּי סִפְּרֹתִי וְתַעֲנִנִי לְמִדְּנֵי
 חֲקִיךָ: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִנִי וְאִשְׁיָחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹגָה קִיַּמְנִי
 בְּדַבְּרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֶר הִסֵּר מִמֶּנִּי וְתוֹרֹתֶךָ חֲנִנִי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבָקָתִי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְיָ הוֹדֵה אֶל־תִּבְשִׁינִי: לב דֶּרֶךְ־מִצוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ כִּי תִרְחִיב לִבִּי: ה ג הִרְנִי יְיָ הוֹדֵה דֶּרֶךְ חֲקִיךָ
 וְאַצְרֵנָה עֲקֹב: לד הִבִּינִי וְאַצְרָה תּוֹרֹתֶךָ
 וְאֶשְׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֹתִיב מִצוֹתֶיךָ
 כִּי־בו חֲפָצָתִי: לו הִטְלֵבִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאֵל
 אֶל־בָּצֵעַ: לו העֲבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׂוֹא בְּדַרְכֶּךָ
 חֲנִינִי: לה הִקֵּם לְעֲבֹדְךָ אִמְרֹתֶךָ אֲשֶׁר לִירְאָתֶךָ:
 לט העֲבֵר חֲרָפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרֹתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבְתִּי לִפְקֻדֶיךָ בְּצִדְקָתֶךָ חֲנִינִי:
 ו מא וַיִּבְאֵנִי חֶסֶדְךָ יְיָ הוֹדֵה תִּשְׁוַעֲתֶךָ כְּאִמְרֹתֶךָ:
 מב וְאֶעֱנֶה חֲרָפִי דָּבָר כִּי־כִמְחַתִּי בְּדַבְּרֶךָ: מג וְאֶל־
 תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ
 יִחְלָתִי: מד וְאֶשְׁמְרָה תּוֹרֹתֶךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

מה וְאֶתְהַלַּכְה בִּרְחֹבָה כִּי פִקּוּדֶיךָ דִּרְשִׁיתִי:
 מז וְאֶדְבַּרְהָ בְּעֲדִיתֶךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאֶשְׁתַּעֲשֶׂע בְּמִצוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי: מח וְאֶשְׂאֵר
 כְּפִי אֶל־מִצוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי וְאִשְׁיָחָה בַּחֲקִיךָ:
 ז מט זְכַר־דְּבָרְךָ לְעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתִנִּי: נ זֹאת
 נַחֲמֹתִי בְּעֵינִי כִּי אִמְרֹתֶךָ חִיתִּנִּי: נא זָדִים הִלְצִנִּי
 עַד־מָאֹד מִתּוֹרֹתֶךָ לֹא נָטִיתִי: נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מֵעוֹלָם: ו יְיָ הוֹדֵה וְאֶתְנַחֵם: נג זִלְעָפָה אַחֲזֹתִנִּי
 מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תוֹרֹתֶךָ: נד זְמֹרוֹת הַיּוֹלֵל חֲקִיךָ
 בְּבֵית מְגוּרִי: נה זָכַרְתִּי בְּלִילָה שִׁמְךָ יְיָ הוֹדֵה
 וְאֶשְׁמְרָה תּוֹרֹתֶךָ: נו זֹאת הִיִּתְהַלֵּלִי כִּי פִקּוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נ חֲלָקִי יְיָ הוֹדֵה אִמְרֹתִי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ:
 נז חֲלִיתִי פִּנְיֶךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִי כְּאִמְרֹתֶךָ:
 נח חֲשַׁבְתִּי דְּרָכֶי וְאִשְׁיָחָה רִגְלִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ:
 ס חֲשִׁיתִי וְלֹא הִתְמַהֲמַהֲתִי לִשְׁמֹר מִצוֹתֶיךָ:
 סא חֲבָלִי רִשְׁעִים עוֹדֵנִי תוֹרֹתֶךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוֹם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צדְקָתֶךָ: סג חֲבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרֵי
 פְּקוּדֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְיָ הוֹדֵה מְלֵאָה הָאָרֶץ חֲקִיךָ
 לְמִדְּנֵי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְיָ הוֹדֵה
 בְּדַבְּרֶךָ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמִדְּנֵי כִּי בְּמִצוֹתֶיךָ
 הִאֱמַנְתִּי: סז טָרַם אֶעֱנֶה אָנִי שֹׁגֵג וְעָתָה אִמְרֹתֶךָ
 שְׁמֹרְתִי: סח טוֹב־אֵתָה וּמְטִיב לְמִדְּנֵי חֲקִיךָ:
 סט טָפְלוּ עָלַי שֹׁקֶר זָדִים אָנִי בְּכָל־לֵב: א אֲצַר
 פְּקוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ כַּחֲלָב לִבִּי אָנִי תוֹרֹתֶךָ
 שִׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִּי־עֲנִיתִי לִמְעַן אֶלְמֹד
 חֲקִיךָ: עב טוֹב־לִי תוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלָפִי זָהָב וְכֶסֶף:
 י עג יָדֶיךָ עֲשׂוּנִי וַיְכַנְּנוּנִי הִבִּינִי וְאֶלְמַדְהָ
 מִצוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׁמְחוּ כִּי לְדַבְּרֶךָ
 יִחְלָתִי: עה יִדְעָתִי יְיָ הוֹדֵה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתִנִּי: עו יִהְיֶנָּה חֶסֶדְךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרֹתֶךָ
 לְעֲבֹדְךָ: עז יִבְאֹנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה כִּי־תוֹרֹתֶךָ
 שִׁעֲשַׁעֲנִי: עח יִבְשׁוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֶר עוֹתּוֹנִי אָנִי
 אִשִּׁיחַ בִּפְקוּדֶיךָ: עט יֵשְׁבוּ לִי יִרְאִיךָ

וַיִּדְעֵי עֲדֹתֶיךָ: פ יהי־לִבִּי תָמִיד בַּחֲקִיךָ לִמְעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: ב פֶּלֶתָה לְתַשׁוּעָתְךָ נִפְשִׁי לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: בב כָּלוּ עֵינֵי לְאַמְרָתְךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: בג בִּי־הֵייתִי כְּנָאֵד בְּקִיטֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: בד כִּמָּה יִמִּי־עֲבָדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרִדְפִי
 מִשְׁפָּט: בה כְּרוּ־לִי זָדִים שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתְּוֹרְתְךָ: בו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רִדְפוּנִי
 עֲזָרְנִי: בז כִּמְעַט כָּלוּנִי בָאָרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹבֶרְתִּי
 פְּקִידֶיךָ: בח כַּחֲסִדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יִהְיֶה דְבָרְךָ נֶצֶב בְּשָׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אֱמוּנָתְךָ כּוֹנֵנָה אֶרֶץ וּתְעַמֵּד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבָדֶיךָ: צב לוֹלִי תוֹרְתְךָ
 שַׁעֲשְׁעִי אֹז אֲבֹרְתִי בְּעֵינָי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֲשַׁכַּח
 פְּקִידֶיךָ כִּי בָם חִיֵּיתִנִּי: צד לֹךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְּקִידֶיךָ דָּרַשְׁתִּי: צה לִי כְּנוּ רָשָׁעִים לְאַבְדְּנִי
 עֲדֹתֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן: צו לְכָל־תְּכַלָּה רְאִיתִי קֶץ רַחֲמֶה
 מִצְוֹתֶיךָ מְאֹד: צז מִה־אֶהְבֵּתִי תוֹרְתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הִיא שִׁיחֹתִי: צח מֵאִיבִי תִּחַפְּמֵנִי מִצְוֹתֶיךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁכְלָתִי כִּי
 עֲדֹתֶיךָ שִׁיחֹה לִי: ק מוֹדְקִים אֶתְּבוֹנֶן כִּי פְּקִידֶיךָ
 נִצְרַתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רַע כָּלֹאֲתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשָׁמֹר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִי בִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲבִי אֲמַרְתְּךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפְּקִידֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן עַל־כֵּן שָׁנֹאתִי | כָּל־אֶרֶח
 שֶׁקֶר: נ קה גִּר־לִרְגְלִי דְּבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבֹתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקִּימָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקֶיךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מְאֹד יִהְיֶה חִינִי כְּדְבָרְךָ: קח נִדְבוֹת
 פִּי רִצְהֵנָּה יִהְיֶה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְנִי: קט נִפְשִׁי
 בְּכַפִּי תָמִיד וְתוֹרְתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רָשָׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקִידֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם בִּי־שִׁשׁוֹן לִבִּי הִמָּה: קיב נִטִּיתִי לִבִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֲקֹב: קיג סַעֲפִים שָׁנֹאתִי
 וְתוֹרְתְךָ אֶהְבֵּתִי: קיד סִתְרִי וּמִגְנִי אַתָּה לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: קטו סוֹרוֹ־מִמֵּנִי מִרָעִים וְאַצְרָה מִצְוֹת
 אֱלֹהֵי: קטז סִמְכֵנִי כְּאֲמַרְתְּךָ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְשִׁינִי

מִשְׁבָּרִי: קיז סַעֲדֵנִי וְאוֹשְׁעָה וְאוֹשְׁעָה בַּחֲקִיךָ
 תָּמִיד: קיח סָלִית כָּל־שׁוֹגִים מִחֲקִיךָ בִּי־שֶׁקֶר
 תִּרְמִיתָם: קיט סִגִּים הַשִּׁפְתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לִכְן
 אֶהְבֵּתִי עֲדֹתֶיךָ: קכ סִמֵּר מִפְּחַדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ע קכא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצֶדֶק
 כָּל־תְּנִיחֵנִי לַעֲשֹׂקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֶל־
 יַעֲשֻׁקֵי זָדִים: קכג עֵינֵי כָלוּ לְתַשׁוּעָתְךָ וְלֹא־מָרַת
 צִדְקֶיךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עֲבָדְךָ כַּחֲסִדְךָ וּחֲקִיךָ
 לְמַדְנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה הִפְרוּ תוֹרְתְךָ: קכז עַל־כֵּן
 אֶהְבֵּתִי מִצְוֹתֶיךָ מִזֶּהֱב וּמִפֶּזֶז: קכח עַל־כֵּן |
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שֶׁקֶר שָׁנֹאתִי:
 פ קכט כָּלֹאֲת עֲדֹתֶיךָ עַל־כֵּן נִצְרַתָם נִפְשִׁי:
 קל כָּתַח דְּבָרֶיךָ יְאוֹר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא כִּי־פָּעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יֶאֱבֹתִי: קלב כִּי־נִהַ־אֲלִי וְחִנִּי
 כְּמִשְׁפָּט לְאַהֲבִי שִׁמְךָ: קלג פָּעַמִּי הִכֵּן כְּאֲמַרְתְּךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כָל־אֲוֹן: קלד פָּדֵנִי מִעֲשֶׂק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פְּקִידֶיךָ: קלה פִּגְדִּי הָאֵר בְּעֲבָדְךָ וְלִמְדִּי
 אֶת־חֲקִיךָ: קלו פִּלְגֵי־מַיִם יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרְתְךָ: צ קלא צִדִּיק אַתָּה יִהְיֶה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלכ צוֹיֵת צִדֵּק עֲדֹתֶיךָ וְאַמוּנָה מְאֹד:
 קלד צִמְתַּתִּנִּי קִנְיָתִי בִּי־שִׁכְחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אֲמַרְתְּךָ מְאֹד וְעֲבָדְךָ אֶהְבָּה:
 קמא צָעִיר אֲנִי וְנִבְוָה פְּקִידֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקָתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרְתְךָ אֱמֶת: קמג צָר־
 וּמִצֹּק מִצְאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשְׁעִי: קמד צִדֵּק
 עֲדֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיָּה: ק קמה קָרָאתִי
 בְּכָל־לֵב עֲנִי יִהְיֶה חֲקִיךָ אֲצִרָה: קמו קָרָאתֶיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹתֶיךָ: קמז קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאוֹשְׁעָה לְדַבְּרֶךָ יִחַלְתִּי: קמח קִדְמוֹ עֵינֵי אֲשִׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאֲמַרְתְּךָ: קמט קוֹלִי שָׁמְעָה כַּחֲסִדְךָ יִהְיֶה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנ קָרְבוּ רִדְפִי וְזִמָּה מִתוֹרְתְךָ
 רַחֲקוּ: קנא קָרוֹב אַתָּה יִהְיֶה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קִדְּם יִדְעָתִי מִעֲדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתָם: ר קנג רָאֵה־עֵינֵי וְחַלְצֵנִי בִּי־תוֹרְתְךָ לֹא

שָׁכַחְתִּי: כִּגְרִיבָה רִיבִי וְגִלְגִּי לְאִמְרַתְךָ חֲיִנִּי:
 קִנְיָה רְחוֹק מִרְשָׁעִים יִשְׁוּעָה בִּי־חֲקֹךְ לֹא דָרְשׁוּ:
 קִנְיָה רְחוֹמִיךָ רַבִּים | יְהוָה בְּמִשְׁפָּטֶיךָ חֲיִנִּי: קִנְיָה רַבִּים
 וְדָפִי וְצָרִי מַעְדוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קִנְיָה רֵאִיתִי
 בְּגִדִים וְצִדִּים וְאֶתְקוֹטְמָה אֲשֶׁר אִמְרַתְךָ לֹא שָׁמְרוּ:
 קִנְיָה רֵאִה בִּי־פְקוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה בְּחֶסֶדְךָ חֲיִנִּי:
 קִסְּ רֹאשִׁי־דְבָרְךָ אֱמֶת וְלִעוֹלָם כְּלִי־מִשְׁפָּט צִדְקָךְ:
 שׁ קִסְּ אֶשְׁרִים וְדִפּוֹנִי חֲנֻם וְמִדְבָּרְךָ פָּחַד לִבִּי:
 קִסְּבִי שֵׁשׁ אֲנֹכִי עַל־אִמְרַתְךָ כְּמוֹצֵא שְׁלָל רֹב:
 קִסְּבִי שֶׁקֶר שְׁנֵאתִי וְאֶתְעַבֶּה תוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי:
 קִסְּבִי שֶׁבַע בָּיִם הִלְלִיתִךָ עַל מִשְׁפָּטֶי צִדְקָךְ:
 קִסְּבִי שְׁלוֹם רֹב לְאֶהְבִי תוֹרַתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:

קִסְּבִי שְׁפָרְתִּי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וּמִצּוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
 קִסְּבִי שְׁמֵרָה נַפְשִׁי עֲדִיתִךָ וְאֶהְבֶּם מֵאֵד:
 קִסְּבִי שְׁמֵרָתִי פְקוּדֶיךָ וְעֲדִיתִךָ כִּי כָל־דְּרָכֶי נִגְדָּךְ:
 תִּקְסֵם תִּקְרַב רִנָּתִי לִפְנֶיךָ יְהוָה כְּדִבְרְךָ הַבִּינֵנִי:
 קִעֵם תִּבּוֹא תַחְנִנִתִּי לִפְנֶיךָ כְּאִמְרַתְךָ הַצִּילֵנִי:
 קִעֵם תִּפְעֲנֶנּה שְׁפָתִי תִהְלֶה כִּי תִלְמְדֵנִי חֲקִידִי:
 קִעֵם תַּעֲזֵן לִשְׁוִנִי אִמְרַתְךָ כִּי כָל־מִצּוֹתֶיךָ צִדְקָה:
 קִעֵם תַּחֲיִי־יֶדְךָ לְעִזּוֹנִי כִּי פְקוּדֶיךָ בַּחֲרִיתִי:
 קִעֵם תַּאֲבִיתִי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שְׁעִשְׁעֵי:
 קִעֵם תַּחֲיִי־נַפְשִׁי וְתִהְלֶלְךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ יַעֲזֹנִי:
 קִעֵם תַּעֲלִיתִי כְּשֶׁה אֲבִד בְּקִשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי:

המשך ביאור למס' ברכות ליום שני עמ' א

1 בדיבור אחד כללת את כל הדינים ועשיתם במקשה אחת, האם
 2 מכיון שלעיל פסקו הלכה כשמואל, נאמר שגם כאן פסקו הלכה
 3 כמותו. אלא, הִכָּא דְאִיתָּמַר אִיתָּמַר – היכן שנאמר שהלכה כמותו,
 4 נאמר, וְהִכָּא דְלֹא אִיתָּמַר לֹא אִיתָּמַר – והיכן שלא נאמר לא
 5 נאמר, ואין לנו להסיק מהמימרא לעיל שהלכה כדבריו.
 6 הגמרא מבררת בדין קריאת שמע כנגד שער הערוה: אָמַר לִיה רַב
 7 מִרִּי לְרַב פֶּפְא, הִיךְ שֶׁעָרַי יוֹצֵא בְּבִגְדוֹ, שִׁנִּיב בְּגָדוֹ כִּנְגַד זָקֵן
 8 הַתְּחוּתוֹן, וְשִׁיעַר עֲרוֹה יוֹצֵא מִן הַנֶּקֶב לְחוּץ, מִהוּ, הָאֵם הַשִּׁיעַר
 9 חֹשֶׁב כְּעֲרוֹה וְאִסּוּר לְקִרְוֹת קְרִיאת שְׁמַע כִּנְגַדוֹ, אוֹ שְׁאִינוֹ חֹשֶׁב
 10 כְּעֲרוֹה וּמוֹתֵר. מִבֵּאֵרֶת הַגְּמָרָא: קָרָא עָלֶיהָ – קָרָא רַב פֶּפֶא עַל רַב
 11 מִרִּי 'שֶׁעָרַי שֶׁעָרַי', וְהַתְּכוּוֹן לומר לוֹ בְּכֶךְ, יִכּוֹל אִתּוֹה לומר כֹּל הַיּוֹם
 12 'שִׁיעַר שִׁיעַר' וְאִין בְּכֶךְ כְּלוֹם, שְׁאִין שִׁיךְ בּוֹ דִּין עֲרוֹה, שִׁשִּׁיעַר
 13 בְּעֵלְמָא הוּא, וּמוֹתֵר לְקִרְוֹת כִּנְגַדוֹ.
 14 הגמרא ממשיכה בענין קריאת שמע כנגד הערוה: אָמַר רַבִּי יִצְחָק,
 15 מִפְּסָה מְגוּלָה בְּאִשָּׁה, בְּמִקּוֹם שֶׁדְּרָכּוֹ לְהִיּוֹת מְכוּסָה, הִרִיז זֶה עֲרֻחָה.
 16 מִפְּסָה מְגוּלָה בְּאִשָּׁה: לָמָּה – לְעִנּוּן מִהָּ נִאֲמַר דִּין זֶה. אִילִּימָא לְאִסְתַּבְּלִי
 17 בָּהּ – אִם נִאֲמַר שְׁהוּא לְעִנּוּן שְׁאִסּוּר לְהִסְתַּכֵּל בְּאִשָּׁה אִישׁ אֲשֶׁר
 18 מְגוּלָה מִבְּשֶׁרָה טַפְּהָ, וְהָאֵם אָמַר רַב שְׁשֵׁת, לִגְבִּי הִנֵּמֶר בְּמִלְחָמָה
 19 מִדִּין (כְּמִדְּבָר לֹא אֵ) 'וְנִקְרַב אֶת קֶרְבֵּן ה', אִישׁ אֲשֶׁר מִצָּא כְּלִי זָהָב,
 20 אֲצִעֲדָה וְצִמִּיד, טַפְּעָה, עָגִיל וְכוּמָז', לָמָּה כִּנְיָה הַתְּכוּב תִּכְשִׁיטוֹן
 21 שְׁכִּינָיו, כְּלוֹמַר, אֲצַעֲדָה וְצִמִּיד שֶׁדֶּרֶךְ הָאִשָּׁה לְהִתְקַשֵּׁט בָּהֶם
 22 בְּמִקּוֹם גָּלוּי, עִם תִּכְשִׁיטוֹן שְׁכִּינָיו, דְּהִינּוּ, עָגִיל וְכוּמָז שֶׁדְּרָכּוֹ
 23 לְהִיּוֹת מְכוּסָה. אֲלָא כֹּלָם הַכְּתוּב יָחִיד, לִוְיִר לָהּ, כָּל הַמִּסְתַּכֵּל
 24 בְּאִשָּׁה בְּכִנְיָה שֶׁל אִשָּׁה, שְׁהִיא מְקוֹם הַטְּבַעַת וְדִרְכָּה לְהִיּוֹת מְגוּלָה,
 25 בְּאִילוֹ מִסְתַּכֵּל בְּמִקּוֹם הַתְּחוּתָה, כְּלוֹמַר, בְּמִקּוֹם עֲרוֹה, שְׁהוּא מְקוֹם
 26 הַכּוּמָז. וְאִם כֵּן, לֹא שִׁיךְ לְבֹאֵר שְׁמֹה שְׁנִאֲמַר שְׁטַפַּח בְּאִשָּׁה עֲרוֹה
 27 הוּא לְעִנּוּן הַסְתַּכְלוּת, כִּיּוֹן שְׁאִין בְּאִשָּׁה קִטְנָה, שְׁאִין דְּרָכָה לְהִיּוֹת
 28 מְכוּסָה, וְהִיא פְחוּתָה מִטַּפְּהָ, אִסּוּר. מִבֵּאֵרֶת הַגְּמָרָא: אִלָּא כּוּנֹת
 29 רַבִּי יִצְחָק, שְׁאִמֵּר טַפְּחָ בְּאִשָּׁה עֲרוֹה, הִיא בְּאִשָּׁתָה, שְׁמוֹתָה
 30 לְהִסְתַּכֵּל בָּהּ, וְלִקְרִיאת שְׁמֵהּ, שְׁאִם טַפְּחָ מִבְּשֶׁרָה מְגוּלָה בְּמִקּוֹם
 31 שֶׁדְּרָכָה לְכַסּוּת, לֹא יִקְרָא קְרִיאת שְׁמֵהּ כִּנְגַדוֹ, כִּיּוֹן שְׁהוּא עֲרוֹה.
 32 הַגְּמָרָא מִמְּשִׁיכָה בְּעִנּוּן מְקוּמוֹת שְׁהֶם עֲרוֹה בְּאִשָּׁה: אָמַר רַב הִסְדָּא,
 33 שׁוֹק בְּאִשָּׁה, אִשָּׁתָה אִישׁ, הִרִי הוּא עֲרֻחָה, שְׁאִסּוּר לְהִסְתַּכֵּל בּוֹ,
 34 וּבִאֲשֶׁרָה אִסּוּר לְקִרְוֹת קְרִיאת שְׁמֵהּ כִּנְגַדוֹ, שְׁנִאֲמַר נִבְּוֹאָת יִשְׁעִיהָ
 35 עַל בָּבֶל, שֶׁתֵּרַד מִגְּדוּלָתָהּ, וּמוֹנָה וְחוֹלֵךְ דְּבָרִי בְּיוֹן שִׁיחִיו מִנֵּת

36 חִלְקָה 'צִלִּי שׁוֹק עֲבָרִי נְהִירוֹת' (ישעיה מ"ב), וְכֵתִיב עַל זֶה בְּפִסּוֹק אַחֲרָיו
 37 (פסוק א) 'תִּגְלַל עֲרֻתְךָ וְגַם תִּרְאָה חֲרִפְתְּךָ', וְרִצּוֹנוֹ לומר, שְׁעַל יְדֵי גִילּוֹ
 38 שׁוֹקָה תִּתְגַּלֶּה עֲרוּתָהּ וְתִרְאָה בַּחֲרִפְתָּהּ. הִרִי שְׁשׁוֹק חֹשֶׁב עֲרוֹה.
 39 הַגְּמָרָא מִמְּשִׁיכָה בְּעִנּוּן זֶה: אָמַר שְׁמוּאֵל, קוֹל בְּאִשָּׁה הִרִי הוּא עֲרֻחָה,
 40 שְׁנִאֲמַר (שיר השירים ב' ד') 'הָרִאִינִי אֶת מִרְאִיךְ, הַשְׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלְךָ, כִּי
 41 קוֹלְךָ עָרֵב וּמִרְאִיךָ נָאוֹה', וּמִכָּךְ שְׁמִשְׁבַּח הַכְּתוּב אֶת קוֹל הָאִשָּׁה,
 42 מוֹכַח שִׁישׁ בּוֹ מִשּׁוּם נִי לְאִשָּׁה, וּמִבֵּאֵר לִידֵי תֵּאוֹה.
 43 הַגְּמָרָא מִמְּשִׁיכָה בְּעִנּוּן זֶה: אָמַר רַב שְׁשֵׁת, שֶׁעָרַי בְּאִשָּׁה עֲרֻחָה,
 44 שְׁנִאֲמַר (שם ד' א) 'שֶׁעָרַי הַרְמָה וְהַדְרִים, אָמַר, עַל מִהָּ נִאֲמַר בְּפִרְשֵׁת
 45 שְׁמִשְׁבַּח הַכְּתוּב אֶת שִׁיעַר הָאִשָּׁה, מוֹכַח שִׁישׁ בּוֹ מִשּׁוּם נִי, וּמִבֵּאֵר
 46 לִידֵי תֵּאוֹה.
 47 הַגְּמָרָא חֲזוֹרֶת לְעִנּוּן כְּבוֹד הַתְּפִילָּה: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, אִנִּי רֵאִיתִי אֶת
 48 רַבִּי שְׁתֵּלָה תְּפִילּוֹ עַל גְּבִי יֶתֶד.
 49 מִקְּשָׁה הַגְּמָרָא: מִי־יִכֶּה, שְׁנִינוּ בְּבִרְיִיתָא, הַתְּוֹלָה תְּפִילּוֹ וְיִתְלוּ לוֹ
 50 חֲזִי, כְּלוֹמַר, רֹאיוֹ הוּא לְמוֹת, וְכֵן דִּוְרָשִׁי מְסוּדוֹת – דּוֹרִישׁ מִקְּרִאוֹת
 51 סְטוּמִים, עַל דֶּרֶךְ הַרְמָה וְהַדְרִים, אָמַר, עַל מִהָּ נִאֲמַר בְּפִרְשֵׁת
 52 הַקְּלָלוֹת, 'וְהָיוּ חֲזִי תְּפִילָּה לְךָ מִגְּדָה' (דברים כ"ח), זֶה הַתְּוֹלָה תְּפִילּוֹ,
 53 וְכֵן הַכְּתוּב לְרִמּוֹ, שְׁכִיּוֹן שֶׁהַתְּפִילָּה הֶם חִייוֹ שֶׁל אָדָם, הַתְּוֹלָה
 54 אוֹתָם יִתְלוּ חִייוֹ, וְקִשָּׁה לְמִנְהַג רַבִּי.
 55 מִתְּרַצָּה הַגְּמָרָא: לֹא קָשְׁיָא, הָאֵם – מִהָּ שְׁנִינוּ בְּבִרְיִיתָא שִׁתְּלוּ חִייוֹ,
 56 הֵינִינוּ שְׁתוּלָה אוֹתָם בְּרִצּוֹנָהּ, וְהַתְּפִילָּה עֲצֻמָּן תְּלוּיוֹת כְּלָפִי מִטָּה,
 57 וְכִיּוֹן הוּא לְהֶם, וְהָאֵם – מִהָּ שְׁתֵּלָה רַבִּי הַתְּפִילָּה, הֵינִינוּ בְּרִצּוֹנָהּ,
 58 וְהַרְצוּנוֹת מִשְׁתַּלְשְׁלוֹת כְּלָפִי מִטָּה, וְאִין בְּכֶךְ בִּיּוֹן, וְאִנִּיבְעִית אִימָא,
 59 לֹא שְׁנִאֲמַר בְּרִצּוֹנָהּ וְלֹא שְׁנִאֲמַר בְּרִצּוֹנָהּ – אִין הִדִּין שׁוֹנָה בֵּין אִם תְּוֹלָה
 60 אוֹתָן בְּרִצּוֹנָהּ וְכִיּוֹן אִם תְּוֹלָה אוֹתָן בְּרִצּוֹנָהּ, שְׁבִשְׁנֵיהֶם אִסּוּר, וְכִי
 61 תְּוֹלָה רַבִּי, בְּכִיפְתָּא תְּוֹלָה – וְמִהָּ שְׁתֵּלָה רַבִּי אֶת הַתְּפִילָּה, בְּכִסִּים
 62 תְּוֹלָה אוֹתָם, שְׁהִיא מִנְיָן בְּתִיּוֹן וְתוֹלָה הֵתִיק עַל גְּבִי יֶתֶד, וְאִין בְּכֶךְ
 63 בִּיּוֹן כֹּלָל.
 64 מִקְּשָׁה הַגְּמָרָא: אִי הָכִי, מִאי לְמִימָרָא – מִהָּ חִידוּשׁ יֵשׁ בְּדִבְרֵי,
 65 שְׁהוֹצֵר רַבִּי חֲנִינָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ. מִתְּרַצָּה הַגְּמָרָא: מִהוּ דְּתִימָא,
 66 תִּיבְעִי – יִצְטָרְכוּ הַתְּפִילָּה הַנֶּחָה בְּסִפְּרֵי תוֹרָה, וְאִין לְחִלּוֹת אֲפִילוּ
 67 בְּכִסִּים שְׁלוֹ, קָא מְשַׁמְעֵי לָהּ, שִׁיכּוֹל לְהִנְיָן בְּתִיק שְׁלֹחַ וְלִתְלוֹת.
 68 הַגְּמָרָא מִבֵּאֵר מִנְהָגִים שֶׁל רַבִּי בְּשַׁעַת הַתְּפִילָּה: וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא,
 69 אִנִּי רֵאִיתִי אֶת רַבִּי שְׁבַעַת הַתְּפִילָּה יִתְהֵךְ, וְיִתְהֵךְ, וְיִתְהֵךְ, וְיִתְהֵךְ, וְיִתְהֵךְ
 70 גְּבִי קִרְקַע,

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שיי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ט טבת מפרק קמ עד סוף פרק קנ	יום רביעי - ג' שבט מפרק יח עד סוף פרק כב
יום שני - א' שבט פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט	יום חמישי - ד' שבט מפרק כג עד סוף פרק כח
יום שלישי - ב' שבט מפרק י עד סוף פרק יז	יום שישי - ה' שבט מפרק כט עד סוף פרק לד
שבת קודש - ו' שבט פרק כ מפרק לה עד סוף פרק לח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ט טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 46, פרק יח ולתוספת... עד עמ' כד, גלגולים].

ליקוטי אמרים

פרק יח ולתוספת ביאור באר היטב מלת מאד

שבפסוק כי קרוב אליך הדבר

מאד וגו' צריך לידע נאמנה כי אף מי שדעתו קצרה

ביריעת ה' ואין לו לב להבין בגדולת א"ס ב"ה להוליד

ממנה דחילו ורחימו אפי' במוחו ותבונתו לכד אעפ"כ

קרוב אליו הדבר מאד לשמור ולעשות כל מצות

התורה ות"ת כנגד כולן בפיו ובלבבו ממש מעומקא

דלבא באמת לאמיתו בדחילו ורחימו שהיא אהבה

מסותרת שכלב כללות ישראל שהיא ירושה לנו

מאבותינו רק שצריך להקדי' ולבאר תחלה באר היטב

לְשֹׁמֵר – להישמר מלעבור על איזו מצות-לא-תעשה, שכפי

שהוסבר לעיל, זקוק האדם לשם כך, ל"מדה" של יראת ה',

וְלַעֲשׂוֹת – לקיים, כָּל מִצְוַת הַתּוֹרָה, וְתִלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד

כָּלֵן, – שכן, לשלימות קיומן של מצוות-העשה ולימוד תורה,

נדרשת אהבת ה' – הרי שבידו לקיים זאת, כְּפִיּוֹ וּבְלִבּוֹ

מְשֻׁשׁ, – כלומר, לא רק לפי פירושה הגלוי של המלה

"בלבבך" – מחשבה, אלא גם לפי מושגה האמיתי של המלה

בלבבך – ביראת ה' ובאהבת ה', בלב ממש, מְעַמְקָא דְלִבָּא,

– מעומק הלב, בְּאֵמֶת לְאֵמָתוֹ, בְּדַחֲלִיּוֹ וּרְחִימֹו, – ביראה

ואהבה. לא באהבה שבבחינת "תבונה", שכשלעצמה אין היא

במדריגת אהבה אמיתית, ונקראת בשם אהבה רק ביחס

ל"לעשותו", לקיומן של המצוות. ואילו האהבה והיראה,

עליהן מדובר כאן, הן אהבת ה' ויראת ה' הנחשבות לכאלו

במדריגות של אהבה ויראה. אלא – כיצד אפשר לו ליהודי

כזה, שאינו שייך להתבוננות, שתהיינה לו אהבת ה' ויראת ה'

אמיתיות? – אומר על כך רבנו הזקן: שְׁהֵי־אֵהָבָה מְסֻתֶּרֶת

שְׁכָלָב כָּלְלוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׁהֵי־יִרְשָׁה לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ. – כל

אחד מישראל יש לו בירושה אהבה זו, ואין הוא צריך "ליצור"

אותה. אלא, כדי שנבין כיצד אפשר לו לקיים, באהבה זו,

תורה ומצוות! במיוחד כשלקיום תורה ומצוות נדרשת גם יראת

ה' – ואילו כאן מדובר על אהבה מסותרת בלבד – מסביר רבנו

הזקן עניינה של אהבה זו, כדי שנדע איך לעורר אהבה זו

ולהביאה לידי ביטוי בשמירת התורה והמצוות, ואיך כוללת

אהבה זו גם יראת ה' – רַק שְׁצָרִיף לְהַקְדִּים וּלְבָאֵר תַּחְלָה

בְּאֵר הֵיטֵב, שֶׁרֶשׁ אֵהָבָה זו – באיזו בחינה, ובאיזה כוח

1 פֶּרֶק יח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן את הפסוק: "כי קרוב אליך

2 הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו", שקרוב הדבר לכל אחד מישראל,

3 לקיים תורה ומצוות, "בלבבך" – באהבת ה' וביראת ה', על-ידי ענין

4 "ההתבוננות", ההתעמקות בגדולת הקב"ה. שכן, ה"מוד" הוא ברשותו

5 של כל אחד מישראל (גם

6 כשלבד אינו ברשותו, כפי שזה

7 ב"צדיקים" שלבם ברשותם)

8 וביכולתו להתעמק במוחו

9 בכל מה שהוא רוצה.

10 וכשיתעמק במוחו בגדולת

11 הקב"ה – "יוליד" בתוכו

12 אהבה להקב"ה ויראה ממנו.

13 גם אם מחמת סיבות שונות,

14 אין באפשרותו "ליצור" אהבה

15 ויראה גלויות ומורגשות

16 בלבד, אך הוא יכול "ליצור"

17 אותן במוחו ובתעלומות לבו.

18 אהבה ויראה אלו די בהן

19 ל"לעשותו" – להביא אותו לקיום תורה ומצוות. הן גם מתלבשות

20 בתורתו ובמצוותיו, להעלותן למעלה – כאילו למד תורה וקיים מצוות

21 מתוך אהבה ויראה גלויות ומורגשות בלב.

22 ברם, מאחר שאלו הן אהבה ויראה שנוצרו על-ידי "התבוננות" – טעונה

23 המלה "מאד" (שבפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד") הסבר, כי כדי

24 להתבונן בגדולת הקב"ה, צריך שיהיה לאדם במה להתבונן, צריך

25 שתהיה לו ידיעה בגדולת ה' ולהתבונן בידיעה זו. הוא גם צריך להיות

26 בנוי ומתאים לענין ההתבוננות. כיצד, איפוא, אפשר לומר על כך שזה

27 "קרוב מאד"? – יסביר רבנו הזקן, בפרק שאנו עומדים ללמוד, שגם מי

28 שאין לו ידיעה בגדולת הקב"ה, ואינו שייך לענין ההתבוננות – בכל זאת

29 יכול גם הוא לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, באהבת ה' וביראת

30 ה'. וזאת, על-ידי ה"אהבה מסותרת" להקב"ה שכלב כל אחד מישראל,

31 שהיא ירושה לכל אחד מישראל מאבותינו. לשם גילוי אהבה זו

32 (הכוללת בתוכה גם יראת ה') אין האדם זקוק לענין ההתבוננות, אלא – כפי

33 שיסביר להלן – די לו בענין ה"זכרון", שיזכור שקיימת בו אהבה זו. וזכרון

34 זה בלבד יביא אותו לקיום התורה והמצוות. על אהבה זו אפשר כבר

35 לומר "קרוב מאד", כי גם מי שאינו שייך לענין ההתבוננות – אפשר לו,

36 באהבה זו, לקיים תורה ומצוות.

37 וְלַתּוֹסֵפֶת בְּאֵזֶר, בְּאֵר הֵיטֵב, מִלֵּת "מֵאֵד" שְׁפָפְסוּק; "כִּי

38 קָרֹוב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מֵאֵד וְגו'"¹ – משמעות המלה "מאד" היא,

39 שמאד קרוב וקל לקיים תורה ומצוות "בלבבך", באהבת ה'

40 וביראת ה'. ברם, לפי מה שהסברנו, שמשמעות "קרוב אליך

41 הדבר" היא, שעל-ידי התבוננות בגדולת הקב"ה, ביכולת

42 האדם "ליצור" בתוכו אהבה ויראה, לפחות בבחינת "תבונה"

43 – טעונים עדיין הדברים הסבר. שכן, אם דרושה לכך התבוננות

1 בנפש, מושרשת אהבה זו, וְעֵינֵיהָ, — מה משמעותה של
2 אהבה זו: ישנה אהבה המתבטאת ביצירת לחץ להתאחד עם
3 הקב"ה, שהגשמה כפי שהיא מלוכשת בגוף שלה תתאחד עם
4 הקב"ה; וישנה אהבה הנושאת בתוכה כמיהה של "כלות
5 הנפש", שהנפש מחפשת
6 להיכללות ולהיכלל
7 בהקב"ה, וכדומה. מהו,
8 איפוא, ה"מבוקש" של
9 האהבה המסותרת? וְאִיךָ
10 הִיא יִרְשָׁה לָנוּ, — כיצד
11 יורשים אהבה? וְאִיךָ
12 נִכְלָל בָּהּ גַּם דְּחִילוֹ. —
13 כיצד נכללת באהבה זו
14 גם יראה? שכן, כפי
15 שלמדנו, כדי להישמר
16 מעבירות, נדרשת הרי גם
17 "יראה", ומאחר שבאהבה
18 (מסותרת) זו אפשר לקיים
19 את כל התורה והמצוות,
20 הרי שהיא כוללת בתוכה
21 גם יראה — ודבר זה עלינו
22 להבין, איך וכיצד כוללת
23 אהבה זו גם יראה?
24 וְהַעֲנֵנִי, — הוא, כִּי הָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמְרַבֵּה, — האבות היו
25 בטלים לגמרי, בכל עצמותם, להקב"ה, כמו "מרכבה" הבטלה
26 ל"רובב" בה, והיא מונהגת רק לפי רצונו — כך, לא היה לאבות
27 שום רצון אחר מאשר רצונו של הקב"ה, וְעַל כֵּן — ולכן, וְכֹ
28 לְהַמְשִׁיךְ נִפְשֵׁיהֶם לְבִנְיָהֶם אַחֲרֵיהֶם עַד עוֹלָם מַעֲשֵׂה
29 סְפִירוֹת דְּקִדְשָׁה שְׁבָאֲרַבַּע עוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה
30 עֲשִׂיהָ, — בגלל עבודתם, זכו האבות, אברהם יצחק ויעקב, שכל
31 מי שהוא מזרעם תהיה לו נשמה קדושה, המורכבת משלש
32 מדריגות: נפש, רוח ונשמה, הנובעות מעשר הספירות
33 שבארבעת העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. אך, מאחר
34 שלמעלה, בקדושה עצמה, ישנן כאמור, ארבע מדריגות
35 ועולמות כלליים, ובכל עולם — עשר ספירות, הרי מאיזו מדריגה
36 ומאיזה עולם באות ליהודי הנפש, הרוח והגשמה? הרי זה: לְכָל
37 אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי מַדְרֵגָתוֹ וְכְפִי מַעֲשָׂיו. — "כפי מדריגתו" — כפי
38 רום שורש נשמתו, "כפי מעשיו" — כפי שהוא "יעבד" ויזכך את
39 עצמו לאחר מכן, כפי שכתוב ב"זוהר" כשאדם הופך את עצמו
40 ל"טוב" — מעניקים לו מלמעלה מדריגה עליונה יותר של נשמה.
41 וְעַל-כֵּל-פָּנִים, אִפְלוּ לְקַל שְׂבָכִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל נִמְשָׁךְ
42 בְּזוּגָם נֶפֶשׁ הַנֶּפֶשׁ הַמְּלֻכּוֹת דְּעֲשִׂיהָ, — "מלכות" של עולם
43 העשיה. עולם העשיה הוא הרי העולם התחתון ביותר. ובעולם
44 העשיה עצמו, "מלכות" היא הספירה האחרונה בעשר הספירות;
45 וב"מלכות" עצמה, ישנן נפש, רוח ונשמה, והנפש היא האחרונה
46 בין השלש; ול"קל שבכלים" או ל"פושעי ישראל", נמשכת "נפש"

ליקוטי אמרים

שרש אהבה זו ועניינה ואיך היא ירושה לנו ואיך נכלל
בה גם דחילו. והענין כי האבות הן הן המרכבה ועל
כן זכו להמשיך נר"נ לבניהם אחריהם עד עולם מעשר
ספירות דקדושה שבארבע עולמות אבי"ע לכל אחד
ואחד כפי מדרגתו וכפי מעשיו ועל כל פנים אפי' לקל
שבכלים ופושעי ישראל נמשך בזיווגם נפש דנפש
דמלכות דעשיה שהיא מדרגה התחתונה שבקדושת
העשיה ואעפ"כ מאחר שהיא מעשר ספירות קדושות
היא כלולה מכולן גם מחכמה דעשי' שבתוכה מלוכשת
חכמה דמלכות דאצילות שבתוכה חכמה דאצילות
שבה מאיר אור א"ס ב"ה ממש כדכתיב ה' בחכמה
יסד ארץ וכולם בחכמה עשית ונמצא כי אין סוף ב"ה
מלוכש בבחי' חכמה שבנפש האדם יהיה מי שיהיה
מישראל ובחי' החכמה שבה עם אור א"ס ב"ה המלוכש
בה מתפשטת בכל בחי' הנפש כולה להחיותה מבחי'

בלבד. כלומר, נפש הבאה מנפש של "מלכות" של עולם העשיה.
היינו: אף ה"יחוד" (הזיווג) הנחות ביותר, מקבל, לפחות, נפש
מהמדריגה התחתונה ביותר שבקדושה: שְׁהִיא מְדַרְגָּה
הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּקִדְשָׁה הָעֲשִׂיָּה. וְאֶת-עַלְפִּירֵכּוֹ, — למרות
שנפש זו היא מהמדריגה
התחתונה, מֵאַחֵר שְׁהִיא
— הנפש, מַעֲשֵׂה סְפִירוֹת
קְדוּשׁוֹת, — קיים הרי
"כלל", שכל דבר בקדושה
הוא בהתכללות, שכל
מדריגה כלולה מכל
המדריגות, ולכן הִיא — גם
המדריגה התחתונה ביותר
בקדושה של עולם
העשיה, כְּלוּלָה מְכֻלָּה, —
מכל שאר המדריגות
והספירות של "עשיה", גַּם
מִחֻכְמָה דְּעֲשִׂיָּה, — שהיא
הספירה העליונה ביותר
בעולם העשיה, שְׁבִתּוּכָה
— ב"חכמה דעשיה",
מְלַבֶּשֶׁת חֻכְמָה דְּמְלָכוֹת
דְּאֲצִילוֹת, — שכן, כפי
שיוסבר להלן, בפרק נ"ב, ספירת ה"מלכות" של עולם האצילות,
מתלבשת ומאירה בעולם העשיה. ומאחר שב"מלכות"
דאצילות כלולות כל עשר הספירות, הרי שעשר הספירות של
"מלכות" דאצילות, מתלבשות בעשר הספירות של עולם
העשיה: "חכמה" של מלכות דאצילות — ב"חכמה" של עולם
העשיה, "בינה" של מלכות דאצילות — ב"בינה" של עולם
העשיה, וכך הלאה. הרי — שב"חכמה" של עולם העשיה,
מתלבשת "חכמה" של "מלכות" דאצילות: שְׁבִתּוּכָה —
ב"חכמה" של מלכות דאצילות, ישנה חֻכְמָה דְּאֲצִילוֹת, — שכן,
עשר הספירות של עולם האצילות, כלולות אחת מהשניה,
ממילא כלולה ב"מלכות" גם "חכמה" של עולם האצילות, שְׁבִתּוּכָה
— ב"חכמה" של עולם האצילות, מֵאִיר אֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ
הוא מִמֶּשֶׁ, בְּדִכְתִּיב: "ה' בְּחֻכְמָה יָסַד אֶרֶץ", — "ה' בחכמה"
— אור איין-סוף מאיר ב"חכמה"; "בחכמה יסד ארץ" — "חכמה"
מאירה ב"מלכות" הנקראת "ארץ". שכן, "מלכות" כמו "ארץ",
כל אחת בענינה, היא המדריגה התחתונה ביותר; וְכָלֵם
בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתָ³. — מכאן, ש"חכמה" מאירה ב"עשיה". וְנִמְצָא,
כִּי אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוא מְלַבֵּשׁ בְּבִחִינַת חֻכְמָה שְׁבִנְפֶשׁ הָאָדָם
— יְהִי מִי שִׁיְהִי מִיִּשְׂרָאֵל, — בנשמתו של כל אחד מישראל,
מאיר אור מהאיין-סוף ברוך-הוא. מדוע הוא מאיר דוקא בבחינת
ה"חכמה" שבנשמה — יסביר ה"תניא" להלן. וּבִבְחִינַת הַחֻכְמָה
שְׁבִתּוּכָה, — שבנפש, עִם אֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוא מְלַבֵּשׁ בָּהּ, —
ב"חכמה", מִתְפַּשְׁטֶת בְּכָל בְּחִינַת הַנֶּפֶשׁ כְּלָהּ, לְהַחְיֹתָה —

- 1 בחיות אלקית, מִבְּחִינַת רֵאשָׁה עַד בְּחִינַת רִגְלָהּ, – מהמדריגה
2 העליונה ביותר שבנפש, הנקראת "ראש" של הנפש, עד
3 למדריגה התחתונה ביותר שבנפש, הנקראת "רגל" של הנפש.
4 בְּרִבְעִיבֵי: "הַחֲכָמָה תַּחֲיָה בְּעִלְיָה" – הנפש נקראת "בעליה",
5 היא בעלת כוח החכמה.
6 וְלַפְעָמִים מְמַשִּׁיכִים
7 פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל – 1 ראשה עד בחי' רגלה כדרכיב החכמה תחיה בעליה
8 לילדיהם, נִשְׁמוֹת גְּבוּהוֹת 2 [ולפעמים ממשיכים פושעי ישראל נשמות גבוהות
9 מֵאֵד שֶׁהָיוּ בְּעַמְּקֵי 3 מאד שהיו בעמקי הקליפות כמו"ש בספר גלגולים]:
10 הַקְּלִפּוֹת, – ומפני היות
11 נשמות גבוהות אלו בשבי, ברשות "עמקי הקליפות" – והרי
12 "כלל" בידינו, ש"אין הקב"ה בא בטרוני" עם בריותיו" 5 – אין
13 הקב"ה בא בדרישות מופרות מבריותיו, לא מוציאים מידי
14 הקליפות, שלא ברצון, דבר שנפל ברשותן; הקליפות לא היו
15 משחררות את הנשמות הגבוהות שנפלו ברשותן, אלא במקרה
16 של זיווג "פושעי ישראל", כי אז, הן מקוות, שאותה נשמה

ליקוטי אמרים

- 17 גבוהה, בתור "ילוד" של "פושעי ישראל", תושפע מה"לבושים"
18 הגסים של ההורים, ותהיה כמותם. ואז יינקו הקליפות חיות
19 במדה מרובה יותר, מהנשמה הגבוהה. ברם, בהיותה נשמה
20 גבוהה – היא "שוברת" ופורצת את הלבוש הגס בו הולבשה
21 על-ידי ההורים, ומתעלה
22 למדריגה של "צדיק".
23 כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּסֵּפֶר
24 גִּלְגּוּלִים: הרי,
25 שבמדריגות השונות
26 שבנשמות, קורה שדוקא
27 בהורים "פושעי ישראל", נמשכת נשמה גבוהה כזו. על-כל-
28 פנים, למדנו, שכל יהודי יש בו נשמה של קדושה, ושבבחינת
29 ה"חכמה" של הנשמה "שורה" אור אינסוף ברוך-הוא. להלן
30 יוסבר טעמו של דבר, מדוע ההשראה מאור אינסוף היא
31 דוקא בבחינת "חכמה" של הנפש – כי "חכמה" היא כוח
32 שלמעלה מ"שכל" ומ"הבנה".

יום שני א' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, הנה החכמה... עד עמ' כד, ומוכן.

- 33 הֵנָּה, הַחֲכָמָה הִיא מְקוֹר הַשֶּׁכֶל וְהַחֲכָנָה, – ה"שכל" וה"הבנה"
34 נמצאים ב"כוח הבינה", ו"בינה" היא הכוח להבין כל דבר על כל
35 פרטיו. ואילו ה"חכמה" היא מקור ה"שכל" וה"הבנה". וְהִיא –
36 ה"חכמה", לְמַעַל מִהַבִּינָה שֶׁהוּא – ה"בינה", הַכֶּנֶת הַשֶּׁכֶל
37 וְהַשְׁתָּהּ, וְהַחֲכָמָה הִיא
38 לְמַעַל הַמַּהֲבֵנָה
39 וְהַשְׁתָּהּ, וְהִיא מְקוֹר
40 לָהּ. וְזֶהוּ לְשׁוֹן –
41 משמעות המלה חֲכָמָה –
42 בְּחָ מֶה, – "חכמה" היא
43 כוח שממנו נובע ה"שכל",
44 והיא פועלת בתור "כוח".
45 ויחד עם כך – היא בבחינת
46 מ"מ"ה – שהיא לשון
47 שאלה: "מה" היא?, כפי
48 ששואלים על דבר שלא
49 משיגים אותו – שֶׁהוּא מֶה
50 שְׁאִינוּ מִשְׁגִּי וּמוֹכֵן, וְאִינוּ
51 נִתְפָּס בַּהֲשָׁגָה עֲדוֹן, וְלָכֵן מִתְלַבֵּשׁ בָּהּ – ב"חכמה", אִזּוֹר אֵין
52 סוֹף בְּרוּךְ-הוּא דְלִית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בִּיהַ כְּלָל. – שאין
53 מחשבה ושכל שבאפשרותם "לתפוס", להשיג ולהבין את אור
54 אינסוף ברוך-הוא. הכוחות המהווים את ה"שכל" וה"הבנה"
55 אינם בגדר שבהם יתלבש אור אינסוף ברוך-הוא, כי "שכל"
56 ו"הבנה" אינם יכולים להשיג את אור אינסוף שהוא למעלה
57 מ"הבנה", ואילו "כוח החכמה", מאחר שכאמור, הוא למעלה
58 מ"שכל" ו"השגה" – מתלבש בו אור אינסוף. לשון כ"ק רבינו:
59 "מההמשך ומהלשון משמע (ואולי גם מוכח) דמדבר במדרי"

ליקוטי אמרים

- אחת. ומפרש כ"ח מ"ה – ג"כ ענין אחד, – כח שאינו מושג. ונקודת
הביאור – דחכ' היא מקור השכל (ולכן מתפשט בנפש,
וכשמתגלה פועל אפי' במחדרי"מ כדלעיל וכדלקמן) אבל זהו
מקור שאינו נתפס ונמצא למע' כח ושאינו מושג, (ולכן הוא"ס
מתלבש בו). וְלָכֵן, כָּל
יִשְׂרָאֵל, אֵפְלוּ הַנְּשִׁים
וְעַמֵּי הָאָרֶץ, – אלה
שאינם שייכים ל"שכל"
ול"הבנה" בגדולת הקב"ה,
הֵם מְאֻמִּינִים בָּהּ,
שֶׁהָאֱמוּנָה הִיא לְמַעַלָּה
מִן הַדַּעַת וְהַשְׁתָּה, –
"כוח האמונה" "קולט" את
מה שה"שכל" וה"הבנה"
אינם יכולים להשיג, כִּי
פְתִי יֵאֱמִין לְכָל דְּבָר,
וְעֵרֹם יִבִּין וְגו' – הפתי
תופס כל דבר על-ידי
האמונה בו. הרי, שתפיסתו של דבר שלא על-ידי הבנתו בשכל,
היא על-ידי אמונה. ברם, כשמדובר על דבר שהשכל מסוגל
לתופסו, אלא שהוא, הפתי, אין לו שכל והוא תופסו ב"אמונה" –
יש בכך משום חסרון. ואילו כשמדובר אודות אלקות שהוא
למעלה לגמרי מ"שכל", אין כל דרך אחרת "להשיגה", אלא על-
ידי אמונה בלבד. וכך אומר ה"תניא": וְלִנְיֵי תְקוּדָתֵי בְּרוּךְ-הוּא,
שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִן הַשֶּׁכֶל וְהַדַּעַת, וְלִית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בִּיהַ
כְּלָל – אין שום מחשבה ושכל המסוגלים להשיגו כלל, הַכָּל
כְּפִתִיִּים אֵצְלוֹ יִתְבָּרַךְ, – כולנו כפתיים גמורים לגביו, שהרי

1 ב"שכל" אי אפשר להשיגו, ומן ההכרח להשיגו על-ידי אמונה
2 שלמעלה מזה "שכל", כדכתיב: "וְאֲנִי בָעַר וְלֹא אָדָע,
3 בְּהִמּוֹת הָיִיתִי עִמָּה, וְאֲנִי תָמִיד עִמָּה וְגו'", כְּלוּמַר שְׁבוּה
4 שְׁאֲנִי "בָּעַר" ו"בְּהִמּוֹת" - "אֲנִי תָמִיד עִמָּה". - עם הקב"ה.

5 וְלִבִּי, אֶפְלוּ קֵל שְׁבָקִים
6 ופושעי ישראל מוסרים
7 נפשם על קדשת ה', על
8 הרב, וסובלים עניינים
9 קשים שלא לכפר בה'
10 אחד. ואף אם הם בורים
11 ועמי הארץ ואין יודעים
12 גדלת ה', וגם במעט
13 שידועים - בגדולת ה',
14 אין - הם, מתבוננים
15 בלל, - שיהיה מקום
16 לומר שמסירות נפשם
17 נובעת מהבנתם בגדולת
18 הקב"ה, ואין מוסרים
19 נפשם מתחמת דעת
20 והתבוננות בה' בלל,

21 אלא בלי שום דעת והתבוננות, - הם מוכנים תמיד למסור
22 את נפשם, רק כאלו הוא דבר שאי אפשר בלל לכפר בה'
23 אחד, בלי שום טעם ומענה ומענה בלל. בלי שום מניע
24 וסיבה הגיוניים, כי כל דבר שנובע מן ה"שכל" הוא שקול ומדור,

ליקוטי אמרים

כדכתיב ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך ואני
תמיד עמך וגו' כלומר שבוה שאני בער ובהמות אני
תמיד עמך ולכן אפי' קל שבקלים ופושעי ישראל
מוסרים נפשם על קדושת ה' על הרוב וסובלים עניינים
קשים שלא לכפור בה' אחד ואף אם הם בורים ועמי
הארץ ואין יודעים גדולת ה'. וגם במעט שידועים אין
מתבונני' כלל ואין מוסרי' נפשם מחמת דעת והתבוננות
בה' כלל. אלא בלי שום דעת והתבוננות רק כאלו
הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד בלי שום
טעם ומענה ומענה כלל והיינו משום שה' אחד מאיר
ומחיה כל הנפש ע"י התלבשותו בבחי' חכמה שבה
שהיא למעלה מן הדעת והשכל המושג ומובן:

1 ויכולה להיות סברא לכאן וסברא לכאן, ואם הנכונות למסירות
2 נפש היתה נובעת מן ה"שכל" ומן ה"טעם", היה כאן על-כל'
3 פנים מקום ל"טענות ומענות" בשכל: למסור את הנפש או לא.
4 אך האמת היא, שבמסקנה ההחלטית למסור את הנפש - אין
5 שום שקלא-וטריא, אלא
6 ההנחה המוחלטת, שאי
7 אפשר להיות אחרת! -
8 דבר זה אינו נובע
9 מזה "שכל". וְהִינֵנּוּ, - זהו
10 מחמת, משום שה' אחד
11 מאיר ומחיה כל הנפש,
12 - של יהודי, על-ידי
13 התלבשותו
14 חכמה שבה, - שבנפש,
15 שהיא - כוח החכמה,
16 למעלה מן הדעת
17 והשכל המושג ומובן: -
18 לכן גם באלה שאינם
19 שייכים כלל ל"שכל"
20 ול"הבנה", יש בהם הכוח
21 למסור את נפשם על קידוש השם. בכך, הובהר לנו שורשה של
22 האהבה המסותרת: היא מושרשת ב"כוח החכמה" של הנפש,
23 שלמעלה מ"שכל", ובו - ב"כוח החכמה" - מלוכש אור איך-סוף
24 ברוך-הוא. משם נובע בכל יהודי כוח האמונה ומסירות הנפש.

יום שלישי ב' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, פרק יט ולתוספת... עד עמ' 48, א"ס ב"ה.

ליקוטי אמרים

פרק יט ולתוספת ביאור צריך לבאר היטב מ"ש
נר ה' נשמת אדם פי' שישאל
הקרויים אדם נשמתם היא למשל כאור הנר שמתנענע
תמיד למעלה בטבעו מפני שאור האש חפץ בטבע
ליפרד מהפתילה ולידבק בשרשו למעלה ביסוד האש
הכללי שתחת גלגל הירח כמ"ש בע"ח ואף שע"י זה

49 הפרטים האמורים: "ענינה" ו"איך נכלל בה גם דחילו (יראה)",
50 צריך לבאר היטב מה שכתוב: "נר ה' נשמת אדם".
51 פרוש, שישאל הקרויים "אדם", - כמאמר חכמינו ז"ל:
52 "אתם קרויים אדם", שבני ישראל הם הנקראים "אדם", נשמתם
53 היא, למשל, כאור הנר
54 שמתנענע תמיד למעלה
55 בטבעו, - וכל כך למה? -
56 מפני שאור האש חפץ
57 בטבע לפרד מהפתילה
58 - בה האש מחזיקה את
59 עצמה, ולדבק בשרשו
60 למעלה ביסוד האש
61 הכללי שתחת גלגל
62 הירח, כמו שכתוב פ'עין חיים'. - האש שבנר נמשכת
63 בטבעה ללמעלה, כדי להתאחד עם שורשה, "יסוד האש",
64 הנמצא למעלה, מתחת לגלגל הלבנה. שכן, ארבעה היסודות:
65 אש, רוח, מים, עפר, מסודרים בצורה כזו, שהיסוד הקל והעדין
66 יותר, מקיף את היסוד הכבד יותר: עפר שהוא היסוד הכבד

49 בפרק הקודם הוסבר שלכל יהודי "קרבן מאד" לקיים תורה
50 ומצוות באהבת ה' וביראת ה', וזה נובע מהאהבה המסותרת שלכל כל
51 אחד מהם להקב"ה. אהבה זו באה להם בירושה מהאבות, שעל-ידי
52 עבודתם וביטולם להקב"ה, המשיכו נשמה קדושה לכל יוצאי חלציהם
53 לנצח. בנשמה קדושה זו,
54 בבחינת ה"חכמה" שבה,
55 מלוכש אור איך-סוף ברוך.
56 הוא, ממנו נובעת בכל אחד
57 מיישראל אהבה להקב"ה, עד
58 לכדי מסירות נפש על קידוש
59 השם. בכך הוסבר "שורש"
60 אהבה זו, וכיצד היא באה לנו
61 בירושה. אך, עדיין טעון

62 הסבר: א) "ענין" אהבה זו, במה מתבטאת שאיפתה של אהבה זו. ב) כיצד
63 כוללת בתוכה אהבה זו גם יראה, שצורך בה לקיום תורה ומצוות. ענינים
64 אלה, יובהרו בפרק י"ט אותו אנו עומדים ללמוד, לאחר הסבר נרחב
65 אודות האהבה המסותרת.

66 ולתוספת ביאור, - ענין האהבה המסותרת, בשייכות לשני

1 ביותר – הוא גם התחתון ביותר; מים מבחינת הטבע שלהם,
 2 צריכים להיות מעל לעפר ולהקיף את העפר, אלא מחמת חסד
 3 ה' בלבד, הרי "לרוקע הארץ על המים"³, נמתח חלק מהעפר
 4 מעל למים; רוח היא למעלה מן המים ומקיפה את המים; אש
 5 מקיפה את הרוח. כך
 6 נמצא יסוד האש הכללי,
 7 מתחת לגלגל הירח. ואף
 8 שְׁעַל־יְדֵיָהּ – עלידי
 9 היתנתקות האש
 10 מהפתילה והיתדבותה
 11 בשורשה למעלה, וְכִפָּה
 12 וְלֹא יָאִיר כְּלוֹם לְמַטָּה, וְלֹא יָאִיר כְּלוֹם לְמַטָּה,
 13 וְגַם לְמַעַל בְּשָׂרָשׁוֹ
 14 וְתַבְטֵל אוֹרוֹ בְּמִצִּיאוֹת
 15 בְּשָׂרָשׁוֹ, – שכן,
 16 "מציאות" הנר היא הרי
 17 כדי להאיר, ובשורשו
 18 תתבטל מציאות זו. כי, נר
 19 רגיל לעומת נר גדול –
 20 מאבד את מציאותו ואינו

21 משמש לשום דבר (למשל: נר דלוק באמצע היום), מכל-שכן
 22 שהוא מאבד את מציאותו לגמרי לגבי שורשו. הרי, שאין לומר
 23 שמשכיכת הנר לשורשו היא כדי שיהיה שם מציאות נעלה
 24 יותר. אדרבה, שם תתבטל מציאותו לגמרי. והרי קיים כלל
 25 ש"כל דבר חפץ בקיומו", ובהתאם ל"כלל" זה, לא היתה האש
 26 שבנר צריכה להימשך ל"שורש", אֶת־עַל־פִּי־כֵן בְּכָךְ הוּא –
 27 אור האש, חֲפִץ בְּטַבְעוֹ. – כלומר, כאילו אור הנר "רוצה"
 28 בכך, כמו שאכן אנו רואים ב"נר" שהוא נמשך תמיד לשורשו,
 29 כִּי נִשְׁמַת הָאָדָם, וְכֵן בְּחִינַת רוּחַ וְנַפְשׁ, – לאו דוקא במי
 30 ש"פועלת" בו המדריגה העליונה יותר של "נשמה", אלא גם
 31 באלה שנשמתם היא בבחינות התחתונות יותר, של "רוח" או
 32 של "נפש", חֲפָצָה וְחֲשָׁקָה – של הנשמה, בְּטַבְעָהּ לִפְרֹד
 33 וְלִצְאָת מִן הַגּוֹף וְלִדְבֹק בְּשָׂרָשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ בְּחַי חַיִּים
 34 בְּרוּךְ־הוּא; – הרי הוא ה"חיים" של הנשמה, שענינה – חיות,
 35 והנשמה בטבעה רוצה להינתק מגופה ולהתאחד בשורשה,
 36 ב"חיי החיים" – הקב"ה. הִגָּם שְׁתִּיהָ – שם, אֵין וְאִפֹּס
 37 וְתַבְטֵל שָׁם – בשורשה, בְּמִצִּיאוֹת לְגַמְרִי, וְלֹא יִשְׁאָר
 38 מִמֶּנָּה מְאִימָה מִמְּהוּתָהּ וְעֲצָמוּתָהּ הָרָאשׁוֹן, – אי אפשר
 39 לומר שלא ישאר ממנה מאומה, שהרי אדרבה, מהותה
 40 האמיתית של הנשמה היא, כשהיא מתאחדת עם שורשה, לכן

ליקוטי אמרים

יכבה ולא יאיר כלום למטה וגם למעלה בשרשו
 יתבטל אורו במציאות בשרשו אעפ"כ בכך הוא חפץ
 בטבעו. כך נשמת האדם וכן בחי' רוח ונפש חפצה
 וחשקה בטבעה ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשרשה
 ומקורה בה' חיי החיים ב"ה הגם שתהיה אין ואפס
 ותתבטל שם במציאות לגמרי ולא ישאר ממנה מאומה
 ממהותה ועצמותה הראשון אעפ"כ זה רצונה וחפצה
 בטבעה וטבע זה הוא שם המושאל לכל דבר שאינו
 בבחי' טעם ודעת וגם כאן הכוונה שרצון וחפץ זה
 בנפש אינו בבחי' טעם ודעת ושכל מושג ומובן אלא
 למעלה מהדעת ושכל המושג והמובן והיא בחי' חכמה
 שבנפש שבה אור א"ס ב"ה.

41 אומר רבנו הזקן: "ממהותה ועצמותה הראשון", כפי שהיא
 42 בהיותה בגופה – נשמה עם כוחות של "שכל" ו"מדות" וכדומה
 43 – מזה לא ישאר כלום. כן לא שייך לומר שתשוקת הנשמה
 44 היא להתעלות למדריגה עליונה יותר. שכן, תשוקה למדריגה
 45 עליונה יותר, שייכת רק
 46 כשבהיותה באותה
 47 "מהות" היא מגיעה
 48 למדריגה עליונה יותר.
 49 כמו: חכם קטן יכול
 50 לשאוף להיעשות חכם
 51 גדול. אך להיחפך
 52 ל"מהות" אחרת – לא
 53 מתאימה לכך "תשוקה" –
 54 לא שייך הדבר שאדם
 55 ישתוקק להיחפך למלאך,
 56 כי זו "מהות" אחרת
 57 לגמרי. ומכיון שכך –
 58 מדוע, איפוא, תרצה
 59 הנשמה לצאת מגופה
 60 ולהתאחד בשורשה? –
 61 אֶת־עַל־פִּי־כֵן זֶה רְצוֹנָהּ וְחֲפָצָהּ בְּטַבְעָהּ. – ברם, המושג
 62 "טבע" נחשב בדרך כלל לחסרון, אם הדבר הוא לפי הטבע,
 63 חסר כאן הדר ה"שכל" – וכאן הרי מה שהנשמה נמשכת אל
 64 הקב"ה בטבע, נחשב ל"מעלה" – לכן, מעיר ה"תניא", מיד,
 65 שהמלה "טבע" כאן, משמעה, כל ענין שאינו לפי ה"טעם"
 66 וה"שכל", גם כשהדבר הוא למעלה מה"שכל", מציניים אותו
 67 במלה "טבע". וְטַבְעָהּ זֶה, – המלה "טבע", הוּא שֵׁם הַמִּשְׁאָל
 68 לְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בְּבִחִינַת טַעַם וְדַעַת. – כל דבר שאינו
 69 נעשה מתוך הגיון ושכל, מתואר בשם "טבע", וְגַם כָּאֵן – ביחס
 70 להמשכת הנשמה לשורשה, הַכּוֹנֵנָה, – בהשתמשות במלה
 71 טבע: שְׂרָצִין וְחֲפִץ זֶה בְּנַפְשׁ – להיות דבוק בשורשה, אֵינוֹ
 72 בְּבִחִינַת טַעַם וְדַעַת וְשִׁכְלֵי מִשְׁגַּח וּמוֹכֵן, אֲלֵא לְמַעַל
 73 מִהֲדַעַת וְשִׁכְלֵי הַמִּשְׁגַּח וְהַמוֹכֵן, וְהִיא בְּחִינַת חֲכָמָה שֶׁבְּנַפְשׁ
 74 – שלפי מה שהוסבר בפרק הקודם, "חכמה" היא כוח שלמעלה
 75 מ"שכל" ו"הבנה", שִׁכְכָה – בחכמה שבנפש, שורה אֵין אֵין
 76 סוּף בְּרוּךְ הוּא. – ומשום כך, נמשכת הנשמה להתאחד
 77 בשורשה, המשכה שלמעלה מה"שכל" וה"הבנה". הרי ש"ענין"
 78 האהבה המסותרת הוא – רצונה הפנימי של הנשמה להתאחד
 79 עם שורשה, עם הקב"ה. להלן יוסבר מדוע נקראת אהבה זו –
 80 "אהבה מסותרת".

יום רביעי ג' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 48, וזהו כלל... עד עמ' כה, חומא כו'.

ליקוטי אמרים

וזהו כלל בכל סטרא

דקדושה שאינו אלא מה שנמשך מחכמה שנק' קודש העליון הבטל במציאות באור א"ס ב"ה המלוכש בו ואינו דבר בפני עצמו כנ"ל ולכן נקרא כ"ח מ"ה והוא הפך ממש מבחי' הקליפה וס"א שממנה נפשות אומות העולם דעבדין לגרמיייה ואמרין הב הב והלעיטני להיות יש ודבר בפני עצמו כנ"ל הפך בחי' החכמה ולכן נקראים מתים כי החכמה תחיה וכתוב ימותו ולא בחכמה. וכן הרשעים ופושעי ישראל קודם שבאו לידי נסיון לקדש השם כי בחי' החכמה שבנפש האלהית עם ניצוץ אלהות מאור א"ס ב"ה המלוכש בה הם בבחי' גלות בגופם בנפש הבהמית מצד גלות בגוף – בסוד גלות השכינה, בנזכר לעיל¹⁰. ולכן נקראת אהבה זו בנפש האלהית, שרצונה וחפצה לרדק בה' חיי החיים הוא, – נקראת אהבה זו, בשם "אהבה מסתרת", – לכאורה: "אהבה" היא הרי רגש שבא לידי גילוי, כיצד זה תואם למה שמתארים אותה כאן בשם "אהבה מסתרת"? אלא בהתאם למה שיוסבר להלן, באה

"הסתרה" זו מענין אחר לגמרי. המכסה ומסתיר על האהבה, והוא לבוש השק של הקליפה: כי היא – אהבה זו, מסתרת ומכסה בלבוש שק דקליפה בפושעי ישראל, וממנה – מהקליפה, נכנס בהם רוח שטות לחטא, במאמר רז"ל¹¹: אין אדם חוטא בו'. – אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות. "רוח שטות" זו מתבטאת, כמוסבר להלן, בכך, שנרמה לאדם החוטא, שלמרות שהוא חוטא, הוא נשאר אותו יהודי, ואין הוא מרגיש שהוא נפרד בכך, חלילה, מהקב"ה. לו היה חש שעלידי החטא הוא נפרד וניתק מהקב"ה – לא היה חוטא, מחמת האהבה הנטועה בלבו להקב"ה, שבגללה הרי היה מוסר את נפשו כדי שלא להינתק מהקב"ה – אלא "רוח שטות" זו מטפשת אותו שלא ירגיש בהינתקות מהקב"ה הנגרמת עלידי החטא. ברם, אם כך הדבר, הרי שגם בשעת "נסיון" של קידוש ה', כשרוצים לכפות עליו לכפור בהקב"ה, לא היה צריך לחוש שעלידי כך הוא ניתק מהקב"ה, וממילא – לא למסור את נפשו – מסביר רבנו הזקן, שבאפשרות הקליפה להסתיר רק על דברים שאינם נוגעים ישירות בבחינת ה"חכמה" של

1 וזהו כלל בכל סטרא דקדושה, – בצד הקדושה: שאינו
2 אלא מה שנמשך מחכמה, שנקרא "קדש העליון", –
3 המלה קודש רומזת על "חכמה", וקדושה היא המשכה
4 מ"קודש" – המשכה מ"חכמה". מה משמעות ההמשכה
5 מ"חכמה"? – יוסבר להלן,
6 ש"חכמה" היא ענין
7 ה"ביטול" לאור אינסוף
8 ברוך-הוא, להקב"ה:
9 "המשכה מחכמה"
10 פירושה – המשכת ביטול
11 זה לאלקות, שאז זה צד
12 הקדושה. אך, כשחסר
13 "ביטול" זה מה"חכמה" –
14 אין זו קדושה. וכך אומר
15 רבנו הזקן ביחס ל"קודש"
16 העליון (חכמה): הפטל –
17 "קודש העליון" (חכמה)
18 בטל במציאות באור
19 אינסוף ברוך-הוא
20 המלכש בו, ואינו דבר
21 בפני עצמו בנזכר
22 לעיל, ולכן נקרא "בה"
23 מה". – ולכן זה נקרא
24 בשם "חכמה", המורכבת
25 משתי המלים: "כח מה",
26 כוח של מה, של ביטול.
27 הרי שקדושה היא דוקא
28 דבר שיש בו המשכה מ"חכמה" – דבר שבטל להקב"ה ואינו
29 "מציאות" לעצמו כלל, והוא הפך ממש מבחינת הקליפה
30 וסטרא-אחרא, שממנה נפשות אמות העולם דעבדין
31 לגרמיהו, – העושות רק למען מציאותן האנוכית, ואמרין:
32 "הב הב" – ואומרות "תן תן" ו"הלעיטני", – כמו שאמר
33 עשו: "הלעיטני", להיות יש ודבר בפני עצמו, – ולא בטל
34 לאלקות, בנזכר לעיל, – שקליפה היא בחינת "יש" (מציאות)
35 המנותקת מאלקות, הפך בחינת החכמה; – שענינה – ביטול.
36 ולכן – אלה שמצד הקליפה, נקראים "מתים", כי "החכמה
37 תחיה", – אך, דבר שהוא היפך ה"חכמה", הוא גם היפך
38 החיים, וכתוב: "ימותו ולא פתחמה", – מיתה קשורה במה
39 שאין בו ענין ה"חכמה", וזה אמור ביחס לאומות העולם
40 המקבלות חיותן מהקליפות. וכן הרשעים ופושעי ישראל
41 קדם שבאו לידי נסיון לקדש השם; – שכן, כשהם באים
42 לידי נסיון של קידוש ה', מתעוררת בהם בחינת ה"חכמה"
43 שבנשמתם, ומחיה אז את נפשם. ואילו שלא בשעת נסיון של
44 קידוש ה', למרות שגם אז קיימת בהם, בחינת ה"חכמה"

- 1 הנפש האלקית. ואילו – כשמדובר בנסיון של קידוש ה', הפוגע
2 ב"ישרות ב"כוח החכמה", באמונה הנובעת מזה "חכמה", שם אין
3 הקליפה יכולה לכסות ולהסתיר, ויהודי מרגיש אז וחש שעל-
4 ידייך אכן יינתק מהקב"ה, ולכן הוא מוסר את נפשו:

יום חמישי ד' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כה, אלא שגלות הזה... עד עמ' 50, כלל.

המלוכש בה, שהיתה קודם כרדומה, ולא פעלה פעולתה. אך,
כשבא האדם לידי נסיון של קידוש ה' – היא מתעוררת ופועלת
פעולתה – לעמוד בנסיון באמונת ה' בלי שום טעם ודעת
ושכל משג לו, – מדוע עליו למסור את נפשו, להתגבר על

הקליפות ותאוות עולם

הזה בהתיר ובאסור

שהרגל בהם, ולמאס

בהם, – כלומר, בעמדו

ענה נכון למסור את נפשו

על קידוש ה', לא רק

שהוא מרסן את תאוותיו

הפנימיות ומושל עליהן,

אלא הן נעשות מאוסות

בעיניו, ולבחר לו ה'

לחלקו ולגורלו, – גם

כוחותיו הפנימיים,

כ"שכל" ו"מדות",

הנקראים "חלק", וגם

הכוחות העליוניים יותר,

"רצון" ו"תענוג", הנקראים

"גורל" – יהיו נתונים כולם

להקב"ה – למסר לו

נפשו על קדשת שמו.

ואף כי הקליפות גברו

עליו כל ימיו ולא יכול

להם, – שהרי, מדובר

באן ביחס ל"פושע

ישראל", שגם הוא מוסר

את נפשו על קידוש ה',

והקליפות היו בו תמיד על העליונה, כמאמר רן"ל¹³

ש"הרשעים הם פְּרָשִׁים לָבָם", – ברשות החלל השמאלי

שבלבם, מקומה של הנפש הבהמית והיצר-הרע שמצד

הקליפה; מִכָּל-מִקוֹם כְּשֶׁבֶא לִידֵי נִסְיוֹן כְּדָבָר אֱמוּנָה בָּה'

אֶחָד, שִׁיסוּדָתָה בְּהִרְרֵי קִדְשׁ, הִיא בְּחִינַת חֲכָמָה שֶׁנִּפְשָׁה

הַאֱלֹהִית, – כפי שזכר לעיל, נקראת "חכמה" בשם "קדש",

שָׁבָה – ב"חכמה", מִלְכָּשׁ אֹרֶךְ אֵין-סוֹף פְּרוֹדֶה-הוּא – אז, הָרִי

כָּל הַקְּלִיפּוֹת בְּטָלִים וּמִבְטָלִים וְהָיוּ כְּלֵא הָיוּ מִמֶּשׁ לִפְנֵי

ה', כְּדִכְתִּיב: "כָּל הַגּוֹיִם – כּוֹלֵל קְלִיפּוֹת, כְּאֵין נִגְדוֹ וְגוֹ",

וּכְתִיב: "כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ ה', – כּוֹלֵל גַּם קְלִיפּוֹת שֶׁחַן "אֹיְבֵי

אֵלָּא שְׁגָלוֹת הִזָּה לְבְּחִינַת חֲכָמָה – אֵינוֹ אֵלָּא לְבְּחִינָה

הַמִּתְפַּשֶּׁמֶת מִמֶּנָּה בְּנִפְשׁ כְּלָה לְהַחְיֹתָהּ, – בחיות אלקית.

הַתְּפַשּׁוֹת זֶה בַּלְבָּד שֶׁל "חכמה", אִפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה בְּגִלּוֹת, וְלֹא

יִתְאֲשָׁר לָהּ לַהֲתַפְשֵׁשׁ בְּכָל הַנֶּפֶשׁ, וּמִמֶּנָּה בְּכָל הַגּוֹף, לַהֲחִיּוֹתָם

בְּחִיּוֹת שֶׁל קְדוּשָׁה

וּלְשִׁמּוֹר עֲלֵיהֶם מִלְּעִבּוֹר

עִבְרִיהָ. אֲכָל יִרְשֶׁשׁ וְעֶקֶר

שֶׁל בְּחִינַת חֲכָמָה

שֶׁנִּפְשָׁה הַאֱלֹהִית הוּא

בְּמַחֲיוֹן, וְאֵינָה – ה"עיקר"

אֵינָה

מִתְלַבֶּשֶׁת בְּלִבוֹשׁ שֶׁקַּ

דְּקִלְפָּה שֶׁכָּלֵב בְּחִלָּל

הַשְּׂמָאֲלִי בְּבְּחִינַת גִּלּוֹת

מִמֶּשׁ, – שֶׁלֹּא יוֹכֵל לַהֲיִיט

לָהּ שׁוֹם הַשְּׁפָעָה, רַק

שֶׁהִיא – בְּחִינַת חֲכָמָה זֶה,

בְּבְּחִינַת שִׁנָּה בְּרִשְׁעִים,

– אִדָּם יֵשֶׁן קִימִים בּוֹ כֹּל

הַכּוֹחוֹת, כְּמוֹ לֹאֲדָם עַר,

אֵלָּא שֶׁבִּשְׁעַת הַשִּׁנָּה

הַכּוֹחוֹת רְדוּמִים

וּמוֹסְתָרִים, וְאֵינָה פּוֹעֵלֶת

פְּעֻלָּתָהּ בָּהֶם – שֶׁהִי

פּוֹעֵלֶת צְרִיכָה לַחִיּוֹת,

שֶׁהִנֵּפֶשׁ כּוֹלֵה תִּהְיֶה

בְּטִלָּה לַהֲקַבֵּה, כָּל יָמָיו

שֶׁעֲסוּקִים בְּדַעְתָּם

וּבִינֵתָם בְּתַאוּת הָעוֹלָם.

– כֹּל זִמָּן שֶׁה"דַּעַת" וְה"בִּינָה", שֶׁחַן הַכּוֹחוֹת הַגְּלוּיִים וְלִמְטָה

מ"חכמה", שְׁקוּעוֹת בְּתַאוּת – בְּחִינַת ה"חכמה" הִיא כְּנִרְדַּמְת

וְנִתְּנָה בְּשִׁינָה. אֵךְ כְּשֶׁבֶאִים – הַרְשָׁעִים, לִידֵי נִסְיוֹן כְּדָבָר

אֱמוּנָה, שֶׁהִיא לְמַעַל מִתְּדַעַת, וְנִגְעָה עַד הַנֶּפֶשׁ – עַד

לְבְּחִינַת חֲכָמָה שֶׁבָּהּ – שׁוֹרֵשׁ הָאֱמוּנָה הוּא, כֹּאמֹר,

ב"חכמה", אֵין הִיא – ה"חכמה", נְעוּרָה מְשֻׁנָּתָה, – כְּלֹמֶר,

הִיא מִתְּגַלֶּה, וּפּוֹעֵלֶת פְּעֻלָּתָה בְּכָח ה' הַמְּלַבֵּשׁ בָּהּ, –

הַשְּׁפָעָתָה שֶׁל ה"חכמה" מִתְּבַטֶּאֶת בָּכֶּךָ, שְׁאוֹתוֹ אִדָּם מוֹכֵן

לְמַסּוֹר אֶת נִפְשׁוֹ עַל קִדְּוֶשׁ ה', וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וַיִּקְרַן כְּוֶשֶׁן

ה", – הַרְמוֹז עַל בְּחִינַת ה"חכמה" שֶׁנִּפְשָׁה וְאוֹר אֵין-סוֹף

1 ה' ב' הנה איבדו יאבדו, יתפרדו וגו', וכתב¹⁶: "בהמם
2 דונג מפני אש יאבדו וגו'", — הרשעים והקליפות יימסו מפני
3 השי"ת, וכתב¹⁷: "הרים" — הקליפות שהן בעיני עצמן כהרים,
4 פדונג נמסו. — הרי, שכלפי אור אינסוף ברוך הוא המלוכב
5 בבחינת "חכמה" שבנפש
6 של יהודי — בטלות
7 ונעלמות כל הקליפות,
8 ואז — כשיהודי עומד לפני
9 נסיון של קידוש ה' —
10 מתעוררת ומתגלה בתוכו
11 בחינת חכמה זו. לכן,
12 למרות שלפני כן היתה
13 לקליפות השליטה
14 המלאה עליו, יש בו עתה
15 הכוח להתגבר עליהן.
16 זאת אומרת: יהודי יש בו
17 תמיד הכוח (הנובע
18 מ"חכמה" — אהבה
19 מסותרת) לשלוט על
20 התאוות, צריכים רק
21 לעורר כוח זה. להלן,
22 יסביר רבנו הזקן, איך
23 כלולה באהבה זו גם
24 יראה. שכן, כאמור, כדי

25 לקיים תורה ומצוות נדרשת גם יראה; ומאחר שאנו אומרים,
26 שלשמירת התורה והמצוות מספיקה האהבה המסותרת בלבד
27 — הרי שהיא כוללת בתוכה גם יראה; והנה, אור ה' אינסוף
28 ברוך הוא המלכש בהכמה שבנפש — גדול ועצום כחו
29 כל-כך לגרש ולחדות הסמך-אחרא והקליפות שלא יוכלו
30 יגעו אפלו בלבושיו, — ה"לבושים" שהם שייכים לאור אינסוף
31 ברוך הוא, שהם מחשבה דבור ומעשה של אמונת ה' אחד;
32 — שלא יהיה בכוחן של הקליפות "לנגוע" לא רק באמונה עצמה,
33 אלא גם לא במחשבה, דבור ומעשה, שעליהם להיות מושלטים
34 מהאמונה ומאחדות ה'. הנה — אור אינסוף המלוכב בנפש
35 היהודי, נותן לו הכוח, לעמד בנסיון למסר נפשו, אפלו שלא
36 לעשות רק איזה מעשה לכד נגד אמונת ה' אחד, כגון —
37 בשכופים עליו: להשתחות לעבודה זרה, אף שאינו מאמין
38 בה כלל בלבד, — ואין זה "נוגע" באמונה עצמה, שכן — בלבו
39 הוא הרי מאמין בהקב"ה, יש בכך רק משום מעשה שבניגוד
40 לאמונה — ואף על כך הוא מוסר את נפשו; וכן — זה נותן לו הכוח
41 למסור את נפשו, שלא לדבר תועה חס-ישראל על אחדות ה',
42 אף שאין פיו ולבו שוין, רק לבו שלם באמונת ה'. —
43 אף-על-פי-כן ימסור את נפשו, שלא לעשות אותו מעשה ושלא
44 לדבר אותו דיבור. ברם, אין זו ההתבטאות של האהבה
45 המסותרת עצמה. האהבה הטבעית והמשיכה להקב"ה, אינן
46 נפגעות כאן ישירות, כי גם בשעת המעשה או הדיבור נשארת
47 האמונה בתומתה, אלא זו היא ההתבטאות של ה"ראה"
48 הכלולה ב"אהבה" — הוא ירא מלהיות חס-ישראל נפרד מהקב"ה

ליקוטי אמרים

כהמם דונג מפני אש יאבדו וגו' וכתב הרים כדונג נמסו.
והנה אור ה' א"ס ב"ה המלוכב בחכמה שבנפש גדול
ועצום כחו כל כך לגרש ולחדות הס"א והקליפות שלא
יוכלו יגעו אפי' בלבושיו שהם מחשבה דבור ומעשה
של אמונת ה' אחד דהיינו לעמוד בנסיון למסור נפשו
אפי' שלא לעשות רק איזה מעשה לכד נגד אמונת
ה' אחד כגון להשתחות לעבודה זרה אף שאינו מאמין
בה כלל בלבו וכן שלא לדבר תועה ח"ו על אחדות ה'
אף שאין פיו ולבו שוין רק לבו שלם באמונת ה' וזה
נקרא דחילו הנכלל ברחימו שהיא אהבה הטבעית
שבנפש האלהית שבכללות ישראל שחפצה ורצונה
בטבעה לידבק בשרשה ומקורה אור א"ס ב"ה שמפני
אהבה זו ורצון זה היא יראה ומפחדת בטבעה מנגוע
בקצה טומאת ע"ז ח"ו שהיא נגד אמונת ה' אחד אפילו
בלבושה החיצונים שהם דבור או מעשה בלי אמונה
בלב כלל:

— יראה זו מונעת אותו מלעשות אותו מעשה או מלדבר אותו
דיבור. וכל זה — מחמת שנתגלתה בו, בגלל הנסיון של קידוש ה',
ה"חכמה" שבנפש. וזה נקרא "דחילו הנכלל ברחימו", — יראה
הכלולה באהבה, שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית
שבכללות ישראל,
שחפצה ורצונה בטבעה
לדבק בשרשה ומקורה
אור אינסוף ברוך הוא,
שמפני אהבה זו ורצון
זה — להידבק בהקב"ה,
היא — הנפש האלקית,
יראה ומפחדת בטבעה
מנגוע בקצה טומאת
עבודה זרה חס-ישראל,
שהיא נגד אמונת ה'
אחד, אפלו בלבושה
החיצונים שהם דבור או
מעשה, — הקשורים
בעבודה זרה, בלי אמונה
בלב כלל: — בעבודה זרה
זו. גם מזה יראה נשמתו
של יהודי, וראה זו, היא
הכלולה באהבה
המסותרת. הרי, שבאהבה
מסותרת — הכלולת בתוכה גם יראה — יכול יהודי לקיים תורה
ומצוות, כפי שיפורט להלן, על-ידי שעושה חשבון: מאחר שהיה
גם מוסר את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה, עליו
בודאי להימנע מלעבור עבירה, כי על-ידי עבירה נפרדים חס'
ושלום מהקב"ה. עליו לקיים מצוות, כי על-ידן מתאחדים עם
הקב"ה, וזה הרי רצונו האמיתי — להיות דבוק בהקב"ה.
בהקשר למה שלמדנו בפרק זה ב"תניא", שגם 'פושע ישראל'
מוסר את נפשו כשרוצים לכפות עליו לכפור בהקב"ה, מן
הראוי להביא סיפור שאירע בזמנו של הבעל-שם-טוב, המובא
בספר "תולדות יעקב יוסף": בגלל סיבות שונות, גדל חונך
ילד יהודי אצל גוי "פריץ", ולא ידע שום דבר מיהדות.
כשבגר קצת אותו ילד, החליט ה"פריץ" להמיר את דתו באופן
רשמי, והכין לכבוד אותו מאורע סעודה גדולה. בהיותו בטוח
שהילד לא יתנגד לכך, הודיע לו ה"פריץ" שביום מסויים
ימירו את דתו. הילד החל לשאול למשמעות הדבר. וה"פריץ"
ענה לו: כלום, עד עתה קוראים לך פייוויש — וכשימירו את
דתך יקראו לך "איוואן". שאל הילד: מדוע אני נקרא
"פייוויש"? נאלץ ה"פריץ" לספר לו, שהוא ילד יהודי. מששמע
הילד שהוא ילד יהודי לא רצה להסכים שימירו את דתו,
בטענו: אני נקרא "פייוויש" — אשאר "פייוויש"! ולא הועילו
היסורים הרבים שייסר אותו ה"פריץ" על כך. פייוויש מסר את
נפשו על קידוש ה'. התבטאה על כך אשה יהודיה: ריבונו של
עולם, אנחנו, אכן, לא טעינו בך. אך, גם אתה לא טעית בנו.
פייוויש, פושע ישראל, מסר את נפשו על קידוש ה'.

יום שישי ה' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 50, פרק כ והנה... עד עמ' כו, המלוּבש בהם.

ליקוטי אמרים

עבודה-זרה – יובן ממילא, שאת הכוח של מסירות נפש, לשמור
על האמונה ולהתנגד לעבודה-זרה, אפשר לנצל גם לקיום כל
המצוות, ולהימנעות מכל העבירות. יש, כמובן, להסביר: איזו
שייכות מיוחדת יש בין כל העבירות, לעבודה-זרה? – הקשר
שבין כל המצוות
ל"אמונה" מובן, כפי
שמוסבר במכילתא³, משל
למלך שבא לארץ,
ואנשיה בקשוהו לגזור
עליהם גזירות. ענה להם
המלך: תחלה קבלו עליכם
את מלכותי, ולאחר מכן
אגזור עליכם גזירות. כך
מובן גם ביחס למצוות
"אנכי ה' אלקיך" – בה
מצווה כל אחד מישראל
לקבל על עצמו עול
מלכות שמים – שהיא
משמשת כהקדמה וכיסוד

לכל המצוות שהקב"ה מצוה את בני ישראל, אך, לא ברור
עדיין, השייכות המיוחדת בין כל מצוות "לא-תעשה" ל"לא-
תעשה" של עבודה-זרה. ויטברו הדברים להלן: משמעות
"אחדות ה'" איננה רק שישנו בורא אחד, אלא גם שאין דבר
שמחוץ להקב"ה, כי הכל בטל ומאוחד עם הקב"ה. ממילא
כשאדם עובר עבירה – דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ובכך
הוא מנתק את עצמו מהקב"ה ומרגיש את עצמו ל"יש" ו"דבר
נפרד" מאלקות – גם זו נקראת עבודה-זרה, וכפי שרבונו הזקן
יסביר זאת להלן: **וּלְבָאָר הַיָּמִב עֲנִין זֶה**, – התייחסות כל
העבירות ל"עבודה זרה", צריך להזכיר תחלה בקצרה ענין
ומהות אחדותו של הקדוש-ברוך-הוא, שנקרא "יחיד
ומיוחד", – משמעות הביטוי "יחיד ומיוחד" לגבי הקב"ה, היא: כי
במושג "אחדות ה'" אפשר לומר שהוא אלוה אחד, בורא יחיד,
כן אפשר לומר שהקב"ה הוא אחד פשוט ולא מורכב – וכך
הלאה, ואילו בביטוי זה מודגש ענין נוסף באחדות ה' כדלהלן:
"**וְכָל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא לְבָדוּ הוּא**", – כולם הרי מאמינים,
שהקב"ה הוא אחד לבדו, גם אחרי שברא את כל העולמות וכל
הנבראים, כְּמוֹ שֶׁהִיָּה קִדְּם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם מִמֶּשׁ, שֶׁהִיָּה הוּא
לְבָדוּ, – שום דבר חוץ ממנו, הרי לא היה – כך גם אחרי שברא
את העולם – קיים רק הוא בלבד. וְכֵמוֹ שֶׁאֲמָרִים: "אַתָּה
הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, אַתָּה הוּא מְשַׁנְבֵּרָא כּו'", –
בעצם, היה צריך לומר: "אתה עד שלא נברא העולם ואתה
משנברא" – מה אומרת לנו המלה "הוא" שנוכרת כאן פעמיים?
– אלא הן מצינות: הוא – הוא, אותו אחד ויחיד, פְּרוּשׁ –
משמעות (ציון) המלה "הוא", היא: "הוא" מְפֻשֵׁשׁ – הוא שהיה

1 **פָּרָק כ.** בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, כיצד "קרב מאד" לכל
2 אחד מישראל, לקיים תורה ומצוות מתוך רגש של אהבת ה' ויראת ה'
3 – באמצעות האהבה המסותרת שבו להקב"ה, אהבה מסותרת זו היא
4 בחינת ה"חכמה" שבנפש האלקית, בה שורה אור אינסוף ברוך-הוא.
5 ומשם נובע הכוח ביהודי
6 למסור את נפשו ולא להיפדר
7 ולהינתק חס־ושלום מהקב"ה.
8 אם היהודי היה מרגיש,
9 שעלי-ידי עבירה, הוא ניתק
10 ונפרד מהקב"ה, לא היה
11 עובר על שום עבירה. אך,
12 אין הוא מרגיש בכך, נדמה
13 לו, שגם בשעה שהוא חוטא,
14 הוא נשאר יהודי כפי שהיה.
15 ואילו – כשבאים לכפות עליו
16 לכפור בהקב"ה ולעבוד
17 עבודה-זרה – הוא מרגיש
18 שרוצים לנתק ולהפריד אותו
19 מהקב"ה, ואז הוא מוסר את

20 נפשו. בכוח זה של מסירות נפש, הוא אכן יכול להישמר מכל עבירה
21 ולקיים כל המצוות. אך, כיצד יש באותו כוח של מסירות נפש, שלא
22 לעבוד עבודה-זרה, להשפיע גם ביחס לעבירות אחרות? וכיצד יש גם
23 בכוחו להביא לקיום כל המצוות, – יוטברו הדברים בפרקים הבאים
24 על יסוד הנחה שכל מצוות-העשה קשורות במצות האמונה ואחדות
25 ה' – "אנכי ה' אלקיך": וכל מצוות-לא-תעשה קשורות ב"לא-תעשה"
26 של עבודה-זרה – "לא יהיה לך אלקים אחרים", בכך יובהר, כיצד
27 אפשר לנצל את הכוח של מסירות נפש לשמירת כל מצוות ה"עשה"
28 וה"לא-תעשה".

29 **וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת** – ידוע הדבר, לְבָל, בִּי מִצְוֹת – העשה של
30 אמונה ואחדות ה', וְאַחֲרֵית עֲבוּדָה-זָרָה, שֶׁהֵם שְׁנֵי דְבָרוֹת
31 הָרִאשׁוֹנִים, – מעשרת הדיברות, "אֲנֹכִי" ו"לֹא יִהְיֶה לְךָ", –
32 "אנכי ה' אלקיך" – מצוות-העשה של אמונה ואחדות ה', "לא
33 יהי לך" – מצוות הלא-תעשה של עבודה-זרה, הֵם כְּלָלוֹת כָּל
34 הַתּוֹרָה כְּלָהּ; – הן כוללות את כל התורה כולה. בִּי דְבָרוֹ
35 "אֲנֹכִי" ו"לֹא יִהְיֶה לְךָ" כְּמִ"ח מִצְוֹת-עֲשֵׂה, ו"לֹא יִהְיֶה לְךָ" כּוֹלֵל
36 כָּל שֵׁם"ה מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, – שתי מצוות אלו, הן ה"כלל",
37 וכל שאר המצוות, הן "פרטים" מאותו "כלל". וְלִבֵּן שֶׁמֶעֱנֶה
38 "אֲנֹכִי" ו"לֹא יִהְיֶה לְךָ" לְבָד מִפִּי הַגְּבוּרָה כְּמֵאמַר ר' לֵלֵךְ, –
39 "אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו", מִפִּנֵּי שֶׁהֵם – שני
40 דיברות אלו, כְּלָלוֹת הַתּוֹרָה כְּלָהּ. – הרי, ששמענו "מפי
41 הגבורה", מפיו של הקב"ה, את כל התורה כולה, מאחר ששתי
42 דיברות אלו הן ה"כלל" האוצר בתוכו את כל ה"פרטים" – כל
43 התורה. בכך – שכל מצוות-העשה קשורות במצוות-העשה של
44 אמונה, וכל מצוות הלא-תעשה קשורות בלא-תעשה של

מלים, לגבי הכוח לדבר בלי סוף, כל־שכן וודאי הדבר שאין
לאותו דיבור שום ערך לגבי כוח המחשבה, שממנו נובע
הדיבור; ועל־אחת־כמה־יוכמה — לגבי עצם הנפש שבאדם;
כל־שכן ועל־אחת־כמה־יוכמה בלי השוואה כלל, כשמדובר
לגבי הקב"ה, שאינו מוגבל
כלל, איזה ערך יש לגביו,
לאותו דיבור שממנו
נבראו וקיימים כל
העולמות והנבראים. וכך
אומר רבנו הזקן: **כִּי**
הַתְּהוּת כֹּל הָעוֹלָמוֹת
עָלְיוֹנִים וְתַתְּיוֹנִים מֵאֵין
לֵישׁ, וְחַיּוֹתֵם וְקִיּוֹמֵם
הַמְּקִימֵם שְׁלֹא יַחֲזֹרוּ
לְחַיּוֹת אֵין וְאִפֹּס
כְּשֶׁהֱיָהּ, — שֶׁכֵּן, כִּפִּי שִׁישׁוֹבֵר לַהֲלֹךְ בִּ"תְּנִיָּא", אינה דומה בריאת
העולם לעיבוד ויצירת כלי על־ידי בשר־ודם: כלי יכול להתקיים
בצורתו ובתבניתו גם אחרי שיוצרו מושך את ידיו ממנו. ואילו
בבריאה שונה הדבר: מאחר שהנברא נוצר מ"אין" ל"יש", מן
ההכרח שהכוח האלקי יברא ויחייה אותו תמיד מחדש — לולא
כוח אלקי זה, היה הנברא חוזר לאין ואפס. יצירה זו, החיות
והקיום של כל העולמות והנבראים, **אֵינוֹ אֱלֹהִים דְּכָר ה' וְרוּחַ**
פִּי וְתַבְרָךְ הַמְּלַכְשׁ בְּהֵם. — בעולמות ובנבראים.

לפני שנברא העולם, אותו אחד בדיוק הוא לאחר שנברא
העולם, **כִּי שׁוֹם שְׁנוֹי, כְּדִבְרֵיכֶם: "אֵינִי ה' לֹא שְׁנִיתִי".** —
מלפני הבריאה ועד אחרי הבריאה — עם בריאת העולמות, לא
נשתנה שום דבר באחדותו האבסולוטית של הקב"ה; ביצירת
העולמות — לא נוסף שום
דבר, כפי שרבנו הזקן
מסביר: **כִּי עוֹלָם תִּהְיֶה וְכֵן**
כֹּל הָעוֹלָמוֹת הָעָלְיוֹנִים
9 - אֵינֵם פּוֹעֲלִים שׁוֹם
שְׁנוֹי בְּאֲחֻדוֹתוֹ וְתַבְרָךְ
11 בְּהִבְרָאָם מֵאֵין לֵישׁ,
12 שְׂכֻמּוֹ שְׁהִיָּה "הוּא לְבָדוּ"
13 הוּא יָחִיד וּמִיָּחִיד קָדֵם
14 הִבְרָאָם, כֵּן "הוּא לְבָדוּ"
15 הוּא יָחִיד וּמִיָּחִיד אַחֵר
16 שְׂכֻרָאָם, — כיצד אכן הדבר? לכאורה, הרי נוספו עולמות
17 ונבראים, שלא היו קודם? אלא — מִשׁוֹם דְּכָלָא קָמִיָּה בְּלֹא
18 חֲשִׁיב, — לגבי הקב"ה אין ערך לשום דבר, וכולם הם, וְכֵאֵין
19 וְאִפֹּס מִמֶּשׁ. — להלן יוסבר, איך לגבי הקב"ה כל הבריאה היא
20 כאילו איננה קיימת כלל; הבריאה כולה נוצרה וקיימת מדיבורו
21 של הקב"ה; והרי גם בבני אדם אנו רואים, שאין שום ערך
22 לדיבור אחד של האדם לגבי עצם כוח הדיבור של הנפש, שיכול
23 לדבר מלים ללא סוף — איזה ערך יש למלה אחת, או לכמה

יום שבת קודש ו' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כו, ולמשל כמו... עד עמ' 52, העולם.

כורשם. אך מבחינת כוח הנפש, מסוגל האדם לדבר בלי סוף —
וא"כ איזה ערך, יש לדיבור אחד, לנוכח כוח אין־סופי זה של
מלים? **וְכִלְשֶׁכֵּן — שאין ערך לדיבור אחד, לְגַבִּי בְּחִינַת**
לְבוֹשׁ הַפְּנִימִי שְׁלֵה — של הנפש, שְׁהוּא הַמְּחַשְׁבָּה, — הכוח
לחשוב, שהוא ה"לבוש"
הפנימי של הנפש — הנפש
מאוחדת יותר עם
המחשבה, שְׂמִמְנָה —
מהמחשבה, נִמְשְׁכּוּ
הַדְּבָרִים — שכן, האדם
מדבר את מה שהוא
חושב, וְהִיא חַיּוֹתָם; —
ומאחר שהמחשבה עדינה
יותר מאשר הדיבור,
וקשורה יותר עם הנפש —
ודאי שאין שום ערך
לדיבור אחד לגבי המחשבה, וְאֵין צְרִיךְ לומר לְגַבִּי מֵהוּת
וְעִצְמוֹת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהֵן עֶשֶׂר בְּחִינּוֹתֶיהָ הַנּוֹבְרִים לְעִיל:
הַמְּחַשְׁבָּה בִּפְנֵי־דַעַת כו', — בהשוואה ללבושי הנפש, מחשבה,

47 וְלִמְשָׁל, כִּמּוֹ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, כְּשֶׁמְדַבֵּר דְּבוּר אֶחָד, שְׂדִיבּוּר
48 יָהּ לְבָדוּ — הוא, בְּלֹא מִמֶּשׁ אִפְלוּ לְגַבִּי כְּלָלוֹת נִפְשׁוֹ
49 הַמְּדַבֵּרָת, — הנפש שהיא המקור של כוח הדיבור, שְׁהוּא —
50 כוח הדיבור, בְּחִינַת לְבוֹשׁ הָאִמְצָעִי שְׁלֵה, — של הנפש.
51 בשלשה לבושי הנפש,
52 מהווה המחשבה ה"לבוש"
53 העליון ביותר; כוח
54 המעשה — ה"לבוש"
55 התחתון ביותר; וכוח
56 הדיבור — ה"לבוש"
57 האמצעי, שְׁהוּא בֶּה
58 הַדְּבוּר שְׁלֵה, — והרי
59 דיבור אחד אין לו שום
60 ערך בהשוואה לכוח
61 הדיבור כולה, שְׂכִיבּוֹל —
62 כוח הדיבור של הנפש,
63 לְדַבֵּר דְּבוּרִים לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית; — שכן, העובדה שבאמת
64 יש גבול לדיבוריו של האדם, נובעת מכך שחלקי גוף האדם
65 בהם תלוי דיבור האדם, נחלשים מרוב דיבור ומאבדים את

1 דיבור ומעשה, נקראים עשר בחינות וכוחות אלה של הנפש
2 (חכמה, בינה, דעת, והמדות): חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד,
3 יסוד, מלכות) — עצמות הנפש, שמהן — מ"שכל" ו"מדות"
4 הנפש, נמשכו אותיות מחשבה זו המלכשות בדבור זה
5 בשמירה, — שכן, האדם
6 חושב או על ענין שכלי,

ליקוטי אמרים

1 המלוכשות בדבור זה כשמדבר כי המחשבה היא ג"כ
2 בחי' אותיות כמו הדבור רק שהן רוחניות ודקות יותר
3 אבל עשר בחי' חב"ד כו' הן שרש ומקור המחשבה
4 ואין בהם בחי' אותיות עדיין קודם שמתלבשות בלבוש
5 המחשבה. למשל כשנפלת איזו אהבה וחמדה בלבו
6 של אדם קודם שעולה מהלב אל המוח לחשב ולהרהר
7 בה אין בה בחי' אותיות עדיין רק חפץ פשוט וחשיקה
8 בלב אל הדבר ההוא הנחמד אצלו וכ"ש קודם שנפלה
9 התאוה והחמדה בלבו לאותו דבר רק היתה בכח
10 חכמתו ושכלו וידיעתו שהיה נודע אצלו אותו דבר
11 שהוא נחמד ונעים וטוב ויפה להשיגו ולידבק בו כגון
12 ללמוד איזו חכמה או לאכול איזו מאכל ערב רק
13 לאחר שכבר נפלה החמדה והתאוה בלבו בכח חכמתו
14 ושכלו וידיעתו ואח"כ חזרה ועלתה מהלב למוח לחשב
15 ולהרהר בה איך להוציא תאוה מכח אל הפועל להשיג
16 המאכל או למידת החכמה בפועל הרי בכאן נולדה
17 בחי' אותיות במוחו שהן אותיות כלשון עם ועם
18 המדברים והמהרהרים בהם כל ענייני העולם:
19

20 בכוחות ה"שכל" וה"מדות", פחינת אותיות עדין קדם
21 שמתלבשות בלבוש המחשבה. — רק לאחר מכן, כשהאדם
22 חושב בכוח מחשבתו אודות ה"שכל" או אודות הדברים שהוא
23 מתרגש מהם — מופיעות האותיות. מאחר ש"שכל" ו"מדות" הם
24 בכלל למעלה מאותיות — בודאי ובודאי שאין לגביהם שום
25 ערך לדיבור אחד. להלן מסביר רבנו הזקן, איך בשכל ובמדות
26 אין עדיין אותיות: למשל, כשנפלת איזו אהבה וחמדה
27 בלבו של אדם, קדם שעולה מהלב אל המוח לחשב
28 ולהרהר בה — אין בה — בחמדת הלב, פחינת אותיות עדיין,
29 רק חפץ פשוט וחשיקה בלב אל הדבר ההוא הנחמד
30 אצלו. וכל-שכן קדם שנפלה התאוה והחמדה בלבו
31 לאותו דבר, רק היתה בכח חכמתו ושכלו — בינה,
32 וידיעתו, — כוח הדעת, שהיה נודע אצלו אותו דבר שהוא
33 נחמד ונעים וטוב ויפה להשיגו ולידבק בו, כגון: ללמוד

34 איזו חכמה, או לאכל איזה מאכל ערב — הרי, כשהחמדה
35 לדבר לא באה עדיין לידי ביטוי רגשי, רק בשכלו "תפס" והשיג
36 את ה"טוב" שבאותו דבר — ודאי שבאותה הבנה אין עדיין
37 אותיות. רק לאחר שכבר נפלה החמדה והתאוה בלבו
38 בכח חכמתו ושכלו
39 וידיעתו, — אחרי שלפני

40 כן היתה החמדה ב"כוח
41 השכל" וממנו נוצרה
42 החמדה בלב, ואחר-כך
43 חזרה ועלתה — החמדה,
44 מהלב למוח לחשב
45 ולהרהר בה איך
46 להוציא תאוה מכח
47 אל הפועל להשיג
48 המאכל או למידת
49 החכמה בפועל — או
50 ללמוד את החכמה,
51 שהוא חומד אותה,
52 בפועל, הרי בכאן — רק
53 אז, כשהוא חושב איך
54 לממש את תאוה על-ידי
55 השגת המאכל, או לימוד
56 חכמה זו או אחרת, נולדה
57 פחינת אותיות במוח,
58 שהן אותיות כלשון עם

59 ועם — כשפת כל עם, המדברים והמהרהרים בהם — באותן
60 אותיות, כל ענייני העולם: — כל אחד חושב והוגה באותיות
61 השפה שהוא רגיל לדבר בה. אך, לפני שהחמדה חוזרת ועולה
62 מהלב למוח, לחשוב במימושה המעשית — אלא היא שרויה
63 במצב של עיצוב בתור "מדה", בתחילה במוח ולאחר מכן בלב
64 — אין לחמדה עדיין ביטוי באותיות; יש בכך אז משום הרגשה
65 בלבד וממילא אין אז מקום לכל הבדל בין השפות השונות.
66 בהתאם לאמור, מובן מה שלמדנו, שאין ערך כלל לדיבור אחד
67 בהשוואה ל"שכל" ול"מדות", הנחשבים ל"עצמות" הנפש של
68 האדם. ובודאי שאין שום ערך כלל לדיבור, בו נבראו
69 ומתקיימים העולמות, לגבי הקב"ה, שאינו מוגבל כלל. הרי,
70 שכל העולמות והנבראים, שיצירתם, חיותם וקיומם בא
71 מהדיבור — הם כאין וכאפס לגבי הקב"ה, ואינם "פועלים",
72 משום כך, שום שינוי באחדותו של הקב"ה.

יום ראשון

יום רביעי

כט טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קמ"ק.

תניא: פרק טו, ובוה . . . 40 חלל בקרבו.

אנן פועלי דיממא אנן . יום הוא אור, עבודתנו היא עבודת האור, מאכען ליכטיג די וועלט באור תורה . ומלבד כי צריכים לעמוד במעמד ומצב טוב בעז"ה בעצמו – אליין דארף מען זיין ווי עס דארף צו זיין – הנה כל העבודה היא לזכות להעמיד תלמידים גרונטיקע מענשען, אשר יהיו מסורים בלבם ודעתם אל הכוונה הפנימית. שאינו מספיק למוד תורה הנגלית וחובב הקודש בשמירת המצות, כי אם צריכים גם עבודה שבלב.

אָנן פּוֹעֲלֵי דִּימָמָא אָנן [=אָנוּ, פּוֹעֲלֵי יוֹם אָנוּ]. יוֹם הוּא אוֹר, עֲבוּדַתְנוּ הִיא עֲבוּדַת הָאוֹר, לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר תּוֹרָה. וּמִלְבַּד כִּי צָרִיכִים לַעֲמֹד בְּמַעְמַד וּמִצְבָּ טוֹב, בְּעֶזְרַת ה', בְּעֶצְמוֹ – לְהִיּוֹת בְּעֶצְמוֹ כְּפִי שְׂצָרִיךְ – הִנֵּה כָּל הָעֲבוּדָה הִיא לְזָכוֹת לְהַעֲמִיד תַּלְמִידִים אֲנָשִׁים יְסוּדִיִּים, אֲשֶׁר יִהְיוּ מְסוּרִים בְּלִבָּם וּדְעוּתָם אֶל הַכּוּנָה הַפְּנִימִית. שְׁאִינוּ מְסַפִּיק לְמוֹד תּוֹרָה הַנִּגְלִית וְחֻבּוֹב הַקּוֹדֵשׁ בְּשִׁמְרַת הַמִּצְוֹת, כִּי אִם צָרִיכִים גַּם עֲבוּדָה שְׁבֻלֵב.

יום שני

יום חמישי

א שבט, ר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, חמישי עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: ובביוני . . . כא מרגילותו.

אמירת תהלים האמור (בכל יום אחר התפלה) אין בזה שום הפרש בין בתי כנסיות של אנ"ש [אנשי שלומנו, חסידי חב"ד] שיהיו, או מתפללי גסח אשכנז או גסח פולין, ה' עליהם יחיו. ומצד אהבת ישראל... ובפרט לגדל הענין של אמירת תהלים בצבור וכוונתה הפנימית, הנוגע לכלל ישראל ממש בגשמיות, בבני חיי ומזונא, וברוחניות... עלינו להשתדל בכל מיני השתדלות אשר יקבע בכל בתי הכנסת מאיזה גסח שיהיה.

יום שלישי

יום ששי

ב שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, ששי עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ובוה יובן . . . עבודתו כלל.

אאמו"ר סיפר: הדרוש וארא גו' ושמי ד' גו' המדבר בענין כי לא ידח ממנו נדח (אינו הנדפס בתו"א), קנה לו שם "דער פרומער וארא", והי' רגיל רבינו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהי' אומר אותו כלשוננו. ואמר הצ"צ: יעדער מאל איז געווען א אור חדש. האט דער טאטע געזאגט: א אור איז אלע מאל גלייך, אבער מאור איז אלע מאל ווי א דבר חדש.

אָדנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] סֵפֶר: הַדְּרוֹשׁ "וְאָרָא גו' וְשָׁמִי ה'" גו', הַמְדַּבֵּר בְּעֵנִין "כִּי לֹא יִדָּח מִמֶּנּוּ נִדָּח" (אִינוּ הַנִּדְפָּס בְּ"תוֹרָה אוֹר"), קָנָה לוֹ שֵׁם "דְּעַר פְּרוּמֶּעַר וְאָרָא", [= "וְאָרָא" הִי'רָא שְׁמִים]. וְהָיָה רָגִיל רַבְּנוּ הַזֶּקֶן לְחַזֵּר אוֹתוֹ אַחַת לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבְכָל פֶּעַם וּפֶעַם כְּמַעַט שֶׁהָיָה אוֹמֵר אוֹתוֹ כְּלִשְׁוֹנוֹ. וְאָמַר הַ"צִּמְח צֶדֶק": בְּכָל פֶּעַם הָיָה זֶה אוֹר חָדָשׁ. הִגִּיב אָבָא: 'אוֹר' הוּא תְּמִיד זֶה, אֵךְ 'מְאוֹר' הוּא בְּכָל פֶּעַם כְּדָבָר חָדָשׁ.

יום
רביעי

שבת

ג שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: יח"ב.

תניא: פרק טז. וזה . . . באריכות.

"תורה אור" נדפס לראשונה בשנת תקצ"ז בקאפוסט (בלי ההוספות). ה"צמח צדק" במקתבו מיום ג שבט תקצ"ז כותב: ספר "תורה אור" הנדפס עתה... בו מאמרים רב הדרושים שמשנת תקנ"ו עד סוף תקע"ב, אשר הרבה מהם שם רבנו ז"ל בעצמו עין עיונו עליהם והגיהם, והסכימה דעתו הקדושה להביאם לבית הדפוס. והספר כולל שני חלקים, חלק הראשון על שני חמשי התורה וחנכה ופורים, גם כמה דרושים לחג השבועות זמן מתן תורתנו בפרשת יתרו, וקצת לפסח בפרשת ויקהל. וחלק השני אם ירצה ה' על ג' חמשי התורה ושיר השירים ומועדים וראש השנה ויום כפור... ושם המחבר נאה לו: שניאור, כמו "ואהבת" בגימטריא ב' פעמים אור. עד כאן לשונו -

לא הספיקו להדפיס רק חלק הראשון, כי על ידי מלשינות סגרה הממשלה כמה מבתי הדפוס העברים ברוסקה, וביניהם גם בית הדפוס בקאפוסט אשר שם הדפיסו ה"תורה אור". בשנת תר"ח נדפס חלק ב' בזיטאמיר ובשנוי השם "לקוטי תורה".

יום
חמישי

יום ראשון

ד שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: כג"כח.

תניא: פרק יז. ובוה . . . כג מצותיו ותורתו.

מצרים הוא לשון מצר וגבול. גלות מצרים ברוחניות, הוא מה שנפש הבהמית מגבלת ומסתרת על הנפש האלקית, עד שנפש האלקית מתצמצמת כל כך שנעשה בקטנות והעלם. ויציאת מצרים הוא הסרת המצר והגבול. והינו דהשכל שבמח מאיר בלב במדות טובות בפעל ממש.

יום
שישי

יום שני

ה שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, שני עם פירש"י.

תהלים: כט"לד.

תניא: וזה כל . . . הרמ"ז שם.

א מענש דארף מרבה זיין אין זאגען אותיות התורה (זאגען תהלים, חור'ן משניות) ווען און וואו ער קען, בכדי צו שטארקען דעם קיום העולם, בכדי מציל צו זיין זיך פון חיבוט הקבר און כף הקלע, און זוכה צו זיין צו אלע העכסטע גילויים.

האדם צריך להרבות באמירת אותיות התורה (לומר תהלים, לשנן משניות) מתי והיכן שיוכל, כדי לחזק את קיום העולם, בכדי להציל את עצמו מחיבוט הקבר וכף הקלע, ולזכות לכל הגלויים הנעלים ביותר.

שבת
קודש

יום שלישי

ו שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: להלל.
תנאי: והיא בחי' . . . כמ"ש במ"א.

אֲדַנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְשָׁב] כּוֹתֵב שֶׁשָּׁמַע בְּשֵׁם רַבְּנֵי הַזֶּקֶן, שֶׁכָּל הַמַּחֲבָרִים עַד הַט"ז וְהַש"ךְ
[ה"טוֹרֵי זֶהָב וְה"שְׁפָתֵי כֹהֵן], בְּאוֹרֵים עַל ה"שְׁלֹחַן עֲרוֹךְ", וְהֵם בְּכָלֵל, עָשׂוּ הַחֲבוּרִים שְׁלֵהֶם בְּרוּחַ
הַקֹּדֶשׁ. וְעִנֵּין רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, אֵימָא בְּקֶרְבֶּן הָעֵדָה סוֹף פָּרָק ג' דְּשִׁקְלִים, שֶׁזָּהוּ שְׁמֹגְלִים לֹא רָזִי תוֹרָה,
שֶׁזָּהוּ מִבְּחִינַת הָעֵלֶם דְּחֻקָּהּ.

המשך ביאור למס' ברכות ליום חמישי עמ' ב

יְהוֹשֻׁעַ – נַעֲמִיד אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הָרִי בְּעַל מַעֲשֵׂה הוּא, וַיִּצְטַעַר רַבֵּן
גַּמְלִיאל צַעַר גָּדוֹל. אִם נִזְכָּרְנוּ לְרַבִּי עֲקִיבָא, דִּילְמָא עֲנִישׁ לִיה דְּלִית
לִיה זְכוּת אַבּוּת – שְׂמָא יַעֲנֵשׁ מַחֲמַת קִפְּדוּתוֹ שֶׁל רַבֵּן גַּמְלִיאל,
מִשּׁוּם שֶׁאֵין לוֹ זְכוּת אַבּוּת, אֵלֶּא נִזְכָּרְנוּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה,
מִשּׁוּם דְּהוּא חָכָם, וְהוּא עֲשִׂיר וְהוּא עֲשִׂיר לְעֹזְרָא. הוּא חָכָם, דְּאִי
מִקְשִׁי לִיה מִפְּרָק לִיה – שְׂאֵם מִקְשִׁים לוֹ, מִתַּרְץ לָהֶם, וְהוּא עֲשִׂיר,
דְּאִי אֵית לִיה לְפָלוּחֵי לְבִי קִיסָר, אִף הוּא אִזֵּל וּפְלַח – שְׂאֵם יִצְטַרְכוּ
לִלְכַת לְהַשְׁתַּדֵּל לְפָנֵי הַקִּיסָר, אִף הוּא יִילַךְ וַיִּתֵּן דּוֹרוֹנוֹת לְקִיסָר,
וְהוּא עֲשִׂיר לְעֹזְרָא, דְּאִית לִיה זְכוּת אַבּוּת וְלֹא מִצִּי עֲנִישׁ לִיה – שִׁישׁ
לוֹ זְכוּת אַבּוּת, וְלֹא יוֹכֵל רַבֵּן גַּמְלִיאל לְהַעֲנִישׁוֹ.
אִתּוּ וְאִמְרוּ לִיה – בָּאוּ וְשָׂאלוּ אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הֲאֵם נִיחָא
לִיה לְמַר דְּלִיתוּ רִישׁ מִתִּיבָתָא – נוֹחַ לִרְבּ לְהִיּוֹת נְשִׂיא בִּמְקוֹם רַבֵּן
גַּמְלִיאל, אִמְרָ לְהוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, אִזֵּיל וְאִמְלִיךְ בְּאִינְשֵׁי
בֵּיתִי – אֵלֶּךְ וְאִתְעֵיץ עִם אֲנִישׁ בֵּיתִי, אִזֵּל וְאִמְלִיךְ בְּדִבְתֵּיהוּ – הֵלֶךְ
וְהִתְעֵיץ עִם אֲשֶׁתּוֹ, אִמְרָה לִיה אֲשֶׁתּוֹ,

לְהַכְחִישׁ אֶת הַחֵי, וְעַל כֵּן מוֹכַרְח אֲנִי לְהוֹדוֹת שֶׁאֵין אִמְרַתִּי לוֹ
שֶׁתְּפִילַת עֲרִבִית רְשׁוּת. לְאַחֵר מִכֵּן, הָיָה רַבֵּן גַּמְלִיאל יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ,
וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עוֹמֵד עַל רִגְלָיו, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ רַבֵּן גַּמְלִיאל רְשׁוּת
לְשַׁבֵּת, עַד שֶׁרָּנְנוּ – הִתְרַעְמוּ כָּל הָעָם עַל הַפְּגִיעָה בְּכַבּוֹד רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ, וְאִמְרוּ לְחֻזְצִית הַתּוֹרָמָן שֶׁהִשְׁמִיעַ לְרַבִּים אֶת דְּבָרֵי רַבֵּן
גַּמְלִיאל בְּקוֹל, עָמוּד – הִפְסֵק דִּיבּוּרְךָ, וְעָמַד.
אִמְרִי, עַד כִּמָּה נִצְעָרִיה וְנִיזִיל – יֵלֶךְ וַיִּצַּעַר רַבֵּן גַּמְלִיאל אֶת רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ, בְּרִאשׁ הַשָּׁנָה אֲשֶׁתִּקְדַּ – שָׁנָה שֶׁעֲבָרָה, צִעָרִיה – צִעָרָה,
שֶׁהִכְרִיחוּ לְבֹא אֵלָיו בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים שֶׁחַל עַל פִּי חֲשׁוֹנוֹ עִם מִקְלוֹ
וּמַעֲוִיתוֹ, בְּכַבּוּרִית מַעֲשֵׂה דְרַבִּי צְדוֹק – בַּעֲנִינֵי בְּכוֹרוֹת, לִגְבִי
הַמַּעֲשֵׂה שֶׁרַבִּי צְדוֹק הֵאכִיל אֶת בְּכוֹרוֹ שְׁעוֹרִים וְנַעֲשָׂה בּוֹ מוֹם,
צִעָרִיה – צִעָרָה בְּאוֹתוֹ אֹפֶן, שִׁישַׁב רַבֵּן גַּמְלִיאל וְדָרַשׁ וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
עָמַד עַל רִגְלָיו, הָכָא נִפְי צִעָרִיה – גַּם כֹּאן צִעָרָה, תָּא וְנִעְבְּרִיה –
בּוֹאוּ וְנַעֲבִירוּ מִן הַנִּשְׁתִּיאוֹת.
הִסְתַּפֵּקוּ חֲכָמִים אֵת מִי אֲפָשָׁר לְמַנּוֹת לְנִשְׂיָא בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל רַבֵּן
גַּמְלִיאל: מָאן נִזְכָּר לִיה – מִי נַעֲמִיד בִּמְקוֹמוֹ, אִם נִזְכָּרְנוּ לְרַבִּי

המשך ביאור למס' ברכות ליום שישי עמ' ב

בּוֹמֵן דְּמַצְעָר נִפְשִׂיה, וּמִחֻזֵּי כְּמָאן דְּכָרַע – שְׁנִיכָר שְׁהוּא רּוֹצֵה
לְכַרְעוֹ, אֲךָ אֵינּוּ יוֹכֵל מַחֲמַת שְׁהוּא מַצְטַעַר.
הַגְּמָרָא מְבָאֵרֵת אֶת מִקּוּר בִּרְכַת הַמִּינִים שֶׁנִּתְקַנָּה לְאַחֵר שֶׁתִּיקְנוּ
אֲנִישֵׁי כְּנַסַּת הַגְּדוּלָּה אֶת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה הַבְּרֻכּוֹת, וְכַגֵּד מִי נִתְקַנָּה.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הֵינִי תַּמְנִי פְּרִי – שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה בְּרֻכּוֹת אֵלּוּ שֶׁהוֹזַכְרוּ
בְּמִשְׁנַתָּנוּ, הָרִי תִּשְׁכַּרְיָה הִוּוּיִן – תַּשַּׁע עֶשְׂרֵה בְּרֻכּוֹת הֵן. מִיִּשְׁבֵּת
הַגְּמָרָא: אִמְרָ רַבִּי לִוי, בְּרַבְּתָא הַזְּרוּקִים – עֲשִׂינִי בְּיָבֵה תִּקְנִיתָ זְמַן
רַב לְאַחֵר שֶׁתִּיקְנוּ אֲנִישֵׁי כְּנַסַּת הַגְּדוּלָּה אֶת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה הַבְּרֻכּוֹת,
וּמַחֲמַת כֵּן סָתַם תְּפִילָּה נִקְרָאת 'שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה'.
מִבְּרַת הַגְּמָרָא: כְּגַדְּ מִי תִּקְנִיתָ. מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא: אִמְרָ רַבִּי לִוי,
לְרַבִּי הֵלֵל בְּרִיה דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל פֶּר נַחֲמִי שְׁבִיאר שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה
הַבְּרֻכּוֹת נִתְקְנוּ כְּגַדְּ שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה אֲזַכְרוֹת שֶׁל שֵׁם הַשֵּׁם
שְׁבִימְזוּר לְדוּד', בְּרַכָּה זוֹ נִתְקַנָּה כְּגַדְּ מַה שְׁנִאֲמַר בּוֹ, 'אֵל הַכְּפֹד'
הַרְעִים'. לְרַב יוֹסֵף שְׁבִיאר שְׁנִתְקְנוּ כְּגַדְּ שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה אֲזַכְרוֹת שֶׁל
שֵׁם הַשֵּׁם שְׁבִימְזוּר שְׁמַע, נִתְקַנָּה כְּגַדְּ 'אֲחָד' שְׁבִימְזוּר שְׁמַע.
לְרַבִּי תַּנְחוּם אִמְרָ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוי שְׁבִיאר שְׁנִתְקְנוּ כְּגַדְּ שְׁמוֹנָה
עֶשְׂרֵה חוֹלִיוֹת שְׁבַעֲמוֹד הַשְּׁדָרָה, נִתְקַנָּה כְּגַדְּ חוֹלִיָּא קְטָנָה
שְׁבִימְזוּר.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה לִגְבִי תִּקְנַת בִּרְכַת הַמִּינִים: תָּנוּ רַבָּנֵן, שְׁמַעוֹן
הַתְּקוּלִי הִסְדִּיר שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה בְּרֻכּוֹת לְפָנֵי רַבֵּן גַּמְלִיאל עַל הַסֵּדֶר –
כְּסֹדֶר הַמִּקְרָאוֹת בִּיבְנָה, אִמְרָ לָהֶם רַבֵּן גַּמְלִיאל לְחֻכְמִים, כְּלוֹם
וְהֵאֵם: יֵשׁ אִדָּם שְׁיֹדַע לְתַלְתְּן בְּרַבְּתָא הַזְּרוּקִים – הַמִּינִים, עָמַד
שְׁמוּאֵל תִּקְנֵן וְתִקְנִיהוּ.
לְשָׁנָה אַחֲרָת יֵרֵד לְפָנֵי הַתִּיבָה וְשִׁכְחָהּ,

גמרא

הָיָה מְהֵלֶךְ בְּסַפִּינָה אוֹ בְּאֶסְדָּא – רַפְּסוּדָה, כְּלוּמָר, עֲצִים רַבִּים
הַקְּשׁוּרִים יַחְדָּיו, וּמִשְׁטִין בְּנֹהַר כְּמוֹ סַפִּינָה, יִבְּוִין אֶת לְבֹו כְּגַדְּ בֵּית
קְרִישֵׁי הַקְּרִישִׁים.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה כְּמָה טַעֲמִים לְבֹאֵר כְּגַדְּ מַה נִּתְקְנוּ שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה
בְּרֻכּוֹת הֵלֵל: שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: הֵינִי וְ–אֵלּוּ שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה בְּרֻכּוֹת
שֶׁהוֹזַכְרוּ בְּמִשְׁנַתָּנוּ, כְּגַדְּ מִי נִתְקְנוּ. מִשְׁבִּיהַ הַגְּמָרָא: אִמְרָ רַבִּי הֵלֵל
בְּרִיה דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל פֶּר נַחֲמִי, כְּגַדְּ שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה אֲזַכְרוֹת שֶׁל שֵׁם
ה' שְׁאִמְרָ דּוּד מְזֻמּוֹר לְדוּד הָבִי לַה' בְּנִי אֵלִים הָבִי לַה' כְּבֹד וְעוֹ
וְכו' (תהלים כט א-א).
בִּיאור נוסף: רַב יוֹסֵף אִמְרָ, כְּגַדְּ שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה אֲזַכְרוֹת שֶׁל שֵׁם ה'
שְׁבִימְזוּר שְׁמַע.
בִּיאור נוסף: אִמְרָ רַבִּי תַּנְחוּם אִמְרָ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוי, כְּגַדְּ שְׁמוֹנָה
עֶשְׂרֵה חוֹלִיוֹת שְׁבִימְזוּר – שִׁישׁ בַּעֲמוּד הַשְּׁדָרָה שֶׁל כָּל אָדָם.
הַגְּמָרָא מְבָאֵרֵת אֶת דִּינֵי הַכְּרִיעוֹת שֶׁבְּתִפִּילָה: וְאִמְרָ רַבִּי תַּנְחוּם
אִמְרָ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוי, הַתְּפִלָּה תְּפִילַת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, צְרִיךְ
שְׁיִכְרַע בְּמִקְוֹמוֹת הָרְאוּיִים לָכֵן, עַד שֶׁיִּתְפַּקְּקוּ כָּל חוֹלִיוֹת שְׁבִימְזוּר
– עַד שִׁירָא אֵת הַפְּקִים שְׁבַעֲמוֹד הַשְּׁדָרָה, כְּלוּמָר, מִשְׁמַחֲמַת
הַכְּרִיעָה יִדְּוִי נִיבְרִים הַקְּשִׁרִים שֶׁל הַחוֹלִיוֹת.
עוֹלָא אִמְרָ, יֵשׁ לְכַרְעוֹ עַד כְּדִי שְׁלִיחָא אִסְרָ כְּגַדְּ לְבֹו – שִׁהִיוּ שְׁנֵי
קַמְטִים בְּבִשְׁרוֹ כְּגַדְּ לִיבּוֹ, וְכִינִיחָהּ בְּשֶׁר בְּרוּחַ אִיסָר.
רַבִּי חֲנִינָא אִמְרָ, בִּיּוֹן שְׁנַעֲנַע וְ–שִׁהִרְבִּין רִאשׁוֹ, שׁוּב אֵינּוּ צְרִיךְ
לְכַרְעוֹ. אִמְרָ רַבָּא, וְהוּא – דִּין זֶה שְׁאִמְרָ רַבִּי חֲנִינָא הוּא דּוּקָא

יום ראשון כ"ט טבת ה'תש"פ

לאו הניתק לעשה

חמץ ניתק לעשה של שריפה כמו נותר?
והביאור:

בתחילת הלכות תמורה כותב הרמב"ם, שהכלל שאין לוקין על לאו הניתק לעשה אינו אמור כאשר קיימים שני לאוים או כאשר מצוות העשה אינה שווה בכל הפרטים למצוות לא תעשה.

לפי זה ניתן להבין מדוע בחמץ פסק הרמב"ם שלוקים על האיסור למרות שמשויכת לו גם מצוות עשה: בחמץ יש הבדל בין העשה והלא תעשה – נשים פטורות מהעשה ('תשביטו') כי היא מצוות עשה שהזמן גרמא, אבל חייבות בלא תעשה ('בל יראה'), ובכגון זה אין העשה 'מנתק' את הלא תעשה.

(תעודי מלך א. עמ' רצ)

הלכות פסולי המוקדשין פרק יח, הלכה ט: אסור להותיר מן המזבח... והמותיר אינו לוקה - שחרי הכתוב נתקו לעשה, שנאמר: 'והנתיר ממנו עד בקר, באש תשרפו'. בגמרא (פסחים פד) נחלקו תנאים בדרשת הפסוק "לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרפו": לרבי יהודה כיון שבתחילה נאמר לא תעשה ("לא תותירו") ואחר כך עשה ("באש תשרפו") הכתוב מלמדנו שאין לוקים על לאו זה, ולרבי יעקב אין לוקים על איסור נותר בגלל שאין בו מעשה.

והנה, כאן פסק הרמב"ם כרבי יהודה שאין לוקים על נותר כי הוא לאו הניתק לעשה. וקשה: בהלכות חמץ ומצה (יא, ג) פסק הרמב"ם שאם קנה חמץ בפסח ועשה בו מעשה, לוקה. ונשאלת השאלה, מה נשתנה לאו זה מנותר והרי גם איסור

יום שני א' שבט ה'תש"פ

עבודת יום הכפורים בכהן גדול נשוי

של כל ישראל, אינה מועילה ליחיד אלא אם כן עשה תשובה. וטעם הדבר הוא כי עם היות שהשעיר שייך לכל הציבור כולו וכל יחיד ויחיד נכלל בציבור, עם זאת הכפרה צריכה לחול על כל יחיד בפני עצמו (בתנאי שעשה תשובה).

ועל פי הדגשה זו – שכפרת השעיר צריכה לחול על היחיד בפני עצמו – מובן מדוע הביא הכהן הגדול פר נוסף לכפרת עצמו (לקמן פ"ד ה"ד) ואינו נכלל בכפרת הכלל, כי נוסף להיותו איש הציבור כשלוחם ובה כוחם של כל ישראל יש לו גם מציאות פרטית, ולכן עליו להביא פר נוסף לכפרת עצמו.

וזה גם הסיבה לכך שהכהן הגדול צריך להיות נשוי וכולל את 'ביתו' ('זו אשתו') בכפרת עצמו, כי בכך משתמע שאת הפר שמביא לכפרת עצמו איננו מביא כנציג הציבור אלא כאיש פרטי.

(לקוטי שיחות לב עמ' 110)

הלכות עבודת יום הכפורים פרק א, הלכה ב: עבודת כל המשה עשר בהמות אלו תקריבין ביום זה... וכן שאר העבודות של יום זה... הכל בכהן גדול נשוי, שנאמר: 'ויקח בעדו ובעד ביתו', ביתו זו אשתו. לכאורה צריך להבין:

מדוע קבעה התורה שכל עבודות יום הכפורים צריכות להיעשות בכהן גדול נשוי דווקא, ובפרט שקודם לעבודות אלו "מפרישין אותו מאשתו כל שבעת ימים אלו" [קודם ליום הכפורים] (להלן ה"ב)? ויש לבאר:

שעיר של יום הכפורים מכפר על כל ישראל (רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"ב) והיודי שהכהן הגדול מתוודה הוא בשליחות כל ישראל. מצד שני, אין השעיר מכפר על כל עבירות שבתורה, אלא אם עשה תשובה (שם). כלומר, כפרת השעיר על הציבור כולו הנעשית על ידי הכהן הגדול שהוא שלוחם

יום שלישי ב' שבט ה'תש"פ

חשיבותו של העשן

והביאור:

בשאר ימות השנה צריך שיהיה בקטורת 'מעלה עשן', כמו יתר סממני הקטורת, אך ביום הכיפורים נדרשת התוצאה – שתעלה הקטורת עשן כחלק ממצוות ההקטרה, ולכן כתב הרמב"ם (לעיל פ"ד ה"א) שצריך הכהן להמתין עד שיתמלא הבית עשן ואז ייצא, משום שזהו גמר מצוות ההקטרה. ולפי זה, גם אם ישם בקטורת ביום הכיפורים את המעלה עשן, אך ימנע את העלאת העשן על ידי דבר אחר, חייב מיתה, כי החיוב אינו רק על חיסרון העשב המעלה עשן אלא על חיסרון העשן בפועל (הררי קדם א, סי' פו).

והטעם הפנימי לחשיבות עשן הקטורת ביום הכיפורים: בשונה מהקרבנות הבאים ממזינים הראויים למאכל אדם,

הלכות עבודת יום הכפורים פרק ה, הלכה כה: חסר מן הקטרת אחד מסממניה או מעלה עשן - חייב מיתה עליה, שנאמר: 'ולא מות, כי בעשן אראה'..

מבואר בדברי הרמב"ם שהמקטיר קטורת ביום הכפורים וחסר בה את עשב המעלה עשן, חייב מיתה כמו על חיסור אחד משאר סממני הקטורת.

אך בהלכות כלי המקדש (פ"ב ה"ח), לגבי הקטורת של שאר ימות השנה, כתב הרמב"ם: 'חסר אחד מסממניה חייב מיתה' ולא הזכיר את המעלה עשן. ומכך מובן, כי אף שגם בשאר ימות השנה הקטורת כוללת את העשב המעלה עשן (הלכה ב), ביום הכפורים יש לו חשיבות מיוחדת ולכן יש חיוב מיתה על חסרונו.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קכו

מאבה' שעל ידה נעשית לא רק שלילת והעברת זוהמת החטאים אלא הפיכתם והעלאתם לקדושה – 'זדונות נעשים כזכויות', נדרש שהקטורת תעלה עשן, המורה על עליית כל סממני הקטורת למעלה מעלה (לקוטי שיחות יד עמ' 127 ואילך).

הקטורת כוללת סממנים שאינם ראויים לאכילה, ואחד מהם (ה'הלכה') אף ריחו רע. ובפנימיות העניינים נרמזים בזה החלקים הנמוכים והירודים ברוחניות, וענינה של עבודת הקטרת הוא העלאתם לקדושה על ידי ההקטרה לה'. ולכן, ביום הכיפורים שעבודת התשובה היא 'תשובה

מעילה בדם קדשים לאחר שיצאו לנחל קדרון

שם ד"ה הוא) שהדם שיצא לנחל קדרון מועלים בו מן התורה, כי בית דין מקדישים אותו קדושת דמים. ולאחר פדיונו יכולים ליהנות ממנו, ולכן מותר למוכרו לגננים לזבל שדות כיון שהם פודים אותו כשאר קדשי בדק הבית הקדושים בקדושת דמים בלבד. וכן דעת ה'תוספות ישנים' (יומא שם, ד"ה עד כאן, בשם הר"י), שמועלים בו מדאורייתא. ומבאר שדברי הגמרא שקדושתו מדרבנן היינו שחכמים תיקנו שבית דין יקדשו את הדם שיצא לנחל קדרון בקדושת דמים, וכיון שחלה עליו קדושה מועלים בו מן התורה.

ובדעת הרמב"ם כתבו אחרונים (מרכבת המשנה, אור שמח ועוד) שדם קדשים שיצא לנחל קדרון מועלים בו מן התורה, ובספר 'תקנת עזרא' דייק כן מלשון הרמב"ם "יצא לנחל קדרון מועלין בו מפני שהיה נמכר לגנות, ודמיו הקדש". כלומר, כיון שנתפסת קדושה בדמי הפדיון (של הדם שנמכר) בהכרח שבית דין קידשוהו בקדושת דמים, וממילא מועלים בו מן התורה.

הלכות מעילה פרק ב, הלכה יא: כָּל דָּמֵי שְׁחִיטָה הַקְּדִישִׁים - אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ... עַד שִׁיִּצְאָ לְנַחַל קְדְרוֹן; יֵצֵא לְנַחַל קְדְרוֹן - מוֹעֲלִין בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה נִמְכָּר לְגָנוֹת, וְדָמֵי הַקְּדִישִׁים.

שנינו (מעילה יא, א): דם קדשים בתחילתו, לפני זריקתו על המזבח, אין מועלין בו (והנהנה מדם זה אינו חייב להביא אשם ולהוסיף חומש על התשלום), והגמרא לומדת דין זה מכמה פסוקים. אבל דם קדשים בסופו, לאחר זריקתו ויציאתו מהעזרה דרך אמת המים לנחל קדרון - מועלים בו.

ויש ראשונים (ה'מפרש' ד"ה יצא ותוספות ד"ה מאי במעילה שם. הראב"ד כאן) המפרשים על פי המובא בגמרא (יומא נט, ב), שדם שיצא לנחל קדרון מועלים בו מדרבנן (ואם נהנה אינו מביא קרבן ואינו מוסיף חומש), אבל מן התורה אין מועלים בו כי "אין לך דבר שנעשית מצוותו ומועלין בו", וחכמים גזרו בו מעילה לאחר שיצא לנחל קדרון "אבל במקדש אין מועלין בו אפילו מדרבנן לפי שאין גזרין גזירות במקדש" (מ'מפרש' שם). ומהר"י קורקוס הביא דעת רבינו חיים כהן (בתוספות יומא

יום חמישי ד' שבט ה'תש"פ

שליחות במעילה

מעל אבל האורחים לא מעלו, כי במעילת המשלח יצא הבשר לחולין, ואין מועל אחר מועל' (מעילה יט, ב) ויציאת ההקדש לחולין היא קיום המעשה, אבל בטביחה ומכירה יש שליחות לגבי חיוב המשלח אבל לקיום המעשה אין צורך בדין שליחות, כי השור טבוח לפנינו וכן בשליחות יד – יש שליחות לחייב את המשלח אבל קיום המעשה אינו תלוי בשליחות.

והרמב"ם כאן מבאר תחילה את ההלכה הקודמת: כאשר השליח קיים את שליחותו לתת לאורחים בשר מקדשי בדק הבית, מעל המשלח ולא האורחים כיוון שהשליחות חלה לענין קיום המעשה (המעילה הוציאה לחולין), וענין זה אכן שייך רק "במעילה לבדה".

ומוסיף לבאר גם את ההלכה השניה, כשהשליחות היא לתת לאורחים "בשר עולה וכיוצא בו - לא מעל אלא האוכל בלבד", כי בעולה קיים איסור נוסף על המעילה (ראה הל' מעה"ק פ"א ה"א), ובזה השליחות לא חלה (כי "אין שליח לדבר עבירה") בשתי המשמעותות: א. המשלח אינו חייב, ב. המעשה אינו חל, ומאחר שההוצאה לחולין נעשתה רק על ידי האוכלים, "לא מעל אלא האוכל בלבד".

הלכות מעילה פרק ז, הלכה ב: אִם הָיוּ בָשָׂר עוֹלָה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, לֹא מוֹעֵל אֱלָא הָאוֹכֵל בְּלִבָּד; שֶׁהָיָה הוּא חַיִּב בְּאִסּוּר אַחֲתָהּ, יִתֵּר עַל הַמַּעֲלָה; וּבְכָל תַּחֲוָה בָּלָה אֵין שְׁלִיחַ לְדַבֵּר עֲבֵירָה, אֱלָא בַּמַּעֲלָה לְבַדָּהּ.

הקשו האחרונים (נודע ביהודה מהר"ק אה"ע סי' עה, שער המלך ועוד):

בגמרא (קידושין מב, ב) מבואר שבשלושה דברים ריבתה תורה שליחות לדבר עבירה: א. מעילה - השולח שליח למעול בקדשים. ב. טביחה ומכירה - גנב שור או שה ושלח שליח לטבחו או למכרו. ג. שליחות יד – שלח שליח לשלוח יד בפיקדון שאצלו. ואף הרמב"ם הביאם להלכה (הל' גביה פ"ב ה"י. הל' גור"א פ"ג ה"א). ואם כן מדוע כתב כאן "אין שליח לדבר עבירה אלא במעילה לבדה"?

ומבאר ה'נודע ביהודה':

לדין 'אין שליח לדבר עבירה' יש משמעות כפולה: א. אין המשלח חייב על מעשה השליח. ב. המעשה שתלוי בשליחות אינו חל.

ובשלושת הדברים האמורים, מעילה יוצאת מן הכלל בכך שהמשלח חייב וגם המעשה קיים, ולכן האומר לשלוחו תן בשר הקדש לאורחים והשליח נתן והאורחים אכלו, המשלח

יום שישי ה' שבט ה'תש"פ

שחיטת הפסח ליחיד

ומה שכתב הרמב"ם "יחיד ששחט את הפסח..." (לשון של ידעבד) אף שמותר לכתחילה, הרי זה משום שסיים "ומשתדלין שלא ישחט לכתחילה", אבל אין זה מצד הדין אלא לזירוז בעלמא (ליקוטי הלכות, פסחים צא, א, זבח תודה ד"ה אין שוחטין).

והנה, לדעת הרמב"ם שחיטת הפסח ליחיד כשרה רק אם יכל לאכול את כולו, כדי שלא יגרום לפסח לבוא לידי 'נותר', כמו שכתב להלן (ה"ד) שאין שוחטים את הפסח בחבורה שכולה חולים או זקנים 'הואיל ואכילתם מעוטה שמא ישאירו הפסח ויביאוהו לידי פסול' (נותר).

אבל לדעת רש"י (פסחים שם ד"ה ואפילו) שוחטים את הפסח ליחיד (לרבי יוסי) אף אם אינו אוכל אלא רק כזית ממנו כמו שפירש את דין המשנה (שם, אליבא דרבי יוסי) שגם חבורה של מאה איש ורק אחד מהם אוכל כזית שוחטים עליהם את הפסח, ואף שאחר כך יבוא לידי 'נותר', אין לחוש לזה כיון שהוא אנוס (ליקוטי הלכות שם).

הלכות קרבן פסח פרק ב, הלכה ב: ויחיד ששחט את הפסח לעצמו - פשר; והוא, שיהיה ראוי לאכול את כלו. ומשתדלין שלא ישחט לכתחילה על יחיד, שנאמר: "עשו אתו". לדעת רבי יהודה אין שוחטים את הפסח על היחיד, ורבי יוסי מתיר (פסחים צא, א). וכתב הכסף משנה 'שהרמב"ם פסק כרבי יוסי. ולפי זה תמה על המשך דבריו 'ומשתדלין שלא ישחט לכתחילה על יחיד', הרי לדעת רבי יוסי מותר לכתחילה ליחיד לשחוט את הפסח?

וביאר:

לענין פסח שני מבואר בגמרא (שם צה, א) שלפי רבנן יש להשתדל שהיחיד לא ישחט את הפסח כי דורשים את הפסוק 'ככל חוקת הפסח יעשו אותו' (שנכתב בלשון רבים, רש"י). ו"כמה דאפשר לאהדורי (שישחטו אותו לפחות שנים) מהדרינן". והדברים אמורים לפי רבי יוסי שאף שמתיר לשחוט את הפסח על היחיד, יש להשתדל שאדם נוסף ישתתף בפסחו, כי לדעת רבי יהודה אין לשחוט כלל את הפסח על היחיד ולא די בהשתדלות.

שבת קודש ו' שבט ה'תש"פ

פסח שני - רגל בפני עצמו

מובן שאם כן הקריב בשני נפטר בכך מהכרת על אי הקרבת פסח ראשון, כי פסח שני מתקן חיסרון זה.

יתירה מכך: דווקא לדעת רבי שפסח שני הוא 'רגל בפני עצמו' מודגש יותר כיצד בכוחו לתקן את חסרונו של הפסח הראשון, כי לפי הדעה שפסח שני הוא 'תשלומין דראשון' עיקר זמן הפסח הוא בפסח ראשון אלא שהאדם יכול לתקן את החסרון באמצעות הקרבה אחר כך שלא בזמנו, אך לדעת רבי שזהו 'רגל בפני עצמו', הרי התורה נתנה בנוסף לפסח ראשון רגל נוסף, וכאשר מקריב את הפסח ביום זה מתקיימת בכך מצות הקרבת הפסח במועדו ממש, והחיסרון מתוקן בשלימות.

ובכך מבואר דיוק הלשון 'רגל בפני עצמו', ולא רק 'מצות עשה בפני עצמו' (כלשון הרמב"ם בהלכה הקודמת שהקרבת פסח שני דוחה את השבת כי 'שחיטת פסח זה מצות עשה בפני עצמו') שכן בכך באה לידי ביטוי העובדה שאין זה רק חיוב בפני עצמו ביחס לאדם, אלא גם ביחס לזמן עצמו, הנחשב מועד הקרבת הפסח ממש.

(לקוטי שיחות יח עמ' 126 ואילך)

הלכות קרבן פסח פרק ה, הלכה ב: מי ששגג או נאנס ולא הקריב בראשון - אם הזיד ולא הקריב בשני, חייב כרת; ואם שגג או נאנס אף בשני, פטור. הזיד ולא הקריב בראשון, הרי זה מקריב בשני; ואם לא הקריב בשני - אף על פי ששגג, הרי זה חייב כרת.

בגמרא (פסחים צג, א) יש שתי דעות בגדרו של פסח שני: לדעת רבי נתן הוא 'תשלומין לראשון', ולדעת רבי הוא 'רגל בפני עצמו'.

וההשלכה מכך היא לגבי אדם שלא הקריב פסח ראשון בשוגג, ובפסח שני לא הקריב במזיד: לדעת רבי נתן אינו חייב כרת כי בזמן עיקר החיוב בפסח ראשון היה שוגג, ואילו לדעת רבי חייב כרת משום שהקרבת פסח שני היא חיוב בפני עצמו וכיון שלא קיים חיוב זה, חייב כרת.

והרמב"ם פוסק כדעת רבי שאם הזיד ולא הקריב בשני חייב כרת, כי פסח שני הוא חיוב בפני עצמו, אך עם זאת יש ללמוד מדבריו שנחשב גם כהשלמה לפסח ראשון שהרי כתב שאם 'הזיד ולא הקריב בראשון הרי זה מקריב בשני, ואם לא הקריב בשני, אע"פ ששגג הרי זה חייב כרת'. ומזה

ואפילו כאשר הוא מוותר על ההתעסקות בדרכי הטבע (ביודעו ש"ברכת ה' היא תעשיר",
ודרכי הטבע הם רק כלי וללבוש ל"ברכת ה'") ומקיים תורה ומצוות בהידור ובלי חשבונות,
הרי זה אצלו באופן של "ולאום מלאום יאמץ", באופן של מלחמה והתגברות על הנפש
הבהמית, וכתוצאה מזה, הרי תמיד נשארת האפשרות של "ולאום מלאום יאמץ"⁵⁸, של צד
המנגד ח"ו.

אבל כ"אשר תעשה" אינו תופס מקום אצלו, והוא עושה כן רק בכדי לקיים את ציווי
הבורא, אזי זה גופא נעשה ענין של עבודת ה'. שה"וכל מעשיך"⁵⁹, וה"בכל דרכיך"⁶⁰ אינם
נפרדים מ"לשם שמים"⁶¹ ומ"דעהו"⁶², אלא הם חדורים ב"לשם שמים" וב"דעהו" עד שכולא
חד.

ומכיון שאצלו אין מציאות מלבד רצון העליון, אזי מובן, שמצוה אחת אינה יכולה להיות
בסתירה למצוה אחרת, ואדרבה, "מצוה גוררת מצוה"⁶³.

ד. והנה ההנהגה באופן השני אינה מתחילה במעשה בפועל, שהיצר הרע משדל
מלכתחילה את היהודי לעבור ח"ו על הרצון העליון, אלא זה מתחיל מ"חוט השערה"⁶⁴.
היום, בהתחלה, היצר הרע מעמיד פנים כמי שמסכים שההתעסקות בדרכי הטבע אסור
שתהי' בסתירה לקיום תומ"צ, והוא רק מדגיש שהתורה נותנת מקום וחשיבות לטבע, אבל
למחר" סוף סוף, הוא עושה את דרכי הטבע לעיקר.

וכפירוש כ"ק מו"ח אדמו"ר⁶⁵ על מאמר חז"ל⁶⁶ "כך אומנתו של יצר הרע היום אומר לו
עשה כך, ולמחר אומר כו' עד שאומר לו עבוד ע"ז": היצר הרע אינו מתחיל בשידול יהודי
לעשות ההיפך מרצונו האמיתי⁶⁷ (ולעבור ח"ו על הרצון העליון), אדרבה, הוא אומר לו "עשה
כך" – הוא מסכים שהיהודי יקיים תומ"צ, והוא מסביר לו כיצד זה מתקבל עפ"י השכל של נפש
הבהמית והיצר הרע, ועי"ז שהוא מכניס את מציאותו בקיום התומ"צ של היהודי, הוא מרגיל
אותו שיזדקק להסכמתו, ובכך מביא אותו ש"למחר אומר כו' עד שאומר לו עבוד ע"ז".

ולכן הדרך להישמר כדבעי מתחבולות היצה"ר אינה ע"י עבודה שעפ"י טעם ודעת, כי
טעם ודעת נותן מקום למציאות הטבע, אלא ע"י ביטול ומסירות נפש לרצון העליון, למעלה
מטעם ודעת, שאז אין אצלו כל מציאות מלבד רצון העליון.

ע"ד המבואר לעיל (ס"א) בענין "טוב לחסות בהוי' מבטוח באדם", שמצד בחי' "בטוח
באדם (העליון)" – בחי' ממלא כל עלמין, צריכה להיות השתדלות בדרכי הטבע, כי לגבי
מדריגה זו יש לדרכי הטבע תפיסת מקום. משא"כ מצד "לחסות בהוי'" – בחי' סובב כל
עלמין, אין לדרכי הטבע כל תפיסת מקום, ולכן הסדר הוא ש"והוא יכלכלך" – שהוא נותן גם
את הכלים בדרכי הטבע⁶⁸.

(58) ל' הכתוב תולדות כה, כג. וראה תניא פי"ג.

(59) אבות פ"ב מ"ב.

(60) משלי ג, ו.

(61) אבות שם.

(62) משלי שם.

(63) אבות פ"ד מ"ב.

(64) לשון חז"ל סוכה נב, א.

(65) ד"ה א"ר אושעיא תרפ"ט פ"ז (סה"מ קונטרסים ח"א לו, א). וראה לקו"ש ח"ג ע' 900.

(66) שבת קה, ב.

(67) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(68) מלקו"ש ח"ח ע' 294 ואילך (משיחת ש"פ בלק ה'תשכ"ג).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ט טבת ו' שבט ה'תש"פ

יום ראשון כ"ט טבת ה'תש"פ

הלכות פסולי המקדשין

פרק שבעה עשר

(1) יבאר דמים הניתנים על מזבח החיצון והפנימי שנתן מהם מתנה ראשונה במחשבה נכונה, והשנית במחשבה בלתי נכונה.

א. כל הדמים הנתנים על מזבח החיצון שנתן מהם מתנה ראשונה במחשבה נכונה, ונתן מתנה שניה ואילך במחשבת שנוי השם או במחשבת המקום או מחשבת הזמן - הרי זה כפר והרצה הקרבן. ואם נתן את הראשונה במחשבת הזמן והשלים המתנות במחשבת המקום - הרי זה פגול³; שמתנה ראשונה היא העקרה. אבל כל הדמים הנתנים על מזבח הפנימי, הואיל וכלן מעפכין זה את זה כמו שבארנו, אם נתן אחת מהן שלא בתקנה אלא הפסיד בה המחשבה, אף על פי שנתן כל השאר בתקנה - הוצח פסול⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הדמים הניתנים על המזבח החיצון שנתן מהם מתנה ראשונה במחשבה ראשונה... הרי זה כיפר... אבל כל הדמים הניתנים על המזבח הפנימי... וכולן מעכבין זה את זה... אם נתן אחת מהן שלא בתקנה... הוצח פסול".

ההוראה בעבודת ה' מהלכה זו: המזבח החיצון והפנימי בעבודת האדם הם העניינים החיצוניים והפנימיים, היינו קיום המצוות ולימוד התורה. קיום המצוות קשור עם דברים גשמיים שבעוה"ז, כמו למשל מצות צדקה שעם היותה קשורה ל"החיית נפש העני", מכל-מקום מדובר על ממון גשמי.

בשני המזבחות ישנו עניין של מתן דמים, היינו חיות והתלהבות שבלב, כי גם עניינים של פנימיות הלב וגם עניינים הקשורים לחיצוניות הלב צריכים להעשות בחיות ובהתלהבות. אלא שבעניינים החיצוניים, היינו קיום המצוות "מתנה ראשונה היא העיקר", כלומר הגישה הכללית צריכה להיות מחשבה נכונה לקיום רצון ה', שזהו תוכנו של מצוות "אשר קדשנו במצותיו וצונו", ובה צריכה להיות זהירות יתירה שלא יתערב עניין אחר בזה, אבל אחר שפעל זאת במחשבה הראשונה גם אם יתערב עניין בלתי רצוי, אין ביכולתו לפסול את העבודה, כי העניין הלא רצוי אינו מפנימיותו של יהודי כי-אם מדבר חיצוני שאינו קשור בו, או מ"הגוי אשר בקרבך". אבל בענייני פנימיות הלב צריכה להיות זהירות יתירה, ו"כולן

מעכבין זה את זה", כי בעבודה של פנימיות הלב צריכה להיות זהירות על כל פרט ופרט, וככל שהעניין נעלה יותר כך פוגם בו עניין פחות יותר, על-דרך תלמיד-חכם שנמצא רב על בגדו, משא"כ אצל מי אינו תלמיד-חכם שאינו כלום.

כך גם בלימוד התורה צריכה להיות זהירות יתירה שלא יתערב בו עניין בלתי רצוי, שלא יבוא ח"ו לידי מצב ש"מגלה פנים בתורה שלא כהלכה", כי בעניינים של "תורת אמת" שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה "אפילו נתן אחת מהן שלא כתיקנה, הוצח פסול".

(על-פי י"ן מלכות' ספר עבודה סימן נח)

(2) ואין הבעלים צריכים להביא קרבן אחר. (3) ואף על פי שאמרנו למעלה בפרק טז הלכה א שאם עירב מחשבת המקום עם מחשבת הזמן פסול ואינו פיגול. (4) ולפיכך מחשבת המקום במתנות האחרות אינה מבטלת את הפיגול שהרי קרב המתיר כמצוותו. (5) כאן אין המדובר במחשבת הזמן שדיניה מבוארים בהלכה הסמוכה.

ב. חשב בראשונה מחשבת הזמן ושם בשאר, או שנתן כלן בתקנה חוץ מן האחרונה שנתן במחשבת הזמן? - הרי זה פסול ואינו פגול, עד שיזהר⁸ במחשבת הזמן; שהרי כלן במתנה אחת הן⁹.

(6) משמיענו רבינו, שאין אנו אומרים: "על דעת מחשבה הראשונה הוא עושה". (7) אין אנו אומרים שהמתנה האחרונה היא הקובעת. (8) כולן. (9) ואין מפגלים בחצי מתי.

ג. טבילת אצבע בדם החטאות הפנימיות¹⁰ מפגלת. כיצד? חשב בשעת טבילת אצבע בדם מחשבת הזמן - הרי זה כמתחשב בשעת ההזה.

(10) דם חטאות הפנימיות מזה הכהן באצבעו על מזבח הפנימי שבהיכל וטובל אצבעו לפני כל הזייה בדם שבמזרק ככתוב בתורה (ויקרא ד, ו): וטבל הכהן את אצבעו.

ד. היה עומד בעזרה וחשב מחשבת הזמן בחטאות הנעשות בפנים בדבר הנעשה בפנים - אינו פגול. חשב בדבר הנעשה בחוץ - הרי זה פגול.

ה. כיצד? היה עומד בעזרה¹¹ ואמר: הריני שוחט להזות דמו למחר - אינו פגול; שההזיה לפנים בהיכל.

(11) לגבי היכל חוץ היא.

ו. היה עומד בהיכל ואמר: הרי אני מזה לשפך שירים¹² למחר - אינו פגול; שהרי חשב

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ט טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

30 זריקה בין לאחר זריקה - אותה החלה ואותו הסדר
31 אסור, והטהור בטהרתו יאכל.

32 יד. חשב בעבודת אחד משני הכבשים שיאכל כזית
33 משתי הלחם למחר, וכן אם חשב בהקטרת אחד
34 משני הבזיכין שיאכל כזית מלחם הפנים למחר -
35 הרי הלחם פסול ואינו פגול; עד שישחשב בכל
36 המתיר, שהוא עבודת שני הכבשים¹⁸ והקטרת שני
37 הבזיכין¹⁹.

18 לפי שאין הלחם נותר באכילה אלא בהקרבת שניהם.
19 ולפני הקטרת שניהם אסור לאכול את לחם הפנים.

38 טו. שחט אחד וחשב לאכל חצי זית מחלה זו
39 למחר, ושחט השני וחשב לאכל חצי זית מחלה
40 שניה למחר - הרי אלו מצטרפין לפגול²⁰. והוא
41 הדין בשני הבזיכין עם שני הסדרים.

20 שהרי חשב בכל המתיר. ואין זה דומה להקטיר
שומשום שפסק למעלה בפרק טז הלכה ט, שאינו פיגול
אלא פסול, מפני ששם המדובר בהקטרה ואין דרך הקטרה
בכך, אבל כאן אנו עוסקים בחישוב בשעת שחיטה.

42 טז. חשב באחד משני הכבשים מחשבת הזמן,
43 ועשה השני במחשבה נכונה - זה שעשאהו
44 במחשבת הזמן פגול²¹, והשני פשוט²².

21 הלחם מתקדש בשחיטת שני הכבשים ולפיכך שחיטת
כבש אחד אינה מפגלת את הלחם, אבל הכבש עצמו
מתפגל, שהרי הכבש השני אינו מתיר שלו. (22) ואין זה
דומה לדינים שבהלכות יאיב, מפני שכל כבש הוא קרבן
בפני עצמו והשני אינו מתיר שלו.

45 יז. שחט אחד מהן וחשב בשעת שחיטתו שיאכל
46 מבשר השני למחר - שניהן פשרים; שאין מחשבתו
47 מזה על זה²³.

23 "אין מתיר מפגל את המתיר" (שם יג:).

48 יח. שני כבשי עצרת אין מקדשין את הלחם אלא
49 בשחיטה²⁴. כיצד? שחטם וזרק דמם במחשבת שני
50 השם - לא קדש הלחם. שחטן לשמן וזרק דמם
51 שלא לשמן - הלחם קדוש ואינו קדוש²⁵. שחטן
52 שלא לשמן, אף על פי שזרק לשמן - לא קדש
53 הלחם.

24 כרבי נגד דעת ר' אלעזר בר' שמעון, כלל הוא בדינו:
"הלכה כרבי מחבירו". (25) לשון הברייתא שם ולא פירש
רבינו מה זה "קדוש ואינו קדוש". ובגמרא שם חולקים בזה
אביי ורבא ומובן שרבינו פוסק כרבא שאמר: "אינו נותר
לכהנים", פירוש, אסור באכילה.

54 יט. שתי הלחם שיצאו בין שחיטה לזריקה, וזרק
55 דם הכבשים במחשבת הזמן - נתפגלו שתי הלחם

1 בפנים בדבר הנעשה בחוץ. אבל אם היה עומד
2 בעזרה ושחט והוא מחשב לשפוך שירים למחר
3 או להקטיר אמורין¹³ למחר - הרי זה פגול;
4 שהרי חשב בחוץ בדבר הנעשה בחוץ.

12 שיירי דם חטאות הפנימיות נשפכים אל יסוד מזבח
החיצון, אף על פי ששפיכת שירים אינה מעכבת - מפגלים
בה מפני שהיא אכילת מזבח. (13) אימוריהן מקטירים גם
כן על מזבח החיצון.

5 ז. התודה מפגלת את הלחם, והלחם אינו מפגל את
6 התודה. כיצד? השוחט את התודה והוא מחשב
7 שיאכל מבשרה או יזרק דמה או שיקטיר אמוריה
8 למחר - הזבח עם הלחם פגול. אבל אם חשב לאכל
9 מן הלחם למחר - הלחם לבדו פגול, וזבח התודה
10 אינו פגול¹⁴.

14 והטעם נאמר בגמרא שם: לחם גלל תודה ואין תודה
גלל לחם. פירוש, הלחם הוא טפל לתודה ולכן אם נתפגלה
התודה נתפגל גם הלחם, אבל לא להיפך.

11 ח. וכן הדין בשני כבשי עצרת עם שתי לחם הבאות
12 עמהן: שאם חשב מחשבת זמן בכבשים - נתפגלו
13 שתי הלחם; חשב שיאכל משתי הלחם למחר -
14 שתי הלחם פגול, והכבשים אינן פגול. חשב באחת
15 מארבע העבודות לאכל כזית מבשר הזבח עם
16 הלחם¹⁵ למחר - הלחם לבדו פגול, והתודה או
17 הכבשים אינן פגול.

15 פירוש, כחצי זית בשר וכחצי זית לחם (כסף משנה).

18 ט. המקטיר שני בזיכי לבונה שעם לחם הפנים
19 וחשב בשעת הקטרתן שיאכל לחם הפנים
20 למחר - הרי הלחם פגול¹⁶.

16 זה פשוט, שהרי הקטרת הבזיכין מתירה את הלחם
לאכילה.

21 י. השוחט שני כבשי עצרת וחשב לאכל אחת משתי
22 החלות למחר - שתיהם פגול.

23 יא. הקטיר שני הבזיכים והוא מחשב לאכל אחד
24 משני הסדרים¹⁷ למחר - שני הסדרים פגול.

17 לחם הפנים נערך על השולחן בשתי מערכות או שני
סדרים, ששה לחמים בכל סדר. מובן שגם אם חישב על
לחם אחד, שני הסדרים פיגול.

25 יב. וכן אם חשב מחשבת הזמן באחת מחלות
26 התודה או באחת מחלות מנחת מאפה התנור
27 - הרי כל החלות פגול.

28 יג. אבל אם נטמאת אחת משתי החלות או אחד
29 משני הסדרים או אחת מחלות התודה, בין לפני

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ט טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סנהדרין (שם). וכל פסולי המוקדשים ענין אחד הם, ולכן אין זה לאו שבכללות. ראה החינוך הוצאת מוסד הרב קוק, מצוה תעח.

ה. וכן קדשים שהוטל בהם מום⁸, האוכל מהם²⁰ פזית - לוקה⁹. הרי הם בכלל כל תועבה¹⁰, עד שיוכל להם מום אחר ויאכלו במומן¹¹, כמו שבארנו¹². וכל שפסולו מספק - אין לוקין עליו²³.

(8) בידי אדם מישאל. (9) אם אכל לפני פדיונם (ראה לקמן בהערה הבאה). (10) בספרי שם שנינו: "ר' אליעזר אומר, מנין לצורם אוזן בכור ואוכל ממנו, שעובר בלא-תעשה? ת"ל (דברים יד, ג): לא תאכל כל תועבה. אחרים אומרים: בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר, נאמר כאן תועבה, ונאמר להלן (שם יז, א) לא תזבח... אשר יהיה בו מום כי תועבת וגו', מה תועבה האמורה להלן בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר, אף תועבה האמורה כאן בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר". וסובר רבינו, שלדעת "אחרים" נכלל בלאו זה מטיל מום בקדשים אחרים, אבל אינו כולל צורם אוזן בכור, ואינו אסור באכילה מן התורה אלא משום קנס מדרבנן. וקבל רבינו דעת "אחרים" בדין בכור, מפני שכל הסוגיא בבכורות לד: עומדת בשיטה זו, ולפיכך פסק בפרק ב מהלכות בכורות הלכה ז, שהמטיל מום בבכור אסור לאוכלו על מום זה משום קנס, כלומר מדרבנן, ובפסולי המוקדשים פסק כאן - לוקה. ומה בין בכור לפסולי המוקדשים? בכור בעל מום אינו צריך פדיון ופקעה קדושתו, והרי בחולין אין המום תועבה, ולפיכך מותר מן התורה וחכמים קנסוהו, אבל קדשים אחרים שהוממו לא פקעה קדושתם לגמרי וצריכים פדיון, ולפיכך גם אחרי הטלת המום ממשיכים להיות תועבה עד שיפדו, ויצאו לחולין. ולאחר פדיונם מותרים מן התורה, ומוכן מאליהם שגם בפסולי המוקדשים קנסוהו רבנן, כמו בצורם אוזן בכור, שלא יפדו במום זה עד שיוממו מאליהם שנית, כמו שמסיים רבינו כאן (ודברי רבינו אלה מוכיחים נכוונות ההסבר שלנו, שאם לא כן למה מותרים באכילה אחרי שנפל בהם מום אחר, וכי איסור "לא תאכל כל תועבה" להיכן הלך?). ראה רש"י על התורה פסוק זה, ור' אליהו מזרחי שם, ומשנה-למלך פ"ד מהלכות בכורות ה"א ד"ה ודע, וד"ה הכלל. וראה זית רענן על ילקוט שמעוני סימן תתצא שכתב בדעת אחרים שהמדובר לפני פדיונם. ונראה שהתכוון למטיל מום בקדשים, כדעת רבינו כאן וכפי שביארנו. (11) בכור כדינו בלי פדיון, ושאר הקדשים כדינם אחר שיפדו. מן התורה מותר לפדותם אפילו על המום שהטיל, אבל משום קנס אסור. ומפני שכאן מדבר על היתר אכילה, מצריך מום אחר. וכולל כאן בכור ושאר קדשים, שבזה דינם שווה. (12) בהלכות בכורות פרק ב הלכה ז (יש להניח, שרבינו כתב הלכה זו אחרי כתבו הלכות בכורות).

ו. כל קרבן שנתפגל במחשבת הזמן כמו שבארנו²⁴, כל האוכל ממנו פזית במזיד - חייב כרת¹³; שנאמר: והקפיש האוכל ממנו עונה תשא¹⁴. ואם אכל ממנו בשגגה - מביא חטאת קבועה¹⁵.

1 אף על פי שהן בחוץ; שהזריקה מועלת ליוצא²⁶ אף על פי שעדיין הוא בחוץ.
2

(26) כר' עקיבא שם בברייתא, שזריקת הדם קובעת בפיגול גם את הלחם אף על פי שאינו מגוף הזבח. ורק לחומרא פוסק רבינו שהלחם כגוף הזבח. אבל לקולא לא, ולפיכך כשזרק שלא לשמו הלחם אסור באכילה אף על פי שבשר הכבש מותר באכילה.

3 כ. כבשי עצרת ששחטן לשמן ואבד הלחם: אם זרק דמן לשמן - הרי אלו פסולין²⁷; זרק דמן במחשבת הזמן אחר שאבד הלחם - הרי אלו ספק אם התירו²⁸ באכילה²⁹ או לא התירו³⁰.
4
5
6

(27) שהלחם מעכב את הכבשים. (28) הכבשים. (29) כשלמים שזרק דמם שלא לשמן ואבדת הלחם אינה אוסרת אותם, מפני שאין דינם ככבשי עצרת הטעונים לחם. (30) מכיוון שהוקבעה זיקתם ללחם נפסלו על ידי אבידת הלחם, ואין מחשבת שלא לשמן מוציאה אותם מזיקתם.

פרק שמונה עשר

(1) יבאר המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים, האוכל מקרבן שנאמר עליו שהוא פסול או פיגול או קדשים שהוטל בהם מום.

7 א. כל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים - הרי זה עובר בלא תעשה, שהרי הוא אומר: לא יחשב².
8
9

(2) כרבי ינאי, וזכאים כט:

10 ב. מפי השמועה למדו, שבכלל דין זה שלא נפסיד הקדשים במחשבה, שהרי זה דומה למטיל מום בקדשים. ואף על פי כן אינו לוקה³, שאין המחשבה מעשה⁴.
11
12
13

(3) אע"פ שהמטיל מום בקדשים - לוקה (פרק א מהלכות איסורי מזבח הלכה ז). (4) וכל לאו שאין בו מעשה, אין לוקין עליו (פי"ח מה' סנהדרין ה"ב).

14 ג. כל קרבן שנאמר שהוא פסול, בין שנפסל במחשבה בין במעשה בין שארע בו דבר שפסלו, כל האוכל ממנו פזית במזיד - לוקה. שנאמר: לא תאכל כל תועבה⁵;
15
16
17

(5) כדעת אחרים בספרי פרשת ראה פסקה צט. ראה בהערות בהלכות ד"ה.

18 ד. מפי השמועה למדו⁶, שאין הפתוב מזהיר אלא על פסולי המקדשין.
19

(6) בספרי שם, למדו זאת מגזירה-שוה, ורבינו מגדיר כל גזירה-שוה "מפי השמועה", מפני שאין אדם דן גזירה-שוה אלא אם למדה מפי רבו. (7) רבינו מדגיש, שכתוב זה אינו כולל איסורים אחרים אלא פסולי המוקדשים בלבד, כרי שלא יוקשה לך הלא אין לוקין על לאו שבכללות (הל'

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ט טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במשנה שם. ואע"פ שהקרבן מתירו אינו מתפגל. מפני שיכול להביא את הנסכים לאחר זמן, אינם תלויים בקרבן. (22) מתנדים יין, משנה מנחות קד: (23) פרק ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ב. והרי זה דומה למנחת נסכים.

ט. אסור להותיר מבשר הקדשים לאחר זמן אכילתו, שנאמר בקרבן תודה: לא תותירו ממנו עד בקר, והוא הדין לשאר הקדשים כלם.²⁴ והמותיר אינו לוקה, שהרי נתקן הכתוב לעשה²⁵, שנאמר: והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו.

(24) בתורת כהנים פרשת צו פ"ב מרבה כל הקרבנות, אמנם בתו"כ שם מדובר על פיגול, אבל גם להותיר למדים מכאן, שהרי איסורו נכתב באותה פרשה. (25) פסחים פד. טעמו של ר' יהודה שם הוסבר שלוקין על לאו שאין בו מעשה. ותמוה למה הוצרך רבינו לנימוק זה, הלא לדעתו אין לוקין על לאו שאין בו מעשה (כסף-משנה).

י. האוכל פזית מבשר קדשים שנותר: במזיד - חייב פרת, בשוגג - מביא חטאת קבועה; שנאמר: ואכליו עונו ישא פי את קדש ה' חלל ונכרתה. ומאימתי יתחייב פרת על אכילת הנותר? אם קדשי קדשים הם²⁶ - חייב עליהן מאחר שיעלה עמוד השחר²⁷; ואם קדשים קלים הם²⁸ - חייב עליהן משקיעת החמה של יום שני²⁹, שהוא תחלת הלילה של יום שלישי. והיכן הזהיר הכתוב על הפגול ועל הנותר? במלואים³⁰. שהרי נאמר שם: לא יאכל פי קדש הם³¹ - להזהיר על כל שפסולו בקדש³² שהוא בלא תעשה על אכילתו.

(26) שנאכלים ליום ולילה. (27) אע"פ שנאכלים רק עד חצות הלילה, אינם נעשים נותר עד שיעלה עמוד השחר, תוספתא זבחים פרק ו הלכה ז. (28) הנאכלים לשני ימים ולילה שביניהם, חוץ מתורה ואיל נזיר שנאכלים ליום ולילה, ודינם לענין זה כקדשי קדשים. (29) תוספתא שם ור' יוחנן זבחים נו: (30) קרבנות שקרבו כשנכנסו אהרן ובניו לעבודה במשכן. (31) כנראה הכוונה לכתוב השני "לא יאכל כי קודש הוא." "הם" נאמר בזר, ולא בפסולי קודש. (32) פסחים כד.

יא. והפגול והנותר מצטרפין³³ זה עם זה לכזית. וכל הפגולים והנותרין מצטרפין³⁴.

(33) במשנה מעילה יז: שנינו הפיגול והנותר אין מצטרפים מפני שהן שני שמות. ובגמרא שם אמר שמואל שהמשנה מדברת בטומאת ידים, אבל לאיסור אכילה מצטרפים. פירוש, אם אכל כחצי זית מזה וכחצי זית מזה בשוגג חייב חטאת, ובמזיד והתרו בו חייב מלקות. (34) משנה שם טו: ושם הגירסא: "כל הפיגולים וכל הנותרים מצטרפים זה עם זה", ואפשר לפרש שפיגולים בפני עצמם ונתורות בפני עצמם, כגון פיגול מזבח וממנחה או מעולה ושלמים, וכן נתורות משני מינים. אבל פיגול ונותר שהם משני מינים אין מצטרפים, מפני שהם חלוקים גם במין וגם בשם האיסור.

(13) משנה כריתות ב. (14) בתורת כהנים פרשת צו פרק יג, למדו גזירה-שוה מנותר, שנאמר בו (ויקרא י, ח): "ואוכליו עונו ישא", ונאמר בו "ונכרתה הנפש ההיא". (15) בין עני ובין עשיר מביא קרבן בהמה.

ז. אין חיבין¹⁶ פרת אלא על אכילת דברים שהתירו¹⁷, בין לאדם בין למזבח; אבל אם אכל מן המתיר עצמו¹⁸ - אינו חייב פרת, אלא לוקה באוכל פסולי המקדשין שאין בהם פגול. כיצד? מנחה שנתפגלה, האוכל פזית משרייה במזיד - חייב פרת; אבל אם אכל מן הקמץ שלה או מן הלבונה - אינו חייב פרת, לפי שהן הן המתירים את השירים לאדם. וכן זבח שנתפגל, האוכל פזית מבשרו או מאמוריו או מבשר העולה - חייב פרת; אבל אם אכל פזית מן הדם - אינו חייב עליו משום פגול. שהדם מתיר את האמורין לקרב למזבח, והאמורין מתירין את הבשר לאדם. ודם העולה מתיר בשרה למזבח. ודם חטאת העוף מתיר בשרה לפהגים. ודם עולת העוף מתיר בשרה למזבח. ודם חטאת הנשרפות מתיר אמוריהם למזבח, לפיכך חיבין על אמוריהן משום פגול. הקמץ והלבונה מתירין השירים לפהגים. שני כבשי עצרת מתירין שתי הלחם¹⁹ לפהגים. וכן שני זיכיי לבונה מתירין לחם הפנים לפהגים. אבל דברים שאין להם מתירין, כגון בשר חטאות הנשרפות²⁰ ומנחות הנשרפות - אינן מתפגלין לעולם.

(16) משנה זבחים מב: ומג. (17) על-ידי עבודה בגוף אחר. (18) שלא הותר ע"י מתיר אחר, ולפיכך אימורים יש בהם משום פיגול (ראה שם לה:), אע"פ שהם מתירים את הבשר לאכילה, מפני שיש לדם מתיר, שהדם מתיר את האימורים להקטרה, כמו שכתב רבינו כאן (ראה תוספות שם ד"ה והלבונה, שכתבו, שאימורים אינם חשובים כמתיר, מפני שאם אבדו או נטמאו הבשר מותר באכילה, אבל מלשונו של רבינו כאן לא משמע כדבריהם, ראה רש"י שם מב: ד"ה הקומץ). (19) ולפיכך הלחם מתפגל, אבל גם הכבשים מתפגלים, כמו שכתב למעלה בפרק יז הלכה טז, שהרי דמו מתיר אימוריהם להקטרה, ואימורים מתירים בשרם לאכילה. (20) מבואר בהלכה ח.

ח. ואלו דברים שאין חיבין עליהן משום פגול לעולם: הקמץ והלבונה והקטרת והדם והיין, בין זין הבא עם הנסכים²¹ בין זין הבא בפני עצמו²². ומנחות הנשרפות כלן, שהרי אין להם קמץ להתירן, כגון מנחת כהנים ומנחת נסכים. ובשר חטאות הנשרפות. ולג שממן של מצרע. ואם תאמר: והלא דם האשם מתירו? אינו תלוי בו, שהרי אדם מביא אשמו היום ולג אחר כמה ימים, כמו שיתבאר במקומו²³.

(21) עם הקרבן ומנחתו שנקראת מנחת נסכים, כחכמים

קלד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ט טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולכן דייק רבינו וכתב: "וכל הפיגולים והנותרים מצטרפים והשמיט ה"וכל" השני, להשמיט שגם אלה מצטרפים (ראה הר המוריה, כנראה לא הרגיש בשינוי לשון זה).

— סולת. (45) שגוף האדם נטמא ולא בטומאת בשר הקודש, שהרי אפשר לפרש שהמלה "עליו" נמשכת אל "מזבח". (46) המשך הלימוד בתחילת ההלכה הבאה. רבינו מקבל כאן לימודו של ריש לקיש שם לג: נגד דעתו של ר' יוחנן שלמד זה בגזירה-שוה. והטעם, מפני ששנינו בברייתא כריש לקיש.

יד. מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לטמא שלא יאכל קדש קדם שישטבל. והאוכל קדש אחר שטבל קדם שיעריב שמשו⁴⁷ קדם שיעריב שמשו⁴⁸ - לוקה ואינו חייב כרת⁴⁹; שנאמר: וטמאתו עליו - עד שתהיה כל טמאתו עליו.

(47) שתשקע החמה לגמרי, כלומר, אחרי צאת הכוכבים. טמא שטבל נקרא "טבול יום" עד צאת הכוכבים, ואסור להכנס למקדש ולאכול תרומה וקדשים. (48) זב וזבה, יולדת ומצורע חייבים להביא קרבנות, ולפני הקרבת קרבנותיהם נקראים מחוסרי כיפורים, ואע"פ שטבלו הם מזהירים על כניסה למקדש ואכילת קודש. (49) ולמעלה בפרק ג מהלכות ביאת מקדש הלכה ט, פסק רבינו שגם על ביאת מקדש אין מחוסר כיפורים חייב כרת, ונראה שגם ב"טבול יום" דעתו כך. ותמהו עליו מברייתא מפורשת במנחות כז: "מחוסרי כפרה שנכנסו לעזרה, בשוגג חייב חטאת, במזיד ענוש כרת". והדרשה "כל טומאתו עליו" לא נמצא מקורה, ראה כסף-משנה שם ביישוב דברי רבינו אלה.

טו. היה טמא בטמאות של דבריהם⁵⁰ - אינו לוקה, ואין צריך לומר שאינו חייב כרת, אבל מפין אותו מכת מדרות⁵¹.

(50) כמו בטומאת בשר, למעלה בהלכה יב. (51) זה נמשך אל הבבא הראשונה של הלכה הקודמת, המדברת בטמא שאכל קודש לפני טבילה. אבל אחרי שטבל, שנינו במסכת פרה פ"א, משנה ה "כל הטעון ביאת מים (כלומר, טבילה) מדברי סופרים וכו' לאחר ביאתו מותר בכולם", ראה פירוש רבינו שם (וראה בפרק ט מהלכות אבות הטומאות הלכה א שמחלק בין טומאות שעיקרן מדברי סופרים, ובין טומאות שעיקרן מן התורה).

טז. אינו חייב⁵² כרת על קדש שיש לו מתירין עד שיאכל ממנו אחר שקרבו מתיריו; אבל אם אכל את הבשר קדם זריקת הדם - אינו לוקה⁵³ משום טמא שאכל את הקדש. זה הפלל⁵⁴: כל שיש לו מתירין - אין חייבין עליו משום פגול או משום נותר או משום טמא עד שיקרבו מתיריו פהלקתו; וכל שאין לו מתירין - גזין שקדש בכלי חייבין עליו משום טמאה. אפילו נטמא הבשר קדם שישטמא האוכל⁵⁵, הואיל וקרבו המתירין ואחר כך אכל - חייב כרת. וכן אם אכל מבשר חטאות הנשפכות⁵⁶ והוא טמא אחר שניזרק דמם - הרי זה חייב כרת.

(52) משנה מעילה י. (53) כר' יוחנן זבחים לד. (ראה למעלה הי"ב). (54) משנה מעילה י. (55) למעלה בהלכה

יב. אסור לטמא את הקדשים או לסבב להם טמאה, שהרי פוסלן. והטמא את הקדשים - אינו לוקה³⁵. אבל אדם טהור שאכל פזית מקדשים שנטמאו - לוקה; שנאמר: והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל. והוא הדין לשאר הקרבנות, שאם אכל פזית מלבונת המנחה שנטמאה אחר שנתקדשה בפלי - לוקה³⁶. אחד קדשים שנטמאו לפני פפירה³⁷ או לאחר פפירה. בין שנטמאו באב הטמאה³⁸ או בולד הטמאה של דברי תורה. אבל אם נטמאו בטמאות של דבריהם - אינו לוקה על אכילתו, אבל מפין אותו מכת מדרות³⁹. ואינו לוקה אלא האוכל אחר זריקת דמים; אבל אם אכל קדם זריקה - אינו לוקה⁴⁰ משום אוכל קדש טמא⁴¹, אבל מפין אותו מכת מדרות.

(35) כר' יוחנן זבחים לג: (36) שם לד. (37) לפני זריקה, וזרקו את הדם ואחר-כך אכל הטהור את הבשר. גמרא במנחות כה: בשר שנטמא לפני זריקת דמים ואכלו לאחר זריקת דמים, מפני מה חייבים עליו? מפני שהציץ מרצה. (38) כגון אדם שנגע במת. בהקדמתו לטהרות, מונה רבינו אחד עשר אבות. והנוגע באב הטומאה, בין אדם וכלים ובין אוכלין, נעשה ולד הטומאה או ראשון לטומאה, ואוכל הנוגע בראשון נעשה שני. (39) כעובר על איסורי דרבנן אחרים. (40) כר' יוחנן שם לד. ולמד דין זה מגזירה-שוה. (41) הוסיף רבינו ארבע מלים אלו, להשמיטנו שעל איסור קודש טמא אינו לוקה, אבל לוקה משום אוכל קודש לפני זריקה, כמו שכתב בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, שהאוכל בשר קדשים לפני זריקה לוקה, משום שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך (משנה למלך כא).

יג. כל אדם שנטמא טמאה שחייבין עליה כרת על ביאת המקדש⁴² ואכל פזית מן הקדשים, בין בקדש טהור בין בקדש טמא⁴³: במזיד - הרי זה נתחייב כרת, שנאמר: והנפש אשר תאכל מזבח השלמים אשר ליי וטמאתו עליו ונכרתה; ואם אכל בשגגה - מביא קרבן עולה ויורד⁴⁴. ומניין שאינו מדבר אלא בטמאת הגוף? שנאמר: ונפש פי תגע בכל טמא בטמאת אדם או בבהמה טמאה או בכל שקץ טמא ואכל מבשר זבח השלמים אשר ליי ונכרתה. והוא הדין לשאר קדשי מזבח. והיכן הזהיר על עון זה? ביולדת. שהרי נאמר בה: בכל קדש לא תגע⁴⁶.

(42) שם לג: למדו אזהרה לאוכל קודש בטומאה בגזירה-שוה מביאת מקדש, ולפיכך תלה רבינו הדין שלפנינו בדין ביאת מקדש (כסף-משנה). (43) משנה שם קו. ופסק כתנא-קמא. (44) דין מפורש בתורה (ויקרא ה), עשיר מביא בהמה, עני - שני תורים או שני בני יונה, ועני מדוכא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ט טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יוחנן (ירושלמי חלה פרק א הלכה א) סובר כר' אלעזר - באיסורין.

- 21 כא. ופגול או נותר או טמא שהעלן לראש המזבח
- 22 - משמשלה האור ברבן פקע אסורין מהן⁶⁶.
- 23 והאמורין מקטרפין עם הפשר לבזית, בין בעולה
- 24 בין בשאר קדשים⁶⁷, לחיב עליו משום פגול או
- 25 נותר או טמא.

(66 ר' יוחנן שם מג: (67 שם קט. ראה למעלה הלכה יא בהערות.

- 26 כב. זבח שנתפגל⁶⁸ או שנותר לאחר זמנו, ואכל
- 27 ממנו מן העור או מן המרק או מן התבלין או מן
- 28 האלל⁶⁹ או מן המראה⁷⁰, מן הגידים ומן הקרנים
- 29 ומן הטלפים, מן הצפרנים מן החרטום ומן הנוצה
- 30 ומביצי העוף - אינו חיב כרת. וכן טמא הגוף
- 31 שאכל דברים אלו מקרבן פשר - אינו חיב כרת.
- 32 אכל מבין אותו מפת מרדות.

(68 משנה שם לה. (69 ראה למעלה פי"ד ה"ז.
(70 שלא כר' אלעזר שם בגמרא, אבל בשליל ושליל פסק כמותו בהלכה הסמוכה.

- 33 כג. אכל מן השליל או מן השליא⁷¹ - חיב⁷² משום
- 34 פגול ונותר וטמא, פאכל משאר פשר הזבח.

(71 ראה למעלה שם. (72 כלומר, אם פיגל בבשר נתפגל גם השליל. אבל אם פיגל בשליל עצמו, פסק רבינו (למעלה (שם) שלא נתפגל. ראה ראב"ד כאן.

- 35 כד. קדשי עובדי פוכבים - אין חיבין עליהם משום
- 36 פגול ונותר וטמא⁷³. וכן דם הקדשים, כמו שבארנו.
- 37 וכן הלבונה והקטרת והעצים - אין חיבין עליהן
- 38 כרת לא משום פגול ולא משום נותר⁷⁴ ולא משום
- 39 טמא הגוף⁷⁵.

(73 שנינו (שם מה). קדשי גויים אין חיבים עליהם משום פיגול נותר וטמא, והשוחטם בחוץ - פטור, דברי ר' שמעון, ור' יוסי מחייב. ורבינו מחלק את המשנה לשתי בבות: א. פיגול נותר וטמא, סתם רבי כר' שמעון שאין חיבים עליהם. ב. השוחטם בחוץ, כאן מביא רבי מחלוקת ר' יוסי ור' שמעון. ופסק רבינו כאן כסתם משנה, אע"פ שבכל מקום הלכה כר' יוסי נגד ר' שמעון, ובתוספתא זבחים פ"ה חולק ר' יוסי על ר' שמעון גם בפיגול ונותר וטמא, מפני שסתם משנה כשיטתו (כסף-משנה), ובשחטם בחוץ פסק (בהלכות מעשה הקרבנות פרק יט הלכה טז) כר' יוסי (ראה תוספות יום טוב' שם. וראה רבינו בפירושו על המשנה שכתב "והלכה כר' יוסי". ואולי התכוון לשחטם בחוץ בלבד, או שחזר בו כאן). (74 כר' שמעון בתוספתא שם, ה"ב. לא נתבאר למה פסק כר' שמעון ולא כחכמים. (75 במשנה שם מה: נחלקו ר' שמעון וחכמים בטמא. ר"ש אומר פטור וחכמים מחייבים. ובגמרא שם נאמרו שלוש שיטות באותה המחלוקת: א. מחלוקת בטומאת עצמים, אבל

יג למדנו, שטמא שאכל בשר קודש טמא חייב כרת, וכאן משמיענו רבינו שאפילו נטמא בשר תחילה ואחר-כך נטמא האדם חייב כרת, ואע"פ שאין איסור חל על איסור, כאן איסור טומאת הגוף חל על איסור טומאת בשר, מפני שאיסור טומאת הגוף כולל דברים שלא נאמרו לפני כן על אדם זה, זבחים קח. (56 משנה מעילה ט.

- 1 יז. פבר נתבאר לך⁵⁷, שאף דברים שאין חיבין
- 2 עליהן משום פגול - חיבין עליהן משום נותר
- 3 וטמא. כיצד? דברים שאין להם מתירין - אין חיבין
- 4 עליהן משום פגול, וחיבין עליהם משום נותר
- 5 וטמא. וכן המתירין עצמן, אף על פי שאין חיבין
- 6 עליהם משום פגול, כמו שבארנו - חיבין עליהן
- 7 משום נותר⁵⁸ וטמא. חוץ מן הדם⁵⁹, שאין חיבין
- 8 עליו לעולם אלא משום דבר אחד בלבד.

(57 למעלה בהלכה ז כתב רבינו, שאין חיבים על פיגול אלא על דבר שיש לו מתירין, ובהלכה הקודמת כתב: "וכל שאין לו מתירין, כיון שקדש בכלי חייבים עליו משום טומאה". והוא-הדין לנותר, כמו שמסיים כאן רבינו. (58 הכוונה לדברים הנאכלים, אבל שאינם נאכלים - פסק בסוף הפרק שפטורים. (59 במשנה שם מה:

- 9 יח. טמא שאכל אמורין - חיב כרת⁶⁰.

(60 ברייתא שם לו:

- 10 יט. אכל⁶¹ פסח שלא נצלה, ולחמי תודה שלא
- 11 הורקמה חלתן⁶² - הרי זה חיב כרת משום טמאת
- 12 הגוף, אף על פי שאינן ראויין למה שהן⁶³. אי
- 13 אפשר שיתחייב אדם על אכילה אחת משום פגול
- 14 ומשום נותר⁶⁴; שהפגול הוא הקרבן שנפסל
- 15 במחשבת הזמן, ואינו עולה לשם קרבן ולא נרצה
- 16 כלל, והנותר הוא הנשאר מקרבן שקרב במצותו
- 17 לאחר זמן אכילתו.

(61 אדם טמא (מדברי הכסף-משנה כאן יש ללמוד שגרס "אבל", ומתוך כך טרח לפרש פירוש דחוק. וגירסתנו נכונה). (62 המקריב תודה מביא עמה ארבעה מיני לחם, עשר מכל מין. ומרים חלה אחת מכל מין ונותנה לכהן, והשאר נאכלים לבעלים. ולפני ההרמה כולם אסורים באכילה. (63 מכיון שקרבו המתירין, ורק מעשה צדדי אחר מעכב על היתר אכילה, רב דימי בר חנינא ורבא שם. ראה כסף-משנה. (64 "פיגול ונותר, בחדא בהמה לא משכחת לה" (כריתות יד). ובמסקנה שם אמרו, שרק בכזית אחד אי-אפשר הדבר, אבל בשני כזיתים ישנה אפשרות, ולכן כותב רבינו כאן: "על אכילה אחת".

- 18 כ. הפגול והנותר והטמא שפגלן זה בזה ואכלן -
- 19 חיב. אף על פי שרבה מין על חברו - אינו מבטלו,
- 20 שאין האסורין מבטלין זה את זה⁶⁵.

(65 כר' אלעזר (זבחים עט). נגד דעת ריש לקיש, מפני שר'

קלו' שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ט טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם הוא נפסל, ודינו כפסולי המוקדשים ונשרף בעזרה (שם, תני לוי) או יישרף בבית הדשן חוץ לירושלים כמצוות הכשרים. והאיבעיא לא נפשטה. (10) (בגמרא שם, משמע שהאיבעיא היא לפי דעת ריש לקיש (שם פ"ט): בלבד, הפוסל בשר קדשים קלים שיצא חוץ לעזרה לפני זריקת הדם, אבל לרבי יוחנן שמכשיר מפני שסופו של הבשר לצאת (בשר קדשים קלים נאכל בכל ירושלים אחר זריקת הדם) - ברור שגם בשר קרבנות הנשרפים אינו נפסל, שהרי סופו לצאת ולפיכך תמחוהו הר"י קורקוס וה'כסף משנה' על רבינו, שפסק (למעלה פ"א הל"ב) כרבי יוחנן, ולמה פסק כאן להחמיר מספק? (ראה כסף-משנה כאן, ולחם-משנה פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ג). ותיירץ הר"י קורקוס, שגם בקדשים קלים הבשר אסור באכילה (ראה הערות למעלה פ"א הל"ב)). (11) בעיא שלא נפשטה, שם. (12) בחצי הבהמה שיצא נמצא רוב מאבר אחד, ואם תצרך לו את מיעוטו שנשאר בפנים יהיה רובה של הבהמה בחוץ. (13) כהנים, גם זו בעיא שלא נפשטה, שם קה, א. (14) כשאר ספק פסול. (15) וכל הבעיה נוגעת רק למקום שריפתה, לפיכך אין בזה משום ביזוי קדשים, מה-שאין-כן בספק פסולי קדשים אחרים, שהספק הוא אם הם טעונים שריפה.

ד. בשר הנמצא בעזרה¹⁶: איכרים¹⁷ - עולות,²³ וחתכות - חטאות¹⁸. והנמצא בירושלים - שלמים.²⁴ והכל תעבר צורתו ויצאו לבית השרפה, שמה נותר הוא. אם פן, מה הועיל שתהיה חזקתו עולה או חטאת או שלמים? למי שעבר ואכל¹⁹. אין שורפין את הנותר אלא ביום, שנאמר: ביום השלישי באש ישרף.²⁹

(16) משנה, שקלים פ"ז. (17) שלמים (ל' צרויה). (18) אין לחשוש שמה הן עולות, ואע"פ שיותר לחתוך איברי עולת יחיד (ראה הל' מעשה הקרבנות פ"ו ה"ט) לא נהגו הכהנים לחתכם, מפני שכולם כליל (רבינו בפירוש המשנה, שם). (19) אם עולה היא - חייב קרבן מעילה, אבל האוכל בשר חטאת אינו מביא קרבן מעילה מפני שהוא מותר באכילה לכהנים (הל' מעילה פ"א ה"ה).

ה. אף על פי שהשלמים אסורין באכילה מתחלת ליל שלישי - אין שורפין אותן אלא ביום²⁰. בין בזמנו²¹ בין שלא בזמנו²². וכן הפגול אינו נשרף אלא ביום²³. ואין שרפת טמא ונותר ופגול דוחה את יום טוב²⁴, ואין צריך לומר את השבת. ומתר לשרף טמא ונותר ופגול באחד²⁵.

(20) זבחים נו, ב. (21) ביום השלישי בבוקר. (22) אם לא שרפו בזמנו (במכילתא פ' בא פ"ו אנו שונים, שפסק נשרף אור ליום ששה עשר - היינו במוצאי יום-טוב - ואם חל בשבת נשרף אור לשבעה עשר, אבל בגמרא שלנו שבת כד, ב - תני דבי חזקיה "והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו..." ליתן לו בוקר שני לשריפתו. פירוש, אין שורפים אותו בליל ששה עשר אלא ביומו). (23) "באש ישרף, בנה אב לכל הנשרפים שלא יהיו נשרפים אלא ביום", 'תורת כהנים' פ'

בטומאת הגוף דברי הכל אינו לוקה. ב, מחלוקת בטומאת הגוף, אבל בטומאת עצמם דברי הכל לוקה. ג, בשתיקה מחלוקת. ופסק רבינו בטומאת הגוף אינו לוקה, מפני שליטיה זו זה דברי הכל, וגם לפי שיטה ב' וג' דעת ר' שמעון כן. ובטומאת עצמם פסק שלוקה (ראה למעלה ה"ב), מפני שלכל שלוש השיטות כן היא דעת חכמים (ראה כסף-משנה, ואולי התכוון לביאורנו זה).

פרק תשעה עשר

(1) יבאר שמצות-עשה לשרוף קדשים שנטמאו והנותר וכל שפיסולו מספק.

א. מצות עשה לשרף כל הקדשים שנטמאו, שנאמר: והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף. וכן הנותר - מצות עשה לשרפו, שנאמר: והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף. ובכלל הנותר הפגול וכל פסולי המקדשין, הכל נשרפין.²

(2) תוספתא תמורה פ"ד ה"ד, גמרא פסחים כד, א.

ב. קרבן שנתפגל או נפסל - ישרף במקדש מיד.³ וכל שפסולו מספק - תעבר צורתו⁴ ואחר כך ישרף במקדש.⁶

(3) תוספתא פסחים פ"ו ה"ו: אירע פסול בגופו יישרף מיד, בדם או בבעלים - תעובר צורתו ויצא לבית השריפה, פסחים לד, ב. (4) מדובר בפסול שבגוף הקרבן. אבל אם הפסול הוא בבעלים, אפילו פסול ודאי, טעון עיבוד צורה. (5) ילינו אותו, כדי שייפסל פסול ודאי. (6) בשלושה מקומות, קדשים נשרפים: בעזרה, בהר הבית, בבית הדשן שמחוץ לירושלים (פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ג-ד), לפיכך דייק רבינו וכתב "במקדש" היינו בעזרה.

ג. פרים וישעירים הנשרפים⁷ - יש בהם ספק, אם הלינה והיציאה קדם שניגע זמנם לצאת⁸ פוסלת בשרם כאמריהן⁹, או אינה פוסלת בשרן. לפיכך פוסלין אותן להחמיר¹⁰ וישרפו בעזרה. וכן אם יצא חצי הבהמה¹¹ רוב האבר¹² - אם מחזיקין אותן פיוצא, הואיל ויצא רב האבר; או עדין אינן יוצאין, שהרי לא יצא רב הבהמה. לפיכך נפסלו מספק וישרפו בעזרה. וכן אם נשאו חמשה¹³ להוציאן, ויצאו שלשה ונשארו שנים, והוציאו השלשה חצי הבהמה - הרי אלו נפסלו מספק וישרפו בעזרה. ויראה לי, שאין אלו צריכין להמתין עד שתעבר צורתן¹⁴, הואיל והן עומדין לשרפה¹⁵ לעולם אפלו לא נפסלו.²²

(7) שאימוריהם נקטרים, והבשר מצוותו בשריפה בבית הדשן מחוץ לירושלים, ואם נפל בו פסול לפני שהוציאוהו מחוץ לעזרה שורפים אותו בעזרה. (8) לפני זריקת הדם. (9) אין כל ספק בדבר שהאימורים נפסלים ביוצא ובלינה כאימורי קרבנות אחרים, אבל בבשרם שאל רבי ירמיה (זבחים קד):

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ראשון כ"ט טבת – ספר עבודה – הל' פסולי המוקדשין קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לראות עוד את בית המקדש, וממנו והלאה אין רואים אותו. (39) לא הטריחוהו לחזור. (40) כרבנן, שם. (41) בירושלים. (42) בית המקדש כולו כולל הר הבית נקרא "בירה". (43) עצים המוכנים להבעירם על המזבח, מפני שקשה לו לאורח להביא עצים משלו אל הבירה, לא חייבוהו חכמים, ובית-דין מתנה על כך בשעת הקדשת העצים, שמותר יהיה לשרוף בהם בשר קודש שנפסל (ראה 'תוספות' שם פא: ד"ה נטמא).

ט. כל עצמות הקדשים⁴⁴ שאין בהן מח⁴⁵ – אינן טעונין שרפה⁴⁶, חוץ מעצמות הפסח⁴⁷. פָּכָר בִּארְנו⁴⁸, שֶהֱקָרְבַן שֶנֶפְסַל אַחֵר שֶהִפְשֵׁט - הָעוֹר לִפְהִימָם⁴⁹, אוֹ לִבְעָלָיו בְּקָדָשִׁים קָלִים⁵⁰; אֲבָל אִם נִפְסַל קֹדֶם הִפְשֵׁט - הָרִי הָעוֹר כִּבְשָׁר וְיִשְׂרָף הַכֹּל⁵¹. וְכֵן זָבַח שֶהִפְשֵׁט וְנִמְצָא טָרְפָּה, אוֹ שֶנֶפְסַל בְּמַחְשַׁבַת הַזֵּמֶן אוֹ בְּמַחְשַׁבַת הַמָּקוֹם, הוֹאִיל וְלֹא נִרְצָה הַזָּבַח - יִשְׂרָף הָעוֹר⁵². בֵּין בְּקָדָשִׁי קָדָשִׁים בֵּין בְּקָדָשִׁים קָלִים. אֲבָל אִם נַעֲשֶׂה בְּמַחְשַׁבַת שְׁנוֹי הַשָּׁם⁵³, אָף עַל פִּי שְׁלֹא עָלָה לִבְעָלִים, הוֹאִיל וְנִרְצָה - הָרִי הָעוֹר לִפְהִימָם אוֹ לִבְעָלָיו, כְּמוֹ שֶבִּארְנו⁵⁴. וְזָבַח שֶהִפְשֵׁט קֹדֶם זְרִיקָה⁵⁵ - אֵינּוּ פּוֹסְלִים⁵⁶.

(44) ברייתא, שם פג, א. (45) פירוש, שהיה בהן מוח ושברו את העצמות וחילצו את המוח, שאם לא היה בהן מוח מעולם גם עצמות הפסח אינן טעונות שריפה (גמרא, שם). (46) ואע"פ שעצמות ששימשו את הנותר טעונות שריפה, כאן אנו אומרים, שהבעלים שברו את העצמות וחילצו את המוח, לפני שנעשה נותר. (47) שנאמר בתורה (שמות יב, מז) "ועצם לא תשברו בו", אין להניח שעברו על איסור תורה ושברו את העצמות לפני שהמוח נעשה נותר, אלא ודאי אחרי שנפסל נשברו, כרבי שמעון שם שדורש: ועצם לא תשברו בו – בכשר ולא בפסול (כלומר, בפסול מותר לשברו), ולפיכך העצמות טעונות שריפה שהרי שימשו נותר. כך מפרש שם רב נחמן בר יצחק את הברייתא (ראה ב'משנה למלך' קושיא חמורה על רבינו, שהרי פסק בפ"י מהל' קרבן פסח ה"ו שאסור לשבור עצמות פסח פסול. ותיירץ שאנו מניחים, שהפסח נפסל לפני זריקת הדם, וזוהי סובר רבינו שם כרבי יעקב שמותר לשבור את העצמות). (48) בהל' מעשה הקרבנות פ"ה ה"ה. (49) בקדשי קדשים. (50) כמו עורות קרבנות כשרים (שם, ה"ט). (51) משנה, זבחים קג, ב – כחכמים (ראה כסף-משנה ולחם-משנה בהל' בכורות פ"ג ה"י). (52) משנה, שם: "כל שלא זכה המזבח בבשרה, לא זכו כהנים בעזרה" וכל אלה – טריפה, מחשבת הזמן ומחשבת המקום – אין מקטירים אימוריהם על המזבח. (53) במשנה, שם. (54) למעלה בהלכה זו. (55) ואחר-כך נפסל הזבח. (56) את העור, ואם נזרק הדם הותר העור לכהנים או לבעלים, כרבי שם קד, א. ואע"פ שאין מפשיטין לפני זריקת הדם (הל' מעשה הקרבנות פ"ה ה"ח), מדובר כאן כשעבר והפשיט.

י. אֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִים: בָּשָׂר לֶךְשׁ שֶנֶטְמָא⁵⁷ אוֹ נֹתֵר⁵⁸ אוֹ נִפְסַל, וְכֵן הַמִּנְחָה שֶנֶטְמָא⁵⁸ אוֹ נִפְסַל אוֹ

צו פ"ב. (24) שבת כג, ב. (25) פסחים טו, ב – כבית הלל, ואף-על-פי שאסור לטמא קדשים בידים, והטעם, מפני שנותר ופיגול יש בהם טומאת עצמים ומטמאים את הידים מדרבנן.

ו. בָּשָׂר קָדָשִׁי קָדָשִׁים שֶנֶטְמָא בְּפָנִים - שׁוֹרְפִין אוֹתוֹ בְּפָנִים, וְאִם נִטְמָא בַּחוּץ - שׁוֹרְפִין אוֹתוֹ בַּחוּץ. בֵּין שֶנֶטְמָא בָּאֵב הַטְמָאָה²⁶ בֵּין שֶנֶטְמָא בּוֹלֵד הַטְמָאָה²⁷. וּמִיָּמֵיהֶם שֶׁל כֹּהֲנִים²⁸ לֹא נִמְנְעוּ מִלְשָׂרֵף אֶת הַבָּשָׂר שֶנֶטְמָא בָּאֵב הַטְמָאָה, שֶהָרִי הוּא רֹאשׁוֹן לְטְמָאָה, עִם הַבָּשָׂר שֶנֶטְמָא בּוֹלֵד הַטְמָאָה²⁹, שֶהָרִי הוּא שְׁלִישִׁי³⁰, אָף עַל פִּי שֶמֹּסִיפִין לוֹ טְמָאָה עַל טְמָאוֹ, שֶהַשְׁלִישִׁי שֶנֶנַע בְּרֹאשׁוֹן - יִחָזֵר שְׁנִי, כְּמוֹ שִׁיתִּבָּאֵר בְּמָקוֹמוֹ. וְלֹא עוֹד³¹, אֲלֹא אֶפְלוּ שֶמֶן שֶנֶפְסַל בְּטָבֹל יוֹם³², שֶהוּא שְׁלִישִׁי - מִתֵּר לְהַדְלִיקוֹ בְּגֵר שֶׁל מִתְּכַת שֶנֶנַע בָּהּ טְמָא מֵת, שֶהֱגַר אֵב הַטְמָאָה³³. אָף עַל פִּי שֶהָהָשֶׁמֶן נַעֲשֶׂה רֹאשׁוֹן³⁴ כִּשְׁנֵיבָּע בְּגֵר, הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם שׁוֹם טְמָאָה - אֵין מִקְפִּידִין עַל תּוֹסַפְתָּהּ. וְאֵין נִזְהָרִין אֲלֹא מִן הַטְהוֹר שְׁלֹא יִפְסַל.

(26) ראה למעלה פ"ח ה"ב. (27) במס' שקלים פ"ח מ"ז, נאמרו ארבע דעות בזה, ורבינו פוסק כרבי עקיבא. (28) משנה, פסחים יד, א. (29) לשון המשנה, ובגמרא שם אמרו שמדובר בולד ולד. (30) בשר שנטמא בולד הטומאה הוא שני ולא שלישי, ואם יגע בבשר שנטמא באב הטומאה שהוא ראשון לא תתווסף לו טומאה. ולפיכך תיקן ה'כסף משנה' וגורס "בולד ולד" (בכמה הוצאות נפלה טעות ב'כסף משנה', וצ"ל כמו שכתבנו). (31) במשנה שם, ב – הוסיף רבי עקיבא. (32) טמא שטבל וטרם החשיך היום. ביבמות עה, א – למדו שטבול יום פוסל את התרומה והקודש בנגיעתו מן התורה. אוכל שנטמא ומטמא אחרים נקרא טמא, אולם אוכל שהוא עצמו נטמא בשלב הנמוך ביותר ואינו מטמא בנגיעתו אפילו אוכלין ומשקין – נקרא פסול. (33) בפסחים יד, ב – דרשו מהכתוב (במדבר יט, טז) "בחלל חרב" שחרב הוא בחלל עצמו, פירוש מקבלת דרגת טומאה של הדבר שנגעה בו, ולא דוקא חרב אלא כל כלי מתכת דינו כך. (34) ויש כאן תוספת שתי דרגות, מה-שאיין-כן בבבא ראשונה המדברת בתוספת דרגה אחת.

ז. נֹתֵר שֶׁל קָדָשִׁים קָלִים³⁵ - שׁוֹרְפִין אוֹתוֹ בְּעָלָיו בְּבִתְיָהּ³⁶.

(35) שנאכלים בכל ירושלים. (36) משנה, שם פא, ב.

ח. מִי שֶׁנִּצָּא מִירוּשָׁלַיִם וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ בָּשָׂר קָדָשׁ³⁷: אִם עָבַר הַצּוֹפִין³⁸ - שׁוֹרְפוֹ בְּמָקוֹמוֹ³⁹; וְאִם לֹא - אִם יֵשׁ בּוֹ כְּזֵית⁴⁰ אוֹ יֵתֵר, חוֹזֵר וְשׁוֹרְפוֹ בִּירוּשָׁלַיִם. וְאִם הוּא אוֹרֵחַ שְׁאֵין לוֹ בֵּית⁴¹ - שׁוֹרְפוֹ לְפָנֵי הַבֵּירָה⁴² מִעֲצֵי הַמַּעֲרֵכָה⁴³.

(37) משנה, שם מט, א. (38) שם מקום, שממנו אפשר

קלח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ט טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 ש'ל כסף ונותן על רצפת העזרה, אבל שאר הדשן אינו אסור
בהנאה, שהרי "ושמו" כתוב בתרומת הדשן, וכן דעת
הראב"ד כאן. ולא בא לחלוק על רבינו אלא לפרש דבריו.
16 יד. כל הנשפךין לא יקברו⁷⁸, וכן כל הנקברים לא
17 ישרפו; שאף על פי שהוא מחמיר בשורפתן - הרי
18 הקל באפרן, שאפר הנקברים אסור.

(77 משנה, שם. 78) שמצוותם בשריפה.

19 טו. היה מקריב עמו בזבחים ואמר לו: נתפגלו⁸⁰,
20 עושה עמו בטהרות ואמר לו: נטמאו - נאמן⁸¹. לא
21 נחשדו ישראל על כך⁸². אבל אם אמר לו: זבחים
22 שהקרבתי לך באותו היום⁸³ נתפגלו, ואותן הטהרות
23 נטמאו, אם היה נאמן לו - סומך על דבריו; ואם
24 לא - שורת הדין שאינו נאמן⁸⁴, והרוצה להחמיר
25 על עצמו - הרי זה משבח⁸⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"היה מקריב עמו בזבחים ונתפגלו, עושה עמו בטהרות כו',
אבל אם אמר לו זבחים שהקרבתי לך באותו היום נתפגלו,
ואותן הטהרות נטמאו... סומך על דבריו... והרוצה להחמיר
על עצמו הרי זה משבח".

ולכאורה מהי החומרא בזה שמאמינו על התפגלות
הזבחים, הרי בזה גורם לשריפת קדשים, ולכאורה אין זו
קולא אלא חומרא.

ויש לומר שזהו שמדייק הרמב"ם "הרוצה להחמיר על
עצמו", אף שהיה מספיק לכתוב "הרוצה להחמיר", כי
בנוגע לקדשים עצמם אין זו חומרא כיון שנפסלים

וטעונים שריפה, והחומרא היא "על עצמו" דווקא.

ויש להוסיף ולבאר הלימוד וההוראה בעבודת האדם,
ש"הרוצה להחמיר" יעשה זאת בעיקר "על עצמו".
ובפרטיות יותר, שלא ינהג ב"מדת חסידות" כלפי העולם
שמסביבו, ובנוגע לעצמו ינהג לפי הדין, היינו ילמד תורה
רק על-פי המתחייב בשו"ע למעמדו ומצבו, ויתן צדקה רק
כאשר הכנסותיו יאפשרו זאת. זוהי ההוראה מדברי
הרמב"ם "הרוצה להחמיר על עצמו" שהחמירה תהיה
בנוגע לצרכים שלו, ובנוגע למותרות באכילה ושתיה שלו
וכו', ודווקא על-ידי-זה נעשה "הרי זה משבח", כי הנהגה
זו עושה אותו "משבח" ומכובד גם בעיני אומות העולם.

(על-פי "זיין מלכות" ספר עבודה סימן נט)

(79) גיטין נד, ב. (80) ועודם בידו. וכן "נטמאו" מדובר
בעודן בידו. (81) רישא של הברייתא, שם. (82) שישקר
ויגרום לשריפת קדשים ולתקלות אחרות. (83) ביום מסוים
שכבר עבר ואינם עכשיו בידו. (84) כאביי שם נגד דעת
רבא, מפני שרבי אמי שם סובר כאביי (בכסף-משנה מעיר,
שבפי"ג מהל' מטמאי משכב ומושב ה"ח פסק רבינו כרבא.
ותירץ בדוחק, עיי"ש). (85) זה יוצא מלשונו של רבי אמי,
שאמר: "שורת הדין אינו נאמן", משמע שרצוי לעשות
לפנים משורת הדין.

1 נותרה. ואשם תלוי⁵⁹ שנודע לו שלא חטא קדם
2 שניזרק דמו⁶⁰. וחטאת העוף הבאה על הספק⁶¹.
3 ושער נזיר⁶² טהור⁶³. והערלה וכלאי הכרם. ודבר
4 שאין דרכו להשרף, כגון משקין של ערלה ושל
5 כלאי הכרם - הרי אלו יקברו⁶⁴.

(57) משנה, תמורה לג, ב. (58) משנה, סוטה כב, ב -
במנחת סוטה, והוא הדין בשאר המנחות. (59) הבא על
ספק חטא, שם. (60) עיקר הכפרה היא בזריקת הדם, ואם
נודע לו לפני הזריקה שלא חטא, הרי אינו צריך כפרה כלל,
ולכן נפסל האשם, אבל אם נזרק הדם לפני שנודע לו, הרי
כיפר על הספק כמצוות. (61) שם, אסור לאכלה וטעונה
שריפה. (62) דיני נזיר מפורשים בספר הפלאה, הלי'
נזירות. (63) אחרי מלאת ימי נזרו מגלח בבית המקדש
בעזרת נשים, ואת השער נותנים על האש שבה מתבשל איל
השלמים שלו (במדבר ו, יח). (64) שם.

6 יא. ואלו הם הנקברים: קדשים שמתו⁶⁵, בין קדשי
7 מזבח בין קדשי פדק הפית⁶⁶. וקדשים שהפילו
8 גפלו⁶⁷. הפילו שליא⁶⁸ - תקבר. ושור הנסקל. ועגלה
9 ערופה. וצפרי מצרע. ושער נזיר טמא⁶⁹. ופטר
10 חמור⁷⁰. ובשר בחלב. וחלין שנשחטו בעזרה.

(65) משנה, שם לב, א. (66) בעלי חיים שהוקדשו לצרכי
בית המקדש, אבל לא להקרבה על המזבח. (67) שם לג,
ב. (68) שם. (69) נזיר שנטמא במת בתוך תקופת נזירותו,
מביא קרבנות ומגלח ומתחיל למנות מחדש את ימי
הנזירות, ולא ציוותה התורה לשרוף את השער. (70) בכור
חמור שלא נפדה בשה ונערף.

11 יב. האורג⁷¹ מלא הסיט⁷² משער נזיר ומפטר חמור
12 בשק - ידלק⁷³.

(71) משנה, ערלה פ"ג. (72) בפירושו על המשנה שם, וכן
בשבת פ"ג כותב רבינו, שהסיט הוא חצי הזרת (זרת = חצי
אמה), אולם בפ"ט מהל' שבת ה"ז כתב, שהסיט הוא
המרחק שבין אגודל לאצבע כשני שלישי הזרת, וכן פירש
רש"י בתמורה לד, א. ובשבת קה, ב - כותב רש"י ששיעורו
כמרחק אצבע מאמה, וצ"ע. (73) ואע"פ שפטר חמור
ייקבר (ראה ה"א), היינו השיער כמו שהוא, אבל ארגו בשק
אין לקברו, שמא ימצא אותו אדם ולא ידע שהוא אסור
בהנאה וישתמש בו. כך פירשו בגמרא שם. ראה 'כסף
משנה' פ"ג מהל' בכורות ה"א.

13 יג. כל הנקברין⁷⁴ - אפרם אסור. וכל הנשפךין⁷⁵ של
14 הקדש - אפרן מותר, חוץ מדשן המזבח⁷⁶. החיצון
15 והפנימי ודשון המנוזה.

(74) שם לד, א. (75) בגמרא, שם. (76) שם דרשו את
הכתוב (ויקרא כה, ג): "ושמו אצל המזבח", ושמו - בנחת,
ושמו - כולו, ושמו - שלא יפזר, משמע שאסור בהנאה.
פסוק זה נאמר במזבח החיצון, וממנו לומדים דישון מזבח
הפנימי והמנורה (כסף-משנה). ונראה שרבינו התכוון
לתרומת הדשן, היינו מה שמרים הכהן בכל בוקר במחתה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שני א' שבט – ספר עבודה – הלכות עבודת יוה"כ קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ושעיר חטאת שני מזים דמו בקודש הקדשים ובהיכל -
ונשרף. (4) במדבר שם. ספר במדבר נקרא חומש
הפקודים, מפני שתחילתו מפקד בני ישראל. (5) אחד
של ציבור ואחד של כהן גדול.

ב. עבודת כל חמש עשרה בהמות אלו הקרבים ביום
זה אינה אלא בכהן גדול בלבד, אחד מהן המשיח
בשמן המשחה או המרפה בבגדים. ואם הייתה
שבת - אף מוסף שבת אין מקריב אותו אלא בכהן
גדול. וכן שאר העבודות של יום זה, כגון הקטרת
הקטרת של כל יום והטבת הנרות - הכל עשוי בכהן
גדול נשוי. שנאמר: וכפר בעדו ובעד ביתו; 'ביתו'
- זו אשתו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכן שאר העבודות של יום זה, כגון הקטרת הקטרת של כל
יום כי הכל בכהן גדול נשוי".

מדבריו נראית שיטתו בבירור שהחיוב של הכהן הגדול
להיות נשוי ביוה"כ הוא דין בכהן ולא ביום הכיפורים,
שאל"כ היו יכולות שאר עבודות שנעשות גם בכל יום,
להיעשות על-ידי כהן גדול שאינו נשוי.

כשנסביר כך את דין כהן גדול שצ"ל נשוי ביוה"כ, המובא
במשנה הראשונה של מסכת יומא, ונקשר אותו לסיומה,
תתורץ שאלה קשה בסוף המסכת, במאמרו של רבי
עקיבא "אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר
אתכם אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים
טהורים כו' ואומר מקווה ישראל ה'". שלכאורה, מדוע
הביא פסוקים מהנביא כמענה על שאלותיו "לפני מי אתם
מטהרים כו' ומי מטהר אתכם כו'", והרי תשובות יותר
מפורשות מצינו בפסוק מהתורה שהובא זה-עתה במשנה
לפני דברי ר"ע: "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם
מכל חטאתכם, לפני ה' תטהרו".

אלא, שכשם שבתחילת המסכת, דין כהן גדול שצ"ל נשוי,
הוא דין בגברא ולא מצד יוה"כ, כך מחפש ר"ע פסוקים
מהם משמע שהקב"ה מטהר את ישראל מצד מעלתם ולא
מצד היום הקדוש, ולכן הביא את הפסוק "וזרקתי עליכם
מים טהורים כו'" שאינו מדבר ביום הכיפורים. אבל מכיון
שמכל-מקום פסוק זה מדבר על זמן הגאולה, לכן הביא
פסוק נוסף "מקוה ישראל ה'", שממנו משמע שהקב"ה
מטהר את ישראל מצד מעלתם גם שלא בזמן הגאולה.

(על-פי לקו"ש ח"י"ז עמוד 173)

(6) מלשונו של רבינו כאן משמע, שאין כל הבדל בין
קרבתו שהם עבודת היום ממש ובין עבודות של כל יום,
כגון תמידים, קטורת על מזבח הזהב וכדומה, וכולן מן
התורה זקוקות לכהן גדול. אולם הריטב"א (מביאו הכסף
משנה כאן) כותב בשם רבינו, שמן התורה רק עבודות
המיוחדות ליום הכיפורים חובתן בכהן גדול, אבל לא

1 סליקו להו הלכות פסולי המקדשין בסיעתא
2 דשמא

יום שני א' שבט ה'תש"פ

הלכות עבודת יום הכפורים

3 מצות עשה אחת. והיא: שיעשה מעשה יום
4 הכפורים כלו על הסדר כמו שכתוב בפרשת אחרי
5 מות: הקרנות, והודוין, ושלוח השעיר, ושא
6 העבודות.

7 ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

8 (1) יבאר סדר הקרנות שמקריבים ביום הצום ושאין עבודתן
אלא בכהן גדול.

9 א. ביום הצום מקריבין² תמיד בשחר ותמיד בין
10 הערבים, כסדר כל יום ויום. ומקריבין מוסף היום
11 פר ואיל ושבעה כבשים, כלם עולות, ושעיר חטאת
12 נעשה בחוץ³, והוא נאכל לערב. ועוד מקריבין יתר
13 על מוסף זה פר בן בקר לחטאת, והוא נשרף, ואיל
14 לעולה. ושניהם משל כהן גדול. ואיל הבא משל
15 צבור האמור בפרשת אחרי מות, והוא האיל האמור
16 בחומש הפקודים⁴ בכלל המוסף, והוא הנקרא איל
17 העם. ועוד מביאין משל צבור שני שעירי עזים:
18 אחד קרב חטאת, והוא נשרף, והשני שעיר
19 המשתלח. נמצאו כל הבהמות הקרבים ביום זה
20 חמש עשרה: שני תמידין, ופר, ושני אילים,
21 ושבעה כבשים - כלם עולות; ושני שעירים חטאת:
22 אחד נעשה בחוץ ונאכל לערב, והשני נעשה בפנים
23 ונשרף; ופר כהן גדול לחטאת, והוא נשרף.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הלכות עבודת יום הכיפורים".

צריך להבין מדוע בכותרת להלכות אלו, כתב הרמב"ם
שהם "הלכות עבודת יום הכיפורים", אבל כשמתחיל לבאר
את ההלכות, נקט הלשון "יום הצום".

ויש לומר על-פי מה שכתב בהקדמתו ש'היד החזקה' הוא
ספר הלכות הלכות, וממילא כאשר מתחיל לבאר את
פרטי ההלכות של יום זה, מעדיף לנקוט בלשון שיש בו
גם עניין של הלכה, ולכן כותב "יום הצום" שמדגיש את
החיוב ההלכתי של יום הכיפורים – הצום. משא"כ יום
הכיפורים שנקט בכותרת, הוא על שם הכפרה אבל אין בו
עניין הלכתי.

(על-פי יין מלכות ספר עבודה סימן ט)

(2) כל הקרנות האמורים כאן, מפורשים בתורה (ויקרא
טז: במדבר כט, ח). (3) דמו נזרק על המזבח שבעזרה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

יב. אם כהן גדול חדש מחוייב להתחנך בתפקידו ככהן גדול לפני שהוא ניגש לעבודת היום. אם אירע פסול בכהן גדול לפני הקרבת תמיד של שחר ברור שהוא מתחנך בעבודת התמיד, שהוא עושה אותה בבגדי כהן גדול (רש"י שם), בעיית החינוך מתעוררת איפוא רק אם אירע הפסול אחרי העבודות היום-יומיות. (10) אף על פי שהיא נעשית בארבעה בגדים ככהן הדיוט. פסק כרב פפא שם: (11) מפסיק פעולותיו בבית המקדש ונקרא "כהן גדול שעבר" (ראה משנה מגילה ט:). ויש גורסים "עובד", ראה כסף משנה ולחם משנה. (12) כל המצוות שהכהן הגדול חייב בהן מוטלות גם על זה שעבר, כגון איסור פריעה ופרימה על מת, אסור באלמנה וכדומה (שם עג.). (13) בשמונה בגדים. (14) כי מן התורה דינו ככהן גדול וחכמים גזרו שלא יעבוד ככהן גדול, כדי שלא תתעורר איבה בין שני הכהנים הגדולים. ואם עבד בארבעה בגדים ככהן הדיוט - עבודתו פסולה (רש"י שם).

- ד. בשבעת ימים אלו מזין עליו מאפר הפרה 15
בשלישי להפרכתו ובשביעי¹⁵ שהוא ערב יום 16
הפפורים, שםא נטמא בַּמַּת וְלֹא יָדַע. וְאִם חָל יוֹם 17
שַׁבַּת בְּשִׁלְשִׁי אוּ בְּשִׁבְעִי שָׁלוּ - דוֹחִין אֶת הַהֲזִיחַ¹⁶. 18

(15) ואף על פי שהתורה כתבה (במדבר יט, יט) "והזהר ... ביום השלישי וביום השביעי", ואם כן יש לחוש שמא נטמא שני ימים או יום אחד לפני הפרשתו ונצרכו הזזה כל שבעת הימים, סובר ר' יוסי שהתורה הקפידה רק שלא יקדים הזזה ראשונה לפני יום השלישי ושתהיה הפסקה של ארבעה ימים בין הזזה להזזה, אבל מותר לדחות את ההזזה הראשונה לזמן מרובה. (16) ואף על פי שהזייה בשבת היא שבות (=גזירת חכמים) וכלל בידנו "אין שבות במקדש", לא התירו כאן, מפני שלשכת פלהדרין שבה נמצא הכהן הגדול באותם שבעת הימים, לא נתקדשה בקדושת עזרה, אלא בקדושת הר הבית, ובה לא התירו איסורי דרבנן (ראה שער המלך כאן). ובהלכות פרה אדומה פרק ב הלכה ד כתב רבינו, שמזים שבעת ימים על הכהן השורף ומשמע שגם בשבת מזים, והטעם, מפני שבפרה אדומה עשו מעלות יתרות.

- ה. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים מְרַגְלִין אוֹתוֹ בְּעִבּוּדוֹת. זֶזְרַק 19
אֶת הַדָּם, וּמִקְטִיר אֶת הַקֶּטֶר, וּמִטֵּיב אֶת הַגְּרוֹת¹⁷, 20
וּמִקְטִיר אֵיבָרֵי תְּמִיד עַל הַמִּזְבֵּחַ, כְּדִי שִׁיחֶיהָ רָגִיל 21
בְּעִבּוּדָה בְּיוֹם הַפְּפוּרִים. וּמוֹסְרִין לוֹ זִקְנִים מְזֻקְנִי 22
בֵּית דִּין, וְקוֹרְאִים לְפָנָיו וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ עֲבוֹדַת הַיּוֹם 23
וְסִדְרָהּ. וְאוֹמְרִין לוֹ: אִישִׁי כֹהֵן גָּדוֹל, קָרָא אִתָּהּ 24
בְּפִידָה, שָׁמָּה שִׁכַּחְתָּ אוּ שָׁמָּה לֹא לְמַדְתָּ דָּבָר זֶה. 25
וְעֵרֵב יוֹם הַפְּפוּרִים בְּשַׁחֲרִית הָיוּ מְעַמְּדִין אוֹתוֹ 26
בְּשַׁעֲרֵי הַמִּזְבֵּחַ וּמַעֲבִירִין לְפָנָיו פָּרִים וְאַיִלִּים 27
וּבָבָשִׁים, כְּדִי שִׁיחֶיהָ מִפִּיר וְרָגִיל בְּעִבּוּדָה. 28

(17) מסיר את הפתילות שכבו, מנקה את המנורה ונותן פתילות חדשות ומדליקן.

- ו. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים לֹא הָיוּ מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ מֵאֲכֹל 29
וּמִשְׁקָה. עֵרֵב יוֹם הַפְּפוּרִים עִם חֲשֻׁכָה לֹא הָיוּ 30

עבודות של כל יום. ראה בעל המאור ורמב"ן בתחילת מסכת יומא, וראה לקמן פרק ד הלכה א. ובסדר העבודה ליום כיפור, המיוחס להגאונים כתוב, שהיו פייסות (הגרלות) מי יזכה בעבודות שונות. מזה מוכח שכשרות בכהן הדיוט. (7) שלובש שמונה בגדי כהונה, המפורשים בהלכות כלי המקדש פרק ח הלכה א, אבל לא נמשח בשמן המשחה. בכל תקופת בית שני וכן בזמן בית ראשון מימי יאשיהו המלך ואילך לא היה שמן המשחה (הוריות יב.).

- ג. שִׁבְעַת יָמִים קָדָם לְיוֹם הַפְּפוּרִים מְפָרִישִׁין כֹּהֵן 1
גָּדוֹל מִבֵּיתוֹ לְלִשְׁכָּתוֹ שְׁפָמָקְדָשׁ. וְדָבָר זֶה קִבְּלָהּ 2
מִמִּשְׁחָה רַבָּנָה. וּמְפָרִישִׁין אוֹתוֹ מֵאֲשֵׁתוֹ כָּל שִׁבְעַת 3
יָמִים אֵלּוּ, שָׁמָּה תִּמְצָא אֲשֵׁתוֹ נְדָה, וְנִמְצָא טָמֵא 4
שִׁבְעַת יָמִים וְאִינוּ יָכוֹל לַעֲבֹד. וּמִתְקִינִין לוֹ כֹּהֵן 5
גָּדוֹל אַחֵר, שָׁאֵם יָאֲרַע כֹּהֵן פֶּסוּל - יַעֲבֹד הָאַחֵר 6
תַּחְתָּיו. בֵּין שָׂאֲרַע בּוֹ פֶּסוּל קָדָם תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר⁸ בֵּין 7
שָׂאֲרַע בּוֹ פֶּסוּל אַחֵר שֶׁהָקִרִּב קֶרְבָּנוֹ - זֶה שֶׁנִּכְנַס 8
תַּחְתָּיו אִינוּ צָרִיךְ חֲנוּפָה⁹, אֲלֹא עֲבוֹדָתוֹ מְחַנְכֶּת¹⁰, 9
וּמִתְחִיל מֵעֲבוּדָה שְׁפָסַק בָּהּ הָרָאשׁוֹן. עֶבֶר יוֹם 10
הַפְּפוּרִים - הָרִי הָרָאשׁוֹן חוּזֵר לַעֲבוֹדָתוֹ, וְהַשְּׁנִי 11
עוֹבֵר¹¹. וְכָל מִצְוֹת כֹּהֵנָה גְּדוּלָּה עָלֵיו¹², אֲלֹא שְׂאִינוּ 12
עוֹבֵד כִּכְהֵן גָּדוֹל. וְאִם עֶבֶד¹³ - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֶׁרָה¹⁴. 13
וְאִם מֵת הָרָאשׁוֹן - זֶה הַשְּׁנִי מִתְּמַנָּה תַּחְתָּיו. 14

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומתקנין לו כהן גדול אחר, שאם יארע בזה פסול כו'." בהרבה גירסאות נכתב "פיסול" במקום פסול, והוא תמוה. ובדפוס רומי נכתב "פסול" בלי יו"ד.

(נע"פ ל"ק"ש ח"ב עמוד 188 הערה 1)

~ נקודות משיחות קודש ~

"בין שאירע בו אחר שהקריב קרבנות..."

ולפי הגירסא "אחר שהקריב קרבנו", יש לתמוה מהו החילוק בין קרבנו לשאר קרבנות, ומדוע הכהן השני א"צ חינוך רק אם הראשון הקריב את קרבנו, אבל לא אם הקריב שאר קרבנות.

לכן י"ל הגירסא "אחר שהקריב קרבנות", וא"כ ליתא להאי קושיא. אלא שעדיין צ"ע מדוע לא כתב בפשטות "אחר שהקריב" ותו לא, שאז זה מדבר על קרבן התמיד שהזכיר קודם.

ויש לומר: שב"אחר שהקריב קרבנות" קא-משמע-לן שאפילו אם הקריב כל הקרבנות ונשאר לעשות רק דבר שאינו הקרבת קרבן כלל - נקרא זה עבודה דמחנכתו, וכגון הוצאת הכף והמחאתה מקודש-הקדשים שיש מקום לספק אם מחנכת.

(נע"פ ל"ק"ש ח"ב עמוד 188)

(8) לפני שהתחיל לעבוד. (9) מחלוקת בין אמוראים שם

בדמעות ממש.

ומכאן הוראה לגדול ההפלאה של אהבת ישראל, שהרי מדובר על ערב יום הכיפורים, שעת ההכנה הגדולה ליום הקדוש, ובזמן שזקני בית-דין עושים את ההכנות האחרונות לוודא שעבודת הקטורת תהיה כדבעי, ובזמן זה מצאו את הפנאי הדרוש לבכות בדמעות על שחשדו ביהודי!

(על"פ י"ן מלכות' ספר עבודה סימן טג)

(18) צמחה. (19) נימוקם של הצדוקים. (20) אדוני. (21) כלומר, אנו משיביעים אותך על דעתנו ועל דעת בית דין (פירוש, לא לפי הכוונה שבדעתך להכניס לנוסח השבועה, אלא לפי כוונתנו וכוונת בית הדין), אבל לא נתכוונו לומר שהוא שליח בית דין לעבודה, שהרי רבינו פוסק בהלכות נדרים פרק ו הלכה ה והלכה ח שכהנים שלוחי הקדוש-ברוך-הוא הם.

ח. כל לילי יום הכיפורים כהן גדול יושב ודורש, אם היה חכם. ואם היה תלמיד - דורשים לפניו. אם היה רגיל לקרא - קורא, ואם לאו - קורין לפניו, כדי שלא יישן. ובמה קורין לפניו? בכתבי הקדש²². בקש להתנגמם - פרחי לויה²³ מפניו באצבע צרדה²⁴, ואומרים לו: אישי כהן גדול, צמד והצטגן²⁵ מעט על הרצפה, כדי שלא תישן. ומתעסקין צמוד²⁶ עד שמגיע זמן שחיטה. ולא היו שוחטין עד שמפירין שעלה צמוד השחר בנדאי²⁷, ששם ישחטו בלילה.

(22) במשנה שם אמרו: באיוב, דניאל, עזרא ודברי הימים. ובירושלמי מוסיף, תהלים ומשלי. (23) לויים צעירים. במשנה שלפנינו הגירסה "פריה כהונה". (24) בגמרא מפרש אגודל. מקריבים אגודל לאצבע ושומטים אותה בכוף וזה משמיע קול. בירושלמי שם משמע שקול זה שימש ליווי לזמר שבעל פה. (25) הרצפה צוננת והעומד עליה רגליו מצטננות וזה מפיג את התרדמה. (26) במשנה "ומעסיקים אותו" ופירשו בגמרא, שהיו מזמרים לפניו. (27) ונזהרו בזה מאוד, מפני שפעם אחת טעו, ראו אור הלכנה וחשבו שזה צמוד השחר ושחטו את התמיד ונפסל.

פרק שני

(1) יבאר סדר הבגדים שהיה משמש ביום זה, וכמה טבילות היה טובל.

א. כל מעשה? התמידין והמוספין של יום זה כהן גדול עושה אותן והוא לבוש בבגדי זהב, ועבודות המיוחדות ליום זה - בבגדי לבן. ועבודה המיוחדת ליום זה היא מעשה הפר של כהן גדול, ושני השעירים שאחד מהן שעיר המשתלח³, והקטרת הקטרת בקדש הקדשים⁴. כל אלו בבגדי לבן הם נעשים.

(2) יומא לא: לב. ולד. (3) אבל שעיר החטאת השני

מניחין אותו לאכל הרבה, שהמאכל מביא את השנה, ולא היו מניחין אותו לישן, ששם יראה קרי. ולא היו מאכילין אותו דברים המרגילין לשכבת זרע, כגון ביצים וחלב חם וכיוצא בהן.

ז. בימי בית שני ציץ¹⁸ המינות בישראל, ויצאו הצדוקין, מהרה יאבדו, שאינן מאמינין בתורה שבעל פה, והיו אומרים, שקטרת של יום הכיפורים מניחין אותה על האש בהיכל חוץ לפרכת, וכשיעלה עשנה מכניסין אותה לפנים לקדש הקדשים. הטעם¹⁹: זה שפתיב בתורה: כי בענן אראה על הכפרת, אמרו כי הוא ענן הקטרת. ומפי השמועה למדו חכמים, שאין נוהגין הקטרת אלא בקדש הקדשים לפני הארון, שנאמר: ונתן הקטרת על האש לפני ה'. ולפי שהיו חוששים בבית שני ששם כהן גדול זה נוטה לצד מינות, היו משיביעין אותו ערב יום הכיפורים ואומרים לו: איש²⁰ כהן גדול, אנו שלוחי בית דין, ואתה שלוחנו ושלוח בית דין²¹. משיביעין אנו עליך במי ששפך את שמו בבית הזה שלא תשנה דבר שאמרנו לך. והוא פורש ובוכה, על שחשדוהו במינות; והן פורשין ובוכין, לפי שחשדו למי שמעשיו סתומין, ששם אין בלבם כלום.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...אישי כהן גדול ... משיביעין אנחנו עליך... שלא תשנה דבר... והוא פורש ובוכה על שחשדוהו במינות, והן פורשין ובוכין לפי שחשדו במי שמעשיו סתומין, ששם אין בלבם כלום."

ולכאורה תמוה, מה מקום להנהיגה זו, וממה-נפשך אם אין זה ראוי להשביעו שלא ישיביעוהו מבלי לבדוק, ואם זהו דין תורה שצריך להשביעו בכל אופן, מדוע יש לבכות הרי קיימו ציווי ה'. וכמו"כ יש להבין מדוע בוכה הכהן הגדול, הרי אין זו אשמתו שחושדים בו.

וההסבר הוא על-פי מאמר הגמרא "אין אדם נחשד בדבר אלא-איכן עשאו, ואם לא עשה.. כו' הרהר בלבו כו'", והיינו שעצם העובדה שחושדים בו מוכיחה שיש אצלו איזושהי שייכות לעניין, שאם-לא-יכן לא היו חושדים בו. ואע"פ שהסיבה היא דין תורה, מכל-מקום התורה על הרוב תדבר, ולכן יש מקום לחשש זה.

ומה ש"הן פורשין ובוכין כו'" הוא מפני שעבודת הקטורת ביום הכיפורים לפני ולפנים היא עניין נעלה ביותר הנוגע לכלל ישראל ולכל השנה כולה, והיא עבודה אחת ויחידה הקשורה עם אחדות של ישראל והקב"ה, ומפני זה היה צורך להבטיח שעבודה זו תיעשה בתכלית השלימות וההידור, גם אם לשם כך צריך לחשוד ביהודי.

ואעפ"כ מצד הרגש של אהבת ישראל, נגע ללבם העובדה שחשדו ביהודי, עד כדי כך שהדבר הביאם לידי בכיה

ב'תורת כהנים' פרשת אחרי פרק ו. אולם רבינו מסתמך על דעת ר' יוחנן בירושלמי יומא פרק ז הלכה ב: "הכל מודים בהוצאת כף ומחתה, שהוא לאחר תמיד של בין הערבים" (ראה רמב"ן על התורה פרשת אחרי).

מעשהו בבגדי זהב. (4) אבל הקטרת הקטורת בהיכל נעשית בבגדי זהב.

ג. כל הטבילות¹⁴ האלו והקדושים - כלן במקדש, שנאמר: ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו. והמש טבילות¹⁷ ועשרה קדושים¹⁸ טובל כהן גדול ומקדש בו פיום. פיצד? בתחלה פושט בגדי חל שעליו, וטובל ועולה ומסתפג, ולובש בגדי זהב, ומקדש ידיו ורגליו. ושוחט את התמיד, ומקטיר קטרת של שחר של כל יום, ומטיב את הנרות, ומקטיר איברי התמיד עם התבתיין¹⁹ והנסכים, ומקריב הפר ושכעה כבשים של מוסף היום. ואחר כך מקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי הזהב, וטובל ועולה ומסתפג²⁰, ולובש בגדי לבן, ומקדש ידיו ורגליו. ועובד עבודת היום: כל הנדושים עם ההגדלה²¹, וזריקת הדמים בפנים²², והקטרת הקטרת בקדש הקדשים, ומוסר השעיר למשלחו לעזאזל, ומוציא אמורי הפר והשעיר הנשרפים ומוסר שארן לשרפה. ואחר כך מקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי לבן, וטובל ועולה ומסתפג, ולובש בגדי זהב, ומקדש ידיו ורגליו. ומקריב שעיר חטאת של מוסף היום, ואילו ואיל העם, והם עולות, ומקטיר אמורי פר ושעיר הנשרפין, ומקריב תמיד של בין הערבים²³. ואחר כך מקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי זהב, וטובל ועולה ומסתפג, ולובש בגדי לבן, ומקדש ידיו ורגליו. ונכנס לקדש הקדשים, ומוציא משם את הפך ואת המחתה. ואחר כך מקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי לבן, וטובל ועולה ומסתפג, ולובש בגדי זהב, ומקדש ידיו ורגליו. ומקטיר קטרת של בין הערבים של כל יום, ומטיב את הנרות בין הערבים. ומקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי זהב, ולובש בגדי חל ויוצא.

(14) משנה שם ל. (15) שישתדל להזכר, כר' יהודה בתוספתא שם פ"א. (16) גמרא שם ל:

ד. היה כהן גדול זקן או חולה¹⁷ - מלפנין¹⁸ עששיות¹⁹ של ברזל באש מפערב, ולמחר מטיילין אותן במים²⁰ כדי להפיג צנתן; שאין שבות במקדש²¹. או מערבין מים חמין במי המקנה עד שתפיג צנתן.

(17) וקשה לו לטבול במים קרים. (18) ר' יהודה בברייתא שם לד: (19) גושים. (20) שם אמרו שאיסור הטלת ברזל מלובן למים קרים הוא משום "מצרף" (מחזק ומקשה), וצירוף אינו איסור תורה אלא גזירת חכמים ("שבות" בלשון התלמוד). (21) חכמים לא גזרו בעבודות שבמקדש. [נימוק זה אמרו בגמרא שם. וכל מפרשי הרמב"ם שואלים, הלא רבינו עצמו אומר בהלכות שבת פ"ב הלכה ב: "המכבה גחלת של מתכת פטור, ואם נתכוון לצרף - חייב". משמע שמצרף הוא איסור תורה. ובמגיד-משנה שם מבאר בשם הרמב"ן, שצירוף ממש הוא איסור תורה, אבל צירוף של עששיות שהטילו למקווה כדי לחמם את המים, אינו צירוף ממש, מפני שהמים שמתחממים מחזקים את הברזל. ראה בלחם-משנה שם תירוצו נפלא ביישוב סתירה זו].

ה. בכל יום כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הפיור כשאר הפהנים, והיום מקדש מקיתון של זהב²², משום כבודו. בכל יום הפהנים עולים במזרחו של כבש²³ ויורדין במערבו²⁴, והיום עולים באמצע²⁵ ויורדין באמצע לפני כהן גדול, כדי להדרו²⁶. בכל יום מי שזכה במחתה²⁷ חותה במחתה של כסף²⁸ ומערה²⁹ האש למחתה של זהב³⁰, והיום חותה כהן גדול במחתה של זהב ובה נכנס להיכל, שלא ליגעו בתוספת עבודה. וכן מחתה של כל יום מחזקת ארבעה קבין, ושל היום שלשה קבין; ובכל יום היתה כבדה, והיום קלה³¹; ובכל יום ידה קצרה, והיום ארפה³²; כדי להקל על כהן גדול שלא ייגע. בכל יום ויום היו על המזבח שלש מערכות³³

ב. כל עת שישנה הבגדים⁵ ויפשט בגדים ולובש בגדים אחרים טעון טבילה⁶, שנאמר: ופשט את בגדי הכד ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו. והמש טבילות⁷ ועשרה קדושים⁸ טובל כהן גדול ומקדש בו פיום. פיצד? בתחלה פושט בגדי חל שעליו, וטובל ועולה ומסתפג, ולובש בגדי זהב, ומקדש ידיו ורגליו. ושוחט את התמיד, ומקטיר קטרת של שחר של כל יום, ומטיב את הנרות, ומקטיר איברי התמיד עם התבתיין⁹ והנסכים, ומקריב הפר ושכעה כבשים של מוסף היום. ואחר כך מקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי הזהב, וטובל ועולה ומסתפג¹⁰, ולובש בגדי לבן, ומקדש ידיו ורגליו. ועובד עבודת היום: כל הנדושים עם ההגדלה¹¹, וזריקת הדמים בפנים¹², והקטרת הקטרת בקדש הקדשים, ומוסר השעיר למשלחו לעזאזל, ומוציא אמורי הפר והשעיר הנשרפים ומוסר שארן לשרפה. ואחר כך מקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי לבן, וטובל ועולה ומסתפג, ולובש בגדי זהב, ומקדש ידיו ורגליו. ומקריב שעיר חטאת של מוסף היום, ואילו ואיל העם, והם עולות, ומקטיר אמורי פר ושעיר הנשרפין, ומקריב תמיד של בין הערבים¹³. ואחר כך מקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי זהב, וטובל ועולה ומסתפג, ולובש בגדי לבן, ומקדש ידיו ורגליו. ונכנס לקדש הקדשים, ומוציא משם את הפך ואת המחתה. ואחר כך מקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי לבן, וטובל ועולה ומסתפג, ולובש בגדי זהב, ומקדש ידיו ורגליו. ומקטיר קטרת של בין הערבים של כל יום, ומטיב את הנרות בין הערבים. ומקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי זהב, ולובש בגדי חל ויוצא.

(5) מבגדי זהב לבגדי לבן או להיפך. (6) במקוה שיש בה ארבעים סאה מים. לא נתברר בדיוק שיעור הסאה. על סמך הנתונים שבידינו, יש להניח שהסאה מכיל 10 עד 12 ליטר. (7) משנה שם ל. (8) רחיצת ידים ורגלים מן הכיור או מקיתון של זהב (ראה לקמן הלכה ה). (9) מנחה שהכהן גדול מקריב בכל יום (ראה פרק יג מהלכות מעשה קרבנות הלכה ב). (10) מתנגב. (11) הטלת הגורל, איזה משני השעירים יקרב חטאת ואיזה ישתלח לעזאזל (ראה לקמן פרק ג). (12) כאן לא הקפיד רבינו על הסדר המדויק, והקדים הזאת הדם לפני הקטורת. אבל לקמן בפרק ד הלכה א הקדים הקטורת, לפי הסדר הקבוע במשנה שם מז. ונג: (13) רש"י שם סז: ד"ה ה"ג כתב, שהוצאת כף ומחתה קודמת להקרבת תמיד של בין הערבים, וכדבריו משמע

18 הַחֲטָאִת, אָמַר: לַהֲשֵׁם חֲטָאִת. נִמְצָא מִזְכִּיר אֶת
19 הַשֵּׁם בַּיּוֹם זֶה עֲשָׂר פְּעָמִים⁴⁰. וּבְכֻלָּם הוּא מִזְכִּיר
20 בְּכִתְבָּהּ⁴¹, שֶׁהוּא הַשֵּׁם הַמְּפָרֵשׁ. בְּרֵאשׁוֹנָה הִיָּה
21 מְגִבִּיהָ אֶת קוֹלוֹ בַּשֵּׁם⁴². כִּיּוֹן שָׁרְבוּ פְּרוּצִין⁴³ -
22 חֲזָרוּ לֵאמָרוֹ בְּקוֹל נְמוּף. וּמִבְּלִיעוֹ בְּנֻעִימוֹת⁴⁴, עַד
23 שֶׁלֹּא יִכִּירוּ בּוֹ אֶפְלוּ חֲבָרֵיו הַפְּהָנִים.

(36) הלכה למשה מסיני. (37) סומך ידיו על הקרבן, ומתודה על עבירות המתכפרים, שם לא: מא: (38) משנה שם מא: ובגמרא שם מג: "יבוא זכאי ויכפר על החייב, ואל יבוא חייב ויכפר על החייב". (39) כל הנוסחאות הן על פי המשניות שם. רבינו גורס "אנא השם חטאתי וכו' אנא השם כפר", וכן הגירסא במשנה שלפנינו. ורבינו חננאל (שם לה:) מביא דעת ר' חגי בירושלמי (פרק ג הלכה ז) "בראשונה היה אומר אנא השם, ובשניה אנא בשם", ודחה דבריו מפני נוסחת המשנה. אולם בסדר העבודה "אתה כוננת" הנקרא "נוסח ספרד" כתוב כדעת ר' חגי, וכן הוא בתוספתא. (40) שם לט: (41) ולא כמו שקוראים בכינוי "א-ד-ני". ברא"ש יומא פרק ח סימן יט מביא בשם רב האי גאון, שהיה מזכיר שם בן מ"ב אותיות. (42) כשהזכיר את השם. (43) שהתחילו לקרוא את השם ככתבו, כמו כהן גדול. (44) בזמרה. היה מאריך ומסלסל בזמרה ומבליע את השם. בגמרא קידושין עא. אמרו: "מבליעים אותו בנעימת אחיהם הכהנים". והמדובר שם בשם בן שתיים עשרה אותיות שנמסר רק לכהנים צנועים, והם הזכירוהו בנשיאת כפים בהבלעה.

24 ז. כָּל הַפְּהָנִים⁴⁵ וְהָעַם הָעוֹמְדִים בַּעֲזָרָה, כְּשֶׁהֵם
25 שׁוֹמְעִים אֶת הַשֵּׁם הַמְּפָרֵשׁ יוֹצֵא מִפִּי כָּהֵן גָּדוֹל
26 בְּקִדְשָׁה וּבִטְהָרָה, הָיוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִּים וְנוֹפְלִים
27 עַל פְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ
28 לְעוֹלָם וָעֶד. שְׁנֵאֲמַר: כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא, הָבּוּ גִדְל
29 לְאַלְהֵינוּ. וּבִשְׁלֹשֶׁת הַיּוֹדִים הִיָּה מִתְּפַנֵּן לְגִמְרוֹ אֶת
30 הַשֵּׁם⁴⁶ כְּנֶגֶד הַמְּבַרְכִין, וְאוֹמֵר לְהֵן תִּטְהָרוּ. וְכָל
31 הַיּוֹם כְּשֶׁר לְוָדוֹי יוֹם הַכְּפֻרִים⁴⁷ וְלְוָדוֹי הַפְּזִירִים
32 הַנִּשְׁרָפִים⁴⁸.

(45) משנה יומא סו. והמרדכי יומא פרק ח גורס רק "והם עונים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", וכן גם גירסת הגר"א שם. (46) לא נמצא בתלמוד אלא בפיוטים. (47) משנה מגילה כ: (48) פר העלם דבר של ציבור ופר כהן משיח. ראה הלכות שגגות פ"ב ה"א, ופס"ו ה"א.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) יבאר הגורלות שמגדיל, אם צריך שיהיו שוין וממה היו והיכן מגדיל וכיצד.

33 א. שְׁנֵי הַגּוֹרְלוֹת² - אֶחָד פְּתוּב עָלָיו לַהֲשֵׁם, וְאֶחָד
34 פְּתוּב עָלָיו לְעֻזָּאֵל. וְהֵם פְּשָׁרִים מִכָּל דְּבָר³: בֵּין מִן
35 הָעֵץ, בֵּין מִן הָאֶבֶן, בֵּין מִן הַמֶּתֶכֶת. אָבֵל לֹא יִהְיֶה
36 אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, אֶחָד כָּסֵף וְאֶחָד זָהָב, אֶלָּא
37 שְׁנֵיהֶם שְׁוִין⁴. וְשֵׁל עֵץ הָיָה. וּבְבִית שְׁנֵי עֲשׂוֹ אוֹתָם

1 שֶׁל אֵשׁ, וְהַיּוֹם הָיוּ שֵׁם אֲרֻבַּע³⁴. מוֹסִיפִין
2 מַעֲרֵכָה, כְּדִי לְהִדָּר הַמִּזְבֵּחַ וּלְעִטְרוֹ³⁵.

(22) משנה שם מג: כתנא-קמא. בירושלמי יומא פרק ד הלכה ה, חולקים ר' יונה ור' יוסה אם קידוש ראשון גם כן היה מקיתון של זהב. רבינו כתב סתם: והיום בקיתון של זהב, ומשמע שגם קידוש ראשון כך. (23) קרש רחב שש עשרה אמה, מונח בצד דרום של המזבח ובו הכהנים עולים. בכל יום היו עולים בשפת המזרח מפני שעליהם לפנות לימין, שהרי אמרו: "כל פינות (פניות) שאתה פונה לא יהיו אלא לימין" ולפיכך עולים בשפת מזרח, כדי לקצר את הדרך, כי אם יעלו בשפתו המערבית יצטרכו לעבור את כל רחבו של הכבש (משנה שם וגמרא מ.). (24) אחרי שהקיפו את כל המזבח, מגיעים לשפתו המערבית של הכבש ושם יורדים. (25) במשנה שלפנינו הגירסא: "כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע, ר' יהודה אומר לעולם כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע", וגירסת רבינו כמו שכתב כאן. ובגמרא שם מה. משמע כגירסת רבינו, ראה לחם-משנה. (26) לכבד את הכהן הגדול שילך ברוב עם מלווים אותו. (27) לחתות בה גחלים מהמערכה שעל המזבח, כדי להקטיר עליה את הקטורת. (28) "התורה חסה על ממונם של ישראל" (שם), כי המחתה מתקלקלת קצת כשחותים בה תדיר באש. (29) שופך את הגחלים. (30) ובה היה מקטיר, משום כבוד המקדש. (31) בגמרא שם מד: מפרשים, שהמחתה היומימית דפנותיה עבים, ושל היום דקים. (32) כדי שתתמוך את זורעו של כהן גדול. (33) במשנה שם מג: נחלקו ר' מאיר ור' יוסי ור' יהודה במנין המערכות, ופסק כר' יוסי "שהלכה כמותו מחבריו" (עירובין מו.). (34) שלוש מערכות שבכל יום הן: א. מערכה גדולה שעליה מקטירים את הקרבנות: ב. מערכה שניה של קטורת, שממנה לוקחים את הגחלים להקטרת הקטורת בהיכל: ג. לקיים האש, אם לא הספיקה אש המערכה הגדולה להתגבר על רוב הבשר מוסיפים עליה אש ממערכה זו. (35) וממערכה זו נוטלים גחלים להקטיר הקטורת שמכניסים לקודש הקדשים.

3 וְזֶה שְׁנֵאֲמַר בַּתּוֹרָה: וְכִפֹּר בַּעֲדוֹ וּבַעֲדֵי בֵיתוֹ
4 וּבַעֲדֵי כָּל קָהָל יִשְׂרָאֵל - מִפִּי הַשְּׂמוּעָה³⁶ לְמַדוֹ,
5 שֶׁזֶה וָדוֹי דְּבָרִים³⁷. נִמְצָאתָ לְמַד, שֶׁהוּא מִתּוֹנָה
6 בַּיּוֹם זֶה שְׁלֹשָׁה וָדוֹיִם: אֶחָד - עַל יְדֵי עֲצָמוֹ
7 תַּחֲלָה. וָדוֹי שְׁנִי - עַל יְדֵי עֲצָמוֹ עִם שְׂאֵר
8 הַכֹּהֲנִים³⁸. וְשְׁנִיָּה עַל פֶּר הַחֲטָאִת אֲשֶׁר לוֹ.
9 וְהָדוֹי שְׁלִישִׁי - עַל יְדֵי כָּל יִשְׂרָאֵל עַל שְׁעִיר
10 הַמִּשְׁתַּלַּח. וּמִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם בְּכָל וָדוֹי מִהֵן שְׁלֹשׁ
11 פְּעָמִים. בִּיצֵד³⁹ הוּא אוֹמֵר? אֲנָא הַשֵּׁם, חֲטָאתִי
12 עָוִיתִי וּפְשַׁעֲתִי לִפְנֶיךָ. אֲנָא הַשֵּׁם, כִּפֹּר נָא
13 לַחֲטָאִים וְלַעֲוֹנוֹת וּלְפִשְׁעִים שִׁחֲטָאתִי וּשְׁעִוִּיתִי
14 וּשְׁפִשְׁעִיתִי וְכוּ'. שְׁנֵאֲמַר: כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכֹּפֵר
15 עַלִּיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם, מִכָּל חֲטָאתֵיכֶם לִפְנֵי ה'
16 תִּטְהָרוּ. הָרִי שְׁלֹשׁ פְּעָמִים הַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם. וְכֵן
17 בְּכָל וָדוֹי מִהֵן. וּכְשֶׁהוּא נוֹתֵן אֶת הַגּוֹרֵל עַל שְׁעִיר

שעיר החטאת - כשר, שם מ, ב - מסקנות הגמרא שהגולה מעכבת והנחה אינה מעכבת. (16) שם לט, ב - שהרי כשרה גם בסגן (רש"י שם). (17) ואע"פ שרבינו פסק בפ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב, ששחיטת פרו של כהן גדול בזר כשרה, והרי שחיטה מעכבת אלא שאינה עבודה (ראה יומא מב). אין לדמות הגולה לשחיטה, כי שחיטה אינה מצוה מיוחדת לקרבנות, מה-שאין-כן הגולה (לחם-משנה).

ד. וְקוֹשֵׁר לְשׁוֹן¹⁸ שֶׁל זְהוּרִית¹⁹ מִשְׁקַל שְׁתֵּי סָלְעִים²⁰
בְּרֹאשׁ שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח וּמַעְמִידוֹ כְּנֶגֶד בֵּית שְׁלוּחָיו²¹,
וְלִנְשָׁחֻט כְּנֶגֶד בֵּית שְׁחִיטָתוֹ²². וְשׁוֹחֵט אֶת פֶּר
הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר לוֹ וְאֵת הַשְּׁעִיר²³ שְׁעֵלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל
לָשֵׁם.²⁴

(18) משנה, שם מב, ב. (19) צמר צבוע אדום. רגילים היו לקפל את חוטי הצמר בתבנית לשון. (20) כרבי אבין בשם רבי יונתן, שם מג, א. (21) מול השער שדרכו יוציאוהו. (22) לשון המשנה, שם. ובגמרא שאלו אם הכוונה לקשירת זהורית בצוארו או הכוונה שמעמידים את השעיר כנגד בית שחיטתו, והמסקנה שמדובר בקשירה. ורבינו סתם כלשון המשנה. ובפיוט סדר העבודה "אתה כוננת", כתוב: "אף שעיר של שם יעמידנו נגד בית שחיטתו". ותמה הרא"ש בהל' סדר עבודת יום הכיפורים על הפייטן - מהגמרא שהבאנו, עיי"ש. (23) רבינו אינו מקפיד כאן על רציפות הסדר, שהרי בין שחיטת הפר לשחיטת השעיר, הקטיר קטורת והזה דם הפר בפנים, ומפני שרצה להשמיענו דיני ההזיות בפר ובשעיר, הסמיך כאן שחיטת השעיר לשחיטת הפר, וסמך על הסדר המבואר בפרק הבא.

ה. וּמִכְנִיס דָּמָן לְהִיכָל²⁴, וּמִזֶּה מִדָּם שְׁנִינָה בַּיּוֹם
הַזֶּה אֲרֻבָּעִים וְשָׁלֹשׁ הַזֵּיזוֹת²⁵. וְאֵלּוּ הֵן: מִזֶּה תַּחֲלָה
מִדָּם הַפֶּר שְׁמוֹנֶה הַזֵּיזוֹת בְּקֶדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים בֵּין בְּדֵי
הָאָרוֹן קְרוֹב לַפִּפְתָּה²⁶ בְּטַפָּח²⁷, שְׁנֹאֲמַר: וְלִפְנֵי
הַפִּפְתָּה²⁸ יִזֶּה וּגְזָר. וּמִזֶּה שָׁם אֶחָת לְמַעְלָה וְשִׁבְעַת
לְמַטָּה²⁹. מִפֵּי הַשְּׁמוּעָה³⁰ לְמָדוּ, שֶׁזֶּה שְׁנֹאֲמַר: שִׁבְעַת
פְּעָמִים - יִזֶּה יָתֵר עַל הַזֵּיהָ רִאשׁוֹנָה³¹. וְכֵן הָיָה
מוֹנֶה: אֶחָת. אֶחָת וְאֶחָת. אֶחָת וְשֵׁתִים. אֶחָת וְשָׁלֹשׁ.
אֶחָת וְאַרְבַּע. אֶחָת וְחֲמִשׁ. אֶחָת וְשֵׁשׁ. אֶחָת וְשִׁבְעַת.
וְלָמָּה מוֹנֶה כֵּכָה? שֶׁמָּא יִשְׁפַּח³² וְיִמְנָה הַזֵּיהָ
רִאשׁוֹנָה מִכָּלל הַשִּׁבְעַת. וְאַחֵר כֵּן מִזֶּה מִדָּם הַשְּׁעִיר
בֵּין בְּדֵי הָאָרוֹן שְׁמוֹנֶה, אֶחָת לְמַעְלָה וְשִׁבְעַת לְמַטָּה,
וּמוֹנֶה בְּדֶרֶךְ שְׁמוֹנֶה בְּדָם הַפֶּר. וְחוּזָר וּמִזֶּה בְּהִיכָל
עַל הַפִּפְתָּה³³ מִדָּם הַפֶּר שְׁמוֹנֶה, אֶחָת לְמַעְלָה וְשִׁבְעַת
לְמַטָּה, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בְּדָם הַפֶּר: עַל הַפִּפְתָּה וְלִפְנֵי
הַפִּפְתָּה³⁴, וּמוֹנֶה בְּדֶרֶךְ שְׁמוֹנֶה בְּפָנִים. וְחוּזָר וּמִזֶּה
מִדָּם הַשְּׁעִיר כֵּן עַל הַפִּפְתָּה שְׁמוֹנֶה הַזֵּיזוֹת, אֶחָת
לְמַעְלָה וְשִׁבְעַת לְמַטָּה, שְׁנֹאֲמַר בְּדָם הַשְּׁעִיר: וְעָשָׂה
אֶת דָּמוֹ בְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָם הַפֶּר, וּמוֹנֶה בְּדֶרֶךְ שְׁמוֹנֶה
בְּפָנִים. וְכָל אֵלּוּ הַהַזֵּיזוֹת אֵינָם מִתְּכַנְּנִין בְּהֵן לְהַזִּית לֹא
לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה, אֲלָא כְּמַצְלִיחַ³⁵. וְאַחֵר כֵּן מְעַרְבִּים

1 שֶׁל זְהִב⁵. וּמִנִּיחִין שְׁנֵי הַגּוֹרֵלוֹת בְּכָלִי אֶחָד הַמִּתְחַזֵּק
2 שְׁתֵּי הַיָּדִים⁶, בְּדֵי שְׁיָכְנִים שְׁתֵּי יָדָיו וְלֹא יִתְכַנְּנִין⁷.
3 וְכָלִי זֶה חֹלֵל⁸ הוּא, וְשֶׁל עֵץ הִזֶּה, וְקִלְפִּי שְׁמוֹ.

(2) כתוב בתורה (ויקרא טז, ח): ונתן אהרן על שני השעירים גורלות, גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל. פרטי דיניהם של שני השעירים הללו מבוארים בהלכות הבאות. (3) ברייתא, יומא לז, א. (4) שם. (5) משנה, שם: "של אשכורע (מין עץ) היו, ועשאון בן גמלא של זהב", פירוש, מכספו נדב כשנתמנה כהן גדול. (6) כלומר, רק שתי ידיים ולא יותר. (7) שלא יוכל למשמש בידיו ולהכיר איזה גורל הוא לה' ויוציאו בידו הימנית (סימן טוב היה כשיצא גורל זה בימין). רבא שם לט, א. וראה רש"י שם. (8) לא קידשוהו בקדושת כלי שרת מפני שהיה של עץ, ואין עושים כלי שרת של עץ (שם).

4 ב. הֵיכָן מְגִילִי? בְּמִזְרַח הָעֶזְרָה בְּצִפּוֹן הַמִּזְבֵּחַ¹⁰.
5 מִנִּיחִין שָׁם הַקִּלְפִּי, וּמַעְמִידִין שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים כְּנִיחִין
6 לְמַעַרְב וְאֶחָדֵיהֶם לְמִזְרַח. וְכֵהָן גְּדוֹל כָּאֵל שָׁם,
7 וְהַסֵּגָן מִימֵינוֹ וְרֹאשׁ בֵּית אָב¹¹ מִשְׁמָאלוֹ. וְשְׁנֵי
8 הַשְּׁעִירִים לְפָנָיו, אֶחָד לִימֵינוֹ וְאֶחָד לְשְׁמָאלוֹ.

(9) משנה, שם לז, א. (10) כלומר, צפונית מזרחית למזבח, ולא מול קיר המזרח של המזבח. רבינו עומד בשיטתו שבפ"ה מהל' בית הבחירה ה"ט-יטז, שאע"פ שהמזבח משוך שבע אמות למחיצתה הצפונית של העזרה, לא נקרא צפון אלא המקום שהוא צפוני מקיר המזבח, היינו ששם אמות וחצי ברוחב לכל אורך העזרה מכותל האולם עד כותל המזרחי של העזרה, היינו שבעים ושש אמות. ראה כסף-משנה ולחם-משנה כאן, ו'תוספות יום-טוב' יומא פ"ג מ"ט. (11) הכהנים חולקו ל-24 משמרות, וכל משמר עבד שבוע אחד, וראש כל משמר מחלק את משמרו לבתי אבות, בית אב ליום, ראה למעלה פ"ד מהל' כלי המקדש ה"ג והי"א.

9 ג. טָרֵף¹² בְּקִלְפִּי וְהַעֲלָה שְׁנֵי הַגּוֹרֵלוֹת בְּשְׁתֵּי יָדָיו¹³
10 לָשֵׁם שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים וּפּוֹתַח יָדָיו. אִם שֶׁל שָׁם עָלָה
11 בְּיָמֵינוֹ - הַסֵּגָן אוֹמֵר: אִישִׁי כֹהֵן גְּדוֹל¹⁴, הַגִּבֹּהַ
12 יְמִינִךָ. וְאִם בְּשְׁמָאל עָלָה - רֹאשׁ בֵּית אָב אוֹמֵר לוֹ:
13 אִישִׁי כֹהֵן גְּדוֹל, הַגִּבֹּהַ שְׁמָאלֶךָ. וְנוֹתֵן שְׁנֵי הַגּוֹרֵלוֹת
14 עַל שְׁנֵיהֶם: שֶׁל יָמִין עַל יָמִין, וְשֶׁל שְׁמָאל עַל שֶׁל
15 שְׁמָאל. וְאִם לֹא נָתַן - לֹא עֵכָב¹⁵, אֲלָא שֶׁחֲסַר
16 מִצֵּה; שֶׁהַנֶּחֱמָה מִצֵּה שְׁאִינָה מְעַכֶּבֶת. וְהַהֲגֵרָה
17 מְעַכֶּבֶת, אֲף עַל פִּי שְׁאִינָה עֲבֻדָּה¹⁶. לְפִיכָךְ, הַנֶּחֱמָה
18 בְּשִׁרָה בָּזָר, וְהַעֲלִית הַגּוֹרֵלוֹת מִן הַקִּלְפִּי פְּסוּלָה
19 בְּזָרָה¹⁷.

(12) חטף, לקיחה פתאומית, כדי שלא יוכל למשמש בגורלות ולבחור איזה לקחת בימין ואיזה בשמאל (ראה למעלה הערה ו). משנה, שם לט, א. (13) אחד בימין ואחד בשמאל. (14) משנה, שם. (15) לכתחילה צריך להניח את הגורלות על השעירים. ובדיעבד, אם לא הניח ושחט את

- 1 שְׁנֵי הַדָּמִים, דָּם הַפָּר וְדָם הַשְּׁעִיר, וּמִזֶּה מְשַׁנֶּהֶם
2 אַרְבַּע הַזֵּיזוֹת³⁶ עַל אַרְבַּע קִרְנוֹת³⁷ מִזְבַּח הַזָּהָב
3 שְׁבִהִיכֵל, וְשָׁבַע הַזֵּיזוֹת עַל אֲמָצְעוֹ³⁸ שֶׁל מִזְבַּח זֶה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומזה משניהם ארבע הזיזות על ארבע קרנות מזבח הזהב שבהיכל בו".

ובסדר העבודה ליוה"כ פ' נכתב "ומזה מדם התערבות", כי כאן רוצה להדגיש שכיון שבמספר שמונה מרומזים ענייני יום הכיפורים,

שהרי תשובה-עילאה היא בספירת הבינה שהיא השמינית, עניינה של ספירת הבינה "אם הבנים שמחה" הוא עניין השמחה, וספירת הבינה היא "רחובות הנהר", הרחבה בתורה ובכל ענייני האדם, כך גם הלשון ארבע הזיזות משניהם - הם שמונה.

(על-פי לקו"ש חכ"ט עמוד 315)

(24) כל סדר ההזיזות הוא ע"פ המשנה, שם נג, ב.
(25) ברייתא, זבחים מב, א. (26) הכפורת היתה מונחת על הארון שבו מונחים שני לוחות הברית ועוביה טפח. (27) מזה באויר מול הטפח של עובי הכפורת. בגמרא שם נה, א: "נגד עוביה של כפורת". והדם לא נפל על הכפורת אלא על הקרקע סמוך לארון (אפשר גם לפרש כוונת רבינו שיזה במקום לא רחוק יותר מטפח מן הכפורת). (28) "לפני" משמע לא על הכפורת ממש. (29) משנה, שם נג, ב. ובברייתא שם נה, א פירשו: "כשהוא מזה למעלה מצד ידו למטה, וכשהוא מזה למטה מצד ידו למעלה". פירש רבינו חננאל' שם ש"מצד ידו למטה" הכוונה כף ידו למטה ואצבעותיו למעלה, וכן "מצד ידו למעלה" הכוונה כף ידו למעלה ואצבעותיו למטה. וכן פירש רש"י שם ('רבינו'תם' בספר הישר, בחידושו ליומא, כותב בפירוש, שברייתא זו מפרשת את המשנה, ושכן נוטים דברי רבינו חננאל'. ומוסיף ואומר, שכל ההזיזות נעשו במקום אחד, והוספה זו מנוגדת לשיטת רש"י שם). ורבינו הולך לשיטתו של רבינו חננאל', ראה להלן הערה לד. (30) תורה שבעל-פה. (31) וביחד הן שמונה. (32) כרבי אלעזר שם, ראה 'לחם משנה'. (33) המסך המבדיל בין קודש הקדשים להיכל. (34) בדם הפר כתוב (ויקרא טז, יד): "על פני הכפורת קדמה ולפני הכפורת", מפסוק זה למדו (שם נה). אחת למעלה ושבע למטה בקודש הקדשים. ולמטה (שם טז) כתוב: "וכן יעשה לאוהל מועד", ופירשו חכמים (שם נו): שגם בהיכל יזה כך. (35) לשון המשנה. ורבינו בפירושו שם אומר: כמלקה בשוט, ונראה שכוונתו לפרש שהכהן לא עשה תנועה בידו כלפי מעלה ולא כלפי מטה אלא תנועה אופקית כמלקה בשוט, ורק את היד היה מצדד למטה או למעלה כמו שביארנו למעלה ע"פ דעת רבינו חננאל' (רש"י פירש "כמכה ברצועה שמתחיל בין הכתפים ומכה והולך למטה", ברור שהכוונה למלקות בבית-דין). (36) משנה, שם נח, ב. (37) ראה לקמן פ"ד ה"ב הערה כז. (38) פירוש, על גג המזבח, בריחוק מקום מן הקרנות.

(39) תוספתא יומא פ"ג, ה"ב: על כל הזיזה טבילה.

- ז. ואחר כך⁴⁰ משלח את השעיר החי ביד איש המוכן⁴¹ להוליכו למדבר. והכל פשרים להוליכו⁴², אלא שעשו כהנים גדולים קבע ולא היו מניחים את ישראל להוליכו. וסכות⁴³ היו עושין מירושלים עד תחלת המדבר, ושוכת איש אחד או אנשים הרבה בכל סכה וסכה מהן, כדי שיהיו מליין אותו מסכה לסכה. על כל סכה וסכה אומרים לו: הרי מזון והרי מים. אם פשל כחו וצריך לאכל - אוכל. ומעולם לא הצריך אדם לכך. ואנשי הסכה האחרונה עומדין בסוף התחום⁴⁴ ורואין את מעשיו מרחוק. כיצד היה עושה? חולק לשון של זהרית שבקרננו⁴⁵, וציו קושר בפלע וציו קושר בין שתי קרניו. ודוחפו לאחוריו והוא מתגלגל ויורד. לא היה מגיע לחצי ההר עד שהוא נעשה איברים איברים. וכן היושב לו פחת סכה האחרונה⁴⁶ עד שתחשף. וירכיז⁴⁷ היו עושין, ומניפין בסודרין, כדי שידעו שהגיע שעיר למדבר. ואחר שמשלח את השעיר⁴⁸ ביד מוליכו, חוזר אצל הפר והשעיר שהזה דמן לפנים, וקורען ומוציא את אמוניהן ונותנם בכלי ומקטירן על גבי המזבח. ומתחף שאר בשרן חתיכות גדולות מערות זו בזו⁴⁹ כמין קליעה, ואינו מפרק אותן, ומשלחן ביד אחרים להוציאן לבית השרפה⁵⁰, ומנתחין אותן שם בעורן, כמו שבאננו⁵¹.

(40) משנה, שם סו, א. (41) קובעים ערב יום הכיפורים מי יוליך את השעיר, שנאמר בתורה (ויקרא טז, כא): "ושלח ביד איש עתי". (42) שנאמר (שם) "איש" ולא נאמר "כהן". (43) משנה, שם סו, ב. מפירושו על המשנה, משמע שדעתו כרבי מאיר במשנה שם, שעשר סוכות היו ובין סוכה וסוכה מיל (מרחק שמונת ללכת בשבת), ובין הסוכה האחרונה למקום דחיפת השעיר - שני מילים. (44) בסוף המיל הראשון, שהוא גבול היתר ההליכה בשבת ויום הכיפורים. פסק כרבי מאיר נגד רבי יהודה ורבי יוסי בברייתא, מפני שסתם רבי כמותו במשנה, שם. (45) אותה לשון של זהרית שנוכרה למעלה ה"ד. במשנה כאן לא נאמר "בקרניו", וגם למעלה במשנה מא, ב - נאמר "קושר לשון של זהרית בראש שעיר המשתלח" ולא נזכרו קרניים. (46) התירו לו ללכת יותר מתחום שבת, כדי שלא יישאר לבדו במדבר עד הלילה. (47) אנשים שעומדים על כל הדרך במרחק מסוים זה מזה, וכשהגיע השעיר למדבר מניף האחרון הקרוב למדבר סודרים, וזה שלפניו רואה ומניף גם הוא סודרים, והשלישי רואה ומניף וכן השאר עד שראו בירושלים את הסימן. (48) משנה, שם סו, ב. כל האמור

(ויקרא כג, כו). (66) עד תשבתו שבתכם. (67) בפרשת פינחס (במדבר כט, ז"א), ספר במדבר נקרא חומש הפקודים, מפני שמתחיל במפקד בני ישראל. ראה למעלה פ"א ה"א. (68) שלא להטריח את הציבור לחכות עד שיגללו. (69) שלא יאמרו נמצא פגם (פסול) בספר שקרא בו תחילה.

יא. בעת שקורא⁷⁰ מברך לפניה ולאחריה בדרך⁷¹ שמברכין בבית הכנסת, ומוסיף לאחריה שבע⁷² ברכות, ואלו הן: רצה ה' אלהינו וכו'. מודים אנחנו לך וכו'. סלח לנו אבינו פי חטאנו וכו', וחיותם בה: ברוך אתה יי, מוחל עונות עמו ישראל ברחמים. הרי שלש ברכות בתקנת⁷³. ומברך על המקדש ברכה בפני עצמה. יהיה ענינה, שעצמו המקדש ושכינה בתוכו. וחיותם בה: ברוך אתה יי, שוכן בציון. ומברך על ישראל ברכה בפני עצמה. ענינה, שישועה ה' את ישראל ולא יסור מהן מלך. וחיותם בה: ברוך אתה יי, הבוחר בישראל. ומברך על הפהנים ברכה בפני עצמה. ענינה, שירצה המקום מעשיהם ועבודתם ויברכם. וחיותם בה: ברוך אתה יי, מקדש הפהנים. ואחר כך אומר תפלה ותחנה ורנה ובקשה כפי מה שהוא רגיל, וחיותם: הושע ה' עמך ישראל, שעמך ישראל צריכין להושע. ברוך אתה יי, שומע תפלה⁷⁴.

(70) משנה, שם סח, ב. וגמרא ע, א. (71) במשנה כתוב "שמונה", אבל שם אמרו: "ומברך עליה" וגם הברכה שלפני הקריאה בכלל, ורבינו כאן כותב ומוסיף "לאחריה", ולפיכך כתב "שבע". ושתי הברכות שכל אדם מברך נמנות כברכה אחת, שאם לא כן הרי תשע ברכות. (בפירושו על המשנה, סוטה מ, ב - כותב רבינו סדר ברכות אחר. ראה 'תוספות יום טוב' ו'תפארת ישראל' כאן). (72) כפי שהן סדורות בתפילת שמונה-עשרה. (73) רבינו מונה "שומע תפלה" במנין שבע הברכות, ורש"י במשנה אינו מכניסה לחשבון שמונה הברכות (רבו השיטות והגירסאות במנין הברכות, ופירושו כאן הוא לפי הגירסה שלפנינו בהלכה זו).

יום שלישי ב' שבט ה'תש"פ

פרק רביעי

(1) יבאר סדר כל המעשים שביום הכיפורים איך היו.

א. סדר כל המעשים שבימים זה כן הוא: פחצות הלילה מפיסין² לתרומת הדשן³. ומסדרין את המערכה, ומדשנין את המזבח, בדרך שעושין בכל יום על הסדר שבארנו, עד שגיעו לשחיטת התמיד. כשיגיעו לשחט את התמיד, פורסין סדין של בוץ⁴ בין כהן גדול ובין העם. ולמה של בוץ? כדי שפיר שעבודת היום בבגדי בוץ. ופושט בגדי חל, וטובל, ולובש בגדי זהב, ומקדש ידיו ורגליו. ושוחט בתמיד רב שנים, ומניח אחר לגמר השחיטה,

כאן מותר לעשות לפני שהגיע השעיר למדבר, אבל הקריאה בתורה מצוותה אחר שהגיע השעיר למדבר ונגמרה מצוותו. ראה שם סח, ב - סוף פרק ששי. (49) ברייתא, שם סז, ב. (50) חוץ לירושלים ונקרא בית הדשן (ראה פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד). (51) פ"ה מהל' מעשה הקרבנות ה"ח.

ח. ביון שהגיע⁵² שעיר למדבר יצא כהן גדול לעזרת הנשים⁵³ לקרות בתורה. ובזמן קריאתו⁵⁴ שורפין הפר והשעיר בבית הדשן. לפיכך, הוואה כהן גדול פשהוא קורא - אינו רואה פר ושעיר הנשרפין. ושורפתן פשרה בזר⁵⁵, כמו שבארנו⁵⁶.

(52) משנה, שם סח, ב. (53) שם סט, ב. מימרא של רב חסדא. (54) שם סח, ב במשנה. (55) 'ירושלמי' יומא פ"ו סוף ה"ו (ראה 'שירי קרבן' שם). (56) פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ה.

ט. קריאה זו⁵⁷ אינה עבודה. לפיכך, אם רצה לקרות בבגדי חל לבנים משלו - קורא. ואם רצה לקרות בבגדי לבן - קורא; שבגדי כהנה נתנו להנות בהן⁵⁸ שלא בשעת עבודה, כמו שבארנו⁵⁹.

(57) משנה, שם סח, ב. (58) ראה 'תוספות' יומא סט, א - ד"ה בגדי. (59) פ"ח מהל' כלי המקדש ה"א. שם מגביל רבינו את ההיתר ואומר, שרק ביום שהוא עובד מותר ללבוש גם שלא בשעת עבודה.

י. פיצד הוא קורא⁶⁰ יושב⁶¹ בעזרת הנשים, וכל העם עומדין לפניו. וחזן⁶² הכנסת⁶³ נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת⁶⁴, וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, וכהן גדול עומד ומקבל. עומד וקורא אחרי מות ואף בעשור שבפפשת מועדות⁶⁵ עד סוף הענין⁶⁶, וגולל את התורה ומניחה בחיקו ואומר: יותר ממה שקראתי לפניכם בתיב כאן. ובעשור שבחומש הפקודים⁶⁷ עד סוף הענין קורא אותו על פה. ולמה קורא על פה? לפי שאין גוללין ספר תורה בצבור⁶⁸. ולמה לא יקרא בספר אחר? לפי שאין אחד קורא בשני ספרים, משום פגם ראשון⁶⁹.

(60) משנה, שם. (61) בגמרא למדו זה, ממה שנאמר למטה במשנה: "וכהן גדול עומד ומקבל", משמע שלפני כן ישב. שם סט, א. (62) בזמן המשנה, קראו לשמש - חזן, כך פירש רש"י כאן, אולם בפירושו על המשנה שבת (יא) "החזן רואה היכן תינוקות קוראים", כותב רבינו "מלמד תינוקות". ורש"י פירש שם, המקרא בתורה לשבעת הקרואים. ונראה ששני התפקידים היו מוטלים על אדם אחד. (63) בבית המקדש היה מקום מיוחד לתפילה ולקריאה בתורה, ונקרא כנסת או בית-כנסת. בתוספתא חגיגה פ"ב ה"ד כתוב: "ובשבתות וימים טובים נכנסים לבית המדרש שבהר הבית", נראה שכאן היה גם מקום התפילה בבית שני. (64) הממונה על עניני הכנסת, וכל צרכיה נחתכים על פיו (רש"י שם). (65) פרשת אמור

47 היא עבודה קשה שפמקדש. וצובר¹⁵ את הקטרת על
48 גבי הגחלים בידו לפניו במחנה, כדי שתהיה
49 הקטרת קרובה לארון ורחוקה מפניו, שלא יפנה.
50 וממתין שם עד שיתמלא הבית עשן ויוצא. והוא
51 מהלך אחורנית מעט מעט, פניו לקדש ואחוריו
52 להיכל, עד שיצא מן הפרכת. ומתפלל שם בהיכל
53 אחר שיצא תפלה קצרה, שלא להבעית את העם,
54 שקמא יאמרו מת בהיכל. וכך היה מתפלל: יהי רצון
55 מלפניך ה' אלהינו, שאם תהיה שנה זו שחונה
56 תהיה גשומה. ולא יסור שבט מבית יהודה. ולא
57 יהיו עמך בית ישראל צריכי לפרנסה. ואל תפגס
58 לפניך תפלת עובדי דרכים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"סדר כל המעשים שביום זה כה הוא... כשיגיעו לשחוט את
התמיד פורסין סדין של בוך בו".

וצריך להבין, מה נשתנו עבודות תרומת הדשן סידור
המערכה ודיושן המזבח שאינן צריכות להיעשות על-ידי
הכהן הגדול אלא "מפיסין כדרך שעושין בכל יום".

ואין לומר שעבודות אלו אינן חשובות כל-כך שיצטרכו
להיעשות על-ידי כהן גדול, הלא דברים קל-יחומר:
"שחית קדשים כשרה בזרים אפילו קדשי-קדשים", ולא
עוד אלא שאפילו "פר כהן-גדול של יום הכיפורים אע"פ
שנאמר בו ושחט אהרן, אם שחטו זר כשר". ולעומת זאת,
הרמת הדשן צריכה כהן, וכן זר שסידר את המערכה
"סידורה פסול". ועל-פי-זה אם שחיתת התמיד ביוה"כ
צריכה כהן, תרומת הדשן וסידור המערכה על-אחת-כמה?

ולאידך, אם עבודות אלו אינן מוכרחות כה"ג דווקא, מדוע
תצטרך שחיתת התמיד להיעשות בידי כהן-גדול?

(על-פי "זין מלכות" ספר עבודה סימן טג)

(2) מטילים גורל. (3) אחר חצות הלילה מוריד כהן קצת מן
הדשן שעל המזבח ומניחו לא רחוק מן המזבח וזה נקרא
תרומת הדשן. מדברי רבינו יוצא, שתרומת הדשן ביום
הכיפורים כשרה בכהן הדיוט (=לא כהן גדול) ומה שכתב
למעלה בפרק א הלכה ב "הכל עשוי בכהן גדול" זה
בעבודת היום בלבד, אבל לא בתרומת הדשן הנעשית
בלילה (רמב"ן במלחמות בתחילת מסכת יומא ראה בעל
המאור שם). (4) של פשתן, משנה שם. "ולמה של בוך?
כדי שיכיר, שעבודת היום בבגדי בוך" (גמרא שם לא:).
(5) בזמן שהוא מקטיר את הקטורת בקודש הקדשים, שהרי
הקטרה זו מקומה בין שחיתת הפר ובין הזיית דמו.
(6) שורת מרצפות (בלטות). (7) בזמן שכהן גדול מקטיר
הקטורת אסור לכל אדם להכנס להיכל. (8) בערב יום
הכיפורים כותשים שנית את הקטורת הדקה העומדת
להקטרה למחרת (כריתות ו:). (9) ראשי אצבעות היד
נוגעות בכף היד. (10) בין האצבעות וכף היד מפסיקה

1 ומקבל הדם וזורקו על המזבח פמצותו. ואחר כך
2 נכנס להיכל ומקטיר קטרת של שחר ומטיב את
3 הנרות. ומקטיר איברי התמיד והחבתין והנסכים,
4 ככל סדר התמיד של כל יום שבארנו. ואחר התמיד
5 מקריב הפר ושבעת הפכשים של מוסף היום. ואחר
6 כך מקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי זהב, וטובל,
7 ולובש בגדי לבן, ומקדש ידיו ורגליו. ובא לו אצל
8 פרו. ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח, ראשו
9 לדרום ופניו למערב, והפכה עומד במזרח ופניו
10 למערב. וסומך שתי ידיו על ראש הפר ומתודה.
11 וכך היה אומר: אָנָּה הָשֵׁם, חֲטָאתִי עוֹתִיתִי פִּשְׁעִיתִי
12 לִפְנֵיךָ אֲנִי וּבֵיתִי. אָנָּה הָשֵׁם, כִּפֹּר נָא לְחַטָּאִים
13 וְלַעֲוֹנוֹת וּלְפִשְׁעִים שְׁחַטָּאתִי וְשַׁעֲוִיתִי וְשִׁפְשַׁעֲתִי
14 לִפְנֵיךָ אֲנִי וּבֵיתִי. כְּכֹתֹב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ לֵאמֹר:
15 כִּי בַּיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם, מִכָּל
16 חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ. ואחר כך מגריל על שני
17 השְּׁעִירִים, וקושר לשון של זהורית בראש המִשְׁתַּלַּח
18 ומעמידו כנגד בית שלוחו, ולנשחט כנגד בית
19 שחיטתו. ובא לו אצל פרו שנה, וסומך שתי ידיו
20 על ראשו ומתודה ודוי שני. וכך הוא אומר: אָנָּה
21 הָשֵׁם, חֲטָאתִי עוֹתִיתִי פִּשְׁעִיתִי לִפְנֵיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי
22 אֹהֲרִן עִם קְדוֹשֶׁיךָ. אָנָּה הָשֵׁם, כִּפֹּר נָא לְחַטָּאִים
23 וְלַעֲוֹנוֹת וּלְפִשְׁעִים שְׁחַטָּאתִי וְשַׁעֲוִיתִי וְשִׁפְשַׁעֲתִי
24 לִפְנֵיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אֹהֲרִן עִם קְדוֹשֶׁיךָ. כְּכֹתֹב
25 בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ: כִּי בַּיּוֹם הַזֶּה יִגְוֹמַר. ואחר כך
26 שוחט את הפר ומקבל את דמו, ונותנו למי שהוא
27 מנדנדו שלא יקרש, [ומניחה] על הרבד הרביעי
28 של היכל מבחוץ. ונוטל את המחטה וחותה בה
29 אש מעל המזבח מן הסמוך למערב, שנאמר: מֵעַל
30 הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי ה', ויורד ומניחה על הרבד שבצורה.
31 ומציאין לו את הפך וכלי מלא קטרת דקה מן
32 הדקה⁸, וחופן ממנה מלא חפניו, לא מחוקות⁹ ולא
33 גדושות¹⁰, אלא טפופות¹¹, הגדול לפי גדלו והקטן
34 לפי קטנו, ונותן לתוף הפך. ככר בארנו, שהולכה
35 בשמאל פוסלת בדם הקדשים ובשאר העבודות,
36 ולפיכך היה מן הדין שיוליך המחטה בשמאלו וכך
37 הקטרת בימינו; אבל מפני כבד המחטה, ועוד
38 שהיא חמה, אינו יכול לסבלה בשמאלו עד הארון,
39 לפיכך נוטל המחטה בימינו וכך הקטרת בשמאלו¹²,
40 ומהלך בהיכל עד שהוא מגיע לקדש הקדשים.
41 מצא הפרכת פרופה¹³. נכנס לקדש הקדשים עד
42 שהוא מגיע לארון. הגיע לארון, נותן המחטה בין
43 שני הפדים. ובבית שני, שלא היה ארון, היה
44 מניחה על אֶבֶן השִׁתִּיה¹⁴. ואוחז שפת הפך בראשי
45 אצבעותיו או בשניו, ומערה הקטרת בגודלו לתוף
46 חפניו עד שמחזירה למלוא חפניו כשהיתה. וזו

שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. וְאַחֵר כֶּךָ בָּא אֶצֶל שְׁעִיר
הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וְסוּמָךְ שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁוֹ וּמִתְנַדֶּה. וְכֶךָ
הוּא אוֹמֵר: אֲנִי הָשֵׁם, הִטָּאוּ עוֹו וּפִשְׁעוֹ לִפְנֵיךָ
עֲמֹךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אֲנִי הָשֵׁם, כִּפֹּר נָא לַחֲטָאִים
וְלַעֲוֹנוֹת וּלְפִשְׁעִים שֶׁחִטָּאוּ וְשָׁעוּ וְשִׁפְשָׁעוּ לִפְנֵיךָ
עֲמֹךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל. כִּפְתּוּב בַּתּוֹרָה מֹשֶׁה עֲבָדְךָ: כִּי
בַּיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם וְגוֹמֵר. וְאַחֵר כֶּךָ מִשְׁלַח אֶת
הַשְּׁעִיר לַמִּדְבָּר. וּמוֹצִיא אֲמֹרֵי פֶר וְשְׁעִיר שֶׁהִכְנִיס
דָּמָן לִפְנֵים וְנוֹתֵן בְּפָלִי, וּמִשְׁלַח הַשְּׁאָר לְבֵית הַדָּשָׁן
לְשִׁרְפָה. וְיוֹצֵא לַעֲזֵרַת הַנָּשִׁים וְקוֹרֵא שֵׁם אַחֵר
שֶׁנִּגְיַע הַשְּׁעִיר לַמִּדְבָּר. וְאַחֵר כֶּךָ מִקְדֵּשׁ, וּפּוֹשֵׁט
בְּגָדֵי לֶבָן, וְטוֹבֵל, וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי זָהָב, וּמִקְדֵּשׁ יָדָיו
וְרִגְלָיו. וְעוֹשֶׂה הַשְּׁעִיר הַנֶּעֱשֶׂה בַּחוּץ, שֶׁהוּא מְבַלֵּל
קֶרְבָּנוֹת מוֹסֵף הַיּוֹם, וּמִקְרִיב אֵילֹו וְאֵיל הָעֵם;
שֶׁנֶּאֱמַר: וְיֹצֵא וְעֹשֶׂה אֶת עֲלֹתוֹ וְאֶת עֲלֹת הָעֵם.
וּמִקְטִיר הָאֲמֹרִין שֶׁל פֶּר וְשְׁעִיר הַנִּשְׁרָפִין. וּמִקְרִיב
תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים. וְאַחֵר כֶּךָ מִקְדֵּשׁ יָדָיו וְרִגְלָיו,
וּפּוֹשֵׁט בְּגָדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל, וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי לֶבָן, וּמִקְדֵּשׁ.
וְנִכְנֵס לְקֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים וּמוֹצִיא אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת
הַמִּתְחַתֵּה. וְאַחֵר כֶּךָ מִקְדֵּשׁ, וּפּוֹשֵׁט בְּגָדֵי לֶבָן, וְטוֹבֵל,
וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי זָהָב, וּמִקְדֵּשׁ. וּמִקְטִיר קֶטֶרֶת שֶׁל בֵּין
הָעֶרְפִּים, וּמִטִּיב אֶת הַגְּרוֹת שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים, כִּשְׁאָר
הַיָּמִים. וְאַחֵר כֶּךָ מִקְדֵּשׁ יָדָיו וְרִגְלָיו, וּפּוֹשֵׁט בְּגָדֵי
זָהָב וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי עֲצָמוֹ, וְיוֹצֵא לְבֵיתוֹ. וְכָל הָעֵם
מְלִוִּין אוֹתוֹ עַד בֵּיתוֹ. וְיוֹם טוֹב הִיא עוֹשֶׂה עַל שְׂנֵאָא
בְּשָׁלוֹם מִן הַקִּדְשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ויו"ט היה עושה על שיצא בשלום.."

ומקורו במשנה יומא (פ"ז מ"ד), וכתבו המפרשים שסיבת הגירסא "על שיצא" ולא כגירסא אחרת במשנה "בשעה שיצא", היא - שאין יכול לעשות יו"ט בשעה שיוצא שהיא עדיין יוהכ"פ, אלא רק למחרת. אבל כבר הקשו על כך, שאפשר שהיה נמשך עד הערב אחר הטבת הנרות כו' באופן שכשהגיע לביתו היה לילה, וא"כ אפשר לגרוס "בשעה שיצא".

ונראה לומר, ששתי הגירסאות תלויות בשני הטעמים בסיבת היו"ט שהיה עושה הכהן הגדול. האם הוא בתור הודאה על שיצא ממקום סכנה, על-דרך "ארבעה שצריכים להודות כו'", שהרי אם לא היה ראוי לא היה יוצא בחיים, ולכן לא האריך בתפילתו כדי שלא להבעית את ישראל, או שהוא מצד שנתרצו מעשיו לפני ה' ברוך-הוא ויצא בשלום.

ובהתאם לזה, הן שתי הגירסאות "על שיצא" או בשעה שיצא". הגורסים "בשעה שיצא" הוא כטעם על שנתרצתה עבודתו, והיו"ט הוא בהמשך ליוהכ"פ שמכפר עוונותיהם

כמות ניכרת של קטרת. (11) האצבעות מרוחקות קצת מכף היד, כאילו צפות, (רש"י שם מח.), בערוך פירש: מידה נכונה ומדויקת. וכדבריו משמע במנחות ז. שאמרו "בביסה טפופה" ושם קשה לפרש כרש"י. (12) ואף על פי שהולכת דם בשמאל פוסלת מן התורה (שהרי רק בהולכת איברים לכבש אמר אביי בזבחים כד: ששמאל אינה פוסלת מן התורה), הולכת הקטורת בשמאל פסולה רק מדרבנן וביום הכיפורים לא גזרו, מפני חולשתו של כהן גדול (כסף משנה). (13) מקופלת קצת מן הצד והקיפולים מחוברים בקרסים, משנה שם נב: ותנא קמא אומר שהיו שתי פרוכות, וכן כתב רבינו בפרק ד מהלכות בית הבחירה הלכה ב. אולם שם המדובר בבית שני, אבל בבית ראשון הבדילה בין היכל לקודש הקדשים חומה שעובייה אמה, ונגד הפתח הייתה פרוכת אחת (שם נד.) ורבינו בבית ראשון מדבר, שהרי מסיים "עד שהוא מגיע לארון" ובבית שני לא היה ארון. (14) שנינו (שם נג:): "אבן הייתה שם (בקדש הקדשים) מימות נביאים ראשונים ושתיה הייתה נקראת". (15) פירוש, אינו מפזר את הקטורת, אלא צובר שכבה עבה (ברייתא שם יט:) היינו קרובה יותר לארון.

ב. בשעת הקטרת הקטרת¹⁶ בקדש הקדשים כל העם פורשים מן ההיכל בלבד, ואינן פורשים מבין האולם ולמזבח¹⁷; שאין פורשים מבין האולם ולמזבח אלא בשעת הקטרת ההיכל בכל יום ובשעת מתן דמים בהיכל, כמו שבארנו בהלכות תמידין. ואחר כך נוטל דם הפר מזה שהוא מנדנדו, ונכנס בו לקדש הקדשים, ומזה ממנו שם שמונה הזיות בין בדי הארון, ויוצא ומניחו בהיכל על פן¹⁸ הזהב שהיה שם. ואחר כך יוצא מן ההיכל, ושוחט את השעיר ומקבל את דמו, ונכנס בו לקדש הקדשים, ומזה ממנו שם שמונה הזיות בין בדי הארון, ויוצא ומניחו על פן הזהב שני שבהיכל. ואחר כך נוטל דם הפר מעל הפן ומזה ממנו על הפרכת כנגד הארון שמונה הזיות. ומניח דם הפר, ונוטל דם השעיר ומזה ממנו על הפרכת כנגד הארון שמונה הזיות. ואחר כך מערה דם הפר לתוך דם השעיר, ומחזיר הכל למזרק שהיה בו דם הפר, כדי שיתערבו יפה יפה. ועומר לפניו ממזבח הזהב בין המזבח והמנורה, ומתחיל להזיות¹⁹ מדם התערבת על קרנות מזבח הזהב, והוא מסבב והולך ומזה על הקרנות מבחוץ. ומתחיל מקרן מזרחית צפונית, לצפונית מערבית, למערבית דרומית, לדרומית מזרחית. ועל פלן הוא נותן מלמטון למעלה²⁰, חוץ מן האחרונה שהיתה לפניו שהוא נותן מלמעלה למטון. כדי שלא יתלכלכו פליו²¹. וחזתה הגחלים והאפר שבמזבח הזהב הילך והילך עד שמגלה וזהב, ומזה מדם התערבת על טהרו של מזבח שבע פעמים בצד הדרום, במקום ששלמו מתנות קרנותיו. ויוצא ושופך שרי הדם על יסוד מערבי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי ב' שבט – ספר עבודה – הלכות עבודת יוה"כ קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

צורך פנים. אבל בתוספות ישנים שם ס. ד"ה אבל, כתבו, שאם הקדימן – כשר. ולפי שיטתם, הפסול כאן הוא מפני שהשחיטה היא צורך פנים. (7) מימרא של עולא, שם סא. (8) כלומר, יזה דם הפר וישחוט שעיר אחר. (9) כלומר, ולפיכך השחיטה היא צורך פנים. בגמרא שם לא נמצא נימוק זה ואין אנו צריכים לו כאן, שהרי אפילו אם השחיטה דינה כעבודת חוץ לא עשה כלום, מפני שאיחר מתן דם הפר בקודש הקדשים, כמו שאמרו ביומא, שאם הקדים מתנות דם הפר שבהיכל למתנות דם השעיר בקודש הקדשים – פסול, ואע"פ שמתנות הפר הם דברים הנעשים מחוץ (ראה למעלה הערה ב גירסת הלחם-משנה, וראה תוספות ישנים שם מ. ד"ה נהי).

ג. אֵיל וְשֶׁעִיר הַמוֹסֵפִין שֶׁעָשָׂה אוֹתָן קֹדֶם עֲבוֹדַת הַיּוֹם¹⁰ - אֵינָן פְּלוּם¹¹.

(10) פירוש, לפני הזאת דם הפר והשעיר, וזמנם אחר ההזאה ולפני הקטרת אימוריהם (ראה למעלה סוף פ"ד). (11) יעשה עבודת היום, וישחוט איל ושעיר מוסף אחרים. ואע"פ שהם דברים הנעשים בחוץ, נפסלו מפני שהזאת דם הפר והשעיר דברים הנעשים בפנים הם (ראה ההערה הקודמת). לפלא, שרבינו השמיט כאן את אילו של כהן גדול, והרי בסוף פ"ד פסק שזמנו אחר עבודת היום. וצ"ע.

ד. הַקֳּדִים דִּם הַשֶּׁעִיר¹² לְדִם הַפָּר בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים קֹדֶם שְׂגִימָר¹³ עֲבוֹדָתוֹ - וְיִזָּה מִדָּם הַפָּר כְּמִצְוֹתוֹ¹⁴, וְאַחֵר כִּף יָבִיא שֶׁעִיר אַחֵר וְיִשְׁחַט אוֹתוֹ וְיִזָּה מִדָּמוֹ בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים כְּמִצְוֹתוֹ, וְיִפְסֹל הָרֶאשׁוֹן. הַקֳּדִים דִּם הַשֶּׁעִיר לְדִם הַפָּר בְּמִתְנֹת שְׂבִיהִיכָל עַל הַפָּרֶכֶת - יִחָזֹר וְיִזָּה מִדָּם הַשֶּׁעִיר פָּעַם שְׁנִיָּה לְאַחֵר דִּם הַפָּר¹⁵.

(12) משנה שם ס. (13) כלומר, אע"פ שהתחיל להזות דם הפר אלא שלא גמר את כל ההזאות, והפסיק והזה דם השעיר – פסול. (14) תיבה זו הוסיף רבינו מדעתו, ואינה במשנה. והתכוון לומר שאינו מתחיל ממקום שפסק אלא נותן כל ההזאות כאילו לא נתן כלום. פסק כסתם משנה, ולא כר' אלעזר ור' שמעון בברייתא שם סא. וסובר שדין הקדים כדין נשפך (ראה לקמן בהלכה הסמוכה). (15) ואע"פ ששינוי הסדר אינו פוסל בהיכל (ראה למעלה הערה ב), צריך להזות לכתחילה, ורק בדיעבד אם לא חזר והזה – כשר (לחם-משנה בהלכה א). ולמה אינו כך בדין הקודם? מפני ששם הקדים שחיטת השעיר לפני מתן דם הפר בקודש הקדשים, וזה אי אפשר לתקן, ולפיכך נפסל השעיר הראשון ומביאים אחר במקומו.

ה. נִשְׁפָּךְ הַדָּם¹⁶ עַד שְׁלֹא גָמַר מִתְנֹת שְׂבִיהִיכָל הַקֳּדָשִׁים - יָבִיא דָּם אַחֵר¹⁷ וְיִחָזֹר וְיִזָּה בְּתַחֲלָה בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים.

(16) משנה שם ס. (17) פירוש, ישחוט בהמה אחרת.

ו. גָּמַר¹⁸ מִתְנֹת שְׂבִיהִיכָל הַקֳּדָשִׁים וְהִתְחִיל בְּמִתְנֹת שְׂבִיהִיכָל וְנִשְׁפָּךְ הַדָּם עַד שְׁלֹא גָמַר - יָבִיא דָּם אַחֵר וְיִתְחִיל מִתְחִלַת הַזֵּיוֹת שְׂבִיהִיכָל¹⁹.

של ישראל. אבל הגורסים "על שיצא", סוברים שטעם היו"ט הוא על שלא אירע מוות לכה"ג.

(16) כתוב בתורה (ויקרא טז, יז): "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו", פירוש, שלא יהיה שם אדם בשעה שהכהן הגדול נמצא בקדשי הקדשים, והיכל בית המקדש הוא כאוהל מועד שבמשכן. (17) בין האולם למזבח עשרים ושתים אמות. והאולם עצמו, שהוא כעין פרוזדור להיכל, רחבו מן המזבח למערב אחת עשרה אמה. ומשמיענו רבינו שמה ששינוי במסכת כלים פרק א משנה ט "פורשים מבין האולם למזבח בשעת הקטרה" הכוונה בשעת הקטרת הקטורת בכל יום בהיכל, אבל בהקטרה בקודש הקדשים פורשים רק מן ההיכל בלבד, ולא מבין האולם למזבח. (18) בסיס. (19) רצונו לומר לתת הדם באצבע ולא הזאה ממש מרחוק. וכן יש לפרש "ומזה" לקמן. (20) מתחיל להזות למטה וממשיך ועולה למעלה. (21) מכיוון שהקין היא לפניו ממש אינו יכול לצדד אצבעותיו כלפי מטה כמו בהזיות המרוחקות ואוחזן כלפי מעלה ואם ימשוך את ההזאה מלמעלה למטה במצב זה, יזוב הדם לשרוול כותנתו.

פרק חמישי

(1) יבאר אם הקדים מעשה לחבירו בבגד לבן בפנים, ודין הקדים דם השעיר לדם הפר.

א. כָּל עֲבוֹדוֹת² שְׁעוֹבֵד בְּבִגְדֵי לָבָן בְּפָנִים בְּהִיכָל³ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתָן עַל הַסֹּדֶר שֶׁבִּאֲרָנוּ, וְאִם הַקֳּדִים בְּהֵן⁴ מַעֲשֵׂה לַחֲבֵרוֹ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם.

(2) משנה יומא ס. וכפירושו של ר' יהודה בברייתא שם. (3) בברייתא שם נאמר: "בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים". ופירש רש"י, שהכוונה לקודש הקדשים, אבל בדברים הנעשים בהיכל אין שינוי סדר פוסל. אולם מדברי רבינו כאן יוצא שהוא מפרש "מבפנים" היינו היכל. ובלחם-משנה הקשה, הרי בזבחים מ. אמרו שלר' יהודה סדר הזאות אינו מעכב, והרי אין הזאות בעזרה? (וביומא מ. אמרו, שלר' יהודה אם הקדים דם הפר במזבח לדם השעיר בהיכל – כשר). ולא מצא יישוב לקושיא זו, ואומר שטעות סופר בדברי רבינו, וצ"ל "לפנים מן ההיכל", כלומר, בקודש הקדשים. (4) אבל עבודות שמחוץ להיכל, או לקודש הקדשים, כגון הגרלה, וידוי ושפיכת שירי הדם, אע"פ שהם נעשים בבגדי לבן (בארבעה בגדים) אין הסדר מעכב.

ב. קִטְרֹת שְׂחִיטָה⁵ קֹדֶם שְׂחִיטַת הַפָּר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. אֵף עַל פִּי שְׂחִיטָה בְּעִזְרָה, צָרִיךְ פָּנִים בְּעִבּוֹדַת פָּנִים⁶ הִיא. וְכֵן שֶׁעִיר שֶׁשְׁחָטוּ⁷ קֹדֶם מִתֵּן דָּמוֹ שֶׁל פָּר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם⁸. אֵף עַל פִּי שְׂחִיטָה בְּעִזְרָה, הָרִי דָמוֹ נִכְנָס לְפָנִים⁹.

(5) מימרא של רב חנינא שם. (6) נימוק זה אמרו שם לפי דעת ר' יהודה, שרבינו פוסק כמותו. מכאן שדעת רבינו שהתורה הקפידה לא רק שלא יאחר עבודות פנים אלא גם שלא יקדימן, שאם לא כן היה עליו לנמק שהשחיטה היא

- 18) שם. (19) אבל אינו צריך לחזור ולהזות בקודש הקדשים, מפני שהן כפרה בפני עצמה ונעשתה כמצותה (ראה בהלכה הסמוכה).
- 19) ז. גמרא²⁰ מתנות שבהיכל והתחיל לתן על מזבח הזהב ונשפך הדם עד שלא גמר - יביא דם אחר ומתחיל מתחלת מתנות המזבח. שפילן כפרה בפני עצמן הן²¹.
- 20) שם. (21) ולפיכך אין אחד מעכב את השני.
- 21) ח. גמרא מתנות המזבח ואחר כך נשפך הדם - אינו צריך להביא דם אחר; ששפיכת השירים על מזבח החיצון אינה מעקבת²². ואם דם הפר הוא שנשפך קדם שיגמר כל המתנות²³ - הרי זה מביא פר אחר, ויחפן קטרת פעם שניה קדם²⁴ שחיטת הפר, ויקטיר הקטרת, ואחר כך יביא דמו ויזה ממנו²⁵.
- 22) שם סא. ברייתא ומשנה זכאים מז. (23) אפילו אם נתן כבר המתנות בקודש הקדשים ועל הפרוכת, ולא נתן כל המתנות על מזבח הזהב. (24) הכסף-משנה מגיה "אחר", שהרי למעלה בהלכה ב כתב: קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה כלום. (25) לפי הסדר של הפר הראשון, שהקטורת קודמת להזאות. ובהלכות ה, ו, ז המדובר בדם השעיר.
- 23) ט. ואין²⁶ מטמא בגדים²⁷ ואין נשך בבית הדשן²⁸ אלא הפר הזה האחרון שבו נגמרה הפפרה.
- 24) שם סא: מחלוקת ר' שמעון ורבנן, ופסק כרבנן. (27) כתוב בתורה: "והשוורף אותם יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים" (ויקרא טז, כח). (28) ראה למעלה פ, ג ה"ז הערה מח. והפר שדמו נשפך נשרף בעזרה (ראה פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד).
- 25) י. נתערב לו²⁹ דם הפר בדם השעיר קדם שיגמר ההזיות - נותן אחת למעלה ושבע למטה לשם פיר³⁰, וחוזר ונותן אחת למעלה ושבע למטה לשם שעיר. נתערבו במתנה אחרונה³¹ - נותן אחת למטה³² לשם פר, וחוזר ונותן אחת למעלה ושבע למטה לשם שעיר.
- 26) מימרא של ר' ירמיה, שם נז. (30) המדובר כשנתערבו אחר שנתן דם הפר בקודש הקדשים. ומה שאמר אחת למעלה ושבע למטה, הכוונה להזאות שעל הפרוכת. אבל כשנתערבו לפני כן, הרי שחט את השעיר לפני מתן דם הפר בקודש הקדשים ופסול (ראה למעלה הלכה ב), ולפיכך דייק רבינו, וכתב: "קודם שיגמור ההזאות" (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס). ורש"י שם פירש: קודם שנתן בפנים כלום. ובתוספות שם תמהו על פירושו זה. (31) פירוש, שנתן על הפרוכת מדם הפר, אחת למעלה ושם למטה (רש"י גורס "במתנות האחרונות", ופירש שנתן מדם הפר אחת למעלה ונתערבו הדמים). (32) כך היא גירסתו בגמרא שם נז: (ורש"י גורס: שבע למטה).
- 27) יג. פר³⁸ יום הפפורים, אף על פי שכהן גדול קונה משלו, שנאמר: פר חטאת אשר לו - המקום הפקיר ממונו בו לכל אחיו הפהנים; שאלו לא היה להן בו שתפות - לא היו מתפפרין בו. לפיכך, אם מת כהן גדול קדם שישחט הפר - הכהן שעומד תחתיו אינו מביא פר אחר, אלא שוחט את של ראשון. ואינו חטאת שמתו בעליה שתמות³⁹, שאין חטאת הרבים מטה. שחט את הפר וימת קדם שיכפר בדם - הכהן האחר נכנס בדם זה ומכפר בו⁴⁰.
- 28) שם נא: (39) ראה פרק ד מהלכות פסולי המוקדשים הלכה א. (40) שם מט: נחלקו ר' חנינא וריש לקיש בדין זה, ופסק רבינו כריש לקיש, מפני שרב אשי (שם נ). סובר כמותו.
- 29) יד. שני שעירי יום הפפורים⁴¹ מצותן שיהיו שוין במראה⁴² ובקומה⁴³ ובדמים⁴⁴, ולקחתן כאחת. אף על פי שאינן שוין - פשרין⁴⁵. לקח אחד מהן היום ואחד למחר - פשרים.

19) יא. נתחלפו³³ הפוסות ולא ידע אי זה הוא פוס דם הפר ואי זה הוא פוס דם השעיר - נותן מאחד מהן אחת למעלה ושבע למטה, ונותן מן השני אחת למעלה ושבע למטה, (וחוזר ונותן מן הראשון)³⁴ אחת למעלה ושבע למטה. נמצא מפל מקום שנתן מדם הפר ואחריו מדם השעיר.

33) שם. (34) שמא הכוס הראשונה היא מדם השעיר, והזה אותו לפני דם הפר, ולכן חוזר ומזה ממנו עוד פעם אחר הזאת דם הפר, ראה למעלה ה"ד (למחוק את הסוגריים הסובבים בבא זו בטעות. לעיני בעל כסף-משנה היתה גירסא עם תוספת מוטעית: "וחוזר ונותן מן השני, אחת למעלה ושבע למטה". ועל תוספת זו אמר: וצריך למוחק, אבל הבבא "וחוזר ונותן מן הראשון" נשארת. ומי שרשם את הסוגריים, טעה בדברי הכסף-משנה).

35) יב. קבל דם הפר בשתי כוסות, וקבל דם השעיר בשתי כוסות, ונתערבו³⁵ מקצת הפוסות³⁶ ולא נודע פוס דם הפר מפוס דם השעיר - הרי זה מזה כל ההזיות במצותן מן הפוסות שלא נתערבו, ושופך שגרי אלו שהזה מהן על היסוד פמצה, ואותן הפוסות שנתערבו ישפכו לאמה³⁷.

35) שם. (36) כלומר, שתי כוסות הוא מכיר איזו דם הפר ואיזו דם השעיר, ושתיים האחרות נתחלפו לו, ואינו יודע איזוהי דם הפר ואיזוהי דם השעיר (ורש"י פירש שהדמים מעצמם נתערבו, ולשון הגמרא מוכיחה כפירושו, שאמרו: "מקצת דמים" נתערבו, ולא אמרו "מקצת כוסות". וכנראה גירסא אחרת היתה לפני רבינו). (37) כעין מרוב היה באמצע רצפת העזרה, שלתוכה שופכים את הדמים שנפסלו, והם יוצאים לחוץ דרך חור שבכותל העזרה. כרב פפא, שהכוסות שנתערבו אין עליהם דין שיריים הנשפכים על היסוד, מפני שאינן ראויות למזבח.

38) יג. פר³⁸ יום הפפורים, אף על פי שכהן גדול קונה משלו, שנאמר: פר חטאת אשר לו - המקום הפקיר ממונו בו לכל אחיו הפהנים; שאלו לא היה להן בו שתפות - לא היו מתפפרין בו. לפיכך, אם מת כהן גדול קדם שישחט הפר - הכהן שעומד תחתיו אינו מביא פר אחר, אלא שוחט את של ראשון. ואינו חטאת שמתו בעליה שתמות³⁹, שאין חטאת הרבים מטה. שחט את הפר וימת קדם שיכפר בדם - הכהן האחר נכנס בדם זה ומכפר בו⁴⁰.

38) שם נא: (39) ראה פרק ד מהלכות פסולי המוקדשים הלכה א. (40) שם מט: נחלקו ר' חנינא וריש לקיש בדין זה, ופסק רבינו כריש לקיש, מפני שרב אשי (שם נ). סובר כמותו.

41) יד. שני שעירי יום הפפורים⁴¹ מצותן שיהיו שוין במראה⁴² ובקומה⁴³ ובדמים⁴⁴, ולקחתן כאחת. אף על פי שאינן שוין - פשרין⁴⁵. לקח אחד מהן היום ואחד למחר - פשרים.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ב' שבט - ספר עבודה - הלכות עבודת יוה"כ קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וטרפיה פסולה לקרבן. ורבינו הוסיף נימוקו, מפני שהטעם שאמרו בגמרא, כוחו יפה בנטרף לפני ההגדלה בלבד, ומן הכתוב אנו לומדים שאפילו אם נטרף אחרי ההגדלה - נפסל. (משנה-למלך). מפרשי הרמב"ם לא מצאו מקור לדרשה זו, ונראה שמדעת עצמו למד זאת מהכתוב המובא.

יט. חלה⁵⁸ השעיר ואין יכול להלך - מרביבו על כתפו, ואפלו בשבת.

(58) שם סו:

כ. חלה המשלח⁵⁹ - הרי זה משלחו פיד אחר⁶⁰.

(59) שם. (60) אע"פ שלא הוזמן לכך מאתמול. ראה פ"ג הלכה ז.

כא. נטמא⁶¹ המשלח - הרי זה נכנס למקדש⁶² ונוטלו ויוצא; שנאמר: פיד איש עתי המדברה - פיד זה שהוכן, אפלו נטמא.

(61) שם. (62) ואע"פ שטמא הנכנס למקדש חייב כרת, אין שולחים את השעיר בידי אחר טהור. שם דרשו דין זה מהכתוב.

כב. דחפו ונפל השעיר ולא מת - ירד אחריו⁶³ וימיתנו⁶⁴ בכל דבר שממיתו. ואיברי שעיר זה מתרין בהניה⁶⁴.

(63) שם. (64) שם סו. מחלוקת בין רב ושמואל, ורבא מכריע (שם ז:): שמותרים "שלא אמרה תורה שלח לתקלה", פירוש שאם תאמר שהם אסורים בהנאה, אפשר שייכשלו בהם בני אדם שימצאום ולא ידעו שאיברי שעיר המשתלח הם וייהנו מהם.

כג. נפחתה תקרה של היכל - לא היה מזה; שנאמר: באהל מועד⁶⁵.

(65) ואין אוהל בלי הכיסוי שלמעלה. וזבחים מ.

כד. מזבח⁶⁶ שלא נתחנף בקטרת - לא יזה עליו; שנאמר: מזבח קטרת הסמים.

(66) משנה מנחות מט. שאין מחנכים את המזבח אלא בקטורת הסמים. ובגמרא נ. משמע שגורסו במשנה "של בין הרבים", ובברייתא שם נאמר: בקטורת של שחר. ורבינו כאן סתם והסתמך על מה שכתב למעלה בפ"ג מה' תמידין ומוספין ה"א "בקטורת של בין הערבים", כהכרעתו של אביי.

כה. חסר⁶⁷ מן הקטרת אחד מסמניה⁶⁸ או מעלה עשן⁶⁹ - חייב מיתה עליה; שנאמר⁷⁰: ולא ימות כי בענן ארצה על הפפרת. וכן חייב מיתה על ביאתו בלא מצוה⁷¹. לפיכך, אם שגג בבאיאה⁷² והזיד בקטרת⁷³, או שגג בקטרת שלמה עם החסרה⁷⁴ - חייב מיתה.

(67) בברייתא שם נג. (68) אחד עשר מיני סמנים היו

(41) משנה שם סב. (42) שלא יהיה אחד שחור והשני לבן. (43) שלא יהיה אחד גבוה מהשני. (44) שיהיה מחירים שוה. בגמרא שם: דרשו דין זה מהכתוב. (45) שם.

טו. מת אחד מהן⁴⁶: אם עד שלא הגריל מת - יקח זוג לשני; ואם משהגריל מת - יביא שנים ויגריל עליהן פתחלה⁴⁷. ורואה אי זהו שמת: אם היה של שם - אומר: זה שעלה עליו הגריל לשם יתקנים פחתיו; ואם היה המת של עזאזל - יאמר: זה שעלה עליו הגריל לעזאזל - יתקנים פחתיו. והשני מן השנים שהגריל עליהן בסוף⁴⁸ - ירעה עד שיפול בו מום, וימכר ויפלו דמיו לנדבה⁴⁹; שאין חטאת הצבור מתה.

(46) משנה שם. (47) כמו בהגדלה ראשונה. (48) במשנה כתוב: "והשני ירעה", ורבינו הוסיף: "מן השנים שהגריל עליהם בסוף". בגמרא שם, נחלקו רב ור' יוחנן בדבר איזה מהם קרב ואיזה רועה. רב אומר: השני שבזוג ראשון יקרב, והשני שבזוג שני ירעה. ור' יוחנן אומר להיפך, ופסק רבינו כרב בניגוד למקובל, רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן (ביצה ד.). וכן פסק בפ"ג מהלכות פסולי המוקדשים הלכה כג, ראה הערה שם (ראה לחם-משנה). (49) ראה שם פרק ד הלכה א, והערה שם.

טז. פר ושעיר⁵⁰ של יום הכפורים שאבדו, והפריש אחרים תחתיהן וקרבו, ונמצאו הראשונים - ירעו עד שישתאבו, וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה. וכן אם נמצאו הראשונים קדם שיקרבו אלו - יקרבו הראשונים⁵¹, וירעו השניים עד שיפול בהן מום, ויפלו דמיהן לנדבה. שאין חטאת הצבור מתה.

(50) ברייתא שם נ: כר' אליעזר ור' שמעון, נגד דעת ר' יהודה האומר: ימותו. (51) כרב, ראה הלכה טו, והערה מז.

יז. המום פוסל⁵² בשעיר המשתלח, אפלו מום עובר⁵³. וכן אם נעשה מחסר זמן⁵⁴ - נפסל⁵⁵. כגון שנשחטה אמו לחולה ביום הכפורים. שדחיתו לעזאזל היא שחיטתו⁵⁶.

(52) שם סג: (53) שיתרפא אחר זמן. (54) עכשיו אינו ראוי, וכשיעבור זמן מסויים יהיה ראוי. (55) שם. (56) והתורה אמרה (ויקרא כא, כח): "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", ולפיכך הוא מחוסר זמן, דברי רבא שם סד. [והמדובר כשנשחטה אמו אחרי ההגדלה, כי אם נשחטה לפני כן אין אנו צריכים לריבוי מיוחד לשעיר המשתלח מהכתוב קרבן לה', שהרי הוא פסול מפני ששני השעירים צריכים להיות ראויים לה', היינו לקרבן חטאת, ראה שם בגמרא סג:].

יח. היה טרפה - פסול; שנאמר: יעמד חי⁵⁷.

(57) וטרפיה אינה חיה. דין זה מקורו בחולין יא: ושם נימקו: מפני שאין הגורל קובע לעזאזל אלא את הראוי לה',

13 מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְשֵׁלֶם הַמוֹעֵל
14 אֲשֶׁר חָטָא בְּתוֹסֶפֶת חֶמֶשׁ וְקָרְבָן. וְזֶהוּ דִין הַמוֹעֵל.
15 (ב) שְׁלֹא לַעֲבֹד בְּקֳדָשִׁים. (ג) שְׁלֹא לִגְזֹז קֳדָשִׁים.
16 וּבְאֹר מְצוֹת אֵלּוּ בַּפְּרָקִים אֵלּוּ:

17 פָּרֶק רֵאשׁוֹן

(1) יבאר שאסור ליהנות מקדשי השם והנהנה מהם מעל,
ואם מעל במזיד או בשוגג.

18 א. אֲסוּר לְהִדְיוֹט² לְהִנּוֹת מִקְדָּשֵׁי הַשֵּׁם³, בֵּין
19 מִדְּבָרִים הַקְּרִיבִין עַל גְּפֵי הַמִּזְבֵּחַ בֵּין מִקְדָּשֵׁי בֶדֶק
20 הַבֵּית⁴. וְכָל הַנִּהְנֶה בַּשָּׁנָה פְּרוּטָה⁵ מִקְדָּשֵׁי הַשֵּׁם -
21 מְעַל⁶.

(2) המונח "הדיוט" כולל כאן כל אדם מישראל. כי לגבי ה'
כולם הדיוטות. (3) זה מבואר בתורה (ויקרא ה, יד-טז).
(4) משנה, מעילה טו, א. דברים שהם רכוש הקדש ועומדים
להשתמש בהם לצרכי תיקונים או שיפורים בבנין המקדש
וכדומה, נקראים קדשי בדק הבית. (5) משנה, שם יח, א.
הפרוטה היא המטבע הקטנה ביותר בזמן חכמי התלמוד,
ופחות משווה פרוטה נידון כחסר ערך. לקמן פ"ז ה"ח
וה"ט, כותב רבינו, שפטור רק מקרבן ומהוספת חומש, אבל
עבר על איסור תורה ומחויב להחזיר את הקרן. (6) מלשון
הכתוב (שם, יד): "ומעלה בו מעל".

22 ב. דְּבָרִים שֶׁהִתְרוּ בְּאֲכִילָה⁷ מִן הַקְּרִבָּנוֹת, כְּגוֹן בֶּשֶׂר
23 חֲטָאִת וְאֶשֶׁם אַחֵר זְרִיקָת דָּמָן אוֹ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אַחֵר
24 זְרִיקָת דָּם שְׁנֵי הַכֶּבֶשִׁים - אֵין בָּהֶן מְעִילָה⁸. אֲפֹלוּ
25 אֶכֶל הָזֶר מֵאֵלּוּ וּבִיּוֹצֵא בָּהֶן, הוֹאִיל וְהֵן מִתְּרִין
26 לְמִקְצֵת בְּנֵי אָדָם לְהִנּוֹת בָּהֶן - כָּל הַנִּהְנֶה מֵהֶן לֹא
27 מְעַל. וְאֲפֹלוּ נִפְסְלוּ וְנִאֲסְרוּ בְּאֲכִילָה⁹, הוֹאִיל וְהִיתָה
28 לָהֶן שְׁעַת הָתֵר - אֵין חֲזָבִין עֲלֵיהֶן מְעִילָה.

(7) משנה, מעילה ב, א. (8) כולם נאכלים לכהנים, ולפיכך
אינם נקראים קדשי ה'. והתורה אמרה (שם): וחטאה
בשגגה מקדשי ה'. (9) במשנה, שם: "כלל אמר רבי
יהושע, כל שהיה לה שעת היתר לכהנים - אין מועלים בה,
וכל שלא היה לה שעת היתר לכהנים - מועלים בה. איזו
היא שהיה לה שעת היתר לכהנים? שלנה ושנטמאה
ושיצאה". מובן, שמדובר כשנפסלו אחר זריקת הדם והותרו
באכילה.

29 ג. כָּל הַמוֹעֵל בְּדוֹן - לוֹקָה¹⁰, וּמִשְׁלֵם¹¹ מֶה שֶׁפָּגַם¹²
30 מִן הַקֹּדֶשׁ בְּרֵאשׁוֹ¹³. וְאִזְהָרָה¹⁴ שֶׁל מְעִילָה מִזֶּה
31 שְׁנֵאמַר: לֹא תִּיכַל לְאָכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מֵעֵשֶׂר דָּגָנְךָ
32 וְגוֹמֵר וּנְדָרֶיךָ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ, שֶׁזוֹ אִזְהָרָה
33 לְאוֹכֵל מִבֶּשֶׂר עוֹלָה¹⁵, הוֹאִיל וְכָלּוּ לָשֵׁם¹⁶. וְהוּא
34 הַדִּין לְשֹׂאֵר כָּל קֹדֶשׁ¹⁷ שֶׁהוּא לְהַשֵּׁם לְבָדוּ, בֵּין
35 מִקְדָּשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ בֵּין מִקְדָּשֵׁי בֶדֶק הַבֵּית, אִם נִהְנֶה
36 בָּהֶן שָׁנָה פְּרוּטָה - לוֹקָה. מְעַל בַּשְּׁגָגָה¹⁸ - מִשְׁלֵם
37 מֶה שֶׁנִּהְנֶה וְתוֹסֶפֶת חֶמֶשׁ¹⁹, וּמִבִּיא אֵיל בִּשְׁנֵי
38 סָלְעִים²⁰ וּמִקְרִיבֻ אֶשֶׁם וּמִתְּכַפֵּר לוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא

בקטורת (פ"ב מהלכות כלי המקדש ה"ב). בגמרא כריתות
ו: אמר רב הונא שדבר זה הלכה למשה מסיני, והסמיכו את
ההלכה על הכתוב (שמות ל): קח לך סמים. (69) מין צמח
שמעלה עשן רב כשמבעירים אותו, ואינו במנין אחד עשר
הסממנים. שם למדו מן הכתובים שמוסיפים גם מעלה עשן,
שאינו ממניני צמחי בושם. (70) נימוק למעלה עשן. בגמרא
שם מובא גם הפסוק וכסה ענן הקטורת, ואמר רב אשי: חד
למצוה וחד לעכב. ויש לתמוה למה הביא רבינו רק את
הכתוב הראשון בלבד. (71) שהרי לא קיים מצוות הקטרה.
(72) שלא ידע שאסור להכנס לקודש הקדשים בלי מצוה.
(73) ידע שאסור להקטיר קטורת חסרה. (74) וא"כ ביאתו
היתה עם מצוה, אבל עבר והקטיר קטורת חסירה.

1 כו. הַקְטִיר מִן הַקְטָרֶת שֶׁל קֹדֶשׁ הַקְדָּשִׁים כְּזֹת
2 בְּהִיכָל - חֲזָב מִיתָה⁷⁵.

(75) בזבחים קט: משמע שלדעת חכמים החולקים על ר'
אליעזר במשנה שם, חייב על הקטרת כזית, ואע"פ ששיעור
הקטרה בקודש הקדשים הוא מלא חפניו. והטעם מפני
שבהיכל כזית הקטרה היא.

3 כז. חֲפִינַת הַקְטָרֶת⁷⁶ - עֲבֹדָה, וְהַמְחֻשָּׁה⁷⁷ פּוֹסְלָת
4 בָּהּ. וְכֵן חֲתִית הַגְּחִלִים⁷⁸ לְקָטָרֶת נִפְסָלָת בְּמַחֲשָׁבָה,
5 שְׂמִכְשִׁירִי קָרְבָן בְּקָרְבָן.

(76) בעיא שנפשטה ביומא מח. (77) בהלכות פסולי
המוקדשים פ"ג ה"א מבואר מה הן המחשבות הפוסלות.
(78) בעיא שנשארה בתיקו. שם מח: ופסק לחומרא. ופלא
הדבר, למה לא כתב שזה ספק, כמו שכתב בדינים שבהלכה
כח (כסף-משנה).

6 כח. חֲפֵן בְּרֵאשֵׁי אֲצָבְעוֹתָיו, אוֹ מִן הַצְּדִדִין, אוֹ
7 מִמַּטָּה לְמַעְלָה⁷⁹, אוֹ שִׁחְפֵן בִּידוֹ זוֹ וּבִידוֹ זוֹ וְקָרַב
8 זוֹ לְזוֹ⁸⁰, אוֹ שִׁנְתַּפְּזָה קְטָרֶת מִידוֹ עַל הָאָרֶץ
9 וְאִסְפָּה⁸¹, אוֹ שִׁחְפֵן חֲבֵרוֹ וְנָתַן לְחֻפְנֵיו⁸², אוֹ שִׁחְפֵן
10 וְנָתַן לְכַסֵּס שְׁנֵי בָמֶה שִׁחְפֵן רֵאשׁוֹן⁸³ - כָּל אֵלּוּ סָפֵק,
11 וְלֹא זָקָטִיר, וְאִם הַקְטִיר - הִרְצָה.

(79) החפינה הנכונה היא כשגב יד הכהן על הקטורת,
ומוליכה בלחיצה כשאצבעותיו פשוקות, והקטורת נכנסת
לכף ידו. ואם תחב אצבעותיו לתוך הקטורת והעלה לכף
ידו - פסולה. (80) שלשה דינים אלה הן בעיות שלא
נפשטו (שם מז:). (81) בעיא שלא נפשטה - שם מח.
(82) שם מט. (83) שם. בגמרא אמרו שהבעיא היא רק
לדעת הסוברים שהכהן הגדול אינו חופן שנית את הקטורת
בקודש הקדשים, ומכיון שרבינו פסק (למעלה פ"ד ה"א)
שחוזר וחופן אין שם בעיא כלל, אלא מחלוקת רב פפא ורב
הונא בריה דרב יהושע. ורבינו לא הכריע כאן הלכה כמי,
ולכן אמר שהוא ספק. ראה לחם-משנה.

סְלִיקוּ לָהּ הַלְכוֹת עֲבֹדַת יוֹם הַפְּפוּרִים בְּסִיעָתָא
דְּשִׁמְיָא

הַלְכוֹת מְעִילָה

12 יֵשׁ בְּכָלֶלן שְׁלֹשׁ מְצוֹת: אַחַת מְצוֹת עֲשֶׂה, וּשְׁתֵּים

עצמו, כי אשם בברייתא פירושו קרבן האשם, ומעילתו היינו קרן (ראה פירוש רש"י שם), ורבינו הודיע לנו כבר בהלכה הקודמת שאשם האמור בתורה במקום זה הכוונה לקרן, ולכן נקט הסגנון המתאים (ראה כסף-משנה בשם הר"י קורקוס). וגם הברייתא עצמה מפרשת בסופה, שהאשם היינו קרן. (27) במשנה כריתות כב, א - מחייב רבי עקיבא אשם תלוי על ספק מעילה, כמו בספק חייבי כריתות. וחכמים חולקים עליו. ופסק כחכמים. (28) לפי הענין, מסיימת כאן ה"ה. (29) בבא-מציעא נד, ב. אמרו דין זה בור האוכל תרומה ובגואל שדהו שהקדיש, ומשם למדנו לחומש של מעילה. (30) הל' תרומות פ"י ה"כ, ומעשר שני פ"ה ה"א. (31) גמרא, שם נד, א. ובלשון התלמוד: חומשא מלבר.

- ו. יש דברים שאין חייבין עליהן מעילה מדברי תורה³², אבל אסור להנות בהן מדברי סופרים. והנהנה מהן - משלם קרן בלבד, ואינו מוסיף חמש³³ ואינו מביא אשם.

(32) במעילה פ"ג שנינו שיש דברים שאסור ליהנות מהם ואין בהם דין מעילה, "לא נהנין ולא מועלין", ומפרש רבינו לא נהנין היינו מדרבנן, וכן פירשו בגמרא תמורה ג, א - את הברייתא "קדשי גויים לא נהנין ולא מועלין". (33) מעילה ב, ב. דאורייתא משלמים חומש, דרבנן לא.

- ז. כל קדשי מזבח, בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, אסורין בגזה ועבודה. שנאמר: לא תעבד בבכר שורף ולא תגז בכור צאנך. והוא הדין לשאר קדשים³⁴. והגוזז את השור או העובד בצאן - לוקה³⁵ מן התורה. ותולש אינו גוזז³⁶. ויראה לי, שאינו לוקה עד שיגזז כדי רחב הסיט³⁷ כפול. לא יהיה זה חמור משבת³⁸.

(34) קדשי מזבח, אבל קדשי בדק הבית אסורים בגיזה ועבודה מדרבנן (לקמן ה"ב). (35) ברייתא, בכורות כה, א: "מנין ליתן את האמור של זה בזה, ושל זה בזה? תלמוד-לומר לא תעבד ולא תגזז". ופירש רש"י: וא"ו מוסיף על ענין ראשון, וילמדו שניהם זה מזה. (36) שם. וראה משנה, שם כד, ב. (37) שתות הזרת. כך פירש רבינו בהל' ערלה פ"ג, ובהל' שבת פ"ג, אולם בפ"ט מהל' שבת ה"ז, כתב שהסיט כשני שלישי זרת. ראה הערה בהל' פסולי המוקדשין פ"ט ה"ב. (38) שאינו חייב עד שיגזזו כשיעור זה. ראה בהערה הקודמת.

- ח. ספק קדשים³⁹, פגון בהמה שהיא ספק בכור וכיצא בה - הרי הן אסורין בגזה ועבודה, והגוזז או העובד בהן - אינו לוקה⁴⁰.

(39) ברייתא, נדרים יט, א. ובבא-מציעא ו, ב. (בכסף-משנה ציין מקור הדין בבכורות יח, ולפלא שהסתמך על דיוק מגמרא, ודילג על ברייתא מפורשת). (40) אין לוקים על ספק עבירה.

- ט. בהמת הקדש⁴¹ שנפל בה מום ונפדת כמו

- אשם מעילות. שנאמר: וחתאה בשגה מקדשי ה' והביא את אשמו וגומר. ואת אשר חטא מן הקדש ישלם ואת חמישתו וגומר. ושלום הקרן בתוספת חמש עם הבאת הקרבן - מצות עשה.

(10) ואינו חייב מיתה בידי שמים. פסק כחכמים בברייתא, פסחים לג, א. (11) לכאורה משמע שנוסף על המלקות, על המועל גם לשלם. אבל אי אפשר לפרש כך, שהרי רבינו פסק בפ"א מהל' נערה בתולה ה"א, וכן בפ"ד מהל' חובל ומזיק ה"ט שאין אדם לוקה ומשלם. ובספר 'הר המוריה' מפרש: לוקה או משלם. פירוש, במזיד והתרו בו למלקות - לוקה אבל אינו משלם, כרבי יוחנן בכתובות לב, ב - נגד דעת עולא, הסובר לוקה ומשלם. וכשלא התרו בו משלם ואינו לוקה, כרבי יוחנן שם לד, ב - בניגוד לדעת ריש לקיש. (12) מה שהפסיד להקדש, אבל אם נהנה והקדש לא הפסיד - פטור משלם. (13) פירוש, הקרן בלבד בלי כל תוספת. לשון המקרא שם (ה, כד): ושלם אותו בראשו, אבל בשוגג מוסיף חומש. (14) כלל בדינו, שאין עונשים אלא על דבר שהתורה הזהירה שלא לעשותו, ובפרשטנו המובאת למעלה אין כל אזהרה. (15) מכות ז, א. ואפילו לאחר זריקת הדם. (16) מקטירים אותה על המזבח. (17) לומדים מעולה (כסף-משנה). אמנם במסכת תמורה לב, ב - לומד רבי דין מעילה בחטאת ואשם, מהכתוב (ויקרא ג, טז): "כל חלב לה'", אבל שם המדובר בשוגג לחייבו קרן וחומש ואשם, אבל לא מלקות במזיד. (18) דינו מפורש במקרא (שם ה, יד-טז). (19) ראה לקמן ה"ה. (20) בתורה (שם) כתוב: "והביא את אשמו לה' איל וגו' בערכך כסף שקלים". וב'תורת כהנים' פרשת ויקרא פ"כ, דרשו: יכול (כלומר, יכול מי שהוא לפרש) דינרים? תלמוד-לומר "שקלים": יכול שקלי נחושת? תלמוד-לומר "כסף" (גירסת הגר"א). וכן במשנה כריתות כב, א - יביא אשם בשני סלעים. סתם סלע האמור בתלמוד הוא שקל הכתוב בתורה, וערכו ארבעה דינרי כסף רומאיים.

- ד. תשלום הקרן²¹ והבאת האשם²² מעפכין הכפרה, ואין החמש מעפכ; שנאמר: באיל האשם - איל ואשם²³ מעפכין, ואין החמש מעפכ.

(21) ברייתא, בבא-קמא קיא, א. (22) הקרבן. (23) בגמרא שם למדו מהמקרא, שאשם הנאמר כאן פירושו - הקרן.

- ה. הביא מעילתו²⁴ עד שלא הביא אשמו²⁵ - לא יצא. נסתפק לו²⁶ אם מעל או לא מעל - פטור מן התשלומין ומן הקרבן²⁸. והחמש הרי הוא בתחלת ההקדש, ואם נהנה בו - מוסיף חמש על החמש²⁹. ויכרך בארנו³⁰ כמה פעמים, שהחמש אחד מארבעה³¹ מן הקרן, עד שיהיה הוא וחמשו חמשה.

(24) פירוש, קרבן מעילה. (25) קרן (ראה הלכה הקודמת). (26) הגירסה שלפנינו בברייתא שם, היא להיפך: "מנין שאם הביא אשמו עד שלא הביא מעילתו שלא יצא?" והעיר על זאת הראב"ד בהשגותיו, אולם אינו חולק על רבינו בדין

- 1 שְׂבָאֲרָנוֹ⁴² - אֵינָה מִתֵּרַת בְּגָזָה וְעִבּוּדָה, וְהָרִי הִיא
2 בְּאִסּוּרָה⁴³ עַד שֶׁתִּשְׁחַט. נִשְׁחָטָה אַחֵר פְּדִינָה -
3 הִתְרָה בְּאִכְלָהָ⁴⁴. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? בְּשִׁקְדָם
4 הִקְדָּשָׁן אֶת מוֹמֵן⁴⁵ אוֹ קָדָם מוֹם עוֹבֵר⁴⁶ לְהִקְדָּשָׁן;
5 אֲבָל הַמִּקְדָּשׁ בְּעֵלְת מוֹם קָבוע לְמִזְבֵּחַ - אֵינָה
6 אִסּוּרָה בְּגָזָה וְעִבּוּדָה אֲלָא מִדְּבָרֵיהֶם⁴⁷; נִפְדָּת - הָרִי
7 זֶה בְּחִלִּין לְכָל דָּבָר, וְתֵצֵא לְחִלִּין לְהַגְזוֹ וְלִהְעֵבֶד⁴⁸.
8 חוּץ מִן הַבְּכוֹר⁴⁹ וְהַמַּעֲשֹׂר⁵⁰, שֶׁהִקְדָּשָׁה חֲלָה עַל
9 גּוֹפֶן אֶף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּעָלֵי מוֹמִין קְבוּעִין מִתְחַלְתֵּן,
10 וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחִלִּין לְהַגְזוֹ וְלִהְעֵבֶד לְעוֹלָם⁵¹. וְאִסּוּר
11 לְהַרְבִּיעַ בְּבָכוֹר⁵² אוֹ בְּפִסּוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין⁵³.

54 משנה, בכורות כד, ב. 55 שהקדישה לשלמים או לתורה, ומדובר כשנשר לפני שנפל בה מום, אבל כשנשר לאחר שנפל בה מום, כותב רבינו בסוף ההלכה שבכל הקדשים מותר חוץ מבכור ומעשר. ראה בהערה שם. 56 כדי להשתמש בצמר שינשור מהם. פסק כחכמים במשנה, שם כה, ב. 57 ולא איכפת לו אם יישארו בחיים זמן רב. 58 ואפילו נשר לפני שנפל בה מום, דין זה למד רבינו מהאיבעיא של רבי ינאי שם בעולה תמימה שנתלש ממנה צמר, ואמרו שם שבחטאת ואשם אין כל ספק שהצמר מותר, ומזה יוצא שאפילו נתלש לפני שהוממו מותר (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס). ודוקא הנושר, אבל אם תלש בידים אסור. זה מבואר בגמרא שם: "תולש מי איכא מאן דשרי?" (הלא אין מי שיתיר תולש?). 59 כי מעוניין הוא למהר ולהתכפר. 60 איבעיא, שם. עולה עיקרה לא לכפרה, אבל היא מכפרת עבירות על מצוות-עשה, ולפיכך יש פנים לכאן ולכאן. והאיבעיא לא נפשטה. 61 אפילו עולה ותודה ושלמים, רבי ינאי שם שאל מהו דין הצמר שנתלש מעולה תמימה. ומשמע שאם נתלש מבעלת מום, ידוע היה לו שמותר. ראה למעלה הערה נז. 62 משנה, שם כה, א. אסור חכמים בפירוש את הצמר שנתלש מבכור בעל מום, והוא-הדין למעשר, שהרי קדושת הגוף חלה עליו אפילו כשהבהמה היא בעלת מום כמו בבכור, ראה בהלכה הקודמת. ובסיכום הדינים שנאמרו בהלכה זו, יש לקבוע, שבנוגע לצמר של בהמות קדשים מחלק רבינו את הקרבנות לשלושה סוגים: א. בכור ומעשר: ב. שלמים ותודה. ג. חטאת ואשם. עולה אינה סוג בפני עצמו אלא ספק סוג ב' ספק סוג ג'. ופרטי דיניהם הם: צמר שנתלש בידים אסור בכל שלושת הסוגים. נשר מאליה כשהבהמה תמימה - סוג א' וב' אסור, וסוג ג' מותר. נשר מאליה אחרי שנפל בה מום - ב' וג' מותר, א' אסור. עולה היא כאמור ספק ב' או ג', והולכים לחומרא. פירושו זה מסלק את תמיהתם של האחרונים שכאילו דברי רבינו כאן סותרים למה שאמר למעלה בהלכה זו עצמה: "או שנשר מן הבהמה", והציעו למחוק את התיבות "מן הבהמה", ולפי פירושנו אין כל סתירה.

- 25 יא. הַשּׁוֹחֵט⁶³ בְּכוֹר אוֹ שֹׂאֵר מִקְדָּשִׁין - תּוֹלֵשׁ אֶת
26 הַשֹּׂאֵר מִכָּאֵן וּמִכָּאֵן לְעִשּׂוֹת מִקּוֹם לִסְפִּין, וּבִלְבָד
27 שֶׁלֹּא יִזְיָנוּ⁶⁴ מִמִּקְוָמוֹ.

63 משנה, שם כד, ב. 64 פירוש, שלא יזיזו ממקומו את הצמר שתלש אלא יניחו כך שהוא מסוכך בצמר הקבוע בעור.

- 28 יב. קָדָשִׁי בְּדָק הַפִּת⁶⁵ אִסּוּרִין בְּגָזָה וְעִבּוּדָה מִדְּבָרֵי
29 סוֹפְרִים⁶⁶, אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵינָן אִסּוּרִין. לְפִיכָּה,
30 הַגּוֹזֵז אוֹתָן אוֹ הַעוֹבֵד בָּהֶן - אֵינּוּ לוֹקָה, אֲבָל מִכֵּין
31 אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדּוֹת⁶⁷.

41 משנה, בכורות יד, א. 42 פ"א מהל' איסורי מזבח ה"י. 43 בגמרא שם טו, א - למדו דין זה מהמקרא. 44 והוא-הדין בגיזה. כך משתמע ממה שכתב למעלה "עד שתשחט", וכך כתבו ה'תוספות' בפירוש בבכורות כה, א - ד"ה שער. 45 וירדה עליהם קדושת הגוף חמורה. 46 מום שיתרפא אחר זמן מסוים. 47 מגזירת חכמים. שם יד, א. 48 מפני שלא חלה עליה מעולם קדושה חמורה אלא קדושת דמים בלבד, שהרי לא היתה ראויה למזבח. 49 עם לידתו חלה על גופו קדושה שאין לה פדיון, ואינו יוצא לחולין לעולם. 50 מצות-עשה לעשר כל שנה את הבקר והצאן שנולדו באותה שנה (פ"ו מהל' בכורות ה"א), ואמרה תורה (ויקרא כז, לב): "לא יגאל", שאינו יוצא לחולין על-ידי פדיון אלא נאכל במומו בבכור בעל מום. 51 כלומר, עד שיישחטו. ראה למעלה הערה מג. 52 מקור הלכה זו בברייתא מועד קטן יב, א: "תנו רבנן, אין מרביעים בהמה בחולו של מועד, כיוצא בו (בדומה לכך) אין מרביעים בבכור ולא בפסולי המוקדשין". ופירש רש"י שם, שהטעם משום איסור עבודה בקדשים. ומשמע מדברי רבינו כאן שרק איסור יש בזה, אבל אינו לוקה. והטעם, מפני שהאדם אינו עושה עבודה רק הוא גורם שהבהמה תעבוד (משנה-למלך, ראה השגותיו החמורות על הכסף-משנה שהביא מקור אחר). 53 קדשים שנפל בהם מום ואסורים בגיזה ועבודה, כנאמר למעלה ה"ט. רבינו עוסק כאן בדיני מעילה ואיסורי עבודה בקדשים ועל איסור זה אינו לוקה, כמו שכתוב בהערה הקודמת, אבל לוקה הוא משום מרביע כלאים כמו שכתב בפ"ט מהל' כלאים ה"א. ראה שם טעמו של דבר.

- 12 י. מִתֵּר לְתִלְשׁ⁵⁴ אֶת הַשֹּׂאֵר לְכַתְּחָלָה מִן הַקְּדָשִׁים
13 כְּדִי לְהִרְאוֹת הַמוֹם לְמִמָּחָה. וְאוֹתוֹ הַשֹּׂאֵר שֶׁתִּלְשׁ
14 אוֹ שֶׁנִּשְׁר מִן הַבְּהֵמָה⁵⁵ אוֹ מִן הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֹׂר - הָרִי
15 זֶה אִסּוּר בְּהִנָּה, אֲפִלּוּ לְאַחֵר שִׁישְׁחָטוּ מִפְּנֵי מוֹמֵן;
16 גִּזְרָה שֶׁמֵּא יִשְׁהָה אוֹתָן⁵⁶, הוֹאִיל וְאֵינָן בָּאִין
17 לְכַפְּרָה⁵⁷. אֲבָל צֶמֶר הַנוֹשֵׂר מִן הַחֲטָאֵת וְהָאֶשֶׁם -
18 מִתֵּר בְּהִנָּה⁵⁸ לְאַחֵר שִׁחִיטָתָן מִפְּנֵי מוֹמֵן; הוֹאִיל
19 וּלְכַפְּרָה הֵן בָּאִין, אֵינּוּ מִשְׁהָה אוֹתָן⁵⁹. וְאִם נִתְּלַשׁ
20 מִן הָעוֹלָה - הָרִי זֶה סָפֵק⁶⁰. וְכָל שִׁחִיטָתָּה מִכָּל
21 הַקְּדָשִׁים⁶¹ אַחֵר שֶׁנִּפְל בָּהֶן מוֹם - הָרִי הוּא מִתֵּר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ג' שבט - ספר עבודה - הלכות מעילה קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 65) מימרא של רבי אלעזר, שם כה, א. 66) כך פירשו שם את דברי רבי אלעזר. 67) מלקות מדרבנן כפי שיקול דעת בית הדין.
- 1 יג. המקדיש⁶⁸ עֶבֶר לַמִּזְבֵּחַ⁶⁹ - אָמוּ אֶסוּרָה בַּעֲבוּדָה
2 מִדְּבָרֵי סוּפְרִים. מִפְּנֵי שֶׁעֲבוּדָתָהּ מְכַחֶשֶׁת אֶת הָעֶבֶר,
3 גִּזְרוּ בָּהּ. וְהָרִי הִיא מִתְּרַת בְּגִזָּה, שְׁאִין בְּזָה הַפֶּסֶד
4 לְזֹלֶד. הַקֹּדֶשׁ אָבֵר אַחֲדִי⁷⁰ מִן הַבְּהֵמָה, בֵּין לְבֶדֶק
5 הַבֵּית⁷¹ בֵּין לַמִּזְבֵּחַ - הָרִי הַדָּבָר סֶפֶק אִם אֶסוּרָה
6 כָּלָה בְּגִזָּה⁷² וְעֲבוּדָה⁷³ אוֹ אֵינָהּ אֶסוּרָה, לְפִיכָן אֵין
7 לֹקִין עָלֶיהָ.
- 68) תמורה יא, ב. 69) משמע שאם הקדיש העובר לבדק הבית, אמו מותרת בעבודה, ואע"פ שאמר בהלכה הקודמת, שקדשי בדק הבית אסורים בעבודה. והטעם, מפני שבנידון דלפנינו איסור העבודה הוא מדרבנן, לא גזרו על קדשי בדק הבית, שכל איסור העבודה בהם הוא רק מדרבנן. 70) בעיא (שם) שלא נפשטה. 71) הבעיא שם היא אם היא אסורה מן התורה, ואם נאמר שהתורה אסרה גם בהקדיש אבר אחר, גם בקדשי בדק הבית שאסור מדרבנן הדין כך, שכל שתיקנו חכמים - כעין דאורייתא תיקנו (ה' המוריה). 72) אבל האבר שהקדיש, פשוט שאסור בגיזה. וב'שיטה מקובצת' שם פירש שהאיבעיא היא על אותו אבר. 73) בגמרא שלפנינו הבעיא היא בגיזה בלבד, ומשמע שבעבודה לא היה השואל מסופק כלל, שהרי גם אותו האבר יכחיש ע"י העבודה, וכן פירש רש"י שם. ואולי טעות-סופר כאן, ויש למחוק את המילה "ועבודה".
- יום רביעי ג' שבט ה'תש"פ
- פָּרָק שֵׁנִי
- 1) יבאר קדשים קלים אם מועל בהם קודם זריקה או אחריה, ודין כל הקדשים מאימתי מועלים בהם .
- 8 א. קִדְשֵׁים קָלִים - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן עַד שְׁיִזְרֹק
9 הָדָם. נִזְרַק הָדָם - מוֹעֲלִין בָּאֻמּוּרֵיהֶן עַד שְׁיִצְאוּ
10 לְבֵית הַדֶּשֶׁן, שֶׁהָרִי הֵן לֹא־שֵׁים³, וְאֵין מוֹעֲלִין בְּדָבָר
11 הַנֶּאֱכָל, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. אֶפְלוּ הָעֵלָה הָאֻמּוּרִין שֶׁלֹּהֶן
12 לַמִּזְבֵּחַ קִדְם זְרִיקָה - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן עַד שְׁיִזְרֹק
13 הָדָם. הוֹצִיא אֻמּוּרֵיהֶן לַחוּץ קִדְם זְרִיקָה - אֵין
14 מוֹעֲלִין בָּהֶן עַד שְׁיִזְרֹק הָדָם; נִזְרַק הָדָם, אִף עַל פִּי
15 שְׁעָדִין הֵן בַּחוּץ וְלֹא הִזְדִּירָן - מוֹעֲלִין בָּהֶן⁴.
16 שֶׁהִזְרִיקָה מוֹעֲלָת לִיּוֹצֵא בֵּין לְהִקְלֵל⁵ בֵּין לְהַחֲמִיר⁶.
- 2) אבל אסור מן התורה (משנה למלך). 3) עומדים להקטרה על המזבח. 4) כר' עקיבא. בגמרא שם פירשו דעת ר' עקיבא, שהזריקה אפילו שלא כתיקונה מביאה לידי מעילה. 5) כגון בבשר קדשי קדשים, שמועלים בו עד שייזרק הדם, אבל לאחר זריקה אין בו מעילה ואומר ר' עקיבא (במשנה שם) שאפילו אם הבשר בחוץ בשעת זריקה מוציאה אותו הזריקה מידי מעילה, וכן פוסק רבינו. 6) באימורי קדשים קלים כאמור למעלה (כסף משנה).
- ב. כָּל קִדְשֵׁי קִדְשֵׁים מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשְׁהַקְדָּשׁוֹ עַד שְׁיִזְרֹק הָדָם. נִזְרַק הָדָם - מוֹעֲלִין בָּהֶן בְּדָבָר שֶׁכָּלּוּ לֹא־שֵׁים עַד שְׁיִצְאוּ עַד שְׁיִזְרֹק הָדָם. נִזְרַק הָדָם - מוֹעֲלִין בָּהֶן לְבֵית הַדֶּשֶׁן, וְאֵין מוֹעֲלִין בְּדָבָר הַנֶּאֱכָל, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
- 7) אבל כל זמן שהאפר על המזבח מועלים בו, כר' יוחנן שם ט.
- ג. בִּיצֵד? הָעוֹלָה, אֶחָד עוֹלֵת הָעוֹף וְאֶחָד עוֹלֵת בְּהֵמָה, וְהַקֶּמֶץ⁸ וְהַלְבוּנָה⁹, וּמִנַּחַת כֹּהֲנִים¹⁰ וְהַחֲבֹתִיץ¹¹ וּמִנַּחַת נְסִכִּים¹² - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשְׁעַת הַקֹּדֶשׁ עַד שְׁיִצְאוּ אַחֵר שֶׁרָפְתָן עַל הַמִּזְבֵּחַ לְבֵית הַדֶּשֶׁן.
- 8) המביא סולת למנחה לוקח ממנה הכהן מלא קומצו ומקטיר על המזבח והשיריים נאכלים לכהנים. 9) מין בושם. כל מנחה, חוץ למנחה שחוטא עני מביא במקום בהמה, טעונה לבונה וכולה למזבח. 10) כהן המביא מנחה מקטירים כולה על המזבח שנאמר (ויקרא ו, טז) "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל". 11) כהן גדול מקטיר כל יום עשרון סולת למנחה, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, וכולה נקטרת ונקראת מנחת חביתין. 12) רוב הקרבנות - בין קרבנות יחיד ובין קרבנות ציבור מביאים עימם סולת למנחה ונקראת מנחת נסכים מפני שהביאו עימה יין לנסך על המזבח.
- ד. וְכֵן פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין וְשִׁעִירִים הַנִּשְׂרָפִין¹³ - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשְׁעַת הַקֹּדֶשׁ עַד שְׁיִצְאוּ וְתִגְמַר שֶׁרָפְתָן בְּבֵית הַדֶּשֶׁן¹⁴ וְיִתָּף¹⁵ הַבָּשָׂר; אֲבָל קִדְם שְׁיִתָּף - מוֹעֲלִין בּוֹ וְהוּא בְּבֵית הַדֶּשֶׁן.
- 13) פר ושעיר של יום הכיפורים, פר שמביאים בית דין שטעו בהוראה והתירו איסור שיש בו כרת ועשו ישראל על פיהם, ואם שגו והתירו עבודה זרה מביאים פר ושעיר, וכל אלה מקטירים אימוריהם על המזבח ובשרם שורפים בבית הדשן. 14) כאימורי קדשי קדשים. 15) ימס, יתפרק.
- ה. וְכֵן פָּרָה אֲדָמָה - מוֹעֲלִין בָּהּ מִשְׁהַקְדָּשָׁהּ עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה אָפֶר. אִף עַל פִּי שֶׁהִיא כִּקְדָשִׁי בְּדֶק הַבֵּית¹⁶, הָרִי נֶאֱמַר בָּהּ: חֲטָאת הִיא. וְתִנָּא בֵּית דִּין הוּא, שְׁלֹא יִמְעַל אָדָם בְּאָפֶר הַפָּרָה¹⁷.
- ~ נקודות משיחות קודש ~
- "פרה אדומה מועלין בה משהוקדשה עד שתיעשה אפר, אע"פ שהיא כקדשי בדיק הבית, הרי נאמר בה "חטאת היא", ותנאי בית-דין הוא שלא ימעול אדם באפר הפרה".
- והקשו מפרשי הרמב"ם: א. מהו הלשון "אע"פ שהיא כקדשי בדיק הבית", וכי אין מעילה בקדשי בדיק הבית? ב. מהמילים "תנאי בית-דין הוא, שלא ימעול אדם באפר הפרה", משמע שמדין תורה כן מועלים בה אחר שנעשתה אפר. ולא היא, שהרי לומדים ממה שנאמר "חטאת היא" מלמד שיש מעילה גם באפרה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 12 וְהִקְטִירָהּ זֶה אֵינָהּ מִתְּרֵת הַשְּׂרִירִים בְּאֲכִילָהּ - הָרִי
13 הַדָּבָר סֶפֶק אִם יֵצְאוּ יָדֵי מַעֲלָה אוֹ לֹא יֵצְאוּ.
14 ח. לֶחֶם הַפָּנִים²¹ - מוֹעֲלִין בּוֹ מִשְׁהַקְדָּשׁ, אָף עַל פִּי
15 שְׂעָדִין לֹא נֶאֱפָה, עַד שִׁיקְטִיר הַבְּזִיכִין. הַקְטִיר
16 הַבְּזִיכִין - הֵתֵר בְּאֲכִילָהּ. וְכֵן שְׁתֵּי הַלֶּחֶם²² - מוֹעֲלִין
17 בָּהֶן מִשְׁהַקְדָּשׁוֹ, קֹדֶם שִׁיאָפוּ, עַד שִׁיזְרֹק דָּם הַכִּבְשִׂים.
18 נִזְרֹק דָּם הַכִּבְשִׂים - הֵתֵרוֹ בְּאֲכִילָהּ.

21 שתיים עשרה חלות שמסדרים בכל שבת על שולחן הזהב שבהיכל ועל ידן מעמידים שני בויכים (כלי מיוחד לכך) ממולאים לבונה, ולשבת הבאה מקטירים את הלבונה והכהנים אוכלים את הלחם. 22 בחג השבועות מביאים עם שני הכבשים גם שתי חלות והן נאכלות לכהנים אחר זריקת דם הכבשים.

- 19 ט. הַנֶּסֶכִּים - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשְׁהַקְדָּשׁוֹ. יָרְדוּ
20 לַשִּׁיתִּין²³ - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן. מֵיִם שְׁמֹנֶסְכִים בְּחַג
21 הַסִּפּוֹת, כֹּל זֶמֶן שֶׁהֵן בְּפֶדֶר²⁴ שֶׁל זֶהָב - אֵין נִהְיִין²⁵
22 בָּהֶן, וְהַנֶּהֱגָה - לֹא מַעֲלָה²⁶; נִתְּנוּ אוֹתָן בְּצִלּוּחִית -
23 מוֹעֲלִין בְּכָל²⁷, שֶׁהֵרִי הֵן מִכָּל הַנֶּסֶכִּים.

23 חלל תחת המזבח שלתוכו נופלים היין והמים שמנסכים על המזבח (רש"י סוכה מט.). 24 המים לגיסוך היו שואבים מן נהר השילוח בצלוחית של זהב וממנה מנסכים, ובשבת אסור להביא מן השילוח ואם ישאבו בצלוחית שהיא כלי שרת יוקדשו המים ויפסלו בלינה ככל דבר שנתקדש בכלי שרת, ולפיכך שאבו בערב שבת בכד או בחבית קטנה שאינה כלי שרת ואינה מקדשת את המים להיפסל בלינה ובשבת שופכים את המים לצלוחית וממנה מנסכים. 25 מפני שנלקחו לצורך הקדש. 26 מפני שלא נתקדשו בכלי שרת. 27 מצוה לנסך שלושה לוגין ואם היו בצלוחית יותר משלושה לוגין נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש אם מועלים בכל המים או רק בשלושה לוגין, ופסק כר' יוחנן שמועלים בכולם.

- 24 י. לֹג שֶׁמֶן²⁸ שֶׁל מִצְרַע - מוֹעֲלִין בּוֹ מִשְׁהַקְדָּשׁ בְּכָלִי
25 עַד שִׁיזְרֹק דָּם הָאֲשָׁם²⁹. נִזְרֹק דָּם הָאֲשָׁם - לֹא נִהְיִין
26 וְלֹא מוֹעֲלִין עַד שִׁיתָנוּ מִמֶּנּוּ מִתְּנוּתָיו. נִתְּנוּ מִמֶּנּוּ
27 הַמִּתְּנוּת - הֵתֵרוֹ הַשְּׂרִירִים³⁰ בְּאֲכִילָהּ³¹ כִּבְשֵׁר חֲטָאת
28 וְאֲשָׁם.

28 ברייתא זבחים מד. מצורע שנתרפא מביא חטאת ועולה ואשם ועימהם גם לוג שמן ואחרי זריקת דם האשם ומתנותיו, מזה הכהן מן השמן שייצק על כפו שבע הזאות ואחר כך נותן שמן על תנוך אזנו הימנית של המצורע ועל בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית והנשאר על כף הכהן נותן על ראשו (ויקרא יד). 29 כחכמים נגד דעת רבי האומר, שמועלים עד אחרי המתנות שאמרנו. 30 השמן שנשאר בלוג. 31 לכהנים.

- 29 יא. כֹּל דְּמֵי שְׁחִיטַת הַקֹּדְשִׁים³² - אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ,
30 בֵּין לִפְנֵי כִפְּרָה בֵּין לְאַחֵר כִּפְּרָה, עַד שִׁיאָצֵא לְנַחַל

ותירצו שמה שכתב "שהיא כקדשי בדק הבית", הכוונה שאינה ממש כמותם, וכיון שאינה קדשים ממש לא היה מן הדין שימעלו בה "אלא דקריי" רחמנא חטאת". ובנוגע למה שכתב "תנאי בית-דין הוא שלא ימעול אדם באפר הפרה", איתא בגמ' ש"שתי תקנות הוו, דאורייתא בה מועלין, באפרה אין מועלין", וכיון שראו חכמים שמזלזלים בה גזרו בה מעילה, וכיון שראו שנמנעים מספק הזאות מפני חשש מעילה העמידה על דאורייתא.

אמנם גם תירוצים אלו קשים:

א: שאם זו כוונת הרמב"ם, היה לו לכתוב בפירוש ובלשון ברורה "אע"פ שאינה קדשי בדק הבית", ולא לכתוב בלשון המשתמעת להיפך "אע"פ שהיא כקדשי בדק הבית".

ב: פשוט הלשון "תנאי בית-דין הוא שלא ימעול אדם באפר הפרה" הוא שמדרבנן אין מועלין באפרה, אבל מהתורה מועלין גם באפרה.

(על-פי י"ן מלכות' ספר עבודה סימן סה)

16 כלומר, אינה קדשי בדק הבית ממש, אלא כעין קדשי בדק הבית, ולפיכך הוצרכו לדרשה מיוחדת. 17 משנה שקלים פרק ז, ז. ופירש רב אשי בגמרא שם, ששתי תקנות היו, מדאורייתא מועלים בכשרה אבל לא באפרה ומכיוון שראו חכמים שמשתמשים באפרה לצרכי חול התקינו שמועלים גם באפר. וכשנוכחו שספק טמאים מסרבים לקבל הזאות אפר פרה מפני חשש מעילה, ביטלו התקנה והעמידוהו על דין תורה.

- 1 ו. חֲטָאת בְּהֶמָּה וְאֲשָׁם וְזִבְחֵי שְׁלָמִי צִבּוּר¹⁸ -
- 2 מוֹעֲלִים בְּכָל מִשְׁהַקְדָּשׁוֹ עַד שִׁיזְרֹק דָּם; נִזְרֹק הַדָּם
- 3 - מוֹעֲלִין בְּאִמּוּרֵיהֶן עַד שִׁיאָצֵא לְבֵית הַדִּשָּׁן, וְאֵין
- 4 מוֹעֲלִין בְּבִשְׂרָהּ. וְכֵן חֲטָאת הָעוֹף - מוֹעֲלִין בָּהּ
- 5 מִשְׁהַקְדָּשָׁהּ עַד שִׁיזְרֹק דָּמָה; הִזָּה דָּמָה - אֵין בָּהּ
- 6 מַעֲלָה. אֲבָל אֲסוּר לְהִנּוּת בְּמִרְאֲתָהּ¹⁹ וְנוֹצְתָהּ²⁰,
- 7 וְהַנֶּהֱגָה בָּהֶן אַחֵר הִזָּה - לֹא מַעֲלָה.

18 בחג השבועות מביא הציבור שני כבשים לשלמים והם קדשי קדשים לכל דבר. 19 הזפק. 20 כתוב בתורה גבי עולת העוף (ויקרא א, טז): "והסיר את מוראתה בנוצתה והשליך אותה וגו'" ושנינו בתוספתא שיצאה מידי מעילה אחרי שהשליכוהו על בית הדשן ועל זה אמרו בתמורה לר' שמעילה אין בה אבל אסורה בהנאה. דין זה נמשך אחרי מה שכתב בהלכה ג בעולת העוף, אבל בחטאת העוף אין מסירים כלל את המוראה ונוצה, שהרי אין מקטירים ממנה כלום על המזבח וכולה ניתנת לכהנים ודין המוראה כדין בשרה, או כשאר חלקי הגוף שאינם ראויים לאכילה.

- 8 ז. הַמִּנְחוֹת - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשְׁהַקְדָּשׁוֹ, אָף עַל פִּי
- 9 שְׂעָדִין לֹא נִתְקַדְּשׁוּ בְּכָלִי שֶׁרֶת, עַד שִׁיקְטִיר הַקֶּמֶץ.
- 10 קֶרֶב הַקֶּמֶץ - הֵתֵרוֹ הַשְּׂרִירִים בְּאֲכִילָהּ. וְאִם נִפְסְלוּ
- 11 הַשְּׂרִירִים אוֹ חֲסָרוּ וְאַחֵר כֶּף הַקְטִיר הַקֶּמֶץ, הוֹאִיל

44) כשעודנו על המזבח. (45) ואף על פי שאין מועלים בדבר שנעשה מצוותו, מפני שלא נגמרה מצוותו עם תרומת הדשן אלא אחרי הוצאת כל הדשן מחוץ למחנה, ככתוב (ויקרא ו, ד) "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה".

טו. דשון המזבח הפנימי ודשון המנורה - לא נהנין ולא מועלין.⁴⁶

46) רש"י מפרש במשנה, שהמזבח אחר שהניח את הדשן אצל מזבח החיצון במקום שמניחים תרומת הדשן של מזבח החיצון, אבל כל זמן שהוא על המזבח - מועלים בו.

טז. כל בהמת קדשי קדשים שהיא בעלת מום, בין שקדם מום קבוע להקדשה בין שקדם הקדשה למום קבוע, ואפילו היתה מחסר זמן⁴⁷ - מועלין בהם משהקדשו עד שיפדו. אבל תורין שלא הגיע זמן⁴⁸ ובגוי יונה שפער זמן והן קדשי מזבח, אף על פי שאסור להנות בהן - הנהנה לא מעל⁴⁹. הואיל ואינן ראויין לפדיון - הרי הם כחטאות המתות, לפיכך אין מועלין בהן.

47) עכשיו אינה ראוייה להקרבה אבל לאחר זמן מסויים תוכל להקרבה בלי שום מעשה המכשיר, כגון עגל בתוך שמונה ימים ללידתו אינו ראוי למזבח שנאמר (שם כב, כז): "והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה יירצה וגו'". וכן בהמה שאמה נשחטה אסור לשחטה בו ביום בין לצרכי אדם בין לצרכי מזבח ולמחרת היום תהיה מותרת. (48) תורים כשרים גדולים אבל לא קטנים, ובגוי יונה רק קטנים כשרים. (49) פסק כחכמים נגד רבי שמעון. ובגמרא שם יב. מנמקים את הבדל דין הבהמה מדין העוף, מפני שבבהמה יש מעילה בבעלת מום אף על פי שאינה ראוייה להקרבה אלא עומדת להיפדות, גם מחוסרת זמן כך, אבל לא מצאנו מעילה בעוף שאינו ראוי להקרבה, שהרי אין פדיון לעוף.

פרק שליש

1) יבאר קדשי מזבח שמתו אם יצאו מידי מעילה ואם הותרו שעה אחת.

א. קדשי מזבח² שמתו - יצאו מידי מעילה דבר תורה, אבל מועלין בהן מדברי סופרים. וכן אם נפסלו בדברים שיפסלו בהן הקרפנות, שפכר בארננים - מועלין בהן מדברי סופרים. במה דברים אמורים? בשלא היה להן שעת היתר לאכילת פהנים; אבל אם היה לקדשי קדשים הנאכלים שעת היתר ואחר כך נפסלו ונאסרו באכילה, הואיל והתירו שעה אחת - אין מועלין באותו דבר שהיה ראוי לאכילה⁴, כמו שבארנו. כיצד? קדשי קדשים שנפסלו קדם שנגיע הדם למזבח כהלכתן, כגון ששחטן בדרום⁵ אף על פי שקבל בצפון, או ששחטן בצפון וקבל בדרום, או ששחט פיוס וזרק בלילה, או ששחט בלילה וזרק פיוס, או ששחט

1 קדרון³³. יצא לנחל קדרון - מועלין בו³⁴, מפני שהיה נמכר לגנות ודמיו הקדש. אבל המקיז דם לבהמת קדשים - הרי הוא אסור בהנהגה ומועלין בו³⁵; הואיל ואינה יכולה לחיות בלא דם, הרי הוא כגופה³⁶.

32) שיצאו מן הבהמה אחר שנשחטה. (33) נחל קטן לא רחוק מבית המקדש וכל הדמים שנשפכו בעזרה או נזרקו על המזבח יורדים לאמה ויוצאים לנחל זה דרך חור שבכותל. (34) הראב"ד בהשגותיו כותב: "אותה מעילה אינה אלא מדרבנן". ברור שגם דעת רבינו כן, שהרי כך אמרו בפירוש בימא נט: הכל מודים שמן התורה אין מועלים. ובפירושו על המשנה שם כתב רבינו שאין הלכה כרבי שמעון שאמר מועלים בדמים אחר שיצאו לנחל קדרון. ונראה שחזר בו כאן. (35) מן התורה (כסף משנה) והמדובר בקדשי קדשים, ובקדשים קלים אין מועלים אבל אסור מן התורה. (36) מפני שאינו ראוי לזריקה מועלים בו, המקראות שלמדו מהם שאין בדם דין מעילה מדברים בדם הראוי לזריקה.

יב. העצמות והגידים והקרניים והטלפים שפרשו מקדשי קדשים לפני זריקת דמים - מועלין בהן³⁷; פרושו לאחר זריקת דמים - אין מועלין בהן³⁸. עצמות העולה שפרשו לפני זריקה - אין מועלין בהן לאחר זריקה³⁹, שהזריקה מתרת אותם⁴⁰; ואם פרושו אחר זריקה - מועלין בהן לעולם⁴¹. עצמות העולה שפקעו⁴² מעל המזבח קדם חצות הלילה - מועלין בהן⁴³; לאחר חצות - אין מועלין בהן. אף על פי שפקעו קדם חצות, כיון שהגיע חצות הלילה נעשו כל האיברים כמי שנתאכלו ונעשו אפר.

37) עד שיזרק הדם, אבל אחר שנזרק הדם הותרו כל החלקים שאינם עומדים להקטרה על המזבח (כסף משנה). (38) אף על פי שאינם ראויים לאכילה. (39) אבל לפני הזריקה מועלים בהן כמו בקדשי קדשים אחרים. (40) מפני שהעצמות שפרשו לפני זריקה אינן ראויות להקטרה. (41) כי הזריקה מכשירה להקטרה את כל העולה על עצמותיה שלא פירשו, ואחרי שפירשו אין מה שיוציא אותן מידי מעילה, מה שאין כן בפירשו לפני זריקה שהתירה אותן הזריקה כמו שאמרנו למעלה. (42) קפצו ונפלו על הרצפה. (43) דין זה נאמר במשנה שם גבי אברים שפקעו, וכתב הכסף משנה שרבינו משווה עצמות לאיברים.

יג. גחלת שפקעה מעל המזבח, בין לפני חצות בין לאחר חצות - לא נהנין ולא מועלין. אבל גחלת של קדשי בדרום הבית - מועלין בה. והשלחבת - לא נהנין ולא מועלין.

יד. דשן המזבח החיצון⁴⁴, בין קדם הרמת הדשן בין אחר הרמה⁴⁵ - מועלין בו.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(5) בדרומו של מזבח, וטעונים שחיטה וקבלת דם בצפון (משנה זכחים מז). רבינו מפרט כאן שורה ארוכה של פסולים, ועל כולם הוא אומר שאין בהם מעילה מן התורה אלא מדברי סופרים. מקור הדין במעילה ב: [נאמנם שם פירשו כך את המשנה רק לפי דעת רבה, שאם העלה אימורי הפסולים על המזבח צריך להורידם, אבל דעת רבינו שגם הסוברים אם עלו לא ירדו, מודים לפירוש זה, ולפיכך פסק כאן שאין בהם מעילה מן התורה, ואין בזה ניגוד לדעתו (פסולי המוקדשים פ"ג ה"ז) שלא ירדו (לחם-משנה, ראה כסף-משנה). (6) לעבודת הקרבנות, כגון מי שאינו מזרע אהרן או בעל מום. (7) כלומר, או הבשר. במשנה שם ו: אמר ר' עקיבא שזריקה מועלת ליוצא להוציא מידו מעילה, ובגמרא שם מפרש ר' יוחנן שר' עקיבא לא אמר אלא ביצא מקצתו, אבל ביצא כולו מועלים בו, ורב פפא (שם ז.) אומר: לא אמר ר' עקיבא אלא שיצא בשר, אבל דם אין זריקה מועלת ליוצא. פירוש, אם זרק אותו הדם שיצא אין הזריקה מתרת את הבשר, ולפיכך מועלים בו (רש"י שם). (8) פירוש, בבשר, אבל בדם עצמו אין מעילה כלל (למעלה פרק ב הלכה יא). (9) אפילו לאחר שנזרק הדם. (10) לא נתפרש מה ענין אימורים לכאן? הלא באימורים מועלים משעה שהוקדשו עד שיצאו לבית הדשן (כלמעה פ"ב ה"ב), ומהו ההבדל בין נפסלו לפני זריקת הדם או לאחריה. ראה הגהות חזון-איש. (11) טעות סופר, ויש למחוק את המלה "שאר", ולגרוס אין מועלים בבשרם (חזון-איש), שהרי גם מקצת הבשר שיצא אין בו מעילה (ראה רש"י שם ד"ה איתמר). (12) למעלה בהלכה זו.

- ב. קבלו¹³ הפסולין את הדם¹⁴ וזרקוהו, וזרקו¹² הפשרים לעבודה וקבלו שאר דם הנפש¹⁵ וזרקוהו - אין מועלין בפשר; שאין הפסולין עושין שאר דם הנפש שירים¹⁶. חוץ מן הטמא, הואיל וראוי לעבודת צבור¹⁷, עושה שאר דם שירים¹⁸.

(13) שם ה: (14) פירוש, מקצת הדם. (15) ולא דם העור או הבשר. (16) הדם הנשאר בכלי או בצואר הבהמה אחר זריקת הדם שנתקבל בכלי, נקרא שירים ומצוותו לשפכו על יסוד המזבח ופסול לזריקה. ומשמיענו רבינו שאם זרקו פסולים לעבודה מקצת הדם, לא נעשה שאר הדם שירים (ראה פרק א מהלכות פסולי המוקדשים הלכה כח ובהערות שם), ולפיכך הזריקה השניה כשירה ומוציאה מידו מעילה. (17) שבקרבנות ציבור דוחים את הטומאה (פרק ד מהלכות ביאת מקדש הלכה ט). (18) אפילו בקרבנות יחיד, שאינם דוחים את הטומאה.

- ג. פיצד? קבל הטמא וזרק, אף על פי שחזר הפשר¹⁹ וקבל שאר דם הנפש וזרקו - הרי אלו לא היתה²⁰ להן שעת התר ומועלין בכלן; שהיה הדם שירים הוא, ואין זריקת השירים מועלת. פבר בארנו²¹, שאין בקדשים קלים מעילה לעולם חוץ מאמורייהן אחר זריקת הדם. והוא²² שתהיה זריקה המועלת; אבל קדשים קלים שנתפגלו²³, אף על פי שזרקו הדם - אין מועלין²⁴ באמורייהן. וכן אם יצא

במחשבת הזמן או במחשבת המקום, או שקבלו הפסולין⁶ את דמן אף על פי שזרקוהו פשרים, או שזרקוהו פסולין אף על פי שקבלוהו פשרים, או שיצא הדם והבשר כלו קדם זריקת הדם, או שלן הדם - בכל אלו מועלין⁸ בכלן לעולם, שהרי לא היה להן שעת התר. אבל אם הגיע הדם למזבח במצותו ואחר כך לן הבשר או האמורין, או שנטמא הבשר או האמורין, או שיצא הבשר או האמורין¹⁰ לחוץ, או שיצא מקצת הבשר קדם זריקת דמים - בכל אלו וכיצא בהן אין מועלין בשאר פשרין¹¹, שהרי היה לו שעת התר לאכילה, כמו שבארנו¹².

(2) מימרא של ר' יוחנן, מעילה יב. (3) ר' יוחנן אמר סתם "קדשים שמתו", ורבינו הוסיף "מזבח" ומכאן ראה שלדעתו, קדשי בדק הבית שמתו יש בהם מעילה, וכן אמרו (שם טו): "במאי? (על איזה קדשים אמר ר' יוחנן שאם מתו יצאו מידו מעילה), אילימא (שלא תאמר) בקדשי בדק הבית וכו' לא יהא אלא דאקדיש אשפה (יהיה זה כמו שהקדיש אשפה לבדק הבית)?" ונימוקו של ר' יוחנן נאמר בתמורה לב: מפני שאינם ראויים לכלום, לפדותם אי אפשר, כי בהמת הקדש אינה נפדית בלי העמדה לפני הכהן והערכה, כמו שנאמר (ויקרא כז, יב-יג): "והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך אותה", ואת המתה אי אפשר להעמיד. ובפסחים כט. אמרו נימוק שני, מפני שאין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים, ונבילה אינה ראויה לאדם מישאל אלא לכלבים. [ויש לתמוה על רבינו כאן שפסק שקדשי בדק הבית שמתו מועלים בהם, ובפרק ה מהלכות ערכין הלכה יב כתב בפירוש שגם קדשי בדק הבית טעונים העמדה והערכה, ומסיים שם: ולפיכך אם מתה הבהמה קודם שתיער ותפדה, אין פודים אותה אלא תקבר. ראה כסף-משנה ורדב"ז שם. ונראה שרבינו התכוון כאן למעט כשהקדיש בהמה בעלת מום - "קדשי מזבח" משמע קדשים הראויים למזבח - וסובר כר' יוחנן בתמורה לג. שאינה צריכה העמדה והערכה, שנאמר (שם) "אותה", ולא שקדם מומה להקדשה, והכל מודים שנפדית. וכן משמע מלשוננו בהלכות ערכין שם, שכתב: אם נפל בהם מום. אמנם יש להקשות, הלא אין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים, אבל זה קשה גם על הגמרא עצמה. וראה תוספות פסחים שם ד"ה אין פודים, שפירשו, שקדשי בדק הבית פודים מן התורה, ובמעילה שם ד"ה ואפילו, כתבו, שקדשי בדק הבית מותר לפדות להנאות אחרות חוץ לאכילת כלבים]. (4) במשנה מעילה ב. כתוב סתם: "כל שהיה לה שעת היתר לכהנים אין מועלים בה", ובגמרא שם ה. נחלקו חזקיה ור' יוחנן בפירוש המשנה. חזקיה אומר היתר זריקה שנינו, כלומר, אם השחיטה וקבלת הדם נעשו כמצוותן, ומותר היה לזרוק את הדם - אין מועלים בבשר. ור' יוחנן אמר היתר אכילה שנינו, כלומר, כשנזרק הדם והותר הבשר באכילה אין מועלים בו, אבל כל זמן שלא נזרק הדם - מועלים. ופסק רבינו כר' יוחנן, ואע"פ שהוא תלמידו של חזקיה, מפני שבגמרא שם הביאו כמה ראיות לשיטתו, וגם במנחות קב. כל הסוגיא נאמרה לפי שיטתו (כסף-משנה).

38) משנה זבחים סו. סו: (39) הבדיל הראש מן הגוף בחטאת, וכן אם לא הבדיל בעולה (ראה הלכות מעשה הקרבנות פרק ו הלכה כ, ופרק ז הלכה ו). (40) עולת העוף מזים דמה במחיצתו העליונה של המזבח, ושל חטאת העוף במחיצתו התחתונה, ואם שינה - פסול. וכן אם מלק עולת העוף למטה - פסולה, אבל חטאת העוף מליקתה כשרה בכל מקום (רבינו שם הלכה ט). (41) על הבעלים להביא עולה אחרת (פרק טו מהלכות פסולי המוקדשים ה"א). (42) כר' יהושע שם סו: (43) חטאת העוף שעשאה למטה לשם חטאת אין בה מעילה, ולפיכך גם עולת העוף שנעשתה כך אין מועלים בה.

ח. מנחה⁴⁴ שנתפגלה⁴⁵ או שנעשית במחשבת המקום⁴⁶, וכן שתי הלחם ולחם הפנים שנתפגלו או שנפסלו במחשבת המקום - מועלין בהן, שהרי לא היתה להן שעת התיר⁴⁷.

(44) קרבן קמח. (45) ראה הלכה ג. (46) לזרוק את הדם או להקטיר אימורים שלא במקומם. ההבדל בדיון שתי מחשבות פסולות אלו הוא: מחשבת הזמן, האוכל בשר הקרבן חייב כרת. ומחשבת המקום, אין כרת באכילתו. בדרך כלל קוראים לקרבן שנפסל במחשבת הזמן "פיגול", ולנפסל במחשבת המקום - "פסול", ולפעמים כשאין הבדל ביניהם, נכללים שניהם במונח "פיגול" או "פסול". (47) כלמעלה בהלכה א.

ט. וכן⁴⁸ קמץ שניצא לחוץ או לן וחוץ והקטירו - מועלין בפשירים, שהרי לא היה שם שעת התיר. אבל אם נטמא הקמץ⁴⁹ והקטירו - אין מועלין בפשירים; שהצניץ⁵⁰ מרצה⁵¹ על הטמא, ואינו מרצה לא על הלץ⁵² ולא על היוצא. יצאו הפשירים⁵³ או נטמאו ואחר כך הקטיר הקמץ, אף על פי שהן אסורין באכילה - אין מועלין בהן⁵⁴, שהרי קרב הקמץ כמציאות.

(48) משנה מנחות כה. (49) דינו כדם בקרבנות בעלי חיים. ראה למעלה הלכה א דין הדם. (50) ציץ הזהב שהכהן הגדול נושא על מצחו. (51) בדיעבד, אם הקריבו קרבן יחיד שנטמא, שנאמר (ויקרא כח, לח): ונשא אהרן את עוון הקדשים. (52) במשנה שנינו "על היוצא", אבל בתוספתא מנחות פרק ד הלכה ח, נאמר: שאין הציץ מרצה על הלץ ועל היוצא. (53) פירוש, מקצת השיריים, אבל אם יצאו כולם - מועלים בהם, כמו בבשר שיצא כולו (למעלה בהלכה א). שהרי בכל מקום דין שיריים במנחה כדין בשר בקרבנות בעלי חיים (ראה הלכות פסולי המוקדשים פרק א הלכה ל, ופרק יא הלכה כ). כסף-משנה בשם הר"י קורקוס. (54) כר' עקיבא שם בתוספתא, שהקטרת הקומץ מועלת ליוצא להוציא את השיריים מידי מעילה. בהלכות פסולי המוקדשים פרק ב הלכה ז, כתב רבינו: "ואם נפסלו השיריים או חסרו השיריים וכו' הרי הדבר ספק אם יצאו מידי מעילה". והר"י קורקוס (מובא כאן בכסף-משנה) רואה כאן סתירה גלויה לדבריו שם. ונראה שרבינו התכוון שם לפסול אחר, כגון התליעו (הר המוריה).

הדם, אף על פי שהתזירו וזרקו²⁵ - אין מועלין באמורייהן.

(19) כלומר, כהן טהור. (20) הבשר לא הותר באכילה, מפני ששתי הזריקות פסולות. (21) למעלה פרק ב הלכה א. (22) בתנאי. (23) שחיטת באחת מארבע העבודות לזרוק את הדם או להקטיר את האימורים למחר, והוא-הדין במחשבת שלא במקומם (ראה הלכות פסולי המוקדשים פרק יג הלכה א). (24) שם ג: אמר רב גידל אמר רב, זריקת פיגול וכו' ואינה מביאה לידי מעילה בקדשים קלים. ודין זה לא הופרך שם (הר"י קורקוס, מביאו כסף-משנה). (25) ברייתא שם ז.

ד. כל חטאות המתות²⁶, כגון ולד חטאת ותמורתה²⁷ וכיוצא בהן²⁸ - אסור להנות בהן, ואם נהנה - לא מעל²⁹.

(26) שאסור להקריב ואין להן פדיון. ראה דין בהלכות פסולי המוקדשים פרק ד הלכה א. (27) היו לפניו בהמת חולין ובהמה שהוקדשה לחטאת, ואמר על בהמת החולין הרי זו תמורת זו, שתיהן קדושות, שנאמר (ויקרא כז, לג): ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש. (28) חטאת שמתו בעליה, ושכיפרו בעליה באחרת. (29) משנה שם י:

ה. וכל חטאת³⁰ שתירצה³¹ עד שיפיל בה מום - מועלין בה עד שתפדה.

(30) שם יא: (31) כגון שעברה שנתה לפני שכיפרו הבעלים באחרת.

ו. המפריש³² חטאתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה, ואחר כך נמצאת הראשונה והרי שתיהן עומדות, ושחט שתיהן באחת³³ וזרק דם אחת מהן - אין מועלין לא בבשר זו שנגזק דמה ולא בבשר חברתה, ואף על פי שאינו³⁴ ראוי לאכילה, הואיל ואם רצה מזה זרק ואם רצה מזה זרק. אבל אם שחט זו אחר זו - אין דמה³⁵ מועיל לבשר חברתה³⁶, ואפלו לאחר זריקה, שהרי לא היתה לה שעה הראויה להתיר בשורה³⁷.

(32) שם ז. ז: (33) כגון ששחטון שני כהנים (רש"י שם). (34) השני. (35) של אותה ששחט קודם. (36) להוציא מידי מעילה. (37) מפני שאסור לזרוק דם החטאת שנשחטה באחרונה.

ז. כל חטאת עוף³⁸ או עולת עוף שנפסלה בשנוי עשייתה³⁹ או בשנוי מקום עשייתה⁴⁰ - מועלין בה; חוץ מעולת העוף שנמלק למטה במליקת חטאת לשם חטאת, שאף על פי שלא עלתה לבעלים לשם חובה⁴¹ - אין מועלין בה⁴², הואיל ושנה שמה ומקום עשייתה ושנה מעשייתה לשם דבר שאין בו מעילה⁴³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. הקדוש⁶⁶ בהמה ועוף למזבח קדשת דמים, כגון
שואמר: דמי בהמה זו לנסכים⁶⁷, ודמי בן יונה זה
לשלמים⁶⁸ - הרי הן קדושי בדרגה הבית ומועלין
בחלוקן ובביציהן, כמו שיתבאר.

(66 שם יב: 67) אבל אם אמר דמי בהמה זו לעולה או
לשלמים, חלה עליה קדושת הגוף והיא עצמה תוקרב (רבא,
כריתות ה. וכן פסק רבינו בהלכות מעשה הקרבנות פרק טו
הלכה ה). (68) אין עוף קרב שלמים, ולפיכך דינה כקדשי
בדק הבית. ראה בהערה הקודמת.

פרק רביעי

(1) יבאר המפריש מעות לחטאת או לעולה או לשלמים אם
מועלים בהן.

א. המפריש² מעות לחטאתו לעולתו ולאשמו
ולתורין ובני יונה - מועלין בהן משעשה שפריש.
הפריש לשלמים - אין מועלין בהם³.

(2) תוספתא, מעילה פ"א ה"ד: מועלים בדמי חטאת ובדמי
עולה, ואין מועלים בדמי שלמים. (3) אינם עדיפים
משלמים עצמם שקדושת הגוף עליהם.

ב. הקדוש⁴ אבר אחד לדמיו⁵ למזבח - הרי זה ספק
אם פשטה קדשה בכלל או לא פשטה, לפיכך תקרב
ולא יפדה⁶. ואם נפדה - אין מועלין בפדיונו.

(4) בעיא שלא נפשטה (תמורה יא:). (5) אם הקדישו
למזבח, אין כל ספק שקדושת הגוף פשטה בכולה אם היה
זה אבר שהנשמה תלויה בו, כגון לב או ראש וכדומה (ראה
הל' מעשה הקרבנות פט"ו ה"ב), אבל בהקדיש את האבר
לדמיו לצורך קרבן שבהמה זו ראויה לו, שאל רבא שם מהו
הדין, וצדדי הבעיה הם: ברור, שאם הקדיש כל הבהמה
לדמיה - חלה עליה קדושת הגוף, וברור היה לו לרבא
גם-כן שאם הקדיש את האבר קדושת הגוף פשטה הקדושה
בכולה. ומסופק היה באבר אחד לדמיו, אם אנו אומרים
מתוך שחלה על האבר קדושת דמים חלה עליו קדושת
הגוף, ומתוך שקדש אבר אחד קדשה כולה, או אין אומרים
שני "מתוך". בלשון התלמוד: "חד מיגו - אמר, תרי מיגו
- לא אמר". ויוצא מזה, שמדובר כאן באבר שהנשמה
תלויה בו, שאילו אבר שאין הנשמה תלויה בו פסק רבינו
פט"ו מהל' מעשה הקרבנות, שאפילו בהקדישו קדושת
הגוף לא פשטה הקדושה בכל הבהמה. אולם בפ"ה מהל'
ערכין ה"ב כותב רבינו דין זה באומר "דמי רגלה של פרה
זו הקדש למזבח". ראה כסף-משנה ולחם-משנה שם.
(6) שאין פדיון לקדשים תמימים. (7) משום שאינו ראוי
לפדיון, שמא פשטה קדושה בכולה, לפיכך אין הקדושה
עוברת על הדמים (ראה ראב"ד וכסף-משנה בשם הר"י
קורקוס).

ג. המפריש⁸ מעות לזירות⁹ - אסור להנות בהן,
ואם נהנה - לא מעל; מפני שהן ראויין לבוא פלם
שלמים¹⁰, ואין בשלמים מעילה אלא באומריהן
אחר זריקת דמים¹¹. מת¹² - יפלו לנדרבה¹³. ה"ו

י. הנהנה מקדשי קדשים פלם לפני זריקת דמים או
מאמורי קדשים קלים לאחר זריקה, או שנהנה מן
העולה פלה או מן הקמץ והלבונה ומנחת פהנים
והתביתין - יפל מה שנהנה⁵⁵ לנדרבה⁵⁶. מעל
בקרבנות הצבור - יפל מה שנהנה ללשפה⁵⁷.

(55) הקרן והחומש. ראה פרק א הלכה ג. (56) לקרבנות
נדבת ציבור. (57) לבדק הבית (כסף-משנה בשם הרא"ש).
בתוספתא סוף מעילה, אנו שונים להיפך: קרבנות ציבור
לנדבה והמנויים למעלה ללשכה, כנראה גירסא אחרת היתה
לעני רבינו.

יא. נהנה⁵⁸ קדם זריקה⁵⁹ מבשר קדשי קדשים
שנטמא, או שנהנה מאמורי קדשים קלים, אף על
פי שהעלין לראש המזבח⁶⁰ - הרי זה פטור⁶¹.

(58) מימרא של רבא מעילה י. (59) וכל-שכן אחר זריקה
(רש"י שם). (60) לפני זריקת הדם, ואע"פ שאמרנו
(בהלכות פסולי המוקדשים פרק ג הלכה יב) שנעשו לחמו
של מזבח ולא ירדו, אין אנו אומרים שההעלאה מבררת
החלק שהוא "אשי ה'" ומביאה לידי מעילה (ראה אור-
שמח). [דין זה נאמר כבר למעלה בפ"ב ה"א. ואולי כאן
המדובר באימורים שנטמאו ולאחר זריקה?]. (61) הטעם
אמרו בגמרא שם, מפני שאינו מביא כל הפסד לגבוה, שהרי
אינם ראויים לכלום, וגם נעשית כל מצוותם. [מלשוננו של
רבינו משמע שפטור לגמרי, ואין בהם מעילה אפילו מדברי
סופרים, וזה מנוגד למה שכתב למעלה בהלכה א שאם
נטמא בשר קדשי קדשים אחר זריקה אין מועלים בו, ומכאן
שנטמא לפני זריקה מועלים. וראה תוספות שם ד"ה הכל,
שהוכיחו, שבנפסל לפני זריקה הכל מודים שמועלים בו,
ולפיכך פירשו שהמדובר כשנהנה אחרי זריקה מהבשר
שנטמא לפני זריקה. והוכחה לדבריהם אנו מוצאים בגירסא
שלפנינו בגמרא שם: "נהנה מבשר קדשי קדשים שנטמא
לפני זריקה". ונראה שיש להזיז כאן ממקומם את המלים
"קודם זריקה", ולהעמידן אחרי המלה "שנטמא", ובהתאם
לגירסא שבגמרא, והמדובר כשנהנה לאחר זריקה, וכשם
שזריקה מועלת ליוצא כך מועלת לטמא].

יב. קדשי המזבח⁶² - חלוקן וביציהן אסור להנות
מהן, ונהנה - לא מעל⁶³. לפיכך, ולד הקדשים⁶⁴
וכן ולד המעשר לא ינא מאמו, אלא מבהמה אחרת
חליין. ויש לאדם להתנדב ולומר: חלב בהמה זו
החליין יהיה הקדש⁶⁵ ללילות הקדשים שיינקוהו פדי
שלא ימותו.

(62) משנה מעילה יב. (63) מפני שאינם ראויים למזבח
(ראה הלכה יג). (64) משנה שם יג. בתוספות פירשו,
שהמדובר בוולד שנולד לפני שהבעלים הקדישו את
הבהמה, וכן "ולד המעושרת" פירושו שנולד לפני שעושרה.
ורבינו סתם, ויש מקום לפרש שהכוונה גם לוולד שנולד
לאחר ההקדש, ואסור לו לינק מאמו מפני שזה כעבודה
בקדשים. רבינו בפירושו על המשנה אומר נימוק זה.
(65) פירושו, יהיה מזומן (ראה ראב"ד וכסף-משנה).

מסיני שהובאה למעלה בהלכה הקודמת, נאמרה גם במחוייבי קנים. (28) בדין נזירות, למעלה ה"ג.
ה. המפריש²⁹ חטאת על אכילת חלב והביאה על
אכילת דם - הרי זה לא כפר³⁰, לפיכך לא מעל³¹.
הפריש מעות³² לחטאת חלב וקנה בהן חטאת דם:
בשווג - כפר³³, לפיכך מעל; במזיד - לא כפר,
לפיכך לא מעל³⁴.

(29) כריתות כז, ב. (30) כתוב בתורה (ויקרא ד, כח):
"קרבנו... על חטאתו", ודרשו במשנה שם, שהקרבן צריך
להיות לשם אותו החטא, ולא יעבינו מחטא זה לחטא
אחר. (31) במעשה השינוי, שהרי לא נהנה כלום.
(32) שם. ההבדל בין מעות לכהמה הוא, שבהמה היא
קדושת הגוף ואינה יוצאה לחולין לעולם, ולפיכך אין
הבעלים יכולים לשנות בה כלום, מה שאין כן בדמים
שיצאים לחולין אם מועל בהם או כשקונה בהם בהמה
לקרבן. (33) בגמרא שלנו, נאמר סתם "מעל וכיפר". אבל
בתוספתא כריתות פ"ד ה"ו, אנו שונים כדברי רבינו.
(34) בגמרא שם תולים את הכפרה במעילה, מפני שמעל -
כיפר. ורבינו אומר להיפך (כסף-משנה).

ו. המפריש³⁵ שתי סלעים לאשם ולקח בהן שני
אילים לחליו, הואיל וקנה חליו בדמי אשם - מעל.
וחיב לשלם עשרה דינרים³⁶, שהן שתי סלעים
וחמש³⁷, ויביא בהן אשם, ויביא קרבן אשם על
מעילתו. לפיכך, אם היה אחד משני האילים שקנה
יפה שתי סלעים והשני יפה עשרה דינרין - יביא
השני עשרה אשם תחת המעילה עם החמש³⁸,
ויביא השני שתי סלעים אשם על מעילתו. לקח
אחד לאשם ואחד לחליו³⁹, אם היה של אשם יפה
שתי סלעים⁴⁰ - יביא אותו לאשמו הראשון⁴¹, וכן
אם היה זה החליו יפה שתיים - יביא אותו אשם
מעילתו⁴², שהרי מעל בסלע אחת מדמי האשם;
וישלם חמשה דינרים⁴³ ויפלו לנדבה⁴⁴.

(35) משנה, שם כו, ב. כפי שנתפרשה בגמרא שם.
(36) סלע הוא ארבעה דינרים. (37) ראה למעלה פ"א ה"ג.
(38) ובזה השיב להקדש את מה שגזל ותוספת חומש, ואע"פ
שהאיל עלה לו רק בסלע אחד, והטעם מפני שהרווח הוא
שלו, שהרי האילים הם חולין. (39) ומעל רק באחד.
(40) באשם נאמר "כסף שקלים", ולמדו מזה שאין להביא
אשם בפחות משני שקלים. שקל שבתורה הוא סלע
שבמשנה. ראה הל' פסולי המוקדשין פ"ד הכ"ב. (41) כאן
הרווח להקדש, שהרי לא מעל בדמי אשם זה. (42) ואע"פ
שלא הוציא עליו אלא סלע אחד ונתייקר, כלמעלה בהערה
לז. (43) הסלע שמעל, וחומשו. וכסף זה יביא מביתו.
(44) שהרי הם מותר אשם שנופלים לנדבה. ראה הל' פסולי
המוקדשין פ"ד הי"ד.

ז. הנהגה⁴⁵ מדמי חטאת עד שלא קרבה חטאתו -
יסיף חמש על מה שנהגה ויביא בדמיו⁴⁶ חטאתו⁴⁷,

מפרישים¹⁴: דמי חטאת - ילכו לים המלח¹⁵, ולא
ינהיין ולא מועלין; דמי עולה - יביאו עולה,
ומועלין בהן¹⁶. אמר: אלו לחטאתי והשאר¹⁷
לנזירותי, אם נהנה בכל השאר¹⁸ - מעל¹⁹; נהנה
במקצתו - לא מעל²⁰. וכן אם אמר: אלו לעולתי
והשאר לנזירותי, ונהנה בכלן - מעל²¹; נהנה
במקצתן - לא מעל. שאין בדמי שלמים מעילה²².
הפריש מעות ואמר: אלו לעולתי ואלו לחטאתי
ואלו לשלמים, ונתערבו - מועלין בכלן ומועלין
במקצתן²³. וכיצד יעשה? ²⁴ יקח שלש בהמות,
וימחלל דמי חטאת בכל מקום שהוא על החטאת,
ודמי עולה על העולה, ודמי שלמים על שלמים.

(8) משנה, מעילה יא, א. (9) אחר שמלאו ימי נזרו, מביא
הנזיר שלושה קרבנות: חטאת, עולה ושלמים. (10) מפני
שאמר סתם "לנזירותי" יכול לקנות בכולם שלמים
(תוספות' שם ד"ה הפריש). (11) כמו שנתבאר למעלה
פ"ב ה"א. (12) הנזיר לפני שקנה בהמות בדמים אלה, וגם
לא קבע איזה כסף הוא לחטאת ואיזה לעולה ולשלמים.
(13) לעולות נדבת ציבור, ואע"פ שמעורבים בהם דמי חטאת
שדינם השלכה לים המלח, הלכה היא למשה מסיני בנזיר
(רבי יוחנן, בנזיר כה). (14) לפני שמת, פירש אלו דמי
חטאת, אלו דמי עולה ואלו דמי שלמים. (15) כדין דמי
חטאת שמתו בעליה (פ"ה מהל' פסולי המוקדשין ה"א),
ומה שאמר רבי יוחנן: "הלכה היא בנזיר", היינו במעות
סתומות. (16) ומובן שבדמי שלמים אין מועלים (למעלה
ה"א). (17) נזיר כו, ב. (18) בכל הדמים שנשארו.
(19) מפני שנהנה בדמי העולה. (20) אולי נהנה בדמי
שלמים בלבד (בגמרא שם הגירסא: והשאר "לשאר" נזירות,
וכן גם בתוספתא מעילה פ"א. כלומר, לכל שאר הקרבנות
שעליו להביא, היינו עולה ושלמים, ומכאן שאם אמר
והשאר לנזירות, אין מעילה אפילו בנהנה בכל המעות, כמו
שאמרנו בתחילת הלכה זו בהפריש מעות לנזירות. ויש
לתמוה על רבינו, למה השמיט את המילה "לשאר". ונראה
שהושמטה בטעות על-ידי המעתיקים). (21) מפני שנהנה
בדמי עולה, בין מת בין לא מת, ובדמי חטאת - אם לא
מת, כמו שנתבאר למעלה בהלכה זו. (22) ושם נהנה
בדמי שלמים בלבד. (23) פירוש, אם נהנה בדמים העולים
על דמי השלמים (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס), אבל אם
נהנה בסכום פחות מדמי השלמים לא מעל, שמה נהנה
מדמי השלמים בלבד. (24) תוספתא, מעילה פ"א ה"ה.

ד. אחד ממחייבי קניין²⁵ שהפריש מעות ואמר: אלו
לחובתי - מועלין בכלן ומועלין במקצתן²⁶. ואם
מתו - יפלו לנדבה²⁷, כמו שבארנו בנזירות²⁸,
ומועלין בהן.
16

(25) כגון זב וזבה ויולדת, שמחויבים להביא שני עופות,
אחד לחטאת ואחד לעולה. (26) מפני ששני הקרבנות יש
בהם מעילה. (27) בנזיר כו, א - אמרו שההלכה למשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אי-אפשר להחריס, שהרי קדושת הגוף עליו. ורש"י פירש, שקנסו את הקונה בהתאם לפתגם העממי: "לא עכברא גנב, אלא חורא גנב" (לא העכבר הגנב, אלא החור שהוא נמלט שם). (60) ואין אנו אומרים שהדינר החמישי מתנה היא למוכר (רש"י שם). (61) לנדבת ציבור.

ט. יש מעילה בנדרים⁶². כיצד? האומר: כפר זו עלי קרבן או הקדש⁶³, ואכלה - מעל⁶⁴, אף על פי שהיא מתרת לאחרים. לפיכך⁶⁵ אין לה פדיון, שהרי אינה קדש אלא לזה בלבד. אומר: כפר זו קדש⁶⁶ או קרבן, ואכלה, בין הוא בין אחר - מעל. לפיכך⁶⁷ יש לה פדיון⁶⁸. היתה לפניו⁶⁹ כפר של הפקר⁷⁰ ואמר: כפר זו הקדש, נטלה על מנת לאכלה - מעל לפי פלה; על מנת להורישא - מעל לפי טובת הנהיה⁷¹ שבה.

(62) נדרים לה, א. מחלוקת רבי מאיר ורבנן, ופסק כרבי מאיר מפני שרב נחמן שם סובר כן. ועוד, שבשבעות כב, ב - אמרו שיש להפוך את השיטות, היינו חכמים אומרים מעל, ורבי מאיר אומר לא מעל (ר"ן נדרים, שם). (63) פירוש, שאמר "עלי" הקדש. (64) ומשלם להקדש קרן וחומש (נדרים, שם). (65) מפני שהיא מותרת לאחרים, ואינה ממון של הקדש. (66) והוא-הדין אם אמר: כפר זו הקדש. (67) מפני שהיא אסורה לכל אדם ונעשית רכוש של הקדש. (68) ככל קדשי בדק הבית. (69) מימרא של רבא, שם לד, ב. (70) מדובר כשהיכר מונחת בתוך ארבע אמותיו של המקדש, וארבע אמות של אדם קונות לו (בבא-מציעא י:), ולפיכך יכול לזכות בה להקדש, כדין המגביה מציאה לחבירו (בשביל חבירו) - קנה חבירו. (71) שמין ערך ההנאה שבנו מוכן לתת לו, כדי שיוריש לו את הכיכר, ואת הסכום הזה וחומש, ישלם להקדש.

י. האומר לחבירו⁷²: כפרי עליך הקדש, וחזר ונתנה לו - המקבל מתנה זו מעל⁷³ לכשיורישא⁷⁴, שהרי הנותן אינה אסורה עליו⁷⁵. וכן כל פיוצא בזה משאר הקונמות⁷⁶ יש בהן מעילה לנאסר בהן. וכל דברים הנאסרין עליו מגדר בזה מצטרפין, ואם נהנה מפלם⁷⁷ בשוה פרוטה - מעל.

(72) שם, בעיא שנפשטה. (73) ואין אנו אומרים, שמכיון שהיכר יצאה מרשות הנותן פקע איסורה, מפני שאינה כיכור. (74) כשיהנה בה. (75) לו היתה אסורה גם עליו, היה הוא מועל בה. (76) פירוש, אם לא אמר "הקדש" או "קרבן" אלא "קונם" ושאר הכינויים שנמנו במשנה שם י, א. (77) בכל אחד לא היה שוה פרוטה, אבל בכל הדברים יחד היה שוה פרוטה.

יא. האומר⁷⁸: הנטיעות האלו קרבן אם אינן נקצצות היום, וטלית זה קרבן אם לא תשרף היום, ועבר היום ולא נקצצו ולא נשרפה הטלית - הרי הם הקדש, ויפדו כשאר ההקדשות ואחר כך ינהה בהן. אבל אם אמר: הרי הנטיעות האלו קרבן עד

1 ויביא קרבן אשם על מעילתו. וכן אם נהנה מדמי
2 אשם עד שלא קרב אשמו - יוסיף חמש ויביא
3 בדמיו אשמו, ויביא אשם אחר למעילתו. שקרבנות
4 המזבח⁴⁸ - מעילתן לקרבנות המזבח, וקדשי בדק
5 הבית - מעילתן לבדק הבית. נודע לו שמעל⁴⁹ ואחר
6 כך קרבה חטאתו⁵⁰ ועדין לא הפריש מעילתו⁵¹, או
7 שהפרישה ולא קללה בדמי חטאתו⁵² - יוליך
8 המעילה וחמשה לים המלח⁵³. נודע לו שמעל אחר
9 שקרבה חטאתו - יפלו מעות המעילה וחמשה
10 לנדבה; שאין מפרישין בתחלה לאבוד⁵⁴. ובין כך
11 ובין כך יביא אשם מעילתו. ובאשם, בין שנודע לו
12 שמעל קדם שקרב אשמו או אחר שקרב - תפל
13 מעילתו וחמשה לנדבה, מפני שהוא כמותר אשם⁵⁵.
14 ויביא אשם מעילתו.

(45) ברייתא, מעילה ט, ב. (46) דמי הקרן עם החומש.
(47) בהמה יותר יפה. (48) הקרן והחומש הם למזבח.
כלומר, לקנות בהם קרבן כזה שמעל בו. (49) בחלק מן
הדמים. (50) שנקתה בדמים שנשאר. (51) מה שנהנה
וחומשו. (52) אלא קנה בדמים שנשאר בלבד. (53) כדין
מותר חטאת (שם יא). אמר אביי, שדין זה הוא לפי דעת רבי
שמעון שכל חטאת שכיפרו בעליה תמות, אבל לרבנן
הסוברים שאינה מתה אלא אם אבדה וכיפרו בעליה באחרת
ואח"כ נמצאה, המעות יפלו לנדבה. ומכיון שרבינו פסק
בה' פסולי המוקדשין פ"ד ה"א חרבנן, למה כותב כאן:
ילכו לים המלח? והרי קורקוס (מובא כאן ה"ז בכסף-
משנה) מתרץ שמכיון שידע שמעל יהיה עליו להפריש מה
שנהנה וחומשו ולהוסיף על דמי החטאת, ולא עשה כך אלא
הקריב חטאתו מהדמים שנשאר, הרי זה כדחייה בידים כמו
שהפריש חטאת ואבדה, והפריש אחרת ונמצאת הראשונה
ולא בא להמלך בבית-דין ושחט אחת מהן, שאמרנו שם
פ"ד ה"ג שהשניה תמות, מפני שדחה אותה בידים).
(54) כשנודע לו שמעל לפני שקרבה חטאתו, היה עליו
להפריש מעילתו ולהוסיפה על דמי החטאת ולא היו
הולכים לאיבוד, ולפיכך כשלא עשה כך הרי זה כדמי
חטאת שכיפרו בעליה, אבל אם נודע לו אחרי כפרה, הרי
הקרן והחומש שיפריש עכשיו נקבע גורלם מראש לאיבוד.
(55) ראה למעלה ה"ו ובהערות.

ח. המוכר⁵⁶ עולתו ושלמיו - לא עשה פלום⁵⁷. ודין
16 תורה, שייחזרו המעות חלין כמו שהיו⁵⁸; וקנסו
17 אותם⁵⁹ חקמים, שייפלו המעות לנדבה. אפלו היתה
18 הבהמה שוה ארבעה ומכרה בהמשה - ההמשה
19 פלון⁶⁰ יפלו לנדבה⁶¹. ואין פאן מעילה לא מדברי
20 תורה ולא מדברי סופרים.

(56) תוספתא, פסחים פ"ז ה"ז (לפי גירסת הגר"א) וברייטא
שם פט, ב. (57) ומקריבים הקרבן לשם בעליו הראשונים
(רש"י שם). ראה משנה-למלך. (58) והמוכר יחזירן לקונה.
(59) את הקונה, מפני שקנה קרבן של אחרים, כעין החרמת
הכסף שנעשה בו משא ומתן בלתי הוגן, אבל את הקרבן

ה. אין מעילה אלא בתלוש⁶ מן הקרקע, אבל
הנהנה בקרקע עצמה או במחבר לה - לא מעל,
אפלו פגם. פיצד? החורש שדה הקדש או הזורע
בה - פטור. נטל מאבקה⁷ ונהנה בה ופגמה⁸ - מעל.
הדש בשדה הקדש - מעל; שהאבק שלה מועיל
לשדה, והרי נהנה באבק ופגם השדה. וכן אם חרש
שדה הקדש כדי להעלות אבק לעשב שנתן בה,
ונטל העשב - מעל⁹. הדר במערת הקדש או בצל
אילן או שוכך של הקדש, אף על פי שנהנה - לא
מעל¹⁰. וכן המקדיש בית בנוי, הדר בו - לא מעל¹¹.
אבל המקדיש עצים ואבנים ובהן בית, הדר שם
- מעל, כמו שיתבאר.

(6) למדו בגזירה שווה מתרומה, מה תרומה בתלוש אף
מעילה בתלוש. (7) האבק שנטל נתלש מן השדה.
(8) ואם נהנה ולא פגם - לא מעל. (9) שהאבק תלוש הוא.
מובן שהמדובר בפגם, כלמעלה בדישה. (10) מפני שנהנה
מן המחובר. (11) ואף על פי שרבינו פסק (בהלכות עכו"ם
פרק ח הלכה ד) שהמשתחוה לבית בנוי לשם עבודה זרה
אסור, חומרא יתירה היא בעבודה זרה (כסף משנה).

ו. גדולי הקדש - מועלין בהן¹². פיצד? הקדיש
שדה והוציאה עשבים, אילן ועשה פרות - מועלין
בהן. אבל המקדיש את הבור ריקן ואחר כך נתמלא
מים, הקדיש אשפה ואחר כך נתמלא זבל, שוכך
ונתמלא יונים, הואיל ואינן גדולי הקדש - אין
מועלין בהן¹³. וכן הזבל והפרש שבחצר הקדש¹⁴ -
לא נהנין ולא מועלין. ומה יעשו בהן¹⁵? ימכרו
ויפלו דמיהן ללשכה¹⁶. מעזן שהוא יוצא מתוך
שדה הקדש¹⁷ - אסור להנות במים שיוצאין ממנו
בתוך השדה, ונהנה - לא מעל. יצאו המים חוץ
לשדה - מותר להנות בהן. ערכה הגדלה בשדה
הקדש - לא נהנין ולא מועלין¹⁸. אילן של הדיוט¹⁹
הסמוך לשדה הקדש ושרשיו יוצאים בתוך
השדה²⁰: אם בינו לבין השדה של הקדש עד שש
עשרה אמה - הרי אותן השרשין שבתוך השדה
אסורין, ונהנה מהן לא מעל; הנה האילן רחוק
יתר על שש עשרה - הנהנה בהן מעל. אילן של
הקדש הסמוך לשדה הדיוט ושרשיו יוצאין בתוך
השדה²¹: אם הנה בתוך שש עשרה אמה - מועלין
בהן; הנה רחוק יתר על שש עשרה אמה - אותן
השרשין שבתוך שדה הדיוט לא נהנין ולא מועלין.

(12) כרבי יוסי במשנה שם יג. נגד דעתו של תנא קמא
והטעם, מפני שבתוספתא מעילה פרק א הלכה ט נאמר
שהתנא קמא הוא רבי מאיר, וכלל בידיו שהלכה כרבי יוסי
נגד רבי מאיר. (13) בתוספתא שם: "אמר רבי יוסי רואה
אני בכולן (פירוש, בהקדיש בור ונתמלא מים, ושוכך ריק
ונתמלא יונים וכדומה) את דברי רבי מאיר (שאינן מועלים)

שיקצצו - אינו יכול לפדותן; שפכל עת שיפדו
יחזרו הקדש⁷⁹ עד שיקצצו, וכיון שנקצצו אינן
צריכין פדיון⁸⁰, אלא נהנין בהן מיד. במה דברים
אמורים? בשפדאן המקדיש; אבל אם פדאן אחר -
הרי אלו יוצאין לחלין⁸¹ אף על פי שעדיין לא
נקצצו, ויהיו מותרין אף למקדיש.

(78) משנה וגמרא, שם כח, א. וכח, ב. (79) כרב פדא שם.
רבינו סובר שבזה מודה עולה לבר פדא (ראה הערה הבאה).
(80) שהרי לא הקדיש אותן אלא עד שיקצצו, ולפיכך יצאו
לחולין אחרי הקציצה, כעולא שם נגד דעת בר פדא.
(81) שהרי הנטיעות הן רכושן של הפודה, והוא לא הקדיש
אותן. מימרא של רבי יוחנן, שם ל, א.

יום חמישי ד' שבט ה'תש"פ

פרק חמישי

(1) יבאר המקדיש לבדק הבית דבר הראוי למזבח או איפכא,
ודין קדשי בדק הבית וקדשי מזבח אם מצטרפים למעילה.

א. אחד המקדיש לבדק הבית דבר הראוי לחזק
הבדק, כגון אבן או קורה, או המקדיש לבדק הבית
דבר הראוי למזבח, כגון כבשים ותורים, או
המקדיש למזבח דבר הראוי לבדק הבית, כגון אבן
וקורה, או המקדיש לזה ולזה דברים שאינן ראויין
לא לזה ולא לזה², כגון המקדיש תרנגולין וחמין
וציר או קרקע, אפלו הקדיש אשפה מלאה זבל או
עפר או אפר - מועלין בכלן משעה שהקדשו עד
שיפדו דברים הראויים להפדות³.

(2) אלא למוכרם ולקנות בדמיהם דברים הראויים.
(3) להוציא בעלי חיים תמימים הראויים למזבח, שאין להם
פדיון.

ב. כל קדשי בדק הבית עם דברים שמועלין בהן
מקדשי מזבח - מצטרפין זה עם זה למעילה, ואם
נהנה בשוה פרוטה מכלם - מעל.

ג. אבל והאכיל את חברו או נהנה ומהנה חברו,
אכילתו והננת חברו או אכילת חברו והננתו - כלן
מצטרפין למעילה, ואם נעשה מן הכל הננה
בפרוטה - מעל.

ד. המעילה מצטרפת לזמן מרבה⁴. פיצד? נהנה
היום מן ההקדש ונהנה לאחר כמה שנים בהעלם
אחד⁵ - הרי אלו מצטרפין לפרוטה ומעל.

(4) באיסורים אין שתי אכילות מצטרפות אלא אם אכל כזית
שלם בכדי אכילת פרס (שלוש ביצים), אבל במעילה למדו
שם (יח:) מהכתוב שמצטרפות אפילו לזמן מרובה.
(5) שלא נודעה לו הנאה ראשונה לפני שנהנה שנית, אבל
נודע לו בינתיים אין ההנאות מצטרפות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העצים. (30) פירורי עץ שהמגירה מפילה. (31) במקום שיוצא ענף חדש (רש"י וראב"ד פירשו: עלים הנובלים ונופלים מאליהם).

י. המקדיש עבדו - אין מועלין בו³² ולא בשערו, 13
אף על פי שהוא עומד להגזז, מפני שהוא מחבר 14
לו, וכל זמן שהוא מחבר הולך ומשפית. 15

(32) עבדים דינם כקרקעות.

יא. הזורע פרות הקדש - פודה אותן בשעת זרעו³³. 16
ואף על פי שלא פדה - הרי הגדולין חלין³⁴, ואין 17
מועלין בהן, ואין משלמין מהן קרן וחמש³⁵, 18
וחיבין בחלה. 19

(33) פירוש, בשעה שהוא זורע את הפירות צריך לפדות אותם, אבל אחרי שזרעם וצמחו אי אפשר לפדותם מפני שהם חולין. (34) ואין זה דומה לפירות שגדלו באילן של הקדש, שאמרנו למעלה בהלכה ו שמועלים בהם, כי האילן קיים כמו שהיה והפירות הם תוספת על האילן, אבל פירות שנוצרו בקרקע נשתנו ומה שצמח הוא דבר חדש לגמרי. ולא נתבררה דעתו של רבינו בפירות שאין זרעם כלה, אם דינם כפירות האילן או כזרעים. (35) פירוש, אם מעל בהקדש אחר אינו רשאי לשלם את הקרן והחומש מגידולים אלה. בתוספת תרומות פרק ח הלכה א שנינו שמותר לשלם לפי חשבון כלומר, אם זרע סאה הקדש וגדלו סאתיים ורוצה לשלם מזה את מעילתו, חייב הוא לתת שתי קרנות ושני חומשים, כדי שיהיו בתשלומים אלה קרן וחומש נוסף על דמי ההקדש. ורבינו סתם ואמר: "ואין משלמים" ולא בירר את דבריו.

יב. שמרים³⁶ של הקדש שנתן עליהם מים: ראשון 20
ושני ושלישי³⁷ - אסור להנות בו, והנהגה לא 21
מעל³⁸; רביעי - מותר. במה דברים אמורים? בקדשי 22
בדק הבית; אבל קדשי מזבח, אף מרביעי ואילף - 23
לעולם אסור³⁹. 24

(36) שמרי יין ונותנים עליהם מים ואחרי כמה ימים המים תוססים ומקבלים טעם יין קלוש. ומשקה זה נקרא "תמד" בלשון התלמוד. (37) אחרי שהסירו את התמד נותנים על השמרים מים שנית וגם מזיגה שנייה זו יש בה טעם של יין, ויש עושים כך בפעם שלישית ורביעית. (38) שאיסורו רק מדרבנן. (39) בקדושת הגוף החמורה אסרו לעולם.

יג. המקדיש תרנגולת למזבח - מועלין בה 25
ובביצתה. הקדש חמור למזבח - מועלין בה 26
ובחלבה⁴⁰. הקדש תורים לבדק הבית⁴¹ - מועלין 27
בהן ובביצתן, כמו שבארנו. 28

(40) והטעם, מפני שתרנגולת וחמורה אינן ראויות למזבח וקדשו קדושת דמים, כלומר, למכרן ולקנות בדמיהן דברים הראויים למזבח וגם הביצים והחלב ראויים לכך. (41) אבל אם הקדישם למזבח אין ביצתם ראוייה לכלום ואין מועלים בה.

חוץ מן השדה והאילן שדרכם להתמלאות. ובתוספות מעילה שם דיבור המתחיל אבל, הסבירו את ההבדל, שהמים והיונים באו מן ההפקר ולא זכה בהם הקדש, שאין קניין חצר להקדש, אבל שדה ואילן המתמלאים מגוף ההקדש הם ממון הקדש. (14) כלומר, זבל ופרש מבהמות הקדש. (15) בזבל ופרש זה. (16) לשיירי לשכה (כסף משנה). השקלים שנגבו כל שנה (מחצית השקל לגולגולת) הוכנסו לאחת מלשכות המקדש וממלאים שלוש קופות גדולות ומכסף שבקופות קונים קרבנות שהם חובת ציבור, כגון שני תמידים בכל יום ומוספים בשבת ומועדים, ומה שנשאר בלשכה אחר מילוי הקופות נקרא "שיירי לשכה". (17) מלשונו של רבינו משמע, שהמדובר במעיין הנובע בשדה הקדש עצמו, אבל רש"י מפרש שהמעיין נובע בשדה חולין והמים באו לשדה של הקדש. (18) מפני שאינה ראוייה לשום דבר. (19) במשנה שם שנינו: שרשי אילן של הדיוט הבאים בשל הקדש ושל הקדש שבאים בשל הדיוט לא נהנים ולא מועלים ובגמרא בבא בתרא כו: הסבירו, שהשרשים שאינם מרוחקים שש עשרה אמה מן האילן, דינם כאילן מפני שהוא יונק דרך אותם השרשים אבל המרוחקים יותר פסק הקשר שבינם ובין האילן ולפיכך הם שייכים לקרקע. עיין שם. ומכאן המקור להלכה זו. (20) של הקדש. (21) של הדיוט.

ז. קן שבראש האילן של הקדש, שבנה אותו העוף 1
מעצים²² וצשבים וביצת בהן - כל הקן עם 2
הביצים²³ שבו עם האפרוחים הצריכין לאמן אין 3
נהנין בהן, והנהגה - לא מעל²⁴. 4

(22) שהביאם ממקום אחר. (23) מפני שהביצים צריכים לאילן דינן כאילן וכן גם אפרוחים הצריכים לאמן. אבל האפרוחים שאינם צריכים לה, שיודעים לפרוח ולמצוא מזונותיהם - מותרים. (24) מפני שגם בקן עצמו אין מעילה, והרי כל האיסור ליהנות בהם הוא מפני שהם זקוקים לקן.

ח. המקדיש²⁵ את היער - מועלין בכלו, בין 5
באילנות בין בכל קן שבראש האילנות או שביניהן. 6

(25) משנה שם: "המקדיש את החורש מועלים בכולו". ומפרש רבינו שגם הקינים בכלל והטעם, מפני שבעל היער זכה בהם בקניין חצר וכשהקדיש את היער כל מה שבתוכו הקדיש.

ט. גזפרים ששפף²⁶ עצי הקדש²⁷ וקצצו אותן - 7
מועלין באותן העצים הקטנים שחתכו מצת 8
שקצצו²⁸; אבל אין מועלין לא בשפוף²⁹ ולא 9
בנסרת³⁰ ולא בנביה של עצים, והוא הגוף הקשה 10
העגל שבתוף העץ³¹ הדומה לנבלת, שלא יצלה 11
למלאכה. 12

(26) החליקו במעצר. (27) שקנאו אותם ביער של חולין. (28) אחרי שקצצו והעבירו לרשות הקדש תחתו מהם במגירה חתיכות קטנות, כדי להתאימם לבניין. (29) השבבים הדקים הנופלים כשמחליקים ומיישרים את

בְּדָבָר אַחֵר. וּכְבֹּר פֶּאֲרָנִי⁶, שֶׁנֶּהֱנָה וּמֵהֵנָּה חִבְרוּ - 30
מִצְטָרָף, וְאִפְלוּ לְזִמְן מִרְבָּה. 31

(2) משנה מעילה יח. בקיאים היו חז"ל בתכונות המתכות, וידעו שהזהב קשה ואינו נפגם בשימוש קל. (3) כחכמים שם. (4) גמרא שם יח. (5) כל התנאים הכתובים כאן נאמרו בגמרא שם. (6) למעלה פרק ה הלכה ד.

ב. קִדְּשִׁי קִדְּשִׁים הַתִּמְיָמִים שֶׁתֵּלֵשׁ מִצְמָרָן - פִּיּוֹן 32
שֶׁנֶּהֱנָה בִּפְרוּטָה מְעַל, אִף עַל פִּי שְׁלֹא פָגַם; שֶׁהָרִי 33
הֵן דּוּמִים לְכּוֹס שֶׁל זֶהָב שֶׁאֵינוֹ נִפְגָּם, שְׁאִין תְּלִישֵׁת 34
הַצֶּמֶר פּוֹסֶלֶת אוֹתָן מִלְּקָרֵב. אָבֵל אִם נָפַל בָּהֶן מוֹם, 35
הואיל וְלִמְכִּירָה עוֹמְדִים וְהִגָּה פּוֹגְמַת דְּמִיָּהֶן⁸ - לֹא 36
מְעַל עַד שֶׁיִּהְיֶה וּפָגַם⁹ בִּפְרוּטָה. תֵּלֵשׁ מֵהֶן אַחֵר 37
שְׁמָתוֹ - פִּיּוֹן שֶׁנֶּהֱנָה מְעַל, שְׁאִין פָּגַם לְמַתָּה¹⁰. 38
ומעילה זו מְדַבְּרִיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבִּפְּאֲרָנִי¹¹. 39

(7) משנה שם. (8) שאם יש יותר צמר יעלה מחירם. (9) כרב פפא שם יט. ראה ראב"ד וספח-משנה. (10) משמע בין תמימה ובין בעלת מום. וכן פירש רש"י שם. וראה מה שכתבנו למעלה בפרק ג הלכה א. (11) שם.

ג. הַמוֹעֵל בְּקִדְּשִׁי בְּדָק הַפִּית, פִּיּוֹן שֶׁמְעַל בְּשִׁגְגָה - 40
נִתְחַלֵּל¹² הַקִּדְּשׁ¹³, וְזֶה שֶׁנֶּהֱנָה אַחֲרָיו פְּטוּר¹⁴. מְעַל 41
בְּדוֹן, הוֹאִיל וְאֵינוֹ חֵיב בְּקָרְפֵּן מְעִילָה - לֹא נִתְחַלֵּל 42
הַקִּדְּשׁ, אֲלֹא הָרִי הוּא בִּהְיוֹתוֹ¹⁵, וְאִם בָּא אַחֵר וְנִהְנָה 43
בּוֹ בְּשִׁגְגָה - מְעַל. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? ¹⁶ כְּשֶׁמְעַל 44
בְּקִדְּשׁ וְהוֹצִיאוֹ בְּתוֹרַת חֲלִין וְהִקְנִהוּ לְאַחֵר; אָבֵל אִם 45
נִהְנָה בּוֹ וּפָגַמוּ¹⁷ וְלֹא הִקְנִהוּ לְאַחֵר - יֵשׁ בּוֹ מוֹעֵל 46
אַחֵר מוֹעֵל¹⁸. 47

(12) פקעה קדושתו. (13) מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה במשנה קידושין נב.; ובגמרא שם נד: אמרו שהלכה כר' יהודה בהקדש, האומר: בשוגג מתחלל, במזיד אינו מתחלל. (14) שהרי נהנה בחולין. (15) כמו שהיה לפני המעילה. (16) שבשוגג אין מועל אחר מועל. (17) אפילו פגמו, ומכל-שכן אם נהנה ולא פגם. (18) ראה פרק ד וה.

ד. וְאִין מוֹעֵל אַחֵר מוֹעֵל בְּמִקְדָּשִׁים אֲלֹא 48
בְּבִהְמָה¹⁹ וּכְלִי תְּשֻׁמִּישׁ פְּלִכֵּד. פִּיעֵד? בְּקַע בְּקָרְדִם 49
שֶׁל הַקִּדְּשׁ וְנִהְנָה בִּפְרוּטָה וּפָגַם, וּבֹא חִבְרוּ וּבְקַע 50
בּוֹ וְנִהְנָה וּפָגַם - פֶּלֶם מְעַלּוֹ. נָטַל הַקִּרְדִּים וְנִתְּנוֹ 51
לְחִבְרוֹ - הוּא מְעַל, אָבֵל חִבְרוּ לֹא מְעַל. שְׁתָּה 52
בְּכּוֹס שֶׁל זֶהָב וְנִהְנָה בִּפְרוּטָה, וּבֹא חִבְרוּ וְשְׁתָּה 53
וְנִהְנָה, וּבֹא חִבְרוּ וְשְׁתָּה וְנִהְנָה - פֶּלֶם מְעַלּוֹ. נָטַל 54
הַכּוֹס וְנִתְּנוֹ לְחִבְרוֹ מִתְּנָה אוֹ מְכָרוֹ - הוּא מְעַל, 55
וְחִבְרוּ לֹא מְעַל. רָכַב עַל גְּבִי הַחֲמוֹר וְנִהְנָה 56
בִּפְרוּטָה וּפָגַם, וּבֹא חִבְרוּ וְרָכַב עָלָיו וְנִהְנָה 57
וּפָגַם²⁰, וּבֹא חִבְרוּ וְרָכַב עָלָיו וְנִהְנָה וּפָגַם - פֶּלֶם 58
מְעַלּוֹ. נָתַן הַחֲמוֹר לְחִבְרוֹ מִתְּנָה אוֹ מְכָרוֹ אוֹ 59
הִשְׁפִּיר²¹ - הוּא מְעַל, וְחִבְרוּ לֹא מְעַל. וְכֵן 60

י. פִּתְנוֹת פֶּהֱנָה שְׁפִלוֹ⁴² - מוֹעֵלִין בָּהֶן בְּשֹׁאֵר 1
קִדְּשִׁים. וְהַחֲדָשִׁים, הוֹאִיל וְנִתְּנוֹ לְהִנּוֹת בָּהֶן⁴³ - אִין 2
מוֹעֵלִין בָּהֶן. 3

(42) ואינן ראויות ללבשן בשעת העבודה. (43) שאי אפשר להם לכהנים לפשוט את בגדי הכהונה כהרף עין עם גמר עבודתם ונהנים מהם ולפיכך מתנים עליהם, בשעה שמקדישים אותם, שלא ימעלו כשיהנו בהם.

טו. קִדְּשִׁי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים⁴⁴: אִם לְבָדֵק הַפִּית 4
הַקִּדְּשִׁי - מוֹעֵלִין בָּהֶן; וְאִם קִדְּשִׁי מִזְבֵּחַ הֵן - אִין 5
בָּהֶן מְעִילָה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּקָרְבָנוֹת: דְּבַר אֶל 6
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אָבֵל אֲסוּר לְהִנּוֹת בָּהֶן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. 7
(44) שהגוי הקדישם לגבוה.

טז. קוֹלֵל⁴⁵ וּמִרְאָה⁴⁶ וְרִיחַ⁴⁷ שֶׁל הַקִּדְּשׁ - לֹא נִהְיִין 8
וְלֹא מוֹעֵלִין. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָרִיחַ בְּקִטְרֶת 9
אַחֵר שֶׁעָלָה הַתִּמְיָמִת⁴⁸; אָבֵל אִם הָרִיחַ בְּקִטְרֶת 10
בְּשִׁתְעָלָה תִּמְיָמִתָּה - מְעַל⁴⁹. 11

(45) אם נהנה מקול כלי הנגינה שבמקדש. (46) אם נהנה מיופי בניין המקדש או כלי השרת. (47) ריח הקטורת. (48) עשן הקטורת, מפני שעמוד הקטורת עולה בקו ישר כעץ התמר נקרא "תימורת", ולאחר שעלה העשן כבר נגמרה מצוותו וכלל בדינו: אין לך דבר שנעשית מצוותו ומועלים בו. (49) שהרי טרם נגמרה מצוות ההקטרה. ובקול ומראה אין מועלים לעולם מפני שאין בהם ממש.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) יבאר הנהנה בדבר שנפגם או שאינו נפגם, קדשי קדשים שתלש מצמרו אע"פ שלא נפגם.

א. יֵשׁ דְּבָרִים² שֶׁהָאֵדָם נִהְנָה בָּהֶן וְלֹא יִפְגְּמוּ, כְּגוֹן 12
הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי זֶהָב טָהוֹר, וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁיִּפְגְּמוּ, 13
כְּגוֹן בְּגָדִים וּכְלִי כֶסֶף וְנִחֲשֵׁת וּבִרְזֵל וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. 14
וְנִהְנָה בְּשׂוּה פְּרוּטָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵינוֹ מִחִבְרוֹ 15
בְּקָרְקַע: אִם נִהְנָה בְּדָבָר שְׁאִין בּוֹ פָּגַם, כְּגוֹן 16
שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי זֶהָב שֶׁל הַקִּדְּשׁ - מְעַל; נִהְנָה בְּדָבָר 17
שֶׁנִּפְגָּם, כְּגוֹן שְׁלֵבֶשׁ בְּגָדֵי הַקִּדְּשׁ אוֹ בְּקַע בְּקָרְדִם - 18
לֹא מְעַל עַד שֶׁיִּפְגָּם³ בְּהֶקְדֵּשׁ בְּשׂוּה פְּרוּטָה בְּאוֹתוֹ 19
דְּבַר עֲצָמוֹ⁴ שֶׁנֶּהֱנָה בּוֹ, וְיִתְכַנֵּן לְהִנּוֹת, וּפָגַם וְיִהְיֶה 20
בְּאֻחָת⁵. נִהְנָה בְּכַחֲצֵי פְּרוּטָה וּפָגַם בְּכַחֲצֵי פְּרוּטָה, 21
אוֹ שֶׁנֶּהֱנָה בְּשׂוּה פְּרוּטָה וּפָגַם בְּשׂוּה פְּרוּטָה בְּדָבָר 22
אַחֵר וְלֹא נִהְנָה בְּמָה שֶׁפָּגַם וְלֹא פָגַם בְּמָה שֶׁנֶּהֱנָה 23
- הָרִי זֶה לֹא מְעַל, עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּשׂוּה פְּרוּטָה וּפָגַם 24
בְּאוֹתָהּ הִנֵּה בְּשׂוּה פְּרוּטָה בְּדָבָר עֲצָמוֹ. פִּיעֵד? הָרִי 25
שֶׁהָתִיר מְטִילִית מִבְּגָד הַקִּדְּשׁ וְתַפְרָה כְּבָגְדוֹ וּלְבָשָׁה 26
וְנִהְנָה בָּהּ בְּשׂוּה פְּרוּטָה, וְהִפְסִיד בְּבָגֵד שֶׁהָתִירָהּ 27
מִמֶּנָּה בְּשׂוּה פְּרוּטָה, וְלֹא הִפְסִיד בְּמְטִילִית פְּלוּם - 28
הָרִי זֶה לֹא מְעַל, מִפְּנֵי שֶׁנֶּהֱנָה בְּדָבָר אֶחָד וּפָגַם 29

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. אמרו חכמים³¹, שהנוטל אֶבֶן או קוֹרֶה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ ונתנה לחברו - שְׁנֵיהֶם מְעֵל. וְאִם נָתַן לְזֶה הַגִּזְבֹּר שְׁהִיָּה פֶתַח יָדוֹ - הוּא מְעֵל, וְהַגִּזְבֹּר לֹא מְעֵל. וְיִרְאֶה לִי, שָׁאִין אֵלּוּ הַדְּבָרִים אֲמֹרִים אֲלֵא בְּמוֹעֵל בְּזִדּוֹן³², שֶׁהָרִי לֹא נִתְחַלֵּל הַקֹּדֶשׁ. הַנוֹטֵל פְּרוּטָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ עַל דַּעַת שֶׁהִיא שְׁלוֹ³³ - לֹא מְעֵל עַד שִׁוְצִיא אוֹתָהּ בְּחִפְצָיו אוֹ עַד שִׁוְצִית אוֹתָהּ בְּמִתְנָה. נִתְנָה לְחִבְרוֹ - הוּא מְעֵל, וְחִבְרוֹ לֹא מְעֵל; שָׁאִין מוֹעֵל אַחֵר מוֹעֵל בְּשָׂאֵר הַקֹּדֶשׁוֹת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו³⁴. וְכֹל פְּיֻצָּא בְּזָה.

(31) שנינו שם (יט:): "נטל אבן או קורה של הקדש, הרי זה לא מעל. נתנה לחבירו - הוא מעל, וחבירו לא מעל". ובגמרא שם שאלו: "מאי שנא (מהו ההבדל) הוא, ומאי שנא חבירו?" ומתוך שמואל: בגזבר המסורות לו. ומפרש רבינו, שהמדובר במועל בזדון ולא נתחללו האבן והקורה, ולפיכך שאל, למה לא מעל חבירו, הרי במועל בזדון למדנו בה"ג שכולם מעלו? ומתוך שמואל שהמדובר כשהמועל הראשון נתנה לגזבר, אבל אם נתנה לאחר מעלו שניהם. ומכאן דבריו שבהלכה זו, אבל רש"י וראב"ד פירשו אחרת (ראה כסף-משנה). (32) ומה שאמר: "מעל", הכוונה שעבר על איסור מעילה בקדשים, אבל אינו מביא אשם ואינו מוסיף חומש (ראה למעלה פרק א הלכה ג). ומה הכריחו להעמיד דין זה במעילה בזדון? מפני שקדשי ברק הבית מתחללים אחרי מעילתו של הראשון ואין השני מועל, כמו שנתבאר כמה פעמים. (33) אבל אם התכוון לגזולה - אע"פ ששגג ולא ידע שהוא של הקדש - מעל חבירו. (34) כמה פעמים בפרק זה.

ח. נטל אֶבֶן³⁵ או קוֹרֶה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ - לֹא מְעֵל, שֶׁהָרִי לֹא נִתְחַלֵּל עֲדִין. בְּנָה אוֹתָהּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - מְעֵל³⁶. נִתְנָה עַל גְּבִי חֲלוֹן שֶׁבְּתִקְרָה וְלֹא חֲבֶרָה - לֹא מְעֵל עַד שִׁדּוּר תַּחְתִּיָּה בְּשֹׁה פְּרוּטָה, שָׁאִין זֶה הַנִּתְּנָה הַנִּפְרָת³⁷.

(35) משנה שם. (36) אף-על-פי שלא דר תחתיה. והטעם, מפני ששינה את הקורה וגם נהנה ממנה הנאה ניכרת. (37) הנחת הקורה בלי חיבור אינה הנאה ניכרת, שהרי אפשר לומר שלא לצרכי עצמו הניחה, גמרא שם.

ט. נטל³⁸ פְּרוּטָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ וְנִתְּנָה לְפֶלֶן, אֶף עַל פִּי שֶׁלֹא רָחֵץ - מְעֵל, שֶׁהָרִי נִתְּנָה בְּהִיּוֹתוֹ רוֹחֵץ בְּכֹל עַת שִׁירָצָה. וְכֵן אִם נִתְּנָה לְאִיִּד מְבַעֲלֵי אֲמִנִּיתוֹ - מְעֵל, אֶף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא עָשׂוּ מְלֻאָתוֹ.

(38) משנה שם. י. קָנָה בָּהּ חֲפִץ³⁹ וְלֹא מֶשֶׁךְ: אִם מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים - מְעֵל⁴⁰, וְאִם מִן יִשְׂרָאֵל - לֹא מְעֵל⁴¹.

(39) ושלם מחירה למוכר. (40) בקנה מן הגוי, מעות קונות לדברי הכל. (41) שלא קנה את החפץ כל זמן שלא משך אותו. וסובר רבינו, שאע"פ שמן התורה מעות קונות, כיון

הַמְשָׁאִיל²² קָרָדֵם שֶׁל הַקֹּדֶשׁ - הוּא מְעֵל לְפִי טוֹבַת הַנָּאֶה²³ שָׁבוּ, וְחִבְרוֹ מִתֵּר לְבִקְעָה בּוֹ לְכַתְחֻלָּה²⁴. וְהוּא הָדִין לְבִהְמָה²⁵.

(19) הלכה זו היא המשך להלכה הקודמת, והמדובר בבהמה טמאה, ולמטה כותב רבינו בפירוש "החמור". כל הדינים האמורים בפרק זה בהלכות ג, ד וה, הם לפי התוספתא מעילה פרק ב הלכה ט, ולא ע"פ המשנה מעילה יט: העוסקת בקדושת הגוף כמו כלי שרת שבמשנה, ולפיכך שינה רבינו וכתב: "כלי תשמיש", ודעתו שהתוספתא אינה מנוגדת למשנה (ראה ראב"ד וכסף-משנה), ומפרש את התוספתא האומרת: "בקע בקורדום של הקדש, ובא חבירו ובקע בו, כולם מעלו" כגון ששגג וחשב שהקורדום הוא שלו ולא נתכוון כלל להוציא מרשות לרשות, ולכן גם השני מעל. ומשנתינו מדברת, כשידע שאינו שלא והתכוון לגזול, אבל לא ידע שהוא של הקדש (אם ידע שהוא של הקדש, הרי הוא מזיד ואפילו קדושת דמים אינו מתחלל), ולפיכך אמרו: אין מועל אחר מועל אלא בקדושת הגוף (ראה הלכה ה), אבל בקדושת דמים במתכוון לגזול אע"פ שאינו יודע שהחפץ הוא הקדש, מכיון שהתכוון להוציאה מרשות לרשות הוא מעל וחבירו לא מעל. וכן פירשו התוספות קידושין נה. ד"ה אין (ראה גירסת הב"ח שם. וגם לפי גירסתו אפשר ליישב דברי רבינו). (20) נחלש. (21) לזמן מסוים. שכירות דינה כמכר. (22) מימרא של רב אמי, בבבא מציעא צט. (23) שוויה של הנאת המשאיל בזה שעשה טובה לשואל. (24) מפני שהקורדום יצא כולו לחולין ע"י מסירתו לרשות השואל. (25) המשאיל בהמה שקדושת דמים עליה.

ה. בְּהֵמַת קֹדְשִׁי מִזִּבְחֵהּ²⁶ אֵינָה בֶן, אֲלֵא יֵשׁ בָּהּ מוֹעֵל אַחֵר מוֹעֵל עַד בָּמָה פְּעָמִים. פִּיצֵד? תִּלְשׁ מִן הַחֲטָאִת²⁷, וְבֹא חִבְרוֹ וְתִלְשׁ, וְבֹא חִבְרוֹ וְתִלְשׁ - פֶּלֶן מְעֵל²⁸. וְכֵן אִם נִתְּנָה לְחִבְרוֹ, וְחִבְרוֹ לְחִבְרוֹ - פֶּלֶן מְעֵל. וְיִרְאֶה לִי²⁹, שֶׁדִּין הַמִּנְחוֹת וְהָעוֹפוֹת וְהַנִּסְכִּים וְכָלִי שֶׁרַת בְּדִין בְּהִבְחָמָה, שֶׁפֶּלֶן קֹדֶשׁ הַגּוֹף הֵן.

(26) הכוונה לקדשי קדשים, שהרי קדשים קלים אין בהם מעילה לפני זריקת הדם (למעלה פ"ב ה"א). (27) לשון המשנה מעילה יט: ראה הערה בהלכה הקודמת. (28) תוספתא שם פרק ב הלכה א. (29) בתוספתא אמרו: ובעולה וכו' נתנו לחבירו וכו' כולם מעלו, ורבינו לומד מעולה לכל הדברים שהם קדושת הגוף, ולפיכך אמר "יראה לִי".

ו. בְּהֵמַת קֹדְשִׁי הַקֹּדְשִׁים שֶׁנִּפְלָה בָּהּ מוֹם, הוֹאִיל וְהִיא עוֹמֶדֶת לְפִדְיוֹן³⁰ - הָרִי הִיא פְּקֻדֵּשִׁי בְּדָק הַבֵּית שֶׁהִיא קֹדֶשֶׁת דָּמִים; וְאִם נִתְּנָה לְחִבְרוֹ, וְחִבְרוֹ לְחִבְרוֹ - הִיא שוֹאֵן בְּלִבָּד מְעֵל.

(30) המדובר כשהבהמה חיה, ואפשר להעמידה לפני הכהן להערכה. אבל אם מתה או אפילו שחטה, אין לה פדיון מפני שהיא טעונה העמדה והערכה. ראה למעלה פ"ג הערה א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השקל אינה מעילה, מפני ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו" (קיום מצוה אינה הנאה, אלא מילוי חוב שהטילה עליו התורה. רבינו בפרושו על המשנה לפי הירושלמי שם). (61) מפני שהשקל עדיין לא היה ברשות הקדש, בשעה ששקלו בשביל עצמו. (62) מחלוקת ר' יהודה ור' מאיר בקידושין נד. ופסק כר"י (בירושלמי שם אמרו שמשנתנו ר' מאיר שנאה, שסובר מועלים בשיריים. ויש לתמוה על רבינו, שפסק כמשנתנו, ומסיים שאין מועלים בשיריים, וצריך עיון).

פרק שביעי

(1) יבאר מי ששגג ולקח הקדש ונתנו לשליח בתורת חולין מי מעל, ודין אם עשה השליח מדעת עצמו.

א. מי ששגג² ולקח הקדש או מעות הקדש ונתנו לשליח להוציאו בתורת חולין: אם עשה השליח שליחותו - המשלח הוא שומע; ואם לא עשה שליחותו, אלא עשה השליח מדעת עצמו³ - השליח הוא שומע. פיצד? בעל הבית שאמר לשליחו: תן (לי) מאותו בשר לאורחין, הלך ונתן להן כפר; או שאמר לו: תן להן כפר, ונתן להן בשר; אמר לשליחו: הבא לי מן החלון, והביא לו מן המגדל; או שאמר לו: הבא מן המגדל, והביא לו מן החלון - השליח מעל. וכן כל פיוצא בזה. הלך השליח והביא מן החלון כמו שאמר לו, אף על פי שאמר השולח: לא היה בלפי שביא אלא מן המגדל - בעל הבית מעל; שהרי עשה שליחותו מאמר, ודברים שבלב אינן דברים. ואפלו היה השליח חרש או שוטה או קטן שאין להן שליחות⁴, אם עשה כמאמרו - בעל הבית מעל⁵, ואם לא עשה שליחותו - בעל הבית פטור. אמר לשליחו: תן לאורחין חתיכה חתיכה⁶ של בשר, הלך השליח ואמר להן: טלו⁷ שמים שמים - בעל הבית מעל, שהרי נעשה דברו, והשליח פטור, מפני שהוא מוסיף על שליחותו בעל הבית ולא עקר השליחות⁸. אבל אם אמר להם השליח: טלו שמים שמים מדעתי - שניהן מעל⁹. נטלו האורחים שלש שלש - אף האורחין מעלו, מפני שקל אחד מהן עשה שליחותו דברו והוסיף מדעתו. נמצא דברו חיב, לפי שנעשו דבריו ולא נעקרה השליחות, והוא חיב על זה שהוסיף מדעתו.

(2) משנה, מעילה כ, א. (3) ושינה ממה שאמר המשלח. (4) מכין ששינה, אינו שליחו של המשלח במעשה זה, אבל אם לא שינה אלא הוסיף, מבאר רבינו דינו למטה בהלכה זו. אמנם כלל בדינו, שאין שליח לדבר עבירה, ואין מחייבים את המשלח, אבל מעילה יוצאה מן הכלל הזה. בקידושין מב, ב - למדו שבאסור מעילה יש שליח לדבר עבירה. (5) במשנה, הגירסא: "לא היה בלבו מזה אלא מזה", ופירושו ב'תוספות', כגון שהיו שם כמה חלונות, ואומר בעל הבית לא נתכוונתי לחלון זה שהבאת ממנו אלא

שתיקנו חכמים שלא יקנה בלי משיכה, הרי לא יצא הכסף מרשות המוכר (ראה כסף-משנה. ופלפלו האחרונים בזה, אם תקנת חכמים מועילה לבטל דין תורה בכעין זה. וצריך עיון).

י.א. המוציא מעות הקדש בצרכיו על דעת שהן חלין⁴², אף על פי שלא הוציאן בדברי חל - מעל. פיצד? המביא מטאתו ואשמו ופסחו מן ההקדש, וכן מחסר כפרה⁴³ שהביא כפרתו מן ההקדש - מעל. וכלם אין מועלין עד שיזרק הדם⁴⁴. לפיכך, המביא מנחות⁴⁵ ונסכים ולחם תודה מן ההקדש, אף על פי שעבר עברה - לא מעל, שאין פאן זריקת דם לכפר עליו.

(42) סבור היה שהמעות חולין. (43) כגון זב וזבה ויולדת שמחוייבים להביא קרבנות אחר טהרתם. (44) ואז נהנה, כי הזריקה מכפרת, מחלוקת ר' יהודה ור' שמעון במעילה יט. ופסק כר' יהודה. (45) חוץ למנחת חוטא, שהרי הקטרת הקומץ מכפרת.

יב. נתן⁴⁶ שקלו⁴⁷ ממעות הקדש - כשיתרמו⁴⁸ התרומה ויקנו ממנה אפלו בהמה אחת ויזרק דמה למעל השוקל, שהרי חלקו באותה בהמה שנזרק דמה⁴⁹.

(46) משנה שקלים פרק ב, ב. (47) מחצית השקל, שכל אדם מחויב לתת לבית המקדש אחת בשנה, כדי לקנות קרבנות חובת ציבור. (48) שלוש פעמים בשנה היו ממלאים שלוש קופות גדולות מהשקלים שנצטברו בלשכה, ומה שהכניסו לקופות נקרא "תרומת הלשכה", ומהן קונים קרבנות, ומה שנשאר בלשכה נקרא "שירי לשכה". (49) אבל לפני הזריקה לא נהנה, כמו שאמרנו בהלכה הקודמת.

יג. המפריש⁵⁰ שקלו והוציאו בשאר צרכיו⁵¹, בין הוא בין חברו - מעל⁵². נתנו לחברו⁵³ לשקלו על דדו⁵⁴, הלך ושקלו על ידי עצמו⁵⁵: אם כפר נתרמה⁵⁶ התרומה - מעל השוקל⁵⁷; שהתורם תורם על העתיד להגבות⁵⁸, כמו שבארנו בשקלים⁵⁹, וכאלו הגיע שקל זה ללשפה, ולפיכך מעל⁶⁰. ואם עדין לא נתרמה תרומה - לא מעל⁶¹. ולעולם אין מועלין בשגרי הלשפה⁶².

(50) תוספתא מעילה פרק א הלכה יג. (51) צרכי חולין. (52) ראב"ד וכסף-משנה מפרשים כוונת רבינו, שאם נתנו לחבירו וזה נהנה בו שניהם מעלו. והכסף-משנה מוסר מקור הדין בתוספתא מעילה שם. בתוספתא שלפנינו גירסא אחרת, המפריש שקלו לחבירו הרי זה מעל. (53) משנה שקלים פרק ב, ב. (54) בשביל המשלח. (55) בשביל עצמו. (56) בשעה ששקל. (57) השליח ששקל בשביל עצמו. (58) ולפיכך זכה הקדש בשקל זה בשעה שתרמו הראשון. (59) פ"ב ה"ט. (60) ההנאה היא שאם לא שקל, בית-דין ממשכנים אותו וגובים ממנו. וקיום מצוות מתן

8 לִי בַחֲצִי נְרוֹת וּבַחֲצִי פְתִילוֹת, הֶלֶךְ וְהֵבִיא לוֹ
9 בְּכֶלֶה נְרוֹת אוֹ בְּכֶלֶה פְתִילוֹת; אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: הֵבֵא
10 לִי בְכֶלֶה נְרוֹת אוֹ בְּכֶלֶה פְתִילוֹת, הֶלֶךְ וְהֵבִיא בַחֲצִי
11 נְרוֹת וּבַחֲצִי פְתִילוֹת - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים. בַּעַל הַבֵּית
12 לֹא מַעַל - שֶׁהָרִי לֹא נַעֲשֶׂה שְׁלִיחוֹתוֹ בַּפְּרוּטָה¹⁹;
13 וְהַשְּׁלִיחַ לֹא מַעַל - שֶׁהָרִי לֹא עָקַר שְׁלִיחוֹתוֹ
14 בַּפְּרוּטָה. אָבֵל אִם אָמַר לוֹ: הֵבֵא לִי בַחֲצִי נְרוֹת
15 מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי וּבַחֲצִי פְתִילוֹת מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי, וְהֶלֶךְ
16 וְהֵבִיא נְרוֹת מִמָּקוֹם פְּתִילוֹת וּפְתִילוֹת מִמָּקוֹם נְרוֹת
17 - הַשְּׁלִיחַ מַעַל²⁰.

(18) משנה, שם כא, א. (19) ואין מעילה בפחות מפרוטה.
(20) מפני ששינה בכל הפרוטה.

18 ד. נִתְּן²¹ לוֹ שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת וְאָמַר לוֹ: הֵבֵא לִי אֶתְרוֹג,
19 וְהֶלֶךְ וְהֵבִיא לוֹ בַּפְּרוּטָה אֶתְרוֹג וּבַפְּרוּטָה רִמּוֹן -
20 הַשְּׁלִיחַ מַעַל, וּבַעַל הַבֵּית פְּטוּר, שֶׁהָרִי שֶׁלָּחוּ לְקִנּוּת
21 לוֹ אֶתְרוֹג שִׁשָּׁה שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת. לְפִיכָּךְ, אִם הָיָה
22 הָאֶתְרוֹג שֶׁהֵבִיא לוֹ בַּפְּרוּטָה אַחַת שְׁנֵי פְּרוּטוֹת
23 - שְׁנֵיהֶם מַעַל²².

(21) משנה, שם. מחלוקת תנאים, ופסק כרבי יהודה.
(22) גמרא, שם כא, א.

24 ה. הַשְּׁלִיחַ²³ פְּרוּטָה בִּיד שְׁלוּחוֹ לְקִנּוּת לוֹ בֶּה חֶפְצִין,
25 וְנִזְכָּר בַּעַל הַבֵּית שֶׁהָיָה הִקְדֵּשׁ קֹדֶם שֶׁתִּגְיַע לִיד
26 הַחֲנוּנִי - הַשְּׁלִיחַ מַעַל, שֶׁהוּא שׁוֹגֵג²⁴, וּבַעַל הַבֵּית
27 כָּבֵר נִזְכָּר, וְאִין הַמִּזִּיד חֵיב בְּקִרְבָּן מַעֲלָה, כִּמּוֹ
28 שֶׁבְּאַרְנֵי²⁵. נִזְכָּר אִף הַשְּׁלִיחַ וְיָדַע שֶׁהָיָה הִקְדֵּשׁ קֹדֶם
29 שֶׁתִּגְיַע לַחֲנוּנִי - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים²⁶ מִקִּרְבָּן מַעֲלָה,
30 וְהַחֲנוּנִי חֵיב בְּשִׁיּוּצֵי אוֹתָהּ פְּרוּטָה שֶׁנִּתְעַרְבָּה
31 בַּמַּעֲוָתוֹ, שֶׁהָרִי הוּא שׁוֹגֵג. הוֹדִיעָנוּ לַחֲנוּנִי שֶׁפְּרוּטָה
32 שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ הִקְדֵּשׁ - שֶׁלִּשְׁתֵּן פְּטוּרִין, וְנִתְּפָס הַמִּקְח
33 לְהִקְדֵּשׁ²⁷.

(23) תוספתא, מעילה פ"ב ה"ג. (24) במשנה, שם כא, א -
נאמר: שלח ביד פיקח ונזכר עד שלא הגיע אצל חנווני,
חנווני מעל. ורבינו כאן כותב "שליח מעל", ובפירושו על
המשנה שם, מפרש שהמשנה מתכוונת לנזכרו שניהם,
המשלח והשליח. ראה רש"י שם, שפירש אחרת.
(25) למעלה פ"א ה"ג. ומפני שלא נתחייב בקרבן מעילה,
לא נתחללה הפרוטה. (26) שהרי כולם מזידים.
(27) תוספתא, שם. ובמשנה למלך כתב, שדין זה פלא
בעיניו.

34 ו. וְכִיצַד²⁸ יַעֲשֶׂה²⁹ כְּדִי לְהַצִּיל הַחֲנוּנִי מִן הַחֲטָא עַד
35 שֶׁיָּהִי מִתֵּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַמַּעֲוָת? נוֹטֵל פְּרוּטָה
36 שֶׁל חֶלְזִין אוֹ פְּלִי כֹל שֶׁהוּא וְאוֹמֵר: פְּרוּטָה שֶׁל
37 הִקְדֵּשׁ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיָה מַחֲלֵלָת עַל זֶה; וְתַעֲשֶׂה
38 אוֹתָהּ פְּרוּטָה אוֹ הַפְּלִי הִקְדֵּשׁ, וְיִתֵּר הַחֲנוּנִי
39 לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַמַּעֲוָת. וְכֵן פְּרוּטָה³⁰ שֶׁל הִקְדֵּשׁ

לחלון אחר, ונראה שגם רש"י מפרש כך, ופירושו מתקבל
על הדעת. ואולי גירסא אחרת היתה לפני רבינו.
(6) ואפילו שלא בדבר עבירה, אין אנו אומרים שידו כיד
משלחו. (7) מפני שנעשה רצונו ונהנה בזה. (8) חתיכה
לכל אחד. (9) קחו. (10) כפירוש של רב ששת, שם כ, ב.
(11) בעל הבית מעל, מפי שנעשה רצונו. והשליח מעל, מפני
שעשה על דעת עצמו ממש, והדגיש בפירוש שזה לא על
דעת בעל הבית, אבל אם לא פירש שעושה על דעת עצמו,
אפשר שחשב שבעל הבית אינו מקפיד על ההוספה, ומה
שאמר "חתיכה", התכוון שלא יפחות (כסף-משנה בשם
הר"י קורקוס).

1 ב. בְּמָה דְּכָרִים אָמּוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַחֲתִיכוֹת מִקְדָּשִׁי
2 בְּדֶק הַבֵּית; אָבֵל אִם הָיָה בָּשָׂר עוֹלָה¹² וְכִיּוּצָא בּוֹ¹³
3 - לֹא מַעַל אֱלָא הָאוֹכֵל¹⁴ בְּלִבּוֹ. שֶׁהָרִי הוּא חֵיב
4 בְּאֶסוּר אַחֵר יִתֵּר עַל הַמַּעֲלָה¹⁵, וּבְכָל הַתּוֹרָה בָּלָה
5 אִין שְׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵרָה¹⁶, אֱלָא בַּמַּעֲלָה לְבָדָה שֶׁלֹּא
6 יִתְעַרֵּב עִמָּה אֶסוּר אַחֵר¹⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי ששגג ולקח הקדש או מעות... המשלח הוא שמעל... אין
שליח לדבר עבירה אלא במעילה לבדה".

וידועה הקושיא הרי ישנם עוד מקומות בהם מצינו שליח
לדבר עבירה, בשליחות יד, בפיקדון ובטביחה ומכירה,
ומדוע כתב שרק במעילה יש שליח לדבר עבירה. ותיצור
שחיוב המשלח במעילה הוא מדין שליחות, אבל בשליחות
יד וטביחה ומכירה החיוב אינו מצד שליחות אלא מתורת
פושע, היינו שהפשיעה היא בדיבור עצמו שאמר לשלוח
יד, וכן בטביחה ומכירה אין החיוב מצד שלוחו של אדם
כמותו אלא על ההנאה שנהנה מהבשר או מהדמים.

ובפנימיות העניינים, הסיבה שרק במעילה מצינו דין
שליחות היא, מכיון שכל יהודי הוא שלוחו של הקב"ה
לעשות מכל דבר שבעולם ענין של קדושה ודירה לקב"ה,
אבל כדי שיהודי יעשה זאת בכוחו ומרצונו, חייבת להיות
הבחירה החופשית - אפשרות של מעילה, מתוך תקוה
ובטחון שסוף-סוף לא ידח ממנו נידח. ומשום כך אומרים
אנו בכל התורה כולה יש שליח לדבר עבירה חוץ
מבמעילה, כי בזה מתבטא תפקידו של יהודי להיות שלוחו
של הקב"ה ולשמור על ענייני הקדושה שעשה בעולם,
ושאף אחד לא יפגום בזה ח"ו.

(עלפי צ"ח מלכות' ספר עבודה סימן סז)

(12) תוספתא, מעילה פ"ב ה"ב. (13) דברים העומדים
להקטרה. (14) שהרי נהנה. (15) נימוק למה לא מעל
המשלח. (16) פלא, הלא גם בגנב וטבח יש שליח לדבר
עבירה. ראה פ"ג מהל' גניבה ואבידה ה"ו, וב'משנה למלך'
שם. (17) שאסור לאכול בשר עולה וכיוצא בו. ראה הל'
מעשה הקרבנות פ"א (ראה משנה-למלך שם).

7 ג. הַנּוֹתֵן¹⁸ פְּרוּטָה הִקְדֵּשׁ לְשְׁלוּחוֹ וְאָמַר לוֹ: הֵבֵא

שנאמר בה סתם לא מעל, ולא אמרו: המפקיד מעל. ומשמע שאין כאן מעילה כלל.

י"א. האשה⁴³ שהקניסה מעות של הקדש⁴⁴ לבעלה, או שהקדיש מזרישה ומת ונפלו לה הקדשות בירשה⁴⁵ - לקשיוציא הבעל המעות בחפציו ומעלה⁴⁶.

(43) מימרא של רבא, בבא-מציעא צו, ב. (44) שהיו בידה לפני שנישאת. (45) אחר שנישאת. (46) אם לא ידע שהן נכסי הקדש, אבל לפני כן אינו מועל אע"פ שנכנסו לרשות ע"פ תקנת חכמים, שהבעל זוכה בנכסי אשתו לאכול פירותיהם. והטעם, מפני שאינו רוצה לזכות בנכסי הקדש, והאשה גם כן אינה מועלת מפני שאינה מקנה לבעלה את הנכסים מרצונה אלא חכמים הקנו לו.

יום שישי ה' שבט ה'תש"פ

פרק שמיני

(1) יבאר הפועלים בהקדש שפסקו עמהם מזונות אם יאכלו מגרוגרות של הקדש.

א. הפועלים שהן עושין בהקדש, אף על פי שפסקו עמהן מזונות² - לא יאכלו מגרוגרות של הקדש, ואם אכלו - מעלו. אלא ההקדש נותן להם דמי מזונות.

(2) במשנה אמרו סתם: הפועלים לא יאכלו מן גרוגרות הקדש, ופירש רש"י אף על פי שכתבה תורה (דברים כג, כה) "כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך" היינו בחולין אבל לא של הקדש. ובבבא מציעא פז: דרשו "רעך" ולא של הקדש. ורבינו מוסיף שאפילו אם הקדש חייב במזונותיהם אסור להם לאכול מהפירות שהם עסוקים בהם.

ב. הדין פרשיני הקדש - הרי זה חוסם את הפרה. שנאמר: לא תחסם שור בדישו - דיש הראוי לו³.

(3) בגמרא: "ולא דיש של הקדש", ואם נפרש הדברים כפשוטם יצא שהתיבה "בדישו" משמעותה דיש של השור והלא הוא של בעל הבית? ולכן פירש רבינו "דישו" - הראוי לו.

ג. אין מחללין את ההקדש על המלאכה, אלא על המעות. פיצד? אמן שעשה מלאכה בהקדש במקנה - אין נותנין לו בהמת הקדש או טלית הקדש בשכרו, עד שמחללין אותן על המעות⁵, ואחר שיעשו חלין נותנין אותן לאמן בשכרו, אם רצו, וחוזרין ולוקחין ממנו בהמה מתרומת הלשכה⁶.

(4) דברים הראויים להקדש. (5) פירוש, בתחילה מפרישים שכרם ממעות הקדש ויצאו המעות לחולין ואחר כך מחללים את הבהמה על אותן המעות. (6) כל זה עושים לטובת ההקדש, כדי שאפשר יהיה להקריב את הבהמה לתמידים ומוספים, שהרי אין מקריבים קרבנות חובה של ציבור, אלא כשנקנו משקלים שנתרמו באותה שנה.

1 שנתערכה בכל הכיס, או שאמר: פרוטה בכיס זה
2 הקדש - מחלל אותה³¹ ואחר כך ישתמש בכיס. ואם
3 הוציא ולא חלל - לא מעל עד שיוציא את כל
4 הכיס³².

(28) משנה, שם. (29) בעל הבית שזכר. מדובר כשהחנווני שוגג. (30) משנה, שם כא, ב. (31) ואינה בטלה ברוב, מפני שמטבע חשוב, ודבר חשוב אינו בטל אפילו באלף (תוספות' שם ד"ה פרוטה. וראה משנה-למלך). (32) כל זמן שלא הוציא כל הפרוטות שבכיס, אפשר שהפרוטה של הקדש נשארה בו. פסק כחכמים, שם.

5 ז. אמר: פיס מפסי³³ הקדש, ושור משורי הקדש - מועלין בכלן³⁴ ומועלין במקצתן³⁵. פיצד עושה?
6 מביא את הגדול שבהם ואומר: אם הקדש הוא -
7 הרי הוא הקדש, ואם לאו - ההקדש בכל מקום
8 שהוא מחלל על זה; ויהנה בקטן.

(33) תוספתא, מעילה פ"א ה"ז. (34) אם הוציא את כולם. (35) אפילו הוציא רק מקצתם. ה"כסף משנה' מתפלא, שהרי זה סותר דברי עצמו בפט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ח. ויש להוסיף ולשאל, מה בין זה לדין שבהלכה הקודמת שלא מעל עד שיוציא את כל הכיס? וצ"ע.

10 ח. המועל בפחות משוה פרוטה, בין בזדון בין
11 בשגגה - משלם את הקרן³⁶, ואינו חייב חמש ולא
12 קרן. ויראה לי, שאינו לוקה³⁷ על פחות משוה
13 פרוטה, אם היה מזיד.

(36) ברייתא, בבא-מציעא נה, ב: "ואת אשר חטא מן הקודש" (ויקרא ה, ז) לרבות פחות משווה פרוטה להישבון. (37) משמע, שאסור מן התורה, אלא שאין בו מלקות (ראה סוף-משנה למעלה פ"ב הט"ז).

14 ט. המפקיד³⁸ מעות אצל בעל הבית³⁹ ונשתמש בהן
15 והוציא - בעל הבית מעל; שהרי אין לו רשות
16 להשתמש בהן, ובעל הפקדון לא הרשהו.

(38) משנה, מעילה כא, א. (39) בין אם המעות קשורות ובין אינן קשורות.

17 י. הפקידן אצל שליחני או חנוני⁴⁰ ולא היו חתומין
18 ולא קשורין קשר משנה⁴¹, הואיל ויש לו רשות מן
19 הדין להשתמש בהן, אם הוציאו - שגיהן פטורין⁴²;
20 בעל הפקדון פטור - שהרי לא אמר לו השתמש
21 בהן, והחנוני פטור - מפני שאינן קשורין קשר
22 משנה ולא חתומין, וכאלו השתמש ברשות.

(40) מי שמפקיד מעות אצל חנווני או שולחני, דעתו על-מנת שישתמשו בהן. (41) אם היו קשורים קשר משונה (בלתי רגיל) גילה המפקיד דעתו, שאינו רוצה שישתמש בהם השולחני. (42) הר"י קורקוס (מובא בכסף-משנה כאן) מקשה על רבינו מבריייתא בבא-מציעא מג, ב - ששנינו: "מעל הגזבר" (המפקיד). ונראה שרבינו מסתמך על משנתנו

הוא, שלא יבט האדם בהן מפני שלא ידע טעמן, ולא יחפה דברים אשר לא כן על השם, ולא יחשב בהן מחשבתו בדברי החל. הרי נאמר בתורה: ושמרתם את כל חקתי ואת כל משפטי ועשייתם אתם. אמרו חכמים: לתן שמירה ועשייה לחקים במשפטים. והעשייה ידועה, והיא שיעשה החקים. והשמירה - שיהיה בהן ולא ידמה שהן פחותין מן המשפטים. והמשפטים הן המצות שטעמן גלוי וטובת עשייתן בעולם הזה ידועה, כגון אסור גזל, ושפיכות דמים, וכבוד אב ואם. והחקים הן המצות שאין טעמן ידוע. אמרו חכמים: חקים חקתי לה, ואין לה רשות להרהר בהן. ויצרו של אדם נוקפו בהן, ואמות העולם משיבין עליהן. כגון אסור בשר חזיר ובשר בחלב, ועגלה ערופה, ופרה אדמה, ושעיר המשתלח. וכמה היה דוד המלך מצטער מן המינים ומן העובדי כוכבים שהיו משיבין על החקים. וכל זמן שהיו רודפין אותו בתשובות השקר שעורכין לפי קצר דעת האדם, היה מוסיף דבקות בתורה. שנאמר: טפלו עלי שקר זדים, אני בכל לב אצר פקודיך. ונאמר שם בענין: כל מצותיך אמונה, שקר רדפוני, עזרני. וכל הקרבנות בלן מפלל החקים הן²³. אמרו חכמים²⁴, שבשכיל עבודת הקרבנות העולם עומד. שפעשית החקים והמשפטים זוכין הישרים לחיי העולם הבא. והקדימה תורה צווי על החקים, שנאמר: ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם.

(18) סיבה, נימוק. (19) אל יזלזל בו. (20) על פי הכתוב במתן תורה (שמות יט, כד): "אל יחרסו לעלות אל ה' פן יפרץ בם". (21) שאמר הרי זה קודש. (22) מחוייב להביא קרבן אשם. (23) שלא נתגלו טעמם. (24) אבות פרק א משנה ב: "על שלושה דברים העולם עומד ... ועל העבודה" ופירש רבינו שם: עבודת הקרבנות.

סלקו להו הלכות מעילה בסיעתא דשמיא נגמר ספר שמיני, והוא ספר עבודה. הלכותיו תשע, ופרקיו חמשה ותשעים, ואלו הן: הלכות בית הבחירה - שמונה פרקים. הלכות פלי המקדש - עשרה פרקים. הלכות ביאת המקדש - תשעה פרקים. הלכות אסורי מזבח - שבעה פרקים. הלכות מעשה הקרבנות - תשעה עשר פרקים. הלכות תמידין ומוספין - עשרה פרקים. הלכות פסולי המקדשין - תשעה עשר פרקים. הלכות עבודת יום הכפורים - חמשה פרקים. הלכות מעילה - שמונה פרקים.

ד. פשוטין במקדש - אין לוקחין עצים ואבנים מן המקדש, ולא בונים את הבנין על דעת שהוא קדש, אלא בונים הכל מן החל; גזרה שמה יהיה בצל הבנין או ישען על אבן או קורה בשעת מלאכה. ואחר שישלם הבנין מחללין מעות המקדש על הבנין⁸. ואם צרכו הגזברין לעצים לקדש לאותו היום בלבד - לוקחין אותן ממעות המקדש; שהרי אינן מתאחרין ימים כדי שנחוש להן שמה ישען אדם עליהן וימעול.

(7) קונים במעות חולין או בהקפה. (8) ומשלמים במעות הללו, שיצאו לחולין.

ה. פשוטין⁹ עם האמנים לבנות במקדש ובעזרות - פושטין עמהן כף וכף אמה בכף וכף סלע באמה בת עשרים אצבע¹⁰, וכשמושחין¹¹ להן מה שבנו - מושחין ומחשכין להן באמה גדולה בת עשרים וארבע¹² אצבעות, כדי שלא יבואו לידי מעילה, מפני שאין מדקדקין במשיחה¹³.

(9) קובעים שכרם. (10) היינו חמשה טפחים. (11) כשמודדים. (12) באמה גדולה בת ששה טפחים. (13) כלומר, אי אפשר לצמצם ולמדוד בדיוק.

ו. תנאי בית דין שיהיו הכהנים נאותין במלח ובצעים באכילת קרבנות שאוכלין בחלקן; אבל לא יתנו מלח המקדש בחלין שלהן.

ז. מלח שעל גבי האכר¹⁴ - מועלין בו¹⁵; שעל גבי הכבש¹⁶ ושעל ראש המזבח¹⁷ - אין מועלין בו.

(14) האיברים (אימורים) שמקטירים על המזבח טעונים מליחה שנאמר (ויקרא ב, יג): על כל קרבנך תקריב מלח. (15) בכל דבר העומד להקטרה על המזבח. בגמרא מנחות שם למדו דין זה מהכתוב (יחזקאל מג, כד) "והשליכו עליהם הכהנים מלח והעלו אותם לה" משמע שגם המלח נקרא עולה. (16) בתוספתא שם אמרו, שאת הקומץ מולחים על הכבש (המעלה, שבה עולים הכהנים למזבח). (17) מפני שהמלח אינו ראוי לכלום (רש"י במנחות שם).

ח. ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף ענינם כפי כחו. ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו עלה¹⁸ - אל יהי קל בעיניו¹⁹. ולא יתירס²⁰ לעלות אל ה', פן יפרוץ בו. ולא תהא מחשבתו בו במחשבתו בשאר דברי החל. בוא וראה כמה החמירה תורה במעילה! ומה אם עצים ואבנים ועפר ואפר, ביון שנקרא שם אדון העולם עליהם בדברים בלבד²¹ נתקדשו, וכל הנוהג בהן מנהג חל - מעל בה, ואפלו היה שוגג צריך בפירה²²; קל וחמר למצות שחקק לנו הקדוש ברוך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ה' שבט - ספר קרבנות - הלכות קרבן פסח קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נאמר "במכסת אנשים", הרי שגם נשים במשמע (פסחים צא: ורש"י שם). ולענין פסח שני, עיין להלן בפ"ב הלכה ד, פ"ה הלכה ח, ופ"ז הלכה ג.

ב. ומי שפטל מצוה זו בזדון ועבר יום ארבעה עשר ולא הקריב, והוא לא טמא ולא בדרך רחוקה - הרי זה חייב פרת.⁶ ואם פטלה בשגגה - פטור.⁷

6 שנאמר (במדבר ט, יג) "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה, וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה". ונראה שאף אם הקריב פסח שני, כיון שהזיד בראשון חייב כרת. וכן מפורש בספר המצוות (עשה נו) וז"ל: "וכך גם כן הזיד בראשון והקריב בשני הוא חייב לדעת רבי, לפי שאין אצלו השני תשלומין לראשון, וההלכה בכל זה כרבי" (פסחים צג.). אבל להלן בפרק ה"ב, כתב: "הזיד ולא הקריב בראשון הרי זה מקריב בשני, ואם לא הקריב בשני אע"פ ששגג הרי זה חייב כרת, שהרי לא הקריב במועדו והיה מזיד". הרי שאם הקריב בשני, אינו חייב כרת על הראשון. (7) מכרת. ואינו מביא קרבן "שכל עבירה שחייבין על זדונה כרת, חייבין על שגגתה חטאת חוץ משלש עבירות וכו' הפסח והמילה מפני שהן מצוות-עשה, וחטאת אין מביאים אלא על שגגת לא-תעשה" (פ"א מהלכות שגגות ה"ב).

ג. אין שוחטין את הפסח אלא בעזרה,⁸ פשאר הקדשים.⁹ אף בשעת התר הבמות לא היו מקריבין את הפסח בבמת יחיד.¹⁰ וכל המקריב את הפסח בבמת יחיד - לוקה; שנאמר: לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך. מפי השמועה¹¹ למדו, שזו אזהרה לשוחט בבמת יחיד אפילו בשעת התר הבמות.

8 כן הוא במשנה (זבחים נו:): "הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים שחיתתן בכל מקום בעזרה", משום שנאמר (דברים טז, ו) "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אליך לשכן שמו, שם תזבח את הפסח" (קריית ספר). 9 כמבואר בזבחים פרק איזהו מקומן. (10) משנה במגילה ט: "אין בין במה גדולה (=במה ציבורית) לבמה קטנה (=במת יחיד) אלא פסחים" (שאין מקריבים אותו בבמת יחיד). (11) זבחים קיד:

ד. שחיתת הפסח - אחר חצות;¹² ואם שחטו קדם חצות - פסול.¹³ ואין שוחטין אותו אלא אחר תמיד של בין הערפים.¹⁴ אחר שמקטירין קטרת של בין הערפים ואחר שמטיבין את הגרות¹⁵ מתחילין לשחט את הפסחים עד סוף היום. ואם שחטו אחר חצות¹⁶ קדם תמיד של בין הערפים - פשור. ויהיה אחד ממרס בדם הפסח¹⁷ עד שיזרק דם התמיד, ואחר כך יזרק דם הפסח¹⁸ אחרי. ואם נזרק דם הפסח קדם דם התמיד - פשור.¹⁹

12 ראה למעלה הלכה א והערה ב. (13) משנה פסחים סא: "שחטו קודם חצות פסול, משום שנאמר (שמות יב, ו)

לך אֶזְבַּח זֶבַח תֹּדֶה וּבָשָׂם ה' אֶקְרָא

ספר תשיעי והוא

ספר קרבנות

הלכותיו שש. וזהו סדורן:

א. הלכות קרבן פסח. ב. הלכות חגיגה. ג. הלכות בכורות. ד. הלכות שגגות. ה. הלכות מחסרי כפרה. ו. הלכות תמורה.

הלכות קרבן פסח

יש בכללן שש עשרה מצות. ארבע מצות עשה, ושתיים עשרה מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) לשחט את הפסח בזמנו. (ב) שלא לזבח אותו על החמץ. (ג) שלא תלין אמוריו. (ד) לשחט פסח שני. (ה) לאכל בשר הפסח על מצה ומרור בליל חמשה עשר. (ו) לאכל פסח שני על מצה ומרור בליל חמשה עשר לחדש השני. (ז) שלא יאכל נא ומבשל. (ח) שלא יוציא מבשר הפסח חוץ לחבורה. (ט) שלא יאכל ממנו מומר. (י) שלא יאכל ממנו תושב ושב. (יא) שלא יאכל ממנו ערל. (יב) שלא ישבר בו עצם. (יג) שלא ישבר עצם בפסח שני. (יד) שלא ישאיר ממנו עד בקר. (טו) שלא ישאיר מפסח שני לבקר. (טז) שלא ישאיר מבשר חגיגת ארבעה עשר עד יום שלישי. וביאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) יבאר שמצות-עשה לשחוט הפסח בארבעה עשר בניסן, ומאיזה מין יהיה והיכן שוחטין אותו.

א. מצות עשה לשחט את הפסח בארבעה עשר לחדש ניסן² אחר חצות.³ ואין שוחטין אלא מן הכבשים או מן העזים בלבד זכר בן שנה.⁴ ואחד האיש ואחד האשה חקבין במצוה זו.⁵

2) כמו שנאמר (שמות יב, ו) "והי' לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה ושחטו אותו וגו'". 3) כמו שנאמר (שם) "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים". ובין הערבים נקרא משעה שהצל נוטה, והוא משש שעות ולמעלה (רש"י שמות שם). ובמכילתא בא: ר' אומר הרי הוא אומר (דברים טז, ו) שם תזבח את הפסח בערב, שומע אני כמשמעת ת"ל (שם) מועד צאתך ממצרים, אימתי יצאו (שמות יב, מא). ר' נתן אומר מנין לבין הערבים שהוא משש שעות ולמעלה, אע"פ שאין רא' לדבר, זכר לדבר "קדשו עלי" מלחמה קומו ונעלה בצהריים, אי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב" (ירמ' ו, ד). 4) שנאמר (שמות שם, ה) "שה תמים זכר בן שנה יהי' לכם, מן הכבשים ומן העזים תקחו". 5) כרבי יהודה ורבי יוסי שלמדו כן ממה שנאמר (שם שם, ד) "במכסת נפשות", ולא

14 ז. המניח אמורים³⁴ ולא הקטירין עד שלנו³⁵ ונפסלו
15 בלינה³⁶ - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: לא
16 ילין חלב חגי עד בקר. ואף על פי שעבר - אינו
17 לוקה, לפי שאין בו מעשה³⁷.

34 של פסח, וה"ה לשאר קרבנות (ספר המצות ל"ת קטז).
35 היינו שעלה עמוד השחר, ראה להלן הלכ ח.
36 כלומר בלינה בלבד אינו עובר בלא תעשה, אלא-אם-כן
פסלתם לינה זו. כי ישנה לינה שאינה פוסלת, כגון בראשו
של מזבח, שאם לא ירדו מקטירים אותם לעולם (פ"ג
מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יא). (37 ו"כל לאו שאין
בו מעשה, אין לוקין עליו" (פי"ח מהלכות סנהדרין הלכה
ב).

18 ח. ומקטירין חלבי פסחים כל הלילה³⁸ עד שיעלה
19 עמוד השחר. במה דברים אמורים?³⁹ פשחל ארבעה
20 עשר להיות בשבת, שהרי חלבי שבת⁴⁰ קרביין ביום
21 טוב; אבל אם חל ארבעה עשר להיות בחל - אין
22 מקטירין חלבי חלבי⁴¹ ביום טוב.

38 פסחים נט: פירוש, מן התורה. אבל חכמים גזרו שלא
יקטירו אלא עד חצות (פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה
ב). (39 פסחים שם. (40 חלבי קרבנות שקרבו בשבת.
41 חלבי קרבנות שקרבו בערב שבת.

23 ט. הפסח נשחט בשלש פחות⁴². שנאמר: וישחטו
24 אתו כל קהל עדת ישראל - קהל, ועדה, וישראל.
25 ואין פוחתין משלשים בני אדם בכל פת וכת⁴³.

42 משנה פסחים סד. וכל זה למצוה, אבל בדיעבד אם
שחטו בבת אחת - הפסח כשר, ראה להלן הלכה יא.
43 שהם ביחד תשעים בני אדם. שאין עדה פחותה
מעשרה, שהרי כתוב אצל המרגלים (במדבר יד, כז) "עד
מתי לעדה הרעה הזאת", והרי יצאו יהושע וכלב, ונשארו
רק עשרה ונקראו עדה. וסמכו לומר שאף "קהל" ו"ישראל",
הסמוכים במקרא ל"עדה", הם כל אחד ואחד עשרה, שהם
ביחד שלשים (מאירי פסחים שם). ומפני שאנו מסופקים אם
"קהל עדה וישראל" (שהם שלשים בני אדם) צריכים להיות
בבת אחת, או שכוונת התורה לשלש כתות של עשרה לכל
כת, בזה אחר זה, לכך עושים שלש כתות ובכל כת שלשים
בני אדם להוציא מן הספק, דממה-נפשו עשו: גם בבת אחת
וגם בזה אחר זה (שם סד:).

26 י. היו הכל חמשים⁴⁴ - נכנסים בתחלה שלשים
27 ושוחרטין, ויוצאים עשרה ונכנסין עשרה, וחוזרין
28 ויוצאין עשרה ונכנסין עשרה⁴⁵.

44 אין צורך להמתין עד שיגיעו עוד בני אדם כדי להשלים
עד למספר תשעים, אלא נכנסים וכו'. (45 פסחים שם.
ומה שיוצאים העשרה בעת שנכנסים העשרה, הוא כדי
שיהיה ניכר שיש כאן שלש כתות, שאם לא כן יראה הדבר
כאילו עשרה אלו רק נוספו על אלו שבפנים ואין כאן ג'
כתות (מאירי פסחים שם).

29 יא. היו פחות מחמשים - אין שוחטין את הפסח

בין הערבים". (14 פסחים נח: "ואחר דבר (=פסח)
שנאמר בו "בערב" ו"בין הערבים", לדבר (=תמיד) שלא
נאמר בו בערב, אלא בין הערבים". (15 מהטעם הנ"ל
שיאחר דבר וכו', ואף בקטורת והטבת הנרות לא נאמר
אלא "בין הערבים" (שם נט. בבביתא השניה). (16 משנה
שם סא. שאע"פ שצריך לאחורו - אין זה אלא למצוה, אבל
אין זה פוסל בדיעבד (רש"י שם). (17 "ממשמש בו
ומניעו כדי שלא יקרוש" (פירוש המשניות פסחים שם).
וראה להלן הלכה יג והערה נח. (18 המדובר כשכבר
שחט התמיד, אבל לכתחילה צריך להקריב הפסח ואחר-כך
לשחוט התמיד (פרק ט מהלכות תמידין ומוספין הלכה ג -
הגר"א). (19 פסחים שם. וכמבואר למעלה בסמוך.

1 ה. השוחט את הפסח בזמנו²⁰ והיה לו פזית חמץ
2 ברשותו - לוקה²¹; שנאמר: לא תזבח על חמץ דם
3 זבחי - שלא יזבח הפסח והחמץ קנים²². אחד²³
4 השוחט ואחד הזורק את הדם ואחד המקטיר את
5 האמוריין²⁴, אם היה ברשות אחד מהם או ברשות
6 אחד מבני חבורה שאוכלין פסח זה פזית חמץ
7 בשעת הקרבנות - הרי זה לוקה, והפסח פשוט²⁵.

20 ש"בעת שחיטת הפסח והוא בין הערבים לא יהיה
ברשותו חמץ" (ספר המצוות ל"ת קטז). (21 במשנה (שם
סג.): "השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא-תעשה",
וכיון שהוא לאו שיש בו מעשה ואינו ניתק לעשה - לוקים
עליו. ומשמע מירושלמי פסחים פ"ה הלכה ד שאינו לוקה
אלא בכזית. (22 שם ה. (23 שם סג: (24 "אימורין
נקראים הנתחים הנשרפים מן הקרבן על גבי המזבח, והם
מקרבן פסח האליה הרבוקה בעצם העצה והחלב המכסה
את הקרב והכליות וחלביהן ויותרת הכבד עמהן" (פיה"מ
פסחים סד:), ו"אימורים" הוא מלשון אמירה, שאמר ה'
לשורפם (הקדמת הרמב"ם לפיה"מ לסדר קדשים).
25 תוספתא פ"ד דפסחים, וירושלמי פ"ה דפסחים ה"ד.

8 ו. דם הפסח טעון שפיכה²⁶ כנגד היסוד²⁷. ואחר
9 ששופכים דמו מפשיטים אותו²⁸ וקורעין את בטנו
10 ומוציאין את אמוריין²⁹ ומקטירין אותו חלבין כל
11 זבח וזבח לבדו³⁰. ובעל הזבח נוטל פסחו עם העור
12 שלו³¹ ומביא לביתו לירושלים³² ועולהו ואוכל
13 לערב³³.

26 בנחת מן המזרק לקיר המזבח, ולא לזרוק מרחוק מן
המזרק למזבח (זבחים לו.). (27 של המזבח (פסחים סד:).
והיינו בשלש זוויות המזבח חוץ מקרן מזרחית דרומית שלא
היה לה יסוד, כמבואר במדות פ"ג משנה א.
28 מפשיטים את עורו מעליו. (29 משנה פסחים סד:
30 "שלא יערב חלביו של זה בזה" (גמ' שם). משום
שנאמר (ויקרא ג, יא) והקטירו בלשון יחיד (שם). (31 שם
סה: "תנא, כל אחד ואחד נותן פסחו בעורו". (32 משנה
זבחים נו: "הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים וכו'
ונאכלין בכל העיר (=ירושלים)". ועיין להלן בפ"ד ה"א:
"הפסח שיצא מירושלים ישרף מיד". (33 כמו שנאמר
(שמות יב, ח): "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש".

1 וְקִרְעוּ⁶⁸ וּמִמֶּנּוּ אֶת הַקָּרִבִּי עַד שְׁמִסֵּי מֶהֱ הַצֹּזָה
2 וְהַפָּרִשׁ⁶⁹, וּמוֹצִיא אֶת הָאֻמִּירִין⁷⁰ וְנוֹתֵן בְּכָל־⁷¹
3 וּמוֹלֵחַן⁷² וּמִקְטִירֵן הַפֶּה⁷³ עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ. וְכִיצַד
4 תּוֹלִין⁷⁴ וּמִפְשִׁיטִין? מִסְמְרוֹת שֶׁל בְּרוֹל הֵיוּ קְבוּעִין
5 בַּפְתָּלִים וּבְעֻמּוּדִים, שֶׁבֶּהֱן תּוֹלִין וּמִפְשִׁיטִין. וְכָל מִי
6 שֶׁלֹּא מָצָא מָקוֹם לְתִלּוֹת - מִקְלּוֹת דָּקִים וְחִלְקִים⁷⁵
7 הֵיוּ שֵׁם, מִנִּיחַ עַל כֶּתֶפוֹ וְעַל כֶּתֶף חֲבֵרוֹ וְתוֹלָה
8 וּמַעֲוֵלָם לֹא שֶׁלְשׁוֹ⁵³.

62 אפי' ישראל, שהשחיטה כשרה בזר (פ"ט מהלכות ביאת מקדש ה"ו). (63) שמקבלה ואילך מצוה על הכהן ואסור בישראל (ביאת מקדש שם). (64) כמו שנאמר (משלי יד, כח) "ברוב עם הדרת מלך" (פסחים סד:). (65) ראה למעלה הלכה ו. (66) ולא להיפך, משום שאין מעבירין על המצוות, מצוה שבאה לידך אל תחמיצנה, אלא עשה אותה מיד, עיין פסחים שם. (67) מסתימת הלשון נראה שגם ב"ד שחל להיות בשבת עשו כן, וכדעת חכמים של ר"י בנו ר' יוחנן בן ברוקא, שאף-על-פי שאין זה צורך להוצאת האימורים להקטרה - הרי זה לכבוד הקרבן שלא יסריח (שבת קטו: וראה בכס"מ). (68) כלומר, את בטנו. ראה למעלה הלכה ו. (69) בפסחים סח. "מאי מיחוי קרביי, רב הונא אומר שמנקבן (למעיו) בסכין (כדי שתצא הצואה), רב חייא בר רב אמר שירקא דמעייא דנפקא אגב דוחקא (הליחא הדבוקה למעיים שיוצא רק על-ידי שדוחק בסכין). ורבינו כלל את דברי שניהם: "שמסיר מהן הצואה והפרש". (70) ראה למעלה הלכה ו. (71) משנה שם סד: (72) כמו שכתוב (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח" (מנחות כ. ופ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא). (73) אבל זר פסול להקטיר (פסחים סה: ופ"ט מהלכות ביאת מקדש הלכות ב"ד). (74) שם סד. במשנה. (75) משופין (פיה"מ שם).

31 טו. שְׁלֹמוֹ מִלְּהַקְרִיב, פּוֹתֵחִין דְּלִתּוֹת הָעֶזְרָה
32 וְיוֹצֵאת פֶּת הָרֵאשׁוֹנָה וְנִכְנְסָה שְׁנִיָּה. יֵצֵאת שְׁנִיָּה,
33 וְנִכְנְסָה שְׁלִישִׁית. כְּמַעֲשֵׂה רֵאשׁוֹנָה כֶּף מַעֲשֵׂה
34 שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית. שְׁלֵמָה פֶּת שְׁלִישִׁית וְיֵצֵאת,
35 וְרוֹחֲצִים אֶת הָעֶזְרָה⁷⁶.

76 פסחים סד. אמת המים היתה עוברת בעזרה, וכשרוצים להדיח את העזרה היו פוקקין (=סותמין) את נקב יציאתה, והמים עולים על גדותיה ומדיחין את כל העזרה, ואחרי כן היו פותחין את הסתימה והמים יורדים ויוצאים (רש"י שם).

36 טז. חָלַל⁷⁷ אֶרְבָּעָה עָשָׂר לְהִיּוֹת בְּשִׁבְתָּ - כְּמַעֲשֵׂהוּ
37 בַּחֹל כֶּף מַעֲשֵׂהוּ בְּשִׁבְתָּ. וְרוֹחֲצִין אֶת הָעֶזְרָה בְּשִׁבְתָּ,
38 שְׂאִין אֶסּוּר שְׁבוּת בְּמִקְדָּשׁ⁷⁸ אֶפְלוּ בְּדָרֵךְ שְׂאִינוּ צֶרֶף
39 עֲבוּדָה⁷⁹. אֶסּוּר שְׁבוּת בְּמִקְדָּשׁ הֵתֵר הוּא⁸⁰.

77 פסחים שם. (78) כרבנן של רבי אליעזר (שם סה.) שאיסור זה אינו מן התורה אלא מדרבנן בלבד, שמא יבוא להשוות גומות. ואסרו כן גם בקרקע מרוצף (ראה בפ"א מהלכות בית הבחירה הלכה י, שהעזרה היתה מרוצפת) שמא יבוא להשוות גומות בקרקע שאינו מרוצף (פכ"א מה

1 לְכַתְּחִלָּה⁴⁶. [וְאִם שָׁחֲטוּ - פֶּשֶׁר⁴⁷]. וְאִם שָׁחֲטוּ כֶּלֶן
2 בִּבְתֹּא אַחַת⁴⁸ - פֶּשֶׁר⁴⁹. כִּיצַד נִשְׁחַט?⁵⁰ נִכְנְסָה הַפֶּת
3 הָרֵאשׁוֹנָה עַד שֶׁתִּתְּמָלָא הָעֶזְרָה, וְנוֹעֲלִין דְּלִתּוֹת
4 הָעֶזְרָה וּמִתְחִלִּין לִשְׁחֹט אֶת פִּסְחֵיהֶן. וְכָל זְמַן שֶׁהֵן
5 שׁוֹחֲטִין וּמִקְרִיבִין קוֹרְאִים הַלּוּיִים אֶת הַהִלָּל⁵¹. אִם
6 גָּמְרוּ הַהִלָּל וְעָדִין לֹא שְׁלָמָה הַפֶּת מִלְּהַקְרִיב -
7 שׁוֹנִים⁵²; וְאִם שָׁנוּ וְלֹא שְׁלָמוֹ לְהַקְרִיב - מְשַׁלְשִׁין.
8 וּמַעֲוֵלָם לֹא שֶׁלְשׁוֹ⁵³.

46 פסחים שם. שבפחות מחמישים אי-אפשר שיהיו שלוש כתות. (47) בדפוס רומי ובכ"י תימן ליתא. וכן נכון שזה כלול בהא דלהלן. (48) בדפוס רומי: "בכת אחת". (49) קידושין מא: "מנין שכל ישראל כולן יוצאין בפסח אחד, שנאמר (שמות יב) ושחטו אותו" (אור שמח). ובמכילתא דרשב"י (יב, מז): "יכול, אם שחטו בבת אחת יהא פסול, תלמוד-לומר כל עדת ישראל יעשו אותו". (50) משנה בפסחים סד. (51) תופסתא פסחים פ"ד. (52) קוראים הלויים פעם שניה. (53) לא הספיקו לגמור את כל ההלל בפעם השלישית (רש"י סוכה נד:), "לפי שהיו שם כהנים מרובין ומהירים במלאכתן" (פסחים שם, רש"י).

9 יב. עַל כָּל קָרְיָא וּקְרִיָּא⁵⁴ תּוֹקְעִין שְׁלֹשׁ תְּקִיעוֹת
10 בְּחֻצְרוֹת⁵⁵: תְּקִיעָה תְּרוּעָה וְתִקְיעָה⁵⁶. הוּאֵל וְאִין
11 לוֹ נִסְכִּים לְתַקֵּעַ בְּשַׁעַת נִסּוֹף, תּוֹקְעִין בְּשַׁעַת
12 שְׁחִיטָה⁵⁷.

54 של ההלל. שכתוב (דברי הימים ב, ה, יג) "ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד להלל ולהודות לה" (קריית ספר). (55) שכתוב (במדבר י, י) "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם", ובספרי זוטא: "על עולותיכם, אלו עולות חובה. ועל זבחיכם, זו זביחת הפסח". (56) משנה פסחים סד. "תקעו הריעו ותקעו". (57) ירושלמי פסחים פ"ה ה"ה: "תמיד שיש לו נסכים תוקעים לנסכים, פסח שאין לו נסכים תוקעין לשחיתתו".

13 יג. הַפְּתָנִים⁵⁸ עוֹמְדִים שׁוֹרֹת שׁוֹרֹת וּבִידֵיהֶן מְזוּרְקִי
14 כֶּסֶף וּמְזוּרְקִי זָהָב. שׁוֹרָה שְׁפֵלָה כֶּסֶף - כֶּסֶף, שׁוֹרָה
15 שְׁפֵלָה זָהָב - זָהָב. וְלֹא הֵיוּ מְעַרְבִים, כְּדִי שִׁיְהִיָּה
16 לָהֶם נוֹיִם⁵⁹. וְלֹא הֵיוּ לְמְזוּרְקִין שׁוֹלִים⁶⁰, כְּדִי שֶׁלֹּא
17 יִנְיָחוּם וְיִקְרַשׁ הָדֵם⁶¹.

58 משנה פסחים שם. (59) שם סד: (60) שם סד. אלא שתחתיתם עגולה. (61) יקפא הדם ולא יהיה ראוי לזריקה (רש"י שם). [שכן אמרו במנחות כא. בדם חטאות הפנימיות שקרש: "וטבל והזה אמר רחמנא, והאי בר טבילה והזאה הוא". והוא-הדין שאינו ראוי לשפיקה]. וראה למעלה הלכה ד והערה טז.

18 יד. שָׁחַט הַשּׁוֹחֲט⁶² וְקָבַל הַפֶּה⁶³, נוֹתֵנוּ לְחִבְרוֹ
19 וְחִבְרוֹ לְחִבְרוֹ, כְּדִי שִׁתְּעַסְקוּ רַבִּים בְּמַעֲוָה⁶⁴, עַד
20 שִׁיִּגְיעַ הָדֵם אֶצְל פֶּהֶן הַקָּרוֹב לְמִזְבֵּחַ, שׁוֹפְכוֹ שְׁפִיכָה
21 אַחַת כֶּנֶגֶד הַיְסוּדֵיהָ⁶⁵, וּמִקְבֵּל מְזַרֵק אֶחָד מֵלֹא וְאַחֵר
22 כֶּף מְחִזֵּר אֶת הָרִיקָן⁶⁶. וְתוֹלִין וּמִפְשִׁיטִין אֶת כָּל־⁶⁷,

התורה, כמפורש בפ"ז מהלכות שבת הלכה א (מאירי).
 (92) שהיא מום (ויקרא כב, כב). ובחתיכתה מכשירים את
 הקרבן להקריבה, ראה להלן. (93) נראה להלן בדברי רבינו
 שחתיכה בכלי אסורה מן התורה, ואע"פ שאין כאן מלאכת
 גזוז (פ"ט מהלכות שבת הלכה ח) – יש כאן מלאכת "מכה
 בפטיש", שהרי בזה מכשירו לקרבן, עיין שם עמוד סד
 הערה ס בשם צפת-פנח. (94) שאין הדרך לחתוך בכך
 כ"אם בסכין, ואין כאן איסור דאורייתא אלא חכמים אסרו
 זאת משום שבות (רש"י בעירובין קג). (95) במקדש ולא
 במדינה (עירובין שם במשנה). (96) במקדש. משנה
 (עירובין שם ופסחים סח): חותכין יבלת במקדש אבל לא
 במדינה, ואם בכלי כאן וכאן אסור, "וכ"חד דאמר" בגמרא
 שם כשהיבלת לחה. אבל יבשה, חותך במקדש גם בכלי,
 שאין איסורה אלא מדרבנן. (97) אף שהיה אפשר לעשות
 מערב שבת, כיון שהוא במקדש. ורק הרכבתו והבאתו מחוץ
 לתחום (למעלה), וכן הקדשתו (להלן הלכה יט שלא הותרה
 אלא מפני שקבוע לה זמן) לא הותרו, משום שהם חוץ
 למקדש, ועיין לחם-משנה. (98) פסחים סה:

יט. שֶׁכַּח וְלֹא הֵבִיא סִפִּין - לֹא יִבְיָאָה בְּשֶׁבֶת⁹⁹;
 אֶלֶּא נֹתְנָה בֵּין קֶרְנֵי הַפֶּכֶשׁ אוּ בְצִמְרוֹ¹⁰⁰ וּמִכִּישׁוֹ עַד
 שֶׁמִּבְיאוֹ לְעֹזְרָה וּמִקְדִּישׁוֹ שָׁם. וְאִם עַל פִּי שֶׁהוּא
 מִחֲמַר בְּשֶׁבֶת¹⁰¹ - מִחֲמַר פְּלִאָהּ יָד הוּא¹⁰², וּמִפְּנֵי
 הַמִּצְוָה מִתֵּר¹⁰³. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כִּשְׁלֹא
 הַקִּדִּישׁ פֶּסַח וְעִדִּין¹⁰⁴ וְלֹא אֲמַר 'זֶה פֶּסַח'; אֲבָל אִם
 הַקִּדִּישׁ - לֹא יִבְיָא סִפִּין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹבֵד
 בְּקִדְשִׁים¹⁰⁵. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ לְהַקְדִּישׁ פֶּסַח
 בְּשֶׁבֶת¹⁰⁶? הוֹאִיל וְקָבֹעַ לוֹ זְמַן¹⁰⁷, מִתֵּר לְהַקְדִּישׁ
 בְּשֶׁבֶת. וְכֵן מִקְדִּישׁ אֲדָם חֲגִיגָתוֹ¹⁰⁸ בְּיוֹם טוֹב וְאִינוֹ
 חוֹשֵׁשׁ¹⁰⁹.

(99) לא דרך רשות הרבים ולא דרך כרמלית (ראה למעלה),
 שהרי היה אפשר לו להביאו מערב שבת (פסחים סו. סו):
 (100) בגמ' (שם סו). "אמר, מי שפסחו טלה תוחבו בצמרו.
 מי שפסחו גדי תוחבו בין קרניו". (101) מנהיג בהמה
 טעונה משא. ואיסורו בשבת ממה שנאמר (שמות כ, י) "לא
 תעשה כל מלאכה אתה וגו'", והוא מחמר אחריה (שבת קג:
 ורש"י שם, ופ"כ מהלכות שבת הלכות א"ב). (102) שאין
 דרך הכבש והגדי במלאכה זו. (103) שלא לבטלו ממצות
 הקרבת הפסח. ואע"פ שחוץ למקדש הוא, וכל שבות אחר
 לא התירו אם היה יכול לעשותו מערב שבת (ראה למעלה)
 – כיון שעושהו בשינוי הקילו בו (מאירי). (104) שם סו:
 (105) וכתוב (דברים טו, יט) "לא תעבוד בכבוד שורך, ולא
 תגזז בכור צאנך". ובספרי (שם): "מלמד שהבכור אסור
 בגיזה ועבודה. אין לי אלא בכור, שאר קדשים מגין, ודין
 הוא וכו' שאר קדשים וכו' אינו דין שיהיו אסורין בגיזה
 ועבודה. (106) אפילו שלא במקדש (ראה למעלה הי"ח).
 (107) לבו ביום (פסחים שם, ופ"כ מהלכות שבת הלכה יד).
 (108) קרבן חגיגה שצריך להקריב ביום-טוב הראשון של חג
 בבואו להראות לפני ה'. (109) פסחים שם, ופ"כ מהלכות
 שבת שם.

שבת הל' ג). (79) שאפשר להניח אצטבאות לעבור עליהם
 ולא להדיח בשבת. (80) שלא כדעת ר' נתן, הסובר (שם)
 ששבות שאינה צריכה לא התירו אף במקדש, לפי שרבים
 חולקים עליו (כסף-משנה).

1 יז. אִין פֶּל אֶחָד וְאֶחָד מוֹלִיף אֶת פֶּסַחוֹ לְבִיתוֹ
 2 בְּשֶׁבֶת⁸¹. אֶלֶּא כַּת הָרֵאשׁוֹנָה יוֹצֵאִין בְּפֶסְחֵיהֶם
 3 וְיוֹשְׁבֵין בְּהַר הַבֵּית, וְהַשְּׁנִיָּה יוֹצֵאִין בְּפֶסְחֵיהֶם
 4 וְיוֹשְׁבֵין בְּחִיל⁸², וְהַשְּׁלִישִׁית עוֹמְדִין⁸³ בְּמִקְוֵם
 5 בְּעֹזְרָה. וְשׁוֹהִים הַפֶּל עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְהוֹלִיף פֶּל
 6 אֶחָד בְּפֶסַחוֹ לְבִיתוֹ⁸⁴.

(81) כן הוא במשנה (שם סד):. ואף-על-פי שאין איסור
 דאורייתא בהוצאה זו, שהרי ירושלים דינה ככרמלית
 (עירובין קא). – כיון שזהו חוץ למקדש, לא התירו שבות
 (מאירי). (82) שהיה בין העזרה להר הבית (פ"ה מהלכות
 בית הבחירה הלכה ג). (83) כן לשון המשנה שם:
 "והשלישית במקומה עומדת", שאע"פ ששתי הכיתות
 הראשונות יושבות – זאת אינה יושבת, לפי שהיא בעזרה
 ואסור לכל אדם לישב בכל העזרה. כמש"כ בפ"ז מהלכות
 בית הבחירה הלכה ו (אור שמח). (84) שבירושלים (ראה
 למעלה הלכה ו).

7 יח. שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וְזִרְיָתָה דְמוֹ וּמַחְוֵי קֶרְבָּיו⁸⁵
 8 וְהַקֵּטֶר חֲלִבָּיו⁸⁶ - דוֹחִין אֶת הַשֶּׁבֶת⁸⁷; שְׂאֵי אֶפְשָׁר
 9 לַעֲשׂוֹתָן קֹדֶם הַשֶּׁבֶת, שֶׁהֵרִי קָבֹעַ לוֹ זְמַן, שְׁנֵאָמַר:
 10 בְּמוֹעֲדוֹ⁸⁸. אֲבָל הִרְפָּכָתוֹ⁸⁹ וְהַבָּאָתוֹ⁹⁰ מִחוּץ לְתוֹחוֹם⁹¹
 11 וְחִתִּיכָת יִבְלָתוֹ⁹² בְּכָלִי⁹³ - אֵינָן דוֹחִין אֶת הַשֶּׁבֶת;
 12 שֶׁהֵרִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן קֹדֶם הַשֶּׁבֶת. וְאִם יָכֹל לְחַתֵּךְ
 13 יִבְלָתוֹ בְּיָדוֹ⁹⁴ בְּשֶׁבֶת - חוֹתֵף⁹⁵. וְאִם הִיתָה יְבִשָּׁה -
 14 חוֹתֵף אֶפְלוֹ בְּכָלִי⁹⁶. שְׂאֵין שְׁבוֹת בְּמִקְדָּשׁ כָּלִיל⁹⁷.
 15 וְכֵן צִלְתוֹ וְהִדְחָת קֶרְבָּיו - אֵינָן דוֹחִין אֶת הַשֶּׁבֶת;
 16 שֶׁהֵרִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן לְאַחַר הַשֶּׁבֶת⁹⁸.

(85) ראה למעלה הלכה יד. (86) אף כי אפשר להקטירים
 במוצאי שבת – אין ממתנינים להם עד שתחשך, משום
 שחביבה מצוה בשעתה (פסחים סח):. (87) משנה שם סה:
 (88) "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו", ובגמ' (סו):
 "נאמר מועדו בפסח, ונאמר מועדו בתמיד (=להקריב לי
 במועדו - במדבר כה, ב) מה תמיד דוחה את השבת (שכתוב
 (במדבר שם) "עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה",
 שמשמע שתמיד דוחה את השבת), אף פסח דוחה את
 השבת". (89) מחוץ לעיר דרך רשות הרבים לעזרה,
 שאסורה מן התורה, שלא אמרו "החי נושא את עצמו" אלא
 בנושא את האדם ולא בנושא את הבהמה (ראה בפיה"מ
 לפסחים סה: ונג: , ובפ"ח מהלכות שבת הלכה טז). וגם
 ההעברה בירושלים גופא שאינה אסורה אלא מדרבנן (ראה
 למעלה הערה עח) – לא הותרה, כיון שאין זה במקדש
 (ראה למעלה שם). (90) להביאו ברגליו (אף בלי
 להרכיבו). (91) שהוא אלפיים אמה מחוץ לעיר שאיסורו
 מדרבנן, וכיון שהוא חוץ למקדש אסור גם שבות (ראה
 למעלה). וכל-שכן מחוץ לשנים עשר מיל, שאיסורו מן

כ. הַשׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח וְנִמְצָא בְּעַל מוֹם אוֹ טָרְפָּה -
הָרִי זֶה שׁוֹחֵט אַחֵר, בֵּין בָּחַל בֵּין בְּשִׁבְתָּ. אֶפְלוּ מֵאֵה
זֶה אַחֵר זֶה שׁוֹחֵט וְהוֹלֵף, עַד שֶׁיִּקְשֹׁר אֶחָד¹⁰ אוֹ עַד
שֶׁתִּתְּשֵׁף. וַיִּדְחָה לְשָׁנִי, שֶׁהָרִי אָנוֹס הוּא¹¹.

(110) מתבאר קצת במשנה פסחים סוף פרק אלו דברים (כסף-משנה). (111) [צריך עיון: הרי "נמצא בעל מום", שבו התחיל, אינו אנוס אלא שוגג, כמפורש בפסחים ע"א: ופ"ב מהלכות שגגות הלכה י. ועוד העיר הרה"ג יעקב קצנבלויגן: הרי הזיר בראשון ולא הקריב בראשון מקריב בשני, כמפורש להלן פ"ה הלכה ב].

פֶּרֶק שֵׁנִי

(1) יבאר שאין שוחטים הפסח אלא למנויו ועל מי שראוי לאכול, ודין שחטו למי שראוי ולמי שאינו ראוי.

א. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא לְמִנּוּיָיו². שְׁנֵאמַר:
תִּכְסּוּ עַל הַשֶּׁה³ - מִלְּמַד, שֶׁמִּתְמַנִּים עֲלָיו כְּשֶׁהוּא
חִי⁴. וְאֵלּוּ הַמִּתְמַנִּים עַל הַפֶּסַח הֵם הַנִּקְרָאִים בְּנֵי
חֲבוּרָה⁵.

(2) לשם בני החבורה שנמנו עליו כשהוא חי, ולא לשם בני חבורה אחרת (פסחים סא). וראה להלן ה"ה אם עבר ושחטו. (3) וגם כתוב (שם) "במכסת נפשות", ותכוסו ובמכסת הם לשון מנין, כמו שכתוב (ויקרא כז, כג) "את מכסת הערכך" (רש"י פסחים, שם). (4) כן למדו במכילתא שם מן הפסוק הזה שמדובר בשם חי. ובמכילתא דרשב"י: "נאמר כאן שה, ונאמר להלן שה. מה שה האמור להלן - שה חי ולא שה שחוט, אף שה האמור כאן - שה חי ולא שחוט". וב"לקוט מעין גנים" כת"י: "ונאמר להלן (משור עד חמור עד) שה חיים (שמות כב, יג), מה שה האמור להלן חי וכו'" (תורה שלמה' שם אות קיד). (5) שם סא, א. ובעוד כמה מקומות.

ב. יָחִיד שֶׁשָּׁחַט אֶת הַפֶּסַח לְעַצְמוֹ - פָּשָׁר. וְהוּא
שִׁיחָה רְאוּי לְאָכֹל⁶ אֶת כָּלֹ⁷. וּמִשְׁתַּדְּלִין שֶׁלֹּא
יִשָּׁחַט לְכַתְּחִלָּה עַל יָחִיד⁸, שְׁנֵאמַר: יַעֲשֵׂה אֹתוֹ⁹.

(6) בפסחים צא, א - נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי, ופסק כרבי יוסי (שהלכה כמותו נגד רבי יהודה) ש"יחיד ויכול לאכול, שוחטין עליו", לפי שנאמר (שמות יב, ד): "איש לפי אכלו", הרי יחיד ויכול לאכול, מותר לשחוט לו את הפסח. (7) בברייתא שם: "יחיד ויכול לאכול - שוחטין עליו, עשרה ואין יכולין לאכול - אין שוחטין עליהן", וב"ספרי" פ' ראה (דברים טז, ה) "רבי יוסי אומר, פעמים שהוא אחד ושוחטים אותו עליו, ופעמים שהם עשרה ואין שוחטים אותו עליהם כו' עשרה ואין יכולים לאכול אין שוחטין אותו עליהן, שלא יביאו את הפסח לידי פסול". הרי שמדובר באכילת כולו. ורש"י שם פירש: "יחיד ויכול לאכול כזית". (8) פסחים צה, א: "ורבנן, האי יעשו אותו (הנאמר במדבר ט, יב לענין פסח שני) מאי עבדי ליה, מיבעי ליה שאין שוחטין את הפסח על היחיד, דכמה דאפשר לאהדורי מהדרינן (= שכל מה שאפשר להשתדל

שלא לשחוט על היחיד - משתדלים)". וסובר רבינו שסוגיא זו היא לפי דברי רבי יוסי שמתיר לשחוט על היחיד, ואף-על-פי-כן יש להשתדל עד כמה שאפשר, שלא לשחוט על היחיד. שאלו לרבי יהודה הסובר שאין שוחטין על היחיד, אין צורך לפסוק זה, שהרי כבר למד כן מן הפסוק "לא תוכל לזכות את הפסח באחד", וגם שייך לומר "כמה דאפשר לאהדורי מהדרינן", שהרי זהו מצד הדין. ולפי"ז למדו פסח ראשון מפסח שני, שכשם שפסח שני אין שוחטין לכתחילה ביחיד, כן הדין בפסח ראשון, וכן כתבו ה'תוספות' שם ד"ה מיבעי, וראה בכסף-משנה. (וכן נראה ביומא נא. שאף למאן-דאמר שפסח ראשון אין שוחטין על היחיד - פסח שני שוחטין על היחיד, הרי שהפסוק "יעשו אותו" אינו אלא לכתחילה. וצריך לומר שזוהי מצוה שאינה על גופו, ראה שם צה.) (9) שני פסוקים נאמרו בלשון זו: א', בפסח ראשון, שמות יב, מז: "כל עדת ישראל יעשו אותו", וב' בפסח שני, במדבר ט, יב: "ככל חוקת הפסח יעשו אותו". ולפי הסוגיא בפסחים צה, א שנזכרה למעלה - הכוונה לפסוק השני, ועי' בכסף-משנה מה שכתב בשם הרב ר' אברהם בנו של רבינו.

ג. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא עַל מִי שֶׁרְאוּי
לְאָכֹל¹⁰. הִיָּה אֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה קָטָן¹¹ אוֹ זָקֵן אוֹ
חוּלָה: אִם יָכוֹל לְאָכֹל פְּזִית - שׁוֹחֲטִין עֲלָיו¹², וְאִם
לֹא - אֵין שׁוֹחֲטִין עֲלָיו¹³; שְׁנֵאמַר: אִישׁ לִפִּי אָכְלוּ
- עַד שִׁיחָה רְאוּי לְאָכֹל. אֶפְלוּ חֲבוּרָה שֶׁל מֵאָה
וְאֵין פֶּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לְאָכֹל פְּזִית - אֵין שׁוֹחֲטִין
עֲלֶיהָ¹⁴.

(10) משנה, פסחים סא, א. והיינו: כזית, דלהלן. (11) סוכה מב, ב: "יכול (קטן) לאכול כזית צלי שוחטין עליו את הפסח, שנאמר (שמות יב, ד) איש לפי אכלו", ואף-על-פי שקטן אינו בכלל "איש" - הוא בכלל "במכסת נפשות" (מכילתא דרשב"י). וראה גם במכילתא (שמות פ' בא) המובאת להלן בסמוך. (12) משנה, פסחים צא, א. (13) מכילתא, שמות פ' בא: "ת"ל איש לפי אכלו, יצאו החולה והקטן שאינן יכולין לאכול כזית, שאין שוחטין עליהן". ואם "שחטו למי שיכול לאכול, ולמי שאינו יכול לאכול וכו' כשר" (להלן ה"ה). (14) פסחים, שם. ו"אפילו" זה, כן הוא פירושו: אם החבורה קטנה, בוודאי שאין שוחטים עליהם את הפסח, כשאין כל אחד מהם יכול לאכול כזית, שהרי יביאו את הפסח לידי פסול, אלא אפילו ישנם בחבורה מאה בני אדם, שאין שחש שיביאו את הפסח לידי פסול, שבוודאי יאכלו אותו - בכל זאת אין שוחטים עליהם, כיון שאין כל אחד מהם יכול לאכול כזית.

ד. אֵין עוֹשִׂין חֲבוּרָה נָשִׁים וְעַבְדִּים אוֹ קִטְנִים
וְעַבְדִּים¹⁵, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תִהְיֶה קְלוּת רֹאשׁ בִּיגִיָּה¹⁶.
אָבֵל עוֹשִׂים חֲבוּרָה פֶּלֶה נָשִׁים, אֶפְלוּ בִּפְסַח שְׁנִי¹⁷,
אוֹ פֶּלֶה עַבְדִּים¹⁸. וְשׁוֹחֲטִין עַל הַקִּטְנִים שִׁיחָה מִפְּלֵל
בְּנֵי חֲבוּרָה¹⁹, לֹא שֶׁתִּהְיֶה חֲבוּרָה פֶּלֶה קִטְנִים,
שְׁאִינָן בְּנֵי דַעַת²⁰. וְכֵן²¹ אֵין עוֹשִׂין חֲבוּרָה פֶּלֶה
חוּלִים אוֹ זָקֵנִים אוֹ אֲוֻנִים²², אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן יְכוֹלִין

שאינם יכולים לאכול בלילה, פטורין הן מלעשות פסח שני, לפי שהם שחטוהו והם ראויים לעשות פסח". וראה ב'אור גדול' על משניות שם, שמפרש כי זה מוסב גם על חבורה של קטנים, ודלא כה'תוספות יום-טוב'. (26) שם צא, ב. (27) משום שאינן בני תורה יחמירו עליו לדקדק ויפסלוהו על חנם (רש"י שם). ובכתי' תימן: "שמא לא ידקדקו", וכן בדפוס וויניציאה, והוא על-פי ה'ירושלמי' פסחים פ"ח ה"ז: "אין עושין חבורה של גרים, מתוך שהן מקולקלין אין מדקדיקין בו והם מביאין אותו לידי פסול". ועי' ב'תוספות' שם ד"ה שמא. (28) נלמד מחולים וזקנים שלמעלה (ה'המוריה').

ה. שְחָטוּ²⁹ וְשָׁלַח לְמִנוּיָיו³⁰ או לְמִי שָׁאִין כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לֶאֱכֹל פְּזִית³¹ או שְשֻחְטוּ וְעָרְלִים³² או לְטִמְאִים³³ - פְּסוּל³⁴. שְחָטוּ לְמִי שְיָכוֹל לֶאֱכֹל וְלְמִי שְאִינוּ יָכוֹל לֶאֱכֹל פְּזִית, לְמִנוּיָיו וְשָׁלַח לְמִנוּיָיו, לְמוּלִים³⁵ וְלְעָרְלִים, לְטָהוּרִים וְלְטִמְאִים - פְּשָׁר³⁶; שְאֵלוּ הָרְאוּיִין לוֹ אוֹכְלִין בְּהִלָּכָה, וְהָאֲחֵרִים כָּאֵלוּ לֹא חָשַׁב עֲלֵיהֶם.

(29) משנה, פסחים סא, א. (30) ברייתא, שם: יכול שחטו שלא למנוייו, יהא כעובר על המצוה וכשר, ת"ל במכסת תכוסו, שנה עליו הכתוב לעכב. (31) כגון שהקרבן אינו מספיק לכל בני החבורה לכל אחד ואחד כזית (ראה למעלה ה"ב), או כגון שהיו חולים או זקנים שאינן יכולים לאכול כזית. והיינו "שלא לאוכליו" שבמשנה, שם. ובגמ' שם: אשכחן שלא למנוי, שלא לאוכליו מנא לן (שהוא פסול), אמר קרא (מות יב, ד) "איש לפי אכלו תכוסו" איתקש אוכלין למנויין. (32) ישראלים שלא נימולו, שאסורים לאכול הפסח, כמו שנאמר (שם, מח) "וכל ערל לא יאכל בו". וראה להלן פ"ט ה"ח שערל שאכל כזית מבשר הפסח – לוקה. (33) שאסורים בפסח ונדרחים לפסח שני, כמו שנאמר (במדבר ט, ו) "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם, ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא". (34) משנה, שם. (35) ישראלים שנימולו. (36) שם. וראה להלן.

ו. שְחָטוּ לְמוּלִים וְזָרֵק הָדֵם לְשֵׁם מוּלִים וְעָרְלִים - פְּסוּל³⁷; שְחָזְרִיקָה חֲמוּרָה, שְהִיא עֶקֶר הַקֶּרֶן³⁸. שְחָטוּ לְמוּלִים שְיִתְכַפְּרוּ³⁹ בּוֹ עָרְלִים - פְּסוּל; שְחָזְרִי יֵשׁ מִחֲשֶׁבֶת עָרְלִים בְּזִיקָה⁴⁰. שְחָטוּ לְאוֹכְלֵיו לְזֶרֶק דָּמוֹ שְׁלֹא לְאוֹכְלֵיו⁴¹ - הַפֶּסֶח פְּשָׁר⁴², וְאִין אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוּבָתוֹ⁴³, לְפִי שָׁאִין מִחֲשֶׁבֶת אוֹכְלִים בְּזִיקָה⁴⁴.

(37) פסחים סא, ב - כרב חסדא שפירש שם בברייתא, כדלהלן: נאמר בתורה (שמות, שם) "כל ערל לא יאכל בו", "וכל ערל" משמע כולה ערלה (= שכולם ערלים), אבל מקצתה (= שיש בהם גם מולים וגם ערלים) – לא פסלה, ושוב נאמר שם (יב, מג) "זאת חוקת הפסח", ללמדנו שאין הדברים אמורים אלא בשחיטה, אבל בזריקה פוסלת גם מקצת ערלה. ואף-על-פי שרב אשי בתרא (= מן האחרונים) סובר ש"וכל ערל" משמע אפילו מקצת ערלה, והכתוב השני

לֶאֱכֹל²³; הוֹאִיל וְאָכִילְתֶּם מְעוּטָה²⁴, שְמָא יִשְׁאִירוּ הַפֶּסֶח וְיִבְיָאוּהוּ לְיָדֵי פְסוּל. וְאִם עֲבָרוּ וְשָחֲטוּ עַל חֲבוּרָה זו - פְּשָׁר²⁵. וְכֵן אֵין עוֹשִׂין חֲבוּרָה כָּלָה גְרִים²⁶, שְמָא יִדְקְדְקוּ בּוֹ²⁷ וְיִבְיָאוּהוּ לְיָדֵי פְסוּל. וְאִם שְחָטוּ עֲלֵיהֶן - פְּשָׁר²⁸.

(15) משנה וגמ' שם. (16) וקלות ראש מביאה לידי ערוה (אבות פ"ג מ"ג, ופ"ב מהל' דעות ה"ז). ובגמרא שם: "נשים ועבדים משום תפלות (עבירה, רש"י), קטנים ועבדים משום פריצותא" (דמשכב זכור, רש"י). (17) שחל בחול, אבל אם חל בשבת - אין שוחטין עליהן בפני עצמן, שפסח שני להם רשות ואינו דוחה את השבת (להלן פ"ה ה"ח). והנה בברייתא (פסחים צא:): נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי: לפי רבי יהודה "אשה בראשון (= פסח ראשון) שוחטין עליה בפני עצמה, ובשני (= פסח שני) עושין אותה טפילה לאחרים". ולרבי יוסי "אשה בשני שוחטין עליה בפני עצמה, ואין צריך לומר בראשון". ולפי דעת רבינו מדובר שם כשחל י"ד בשבת. אבל אם חל בחול, גם לרבי יהודה שוחטין עליה בפני עצמה, ופסק רבינו הלכה כרבי יהודה ('קריית ספר' להלן פ"ה, וראה בכסף-משנה ולחם-משנה שם). (ויתכן גם כי רבי יהודה סובר שגם בחול אין שוחטין עליה בפני עצמה, ורבינו פסק כרבי אלעזר (שם), שאמר שאינו דוחה שבת, הרי שבחול שוחטין עליה. וזה תלוי בפלוגתא שנחלקו בה רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון בראש השנה לג, א - שלדעת רבי יהודה נשים אין סומכות - רשות, שנאמר "דבר אל בני ישראל – בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות", וכמו כן לענין פסח שני, שנאמר חטאו ישא האיש ההוא, איש ולא אשה (פסחים שם, דברי רבי יהודה), אבל לדעת רבי יוסי ורבי שמעון שנשים סומכות - רשות, והלכה כוותיהו (כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל' ציצית ה"ט, וראה ביאור הגר"א לאור"ח סי' יז ס"ק ד) – כמו כן נשים מקריבות פסח שני - רשות ושוחטין עליהן בפני עצמן. וזוהי כוונת רבי אלעזר שם שאמר "בשני רשות", כלומר מותר לה להקריב פסח שני בחול, "ובראשון חובה ודוחה את השבת", אבל השני אינו דוחה, כנ"ל. ועי' 'אור שמח'. (18) שהעבד שווה לאשה במצוות (כסף-משנה). (19) ראה למעלה ה"ג. (20) ויביאוהו לידי נותר ('אור גדול' על משניות פסחים פ"ח מ"ז). (21) משנה, שם צא, א. (22) מי שמת לו אחד משבעת הקרובים – ביום המיתה הוא אונן. והוא שמת לאחר חצות, שכבר חלה עליו חובת הפסח קודם האנינות, אבל אם מת קודם חצות היום הוא נדחה לפסח שני, כמבואר בפסחים צח, א. וראה להלן פ"ו ה"ט. (23) כלומר, כל אחד מהם יכול לאכול כזית, ואף האונן מותר לו לאכול בערב (להלן פ"ו ה"ט). (24) כלומר, אכילתם של הזקן והחולה מועטה. וכמו כן האונן, שמא לא יאכל דבר לגודל אבילותו (רבינו בפירוש המשניות, שם). (25) שהרי יכולים לאכול כזית. וכן הוא במשנה, שם: "לפיכך אם אירע בהן פסול, פטורין מלעשות פסח שני". "ורצה לומר, אם שחטו פסח ונזרק עליהם הדם, ואע"פ שלכתחילה אין ראוי לשחוט עליהם, ואחר-כך אירע פסול באלו האוננים או החולים או הזקנים ונטמאו במת,

(50 פסחים פח, א. 51) בשביל. (52) שמוטל עליו לחנכן (רש"י שם). (53) מפני שסומכין עליו, ועל כרחם ימשכו אחריו (רש"י שם). (54) בעל כרחן. כמו שכתוב (שמות יב, ג) "ויקחו להם וכו' שה לבית". משמע שבעל הבית יקחנו לכל בני ביתו ואין צריך לדעתם, שהרי אינם יכולין למחות (פסחים, שם). (55) אפי' אם סמוכין על שולחן אביהם, משום שיש בידם למחות (תוספות' שם ד"ה ע"י). (56) אף כי שפחה עברית אינה יכולה להיות כיראם בקטנותה, שהרי היא יוצאת לחפשי בהבאת סימני גדלות – אין שוחטין בשבילה אלא מדעתה, כיון שאין עליו לחנכה, יכולה למחות (רש"י שם). (57) משום שגם היא יכולה למחות, שהרי קיימא-לן (גיטין עז:). יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה לצרכך (רש"י, שם). (58) פסחים, שם.

ט. שחט על ידי בננו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו
ושפחתו הפגועים, והלכו ושחטו הן לעצמן -
יוצאין בשל רבן.⁵⁹

(59) ואין יוצאין בשל עצמן (פסחים, שם).

י. שחט על ידי אשתו ובנו ובתו הגדולים ועל ידי
עבדו ושפחתו העבדים, ושחטו הן לעצמן⁶⁰ - אין
לף מחוי גדול מזה, ואין יוצאין אלא בשל עצמן⁶¹.
(60) אף כי לא מיחו בפירושו. (61) פסחים, שם.

יא. האשה⁶² שהיא בבית בעלה⁶³, שחט עליה אביה
ושחט עליה בעלה⁶⁴ - תאכל משל בעלה⁶⁵. היתה
נחפזת ללכת לבית אביה ברגל הראשון הסמוך
לנישואיה בדרך כל הנחות, ושחט עליה אביה ושחט
עליה בעלה - תאכל משל אביה⁶⁶. מפאן ואילף⁶⁷ -
תאכל במקום שהיא רוצה⁶⁸. והוא שתברר לה מקום
שתרצה בשעת שחיטה⁶⁹. וכן יתום ששחטו עליו
אפוטרופסין⁷⁰ - יאכל במקום שהוא רוצה⁷¹. במה
דברים אמורים? ביתום קטן; אבל גדול⁷² - נעשה
כממנה עצמו על שני פסחים⁷³, והממנה עצמו על
שני פסחים⁷⁴ - אינו אוכל אלא מן הנשחט
ראשון⁷⁵.

(62) משנה, שם פז, א. (63) שכבר נשאה ואינה נחפזת ללכת לבית אביה (גמרא, שם). (64) ולא ביררה לעצמה בשעת שחיטה מאיזה קרבן רצונה לאכול (תוספות' שם, ד"ה האשה). (65) אף ברגל הראשון הסמוך לנישואיה, מכיון שאינה נחפזת ללכת לבית אביה. וכן פירש המאירי שם את דברי המשנה "האשה בזמן שהיא בבית בעלה ושחט עליה אביה ושחט עליה בעלה, תאכל משל בעלה", שמדובר גם ברגל הראשון הסמוך לנישואיה, ובאופן שאינה נחפזת ללכת לבית אביה. ודברי הסיפא "הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה וכו' תאכל במקום שהיא רוצה", היינו שכבר עבר הרגל הראשון הסמוך לנישואיה, ופסח זה הוא מן הרגלים שלאחר הרגל הראשון, אלא שהיא נחפזת ללכת לבית אביה, ולפיכך תאכל מאיזה שתראה, ובגמ' מקשים

"זאת חוקת הפסח" בא ללמד שדוקאו "כולה ערלה" בין בשחיטה בין בזריקה – אין הלכה כרב אשי, אע"פ שכלל הוא "הלכה כבתרא", משום שכבר נחלקו רבי יהודה בן בתירא ורבנן בסנהדרין עז, א - בכעין זה שרבי יהודה בן בתירא סובר ש"כל נפש" הוא נפש כל שהוא, וחכמים סוברים "כל הנפש", ופסק רבינו (פ"ד מהל' רוצח ה"ו) כרבנן. וכמו כן כאן "וכל ערל", היינו כולה ערלה (לחם משנה). (38) פסחים שם, לרב חסדא: "ומאי חומריה דזריקה דלא מקבע פיגול (חושב לאכול את הקרבן לאחר זמן אכילתו) אלא בזריקה", ומפרש רש"י שלא מקיים פיגול אלא בזריקה וכו' כהרצאת כשר, כך הרצאת פסול. (39) על-מנת שיתכפרו. (40) שהחושב בשעת הזריקה לשם ערלים, פוסל את הקרבן (שם, כרב חסדא). (41) זקנים או חולים. (42) ברייתא, שם עז, ב - לפי נוסחת כת"י ב' ב'דקדוקי סופרים' שם, וכן הוא בר"ח. וכן היה גם לפני ה'תוספות' למעלה סא, א - ד"ה שחטו, עיי"ש. וכן הוא ב'ירושלמי' פ"ה דפסחים ה"ב. (43) כן הנוסחא גם בכת"י תימן ובדפוס רומי. וכן הביא המאירי בפסחים סא, א (נד ע"ד מדפי הספר) בשם רבינו (וראה בהגהות 'טורי אבן', וב'אור שמח' וב'חזון איש'). ואע"פ שבברייתא שם מפורש: "אדם יוצא בו ידי חובתו", נראה שלפי רבינו היתה הנוסחא שם "ואין אדם יוצא וכו'", וכן נראה מלשון הברייתא שם: "הפסח עצמו כשר ואדם יוצא וכו'". ואינו מובן: אם כשר הוא - בוודאי שיוצאים בו, ומה בא להשמיענו? אלא על-כרחן שהנוסחא: "ואין אדם יוצא וכו'". וכעין זה מצינו בובחים מז, ב - בחטאת ששחטה לשם חולין, שכשרה ולא עלתה לבעלים לשם חובה, וכמו כן כל הזבחים שזבחו שלא לשמן - כשרים ולא עלו לבעלים לשם חובה (זבחים ב.). (44) החושב בשעת הזריקה בשביל "חולים וזקנים" שאינם יכולים לאכול כזית, אין זה פוסל את הקרבן. ומפרש רש"י (פסחים, שם) שהפסוק "איש לפי אכלו תכוסרו" (שלומדים ממנו שלא לאוכליו פסול) נאמר בשחיטה. כמו שאמרו (פסחים סא). "רבי אומר, "תכוסרו" לשון סורסי הוא, כאדם שאומר לחבירו כוס לי (שחוט לי) טלה זה". וראה עוד בזבחים ד, א.

ז. מהי⁴⁵ שהיא בריא בשעת שחיטה וחולה בשעת זריקה, או חולה בשעת שחיטה⁴⁶ ובריא בשעת זריקה - אין שוחטין⁴⁷ וזורקין עליו⁴⁸, עד שהיה בריא משעת שחיטה עד שעת זריקה⁴⁹.

(45) ברייתא, שם עז, ב. (46) שאינו יכול לאכול כזית מן הפסח (תוספתא, פסחים פ"ז). (47) כלומר, אם היה חולה בשעת שחיטה. (48) אם היה בריא בשעת שחיטה וחולה בשעת זריקה. (49) בתוספתא, שם: "בשעת שחיטה ובשעת זריקת דם".

ח. שוחט אדם⁵⁰ על ידי⁵¹ בננו ובתו הקטנים⁵² ועל ידי עבדו ושפחתו הפגועים⁵³ בין מדעתן בין שלא מדעתן⁵⁴; אבל אינו שוחט על ידי בננו ובתו הגדולים⁵⁵ ולא על ידי עבדו ושפחתו העבדים⁵⁶ ולא על ידי אשתו⁵⁷ אלא מדעתן. ואם שחטו ולא מחוי - הרי זה מדעתן⁵⁸.

מן השני, אבל ב'ירושלמי' מדובר שבדעתו לאכול משניהם גם מזה וגם מזה, ולכן יאכל רק מן הראשון ('בית זבול' ח"א סי' כג אות ג).

- 1 **יב. עבד⁷⁶ של שני שותפין⁷⁷: בזמן שמקפידין זה**
 2 **על זה שלא יגנבנו⁷⁸ - לא יאכל משל שניהן; ואם**
 3 **אינן מקפידין - ממקום שירצה יאכל⁷⁹.**

(76) כנעני, שהוא חייב במצוות כאשה (ראה פ"א ה"א, ולמעלה ה"ד) ורבו שוחט עליו שלא מדעתו, ראה למעלה ה"ח. (77) ושניהם ישחטו עליו כל אחד ואחד בנפרד. (78) בפסחים פז, א - תנן: "עבד של שני שותפין, לא יאכל משל שניהם". ומקשה הגמרא מן הברייתא, דתניא: "עבד של שני שותפין, רצה מזה אוכל, רצה מזה אוכל", ומתרת שדברי המשנה הם כשמקפידים הבעלים זה על זה. ומפרש רש"י שאינם רוצים להנות אחד מן השני, ואם העבד אוכל מאחד הקרבנות האלו, הרי שמחצית העבד השייך לבעל השני נהנה מן הבעל הראשון. ורבינו מפרש, שקפדי זה על זה "שלא יגנבנו", שכל אחד חושש שאם העבד יאכל משל השני ימשוך אליו עי"ז את לב העבד ויגנבנו (כסף-משנה). ובכת"י תימן, בכת"י אברבנאל ובדרפוס ווינציאה, חסרות המלים "שלא יגנבנו". (79) אף כי לא בירר בשעת שחיטה, שהרי בעל העבד שוחט עליו שלא מדעתו, ראה למעלה ה"ח.

- 4 **יג. מי שחציו עבד וחציו בן חורין⁸⁰ - לא יאכל**
 5 **לא משל רבו ולא משל עצמו⁸¹, עד שיעשה כלו בן**
 6 **חורין.**

(80) אם היה עבד של שני שותפין ושחררו אחד מהם, או אם היה לו ארון אחד וקיבל ממנו קצת דמיו ושחרר קצתו באלו הדמים, נחשב לחצי עבד וחצי בן חורין, אבל אם שחרר אותו הארון חציו על-ידי שטר, הרי זה אינו כלום, לפי שעיקר אצלנו המשחרר חצי עבדו לא קנה, וזהו בשטר" (רבינו בפי"מ גיטין מא. וראה בפ"ח מהל' עבדים ה"ד). (81) במשנה (פסחים פז). תנן: "מי שחציו עבד וחציו בן-חורין, לא יאכל משל רבו", ובגמרא (פח). מקשה: "משל רבו הוא דלא יאכל, אבל משל עצמו יאכל, והא תניא לא יאכל לא משלו ולא משל רבו?" ומתרת הגמרא: "לא קשיא, כאן במשנה ראשונה, וכאן במשנה אחרונה, דתנן: מי שחציו עבד וחציו בן חורין, עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, דברי ב"ה. ב"ש אומרים: תקנתם את רבו (שאינו מפסיד כלום מהראוי לו - רש"י) ואת עצמו לא תקנתם, לישא שפחה אינו יכול שכבר חציו בן חורין (שצד החירות שבעבד אסור בשפחה), לישא בת חורין אינו יכול שעדיין חציו עבד (ובת חורין אסורה לעבד), יבטל? והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה וכו', אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין, וכתב שטר על חצי דמיו", ומפרש רבינו, שהמשנה שנראה בה שהוא אוכל משל עצמו היא כמשנה ראשונה שתיקנו שעובד אצל עצמו יום אחד ואצל רבו יום אחד, תיקנו גם שיצא ידי חובת פסח ע"י שיאכל משל עצמו. והברייתא שמפורש בה שאינו אוכל לא משל רבו ולא משל עצמו, היא כמשנה

על הרישא של המשנה שברגל הראשון אוכלת משל בעלה, ובברייתא מפורש שברגל הראשון אוכלת משל אביה, ומתרת הגמ': לא קשיא, כאן (בברייתא) ברדופה (נחפזת) לילך (לבית אביה, משום כך אוכלת משל אביה), כאן (ברישא של המשנה) בשאינה רדופה (אינה נחפזת ללכת לבית אביה, משום כך אף ברגל הראשון תאכל משל בעלה, והסיפא של המשנה מיירי כמו הסיפא של הברייתא ברגלים אחרים שאינם סמוכים לנישואיה, והיא נחפזת ללכת לבית אביה, לכן תאכל מאיזה שתרצה). נמצא שיש שלשה דינים: (א) אינה נחפזת - תאכל בבית בעלה, גם ברגל הראשון הסמוך לנישואין. והיינו רישא דמתניתין, כנ"ל. (ב) נחפזת וברגל ראשון - תאכל משל אביה, והיינו רישא דברייתא. (ג) נחפזת ובשאר הרגלים - תאכל מאיזה שתרצה, והיינו סיפא דמתניתין וסיפא דברייתא. והוסיף שם ה'מאירי' "שכן נראה לנו בה דעת גדולי המחברים (= הרמב"ם)". ולפי כל הנ"ל, לא השמיט רבינו שום דין מן המשנה, ומסתלקת קושיית הכסף-משנה. (66) רישא דברייתא, שם. (67) ברגלים שאינם סמוכים לנישואיה, אבל היא נחפזת ללכת לבית אביה. (68) סיפא דמתניתין וסיפא דברייתא. (69) ואם לא גילתה דעתה בשעת שחיטה, אע"פ שגילתה דעתה אחר-כך, אינה אוכלת לא משל בעלה ולא משל אביה, לפי ש"אין ברירה" בענין של תורה (גמרא, שם), וראה להלן בהערה סט. (70) שני אפוטרופסין, וכל אחד מהם שחט את פסחו גם בשביל היתום. אפוטרופוס הוא בלשון יוון 'אבי ילדים' ('ערך'). (71) משנה, שם. ובגמרא שם פח, א - הקשו: "שמעת מינה, יש ברירה?" (כלומר, על ידי רצונו מתברר שפסח זה הוא שלו), ומתן רבי זירא: "שה לבית מכל-מקום". "כלומר, מאחר שהיתום הוא קטן, הרי הוא אצל אפוטרופוס כבני הבית, וכבר אמרו (שם פח). ששוחט אדם על בניו הקטנים שלא מדעתן" ('מאירי'). וכן הוא בפירוש ר"ח שם "שה לבית מכל-מקום, בין מדעתו בין בעל-כרחו. תניא נמי הכי (וכן גם בכת"י מינכן, אבל בגמרא שלפנינו: "תנו רבנן") שוחט אדם על ידי בנו ובתו הקטנים וכו' בין מדעתן בין שלא מדעתן". והוסיף ה'מאירי' שם: "ולא תירצו בזה מאי רוצה בשעת שחיטה, שמאחר שהוא קטן אין רצונו רצון". ולפי"ז מה שאמרו "יאכל במקום שהוא רוצה", אין זה משום שעל-ידי שרוצה הוברר הדבר שזהו הפסח שלו, שהרי "אין ברירה", ועוד שאין רצונו של הקטן רצון, אלא הרי הוא כנמנה על שני פסחים כאחד, שעל-פי הדין אינו אוכל אלא מן הראשון כדלהלן, ואעפ"כ הקילו בו להתיר לו לאכול במקום שהוא רוצה מאחר שהוא קטן. (72) שאין שוחטים עליו שלא מדעתו (ראה למעלה ה"ח). וכיון ששניהם הודיעו לו הרי הוא כנמנה על שני פסחים כדלהלן. (73) 'ירושלמי' פסחים פ"ח ה"א. (74) לאכול משניהם. (75) 'ירושלמי' שם, וה"ב: "תני ר' חייא, הנמנה על שני פסחים כאחת, אוכל מאי זה מהן שנשחט ראשון". ומה שמפורש בבבלי (פסחים פח:) שאין נמנין על שני פסחים כאחד, ואם נשחטו עליו לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני (ראה להלן פ"ג ה"א) - אין זה סותר לדברי ה'ירושלמי', כי שם בבבלי מדובר שמתכוון לאכול רק מאחד מהם, מאיזה שירצה בשעת האכילה, ולפי ש"אין ברירה", לא יאכל לא מן הראשון ולא

יום ש"ק ו' שבט ה'תש"פ

פרק עשירי

(1) יבאר האומר לעבדו לך ושחוט לך עלי את הפסח, ואם קבע גדי או טלה.

א. האומר לעבדו: צא ושחוט עלי את הפסח, אף על פי שדרך רבו לשחוט טלה בכל שנה והלך ושחט עליו גדי, או שהיה דרכו לשחוט גדי והלך ושחט עליו טלה - הרי זה יאכל ממנו; שהרי לא פירש ואמר לו שחוט לי ממין פלוני. הלך ושחט גדי וטלה² - אינו אוכל משניהן, אלא יצאו לבית השורפה; שאין נמנין על שני פסחים³. ואם היה מלך או מלכה ואמר לעבדו לשחוט עליו ושחט גדי וטלה - יאכל מן הראשון, משום שלום מלכות⁴.

(2) שרבו יאכל מאיזה מהם שיבחר. (3) כדי לאכול מאיזה מהם שירצה בשעת אכילה, לפי ש"אין ברירה" ושמא בשעת שחיטה לא הייתה דעתו על זה. (רש"י שם). אבל אם נמנה על שני פסחים כדי לאכול משניהם - אוכל מן הנשחט ראשון. (4) ומפרש רבינו שמשום שלום מלכות הקלו בה מפני שדעתם קלה לכעוס (מאירי וכסף משנה). וצריך לומר לדעת רבינו שמה שאמרו "אין ברירה" - אין זה מן התורה, אלא מגזירת חכמים, ומשום שלום מלכות לא גזור.

ב. האומר לשלוחו: צא ושחוט עלי את הפסח, וקבע לו גדי או טלה, ושכח מה אמר לו רבו - הרי זה שוחט גדי וטלה ואומר: אם גדי אמר לי - גדי שלו וטלה שלי, ואם טלה אמר לי - טלה שלו וגדי שלי. שכח השולח⁵ מה אמר לו - שניהן יצאו לבית השורפה⁶. ואם שכח השולח קדם שניצורק הדם⁷ - חייבין לעשות פסח שני⁸; שכח אחר שניצורק הדם⁹ - פטור מלעשות פסח שני¹⁰. וכן הדין באומר לעבדו: צא ושחוט עלי, וקבע לו, ושכח העבד מה אמר לו רבו. והוא שיתן לו רועה של רבו גדי וטלה ויאמר לו: שחוט שניהן, כדי שתשחוט כמו שאמר לך רבך, והרי אחד מהן שלך על מנת שלא יהיה לרבך בו פלוס¹². אם עשה הרועה כן, אחר כך יהיה אפשר לעבד להתנות כמו שבארנו¹³.

(5) אחר ששחט השניים (רש"י). בין ששכח קודם שזרק הדם ובין ששכח אחר שזרק הדם. (6) שהרי אינו ידוע איזה הוא של השולח ואיזהו של השליח, ואינם יכולים לאכלם, כי אין הפסח נאכל אלא למנויו. (7) שבשעת הזריקה לא היו שניהם ראויין לאכילה. (8) שם בגמרא מימרא של אביי: "שכח (רבו) לפני זריקה דכי איזריק דם לא הוה חזי לאכילה חייבין לעשות פסח שני". וכחכמים של ר' נתן (פסחים עח:): שאכילה (אם לא היה הקרבן ראוי לאכילה בשעת זריקה) מעכבת את כשרות הקרבן. (9) שבשעת הזריקה היו ראויים לאכילה. (10) משנה שם

אחרונה (שהלכה כמותה - פ"ח מהל' עבדים ה"ז) שביטלו את התקנה שיאכל משל עצמו כדי שזה לא יהיה גורם לעיכוב שחרורו, שאומרים לו לאדון מהר ושחרר אותו כדי שלא ימנע מן המצוה (כסף-משנה בשם רבינו אברהם, בנו של רבינו). וכעין זה כתב רבנו בעצמו בפיה"מ: "ואמרו לא יאכל משל רבו, וכמו כן לא יאכל משל עצמו, לפי כי עוד יתבאר לך כי הוא לא יניח עבד חציו בן חורין וחציו עבד (שהרי כופין אותו לשחררו), ולפיכך לא יאכל ממנו בשום פנים עד שיעשה בן חורין, ומה שאמר כאן (במשנה) לא יאכל משל רבו שיראה ממנו שהוא אוכל משל עצמו, וזה דעת האומר מניחין אדם חציו עבד וחציו בן-חורין".

יד. עד כמה נמנים⁸² על הפסח? עד שהיה בו פזית לכל אחד ואחד⁸³. ונמנין עליו ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט⁸⁴. בין שנשחט אינו יכול למשך את ידו, שהרי נשחט עליו⁸⁵. נמנו עליו וחרזו אחרים ונמנו עליו: ראשונים, שיש להם פזית - אוכלים, ופטורים מעשות פסח שני; ואחרונים, שרבו עד שלא נמצא בו פזית לכל אחד - אינן אוכלין, וחיבים לעשות פסח שני⁸⁶.

(82) כמה אנשים אפשר למנות עליו. (83) משנה, פסחים פט, א. (84) משנה, שם: "נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט. רבי שמעון אומר (מושכין ידיהן) עד שיזרוק את הדם", ופסק כחכמים. (85) בגמרא שם למדו כן ממה שכתוב (שמות יב, ד) "ואם ימעט הבית מהיות משה - מחיותיה דשה". כלומר: אם באו לימעט ולימשך - מהיות משה, יתמעטו בעוד השה החי (רש"י שם). (86) ברייתא, שם עח, ב. אבל אם נמנו כאחת ואין לכל אחד ואחד - אין אוכלין (כל בני החבורה) (תוספתא פסחים פ"ז).

טו. הממנה⁸⁷ אחרים עמו על חלקו ולא ידעו בהן בני החבורה - הרי בני החבורה רשאים לתן לו חלקו אחר שישלח⁸⁸ בעת האכילה⁸⁹, ובני החבורה אוכלין משלהן והוא אוכל חלקו עם האחרים שמנה עליו בחבורה שניה⁹⁰. וכן בני החבורה שהיה אחד מהם גרגרין⁹¹ - רשאים להוציאו מהן⁹², ונותנין לו חלקו ויאכלהו בחבורתו⁹³. ואם אינו זולל - אינן רשאים לחלק⁹⁴.

(87) שם פט, ב - במשנה. (88) שהפסח נצלה כשהוא שלם ולא נצלה כשהוא חסר אבר (תוספתא פסחים פ"ה, ולהלן פ"ה הי"א). (89) כלומר, אף-על-פי שבשעת אכילה אין מוציאין בשר הפסח מחבורה לחבורה, ראה להלן פ"ט ה"א הערה ג - מותרים הם להחלק ולאכול כל אחד ואחד לחוד, וראה להלן. (90) (מדובר כשכולם אוכלים בבית אחד, ואין שום מחיצה מפסקת ביניהם, שאם לא כן - אסור, שאין הפסח נאכל בשתי חבורות (להלן פ"ט ה"ה). וראה ב'מעשה רוקח'). (91) זולל, שאוכל הרבה. (92) פסחים, שם. (93) לעצמו, ראה למעלה. (94) שם. ראה להלן פ"ט ה"ו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. אָמַר לָהֶם זֶה שְׁלַחוּהוּ לִבְקֹשׁ פֶּסַח שְׂאֵבֶד
וּלְשַׁחֲטוֹ²⁶: אִם אֲחֵרְתִּי - שְׁחֲטוּ אֹתָם עָלַי, הֲלֹךְ
וּמִצָּא וְשַׁחֲטוּ, וְהֵם לִקְחוּ וְשַׁחֲטוּ: אִם שְׁלָחַן נִשְׁחַט
רִאשׁוֹן - הֵם אוֹכְלֵי מִשְׁלָחָם, וְהוּא אוֹכֵל עִמָּהֶם,
וְהַשְּׂנִי יִשְׂרָף; וְאִם שְׁלֹו נִשְׁחַט רִאשׁוֹן - הוּא אוֹכֵל
מִשְׁלֹו, וְהֵן אוֹכְלֵי מִשְׁלָחָן²⁷. אֵין יָדוּעַ אִי זֶה מֶהֱן
נִשְׁחַט רִאשׁוֹן אוֹ שְׁשַׁחֲטוּ שְׂנִיָּהֶם בְּאַחֲד²⁸ - הֵן
אוֹכְלֵי מִשְׁלָחָן, וְהוּא אֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶן²⁹, וְשְׁלֹו יֵצֵא
לְבֵית הַשְּׂרָפָה³⁰, וּפְטוּר מִלְעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׂנִי.

(26) לא שאמרו לו שישחוט בשבילם אלא רק שיחפש את הפסח וכשימצאו יביאו אליהם והם ישחטוהו (כסף משנה). (27) שהם לא אמרו לו שישחוט להם. ונמצא שמשכו ידם מהקרבן שלו. (28) שאי אפשר לצמצם ואחד מהם נשחט תחילה. (29) כי שמא שלו נשחט ראשון ולא נמנה כלל על שלהן. (30) שמא שלהם נשחט ראשון והוא נמנה עמהם, ושלו הוא פסח שאין לו בעלים, שהוא לשריפה.

ו. אָבֵד לָהֶן פֶּסַחָם, וְאָבֵד לוֹ פֶּסַחוֹ, וְאָמַר לָהֶן: צֵאוּ וּבִקְשׁוּ וְשַׁחֲטוּ עָלַי³¹, וְאָמְרוּ לוֹ: צֵא וּבִקְשׁוּ וְשַׁחֲטוּ עָלֵינוּ, וְהֲלֹךְ וּמִצָּא וְשַׁחֲטוּ, וּמִצָּאוּ הֵם וְשַׁחֲטוּ - כָּלֶם אוֹכְלֵי מִן הָרִאשׁוֹן³², וְהַשְּׂנִי יִשְׂרָף³³. וְאִם אֵין יָדוּעַ אִי זֶה נִשְׁחַט תַּחֲלָה אוֹ שְׁשַׁחֲטוּ שְׂנִיָּהֶן בְּאַחֲד³⁴ - שְׂנִיָּהֶן יִשְׂרָפוּ³⁵, וּפְטוּרִין מִלְעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׂנִי. הֲלֹךְ הוּא לִבְקֹשׁ וְהִלְכוּ הֵם לִבְקֹשׁ וְלֹא אָמְרוּ זֶה לָזֶה כָּלוּם, אָף עַל פִּי שְׂהִיָּה כָּלֶם שִׁישְׁחֲטוּ כָּל אֶחָד מֵהֶן עַל חֲבֵרוֹ, אוֹ שְׂהִיָּה שֶׁם רְמִיזוֹת וּדְבָרִים שְׂאֵמֵדֵן הַדַּעַת בֵּהֶן שֶׁכָּל אֶחָד שִׁמִּצָּא וְשַׁחֲטוּ עַל חֲבֵרוֹ³⁶, הוֹאִיל וְלֹא פָּרְשׁוּ וְלֹא אָמְרוּ זֶה לָזֶה כָּלוּם - אֵינֶן אֲחֵרָאִין זֶה לָזֶה³⁷.

(31) חפשו את הפסח שאבד לכם ושחטו אותו גם בשבילי. (32) שהרי כולם נמנו עליי, ומשנשחט אין למשוך את ידיהם ממנו. (33) כדין פסח שאין לו בעלים. (34) שוודאי אחד מהם נשחט תחילה. (35) משום שלא ידוע איזה מהם הוא שנמנו עליי. (36) במשנה שם: "לא אמר להן ולא אמרו לו", ומפרש רבינו שהיו שם רמזיות, שאם לא כן, הדבר פשוט ואין למשנה להשמיע לנו זאת (כסף משנה). (37) ואין להם לחשוש איזה מהן נשחט ראשון, אלא זה אוכל משלו אף אם שלהן נשחט ראשון, וכן הם אוכלים משלהם, אף אם שלו נשחט ראשון (רש"י שם).

ז. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁנִּתְעַרְבוּ פֶּסַחֵיהֶן קָדָם שִׁישְׁחֲטוּ³⁸
- חֲבוּרָה זוֹ לֹקְחִין כֶּבֶשׂ אֶחָד מִן הַתַּעֲרֹבוֹת
וְהַשְּׂנִיָּה לֹקְחִין הַשְּׂנִי, וְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה זוֹ בָּא
אֶצְלֵ אֶלּוּ³⁹ וְאֶחָד מִבְּנֵי שְׂנִיָּה בָּא אֶצְלֵ הָרִאשׁוֹנָה,
וְכָל חֲבוּרָה מֵהֶן אוֹמֶרֶת לָזֶה הָאֶחָד שֶׁבָּא אֶצְלָם:
אִם שְׁלָנוּ הוּא הַפֶּסַח הַזֶּה - יִדְּרֵךְ מְשׁוּכּוֹת מִשְׁלָחָן
וְנִמְנָתָה עַל שְׁלָנוּ, וְאִם שְׁלָךְ הוּא הַפֶּסַח הַזֶּה - יִדְּרֵנוּ
מְשׁוּכּוֹת מִשְׁלָנוּ וְנִמְנָנוּ עַל שְׁלָךְ. וְכֵן חֲמֵשׁ חֲבוּרוֹת

ומימרא של אביי בגמרא: "פטורין מלעשות פסח שני - ששכח אחר זריקה דבעידנא (בשעה) דאזיריק דם הוה חזי לאכילה". ואף לרבנן הסוברים "אכילה מעכבת", אין זה אלא באופן שאינו ראוי לאכילה בשעת זריקה. וראה להם משנה להלן הלכה ד. והוא הדין שפטורים מלעשות פסח אחר אם יש עוד שהות בי"ד בניסן. (11) כלומר, עבד כנעני. (12) שאם לא אמר לו כן, הרי מה שקנה עבד כנעני קנה רבו (גמרא שם). וכוונת רבינו שאמר לו בלשון המועיל שלא יקנה רבו, כגון שאמר לו: על מנת שתאכל אתה הפסח. (13) ששוחט גדי וטלה ואומר: אם גדי אמר לי - גדי שלו וטלה שלי, ואם טלה אמר לי - טלה שלו וגדי שלי.

ג. בְּנֵי חֲבוּרָה שְׂאֵמְרוּ לְאֶחָד: צֵא וְשַׁחֲטוּ לָנוּ אֶת הַפֶּסַח, וְאָמַר הוּא לָהֶן: וְאֹתָם שְׁחֲטוּ עָלַי, וְשַׁחֲטוּ הֵם וְשַׁחֲטוּ הוּא - כָּלֶם אוֹכְלֵי מִזֶּה שֶׁנִּשְׁחַט רִאשׁוֹן, וְהָאֲחֵרִין יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרָפָה¹⁴.

(14) דברים פשוטים הם, ונלמדים ממה שמתבאר בהלכות שבסמוך (כסף משנה).

ד. חֲבוּרָה שְׂאֵבֶד פֶּסַחָהּ, וְאָמְרוּ לְאֶחָד¹⁵: צֵא וּבִקְשׁוּ¹⁶ וְשַׁחֲטוּ עָלֵינוּ¹⁷, הֲלֹךְ וּמִצָּא פֶּסַח שְׂאֵבֶד וְשַׁחֲטוּ, וְהֵם לִקְחוּ פֶּסַח אֲחֵר וְשַׁחֲטוּהוּ: אִם שְׁלֹו נִשְׁחַט רִאשׁוֹן - הוּא אוֹכֵל מִשְׁלֹו, וְהֵן אוֹכְלֵי עִמּוֹ, וְהַשְּׂנִי יִשְׂרָף¹⁸; וְאִם שְׁלָחַן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן - הֵן אוֹכְלֵי מִשְׁלָחָן¹⁹, וְהוּא אוֹכֵל מִשְׁלֹו²⁰. אֵין יָדוּעַ אִי זֶה מֵהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן אוֹ שְׁשַׁחֲטוּ שְׂנִיָּהֶן בְּאַחֲת²¹ - הוּא אוֹכֵל מִשְׁלֹו²², וְהֵן אֵינֶן אוֹכְלֵי עִמּוֹ²³, וְשְׁלָחַן יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרָפָה²⁴, וּפְטוּרִין מִלְעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׂנִי²⁵.

(15) מבני חבורתם (רש"י בקידושין מא:). (16) חפש את הפסח האבוד. (17) כלומר: כשתמצאנו, תשחטנו בשבילנו. (18) כיוון שאמרו לו שחטו עלינו, הרי נמנו על הקרבן הזה וכיוון שנשחט כבר אין יכולין למשוך את ידיהן מן הקרבן, ומשום כך השני ישרף שהוא פסח בלא בעלים, ראה רש"י שם. (19) שהרי משכו ידיהם מן הקרבן האבוד לפני שנשחט. (20) שהרי הוא לא נמנה איתם על הקרבן השני. (21) שאי אפשר לצמצם ואחד מהם נשחט תחילה. (22) שהרי הוא אוכל משלו בכל אופן. (23) שמא שלהם נשחט ראשון, ונמצא שמשכו ידם מזה ששחט השליח ואסורים לאכלו, כי הפסח אינו נאכל אלא למנוייו. (24) שמא שלו נשחט ראשון והם נמנו על שלו ולא על שלהן, ודין פסח שאין לו בעלים - בשריפה. (25) [ובדברי רבינו יש לומר שסמך על מה שכתב למעלה בהלכה ב, שרק אם שכח לאחר הזריקה פטור מלעשות פסח שני, כמו כן כאן מה שאמר "אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון או ששחטו שניהן כאחת" אין הכוונה שבעת זריקה לא ידעו, אלא שידעו ולבסוף נשכח ושוב לא ידעו, באופן שבני החבורה אינם יכולים לאכול לא משלו ולא משלהם. ומכיוון שבעת הזריקה היה ידוע - פטורים הם מלעשות פסח שני].

פֶּלֶן עַל פֶּסַח אֶחָד⁵⁴ - נִמְצָא נִשְׁחַט שְׁלֹא לְמַחֲבֵיב⁵⁵,
וְזֶה כְּמִי שֶׁנִּשְׁחַט שְׁלֹא לְמַנְוִייוֹ⁵⁶. וְאִם הִתְנָה כָּל
אֶחָד מֵהֶן וְאָמַר: אִם אֵינוֹ פֶּסַח יִהְיֶה שְׁלָמִים - דָּם
הַפֶּסַח בְּשִׁפְכָה וְדָם הַשְּׁלָמִים בְּזִרְיָקָה, וְהִתְנַחֵן
בְּזִרְיָקָה אֵל יִתְּנֵם בְּשִׁפְכָה לְכַתְחֻלָּה⁵⁷. לְפִיכָף
פְּטוּרִין מִפֶּסַח שְׁנִי.

(47) ברייתא שם פח: ונקט חמישה והוא הדין לפחות וליותר.
(48) היא אחד מן המומין הפוסלים בקרבן. (49) שכל אחד
ואחד מהם בספק, שמא הוא הבעל-מום. (50) וכל זה
כששינוי מן הסדר, והפשיטו את עורותיהן לפני ששפכו את
הדם על יסוד המזבח, שהרי הסדר הוא ש"אחר ששופכים
דמו מפשיטין אותו". (51) שהרי בשעת זריקה לא היו
הקרבנות ראויין לאכילה מצד ספק בעל מום, ונמצא שכולם
פסולים. (52) שהרי ארבעת הקרבנות היו ראויין לאכילה
בשעת הזריקה, ורק אחד הוא פסול, ואין לחייב כולם מספק.
(53) ואין מביאין חולין לעזרה (קדושין נו:), משום שנאמר
(דברים יב, כא) "וזבחת מבקרך ומצאנך וכו' בשעריך" (רש"י
שם). (54) ואין מביא על ידי כך חולין בעזרה שהרי אחד
מהם בוודאי מחוייב בקרבן הפסח. (55) שהרי מן הדין
כולם פטורים. (56) וראה למעלה פרק ב הלכה א ש"אין
שוחטין את הפסח אלא למנוייו". (57) אף על פי שבדיעבד
יצא.

פרק רביעי

(1) יבאר פסח הנשחט במחשבת שינוי השם והשוחט על בני
חבורה, ואמר: הפסח ששחטתי שלא לשמו היה.

א. כְּכֵר נִתְבָּאָר בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין², שֶׁהַפֶּסַח
אֵינוֹ נִשְׁחַט³ אֶלָּא לְשֵׁם פֶּסַח וּלְשֵׁם בְּעָלִיו⁴; וְאִם
שִׁחַטוֹ בְּמַחֲשַׁבַת שְׁנֵי הַשָּׁם⁵ - פְּסוּל⁶. הַשּׁוֹחֵט⁷ אֶת
הַפֶּסַח עַל בְּנֵי חֲבוּרָה, וְאָמַר לָהֶם לְאַחֵר זְמַן⁸: אוֹתוֹ
הַפֶּסַח שֶׁשִּׁחַטְתִּי עֲלֵיכֶם - שְׁלֹא לְשִׁמּוֹ שְׁחַטְתִּיו, אִם
הָיָה נֶאֱמָן לָהֶן - סוֹמְכִין עַל דְּבָרָיו⁹, וְאִם לֹא -
שׁוֹרֵת הַדִּין¹⁰ שְׁאֵינוֹ נֶאֱמָן. וְהַרְוָעָה לְהַחֲמִיר עַל
עֲצָמוֹ¹¹ - הֲרִי זֶה מְשַׁבַּח, וְיִבְיֵא פֶסַח שְׁנִי¹².

(2) פט"ו הלכות א, ג, יא. (3) וכמו כן קבלת הדם והולכתו
וזריקתו, ראה שם. (4) שנאמר (דברים טז, א) "שמור את
חודש האביב ועשית פסח" - שיהיו כל עשיותיו לשם פסח,
הרי שינוי קודש (=שעשאו לשם קרבן אחר). ועוד נאמר
(שמות יב, כז) "ואמרתם זבח פסח הוא", שתהא זביחה
לשם פסח, אם אינו ענין לשינוי קודש, תנהו ענין לשינוי
בעלים (זבחים ז:). (5) שלא לשם פסח או שלא לשם
בעליו, ראה פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א.
(6) משנה בזבחים ב. ופט"ו שם הלכות ג"א. (7) תוספתא
תרומות פ"ב ופסחים פ"ג, בשינוי לשון קצת. ובמאירי
לגיטין נד: (עמוד 224) הביא כלשון רבינו, מכאן עד סוף
ההלכה, בשם ברייתא בפסחים. (8) בתוספתא שם ושם
ליתא, אבל כן הוא במאירי שם בלשון הברייתא. והוא
לדעת אב"י בגיטין שם שכל שבידו, נאמן. ואם אינו בידו,
אינו נאמן. וכן כתב רבינו בפ"ט מהלכות פסולי המוקדשין

שֶׁל חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה⁴⁰ בְּנֵי אָדָם, או עֶשֶׂר חֲבוּרוֹת שֶׁל
עֶשְׂרֵה עֶשְׂרֵה - מוֹשְׁכִין לָהֶן אֶחָד מִכָּל חֲבוּרָה
לְחֲבוּרָה הָאֲחֵרָה⁴¹, וְכָף הֵם מִתְּנִים וְאוֹמְרִים⁴², וְאַחֵר
כָּף שׁוֹחֲטִין.

(38) והיינו מפני שאז אפשר עדיין למשוך ידיהם מן הפסח.
ומכיוון שאין הפסח נאכל אלא למנוייו, ואלו אינם יודעים על
איזה נמנו, לכן עושים כדלהלן. (39) במשנה שם. והוצרך
לכך משום שכתוב (שמות יב, ד) "ואם ימעט הבית משה",
ומזה למד ר' יהודה (פסחים צט.) "שמתמעטין והולכין
(אנשי חבורה מושכין את ידיהן מן הקרבן) ובלבד שיהיה
אחד מבני החבורה קיים (נשאר)". (40) בגמרא פסחים שם
אמרו ש"חמשה חמשה" דווקא הוא, אבל של חמשה
וארבעה לא, שהרי אם יתפזרו הארבעה אלו לארבע חבורות,
יישאר הפסח החמישי בלי אף אחד מבני החבורה שלו.
(41) כלומר, שכל חמשת האנשים שבכל חבורה וחבורה
מתפזרים לחמשת הפסחים, באופן שלא יישאר אף פסח אחד
שלא יהיה בו אחד מבני החבורה הראשונים. (42) הארבעה
שבחבורה החדשה לחמישי: אם שלך הוא פסח זה ידי
ארבעתנו משוכות מארבעת הפסחים שלנו בכל מקום שהם
ואנו נמנים עמך, וכן הן חוזרין ואומרים לשני וכן הארבעה
לכל אחד שבחבורה וכן כל חבורה וחבורה (רש"י שם).

ח. שְׁנֵים שְׁנַתְעָרְבוּ פִּסְחֵיהֶן - זֶה לֹאֲכֵחַ פֶּסַח אֶחָד
מִן הַתְּעָרֻבוֹת וְזֶה לֹאֲכֵחַ לוֹ אֶחָד, וְזֶה מִמְּנָה עַל
פֶּסַחוֹ אֶחָד מִן הַשּׁוֹק וְהָאֲחֵר מִמְּנָה עִמּוֹ אֶחָד מִן
הַשּׁוֹק⁴³, כְּדִי שִׁיְהִיו שְׁנֵי חֲבוּרוֹת, וְאַחֵר כָּף יָבֹא
אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם אֶצֶל אֶלוֹ וְיָבֹא אֶחָד מֵאֵלוֹ אֶצֶל
הָאֲחֵר⁴⁴, וּמִתְּנָה כָּל אֶחָד עִם חֲבֵרוֹ שֶׁבֹא אֶצֶלוֹ
מִחֲבוּרָה שְׁנִיָּה וְאוֹמַר: אִם שְׁלִי הוּא פֶסַח זֶה - יִדִּיךָ
מִשּׁוֹכוֹת מִשְׁלֶךְ וְנִמְנִית עַל שְׁלִי⁴⁵, וְאִם שְׁלֶךְ הוּא -
יִדִּי מִשּׁוֹכָה מִפֶּסַח שְׁלִי וְנִמְנִיתִי עַל שְׁלֶךְ. וְנִמְצָא
שְׁלֹא הִפְסִידוּ כָּלֵהם⁴⁶.

(43) שאם לא כן, לא יוכל להתנות אחד עם השני ולומר לו
אם שלך הוא הפסח הזה אני מושך ידי משלי כי על ידי כך
הוא מניח את פסחו בלא בעלים, ולמנות עצמו על של חבירו
וחבירו על שלו לפני שימשכו את ידיהן משלהן אי אפשר,
לפי שאין נמנים על שני פסחים כאחד (רש"י שם).
(44) משמע שאפילו שני המנויין הראשונים יכולים ללכת כל
אחד לפסח של השני ולהשאיר על פסחם את זה שמינו מן
השוק. (45) אבל לא יאמר להיפך: נמנית על שלי וידיך
משוכות משלך, שכל זמן שלא משך ידו משלו, אינו יכול
להימנות על פסח אחר, שאין נמנים על שני פסחים כאחד.
(46) שאף אחד מן הקרבנות אינו יוצא לבית השריפה.

ט. חֲמִשָּׁה⁴⁷ שְׁנַתְעָרְבוּ עוֹרוֹת פִּסְחֵיהֶן וְנִמְצָאָת
נִפְלֵת⁴⁸ בְּעוֹר אֶחָד מֵהֶן - כָּלָם יָצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרִפָּה⁴⁹.
וְאִם נִתְעָרְבוּ קֳדָם זְרִיקַת הַדָּם⁵⁰ - חֲיִבִּין בְּפֶסַח
שְׁנִי⁵¹; וְנִתְעָרְבוּ אַחֵר זְרִיקָה - פְּטוּרִין מִלְּעֲשׂוֹת פֶּסַח
שְׁנִי⁵². שְׁאִם הִקְרִיבוּ פֶסַח שְׁנִי - נִמְצָא זֶה שֶׁקָּרַב
בְּרִאשׁוֹן קָרְבָּן כְּשֶׁר מְבִיא חֲלִין לְעֹזְרָה⁵³. וְאִם נִמְנוּ

אדם מכירה אפילו בסוף העולם, ולא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד, אבל הרוג לא, שהרי יודע בו זה שהרגו" (פ"ו מהלכות נזירות הלכה יח). (25) פ"ד הלכה ו. ושם כתב רבינו שאף אם נודע לו שהוא טמא טומאת התהום קודם שיזרוק הדם, וזרק אח"כ את הדם - הורצה, שהציץ מרצה על טומאת התהום אע"פ שהוא מזיד.

ג. הפסח שיצא מירושלים²⁶ או שנטמא בארבעה עשר - ישרף מיד²⁷. נטמא הפעלים או מתו²⁸ או משכו את ידיהם²⁹, אפלו נטמאו או מתו קדם זריקת הדם³⁰ - מניחין אותו עד שתעבר צורתו³¹ ואחר כך ישרף. זה הפלל³²; כל שפסולו בגופו³³ - ישרף מיד³⁴; בדם או בפעלים³⁵ - תעבר צורתו ואחר כך ישרף. לפיכך, אם שחטו אחר שנודע שמשכו הפעלים את ידיהם או מתו או נטמאו ונדחו לפסח שני - הרי זה ישרף מיד³⁶. במה דברים אמורים שישרף אם נטמאו הפעלים? כשנטמאו כל בני החבורה; אבל אם נטמאו מקצתן - זכו הטהורים בחלקם של טמאים³⁷. אף על פי שנטמאו מקצתן אחר שהתחילו לאכל³⁸ - זכו הטהורים שעדיין לא התחילו³⁹. אבל אם התחילו כלן ונטמאו מקצתן - לא זכו הטהורים בחלקן של טמאים; אלא הטהורים אוכלין חלקם, וחלק הטמאים ישרף⁴⁰. והוא הדין אם מתו מקצתן⁴¹. נטמא שלם⁴² או רבוי⁴³ - שורפים אותו לפני הכירה⁴⁴. בפני הפל, כדי לביישן עד שיזהרו⁴⁵. ושורפין אותו מעצי המערקה⁴⁶, כדי שלא יחשדו אותן ויאמרו מעצי המערקה גנבו⁴⁷. לפיכך, אם ישרפוהו בקש ובקנים⁴⁸ ורצו לשרף משל עצמן - שורפין⁴⁹. נטמא מעוטו⁵⁰ וכן הנותר⁵¹ - שורפין אותו בחצרותיהן⁵². מעצי עצמן⁵³, אבל לא מעצי המערקה, שלא ישארו מהן אצלם וימעלו⁵⁴. בהן⁵⁴.

(26) משנה בפסחים פב. "הפסח שיצא או שנטמא ישרף מיד", ומפרש רבינו בפיה"מ "שיצא מן הבית שנאכל בו", וחזר בו רבינו כאן והעתיק "שיצא מירושלים", שהרי המדובר כשיצא ביום ארבעה עשר, כמו שכתב רבינו: "שיצא וכו' שנטמא בארבעה עשר", וכן מוכח מזה שאמרו "ישרף מיד". ואילו בליל חמשה עשר, אסור לשרוף, שאין שורפין קדשים ביום טוב (פ"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ה). ואם כן, על-כרחינו שיצא מירושלים, שאילו יציאה מחבורתו אינה אסורה אלא בליל חמשה עשר, כמו שנראה מדבריו להלן פ"ט הלכה א. ועיין שם הערה ג. ועיין 'תוספות יום טוב' ותפארת ישראל. (27) ואינו צריך עיבור צורה (ראה להלן), משום שהפסול הוא בגוף הבשר. (28) משנה שם, וכחכמים של ר' יוחנן בן ברוקא. והמדובר כשנטמאו או מתו לפני שחיטה, שלא נודע על זה אלא לאחר שחיטה, ראה להלן. (29) לפני שנשחט, שהרי לאחר שנשחט אינם יכולים למשוך את ידיהם, ראה למעלה פ"ב הלכה יד, אלא שלא נודע עד לאחר שנשחט, שמשכו ידיהם

הלכה טו: "היה מקריב עמו בזבחים ואמר לו נתפלגו - נאמן; וזבחים שהקרבתי לך באותו היום נתפלגו - אם היה נאמן לו סומך על דבריו וכו'". [ומה שכתב בפ"ג מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ח: "היה עושה עמו בטהרות, ולאחר זמן מצאו ואמר לו בשעה שפגע בו, טהרות שעשיתי עמך נטמאו, הרי זה נאמן" - היינו אם הוא נאמן לו, וכמו שכתב כאן ובהלכות פסולי המוקדשין שם. ועיין בכסף-משנה שם]. (9) קידושין טו. בההוא סמיא שאמר לו עד אחד: אשתו זינתה, ובהא שאל את מר שמואל, ואמר לו מר שמואל אם הוא נאמן לו - יגרשנה. וכן כתב רבינו בהלכות פסולי המוקדשין שם. (10) "כלומר, הדין נותן" (רש"י גיטין שם). (11) ולעשות לפנים משורת הדין. (12) כן בלשון הברייתא במאירי שם. והראב"ד כתב: "אין כאן שבח, שאם היה פטור אינו יכול להביא פסחו נדבה על תנאי שלמים", רוצה לומר, כמו שכתב רבינו בסוף פרק ג, שהניתנין בזריקה אל יתנם בשפיכה לכתחילה. והלחם משנה מתרץ שרק בחמשה אמרו כן למעלה, שאינו בדין שכולם יעברו על איסור לכתחילה כדי לזכות לאחד שחייב בפסח, אבל כאן הוא עצמו חייב בספק והוא עצמו יעבור על איסור לכתחילה כדי להקריב קרבן פסח.

ב. בשר הפסח שנטמא ונודע לו קדם זריקה, אף על פי שהאמורין טהורין - לא יזרק את הדם¹³; שאין הפסח בא אלא לאכילה¹⁴. ואם זרק - לא הרצה¹⁵. ואם לא נודע לו עד שזזרק הדם - הרצה¹⁶; שהציץ מרצה¹⁷ על שגגת הבשר שנטמא, ואינו מרצה על הזדון¹⁸. נטמאו מקצת האיברים - שורף את הטמאים ואוכל את הטהורים¹⁹. נטמאו האמורים והבשר קיים - זזרק את הדם והבשר נאכל לערב²⁰. נטמאו הפעלים אחר שששחט²¹ - לא יזרק את הדם. ואם זרק - לא הרצה²². לפיכך חייבין בפסח שני. שאין הציץ מרצה על טמאת הגוף²³. אלא אם נטמא בטמאת התהום²⁴, כמו שבארנו בהלכות ביאת המוקדש²⁵.

(13) משנה בפסחים עח: כחכמים של רבי נתן שאכילה מעכבת. וראה למעלה פרק ג הלכה ב. (14) וכיון שנטמא הבשר ואינו ראוי לאכילה - אינו זורק את הדם. (15) וחייב לעשות פסח שני. (16) ופטור מלעשות פסח שני. (17) פסחים פ: במשנה. (18) כדברי רבינו בגמרא שם. (19) בתוספתא פסחים פרק ו: נטמאו חלבים והבשר קיים, אם יש כזית לכל אחד ואחד, יזרוק. ואם לאו, לא יזרוק. ומשמע לו לרבינו דבנטמא קצת הבשר עסקינן, מדקתני אם יש כזית לכל אחד ואחד (כסף-משנה). (20) במשנה שם עח: "נטמא החלב והבשר קיים, זורק את הדם". (21) שאם נטמאו לפני שנשחט - אין שוחטים עליו, ראה להלן פ"ה הלכה א, ופ"ו הלכה א. (22) כלומר, אף אם לא נודע עד שזזרק הדם. (23) שם פ: במשנה. (24) מת שלא ידעו עליו, ורק אחר שנטמא נודע שיש שם מת (ברייתא בפסחים פא:). ובמשנה שם: "נטמא טומאת התהום, הציץ מרצה". ואיזוהי טומאת התהום? כל שאין

לפני השחיטה. וכל אלה כשלא נודע שנטמאו, שמתו ושמשכו ידם על לאחר זריקה, וראה להלן. (30) שם פב: כרב יוסף לפי הלשון השניה, ואליבא דחכמים של ר' יוחנן בן ברוקא, שאפילו לפני זריקה אין זה פסול הגוף אלא פסול בעלים. (31) מניח את הבשר עד שיסיר, או משאירו לילה אחד ונפסל בלינה. אחרת - אין לשפרו, משום בזיון קדשים. (32) פסחים עג: (33) כגון שנטמא הבשר. (34) ואין צריך להניח עד שתעובר צורתו, משום שהבשר נפסל ואין זה מבזה קדשים. (35) שנטמא הדם או נטמאו הבעלים. (36) שזה נחשב פסול בגוף הקרבן (כסף-משנה). ואף-על-פי שבפסחים עג: נראה מפורש, שאף אם לא נודע אלא לאחר שחיטה, ישרף מיד - סמך רבינו על דברי הירושלמי פסחים סוף פרק ו, שנראה משם, שאם לא נודע אלא אחר שחיטה - אין זה פסול הגוף (אור שמח). ונעייין בספר "הר המוריה" להלן פ"ב, מהלכות שגגות הלכה י. (37) תוספתא פסחים פ"ז, וירושלמי שם סוף פרק ז. (38) כלומר, הטמאים התחילו לאכול (ירושלמי שם). (39) וכלומר, הטהורים עדיין לא התחילו. ובירושלמי שם מפורש, שכל-שכן אם התחילו הטהורים ולא התחילו הטמאים, שזכו הטהורים בחלקם של הטמאים. והמאירי שם פא: (עמ' 130) כתב "אם לא התחילו הטהורים עדיין לאכול, לא זכו הטהורים בחלק הטמאים וכו' וכן היא בתלמוד המערב". ונראה שיש לתקן דבריו: "אם לא התחילו הטהורים עדיין לאכול [זכו בחלק הטמאים, אבל אם התחילו לאכול] - לא זכו הטהורים בחלק הטמאים וכו'", שהכל תלוי באכילת הטהורים. וכן הוא ברמב"ם כ"י תימן להלן בסמוך: "אבל אם התחילו ונטמאו קצתן וכו'", ותיבת "כולן" חסרה. ולפי זה, הכל תלוי באכילת הטהורים כנ"ל. וכן מוכח מזה שרבינו השמיט ולא כתב למעלה דין התחילו הטהורים, אבל הלא בירושלמי שלפנינו מפורש להיפך כנ"ל, וראה עוד להלן. (40) [שכיון שהתחילו כולם לאכול - נקבעה חבורתם (ראה להלן פ"ט הלכה א והערה ג, ולמעלה הערה כה, ובפ"ב הלכה טו הערה פז) וכיון שנטמאו מקצתם שאינם יכולים עוד להצטרף, נתפרדה החבילה, והרי הם מעתה כשתי חבורות, ואסור לטהורים לאכול מחלקם של הטמאים, לפי ש"אינו אוכל אלא בחבורה אחת" (להלן פ"ט הלכה א), אבל אם לא התחילו כולם לאכול, זכו הטהורים בחלקם של טמאים, שהם קובעים חבורתם במקומם. וכן נראה קצת בירושלמי שם שסמכו לדין הנ"ל ענין של שתי חבורות. (41) תוספתא שם: "בני חבורה שמתו מקצתן או נטמאו מקצתן, השאר אוכלין ואין חוששין". (42) פירוש, כל הקרבן. (43) רוב הקרבן, ויש כאן פשיעת בעלים, לפיכך שורפין אותו לפני הבירה. (44) משנה בפסחים פא: וכל המקדש כולו נקרא בירה (רש"י שם), ויש שם הרבה אנשים. (45) גמרא שם: "מאי טעמא, א"ר יוסי בר חנינא כרי לביישן", כרי שישמרו להבא ולא יבואו לידי טומאה" (פירוש המשניות שם). (46) משנה שם. והם עצי הקדש, שהוקדשו לשריפת קרבנות על המזבח, והתירו חכמים לעשות כן, כי כן הוא תנאי ב"ד מתחילה כשהקדישו את העצים, שישתמשו בהם גם לשם שריפת פסח שנטמא (תוס' שם ד"ה נטמא). (47) כרבא, ולא כרב יוסף שאמר "שלא

לבייש את מי שאין לו [עצים]" (שם פב). ופירושו של דבר: אם נצריכהו לשרוף במקדש בעצים שלו, - כשישארו לו עצים ויקחם לביתו, יחשדו בו הרואים שמעצי המערכה גנב. (48) שאין בהם חשד, שהרי "אינם ראויים למערכה, כדתנן בתמיד (כט). באלו היו רגילים במורביות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן" (רבינו חננאל שם). ויש שכתבו שהם פסולים למערכה (מאירי), וכן נראה מלשון הגמרא בפסחים שם "דאייתי קני וחרייתא דלא חזי למערכה", ועייין רש"י שם. (49) שם בגמרא: "מאי בינייהו (בין טעמו של רב יוסף לבין טעמו של רבא)? איכא בינייהו דאייתי קני וחרייתא (שהביא קנים וענפי דקל) דלא חזי למערכה". לטעם של "חשד" - מותר, שאין חשד. ולטעם "שלא לבייש את מי שאין לו" - אסור, שהרי גם בקש ובקנים יש בושה למי שאין לו, ורבינו פסק כרבא שהטעם הוא משום "חשד". משום כך מותר לשרוף בקש וקנים של עצמן. (50) של הקרבן, ואין כאן פשיעה כל-כך (מאירי). (51) מן הקרבן. (52) כיון שלא פשעו, אין לביישן לשרוף בבירה בפני קהל רב. (53) שבחצרותיהן אין חשד שיאמרו שגנבו מעצי המערכה. וגם זה במשנה שם. (54) שם פב. "דילמא פיישן מינייהו, ואתי בהו לידי תקלה".

- 1 ד. המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים⁵⁵ -
- 2 ירעה עד שיפול בו מום, וימכר ויביא בדמיו פסח.
- 3 ואם לא נפל בו מום עד שהקריב פסחו - יביא
- 4 בדמיו שלמים⁵⁶.

(55) והרי "אין שוחטין אלא מן הכבשים ומן העזים בלבד, זכר בן שנה" (למעלה פ"א הלכה א). (56) משנה בפסחים צז: "המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים, ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה לשלמים", ובתוס' ד"ה המפריש, וז"ל: אומר ר"ת דהא דקתני ויביא בדמיה שלמים, היינו בשנשתיירה אחר הפסח, אבל קודם הפסח יביא בדמיה פסח, וכן מפורש בברייתא תמורה יט. וראה בלח"מ כאן שמקשה על רבינו שפסק בפ"ג מהלכות פסולי המקודשין הלכה כג, ובפס"י מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד שאין בעלי חיים נדחים (היינו, שאין אומרים שבהמה שנדחתה בחיים לקרבן שהיא לא ראויה לו, שתידחה גם לקרבן שהיא כן ראויה לו. לדוגמא, בהמת נקבה שהופרשה לפסח, שהיא לא ראויה לזה, אין אומרים שמשום כך לא יקריבו אותה קרבן שלמים שהיא ראויה לזה) הי' לו לפסוק כאן לענין נקבה שהפרישה לפסח שהיא עצמה תיקרב שלמים, ולמה פוסק שיביא בדמיו שלמים. וראה מה שתיירן שם, ובתוספות יו"ט פסחים פ"ט מ"ז בביאור דברי הרמב"ם.

- 5 ה. הפריש⁵⁷ פסחו ונתת⁵⁸ - לא יביאנו בנז אחריו
- 6 לשם הפסח⁵⁹, אלא לשם שלמים⁶⁰. ואם היה ממנה
- 7 עם אביו עליו - יביאנו לשם פסח⁶¹. במה דברים
- 8 אמורים?⁶² פשימת אביו אחר חצות ארבעה עשר⁶³;
- 9 אבל קדם חצות - הרי זה נדחה לפסח שני, מפני
- 10 שהוא אונן, כמו שיתבאר⁶⁴, ויביא פסחו זה בשני⁶⁵.

(57) משנה בפסחים צא. (58) ואין עליו מנויים אחרים

שלמים". שכיון שנמצא לאחר שחיטה - לא קבעתו שעת השחיטה בשם פסח ואינו דחוי. (69) שאמר: זו תמורת זו, שדין הוא שהתמורה אף היא קודש. (70) שם במשנה, "אחר שחיטת הפסח, קרב שלמים וכן תמורתו". (71) בהתחלת הלכה זו. (72) אף-על-פי שסובר רבינו "אין בעלי חיים נדחים" - כיון שאין לשני קדושה אחת בלבד אלא ראוי להקריבו פסח וראוי להקריבו שלמים, אין בו כח להתפס לתמורתו להיקרב בעצמו, אלא ירעה עד שיסתאב (כספ-משנה, עיין שם).

- 12 ז. פסח שְׁעִבְרָה שְׁנֹתוֹ⁷³ וְשִׁלְמִים הַבָּאִים מִחֻמַּת
13 הַפֶּסַח⁷⁴ - הָרִי הֵם בְּשִׁלְמִים לְכָל דֹּבָר⁷⁵: טְעוּנִין
14 סְמִיכָה⁷⁶ וְנִסְכִּים⁷⁷ וְתִנּוּפֹת חֲזָה וְשׁוֹק⁷⁸, מֶה שְּׂאִין בֶּן
15 בְּפֶסַח⁷⁹.

(73) כלומר, הופרש בתוך שנתו, ולפני שהגיע זמן ההקרבה מלאה לו שנה, וראה למעלה פ"א הלכה א, שאין שוחטין אלא בן שנה. וראה להלן. (74) כגון תמורת הפסח או פסח שאבד שנתכפרו בעליו באחר, או חגיגת ארבעה עשר (רש"י פסחים צו:). (75) פסחים שם. ואין זה דומה להפריש פסח בן שתי שנים שירעה עד שיפול בו מום (למעלה הלכה ד) - ששם דחהו בידים, אבל כאן שהפרישו בתוך שנתו ומלאה לו שנה, אינו דחוי בידים, אלא נדחה ממילא, ועיין שם בלחם-משנה. (76) שצריך לסמוך ידיו על ראש הקרבן כשהוא חי. (77) שיביא יין עם הקרבן. (78) "מפריש החזה ושוק הימין ונותן האימורין עם החזה ושוק על ידי הבעלים, וכהן מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף הכל לפני ה' במזרח" (פ"ו מהלכות מעה"ק הלכה ו). (79) ראה בפ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו, שאין הפסח טעון סמיכה, ובפ"ב שם הלכה ג שאינו טעון נסכים, ובפ"ט שם הלכה כה, שאינו טעון תנופת חזה ושוק.

- 16 ח. פסח שְׁנֹתֶעֱרַב בְּשִׁלְמִים - יִקְרְבוּ בָּלֶן שִׁלְמִים⁸⁰.
17 נִתְעַרְבִי⁸¹ בְּזִבְחִים אֲחֵרִים⁸² - יִרְעוּ עַד שִׁיפֹל בָּהֶן
18 מוֹם, וְיָבִיא בְדָמֵי הַיָּפֶה שִׁבְהֶן מִמֵּין זֶה⁸³ וּבְדָמֵי
19 הַיָּפֶה שִׁבְהֶן שִׁלְמִים⁸⁴, וְיִפְסִיד הַמוֹתֵר מִבֵּיתוֹ⁸⁵, כְּמוֹ
20 שִׁבְאָרְנוּ בְּפִסּוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין⁸⁶. נִתְעַרְבִי⁸⁷ בְּכֹרֹת -
21 יִרְעוּ הַכֹּל עַד שִׁיפֹל בָּהֶן מוֹם⁸⁸, וְיִאֲכֹלוּ בְּכֹרֹת בְּעַל
22 מוֹם⁸⁹; וְיָבִיא בְּהֶמָּה שֶׁהִיא יָפֶה בִּיָּפֶה שִׁבְתֵּעֲרוּבוֹת⁹⁰
23 וְיֹאמַר: כָּל מְקוֹם שֶׁהוּא הַפֶּסַח - קִדְּשָׁתוֹ תְּחֹול עַל
24 זֶה⁹¹. וְיִקְרִינָהּ שִׁלְמִים, אִם קָרַב פֶּסַח⁹².

(80) "זה פשוט על-פי מה שנתבאר דמות פסח קרב שלמים (כספ-משנה). ומה שאמרו בתוספתא פסחים פ"ט, וזבחים פ"ח: "שלמים שנתערבו עם שלמים הבאים מחמת הפסח ירעו עד שיסתאבו", אין זה אלא לדעת האומרים שמותר הפסח אינו נאכל אלא ליום ולילה (פסחים פט.), ואם יקריבים לשלמים נמצא מביא שלמים, הנאכלים לשני ימים ולילה אחד, לבית הפסול. אבל מדברי רבינו שהשמיט דברי הגמרא הנ"ל, ולא הביא שמותר הפסח אינו נאכל אלא ליום ולילה - נראה שסובר שדינו כשלמים ונאכל לשני ימים ולילה אחד (ראה בצ"ח לפסחים ע:). ולפיכך פסק שיקרבו

זולתו. (59) שהרי אין לו מנויים. וראה למעלה פ"ב הלכה ה. (60) שכל מותר הפסח קרב שלמים, ראה להלן הלכות ר"ז. ואין להקריבו אחר תמיד של בין הערבים, משום "עליה השלם כל הקרבנות". ראה פרק א מהלכות תמידין ומוספין הלכה ג (מאירי שם). (61) שהרי יש לקרבן עדיין בעלים, ואין זה פסח שמתו בעליו (ברייתא שם). (62) שביאנו לשם פסח, אם הוא ממונה עליו. (63) ולא חלה עליו אנינות, שמשעת שחיטת הפסח כיום-טוב הוא חשוב, שאומר בו הלל, לפיכך לא חלה עליו אנינות (רבינו חננאל שם), וכל זה הוא שם בגמרא על דברי הברייטא. (64) להלן פ"ו הלכה ט. (65) ודין זה הוא גם למ"ד בעלי חיים נדחים, שמכיון שמת קודם חצות לא נקבע כלל לקרבן פסח, ולדברי הכל אינו נדחה, ואפשר להקריבו בפסח שני, ראה שם בגמרא בתירוקן רבה.

- 1 ו. מִי שֶׁאָבַד פֶּסַחוֹ וּמָצָאוֹ אַחֵר שֶׁהִפְרִישׁ פֶּסַח אַחֵר
2 וְהָרִי שִׁנְיָהֶן עוֹמְדִין - יִקְרִיב אִי זֶה מֵהֶן שִׁינְרָעָה
3 לְשֵׁם פֶּסַח⁶⁶, וְהַשְּׂנִי יִקְרַב שִׁלְמִים⁶⁷. מָצָאוֹ אַחֵר
4 שֶׁשָּׁחַט פֶּסַחוֹ - הָרִי זֶה יִקְרַב שִׁלְמִים⁶⁸. וְכֵן אִם
5 הָמִיר בָּזָה הַנִּמְצָא⁶⁹ אַחֵר שֶׁחִטָּה - הָרִי תְּמוּרָה זֹאת
6 תִּקְרַב שִׁלְמִים⁷⁰. אָבַל אִם מָצָאוֹ קֹדֶם שֶׁחִטָּה זֶה
7 שֶׁהִפְרִישׁ, הוֹאִיל וְזֶה הַנִּמְצָא רָאוּי לְהִקְרִיבוֹ פֶּסַח
8 וְרָאוּי לְהִקְרִיבוֹ שִׁלְמִים, כְּמוֹ שִׁבְאָרְנוּ⁷¹, אִם הָמִיר
9 בָּזָה הַנִּמְצָא, בֵּין קֹדֶם שֶׁחִטָּה הַמִּפְרֵשׁ תְּחִלָּתוֹ בֵּין
10 אַחֵר שֶׁחִטָּה - אֵין תְּמוּרָתוֹ קָרְבָה, אֲלָא תִרְעָה עַד
11 שִׁיפֹל בָּהּ מוֹם, וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ שִׁלְמִים⁷².

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפריש פסח אחר, והרי שניהם עומדין - יקריב איזה מהם שירצה בו".

אבל באותו מקרה בפר ושעיר של יוהכ"פ שאבדו, פסק הרמב"ם (עבודת יוהכ"פ פ"ה הט"ז) שיקרבו הראשונים. ויש להסתפק מה יהיה הדין באשם שאבד, האם הוא כמו קרבן פסח או כמו פר ושעיר של יוהכ"פ. ונראה שבכגון דא שלא נמצא מפורש, יש למצוא סימוכין ממקום אחר ולא חידוש, וכיון שנאמר הכלל "כל שבחטאת מתה - באשם עולה, וכל שבחטאת מתה - בפסח קרב שלמים", והדין שווה בשניהם, נמצא הדין באשם כבפסח, ולא כדין פר ושעיר של יוהכ"פ.

(נ"פ"י לקו"ש חל"ז עמוד 147)

(66) כדברי חכמים בברייתא יומא (סד.). (67) כדברי ר' ליעזר בירושלמי פסחים פ"ט ה"ו, ומה ששינו במשנה פסחים צו: "הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח, ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים", אינו אלא למאן דאמר "בעלי חיים נדחים", אבל לפי מה שפסק רבינו, ש"בעלי חיים אינם נדחים" (פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כג), - השני עצמו קרב שלמים (כספ-משנה, ועיין ראב"ד). וראה למעלה הלכה ח והערה נט. (68) שם במשנה פסחים צו: "נמצא אחר שחיטת הפסח, קרב

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ו' שבט - ספר קרבנות - הלכות קרבן פסח קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זוה אינו אלא למאן-דאמר בעלי חיים נדחים, ור' יוחנן לשיטתו שסבר כן ביומא סד (אור שמח). אבל לדעת רבינו שאין בעלי חיים נידחין, הרי זה מקריבו לשם פסח (כסף-משנה). (99) פ"ג הלכה כג.

- 6 י. המפריש מעות לפסחו והותירו¹⁰⁰ - יביא המותר
- 7 שלמים¹⁰¹. הממנה אחרים¹⁰² על פסחו ועל
- 8 חגיגתו¹⁰³ - הרי המעוֹת שיקח מהן בחלקם חלין¹⁰⁴.
- 9 אף על פי שזה הפריש טלה לפסחו וזה הפריש
- 10 מעות לפסחו, ולקח ממנו המעוֹת ומנחו על
- 11 פסחו¹⁰⁵ - הרי המעוֹת חלין; שעל מנת כן הקדישו
- 12 ישראל את פסחיהן ואת חגיגתן ואת מעוֹת פסחיהן
- 13 וחגיגתן¹⁰⁶.

(100) הפריש סכום כסף כדי לקנות שה או כבש לקרבן פסח, והשיג שה או כבש בפחות מן הסכום שהפריש. (101) פסחים ע: "אמר רב נחמן וכו' מנין למותר הפסח שקרב שלמים, שנאמר (דברים טז, ב) וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר, וכי פסח מן הבקר בא, והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים? אלא מותר הפסח יהא לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר (שהוא שלמים). (102) פסחים פט: בברייתא. שהפרישו מעות לשם קניית פסח או חגיגה, והלך הוא ומינה אותם על שלו, והם נתנו לו את המעוֹת כל אחד לפי חלקו. (103) חגיגת ארבעה עשר, שאף היא באה לכל המנויים (רש"י). [והמאירי שם כתב: "שלא היתה נאכלת אלא למנויים". אבל זה אינו אלא לבן תימא (פסחים ע), אבל לדעת חכמים אין דינה כפסח, ראה להלן פרק י הלכה יב, ובפ"ח מהלכות חמץ ומצה ולחם-משנה שם, ובצל"ח פסחים ע.]. (104) שקדושת המעוֹת (שהפרישו לשם פסח או חגיגה) נתחללה על הטלה שנמנו עמו, והמעוֹת יוצאות לחולין. (105) כלומר, אין חילול אלא כשהקדש נתפס על דבר של חולין, אבל אם שניהם הקדש אין מתחלל הקדש על הקדש, וכאן הרי הוקדש הפסח והוקדשו המעוֹת. (106) שאם ימנו אחד על פסחו, שיהיו המעוֹת חולין ביד מי שימנו. ולא רק לצרכי הפסח, כמו עצים לצלייתו ומצה ומרור, אלא אפילו לקנות בגד לעצמו. ורבי בפסחים ז. וכמאן דמיקל בפלוגתא דרבה ורבי זירא. ולמדו כן גם מהפסוק "אם ימעט הבית מהיות משה" - "החיה עצמן מן השה", כלומר: קנה לעצמן כל צרכיך. וראה משנה-למלך.

- 14 יא. עצים של צליית הפסח - בפסח. וכן מצה
- 15 ומרור, הואיל והן מקשירי הפסח - הרי הם בפסח.
- 16 ואם לקח ממעוֹת הפסח ממי שמונה אותו עמו כדי
- 17 למנותו עמו במצה ומרור או להיות לו חלק בעצים
- 18 שצולה בהן - הרי המעוֹת חלין¹⁰⁷.

(107) המדובר כאן כשקיבל המעוֹת שהפריש חבירו לפסח - עבור עצים או עבור מצה ומרור (משנה-למלך). והשמיענו בזה, שלא רק אם מקבל המעוֹת עבור הפסח, המעוֹת חולין, אלא אף אם מקבל המעוֹת עבור עצים או עבור מצה ומרור - המעוֹת מתחללים, שהמצה ומרור והעצים לצלייה הם

כולם שלמים. וראה בשער המלך פ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יח וב"הר המוריה" וב"אור שמח" כאן. וכתב המאירי (פסחים צח.): "ויקריבו כולן שלמים לאחר זמן הפסח ולא בזמן הפסח, מפני שהשלמים טעונין סמיכה, ופסח אינו טעון סמיכה. ואם סומך בה, עובר עבודה בקדשים". (81) משנה בפסחים צח. (82) כגון באשם ובעולה, שאף הם זכרים. ואינם שווים לא בענין אכילה ולא בענין מתן דמים. (83) פירוש, כשאין דמי הבהמות שוים, יביא עולה בסכום כסף שהיה שוה הקרבן היפה, שמה העולה היתה היותר חשובה, וכמו כן האשם יביא בדמי היפה, שמה הוא היה השוה יותר. (84) זהו בשביל הפסח שקרב עתה לשם שלמים, שמותר הפסח קרב שלמים, שמה הוא החשוב ביותר. (85) כגון שהיה אחד מהם שוה דינר אחד, השני שנים והשלישי שלשה, בסך-הכל ששה דינרים, והוא צריך לקנות כל אחד מהם בשלשה, בסך-הכל תשעה, ונמצא מפסיד שלשה דינרים. (86) פרק ו הלכה ה. (87) פסחים צח: לדעת רבנן החולקים על ר' שמעון. (88) "ולמה לא יקריבו? לפי שהפסח נאכל לכל אדם עד חצות, והבכור לשני ימים, ואינו נאכל אלא לכהנים, ואין מביאים קדשים לבית הפסול ואין ממעטים באכילתם" (פ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יב). (89) ראה פ"א מהלכות איסורי מזבח הלכה יב. (90) שמה הפסח היה היפה שבהם. (91) שהפסח שנפל בו מום, יש לו פדיון. אבל בכור בעל מום אינו נפדה (פ"ג מהלכות תמורה הלכה ב). (92) שמותר הפסח מקריבו שלמים, ואם לא קרב פסחו - מקריבו פסח.

- 1 ט. המפריש⁹³ פסחו עד שלא נתגיר⁹⁴ ונתגיר, עד
- 2 שלא נשתחרר⁹⁵ ונשתחרר, עד שלא הביא שתי
- 3 שעוֹת והביא⁹⁶ - הרי זה מקריבו לשם פסח⁹⁷;
- 4 שאין בעלי חיים נידחין⁹⁸, כמו שפארנו בפסולי
- 5 המקדשין⁹⁹.

(93) לפי ירושלמי פסחים פ"ל הלכה ב, ראה להלן. (94) שאז אינו ראוי לפסח, ראה להלן פ"ט הלכה ז. (95) כלומר, חצי עבד כנעני וחצי בן חורין, שאינו אוכל לא משל רבו ולא משל עצמו, עד שיעשה כולו בן חורין (למעלה פ"ב הלכה י"ג), ובהגהות "טוב ירושלים" על הירושלמי שם נדחק בזה. (96) קטן שהפריש פסח כדי להקריבו לאחר שיגדיל והגדיל. והמדובר כשהיה בן שתיים עשרה שנה ויום אחד, שהוא "מופלא סמוך לאיש" שנדרו נדר והקדשו הקדש (ראה בכסף-משנה למעלה פ"ב הלכה ד). (97) אע"פ שבשעה שהפרישו לא היו מחוייבים, ועכשיו כשהשתחרר או נתגדל או נתגייר, הוא כאדם אחר, יכול להקריב את הפסח הזה, משום שבעלי חיים אינם נדחים, וראוי עכשיו הפסח להקריבה. ואילו היה דבר זה לאחר שחיטה היה הקרבן נדחה, אבל אם הקריבו עליו כשהיה קטן, ושוב גדל - יצא בקרבן שהקריבו עליו בקטנותו (לקמן פ"ה הלכה ז). (98) בירושלמי פסחים פ"ח ה"ב: "א"ר יוחנן, הפריש פסחו עד שלא נתגייר ונתגייר; עד שלא נשתחרר ונשתחרר; עד שלא הביא ב' שערות והביא ב' שערות, צריך להמנות על פסח אחר", וסובר רבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 לֹא הִקְרִיב קֶרְבֵּן ה' בְּמוֹעֲדוֹ וְהָיָה מִזִּיד. אָבֵל מִי
15 שֶׁהָיָה טָמֵא אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוּקָה וְלֹא עָשָׂה אֶת הָרָאוּשׁוֹן,
16 אָף עַל פִּי שֶׁהִזִּיד בְּשָׁנִי - אֵינוֹ חַיֵּב כֶּרֶת, שֶׁכָּכֹר
17 נִפְטָר בַּפֶּסַח רָאוּשׁוֹן מִן הַכֶּרֶת.¹⁷

(12) חיוב הכרת בשני. (13) שם צג, ב: "שגג בראשון והזיד בשני, לרבי חייב". (14) שם: "שגג בזה ובזה, דברי הכל פטור". (15) שם בגמרא, שגם מזיד בכלל. ובירושלמי (פ"ט ה"א) אמרו: "מזיד מניין (= שמביא פסח שני), אמר רבי זעירה, "והאיש" לרבות את המזיד". (16) שם צג, ב: "הזיד בראשון ושגג בשני, לרבי ולרבי נתן חייב". וראה למעלה פ"א ה"ב ובמה שכתבנו שם. (17) במשנה, שם: "אם כן, למה נאמר טמא או שהיה בדרך רחוקה, שאלו פטורין מהכרת, ואלו חייבין בהכרת". וכתב רבינו בפירוש המשניות, שם: "שטמא ושהיה בדרך רחוקה בפסח ראשון ולא עשו את השני אף במזיד, אינו חייב כרת, שכבר נפטר מפסח ראשון שנאמר בו לשון כרת, ונדחה לפסח שני שלא נאמר בו לשון כרת, ואם שגג או נאנס בפסח ראשון ולא עשה את השני חייב כרת, כי לשון התורה כל מי שלא היה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה פסח כלל חייב כרת". וראה בהשגת הראב"ד. ואף-על-פי שבגמרא שם הקשו: "ואלו חייבין בהכרת וכו' אילמאי אשוגג ונאנס, שוגג ונאנס בני כרת נינהו?" ולא פירשו כדברי רבינו הג"ל, - היינו, משום שרצו ליישב המשנה גם לדעת רבי נתן, שאין חיוב כרת בפסח שני, אבל לפי ההלכה שיש חיוב כרת בפסח שני, וכדעת רבי, המשנה מתפרשת היטב כנ"ל (לחם-משנה). וראה להלן ה"ט ובהערה.

18 ג. וּמִי שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוּקָה וְשִׁחְטוֹ וְזָרְקוֹ עָלָיו¹⁸ אֶת
19 הַדָּם, אָף עַל פִּי שֶׁבָּא לְעֹרֵב - לֹא הִרְצָה, וְחַיֵּב
20 בַּפֶּסַח שְׁנִי.¹⁹

(18) שלוחיו. (19) פסחים צב, ב. כדעת רב ששת, שזה שהוא בדרך רחוקה נדחה הוא מן הפסח כמו טמא, ולפיכך אם שחטו וזרקו עליו - לא הורצה (ויתכן, כי מי שהיה בירושלים והיה חולה ברגליו שהרי הוא אנוס ואינו בדרך רחוקה (להלן ה"ט) - אם שחטו עליו, הורצה, וראה להלן ה"ז והערה לז).

21 ד. טָמֵא שֶׁיָּכֹל לִטְהַר בַּפֶּסַח רָאוּשׁוֹן²⁰ שְׁלֹא טָבֵל
22 אֶלָּא יֹשֵׁב בְּטִמְאָתוֹ עַד שֶׁעָבַר זְמַן הַקֶּרְבֵּן, וְכֵן עָרַל²¹
23 שְׁלֹא מָל עַד שֶׁעָבַר זְמַן הַקֶּרְבֵּן - הָרִי זֶה מִזִּיד
24 בְּרָאוּשׁוֹן²². לְפִיכָּה, אִם לֹא עָשָׂה אֶת הַשְּׁנִי אֶפְלוּ
25 בְּשִׁגְגָה - חַיֵּב כֶּרֶת.²³

(20) כגון הנוגע בבבילה ושרץ וכיוצא בהן, שהם טובלים ושוחטים עליהם אחר טבילתם (להלן פ"ו ה"ב). וראה למעלה ה"א והערה ג. (21) ישראל, אבל גוי שנתייגר ומל וטבל בערב הפסח - אין שוחטין עליו, ראה להלן פ"ו ה"ז. (22) ברייתא, פסחים סט, ב: "יכול לא יהא ענוש כרת אלא שהיה טהור ושלא היה בדרך רחוקה, ערל וטמא שרץ ושאר כל הטמאים מניין? תלמוד-לומר והאיש". (23) כדין הזיד בראשון, למעלה ה"ב.

כפסח עצמו. ודבר זה לא נזכר בגמרא, ולמדו מתוך מה שאמרו בסוגיא שם אליבא דמאן דמיקל (שרבינו פוסק כמותו, ראה למעלה), שהמחלוקת של רבי וחכמים אינה אלא לקנות במעות חלוק וטלית שאינם צרכי הפסח, אבל בעצים ומצה ומרור, אפילו חכמים מודים שמותר לקנות - הרי שהם כפסח עצמו (משנה-למלך). וצריך לומר שגם זה משום על-מנת כן הקדישו ישראל את מעות פסחיהם, כנ"ל.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) יבאר קרבן פסח-שני ומי חייב להביאו ואם דוחה שבת, ואם מילת בניו הקטנים ומילת עבדיו מעכבים הפסח.

1 א. מִי שֶׁהָיָה² טָמֵא³ בְּשַׁעַת שִׁחִיטַת הַפֶּסַח, שְׁאִין
2 שׁוֹחֲטִין עָלָיו⁴, אוֹ שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוּקָה⁵, אוֹ נֶאֱנָס
3 בְּאֶנֶס אַחֵר, אוֹ שֶׁשָּׁגַג⁶ וְלֹא הִקְרִיב בְּרָאוּשׁוֹן - הָרִי
4 זֶה מְבִיא פֶסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי⁷ בֵּין
5 הָעֲרִבִים⁸. וּשְׁחִיטַת פֶּסַח זֶה מְצוּת עָשָׂה בְּפָנֵי
6 עֲצֻמָּה⁹, וְדוּחָה אֶת הַשֶּׁבֶת¹⁰; שְׁאִין הַשְּׁנִי תִשְׁלֹוּמִין
7 לְרָאוּשׁוֹן, אֶלָּא רִגְלָ בְּפָנֵי עֲצֻמָּה. לְפִיכָּה חַיֵּבִין עָלָיו
8 כֶּרֶת.¹¹

(2) משנה, פסחים צב, ב. (3) שנאמר (במדבר ט, י"א) "איש איש כי יהיה טמא לנפש וגו' ועשה פסח לה' בחודש השני". (4) כלומר: זבים וזבות נדות ויולדות ובוועלי נדות, שאינם יכולים לאכול את הפסח בליל חמשה עשר בניסן, שאין שוחטים עליהם, שאלו הנוגע בבבילה ושרץ הרי זה טובל ושוחטין עליו אחר שיטבול (להלן פ"ו ה"א). וההבדל ביניהם לענין כרת, ראה להלן ה"ב-ד. (5) שנאמר (במדבר שם) "איש איש כי יהיה וגו' בדרך רחוקה וגו' ועשה פסח לה' בחודש השני". (6) משנה, שם. ונלמד מן הכתוב (שם) "איש איש כי יהיה טמא", "איש איש, ריבה אנוסים ושוגגים" (ירושלמי פ"ט ה"א). (7) חודש אייר. (8) כמו שנאמר (במדבר שם) "איש איש וגו' ועשה פסח לה' בחודש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אותו". (9) בכת" תימן ובדפוס רומי: "בפני עצמה". וכרבי, שם צג, א. ראה להלן. (10) משנה, שם צה, א. שכל שנאמר בו "במועדו" דוחה את השבת (פסחים סו). ופסח שני נאמר בו (במדבר שם, יג) "כי קרבן ה' לא הקריב במועדו". ולדעת רבי, שהיא מצוה בפני עצמה, הכוונה לפסח שני (שם צג). וראה רש"י שם צה: ד"ה דוחה. (11) על פסח שני, כרבי (שם צג). הסובר שיחולל לעשות הפסח ונכרתה", היינו שלא עשה פסח ראשון, ו"כי קרבן ה' לא הקריב במועדו", היינו שלא עשה פסח שני שחייב כרת בשניהם. ואילו לרבי נתן, שאמר "פסח שני תשלומין לראשון" - אין חייבין כרת על השני, ו"לא הקריב במועדו" היינו ראשון (שם צג:).

9 ב. מִי שֶׁשָּׁגַג¹² אוֹ נֶאֱנָס וְלֹא הִקְרִיב בְּרָאוּשׁוֹן,
10 אִם הִזִּיד וְלֹא הִקְרִיב בְּשָׁנִי - חַיֵּב כֶּרֶת¹³; וְאִם שָׁגַג
11 אוֹ נֶאֱנָס אָף בְּשָׁנִי - פְּטוּר¹⁴. הִזִּיד וְלֹא הִקְרִיב
12 בְּרָאוּשׁוֹן - הָרִי זֶה מְקַרֵּב בְּשָׁנִי¹⁵; וְאִם לֹא הִקְרִיב
13 בְּשָׁנִי, אָף עַל פִּי שֶׁשָּׁגַג - הָרִי זֶה חַיֵּב כֶּרֶת¹⁶, שֶׁהָרִי

12 **שְׁהִגְדִּיל בֵּין שְׁנֵי פִּסְחִים**³⁵ - חֵיבִין לַעֲשׂוֹת פִּסַּח
13 **שְׁנֵי**³⁶. **וְאִם שִׁחְטוּ עָלָיו**³⁷ **בְּרֹאשׁוֹן** - פִּטְוִר³⁸.

(35) בין פסח ראשון לפסח שני. (36) כרבי, בפסחים צג, א - שאין פסח שני תשלומין לראשון אלא רגל בפני עצמו, ראה למעלה ה"א. (37) כלומר, על הקטן (כסף-משנה). (38) אף כי בעת ששחטו עליו הראשון לא היה בר חיוב - פטור הוא לעשות פסח שני, מכיון ששוחטין עליו וממנים אותו על הפסח, שנאמר (שמות יב, ג) שה לבית אבות, מלמד שאדם מביא ושוחט על ידי בנו ובתו הקטנים וכו' (פסחים פח). נפטר הוא בכך מלהקריב פסח שני (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס). (ואסמכתא לכך, מה שאמר רב נחמן (שם צב:) שמי שהיה בדרך רחוקה שפטור מקרבן פסח ושחטו וזרקו עליו, הורצה ופטור מפסח שני, משום ש"מיחס הוא דחס רחמנא עליו, ואי עביד תבוא עליו ברכה" (אלא שאין הלכה כדבריו, אלא כדעת רב ששת, שמי שהיה בדרך רחוקה הרי הוא כטמא ונדחה, ראה למעלה ה"ג) - הרי שכל שהוא פטור רק משום שהתורה חסה עליו - אם עשה הורצה ופטור מפסח שני, והרי גם קטן אינו פטור מעונש אלא משום "דרחמנא הוא דחס עליה" (סנהדרין נה:) והרי הוא כמו שהיה בדרך רחוקה לדעת רב נחמן, שאם שחטו עליו הורצה ופטור מפסח שני (וראה למעלה ה"ג והערה יח). אבל יש להבין איך יצא ידי חובתו בפסח שהקריבו עליו כשהיה קטן. וראה ב"מגן אברהם" סי' רסז ס"ק א, ד"ה וצ"ע).

14 **ח. נָשִׁים שֶׁנִּדְּחוּ לְשָׁנִי, בֵּין מִפְּנֵי הָאֲנָס וְהַשְּׁגָגָה בֵּין**
15 **מִפְּנֵי הַטֹּמְאָה וְדֶרֶךְ רְחוּקָה - הֲרִי פִּסַּח שְׁנֵי לָהֶם**
16 **רְשׁוּת: רָצוּ שׁוֹחֲטִין, רָצוּ אֵין שׁוֹחֲטִין. לְפִיכָף אֵין**
17 **שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן בְּפָנֵי עֶצְמָן בְּשִׁבְתָּ בְּפִסַּח שְׁנֵי**³⁹. **אָכַל**
18 **אִם הִיתָה הָאִשָּׁה אַחַת מִבְּנֵי חֲבוּרָה - מְתָרֵם**⁴⁰. **וְאִי**
19 **זִי⁴¹ הִיא דֶּרֶךְ רְחוּקָה? תִּמְשָׁה עֶשְׂרִי מִלֵּל⁴² חוּץ**
20 **לְחוּמַּת יְרוּשָׁלַּיִם**⁴³.

(39) אבל בחול שוחטין עליהן בפני עצמן אפילו בפסח שני, ראה למעלה פ"ב ה"ד, ובהערות שם. (40) כרבי יהודה (פסחים צא:) שאמר: אשה בראשון שוחטין עליה בפני עצמה, ובשני עושין אותה טפילה לאחרים. וראה למעלה שם. (41) בכת"י תימן, מתחילה כאן הלכה חדשה. וכן נראה בדפוס רומי. (42) משנה, פסחים צג, ב: "איזו היא דרך רחוקה, מן המודיעים ולחוץ וכמדתה לכל רוח, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר וכו'" והלכה כרבי עקיבא (פירוש המשנה, שם). ואמר עולא (שם): "מן המודיעים לירושלים, חמשה עשר מילין". (43) (ולא תלו הדבר בקרבת מקום לעזרה, אלא לחומת ירושלים, שצריך שיהא ראוי להיות בשעת התחלת השחיטה (ראה להלן) במקום שראוי לאכילת הפסח). וכן מורה לשון הגמרא שם: "מן המודיעים לירושלים".

21 **ט. מִי שֶׁהָיָה בֵּינוֹ וּבֵין יְרוּשָׁלַּיִם יוֹם אָרְבָּעָה עֶשְׂרִי**
22 **עִם עֲלִית הַשֶּׁמֶשׁ**⁴⁴ **תִּמְשָׁה עֶשְׂרִי מִל או יֵתֵר - הֲרִי**
23 **זֶה דֶּרֶךְ רְחוּקָה. הִיָּה בֵּינוֹ וּבֵינָה פָּחוֹת מִזֶּה - אֵינוֹ**
24 **בְּדֶרֶךְ רְחוּקָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָכוֹל לְהִגִּיעַ לְיְרוּשָׁלַּיִם**

1 **ה. פָּשֶׁם שְׁמִילַת עֶצְמוֹ מִעֲכָבְתוֹ מַלְעֲשׂוֹת פִּסַּח**²⁴, **כָּף**
2 **מִילַת בְּנֵי הַקֶּטְנִים**²⁵ **וּמִילַת כָּל עֲבָדָיו**²⁶, **בֵּין גְּדוּלִים**
3 **בֵּין קֶטְנִים**²⁷, **מִעֲכָבְתָּ אוֹתוֹ; שְׁנֹאֲמַר: הַמּוֹל לוֹ כָּל**
4 **זָכָר וְאִזּוּ יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ**²⁸. **וְאִם שִׁחְטָה קֶדֶם שְׁמִימָל**
5 **אוֹתָם - הִפְסַח פְּסוּל²⁹. וְכֵן טְבִילַת אִמְהוּתָיו לְשֵׁם**
6 **עֲבֹדוֹת מִעֲכָבְתוֹ**³⁰. **וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקְּבִלָּה, שֶׁהַטְּבִילָה**
7 **לְשִׁפְחוֹת כְּמִילָה לַעֲבָדִים**³¹.

(24) שנאמר (שמות יב, מח): "וכל ערל לא יאכל בור". ובמכילתא (שם): "למה נאמר, לפי שנאמר כל בן נכר לא יאכל בו, אבל ישראל ערל - שומע אני יהא כשר לאכול פסח, ת"ל וכל ערל לא יאכל בור". ואין שוחטין את הפסח אלא על מי שראוי לאכול, ראה למעלה פ"ב ה"ג. (25) שחייב למולם. אבל גדולים אינו חייב למול, שהרי הם חייבים למול עצמם (פ"א מהל' מילה ה"ב). ועי' בפירוש המשניות, שבת פ"ט מ"ו. וראה ב'מנחת חינוך' מצוה ב אות ב. (26) הכנענים. (27) שחייב למול גם הקטנים וגם הגדולים. (28) במכילתא, שם: "המול לו כל זכר, מגיד שמילת זכרים מעכבתו וכו' מילת עבדים מנין, הרי אתה דן: נאמר כאן "אז", ונאמר להלן "אז" ("וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בור"), מה להלן מילת עבדים, אף כאן מילת עבדים". וראה ביבמות ע, ב. עא, א. (29) למד כן מדברי הגמרא ביבמות עא, א - שאלו, למה הוצרך פסוק מיוחד למילת זכריו שמעכבתו מאכילת הפסח, והלא כבר עכבוהו בשעת ההקרבה, הרי שאף בדיעבד פסול ('אור שמח'). (30) כן הוא בתוספתא פסחים פ"ח: "מי שהיו לו עבדים שלא מלו ושפחות שלא טבלו, מעכבין אותו מלאכול". וכן במכילתא דרשב"י (שמות יב, מד) "ומלתה אותו אז יאכל בו, זה רבו, שאם היו לו עבדים שלא מלו ושפחות שלא טבלו, מעכבין אותו לאכול פסח". וראה להלן שכשם שמעכבין מלאכול, כן מעכבין מלעשות. (31) ראה יבמות מז, ב: "ורבי יהושע, טבילה באמהות מנלן, סברא הוא, דא"כ במה נכנסו תחת כנפי השכינה". ומכיון שהטבילה בשפחות כמילה בעבדים - כשם שמילה בעבדים מעכבת גם לאכילתו (להלן פ"ט ה"ט) וגם לעשייתו, כמבואר כאן, כמו כן טבילה בשפחות.

8 **ו. הִקְטָן - אֵין מִילַת עֲבָדָיו וּטְבִילַת שִׁפְחוֹתָיו**
9 **מִעֲכָבְתוֹ מִלְּהֻמָּנוֹת עַל הַפִּסַּח**³²; **שְׁנֹאֲמַר: וְכָל עֶבֶד**
10 **אִישׁ**³³ **- לְהוֹצִיא אֶת הַקֶּטָן**³⁴.

(32) עם בני חבורה גדולים. ראה למעלה פ"ב ה"ד: "ושוחטין על הקטנים שיהיו מכלל בני החבורה". (33) וגו': "מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בור". (34) מכילתא דרשב"י (שם): "יכול אף עבדי קטן יהו מעכבין אותו לאכול פסח, ת"ל עבד איש, עבדי איש מעכבין אותו לאכול פסח, ואין עבדי קטן מעכבין אותו לאכול פסח" (ובמכילתא דרבי ישמעאל, מפורש שעבדי קטן מעכבין אותו, ראה בכסף-משנה), וסובר רבנו דמ'גזירה שוה' של "אז-אז" למדים שגם להקריב את הפסח אין מעכבין אותו מילת עבדיו וטבילת אמהותיו של הקטן.

11 **ז. גֵּר שֶׁנִּתְגִּיר בֵּין פִּסַּח רֹאשׁוֹן לַפִּסַּח שְׁנִי, וְכֵן קָטָן**

אלא דינו כאונס אחר (ראה למעלה שם). ואילו הברייתא ב'ירושלמי' מדברת באופן ששגג בשני, והשמיעה לנו שדינו כאונס אחר ופטור מן הכרת כששגג בשני, וראה בראב"ד וכסף-משנה. (50) משנה, פסחים צא, א: "מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים וכו' שוחטין עליהן". (51) שאין להביא את הפסח לשם, שהרי אסור להוציא את הפסח מירושלים, ואם יצא פסול (להלן פ"ט ה"ב). לכך אין שוחטין עליו רק אם הבטיחוהו לצאת מהמאסר, אבל אם היה חבוש בתוך חומת ירושלים אפילו לא הבטיחוהו לצאת - שוחטין עליו, שהרי אפשר להכניס את הפסח לשם ('ירושלמי' פסחים פ"ח ה"ו: "בנתון חוץ לירושלים, אבל בנתון בתוך ירושלים אפילו לא הבטיחו כמי שהבטיחו"), ואפילו חבשוהו גויים שוחטין עליו בפני עצמו, שהרי אפשר להכניס לשם את הפסח (פסחים, שם). (52) בפני עצמו (לחם-משנה). וראה להלן בסמוך. (53) כדי לכופו להוציא אשה פסולה או לשלם ממון. אי נמי, כדנניא (כתובות לג:) אם יקום ויתהלך בחוץ וגו' מלמד שחובשין אותו עד שנראה מה תהא עליו (רש"י שם) – אז שוחטין עליו בפני עצמו (בבלי פסחים שם, מימרא של רבי יוחנן). (54) בפני עצמו. פסחים, שם: "לא שנו אלא בית האסורים דעכו"ם (שכתוב בתהלים קמד, ח, אשר פיהם דיבר שוא וימינים ימין שקר, 'ירושלמי' שם, ולא יקיימו הבטחתם להוציאו והפסח יבוא לידי פסול), אבל בית האסורים של ישראל שוחטין בפני עצמו, כיון דאבטחינהו – מפיק ליה, דכתיב (צפניה ג, יג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב". (55) שמא יביאו את הפסח לידי פסול (משנה, שם). ויש להבין למה לא העתיק רבינו שעם אחרים מותר לשחוט עליו, כמפורש במשנה שם (לחם-משנה). (56) משנה, שם. (57) שמת לו מת אחר חצות היום ושכבר נתחייב בקרבן פסח, אבל אם מת לו מת קודם חצות – אין שוחטין עליו, אלא ידחה לפסח השני, ראה להלן פ"ו ה"ט. (58) כזית, שוחטין עליהם עם אחרים ולא בפני עצמן (משנה שם, ולמעלה פ"ב ה"ג-ד) "הואיל ואכילתם מעוטה, שמא ישאירו הפסח ויביאוהו לידי פסול" (למעלה שם ה"ד). ובכת"י תימן: "וכן האונן והחולה והזקן שאינן יכולין לאכול", וכ"ה בדפוס רומי. והיינו שאינן יכולין לאכול הרבה. (59) בפני עצמן. (60) משנה, שם: "על כולם אין שוחטין עליהם בפני עצמן, שמא יביאו את הפסח לידי פסול, לפיכך אם אירע בהן פסול פטורין מלעשות פסח שני". וכתב רבינו בפירוש המשנה, שם: "וכאשר הודיענו שהם ראויים, אמר לפיכך אם אירע בהם פסול, ר"ל אם שחטו פסח ונזרק עליהם הדם ואעפ"י שלכתחילה אין ראוי לשחוט עליהם ואחר-כך אירע פסול באלו האוננים או החולים או הזקנים ונטמאו במת שאינם יכולים לאכול בלילה, פטורים הם מלעשות פסח שני, לפי שהם שחטוהו והם ראויין לעשות פסח".

1 אַחַר חֲצוֹת ⁴⁵ פְּשִׁיחָהּ בְּרִגְלֵי בְּנֵי חָתָן. הֲלֹךְ וְלֹא
2 הִגִּיעַ מִפְּנֵי שֶׁעָכְבוּהוּ הַבְּהֵמוֹת בְּדַחֲקָם ⁴⁷, או שֶׁהָיָה
3 בִּירוּשָׁלַיִם וְהָיָה חוֹלָה בְּרִגְלָיו וְלֹא הִגִּיעַ לְעֶזְרָה עַד
4 שֶׁעָבַר זְמַן הַקָּרְבָּן ⁴⁸ - הָרִי זֶה אָנוֹס וְאֵינוּ בְּדֶרֶךְ
5 רְחוֹקָה ⁴⁹. מִי שֶׁהָיָה חֲבוּשׁ ⁵⁰ חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם ⁵¹
6 וְהַבְטִיחוּהוּ לְצֵאתָ לְעָרֵב - שׁוֹחֲטִין עָלָיו ⁵², וְכִשְׂמִיעָא
7 לְעָרֵב - יֵאָכֵל. בְּמָה דְּכָרִים אָמוּרִים? פְּשִׁיחָהּ חֲבוּשׁ
8 בְּיַד יִשְׂרָאֵל ⁵³; אָבֵל אִם הָיָה חֲבוּשׁ בְּיַד עוֹבְדֵי
9 נֹכְכִים - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו ⁵⁴ עַד שִׂיעָא ⁵⁵. וְאִם
10 שִׁחְטוּ עָלָיו וְצָא - הָרִי זֶה אוֹכֵל; וְאִם לֹא יָצָא -
11 פְּטוֹר מִלְּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי, שֶׁהָרִי נִשְׁחַט עָלָיו ⁵⁶. וְכֵן
12 הָאוֹנָן ⁵⁷ וְהַחֹלָה וְהַזָּקֵן שֶׁהֵם יְכוּלִים לֶאֱכֹל ⁵⁸
13 שִׁשְׁחֲטוּ עָלֵיהֶן ⁵⁹, וְאַחֲרֵי שֶׁנִּזְרַק הַדָּם נִטְמָאוּ בְּמַת
14 וְהָרִי אֵינָן יְכוּלִין לֶאֱכֹל - הָרִי אֵלּוּ פְּטוֹרִין מִלְּעֲשׂוֹת
15 פֶּסַח שֵׁנִי ⁶⁰.

(44) כן משמע בגמרא שם, שמה שאמרו חמשה עשר מילין, הוא משעת הנץ החמה ולא מעלות השחר. (45) כן מפרש רבינו, מה שאמר עולא (שם צג:) "כל שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה", דהיינו בשעת התחלת זמן השחיטה. (וכן נראה שם בסוגיא, מדברי רבי יהודה שאמר: "כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה", והיינו ודאי בשעת התחלת זמן אכילה, כמו שכתבו ה'תוספות', שהרי הלכה כרבי עקיבא שהפסח נאכל כל היום מן התורה (להלן פ"ח ה"ט), ולמה לא נתנו לו מרחק של שלשה מיל? אלא על-כרחך שמדובר בתחילת זמן אכילה, ואם כן הוא-הדין ש"בשעת שחיטה" לעולא, היינו תחילת זמן שחיטה. ועוד שאם לדברי עולא – סוף זמן שחיטה, מה בינו לבין רבי יהודה? ועי' 'תוספות' שם ד"ה רבי יהודה. (46) אבל אם אינו יכול להגיע אלא בסוסים ובפרדים, הרי זו דרך רחוקה (שם צה.) (47) שם צד, א: "היה עומד לפניו מן המודיעים ואין יכול ליכנס מפני גמלים וקרנות המעכבות אותו, יכול לא יהא חייב, ת"ל (במדבר ט) ובדרך לא היה. הרי לא היה בדרך". וראה בסמוך. (48) ב'ירושלמי' פסחים פ"ט ה"ב: "ותניי תמן, היה נתון מן המודיעית ולפנים, ורגליו רעות, יכול יהא חייב ת"ל וחדל, יצא זה שלא חדל". וראה מה שנכתוב בהלכה זו בסמוך. (49) שתי הברייתות הנ"ל שבבבלי ו'ירושלמי' נראות לכאורה כסותרות: הברייתא בבבלי מחייבת את זה שעמד לפניו מן המודיעים, ואינו יכול ליכנס מפני הגמלים, ואילו הברייתא ב'ירושלמי' פטרת את זה שנתון מן המודיעית ולפנים ורגליו רעות (ועי' ברש"י שם צד.). וכדי ליישבן, פירשן רבינו כדלהלן: הברייתא בבבלי מדברת באופן שהזיד בשני, והיא משמיעה לנו שבאופן זה אינו בדרך רחוקה שפטור אף אם הזיד בשני (ראה למעלה ה"ב),

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ט טבת - ספר קנין - הל' שלוחין ושותפין קפט
מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ט טבת'ו' שבט ה'תש"פ

יום ראשון כ"ט טבת ה'תש"פ

הלכות שלוחין ושותפין

פרק עשירי

(1) המשך דין שבועת השותפין.

השבון¹¹, או שאמר התובע: חלקנו על מנת
שאשביע אותך שבועת השותפין בכל עת שארצה,¹⁹
ועדין לא נשבעת, ואתה מנחה אותי מיום ליום -
אינו יכול להשביעו בטענת ספק¹². אפלו אמר
הנתבע: בן חלקנו, ונשאר לך אצלי, וזה הנשאר
אינו אלא חוב שזקפתו עלי, או פקדון הנחת
אצלי¹³, אף על פי שיש עדים שהיה שתפו - אינו
יכול להשביעו בטענת ספק. ואינו יכול להשביע
הסת שפבר חלקו או שלא נשתתפו מעולם, ואפלו
על ידי גלגול. לפי שאין משביעין הסת ואין
מגלגלין אלא אם טענו דבר שאם יודה בו יהיה חייב
לשלם ממון¹⁴; אבל דבר שאפלו הודה בו אינו חייב
אלא שבועה - אינו נשבע עליו ואפלו על ידי
גלגול. וכזה הורו הגאונים בעלי הוראה.

(9) ר"ף פרק כל הנשבעין. (10) ולאחר שחלקו - אין עוד
שבועת השותפין, למעלה פ"ט הלכה ז. (11) ואינו תובע
ממנו אלא שבועת השותפין בלבד. (12) שיש כאן ספק
ספקא, ששבועת השותפין גופה היא ספק, וכאן ספק חדש
אם יש מקום עוד לשבועת שותפין זו. (13) והשותפות
אינה קיימת עוד. (14) [ובשבועה דאורייתא נאמר (שמות
כב, י) "ולקח בעליו ולא ישלם", והוא-הדין לשבועה
דרבנן].

ג. טעון¹⁵ שעדין שתפי אתה ונשאר לי אצלך כן
וכך¹⁶, וזה אומר: כבר חלקנו ולא נשאר לך אצלי
כלום, או לא היית שתפי מעולם - הרי הנתבע נשבע
הסת¹⁷ שאין לו בידו כלום, ומגלגל עליו: שלא
גזלתני כלום מעולם¹⁸; ואינו מגלגל עליו שלא היה
שתפו או שפבר חלקנו, מן הטעם שבאנו¹⁹.

(15) ר"ף שם, וכ"ה בתשובות הגאונים (מגדל-עוז).
(16) והיא טענה ודאית. (17) כדין כופר בכל, על טענה
ודאית. (18) שזוהי תביעת ממון. וראה למעלה פ"ט הלכה
ז שאע"פ שחלקו, מגלגלים עליו שבועה ממקום אחר.
(19) למעלה הלכה ב.

ד. טעון²⁰ שעדין שתפין אנחנו ויש לי להשביעה
בטענת ספק, והלה אומר: לא נשתתפנו מעולם²¹,
והביא התובע עדים שהיה שתפו, וחזר הנתבע אחר
כן ואמר: חלקנו - אין שומעין לו, שהרי החזק
בפירן²² לשבועה זו, וישבע²³ שבועת השותפין. וכן
כל פיוצא בזה.

(20) ר"ף שם. (21) שאם היה טוען: נשתתפנו וחלקנו, היה
פטור משבועה, כמבואר למעלה הלכה ב"ג (דרב"ז).
(22) שהאומר לא השתתפתי - כאומר לא חלקתי, ועל
השותפות עצמה הרי יש עדים, וכאילו יש עדים שעדיין הם

א. שתף² שטען על חברו שקב היה תנאי ביניהם,
והלה אומר: לא היה תנאי זה מעולם; או שטען
שהקרבן שלי היה כן וכך, והלה אומר: אינו אלא
פחות³ מזה; או שטען שפבר נתתי לך השתפות,
והלה אומר: לא לקחתי; או שסחורה זו משלי
היה, והלה אומר: משל אמצע; וכל פיוצא בטענות
אלו⁴ - הרשות ביד התובע בשבועה⁵. פיצד? אם
רצה התובע שלא ישבע השתף שבועת השתפין,
ונשביעו הסת⁶ על הטענה שכופר בה ואומר: לא
היו דברים מעולם - הרי זה משביעו; ואם רצה -
מגלגל⁷ עליו כל אלו הדברים שבבועת השתפין⁸,
ומשביעו בטענת ספק: שלא גזלת כלום כל ימי
השתפות, ושהיה בינינו תנאי כן, ושזו הסחורה
שלך, ושתת לי כן וכך. וכן כל פיוצא בזה.

(2) תשובת הגאונים (מגדל-עוז). (3) ובאופן שלא יהיה
הנתבע מודה במקצת, כגון שאת חלקו הורדאי כבר קיבל
התובע, והדיון הוא על החלק הנשאר בידי הנתבע, ובו הוא
כופר הכל, וראה סמ"ע סימן צג, ס"ק כא. (4) שהן טענות
ודאיות, ואינן מסוג החששות שעליהן חלה שבועת
השותפין, וחייבים עליהן שבועת היסת מדרבנן. (5) ראה
להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה יד, שהטוען חבירו
שתי טענות ונתחייב לו שתי שבועות, אחת קלה ואחת
חמורה, אין משביעין אותו שתיהן, אלא משביעין אותו על
החמורה ומגלגלים על-ידה את השנייה. וכאן שיש על
התובע שבועת השותפין שהיא שבועת המשנה, ושבועת
היסת שאינה אלא מדרבנן, היה בדין שישבע שבועת
השותפין ויגלגל עליו שבועת היסת (אור-שמח). (6) כדין
כל כופר בכל. [שכן נוח לו לתובע, שיעקר השבועה יהיה
על הטענה הוודאית, אולי יפרוש הנתבע משבועה, מאחר
שהתובע יודע כי הוא נשבע לשקר, ובאופן זה מוכרח הוא
לומר שאינו חושד בשותף כי גזל ממנו שתי כסף, ראה
למעלה פ"ט הלכה ב ודרב"ז כאן. ועיין אור-שמח].
(7) משביעו על הטענות האמורות דרך גלגול שבועת
השותפין. (8) שהיא חמורה משבועת היסת, וראה למעלה
הערה ג.

ב. התובע⁹ שתפו להשביעו שבועת השתפין,
הנתבע אומר: כבר חלקנו ולא נשאר לך אצלי
כלום¹⁰, והתובע אומר: עדין לא חלקנו ולא עשינו

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשניהם חלק שוה (סמ"ע שם). (39) הוא טעם גם למה שנאמר בתחילת ההלכה.

ו. טעון⁴⁰ שמעון, שיש ללוי עליו⁴¹ חוב בזו
השתפות מנה: אם היה בידו כדי החוב והיה יכול
לתנו ללוי - נאמן⁴², ונותנין החוב ואחר כך
מחשבי⁴³; ואם אין בידו לתן - אינו נאמן⁴⁴
להוציא⁴⁵ מיד ראובן⁴⁶ או מן הסחורה הידועה
לשתפות, שמא קנוניא הם עושין שמעון ולוי על
נכסי ראובן. אפלו היתה המלוה בשטר⁴⁷ - אין
ראובן⁴⁸ חייב לשלם ממנה כלום. אבל אם טען
שמעון, שראובן יודע בודאי⁴⁹ שזה החוב שעלי
מחמת השתפות הוא, והחוב אצלנו הוא - ישבע
ראובן הסת או על ידי גלגול שאינו יודע שחוב זה
אצלנו, וישלם שמעון החוב משלו. וכן אם יצא
שטר חוב על לוי בשם שמעון במאה דינרין
ממנו⁵⁰ השתפות, ואמר שמעון: נפרעתי והחזרתי
לפי⁵¹, או שאמר שמעון: קבעתי לו זמן לשנה או
לשנים - אינו נאמן, שמא קנוניא הוא עושה על
נכסי ראובן. וכיצד דנין בדין זה? לוי כבר נפטר
בהודאת שמעון, ואם לא הביא שמעון⁵² ראיה -
ישלם מביתו⁵³, ויתבע את לוי בסוף זמן שאמר⁵⁴.
וכן כל פיוצא בזה.

(40) תשובת הגאונים (מגדל-עוז). (41) על שמעון, ואין
לשמעון ראה שיש כאן חוב, והחוב הוא על השותפים. ומן
הביטוי "עליו", נראה שאף שיוצא שטר-חוב עליו, על שמו
של שמעון, אין לו ראה שהחוב אינו עליו, אלא על
השותפות. (42) אחרי שיש בידו כדי החוב, הרי כאילו הכסף
ברשותו והוא בעלים עליו. או מפני שבידו היה לתת מקודם
את החוב ללוי, טרם שסיפר עליו. (43) אחרי סילוק החוב,
עושים חשבון של ההון הנשאר לחלוקת השותפות.
(44) אחרי שאין בידו ראה. (45) ודינו כדין כל מוציא
מחבירו. (46) היינו, מחלקו של ראובן. שאילו מחלקו הוא,
בוודאי נאמן. וזה בהתאם לשיטת רבינו, שהשותף חייב מכיסו
לכסות את חלקו בהפסד. (47) והיא כתובה על שמעון ולא
על השותפות. (48) אבל שמעון חייב לשלם את חלקו, אחרי
שהודה. (49) ראה למעלה הערה כח בשם הש"ך.
(50) שאף שהשטר הוא על שמו של שמעון, הרי כתוב בו
מפורש שההלוואה ניתנה ממנו השותפים. והמדובר
כשהשטר בידי ראובן, וראה להלן. (51) לאוצר השותפות.
(52) המדובר כשהשטר בידי ראובן, כנ"ל, ולפיכך אינו נפטר
אלא מחלקו של שמעון, שאין ראובן גובה ממנו תחילה אלא
אם אין לו לשמעון לשלם, ואם השטר בידי שמעון - נפטר לוי
גם מחלקו של ראובן, שהרי יש לשמעון "מיגו" שהיה יכול
להעלים את השטר (כסף-משנה). (53) ואם אין לו - יתבע
מלוי (כסף-משנה). (54) היינו כשטוען: "קבעתי לו זמן
לשנה או לשנים", אבל אם טען "נפרעתי" - אינו יכול לתבוע
את לוי כלל (סמ"ע סימן צג ס"ק לא).

סליקו להו הלכות שלוחין ושותפין

שותפים (סמ"ע סימן צג ס"ק כ). (23) ואע"פ שהוא חשוד
לשקר ביחס לשותפות - אין זה חשוד על גזילת ממון,
שיתכן והיה שותף ולא נשאר בידו כלום (סמ"ע שם).

ה. ראובן²⁴ שהטיל לפיס²⁵ ארבע מאות דינרים,
והטיל שמעון מאתים, ונשתתפו²⁶, ונשאו ונתנו
ביחד, והרי הממון כלו ביד ראובן, וטען ראובן
שפחת מן הקרן חמש מאות דינרין²⁷ - אין אומרים:
ישבע ראובן שבועת השתפין שפחתו כך, וישלם
שמעון חמשים מביתו²⁸; אלא ישבע ראובן שבועת
השתפין שפחתו²⁹, וילך במנה שבידו בלבד, ולא
ישלם שמעון כלום. טען ראובן, ששמעון יודע
בודאי³⁰ בפחת זו³¹ שפחתו³² - יגלגל על שמעון³³
שאינו יודע בודאי סכום הפחת הזה. ואם לא נתעסק
שמעון בשתפות זו בלל³⁴ - ישבע שמעון הסת³⁵
שאינו יודע בודאי בזה ההפסד, ויפטר. ולא עוד³⁶,
אלא אם היה זה המנה³⁷ הנשאר ביד שמעון -
חולקים אותו בשנה³⁸. שאין³⁹ השתף מן הנשבעין
ונוטלין כדי שישבע ויטל מה שביד חברו; אלא
נשבע ונפטר, או נוטל מדבר שהוא תחת ידו. והנה
בדין זה, שפכר טעו בו בעלי הוראה.

(24) גאונים (מגדל-עוז). (25) של שותפות. (26) ולדעת
רבינו למעלה (פ"ד הלכה ג) - אע"פ שאין השקעתם שוה,
השבר או הפחת ביניהם בשוה, והראב"ד מודה בשכר
וחולק בפחת. (27) שנמצא שכל אחד מהם צריך להפסיד
מאתים וחמשים דינרים. (28) שאף ששמעון צריך לשלם
מחצית מן ההפסד כדין שותף שמשותף במחצה שכר
ומחצה הפסד, "אין השותף מן הנשבעין ונוטלין כדי
שישבע ויטול מה שביד חברו" כמו שכתב רבינו להלן
בסוף ההלכה. (29) כאן לא הוסיף רבינו "כך", שאינו
נשבע על כל הסכום, אחרי שאינו מקבלו כולו, ונראה כאילו
נשבע על שקר. וכן מצאתי בדין "שנים אוחדים בטלית" וכו'
בבא-מציעא ה: (כסף-משנה, וראה בסמ"ע סימן צג ס"ק
כד). (30) שאם אין ראובן טוען כן, שברור לו, ששמעון
יודע על הפחת, ברור הדבר ששמעון אינו יודע, שהרי לא
היה שמעון בשעה שנתעסק, ומכיון שהוא עצמו מודה
ששמעון אינו יודע אין צורך להשביעו (ש"ך שם ס"ק טו).
(31) בכ"י תימן: "בפחת זה". (32) ותובע את החמישים
הנותרים. (33) מתוך שבועת השותפין שהיא חמורה, ראה
למעלה הערה ג. (34) שאז אין מקום לשבועת השותפין.
(35) כדין כל התובע חבירו טענת 'ברי', והנבע אומר: איני
יודע אם אני חייב לך (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח).
(36) כלומר, לא רק שאין מוציאין בשבועת השותפין מכיסו
של השותף, אלא שלפעמים מעכב זה מממון השותפים כגון
שהוא בידו, ואף זה בכלל מה שנאמר, שאין השותף
מהנשבעין ונוטלין (סמ"ע שם ס"ק כח). (37) הוא מאה
דינרים. (38) שמה שנשאר, אף שהוא ביד אחד מהם, הרי
הוא מהשותפות, והוא כאילו מונח ברשות שניהם, ויש

הלכות עבדים

1 יֵשׁ בְּכָלֶלֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת: חֲמִשׁ מִצְוֹת עֲשָׂה,
2 וְשִׁמּוֹנָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פָּרְטֵן: (א) דִּין קִנְיָן
3 עֶבֶד עֲבָרִי. (ב) שְׁלֹא יִמָּכֵר מִמִּכְרַת עֶבֶד.² (ג) שְׁלֹא
4 יַעֲבֹדֶנּוּ בַּפֶּרֶץ.³ (ד) שְׁלֹא נַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדֶת עֶבֶד.⁴ (ה)
5 שְׁלֹא⁵ נִיחָם⁶ גֵּר תּוֹשֵׁב לְיָרֵדוֹת בּוֹ.⁷ (ו) לְהַעֲנִיק⁸
6 לוֹ בְּצֵאתוֹ חֶפְשִׁי. (ז) שְׁלֹא¹⁰ יֵצֵא רִיקָם. (ח) לְפָדוֹת¹¹
7 אִמָּה הָעֲבָרִיָּה. (ט) לְיַעֲדָה.¹² (י) שְׁלֹא¹³ תִּמָּכֵר. (יא)
8 לְעֶבֶד¹⁴ בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, אֲלֵא¹⁵ אִם כֵּן הִפִּיל לוֹ
9 אֲדוֹנָיו אֶחָד מֵרָאשֵׁי אִיבָרָיו. (יב) שְׁלֹא¹⁶ לְהַסְגִּיר עֶבֶד
10 שֶׁבֶרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל. (יג) שְׁלֹא¹⁷
11 לְהוֹנוֹת עֶבֶד זֶה הַנֶּצֶל אֲלֵינוּ.
12 וּבְאֹרֶם מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

דיני עבדים נכתבו בתחילת פרשת משפטים "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, כי תקנה עבד עברי..". והעיר על כך האדמו"ר הזקן ב"תורה אור" שתחילת הפסוק מדבר בלשון רבים (לפניהם) ובהמשכו בלשון יחיד (כי תקנה) כיון ש"כי תקנה" מוסב על משה רבינו שהוא הממשיך בחינת הדעת בנשמות ב"ע היותר נמוכות שהן בבחינת עבד (ונשמות דאצילות נקראו "בנים"). והמשכה זו נקראת קניין כי כמו שבדבר הנקנה אין התהוות דבר חדש אלא שיוצא מרשות המוכר לרשות הקונה, כך גם בעבד עברי שהוא על שם "בעבר הנהר ישבו אבותיכם" שנהר הוא בחינת בינה דאצילות, ועבר הנהר הוא מה שלמעלה מבחינת הבינה והשכל המושג. וזהו שאומר "בעבר הנהר ישבו אבותיכם" ששורש כל אחד ואחד מישראל הוא בדרגה זו, ולכן גם אחר שהושפלו הבנים וירדו לעולמות ב"ע להיותם במצב של גלות, הרי שורשם הוא ב"עבר הנהר" וזה שממשיך להם בחינת הדעת רק מגלה את שורשם האמיתי ואינו מהווה דבר ועניין חדש.

בעבודת עבד ישנן שלוש דרגות: עבד כנעני, עבד עברי, ואמה עבריה, שהם שלושת עולמות ב"ע וכנגד צדיק בינוני ורשע. אמה עבריה כנגד צדיק בדוגמת עולם הבריאה שרובו טוב, עבד עברי בדוגמת עולם היצירה ובינוני - מחצה על מחצה, ועבד כנעני כנגד דרגת רשע וכנגד עולם העשייה שרובו רע.

ולפי זה צריך להבין, מדוע הקדים הרמב"ם גם במניין המצוות שלפני ההלכות וגם בהלכות שב"ד החזקה דיני עבד עברי לאמה עבריה ורק אחר כך דיני עבד כנעני, והרי לפי המבואר לעיל צריך הסדר להיות או מלמעלה למטה אמה עבריה עבד עברי ועבד כנעני, או מלמטה למעלה עבד כנעני, עבד עברי ואמה עבריה, ומדוע מתחיל בעבד

אלא שמבואר בתניא שמידת הבינוני היא מדת כל אדם ואחריה כל אדם ימשוך, ואח"כ ממשיך בזכותן של ישראל שביכולתו ובכחו של כל יהודי להגיע לדרגה נעלית יותר ולמעלת הצדיק. ואח"כ מסיים שיתכן גם מצב לא רצוי - בחינת עבד כנעני.

בנוגע לעבד עברי ואמה עבריה, פסק הרמב"ם ש"חייב האדון להשוותן לו במאכל ובמשתה בכסות ובמזדור כו" ומכיון שמה שהקב"ה עושה הוא מצווה לישראל לעשות, הרי שגם הקב"ה נותן לעבדיו - עם ישראל את כל המצטרך להם לא רק בחיטין ושעורין אלא גם עניני תענוג להחיות בהם נפש כל חי.

ועל-דרך-זה בלימוד התורה משפיע ה' גם בחינת יין ושמן שבתורה, היינו בחינת רזין ורזין דרזין דאורייתא.

(על פי יין מלכות' ספר קנין סימן כא)

(1) ראה ספר המצוות, עשה רלב. (2) ראה שם, לא-תעשה רנח. (3) ראה שם, מל"ת רנט. (4) ראה ויקרא כה, לט: "לא תעבוד בו עבודת עבד", ספר המצוות שם מל"ת רנו. (5) ראה ספר המצוות שם מ"ל"ת רס. (6) שלא ניתן לאחרים, שנמנע מאחרים לעשות כך. (7) נקט לשון הכתוב (ויקרא כה, מזגג) "וכי תשיג יד גר ותושב - לא ירדנו בפרך לעיניך". ולהלן סוף הלכה ו הוא כותב: הגוי. וכן הוא בספר המצוות שם. וראה שם שהזהרנו שהגוי לא ידור בארצנו עד שיקבל עליו להיות גר תושב. (8) בעבד עברי. (9) ראה ספר המצוות, עשה קצו. (10) ראה שם לא-תעשה רלג. (11) ראה שם, עשה רלד. (12) שם, עשה רלג. (13) שם, לא-תעשה רסא ולקמן פרק ד הלכה י. (14) שם, עשה רלה, ולהלן פרק ט הלכה ו וכדעת רבי בגיטין לח: (15) הרמב"ן בספר המצוות שם, חולק על רבינו ומונה כאן שתי מצוות, וראה מגילת אסתר ולב שמח. (16) ספר המצוות, לא-תעשה רנד ולקמן פרק ח הלכה י. וכפירושו של רב חיסדא בגיטין מה. (17) ספר המצוות, שם לא-תעשה רנה, ולקמן פרק ח הלכה יא.

פָּרֶק ראשון

(1) נתבאר בו דין עבד עברי ואמה עבריה, ושאסור לעבוד בעבד עברי בפרך, ושרבו מחוייב לפרנסו בשווה לפרנסת עצמו.

- 13 א. עֶבֶד עֲבָרִי הָאֹמֵר בְּתוֹרָה, זֶה יִשְׂרָאֵלִי² שְׁמָכְרוּ
- 14 אוֹתוֹ בֵּית דִּין עַל כְּרָחוֹ, אוֹ הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ לְרַצּוֹנוֹ.
- 15 פִּיּוּצָד? גִּנֵּב וְאֵין לוֹ לְשֹׁלֵם אֶת הַקֶּרֶן³ - בֵּית דִּין
- 16 מוֹכְרִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שְׁאֵמְרָנוּ בְּהִלְכוֹת גִּנְבָּה⁴. וְאֵין לָךְ
- 17 אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹכְרִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין, אֲלֵא הַגִּנֵּב
- 18 בְּלִבָּד. וְעַל זֶה שְׁמָכְרוּהוּ בֵּית דִּין הוּא אֹמֵר: כִּי
- 19 תִּקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי⁵. וְעַלֵּיו הוּא אֹמֵר בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה: כִּי
- 20 יִמָּכֵר לָךְ אֲחִיךָ הָעֲבָרִי⁶. מוֹכֵר עַצְמוֹ פִּיּוּצָד? זֶה
- 21 יִשְׂרָאֵל שְׁהָעֲנִי בְּיוֹתֵר, נִתְּנָה לוֹ תוֹרָה רְשׁוּת לְמָכֵר אֶת
- 22 עַצְמוֹ⁷; שְׁנֵאֵמַר: כִּי יִמּוֹךְ אֲחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19] [ספרא בהר פרק ז הלכה א (לפי נוסחת ילקוט שמעוני שם סימן תרסו) "ומניין כשיהיו בית דין מוכרין אותו לא יהיו מוכרין אלא לך, תלמוד לומר כי יימכר לך אחיך", וכן הוא בדברי רבינו להלן פרק ג הלכה יב]. (20) כך היא הגירסה הנכונה (כסף משנה) וכן הוא בכתב יד תימן. [וכן נראה להלן שכתב: "וכן המוכר עצמו אינו רשאי למכור עצמו לגוי, ואפילו לגר תושב". ולא כתב "לגר צדק"]. אבל בדפוס רומי: "ולא לגר צדק", ואף על פי שאין מקור לזה בדברי חז"ל, למדה רבינו מן הסבא, שוודאי גר צדק לא יכשילו לעבור על המצוות (לחם משנה), וראה להלן פרק ב הלכה יב שהנמכר לגר צדק דינו כנמכר לגוי, שכלל הוא בדינו: כל שאינו נקנה בעבד עברי אינו קונה עבד עברי (בבא מציעא שם). (21) כן בספרא שם (לפי ילקוט שמעוני שם) "ומניין כשיהא נמכר לא יהא נמכר אלא לך תלמוד לומר ונמכר לך". (22) [נראה שדווקא במוכר עצמו אמרו שאם עבר ונמכר לגוי הרי זה מכור, אבל במכרוהו בית דין לגוי אינו מכור. והטעם בזה משום שבפסוק "ונמכר לגר תושב וגו' או לעקר וגו'", מדבר במוכר עצמו, ואילו במכרוהו בית דין בפסוק "כי יימכר לך" (דברים טו, יב) לא נזכרו גר תושב ועקר. וראה להלן פרק ב תחילת הלכה ח]. (23) כן נראה בבבא מציעא שם. וראה להלן פרק ב הלכה יב.

ד. כֹּאֲמַר לָךְ: הֲרִינִי מוֹכֵר עֲצָמִי לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים 18
- אֵין אַתָּה זָקוּק 25 לוֹ, עַד שְׁיִמְכֶר. אֲכַל 26 לְאַחֵר 19
שְׁנֵימָכֵר לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים, אֵף עַל פִּי שְׁעֵבֵר וְעֵשָׂה 20
שְׁלֹא פִּהֶגֶן - מַצְוָה לְפָדוּתוֹ 27, וְלֹא יִשְׁמַע 28 בָּהֶם; 21
שְׁנֵאמֶר: אַחֲרֵי נִמְכֵר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ. 22

24] ספרא שם פרק ח הלכה א. (25) לטפל בו, לתת לו ממון שלא ימכור את עצמו לגוי. (26) שם. (27) בספרא שם נוסף: "מייד". (28) יתבולל.

ה. אֶחָד 29 הַמוֹכֵר אֶת עֲצָמוֹ אוֹ שְׁמִכְרוֹהוּ בֵּית דִּין 30
- אֵינוֹ נִמְכֵר בְּפִרְהֶסְיָא 31 עַל אֲבָן הַמֶּקֶח 32, וְלֹא 24
בְּסַמָּטָא, כְּדֶרֶךְ שְׁהַעֲבָדִים נִמְכָּרִין; שְׁנֵאמֶר: לֹא 25
יִמְכְּרוּ מִמִּכְרַת עֶבֶד - אֵינוֹ נִמְכֵר אֲלָא בְּצִנְעָה וְדֶרֶךְ 26
כְּבוֹד. 27

29] ספרא שם פרשה ו הלכה א. (30) [צריך עיון שהפסוק "לא ימכרו ממכרת עבד" מדבר במוכר עצמו, ועיין קידושין טו. בברייתא דראב"י]. (31) בפומבי. (32) אבן גבוהה שעליה מעמידים העבדים למכירה.

ו. כָּל עֶבֶד 33 עֲבָרִי אֲסוּר לְעַבֵּד בּוֹ בְּפָרֶךְ. וְאִיזוֹ הִיא 28
עֲבוֹדַת פָּרֶךְ? זוֹ עֲבוֹדָה שְׁאֵין לָהּ קֶצֶף 34, וְעֲבוֹדָה 29
שְׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ, אֲלָא תִּהְיֶה מִחֲשֻׁבְתּוֹ לְהַעֲבִידוֹ 30
בְּלֵבָד, שְׁלֹא יִבְטֹל. מִפְּאֵן 35 אָמְרוּ חֲכָמִים, שְׁלֹא 31
יֹאמֵר לוֹ: עֲדֵר 36 תַּחַת הַגָּפְנִים עַד שְׁאֵבֹא 37; שְׁהֲרִי 32
לֹא נִתֵּן לוֹ קֶצֶף. אֲלָא יֹאמֵר לוֹ: עֲדֵר עַד שְׁעָה 33
פְּלוּגִית, אוֹ עַד מְקוֹם פְּלוּגִי. וְכֵן לֹא יֹאמֵר לוֹ: חֲפֹר 34
מְקוֹם זֶה, וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ. וְאִפְלוּ לְהַחֵם לוֹ כּוֹס 35

1 ואֵינוֹ 8 רִשְׁאֵי לְמִכָּר אֶת עֲצָמוֹ וְלִהְצָנִיעַ אֶת דָּמָיו, אוֹ
2 לְקִנּוּת בָּהֶם סְחוּרָה אוֹ כָּלִים, אוֹ לְתָנִם לְבַעַל חוּבִי,
3 אֲלָא אִם כֵּן צָרִיךְ לְאֲכָלָן בְּלֵבָד 10. וְאֵין אָדָם רִשְׁאֵי
4 לְמִכָּר אֶת עֲצָמוֹ, עַד שְׁלֹא יִשְׁאָר לוֹ כָּלִים, וְאִפְלוּ
5 כְּסוּת 11 לֹא תִשְׁאָר לוֹ, וְאַחֲרֵי כֵן יִמְכֹּר אֶת עֲצָמוֹ.

(2) כן הוא במכילתא בתחילת פרשת משפטים. (3) הקרן דווקא, אבל בעבור הכפל אינו נמכר (פרק ג מהלכות גניבה הלכה יב). (4) שם הלכה יא. (5) מכילתא שם. (6) שם. (7) ובלי רשות מהתורה אסור לו למכור עצמו שהרי אמרה תורה (ויקרא כה, נה): "כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם" - "[עבדי הם] ולא עבדים לעבדים" (קידושין כב:). (8) ספרא בשינויים קלים. (9) אין זה בספרא שם. ועיין כסף משנה. [ומסתבר שלמדו רבינו מתוך הלכה זו עצמה, שכיוון שאין לו למכור עצמו אלא אם אין לו מה לאכול ואין לו כסות כדלהלן, אם כן לא ייתכן שימכור עצמו בשביל חוב, שהרי הלכה היא שמסדרין לבעל חוב ומשאירים לו מזון לשלושים יום וכסות לשנים עשר חודש (פרק א מהלכות מלוה ולווה הלכה ז), ועל אחת כמה וכמה שאם אין לו מה לאכול, שוודאי אין בעל חובו רשאי לתובעו. ועוד שאין חוב זה חמור יותר מן הכפל של הגנב, שאין בית דין מוכרים אותו עבור זה. ומכיוון שבית דין אינו יכול למכור - שוב אינו רשאי אף הוא למכור את עצמו, כיוון שאין לו חיוב כזה כלפי הגנב]. (10) בספרא שם: "אינו נמכר אלא אם כן העני". (11) [כן כתב רבינו גם במכירת בתו לאמה, להלן פרק ד הלכה ב].

ב. כָּבֵר בְּאַרְנוֹ 12, שְׁאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בְּגִנְבָתָהּ, וְכֵן 6
אֵינָה מוֹכֶרֶת אֶת עֲצָמָהּ 13. וְאֵינָה 14 קוֹנֶה לֹא עֶבֶד 7
עֲבָרִי 15, וְלֹא עֶבֶד פְּנִיעִי 16, מִפְּנֵי הַחֹשֶׁךְ. וְאֵין 17 הַגֵּר 8
נִקְנָה בְּעֶבֶד עֲבָרִי; שְׁנֵאמֶר: וְשֵׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ - מִי 9
שִׁישׁ לוֹ 18 מִשְׁפָּחָה. 10

(12) בפרק ג מהלכות גניבה הלכה יב. (13) תוספתא סוף פרק ב' דסוטה. ובמכילתא "וכי ימכור איש (שמות כא, ז), האיש מוכר את עצמו ואין האשה מוכרת את עצמה וכו' הבת שאינה נמכרת בגניבתה לפיכך לא תמכור את עצמה". [ולפיכך הסמיך גם רבינו "וכן אינה מוכרת את עצמה" אל מה שכתב לפני כן שאינה נמכרת בגניבתה]. (14) בבא מציעא עא. שתי ברייתות, אחת סתמית ובאחרונה וויכוח בין חכמים ורבן שמעון בן גמליאל. (15) כן בברייתא הראשונה, וזהו לכל הדעות, כמו שנראה מהשקלא וטרייא שם. (16) כן בברייתא השנייה, וכחכמים. (17) ברייתא שם. (18) שהרי גר שנתגייר כקטן שנולד הוא.

ג. עֶבֶד עֲבָרִי שְׁמִכְרוֹהוּ בֵּית דִּין - אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ 11
אֲלָא לְיִשְׂרָאֵל 19 אוֹ לְגֵר צָדֵק 20. וְכֵן הַמוֹכֵר עֲצָמוֹ 21
- אֵינוֹ רִשְׁאֵי לְמִכָּר עֲצָמוֹ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים, וְאִפְלוּ 13
לְגֵר תוֹשֵׁב. וְאִם עֲבָרִי וּמְכָר עֲצָמוֹ 22 אִפְלוּ לְעוֹבֵד 14
פּוֹכְבִּים 23, וְאִפְלוּ לְעֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים עֲצָמָה - הֲרִי זֶה 15
מְכּוּר; שְׁנֵאמֶר: אוֹ לְעַקֵּר מִשְׁפַּחַת גֵּר. לְעַקֵּר - זֶה 16
הַנִּמְכֵּר לְעֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים עֲצָמָה. 17

שנאמר (ויקרא כה, מו): "לעולם בהם תעבדו" וסמוך לזה: "ובאחיהם" - הרי שישנה אפשרות של השתעבדות גם באחיהם. (52) שם, מימרא של רב ששת על רקע השקלא וטריא בין רב פפא ורבא. (53) כן הוא שם בגמרא: "דיהבי זוזי אכרגא דאנישי ומשתעבדי בהו טפיי" (וראה בתוספות שם דיבור המתחיל משתעבדי, שיש שאינם גורסים "טפיי") ואין כאן משום גזל (למעלה פרק ה מהלכות גזילה הלכה טז) שדין המלך הוא דין. וכן אין בזה משום ריבית (פרק ה מהלכות מלוה ולוה הלכה יז), שאין כאן מלוה אלא קניין גופו להשתעבד בו (ראב"ד כאן). (54) יוצא מתוך ההמשך, וראה בסמוך. (55) כנעני, היינו עבדות עבד בדרך ביזיון, שמכיוון שנמכר על ידי המלך דומה הוא לעבד ולא לפועל העובד מרצונו (כסף משנה למעלה בפרק ה מהלכות גזילה שם). [וכן נראה מן הסוגייה בבבא מציעא שם, שלא הביאו הפוסק "לעולם בהם תעבדו" - ובאחיהם", אלא לגבי אלה הנוהגים שלא כשורה, ולא לגבי המס]. (56) ברייתא שם. (57) כנעני (גמרא שם). נולפי זה ייתכן כי גם עבד עברי שאינו נוהג כשורה מותר לעבד בו עבדות עבד, וצריך-עיון].

ט. כל⁵⁸ עבד⁵⁹ עברי או אמה העבירה - חייב האדון להשוותו לו במאכל ובמשקה, בכסות⁶⁰ ובמקדור. שגאמר: כי טוב לו עמך⁶¹ - שלא תהא אהה אוכל פת נקי, והוא אוכל פת קבר⁶²; אהה שותה יין ישן, והוא שותה יין חדש; אהה ישן על גבי מוכין, והוא ישן על גבי התבן; אהה דר⁶³ בכרך והוא דר בכפר⁶⁴, או אהה דר בכפר והוא יושב בכרך⁶⁵; שגאמר: ויצא מעמך. מפאן⁶⁶ אמרו: כל הקונה עבד עברי - קונה אדון לעצמו⁶⁷. וחייב⁶⁸ לנהג בו מנהג אחוה; שגאמר: ובאחיהם בני ישראל⁶⁹. ואף על פי כן, צריך העבד לנהג בעצמו מנהג עבדות⁷⁰ באותן העבדות שהוא עושה לו.

~ נקודות משיחות קודש ~

גדר חיוב האדון להשוות לו עבד ואמה עבריים במאכל ומשתה אינו כתשלום שכר לפועל שאינו חייב לעבוד אם לא שישלם לו שכר אלא שהם קנויים לאדון וחייבים לשרתו בכל רגע, על-דרך בן המחויב לשרת את אביו מצד מצות וחייב כיבוד אב ולא מצד תשלום כל שהוא על עבודתו. שהרי בעבד כנעני יכול לומר לו האדון "עשה עמי ואיני זנך" וגם בעבד עברי שחייב האדון להשוותו לו במאכל ובמשקה כו' הרי זה בגדר חיובי האדון לעבד שהוא "קונה אדון לעצמו" ולא בתור שכר פעולה.

(לקו"ש ח"י"ז ע' 394 הע' 53)

(58) ברייתא בקידושין כ. ובספרא בהר פרק ז הלכה ג. (59) אפילו הנמכר בגניבתו (רדב"ז) שהרי הפסוק "כי טוב לו עימך" מדבר במכרוהו בית דין. (60) נקיה. כן הוא בספרא שם. ובקידושין שם ליכא. (61) בספרא שם דרשו כן מהפסוק (ויקרא כה, מ) "כשכיר כתושב יהיה עימך"

1 של חמין או להצן, ואינו צריך לו - אסור, ועובר
2 עליו בלא תעשה, שגאמר: לא תרדה בו בכרך. הא
3 אינו עושה לו אלא דבר קצוב שהוא צריך לו. וכן
4 העובד פוכבים שגמפר לו, אם רדה בו בכרך - הרי
5 ישראל מצוין למנעו. ואם הניחוהו - עוברים בלא
6 תעשה, שגאמר: לא ירדנו בכרך לעיניך. ואין³⁸ אנו
7 נזקקין ליפנס לרשותו של עובד פוכבים ולבדק
8 אחריו שלא יעבדנו בכרך; שגאמר: לעיניך - בזמן
9 שאתה רואה.

(33) ספרא שם הלכה ב. (34) זמן קבוע. (35) כל מה שכתב רבינו כאן הוא בספרא שם. (36) חפור. (37) ויש כאן עינוי נפשי גדול, שהעובד אינו יודע מתי יבוא קץ לעמלו. (38) ספרא שם פרק ח הלכה ח.

10 ז. כל עבד³⁹ עברי אסור לישראל שקנהו להעבירו
11 בדברים בזים, שהם מיוחדים לעשות העבדים⁴⁰,
12 כגון שיוליף אחריו כליו לבית המרחץ, או יחליץ לו
13 מנעליו⁴¹; שגאמר: לא תעבד בו עבדת עבד. אינו
14 נוהג בו אלא כשכיר; שגאמר: כשכיר כתושב יהיה
15 עמך. ומתיר⁴² לספר לו שער, ולכבס לו פסותו,
16 וללפות לו עסתו; אבל⁴³ לא יעשה אותו בלן
17 לרבים⁴⁴, או ספר לרבים, או נחתום לרבים. ואם⁴⁵
18 היתה אמנותו זאת קדם שימכר - הרי זה יעשה.
19 אבל⁴⁶ לא ילמדנו בתחלה מלאכה כלל⁴⁷, אלא
20 אמנות שהיה בה - היא שעושה כשהיה עושה
21 מקדם. במה דברים אמורים⁴⁸? בעבד עברי, מפני
22 שנפשו שפלה במכירה; אבל ישראל שלא נמכר -
23 מתיר להשתמש בו בעבד, שהרי אינו עושה מלאכה
24 זו אלא ברצונו ומדעת עצמו.

(39) שם פרק ז הלכה ב. (40) הכנענים. (41) אין זה בספרא שלפנינו [אבל כן הוא בברייתא בקידושין כב: במעשה העבד לרב]. (42) ספרא שם הלכה ג. (43) סיום דברי רבי יוסי. (44) הדגש הוא על "לרבים", שאינו יכול לנצלו לעבודת חוץ, וכן נראה בספרא שם שלמדו זאת מהמלה: "עימך" - "יעבד עימך" - "שלא תמסר אומנותו לרבים". (45) כרבי יוסי שם. ולפי המכילתא דרשב"י (שמות כא, ב) זהו גם לדעת תנא קמא. (46) שם. (47) שום מלאכה לרבים. (48) ספרא שם הלכה ב.

25 ח. אנשים⁴⁹ שאינן נוהגין בשורה - מתיר לרדותן⁵⁰
26 בחוקה ולהשתעבד⁵¹ בהן. מלך⁵² שגזר, שכל מי
27 שלא יתן המס הקצוב על כל איש ואיש, ישתעבד
28 לזה שנתן המס על ידו - הרי זה מתיר להשתמש בו
29 יותר מדי⁵³, אבל⁵⁴ לא כעבד⁵⁵. ואם⁵⁶ אינו נוהג
30 בשורה - מתיר להשתמש בו כעבד⁵⁷.

(49) בבא מציעא עג: ברייתא ועובדא ברב סעורם אחי רבא שעשה כן, והסכים לו רבא. (50) עיין שם שרב סעורם רתמם למרכבתו של רבא. (51) בגמרא שם למדו זאת ממה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אלא במוכר עצמו, וזה היפך ממה שכתבנו למעלה. ובמדרש הגדול (ויקרא כה, לט) "ונמכר לך, מוכר עצמו נקנה בכסף ובשוה כסף ובשטר, מכרוהו ב"ד נקנה בכסף בלבד", נראה שאף לפניו היתה הנוסחא הנ"ל בדברי רבינו, וצ"ע. וראה להלן הלכה יב והערה עה]. (5) בגמרא שם טז. למדו שהעבד קונה את עצמו בשוה כסף כמו בכסף, ממה שנאמר (ויקרא כה, נא) "ישיב גאולתו" - "לרבות שוה כסף ככסף" [וסובר רבינו שהוא-הדין שהוא נקנה בשוה כסף ככסף, שהרי מ"כסף מקנתו" שנאמר באותו פסוק ("ישיב גאולתו מכסף מקנתו") למדו (שם יד): שהוא נקנה בכסף, וכן מפורש שם ח. ועיין להלן הלכה ח והערה נ]. (6) שם טז. למדו כן מאמה עבריה, ראה למעלה. (7) בברייתא שם ט. לגבי שטר קידושין. (8) שם נוסף: "אע"פ שאין בו שוה פרוטה". (9) שם טז. כרב חסדא שאמר: שטר אמה עבריה - אב כותבו. והוא-הדין לעבד עברי המוכר עצמו שהוא עצמו כותבו. והשמיט רבינו נוסח שטר של בית-דין. ובמאירי קידושין יד: (עמ' 96) כתב: "ובמכרוהו בית-דין, כותבין לו בית-דין הרי זה קנוי לך". וראה למעלה הערה ג.

- ב. מְכָרוּהוּ¹⁰ בֵּית דִּין¹¹ - עוֹבֵד שֵׁשׁ שָׁנִים מִיּוֹם מְכִירָתוֹ, וּבְתַחֲלַת הַשָּׁנָה הַשְּׂבִיעִית שְׁלֹשָׁה יָצָא בֶּן חוֹרֵין. וְאִם פָּגְעָה בּוֹ שְׁנַת הַשְּׂמִיטָה בְּכָלֵל הַשָּׁשׁ - הָרִי זֶה עוֹבֵד בַּהֲדָר¹². אֲכָל אִם פָּגְעָה בּוֹ שְׁנַת יוֹבֵל, אֲפִלּוּ נִמְכַּר שָׁנָה אַחַת לִפְנֵי הַיּוֹבֵל - הָרִי זֶה יֵצֵא לַחֲרוּת. שְׁנָאֲמַר: עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ¹⁴; בְּשָׁנָה הַיּוֹבֵל הַזֹּאת וְגוֹמְרִים¹⁵.

(10) קידושין יד: במשנה. (11) ודין מוכר עצמו - להלן הלכה ג. (12) היינו, שצריך לעבוד שש שנים שלימות מיום מכירתו עד יום צאתו לחירות, ואם נמכר יום לפני ראש-השנה - לא אמרו שיום זה חשוב שנה ואינו עובד אלא חמש שנים נוסף על היום הזה, אלא עובד שש שנים מלאות ושלימות, ערכין יח: ועיין משנה-למלך. (13) ספרא בהר פרק ג הלכה ו "בשנת היובל הזאת, זו מוציאה עבדים, ואין השביעית (=שנת השמיטה) מוציאה עבדים", וכן הוא ב'ספרי' פ' ראה על הפסוק "וזה דבר השמיטה" (דברים טו, ב). (14) צ"ע, שהרי פסוק זה מדבר במוכר עצמו, וכן הביאו רבינו להלן בהלכה ג. ובכ"י תימן נשמט פסוק זה. ועיין לחם-משנה. (15) בקידושין טו. בברייתא דר' אליעזר בן יעקב, הובא הפסוק "ושב אל משפחתו" (ויקרא כה, מא) ללמד על מכרוהו בית-דין שיוצא ביובל, והפסוק "בשנת היובל הזאת וגו'" אינו מדבר כלל בעבד הנמכר, אלא בשדות. ועיין לחם-משנה.

- ג. הַמּוֹכֵר¹⁶ עַצְמוֹ - יֵשׁ לוֹ לְמַכּוֹר עַצְמוֹ לְיָתֵר עַל שֵׁשׁ. הָרִי שְׁמִכְרָה עַצְמוֹ לְעֶשֶׂר שָׁנִים אוֹ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל, אֲפִלּוּ אַחֵר שָׁנָה - הָרִי זֶה יוֹצֵא בַּיּוֹבֵל¹⁷; שְׁנָאֲמַר: עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ¹⁹.

(16) ברייתא בקידושין יד: וכדברי חכמים ולא כרבי אליעזר. (17) [אין לזה מקור מפורש (וראה ב'מנחת חינוך' מצוה מב), אבל יש ללמוד זאת מן הברייתא בקידושין יד: שלא אמרו אלא "המוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש, מכרוהו ב"ד

וראה בתוספות קידושין טו. דיבור המתחיל כי טוב, שכתבו בשם הרב אברהם, שכן נכון שהרי הפסוק "כי טוב לו עימך" אינו ציווי אלא סיפור דברים בלבד. (62) פת מעורבת בסובין. (63) אין זה בבבלי, אלא בספרא שם על הפסוק השני (שם שם, מא). (64) [הרי הוא דר במקום שיש להשיג הכול ואילו העבד דר במקום שאין להשיג הכול, ראה כתובות קין]. (65) [וישיבת כרכים קשה - כתובות שם]. (66) קידושין כ. בברייתא. (67) שלפעמים אין לו לאדון אלא כר אחד, אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עימך - נמצא שעל כורחו צריך למסרו לעבד, והיינו אדון לעצמו (תוספות בקידושין שם דיבור המתחיל כל, בשם הירושלמי). (68) ספרא שם פרק ז הלכה א. (69) שם דרשו מהפסוק כי יימכר לך אחיך (דברים טו, יב), ועיין לחם משנה. (70) ספרא שם.

- י. אֵין⁷¹ אָמָה הָעֶבְרִיָּה⁷² נוֹהֶגֶת וְלֹא עֹבֵד עֲבָרִי נוֹהֵג אֲלֵא בְּזִמְן שְׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג⁷³, בֵּין עֹבֵד עֲבָרִי שְׁמוֹכֵר עַצְמוֹ⁷⁴ בֵּין זֶה שְׁמִכְרוּהוּ בֵּית דִּין⁷⁵. וְכָכָר בְּאַרְנוֹ⁷⁶ מְתִי בְּטָלוּ הַיּוֹבְלוֹת.

(71) ערכין כט. בברייתא. (72) כן מפורש בגיטין סה. "ואמה העבריה בזמן הזה מי איכא? והתניא אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג". (73) שהרי נאמר (ויקרא כה, מ) "עד שנת היובל יעבוד עימך". (74) שהרי הפסוק הנ"ל (עד שנת היובל וגו') מדבר במוכר עצמו. (75) כן מבואר בסוגיית הגמרא בקידושין טו. שהרי גם במכרוהו בית דין נאמר שיוצא ביובל ככתוב (שם שם, מא) "ושב אל משפחתו" ובמכרוהו בית דין הכתוב מדבר (ראה קידושין טו. בברייתא דרבי אליעזר בן יעקב). ועיין רש"י גיטין שם דיבור המתחיל אלא בזמן. (76) פרק י מהלכות שמיטה ויובל הלכה ג.

יום שלישי ב' שבט ה'תש"פ

פרק קנני

(1) ביאר בו רבינו דיני קנני עבד עברי שמכרוהו בבית דין או מכר עצמו או נמכר לגוי, ודיני יציאתם לחירות.

- א. עֹבֵד² עֲבָרִי שְׁמִכְרוּהוּ בֵּית דִּין³ [וְהַמּוֹכֵר עַצְמוֹ]⁴ נִקְנָה בְּכֶסֶף וּבְשֹׁוֹה כֶּסֶף⁵ וּבְשֹׁטֶר⁶. מֵיֵצֵד בְּשֹׁטֶר? נוֹתֵב לוֹ עַל הַנִּזְר אוֹ עַל הַחֶרֶס⁸: הָרִינִי מְכוֹר לָךְ⁹, הָרִינִי קָנוֹי לָךְ; וְנוֹתֵן לוֹ הַשֹּׁטֶר.

(2) קידושין יד: במשנה. (3) שם יד: וטז. למדו קנין כסף ושטר בעבד עברי מאמה העבריה, שהרי הקישם הכתוב "כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה" (דברים טו, יב) ופסוק זה מדבר במכרוהו בית-דין. (4) בדפוסים עתיקים ליתא, ונוסף על-פי ספר מוגה שהביא הכסף-משנה, שהרי למדו (שם יד): גזירה-שוה "שכיר שכיר" מוכר עצמו ממכרוהו בית-דין לגבי קנין כסף, וכן צריך לומר לגבי קנין שטר. וכן כתב הרמב"ן (שם טז). [ובכ"י תימן: "עבד עברי שמכרוהו ב"ד, נקנה בכסף ובשוה כסף. והמוכר עצמו, נקנה בכסף ובשוה כסף ובשטר". ולפי"ז אין קנין שטר במכרוהו ב"ד

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ב' שבט - ספר קנין - הלכות עבדים קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"חכמים" (כסף-משנה). (30) ולא בשש, אלא במיתת האדון - יוצא (להלן הלכה יב. ועיין רב"ז).

- 16 ז. הנמכר לעובד פוכבים³¹, אם לא השיגה ידו לגאל - קרוביו פודין אותו³². וקרוב קרוב קודם³³;
- 17 שנאמר: או דודו או בן דודו יגאלנו³⁴. ובית דין כופין את קרוביו לפדותו, שלא יטמע בעובדי פוכבים.
- 18 לא פדאוהו קרוביו, או שאין ידם משגת - מצוה על כל אדם מִיִּשְׂרָאֵל לפדותו³⁶. ובין שפדאוהו קרובים בין שפדאוהו שאר אדם - יצא לחרות³⁷. ויש לו ללוות³⁸ ולגאל את עצמו מן העובד פוכבים.
- 24 וגואל לחצאין³⁹. אכל הנמכר ליִשְׂרָאֵל - אין הקרובים פודין אותו⁴⁰, ואין לזה וגואל, ואינו גואל לחצאין⁴¹. אלא כיצד דינו? אם השיגה ידו לתן כפי השנים הנותרות - נותן ויוצא; ואם לאו - לא יצא.

(31) בדפוס רומי: "לגר". (32) [שהרי נאמר (ויקרא כה, מט) "או דודו או בן דודו יגאלנו וגו' או השיגה ידו וגאל", מכאן שאם השיגה ידו - אין כופים את קרוביו לפדותו, וראה להלן הערה לז]. (33) קידושין כא. מימרא של רב נחמן בר יצחק. (34) הרי שדודו שהוא אחי אביו, קודם לבן דודו שהוא בן אחי אביו. וראה בספרא בהר פרק ח הלכה ב. (35) בקידושין כא: אמרו שהיא חובה, והרי בית-דין כופין על כל מצוה, כמפורש בכתובות פו. (רב"ז). (36) כן כתב רבינו גם בפ"ח מהלכות מתנות עניים הלכה יג, שמי שמכר עצמו ובניו לגויים - מצוה לפדותם בפעם ראשונה ובפעם שנייה, ועיין כסף-משנה כאן. ומקור דבר זה הוא בקידושין טו: "או דודו או בן דודו יגאלנו - זה גאולת קרובים, ונגאל - זו גאולת אחרים". ואע"פ שלענין גאולת קרובים, אמרו (שם כא): ששנה עליה הכתוב לקבעה חובה וכופין עליה, כמבואר למעלה, בגאולת אחרים לא מצאנו שתהא חובה ושיכפו עליה, ואינה אלא "מצוה". (37) ואינו משועבד לאלה שפדאוהו. קידושין טו: כחכמים (= הוא רבי) ולא כרבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא, וראה למעלה הלכה ו. (38) [בקידושין כא. אמר רבינא שעבד הנמכר לגוי אינו לוה וכו' (ראה להלן), ופירש"י שם משום שנאמר והשיגה ידו. ודעת רבינו שלפי המסקנא שגאולת קרובים חובה (ראה למעלה) ואין זה אלא אם לא השיגה ידו (ראה למעלה הערה לא), מתפרש הפסוק "והשיגה ידו". כלומר: אם השיגה ידו, אין לחייב הקרובים. ולא בא ללמד שאם לא השיגה ידו אינו יכול ללוות ולגאול את עצמו, אבל בשדה אחוזה שאין גאולת קרובים חובה (פי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה יח) על כרחינו שמה שנאמר שם "והשיגה ידו", בא ללמד שאם לא השיגה ידו אינו יכול ללוות ולגאול, שכיון שגאולת קרובים אינה חובה, אין הבדל בין השיגה ידו ללא השיגה ידו. ולא מסתבר לומר שבא ללמד שאם השיגה ידו אין הקרובים יכולים לגאול]. (39) שם כ: בעיא שרב ששת פתרה לשלילה, שאין גואל לחצאין, וכן מפורש בדברי רבינא, שם כא. אבל רבינו סמך על מה שאמר רב אשי (כן הנוסחא במאירי שם עמוד 120) אם תמצי לומר נגאל לחצאין (מאירי שם). (40) [כלומר, אין חייבים לפדותו (כסף-משנה). וכדעת רבי, שאמר (שם

אינו נמכר אלא לשש", ולא אמרו גם: המוכר עצמו נמכר עד היובל ולאחר היובל, מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא עד היובל - מכאן שגם מוכר עצמו אינו יכול למכור עצמו אלא עד היובל, ורק לענין שדה אמרו (בבא-מיעא עט) שאם מכרה לששים שנה, שאינה חוזרת ביובל, משום שמפורש בה: "והארץ לא תמכר לצמיתות", ומזה למדו (שם) - "מי שאין שם יובל - נצמתת, יצתה זו שאע"פ שאין שם יובל - אינה נצמתת"].

- 1 ד. אחד¹⁸ המוכר עצמו או שמכרוהו בית דין וברח
- 2 - חיב להשלים שש¹⁹. ואם²⁰ פגע בו יובל - יוצא לחרות.
- 3

(18) קידושין טז: ויז. ושם למדו כן ממה שנאמר "שש שנים יעבוד", כלומר צריכות לעבור עליו שש שנות עבודה. וא"כ אם ברח חייב הוא להשלים. אבל הפסוק הנ"ל מדבר במכרוהו בית-דין, ומוכר עצמו נלמד ממכרוהו בית-דין בגזירה-שוה "שכיר", "שכיר". (19) כלומר, כל מה שהחסיר בימי הבריתה. (20) כן אמר רב ששת שם, על הסתירה שבין שתי הבריות.

- 4 ה. חלה²¹, בין שחלה שנה אחר שנה או שחלה
- 5 חלאים מקטעים²²: אם הפל פחות מארבע שנים²³
- 6 - עולין למנין שש; אבל אם חלה ארבע שנים²⁴ -
- 7 חיב להשלים כל ימי החלי; שנאמר: כשכיר²⁵
- 8 פתושב. ואם פגע בו יובל - יצא²⁶. במה דברים
- 9 אמורים²⁷ שמחשבין ימי החלי? כשהיה חליו כבד,
- 10 שאינו יכול לעשות מלאכה; אבל אם לא היה חליו
- 11 כבד, אלא יכול לעשות מעשה מחט²⁸, אפילו חלה
- 12 כל שש - עולין לו.

(21) שם יז. ברייתא. (22) כן נראה בסוגיא שם, שהביא שתי ברייתות סותרות זו את זו, ולא חלקו בין חולה לחולה (כסף-משנה). (23) גם בגמרא שם אמרו "חלה ארבע חייב להשלים", ואעפ"כ כתבו ה'תוספות' שם ד"ה חלה, שאינו עולה למנין שלש אלא אם עבד שלש שנים כשני שכיר, ויתכן כי כן גם כוונת רבינו, שהרי להלן הביא הפסוק "כשכיר כתושב" (ראה בהערה כד), ומה שכתב פחות מארבע שנים, רוצה לומר שעוד לא נכנסה השנה הרביעית ולא חלה אלא שלש שנים בלבד, ראה במשנה-למלך. וכן הבין המאירי קידושין שם (עמ' 106). (24) כלומר, שנכנסה השנה הרביעית - משנה-למלך. (25) ושכיר, זמנו שלש שנים, שהרי נאמר בישעיה (טז, יד) "שלש שנים כשני שכיר, ועבד עובד" "משנה שכר שכיר" (דברים טו, יח) כלומר שש שנים ('תוספות' שם ד"ה חלה), וראה בהערה כב. (26) נלמד בקל-יומור מברח שלמעלה (כסף-משנה). (27) שם, בשם רב ששת. (28) שהוא מעשה קל.

- 13 ו. המוכר²⁹ עצמו לעובד פוכבים, אם לא נפדה -
- 14 אינו יוצא אלא פיובל³⁰; שנאמר: ואם לא יגאל
- 15 באלה, ויצא בשנת היבל הוא ובניו עמו.

(29) קידושין טו: כרבי, שרבי חייא בר אבא קראו שם בשם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ככסף, ואם-כן דברי רבינו סותרים זה את זה, ועיין לחם-משנה.

ט. **כָּל עֶבֶד⁵² עֲבָרִי⁵³ או עֲבָרִיָּה שֶׁצָּא⁵⁴ בְּגֵרְעוֹן¹⁷ כֶּסֶף, וְהִכְרִיא וְהוֹסִיפוּ דָמָיו, או נִשְׁחָף⁵⁵ וּפָחַתוּ דָמָיו - מִחֲשָׁבִין לוֹ לְהִקְל עָלָיו. בֵּיצֵד? הֲרִי שְׁנִמְכָּר¹⁸ בְּמָאָה, וְהֲרִי הוּא עֲתָה שְׁוֶה מְאֻמִּים - אֵינוֹ מִחֲשָׁב עִם אֲדוֹנָיו אֲלָא לְפִי מָאָה⁵⁶; נִמְכָּר בְּמְאֻמִּים, וְהֲרִי הוּא שְׁוֶה מָאָה - מִחֲשָׁב עִמּוֹ עַל פִּי הַשְּׂנִים הַנּוֹתְרוֹת²² לְפִי מָאָה⁵⁷.**

(52) קידושין כ. בברייתא. (53) בין נמכר לגוי ובין לישראל (גמרא שם). (54) [נראה שצריך לקרוא "שיוצא"]. (55) חלה במחלת השחפת. (56) כפי מה שהיה שוה בעת הקנין, "שנאמר מכסף מקנתו" (גמרא שם). (57) כפי שהוא שוה עכשיו, "שנאמר כפי שניו" (שם).

י. **הַנִּמְכָּר⁵⁸ לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים, הוֹאִיל וְיֵשׁ לְגָאֵל עֲצָמוֹ לְחֻצָּאִין כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ⁵⁹, פְּעָמִים יִהְיֶה לְהִקְל וּפְעָמִים לְהַחֲמִיר. בֵּיצֵד לְהִקְל? קָנָה אוֹתוֹ בְּמְאֻמִּים⁶⁰, וְנִשְׁחָף, וְהֲרִי הוּא עֲתָה שְׁוֶה מָאָה, וְנָתַן לוֹ חֲמִשִּׁים, חֲצִי דָמָיו, וְהִכְרִיא, וְהֲרִי הוּא שְׁוֶה מְאֻמִּים - נּוֹתֵן לוֹ מָאָה, שֶׁהֵן חֲצִי דָמָיו הַנִּשְׁאָר, וְיוֹצֵא⁶¹. בֵּיצֵד לְהַחֲמִיר? קָנָה אוֹתוֹ בְּמְאֻמִּים, וְנָתַן לוֹ חֲצִי דָמָיו שֶׁהֵן מָאָה, וְנִשְׁחָף, וְהֲרִי עֲתָה שְׁוֶה מָאָה - נּוֹתֵן לוֹ חֲמִשִּׁים, שֶׁהֵן דָּמֵי חֲצִי הַנִּשְׁאָר. וְנִמְכָּר שְׁנֵתֵן מָאָה וְחֲמִשִּׁים, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא עֲתָה שְׁוֶה מָאָה.**

(58) קידושין כ: מימרת אביי או רב אשי כפי נוסחת המאירי שם, ראה למעלה הערה לח. (59) למעלה הלכה ז. (60) שאם לא היה כן בשעת הקנין, הרי כבר נאמר בהלכה הקודמת, שמחשבין להקל כפי שהיה בשעת הקנין, ועיין שם בגמרא. (61) ומה שנתן חמשים על החצי הראשון - נתן, שהרי גואל לחצאין.

יא. **הֲרִב⁶² שֶׁמִּחַל לְעֶבֶד עַל הַכֶּסֶף שֶׁנִּשְׁאָר לוֹ לְעֶבֶד כְּנָגְדוֹ - אֵינוֹ מְחוּל לוֹ⁶³, עַד שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ שְׁטָר שְׁחִירוֹ. בֵּיצֵד? הֲרִי שֶׁקָּנָהוּ בְּשִׁשִּׁים, וְעֶבֶד שְׁנָה או שְׁנֵתִים, וְאָמַר לוֹ: שְׂאָר הַדָּמִים מִחֻלִּין לָךְ, לָךְ לְדַרְכָּךְ! - לֹא נִפְטָר מִשְׁעֲבֹדוֹ עַד שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ שְׁטָר.**

(62) קידושין טז. והסברתה על-ידי רבא. (63) שעבד עברי גופו קנוי לאדונו, ואין מחילה אלא על שעבוד חוב, ולא על קנין הגוף.

יב. **אֲדוֹן⁶⁴ שְׁמֵת: אִם הִנִּיתִּי בֶן זָכָר - הֲרִי⁶⁵ הָעֶבֶד⁶⁶ עוֹבֵד הַבֶּן⁶⁷ עַד סוֹף הַשָּׁשִׁים⁶⁸, או עַד סוֹף הַשְּׁנִים שֶׁמְכָר עֲצָמוֹ לְהֵן⁶⁹, או עַד שֶׁיִּפְגַּע בּוֹ יוֹבֵל, או עַד שֶׁיִּגְרַע פְּדִיוֹנוֹ וְיָתֵן הַשְּׂאָר; אֲכָל אִם לֹא הִנִּיתִּי בֶן זָכָר - הֲרִי זֶה יֵצֵא לְחֵירוֹת, וְאֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבֵּת וְלֹא אֶת הָאֵח, וְאֵין צָרִיף לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד שְׂאָר הַיּוֹרְשִׁין⁷⁰. לְהַנְמִכָּר לִגְר צֶדֶק⁷¹ או לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים⁷²**

(טו: וכא). "ומה מי שאינו נגאל באלה" (=נמכר לישראל, אינו נגאל בקרובים). וכל זה אינו אלא לענין חיוב, אבל יכולים הם לפדותו, שהרי רבי עצמו אמר (שם כ.) "ונמכר לגר תושב" שגר זה - גר צדק הוא, ושם מפורש "או דודו או בן דודו יגאלנו" הרי שיש גאולת קרובים בעבד הנמכר לגר צדק שהוא כישראל גמור לכל דבריו, והוא-הדין לענין זה, שהרי אין בו הטעם "שלא יטמע" (אלא שאינו קונה העבד כישראל הקונה עבד, בכא-מציעא עא. עיין שם, ועיין כסף-משנה להלן הלכה יב) ועל כרחינו שלענין גר צדק (והוא-הדין לענין ישראל) מתפרש הכתוב "או דודו וגו'" לענין רשות לגאול, וראה להלן. (41) [שהרי נאמר "או השיגה ידו ונגאל", ולענין נמכר לגר צדק (שדינו כישראל), שאין מחייבים הקרובים לפדותו, כנ"ל, אי-אפשר לפרש "או השיגה ידו וגו'" כמו שפירשנו לענין נמכר לגוי (ראה למעלה הערה לא) אלא כמו שפירשנו לענין מוכר שדה אחוזה (ראה למעלה שם) שאינו לוה גואל ואינו גואל לחצאין].

ח. **אֶחָד⁴² הַמוֹכֵר עֲצָמוֹ, בֵּין לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים, וְאֶחָד שֶׁמְכָרוֹהוּ בֵּית דִּין⁴³ - הֲרִי זֶה מְגֻרָע⁴⁴ מִפְּדִיוֹנוֹ וְיוֹצֵא. בֵּיצֵד? הֲרִי שֶׁמְכָרוֹהוּ בְּשִׁשִּׁים⁴⁵ דִּינָרִים, וְעֶבֶד אֶרְבַּע שָׁנִים, וּמְצָאָה יָדוֹ - הֲרִי זֶה נּוֹתֵן עֶשְׂרִים⁴⁶ דִּינָרִים⁴⁷ וְיוֹצֵא לְחֵירוֹת. וְכֵן אִם מְכָר עֲצָמוֹ פְּאַרְבַּעִים דִּינָרִין לְעֶשֶׂר שָׁנִים⁴⁸ - הֲרִי זֶה מְגֻרָע אֶרְבַּעַה דִּינָרִין לְכָל שָׁנָה שֶׁעֲבַד, וְנּוֹתֵן הַנִּשְׁאָר כֶּסֶף או שְׁוֶה כֶּסֶף⁴⁹, וְיוֹצֵא. וְכֵן הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים - מְחֲשָׁב הַדָּמִים לְפִי הַשְּׂנִים הַנִּשְׁאָרוֹת עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל⁵⁰; שְׁנֹאמַר: וְחֲשָׁב עִם קָנָהוּ מִשְׁנַת הַמְכָּרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל. בֵּיצֵד? מְכָר עֲצָמוֹ בְּמָאָה, וְנִשְׁאָר לַיּוֹבֵל מִשְׁנַת מְכִירָה עֶשֶׂר שָׁנִים - מְחֲשָׁב עֶשְׂרֵה לְכָל שָׁנָה שֶׁעֲבַד, וְגוֹרַע הַדָּמִים וּמְשִׁיב הַשְּׂאָר כֶּסֶף, לֹא תְּבוּאָה וְלֹא בָּלִים; שְׁנֹאמַר: כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ - בְּכֶסֶף הוּא נִגָּאֵל מִיַּד הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים, וְאֵינוֹ נִגָּאֵל בְּשִׁוֵּה כֶּסֶף⁵¹.**

(42) קידושין יד: במשנה, ושם נאמרו הדברים בצורה סתמית, משמע שזה כולל כל מיני עבדים (כסף-משנה). וראה למעלה הלכה ז. (43) [כאן לא כתב "בין לישראל בין לגוי", וראה למעלה פרק א הלכה ג והערה לח]. (44) מנכה את השנים שעשה כבר. (45) הרי עשרה דינרים כל שנה, שהרי אינו נמכר אלא לשש שנים. (46) בעד השנתיים הנותרות, לפי החשבון של עשרה דינרים לשנה. (47) להלן בסמוך כתב שיכול לתת גם שוה כסף. (48) שהרי מוכר עצמו יכול למכור את עצמו ליותר ממש (למעלה הלכה ג). (49) קידושין טז. בברייתא. וראה להלן הערה נ. (50) שהרי אינו יוצא בשש (למעלה הלכה ו). (51) ספרא פ' בהר פרק ח הלכה ד, וירושלמי קידושין פרק א הלכה ב. אבל בבבלי קדושין ח. וטז. אמרו: "ישיב גאולתו אמר רחמנא - לרבות שוה כסף ככסף". וממקור זה שאב רבינו מה שכתב למעלה בנמכר לישראל ששוה כסף

- 1 - אָפֿלוּ הַבֶּן⁷³ אִינוּ עֹבֵד, אֲלֹא פִּינֵן שְׁמַת הָאָדוֹן
2 יֵצֵא לְחֵרוֹת. נִמְצָאת אֹמֶר, שֶׁעֶבֶד עֲבָרִי נִקְנָה⁷⁴
3 בְּכֶסֶף אוֹ בְּשֹׁטֶר⁷⁵, וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּחֻמְשָׁה דָּבָרִים:
4 בְּשָׁנִים⁷⁶, אוֹ בַּיּוֹבֵל, אוֹ בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף, אוֹ בְּשֹׁטֶר
5 שְׁחֹרֵר⁷⁷, אוֹ בְּמִיתַת אָדוֹן בְּלֹא בֶן⁷⁸; וּבְעוֹבֵד
6 כּוֹכְבִּים אוֹ בְּגֵר - אָפֿלוּ הַנִּיחַ בֶּן⁷⁹. מִצְוָה לֹאמַר לוֹ
7 'צֵא' בְּשַׁעַת יִצְיָאתוֹ⁸⁰. אִף עַל פִּי שְׁלֹא אָמַר לוֹ -
8 הֲרִי הוּא יֹצֵא בְּחֻמְשָׁה דָּבָרִים, וְאִינוּ צָרִיךְ שֹׁטֶר. אָפֿלוּ חָלָה
9 וְהוֹצִיא רַבּוֹ עָלָיו הוֹצֵאתוֹ הֲרָבָה - אִינוּ חָיִב לוֹ
10 כָּלוּם; שְׁנֵאמַר: יֵצֵא לְחַפְשִׁי חֲנָם⁸¹.

(2) בין מוכר עצמו ובין מכרוהו בית-דין, בין נמכר לישראל ובין נמכר לגוי, כמו שמפרש רבינו בסמוך. (3) קידושין כב. ברייתא דרבי שמעון, וכן הוא במכילתא ובמכילתא דרשב"י שמות כא, ג, וב'ספרא' בהר פרק ז הלכה ג. (4) שנאמר "ויצאה אשתו עמו", וזו אינה "עמו" (מכילתא שם). (5) אשת אחיו שמת, והיא מחכה לו שייבם אותה - מפני שאינה "אשתו" (מכילתא שם). ואלמלא נתמעטו שתי אלה, היינו אומרים שחייב לזון אותן, ואע"פ שהעבד עצמו אינו חייב במזונות ארוסתו - כיון שנוהג הוא לתת לה מזונות - היה אפשר לחייב את האדון (אור-שמה, ועיין רמב"ן על התורה שמות כא, ג). (6) במכילתא דרשב"י שם מפורש: "גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", והרי חלוצה אינה אסורה אלא מדרבנן (משנה-למלך). (7) מכילתא דרשב"י שם. שאם היא אסורה עליו, חייב הוא להוציאה. ואף זו שאסורה מדרבנן, אינה בכלל "עמו", שהרי סוף-סוף חייב הוא להוציאה. (8) קידושין שם, ומכילתא שם. ולא ציין רבינו עד איזה גיל חייב במזונותם. וראה בכסף-משנה. ומסתמית לשון רבינו משמע שאין כאן גבול, והחייב הוא כל זמן שאן להם להתפרנס משל עצמם, ואפילו הם גדולים ממש (משנה-למלך). [ואע"פ שגם על העבד עצמו אין חיוב מן התורה לפרנס בניו אלא עד שש שנים (ראה בפ"ב מהלכות אישות הלכה יד, והערה נוספת ג) - כיון שהעבד נוהג לפרנסם, חל החיוב על האדון. ראה למעלה הערה ד]. (9) קידושין שם, ומכילתא שם. (10) קידושין ומכילתא שם, וספרא בהר פרק ז הלכה ג. ושם לא הובא הפסוק הזה הנאמר בנמכר לגוי, ועיין רש"י על התורה שם (ויקרא כה, נד). [ואע"פ שבמכרוהו בית-דין נאמר רק "אשתו" ולא "בניו", ובמוכר עצמו ובנמכר לגוי נאמר רק "בניו" ולא "אשתו" - צריך לומר שלמדו זה מזה בגזירה-שוה ד"שכיר - שכיר", שכולם חייב גם במזונות אשתו וגם במזונות בניו]. (11) מכילתא דרשב"י שם. ולמדו כן ממה שנאמר "אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו" - "שתי נשים כאן" ("אשה" ו"אשתו") - אחת עד שלא לקחו רבו, ואחת משלקחו רבו" (שם). (12) מכילתא דרשב"י וספרא שם.

- 26 ב. אִף עַל פִּי שֶׁהָאָדוֹן חָיִב בְּמִזּוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו -
27 אֵין לוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם כָּלוּם¹³, אֲלֹא הֲרִי מַעֲשֵׂה
28 הָאִשָּׁה וּמַצִּיאתָהּ לְכַעֲלָה. וְכָל שְׂזוּכָה הַפֶּעַל
29 בְּאִשְׁתּוֹ¹⁴ - זֹכָה זֶה, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא עֹבֵד עֲבָרִי¹⁵.

(13) מכילתא דרשב"י שם (הביאו הרמב"ן על התורה שם. ועיין בדבריו שפירש המכילתא באופן אחר, ראה להלן). (14) לרבות ירושה ופירות נכסי מלוג שלה. ראה פ"ב מהלכות אישות הלכה ג. (15) שנאמר: "אם בעל אשה הוא" - "הרי הוא (=העבד) כבעל, מה הבעל זכאי במציאתה ובירושתה של אשתו, אף זה (העבד) זכאי במציאתה ובירושתה של אשתו" (מכילתא דרשב"י שם).

(64) שם יז: בברייתא, ובגמרא למדו זאת מן הכתובים. (65) שם בברייתא. (66) ולא האמה, ראה להלן פ"ד הלכה ד. (67) שנאמר שש שנים יעבד, אפילו לבן (גמרא שם). (68) במכרוהו בית-דין, שאינו נמכר אלא לשש. (69) והוא הרי יכול למכרו את עצמו אפילו ליותר משש (למעלה הלכה ג). (70) שם בברייתא: "ועבדך שש שנים, לך ולא ליורש". (71) וכל-שכן גר תושב. בבבא-מציעא עא. השווה דין גר צדק כדן הגוי, וראה כסף-משנה כאן, ולמעלה הלכה ז והערה לט. (72) בברייתא, קידושין שם. והוא-הדין לגר תושב, וכל-שכן הוא מגר צדק (כסף-משנה). (73) [בגר צדק, המדובר אפילו בבן שהורתו ולידתו בקדושה, שאם לא כן הרי אין הגר יורש את אביו הגר כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (קידושין שם, ופ"ו מהלכות נחלות הלכה ז), ועיין כסף-משנה]. (74) קידושין יד: במשנה. (75) כאן לא חילק רבינו בין מוכר עצמו למכרוהו בית-דין, הרי ששניהם נקנים בכסף ובשטר, וראה למעלה הערה ג. (76) שש שנים במכרוהו בית-דין, או לפי התנאי במוכר עצמו. (77) ברייתא, שם טז. (78) כמבואר למעלה בהלכה זו. (79) כמבואר למעלה. (80) כשהוא יוצא בשנים. "שנאמר וכי תשלחנו חפשי מעמך וגו'" (דברים טו, יג) מלמד שמצוה לומר לו "צא" (מכילתא דרשב"י שמות כא, ב). (81) כל הנ"ל במכילתא שם.

יום רביעי ג' שבט ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) כלל בו רבינו דין חיוב מזונות לעבד עברי, ושרבו מוסר לו שפחה כנענית, וכמו כן דין הענקה.

- 11 א. פֶּל עֹבֵד עֲבָרִי² - הֲרִי הָאָדוֹן חָיִב³ בְּמִזּוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ
12 הַנְּשׂוּאָה לוֹ, וְלֹא אֲרוּסָה⁴ וְשׂוּמֶרֶת יָבָם⁵. וְהוּא
13 שְׁתֵּהִיָּה מִתֶּרֶת לוֹ; אֲבָל אִם הִזְתָּה מֵאִסּוּרֵי לְאִוִּין,
14 אָפֿלוּ שְׁנֵיהֶם⁶ - אִינוּ חָיִב בְּמִזּוֹנוֹתֶיהָ. שְׁנֵאמַר: אִשְׁתּוֹ
15 עִמּוֹ - אִשָּׁה הָרְאוּיָה לַעֲמֹד עִמּוֹ⁷. וְכֵן חָיִב בְּמִזּוֹנוֹת
16 בָּנָיו וּבְנֹתָיו⁸. בְּמִכְרוּהוּ בֵּית דִּין נֶאֱמַר: אִם בָּעַל
17 אִשָּׁה הוּא, וְיֵצֵאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ. וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ,
18 שֶׁפִּינֵן שְׁקֵנָה זֶה נִשְׁתַּעֲבָדָה אִשְׁתּוֹ? ! אֲבָל לֹא בָּא
19 לְלַמֵּד אֲלֹא שֶׁהָאָדוֹן חָיִב בְּמִזּוֹנוֹתֶיהָ⁹. וּבְמוֹכֵר עַצְמוֹ
20 נֶאֱמַר: וְיֵצֵא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ¹⁰. וּבְנִמְכֵּר לְעוֹבֵד
21 כּוֹכְבִּים נֶאֱמַר: וְיֵצֵא בְּשַׁנַּת הַיָּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ.

15 וּבְנֵי; שְׁנָאֹמֶר: אֲשֶׁתוֹ עֲמֹי³³. וְאִינוּ³⁴ יָכוֹל לָתֵן לוֹ
16 שְׁתֵּי שְׁפָחוֹת, וְלֹא³⁵ לָתֵן שְׁפָחָה אַחַת לְשְׁנֵי עֲבָדָיו
17 הָעֲבָרִים כְּדָרְךָ שְׁנוֹתָן לִפְנֵעֵינִים³⁶; שְׁנָאֹמֶר: יִתֵּן לוֹ
18 אִשָּׁה³⁷. נִרְצָע שְׁמֹסֶר לוֹ רַבּוֹ שְׁפָחָה כְּנַעֲנִית, וְהִגִּיעַ
19 יוֹבֵל, וְהָיָה רַבּוֹ מְסֻרָּב בּוֹ לְצֹאָתוֹ, וְאִינוּ רוֹצֶה לְצֹאָתוֹ,
20 וְחָבַל בּוֹ - פְּטוּר, שֶׁהָיָה נֹאֲסֵר בְּשְׁפָחָה³⁸.

(32) מכילתא דרשב"י (משפטים כא, ג) הביאו הרמב"ן שם.
(33) במכילתא דרשב"י שם נוסף: "ולהלן הוא אומר ויצא מעמך הוא ובניו עמו (ויקרא כה, מא) אל תפרישונו מבניו".
ורבינו כתב בתחילת דבריו "אינו יכול להפרישו מאשתו ובניו", והשמיט סוף דברי המכילתא הנ"ל. (34) מכילתא דרשב"י שם. (35) שם. (36) [כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה יט]. (37) אשה אחת ולא שתיים. ועוד: אשה המיוחדת לו, שלא תהא כשפחת הפקר. וכמו שאמרו במכילתא דרבי ישמעאל שם. וראה במשנה למלך. (38) ורשאי להכות חבירו כדי להפרישו מאיסור. כן הוא בבבא-קמא כח. בברייתא, וכפירושה ע"י רב נחמן בר יצחק. ואע"פ שפירוש זה לא נאמר אלא למי שסובר "לא עבד איניש דינא לנפשיה", ורבינו פוסק בפ"ב מהלכות סנהדרין הלכה יב "שיש לאדם לעשות דין לעצמו - אע"פ שלא היה שם הפסד בנכסיו" - סובר רבינו שלא הותר אלא לקחת את שלו מחבירו, אבל לא לחבול בחבירו, ואם כן פירושו של רב נחמן בר יצחק הוא אליבא דכולא עלמא (משנה-למלך).

ו. הַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ - אִינוּ נִרְצָע. אֲבָל מְכָרוֹהוּ בֵּית דִּין, וְעָבַד שֵׁשׁ וְלֹא רָצָה לְצֹאָתוֹ - הָיָה זֶה נִרְצָע, וְעוֹבֵד⁴⁰ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, אוֹ עַד שְׁיָמוּת הָאָדוֹן.

(39) קידושין יד: בברייתא, וכתנא-קמא ולא כרבי אליעזר, ראה למעלה הלכה ג. (40) משנה, שם יד:

ז. אִם עַל פִּי שְׁהֵנִיחַ בֶּן - אֵין הִנְרָצָע עוֹבֵד אֶת הַבֶּן⁴¹. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה⁴² לְמָדוּ⁴³: וְעָבְדוּ - לוֹ וְלֹא לְבָנוֹ; לְעֵלֶם - לְעוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל⁴⁴. נִמְצְאָתָ לְמָד, שֶׁהִנְרָצָע אִינוּ קוֹנֶה אֶת עֲצָמוֹ אֲלָא בַּיּוֹבֵל וּבְמִיתַת הָאָדוֹן⁴⁵.

(41) קידושין יז: וכא: (42) המסורת. (43) שם כא: (44) אבל לא במובנו של "נצח" או עולמית. (45) אבל לא בגרעון כסף ולא בשטר שחרור (משנה-למלך).

ח. עָבַד⁴⁶ עֲבָרִי כִּהְיָה אִינוּ נִרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנֶּעֱשֶׂה בְּעַל מוֹם⁴⁷. וְהָיָה הוּא אוֹמֵר: וְשָׁב אֶל מְשֻׁפָּחָתוֹ⁴⁸ - לְחִזְקָה שֶׁהָיָה בָּהּ, וְאִינוּ שָׁב לְשִׁרְרָה⁴⁹ שֶׁהָיָה בָּהּ.

(46) קידושין כא: בברייתא, וכחכמים ולא כרבי אליעזר בשם רבי יודן ברבי. (47) שהרי הוא נרצע בגופו של אונן (להלן הלכה ט, וכחכמים ולא כרבי אליעזר בשם רבי יודן ברבי). וכיון שניקב סחוס האוזן הרי הוא בעל מום (בכורות לו. ופ"ז מהלכות ביאת המקדש הלכה ג). ובירושלמי (קידושין פ"א ה"ב) הקשו: "וירצע הסחוס פחות מן הכרשינה" (= שאינו נעשה בעל מום אלא-אם-כן ניקב

ג. מִי שֶׁמְכָרוֹהוּ בֵּית דִּין¹⁶ - יֵשׁ¹⁷ לְרַבּוֹ לָתֵן לוֹ שְׁפָחָה כְּנַעֲנִית. בֵּין הָאָדוֹן בֵּין בְּנוֹ¹⁸ שֶׁל אָדוֹן, אִם מֵת אָבִיו - הָיָה זֶה נוֹתֵן לוֹ שְׁפָחָה. וְכוּפָהוּ¹⁹ עַל זֶה, כְּדִי שִׁיולִיד מִמֶּנָּה²⁰ עֲבָדִים²¹. וְהָיָה מִתַּת לוֹ כָּל יָמֵי עֲבָדוֹתָו²²; שְׁנָאֹמֶר: אִם אֲדֹנָיו יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה וְגוֹמֵר²³. וְהַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ - אִסּוּר²⁴ בְּשְׁפָחָה כְּנַעֲנִית כְּשֶׁאָר כָּל יִשְׂרָאֵל²⁵.

(16) ולא מוכר עצמו, כדלהלן בסוף ההלכה. וכתנא-קמא בברייתא קידושין יד: ולא כרבי אליעזר שם. (17) כלומר, הרשות בידו, ולא חובה (מכילתא ומכילתא דרשב"י). (18) מכילתא דרשב"י, שם. (19) קידושין טו. וראה להלן. (20) [קידושין שם: "כי משנה שחר שכיר עבדך - עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה - מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית" - הרי שכל עיקר מסירת שפחה כנענית לעבד עברי, הוא כדי להוליד ולדות]. (21) שהרי נאמר "האשה וילדיה תהיה לאדוניה" ומכאן שוולד שפחה כמותה (קידושין סו: וסח.). (22) [כלומר כשנשאר בו שוה פרוטה, שאם לא כן, שוב אינו עבד - כמפורש להלן הלכה י. וזוהי כוונת הירושלמי קידושין (פ"א הלכה ב): "א"ר חייא בר אדא, הכל מודים בעבד עברי עד שיהא שם שוה פרוטה". וראה באור-שמח]. (23) מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית. (24) קידושין שם, כרבנן ולא כרבי אליעזר. (25) [שאסורים בשפחה כנענית מדברי סופרים (פ"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה יא). ומה שאמרו (קידושין שם): "לו ולא למוכר עצמו" - היינו שלמוכר עצמו אינו יכול לתת שפחה כנענית בעל כרחו, אבל אם רצה - מותר בה מן התורה אלא שחכמים גזרו עליה, ובמכרוהו בית-דין שמפורש בתורה שרבו מוסר לו שפחה כנענית - לא אסרו חכמים (ועיין בחמרא וחיי לסנהדרין יט). וזוהי כוונת רבינו בהלכות איסורי ביאה הלכה יב, שכתב: ולא גזרו חכמים בדבר זה". וראה במשנה-למלך, ובמה שכתב בשם הריטב"א].

ד. אִינוּ²⁶ עָבַד עֲבָרִי מִתֵּר בְּשְׁפָחָה כְּנַעֲנִית עַד שֶׁתִּהְיֶה לוֹ אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית וּבָנִים²⁷; אֲבָל אִם אֵין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים - אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שְׁפָחָה כְּנַעֲנִית²⁸. וְדָבָר זֶה קִבְּלָה²⁹ הוּא. אֲפִלּוּ הָיָה הַנִּמְכָּר כֹּהֵן³⁰ - הָיָה זֶה מִתֵּר בְּשְׁפָחָה כְּנַעֲנִית כָּל יָמֵי עֲבָדוֹתָו³¹.

(26) קידושין כ. ברייתא דרבי אליעזר. (27) כלומר, שתהיה לו עכשיו, אבל אם היתה לו אשה מקודם ומתה אחר-כך, אסור הוא בשפחה כנענית (אור-שמח, ועיין משנה-למלך). (28) אף כאן הכוונה שאין רבו יכול לכופו, אבל אינו אסור בה מן התורה, אלא מדברי סופרים. (29) דברים שקיבלו איש מפי איש עד משה, וצריך-עיון הרי מקרא מלא הוא בפי רבי אליעזר בן יעקב (קידושין שם) "אם בגפו יבוא, בגפו יצא" - "אם יחידני נכנס, יחידני יצא". ועיין רדב"ז. (30) אף שעליו הטילה התורה חובות יתירות. כרב נגד שמואל (שם כא:) שהלכה כמותו בענייני איסור. (31) ראה למעלה הלכה ג. והערה כא.

ה. אִם³² הָיָה לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, אִם עַל פִּי שְׁמוֹסֶר לוֹ רַבּוֹ שְׁפָחָה כְּנַעֲנִית - אִינוּ יָכוֹל לְהַפְרִישׁוֹ מֵאֲשֶׁתוֹ

ההגשה: א' שיכול להגישו אצל הדלת או אצל המזוזה, אבל לא שהרציעה תהיה אצל המזוזה. ב' שהדלת צריכה להיות עומדת כדוגמת המזוזה. 60) וזה הדבר הראשון. 61) העבד. 62) וזהו הדבר השני. 63) מכילתא ומכילתא דרשב"י (שמות כא, ו), וקידושין שם בברייתא. 64) שאחרת אינה מזוזה כלל (רש"י שם). 65) קבועה בבנין, ולא מונחת מקרקע ותלושה מן הבנין. 66) מכילתא דרשב"י שם. 67) מכילתא ומכילתא דרשב"י שם. 68) סוטה ח. בברייתא. 69) כן בברייתא שם. 70) אגודות אגודות, כמה ביחד, שנראה כאילו הם כמשה, ורוצה להפטר מהם מהר.

- י. ואם אמר לאמר העבד - עד שיאמר וישנה⁷¹.
- העבד - עד שיאמר פשהוא עבד; אבל אם אמר
- אחר שש - אינו נרצע, עד שיאמר וישנה בסוף
- שש⁷² בתחילת פרוטה אחרונה⁷³. כיצד? פגון
- שנשא מן היום שנה פרוטה מדמי מכירתו או יתר
- מעט. אבל אם נשאר פחות משנה פרוטה⁷⁴ - הרי
- זה כאומר אחר שש.

71) קידושין כב. בברייתא, וכן במכילתא ומכילתא דרשב"י, וספרי פ' ראה (לדברים טו, יז). 72) [בכתב"ד מינכן בקידושין שם: "תנו רבנן: "אם אמור יאמר", עד שיאמר וישנה. "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד. אמר בתחילת שש ולא בסוף שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד". אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת [שש] - אינו נרצע, שנאמר "לא אצא חפשי", אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד", עד שיאמר כשהוא עבד" (תורה שלמה פ' משפטים פרק כא אות קו). ונראה שנוסחת רבינו היתה כדלהלן: "תנו רבנן: "אם אמור יאמר" עד שיאמר וישנה, "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד. אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש - אינו נרצע, שנאמר "אם יאמר (ותיבת "העבד" יש למחוק, וכן אינה בכ"י שם ד"ה ה"ג לפי הגירסא השניה, וכמו כן יש למחוק תיבות "אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת [שש] אינו נרצע, שנאמר לא אצא חפשי". אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד", עד שיאמר כשהוא עבד". וזהו פירוש הדברים: "אמר בתחילת שש, כפי מסקנת הסוגיא, היינו בתחילת פרוטה אחרונה, פעם אחת, ולא אמר בסוף שש, כפי מסקנת הסוגיא, היינו בסוף פרוטה אחרונה - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר", כלומר עד שיאמר וישנה. אמר בסוף שש, היינו בסוף פרוטה אחרונה, ואפילו אמר אז פעמיים (ועיין רש"י שם) ולא אמר בתחילת שש בתחילת פרוטה אחרונה - אינו נרצע, שנאמר וכו' "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד". אבל אם אמר גם בתחילת פרוטה אחרונה, שאז עודנו עבד וגם המשיך לומר פעם שניה בסוף פרוטה אחרונה, כיון ששתי האמירות היו ביחד, זו אחרי זו, הכל מצטרף ביחד, וכאילו אמר הכל בתחילת פרוטה האחרונה בעודנו עבד]. 73) [כלומר, אמירה ראשונה בתחילת הפרוטה, ואמירה שניה אחריה בתוך הפרוטה האחרונה, והכל מצטרף לאמירה ראשונה, וכאילו היה הכל בתחילת

כשיעורי כרשינה. בכורות שם והלכות ביאת מקדש שם) ומתרג: "שמא יבוא לידי כרשינה", ועיין משנה למלך. [ומדברי רבינו שכתב סתם "שנעשה בעל מום", נראה שאין זה חשש שמא יבוא לידי כרשינה, אלא הוא נעשה בעל מום בכל רציעה שהיא, וכן נראה מסתימת לשון הבבלי בקידושין שלא הביאו סברת הירושלמי, וצריך לומר שכיון שמצוה היא לרצוע, כלומר לנקב אזנו - מיגו דהוי נקב לענין רציעה. הוי נקב חשוב לענין מום אע"פ שאין בו ככרשינה, וכעין זה בסוכה (ז). "מיגו דהויא דופן לענין סוכה, הויא דופן לענין שבת". וכן כתב בישועות-יעקב (אורח-חיים סימן יג ס"ק א, וסימן כה ס"ק ז) לענין קשר של ציצית לענין כלאים, וקשר של תפילין לענין שבת. שאע"פ שהם קשרים שאינם של קיימא - אסורים לענין כלאים ולענין שבת, מיגו דהוי קשר לענין ציצית ותפילין, הוי קשר לענין כלאים ולענין שבת. ויתכן כי הירושלמי הנ"ל שלא תירץ כן, סבר כשיטת אב"י בסוכה שם, החולק על 'מיגו' זה]. 48) קידושין שם בשם רב בר שילא. והעיר המשנה למלך: הרי הפסוק הנ"ל אינו מדבר בנרצע, ולמה לא הביא הפסוק "ואיש אל משפחתו תשובו" (ויקרא כה, י) שהוא נדרש לנרצע (קידושין טו.). 49) מכות יג. כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. וראה בפ"ז מהלכות רוצח הלכה יד.

- ט. כיצד רוצעין? מביאו לבית דין של שלשה⁵⁰,
- ואומר דבריו⁵¹ לפניהם. ומגישו לסוף שש⁵² אל
- הדלת או אל המזוזה כשהן עומדין בפגון⁵³. בין
- דלת ומזוזה של אדון בין של פל אדם⁵⁴. ונוקב את
- אזנו הימנית⁵⁵, בגופה של אדון⁵⁶, במרצע של
- מתכת⁵⁷, עד שיגיע לדלת⁵⁸; שנאמר: ונתת באזנו
- ובדלת. ולא נאמר מזוזה⁵⁹, אלא⁶⁰ שיהיה עומד⁶¹
- בין אצל דלת בין אצל מזוזה; ומה⁶² מזוזה⁶³
- כשהיא עומדת⁶⁴, אף דלת כשהיא עומדת⁶⁵; אבל
- הרציעה - בדלת, אף על פי שאין שם מזוזה⁶⁶.
- האדון⁶⁷ הוא שרוצע בעצמו; שנאמר: ורצע אדניו
- לא בנו ולא שלוחו ולא שליח בית דין. ואין⁶⁸
- רוצעין שני עבדים פאחד, שאין⁶⁹ עושיין מצות
- חבילות חבילות⁷⁰.

50) מכילתא דרשב"י (שמות כא, ה). 51) אהבתי את אדוני וגו' (רדב"ז). 52) ראה להלן הלכה י. 53) קבועים בתוך הבנין, ולא כשהם עקורים ותלושים מן הבנין ומונחים מן הצד. וראה בסמוך, מנין לנו זה. 54) לא צויין המקור לכך. 55) מכילתא ומכילתא דרשב"י (שמות כא, ו) וקידושין טו. 56) היינו, בתנך ולא בעור הרך (אליה). וכן מסקנת החכמים בקידושין כא: מההלכה הקודמת, שאין עבד כהן נרצע שלא יעשה בעל מום, שאם באליה הרי אין הכהן נעשה בעל מום על-ידיה. 57) קידושין שם בברייתא, וכרבי שאמר: "מה מרצע מיוחד של מכתת, אף כל של מתכת", ומרצע לאו דוקא אלא בכל דבר שהוא של מתכת (כסף-משנה, וכן בגמרא שם). 58) אך לא יגע בדלת (קידושין כב: בברייתא). 59) היינו, שמה שכתוב בתורה: "מזוזה", הוא ללמוד שני דברים נפרדים לענין

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

18 אֱלָא לְיִשְׂרָאֵל⁸²; שְׁנֵאמַר: כִּי יִמְכַר לָךְ אֲחִיךָ - אֵין
19 בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֱלָא לָךְ⁸³. מוֹכֵר עֲצָמוֹ - נִמְכָּר
20 לְשֵׁשׁ וְיֵתֵר עַל שֵׁשׁ, מְכַרְהוּ בֵּית דִּין - אֵינוֹ נִמְכָּר
21 אֱלָא לְשֵׁשׁ⁸⁴. מוֹכֵר עֲצָמוֹ - אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ⁸⁵,
22 מְכַרְהוּ בֵּית דִּין מַעֲנִיקִין לוֹ⁸⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מוכר עצמו אין מעניקין לו"

בנוגע למצות הענקה, כתב החינוך (מצוה תפ"ב בסופה) שגם בזמן הזה היובל נוהג ואין נוהגים דיני עבד עברי "ישמע חכם ויוסיף לקח, שאם שכר מבני ישראל ועבדו .. שיעניק לו בצאתו מעמו מאשר ברכו ה' יתברך".

והקשה עליו ב'מנחת חינוך' שהוא נגד דעת הרמב"ם כי דבריו אלו יכולים להתקיים רק להדעה שמצות הענקה היא גם במוכר את עצמו וגם במכרוהו בית-דין. אבל לדעה שחיוב הענקה היא רק במכרוהו בית-דין, אין לומר שנוהגת גם בזמן הזה מצד המוסר כי אז אין לחלק בין מוכר עצמו ומכרוהו בית-דין, שהלא המוסר מחייב ליתן לשניהם והלא הרמב"ם פסק כדעה הזו שחיוב הענקה הוא רק במכרוהו בית-דין, ולא שכיח "שהרב המחבר (דעת החינוך) יהיה נוטה מדעת הרמב"ם אם לא שפירש להדיא".

ויש לתרץ ובהקדים: זה שהענקה נוהגת רק במכרוהו בית-דין, אפשר לפרש בשני אופנים:

(א) ש"אין לך בו אלא חידוש" וכל מה שחידשה תורה הוא חיוב ההענקה במכרוהו בית-דין, ובמילא אין הענקה ב"מוכר את עצמו".

(ב) החידוש שחידשה תורה "לו ולא למוכר את עצמו" בא למעט הענקה למוכר את עצמו.

ואם נלמד כפי האופן השני, הרי לא מיעטה תורה הענקה לשכיר שהרי אינו בגדר - "מוכר את עצמו" ממילא אפשר ללמוד דין הענקה מצד המוסר מדין הענקה למי שמכרוהו בית-דין גם בזמן הזה שאם שכר מבני ישראל ועבדו שצריך להעניק לו מאשר ברכו ה', ולא יקשה ה'חינוך' מהרמב"ם כאן.

ועוד יש לומר ששני אופני ההסברה הנ"ל במצות הענקה תלויים בשני אופני ההסברה שבכללות מצות הענקה.

(א) שהיא בגדר של שכר פעולה, ומה שחידשה תורה במי שמכרוהו ב"ד הוא שגם הענקה היא חלק משכר פעולתו. (ב) שהיא בגדר של צדקה שנותן האדון כהכרה על עבודתו של העבד.

והנה ב'מניין המצות', סידר הרמב"ם מצות הענקה מיד לאחר מצות צדקה, ומזה משמע שלדעתו גדר מצות הענקה הוא כאופן השני, היינו צדקה. ועל-פי-זה אין הכרח לומר שה'חינוך' "נוטה מדעת הרמב"ם" כי הגם שהתורה מיעטה מוכר את עצמו מהענקה, אפשר ללמוד ממכרוהו

הפרוטה בעודנו עבד, כמבואר למעלה]. ומכיון שכתב רבינו למעלה הלכה ט שרוצעים אותו מעומד, מוכח מזה שרוצעים בלילה, ושלא כדברי ה'ספרי' פ' ראה (לדברים טו, טו). וראה בכסף-משנה]. (74) [בעת אמירה ראשונה, כנ"ל. ודינה של אמירה באמצע שנות העבדות לא נתברר, כי לנוסחא הנ"ל בגמרא לא נזכרה כלל הדרשה מהפסוק "לא אצא חפשי", שעל פיה למדו, לפי הנוסחא שלנו, שאמירה אינה מועילה אלא בזמן יציאתו לחרות ולא קודם לכן, ויתכן כי לפי הנוסחא הנ"ל גם אמירה זו מועילה, אם תבוא אמירה נוספת בתחילת הפרוטה האחרונה. וכל עיקר הדין של שתי האמירות בסוף העבדות, לא נאמר אלא להשיענו כי במקרה של שתי אמירות רצופות מועילה גם זו שנאמרה בסוף הפרוטה האחרונה, כנ"ל].

1 יא. הִיתָה⁷⁵ לְעֶבֶד שְׁפָחָה כְּנַעֲנִית וְלוֹ מִמֶּנָּה בָּנִים,
2 וְלִרְבּוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים⁷⁶ - אֵינוֹ נִרְצָע; שְׁנֵאמַר: כִּי
3 אֲהַבְךָ וְאֵת בֵּיתְךָ⁷⁷. לִרְבּוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, וְלוֹ אֵין אִשָּׁה
4 וּבָנִים - אֵינוֹ נִרְצָע; שְׁנֵאמַר: אֲהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת
5 אִשְׁתִּי וְאֵת בְּנֵי. הוּא אוֹהֵב אֶת רְבוֹ, וְרְבוֹ אֵינוֹ אוֹהֵב
6 - אֵינוֹ נִרְצָע; שְׁנֵאמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ. רְבוֹ אוֹהֵב,
7 וְהוּא אֵינוֹ אוֹהֵב אֶת רְבוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע; שְׁנֵאמַר: כִּי
8 אֲהַבְךָ. הוּא חוֹלֵה, וְרְבוֹ אֵינוֹ חוֹלֵה - אֵינוֹ נִרְצָע;
9 שְׁנֵאמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ. רְבוֹ חוֹלֵה, וְהוּא אֵינוֹ
10 חוֹלֵה, אוֹ שִׁהִיו שְׁנֵיהֶם חוֹלִים⁷⁸ - אֵינוֹ נִרְצָע;
11 שְׁנֵאמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ - עַד שִׁהִיו שְׁנֵיהֶם
12 בְּטוֹבָה.

(75) קידושין שם בברייתא. (76) יש אומרים כי "בנים" אצל אדון לאו דוקא, שהרי לא נאמר בו אלא "ביתך", ו"ביתו זו אשתו" (יומא ב.). אבל בנים לא נכללו בזה (תוספות הרא"ש, ומהרי"ט שם). (77) [אין ללמוד זאת מהפסוק "אהבתי את אדוני", שאינו עוסק אלא בדברים שהעבד אומר, ויתכן כי לבו כל עמו. אבל כאן זוהי עדות התורה האומרת "כי אהבך". ומכיון ש"אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני" אינם אלא דברי העבד, אין מקור שצריך לאהוב אשתו ובניו (של עצמו). ולא למדו מהפסוק "כי אהבך ואת ביתך" שצריך שיאהב את אשת רבו, שהרי הפסוק הראשון השמיט "ביתו", ואמר רק "אהבתי את אדוני", וראה משנה-למלך]. (78) זו היא בעיא בגמרא שם, וצדדי הספק הם: אם ההדגשה היא על "עמך", וכאן שניהם שווים, או "כי טוב לו". [ואע"פ שהבעיא לא נפתרה - פסק רבינו שאינו נרצע, שהרי רציעה חבלה היא, ומספק אסור לחבול בו אף ברשותו של העבד, שהרי אסור לאדם שיחבול בעצמו, כמפורש בבבא-קמא צא: ופ"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה א, וראה בכסף-משנה וב"ק תפארת].

13 יב. מֶה⁷⁹ בֵּין מוֹכֵר עֲצָמוֹ לְמְכַרְהוּ בֵּית דִּין? מוֹכֵר
14 עֲצָמוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע, וּמְכַרְהוּ בֵּית דִּין - נִרְצָע⁸⁰.
15 מוֹכֵר עֲצָמוֹ - אֶסּוּר⁸¹ בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, וּמְכַרְהוּ בֵּית
16 דִּין - רְבוֹ מוֹסֵר לוֹ שְׁפָחָה כְּנַעֲנִית. מוֹכֵר עֲצָמוֹ -
17 נִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וּמְכַרְהוּ בֵּית דִּין - אֵינוֹ נִמְכָּר

22 לַאֲדָנָיו¹⁰⁸. בֵּין¹⁰⁹ שְׁנֵת־בֶּרֶךְ הַבַּיִת בְּגָלְלוֹ בֵּין שְׁלָא
23 נִתְבָּרַךְ; שְׁנֵאמַר: הָעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ - מִכָּל מְקוֹם. אִם
24 בֵּין¹¹⁰, לָמָּה נֵאמַר: אֲשֶׁר בִּרְכָךְ? הֲכֵל לְפִי הַבְּרָכָה תֵּן
25 לְאִיָּה¹¹¹.

91) כתב כן שלא נאמר שלאחר שעבר ושלחו בלי הענקה
- שוב אינו חייב להעניק, כדעת רבי יהודה במצות שילוח
הקן, שלאחר שלקחה - שוב אינו מצווה לשלחה (חולין
קמא. במשנה), אלא גם לאחר מכן חייב הוא להעניק לו.
וכדעת חכמים בענין שילוח הקן (חולין שם). ולפי"ז אינו
חייב מלקות על הלאו, שהרי לאו הניתק לעשה - אין לוקין
עליו. 92) 'ספרי' פ' ראה (לדברים טו, יג) הובא בקידושין
טז: 93) למעט את היוצא בגרעון כסף, באמצע שש,
כבסמוך. 94) בלא בן (למעלה פ"ב הלכה יב), או נרצע
שאינו עובד גם את הבן (למעלה הלכה ז). 95) סימני
נערות. 96) אע"פ שבפסוק לא מפורש לענין הענקה אלא
היוצא בשש, למדו כן ב'ספרי' ובגמרא שם ממה שנאמר
בפסוק הנ"ל פעמיים "תשלחנו", לרבות כל מיני שילוח.
97) כתנא-קמא שם, ולא כרבי מאיר. 98) ואם שחרר עבדו
מרצונו, יתכן שחייב להעניקו. וניתכן גם ששחרר מרצון
אף הוא בא על-ידי התעוררות של העבד, שעשה לאדון
איזה נחת-רוח וכיוצא בזה, ואין זה "שילוחו מעצמו".
99) בכ"י תימן, ובדפוס רומי: "כענין" כלומר: כעין.
100) ריבוי. שנאמר "אשר ברכך ה' אלקיך" (דברים טו, יד),
ומכאן למדו לכל שיש בו ברכה, אע"פ שאינו צאן גורן וייב
(קידושין יז. בבביתא). 101) שהם בעצמם מתרבים, כגון
בעלי חיים שמתרבים בוולדות, או אפילו פרדות, שגופם
הולך ומשתבח, וכדעת רבי שמעון ולא כרבי אליעזר בן
יעקב (קידושין שם). 102) "כספים" נזכרו בבביתא שם,
ואילו "בגדים" הוסיף רבינו מדעתו שהרי שניהם אינם
מתברכים מעצמם, ואם נתמעטו כספים שעומדים לעיסקא
ולדווח, כל-שכן שנתמעטו בגדים שאינם עומדים לדווח
כלל ('יקר תפארת' להרדב"ז). 103) כלומר, אם אין לו
אלא כספים ובגדים, אינו חייב בהענקה כלל. וראה במשנה
למלך. 104) שם יז. בבביתא. 105) כרבי יהודה ולא
כרבי מאיר ורבי שמעון (שם), בהתאם לכלל שרבי מאיר
ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה, רבי שמעון ורבי יהודה -
הלכה כרבי יהודה (עירובין מז: - משנה-למלך). 106) כן
בדברי רבי מאיר שם, ולא מצאנו שרבי יהודה חולק על זה
(משנה-למלך). 107) ההשוואה בגמרא שם. 108) וכאן
נאמר "תתן לו", ולמדו גזירה-שוה "נתינה - נתינה"
(קידושין שם). 109) 'ספרי' פ' ראה שם. הובא בקידושין
יז: וכתנא-קמא ולא כרבי אלעזר בן עזריה. 110) 'ספרי'
וגמרא שם. 111) אם נתברך הבית בשבילו הרבה, תוסיף
על הענקתו, ואם לאו - אל תפחות מן הכתוב (רש"י שם).

26 טו. אם¹¹² בֶּרֶךְ¹¹³, וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל כְּשֶׁהוּא בּוֹרֵחַ,
27 וְיָצָא לַחֲרוֹת - אֵינוֹ חַיֵּב לְהַעֲנִיקוֹ; שְׁנֵאמַר: וְכִי
28 תִשְׁלַחְנוּ וְגוֹמֵר¹¹⁴, עֲנִיק¹¹⁵ עֶבֶד עֲבָרִי - לְעַצְמוֹ, וְאֵין
29 בְּעַל חֹב גּוֹבֶה הֵימָנוּ¹¹⁶. וְעִנֵּק¹¹⁷ אָמָה הַעֲבָרִיָּה, וְכֵן
30 מְצִיאָתָהּ¹¹⁸ - לְאֶבְיָהּ¹¹⁹. וְאִם מֵת אֶבְיָהּ קִדְּם שְׁיָבוֹא
31 לְיָדוֹ¹²⁰ - הֲרִי הֵן שָׁל עֲצָמָה, וְאֵין לְאֶחְיָה בָּהֶם

בית-דין (שההענקה לו היא מצד צדקה) גם הענקה לשכיר
בזמן הזה מצד המוסר והטוב.

(על פי לקו"ט ח"ט ע' 153)

79) דברי סיכום של רבינו. 80) למעלה הלכה ו.
81) למעלה הלכה ג. 82) ראה למעלה פ"א הלכה ג.
83) 'ספרא' בהר פרק ז הלכה א. ולמעלה בפ"א שם לא
הביא רבינו את המקור הזה, ורק כאן בדברי הסיכום הביאו,
רצ"ע. 84) למעלה פ"ב הלכה ב-ג. 85) כדעת תנא-קמא
בבביתא קידושין יד: ולא כרבי אליעזר, ודרשו כן ממה
שנאמר "העניק תעניק לו" - "לו ולא למוכר עצמו" (שם
טו). וראה במשנה-למלך שהעיר על הסתירה בדברי רבינו.
86) וטעם ההבדל בין מוכר עצמו למכרוהו בית-דין הוא,
מפני שמכרוהו בית-דין בגניבתו, כשיוצא אין בידו כלום,
וחסה התורה עליו וציוותה להעניק לו. אבל מוכר עצמו,
כיון שיכול למכור עצמו לשנים מרובות, בזמן שיוצא אינו
יוצא בידיים ריקניות ('יקר תפארת' להרדב"ז).

1 יג. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ, שְׁאֵין הָאִשָּׁה נִרְצָעָה. וְכֵן
2 יֵרָאָה מֵעֲנִין הַפְּתוּב, שֶׁהִרִי אֹמֵר בְּנִרְצָע: אֶהְבֵּיתִי אֶת
3 אֲדָנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנִי⁸⁷. וּמָה⁸⁸ שְׁנֵאמַר: וְאִף
4 לְאֶמְתָּךְ תַּעֲשֶׂה בֵּן? ⁸⁹ לְהַעֲנִיק⁹⁰. שְׁכָשֶׁם שְׁמַצֹּת
5 עָשָׂה לְהַעֲנִיק עֶבֶד עֲבָרִי, בֶּן מַעֲנִיק אָמָה הַעֲבָרִיָּה.

87) ב'ספרי' ובגמרא שם, למדו זאת מהפסוק "ואם אמור
יאמר העבד" - "עבד ולא אמה". אבל שם יד: וטו. מבורר
שלדעת תנא-קמא של רבי אליעזר, שהלכה כמותו, דרשו
מ"העבד" שתי דרשות, ולכן נוח לו לרבינו להביא
מ"אהבתי את אשתי וגו'". 88) כל השקלא-וטריא ב'ספרי'
ובקידושין יז: 89) שלכאורה נראה שגם האמה נרצעת,
שהרי בתחילת הפסוק הנ"ל מדובר על רציעה. 90) ואם
כן "אף" זה אינו מוסב על הפסוק הנ"ל, אלא על מה
שנאמר בפסוק קודם בפרשה הנ"ל "העניק תעניק לו" (שם
פסוק יד).

6 יד. כָּל הַמְּשַׁלַּח עֶבְדוֹ וְאֶמְתּוֹ רִיקָם - עוֹבֵר בְּלֹא
7 תַּעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִשְׁלַחְנוּ רִיקָם. וְהִרִי הַפְּתוּב
8 נִתְקוּ לַעֲשֶׂה⁹¹, שְׁנֵאמַר: הָעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ. אַחֲד⁹²
9 הַיּוֹצֵא בְּסוֹף שָׁשָׁל⁹³, או שְׁיָצָא בְּיוֹבֵל, או בְּמִיתַת
10 הָאָדוֹן⁹⁴, וְכֵן הָאָמָה הַעֲבָרִיָּה שְׁיָצָא בְּאֶחָד מִכָּל
11 אֵלוֹ אוֹ בְּסִימָנֶיהָ⁹⁵ - הֲרִי אֵלוֹ מַעֲנִיקִין לָהֶם⁹⁶. אֲבָל⁹⁷
12 הַיּוֹצֵא בְּגִרְעוֹן בְּסוֹף - אֵין מַעֲנִיקִין לָהֶם. שְׁנֵאמַר:
13 וְכִי תִשְׁלַחְנוּ חֲפָשִׁי מַעֲמָךְ; וְזֶה לֹא שְׁלַחוּ חֲפָשִׁי,
14 אֲלֹא הָעֶבֶד נִתֵּן שְׁאֵר הַדָּמִים שֶׁנִּשְׁאָר לוֹ לְעַבֵּד בְּהֵן
15 וְאַחֵר כֶּף יָצָא⁹⁸. הָעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֶּאֱנָה מִגִּרְנָה
16 וּמִיָּקָה - בְּעֲנִין⁹⁹ צֶאֱן גִּרְן וְיָקָב, דְּכָרִים שִׁישׁ בָּהֶם
17 בְּרָכָה¹⁰⁰ מִחֲמַת עֲצָמוֹן¹⁰¹, הוּא שְׁחִיב לְהַעֲנִיק לוֹ
18 מָהֶם; אֲבָל הַכֹּסְפִים וְהַבְּגָדִים¹⁰² - אֵינוֹ חַיֵּב לִתֵּן לוֹ
19 מָהֶם¹⁰³. וְכִמְהָ¹⁰⁴ נִתֵּן לוֹ? אֵין פְּחוֹת מַשְׁוֶה שְׁלֹשִׁים
20 סָלַע¹⁰⁵, בֵּין מִמִּין אֶחָד בֵּין מִמִּינֵין הַרְּבֵה¹⁰⁶;
21 כְּשִׁלְשִׁים¹⁰⁷ שֶׁל קֶנֶס הָעֶבֶד, שְׁנֵאמַר בּוֹ: יִתֵּן

- 1 פְּלוֹם¹²¹; וְשָׁאִין אָדָם¹²² מוֹרִישׁ זְכוּת שְׁיֵשׁ לוֹ בְּבִתּוֹ
2 לְבָנוֹ.
3 וְהָאֲנָדְרוֹגִינוֹס¹⁷ - אֵינוֹ נִמְכָּר לֹא פֶּעֶבֶד¹⁸ עֲבָרִי וְלֹא
4 פְּדִין הָאָמָה הָעֲבָרִיָּה¹⁹.

(2 כתובות מ: במשנה. (3 עד גיל שנים עשרה שנה ויום אחד, ואפילו הביאה שתי שערות בתוך הזמן הזה (פרק ב מהלכות אישות הלכה א). (4 שאילו היא עצמה אינה יכולה למכור עצמה, שהרי היא קטנה, ואפילו כשהיא נערה אינה יכולה למכור עצמה (למעלה פרק א הלכה ב) ואמה אינה יכולה למכרה (מכילתא לשמות כא, ו). (5 ויום אחד (הלכות אישות שם הלכה ג). (6 והיא תקופה הנמשכת שישה חדשים (שם הלכה ב). (7 משנה שם. וקל וחומר הוא: אם המכורה כבר, יוצאת בסימנים (להלן פרק ד הלכה ה) - אינה מכורה אינו דין שלא תימכר (ערכין כט:). (8 כתובות מו: ופרק ג מהלכות אישות הלכה יא. (9 קידושין ד. בברייתא ופירושה בגמרא שם. (10 מלשון איל, שיש בה תכונות גבריות, וראה פרק ב מהלכות אישות הלכה ג. (11 כגון שקולה עבה וכדומה (ראה בהלכות אישות שם הלכה ו). (12 כגון שהיא בת שש עשרה ויש לה סימני איילוניות ולא הביאה שתי שערות, שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (הלכות אישות שם הלכה ג), וראה להלן הלכה ה. (13 ואין אנו אומרים, שמכיוון שאין בה נערות, אין בה דין מכירה (גמרא שם). (14 היינו, עד גיל עשרים, אם יש בה סימני איילוניות, או עד גיל שלושים וחמש אם אין בה, ראה בהלכות אישות שם הלכה ד. (15 תוספתא ביכורים פרק ב. וראה בפרק ב מהלכות נזירות הלכה יא. (16 אטום, שאין לו לא זכרות ולא נקבות (פרק ב מהלכות אישות הלכה כה). (17 שיש לו גם זכרות וגם נקבות (שם הלכה כד). (18 שמא נקבות הן ואין האשה נמכרת בגניבתה וכן אינה מוכרת עצמה (למעלה פרק א הלכה ב), וראה משנה למלך. (19 שמא זכרים הם, ואין לאב זכות בבנו למוכרו.

- 12 ב. אֵין²⁰ הָאֵב רִשְׁאִי לְמַכֵּר אֶת בִּתּוֹ, אֶלֶּא אִם בֶּן
13 הָעֲנִי וְלֹא נִשְׁאָר לוֹ פְּלוֹם, לֹא קָרְקַע וְלֹא
14 מִטְּלָטְלִין²¹, וְאֶפְלוֹ כְּסוּתָה²² שְׁעָלָיו. וְאֵף עַל פִּי כֶּן²³
15 פּוֹפִין אֶת הָאֵב לְפִדּוּתָהּ²⁴ אַחֵר שְׁמִכְרָהּ, מִשּׁוּם פָּגַם
16 מִשְׁפָּחָהּ²⁵. בָּרַח הָאֵב אוֹ שָׁמַת²⁶ אוֹ שְׁלָא הָיָה לוֹ
17 לְפִדּוּתָהּ - הָרִי זֶה עוֹבְדֵת עַד שֶׁתֵּצֵא²⁷.

(20 יוצא מתוך הברייתא שהביא רבי יוסי בר חנינא בקידושין כ. [וכן מפורש בתוספתא ערכין פרק ה: "אין אדם רשאי למכור את בתו וכו' אלא אם כן העני"]. (21 כן הוא בקידושין שם, שאדם מוכר מטלטלין ואחר כך שדהו, ואחר כך ביתו, ורק אחר כך בתו. (22 ראה למעלה פרק א הלכה א. (23 כלומר, אף על פי שמכרה מחמת עוני, שלא נשאר לו כלום, כנ"ל. (24 אם מצאה ידו (יקר תפארת, וכן כתב רש"י בקידושין יח.). ומקור הדבר בברייתא בקידושין שם: "ומפדין אותה בעל כורחו, מה שאין כן בעבריי". ואף על פי ששם פירשו ברייתא זו לדעת רבי שמעון שאומר אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, ולפיכך כופין באמה העבריייה, ולא בעברי, שיכול למכור עצמו שוב פעם אחרי הפדייה, אבל לרבנן שמוכר

(112 קידושין טז: בברייתא, וכפירושה ע"י רב ששת (שם יז.). (113 שחייב להשלים שנות עבודתו (גמרא שם, וכ"ה למעלה פ"ב הלכה ד). (114 כלומר, אע"פ שיציאתו על-ידי היובל - כיון שברח, אינו בכלל "וכי תשלחנו" (שם). (115 שם טז: בברייתא. (116 שנאמר: "העניק תעניק לו" - "לו ולא לבעל חובו" (שם טו. וטז:). ומשמע שאף לאחר שבאה העניקה ליד העבד, אין בעל-חוב גובה הימנו, לא כדברי רש"י (שם ד"ה ולא לבעל חובו) שאין האדון חייב להגבות את ההעניקה לבעל-חוב, שמשמע מדבריו שלאחר שבא לידו - בעל-חובו גובה הימנו. וכן לענין מעשר שני, שעליו אמרו בתוספתא פאה פ"ד (הוצאת הגר"ש ליברמן (עמ' 59, 61): "מעשר שני [ענין] אין גובין ממנו מלוה וחוב", לפי דעת ראבי"ה (באור-זרוע הלכות צדקה סימן יא) הכוונה למעשר עני שביד העני, שלצורך העני ניתן לא לפריעת חוב (תוספתא כפשוטה שם, והוא-הדין להעניקה, וראה במשנה-למלך). (117 ברייתא שניה, שם. (118 [בעודה אמה (פט"ז מהלכות אבידה הלכה ג), ומקור הדברים מהברייתא שם]. (119 [זכותו בענק הוא זכותו במציאתה, ולא זכותו במעשה ידיה (כתובות מו:), ואע"פ שענק הוא כשכר פעולה (קידושין טו). - שהרי מעשי ידיה למדו ממה שנאמר (שמות כא, ז) "וכי ימכור איש את בתו לאמה" - "מה אמה מעשה ידיה לרבה, אף בת מעשה ידיה לאביה" (שם, מז.), וזה לא שייך בענק, שהרי גם לרבה אין חלק אלא במעשה ידיה ממש ולא בהענקות מעין אלה, שוודאי דינן כמציאה שהיא של אביה אף בעודה אמה, כנ"ל. אלא ודאי דין ענק כדין מציאה, שתיקנו לו לאב משום איבה (כתובות שם), שאם לא תתן לו מציאותיה, לא יתן לה מזונות (רש"י שם), והוא-הדין לענק, וראה להלן]. (120 כלומר, לרשותו. ובא לידה כבא לידו (כסף-משנה) וראה להלן. (121 [אף שלענין מעשה ידיה, אמרו (כתובות מב. במשנה): "אף-על-פי שלא גבתה, מת הרי הן של אחיו" - אין זה אלא במעשה ידיה, שהם שלו מן התורה (שם מז.), אבל ענק שאינו שלו אלא מתקנת חכמים משום איבה, כנ"ל - לא זכה בו האב אלא משעה שגבתה, ועיין משנה-למלך]. (122 שם מג.

יום חמישי ד' שבט ה'תש"פ

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1 נתבארו בו דיני מכירת אמה עבריייה ואופני יציאתה, ודיני מצוות ייעוד, לו ולבנו.

- 3 א. אָמָה² הָעֲבָרִיָּה הִיא הַקְּטָנָה³ שְׁמִכְרָהּ אָבִיהָ⁴.
4 וּמִשְׁתַּבֵּיִא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת אַחֵר שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה⁵
5 וְתַעֲשֶׂה נַעֲרָה⁶ - אֵינוֹ יָכוֹל לְמַכְרָהּ⁷, אֵף עַל פִּי
6 שְׁעָדִין יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת בָּהּ, וַיֵּשׁ לוֹ לְקַדְּשָׁהּ לְכָל מִי
7 שְׁיִרְצָהּ⁸. אֵף⁹ הַקְּטָנָה שֶׁהִיא אִילּוּנִית¹⁰ בְּסִמְנֶיהָ¹¹
8 וְאִינָהּ רְאוּיָה לְהִבָּאֵת שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת¹² - יֵשׁ לְאָבִיהָ
9 לְמַכְרָהּ¹³ כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטָנָה¹⁴. אֲבָל¹⁵ הַטְּמֵטוֹם¹⁶

13 וְיִצְאָהָּ. וְאִם 39 פָּתַח לָהּ שָׁטֵר שְׁחָרֹר וּמָחַל עַל
14 הַשָּׂאֵר 40 - יוֹצֵאָהּ חֲנָם, כְּעֶבֶד 41.

35) שאינו נמכר אלא לשש, ואילו מוכר עצמו נמכר גם ליותר משש (למעלה פרק ג הלכה יב). 36) וגומר: "ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעיך". 37) כלומר, ככל העבדים העבריים (בין מוכר עצמו ובין מכרוהו בית דין) שיוצאים ביובל (למעלה פרק ב הלכות ב"ג). ומקור הלכה זו במשנה בקידושין יד: 38) ככתוב (שמות כא, ח): "והפדה". ומזה למדו אף לעבד (קידושין טז). וכן מפורש במשנה שם יד: שגם העבד וגם האמה יוצאים בגירעון כסף. 39) שם טז. בבביתא. 40) ובמחילה בלי שטר אינה יוצאה, כמבואר למעלה פרק ב הלכה יא. 41) בבביתא שם אמרו שעבד קונה עצמו בשטר. וברור שהוא הדין לאמה, שהרי כל עיקר יציאה בשטר נלמד מעבד כנעני, שכתוב בו "או חופשה לא ניתן לה" ולמדו בגזירה שווה "לה-לה" מגט אשה שנאמר בה "וכתב לה" (רש"י שם), ואם כן אין לחלק בין עבד לאמה.

15 ה. יִתְּרָה אָמָה הָעֶבְרִיָּה, שֶׁהִיא יוֹצֵאָה בְּסִימָנֶיהָ.
16 פִּיצֵד? גִּבּוֹן שֶׁהִבִּיאָה סִימָנֶיהָ וְנִעֲשִׂית נַעֲרָה - יוֹצֵאָה
17 לְחֵרֹת בְּלֹא כֶסֶף. אֲפִלּוּ הִבִּיאָה סִימָנֶיהָ מֵאַחֵר יוֹם
18 שֶׁלִּקְחָהּ - הֵרִי זֶה יוֹצֵאת לְחֵרֹת. שְׁנֵאֲמַר: וְיִצְאָה
19 חֲנָם 42 - רָבָה לָהּ הַכְּתוּב יִצְאָה אַחֲרַת בְּחֻמָּם יִתָּר עַל
20 הָעֶבֶד. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוּ, שֶׁהִיא הִבִּאת סִימָנֶיהָ
21 נִעֲרֹת. וְתִחְזֹר לְרִשּׁוֹת אֲבִיהָ, עַד שֶׁתִּבְגֵּר וְתֵצֵא
22 מִרִּשּׁוֹת אֲבִיהָ 43. הֵיכָּה הִבֵּת אֵילֻנוּת, שָׁאִין לָהּ יָמֵי
23 נַעֲרוּת, אֲלֹא יוֹצֵאת מִקְטְנוּתָהּ לִבְגֵּר - בֵּינָן שֶׁבִּגְרָה
24 תֵּצֵא לְחֵרֹת 44.

42) בבביתא קידושין ד. אמרו: "ויצאה חנים אלו ימי בגרות, אין כסף אלו ימי נערות". ועיין כסף משנה כאן ורש"י שם יד: במשנה שאף הם הביאו מויצאה חנים על ימי נערות וברש"י על התורה שמות כא, א. נראה שמה שאמרו "ויצאה חנים אלו ימי בגרות" אין זה אלא אם לא נכתב "אין כסף", אבל עכשיו שנכתב "אין כסף" לרבות נערות, שוב נלמדו ימי נערות מ"ויצאה חנים" וימי בגרות מ"אין כסף". וראה בתורה תמימה שם אות פט. 43) ככל נערה. 44) שם ד. אמרו שאין צריך לכך לימוד מיוחד, שהרי קל וחומר הוא: אם סימנים שאינם מוציאים מרשות האב - מוציאים מרשות האדון, בגרות שמוציאה מרשות האב - אינו דין שמוציאה מרשות האדון. וכל הפסוק הנ"ל (ויצאה חנים אין כסף) לא בא ללמד אלא על עיקר מכירת איילונות, שבלי הפסוק היה מקום לומר שכיוון שאינה מביאה סימנים אינו יכול למכרה כלל. וראה למעלה הלכה א. ומהדובר כשנמכרה בהיותה בת שש עשרה והיו לה סימני איילונות ולא היו לה שתי שערות שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (פרק ב מהלכות אישות הלכה ג) ואז היא יוצאת בתור בוגרת. ואין אנו אומרים שנעשית איילונות למפרע ולא הייתה מכירתה מכירה כלל (ראה משנה למלך למעלה הלכה א), שדעת רבינו לפסוק כשמואל ביבמות פ. שאינו נעשה סריס למפרע, והוא הדין לאיילונות. וכן נראה מדבריו

אותה לשפחות אחר שפחות שאין תועלת בכפייה זו, שהרי יחזור וימכרנה, נראה שאין כופין אותו לפדותה, והרי רבינו פוסק להלן הלכה יג כרבנן - סוגייה זו שלא חילקה בין עבדיה לעבדי ושאלו: "אי הכי עבד עברי נמי", ומתוך זה באו לידי החילוק הנ"ל שעבד עברי יכול למכור עצמו עוד הפעם, ואמה עבדיה אינה נמכרת ונשנית כדעת רבי שמעון - סוגייה זו אינה לפי ההלכה, שהרי רבי סובר שם טו: שעבד עברי הנמכר לישראל אינו נגאל בקרובים, כלומר, אין כופין את קרוביו לפדותו, וכן פסק רבינו למעלה פרק ב הלכה ז, ולפי זה מתפרשת ברייתא זו בפשיטות, שרק באמה העבדיה כופין את האב ואילו בעבד עברי אין כופין את קרוביו לפדותו, ולפי זה אפילו לדעת חכמים של רבי שמעון הסוברים, שמוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, כופין אותו לפדותה, ומה שאין כופין בעבד עברי אין זה מפני שנמכר ונשנה, אלא שבעבד עברי אין דין כפייה כלל, וראה במשנה למלך. 25) שם בקידושין בסוגיית הגמרא. 26) כאן רמז רבינו שאמה עבדיה אינה יוצאה לחירות במיתת האב, ודלא כריש לקיש בקידושין טו. שדבריו נשארו בתיובא שם טו: וראה באור שמת. 27) בדרכים הרגילות, להלן הלכה ד וה. ואין אנו כופים את הקרובים לפדותה (כסף משנה). וראה למעלה פרק ב הלכה ז.

1 ג. אָמָה 28 הָעֶבְרִיָּה נִקְנִית בְּכֶסֶף 29 אוּ בְשֹׁוּה כֶסֶף 30
2 וּבְשָׂטֵר 31, וְאִינָה נִקְנִית בְּפִרְטָה 32, מִפְּנֵי שֶׁצִּירִיף
3 לְקִנּוּתָהּ בְּדָמִים שְׂרָאוּיִין לְגִרְעוֹן, כְּדִי שֶׁתִּגְרַע
4 פְּדִיוֹנָהּ וְתֵצֵא 33. פִּיצֵד בְּשָׂטֵר? פּוֹתֵב עַל הַנִּיר אוּ עַל
5 הַחֶרֶס: בְּתִי מְכוּרָה לָךְ, בְּתִי קְנוּיָה לָךְ; וְנוֹתֵן בְּיַד
6 הָאָדוֹן. וּשְׂטֵר אָמָה הָעֶבְרִיָּה - הָאֵב פּוֹתֵבוּ 34.

28) קידושין יד: במשנה. 29) בשקלא וטריא שם, למדו קניין כסף באמה ממה שנאמר בה "והפדה", שמגרעת פדיונה ויוצאת - הרי שנקנית בכסף. 30) שם טז. בבביתא. וראה למעלה פרק ב הלכה א. 31) משנה שם יד: 32) שם יא: יב. 33) ופרוטה אינה ראוייה לגירעון, שהרי הגירעון יהיה פחות משווה פרוטה, שאין בו כל ערך (קידושין שם). ובעבד עברי לא כתב רבינו (למעלה פרק ב הלכה א) שאינו נקנה בפרוטה, משום שקניין עבד עברי בכסף נלמד מעבד הנמכר לגוי, שבו נאמר "מכסף מקנתו", מלמד שכסף קונה (כסף משנה). 34) קידושין טז. וכרב חסדא ולא כרב הונא. וטעמו משום שקניין שטר באמה העבדיה נלמד מקניין שטר בעבד כנעני, שדינו כקרקע, ושם המוכר כותב השטר, שנאמר (ירמיה לב, יא) "ואקח את ספר המקנה", שירמיה הלוקח קיבל את ספר המקנה מידי חנמאל המוכר. וראה ביקר תפארת להרדב"ז.

7 ד. אָמָה הָעֶבְרִיָּה עוֹבֶדֶת שֵׁשׁ שָׁנִים, כְּעֶבֶד שֶׁמְכָרוּהוּ
8 בֵּית דִּין 35; שְׁנֵאֲמַר: כִּי יִמְכֹּר לָךְ אֲחִיךָ הָעֶבְרִי אוּ
9 הָעֶבְרִיָּה 36. וְיוֹצֵאת בְּתַחֲלַת שָׁבַע. וְאִם פָּגַע בָּהּ יוֹבֵל
10 בְּתוֹךְ שֵׁשׁ - יוֹצֵאָהּ חֲנָם, כְּעֶבֶד 37. מֵת הָאָדוֹן, אֵף
11 עַל פִּי שֶׁהֵנִיחַ בָּן - יוֹצֵאָהּ חֲנָם, בְּנִרְצָע; שְׁנֵאֲמַר:
12 וְאֵף לְאִמָּתָהּ תַּעֲשֶׂה בֶן. וְכֵן מְגִרְעַת מִפְּדִיוֹנָהּ 38

(48) ראה לקמן הלכה ט, שהייעוד כאירוסין ואינו כנישואין.
(49) בכורות יג. במשנה. ושם למדו מן הכתוב: אשר לא יעדה והפדה, הרי שהפדיון בא רק אחרי שלא התקיים הייעוד. (50) שאף הפדייה היא מצוה, ראה בספר המצוות, עשה רלד. (51) קידושין יט: ברייתא כלשונה. (52) לשון זו אינה בברייתא שם, אבל נזכרה שם ה: בברייתא, לעניין קידושי אשה. (53) לשון הברייתא שם. וכתנא קמא ולא כרבי יוסי בר יהודה. (54) שלא נשאר עוד שיעור עבודה, שתמורתה פרוטה. (55) והרי זה דומה למקדש מעכשיו ולאחר שלושים יום, שמקודשת לסוף שלושים יום למפרע. (56) ברייתא שם, כלשונה. (57) מסכת עבדים פרק א הלכה ז. וראה במכילתא משפטים פרשה ג. (58) ולא אותה ואת חברתה. (59) ולא קטן. קידושין יט. בעייה של ריש לקיש, שנפתרה על ידי רבי אייבו בשם רבי ינאי. (60) בשמות (כא, ט) מפרש רש"י, שהבן אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל איבך בדמיך. ומדברי רבינו נראה שדין הייעוד על ידי האב (ועיין לחם משנה, וראה להלן הלכה ח).

ח. אֵין⁶¹ הָאָדוֹן מֵיַעַד אָמָה הָעֶבְרִיָּה לֹא לֹו וְלֹא לְבָנוֹ אֶלָּא מִדַּעֲתָהּ⁶², אָף עַל פִּי שֶׁכָּבֵר קִבֵּל אֲבִיהָ מְעוּתָהּ⁶³; שֶׁהֲרִי⁶⁴ הוּא אֹמֵר: יַעֲדָה - מִדַּעֲתָהּ⁶⁵. וְאִם⁶⁶ מֵת הָאָדוֹן - אֵין בָּנוּ יָכוֹל לִיעֲדָה לֹו, שֶׁהֲרִי יוֹצֵאָה לַחֲרוּת בְּמִיתַת הָאָדוֹן⁶⁷.

(61) קידושין שם, כפירוש השני של הגמרא למימרא של רבי אייבו בשם רבי ינאי. (62) יש אומרים מרצונה (כסף משנה וכן כתב המאירי, ועיין תוספות קידושין ה. דיבור המתחיל שכן) וראה להלן הלכה יב. (63) כדברי רב נחמן בר יצחק שם. (64) גם זה מדברי רב נחמן בר יצחק שם. (65) יעדה לשון דיעה (רש"י שם דיבור המתחיל שאני הכא). ויש מפרשים שדרשו כן בהיפוך אותיות: ידעה - יעדה, כמו כבש - כשב, שמלה - שלמה (תורה תמימה שם). (66) הוא דבר פשוט (כסף משנה). (67) משמע שולוא זה היה יכול לייעדה, וראה למעלה הלכה ז, שדין ייעוד הוא על ידי האב דווקא.

ט. הַיַּעְוֵד⁶⁸ - בְּאִירוֹסִין⁶⁹, וְאִינוּ בְּנִשְׁוֹאִין. לְפִיכָף⁷⁰, אֵינוּ מִטְּמֵא לָהּ⁷¹ וְלֹא יִירָשְׁנָה⁷² וְלֹא מִפְּרִי⁷³ נְדָרֶיהָ עַד שֶׁתִּכָּנַס לַחֲפָה. וְאִם שָׁלֹשׁ אֲלֶהָ⁷⁴ לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ - לֹא יַעֲדָה⁷⁵ לָּהּ, וְלֹא יַעֲדָה לְבָנוֹ, וְלֹא נְפִידִית בְּגִרְעוֹן פֶּסֶף; וְיִצְאָה חָנָם - בְּהִכָּאת סִימָנִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאִרְנֹו⁷⁶, יֵתֵר עַל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁקוֹנָה בָּהֶן עֲצָמָה כְּעֶבֶד עֶבְרִי⁷⁷.

(68) קידושין יח: בעייה של רבה בר אבוא שנפתרה. (69) כקידושין. (70) ההבדלים הנ"ל בין אירוסין לנישואין הובאו בגמרא שם. (71) אם כהן הוא, שכהן אינו מתטמא אלא לאשתו הנשואה ולא לארוסה (פרק ב מהלכות אבל הלכה ז). (72) שהבעל יורש אשתו נשואה ולא ארוסה (פרק כ"ב מהלכות אישות הלכות א-ג). (73) היינו, לבדו בלי האב, ראה בפרק י"א מהלכות נדרים הלכה ט. (74) כלשון הכתוב בשמות כא, יא. (75) מכילתא שם. (76) למעלה הלכה ה. (77) למעלה הלכה ד.

בהלכות אישות שם. וכן נקט בדעתו, הנודע-ביהודה מהדורא קמא אבן העזר סימן ו'.

ו. אֵין אָמָה הָעֶבְרִיָּה יוֹצֵאָה בְּרֹאשִׁי אֵיבָרִים; שְׁנֵאמַר: לֹא תֵצֵא בְּצֵאת הָעֶבְדִּים. וְכֵן עֶבֶד עֶבְרִי, אִם הִפִּיל לֹו שָׁנוֹ אוֹ סָמָא לֹו עֵינוֹ - מְשַׁלֵּם לֹו פְדִין הַחוּבָל בְּחִבְרוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאִרְנֹו בְּהִלְכוֹת חוּבָל⁴⁵. נִמְצְאָתָּ לְמַד, שֶׁאָמָה הָעֶבְרִיָּה נִקְנִית בְּשָׁנֵי דְּבָרִים: בְּכֶסֶף אוֹ בְּשִׁטָּר; וְקוֹנָה עֲצָמָה בְּשִׁשָּׁה דְּבָרִים⁴⁶: בְּשָׁנִים, וּבִיּוֹבָל, וּבְגִרְעוֹן פֶּסֶף, וּבְשִׁטָּר שְׁחֹרֹר, וּבְמִיתַת הָאָדוֹן, וּבְסִימָנִין.

(45) פרק ד הלכה י. אבל לחירות אינו יוצא שהוקש עברי לעברייה (מכילתא משפטים פרשה א, וכאן בפרשה ג נתקצרו הדברים), וראה בכסף משנה ולחם משנה כאן. (46) ואילו עבד עברי אינו קונה עצמו אלא בחמישה דברים בלבד, לפי שאינו יוצא בסימנים. ראה למעלה פרק ב הלכה יב.

ז. יַעֲד⁴⁷ אוֹתָהּ הָאָדוֹן לַעֲצָמוֹ אוֹ לְבָנוֹ - הֲרִי הִיא בְּשִׁטָּר אֲרוֹסוֹת⁴⁸, וְאִינָהּ יוֹצֵאָה בְּאֶחָד מִכָּל אֵלֶּה, אֶלָּא בְּמִיתַת הַבַּעַל אוֹ בְּגִט. וּמִצְוֹת⁴⁹ יַעֲד קוֹדֶמֶת לְמִצְוֹת פְּדִיָּה⁵⁰. בְּיַעֲד⁵¹ מִצְוֹת יַעֲד? אֹמֵר לָהּ בְּפָנֵי שְׁנֵים: הֲרִי אֶת מִקְדָּשָׁתָּ לִּי, הֲרִי אֶת מְאֻרְסָתָּ לִּי, הֲרִי אֶת לִי לְאִשָּׁה⁵²; אֶפְלוּ⁵³ בְּסוֹף שָׁשׁ סָמוּךְ לְשִׁקִּיעַת הַחֲמָה⁵⁴. וְאִינוּ צָרִיךְ לִתֵּן לָהּ כָּלוּם, שֶׁמִּצְוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לְקִדּוּשִׁין נִתְּנוּ⁵⁵. וְנוֹהֵג בָּהּ מִנֶּהֱגָה אִישׁוּת, וְאִינוּ⁵⁷ נוֹהֵג בָּהּ מִנֶּהֱגָה שְׁפָחוּת. וְאִינוּ מֵיַעַד שְׁתֵּים כְּאַחַת; שְׁנֵאמַר: יַעֲדָה. וְכִיַּעַד מֵיַעַדָּה לְבָנוֹ? אִם הִיָּה⁵⁸ בָּנוּ גְדוּל⁵⁹, וְנִתְּן רְשׁוֹת לְאֲבִיו לִיעֲדָה לֹו - הֲרִי הָאֵב⁶⁰ אֹמֵר לָהּ בְּפָנֵי שְׁנֵים: הֲרִי אֶת מִקְדָּשָׁתָּ לְבָנִי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומצות יעוד קודמת למצות פדיה"

והדין הוא ש"אין אמה עבריה נמכרת אלא למי שיש לה עליו או לבנו קידושין, כדי שתהיה ראויה ליעוד" (ה"א). מכאן נראה גודל הכבוד והעילוי של בת ישראל. שבכדי למכור עבד מספיק שאם גגב ו"אין לו ונמכר בגניבתו", אבל באמה עבריה נאמרו כמה וכמה תנאים: האחד שאינה נמכרת בגניבתה, ורק אם אביה עני ולא מצא מה יאכל ולא נשאר לו כלום לא קרקע ולא מטלטלין ואפילו כסות שעליו, רק אז מותר לו למכור את בתו לאמה לזמן קצר כדי שתסייע בפרנסה וגם אח"כ יוצאת בסימנים. ובנוסף, אין למכרה למי שאין לו יעוד עליה ואינו יכול לשאתה לאשה כי בבת ישראל נראית בגלוי תכליתה, עניין החתונה והקמת בית בישראל.

(ענן פי' לקו"ש חלק כ"ו ע' 372)

(47) קידושין יח. בברייתא וכפירושה על ידי רב ששת.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אפשרות כל שהיא של ייעוד (שם כ.). (84) שם כ. ברייתא ראשונה, וכפירושה בגמרא. (85) ויש לו בן, כדלהלן. (86) שהרי אסורה לו משום בת בנו (ויקרא יח, י).

יב. יש⁸⁷ לאדם למכור בתו לפסולין, כגון אלמנה⁸⁸ לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט; שאף על פי שהן פלאו, קדושין תופסין בהן⁸⁹.

(87) שם יח: בברייתא. (88) מן האירוסין אבל אלמנה מן הנישואין אינה עוד ברשות האב למכרה (פרק ג מהלכות אישות הלכה יב). והוא הדין לגרושה וחלוצה דלהלן הן מן האירוסין, ואף ייעוד הוא כאירוסין (למעלה הלכה ט). (89) כמבואר בפרק ד מהלכות אישות הלכה יד. והמדובר כשאין לו בן לכהן הגדול, שאם יש לו בן, הרי היא ראוייה לבן, כמבואר למעלה הלכה יא (יקר תפארת).

יג. המקדש⁹⁰ את בתו כשהיא קטנה, ונתארמלה או נתגרשה - אינו יכול למכרה; שאין אדם יכול למכור את בתו לשפחות אחר אישות. אבל מוכרה לשפחה אחר שפחות. כיצד? מכרה לשפחות תחלה, ויעד⁹¹ אותה האדון, ומת האדון או גרשה, וחזרה לרשות האב כשהיא קטנה - הרי האב מוכרה פעם שנייה⁹², אפילו לכהן⁹³. וכן אם נפלה לפני יבם מן היעוד, וחלץ לה⁹⁴, אף על פי שהיא חלוצה פסולה מפני שהיא קטנה⁹⁵ - הרי נפסלה מן הפהמה⁹⁶; ויש לו למכרה לכהן⁹⁷, הואיל וקדושין תופסין בה, כמו שנתבאר⁹⁸.

(90) קידושין יח. בברייתא, וכתנא קמא ורבי עקיבא הדורש "לא ימשול למכרה בבגדו בה" - כיוון שפירש טליתו עליה (כלומר כיוון שנמסרה לאישות - רב נחמן בר יצחק שם), שוב אינו רשאי למכרה" ולא כרבי אליעזר הדורש "בבגדו בה" - כיוון שבגדו בה", כלומר, שמכרה לשפחה. (91) שהרי ייעוד הוא כאירוסין (למעלה הלכה ט) ואינה יוצאת מרשותו של אב. (92) [ראה למעלה הלכה יב, שרבינו סובר שיעוד אינו אישות לענין זה, שהרי אינו מייעדה אלא מרצונה ואין זה אלא שפחות בלבד]. (93) בדפוס רומי וכתב-יד תימן: לכהן גדול. (94) ושוב מת היבם ובטלה זיקתה. [ואילו יבמה וגירשה, הרי היא נשואה, ושוב אין לאביה רשות בה]. (95) כמפורש בפרק ד מהלכות ייבום וחליצה הלכה טז. (96) כמפורש שם הלכה כו. (97) אפילו לכהן גדול (רדב"ז), וכוונת רבינו לומר: אף על פי שהיא חליצה פסולה ובכל זאת הרי נפסלה מן הכהונה והיה מקום לומר שאסור לו למכרה לכהן שהרי יש בה שני איסורים גם אלמנה וגם חלוצה, ובכל זאת יש למכרה לכהן גדול. (98) למעלה הלכה יב.

יד. המוכר את בתו, ויצאה בשנים או פיוכל או בגרעון כסף, ויעדן היא קטנה - יש לו לחזור ולמכרה פעם שנייה, כמו שבארנו⁹⁹.

(99) למעלה הלכה יג, שמוכרה שפחות אחר שפחות.

טו. המוכר¹⁰⁰ את בתו, ואחר כך הלך וקדשה

י. אין האדון⁷⁸ יכול למכור אמה העבריה, ולא לתנה לאיש אחר, בין רחוק בין קרוב⁷⁹. ואם מכר או נתן - לא עשה כלום⁸⁰. שנאמר: לעם נכרי לא ימשל למכרה בבגדו בה. וכן עבד עבדיו⁸¹ לא יכול למכרו לאחר ולא לתנו. ויראה לי, שלא הצריך הכתוב לאסור דבר זה [באמה], אלא מפני שיש לו ליעדה לבנו, לכהן נאמר: לעם נכרי לא ימשל למכרה.

~ נקודות משיחות קודש ~

שורש ורוחניות ענין אמה עבריה - "כי ימכור איש את בתו לאמה כו" - הוא ירידת הנשמה בגוף, וכשם שאין למכור אמה למי שאין לו עליה יעוד, כך אין הנשמה יורדת בגוף אם לא שנראית מיד בתחילת הירידה התכלית שהיא לצורך עליה, יחוד הקב"ה וכנסת ישראל - שלימות עניין הדירה לעצמותו ית' בתחתונים.

ולכן דווקא באמה עבריה ישנו התנאי של יעוד, כי עבודתה של האשה היא שלימות העבודה לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, ודווקא היא המביאה חיטים ופשתן לעשות מהם לבושים ומאכלים לאדם שמהם מקבל החיות והכח לעבודת ה', ועד לתכלית השלימות הולדת בנים ובנות על ידי יחוד איש ואשה, תכלית השלימות לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

(על פי לקו"ש חכ"ו ע' 372)

(78) כל דברי רבינו מפורשים במכילתא דרשב"י שמות כא, ח. ויש שהביאו מגמרא מפורשת בערכין כח. "יכול יחרים אדם בנו ובתו עבדו ושפחתו העבריים ושדה מקנתו תלמוד לומר בהמה, מה בהמה יש לו רשות למכרה אף כל שיש לו רשות למכרה" - הרי שאין לו רשות למכור עבדו ושפחתו העבריים. וראה בכסף-משנה למעלה פרק ב הלכה יב שכתב כדברי רבינו כאן בשם הרלב"ג. (79) במכילתא דרשב"י שם למדו כן ממה שנאמר "לעם נכרי לא ימשול וגו'" - "לעם לא ימשול למכרה", כלומר, לקרובים, ולנכרי לא ימשול למכרה" - לרחוקים. (80) כן הוא במכילתא דרשב"י (תורה שלמה שם סימן קפד). (81) במכילתא דרשב"י (תורה שלמה שם) למדו כן בקל וחומר: "אם אמה העבריה שהוא רשאי ליעדה לו ולבנו, אינו רשאי למכרה, עבד עברי שאין לו בו רשות כלל, על אחת כמה וכמה". וראה בכסף משנה.

יא. אין⁸² אמה העבריה נמכרת אלא למי שיש לה עליו או לבנו⁸³ קדושין, כדי שתהא ראויה ליעוד. כיצד? מוכר⁸⁴ אדם את בתו לאביו⁸⁵; שאף על פי שאין האדון יכול ליעדה לו⁸⁶ - ראויה היא לבנו, שהרי האמה בת אחיו. אבל אינו יכול למכור את בתו לבנו; מפני שאינה ראויה לאדון, שהרי היא אחותו, ולא לבנו, מפני שהיא אחות אביו.

(82) קידושין יח: בברייתא וכתנא קמא ולא כרבי אליעזר.

(83) אף על פי שהוא עצמו אינו יכול ליעדה - שמספיק

17 יֵצֵא הָעֶבֶד לְחֵירוֹת. וְאִין צָרִיךְ דַּעַת הָעֶבֶד¹⁷; שְׁזִכּוֹת
18 הִיא לוֹ¹⁸, וְזִכִּין לָאֲדָם שְׁלֹא בְּפִנּוּי. וְכֵן¹⁹ אִם נָתַן
19 אֶחָד לְעֶבֶד מְעוֹת, וְאָמַר: עַל מְנַת שְׂתִיצָא בְּהֵן
20 לְחֵירוֹת²⁰: אִם רָצָה הָאֲדוֹן²¹ לְקַבֵּל הַמְּעוֹת - יֵצֵא
21 הָעֶבֶד לְחֵירוֹת; וְאִם לֹא רָצָה - לֹא קִנְהָ הָעֶבֶד
22 הַמְּעוֹת, שְׁלֹא נָתַן לוֹ אֶלָּא עַל מְנַת שְׂתִיצָא בְּהֵן
23 לְחֵירוֹת. וְאֶחָד הַכֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף בֵּין לְקִנְיוֹת²² בֵּין
24 לְהִקְנוֹת עֲצָמוֹ לוֹ.

(15) שם כב: במשנה, כחכמים (ולא כרבי מאיר, ולא כרבי שמעון בן אלעזר, שם כג.). שלפי דבריהם עבד יוצא בכסף על-ידי עצמו, אם נתנו לו כסף על-מנת שיצא בו לחירות, שבאופן זה לא קנה ממנו האדון (פ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג"ד) בשטר על-ידי עצמו, שגיטו וידו באין כאחת, וכמו כן יוצא בין בכסף ובין בשטר - על-ידי אחרים, אף שלא מדעתו, שזכות היא לעבד שיוצא מתחת רבו לחירות. ויבואר להלן. (16) כן נראה בגיטין לט: שאם נתן העבד כומתא (=כובע) לרבו - שיצא לחירות, ומדין כסף הוא, ולא מדין חליפין, שאין העבד יוצא בחליפין, לדעת רבינו. ועיין רמב"ן בחידושי שם, ולהלן הלכה ג ובהערות כא ולג שם]. (17) אבל בעל-כרחו של עבד אין לפדותו (לחם-משנה). (18) שיוצא מתחת רבו לחירות, כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). (19) משנה, שם כב: כחכמים. (20) שאם לא התנה כן - כל מה שקנה עבד קנה רבו (קידושין כג: ופ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג). (21) כן מפורש במכילתא (משפטים, סוף פרשה ט) "רבי ישמעאל אומר, עבד כנעני אין לו פדיון לעולם ואינו יוצא אלא לרצון, שנאמר והתנחלתם אותם - שעבד כנעני כשדה אחוזה לעולם" (הגר"א יורה-דעה סימן רסז ס"ק טו). (22) שכיון שמקנה עצמו לו בשוה כסף כמבואר למעלה (הלכה א והערה טו), כמו כן יכול לקנותו בשוה כסף.

25 ג. פִּיצֵד בְּשִׁטָּר? פּוֹתֵב לוֹ עַל הַנִּזְר אוֹ עַל הַחֶרֶס²³:
26 הֲרִי²⁴ אֶת בֶּן חוֹרִין, אוֹ הֲרִי אֶת שָׁל עֲצָמָה, אוֹ אִין
27 לִי עֶסֶק בְּךָ²⁵, וְכֵן כָּל פִּיוצָא בְּזָה בְּעֵנִין זָה²⁶, שְׁזָה²⁷
28 הוּא גּוֹפֵס²⁸ שָׁל גִּט שְׁחֹרֵר, וּמוֹסֵר לוֹ אֶת הַשִּׁטָּר
29 בְּפִנִּי שְׁנֵי עֲדִים²⁹, אוֹ שְׁהִיוּ הָעֲדִים חֲתוּמִים בּוֹ
30 וּמוֹסֵר לוֹ בִּינוֹ לְבִינוֹ - הֲרִי זֶה יֵצֵא לְחֵירוֹת³⁰, שְׁהִרִי
31 גִּטוֹ וְיִדּוֹ³¹ בָּאִין בְּאֶחָד³². אָמַר לוֹ שְׁלֹא בְּכֶתֶב³³: הֲרִי
32 אֶת בֶּן חוֹרִין, הֲרִי אֶת שָׁל עֲצָמָה, אָף עַל פִּי שְׁהִעִידוּ
33 עָלָיו עֲדִים בְּבֵית דִּין, וְאָף עַל פִּי שְׁקִנּוֹ מִיָּדוֹ³⁴ -
34 עֲדִין לֹא נִשְׁתַּחֲרַר; שְׁאִין הָעֶבֶד יֵצֵא לְחֵירוֹת אֶלָּא
35 בְּכֶסֶף אוֹ בְּשִׁטָּר³⁵ אוֹ בְּרָאשֵׁי אִיבָרִים³⁶. וְהַפּוֹתֵב³⁷
36 לְשִׁפְחוֹתוֹ: הֲרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם - לֹא אָמַר
37 כְּלוֹם³⁸.

(23) כן הוא בקידושין ט. לענין שטר קידושין, ושם כו. לענין שטר מכירה בשדה. וסובר רבינו שהוא-הדין בעבד. (24) גיטין פה: במשנה. (25) גיטין מג: בברייתא. ושם פה: וקידושין ו: בעיא שנפתרה מברייתא זו. (26) כל דיבור שמשמעותו חרות, המתאים לעבד. (27) משנה, שם.

1 לְאַחֵר: אִם רָצָה הָאֲדוֹן לִיעֵד - מִיָּעֵד¹⁰¹; וְאִם לֹא
2 יָעֵד הָאֲדוֹן לֹא לוֹ וְלֹא לְבָנוֹ - בְּשִׂתִּיצָא מְרִשּׁוֹת
3 הָאֲדוֹן יִגְמְרוּ קִדּוּשִׁיהָ וְתַעֲשֶׂה אֵשֶׁת אִישׁ.

(100) קידושין יט: כתנא קמא בברייתא ולא כרבי יוסי בר רבי יהודה. (101) שהרי המעות הראשונות שלו, לקידושין ניתנו (למעלה הלכה ז). משל למי שקידש אשה מעכשיו ולאחר שלושים יום אם ירצה, ובא אחר וקידשה בינתיים, שמקודשת לראשון, אם רוצה (גמרא שם).

4 טז. הַמוֹכֵר¹⁰² אֶת בְּתוֹ, וּפָסַק עַל הָאֲדוֹן עַל מְנַת
5 שְׁלֹא לִיעֵד אוֹתָהּ, אִם רָצָה הָאֲדוֹן לִיעֵד - מִיָּעֵד;
6 שְׁהִתְנָה עַל מַה שְּׁכָתוּב בְּתוֹרָה, שְׁתִּנְאוּ בְּטָל.

(102) ברייתא שם וכתנא קמא ולא כרבי מאיר.

יום שישי ה' שבט ה'תש"פ

פרק חמישי

(1) נכללו בו דיני עבד כנעני במה הוא קנה ואיך הוא יוצא לחירות.

7 א. עֶבֶד כְּנַעֲנִי² נִקְנָה בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים, וְקוֹנָה אֶת
8 עֲצָמוֹ בְּשִׁלְשָׁה. נִקְנָה בְּכֶסֶף, אוֹ בְּשִׁטָּר, אוֹ בַּחֲזָקָה³,
9 אוֹ בַּחֲלִיפִין⁴, אוֹ בַּמְּשִׁיכָה⁵. וְקוֹנָה⁶ אֶת עֲצָמוֹ
10 בְּכֶסֶף⁷, אוֹ בְּשִׁטָּר⁸, אוֹ בְּרָאשֵׁי אִיבָרִים⁹. וְעֶבֶד קִטְּוֹ¹⁰
11 - הֲרִי הוּא כְּבִהְמָה, וְנִקְנָה בַּמְּשִׁיכָה¹¹ בַּמְּשִׁיכָה
12 הַבְּהֵמָה¹². וְכֶכֶר בְּאֶרְנוֹ בַּתְּחִלַּת סִפְרָה¹³ זָה¹³ כָּל
13 הַדְּרָכִים שֶׁהָעֶבְדִּים נִקְנִין בִּהֵן¹⁴.

(2) קידושין כב: במשנה. כל גוי שנמכר לישראל הרי הוא עבד, אלא שכל העבדים נקראו על שם כנען, שכתוב בו (בראשית ט, כה) ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו (רש"י שם). (3) משנה, שם. ולמדו זאת משדה אחוזה: כשם ששדה אחוזה נקנית בכסף בשטר ובחזקה, כן עבד כנעני נקנה (גמרא שם). (4) ברייתא שם. (5) מימרא של שמואל שם. (6) משנה, שם. (7) [אין לקנין כסף מקור בתורה, אבל סברא היא: כשם שיכול למכרו לאחר, כן יכול למכרו לו, כלומר לעבד עצמו. וראה גיטין לט: בברייתא של רבי ובקידושין כג. בדברי אביי: "כסף הואיל וקני ליה וכו' מקני ליה"]. (8) נלמד בגזירה-שוה "לה" "לה" מגט אשה. (9) ברייתא שם כד. (10) שם כב: מימרא של רב אשי. (11) כלומר אף במשיכה, אבל הוא נקנה גם בכסף, בשטר ובחזקה ככל העבדים (יקר תפארת). (12) שקורא לה והיא באה. מה-שאין-כן בעבד גדול, כיון שיש לו דעת, וכשהוא קורא לו הוא בא על דעת עצמו אינו נקנה במשיכה הנ"ל, אלא בתקפו בכח (שם). (13) כלומר, בספר קנין. והוא בפ"ב מהלכות מכירה הלכה א"ד. (14) ולפיכך לא בא לבאר כאן אלא הדרכים שהוא קונה עצמו בהן, כדלהלן.

14 ב. פִּיצֵד¹⁵ קוֹנָה אֶת עֲצָמוֹ בְּכֶסֶף? בְּגוֹן שְׁנֵת אֶחָד
15 לְרִבּוֹ מְעוֹת, וְאָמַר לוֹ: עַל מְנַת שְׂתִיצָא עֲבָדְךָ בְּהֵן
16 לְחֵירוֹת - בֵּין שְׁקַבֵּל הָרֵב אֶת הַכֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף¹⁶

צריך גט שחרור, ובכ"ד ראשי אברים צריך גט שחרור. וראה ב'ענינים למשפט' שם. (43) שם כד. וכד: (44) שמות כא. כרכו. (45) מבריא, חוזרים לברייתם. (46) מסתימת לשון רבינו נראה שאין חילוק בין נשאר תלויים בכיס לבין ניתקן לגמרי. אבל הרא"ש מבדיל ביניהם (כסף-משנה). (47) אף-על-פי שרבי אומר שהמסרס בביצים יוצא לחירות (קידושין שם), ובן עזאי אומר שהחיתוך לשונו יוצא לחירות (שם) - פסק רבינו כתנא-קמא שבברייתא שם, שאמר שבכ"ד ראשי אברים יוצא לחירות. ומשמע מדבריו שאינו יוצא לא בביצים ולא בלשון. וראה בכסף-משנה, ובתוספות המיוחסות לר"י הזקן שם. (48) שם כד: ולמדו כן מ"עין", מה "עין" שאינה חוזרת, אף "שן" שאינה חוזרת, יצאה "שן חלב" (שן של קטן) שחוזרת.

- ה. אין יוצא בראשי איברים אלא עבדים שְמָלוּ וטְבָלוּ, שְהָרִי לְשָׁן מְקַצֵּת מְצוּת⁴⁹; אָבֵל הָעֶבֶד שֶהוּא בְּגִיטוֹ - אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים⁵⁰. אֵלִיו⁵¹ הֵן רָאשֵׁי אֵיבָרִים שְׂאִינָן חוּזְרִין: אֶצְבְּעוֹת יָדִים וְרַגְלִים - עֶשְׂרִים, רָאשֵׁי הָאָזְנִים, וְרֹאשׁ הַחֶטֶם, וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה, וְרָאשֵׁי הַדָּדִין שְׂבָאָה⁵². אָבֵל הָעֵינַיִם וְהַשְּׂנַיִם - הֵרִי הֵן מִפְּרָשֵׁין בַּתּוֹרָה⁵³.

(49) כאשה (חגיגה ד.). (50) [שעבד שהוא מחויב במצוות הוא בכלל "לא יוסיף פן יוסיף להכותו וגו' ונקלה מאחיו". כי אחיו הוא במצוות (בבא-קמא פח.) וכן מפורש במכות ח: שהמכה עבד לוקה, וכן פסק רבינו בפס"ז מהלכות סנהדרין הלכה יב. וכן הוא בשו"ע חושן-משפט סימן תכ סעיף ב: "הכה עבד כנעני לוקה הוא, שהרי חייב במצוות". ומה שכתב רבינו בס"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ג: "הכה עבד חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה - לוקה", לא בא להוציא מכלל זה את המכה עבדו, אלא שבעבד חבירו אינו לוקה אלא בהכאה שאין בה שוה פרוטה. אבל בשיש בה שוה פרוטה, שחייב לשלם, משלם ואינו לוקה. ואילו בעבדו, לוקה אפילו בהכאה שיש בה שוה פרוטה, שהרי הוא שלו ופטור מלשלם לו, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה י (ב"ח בחושן-משפט שם, ובביאור הגר"א שם ס"ק ו). ומה שכתב רבינו בפ"ב מהלכות רוצח ושמירת נפש הלכה יב: "שעבדו יש לו רשות להכותו" (ראה 'מנחת חינוך' מצוה מט) - ברור כי אין זה אלא בשבט ובמקל ורצועה וכיוצא בהן, כמו שכתב שם הלכה יג לענין רציחה, אבל לעקור שיניו ולהוציא עיניו או לחתוך ראשי איבריו - לא ניתנה לו רשות (אלא שיש להעיר, הלא אפילו באופן שלא נתכוין להזיק הוא יוצא לחירות כדלהלן הלכה יג, וצ"ע). וכן כתב רש"י בגיטין כא: על מה שאמרו שם "בשלמא יד דעבד, לא אפשר למקצייה" - "דשייך במצוות ואינו רשאי לחבל בו, ואם חבל בו יוצא לחירות בראשי איברים, אלמא אינו רשאי לחבל בו". וכן מסתבר, שהרי יציאה בראשי איברים היא קנס (ראה בבא-קמא עד: ולהלן הלכה יז) ואם אין איסור לחבל בו, לא שייך לקנסו, אבל עד שנשאר בגיותו שאין בו איסור "לא יוסיף להכותו" - אינו יוצא בראשי איברים]. (51) משנה בנגעים, והובאה בקידושין כה. (52) אבל ראשי

(28) עיקרו, יסודו. (29) הם הנקראים "עדי מסירה", וראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה טו שתקנת חכמים היא שיהיו העדים חותמים על הגט, נוסף על זה שנתנו לה בפני עדי מסירה. (30) בהלכות גירושין שם הלכה טז, כתב רבינו "חתמו בו שנים ועבר ונתנו לה בינו לבינה וכו' הרי זה כשר", ואם כן גם כאן בעבר ומסר. (31) כלומר, היותו ברשות עצמו. (32) קידושין כג. שאם לא כן אינו משוחרר, שהרי לא יצא הגט מרשותו של האדון, שיר העבד כידו. (33) בגיטין מ: "האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין, עשוי בן חורין; הרי הוא בן חורין - הרי הוא בן חורין - אמר רבי יוחנן, וכולן בשטר" (וראה להלן פרק ו הלכה ב) - הרי שבאמירה בלבד אינו משתחרר. ויש שלמדו זאת מגזירה שוה "לה" "לה" מאשה - מה אשה אינה יוצאת אלא בכתב ולא בדיבור, אף עבד כן (רדב"ז). (34) בקנין סודר. ואע"פ שעבד נקנה בחליפין (=קנין סודר), כמבואר למעלה הלכה א - סובר רבינו שכיון שלא נזכר בגמרא קנין חליפין אלא לגבי זה שהוא נקנה (קידושין כב:) ולא לגבי זה שהוא קונה עצמו, נראה שאין העבד קונה עצמו בחליפין, וראה להלן. ומה שאמרו בגיטין לט: במעשה של שפחה כנענית שאדונה נתן לה כובע, ואמר לה: קני הכובע וקני נפשך, ואמרו שם שלא יצאה לחירות מפני שהאדון נתן לה, ולא היא נתנה לו - הרי שהיא קונה עצמה בקנין חליפין אילו היתה היא הנותנת - סובר רבינו שהמדובר בקנין כסף (ראה למעלה הערה טו) ולא בקנין חליפין, והראב"ד חולק על רבינו, וכתב "שהקנין הוא ככסף מההוא מעשה דכומתא". (35) שנוכרו במשנה, שם כב: (36) שנוכרו בברייתא, שם כד. ואילו קנין סודר לא נזכר בדין קונה עצמו. (37) גיטין פה: וקידושין ו: (38) שזהו לשון גט אישות, ולא לשון גט שחרור.

- ד. מִיֵּצֵד בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים? הַמָּכָה אֶת עַבְדּוֹ בְּכֹנֶה³⁹, וְחִסְרוֹ⁴⁰ אֶחָד מֵאַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים רָאשֵׁי אֵיבָרִים⁴¹ שְׂאִינָן חוּזְרִין - יֵצֵא לַחֲרֹת, וְצָרִיךְ גִּט שְׁחִירוֹ⁴². אִם כֵּן⁴³, לָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה⁴⁴ שֶׁן וְעֵין? לְדוֹן מֶהֶן: מֶה שֶׁן וְעֵין - מוֹמִין שְׂבָגְלוּי וְאִינָן חוּזְרִין⁴⁵, אֵף כֹּל מוֹמִין שְׂבָגְלוּי וְאִינָן חוּזְרִין - יֵצֵא הָעֶבֶד בּוֹ לַחֲרֹת. אָבֵל הַמָּסְרֵס עַבְדּוֹ בְּבִיצִים⁴⁶, אוֹ הַחוֹתֵף לְשׁוֹנוֹ - אֵינוֹ יוֹצֵא לַחֲרֹת, שְׂאִינָן מוֹמִין שְׂבָגְלוּי⁴⁷. וְכֵן⁴⁸ הַמִּפִּיל שֶׁן הַקָּטָן - אֵינוֹ יוֹצֵא לַחֲרֹת, שְׁהָרִי סוּפוֹ לַחֲזֹר.

(39) כלומר: לנגוע באיברי העבד, אע"פ שלא נתכוין להזיק, כמו שכתב רבינו להלן הלכה יג. ומקור הדברים בקידושין כד: בברייתא, כחכמים וכרבי אליעזר ולא כרשב"ג. (40) הזיקו. או כפשוטו, שהוציא את האבר, וראה לקמן. (41) לקמן הלכה ה, נמנו כולם. (42) קידושין כד: ברייתא, וכרבי שמעון ורבי אליעזר ורבי עקיבא (ולא כרבי מאיר ורבי טרפון). ולמדו זאת בגזירה-שוה "שילוח" "שילוח" מאשה - "מה אשה בשטר (=בגט), אף עבד נמי בשטר" (גמרא שם). ונראה מדברי רבינו בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יא, שגם היוצא בשן ועין צריך גט שחרור, ושלא כדעת המכריעים בין רבי טרפון ורבי עקיבא, שבשן ועין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י. הַפְּהִיָּה⁷⁵ עַל יְדוֹ וְצִבְתָּהּ⁷⁶ יְדוֹ וְסוּפָה לַחֲזוֹר - אֵינוֹ
 יוֹצֵא לַחֲרוּת⁷⁷. תִּלְשׁ⁷⁸ בְּזִקְנוֹ וְדִלְדֹל בּוֹ עֲצָם מִן
 הַלְחִי - יֹצֵא לַחֲרוּת; שְׁהָרִי בְּטֵל מַעֲשֵׂה הַשְּׂנִיִּים
 הַקְּבֻעוֹת בְּאוֹתוֹ הָעֲצָם⁷⁹.

(75) שם בברייתא. (76) נתנפחה, ובגמרא שם "וצמתה", כלומר "יבשה". (77) כמבואר למעלה הלכה ד. ואם אין סופה לחזור - יצא לחירות, שהרי ביטל ראשי איברים (רדב"ז). (78) אף זה בברייתא, שם. (79) כלומר, אף-על-פי שהעצם אינו מום שבגלוי (ראה למעלה הלכה ד) - הרי ביטל מעשה השיניים, שהן מום שבגלוי. וכן מפרש רבינו בסוגיית הגמרא בקידושין שם. ועיין כסף-משנה ותוספות המיוחסות לר"י שם בגליון.

יא. הִפִּיל אֶת שְׁנוֹ אוֹ סָמָא אֶת עֵינוֹ בְּלֹא פְּוִנָה, פְּגוֹן
 שְׁזָרָק אֶבֶן לְבִהְמָה וְנִפְלָה בְּעֶבֶד וְהִפִּילָה אֶת שְׁנוֹ
 וְחִתְּקָה אֶצְבָּעוֹ - לֹא יֹצֵא לַחֲרוּת⁸⁰; שְׁנָאֵמָר: אִם שָׁן
 עֲבָדוֹ אוֹ שָׁן אֶמְתוֹ יִפִּיל⁸¹ - עַד שְׁתִּיפְנוֹן.

(80) בבבא-קמא כו: אמר רבה, שדין זה תלוי בפלוגתת רשב"ג ורבנן בברייתא שם, בענין "היה רבו רופא ואמר לו לכוהל עינו וסימאה וכו'", שלרבנן יצא לחירות, ולרשב"ג לא יצא עד שיתכוין לשחתה (הובאה גם בקידושין כד:), והוא-הדין להפיל אבן שלא ככוונה, שלרבנן יצא לחירות, ולרשב"ג לא יצא לחירות. ולפי"ז אין להבין דברי רבינו, שהרי הוא פסק (להלן הלכה יג) כרבנן, בענין היה רבו רופא וכו', ולמה פסק כאן שלא יצא לחירות? צריך לומר, שרבינו סמך על הסוגיא בקידושין שם, שאמרו שמודים רבנן בהושיט ידו למעי שפחתו וסימא עובר שבמעיה, שאינו יוצא לחירות, כיון שלא נתכוין כלל לעין, וכן פסק רבינו להלן הלכה יב, והוא-הדין בהפילה, שלא נתכוין לעין כלל (תוספות המיוחסות לר"י הזקן שם, וכסף-משנה ולחם-משנה). וראה ב'תוספות' לבבא-קמא וקידושין שם, שהעירו על הסתירה שבין הסוגיא בבבא-קמא לבין הסוגיא בקידושין. (81) בגמרא שם למדו כן מ"ושחתה", אבל במכילתא דרשב"י שם - כדברי רבינו.

יב. הוֹשִׁיט יְדוֹ לְמַעֵי שְׁפָתָתוֹ וְסָמָא עֵין הָעֶבֶר
 שְׁבִמְעִיָּה - לֹא יֹצֵא לַחֲרוּת; שְׁהָרִי לֹא יָדַע דְּבָר
 שְׁתִּיפְנוֹן לֹא⁸³.

(82) קידושין שם, ברייתא של רבי אליעזר. (83) ומודים בזה רבנן דרשב"ג (קידושין שם).

יג. הָרִיָּה⁸⁴ שְׁהָרִי רְבוֹ רוּפָא, וְאָמַר לוֹ: פָּחַל לִי עֵינִי, וְסָמָא; חֲתוּר לִי שְׁנִי, וְהִפִּילָה - שְׁחַק בְּאֶדוֹן, וְיֹצֵא לַחֲרוּת. שְׂאָף עַל פִּי שְׁלֹא נִתְּפָן לַחֲזִיק, הָרִי נִתְּפָן לְנֹגַע בְּאֵיבָרֵי הָעֶבֶד, וְנִסְתַּפֵּן⁸⁵ בָּהֶן. וְאֵין צָרִיף לומר, אִם הִיתָה עֵין הָעֶבֶד פּוֹאֶבֶת, וְהִיא רְבוֹ אֶמָן וְעִקְרָהּ⁸⁶ לוֹ, שְׁהָרִי יֹצֵא⁸⁷ לַחֲרוּת.

(84) שם בברייתא, וכחכמים ולא כרשב"ג. (85) שהתכוון לטובה, לרפא, ונכנס מתוך כך בסיכון, והפיל את האבר.

דדים שבאיש אינם בולטים כל כך, ואינם מום שבגלוי, כדעת תנא-קמא בברייתא שם, ולא כרבי יהודה (כן נראה ב'יקר תפארת' להרדב"ז, אבל עיין לחם-משנה). (53) כלומר, ואינם כלולים במנין כ"ד אברים.

ו. הִיתָה⁵⁴ לוֹ אֶצְבָּע יְתֵרָה וְחִתְּקָה, אִם⁵⁵ נִסְפָּרָתָה⁵⁶ עַל גֵּב הַיָּד - עֶבֶד יוֹצֵא בָּהּ לַחֲרוּת. הִיתָה⁵⁷ עֵינוֹ סְמוּיָה וְחִטְטָה⁵⁸ - עֶבֶד יוֹצֵא בָּהּ לַחֲרוּת, שְׁהָרִי חִסְרוֹ אֶבְרִי⁵⁹. וְהוּא הָדִין לְאֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵיבָרִים⁶⁰ שְׁהוּא בְּטֵל וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, שְׂאָם תִּתְּכוּ - הָרִי חִסְרוֹ אֶבְרִי, וְיֹצֵא לַחֲרוּת.

(54) קידושין כד: - כה. מימרא של רבי חייא בר אשי בשם רב. (55) מימרא של רב הונא, שם. (56) מונחת בשורת האצבעות. (57) מימרא של רב ששת, שם כד: (58) כלומר, הוציאה מן הגוף. (59) ההנמקה שם. (60) דוקא אחד מכ"ד ראשי איברים, אבל שן שאינה בכללם (כדלעיל הלכה ו) - אינה בכלל זה, שהרי אינו בכלל איברי האדם, ואינו מחוסר אבר אם הפיל לו שן נודדת שלא היה משתמש בה מקודם, כדלהלן הלכה ט (הרדב"ז).

ז. הַפְּהִיָּה⁶¹ עַל עֵינוֹ וְסָמָא⁶², עַל אֲזָנוֹ וְחִרְשָׁהּ⁶³ - עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לַחֲרוּת⁶⁴. הַפְּהִיָּה פְּגוֹן עֵינוֹ⁶⁵ וְאֵינוֹ רוֹאֶה, פְּגוֹן אֲזָנוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ - אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לַחֲרוּת⁶⁶.

(61) קידושין כד: (62) אף שלא חסרה, כיון שהוציאה מהשימוש - הרי זה מום שבגלוי. (63) וחרשות היא מום גלוי, כי התנהגות החרש מעידה על חרשותו. ועוד שהאוזן היא בגלוי (כסף-משנה בשם ה'תוספות'). (64) שהרי הוא עשה מעשה, שטמאו וחרשו. (65) כלומר, הכה בכותל ונבעת מחמת הקול. וכן להלן ב"הכהו כנגד אזנו" (רש"י שם). (66) שהעבד עצמו הביא עליו את העיוורון ואת החרשות על-ידי הודעזותו (גמרא שם).

ח. הַפְּהִיָּה⁶⁷ עַל עֵינוֹ וְחִסְרָהּ⁶⁸ מְאוּרָה, עַל שְׁנוֹ וְנִדְדָּה; אִם יָכוֹל לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם - אֵינוֹ יוֹצֵא לַחֲרוּת⁶⁹; וְאִם לֹא⁷⁰ - יֹצֵא לַחֲרוּת.

(67) שם בברייתא. (68) בכ"י תימן: "וחסר". (69) שאין זה מום גמור. (70) שאז הוא מום גמור.

ט. הִיתָה⁷¹ עֵינוֹ בָּהֶּה וְחִסְרָהּ מְאוּרָה אוֹ שְׁנוֹ נִדְדָּת, וְהַפְּהִיָּה הָאֶדוֹן וְהִפִּיל הַשָּׁן הַנִּדְדָּת אוֹ סָמָא הָעֵין הַבָּהֶה: אִם הִיא מְשִׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כָּל שְׁהוּא⁷² - יֹצֵא לַחֲרוּת; וְאִם לֹא⁷³ - לֹא יֹצֵא לַחֲרוּת⁷⁴.

(71) ברייתא שם. (72) מקודם, לפני שהפילה או סמאה, שאם כן היה מקודם אבר בעל שימוש. (73) שהיה האבר מבוטל מקודם. (74) ואין כאן משום חיסור אבר, שבעין מדובר שסמאה ולא חטטה (ראה למעלה הלכה ו), ובשן אין חסרון אבר, כמו שכתבנו למעלה שם הערה נט. ויש שכתבו עוד, ששן נודדת כיון שעומדת ליפול הרי היא כאילו כבר נפלה ואין זה חיסור אבר (מהר"י בי רב).

95) שהבעל מקבל אחריות מלאה עליהם (פט"ז מהלכות אישות הלכה א), והרי זה עבדו המיוחד לו (רדב"ז), כן יוצא מתוך הסוגיא בבבא-קמא פט: שלא דיברו אלא על עבדי נכסי מלוג כדלהלן, משמע שעבדי צאן ברזל הם שלו בלבד. 96) בבא-קמא שם. וראה הלכה אישות שם הערה ט. 97) וקנין פירות אינו כקנין הגוף (פ"ד מהלכות ביכורים הלכה ו), ואפילו אם הוא קנין הגוף, הרי גם לאשה חלק בהם, שהלא הגוף נשאר בידה, ואם כן אינו עבדו המיוחד לו. וראה בבא-קמא צ. ב'תוספות' ד"ה רבי מאיר. 98) אע"פ שהגוף שלה. 99) כרבי אליעזר, שם.

12 יז. יציאת העבד בראשי איברים נהגת בכל
13 מקום¹⁰⁰ ובכל זמן¹⁰¹. ואין דנין בו אלא בבית דין
14 סמוכין¹⁰², מפני שהוא קנס¹⁰³. לפיכך, העבד שאמר
15 לרבו: הפלת את שני וסמית את עיני, והאדון אומר
16 לו¹⁰⁴: עשיתי זה - פטור¹⁰⁵. שאם יודה מעצמו -
17 אינו חייב להוציאו לחרות בלא עדים. שהמורה
18 בקנס - פטור¹⁰⁶. פמו שפאדנו בהלכות גנבה¹⁰⁷,
19 שכל מודה בקנס - פטור מלשלמו.

100) בין בארץ ובין בחוצה לארץ. 101) בניגוד לעבד עברי שאינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג (למעלה פרק א' הלכה ז'). 102) איש מפי איש עד משה רבינו (פ"ד מהלכות סנהדרין הלכה א). [ואעפ"כ כתב למעלה שיציאת עבד בראשי איברים נהגת בכל זמן, שלפי שיטתו יתכן שבכל זמן יהיו בתי דינים סמוכים, אם יסכימו עליהם כל החכמים שבארץ ישראל, כמו שכתב בהלכות סנהדרין שם הלכה יא]. 103) כן מבואר בבבא-קמא עד: ובשבועות לו: וכל זה לענין הדין, שאינם יכולים לדון אלא אם הם סמוכים, אבל אם העבד תפס ומחזיק בעצמו כבן חורין - יצא לחירות, כמפורש בפ"ה מהלכות סנהדרין הלכה יז, שתפיסה מועילה בקנס אפילו בזמן שאין סמוכין [וראה להלן פ"ח הלכה ד, והערה כה]. 104) בכ"ז תימן: "אומר לא", ובדפוס רומי: "אומר לו לא". והיינו שנשבע שלא הפיל שינו ולא סימא עינו, וכן כתב בכסף-משנה. ומקור הלכה זו במשנה שבועות שם, וראה בפ"ח מהלכות שבועות הלכה ב. 105) מקרבן שבועה. 106) ואם כן, לא הפסידו ממון בשבועתו. 107) פרק א הלכה ה.

יום ש"ק ו' שבט ה'תש"פ

פרק נשייו

1) ביאר בו רבינו דיני שחרור עבד כנעני, ולא נשלמו ההלכות.

20 א. הפותח² גט שחרור לעבדו, וזכה לו בו על ידי
21 אחר, ואמר: זכה³ בגט זה לפלוני עבדי - יצא
22 לחרות, אף על פי שלא הגיע גט לידו; שזכין
23 לאדם שלא בפניו⁴. אבל אם אמר: תנו גט זה
24 לעבדי - אינו יכול לחזור בו⁵, ולא יצא העבד לחרות
25 עד שגיע הגט לידו⁶. לפיכך, האומר: תנו גט זה
26 לעבדי, ומת - לא יתנו לאחר מיתה⁷.

[ובכ"ז תימן: "לסכן", ואולי צ"ל "לתקן"]. 86) שהתכוון להוציא את האבר, ואע"פ שכוונתו היתה לטובת העבד. 87) כלומר: שיצא.

1 יד. המפיל⁸⁸ שן עבדו וסמא את עינו - הרי יצא
2 לחרות בשנו, ונותן לו דמי עינו⁸⁹. וכן כל פיוצא
3 בזה⁹⁰.

88) גיטין מב. ברייתא כלשונה. 89) [בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יא, כתב רבינו: "המפיל שן עבדו ואחר-כך סימא עינו, יוצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו, ואם תפס אין מוציאין מידו", שספק הוא אם מעוכב גט שחרור (ראה למעלה הלכה ד) קנסו של רבו או קנסו של עצמו (גיטין שם, וכן בדברי רבינו שם). וכאן לא נחית רבינו אלא להשמיענו שלא נטעה ונאמר, שהמפיל שינו ועינו יוצא בשתייהן ואין כאן תשלומין כלל, כקושיית רבי זירא בבבא-קמא עד. עד: ואמנם במפיל שתי שיניו או סימא שתי עינו "הרי זה יוצא בן חורין ואינו נוטל כלום", כמפורש במכילתא, ולכן השמיע לנו רבינו שהמפיל שינו וסימא עינו - אינו כמפיל שתי שיניים וסימא שתי עיניים, אלא יוצא לחירות ונותן לו דמי עינו, וכמו שאמר אביי בבבא-קמא שם: "תחת עינו ולא תחת עינו ושינו, תחת שינו ולא תחת שינו ועינו", אבל לא נחית להשמיענו למי שייך הקנס, אם לרב אם לעבד, וסמך על מה שכתב בפ"ד מהלכות חובל ומזיק שם, שספק הוא ואם תפס אין מוציאין מידו, ועיין כסף-משנה ורדב"ז]. 90) כגון סימא את עינו והפיל את שינו (ראה בבבא-קמא שם). והוא-הדין לחסרו שנים מראשי איבריו שיוצא בראשון ונותן לו דמי השני.

4 טו. מי⁹¹ שחציו עבד וחציו בן חורין⁹², ועבד של
5 שני שתפין - אינו יוצא בראשי איברים⁹³, לפי
6 שאינו מיוחד לרבו⁹⁴ שחבל בו.

91) בבא-קמא צ. ברייתא, שזיהו אותה עם שיטת רבי אליעזר. 92) ראה להלן פ"ז הלכה ד. 93) יש להבין בחצי עבד וחצי בן חורין, מה לנו אם יוצא בראשי איברים או לא, הלא כל חצי עבד וחצי בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין (להלן פ"ז הלכה ז) אף זה שאינו יוצא בראשי איברים, ואף אם נפסוק שהוא יוצא בראשי איברים, לא יוציאנו בלי גט שחרור, שהרי כל היוצא בראשי איברים צריך גט שחרור (למעלה הלכה ד), ואם כן מה לנו אם חצי עבד וחצי בן חורין יוצא בראשי איברים או לא, הלא בין כה וכה צריך הוא גט שחרור? - הבדל גדול בדבר, שאם אינו יוצא בראשי איברים, כותב העבד שטר על חצי דמיו ונותן לאדון (להלן פ"ז שם), אבל אם יוצא בראשי איברים אינו צריך לכתוב שטר על חצי דמיו (רדב"ז). 94) שאין לו בו אלא חצי בלבד, והתורה אמרה "עבדו", והיינו עבדו המיוחד לו (בבא-קמא שם).

7 טז. עבדי צאן ברזל⁹⁵ - יוצאין בראשי איברים, אם
8 חסרן הפעל, אבל לא האשה. ועבדי מלוג⁹⁶ - אינן
9 יוצאין בראשי איברים. לא אם הפיל הפעל, שהרי
10 אין לו פהם אלא פרות⁹⁷; ולא אם הפילה אותן
11 האשה⁹⁸, מפני שאינן מיוחדין לה⁹⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 שם, מימרא של רב שמואל בר יהודה בשם רבי יוחנן.
18 אבל אין כופין את היורשים לשחררה, אף-על-פי שהיא דורשת זאת מהם. ודעת רש"י שם, שאם לא נתקרה דעתה עד שיסחררה - כופים אותה לשחררה. (19) שמצוה לקיים דברי המת.
ה. בַּשְּׁשָׁה²⁰ דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁוּן שְׁחֹרְרֵי עֲבָדִים לְגִטִּי נָשִׁים, וּבִשְׁאָר דְּבָרִים הָרִי הֵן פֶּשְׁעָא כָּל הַשְּׁטָרוֹת²¹.
וְאֵלֵּי הֵן הַשְּׁשָׁה²²: פְּסוּלִים בְּעֶרְפָּאוֹת²³ שֶׁל עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים²⁴. וְכִשְׂרִין בְּעַד פּוֹתִי²⁵. וְצָרִיכִין כְּתִיבָה לְשֵׁם הַמְּשַׁחֲרֵר²⁶ עֲצָמוֹ. וְאִין נִכְתָּבִין בְּמַחְבֵּר. וְאִין חוֹתְמִין עֲדֵיהֶם אֲלֵא זֶה בְּפָנֵי זֶה²⁷. אֶחָד גִּטִּי נָשִׁים וְאֶחָד שְׁחֹרְרֵי עֲבָדִים שֶׁיֵּשׁוּן לְמוֹלִיד וְלִמְכִּיא.
28 פִּיעֵד? כָּל הַשְּׁטָרוֹת²⁹ הַעוֹלִים בְּעֶרְפָּאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים - פְּשָׁרִים, כָּל הַתְּנָאִים שֶׁאֵנוּ מְבַאֲרִים בְּהַלְכוֹת הַלְוָאָה³⁰, חוּץ מִגִּטִּי נָשִׁים וְשְׁחֹרְרֵי עֲבָדִים³¹.
27

(20) מקור הדברים בגיטין ט. במשנה ובברייתא, ושם ט: וי. בסוגיית הגמרא, וראה להלן הערה כו. (21) היינו, לענין רישום לעדים שאינם יודעים לחתום, שלא התירו אלא בגטי נשים, כדי שלא יהיו בנות ישראל עגונות, אבל לא בשאר שטרות ולא בשחרורי עבדים (שם י: ברייתא של רשב"ג. וראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה כג). (22) כולם מפורשים להלן בדברי רבינו. (23) בבתי משפט. (24) כשחותמיהם עדים גוים. (25) [כן צריך להיות] (ראה להלן), וכן בכ"י תימן ובדפוס רומי וויניציאה, ובדפוסים חדשים הדפיסו בטעות: "עכו"ם"]. וכותים הם הגויים שהושיב מלך אשור בשומרון (מלכים-ב יז, כד) והתגירו, ודינם כגרים גמורים (בבא-קמא לח:). אלא שאין בקיאים בדקדוקי מצוות. וראה להלן שאחר-כך גזרו עליהם ועשאו כגויים. (26) בכ"י תימן: "המשוחרר". וכעין זה ב'שולחן ערוך' יורה-דעה סימן רסז סעיף מה: "המשוחרר". (27) הלכה זו היא טעם להלכה הקודמת, ש"כשרים בעד כותי", ואעפ"כ מנה רבינו ששה דברים ששוים שחרורי עבדים לגטי נשים, שסוף-סוף יש כאן שש הלכות. (28) [כאן צריך להעמיד את סימן ההלכה, ולא להלן לפני המלים "כל שטר". וכ"ה בכ"י תימן]. (29) גיטין י: במשנה כדעת תנא-קמא ולא כרבי שמעון, והמדובר בשטרי מכר, שהקנין נגמר ע"י הכסף, והשטר אינו אלא לראיה בלבד (גמרא שם). (30) פרק כז הלכה א. (31) וכיוצא בהם: שטרות שגופם קנין, כגון שטרי מתנה, ראה בהלכות הלוואה שם.

ו. כָּל שֶׁטֶר³² שֶׁיֵּשׁ עָלָיו אֶפְלוֹ עַד אֶחָד פּוֹתִי - פְּסוּל³³, חוּץ מִגִּטִּי נָשִׁים וְשְׁחֹרְרֵי עֲבָדִים, שֶׁהֵן כִּשְׂרִין בְּעַד אֶחָד יִשְׂרָאֵל וְעַד אֶחָד פּוֹתִי³⁴. וְהוּא שִׁהִיָּה פּוֹתִי חִבְרִי³⁵, וּבִזְמַן הָהִיא³⁶, שֶׁהַפּוֹתִים כְּעוֹבְדֵי פוֹכְבִּים לְכָל דְּבָרֵיהֶם³⁷, אֵנוּ לְמִדִּין מֵהֵן לְצִדּוּקִים³⁸. שֶׁהַצִּדּוּקִים בְּזִמְן הָהִיא כְּמוֹ פּוֹתִים פְּאוֹתוֹ הַזִּמְן, קִדְּם שְׁגָזְרוּ עֲלֵיהֶם שִׁהִיָּה כְּעוֹבְדֵי פוֹכְבִּים לְכָל דְּבָרֵיהֶם³⁹.

(2) קידושין כב: וגיטין יא: כחכמים ולא כרבי מאיר. (3) כיון שהשתמש בביטוי זה: "זכה", כוונתו לזכות לו מיד. וראה להלן לענין הביטוי "תן". (4) כלל מפורסם בתלמוד, והוא בגיטין שם במשנה ובעוד כמה מקומות. (5) גיטין שם. וכחכמים ולא כרבי מאיר. (6) יוצא מתוך ההלכה המבוארת להלן. (7) שהרי אינו משוחרר עד שיבוא הגט לידו, ומכיון שמת, אין גט שחרור לאחר מיתתו. מקור הלכה זו בגיטין יג. במשנה. ובכדי ליישב את הסתירה בין משנה זו למשנה הקודמת, שם יא: שלדברי חכמים אם אמר תנו גט שחרור זה לעבדי אינו יכול לחזור בו, מפני שזכות הוא לו, כתב הר"ף שאינו יכול לחזור בו - אינו משוחרר עד שיגיע הגט לידו. וכל זה באומר "תנו", שכיון שלא אמר "זכו", בוודאי אינו רוצה לשחררו אלא משעה שיתנו השטר לידו, אבל אם אמר "זכו" - זכו לו מיד. וזהו דעת רבינו. וראה ברש"י לגיטין ט: . ובמשנה שם יג. חזר בו ופירש אחרת, וראה ב'תוספות' ט: ד"ה לא יתנו.

ב. הַפּוֹתִבּ בַּשְּׁטֶר⁸: עֲשִׂיתִי פְּלוֹנִי עֲבָדִי בֶּן חוֹרִין, אוּ נַעֲשֶׂה פְּלוֹנִי עֲבָדִי בֶּן חוֹרִין, אוּ הָרִי הוּא בֶּן חוֹרִין - הָרִי זֶה יֵצֵא לַחֲרוּת. כְּתַב בַּשְּׁטֶר: אֶעֱשֶׂנוּ בֶּן חוֹרִין - לֹא יֵצֵא לַחֲרוּת⁹.

(8) גיטין מ: בברייתא. כפירושו של רבי יוחנן שם. (9) שזהו לשון עתיד, שהוא מבטיח לעשותו בן חורין, ולא שעושה אותו מיד. וכדעת חכמים בברייתא שם ולא כרבי.

ג. הָאוֹמֵר¹⁰: עֲשִׂיתִי פְּלוֹנִי עֲבָדִי בֶּן חוֹרִין, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא עֲשֵׂאֲנִי - חוֹשֵׁשִׁין שְׁמָא זָכָה לוֹ עַל יָדִי אַחֲרָי¹¹. אָמַר¹²: כְּתַבְתִּי גִט שְׁחֹרֵר וְנָתַתִּי לוֹ, וְהוּא אָמַר: לֹא כְּתַב וְלֹא נָתַן - הוֹדָאת בְּעַל דִּין כְּמֵאָה עֲדִים¹³, וְהָרִי זֶה עֲבָד עַד שִׁשְׁחֲרָרְנוּ בְּפָנֵינוּ.

(10) ברייתא שם. (11) ואין כאן הודעת בעל-דין מצד העבד, כדלהלן, כי הרי העבד לא ידע כלל משחרור זה. ויש אומרים כי הוא משוחרר בוודאות, ומצאנו לשון "חוששין" שהיא בתורת ודאי ('תוספות' שם ד"ה חיישינן). ויש שכתבו כי כן דעת רבינו ('יקר תפארת', ועיין שם בהערות). (12) ברייתא שם. (13) שכיון שאומר שכתב ונתן לו, והוא אומר שלא קיבל - הודאת העבד כמאה עדים. והודאת הנותן אינה חשובה כי סבור לפעמים שקיבל והוא לא קיבל ('תוספות' שם ד"ה הודאת).

ד. מִי¹⁴ שֶׁצִּוָּה בַּשְּׁעֵת מִיתָתוֹ: פְּלוֹנִית שִׁפְחָתִי אֶל יִשְׁתַּעֲבְדוּ בִּיה יוֹרְשֵׁי - הָרִי זֶה שִׁפְחָה כְּשִׁהִיָּתָה¹⁵, וְאִסּוּר לְיֹרְשִׁים לְהַשְׁתַּעֲבֵד בִּיה¹⁶, מִפְּנֵי שִׁמְצוּה לְקָנִים דְּבָרֵי הַמֵּת. וְכֵן¹⁷ אִם אָמַר: עֲשׂוּ לָהּ קֶרֶת רוּחַ - פּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין וְאִין מִשְׁתַּעֲבְדִין בִּיה אֲלֵא בְּמִלְאָכָה שֶׁהִיא רוּצָה בִּיה¹⁸. צָוָה וְאָמַר: שְׁחֲרָרָהּ - כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְשַׁחֲרֹר אוֹתָהּ¹⁹.

(14) שם מ. וכרבי אמי ורבי אסי בתשובתם למימרת רב דימי בשם רבי יוחנן, ושרבי יוחנן הסכים להם מתוך שתיקה. (15) שאין זה לשון שחרור. (16) אבל בניה - עבדים.

13 לְקִיּוּמָהּ⁴⁸, וְאָמַר הַשְּׁלִיחַ: בְּפָנַי נִכְתָּב וּבְפָנַי נִחְתָּם -
14 זֶהוּ קִיּוּמָהּ⁴⁹; וְאִם בָּא הָאֲדוֹן וְעָרַעַר אַחֵר בֶּן - אֵין
15 מְשַׁגְּחִין בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּגִטֵּי נָשִׁים⁵⁰. בְּשֵׁם⁵¹
16 שְׁהָאִשָּׁה עֲצֻמָּה מִבִּיָּאָה גִטָּה וְאִינָה צְרִיכָה לְקִיּוּמָהּ⁵²,
17 הוֹאִיל וְהִגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ; כֵּן הָעֶבֶד⁵³ שֶׁשָּׁטָר
18 שְׁחָרָר יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְקִיּוּמוֹ. וּבְשֵׁם
19 שְׁהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת: בְּפָנַי נִכְתָּב וּבְפָנַי נִחְתָּם, אִם הִתְנַה
20 עָלֶיהָ⁵⁴, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּמִקוּמוֹ⁵⁵; כֵּן הָעֶבֶד שֶׁהִבִּיא
21 גִּט וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתָּב וּבְפָנַי נִחְתָּם - נֶאֱמָן עַל אוֹתוֹ
22 הַדֶּרֶךְ, וְאֵין צָרִיךְ קִיּוּם.

1 בְּגִט אִשָּׁה³⁹ הוּא אוֹמֵר: וְכָתַב לָהּ - לְשִׁמָּה; וּבְגִט
2 שְׁחָרָר הוּא אוֹמֵר: אוֹ חֲפָשָׁה לֹא נָתַן לָהּ⁴⁰ - עַד
3 שִׁיכָתַב לְשִׁמָּה. בְּגִט אִשָּׁה הוּא אוֹמֵר: וְכָתַב וְנָתַן -
4 מִי שֶׁאֵינוֹ מְחַסֵּר אֶלָּא נִתְיָנָה, יוֹצֵא הַכּוֹתֵב בְּמַחֲבָר
5 וְאַחֵר כֵּן קֶצֶץ, שְׁחָרִי מְחַסֵּר קְצִיצָה וְנִתְיָנָה⁴¹; וּבְגִט
6 שְׁחָרָר הוּא אוֹמֵר: נָתַן לָהּ⁴² - לֹא יִהְיֶה מְחַסֵּר אֶלָּא
7 נִתְיָנָה. אַחֲרָי⁴³ גִּטֵּי נָשִׁים וְשְׁחָרָרֵי עֲבָדִים אֵין
8 חוֹתְמִין עֲדֵיהֶם אֶלָּא זֶה בְּפָנַי זֶה. וּבְכָר בְּאַרְנוּ טַעַם
9 הַדֶּרֶךְ בְּהִלְכוֹת גִּירוּשִׁין⁴⁴.

(32) גיטין י. במשנה. (33) [שחשודים הם על עדות שקר (רש"י שם). כלומר, לחתום אף על מה שלא ראוי]. (34) שהרי אין העדים חותמים בגט אלא זה בפני זה, ורואה הוא כי הכותי הזה חותם על מה שראה, ולא הזכיר רבינו מה שאמרו בגמרא שם שהישראל חתם לבסוף אלא פסק כדעת הירושלמי (גיטין שם), שאפילו אם חתם כותי בסוף כשר, וראה לחם-משנה. וב'מרכבת המשנה' כתב שכן גם דעת רב פפא בבבלי שם. וכן נראה בחידושי הרמב"ן שם]. (35) [כלומר, שידוע הוא לחבר, שאם אינו ידוע לחבר, הרי הוא בחזקת עם-הארץ (ברכות מז:), ועם-הארץ פסול לעדות (פסחים מט: וקידושין מ:)] שהוא בחזקת רשע ועובר על רוב העבירות (פי"א מהלכות עדות הלכה א). ואעפ"כ אין להכשירו בשאר שטרות, סוף-סוף כותי הוא, וחשוד לחתום על מה שלא ראה. ולפי הדיעה הראשונה בגמרא לא חששו שמא משקר הוא, אלא שמא עם-הארץ הוא, ולכן כשחתם הישראל בסוף ונתברר שהכותי חבר, שוב אין כאן שום חשש. אבל לפי תירוצו של רב פפא חששו שמא משקר הוא, ולזה אין תקנה, אפילו אם חתם הישראל בסוף - שמא חתם הכותי על מה שלא ראה, ולעומת זה אין לנו בכך שום בירור שאינו עם-הארץ, כיון שלא חתם הישראל בסוף, ולפיכך כתב רבינו: "והוא שיהיה כותי חבר", כלומר שידוע הוא לחבר. (36) אחר שמצאו להם דמות יונה בהר גריזים שהיו עובדים אותה (חולין ו. ופ"ב מהלכות אבות הטומאה הלכה י.). (37) חולין שם. (38) תלמידי צדוק ובייתוס שאינם מאמינים בתורה שבעל-פה, וראה בפ"ד מהלכות שחיטה הלכה טז. (39) תוספתא גיטין פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 325, 19). (40) ולמדו גזירה-שוה "לה" "לה", "מה" "לה" האמור להלן (בגט אשה) לשמה, אף "לה" האמור כאן (בשחרור העבד) - לשמה" (תוספתא שם). (41) גיטין כא: (42) צריך להיות: "לא ניתן לה", וכן הוא בסמ"ג (לחם-משנה). ולמדו כן בגזירה-שוה "לה" "לה" מגט אשה, כמו שכתבנו למעלה (מרכבת-המשנה, ועיין לחם-משנה). (43) גיטין שם מימרא של רב פפא. (44) פ"א הלכה כד.

(45) שם ט. במשנה. (46) שם ב. במשנה. וראה בפ"ז מהלכות גירושין הלכה א והלכה ה. (47) ששיירות מצויות שם, וימצאו עדים לקיימו. (48) ראה בהלכות גירושין שם הלכה ח. (49) בגט אשה האמינו לעד אחד, כדי שלא תשאר עגונה (גיטין ג.). ובעבד כדי להתירו בבת חורין ולהכניסו בעול כל המצוות ('תוספות' שם ט. ד"ה שו). (50) הלכות גירושין, שם הלכה ז. (51) גיטין כג: המשנה, וכן הוא בפ"ז מהלכות גירושין הלכה כד. (52) כלומר, לומר בפני נכתב ובפני נחתם. (53) אין זה מפורש בגמרא, ולמדו רבינו מן הסברא, שאף דין זה בכלל מה שאמרו (שם ט. במשנה) "אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים - שוו למוליד ולמביא" (כסף-משנה). (54) שלא תתגרש אלא עם הבאת הגט לבית-דין פלוני, שאז דינה ככל השלוחים (גיטין כד.). (55) פ"ז מהלכות גירושין, הלכה כג.

ח. כָּל הַפֶּשֶׁר לְהִבִּיא גִּט הָאִשָּׁה⁵⁶ - פֶּשֶׁר לְהִבִּיא גִּט הָעֶבֶד⁵⁷. וְהָעֶבֶד⁵⁸ מְקַבֵּל גִּט לְחִבְרוֹ⁵⁹ מִיָּד רִבּוֹ שֶׁל חִבְרוֹ, אֲבָל לֹא מִיָּד רִבּוֹ שֶׁל מְקַבְּלָהּ⁶⁰. הַכּוֹתֵב⁶¹ שָׁטָר אֲרוּסִין לְשִׁפְחָתוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁאֹמֵר לָהּ: צָאִי בּוֹ לַחֲרוּת וְהִתְקַדְּשִׁי בּוֹ - אֵין פֶּלְשׁוֹן הֵזָה לְשׁוֹן שְׁחָרָר, וְאִינָה מְקַדְּשֶׁת⁶² וְלֹא מְשַׁחֲרֶרֶת.

(56) הכל כשרים לכך חוץ מן הגוי והעבד (וראה להלן לענין גט שחרור) והחרש והשוטה והקטן (גיטין כג. במשנה, ופ"ו מהלכות גירושין הלכה ו.). (57) אף זה נלמד ממה שאמרו (שם ט. במשנה) ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים (כסף-משנה). (58) שלענין גט אשה אינו נעשה שליח, כמבואר למעלה, לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין (שם כג:). (59) גט שחרור לעבד-כנעני אחר (גיטין שם), שכשם שיכול לקבל גט שחרור לעצמו, כן יכול לקבל לאחר. (60) היינו, כששניהם עבדים של אותו אדון, ואחד מקבל בשביל השני - אינו יכול לקבל בשבילו, לפי שידו כיד רבו, והרי זה כאילו לא יצא עוד השטר מרשות האדון. ואין זה דומה לעבד המקבל בעצמו את השחרור, שאז אנו אומרים: "גיטו וידו באים כאחד" (למעלה פ"ה הלכה ג.). (61) גיטין מ. ברייתא וכחכמים, ולא כרבי מאיר. (62) כיון שאינה משוחררת אינה מקודשת, שאין קידושין תופסין בשפחה (קידושין סו: - 'יקר תפארת').

10 ז. וְכִיצַד שְׁוִין בְּמוֹלִיק וּמִבִּיא⁴⁵? שְׁהִמְבִּיא⁴⁶ גִּט
11 שְׁחָרָר בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל - אֵין צָרִיךְ לִזְמַר: בְּפָנַי נִכְתָּב
12 וּבְפָנַי נִחְתָּם⁴⁷. וּבְחוּצָה לְאֶרֶץ, אִם אֵין עֲדִים מְצוּיִין

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ט טבת-ה' שבט ה'תש"פ**יום ראשון כ"ט טבת ה'תש"פ****מצות עשה צ.**

1 המצוה המשלימה תשעים — הצווי שנגצטינו
 2 לשרוף קדשים שנטמאו, והוא אמרו יתעלה: "והבשר
 3 אשר יגע בכל-טמא לא יאכל באש שרף" (ויקרא ז, ט),
 4 ובגמרא שבת (כד:) באו-לבאר, מה-טעם אסור להדליק
 5 שמן תרומה שנטמא ואמרו: "שבתון (מצות השבייתה
 6 ממלאכה ביום-טוב) עשה הוא, והני יום טוב עשה
 7 ולא-תעשה, ואין עשה (של שריפת קדשים שנטמאו) דוחה
 8 את לא-תעשה ועשה". ענין הדברים האלה הוא:
 9 שעשית מלאכה ביום טוב אסורה, והעושה עובר על
 10 מצות עשה, שכן בטל מצות עשה, והוא אמרו ביום
 11 טוב: "יהיה לכם שבתון" (שם כג, כד); ועובר על מצות
 12 לא-תעשה, לפי שעבר על לאו, והוא אמרו: "כל-
 13 מלאכה לא-יעשה בהם" (שמות יב, טז), כלומר: ביום
 14 טוב. אבל שרפת קדשים טמאים אינה אלא מצות עשה,
 15 ולפיכך אסור לשרפם ביום טוב מחמת הכלל שהזכיר:
 16 "אין עשה דוחה את לא-תעשה ועשה". ואמרו שם (שבת
 17 כה.) עוד דבר, וזו לשונו: "כשם שמצוה לשרוף קדשים
 18 שנטמאו, כן מצוה לשרוף שמן (לאו דוקא) תרומה
 19 שנטמא". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסחים (פב.)
 20 ובסוף תמורה (ג.).

יום רביעי ג' שבט ה'תש"פ**מצות לא תעשה קיג.**

37 המצוה הקי"ג — האזהרה שהזהרנו מלעבוד
 38 בקדשים (בגון: לחרוש בבהמת קדשים) והוא אמרו יתעלה:
 39 "לא תעבד בבקר שורך" (דברים טו, יט), ולמדנו שאר
 40 קדשים מן-הבכור שיהיו כלם אסורים בעבודה. וכבר
 41 נתבאר בסוף מסכת מכות (כא:), שהעובד באחד מן-
 42 הקדשים — לוקה.

יום חמישי ד' שבט ה'תש"פ**מצות לא תעשה קיד.**

43 המצוה הקי"ד — האזהרה שהזהרנו מלגז (לגזז)
 44 צמר הקדשים והוא אמרו: "ולא תגז בכור צאנך" (דברים
 45 טו, יט), ולמדנו שאר קדשים מן-הבכור שיהיו כלם
 46 אסורים בעבודה וגזזה. וכבר נתבאר דיני שתי המצוות
 47 האלה כלומר: גזזה ועבודה, במסכת בכורות. וגם הגזז
 48 דבר (כמות קטנה ביותר) מן-הקדשים — לוקה.

יום שישי ה' שבט ה'תש"פ**מצות לא תעשה קיד. מצות עשה נה.****מצות לא תעשה קטו. קטז.****המצוה הקי"ד נדפסה ביום הקודם.**

49 המצוה הנ"ה — הצווי שנגצטינו לשחוט כבש
 50 הפסח ביום י"ד בניסן, והוא אמרו יתעלה: "ושחטו אתו
 51 כל קהל צרת-ישראל בין הערבים" (שמות יב, ו). וכל-
 52 העובר על מצוה זו ונמנע מלהקריבו בזמנו במזיד —
 53 הרי זה חייב כרת, בין שהוא איש או אשה. לפי שכבר
 54 נתבאר בגמרא פסחים (צא:), שפסח ראשון חובה לנשים
 55 ודוחה את-השבת. כלומר, הקרבתו בארבעה עשר שחל
 56 להיות בשבת, כמו כל-איש ואיש מישראל. ומאמר
 57 התורה בו הוא כרת, והוא אמרו: "והאיש אשר-הוא
 58 טהור ויבדרף לא-יהיה ותדל לעשות הפסח ונקרתה"
 59 (במדבר ט, יג). ובריש מסכת כריתות (פרק א משנה א),
 60 באשר מנו את המצות שהעובר עליהן חייב כרת — והן
 61 כלן מצות לא-תעשה — אמרו: "והפסח והמילה
 62 במצות עשה". וכבר הקדמנו הקדמה זו (ב"הקדמה")

יום שני א' שבט ה'תש"פ**מצות עשה מט.**

21 המצוה המ"ט — הצווי שנגצטינו בעבודת היום,
 22 כלומר: כל-הקרבנות והודיונין שהן חובה ביום צום כפור
 23 לכפר בהם כל-העונות, כמו שאמר הכתוב. והיא כל-
 24 החקה האמורה ב'אחרי מות' (ויקרא טז, א). והראיה
 25 שהכל מצוה אחת, אמרם בסוף פרק ה' מכפורים (ט:):
 26 "כל-מעשה יום הכפורים האמור על הסדר, הקדים
 27 מעשה לחברו — לא עשה כלום". וכבר נתבאר כל-דיני
 28 מצוה זו בפסכת המיוחדת לה, והיא מסכת יומא.

יום שלישי ב' שבט ה'תש"פ**מצות עשה מט. קיח.****המצוה המ"ט נדפסה ביום הקודם.**

29 המצוה הקי"ח — הצווי שנגצטינו שכל-הנהגה
 30 מן-ההקדש או אוכל קדש, כלומר: תרומה בשגגה —
 31 יחזיר מה שאכל או כדי מה-שנהגה עם תוספת חמש,
 32 והוא אמרו יתעלה: "ונאת אשר חטא מן-הקדש ישלם"

42 כלומר לא הקריב פסח ראשון ולא פסח שני בידון —
43 דברי הכל חייב; שגג בזה וכן — דברי הכל פטור;
44 הזיד בראשון ושגג בשני — לרבי ורבי נתן חייב, ורבי
45 חנניה בן-עקבא פטור". וכן גם בן אם הזיד בראשון
46 והקריב בשני — הוא חייב לדעת רבי, לפי שאין אצלו
47 השני תשלומין לראשון; וההלכה בכל-זה כרבי. ומצוה
48 זו אין הנשים חייבות בה, לפי שנתבאר שם (פסחים צא):
49 שאשה בשני רשות. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו
50 בגמרא פסחים (צב).

51 המצוה הנ"ל — הצווי שנוצטוינו לאכול כבש הפסח
52 בליל ט"ו בניסן כפי תנאי הנזכרים, והם: שיהא צלי,
53 ושיאכל בבית אחד, ושיאכל עם מצה ומרור, והוא אמרו
54 ותעלה: "ואכלו את-הבשר בלילה הזה צלי-אש ומצות
55 על-מרים יאכלהו" (שמות יב, ח). ואולי יקשה עלי
56 מקשה ויאמר: מדוע אתה מונה אכילת פסח ומצה
57 ומרור כמצוה אחת, ואיך מונה אותן כשולש, מאחר
58 שאכילת מצה מצוה ואכילת מרור מצוה ואכילת בשר
59 הפסח מצוה? אז אמר: זה שאכילת מצה מצוה בפני
60 עצמה — הריהו נכון כמו שנתבאר (מצות עשה קנח); וכן
61 נכון שאכילת בשר הפסח מצוה כמו שהזכרנו; אבל
62 המרור הרי הוא טפל לאכילת הפסח ואין למנותו מצוה
63 בפני עצמה. הראיה לכך: שבשר הפסח נאכל לקיום
64 המצוה, בין שיש מרור ובין שאין מרור; אבל המרור
65 אינו נאכל אלא עם בשר הפסח, שכן הוא אומר ותעלה:
66 "על-מצות ומרים יאכלהו" (במדבר ט, יא). ואלו אבל
67 מרור בלי בשר — לא עשה כלום בהחלט, ולא נאמר
68 שקיים מצוה אחת, היא אכילת מרור. ולשון המכלתא
69 (פרשת בא): "צלי-אש ומצות על-מרים יאכלהו" —
70 מגיד הכתוב, שמצות פסח צלי, מצה ומרור. כלומר:
71 שהמצוה היא כלולתם. ושם נאמר: "מזין אתה אומר,
72 שאם אין להם מצה ומרור הם יוצאין ידי חובתם בפסח?
73 תלמוד לומר יאכלהו", כלומר הבשר לבדו. "יכול כשם
74 שאם אין להם מצה ומרור הם יוצאין ידי חובתן בפסח,
75 כך אם אין להם פסח, יוצאין ידי חובתם במצה ומרור?
76 הרי אתה דן: הואיל והפסח מצות עשה ומצה ומרור
77 מצות עשה, אם למדת שאם אין להם מצה ומרור הם
78 יוצאין ידי חובתם בפסח, כך אם אין להם פסח יוצאין
79 ידי חובתם במצה ומרור? תלמוד לומר: יאכלהו". ושם
80 נאמר: "יאכלהו — מכאן אמרו: הפסח נאכל אכילת
81 שבע (שישבע ממנו, ואם אינו מספיק לכדי שביעה יאכל לפני
82 זה מבשר החגיגה), ואין מצה ומרור נאכלים אכילת
83 שבע", (ומדוע דווקא על בשר הפסח צריך להיות על השובע
84 —) לפי שעקר המצוה אכילת הבשר, כמו שאמר:
85 "ואכלו את-הבשר בלילה הזה"; והמרור משפלי בשר
86 הפסח וחובותיו, כמו שמתבאר מאמרות אלו למי

1 שבסוף הכללים). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת
2 פסחים.

3 המצוה הקט"ו — האזהרה שהזהרנו מלשחוט כבש
4 הפסח על החמץ והוא אמרו: "לא-תזבח על-חמץ
5 דם-זבחי" (שמות כג, יח), וכבר נכפל לאו זה בלשון זה
6 עצמו ("על חמץ דם זבחי"): לא-תשחט וכו' (שם לד, כה),
7 וענינו: שממן שחיתת הפסח, והוא בין הערבים, לא
8 יהא ברשותו חמץ, לא ברשות השוחט ולא ברשות
9 הזורק ולא ברשות המקטיר ולא ברשות אחד מבני
10 תבונה (על ה"פסח" היו נמנים "חבורות", כמה משתתפים על
11 קרבן אחד); וכל-אחד מאלו שיש ברשותו חמץ באותה
12 העת — לוקה. ובמכלתא (פרשת משפטים שם): "לא-
13 תשחט על-חמץ דם-זבחי" — לא תשחט הפסח וידון
14 החמץ קנים. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפירק ה'
15 מפסחים (סג).

16 המצוה הקט"ז — האזהרה שהזהרנו מלהשאיר
17 אמוני הפסח בלי הקרבה עד שיפסלו ויעשו נותר, והוא
18 אמרו: "ולא-ילין חלב-חגי עד-בקר" (שם כג, יח). ולשון
19 המכלתא (פרשת משפטים שם): "לא-ילין" בא הכתוב
20 ללמד על החלבים שהם נפסלים בלינה על גבי הרצפה
21 (למעט אם לנו על המזבח גם ללא הקטרה). וכבר נכפל
22 הלאו בענין זה בלשון אחר, והוא אמרו: "ולא-ילין
23 לבקר זבח חג הפסח" (שם לד, כה).

יום ש"ק ו' שבט ה'תש"פ

מצות עשה נז. נו. נח.

24 המצוה הנ"ל — הוא הצווי שנוצטוינו על שחיתת
25 פסח שני (בי"ד אייר) למי שנמנע ממנו פסח ראשון, והוא
26 אמרו ותעלה: "בחדש השני בארבעה עשר יום בין
27 הערבים יעשו אותו" (במדבר ט, יא). גם כאן ראוי למקשה
28 שיקשה בדברי ויאמר לי: מדוע תמנה פסח שני וזה
29 סותר מה-שהקדמת בפלל השביעי באמרו, שהלכות
30 המצוה אינן נמנות בפני עצמן? ידע המקשה קשיא זו,
31 שכבר נחלקו חכמים בפסח שני, אם הוא המשך דיני
32 הראשון או שהוא צווי מיוחד בעצמו. ופסק ההלכה,
33 שהוא צווי מיוחד בעצמו — ולפיכך ראוי למנותו בפני
34 עצמו. ובגמרא פסחים (צג). אמרו: "חייב כרת על
35 הראשון וחיוב כרת על השני — דברי רבי; ורבי נתן
36 אומר: חייב כרת על הראשון ופטור על השני; רבי חנניה
37 בן-עקבא אומר: אף על הראשון אינו חייב כרת אלא-
38 אם-כן לא עשה שני". אחר-כך שאל התלמוד ואמר:
39 "במאי קא מפליג? רבי סבר: שני רגל בפני עצמו הוא,
40 ורבי נתן סבר: שני תשלומין לראשון הוא". הגה נתבאר
41 מה-שרמזנו עליו. ושם נאמר: "הלך הזיד בזה וכן —

- 1 שְׁהֵבִינָן וְהִרְאִיָּה הַבְּרִיָּה בְּזָה הוּא הַיָּסוּד שְׁאֵמַר
- 2 הַמִּלְמוּד, וְהוּא אֲמָרָם (פסחים קכ.): "מְרֹר בְּזֶמֶן הַזֶּה
- 3 דְּרִבְנָן", לְפִי שְׁמֵן-הַתּוֹרָה אֵין חוּכָה לֶאֱכֹלוּ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ
- 4 אֲלֹא נֶאֱכַל עִם בֶּשֶׂר הַפֶּסַח. וְזוֹ רֵאִיָּה בְּרִוְרָה וּמִפְרָשָׁתָּה,
- 5 שֶׁהוּא מְטַפְּלִי הַמִּצְוָה, לֹא שֶׁאֲכִילָתוֹ מִצְוָה בְּפָנֵי עֲצָמָה.
- 6 וְגַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ מְבַאֲרִים בְּמִסְכַּת פְּסָחִים.
- 7 הַמִּצְוָה הַנ"ח — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטְוִינוּ לֶאֱכֹל בֶּשֶׂר פֶּסַח
- 8 שְׁנֵי בָּלִיל ט"ו בָּאֵיר עַל מִצְּהָ וּמְרֹר, וְהוּא אֲמָרוּ יִתְעַלֶּה
- 9 גַּם עַל זֶה: "עַל-מִצְוֹת וּמְרִירִים יֶאֱכֹלֶהוּ" (שם). וְגַם דִּינֵי
- 10 מִצְוָה זוֹ נִתְבָּאֲרוּ בְּפִסְחִים (צה.). וּבְרֹר, שְׁאֵינוֹ חוּכָה
- 11 לְנָשִׁים, כִּי כָשֶׁם שֶׁשְׁחִיטָתוֹ אֵינָה חוּכָה לָהֶן — כִּמּוֹ
- 12 שֶׁבְּאֲרָנוּ (מצות עשה נז) — כִּךְ [גַּם לֹא] אֲכִילָתוֹ בְּלִי סֶפֶק.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה טבת, ה'תשכ"ג

ברוקלין, נ. י.

הנהלת ישיבת קרית גת מסונפה לישיבת תומכי-תמימים

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

ת"ח על בשורת התקדמות הישיבה והתפתחותה. ותקותי אשר כצווי תורתנו הק' מעלין בקדש, יוסיפו עוז ומרץ להגדיל קצב התפתחותה, וגדול זכות כל אחד ואחת המשתתפים בתמיכתה וצמיחתה להתברך מדה כנגד מדה (אלא כמה פעמים ככה) במדתו של הקב"ה, בגשמיית וברוחניות גם יחד.

כיון דאזלינן מיום סגולה כ"ד טבת, הילולא דרבינו הזקן בעל התניא והשלחן-ערוך, אשר בשנה זו מלאו ק"נ שנה להסתלקותו, רצוני להדגיש בהזדמנות זו שרבינו הזקן ה' דוגמא חי, אפילו בחייו הפרטיים (אם אפשר לומר כן) לכל אשר הורה והגה בתורתו, עוד טרם שנתגלה בתור מנהיג ונשיא בישראל. ובהנוגע לענייני יש לציין ג' נקודות עיקריות: ענין העזר לזולת, שהוא בכללות - עמוד הצדקה; הפצת התורה, תורת הנגלה ופנימיות התורה; והברית התיכון המברית את שני העניינים האלה, הוא חינוך על פי תורה על טהרת הקדש, שבזה באים כאחד גם הפצת התורה וגם ענין הצדקה, צדקה רוחנית הניתנת למחונכים וצדקה כפשוטה של תמיכון דאורייתא.

ובעניינים עקריים אלה ה' דוגמא חי' על צד ההפלה, כידוע מסיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא דיו"ד שבט הבע"ל, מסורת אבות, אשר רבינו הזקן עוד לפני נשואיו התנה שיוכל לעשות בנדוניא כרצונו ומיד אחרי הנשואין הקדיש את הנדוניא לקרן-עזר וגמ"ח ליהודים בענייני פרנסה ובפרט לאלה אשר על פי הצעתו התחילו לעסוק בעבודת האדמה וכיו"ב. הרי צדקה אמור. ובנוגע הפצת התורה - ידוע עסק בלימוד התורה לרבים, בין לגדולי תורה ובין לאנשים פשוטים, ודאג לחינוך בני ובנות ישראל.

(אף הוא כנראה סבור ה' להתחיל ספר לקוטי אמרים, הוא ספר התניא, בחלק הנקרא "חינוך קטן", אלא שמפני טעמים כמוסים נדפס זה בתור חלק שני של ספרו).

ברם בקושטא ידוע גודל הפלאת ערכו, אשר מי ידמה לו אנשים כערכו, אבל כל אחד לפום שיעורא דילי' צריך להתעורר מכח מעשיו ללכת בעקבותיו במעשים בפועל, כל אחד במידת יכולתו הכי גדולה. והרי הישיבה - היא צנור וכלי לקיים כל האמור במעשה בפועל, ועל ידי כך, כמו שכותב רבינו הזקן בספרו תורה אור בפי' בראשית בהתחלתה, צדקה תרומם גוי, הוא כללות ברכות השי"ת בכל המצטרך לכל אחד ואחת ובני ביתם שיחיו, מנפש ועד בשר.

בכבוד ובברכה להצלחה ולבשורות טובות

ירמיה פרק כט יח-כ

יח וּרְדַפְתִּי אַחֲרֵיהֶם בַּחֲרֵב בָּרָעַב וּבְדִבְרֵי וְנִתְּתִים (לזעוה) לַזַּעֲוָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ לְאֱלֹהִים וּלְשִׁמְהָ וּלְשָׂרָקָהּ וּלְחִרְפָּהּ בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הִדְחִיתִים שָׁם: יט תַּחַת אֲשֶׁר־לֹא־שָׁמְעוּ אֶל־דִּבְרֵי נְאֻם־יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּי אֲלֵיהֶם אֶת־עֲבָדֵי הַנְּבִאִים הַשֹּׁפֵם וְשָׁלַח וְלֹא שָׁמַעְתֶּם נְאֻם־יְהוָה: כ וְאַתֶּם שָׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה כָּל־הַגּוֹלָה אֲשֶׁר־שְׁלַחְתִּי מִירוּשָׁלַם בְּבָלָה: כא כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי אַחֲחָב בֶּן־קֹלִיָּה וְאֶל־צִדְקִיָּהוּ בֶן־מַעֲשִׂיָּה הַנְּבִאִים לָכֶם בְּשֵׁמִי שֹׁקֵר הִנְנִי: א נתַן אֲתֶם בֵּיד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וְהִכְּסֶם לַעֲנִיכֶם: כב וְלָקַח מֵהֶם קָלָלָה לְכָל גָּלוֹת יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּבָבֶל לֵאמֹר יִשְׁמָךְ יְהוָה בְּצִדְקִיָּהוּ וּכְאֲחָב אֲשֶׁר־קָלַם מֶלֶךְ־בָּבֶל בְּאִשׁ: כג יַעַן אֲשֶׁר עָשׂוּ נְבִלָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנְאַפוּ אֶת־נִשְׁנֵי רַעֲיֵיהֶם וַיְדַבְּרוּ דְּבַר בְּשֵׁמִי שֹׁקֵר אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִם וְאֲנֹכִי (הַיּוֹדֵעַ) הַיּוֹדֵעַ וְעַד נְאֻם־יְהוָה: כד וְאֶל־שְׁמַעֲיָהוּ הַנַּחֲלָמִי תֹאמַר לֵאמֹר: כה כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יַעַן אֲשֶׁר אֶתְּהַלַּח בְּשִׁמְכָה סִפְרִים אֶל־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם וְאֶל־צַפְנִיָּה בֶן־מַעֲשִׂיָּה הַכֹּהֵן וְאֶל פְּלִי־הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר: כו יְהוָה נִתְּנָךְ כֹּהֵן תַּחַת יְהוֹדֵעַ הַכֹּהֵן לְהִיּוֹת פְּקִדִים בֵּית יְהוָה לְכָל־אִישׁ מִשְׁנַע וּמִתְנַבֵּא וּנְתַתָּה אֹתוֹ אֶל־הַמִּהְפַּכִּת וְאֶל־הַצִּיֵּנִק: כז וְעַתָּה לֵמָּה לֹא גַעַרְתָּ בִּירְמְיָהוּ הַעֲנִתְתִּי מִשְׁנַע וּמִתְנַבֵּא לָכֶם: כח כִּי עַל־כֵּן שְׁלַח אֲלֵינוּ בָּבֶל לֵאמֹר אֲרַכָּה הֵיא בְּנוֹ בָּתִּים וְשָׁבוּ וְנִטְעוּ גִּזְתִּי וְאֲכָלוּ אֶת־פְּרִיָּהּ:

רש"י

(יח) נתַךְ כהן. אל צפניה כתב כן: פקידים. ממונים: מהפכת. כיפה: הצינוק. סדן ציפ"ש בלע"ז: (כח) כי על כן שלח. כי יש לך לגעור בו על אשר שלח אלינו בבל לאמר ארוכה היא גלותכם שם: על כן. כמו על אשר:

(יח) ולחרפה. שיחרפו אותם דשטרווי"ר בלע"ז וכן כל חרפה שבמקרא: (כב) אשר קלם. לשון קלוי באש (ויקרא ב): (כג) וינאפו את נשי רעיהם. כמו שמפורש בסנהדרין כה אמר הקדוש ברוך הוא שכבי עם חבירי: ועד. לשון עדות: (כד) הנחלמי. שם מקום:

מצודת ציון

(יח) לזעוה. ענין רעד ורתת: לאלה. ענין שבועה: ולשמה. ענין תמהון: ולשרקה. ענין השמעת קול בקיבוץ השפטים ודרכו לעשותו כשוראים דבר חשוב שנחרב: (כב) וכאחב. הוא אחאב: קלם. ענין חירוף ושריפה כמו קלוי באש (ויקרא כ): (כג) נבלה. דבר כעור ומגונה וכן כי נבלה עשה בישראל (בראשית לד): ועד. מל' עדות: (כד) הנחלמי. שם מקום חלם כן ת"י: (כה) בשמכה. כמו בשמך והה"א נוספת כמו אשר צויתי אותכה (שמות כט) והדומים: (כו) פקידים. ממונים כמו פקודי החיל (במדבר לא): המהפכת. שם של בית הסוהר: הצינוק. שם הכלי העשוי לסגור בו ידי התפוש: (כז) גערת. ענין צעקת נזיפה: הענתתי. מן ענתות והוא שם עירו של ירמיה: (כח) כי על כן. כי על אשר, וכן כי על כן ראיתי פניך (בראשית לג):

מצודת דוד

(יח) ורדפתי. אפרע מהם בחרב האויב וברעב ובדבר: ונתתם לזעוה. ר"ל אמסרם לכל ממלכות הארץ להיותם לזעוה כי כולם יחידודם: לאלה. ישבעו לומר בשבועתם אהיה כהיהודים האומללים: ולשמה. כולם יתמהו על גודל חורבנה: ולשרקה. ישרקו על גודל האבדון: ולחרפה. יחרפו אותם: הדחתים. כמו אדיחם עבר במקום עתיד: (יט) תחת. בעבור אשר לא שמעו את דברי: השכם ושלוה. עם כי הייתי משכים ומשלח בוריות רב עכ"ז לא שמעתם וכאילו ידבר אל מול יושבי ירושלים: (כא) אל אחאב וכו'. על אחאב ועל צדקיה: שקר. דבר אשר לא צויתי: והכם. ר"ל ימיתם: (כב) לכל גלות. לכל בני הגולה: לאמר. שיאמרו בקללתם ישימך ה' כצדקיה וכו': (כג) יען. בעבור שעשו נבלה וזנו עם נשי רעיהם, ועוד שנית שדברו בשמי שקר: הידוע. אשר דברו שקר כי לא צויתם: ועד. כי ראיתי את אשר נאפו:

(כד) ואל שמעיהו. גם זה מדברי הספר ששלח לבבל ואמר שה' אמר לו שיאמר כזאת על שמעיהו הנחלמי: (כה) יען. בעבור ששלחת הנה אגרות משמך לבד לא בשם כל בני הגולה וכאילו הכל תלוי בך לבד: לאמר. וכה דברת בהאגרות: (כו) ה' נתנך. כן כתב לצפניה הנה ה' העמיד אותך להיות כהן, רצה לומר להיות שר הכהנים במקום יהוידע הכהן: להיות פקידים. להשגיח להיות ממונים בבית ה' על כל איש משוגע ומתנבא דברי שגעון מלבו: ונתתה אותו. ר"ל על פי דבריך יתנהו הממונים אל המהפכת וכו' להיות כלוא שם: (כז) ועתה. הואיל וכן למה אפילו לא גערת נזיפה בירמיה המנבא לכם דברי שגעון מלבו וקיצר בדבר המובן: (כח) כי על כן. ר"ל כי נראה בו שמדבר שגעון מלבו על אשר שלח וכו': ארוכה היא. הגלות הזה שאתם בה תהיה לזמן ארוך לכן בנו שם בתים ותשבו בהם כי לא תצאו משם בזמן קרוב וכאומר הלא הדברים האלה לשגעון יחשבו כי לא כן דבר ה' עמדי (ותכן שעד לא שלח ירמיה הספר ביד אלעשה שלח ירמיה מקודם הדברים האלה בע"פ או במכתב):

אסתר פרק ג'ד-טו

ד ויהי (באמרם) באמרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כיהניד להם אשר הוא יהודי: ה וירא המן פיראין מרדכי כרע ומשתחוה לו וימלא המן חמה: ו ויבז בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו כיהנידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש עם מרדכי: ז בחדש הראשון הוא חדש ניסן בשנת שתים עשרה למלך אחשורוש הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום: ח ויחדש לחדש שנים עשר הוא חדש אדר: ט ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד מפזר ומפזר בין העמים בכל מדינות מלכותך ודתיים שנות מפלעם ואת דתי המלך אינם עושים ולמלך אין שוה להניחם: י אס על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים פפר כסף אשכול עלי ידי עשי המלאכה להביא אל גוני המלך: יי ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה להמן בן המדנא האנגי צרר היהודים: יא ויאמר המלך להמן הפסך נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך: יב ויקראו ספרי המלך בחדש הראשון בשלושה עשר יום בו ויכתב בכל אשר צוה המן אל אחשורוש המלך ואלה הפחות אשר: יג על מדינה ומדינה ואלשרי עם ועם מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם כלשונו בשם המלך אחשורוש נכתב ונחתם בטבעת המלך: יד ונשלוח ספרים בין הרצים אל כל מדינות המלך להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד בשלושה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש אדר ושללם לבז: יז פתשגן הכתב להנתן דת בכל מדינה ומדינה גלוי לכל העמים להיות עתדים ליום הזה: יח הרצים יצאו דחופים בדבר המלך והדת נתנה בשושן הבירה והמלך והמן ישבו לשחות והעיר שושן נבוכה: (ט)

אסתר פרק ד א-ג

א ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר ויזעק וזעקה גדלה ומרה: ב ויבוא עד לפני שער המלך כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק: ג ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספד שק ואפר יצע לרבים:

רש"י

בשלושה עשר לחדש שנים עשר. ביום י"ג לאותו חודש שהוא י"ב לחדש השנה: (יד) פתשגן. לשון ארמי סיפור הכתב דרישמ"נט בלעז: להנתן דת. ציווי הכתב שהיה אומר להנתן חוק גזירת המלך: גלוי לכל העמים. דבר זה: (טז) והדת נתנה בשושן. מקום שהיה המלך שם ניתן החוק בו ביום להיות עתידים ליום י"ג לחודש אדר לכך: והעיר שושן נבוכה. היהודים שבה: (א) ומרדכי ידע. בעל החלום אמר לו שהסכימו העליונים לכך לפי שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר ושנחנו מסעודת אחשורוש: (ב) כי אין לבוא. אין דרך ארץ לבוא אל שער המלך בלבוש שק: (ג) דבר המלך ודתו. כשהשלוחים נושאי הספרים עוברים שם ניתנה הדת בעיר:

(ד) היעמדו דברי מרדכי. האומר שלא ישתחוה עולמית כי הוא יהודי והוזהר על ע"א: (ז) הפיל פור. הפיל מי שהפיל ולא פירש מי ומקרא קצר הוא: הוא הגורל. הכתוב מפרש ומהו הפור הוא גורל הפיל הגורל באיזה חודש יצליח: מיום ליום. באיזה יום בחודש שיצליח: (ח) ואת דתי המלך. לתת מס לעבודת המלך: אין שוה. אין חשש כלומר אין בצע: (ט) יכתב לאבדם. יכתב ספרים לשלוח לשרי המדינות לאבדם: (י) ויסר המלך את טבעתו. הוא מתן כל דבר גדול שישאלו מאת המלך להיות מי שהטבעת בידו שליט בכל דבר המלך: (יג) ונשלוח ספרים. ויהיו נשלחים ספרים איש טרא טרמי"ש בלע"ז והוא מגזרת (שופטי) יא) אם נלחום נלחם (ש"א א ב) הנגלה נגליתי (הושע י) נדמה נדמה:

ב הַשׁוֹחֵט בְּמַגֵּל יָד, בְּצוּר, וּבְקֶנֶה – שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. הַכֹּל שׁוֹחֲטִין, וְלַעֲלֹם שׁוֹחֲטִין, וּבְכָל שׁוֹחֲטִין, חוּץ מִמַּגֵּל קָצִיר, וְהַמְגֵּרָה, וְהַשְּׂנִים, וְהַצֶּפֶרֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן חוֹנְקִין. הַשׁוֹחֵט בְּמַגֵּל קָצִיר בְּדֶרֶךְ הַלִּיכָתָה – בֵּית שְׁמַאי פּוֹסְלִין, וּבֵית הַלֵּל מְכַשְׁרִין. וְאִם הִחֲלִיקוּ שְׁנֵיהֶם – הָרִי הִיא פְּסָפִין.
ג הַשׁוֹחֵט מִתּוֹךְ הַמַּבְעֵת וְשִׁיר בֶּה מְלֹא הַחוּט עַל פְּנֵי כֶּלֶה – שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. רַבִּי יוֹסִי בֶר יְהוּדָה אוֹמֵר: מְלֹא הַחוּט עַל פְּנֵי רֶבֶה.

פירוש ברטנורא

ב מגל יד. יש לה שתי פיות, האחת חלקה כסכין והאחרת יש בה פגיונות, ובצד שהיא חלקה אין שוחטים לכתחלה, גזירה שמא ישחוט בצד הפגיון. ולהכי תנא השוחט דמשמע דיעבד אין לכתחלה לא. ושמעינן מזה, דסכין פגיונה ויש בה כדי לשחוט מן הפגם ולהלן, אסור לשחוט בה לכתחלה, אלא א"כ כרך הפגם בבגד או בגמי דהשתא ליכא למגור דלמא אתי לשחוט במקום הפגם: **בצור ובקנה**. מתניתין מיירי בצור ובקנה שהיו תלושים ולבסוף חברין ושחט בהן כשהן מחוברים, ודיעבד אין לכתחלה לא. אבל במחובר מעיקרו, אפילו דיעבד פסול. ותלוש נמור אפילו לכתחלה שרי: **צור**. סלע מחודר. ולשון מקרא הוא (שמות ד), ותקח צפורה צור ותכרות: **הכל שוחטים**. לאתויי ישראל מומר לעבירה אחת, או אפילו לעבירות הרבה שמותר לאכול משחיטתו. והוא שלא יהיה מומר לעבירה זרה או מחלל שבתות כפרהסאי. ובדק ישראל כשר הסכין ונותן לו, מפני שחוקתו שאינו מורח לבדוק, ואחר כך שוחט אפילו בינו לבין עצמו, וחזור ישראל ובדק סכינו לאחר שחיטה, אם היא יפה שחיטתו כשרה. ואלו הצדוקין שאנו קורין להן קראים שאינן מאמינים בתורה שבעל פה, שחיטתן פסולה. אלא אם כן ישראל עומד ורואה השחיטה מתחלה ועד סוף: **ולעולם שוחטים**. בין ביום, בין בלילה לאור האבוקה, בין בראש הגג, ולא חיישינן שמא יאמרו לצבא השמים עלה לשחוט. וכן שוחטים בראש הספינה, דמוכחא מלתא דלנקר ספינתו הוא צריך ולא לשר הים קשחית: **ובכל שוחטים**. בין בזכותית בין בקרומית של קנה שהוא עשב הגדל באגם שחותר כסכין. אבל בקנה עצמו אין שוחטין בו לכתחלה, מפני נימין שפורשים ממנו ונוקבים הסימנים ואחי למעבד חלדה: **מגל קציר**. שקוצרים בה התבואה. שפגיונותיה נוטות כולן לצד אחד בשפוע: **מגירה**. סכין מלא פגיונות, ויש לכל פגיונה מורשא מכאן ומכאן דהיינו אוגרות: **שינים**. התחוכים בלחי של בהמה. ודוקא כשהן שנים או יותר: **והצפרון**. המחוברת: **שחן חונקין**. שאין חותכין, אלא קורעין מחמת הפגיונות. והאי חונקים, אשארם קאי ולא אצפרון, דטעמא דצפרון משום מחובר הוא: **מגל קציר**. ראשיה כפופים מאד ודרך הליכתה אינה קורעת: **בית שמאי אומרים נבילה**. ומטמאה במשא. דגורי הולכה אמו הובאה. ובית הלל לא גזרי, דאפוש טומאה לא מפשינן משום גזירה. אבל באכילה מודו דאסורה, גזירה הולכה אמו הובאה:

ג השוחט מתוך הטבעת. בטבעת הגדולה שהיא עליונה לכולן קאמר: **ושיר בה מלוא החוט על פני כולה**. לצד הראש. שלא הטא לסכין לצאת מן הטבעת לצד הראש עד שגמר כל הטבעת כולה, כשרה: **מלוא החוט**. כלומר כל דהו. אבל אם קודם שגמר את כולה הגרים את הסכין לצד הראש. ויצא מן הטבעת וגמר את השחיטה למעלה מן הטבעת שאינו מקום שחיטה, שהיא הגרמה, אף על פי שנשחט רוב הקנה במקום שחיטה, פסלי רבנן, הואיל

משניות מבוטאות – קהתי

מחובר מעיקרו, שחיטתו פסולה אף בדיעבד. **השוחט במגל קציר בדרך הליכתה** – כבר הזכרנו לעיל, שהשיניים במגל קציר משופעות הן ונטות כולן לצד אחד, היינו לצד בית היד, ובאה המשנה ללמד שאם שחט בדרך הולכה בלבד, שברוך זו אין הפגיונות מביאות לידי קריעת הסימנים, **בית שמאי פוסלין** – את השחיטה, גזירה שמא ישחט בדרך הבאה, **ובית הלל מכשירין** – בגמרא מבואר שאף בית הלל מודים שהבהמה אסורה באכילה, שגזירות בהולכה משום הבאה, ולא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא לענין טומאה, שבית שמאי סוברים, שהבהמה נבילה היא ומטמאה במשא, ובית הלל סוברים, שאינה נבילה, שאין להרבות טומאה משום גזירה. **ואם החליקו שניהם** – שהסירו את שיני המגל ועשו את להבה חלק, **הרי היא פספין** – ומותר לשחוט בה, ואין גזורים משום מגל שלא החליקו שניהם.

באור משנה ג

משנתנו דנה בענין מקום השחיטה בקנה לצד הראש. ענין זה שייך לדין הגרמה. כמו שבארנו בהקדמה למשנה א (עין שם). בעל "תפארת ישראל" מעיר, שלא הזכיר התנא כל שיעור השחיטה שבקנה ושבושט, שכן שיעורים אלה ברורים הם, וכל המצויים אצל שחיטה בקיאים בהם. אמנם מבוארים הם בגמרא (חולין מד, א).

השוחט מתוך הטבעת – הגדרת עשויה טבעות טבעות מראשה לסופה, והטבעת הראשונה הסמוכה לצד הראש נקראת טבעת גדולה, שכן היא רחבה יותר מן הטבעות האחרות; ועוד, מפני שהיא מקיפה כל הקנה, ושאר הטבעות אין מקיפות כל הקנה, אלא כעין קרום חזק מחבר מאחורי הגדרת את הטבעות מכאן ומכאן; ובאה משנתנו ללמד, שאם שחט בתוך הטבעת הגדולה, **ושיר בה מלוא החוט** – שלא הטא את הסכין לצאת מן הטבעת לצד הראש, אלא חתך בתוכה עד גמר השחיטה, באופן ששייר לפחות כמלא חוט השערה **על פני כלה** – על פני כל הטבעת, **שחיטתו כשרה** – אבל אם קודם שגמר את כל הטבעת הטא את הסכין ויצא ממנה לצד הראש וגמר את השחיטה מחוץ לטבעת, שאינו מקום שחיטה, הרי זו "הגרמה".

יוס ראשון

באור משנה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת מי מותר לשחוט ובאיזה זמן מותר לשחוט, מוסיפה משנתנו ללמד במה מותר לשחוט. והלכה היא שאסור לשחוט כסכין שיש בה פגיונות (שהלכה שלה פגיון ואינו חלק). לפי שהפגיונה גורמת לקריעת הסימן, ואין זו שחיטה כשרה.

השוחט במגל יד – מגל קטן לקציר עשבים, שיש לו להבים משני הצדדים, מצד אחד להב חלק כמו סכין, ומצד שני להב עם פגיונות (שיש בו שיניים כמו במסור); ואמנם לכתחילה אסור לשחוט במגל יד, בצדו החלק, גזירה שמא ישחט בצדו הפגום, אלא שבדיעבד אם שחט בו, בצדו החלק, וכן אם שחט **בצור** – באבן חדה, **ובקנה** – או בקנה של עץ, **שחיטתו כשרה** – בגמרא מבואר, שבצור ובקנה תלושים מותר לשחוט אף לכתחילה; ואם היו מחוברים מעיקרם – אף בדיעבד שחיטתו פסולה, אלא שבמשנתנו מדובר בצור ובקנה שהיו תלושים ולבסוף חברם, ובאה המשנה ללמד, שלכתחילה אסור לשחוט בהם, אבל בדיעבד שחיטתו כשרה. **הכל שוחטין** – כמו ששינוי במשנה הקודמת. בגמרא מבואר שמשנתנו באה לרבות ישראל מומר (חוץ ממומר לעבודה זרה ולחילול שבת בפרהסייה). שמותר לתת לו לשחוט, אלא שצריך לבדוק את הסכין לפני השחיטה ולאחריה, **ולעולם שוחטין** – בין ביום, בין בלילה לאור האבוקה, כמו שלמדנו במשנה הקודמת, **ובכל שוחטין** – בין בצור ובין בקנה, כמבואר לעיל, וכן גם בזכותית ובכל דבר חד, ולבדק שאין בו פגיונות, **חוץ ממגל קציר** – שקוצרים בו התבואה, ולהבו משוין (שיש בו שיניים ונטות כולן לצד אחד). **והמגירה** – מין מסור, **והשנים** – שבלחי של בהמה; ודווקא כשהן שתיים ויותר, שיש פגיונה בין שן לשן, **והצפרון** – המחוברת לגוף; השוחט בכל אלו שחיטתו פסולה, **מפני שהן חונקין** – שמחמת הפגיונות שבהם קורעים הם את סימני הצואר ואינם חותכים אותם, הלכך אף בדיעבד שחיטתו פסולה. בגמרא מבואר שטעם זה אינו מוסב על "הצפרון", אלא הטעם בצפרון הוא משום שהיא מחוברת, וכבר הזכרנו לעיל שהשוחט בדבר שהוא

ד השוחט מן הצדדין – שחיטתו פשרה. המולק מן הצדדין – מליקתו פסולה. השוחט מן הערף – שחיטתו פסולה. המולק מן הערף – מליקתו פשרה. השוחט מן הצואר – שחיטתו פשרה. המולק מן הצואר – מליקתו פסולה; שכל הערף פשר למליקה, וכל הצואר פשר לשחיטה. נמצא, פשר בשחיטה – פסול במליקה; פשר במליקה – פסול בשחיטה.

ה פשר בתורין – פסול בבני יונה; פשר בבני יונה – פסול בתורין. תחלת הצהוב – בזה ובה פסול.

פירוש ברטנורא

וגמרו בפסול: רבי יוסי בר יוחנן אומר מלוא החוט על פני רובה. אם שיר בה מלוא חוט השערה מן הטבעת לצד הראש על פני רוב הטבעת, כלומר שחתך רוב הקנה בתוך הטבעת ובמיעוט הנריס ויצא ממנה לצד הראש וגמר השחיטה למעלה ממנה, כשרה, דברובא אחכשרה לה שחיטה, ואיך כי קא שחית מחתך בשר בעלמא הוא. ופסק הלכה, השוחט למעלה מטבעת הגדולה, משפוי כובע ולמעלה, טריפה. משפוי כובע ולמטה, כשר. והיינו דשיר בחיט, ששחט באותן שני חוטים של בשר שהן למעלה מטבעת הגדולה ולמטה משפוי כובע, ושיר בהן כל שהוא לצד הראש:

ד השוחט מן הצדדים. צדי הצואר: שחיטתו כשרה. ואפילו לכתחילה נמי. ואידי דבעי למתני סיפא המולק מן הצדדים, תני נמי השוחט בדיעבד: המולק מן הצדדים מליקתו פסולה. דבמליקה כתוב (ויקרא ה) ממול ערפו, דהיינו מאחוריו: השוחט מן העורף שחיטתו פסולה. והני מילי שלא החזיר הסימנים אחורי העורף אלא חתך המפרקת עד שהגיע לסימנים, דקודם שהגיע לסימנים נטרפה בשבירת המפרקת. ואע"ג דבמליקה כשרה, התם הוא דכולה מתחלה ועד סוף הוי מן המליקה והוי כשאר שוחט שנוקב את הושת מעט מעט עד שגומר שחיטתו. אבל שחט מן העורף, כיון דשחיטה לאו הכי גמירי, לא הוי שבירת המפרקת מן השחיטה, ואיטרפה לה. והשוחט מן הצדדים דקתי רישא, אפילו בדלא אחרר הסימנים. דהא מישחטי סימנים שפיר קודם חתיכת המפרקת: המולק מן העורף. לאו עורף ממש דהיינו מה שיש משפוי הקדקוד מאחוריו כל דבהדי פרצוף, דהא כתוב ממול ערפו, אלא מול הרואה את העורף דהיינו אחורי הצואר מלק בצפורן וחתך בשר ומפרקת עד שהגיע לסימנים. מליקתו כשרה. דו היא מצות מליקתו לכתחלה. ואידי דתנא השוחט מן העורף פסולה ואפילו בדיעבד, תנא נמי המולק בדיעבד: השוחט מן הצואר. תחת הגרון קרי צואר. ותוא דרך רוב השחיטות: שכל העורף. כל מול הרואה את העורף:

ה כשר בתורין פסול בבני יונה. דתורים משמע גדולים ולא קטנים. בני יונה קטנים ולא גדולים. דלא לשחטיש קרא ולכתוב מן בני התורים או מן היונה, ומדכתב ככולהו תורים ובני יונה שמע מינה לעכב: תחלת הצהוב. כשמתחיל להביא נוצה יפה צהובה כבי לציאור, פסולים בזה ובה. בבני יונה פסולין משום גדל. ובתורים משום קטנ. ודיצאו מכלל קטנים, ולכלל גדולים לא באו. ומיהו בני יונה הקטנים ביותר, ששומטין כנף מהם ואין דם יוצא ממנו, פסולים מרוב קטנ:

משניות מבוארות – קהתי

השוחט מן העורף שחיטתו פסולה אפילו בדיעבד. **השוחט מן הצואר, שחיטתו פשרה** – וכך היא מצוותה לכתחילה, ולא נשנתה פיסקה זו אלא אגב העניינים שברישא. **המולק מן הצואר, מליקתו פסולה** – ואפילו החזיר הסימנים אחורי העורף וחתך מפרקת תחילה, המליקה פסולה, שהרי התורה אמרה: "ממול ערפו"; **שכל הערף פשר למליקה** – כל מול העורף דהיינו אחורי הצואר, כשר למליקה בחטאת העוף ובעולת העוף, וכל הצואר פשר לשחיטה – בבהמות ועופות של חולין ובבהמות של קדשים. **נמצא, פשר בשחיטה, פסול במליקה** – בגמרא מבואר שפיסקה זו באה להשמיענו, שהמחזיר סימנים לאחורי העורף כשר בשחיטה ופסול במליקה, כפי שכבר הזכרנו לעיל, **פשר במליקה, פסול בשחיטה** – כמבואר לעיל. ולא נשנתה פיסקה זו אלא אגב הפיסקה הקודמת.

באור משנה ה

אגב הכלל המסיים את המשנה הקודמת ("כשר בשחיטה פסול במליקה. כשר במליקה פסול בשחיטה"), מובאות בפרקנו הלכות שונות, שאף בהן ישנו הכלל, שהכשר באחד פסול בחבירו. **פשר בתורין, פסול בבני יונה** – בקרבנות העופות נאמר: "מן התורים או מן בני היונה", ודרשו מן הכתוב, שהתורים אינם כשרים לקרבן אלא כשהם גדולים, והיונים אינם כשרים אלא כשהם קטנים, ומכאן – כשר בתורים פסול בבני יונה. **פשר בבני יונה, פסול בתורין** – בני יונה כשרים כל זמן שאם עוקר מהם כנף מתמלא מקום עיקר דם, והתורים אינם כשרים אלא משיחיהו (שיהיו כנפי גופם גדולים ואדומים ומוזיהים כוהב) – גמרא ודשי' חולין כב, ב. **תחלת הצהוב, בזה ובזה פסול** – כשמתחילה הנוצה שבצואר להצחית יצאו מכלל קטנים ולכלל גדולים לא באו, ולפיכך פסולים גם בתורים וגם בבני יונה. בפירוש המשנה לאלבן מבואר: "משהגיעו הגולות לשלושה חדשים בקירוב נושרות מהם נוצותיהם, תחילה מן הגוף ובסוף מן הצואר ומן הראש. משנשרו כל הנוצות עולות בהם נוצות חדשות, ושעל הצואר מצהיבות בראשית גידולן. ומשמתחיל הצהוב יצאו הגולות מכלל קטנים, ולכלל גדולים אינם באים עד שיהפך הצהוב כולו ברק צהוב".

ושחיטתו פסולה; ואף על פי שנשחט רוב הקנה במקום שחיטה, הואיל וגמר שלא במקום שחיטה, שחיטתו פסולה. **רבי יוסי בר יוחנן אומר: מלא החוט על פני רבה** – אפילו לא שיר כמלוא חוט השערה מן הטבעת לצד הראש אלא על פני רוב הטבעת, כלומר שחתך רוב הגרגרת בתוך הטבעת, והגרים (הטה הסנין הצידה) במיעוט חוץ לטבעת לצד הראש, שחיטתו כשרה, שכיון ששחט רובו של הסימן הרי כבר הוכשרה השחיטה, ומה שהמשיך מחוץ למקום השחיטה לא היה אלא כמחתך בשר בלבד.

יוס שני

באור משנה ד

משנתנו ממשיכה בענין מקום השחיטה והיא באה ללמד, באיזה צד מן הצואר השחיטה כשרה. אגב, מוסיפה המשנה להשמיענו, מה ההבדל בין שחיטה למליקה עופות קדשים.

השוחט מן הצדדין – בצדי הצואר, **שחיטתו פשרה** – יש סוברים, שאפילו לכתחילה מותר לשחוט בצדי הצואר, אלא משום "המולק" שבסיפא נקט התנא גם "השוחט" בדיעבד (דשי'). ויש חולקים על כך וסוברים, שלכתחילה אין לשחוט בצדי הצואר, מחשש שמא תישבר המפרקת קודם שחיטת הסימנים, או משום שחותך גם המפרקת ויש צער בעלי חיים, ולא באה המשנה אלא להשמיענו, שהשוחט מן הצדדים בדיעבד שחיטתו כשרה, אבל לכתחילה מצוה לשחוט באמצע הצואר (הרו). **המולק מן הצדדין** – חטאת העוף או עולת העוף, **מליקתו פסולה** – שבמליקה כתוב (ויקרא ה, ח): "ומלק את ראשו ממול ערפו", דהיינו אחורי הצואר. **השוחט מן הערף** – כלומר ממול העורף, דהיינו מאחורי הצואר, **שחיטתו פסולה** – שהרי קודם שהגיע לסימנים נטרפה בחתיכת המפרקת ורוב בשר שבה. בגמרא מבואר, שמדובר כאן כשלא החזיר הסימנים לאחורי הצואר, אבל אם החזיר הסימנים לשם ושחטם קודם שהגיע למפרקת, שחיטתו כשרה. **המולק מן הערף** – ממול העורף כמבואר לעיל, **מליקתו פשרה** – שכן היא מצוותה של מליקה לכתחילה, נועץ צפרנו ודורס וחותך עצם המפרקת ואחריה הסימנים (עיין זבחים ו, ד). ונקט כאן התנא לשון דיעבד אגב "השוחט" שברישא, שכן

ו פֶּשֶׁר בַּפֶּרֶה – פֶּסוּל בַּעֲגָלָה; פֶּשֶׁר בַּעֲגָלָה – פֶּסוּל בַּפֶּרֶה. פֶּשֶׁר בַּפֶּהָנִים – פֶּסוּל בַּלְוִיִּם; פֶּשֶׁר בַּלְוִיִּם – פֶּסוּל בַּפֶּהָנִים. טָהוֹר בְּכָלִי חֶרֶשׁ – טָמֵא בְּכָלִי הַפְּלִים; טָהוֹר בְּכָלִי חֶרֶשׁ. טָהוֹר בְּכָלִי עֵץ – טָמֵא בְּכָלִי מַתְכוֹת; טָהוֹר בְּכָלִי מַתְכוֹת – טָמֵא בְּכָלִי עֵץ. הַחֵיב בְּשִׁקְדִים הַמְּרִים – פֶּטוּר מִמֶּתוּקִים; הַחֵיב בְּמִתּוּקִים – פֶּטוּר מִמֶּרִים.

ז הַתָּמֵד, עַד שֶׁלֹּא הִחְמִיץ – אֵינוֹ נֶקֶח בְּכֶסֶף מַעֲשֶׂר, וּפּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוָה; מִשְׁהַחְמִיץ – נֶקֶח בְּכֶסֶף מַעֲשֶׁר, וְאֵינוֹ

פירוש ברטנורא

ו פֶּשֶׁר בַּפֶּרֶה פֶּסוּל בַּעֲגָלָה. פרה אדומה ועגלה ערופה שתיהן נעשים בחיץ. אלא שפרה אדומה בשחיטה כשרה, בעריפה פסולה. עגלה ערופה, בעריפה כשרה בשחיטה פסולה. נמצא הכשר בפרה פסול בעגלה, והכשר בעגלה פסול בפרה: **כשר בכהנים פסול בלויים.** כהנים, במומין פסולים, בשנים כשרים. לויים, במומין כשרים בשנים פסולים, דכתיב (במדבר ח') ומבן חמישים שנה ישוב מצבא העבודה. ובשילה ובבית עולמים שלא היה שם משא בכתף, אין השנים פסולים בלויים אלא הקול בלבד, והקול אינו פוסל בכהנים לעולם. נמצא, בין במדבר בין בשילה ובבית עולמים, הכשר בכהנים פסול בלויים, הכשר בלויים פסול בכהנים: **טהור בכלי חרס טמא בכל הכלים.** אור כל חרס טמא, שאם הניעה טומאה לאוירו ולא נעצה בו, נטמא הכלי חרס, דכתיב ביה (ויקרא י"א) אשר יפול מהם אל תוכו. ובגבו טהור, שאפילו נעצה טומאה בגבו לא נטמא בכך. אור כל הכלים טהור, כל זמן שלא נעצה בהן הטומאה אף על פי שנתלית באויר, ובגן טמא, שאם נעצה טומאה בגבן נטמאו. נמצא, הטהור בכלי חרס, טמא בכל הכלים. וטהור בכל הכלים, טמא בכלי חרס: **טהור בכלי עץ טמא בכלי מתכות.** גולמי כלי עץ, דהיינו כלים שלא נגמרו כל מלאכתן. אבל נגמרה חקיקתן וראוין הן לחשימשן, טמאים. ופשוטי כלי עץ טהורים אפילו נגמרו כל מלאכתן, דאתקש כלי עץ לשק, דכתיב (שם) מכל כלי עץ או בגד או עור או שק, מה שק מוטל מלא וריקן, אף כל מוטל מלא וריקן. גולמי כלי מתכות טהורים, הואיל ולכבוד עשוין לא חשיבו כלי למלתייהו עד שתגמר כל מלאכתן. פשוטיהן טמאים, דלא אתקש לשק ככלי עץ. נמצא, הטהור בכלי עץ טמא בכלי מתכות, הטהור בכלי מתכות טמא בכלי עץ: **החייב בשקדים המרים.** שקדים המרים, קטנים חייבין במעשר, שדרכן לאכלן בקטנן קודם שיהיו מרים, גדולים פטורים, שאינן ראויין לאכילה. מתוקים, גדולים חייבין, שנגמרו פריין, קטנים פטורין, שאין ררך אכילתן כן. נמצא, החייב בשקדים המרים פטור במתוקים, והחייב במתוקים פטור במרים:

ז התמד עד שלא החמיץ. עד השתא איירי בתרתי מיילי ודבר הנוגה בו אינו נוהג בזה, והשתא איירי בחדא מלתא ובזמן שדבר זה נוהג בה אין דבר זה נוהג בה: **תמד.** מים שנותנים על החרצנים והוגים וכשמחמץ ותוסס נעשה יין, או על השמרים וקולטים אותן המים מעם היין. ובזמן שנתן שלשה חלקים מים והוציא ארבעה, לכולי עלמא יין מעליה הוא. והבא מיירי כגון שלא הוציא אלא כמו שנתן, או פחות או מעט יותר: **עד שלא החמיץ.** מים בעלמא הוא ואינו נקח בכסף מעשר. דין הוזכר בקחת כסף מעשר (דברים י"ד) ונתת הכסף בכל אשר תאוו נפשך וגו', מה הפרט מפורש פרי מפרי וגדולי קרקע אף כל פרי מפרי וגדולי קרקע: **ופוסל את המקוה.** דשלשה לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה אם נפל לתוכו קודם המשכת ארבעים סאה, ויין אינו פוסל את המקוה אלא בשינוי מראה: **משהחמיץ.** חשוב יין. ונוהג בו קחת מעשר, ואין נוהג בו פסול מקוה: **האחין השותפין.** האחין שהן שותפין בירושתן:

משניות מבוארות – קהתי

לחשימש, אינם מקבלים טומאה, מפני שדרך כלים אלו שנעשים לכבוד ולהתכבד בהם לפני אורחים, ולפיכך אין משתמשים בהם עד שתיגמר כל מלאכתן; אבל גולמי כלי עץ מקבלים טומאה, מפני שכלים אלו עיקרם לשמוש בני אדם שאינם מקפידים על ההידור, וכשהם ראויים לחשימשם, אף שלא נגמרה מלאכתם, כבר משתמשים בהם, לפיכך דינם ככלים גמורים. **החייב בשקדים המרים, פטור במתוקים** – השקדים המרים ראויים לאכילה רק בעודם קטנים, ואילו השקדים המתוקים אינם ראויים לאכילה אלא כשהם כבר גדולים; לפיכך הקטנים שבשקדים המרים חייבים במעשרות, אבל הקטנים שבשקדים המתוקים פטורים ממעשרות, לפי שאינם ראויים עדיין לאכילה: **החייב במתוקים, פטור במרים** – הגדולים שבמתוקים חייבים במעשרות, שנגמרו פריים וראויים הם לאכילה, אבל הגדולים שבמרים פטורים ממעשרות, הואיל ואינם ראויים לאכילה כמות שהם עד שיתמתקו על ידי האש.

באור משנה ז

במשניות הקודמות הובאו הלכות שונות של שני דברים, שהנוהג בדבר אחד אינו נוהג בשני. משנתנו מביאה עניינים שונים, שבכל אחד מהם הדינים מתחלפים לפי זמנו, שבזמן שנוהג בו דין אחד אינו נוהג בו דין אחר.

התמד – מים שנותנים על החרצנים והוגים של ענבים שנסחטו, וכשמחמץ ותוסס נעשה משקה שיש בו טעם של יין (עיין ברטנורא ויתוספות יוס טובי): **עד שלא החמיץ** – קודם שהחמיץ התמד, אינו נקח בכסף מעשר – שני, שכן המחלל מעשר שני שלו על כסף, מעלה את הכסף לירושלים ומצצאו שם על מיני מאכל ומשקה, כמו שכתוב (דברים יז, כז): "ותתת הכסף בכל אשר תאוו נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר", אבל התמד עד שלא החמיץ אינו אלא מים בלבד ואסור לקנותו בכסף מעשר. **ופוסל את המקוה** – שכל מקוה שאין בו ארבעים סאה, אם נפלו לתוכו שלושה לוגים מים שאובים, פוסלים הם את המקוה, אבל אם נפל לתוכו יין או משקה אחר, אינו

י ו ט ש ו ז י ו

באור משנה ו

פֶּשֶׁר בַּפֶּרֶה – האדומה, דהיינו שחיטה, כמו שכתוב (במדבר יט, ג): "ושחט אותה לפניו", **פֶּסוּל בַּעֲגָלָה** – הערופה, שדווקא בעריפה כשרה ולא בשחיטה, כמו שכתוב בה (דברים כא, ז): "וערפו שם את העגלה בנחל"; **פֶּשֶׁר בַּעֲגָלָה, פֶּסוּל בַּפֶּרֶה** – עריפה כשרה בעגלה ופסולה בפרה. **פֶּשֶׁר בַּפֶּהָנִים, פֶּסוּל בַּלְוִיִּם** – הכהנים כשרים לעבודה במקדש משהביאו סימני נערות, וכל ימיהם כשרים הם לעבודה, אפילו כשיזקינו; ואילו הלויים אינם כשרים לעבודה אלא מבן שלושים ועד בן חמישים שנה (במדבר ד, ג). אמנם בבית המקדש, שלא היה שם משא בכתף, לא היו הלויים נפסלים מחמת שנים, אלא משנתקלקל קולם, ואילו בכהנים אין הקול פוסל לעולם (גמרא). ברם, לדעת הרמב"ם, אפילו משנתקלקל קולם אין הלויים נפסלים אלא לומר שירה, אבל כשרים הם להיות שוערים (הלי כלי המקדש ג, ח); **פֶּשֶׁר בַּלְוִיִּם, פֶּסוּל בַּפֶּהָנִים** – לויים בעלי מומים כשרים לעבודתם, ואילו כהנים בעלי מומים פסולים לעבודתם. **טָהוֹר בְּכָלִי חֶרֶשׁ, טָמֵא בְּכָלִי הַפְּלִים** – אם נעצה טומאה בגבו של כלי חרס אינו נטמא, ואילו שאר הכלים נטמאים כשנוגעת בהם טומאה בין בגבם בין בתוכם; **טָהוֹר בְּכָלִי הַפְּלִים, טָמֵא בְּכָלִי חֶרֶשׁ** – שאם הגיעה טומאה לאויר שבתוך כלי חרס ולא נעצה בו, הריהו נטמא, שכתוב בו (ויקרא יא, ג): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו. כל אשר בתוכו יטמא", אבל שאר הכלים אינם נטמאים כשטומאה תלויה באוירם ואינה נוגעת בהם. **טָהוֹר בְּכָלִי עֵץ, טָמֵא בְּכָלִי מַתְכוֹת** – פשוטי כלי עץ, דהיינו כלי עץ שאין להם בית קיבול, אף על פי שהם כלים גמורים וראויים למלאכתם, אינם מקבלים טומאה, ולמדים זה מן המקרא; אבל בכלי מתכות, אף פשוטיהם, כגון שפודים ודומיהם, מקבלים טומאה; **טָהוֹר בְּכָלִי מַתְכוֹת, טָמֵא בְּכָלִי עֵץ** – גולמי כלי מתכות, היינו כלים שלא נגמרו מלאכתם אבל ראויים הם

פוסל את המקוה. האחין השתפין, בשחיבין בקלבון – פטורין ממעשר בהמה; בשחיבין במעשר בהמה – פטורין מן הקלבון. כל מקום שיש מבר – אין קנס; וכל מקום שיש קנס – אין מבר. כל מקום שיש מאון – אין חליצה; וכל מקום שיש חליצה – אין מאון. כל מקום שיש תקיעה – אין הבדלה; וכל מקום שיש הבדלה – אין תקיעה: יום טוב שחל להיות בערב שבת – תוקעין ולא מבדילין; במוצאי שבת – מבדילין ולא תוקעין. ביצד מבדילין? המבדיל בין קדש לקדש. רבי דוסא אומר: בין קדש חמור לקדש הקל.

פירוש ברטנורא

בשחיבים בקלבון פטורין ממעשר בהמה. האחין שחלקו ולבסוף נשתתפו, חייבים בקלבון, וכשמביאין שקליהן מביאין שני חצאי שקלים ונותנים שני קלבונות. והקלבון הוא לשון הכרע, שחיבין להכריע שקליהן. ואם נתנו בין שניהם שקל שלם נותנים שני קלבונות, שהיה להן לשקול לחצאין. ופטורים ממעשר בהמה מכל הנולדים להם כל ימי שותפות, שהשותפות פטור ממעשר בהמה, כדאיתא בבבכות בפרק בתרא דף כ"ז, יהיה לך, ולא של שותפות. והתם מוקים ליה להאי קרא במעשר, ואע"ג דבבבכור כתיב: **ובשחיבין במעשר בהמה**. כגון אם לא חלקו מעולם חייבין במעשר בהמה, לעשר כל הנולדים להם כל ימי שותפותם. דאמר התם, יכול אפילו קנו בתפוסת הבית, תלמוד לומר יהיה, מכל מקום: **ופטורין מן הקלבון**. לגמרי. ששוקלין בין שניהם שקל שלם. שממון אביהם בחוקתו עומד. והאב השוקל על בניו או על אחד מבני עירו ופטור בשל, פטור מן הקלבון, דתנן בשקלים (פ"א) השוקל בשביל העני או בשביל שכנו או בשביל בן עירו פטור, ובניו נמי אין מצות שקליהם עליו והווי להו כשכנו וכן עירו: **כל מקום שיש מבר**. שאדם יכול למכור את בתו. דהיינו כשהיא קטנה: **אין קנס**. אם נאנסה או נתפתתה אין לאביה חמשים כסף. דנערה כתיב, (דברים כ"ב) ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף: **וכל מקום שיש קנס**. דהיינו כשהיא נערה: **אין מבר**. שאין אדם מוכר את בתו לאחר שהביאה סימני נערות. ומתניתין ר' מאיר היא, דאמר קמנה מבית יום אחד עד שתביא שתי שערות יש לה מבר ואין לה קנס. משתביא שתי שערות עד שתבגר יש לה קנס ואין לה מבר. אבל חכמים אומרים, קמנה מבית שלש שנים ויום אחד עד שתביא שתי שערות. יש לה מבר ויש לה קנס. והלכה כחכמים. ונמצא שהבת מיום שנולדה עד שתראה לבואה יש לה מבר ואין לה קנס. ומשתראה לבואה עד שתביא סימני, יש לה מבר ויש לה קנס. ומשתביא סימני עד שתבגר, יש לה קנס ואין לה מבר. ואין בין נערות לבגרות אלא ששה חרשים: **כל מקום שיש מאון**. יתומה שהשיאוה אמה ואחיה ואפילו לדעתה, יכולה למאן ויוצאה בלא גט, עד שתביא סימני. וכל ימי קטנותה אינה ראויה לחליצה אם יבמה היא, דאיש כתיב בפרשה (שם כ"ה) ואם לא יתפין האיש, ומקשינן אשה לאיש. ומשנראית לחליצה אינה יכולה למאן: **כל מקום שיש תקיעה**. בערבי שבתות וימים טובים תוקעים שלש תקיעות להבטיל את העם ממלאכה ובין השמשות תוקע ומריע ותוקע ושובת: **אין הבדלה**. לא על הכוס ולא בתפלה. שאין הבדלה אלא במוצאי שבתות וימים טובים: **יום טוב שחל להיות בערב שבת תוקעין**. אע"פ שגם היום יום טוב היה ואין בו מלאכה, תוקעין להבטיל ממלאכה אוכל נפש: **ולא מבדילין**, מפני שהנכנס חמור מן היוצא: **חל להיות במוצאי שבת מבדילין**. לפי שהיוצא חמור מן הנכנס. ותקיעה אין כאן: **ביצד מבדילין**. בין שבת ליום טוב כשחל יום טוב להיות במוצאי שבת: **רבי דוסא אומר בין קדש חמור**. ואין הלכה כר' דוסא דלא מוללינן ביום טוב לקרותו קדש הקל:

משניות מבוארות – קהתי

יום אחד עד שתביא סימני נערות יש לה מבר ויש לה קנס; והלכה כחכמים. **כל מקום שיש מאון** – יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה מדעתה, יכולה היא למאן בבעלה עד שתביא סימני נערות ולומר שאינה רוצה בו, והיא יוצאת ממנו בלא גט, **אין חליצה** – שקטנה אינה ראויה לחליצה, אם נפלה לייבום; **וכל מקום שיש חליצה** – דהיינו משהביאה סימני נערות, שראויה היא לחליצה, **אין מאון** – מאז אינה יכולה עוד למאן. **כל מקום שיש תקיעה** – שכן בערבי שבתות היו נוהגים לתקוע שש תקיעות: ראשונה – לבטל מחרישה ושאר מלאכות שבשדה, והיא נעשתה במנחה; שנייה – לנעול החנויות; שלישית – קרוב לשקיעת החמה, לסלק קדירות מעל גבי הכירה ולהטמין ולהדליק, ושוהה אחריה כשיעור צליית דג קטן או כדי הדבקת פת בתנור, ותוקע ומריע ותוקע ושובת; ובאה המשנה להשמיענו, שאף ביום טוב שחל להיות ערב שבת היו תוקעים, כדי להבדיל את העם ממלאכה אוכל נפש, וכשיש תקיעה **אין הבדלה** – דהיינו שבערב שבת אין אומרים "הבדלה" לא בתפילה ולא על הכוס; **וכל מקום שיש הבדלה** – דהיינו במוצאי שבת, **אין תקיעה** – כמו שמשנתנו מפרשת והולכת: **יום טוב שחל להיות בערב שבת, תוקעין** – כדי להודיע לעם שאסור מעתה לעשות מלאכה אוכל נפש המתורת ביום טוב, כמו שהזכרנו כבר לעיל, **ולא מבדילין** – מפני שקדושת שבת הנכנסת חמורה מקדושת יום טוב היוצאת; **במוצאי שבת** – יום טוב שחל להיות במוצאי שבת, **מבדילין ולא תוקעין** – לפי שקדושת שבת היוצאת חמורה מקדושת יום טוב הנכנסת. **ביצד מבדילין** – ביום טוב שחל להיות במוצאי שבת; **המבדיל בין קדש לקדש** – בגמרא מבורר, שבחתימת הברכה אומרים "המבדיל בין קדש לקדש", אבל בפתיחתה אומרים "המבדיל בין קדש לחול". **רבי דוסא אומר: בין קדש חמור לקדש הקל** – ואין הלכה כרבי דוסא. שאין לזלזל ביום טוב לקרותו "קדש הקל".

פוסל את המקוה אלא בשינוי מראה; והתמד עד שלא החמיץ, דינו כמים, ואם נפלו ממנו שלושה לוגים למקוה, כמבואר לעיל, פוסלים אותו; **משחחמין** – לאחר שהתמד החמיץ ונעשה יין, **נָקַח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר** – שני, **ואינו פוסל את המקוה** – אלא בשינוי מראה, שדינו כיון גמור. **האחין השתפין** – שהם שותפים בירושתם, **בשחיבין בקלבון, פטורין ממעשר בהמה** – קלבון היא תוספת מטבע שהיו מוסיפים על מחצית השקל למקדש, ושנינו במסכת שקלים (א, ז), שהשוקל בשביל עני או בשביל שכנו בתורת מתנה, פטור מן הקלבון, והוא הדין לאב ששוקל מנכסיו בשביל בניו בתורת מתנה, שפטור מן הקלבון. ברם, השותפים השוקלים את חצאי שקליהם כאחד חייבים בקלבון (או – לדעת אחרים – בקלבונות כמספר השותפים). בענין מעשר בהמה הלכה היא, שהשותפים פטורים ממעשר בהמה, מכל הולדות שנולדו להם בשותפות. משנתנו באה ללמד, שאם האחים, שירשו את אביהם, חלקו בנכסי הירושה, וחזרו ונשתתפו, הואיל ודינם כשותפים, שחיבים בקלבון, פטורים הם ממעשר בהמה, כמו שבארנו לעיל: **בשחיבין במעשר בהמה, פטורין מן הקלבון** – כגון אם לא חלקו האחים בנכסי הירושה מעולם, שנחשבים הנכסים כאילו עדיין הם ברשות אביהם, הואיל ואין דינם כשותפים, וחייבים הם במעשר בהמה מהוולדות שנולדו להם מבהמות הירושה, פטורים הם מן הקלבון, כדן האב ששוקל בשביל בניו, כמו שבארנו לעיל. **כל מקום שיש מבר** – לאב בבתו, שהוא זכאי למכור אותה לאמה, דהיינו כשהיא קטנה, **אין קנס** – אין לאב בבתו קנס, כלומר שהאמנס או המפתה אותה אינו חייב לשלם לאביה קנס חמישים כסף האמוריים בנערה (דברים כב, כט); **וכל מקום שיש קנס** – דהיינו כשהיא נערה (שהביאה סימני נערות לאחד שמלאו לה שתיים עשרה שנה ויום אחד). שהאמנס או המפתה אותה חייב לשלם לאביה קנס, **אין מבר** – אין אביה זכאי למכרה (ענין משנה כתובות ג, ח). – משנה זו היא לדעת רבי מאיר, אבל חכמים אומרים, שקטנה מבית שלוש שנים

פ ר ק ש נ י

א הַשׁוֹחֵט אֶחָד בְּעוֹף, וְשְׁנַיִם בְּבִהֵמָה – שְׁחִיטתוֹ בְּשֶׁרָה. וְרָבוּ שֶׁל אֶחָד כְּמוֹהוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שִׁישְׁחַט אֶת הַזְּרִידִין. חֲצִי אֶחָד בְּעוֹף, וְאֶחָד וְחֲצִי בְּבִהֵמָה – שְׁחִיטתוֹ פְּסוּלָה. רַב אֶחָד בְּעוֹף וְרַב שְׁנַיִם בְּבִהֵמָה – שְׁחִיטתוֹ בְּשֶׁרָה.

ב הַשׁוֹחֵט שְׁנֵי רִאשִׁין כְּאַחַד – שְׁחִיטתוֹ בְּשֶׁרָה. שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בַּסִּכִּין וְשׁוֹחֲטִין, אִפְּלוּ אֶחָד לְמַעַלָּה וְאֶחָד לְמַטָּה – שְׁחִיטתוֹ בְּשֶׁרָה.

ג הִתִּיז אֶת הָרֹאשׁ בְּכַת אַחַת – פְּסוּלָה. הִיָּה שׁוֹחֵט, וְהִתִּיז אֶת הָרֹאשׁ בְּכַת אַחַת, אִם יֵשׁ בַּסִּכִּין מְלֵא צֹאֵר – בְּשֶׁרָה. הִיָּה שׁוֹחֵט, וְהִתִּיז שְׁנֵי רִאשִׁים בְּכַת אַחַת, אִם יֵשׁ בַּסִּכִּין מְלֵא צֹאֵר אֶחָד – בְּשֶׁרָה. בְּמָה דְּבָרִים

פירוש ברטנורא

ב א הַשׁוֹחֵט אֶחָד בְּעוֹף. משום דלכתחלה מביעי לשחוט שני סימנין אפילו בעוף, תנא השוחט, דמשמע דאחד בעוף דיעבד אין לכתחלה לא. אבל שנים בבהמה לכתחלה הוי, דעד כמה לשחוט וליוול. אי נמי, משום דבעי למתני רובו של אחד כמוהו דדוקא דיעבד, דלכתחלה צריך שיחבוין לשחוט כל הסימן כולו. ואחד בעוף נפקא לן דכשר, מקרא דכתיב (ויקרא י"א) זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרומשת במים, הטילו הכתוב לעוף בין בהמה לדגים, לחייבו בשני סימנין אי אפשר שכבר הוקש לדגים, לפטרו בלא כלום אי אפשר שכבר הוקש לבהמה, הא כיצד, הכשרו בסימן אחד. ושחיטה מן הצואר ובשני סימנים. ותמשה דברים הפוסלים את השחיטה, שהיה דרסה חלדה הנרגמה ועיקור, כולחו גמרא גמירי לה. דתניא, וזבחת כאשר צויתך, מלמד שנצטוו משה בעל פה על הלכות שחיטה, על הושט ועל הקנה ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה: עד שישחוט את הזורידים. כמין חושין שעל שני צדי הקנה. ואעוף בלבד קאי רבי יהודה, כדי להוציא את דמו, הואיל וצולחו כולו כאחד. ושחיטה דקאמר רבי יהודה. לאו דוקא, אלא שנקב הזורידין בשעת שחיטה קודם שיקרוש הדם דתו לא נפיק אפילו ע"י מליחה. ואין הלכה כרבי יהודה: רוב אחד בעוף כו'. ואע"ג דתנן ברישא רובו של אחד כמוהו, הדר תנא הכא רוב אחד בעוף כו', חד בחולין וחד בקדשים. דאי אשמעינן בחולין תוה אמינא חולין הוא דסני ליה ברובא משום דלאו לדם הוא צריך, אבל קדשים דלדם הוא צריך לא תסני ליה ברובא, קמשמע לן:

ב שנים אוֹחֲזִין בַּסִּכִּין וְשׁוֹחֲטִין. בהמה אחת: אפילו אחד למעלה ואחד למטה. שזה אוֹחוּ בקצה אחד של סכין וחבירו בצדו השני: **ג הִתִּיז אֶת הָרֹאשׁ.** כאדם המתח קנה או דלעת, שדוחק הסכין בכח ופוסק. וזו היא דרסה: היח שוחט. במשיכה, והתז הראש בתבאה בלבד או בהולכה בלבד. ולשחיטת הסימנים שיעור הכשר, קרי התז את הראש: **אם יֵשׁ בַּסִּכִּין מְלֵא צֹאֵר.** חוץ לצואר הבהמה והעוף ששוחט: **כשרה.** שיש בסכין כדי לשחוט במשיכה בלא דרסה. אבל אם אין אורך הסכין אלא כעובי הצואר או חוץ לצואר משהו, דרסה היא, שאין הסימנים נחתכין במשיכה זו לבריה בלא

משניות מבוארות – קהתי

בגמרא מבואר, שאף לכתחילה מותר לשחוט שני ראשין כאחד, ולא נקטה המשנה לשון דיעבד אלא משום שחיטת קדשים, שדוקא בדיעבד שחיטתו כשרה, אבל לכתחילה אסור לשחוט שני ראשין כאחד. **שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בַּסִּכִּין וְשׁוֹחֲטִין** – בהמה אחת, אפילו כשהם עומדים זה מול זה, שאחד אוֹחוּ בראש הסכין והשני בקת, ומוליכים ומביאים, ובשעה שזה מוליך זה מביא ובשעה שזה מביא זה מוליך, **אִפְּלוּ אֶחָד לְמַעַלָּה וְאֶחָד לְמַטָּה** – כלומר שאוחזין את הסכין באלכסון, זה כלפי הראש וזה כלפי הגוף, **שְׁחִיטתוֹ בְּשֶׁרָה** – ואין חוששים שמא יבואו לידי דרסה (עיין הקדמה למשנה א בפרק א).

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ג

משנתנו באה ללמד דיני דרסה וכן דיני שהייה.

הִתִּיז אֶת הָרֹאשׁ בְּכַת אַחַת – דחק את הסכין בכוח על הצואר בלא הולכה והבאה ופסק את הסימנים, **פְּסוּלָה** – שחיטתו פסולה, שזו היא "דרסה" הפוסלת בשחיטה. **הִיָּה שׁוֹחֵט, וְהִתִּיז אֶת הָרֹאשׁ בְּכַת אַחַת** – כלומר שבהולכה אחת של הסכין או בהבאה אחת שחט את הסימנים, **אִם יֵשׁ בַּסִּכִּין מְלֵא צֹאֵר** – כשיעור צואר, חוץ לצואר הבהמה או העוף ששחט, דהיינו שהסכין ארוכה כשיעור שני צווארים, **בְּשֶׁרָה** – השחיטה, שכן בסכין ארוכה כזו אפשר לשחוט יפה בהולכה בלבד או בהבאה בלבד בלא שום דרסה. אבל אם לא היה בה כשיעור זה, אי אפשר שתישחט פסולה יפה במשיכה אחת בלבד בלא קצת דרסה, ולפיכך השחיטה פסולה. **הִיָּה שׁוֹחֵט, וְהִתִּיז שְׁנֵי רִאשִׁים בְּכַת אַחַת** – כלומר שבהולכה אחת או בהבאה אחת שחט שתי בהמות, **אִם יֵשׁ בַּסִּכִּין מְלֵא צֹאֵר אֶחָד** – כשיעור צואר חוץ לשני הצווארים, כלומר שאורך הסכין כשיעור שלושה צווארים, **בְּשֶׁרָה** – השחיטה, כמבואר לעיל. **בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּנִים** – שצריך כשיעור צואר, ואם אין בה כשיעור זה השחיטה פסולה? **בְּזִמְן שֶׁהוֹלִיךְ וְלֹא הִבִּיא, או הִבִּיא וְלֹא הוֹלִיךְ** –

י ו ס ר ב י ע י

באור משנה א

משנתנו חזרת לענייני שחיטה, והיא באה ללמד בשיעור שחיטת הסימנים, שהם הוושט והקנה.

הַשׁוֹחֵט אֶחָד בְּעוֹף – סימן אחד בעוף, או הקנה או הוושט, **וְשְׁנַיִם בְּבִהֵמָה** – או השוחט שני הסימנים בבהמה, **שְׁחִיטתוֹ בְּשֶׁרָה** – בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה לשון דיעבד, משום "השוחט אחד בעוף", שדוקא בדיעבד שחיטתו כשרה, אבל לכתחילה אף בעוף צריך לשחוט שני הסימנים; או הטעם הוא משום הפיסקה דלקמן. **וְרָבוּ שֶׁל אֶחָד כְּמוֹהוּ** – שאם שחט רוב הסימן הרי זה כאילו שחט כל הסימן. ברם, לכתחילה צריך שיחכוין לשחוט את הסימן כולו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שִׁישְׁחַט אֶת הַזְּרִידִין** – היינו גידו הצואר שהם מלאים דם. בגמרא מבואר, שרבי יהודה לא נתכוון אלא לעוף, שצריך לחתוך את הזורידין בשעת שחיטתו, כדי להוציא את דמו, הואיל ודרכם של בני אדם לצלותו כאחד. וזה שאמר "עד שישחוט", לאו דדוקא הוא, אלא די להם בנקיבה בלבד, מטעם שבארנו לעיל. **חֲצִי אֶחָד בְּעוֹף, וְאֶחָד וְחֲצִי בְּבִהֵמָה** – שחט חציו של סימן אחד בעוף, או סימן אחד כולו ועוד חציו של הסימן השני בבהמה, **שְׁחִיטתוֹ פְּסוּלָה** – והוא הדין לשוחט חציו של כל אחד משני הסימנים בעוף, ששחיטתו פסולה (ותוספות). **רַב אֶחָד בְּעוֹף וְרַב שְׁנַיִם בְּבִהֵמָה** – אבל השוחט רובו של סימן אחד בעוף או רובו של כל אחד משני הסימנים בבהמה, **שְׁחִיטתוֹ בְּשֶׁרָה** – כמו ששנינו לעיל: "ורבו של אחד כמוהו". בגמרא מבואר, שמשנתנו חזרת על אותה הלכה פעמיים, להשמיענו שבין בשחיטת חולין ובין בשחיטת קדשים, כשרה השחיטה ברוב אחד בעוף וברוב שניים בבהמה.

באור משנה ב

הַשׁוֹחֵט שְׁנֵי רִאשִׁין כְּאַחַד – בכת אחת, שְׁחִיטתוֹ בְּשֶׁרָה –

אמורים? בִּמְזֵן שְׁהוּלִיד וְלֹא הִבִּיא, אוּ הִבִּיא וְלֹא הוּלִיד, אֲבָל אִם הוּלִיד וְהִבִּיא, אֲפֹלוּ כָּל שְׁהוּא, אֲפֹלוּ בְּאֻמֶּל – בְּשֶׁרָה. נִפְלָה סָכִין וְשִׁחְטָה, אָף עַל פִּי שִׁשְׁחָטָה בְּדִרְבָּה – פְּסוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יב, כא): "וְהִבַּחְתָּ... וְאָכַלְתָּ", מִה שֶׁאַתָּה זֹכֶכָה, אֶתָּה אוֹכֵל. נִפְלָה הַסָּכִין וְהַגְּבִיחָה, נִפְלוּ כְּלָיו וְהַגְּבִיחָה, הִשְׁחִיו אֶת הַסָּכִין, וְעַף, וְכָא חֲבֵרוֹ וְשִׁחְטָה, אִם שָׁהָה בְּדִי שְׁחִיטָה – פְּסוּלָה; רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אִם שָׁהָה בְּדִי בְּקוֹר.

ד שִׁחְטָה אֶת הַשֵּׁשֶׁת וּפְסָק אֶת הַגְּרִגֶּרֶת, אוּ שִׁחְטָה אֶת הַשֵּׁשֶׁת, אוּ שִׁשְׁחָט אֶחָד מֵהֶן וְהִמְתִּין לָהּ עַד שְׁמִתָּהּ, אוּ שֶׁהִחֲלִיד אֶת הַסָּכִין תַּחַת הַשְּׁנִי וּפְסָקוֹ – רַבִּי יִשְׁבֵּב אוֹמֵר: נִבְלָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: טְרֵפָה. כָּלֵל אָמַר רַבִּי יִשְׁבֵּב מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כָּל שֶׁנִּפְסְלָה בְּשִׁחְטָתָהּ – נִבְלָה; כָּל שֶׁשִּׁחְטָתָהּ כְּרָאוּי, וְדָבָר אַחֵר גָּרַם לָהּ לִפְסֹל – טְרֵפָה. וְהוּדָה לֹא רַבִּי עֲקִיבָא.

ה הַשְּׁחִיטָה בְּהִמָּה חַיָּה וְעוֹף וְלֹא יֵצֵא מִהֶן דָּם – בְּשָׂרִים, וְנִאֲכָלִים בְּיָדִים מְסֻבּוֹת, לְפִי שְׁלֹא הִכְשִׁירוּ בָּדָם. רַבִּי פִּירוּשׁ בִּרְטִנּוּרָא

דרסה: אִם יֵשׁ בְּסָכִין מְלֹא צוּאָר אֶחָד. חוץ לִשְׁנֵי הַצּוּאָרִים, דִּהְיוּ שִׁיעוּר שְׁלֹשָׁה צוּאָרִים: אִיזְמֵל. תַּעַר דֶּק קָמֵן מֵאֵד. וְלֹא גִזְרִין אִיזְמֵל שֶׁאֵין לוֹ קֶרֶנִּים אֲבָּו אִיזְמֵל שִׁישׁ לוֹ קֶרֶנִּים. ואִיזְמֵל שִׁישׁ לוֹ קֶרֶנִּים הוּא שְׂרָגִלִּים לַעֲשׂוֹת כְּמִין קֶרֶנִּים לְאִיזְמֵל לָנוּ עַל גְּבִיו נוֹטִים לְצַד רִאשׁוֹ. וּמוֹתָר שְׁהוּא קָמֵן מֵאֵד הוּא נִשְׁמָט מִן הַצּוּאָר, וְכִשְׁהוּא מוֹלִיד וּמִבִּיא יֵשׁ לְחוּשׁ שֶׁמֵּא יַחֲלִידוּ הַסִּמְנִים אוֹתָן הַקֶּרֶנִּים: נִפְלָה סָכִין וְשִׁחְטָה. מַעֲמָא דְנִפְלָה, הִיא הַפִּילָה הוּא, כִּשְׂרָה. וְאֵע"ג דְּלֹא אִיכּוּן לִשְׁחוּט, דְּלֹא בַעֲיֵן כּוּנָה בְּשִׁחְטָה, מִדְּרִיצְמִיר קָרָא לְמִימֵר גְּבִי קֶרֶשִׁים לְרִצּוֹנָכֶם תּוֹכְחוֹ, לְדַעְתְּכֶם וְזִכְחוֹ כְּלוּמֵר מִדַּעַת וְכוּנָה, שִׁמְעַ מִינָה דְּבַחּוּלִין לֹא בַעֲיֵן כּוּנָה: נִפְלָה סָכִין וְהַגְּבִיחָה. וְשִׁחְטָה בְּהַגְּבִיחָה זֹו: כְּלָיו. בְּגִידִי: אוּ שֶׁהִשְׁחִיו אֶת הַסָּכִין. קוֹדֵם שְׁחִיטָה: וְעַף. נַעֲשֶׂה עוֹף וְיֵגַע מִחַמַּת הַשְּׁחִיטָה, וְכִשְׁהִתְחַלֵּל לִשְׁחוּט לֹא הִיה בּוֹ כַּח וּפְסָק שְׁחִיטָתוֹ, וְכֹא חֲבִירוֹ וְשִׁחְטָה: כְּדִי שִׁשְׁחִיטָה אַחֲרָת. כְּדִי שִׁשְׁחִיטָה רֹוב שְׁנִים בְּבִרְמָה אַחֲרָת כְּמוֹתָה כִּשְׁהִיא רְבֻצָה גִּסָּה לְגִסָּה, וְדָקָה לְדָקָה, וְעוֹף לְעוֹף. וְרַמְבַּ"ם פּוֹסֵק כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר כְּדִי שְׁחִיטָה בְּהִמָּה דָּקָה לְעוֹף, וְכַעֲנִי נִמִּי כְּדִי שִׁגְבִּיחָה וְיִרְבִּיצָה. וְלֹא נִהְיוּ כֵן: כְּדִי בְּקוֹר. כִּשְׁעִיּוֹר שֶׁמִּתְבַּח בּוֹדֵק וּמִכְבֵּר אֶת סָכִינוֹ. ואֵין הִלְכָה כִּי שְׁמַעוֹן:

ד וּפְסָק אֶת הַגְּרִגֶּרֶת. חִינּוּ עִיקוֹר. וּבְבִרְמָה אֵין: תַּחַת הַשְּׁנִי. תַּחַת הַסִּמֵּן הַשְּׁנִי. שְׁהִיא תּוֹכֵחַ הַסָּכִין בִּין הַסִּמֵּן לְצוּאָר: הַחֲלִיד. כִּסָּה. וְלִשְׁוֹן חֲלִידָה, כְּהוּלָה דִּהְרָה בַּעֲקָרִי הַבָּתִּים דְּמַכְסִּיא: וּפְסָקוֹ. מִלְּמָטָה לְמַעְלָה: נִבְלָה. וּמִטְמָאָה בְּמִשְׁא: טְרֵפָה. ואֵינָה מְטַמְּאָה: וְדָבָר אַחֵר גָּרַם לָהּ לִפְסֹל. כְּגוֹן אֶחָד מִן הַטְּרִיפוֹת הַשְּׁנוּיִת בְּפָרָק וְאֵל מְרִיפוֹת:

ה כִּידִים מְטַמְּאָת. כְּלוּמֵר בְּלֹא נִגְלִית דִּים. דְּגִירוֹ עַל הַיָּדִים לְהוֹיֵת שְׁנוֹת לְטוּמָאָה. וּבַחֲלוּץ שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טַהֲרָת הַקּוֹדֶשׁ מִיִּיד, דְּשִׁנִּי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בָּהֶן. דְּאִילוּ בַּחֲלוּץ גִּירָא, אֲפִילוּ הִיוּ מוֹכְשֵׁרִין בָּדָם אֵין שְׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בַּחֲלוּץ: לְפִי שְׁלֹא הוֹכְשִׁירוּ בָּדָם. שֶׁאֵין אוֹכֵל מִקְבֵּל טוּמָאָה עַד שִׁיבֹאוּ עֲלָיו מִים אוּ

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

שִׁחְטָה אֶת הַשֵּׁשֶׁת – בְּבַהֲמָה, וּפְסָק אֶת הַגְּרִגֶּרֶת – שְׁלֹא בְּשִׁחְטָהּ, אוּ שִׁחְטָה אֶת הַגְּרִגֶּרֶת וּפְסָק אֶת הַשֵּׁשֶׁת – יֵשׁ מִפְּרָשִׁים, שֶׁפְּסִיקָתָהּ הַגְּרִגֶּרֶת אוּ הַשֵּׁשֶׁת חִינּוּ "עִיקוֹר" (רש"י: בִּרְטִנּוּרָא), אוּ שִׁשְׁחָט אֶחָד מֵהֶן – אֶחָד הַסִּמְנִים, וְהִמְתִּין לָהּ עַד שְׁמִתָּהּ – הַבַּהֲמָה, אוּ שֶׁהִחֲלִיד אֶת הַסָּכִין תַּחַת הַשְּׁנִי – שְׁלֹא אַחֲרֵי שִׁחְטָה סִמֵּן אֶחָד נִעַץ אֶת הַסָּכִין תַּחַת הַסִּמֵּן הַשְּׁנִי, בִּינוּ לְבִין מִפְּרָקָה, בְּאוֹפֵן שֶׁהַסָּכִין לֹא הִיתָה נְרִאִית, וּפְסָקוֹ – וְחֲתַךְ אֶת הַסִּמֵּן מִלְּמָטָה לְמַעְלָה, וְהָיָה זֹו "חֲלִידָה", רַבִּי יִשְׁבֵּב אוֹמֵר: נִבְלָה – הַבַּהֲמָה נִבְלָה, וּמִטְמָאָה בְּמִשְׁא. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: טְרֵפָה – הַבַּהֲמָה, ואֵינָה מְטַמְּאָה. כָּלֵל אָמַר רַבִּי יִשְׁבֵּב מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כָּל שֶׁנִּפְסְלָה בְּשִׁחְטָתָהּ – עַל יְדֵי שְׁחִיטָה אוּ דְרִסָּה וְכִדּוּמָה, נִבְלָה – הַבַּהֲמָה נִבְלָה, שְׁכָל שְׁלֹא נִשְׁחָטָה כְּרָאוּי, הָיָה הִיא כְּמִתָּה מֵאִלִּיָּה; כָּל שֶׁשִּׁחְטָתָהּ כְּרָאוּי, וְדָבָר אַחֵר גָּרַם לָהּ לִפְסֹל – כְּגוֹן שֶׁנִּמְצָא נֶקֶב בְּרִיאָה וְכִיּוּצָא בּוֹה, טְרֵפָה – הַבַּהֲמָה, ואֵינָה מְטַמְּאָה. וְהוּדָה לֹא רַבִּי עֲקִיבָא – לְרַבִּי יִשְׁבֵּב.

יו"ט ש"י

באור משנה ה

לְהַבִּיט מִשְׁתַּנּוּ נִקְרִים דְּבָרִים אַחֲרִים בַּעֲיֵן "הַכֶּשֶׁר לְטוּמָאָה". כְּתוּב בְּתוֹרָה (ויקרא יא, לד): "מִכֹּל הָאוֹכֵל אֲשֶׁר יֹאכֵל אֲשֶׁר יִבּוֹא עָלָיו מִיֵּם יִטְמָא" – מִכָּאן לְמַדּוּ כְּמִכְּסִים, שְׁכָל אוֹכֵל הָרָאוּי לְמֵאכֵל אִם אֵינוֹ מִקְבֵּל טוּמָאָה אֲלֵא אִם כֵּן בָּאוּ עָלָיו מִיֵּם פַּעַם אַחַת, וְזוֹה הַנִּקְרָא "הַכֶּשֶׁר לְטוּמָאָה", שֶׁהֵמָּה מְכַשְׂרִים אֶת הָאוֹכֵלִים לִקְבֵּל טוּמָאָה. וְלֹא מִיֵּם בְּלִבְדּוֹ, אֲלֵא שְׁבַע מִשְׁקִים הֵם הַמְכַשְׂרִים אֶת הָאוֹכֵלִים לִקְבֵּל טוּמָאָה, וְהֵם: מִיֵּם, יֵין, שֶׁמֶן, חֶלֶב, דְּבֶשֶׁת, דֶּם, טֵל. מִמִּשְׁתַּנּוּ אֵנוּ לְמִדִּים, שֶׁהֵרֵם הַיּוֹצֵא בְּשַׁעַת שְׁחִיטָה הַבַּהֲמָה מְכַשֵּׁר אֶת כָּל הַבֶּשֶׂר שֶׁלָּה לִקְבֵּל טוּמָאָה, אֲלֵא שֶׁהָיָה דִּנָּה בְּבַהֲמָה שֶׁנִּשְׁחָטָה וְלֹא יֵצֵא מִמֶּנָּה דָּם.

הַשְּׁחִיטָה בְּהִמָּה חַיָּה וְעוֹף וְלֹא יֵצֵא מִהֶן דָּם, בְּשָׂרִים – שְׁחִיטָתָם כִּשְׂרָה וּמוֹתֵרִים הֵם בְּאִכְלִיָּה, ואֵין אוֹמְרִים שְׁמָא מֵתִים הִיוּ (רַמְבַּ"ם). וְיֵשׁ מוֹסִיפִים, שֶׁמִּשְׁתַּנּוּ בָּאָה גַּם לְהַשְׁמִיעַ, שֶׁאֵף עַל פִּי שְׁלֹא יֵצֵא מֵהֶם דָּם, אֵין הַבֶּשֶׂר אֲסוּר מִשּׁוּם דָּם, שְׁדָם אֲבָרִים שְׁלֹא פִּירֵשׁ

שֶׁבַחֲלָה אֶחָת בְּלִבְדּוֹ אוּ בְּהַבָּאָה אֶחָת שֶׁל הַסָּכִין שִׁחְטָה אֶת הַסִּמְנִים; אֲבָל אִם הוּלִיד וְהִבִּיא – שֶׁהַעֲבִיר אֶת הַסָּכִין הַלּוֹךְ וְשׁוֹב, אֲפֹלוּ כָּל שְׁהוּא – בְּסָכִין שֶׁאֲרָכָה כָּל שְׁהוּא, אֲפֹלוּ בְּאֻמֶּל – סָכִין דָּקָה וְקִטְנָה, בְּשֶׁרָה – שְׁחִיטָתוֹ כִּשְׂרָה. נִפְלָה סָכִין – מֵאִלִּיָּה, שְׁלֹא מִכּוּחַ אִדָּם, וְשִׁחְטָה – אֶת הַסִּמְנִים, אָף עַל פִּי שִׁשְׁחָטָה בְּדִרְבָּה – דֶּרֶךְ הוֹלְכָה שְׁלֹא בְּדִרְסָה, פְּסוּלָה – הַשְׁחִיטָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִבַּחְתָּ... וְאָכַלְתָּ", מִה שֶׁאַתָּה זֹכֶכָה, אֶתָּה אוֹכֵל – דִּהְיוּ שִׁשְׁחָטָה שְׁחִיטָה צִיּוֹכָה לְבוֹא מִכּוּחַ אִדָּם. בָּרֵם, אִם אִדָּם הִפִּיל אֶת הַסָּכִין, אָף עַל פִּי שְׁלֹא נִתְכוּן לִשְׁחִיטָה כָּלֵל, וְהִלְכָה וְשִׁחְטָה כְּדִרְכָּה, הַשְׁחִיטָה כִּשְׂרָה בְּבַהֲמָת חוּלִין, שֶׁאֵין צִרִיךְ כּוּנָה בְּשִׁחְטָת חוּלִין. נִפְלָה הַסָּכִין – מִיִּידֵי הַשְּׁחִיטָה בְּשַׁעַת הַשְּׁחִיטָה, וְהַגְּבִיחָה – וְהַשְׁלִים אֶת הַשְּׁחִיטָה, נִפְלוּ כְּלָיו – אוּ שֶׁנִּפְלוּ בְּגִידִי, וְהַגְּבִיחָה – שֶׁהַפְּסִיק אֶת הַשְּׁחִיטָה עַד שֶׁהַגְּבִיחָה אֶת בְּגִידִי, וְחִזּוֹר וְגִמֵּר אֶת שְׁחִיטָתוֹ, הִשְׁחִיטָה אֶת הַסָּכִין – אוּ שֶׁהִשְׁחִיט אֶת הַסָּכִין בְּאֻמֶּל בְּשִׁחְטָה, וְעַף – אוּ שֶׁנַּעֲשֶׂה עוֹף בְּאֻמֶּל בְּשִׁחְטָה, (וְהָיָה הַמֵּאִידִי: "מִלְּמָטָה לְטוּמָאָה"); וְיֵשׁ מִפְּרָשִׁים: הַשְּׁחִיטָה אֶת הַסָּכִין וְעַף – שֶׁהִשְׁחִיט אֶת הַסָּכִין קוֹדֵם הַשְּׁחִיטָה וְנִתְעַיֵּיף, וְכִשְׁהִתְחַלֵּל לִשְׁחוּט לֹא הִיה בּוֹ כּוּחַ לְהַמְשִׁיךְ (רש"י: בִּרְטִנּוּרָא), וְכֹא חֲבֵרוֹ וְשִׁחְטָה – וְגִמֵּר אֶת שְׁחִיטָתוֹ; וְהוּא הָדִין אִם חִזּוֹר הוּא עֲצֻמוֹ וְשִׁחְטָה, אֲלֵא שֶׁמִּשְׁתַּנּוּ נִקְטָה דְּרָכּוֹ שֶׁל דְּבָר, שֶׁכִּשְׁהוּא מִתְעַיֵּיף בָּא חֲבֵרוֹ וְשִׁחְטָה ("כִּסְפָּה מִשְׁחָה"), אִם שָׁהָה בְּדִי שְׁחִיטָה – אִם בְּהַגְּבִיחָה הַסָּכִין, אוּ בְּהַגְּבִיחָה כְּלָיו, אוּ בְּהַשְׁחִיטָה הַסָּכִין, אוּ בְּעִיפּוֹתוֹ, שֶׁהָיָה כִּשְׁעִיּוֹר שְׁחִיטָה בְּהִמָּה אַחֲרָת כְּמוֹתָה, פְּסוּלָה – שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, שְׁוָוִיה "שְׁחִיטָה" הַפּוֹסֶלֶת בְּשִׁחְטָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אִם שָׁהָה בְּדִי בְּקוֹר – כִּשְׁעִיּוֹר הוֹמֵן שִׁבְקָה הַשְּׁחִיטָה וְיִבְדּוֹק אֶת סָכִינוֹ, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. וְהַרְמַבַּ"ם מִפְּרָשׁ: כְּדִי בִּיּוֹק – כְּדִי שִׁיעוֹר בְּדִיקָתָה הַשְּׁחִיטָה אִם הִיתָה כְּרָאוּי. ואֵין הִלְכָה כְּדִי שְׁמַעוֹן.

וְלִמָּה שְׁחִיטָה פּוֹסֶלֶת בְּשִׁחְטָה? בְּסִפֵּר "כֹּל בּוֹ" מְבֹאֵר הַטַּעַם בִּשְׁמֵר ה"ר פֶּרֶץ, שֶׁהוּא אֵלֶּי וְשֶׁהָיָה בְּאֻמֶּל שְׁחִיטָה קוֹדֵם גִּמֵּר הַכֶּשֶׁר שְׁחִיטָה, לְפִיכָךְ כִּשְׁחִיטָה וְשִׁחְטָה, נִבְלָה הוּא שְׁחִיטָה ("מִלְּמָטָה לְטוּמָאָה"); עֵינִי שָׁם, שְׁמִבִּיא עוֹד טַעַם.

שְׁמֵעוֹן אוֹמֵר: הַכֶּשֶׁר בְּשָׁחִיטָה.

וְהַשּׁוֹחֵט אֶת הַמִּסְכָּנָה – רִבֵּן שְׁמֵעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עַד שֶׁתִּפְרָסם בִּיד וּבִרְגֵל, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: דִּיּה אִם זִנְקָה. אִמֵּר רַבִּי שְׁמֵעוֹן: אֵף הַשּׁוֹחֵט בְּלִילָה, וְלִמְחֹר הַשָּׁפִים וּמִצָּא פְתָלִים מְלֵאִים דָּם – בְּשֶׁרָה, שְׁזִנְקָה; וּבְמִדַּת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁתִּפְרָסם אוֹ בִּיד, אוֹ בִּרְגֵל, אוֹ עַד שֶׁתִּכְשַׁפֵּשׁ בְּזָנְבָה. אֶחָד בְּהֵמָה דָּקָה, וְאֶחָד בְּהֵמָה גְּסָה. בְּהֵמָה דָּקָה שֶׁפִּשְׁטָה יָדָהּ וְלֹא הִחְזִירָה – פְּסוּלָה, שְׁאִינָה אֶלָּא הוֹצֵאת נֶפֶשׁ בְּלִבָּהּ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהִיתָ בְּחֻקַּת מִסְכָּנָה; אֲבָל אִם הִיתָ בְּחֻקַּת בְּרִיאָה, אֶפְלוּ אֵין בָּהּ אֶחָד מִכָּל הַסִּימָנִים הֵלָלוּ – בְּשֶׁרָה.

ז הַשּׁוֹחֵט לְנֶכְרִי – שְׁחִיטָתוֹ בְּשֶׁרָה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל. אִמֵּר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אֶפְלוּ שְׁחִיטָה שְׂאִיכָל הַנֶּכְרִי מִחֲצֵר כְּבֵד שָׁלָה – פְּסוּלָה, שֶׁסֶתֶם מִחֲשֶׁבֶת נֶכְרִי לְעִבּוּדָה זָרָה. אִמֵּר רַבִּי יוֹסִי: קָל וְחֹמֶר הַדְּבָרִים! וּמָה בְּמָקוֹם

פירוש ברטנורא

אחד משבעה משקין, שהם מים יין שמן חלב ודבש דם טל: הוכשרו בשחיטה. מנו דשראי שחיטה לחד בשר מירי אבר מן החי, משויא ליה גמי אוכלא לנבי טומאה. ואין הלכה כר' שמעון:

ו הַשּׁוֹחֵט אֶת הַמִּסְכָּנָה. כל שמעמידים אותה ואינה עומדת מחמת חוליה, היא מסוכנת. ואפילו יש לה כח בשיניה לאכול קורות ובקעיות של עץ: עד שתפרנסם. ראי לא פרסכה חיישין שמא נטלה נשמתה קודם גמר שחיטה: אם זינקה. בדרך שהבהמות נופחות בגורגם והדם מקלח ומונע בכח: השוחט בלילה. בהמה מסוכנת שצריכה פרכוס, ולא ידע אם פרסכה, ולמחר השכים ומוצא כותלי בית שחיטת הצואר מלאים דם, כשרה, מפני שזינקה. וכשיטת ר' אליעזר דמבשר לה ביונק, אמרה רבי שמעון. ואין הלכה כר' אליעזר: אחד בהמה דקה ואחד בהמה גסה. צריכה פרכוס אם היא מסוכנת: שפשטה ידה. בגמר שחיטה: ולא החזירה פסולה. אם היתה מסוכנת. לפי שאין זה פרכוס אלא כן דרכה בשעת צאת נפשה. אבל גסה לא אורחה בהכי, ובין שפשטה ולא כפפה בין שכפפה ולא כשרה:

ז ורבי אליעזר פוסל. אם בהמת נכרי היא. אע"ג דשראל קשיתי לה מהניא בה מחשבת נכרי, דסתם מחשבתו לעבודה זרה: חצר כבד. יותרת הכבד: אסר רבי יוסי קל וחומר. דלא מהניא מחשבת בעלים, הואיל וישראל שחית לה: ומה במקום שמחשבה פוסלת. דהיינו במקדשים כדכתיב (ויקרא ו')

משניות מבוארות – קהתי

אִמֵּר רַבִּי שְׁמֵעוֹן: אֵף הַשּׁוֹחֵט בְּלִילָה – את המסוכנת, ולא ראה אם פרסכה, ולמחר השכים ומצא פתלים מלאים דם – בגמרא מבואר, שמצא כותלי בית שחיטת הצואר מלוכלכים בדם, בְּשֶׁרָה – הבהמה, שְׁזִנְקָה – שהדם על כותלי בית השחיטה מעיד שזינקה, שאם אין זינוק אין דם בסביבות בית השחיטה, וּבְמִדַּת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר – וכשיטת רבי אליעזר, הסובר שאם זינקה כשרה, אמר רבי שמעון את הלכתו. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁתִּפְרָסם אוֹ בִּיד, אוֹ בִּרְגֵל – לא כר"ש בן גמליאל הסובר: "עד שתפרנס ביד וברגל", אלא אם פרסכה או ביד או ברגל, כשרה היא, או עַד שֶׁתִּכְשַׁפֵּשׁ בְּזָנְבָה – שתנענעו לכאן ולכאן. אֶחָד בְּהֵמָה דָּקָה, וְאֶחָד בְּהֵמָה גְּסָה – בין בהמה דקה, כגון כבשה, ובין בהמה גסה, כגון פרה, אם היתה מסוכנת ושחטה, אינה כשרה אלא אם כן פרסכה ביד או ברגל, או שכשכשה בזנבה. בְּהֵמָה דָּקָה – מסוכנת, שֶׁפִּשְׁטָה יָדָהּ – שנשחטה ופשטה ידה בגמר השחיטה, וְלֹא הִחְזִירָה – ולא חזרה וכפפה אותה לצד גופה, פְּסוּלָה – הבהמה, שְׁאִינָה אֶלָּא הוֹצֵאת נֶפֶשׁ בְּלִבָּהּ – ואין זה פרכוס. ברם, בבהמה גסה הרי זה פרכוס, ובין שפשטה ידה ולא כפפה, בין שכפפה ולא פשטה, כשרה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים – שאינה כשרה עד שתפרנס בגמר שחיטה? שֶׁהִיתָ בְּחֻקַּת מִסְכָּנָה – כמבואר לעיל, אֲבָל אִם הִיתָ בְּחֻקַּת בְּרִיאָה, אֶפְלוּ אֵין בָּהּ אֶחָד מִכָּל הַסִּימָנִים הֵלָלוּ – של פרכוס, בְּשֶׁרָה – שחיטתה מכשירה אותה לאכילה.

ש ב ת ק ו ד ט

באור משנה ז

הַשּׁוֹחֵט לְנֶכְרִי – בהמתו של נכרי בשביל הנכרי, אף על פי ששמענו שחשב הנכרי על השחיטה לשם עבודה זרה, שְׁחִיטָתוֹ בְּשֶׁרָה – שאין הולכים אלא אחר מחשבתו של השוחט, ולא אחר מחשבתו של בעל הבהמה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל – את השחיטה, ואפילו כשלא שמענו שחשב עליה הנכרי לשם עבודה זרה, שסתם מחשבת נכרי לשם עבודה זרה היא, כמבואר להלן, ואסורה הבהמה בהנאה כתקרובת עבודה זרה. יש מפרשים, שלדעת תנא קמא אפילו לכתחילה מותר

מותר ("תפארת ישראל": ועיין תוספות רבי עקיבא איגר). וְנִגְלָלִים בְּיָדֵיהֶם מִסְּאָבוֹת – כלומר בלי נטילת ידים, שכן חכמים גזרו על הידים להיות שניות לטומאה, והבא לנגוע בטהרות צריך ליטול את ידיו; ומבואר בגמרא, שבמשנתנו מדובר בחולין שנעשו על טהרת הקודש, דהיינו שזהירים היו לאכלם בטהרה כבשר קדשים, ואף על פי כן מותר לאכלם בלי נטילת ידים, לְפִי שְׁלֹא הַכֶּשֶׁר בְּדָם – שהואיל ולא יצא מהם דם בשחיטתם, לא הוכשרו לקבל טומאה, ולפיכך אין הידים מטמאות אותם. ואף שקודם אכילה צריך להדיח את הבשר במים למליחה, והרי יוכשר על ידי כך לקבל טומאה, מבואר בתוספות, שמדובר כאן באוכל את הבשר צלוי, שאינו צריך הדחה, או שמדובר בבשר שהודח ונתבשל במי פירות, ומי פירות אינם מכשירים לקבל טומאה, ברם, אם יצא דם שחיטה, אסור לאכול את הבשר בידיים מסואבות; ואמנם אין שני לטומאה עושה שליש בחולין אבל בחולין שנעשו על טהרת הקודש, שבאלו מדובר כאן, כפי שהזכרנו לעיל, סובר התנא של משנתנו, ששני לטומאה עושה בהם שליש (ויש חולקים על כך וסוברים, שאפילו בחולין שנעשו על טהרת הקודש אין שני עושה שליש, ומכאן באים בגמרא לבאר משנתנו בדרכים אחרות: עיין שם). רַבִּי שְׁמֵעוֹן אוֹמֵר: הַכֶּשֶׁר בְּשָׁחִיטָה – אף כשלא יצא מהם דם, הוכשרו בשחיטה לקבל טומאה, שהואיל והשחיטה מכשירה את הבשר להחירו באכילה, מכשירה אותו אף לקבל טומאה. ואין הלכה כרבי שמעון.

באור משנה ו

הַשּׁוֹחֵט אֶת הַמִּסְכָּנָה – בהמה שהיא חולה ונוטה למות; בגמרא מבואר: "כל שמעמידים אותה (בהכאת מקל או בגערה) ואינה עומדת", הרי זו מסוכנת, ואפילו היא אוכלת כבריאה, רִבֵּן שְׁמֵעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עַד שֶׁתִּפְרָסם בִּיד וּבִרְגֵל – אין שחיטתה מכשירה אותה לאכילה אלא אם כן פרסכה לאחר השחיטה ביד (ברגל קדמית) וברגל, שאם לא עשתה כן, חוששים שמא מתה לפני גמר השחיטה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: דִּיּה אִם זִנְקָה – אם נפחה בגורגנה, והדם קילח וזינק מבית השחיטה בכוח, הרי זה סימן שלא מתה קודם השחיטה.

שְׁחַמְשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בְּמִקְדָּשֶׁיךָ, אֵין הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶלָּא אַחֵר הָעוֹבֵד, מְקוֹם שְׁאִין מִחֻשְׁבָּה פּוֹסֶלֶת בְּחֻלִּין, אֵינוּ דִין שְׁלֵא יִהְיֶה הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶלָּא אַחֵר הַשּׁוֹחֵט?

ח הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם הָרִים, לְשֵׁם גִּבְעוֹת, לְשֵׁם יָמִים, לְשֵׁם נְהִירוֹת, לְשֵׁם מִדְּבָרוֹת – שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. שְׁנִים אוֹחִזִים בְּפִסְיִן וְשׁוֹחֲטִין, אֶחָד לְשֵׁם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, וְאֶחָד לְשֵׁם דְּבַר בָּשָׂר – שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה.

פירוש ברטנורא

המקריב אותו לא יחשב, קרי ביה לא יחשוב, כלומר שלא יחשוב לאכלה חוץ לזמנו כי פגול יהיה: **אין הכל הולך אלא אחר העובד.** דכתיב המקריב לא יחשב. אבל בעלים לא פסלי במחשבתו כי מקריב לה כהן: **מקום שאין מחשבת פוסלת.** בנמרא מפרש למתניתין דהכי קאמר, ומה במקום שהמחשבה פוסלת במקרישים בארבע עבודות, אין הכל הולך אלא אחר העובד. מקום שאין מחשבה פוסלת בחולין אלא בשתי עבודות, אינו דין שלא יהא הכל הולך אלא אחר השוחט. והכי פירושה, במקום שהמחשבה פוסלת במקרישים בארבע עבודות שחיטה וקבלת הדם וזריקה והולכה, באיזו מאלו שחשב על מנת לאכול מן הזבח חוץ לזמנו, פגול הוא, ואע"פ שיש בה חומרא זו אין מחשבה הולכת אלא אחר העובד. חולין לענין עבודה זרה שאין מחשבה פוסלת בהן בארבע עבודות אלא בשתיים, בשחיטה ובזריקה, דהני הוא דכתיב, וזבח לאלהים יחרם (שמות כ"ב), כל אסר נסכים מדם (תהלים ט"ו), אבל קבלה והולכה לא כתיב בהן. והקטרה אע"פ דשייכא בעבודה זרה, מיהו לאו עבודה היא לאפסודי בהמה משום הקטר חלבה לעבודה זרה היכא דלא נשחטה ולא נורק דמה לעבודה זרה, דהא אפילו בפנים לא מופסל קרבן אם חשב על אכילת בשר בשעת הקטר חלבים, וכיון שמצנינו קולא במחשבת חוץ, דין הוא שנקל בזה שלא יהא הדבר תלוי אלא בשוחט. והלכה כרבי יוסי:

ח השוחט לשם הרים וכו' שחיטתו פסולה. ותקורבת עבודה זרה לא היא ליאסר בהנאה, משום דכל הני אינן נעשים עבודה זרה, דכתיב (דברים י"ב) אלהיהם על ההרים, ולא ההרים אלהיהם. ומיהו פסולה מלאכול, משום דמביא לשחיטה לשם ע"ז ומחלפא בה. ודוקא שאמר לשם הרים לשם גבעות, אבל אם אמר למלאך הממונה על ההרים ועל הגבעות, הרי זו זבחי מתים ואסורה בהנאה: **לשם דבר בשר.** שחיטה סתם:

משניות מבוארות – קהתי

לנכרי שחיטתו כשרה, כמו שבארנו לעיל.

ב אור משנה ח

משנתנו באה ללמד בענין מחשבה הפוסלת בשחיטת חולין.

הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם הָרִים, לְשֵׁם גִּבְעוֹת, לְשֵׁם יָמִים, לְשֵׁם נְהִירוֹת, לְשֵׁם מִדְּבָרוֹת – שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. – כלומר שאסורה הבהמה באכילה, אבל אינה אסורה בהנאה כתקורבת עבודה זרה, לפי שכל אלו אינם נעשים עבודה זרה, שכתוב (דברים יב, ב): "אֲבָד תֹּאבְדוּן אֶת כָּל הַמִּקְוֹמוֹת אֲשֶׁר עֲבָדוּ שֵׁם הַגּוֹיִים... אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הַהָרִים הָרָמִים..." ודרשו: "אלהיהם על ההרים", ולא ההרים אלהיהם, ומכאן שמחובר אינו נעשה עבודה זרה; ומכל מקום אסורה באכילה, לפי שנראה כשוחט לעבודה זרה. ברם, השוחט לשם מלאך הממונה על ההרים או על הגבעות או על הימים, אסורה הבהמה בהנאה ככל תקורבת עבודה זרה (וש"י; ברסנודא). ויש סוברים שאפילו השוחט לשם הרים או לשם גבעות או לשם ימים וכיוצא בהם, אם נתכוון לעבדם, אסורה הבהמה בהנאה, שאף על פי שאין ההרים נאסרים משום עבודה זרה, כמבואר לעיל, אבל עובדיהם חייבים מיתה, כמו שאמר (גמרא עבודה זרה מז, א): "הַגּוֹיִים הַעֲבוּדִים אֶת הַהָרִים, הֵם (ההרים) מוֹתָרִים וְעוֹבְדֵיהֶם בְּסִיף", ומכל שכן שכל הנעשה לשם אסור בהנאה. מכאן – מפרשים הם את משנתנו כדלקמן: השוחט לשם הרים... – שלא נתכוון לעבדם, אלא שעשה כן לשם רפואה או לשם כשפים ודברי הבאי, שחיטתו פסולה – כלומר שאסורה הבהמה באכילה, מפני שנראה כמתכוון לעבודה זרה, אלא לפי שאין דרך הגויים לעבוד הרים וגבעות ומדברות, לא החמירו לאוסרה בהנאה. ברם, השוחט למלאך, הממונה על ההרים או על הימים, אף על פי שלא נתכוון אלא לשם רפואה וכדומה, הואיל ודרך הגויים לעבוד, דין הבהמה כתקורבת עבודה זרה (מדברי סופרים). ואסורה היא בהנאה (רמב"ם לפי הרי"ף; המאירי). **שְׁנִים אוֹחִזִים בְּפִסְיִן וְשׁוֹחֲטִין – בהמה אחת, אֶחָד – שוחט, לְשֵׁם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ – שנימינו לעיל, דהיינו לשם הרים, לשם גבעות, לשם ימים וכו', וְאֶחָד לְשֵׁם דְּבַר בָּשָׂר – לשם שחיטה כשרה, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה – על דרך שבארנו לעיל. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בשניים שהם שותפים באותה בהמה, אבל אם לשוחט לשם אחד מכל אלו לא היתה שותפות בבהמה, אינה אסורה (יש סוברים שאינה אסורה בהנאה אבל באכילה אסורה. ויש סוברים שאף באכילה אינה אסורה – עיין מגיד משנה להל' שחיטה ב, כא). שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו.**

לשחוט לנכרי (הרי"ף). **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אֶפְלוּ שְׁחָטָה יִשְׂרָאֵל** על מנת **שְׁיֵאכַל הַנִּכְרִי מִחֻצֵּר קֶבֶד שְׁלָה** – מן יותרת הכבוד של הבהמה, כלומר שלא היה לנכרי בבהמה זו אלא חלק קטן, **פְּסוּלָה** – אסורה היא בהנאה, **שְׁשָׁתָם מִחֻשְׁבַּת נִכְרִי לְעִבּוּדָה זָרָה** – ומחשבה זו פוסלת. **אָמַר רַבִּי יוֹסִי: קֵל וְחֶמֶר הַדְּבָרִים!** – יש לדון מקל וחומר, שמחשבת הנכרי (בעל הבהמה) אינה פוסלת, הואיל וישראל הוא השוחט. **וְמָה בְּמִקְוֹם שְׁחַמְשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בְּמִקְדָּשֶׁיךָ** – כלומר ומה במקרישים (בקרבנות) שהמחשבה פוסלת בהם בארבע עבודות, והן: שחיטה, קבלת הדם, הולכת הדם למזבח, וזריקתו על המזבח; בכל אחת מעבודות אלו, אם חשב לאכול מן הזבח חוץ לזמנו, פיגול הוא, ואף על פי כן **אֵין הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶלָּא אַחֵר הָעוֹבֵד** – אחר העושה את העבודה, אבל לא אחר בעל הקרבן, דהיינו שאין מחשבתו של בעל הקרבן פוסלת אלא מחשבתו של העובד בלבד, **מְקוֹם שְׁאִין מִחֻשְׁבָּה פּוֹסֶלֶת בְּחֻלִּין** – כלומר בחולין שאין מחשבת עבודה זרה פוסלת בהם בארבע עבודות אלא בשתי עבודות בלבד: בשחיטה ובזריקת הדם, אבל לא בקבלת הדם ובהולכתו, **אֵינוּ דִין שְׁלֵא יִהְיֶה הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶלָּא אַחֵר הַשּׁוֹחֵט** – כלום אינו קל וחומר, שלא יהא הכל הולך בחולין אלא אחר מחשבת השוחט ולא אחר מחשבת בעל הבהמה? והרי מקל וחומר זה נמצאנו למדים, שאם ישראל שחט לנכרי, כמבואר לעיל, אף על פי שהנכרי חשב על השחיטה לשם עבודה זרה, הואיל והשוחט לא נתכוון לעבודה זרה, שחיטתו כשרה. – בארנו דברי רבי יוסי לפי הגמרא כפירושו של רש"י (וכן מבואר גם בברטנורא וב"תפארת ישורון"). ברם יש מקשים על פירוש זה, שכן מבואר בו, שמחשבת עבודה זרה פוסלת בשחיטה ובזריקת הדם, והרי ההלכה היא שזריקת הדם לשם עבודה זרה אינה פוסלת את בשר הבהמה, מאחר שהבהמה נשחטה בהכשר (עיין **תוספות חולין לט, ב**). לפיכך יש מפרשים את הדברים בדרך אחרת (הרי"ף; **המאור; מגיד משנה**): ומה במקום שהמחשבה פוסלת – מעבודה לעבודה בארבע עבודות, דהיינו מוקדשין – כגון השוחט על מנת לעשות בפסול אחד מארבע העבודות, שהן: קבלה, הולכה, זריקה והקטרה, הרי הזבח פסול, ואף על פי כן אין הכל הולך אלא אחר העובד – כפי שבארנו לעיל, מקום שאין מחשבה פוסלת – מעבודה לעבודה בארבע עבודות, אלא בשתי עבודות בלבד, דהיינו בחולין – שהשוחט את הבהמה על מנת לזרוק דמה או להקטיר חלבה לעבודה זרה, הבהמה פסולה, אבל אם שחטה על מנת לקבל או להוליך את דמה לעבודה זרה, אין הבהמה פסולה, אינו דין שלא יהא הכל הולך אלא אחר השוחט – ולא אחר מחשבת בעל הבהמה? והרי נמצאנו למדים, שהשוחט

רש"י

לא אורח ארעא — להטריח שליח לכך ולקרותו יקרים, דאם כן מה הנחת למרובין? **אין אבלים מן המנין** — שהרי הוא אומר ברכה למנחמים בפני עצמן: אחינו, בעל הגמול ישלם לכם גמולכם הטוב, ברוך אתה ה' משלם הגמול. ולאבלים בפני עצמן: אחינו בעל נחמות ינחם אתכם, ברוך אתה ה' מנחם אבלים. ואינו כוללן יחד. **עשרה כהנים כתובים** — בפרשת הקדשות, שלשה בערכין ושלשה בבמה וארבעה בקרקעות, וכיון דמשלמי בהו עשרה — בעינן עשרה גברי. **חד לגופיה** — דכהן בעינן. **ואימא חמשה כהנים וחמשה ישראלים** — כיון דטעמא משום מיעוט אחר מיעוט הוא, השלישי אינו מיעוט אחר מיעוט. וכיון דדרשת ליה שני מיעוט אחר מיעוט — איתרבי לישראל, כי הדר אתא כהן שלישי אשמועינן דליהוי כהן ולא ישראל, וכן חמישי וכן שביעי וכן תשיעי. **עבד איתקש לקרקעות** — שנאמר "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה לעולם בהם תעבודו".

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כג ע"א: שנינו במשנה: **ואין עושין מעמד ומושב בפחות מעשרה**. מבאר הגמרא: **בין דבְּעֵי לְמִימַר** - מאחר שצריך השליח ציבור לומר **עָמְדוּ יְקָרִים עָמְדוּ, שָׁבוּ יְקָרִים שָׁבוּ, בָּצִיר מַעֲשֶׂה לָאוּ אֹרַח אֶרֶץ** - בפחות מעשרה אנשים אין זה דרך ארץ להטריח את השליח.

שנינו במשנה: **ואין אומרים ברכת אבלים וברכת חתנים (וכו')** בפחות מעשרה. מבאר הגמרא: **מאי ברכת אבלים, ברכת רחקה** - ברכות שהיו אומרים ברחוב העיר. **דאמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן, ברכת אבלים** אומרים אותה **בְּעֶשְׂרָה** אנשים, **ואין אבלים מן המנין**, אלא צריך עשרה זולתם, ואף **ברכת חתנים** אין מברכים אלא **בְּעֶשְׂרָה** אנשים, **וחתנים מן המנין** - מצטרפים למנין העשרה. וברכות אלו חכמים תיקנו אותם, ולא תיקנום בפחות מעשרה.

שנינו במשנה: **ואין מזמנין על המזון בשם בפחות מעשרה (וכו')**. מבאר הגמרא: **בין דבְּעֵי לְמִימַר** - מאחר שהוא צריך לומר **נִבְרָךְ לְאַלְהֵינוּ, בָּצִיר מַעֲשֶׂה לָאוּ אֹרַח אֶרֶץ** - אין זה דרך ארץ להזכיר שם שמים בפחות מעשרה אנשים.

שנינו במשנה: **וחקרקעות תשעה וכהן ואדם פיוצא כהן (וכו')**. שואלת הגמרא: **מָנָא הֵנִי מִילֵי** - מהיכן למדנו דברים אלו, שבהערכת קרקעות של הקדש צריך עשרה אנשים, ושיהיה אחד מהם כהן. משיבה הגמרא: **אמר שמואל, עשרה כהנים כתובים** - עשרה פעמים כתוב 'כהן' **בְּפָרְשָׁה** העוסקת בפדיון הקדש, ולומדים מזה שצריכים עשרה אנשים בפדיון הקדש. אולם רק אחד מהם צריך להיות כהן, משום **שְׁחָד לְגוּפִיה** - הכהן הראשון שנכתב בפרשה אכן מלמדנו שצריך דווקא כהן וממעט ישראל, **(וְחָד לְמַעוּטִי)**, **ואיך** - ושאר הפעמים שכתוב כהן, **הֵנִי מִיעוּט אַחֵר מִיעוּט**, שהרי הכהן הראשון כבר מיעט ישראל, והכהן השני שוב ממעט ישראל, **להכלל הוא שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות**, ואם כן כל המיעוטים הללו מרבים שאף ישראל כשר, נמצא שיש רק מיעוט אחד, ולמדנו שהערכת קרקע הקדש נעשית על ידי **תשעה ישראלים וחד כהן**.

מקשה הגמרא: **ואימא** - תאמר שצריך **חמשה כהנים וחמשה ישראלים**, שכן ישנם רק חמשה מיעוטים שקדם להם מיעוט, שהרי לאחר שה'כהן' השני ריבה אף ישראל, נמצא שהשלישי הוא מיעוט אחר ריבוי, ונדרש כפשוטו למעט ישראל, וכן הלאה לפי הסדר הזה, אחד ממעט כפשוטו, והבא אחריו הוא ריבוי. ונמצא שיש חמשה מיעוטים וחמשה ריבויים, ומדוע אין צריך חמשה כהנים. מסיימת הגמרא: **קְשִׁיָּא** - אכן קשה הדבר.

שנינו במשנה: **ואדם פיוצא כהן** - כקרקעות, ששומתו בעשרה ואחד מהם כהן. שואלת הגמרא: מכך ששנינו כיצד פדיונו של אדם משמע שאדם יכול להיות הקדש, וקשה **אדם מי קדוש** - וכי יכול אדם להקדיש את גופו ויצטרך לפדותו. משיבה הגמרא: **אמר רבי אבהו, פאומר דמי עלי** - מדובר באדם שאמר 'דמי עלי', שמתחייב בזה ליתן להקדש דמי שוויו, ודינו הוא כדִּתְנִיָא, **האומר דמי עלי, שמין אותו** בכמה ימכר אדם זה בשוק **בְּעֶבֶד**, וזהו שוויו. ומאחר ששומתו כעבד דינו כשומת קרקעות, שהרי **עבד איתקש לקרקעות, דכתיב** (ויקרא כה מז) **'והתנחלתם אתם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה'** - הקיש הכתוב עבדים לאחוזה, וכשם ששומת קרקעות בעשרה, כמו כן שומת אדם כעבד בעשרה אנשים.

1 מר קבר - האומר שחזור לראש התפילה סובר, שהמפסיק
2 בתפילתו, אם שָׁהָה בינתיים כְּדִי לַגְמוֹר אֶת בּוֹלָה, חֲזוֹר לְרֹאשׁ,
3 וכאן, במים שותתים, מדובר ששהה כדי לגמור את כל התפילה,
4 ולכן חזר לראש התפילה מחמת שהייתו. ומר קבר - והאומר
5 שממשיך ממקום שפסק סובר, שהמפסיק בתפילתו ושהה כדי
6 לגמור את כולה, חזר לְמָקוֹם שִׁפְּסָק.
7 מקשה הגמרא: אָמַר רב אִשִּׁי, הָאֵי - לפירוש זה שנחלקו רב חסדא
8 ורב המנונא דווקא בשהה כדי לגמור תפילתו, אם שָׁהָה אם לא
9 שָׁהָה מִיָּעָיָה לֵית - היה להם לחלק בין שהה כדי לגמור תפילתו
10 לבין לא שהה ולומר, שבלא שהה לפי כולם חזר למקום שפסק.
11 ומכך שלא חילקו מובח, שהאומר שחזור לראש התפילה סובר כן
12 אף בלא שהה כדי לגמור כולה.
13 ולכן מפרש רב אשי מחלוקתם באופן אחר: אֵלָּא, דְּבוּלֵי עֲלִמָּא, אם
14 שָׁהָה כְּדִי לַגְמוֹר אֶת בּוֹלָה, חֲזוֹר לְרֹאשׁ, וְהָתָם, במקרה שהיו מים
15 שותתים על ברכיו, בְּרִיאָה בְּרִיאָה, קְמִיפְלֵי - במקרה שלא שהה
16 בינתיים כדי לגמור את כולה, נחלקו, דְּמַר קְבַר - שהאומר שחזור
17 לראש התפילה סובר, נִבְרָא דְּחִוּיָא וְ-אדם דחוי הוא, כלומר,
18 כשהתחיל להתפלל בעודו צריך לנקביו דחוי הוא וְאִין רָאוּי
19 לתפילה, וְעַל כֵּן אִין תְּפִלָּתוֹ שֶׁהִתְפַּלל באותו הזמן, תְּפִלָּה, ולכן
20 צריך לשוב ולהתפלל מתחילה. ומר קבר - והאומר שממשיך
21 מהיכן שפסק סובר, שהמתפלל כשצריך לנקביו, נִבְרָא חִוּיָא
22 וְ-ראוי הוא לתפילה, וְתְּפִלָּתוֹ שֶׁהִתְפַּלל באותו הזמן, תְּפִלָּה.
23 הגמרא ממשיכה בענין נקיות הגוף בשעת התפילה: תְּנוּ רַבְנֵי,
24 הַנֶּצֶדֶךְ לְנִקְבֵי, אֵל יִתְפַּלֵּל, וְאֵם הַתְּפַלֵּל תְּפִלָּתוֹ תוֹעֵבָה. אָמַר רַב
25 זְבִיד, וְאִיתִימָא רַב יְהוּדָה, לֹא שָׁנוּ דִין זה שתפילתו תועבה, אֵלָּא
26 שֶׁבִשְׂעָה שֶׁעוֹמֵד לִהְיוֹת לַיָּדָה הוּא שְׂאִינוּ יָכוֹל לְשֹׁהַת בְּעֶצְמוֹ -
27 שאינו יכול לעצור בנקביו, אֲכָל אֵם יָכוֹל לְשֹׁהַת בְּעֶצְמוֹ, תְּפִלָּתוֹ
28 תְּפִלָּה.
29 מבררת הגמרא: וְעַד כְּמָה צריך שידע שיכול לעצור בנקביו
30 בשביל שיהיה מותר לו להתחיל להתפלל. מבארת הגמרא: אָמַר
31 רַב שְׁשֵׁת, עַד שִׁיעוֹר כְּדִי הִלּוּךְ פְּרָשָׁה.
32 הגמרא מביאה דברים אלו באופן אחר: אִיבָא דְּמַתְנִי לָהּ אֲמַתִּיתָא
33 - יש מי ששונה את החילוק בין יכול להחזיק בעצמו לבין אינו
34 יכול, בתוך דברי הברייתא, ולא מדברי רב זביד ורב יהודה, וכך
35 הם דברי הברייתא, הנצרך לנקביו אל יתפלל, ואם התפלל
36 תפילתו תועבה. כְּמָה דְּרָבִים אֲמוּרִים, בְּשִׁאֵין יָכוֹל לַעֲמוֹד עַל עֲצָמוֹ,
37 אֲכָל אֵם יָכוֹל לַעֲמוֹד עַל עֲצָמוֹ תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה. עד כאן הם דברי
38 הברייתא. ומבררת הגמרא, וְעַד כְּמָה. מבארת הגמרא: אָמַר רַב
39 זְבִיד, עַד פְּרָשָׁה.
40 הגמרא מביאה דרשה בענין נקיות לקראת התפילה: אָמַר רַבִּי
41 שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, הַנֶּצֶדֶךְ לְנִקְבֵי חֲרִי זֶה לֹא יִתְפַּלֵּל,
42 מִשּׁוֹם שְׁנָאמַר (עמוס ד' ב') 'הָיוּ לְקִרְאָת אֱלֹהִים, יִשְׂרָאֵל, וּבִכֵּךְ נִרְמַז
43 שעל האדם להכין עצמו לקראת התפילה בנקיות גופו.
44 פסוק נוסף שדורש רבי יונתן לענין נקיות בתפילה: וְאָמַר רַבִּי
45 שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מֵאֵי דְּכַתִּיב (קהלת ד' יז) 'שֹׁמֵר רִגְלֹךְ
46 כַּאֲשֶׁר תִּלְךְ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים, וְקִרְבֹּב לִשְׁמַע מִתַּת הַכְּסִילִים זָבַח, כִּי
47 אֵינֶם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע'. מבארת הגמרא את הפסוק: שֹׁמֵר עֲצָמֶךָ
48 שְׁלֵא תַחֲטָא, כלומר, המנע מחטא, שלא תצטרך רגלך ללכת לבית
49 האלהים להביא חטאת לכפרתך, וְאֵם תַּחֲטָא, הֵבֵא קֶרְבֵּן לְפָנָי.
50 ממשיכה הגמרא לבאר את הפסוק: 'זָקְרִיב לְשִׁמְעַ' (דברי הקמים),
51 אָמַר רַבָּא, הָיוּ קְרִיב לְשִׁמְעַ דְּרַבִּי תְּבַמִּים, שֶׁאֵם חוֹמָאִים מְבִיאִים
52 קֶרְבֵּן וְעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה, כלומר, כשאתה מביא קרבןך על חטא
53 הביאך מתוך תשובה כדרך החכמים. 'מִתַּת הַכְּסִילִים [ובתנאי],
54 כלומר, וְאֵל תְּהִי בְּכִסְלִים שְׁחוֹמָאִים וּמְבִיאִים קֶרְבֵּן וְאִין עוֹשִׂים
55 תְּשׁוּבָה. וממשיך הפסוק ואומר 'כִּי אֵינֶם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע'. תמוהה
56 על כך הגמרא: אֵי הָכִי - אם הוא כפשוטו, שאין הכסילים יודעים
57 לעשות רעה, הרי צדיקים נִתְּנוּ, ואכן אינם צריכים לעשות
58 תשובה, ומה חסרון יש בכך. מיישבת הגמרא: אֵלָּא כִּךְ פִּירוּשׁ
59 הפסוק, אֵל תְּהִי בְּכִסְלִים שְׁחוֹמָאִים וּמְבִיאִים קֶרְבֵּן, וְאֵינֶם יוֹדְעִים

60 אֵם עַל תְּשׁוּבָה הֵם מְבִיאִים קֶרְבֵּן, כתודה וכנדבת שלמים, או אֵם
61 עַל הָרָעָה, על חטא. הֵם מְבִיאִים, ולכן אינם עושים תשובה, ועל זה
62 אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרִידָה הוּא, בֵּין מוֹב לָרַע אִינֵן מְבִחִינִים, וְהֵם מְבִיאִים
63 קֶרְבֵּן לְפָנָי.
64 הגמרא מביאה פירוש נוסף על הפסוק, הנדרש בענין נקיות
65 בתפילה שהובא לעיל: רַב אִשִּׁי, וְאִיתִימָא רַב חִנְיָא בַּר פִּסְאִי, אָמַר,
66 מִזֵּה מְבוֹר רַגְלָךְ כַּאֲשֶׁר תִּלְךְ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים, שְׁמוֹר נִקְבֶּיךָ מִבֵּין
67 רַגְלֶיךָ, שלא תודקך להם בְּשִׁעָה שֶׁאָתָה עוֹמֵד בְּתַפְלָה לְפָנָי. והיינו
68 שיקדים לנקות גופו קודם שיעמוד להתפלל בשביל שלא יודקך
69 לנקביו בשעת התפילה.
70 הגמרא דנה בהלכות תפילין כשנכנס אל בית הכסא: תְּנוּ רַבְנֵי,
71 הַנֶּכְנֵס לְבֵית הַכֶּסֶּא לְהִיפּוֹת לְצַרְכּוֹ, חוֹלֵץ תְּפִלָּתוֹ בְּרַחוּק אֲרַבְעַ
72 אַמּוֹת מִבֵּית הַכֶּסֶּא, וְנִכְנֵס, וכשיוצא מרחיק ארבע אמות ומניחם.
73 אָמַר רַב אֶתָּא בַּר רַב הוּנָא אָמַר רַב שְׁשֵׁת, לֹא שָׁנוּ - לא נשנה דין
74 זה שצריך לחלצם ארבע אמות לפני בית הכסא, אֵלָּא לַגְבִּי בֵּית
75 הַכֶּסֶּא קְבוּעָה, שיש בו צואה, אֲכָל בֵּית הַכֶּסֶּא עָרִיא, כלומר, מקום
76 שעדיין לא השתמשו בו, והוא עומד להשתמש בו לראשונה
77 לצרכים גדולים, חוֹלֵץ תְּפִלָּתוֹ וּמְחִזֵּק מִבֵּין וְנִכְנֵס לְאֶתְרָה בְּלֹא
78 לַהֲרִיק אֲרַבְעַ אַמּוֹת, וְכִשְׁהוּא יוֹצֵא מִשָּׁם לֵאחֹר שֶׁעָשָׂה שֶׁם צָרְכּוֹ
79 הַגְדוּלִים, מְרַחֵק אֲרַבְעַ אַמּוֹת וּמִנִּיחָן, מִפְּנֵי שֶׁשְׂעָאֵי בֵּית הַכֶּסֶּא
80 קְבוּעִי.
81 דִּין בֵּית הַכֶּסֶּא הָאמּוֹר, עוֹסֵק בְּצָרְכִים גְּדוּלִים, וּכְעַת הָגַמְרָא
82 מְבַרְרַת דִּין צָרְכִים הַקְטָנִים: אִיבָעִיא לְהוּ, מַהוּ שִׁיכְנֵס אֶדָם בְּתַפְלִין
83 עַל רֹאשׁוֹ לְבֵית הַכֶּסֶּא קְבוּעָה, שיש בו צואה, בשביל לְהַשְׁתִּין מִים.
84 מְבַאֲרַת הָגַמְרָא: רַבִּינָא שְׂרִי לְהִכְנֵס עִמָּהֶם, וְרַב אֶתָּא בַּר מִתְנָא
85 אָמַר.
86 הגמרא מביאה דין זה משמו של רבא: אֲתוּ שִׁילָה - באו ושאלו
87 שאלה זו לרבא, אָמַר לְהוּ, אֲסוּר לְהִכְנֵס לְבֵית הַכֶּסֶּא בְּעוֹדָם עֵלָיו,
88 וּמִשּׁוֹם שֶׁאֵם יַעֲשֶׂה כֵן, חֲרִישֵׁינָא שְׂמָא יִפְּנֵה כְּתָן צָרְכִים גְּדוּלִים,
89 וְאֲסוּרִי לָהּ - ויש אומרים שאסור, משום שחוששים שְׂמָא יִפְּנֵה כְּתָן.
90 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין תפילין בבית הכסא. ודיכן
91 מניחם באותו הזמן: תְּנִין אִידָהּ, הַנֶּכְנֵס לְבֵית הַכֶּסֶּא קְבוּעָה, חוֹלֵץ
92 תְּפִלָּתוֹ בְּרַחוּק אֲרַבְעַ אַמּוֹת קוֹדֵם שִׁיכְנֵס, וּמִנִּיחָן בְּחִלוּץ שְׁבֻכּוֹתָ,
93 בְּצַד הַקְּסוּדָה לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְנִכְנֵס, וְכִשְׁהוּא יוֹצֵא מְרַחֵק אֲרַבְעַ
94 אַמּוֹת וּמִנִּיחָן, דְּבַר בֵּית שְׂמָא, וְבֵית הֵלֵל אֲמוּרִים, אוֹחֲזִין כִּדּוֹ וְנִכְנֵס
95 עִמָּהֶם לְבֵית הַכֶּסֶּא. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, אוֹחֲזִין בְּכַנְדוֹ וְנִכְנֵס לְבֵית
96 הַכֶּסֶּא. שואלת הגמרא: בְּכַנְדוֹ סִלְקָא דְּעֵתָךְ - האם עולה בדעתך
97 שאוחזים בכדור כפשוטו, והלא אם יניחם בכדור, וְיִמְנִין מִשְׁתַּבְּלִי לְהוּ
98 וְנִפְלִי - פעמים שמשתכחים ממנו ונופלים. משיבה הגמרא: אֵלָּא
99 אִימָא, אוֹחֲזִין בְּכַנְדוֹ וְכִדּוֹ יַחַד וְנִכְנֵס. ממשיכה הברייתא בדברי רבי
100 עקיבא: וּמִנִּיחָם בְּחוּרִין שְׁבַגְדָר הַסְּמוּכִים לְבֵית הַכֶּסֶּא. וְלֹא יִנִּיחָם
101 בְּחוּרִין שְׁבַגְדָר הַסְּמוּכִים לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים, שְׂמָא יִפְּלוּ אוֹתָם עוֹבְרִי
102 דְּרָבִים וְיָבֵא לִידֵי חָשֵׁד. וּמַעֲשָׂה הִיא בְּתַלְמִיד אֶתָּה, שֶׁהִנִּיחַ תְּפִלָּתוֹ
103 בְּחוּרִין הַסְּמוּכִים לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְכָאֵת זִוְנָה אַחַת וְנִטְלָתָהּ, וְכָאֵת
104 לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְאֶתְרָה, רָאָה מַה זָנָן לִי פְלוּגִי בְּשִׁכְרִי. כִּיּוֹן שֶׁשְׂמַע
105 אוֹתוֹ תַלְמִיד כָּהֵן, עָלָה לְרֹאשׁ הַגָּב וְנִפְּלָה. כָּאֵתָּה שֶׁעָה הַתְּקִינוּ
106 שִׁיחָא אוֹחֲזִין בְּכַנְדוֹ וְכִדּוֹ וְנִכְנֵס.
107 הגמרא מביאה ברייתא שבה מבואר סדר התקנות בענין זה: תְּנוּ
108 רַבְנֵי, בְּרִאשׁוֹנָה הֵיוּ מִנִּיחִין תְּפִלָּתוֹ בְּחוּרִין הַסְּמוּכִים לְבֵית הַכֶּסֶּא, וְהָיוּ
109 כָּאֵין עֲבָרִים וְנִטְלָתָה אוֹתָהּ, ולכן, הַתְּקִינוּ שֶׁהָיוּ מִנִּיחִין אוֹתָהּ בְּחִלּוּנוֹת
110 הַסְּמוּכוֹת לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְהָיוּ כָּאֵין עוֹבְרֵי דְּרָבִים וְנִטְלָתָה אוֹתָהּ, ולכן
111 הַתְּקִינוּ שֶׁהָיוּ אוֹחֲזִין כִּדּוֹ וְנִכְנֵס.
112 הגמרא מביאה הדין להלכה: אָמַר רַבִּי מִיאֲשָׁא בְּרִית דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
113 בֶּן לֹי, וְלֶהֱלָכָה, הַנֶּכְנֵס לְבֵית הַכֶּסֶּא קְבוּעָה, גּוֹלְלֵן בְּרַצְעוֹת שֶׁלָּהֶם
114 בְּמִין סִפֵּר וְאוֹחֲזִין בְּיָמֵינוּ בְּכַנְדָּה לָבוֹ, וְשֵׁלָא דֶּרֶךְ בְּגָדוֹ, שְׂמָא יִפְּלוּ.
115 אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מִנְיֹמִי אָמַר רַב נַחֲמָן, וְכִלְכֵּד שְׁלֵא תַחָא רַצְעִיָה
116 שֶׁל תְּפִלָּתוֹ יוֹצֵאת מִתַּחַת יָדוֹ בְּשִׁיעוֹר סִפֵּר לִפִּי שִׁישׁ בַּה קְדוּשָׁה.
117 הגמרא מביאה שכל האמור לעיל הוא דווקא ביום ולא בלילה:
118 אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֶתָּא אָמַר רַבִּי זִרְא, לֹא שָׁנוּ דִּין זה, שְׁגוּלָלִין

ברכות. פרק שלישי – מי שמתו דף כג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכז רש"י תוספות

דמר סבר. כל המפסיק בתפלתו אם שהה כדי לגמור כולה חזר לראש כדאמרין גבי ק"ש לקמן בפירקין (דף כד:) ובשעה קא מיפליג כא: האי אם שהה אם לא שהה מיבעי ליה. במילתא דרב חסדא ורב הוננא מיבעי ליה לאפלוגי בין שהה ללא שהה ומדלא אפליג שמע מינה אפילו בדלא שהה קאמר: גברא דחויא הוא. כשהתחיל להתפלל והיה צריך לנקבו דחוי הוא מלהתפלל הלכך מה שהתפלל אינה תפלה וחזר לראש: ומר סבר גברא חייא. אע"פ שאינו יכול להמתין עד שיסיים תפלתו תפלה ראויה היא מה שהתפלל קודם שתינת: ועד כמה. יכול להעמיד עצמו מנקביו שיהא מותר להתחיל בתפלה: איכא דפתי. להאי במה דברים אמורים במתניתא גופא ולא משמענא דרב זבדי ורב יהודה וכי איירי איתנו בשיעורא הוא דאירי: שמור עצמך שלא תחטא. ותצטרך רגלך ללכת אל בית האלהים להביא חטאת: הוי קרוב לשמוע. תשובה בהבאת קרבן מתת אותו כססילים בלא תשובה: שמור נקביו. מבין רגלך כמו להסך את רגליו (שמואל א כד) שמור נקביו שלא יפידה: בית הכסא קבוע. שיש בו צאה וכל בתי כסאות שבגמרא על פני השדה הם בלא חפירה: עראי. שזה מתחיל עכשיו לעשותו בית הכסא: חולץ ונפנה לאלתר. ויאוון תפילין בידו כדאמרין לקמן ובקבוע נמי אוון בידו אלא שצריך לחלץ ברחוק ד' אמות שבזמן שהם בראשו הם בגלוי וגנאי הדבר: מהו שיכנס בתפילין. כשהן בראשו קאמר: שמה יפנה בהן. גדולים בחורים הסמוכים לבית הכסא. אפנים מן הגדר בשדה שהוא נפנה בה נותנן בחורים שבכותל: בחורים הסמוכים לרשות הרבים. חור כותלי מחיצות השדה שאין עכברים מצוין במקום הולצן בני אדם והוא יכנס לאחורי הגדר לפנות גוללן. ברצועות שלהן: שלא תצא רצועת. שיש בה קדושה שחיי בהן הוא קושור ובקשר נראה בעשייתו כמין דל"ת על שם אחת מאותיות של שדי והשי"ן עשויה בכותלי הקציצה החיצונה החייד עשויה בראש רצועת תפילין של יד ורצועה קטנה מאד כפוף ראשה ונראית כמין יו"ד: ואוון בימינו. שלא בבגדו כדי שלא יפלו כיום. כשהוא חולצן בשביל בית הכסא גוללן כמין ספר כדאמרן: ובדילת. כשהוא חולצן בביתו על מנת להצניע עד הבקר: עושה להם כים טפה. דחללו טפה דחשיב חבלי אהל להפסיק בינם לקרקע: לא שנו. דבעי טפה אלא בכלי שהוא כליין. כים העשוי לצרכן דכלין קרוב להיות בטל אצלם הילכך בעינן דבר הניכר שיהא חוצץ בפניהם: שהרי פכין קמנים מצילין. בדוקא צמיד פתיל באהל המת ואף על גב דלא הוה טפה חייצ: אמר הואיל ושרונוהו רבנן. לאוון בידו משום שמירתן: נטבון

מר סבר אם שהה כדי לגמור את פולה חזר לראש, ומר סבר למקום שפסק. אמר רב אשי: האי "אם שהה" "אם לא שהה" מיבעי ליה! אלא דכולי עלמא אם שהה כדי לגמור את פולה חזר לראש,

והתם בדלא שהה קמפולג, דמר סבר גברא דחויא הוא ואין ראוי ואין תפלתו תפלה, ומר סבר גברא חויא הוא ותפלתו תפלה. תנו רבנן: הנצרך לנקביו אל יתפלל, ואם התפלל תפלתו תועבה. אמר רב זבדי, ואיתימא רב יהודה: לא שנו אלא שאינו יכול לשהות בעצמו, אבל אם יכול לשהות בעצמו תפלתו תפלה. ועד כמה? אמר רב ששת: עד פרסה. איכא דמתני לה אמתניתא: כמה דברים אמורים? פשאין יכול לעמוד על עצמו. אבל אם יכול לעמוד על עצמו, תפלתו תפלה. ועד כמה? אמר רב זבדי: עד פרסה. אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יוחנן: הנצרך לנקביו, הרי זה לא יתפלל, משום שנאמר: "הפון לקראת אלהיך וישאל". ואמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב, "שמור רגלך פאשר תלך אל בית האלהים"? שמור עצמך שלא תחטא: ואם תחטא, הבא קרבן לפני. "וקרוב לשמוע" (דברי חכמים), אמר רבא: הוי קרוב לשמוע דברי חכמים, שאם חוטאים מביאים קרבן ועושים תשובה. "מתחת הפסילים", אל תהי פפסילים שחוטאים ומביאים קרבן ואין עושים תשובה. "כי אינם יודעים לעשות רע", אי חכי, צדיקים ינהיאו! אלא אל תהי פפסילים שחוטאים ומביאים קרבן, ואינם יודעים אם על הטובה הם מביאים אם על הרעה הם מביאים. אמר הקדוש ברוך הוא: בין טוב לרע אינן מבחינים, והם מביאים קרבן לפני? רב אשי, ואיתימא רב חנינא בר פפא אמר: שמור נקביו בשעה שאותה עומד בתפלה לפני. תנו רבנן: הנכנס לבית הכסא, חולץ תפיליו ברחוק ד' אמות ונכנס. אמר רב אחא בר רב הונא, אמר רב ששת: לא שנו אלא בית הכסא קבוע, אבל בית הכסא עראי חולץ ונפנה לאלתר. וכשהוא יוצא, מרחיק ד' אמות ומניחן, מפני שעשאו בית הכסא קבוע. איכעיא להו: מהו שיכנס אדם בתפילין לבית הכסא קבוע להשתין מים? רבינא שרי, רב אדא בר מתנא אסר. אותו שילוח לרבא, אמר להו: אסור, חיישין שמה ופנה בהן. ואמרי לה: שמה יפתי בהן. תנאי אידך: הנכנס לבית הכסא קבוע, חולץ תפיליו ברחוק ד' אמות ומניחן בחלון הסמוך לרשות הרבים ונכנס, וכשהוא יוצא מרחיק ד' אמות ומניחן, דברי בית שמיאי. ובית הלל אומרים: אוון בידו ונכנס. ר' עקיבא אומר: אוון בבגדו ונכנס. בבגדו סלקא דעתך? וימנין מישתלי להו ונפלי! אלא אימא: אוון בבגדו ובידו ונכנס, ומניחם בחורין הסמוכים לבית הכסא. ולא יניחם בחורין הסמוכים לרשות הרבים, שמה יפלו אותם עוברי דרכים ויבא ליד חשד. ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורין הסמוכים לרשות הרבים, ובאת זונה אחת ונטלתן, ובאת לבית המדרש ואמרה: ראו מה נתן לי פלוני בשכרי! פון ששמעו אותו תלמיד קד, עלה לראש הגג ונפל וזמא. באותה שעה התקינו, שיהא אוון בבגדו ובידו ונכנס. תנו רבנן: בראשונה היו מניחין תפילין בחורין הסמוכין לבית הכסא, ובאין עכברים ונוטלין אותן; התקינו שיהו מניחין אותן בחלונות הסמוכות לרשות הרבים, ובאין עוברי דרכים ונוטלין אותן; התקינו שיהא אוון בידו ונכנס. אמר רבי מאשא בריה דריב"ל: הלכה, גוללן כמין ספר, ואווןן בימינו כנגד לבו. אמר רב יוסף בר מניומי, אמר רב נחמן: ובלבד שלא תהא רצועה יוצאת מתחת ידו טפה. אמר רבי יעקב בר אחא, אמר רבי יירא: לא שנו אלא שיש שהות ביום ללבושן, אבל אין שהות ביום ללבושן - עושה להן כמין כים טפה ומניחן. אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: ביום גוללן כמין ספר ומניחן בידו כנגד לבו, ובפילה עושה להן כים טפה ומניחן. אמר אבוי: לא שנו אלא בכלי שהוא כליין, אבל בכלי שאינו כליין - אפילו פחות מטיפה. אמר מר זוטרא, ואיתימא רב אשי: תדע, שהרי פכין קמנים מצילין באהל המת. ואמר רבה בר בר חנה: כי הוה אזלינן בתריה דרבי יוחנן, כי הוה בעי למיעל לבית הכסא, כי הוה נקוט ספרא דאגדתא הוה יריב לן, כי הוה נקוט תפילין לא הוה יריב לן, אמר: הואיל ושרונוהו רבנן,

חיישין שמה יפנה בהן ואסור. ודוקא בבית הכסא קבוע חיישין שמה יפנה בהן אבל בבית הכסא עראי שאין רגלים לפנות שם מותר להשתין בהן ולא חיישין שמה יפנה בהן והא דתניא לקמן לא ישתין בהן אפילו בבית הכסא עראי היינו דוקא כשאוון בידו דחיישין שמה ישפשך בהן הניצוצות אם יפלו מים על רגליו או יגע באמה: שהרי פכין קטנים מצילין באהל המת. ועל כרחק משעם אויר הוא דאי לית בהו אויר כלל לא הוי מצילין דהוי כמו אוכלין שגבול בטיט שמקבלין טומאה באהל המת: דברים

נגפר. ישמרני אכנים עמי וישמרני מן המזיקין: לא יאחזו בידו וכו' ויתפלל. שאין דעתו מיושבת עליו בתפלה שהרי לבו תמיד עליון שלא יפלו מיד: ולא יישן בן. שמת אפית
הרי אלו כיוצא בן. לענין תפלה שדואג עליהן שלא תפול הסכין ותזיקנה והקערה תשפך והמענות יאבדו והכבר ישגה לית הלכתא כי הא מתניתא. דקתני לא ישתין בתפילין: דבית
שמיא היא. דאמרי לעיל מניחין בחלון הסמך לר"ה ולא יכניסו בידו ויכנס: דאי ב"ה. הא אמרי לעיל אחוזן בידו ונכנס: בית הכסא עראי. כגון להשתין שאין אדם הולך בשבילם לבית
הכסא והפעם הזאת נעשה המקום הזה בית הכסא תחלה: שהתירי לך כאן, בבית הכסא קבוע: אסרתי לך כאן, בבית הכסא עראי: מאי לאו תפילין. שאמרו בית הלל אחוזן בידו
ונכנס לבית הכסא קבוע ולהשתין בהם אסור

דבריים שהתירי לך כאן כו'. ולא בעי לשנוי
דבריים שהותרו לך בבית הכסא עראי
אסרתי לך בקבוע דאסור לפנות בגדולים
התפילין בראשו אבל להשתין מותר משום דלא
אשכחן בברייתא אבל הך דטפה וטפחים אשכחן
ליה בברייתא בהדיא דר"ר יוסף:
והא

ומעו וקערה וכפר הרי אלו כיוצא בהן. אמר רבא, אמר רב שישת: לית הלכתא פי הא
מתניתא, דבית שמיא היא: דאי בית הלל, השתא בית הכסא קבוע שרי, בית הכסא עראי
מיבעיא? מיתבי: דברים שהתירתי לך כאן אסרתי לך כאן. מאי לאו תפילין?! אי אמרת
בשלמא בית הלל, "התירתי לך כאן" - קבוע, "אסרתי לך כאן" - בית הכסא עראי. אלא אי
אמרת בית שמיא, הא לא שרו ולא מיד: פי תניא ההיא, לענין טפח וטפחים, דתני חדא:
כשהוא נפתח, מגלה לאחוריו טפח ולפניו טפחים. ותניא אידך: לאחוריו טפח, ולפניו ולא
כלום. מאי לאו אידך ואידך באיש, ולא קשיא, כאן לגדולים כאן לקטנים? ותסברא? אי
בקטנים, לאחוריו טפח למח לי? אלא אידך ואידך בגדולים, ולא קשיא, הא באיש, הא באשה.
אי הכי, הא דקתני עלה "הוה קל וחומר שאין עליו תשובה", מאי אין עליו תשובה? דרבא
דמילתא הכי איתא! אלא לאו, תפילין, ותויבתא דרבא אמר רב ששת, תויבתא. מכל מקום
קשיא! השתא בית הכסא קבוע שרי, בית הכסא עראי לא כל שכן?! הכי קאמר: בית
הכסא קבוע דליכא ניצוצות שרי, בית הכסא עראי דאיכא ניצוצות אסרי. אי הכי, אמאי אין
עליו תשובה? תשובה מעלייתא היא! הכי קאמר: הא מילתא תיתי לה בתורת טעמא, ולא
תיתי לה בקל וחומר; דאי אתיא לה בתורת קל וחומר, והוה קל וחומר שאין עליו תשובה:
תנו רבנן: והרצפה ליפנס לסעודת קבע מהלך עשרה פעמים ד' אמות, או ד' פעמים ו'
אמות, ויפנה ואחר כך נכנס. אמר ר' יצחק: הנכנס לסעודת קבע חולץ תפיליו ואחר כך
נכנס. ופליגא דר' חייא, דאמר ר' חייא: מניח על שלחנו, וכן הדור לו. ועד אימת? אמר רב
נחמן בר יצחק: עד זמן פרקה. תני חדא: צורך אדם תפיליו עם מעותיו באפרקסותו. ותניא
אידך: לא צורך. לא קשיא: הא דאומניה, הא דלא אומניה, דאמר רב חסדא: האי סודרא
דתפילין דאומניה למיצר ביה תפילין - צר ביה תפילין, אסור למיצר ביה פשיטי; אומניה
ולא צר ביה, צר ביה ולא אומניה, שרי למיצר ביה זווי. ולאביי דאמר הומנה מילתא היא,
אומניה אף על גב דלא צר ביה; צר ביה - אי אומניה אסרי, אי לא אומניה לא. כעא מיניה
רב יוסף בר יהודה דרב נחוניא מרב יהודה: מהו שניעין אדם תפיליו תחת מראשותיו? תחת
מרגלותיו לא קא מיבעיא לי, שנוהג בהן מנהג ביזיון. פי קא מיבעיא לי, תחת מראשותיו
מאי? אמר ליה: הכי אמר שמואל: מותר, אפילו אשתו עמו. מיתבי: לא ניח אדם תפיליו
תחת מרגלותיו מפני שנוהג בהם דרך ביזיון, אבל מניח תחת מראשותיו, ואם היתה אשתו
עמו אסור. הוה מקום שנוהג בהם דרך ביזיון, אכל מניח תחת מראשותיו, ואם היתה אשתו
תויבתא. אמר רבא: אף על גב דתניא תויבתא דשמואל, הלכתא פותיה. מאי טעמא?

שיהא בשום מקום בית הכסא עראי חמור מן הקבוע שאוכל להשיבך אם התירתי בקבוע שהוא קל בדבר פלוני נתייר בשל עראי שהוא חמור בה אבל טעמא איכא למאי דעבדין
דהבא איכא ניצוצות והבא ליכא ודבר זה לאו קל וחומר לא קל ולא חמור: הנכנס לסעודת קבע. וגנאי הוא שיעטרך לנכנס בתוך הסעודה: מהלך עשרה פעמים כו'. ובכל פעם ופעם
בדק עצמו ויחשב אולי יוכל להפנות שהחילוק מוריד הגדולים לנכנס: חולץ תפיליו. שמת ישתכר בסעודה ויתנהג בתפיליו: וכן הדור לו. שיהו מוזמנים לו ויחזור ויניחם בשעת ברכה
באפרקסותיו. סודר של ראשו: עם מעותיו. לא עם המעות ממש אלא שני קשרים זה אצל זה: ה"ג הא דאומניה הא דלא אומניה. להדיא סודר לתפילין דכיון דאומניה שוב אסור לצר
בו מעות מאחר שהקצו לכך: צר ביה. אי אומניה אין אי לא אומניה לא קדיש ושרי למיצר ביה דהכי תניא בהדיא בסנהדרין (מחז) הניח בו תפיליו ניח בו מעות: ולאביי דאמר הומנה
מילתא היא. גבי אורג בגד למת בסנהדרין בפרק נגמר הדין (ד' מחז): מהו שניעין תפיליו תחת מראשותיו. בלילה כשהוא ישן: אם היה מקום נבוה ג' טפחים. למעלה מראשותיו ועליו
נותן התפילין או למטה מראשותיו יצא מקום מן המטה:

ומתוך קושיא זו, מפרשת הגמרא את הברייתא של טפח וטפחיים, 60
באופן אחר: אלא ודאי, אידי ואידי, שתי הברייתות, עוסקות 61
בגדולים, ולא קשיא, הא – הברייתא שאומרת שמלפניו טפחיים, 62
עוסקת באיש, ואף לגדולים מגלה מלפניו טפחיים, שמתוך שדוחק 63
עצמו לגדולים נזקק אף לקטנים, הא – והברייתא שאומרת 64
שמאחוריו טפח, ומלפניו אין מגלה כלום, עוסקת באשה, ובוזז יש 65
לנו גם להעמיד דברי הברייתא של 'דברים שהתירי לך כאן 66
אסרתי לך כאן', ולפרש, מה שהתירי לך באיש, לגלות מלפניו 67
טפחיים, אסרתי לך באשה, שאין מגלה מלפניה ולא כלום. 68
הגמרא דוחה הפירוש של הברייתא של 'דברים שהתירי לך', 69
שמדברת בדין טפח וטפחיים. מקשה הגמרא: אי הכי, הא דקתני 70
עלה – מה ששנינו על כך בספא של הברייתא, והו קל וחומר שאין 71
עליו תשובה, כלומר, שיש להקשות על דין זה שנשנה ברישא, 72
מקל וחומר, ואין תשובה ליישב עליו, פאי – איזה קל וחומר יש 73
להקשות כאן שאין עליו תשובה, אם נאמר שעוסקת הברייתא 74
בתפילין בבית הכסא וכשיטת בית הלל, ומשמעו שהותר בקבוע 75
ונאסר בעראי, מובן הדבר, שיש להקשות מקל וחומר, שאם הותר 76
בקבוע קל וחומר שבעראי. אלא אם נאמר, שעוסקת הברייתא 77
בדין טפח וטפחיים של איש ואשה, מה קל וחומר שייך להקשות 78
בוזז, והרי דרביא דמילתא הכי איתא – דרך הדבר כך הוא, שהאיש 79
צריך לגלות מלפניו טפחיים והאשה אינה צריכה לגלות כלום. 80
אלא, עוסקת הברייתא בענין תפילין בבית הכסא, וכפי 81
שנפרש בתחילה, והתקרא דרביא אמר רב ששת – ואם כן, 82
לכאורה, מה שאנו מעמידים הברייתא של 'דברים שהתירי 83
בתפילין, פירכא היא לדברי רבא בשם רב ששת, שהעמיד את 84
הברייתא האוסרת להשתין בעוד התפילין בידו כבית שמאי ושלא 85
כבית הלל, שלדבריו, לא מצאנו במה להעמיד את הברייתא 86
האומרת 'דברים שהתירי לך כאן אסרתי לך כאן', שהרי לבית 87
שמאי אסור בכל מקרה. מסיקה הגמרא: תיקתא היא לרב ששת, 88
ובדאי לבית הלל אסור להשתין בעוד התפילין בידו, והברייתא 89
לעיל שאומרת כן הולכת בשיטתם. 90
הגמרא מבררת את ענין הקל וחומר האמור בברייתא. מקשה 91
הגמרא: מכל מקום, קשיא, מדוע בית הכסא ארעי חמור מן 92
הקבוע, השתא לבית הכסא קבוע שרי להיכנס עם תפילין בידו, 93
לבית הכסא עראי לא כל שכן. 94
מתרצת הגמרא: הכי קאמר, בית הכסא קבוע, כשיושב ועושה 95
צרכיו הגדולים, וליכא ניצוצות – שאין ניצוצות נתזים בישיבתו, 96
שרי להחזיק התפילין בידו, אבל בית הכסא עראי, כלומר, 97
כשמשתין בעודו עומד, דאיכא ניצוצות – שיש ניצוצות הנתזים 98
על רגליו וצריך לקנחם, אכרי, כיון שצריך לקנח בידו הניצוצות. 99
שואלת הגמרא: אי הכי, שזה החילוק בין קבוע לעראי, אכרי – 100
מדוע אומרת הברייתא, שקל וחומר זה אין עליו תשובה, והרי 101
תשובה מעליה, היא, שכאן יש ניצוצות וכאן אין ניצוצות, ולכן 102
ארעי חמור מן הקבוע. 103
משיבה הגמרא: הכי קאמר, הא מילתא – דין זה של תפילין בבית 104
הכסא, בקבוע ובעראי, תיתי לה בתורת טעמא – יש ללמדו ולילך 105
בו על פי טעם וסברא, ועל ידי כן להתיר בקבוע, לפי שאין בו 106
ניצוצות, ולאסור בארעי, לפי שיש ניצוצות, ולא תיתי לה בכל 107
וחומר – ואין ללמדו ולילך בו על פי קל וחומר, דאי איתא לה 108
בתורת קל וחומר, ומה שהותר בקבוע, קל וחומר שהותר בעראי, 109
והו קל וחומר שאין עליו תשובה, שאין דרך ליישב מדוע אנו 110
נוהגים להדיף ומחמירים בבית הכסא עראי, כיון שאין על הקל 111
וחומר שום פירכא, שלא מצינו בשום מקום שבית הכסא עראי 112
חמור מן הקבוע שמחמת כן היינו דוחים הקל וחומר, אולם טעם 113
יש במה שאנו נוהגים, שכאן יש ניצוצות וכאן אין ניצוצות, 114
והולכים אחר הטעם. 115
הגמרא מביאה ברייתא בענין הנקיות לקראת הסעודה: תנו רבנן, 116
הרוצה ליהנות לסעודת קבע, מהלך עשרה פעמים ארבע אמות או 117
ארבע פעמים עשר אמות, ובכל פעם ופעם יושב ובודק עצמו 118

נגמין – ישמרנו, כלומר, אכניסן עימי וישמרנו מן המזיקים. 1
הגמרא מביאה מעשה זה ברב נחמן: אמר רבא, כי הנה אולין 2
בתריה דרב נחמן, כי הנה נקט ספרא דארתא, יהיב לן, אולם כי 3
הנה נקט תפילין, לא יהיב לן, שאמר, הואיל ושרינהו רבנן, נגמין. 4
הגמרא ממשיכה בדיני תפילין ושאר תשמישי קדושה, ובענין 5
היסח הדעת בעת התפילה: תנו רבנן, לא יאחו אדם תפילין בידו, 6
ולא ספרא תורה בידו, ויתפלל, ולפי שאין דעתו מיושבת בתפילה, 7
שריא שמא יפלו מידו. ולא ישתין בהן מים, ולא יישן בהן, לא שינת 8
קבע ולא שינת עראי. 9
אמר שמואל סבין ופעות וקעה וכבר לחם, הרי אלו ביוצא בהן, 10
שלא יחזיקם בשעת התפילה, כיון שדואג עליהם שלא יפלו מידו, 11
ומסיחים דעתו מן התפילה. 12
הגמרא מבררת כדעת מי הולכת הברייתא: 13
אמר רבא אמר רב ששת, לית הלכתא כי הא מתניתא – לא נפסקה 14
ההלכה בברייתא זו שאומרת, שלא ישתין בעוד התפילין בידו, 15
כיון דבשיטת בית שמאי היא, שאומרים (לעיל ע"א), לא יכנס אדם 16
לבית הכסא קבוע בעוד התפילין בידו, ודבריהם אמורים גם בבית 17
הכסא עראי, כשמשתין. דאי בשיטת בית הלל היא, השתא, בית 18
הכסא קבוע שרי – אם לבית הכסא קבוע התירו בית הלל להיכנס 19
בעוד התפילין בידו (סו), לבית הכסא עראי, מיבעיא – האם נצרך 20
לומר שמתירים, אלא ודאי, ברייתא זו, אינה כשיטתם, ולא נפסקה 21
להלכה. 22
הגמרא דוחה את דברי רב ששת: מיתיבי, שנינו בברייתא, דרביא 23
שהתירי לך פאן, בבית הכסא קבוע, אכרתי לך פאן, בבית הכסא 24
עראי. כלומר, ישנם דברים המותרים בבית הכסא קבוע, ואף על 25
פי כן אסורים בבית הכסא עראי. פאי לא תפילין – האם אין 26
כוונתה לגבי תפילין בבית הכסא. ואם כן, אי אמרת בשלמא – מובן 27
הדבר אם תאמר שברייתא זו הולכת בשיטת בית הלל, ופירושה, 28
'דברים שהתירי לך פאן', היינו בבית הכסא קבוע, שמתירים בית 29
הלל להיכנס אליו עם תפילין בידו, אכרתי לך פאן', היינו בבית 30
הכסא עראי, שאסורים להשתין עם תפילין בידו. אלא אי אמרת 31
בית שמאי, הא לא שרו ולא מירי – הרי לא התירו ולא כלום, שגם 32
בבית הכסא קבוע אסרו להיכנס עם תפילין, ולא שייך לומר 33
'דברים שהתירי לך כאן'. אלא ודאי, הברייתא הולכת בשיטת 34
בית הלל, שסוברים שאסור להשתין עם תפילין בידו, וקשה לרב 35
ששת. 36
מתרצת הגמרא: כי תניא תהיא, הברייתא של 'דברים שאסרתי', 37
אין זה לענין איסור הכנסת תפילין לבית הכסא, אלא לענין טפח 38
וטפחיים, שהעושה צרכיו בבית הכסא, אינו מגלה מגופו אלא כפי 39
הצורך, ומשום צניעות, וכשנזקק לצרכיו הגדולים, מגלה מאחוריו 40
טפח, וכשנזקק לצרכיו הקטנים מגלה מלפניו טפחיים, משום 41
קילוח מן רגלים הניתו למרחוק, וזהו כוונת דברי הברייתא, 42
'דברים שהתירי לך כאן', גילוי טפחיים מלפניו שהתירי לך בבית 43
הכסא עראי, 'אסרתי לך כאן', אסרתי לך בבית הכסא קבוע, 44
שכשעושה צרכיו הגדולים, אין מגלה אלא טפח מאחוריו, ואם כן, 45
אין לך ראייה שבית הלל סוברים שאסור להשתין עם תפילין בידו, 46
ולא קשה לדברי רב ששת. 47
הגמרא מביאה ראייה מברייתא לדין טפח וטפחיים: דתני תרא, 48
כשהוא נכנס לנקביו, מנלה גופו, לאחוריו טפח, ולפניו טפחיים. 49
ותניא אידך, כשהוא נפנה, מגלה לאחוריו טפח, ולפניו, ולא כלום, 50
וסתירה היא. פאי לא, אידי ואידי – האם לא מדובר, בשתי 51
הברייתות, פאי ש שנפנה, ולא קשיא, שפאן – הברייתא שאומרת 52
שמגלה לאחוריו טפח, ולפניו, לא כלום, מדברת בנפנה לגדולים, 53
וכאן – הברייתא שאומרת שמגלה לאחוריו טפח, ולפניו טפחיים, 54
מדברת בנפנה לקטנים. וזהו כדברי הברייתא של 'דברים שהתירי 55
לך כאן'. 56
מקשה הגמרא: ותקבא, אי – אם הברייתא שאומרת שמגלה 57
לאחוריו טפח ולפניו טפחיים מדברת בקטנים, לגלות לאחוריו טפח 58
למה לא. 59

1 כל לְמִשְׁתַּחֲוִיָּהוּ כְּפִי עֲדָרָה - כמה שיזוהר לשמור יותר, עדיף משיזוהר
2 מלבזותם, וכאשר מניחם תחת מראשותיו, נשמרים יותר מן
3 העכברים ומן הגנבים.
4 מבררת הגמרא: וְהִיא מִנָּה לָהּ - והיכן מניח את התפילין תחת
5 מראשותיו. מבארת הגמרא: אֲמַר רַבִּי יְרֵמְיָה, בֵּין כֶּרֶךְ לְכֶסֶת, וְשָׁלֹא
6 כְּנֶגֶד רֹאשׁוֹ, כלומר, מתחת לראשו אבל לא ממש כנגדו, אלא על
7 יד.
8 מקשה הגמרא לרבי ירמיה: וְהָאֵלֶּיךָ רַבִּי חֵינָא, מִיָּנִיחַן כְּבוֹכָע שְׁלֵהָ,
9 כלומר בנרתיק שְׁלֵהָ, תַּחַת מְרָאשׁוֹתָיו, דְּהֵינּוּ כְּנֶגֶד רֹאשׁוֹ מִמֶּשׁ.
10 מתרצת הגמרא: מִה שְׁאֵמֵר רַבִּי חֵינָא אֵין מְדוּבֵר שְׁמִנִּיחַ תַּחַת תַּחַת
11 תַּחַת רֹאשׁוֹ מִמֶּשׁ, אלא בְּמִסְפִּיק לִיהָ לְמִדְרָשָׁא דְּבוֹכָע, לָכֵר -
12 שְׁמוּצִיא הַבְּלִיטָה שְׁבוּלִיטִים תַּחַת תַּחַת שְׁלֵהָ, לְחוּץ, לְחוּץ, לְחוּץ
13 שְׁאֵינוֹ מִמֶּשׁ תַּחַת רֹאשׁוֹ, אֵף שְׁחָלַק מִן הַכִּסִּי נִמְצָא תַּחַת רֹאשׁוֹ
14 מִמֶּשׁ.
15 הגמרא מביאה מעשים בענין זה: כֶּרֶךְ אֲמַר צִיר לָהּ כְּכִלְתָּא -
16 היה קושר התפילין ביריעה המונחת סביב מיטתו, וּמִסְפִּיק לְמִדְרָשָׁהוּ
17 לָכֵר - וּמוֹצִיא אֵת חֶלֶק הִירֵיעָה שְׁקֻשּׁוּרִים בּוֹ תַּחַת תַּחַת וּבִלְטִים,
18 כְּלָפִי חוּץ וְלֹא כְּלָפִי מִיטָתוֹ. רַב שִׁשְׁיָא בְּרִיה דְּרַב אִידִי מִנָּה לָהּ
19 לְתַפִּילִין אֲשֶׁר שִׁשְׁיָא - על ספסל קטן שֶׁלִּפְנֵי הַמִּיטָה, וּפְרִים מוֹדָרָא
20 עֲלֵיהֶיהֶם - וְפֻרְסֵם עֲלֵיהֶם סוּדָר.
21 הגמרא מביאה מעשה בענין תפילין תחת מראשותיו: אֲמַר רַב
22 הֶמְנָנָא בְּרִיה דְּרַב יוֹסֵף, וְיִמְנָא דָּרָא הָוֵה קְאָמְנָא קְמִיה דְּרָבָא - פֶּעַם
23 אַחַת הִיטִי עוֹמֵד לְפָנֶי רַבָּא, וְאֲמַר לִי, וְלֹא אֵייתִי לִי - לָךְ הַבָּא לִי
24 תַּפִּילִין שְׁלִי, וְאֲשֶׁר־תִּנְיָחָהּ - וּמוֹצִיאִים מִיטָתוֹ בֵּין כֶּרֶךְ לְכֶסֶת, שָׁלֹא
25 כְּנֶגֶד רֹאשׁוֹ, וְהָוֵה יוֹעֵנָא - והייתי יודע, דְּיוֹם מְכִילָה הָוֵה - שהיה
26 זה יום שטבלה אשתו, וְשִׁמֵּשׁ מִיטָתוֹ בְּלִילָהּ, וְלֹא־מִדְּרָשָׁא חֲלָהּ
27 לְמַעֲשָׂה הוּא דְּעָבֵד - וּמִה שְׁשִׁלְחָנִי לְהַבִּיא לוֹ תַּחַת תַּחַת, לְמַדְנִי
28 דְּבֵר הַלָּכָה לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה, שְׁאֵרָא שְׁנָה כְּשִׁמוּאֵל, שֶׁשֶּׁם אָדָם
29 תַּפִּילוֹ תַּחַת מִרְאשׁוֹתָיו וְאִפְּלוֹ אֲשֵׁנוֹ עִמּוֹ, וְכִי יֵשׁ לְנַהוּג.
30 הגמרא דנה בדין הישן במיטה עם אשתו אם עם אחר, לענין
31 קריאת שמע: כְּעִי מִיָּדָה רַב יוֹסֵף בְּרִיה דְּרַב הֶמְנָנָא מְרַב יְהוֹדָה, שְׁנִים
32 שִׁשְׁשִׁים בְּמִסְפָּה אַחַת בְּלֹא בְּגָדִים, וְנוֹגְעִים בְּבִשְׂרָם זֶה בָּזֶה, מָהוּ -
33 הָאֵם אִפְשָׁר שָׁוֶה יְחִוִּיר פְּנֵי לַצַּד זֶה, וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, וְהָאֵם יְחִוִּיר
34 פְּנֵי לַצַּד אַחֵר, וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע.
35 פושטת הגמרא: אֲמַר לִיה רַב יְהוּדָה, הָכִי אֲמַר שְׁמוּאֵל, מוֹתֵר
36 לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְאִפְּלוֹ אֲשֵׁנוֹ עִמּוֹ.
37 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִתְּקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף לָרֵב יְהוּדָה עַל דְּבָרֵי שְׁמוּאֵל,
38 מִכָּר שְׁאִמְרַת וְאִפְּלוֹ אֲשֵׁנוֹ, מִשְׁמַע שְׁמוּתָר בְּאֲשֵׁנוֹ עִמּוֹ, וְלֹא
39 מִיִּבְעָא אַחֵר, כלומר, שְׁאֵשְׁתּוֹ עִמּוֹ חֲמוּר הוּא לַעֲנִין קְרִיאַת שְׁמַע
40 מֵאַחֵר, וְאֵם מוֹתֵר בֵּה קֵל וְחֹמֶר שְׁמוּתָר בְּאַחֵר, וְהָלֹא אֲדָרְבָּהּ,
41 אֲשֵׁנוֹ כְּנִיפָה, וְרִגִּיל בֵּה, וְאֵין חֲשַׁשׁ הִרְהוּר כָּל כֵּר, אֲבָל אָדָם אַחֵר,
42 לֹא כְּנִיפָה, שְׁאֵינוֹ רִגִּיל בֵּה, וְקִרְבּוֹ יוֹתֵר לְבָא לִידֵי הִרְהוּר. וְלִכְּן
43 סוֹבֵר רַב יוֹסֵף, שֶׁעַם אֲשֵׁנוֹ מוֹתֵר לְקִרְוֹת, אֲבָל בְּאַחֵר אֲסוּר.
44 מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא לְהַקְשׁוֹת עַל דְּבָרֵי שְׁמוּאֵל: מִיָּתִיבִּי, שְׁנִינוּ
45 בְּבִרְיָא, שְׁנִים שִׁשְׁשִׁים בְּמִסְפָּה אַחַת, זֶה מְחִוִּיר פְּנֵי וְקוֹרָא וְהָאֵם
46 מְחִוִּיר פְּנֵי וְקוֹרָא. וְתִנְיָא אַחֲרֵיתָא, תִּשְׁן בְּמִסְפָּה, וְכִינּוּ וְכִינּוּ בֵּיתוֹ
47 בְּצִדּוֹ, הָרִי זֶה לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, אֲלֵא אִם כֵּן הָיְתָה סְלִית
48 מִסְפֶּקֶת בִּינֵיהֶן, בֵּין גּוֹפּוֹ לְגוֹפֶם, וְאִם הָיוּ כִינּוּ וְכִינּוּ בֵּיתוֹ כְּמִנִּים,
49 מוֹתֵר. וְסוֹתֵרִים דְּבָרֵי הַבְּרִייתוֹת. בְּשִׁלְמָא לָרֵב יוֹסֵף לֹא קָשָׁא -
50 וּמוֹכֵן הַדְּבָר לְשִׁיטַת רַב יוֹסֵף שְׁאֹמֵר, שֶׁעַם אֲשֵׁנוֹ דּוּקָא מוֹתֵר
51 לְקִרְוֹ, וְלֹא קֶשֶׁה, שְׁאִפְשָׁר לִישֵׁב, הָאֵם - הַבְּרִייתָא שְׁאֹמֵרֵת,
52 שְׁנִים הִישִׁינִם בְּמִיטָה מוֹתֵרִים לְקִרְוֹת כָּל אֹפֶן, עוֹסֵקֵת בִּישׁוֹן עִם
53 אֲשֵׁנוֹ, וְהָאֵם - הַבְּרִייתָא שְׁאֹמֵרֵת, שְׁאֵסוּר אִם אֵין הַפֶּסֶק סְלִית
54 בִּינֵיהֶם, עוֹסֵקֵת בְּאָדָם אַחֵר, וְלֹא בְּאֲשֵׁנוֹ, וּמִה שְׁאֹמֵרֵת הַבְּרִייתָא
55 'בְּנֵי בֵיתוֹ', הֵינּוּ בְּשֹׂאֵר בְּנֵי בֵיתוֹ, מְלֻבָּד אֲשֵׁנוֹ. אֲלֵא לְשִׁמוּאֵל
56 שְׁהִתִּיר בְּכָל אָדָם. קָשָׁא - קֶשֶׁה, אֵיךְ יַעֲמִיד דְּבָרֵי הַבְּרִייתָא
57 שְׁאֹסֵרֵת בְּכָל סְלִית בִּינֵיהֶם.
58 מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: אֲמַר לָךְ שְׁמוּאֵל, וְכִי לָרֵב יוֹסֵף שְׁאֹמֵר שְׁבִאשְׁתּוֹ
59 מוֹתֵר, מִי נִיחָא, וְהִתְנִיָּא, הָיְתָה יִשְׁן בְּמִסְפָּה, וְכִינּוּ וְכִינּוּ בֵּיתוֹ עִמּוֹ בְּמִסְפָּה,

60 לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, אֲלֵא אִם כֵּן הָיְתָה סְלִיתוֹ מִסְפֶּקֶת בִּינֵיהֶן,
61 ואשְׁתּוֹ בְּכָלל בְּנֵי בֵיתוֹ, וְגַם בֵּה אֲסוּר בְּלֹא הַפֶּסֶק סְלִית, וְקֶשֶׁה לָרֵב
62 יוֹסֵף. אֲלֵא מֵאֵי אֵיךְ לָךְ לְמִיָּמֵר - אֲלֵא מִה יֵשׁ לָךְ לִישֵׁב, אֲשֵׁנוֹ, לָרֵב
63 יוֹסֵף, תִּנְיָא הִיא - בְּאֲשֵׁנוֹ, לָרֵב יוֹסֵף, נִחְלָקוּ הַבְּרִייתוֹת, שְׁאֵף
64 שְׁלֹגְבִי שְׂאֵר אָדָם סוֹבֵר רַב יוֹסֵף שְׁלֹא נִחְלָקוּ, וְלִפִּי כּוֹלָם אֲסוּר,
65 לְגַבִּי אֲשֵׁנוֹ חוֹלָקִים, שְׁהַבְּרִייתָא הָרִאשׁוֹנָה מִתִּירָה וְהַבְּרִייתָא
66 הַשְּׁנִיָּה אֲסוּרָה, וְנוֹקֵט רַב יוֹסֵף בְּבִרְיָא הָרִאשׁוֹנָה. עַל זֶה הַדְּרָךְ
67 אֹמֵר לָךְ, שְׁכֵמוֹ שְׁלֹרֵב יוֹסֵף נִחְלָקוּ הַתְּנָאִים בְּאֲשֵׁנוֹ, לְיָדֵי נָפִי
68 תִּנְיָא הִיא - אֵף לְשִׁיטָתִי, בֵּין לְגַבִּי אֲשֵׁנוֹ וּבֵין לְגַבִּי שְׂאֵר אָדָם, תְּלִי
69 הַדְּבָר בְּמַחְלוקֵת תְּנָאִים, כְּלֹמֶר, אִישׁ כֵּב כַּת הַקּוֹשִׁיָא שְׁהִקְשִׁית
70 לִי מִן הַבְּרִייתוֹת, שְׁאֹמֵר, שְׁנִחְלָקוּ הַבְּרִייתוֹת בְּשִׁנְיָהֶם, וְהַבְּרִייתָא
71 הָרִאשׁוֹנָה מִתִּירָה בֵּין אֲשֵׁנוֹ וּבֵין בְּשֹׂאֵר אָדָם, וְהַבְּרִייתָא הַשְּׁנִיָּה
72 אֲסוּרָה בֵּין בְּאֲשֵׁנוֹ וּבֵין בְּשֹׂאֵר אָדָם, וְאֵין נּוֹקֵט כְּדִבְרֵי הַבְּרִייתָא
73 הַמִּתִּירָה.
74 הַגְּמָרָא דְּנָה בְּדִבְרֵי הַבְּרִייתָא שְׁזֵה מְחִוִּיר פְּנֵי, וּמְבַרֵּר דִּין
75 עֲגוּבוֹת, אִם יֵשׁ בְּהֶם מִשּׁוּם עֲרוּה: אֲמַר מִר - שְׁנִינוּ לַעֲלִיל בְּבִרְיָא, שְׁנִים
76 שִׁשְׁשִׁים בְּמִיטָה אַחַת, זֶה מְחִוִּיר פְּנֵי וְקוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע, וְהָאֵם
77 מְחִוִּיר פְּנֵי לַצַּד אַחֵר וְקוֹרָא, וְהָאֵם בְּשִׁבִּיל שְׁלֹא יְחִוִּיר נּוֹגְעִים זֶה בָּזֶה
78 בְּעִרְוָתָם.
79 שְׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: מִה מוֹעִיל שְׁפּוֹנִים, וְהָאֵם אֲיָכָא עֲנָבוֹת - וְהָרִי
80 אַחֲרֵיהֶם נּוֹגְעִים זֶה בָּזֶה, וְיֵשׁ כָּאֵן נְגִיעַת עֲרוּה, וְאֵיךְ מוֹתֵרִים
81 לְקִרְוֹת. מִיִּישְׁבַת הַגְּמָרָא: אֲלֵא מִסְפִּיעַ לִיה לָרֵב הוֹנָא, דְּאֲמַר רַב הוֹנָא
82 עֲנָבוֹת אֵין פְּהֶם מְשִׁים עֲרִיבָה, וְעַל כֵּן אֵין אִסוּר לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע
83 כְּשִׁנּוּגִים זֶה בָּזֶה.
84 הַגְּמָרָא מְנַסָּה לְהַבִּיא רֵאשִׁיָּה נּוֹסֶפֶת לָרֵב הוֹנָא: לִימָא מִסְפִּיעַ לִיה לָרֵב
85 הוֹנָא, שְׁשִׁנּוּ בְּמִשְׁנָה (הַלָּה פ"ב מ"ג), הָאֲשֵׁה יוֹשְׁבָתָא וְקוֹשְׁתָּא
86 וּמִפְּרָשָׁתָּהּ לָהּ חֲלָתָה כְּשִׁהִיא עֲרִיבָה, וּמְבַרֵּרֵת עַל הַפְּרָשָׁתָּה חֲלָה.
87 וְאֵף עַל פִּי שְׁהַעֲרוּם אֲסוּר לְבָרֵךְ, מוֹתֵרֵת לַעֲשׂוֹת כֵּן, מִפְּנֵי שְׁכִיבָתָהּ
88 לְכֶסֶת פְּנֵיהָ שֶׁל מִטָּה (וְעִרְוָתָהּ בְּפִקְרָקָהּ, לִפִּי יִישְׁבָתָהּ, אֲמַר לֹא
89 הָאֵשׁ, שְׁאֵינוֹ יְכוֹל לְבָרֵךְ כְּשִׁהִיא יוֹשֵׁב עִרּוֹם, לִפִּי שְׁאֵין עֲרוּתוֹ
90 מִתְּכַסֶּה בִּישְׁבִּיבָה. נִמְצָאנוּ לְמַדִּים, שְׁדִין עִרּוֹם לַעֲנִין בְּרַכָּה, תְּלִי
91 הָאֵם הָעֲרוּה מְגוּלָה אוֹ מְכּוּסָה, וּבִאֲשֵׁה, אֵף שְׁבַשְׁעָה שִׁישְׁבַת
92 עֲגוּבוֹתֶיהָ מְגוּלוֹת, מוֹתֵרֵת לְבָרֵךְ, וּמוֹכֵחַ מִכָּר, שְׁאֵין הָעֲגוּבוֹת בְּכָלל
93 עֲרוּה.
94 דּוּחָה הַגְּמָרָא: תִּנְיָא רַב נְחֻמִּי כֶּרֶךְ יִצְחָק לְדִבְרֵי מִשְׁנָה, כְּגוֹן שְׁחִוִּי
95 פְּנֵיהָ שֶׁל מִטָּה נּוֹחִת בְּפִקְרָקָהּ, כְּלֹמֶר, דְּבוֹקוֹת וּמְכּוּסוֹת בְּקִרְקָע עַד
96 שְׁאֵין עֲגוּבוֹתֶיהָ נִרְאוּת כְּלָל, וְעַל כֵּן מוֹתֵרֵת לְבָרֵךְ, וְאֵין מְכָאֵן רֵאשִׁיָּה
97 שְׁעֲגוּבוֹת אֵינִם בְּכָלל עֲרוּה.
98 הַגְּמָרָא דְּנָה בְּעִנִּין בְּנֵי הַקְּטָנִים שְׁהוֹכְרוּ בְּבִרְיָא: אֲמַר מִר, אִם
99 הָיוּ כִינּוּ וְכִינּוּ בֵּיתוֹ כְּמִנִּים, מוֹתֵר לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע עִמָּהֶם בְּמִיטָה
100 אֵף בְּלֹא סְלִית מִפְּסָקֵת בִּינֵיהֶם. מְבַרֵּרֵת הַגְּמָרָא: וְעַד כְּהָא שְׁנִים
101 חֲשׁוּבִים קְטָנִים לַעֲנִין שִׁיזִידָה מוֹתֵר לְקִרְוֹת עִמָּהֶם. מְבַרֵּרֵת הַגְּמָרָא:
102 אֲמַר רַב חֲסִידָא, תִּנְיָא, עַד שְׁהִיא בֵּת שְׁלֹשׁ שְׁנִים יוֹם אַחֵר, וְתִנְיָא,
103 עַד שְׁהוּא בֵּן תִּשְׁעִים שְׁנִים יוֹם אַחֵר. אֲיָכָא דְּאֲמַר, תִּנְיָא, עַד שְׁהִיא
104 בֵּת אַחַת עֶשְׂרֵה שְׁנָה יוֹם אַחֵר, וְתִנְיָא, עַד שְׁהוּא בֵּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
105 שְׁנָה יוֹם אַחֵר. אִידִי וְאִידִי - זֶה וְזֶה, תִּנְיָא בֵּת אַחַת עֶשְׂרֵה וְתִנְיָא
106 בֵּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, עַד כִּי 'שְׁדִים' נְכֻנּוֹ וְשִׁעְרָה צִמְחָה' (יחזקאל טו ז)
107 כְּלֹמֶר, עַד שִׁתְּחִילוּ לְהִרְאוֹת סִימְנֵי נַעֲרוּת, בְּשִׁיעַר עֲרוּה וּבְשִׁדִּים
108 נְכוּנִים, שְׁאֵן אָדָם מִתְּאוּהָ לָהֶם, אֲבָל אִם אֵין מִרְאִים סִימְנֵי נַעֲרוּת,
109 מוֹתֵר לְקִרְוֹת עִמָּהֶם.
110 מְבַרֵּרֵת הַגְּמָרָא הַדִּין לְהַלָּכָה לְגַבִּי שְׁנִים שִׁישְׁנִים בְּמִיטָה הָאֲמוּר
111 לַעֲלִיל: אֲמַר לִיה רַב פְּהֵא לָרֵב אֲשִׁי, תֶּהֱם - שֶׁם, לַעֲלִיל (אב), בְּדִין
112 הַשֶּׁם תַּפִּילִין תַּחַת מִרְאשׁוֹתָיו, שְׁאֹמֵר שְׁמוּאֵל שְׁמוּתָר וְאִפְּלוֹ
113 אֲשֵׁנוֹ עִמּוֹ, אֲמַר רַבָּא, אֵף עַל גֵּב דְּתִיבָתָא דְּשְׁמוּאֵל, הִלְכָתָא
114 בְּנִתְיָא דְּשְׁמוּאֵל. הָאֵם - כָּאֵן, בְּדִין שְׁנִים שִׁישְׁנִים בְּמִיטָה, שְׁאֹמֵר
115 שְׁמוּאֵל שְׁמוּתָר לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע וְאִפְּלוֹ אֲשֵׁנוֹ עִמּוֹ, מֵאֵי - מִה
116 הַדִּין, הָאֵם הַלָּכָה כְּמוֹתוֹ, אוֹ לֹא.
117 מְבַרֵּרֵת הַגְּמָרָא: אֲמַר לִיה רַב אֲשִׁי לָרֵב כְּהָנָא, אֲמַר בְּנִתְיָא דְּהָאֵם
118 מִתְּקָא מִתְּנִיחָה - וְכִי בִּאֲרִיגָה אַחַת אֲרַגְתָּ לְכוֹלָם, כְּלֹמֶר, הָאֵם

ברכות. פרק שלישי – מי שמתו דף כד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלא רש"י

והא תני רבי חייא מניחן בכובע תחת מראשותיו. ואם תאמר אימא בכובע שלא כנגד ראשו שהרי בברייתא דלעיל נמי תני תחת מראשותיו ולא פריך מניה משום דמציתן לפרושי שלא כנגד ראשו ואומר דרב דא"כ מאי איריא בכובע אפילו שלא בכובע נמי אלא ש"מ דמייירי אפילו כנגד ראשו ומ"מ קשיא לישני דמייירי באשתו עמו דבעיא כלי בתוך כלי ורביע:

שנים שהיו ישנים במטה. וא"ת והלא רואה ערות עצמו וי"ל שיוציא ראשו לחוץ וא"ת והרי לבו רואה את הערוה וי"ל דקסבר לבו רואה את הערוה מותר אי נמי חוצץ בבגדו כנגד לבו:

והתניא היה ישן במטה ובני ביתו וכו'. פי' רש"י אשתו בכלל ביתו ולא נהירא חדא דלא אשכחן אשתו דמקריא בני ביתו ועוד לפרושו הול"ל והא קתני כאן כיון דבאביריתא דלעיל קאי אבל מדקאמר והתניא משמע דברייתא אחרת היא ואומר ה"ר יוסף דגרסין היה ישן במטה ואשתו ישנה בצדו לא יחזיר פניו ויקרא אא"כ היתה טלית מופקת בידו לבניה: וממשמש

יחזיר פניו ויקרא קריאת שמע, וזה יחזיר פניו ויקרא קריאת שמע? אמר ליה: הכי אמר שמואל: ואפילו אשתו עמו. מתקף לה רב יוסף: אשתו, ולא מיבעיא אחר? אדרבה! אשתו כגופו, אחר לאו כגופו! מיתבי: שנים שישנים במטה אחת, זה מחזיר פניו וקורא, וזה מחזיר פניו וקורא. ותניא אחריתי: תישן במטה ובניו ובני ביתו בצדו, הרי זה לא יקרא קריאת שמע אלא אם כן היתה טלית מופקת ביניהן. ואם היו בניה ובני ביתו קטנים, מותר. בשלמא לרב יוסף לא קשיא, הא באשתו הא באחר, אלא לשמואל קשיא! אמר לך שמואל: לרב יוסף מי ניהא? והתניא, היה ישן במטה ובניו ובני ביתו במטה, לא יקרא קריאת שמע, אלא אם כן היתה טלית מופקת ביניהן! אלא מאי אית לך למימר? אשתו לרב יוסף תנאי היא. לרדודי נמי תנאי היא: אמר מר: זה מחזיר פניו וקורא קריאת שמע. והא איכא ענבות! מסייע ליה לרב הונא, דאמר רב הונא: ענבות אין בהם משום ערוה. לימא מסייע ליה לרב הונא: האשה יושבת וקוצה לה חלתה ערומה מפני שכולה לכסות פניה בקרקע, אבל לא האיש. תרומה רב נחמן בר יצחק, גזון שהיו פניה טוחות בקרקע: אמר מר: אם היו בניה ובני ביתו קטנים, מותר. ועד פמה? אמר רב חסדא: תינוקת בת שלש שנים ויום אחד, ותינוק בן ט' שנים ויום אחד. איכא דאמרי: תינוקת בת י"א שנה ויום אחד, ותינוק בן שתיים עשרה שנה ויום אחד. אידי ואידי עד כדי "שדים נכונו ושערך צמח". אמר ליה רב כהנא לרב אשי: התם אמר רבא, אף על גב דתיובתא דשמואל, הלכתא פותיה דשמואל, הכא מאי? אמר ליה: אטו פוליה בחדא מחתא מחתניה? אלא היכא דאיתמר איתמר, והיכא דלא איתמר לא איתמר. אמר ליה רב מרי לרב פפא: שער יוצא בגדו, מהו? קרא עליה: שער, שער: אמר רב יצחק: טפח באשה ערוה. למאי? אילימא לאסתפולי בה, והא אמר רב ששת: למה מנה הכתוב תכשיטין שבוין עם תכשיטין שפננים? לומר לך: כל המסתכל באצבע קטנה של אשה, כאילו מסתכל במקום התורף. אלא באשתו ולק"ש. אמר רב חסדא: שוק באשה ערוה, שנאמר: "גלי שוק, עברי נהרות", וכתיב: "תגל ערותך וגם תראה חרפתך". אמר שמואל: קול באשה ערוה, שנאמר: "כי קולך ערב ומראך נאה". אמר רב ששת: שער באשה ערוה, שנאמר: "שערך פערד העצים": אמר ר' חנינא: אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו. מיתבי: התולה תפיליו, יתלו לו חיו; דורשי חמורות אמרו: "והיו חיד תלואים לך מנגד", זה התולה תפיליו. לא קשיא; הא ברציצה, הא בקציצה. ואיבעית אימא, לא שנא רצועה ולא שנא קציצה, אסור, וכי תלה רבי בביתא תלה. אי הכי, מאי למימרא? מהו דתימא, תיבעי תהנה כספר תורה, קא משמע לן: ואמר ר' חנינא: אני ראיתי את רבי שניהק ופיהק ונתעטש, ורק, וממשמש

ורוחה כרוח המנאכל שאכלו. פיהק. באל"ף בלע"ז חך מלקוהו פותה להוציא רוח הפה מלא באדם שרוצה לישן או שעמד משינה: ונתעטש. שטרנד"ר בלע"ז ויש שדורשים גיהק נוטריקון גו הקים שטרילייר פיהק פיו הקים: ורק, ע"ג קרקע:

וממשמש

כל לנטוריהו טפי עדיף. ליה מבוזיני כמה שהוא מזהיר על שמירתן מן העכברים ומן הגנבים טפי עדיף להו מבוזיני: בכובע. הוא הכיס שלהם: למורשא דכובע. שהתפילין נכרין בבליטון בקצה הכיס והוא כמורשא: צייר להו כבילתא. ביריעה הפרושה סביבו מטתו קושר: ופסיק למורשהו לבר. בליטת הקשר שהתפילין בולטין מן היריעה היה הופך לצד החוץ ולא לצד המטה: אשרשיפא. ספסל: יום מבילה הוה. יום שטבלה אשתו ודחה ליה ליל תשמיש ודיינו כשמואל דאמר אפילו אשתו עמו ולאנמוין הלכה למעשה. מה שצוני להביאם לו לא עשה אלא ללמדני הלכה לעשות מעשה כשמואל: ואפילו אשתו עמו. שיחזיר פניו דכל זמן שהן פונים פנים כנגד פנים פשיטא ליה דאסור דאיכא דהרדו נגיעת ערוה על ידי אפלטירשי"א אשתו כניפו. ורגיל בה וליכא דהרדו כולי האי: בשלמא לרב יוסף, דאמר אשתו היא דשריא אבל אחר לא מותר? להו למתניא הא באשתו הא באחר והא דקתני בני ביתו אינו אשתו: היה ישן במטה ובני ביתו. ואשתו בכלל ביתו: ליריד נמי. בין אשתו בין אחר פלוגתא דהני תנאי היא: הא איכא ענבות. דנגעי אחרדי: וקוצה חלתה ערומה. ואף על פי שערס אסור לברך אשה יושבת מותרת שביטתה פניה שלמטה מכוסים בקרקע: אבל לא האיש. מפני שהביצים והגיד בולטין ונראין ואף על פי שמגולות ענבותי היינו סייעתא: טון שהיו פניה טוחות. דבוקות ומכוסות בקרקע טוחות משמע לשון שיעות טוח חלק שאניה בולטת אפלטירשי"א בלע"ז: בת שלש וכן תשע. שהוא זמן שהן באין לכלל ביאה: בת י"א וכן י"ב. זמן שהן באות לכלל שערות ושדדן נכונים שמשם ואילך באות לכלל (ביאהו) שאדם מותאה להן: התם אמר רבא. גבי תפילין תחת מראשותיו דקאמר שמואל אפי' אשתו עמו הלכה כשמואל: הכא. גבי שנים שהם ישנים דקא שרי שמואל באשתו עמו מאי מחתא מחתניה. באריגה אחת ארגתם: יצא שערו כנגדו. שנקב בגדו כנגד זקן התחתון ויצא מן השער בנקב מהו מי היו ערוה לקרות ק"ש כנגדו לא: אלא: שער שער. כלומר מה בכך: לאסתכלי. בת. אם אשת איש אלה תכשיטין שפננים. כומ דפוס של בית הדרם שהיו עושין לבנותיהן ונוקבין כתלי בית הדרם כדרך שנוקבין את האזנים ותוחבין אותו כדי שלא יודקו להן זכרים: עם תכשיטין שבוין. אצערה וצמיד הן הביאו אותן על כפרת דהרדו עבירה שנסתכלו בננות מדין: לאשתו ולק"ש. אם טפח מגולה בה לא יקרא ק"ש כנגדה: שוק. באשת איש: ערוה. להסתכל וכן באשתו לק"ש: גלי שוק. וכתיב בתריה תגל ערותך: קולך ערב. מדמשבח לה קרא בגוה שמע מינה תאה היא: התולה תפיליו. ביתו יתלו חיו: דורשי רשומות. קשרים שותמים הכלולים בתורה דורשי חמורות גרסינן והיא היא: זה התולה תפיליו. שהתורה חיו של אדם ורמוך לה כתוב שיתלו חיו: ברצועה. והקציצה למטה גנאי הוא להם אבל תולה הוא אותם בקציצה ותאה הקציצה מונחת על היתד והרצועה למטה: בביתא תלה. בתוך תיקון היו ותלה התקין. שניהק. רש"י בלע"ז פעמים שאדם מוציא מגופו לפיו נפיהח מתוך שובע

ורוחה כרוח המנאכל שאכלו. פיהק. באל"ף בלע"ז חך מלקוהו פותה להוציא רוח הפה מלא באדם שרוצה לישן או שעמד משינה: ונתעטש. שטרנד"ר בלע"ז ויש שדורשים גיהק נוטריקון גו הקים שטרילייר פיהק פיו הקים: ורק, ע"ג קרקע:

וממשמש בבגדו. פירש"י להעביר הכינה העוקצתו אבל לא מתעטף אם נפלח טליתו
ותרי מלי ניהו. ור"ח פי' חדודא מילתא היא פי' ממשמש בבגדו תקן שלא
יפול מעל ראשו אבל אם נפל מעל ראשו לא היה מתעטף שדורי היא הפסקה אם מתעטף
כיון שנפל לגמרי אבל לתקן קצת שלא יפול לא היה הפסקה:

ואומר רבון העולמים. מיד באמצע תפלתו
וא"כ בתחיל ממקום שפסק:

אמר ליה לדידי לא סבירא לי. פירוש משום:
תרת' מלי חדא דסביראנא דאינו חזר
לראש דאמר רבי יוחנן (ר"ה דף ל"ד) שמע תשע
תקיעות בתשע שעות יצא ועוד דסבירא לי מנחה
ידו על פיו ואם כן היה ראו אל לדידך
דסבירא לך דהייב להפסק וכו':
בבבלי השוא. כלומר בתום מושכים עליהם
עון כי טוב היה שלא היו מקיימין אותו
כלל:

פסק רבינו חננאל ברב חסדא דאסור לקרות
ק"ש אפילו צוהה תחת בגדו על בשרו
וס"ל כל עצמותי תאמרנה (תהלים לד) דאע"ג דר'
חסדא תלמיד דר' הונא הוה לחומרא אולין ורב
אלפס פסק ברב הונא מדאקשי גמרא מיניה ביומא
פרק הממונה (ד' ל.)

לית
קשיא; אפשר פדרב יהודה, דאמר רב יהודה: היה עומד בתפלה ונודמן לו רוק, מבליעו
בטליתו; ואם טלית נאה הוא, מבליעו באפרסקותו. רבינא הוה קאי אחורי דרב אשי, נודמן
לו רוק, פתקיה לאחוריה. אמר ליה: לא סבר לה מר להא דרב יהודה, מבליעו באפרסקותו?
אמר ליה: אנא אנינא דעתאי: המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה: אמר רב הונא:
לא שנו אלא שייכול לכיון את לבו בלחש, אבל אין יכול לכיון את לבו בלחש, מותר. והני
מילי ביוחיד, אבל בצבור אחי למיטרי צבורא: רבי אבא הוה קא משתמיט מיניה דרב
יהודה, דהוה קא בעי למיסק לארעא דישאל, דאמר רב יהודה: פל העולה מכבל לארץ
ישאל עובר בעשה, שנאמר: "בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם נאם ה'". אמר:

אזיל ואשמע מיניה מילתא מבית וועדא, והדר אפיק. אזל אשכחיה לתנא דקתני קמיה דרב יהודה: היה עומד בתפלה ונתעטף,
ממתין עד שיכלה הרוח וחזר ומתפלל. איבא דאמרי: היה עומד בתפלה ובקש להתעטף, מרחיק לאחוריו ד' אמות ומתעטף,
וימתין עד שיכלה הרוח וחזר ומתפלל, ואומר: רבונו של עולם, יצרתינו נקבים נקבים, חלולים חלולים, גלוי וידוע לפניך חרפתנו
ובליפתנו בחיינו, ובאחריתנו רמה ותולעה. ומתחיל ממקום שפסק. אמר ליה: אילו לא באתי אלא לשמוע דבר זה, היינו
רבנן: היה יושן בטליתו ואינו יכול להוציא את ראשו מפני הצנה, חוצץ בטליתו על צוארו וקורא קריאת שמע, ויש אומרים: על
לבו. ותנא קמא, הרי לבו רואה את הערוה? קסבר לבו רואה את הערוה מותר. אמר רב הונא, אמר ר' יוחנן: היה מהלך
במבואות המטונפות, מניח ידו על פיו וקורא קריאת שמע. אמר ליה רב חסדא: האלהים! אם אמרה לי ר' יוחנן בפומיה, לא
צויתנא ליה. איבא דאמרי, אמר רבה בר בר חנה, אמר ריב"ל: היה מהלך במבואות המטונפות, מניח ידו על פיו וקורא קריאת
שמע. אמר ליה ר' חסדא: האלהים! אם אמרה לי ריב"ל בפומיה לא צויתנא ליה. ומי אמר ר' הונא הכי? והאמר רב הונא:
תלמיד חכם אסור לו לעמוד במקום המטונף, לפי שאי אפשר לו לעמוד בלי להרהר תורה! לא קשיא; פאן בעומד, פאן במהלך.
ומי אמר רבי יוחנן הכי? והאמר רבה בר בר חנה, אמר ר' יוחנן: בכל מקום מותר להרהר בדברי תורה, חוץ מבית המרחץ
ומבית הכסא! וכי תימא הכא נמי פאן עומד פאן במהלך, איני? והא רבי אבהו הוה קא אזיל בתריה דרבי יוחנן, והוה קא
קרי קריאת שמע. פי מנא במבואות המטונפות, אשתיק. אמר ליה לר' יוחנן: להיכן אהדי? אמר ליה: אם שהית פדי לגמור
את פולה, חזור לראש! הכי קאמר ליה: לדידי לא סבירא לי. לדידך דסבירא לך, אם שהית פדי לגמור את פולה, חזור לראש!
תניא פותיה דרב הונא, תניא פותיה דרב חסדא. תניא פותיה דרב הונא: המהלך במבואות המטונפות, מניח ידו על פיו וקורא
קריאת שמע. תניא פותיה דרב חסדא: היה מהלך במבואות המטונפות, לא יקרא קריאת שמע; ולא עוד, אלא שאם היה קורא
ובא, פוסק. לא פסק מאי? אמר ר' מנאשה בר בריה דריב"ל: עליו הפתוב אומר, "וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים
לא יחיו". ר' אסי אמר: "הוי מושבי העון בתבלי השוא". רב אדא בר אבהו אמר: מהכא: "פי דבר ה' בזה". ואם פסק, מה
שכרו? אמר ר' אבהו: עליו הפתוב אומר, "ובדבר הזה תאריכו ימים". אמר רב הונא: היתה טליתו חגורה לו על מתניו, מותר
לקרות קריאת שמע. תניא נמי הכי: היתה טליתו של בגד ושל עור ושל שק חגורה על מתניו, מותר לקרות קריאת שמע,
אבל

וממשמש בבגדו. להעביר הכינה העוקצת: אבל לא היה מתעטף. אם נפלח טליתו כשהוא
מתפלל לא היה נטלה ומתעטף שלא להפסיק: על סנפיר. מנטרין בלע"ז שלא תראה
פתיחת פיו: הרי זה מקטני אמנה. כאילו אין הקב"ה שומע תפילת לחש ומגבירה הרבה:
הרי זה מנביאי השקר. דכתיב ויקראו בקול גדול (מלכים א' י"ח): המנהק והחפזק הרי
זה מנבי הרוח. ור"א ניכר שהוא מכוון גרסינן:
אלא עמוש אעמוש קשיא. דאין עטוש אלא
לאונס: למשה. מפיה בקול: ותקילא לי כי כולי
תלמודא. שקולה עלי וחביבה לפי שהיה רגיל
להתעטש: כשם שעושים לו נחת רוח. שהעטוש
נחת רוח לאדם: כך עושים לו נחת רוח
מלמעלה. מן השמים למלאות שאלתו: אפשר
כד' יהודה. להבליע באפרסקותו סודר
שבראשו ושני ראשין תלוין בפניו: פתקיה. וזקק
מישתמים מיניה. לא היה נראה אליו לפי שזוהי
רבי אבא חפץ לעלות לא"י ורב יהודה אוסר לו
לפיכך לא היה נכנס לבית המדרש: ואשמע
מיניה מילתא. מבחוץ: מבית וועדא. מבית
המדרש: ונתעטש. מלמטה: עד שיכלה הרוח.
מגופו שנודף מאותו רוח: וחזר לתפלה. למקום
שפסק: ואומר. בתוך התפלה דאדא מופסקת
ועומדת כבר על ידי הרוח לפיכך יכול להפסיק
נמי ולומר דבר זה באמצע: חוצץ בטליתו על
צוארו. מה שיש מן הטלית ולמעלה מן כתפיו
מדביק בצוארו וביושן ערום קאמר: לדידי לא
סבירא לי. לא הייתי מוזקו להפסיק: בבבלי
השוא. בחבליים שאינם חזקים אלא נודח להתקן
מן מושכין הענן על עצמם: אף זה. על ידי דבור
בעלמא הוא נעשה: ובדבר הזה. בשביל דבור זה
שנזהרתם עליו תאריכון ימים: היתה טליתו
חגורה על מתניו. לכסותו ממתניו ולמטה אע"פ
שממתניו ולמעלה הוא ערום קורא ק"ש:
אבל

אזיל ואשמע מיניה מילתא מבית וועדא, והדר אפיק. אזל אשכחיה לתנא דקתני קמיה דרב יהודה: היה עומד בתפלה ונתעטף,
ממתין עד שיכלה הרוח וחזר ומתפלל. איבא דאמרי: היה עומד בתפלה ובקש להתעטף, מרחיק לאחוריו ד' אמות ומתעטף,
וימתין עד שיכלה הרוח וחזר ומתפלל, ואומר: רבונו של עולם, יצרתינו נקבים נקבים, חלולים חלולים, גלוי וידוע לפניך חרפתנו
ובליפתנו בחיינו, ובאחריתנו רמה ותולעה. ומתחיל ממקום שפסק. אמר ליה: אילו לא באתי אלא לשמוע דבר זה, היינו
רבנן: היה יושן בטליתו ואינו יכול להוציא את ראשו מפני הצנה, חוצץ בטליתו על צוארו וקורא קריאת שמע, ויש אומרים: על
לבו. ותנא קמא, הרי לבו רואה את הערוה? קסבר לבו רואה את הערוה מותר. אמר רב הונא, אמר ר' יוחנן: היה מהלך
במבואות המטונפות, מניח ידו על פיו וקורא קריאת שמע. אמר ליה רב חסדא: האלהים! אם אמרה לי ר' יוחנן בפומיה, לא
צויתנא ליה. איבא דאמרי, אמר רבה בר בר חנה, אמר ריב"ל: היה מהלך במבואות המטונפות, מניח ידו על פיו וקורא קריאת
שמע. אמר ליה ר' חסדא: האלהים! אם אמרה לי ריב"ל בפומיה לא צויתנא ליה. ומי אמר ר' הונא הכי? והאמר רב הונא:
תלמיד חכם אסור לו לעמוד במקום המטונף, לפי שאי אפשר לו לעמוד בלי להרהר תורה! לא קשיא; פאן בעומד, פאן במהלך.
ומי אמר רבי יוחנן הכי? והאמר רבה בר בר חנה, אמר ר' יוחנן: בכל מקום מותר להרהר בדברי תורה, חוץ מבית המרחץ
ומבית הכסא! וכי תימא הכא נמי פאן עומד פאן במהלך, איני? והא רבי אבהו הוה קא אזיל בתריה דרבי יוחנן, והוה קא
קרי קריאת שמע. פי מנא במבואות המטונפות, אשתיק. אמר ליה לר' יוחנן: להיכן אהדי? אמר ליה: אם שהית פדי לגמור
את פולה, חזור לראש! הכי קאמר ליה: לדידי לא סבירא לי. לדידך דסבירא לך, אם שהית פדי לגמור את פולה, חזור לראש!
תניא פותיה דרב הונא, תניא פותיה דרב חסדא. תניא פותיה דרב הונא: המהלך במבואות המטונפות, מניח ידו על פיו וקורא
קריאת שמע. תניא פותיה דרב חסדא: היה מהלך במבואות המטונפות, לא יקרא קריאת שמע; ולא עוד, אלא שאם היה קורא
ובא, פוסק. לא פסק מאי? אמר ר' מנאשה בר בריה דריב"ל: עליו הפתוב אומר, "וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים
לא יחיו". ר' אסי אמר: "הוי מושבי העון בתבלי השוא". רב אדא בר אבהו אמר: מהכא: "פי דבר ה' בזה". ואם פסק, מה
שכרו? אמר ר' אבהו: עליו הפתוב אומר, "ובדבר הזה תאריכו ימים". אמר רב הונא: היתה טליתו חגורה לו על מתניו, מותר
לקרות קריאת שמע. תניא נמי הכי: היתה טליתו של בגד ושל עור ושל שק חגורה על מתניו, מותר לקרות קריאת שמע,
אבל

וּמִשְׁמַשׁ בְּבִגְדוֹ לְהִסִּיר כִּינָה שְׁעוֹקֶצְתָּהּ, אֲבָל לֹא הָיָה מִתְעַפֵּשׂ
בטליתו, אם נפלה באמצע התפילה, בשביל שלא להפסיק.
וּבְשֵׁהוּא מִפְּהֶק, הָיָה מְנִיחַ יָדוֹ עַל סִנְיָדוֹ וּמִכֶּסֶה אֶת פִּיו, שֶׁלֹּא
תראה פתיחתו.

מקשה הגמרא על מנהגו של רבי: מיתבי, שנינו בברייתא, הַמְשַׁמֵּעַ
קוֹלוֹ בְּתַפְלָתוֹ - בתפילת העמידה, הרי זה מְסַמְנֵי אִמְנָה, שמראה
בביטול אין הקב"ה שומע תפילתו בלחש, וצריך להשמיע קולו.
הַמְנַבִּיחַ קוֹלוֹ הִרְבֵּה בְּתַפְלָתוֹ, הרי זה מְנַבִּיחַ הַשָּׁקֶר, שמצאנו בהם
שקוראים לאלהיהם בקול גדול, שנאמר בנביאי הבעל (מלכים א' י'
כח) וַיִּקְרְאוּ בְּקוֹל גָּדוֹל. הַמְנַחֵק וּמִפְּהֶק בְּתַפְלָתוֹ, הרי זה מְנַסֵּי
הַרוּחַ. הַמְתַּעֲשֵׂשׁ בְּתַפְלָתוֹ, סִימָן רַע לוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, נִיבֵר שֶׁהוּא
מְבוֹעֵר. הֶרֶק בְּתַפְלָתוֹ, כִּאִילוֹ רֶק בְּפִי הַסֵּלֶךְ. מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא
קוֹשִׁיתָהּ: בְּשִׁלְמָא לִגְבִי מִנַּחֵק וּמִפְּהֶק, לֹא קָשְׁיָא - אִין קִשָּׁה מִדְּבַרִי
בְּבִרְיָאָא לְרַבִּי שְׁהִידָא מִגָּחַק וּמִפְּהֶק, אִפְשָׁר לֵישֵׁב, כָּאֵן -
בַּמַּעֲשֶׂה רַבִּי, מְדוּבָר שְׁנִיחָק וְפִיחָק לְאוֹנְסוֹ, וְכָאֵן - בְּבִרְיָאָא
שְׁאוּמְרַת שְׁהִידָא זֶה מְגַסִּי הַרוּחַ, מְדוּבָר לְרִצְוֹנוֹ, אֲלֵא מִתְעַשֵּׂשׁ
אִמְתַּעֲשֵׂשׁ, קָשְׁיָא - אֵלֵא מַדִּין מִתְעַשֵּׂשׁ בְּבִרְיָאָא וְשְׁאוּמְרַת סִימָן
רַע לוֹן קִשָּׁה עַל מַעֲשָׂהוּ שֶׁל רַבִּי שֶׁהִתְעַשֵּׂשׁ, שׁוּדָאִי אָף בְּבִרְיָאָא
מְדוּבָר מִתְעַשֵּׂשׁ בְּאוֹנְסוֹ, שְׁהִידָא אִין עֵיטוּשׁ אֵלֵא בְּאוֹנְסוֹ.

מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: מִמִּתְעַשֵּׂשׁ אִמְתַּעֲשֵׂשׁ, נָמִי לֹא קָשְׁיָא, שִׁישׁ לּוֹמַר,
כָּאֵן - בַּמַּעֲשֶׂה רַבִּי, מְדוּבָר שְׁהִידָא מִתְעַשֵּׂשׁ מִלְּמַעְלָה, דֶּרֶךְ פִּיו, וְכָאֵן
- בְּבִרְיָאָא שְׁאוּמְרַת סִימָן רַע לוֹ, מְדוּבָר בַּמַּתְעַשֵּׂשׁ מִלְּמַתָּה,

כלומר, מִפִּיחַ בְּקוֹל.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה רֵאשִׁיָּה לִכְךָ שֶׁעִיטוּשׁ מִלְּמַעְלָה אִין בּו חֲסֵרוֹן אֵלֵא
מַעְלָה: דָּאִמֵּר רַבִּי יוֹרְאָה, הָא מִלֵּיתָא - הִלְכָּה זֶה אֲבָלְעָא לִי בִּי רַב
הַמְנַבֵּחַ - הַטַּעֲמוֹנִי וְלִימְדוֹנִי בְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַב הַמְנוּנָא, וְיִקְרֵא
לִי כִּי בּוֹלִי תִלְמִידָאִי - וְשִׁקּוּלָה לִי וְחִיבִיבָה עָלִי הִלְכָּה זֶה כִּכֵּל
תִּלְמוּדִי כּוֹלֵה, וְהִיא, שֶׁהַמְתַּעֲשֵׂשׁ בְּתַפְלָתוֹ, סִימָן יָפֵה הוּא לוֹ, שֶׁכֶּשֶׁם
שְׁעוֹשִׂים לוֹ נִתַּח רוּחַ מִלְּמַתָּה, בָּאֵרֶץ, שֶׁהִעִיטוּשׁ נִתַּח רוּחַ הוּא
לְאוֹנֵם, כִּדְ עוֹשִׂין לוֹ נִתַּח רוּחַ מִלְּמַעְלָה, מִן הַשָּׁמַיִם, לִקְבֹּל תַּפִּילָתוֹ
וְלִמְלֵאת שֶׁאֱלֹהֵי.

הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה לְהַקְשׁוֹת עַל מַעֲשֶׂה רַבִּי: אֲלֵא מֶרְק שֶׁבְּבִרְיָאָא
אֵרֶק בַּמַּעֲשֶׂה רַבִּי, קָשְׁיָא. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: מֶרְק אֵרֶק, נָמִי לֹא קָשְׁיָא,
שֶׁאִפְשָׁר שְׁהִידָא נוֹחַה רַבִּי בְּדֶרֶךְ יְהוּדָה, דָּאִמֵּר רַב יְהוּדָה, הָיָה עוֹמֵד
בְּתַפְלָה וְנִדְמָן לוֹ רוּק, מְבָלִיעוֹ בְּטִלְתּוֹ, וְאֵם טִלְתָּ נָחָה הוּא וְאִינוּ
רוּצָה לִנְטֹפֵה מְבָלִיעוֹ בְּאַפְרָקְסוֹתוֹ - סוּדָר שְׁבִרָאֵשׁ. וְאֵם כֵּן, אִפְשָׁר
שְׁרִבִי רַק וְהַבְלִיעַ בְּאַפְרָקְסוֹתוֹ, וְהִבְרִייתָא מְדַרְבַּת בֵּרַק עַל גְּבִי
קִרְקַע, וּבִזָּה נִחְשָׁב כֵּרֶךְ בִּפְנֵי מַלְךְ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה בַּעֲנֵן זֶה: רַבִּינָא הָוָה קָאִי אַחוּרִי ו-הִיָּה עוֹמֵד
מֵאֲחוּרֵיו דְּרַב אֲשִׁי, נִדְמָן לוֹ לְרַב אֲשִׁי רוּק, פְּתִיקָה לְאַחוּרִיָּה - זִרְקוּ
לְאַחוּרֵיו, אִמֵּר לִיה רַבִּינָא, לֹא כָּבֵד לָהּ מֶרֶ לָהָא דְרַב יְהוּדָה, שֶׁאֵם
נִדְמָן לוֹ רוּק, מְבָלִיעוֹ בְּאַפְרָקְסוֹתוֹ, וּמִדְּעוֹ יִרְקַת עַל גְּבִי קִרְקַע. אִמֵּר
לִיה רַב אֲשִׁי, אֲנִי אֲנִינָא דְעָתָאִי - אֲנִי אֲנִין בְּדַעְתִּי, כִּלּוּמַר, אֲסִתְנִיס
אֲנִי, וְאִין אֲנִי יִכּוֹל לִסְבּוֹל הַרוּק בְּתוֹךְ גָּדִיד, וּמוֹתֵר לִי לְהַשְׁלִיךְ
הַרוּק עַל גְּבִי הַקִּרְקַע.

הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לְבֹאֵר הַמֶּשֶׁךְ דְּבִרֵּי הִבְרִייתָא שֶׁהוּבָאָה לְעִיל: שִׁנּוּ
בְּבִרְיָאָא, הַמְשַׁמֵּעַ קוֹלוֹ בְּתַפְלָתוֹ, הרי זה מְסַמְנֵי אִמְנָה. אִמֵּר רַב
הוֹנָא, לֹא שִׁנּוּ, שֶׁאֲסוּר לְהַשְׁמִיעַ קוֹלוֹ בְּתַפִּילָתוֹ. אֲלֵא בְּשִׁכּוּל לְבִין
אֶת לְבֹו אָף בְּלִחַשׁ, אֲבָל אֵם אִין כּוֹל לְבִין אֶת לְבֹו בְּלִחַשׁ, מוֹתֵר
לְהַשְׁמִיעַ קוֹל בְּתַפִּילָתוֹ. וְאִין נִחְשָׁב מְסַמְנֵי אִמְנָה. וְהֵינּוּ מִיָּלָה, בְּיַחֲד
הַתַּתְּפַּלֵּל, אֲבָל בְּצַבּוּר, אֵם יִתְפַּלֵּל בְּקוֹל, אִתִּי לְמִיפְרָד צְבּוּרָא -
עַל לִל הַלְפִירֵי לְצִיבּוֹר כְּבוֹנוֹתָם, וְאֲסוּר לְהִרִים קוֹלוֹ אָף בְּאִינוּ יִכּוֹל
לְכוּן לִיבֹו בְּלִחַשׁ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה שִׁמְתוּכּוֹ נִשְׁמַע דְּבַר הִלְכָּה בַּעֲנֵן הַמַּתְעַשֵּׂשׁ
בְּתַפִּילָה: רַבִּי אָבָא הָוָה קָא מְשַׁתְּמֵס מִיְנֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה - רַבִּי אָבָא
הִיָּה מִשְׁתַּמֵּט מִלְּהִרְאוֹת בִּפְנֵי רַב יְהוּדָה, וּמִפְּנֵי דְהָוָה קָא פְּעִי -
שְׁהִידָא רַבִּי אָבָא רוּצָה לְמִיסֵּךְ - לְעֵלוֹת לְאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל, וְלֹא הִיָּה
בְּנִסָּה לְבֵית הַמִּדְרָשׁ מִחֻמַּת כֵּן, שְׁהִידָא יִרָא שְׂמָא גִּיזּוּר עָלֵיו רַב
יְהוּדָה שֶׁלֹּא יַעֲלֶה, דָּאִמֵּר רַב יְהוּדָה, כֹּל הָעוֹלָה מִכָּבֵּל לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל,

עוֹבֵר בְּעֵשֶׂה, שְׁנֵאִמֵּר בְּנִבּוּאָת יִרְמְיָה עַל גְּלוֹת בָּבֶל בְּחוֹרְבֵן בֵּית
רַאשׁוֹן (יִרְמְיָה כ"ב) 'בְּבִלְיָה יִבְאֹו, וְשָׁמָּה יִהְיֶה עַד יוֹם פְּקוּדָהּ, אִתֵּם, נָאִם
ה', שֶׁבְּנִבּוּאָה זֶה נִאֲמַר צִוּיוֹ לְהִישָׁאֵר בְּבָבֶל עַד יוֹם פְּקוּדָהּ, וְעַל כֵּן
אֲסוּר לְעֵלוֹת לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל בְּזִמַּן הַגְּלוּת. אִמֵּר רַבִּי אָבָא, אִיזִיל
וְאִשְׁמַע מִיְנֵיהּ מִלֵּיתָא מְבִית וְנוֹעָדָא - אֲלֶךְ וְאִשְׁמַע מִמֶּנּוּ דְּבַר הִלְכָּה
מִחוּץ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְהָדָר אִפִּיק - וְאַחֵר כֵּךְ אֲצֵא. אֲוֹל אִשְׁכַּחִיהָ
לְתַנָּא דְקָתְנִי מְבִיתָה דְרַב יְהוּדָה - הֵךְ וּמִצָּא לְתַנָּא, שְׁהִידָא שִׁנָּה
בְּרִייתָא לְפָנֵי רַב יְהוּדָה, הָיָה עוֹמֵד בְּתַפְלָה וְנִתְעַשֵּׂשׁ מִלְּמַתָּה, שִׁנָּה
מִמֶּתִין עַד שִׁכְבָּלָה הַרוּחַ - הִרִיחַ שְׁנוּדָף מְנוּפָה, וְחוּזָר וּמִתְפַּלֵּל מִהִיכֵן
שִׁפְסַק. אִיכָא דָאִמֵּר, הָיָה עוֹמֵד בְּתַפְלָה וּבְקִשׁ לְהִתְעַשֵּׂשׁ, מִרְחִיק
לְאַחֲרָיו אֲרִבַּע אַמּוֹת וּמִתְעַשֵּׂשׁ, וּמִמֶּתִין עַד שִׁכְבָּלָה הַרוּחַ, וְחוּזָר
וּמִתְפַּלֵּל. וְאִוִּימֵר קוּדָם שֶׁמִּשְׁמִיךְ לְהַתְּפַלֵּל, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יִצְרָתְנוּ
נִקְבִים נִקְבִים, תְּלוּלִים תְּלוּלִים, גְּלוּי וְהָדוּעַ לְפָנֶיךָ חֲרַפְתָּנוּ וּכְלִימַתָּנוּ
בְּחַיֵּינוּ, וּבְאַחֲרִיתָנוּ רַחֵם וְתוֹלַעַת, וּמִתְחִיל לְהַתְּפַלֵּל מִמְּקוֹם שִׁפְסַק.
אִמֵּר (לִיָּה) רַבִּי אָבָא, אִיזִיל לֹא כְּתָבִיתָ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ אֲלֵא לְשִׁמּוֹעַ דְּבַר
יְהוָה דִּי.

הַגְּמָרָא עוֹסֶקֶת בַּעֲנֵן קְרִיאַת שְׁמַע כִּנְגַד עֵרוּה: תְּנוּ רַבְנֵן, הָיָה יוֹשֵׁן
בְּטִלְתּוֹ עֵרוּם, וְאִינוּ כּוֹל לְהוֹצִיא אֶת רִאשׁוֹ מִן הַטִּלְתָּ מִפְּנֵי הַצָּנָה
וְשֶׁאֵם הִיָּה עוֹשֶׂה כֵּן כֹּל הִיָּה נִחְשָׁב עֵרוּם, חוֹצֵץ בְּטִלְתּוֹ עַל צִוְּאוֹהּ,
כִּלּוּמַר, מִהֲדַק לְצוּוּאָרוֹ הַחֲלָק שֶׁמִּכְתָּפּוֹ וּמַעְלָה, וְעַל יָדִי כֵּן אִין
רֹואָה אֶת עֵרוּתוֹ עֲצֻמָּה, וְקוּרָא קְרִיאַת שְׁמַע. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, מִהֲדַק
הַטִּלְתָּ עַל לְבֹו, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לִיבֹו רֹואָה אֶת הָעֵרוּת.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְתַנָּא קָטָא, שְׁאוּמֵר שֶׁמִּהֲדַק לְצוּוּאָרוֹ, וְנִמְצָא
שֶׁמִּצּוּוּאָרוֹ וּמִטָּה אִין הַטִּלְתָּ מִהוּדַקְתָּ לְגוֹפּוֹ, לְשִׁיתָהּ, הרי לְבֹו
רֹואָה אֶת הָעֵרוּת. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: קָסְבֵּר תַּנָּא קָטָא, לְבֹו רֹואָה אֶת
הָעֵרוּת, מוֹתֵר.

הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה בַּעֲנֵן קְרִיאַת שְׁמַע, בְּמִבּוּאוֹת הַמִּטְּנוּפִים: אִמֵּר רַב
הוֹנָא אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, הָיָה מְחַלֵּף בְּמִבּוּאוֹת הַמִּטְּנוּפּוֹת, מְקוֹם שִׁישׁ
בּו צוּאָה וּמִי גִלְגִּים, מְנִיחַ יָדוֹ עַל פִּיו, וְקוּרָא קְרִיאַת שְׁמַע. אִמֵּר לִיה
רַב חֲסָדָא, הָאֱלֹהִים, כִּלּוּמַר, נִשְׁכַּח אֲנִי בְּשִׁבּוּעָה, אֵם אִמְרָה לִי רַבִּי
יוֹחָנָן בְּפֻמְיָא - אָף אֵם הִיָּה אוֹמֵר לִי רַבִּי יוֹחָנָן דִּין זֶה בְּפִיו, לֹא
צִיִּיתָנָא לִיה - לֹא הִיִּיתִי מְצִיתָ לְדַבְרֵיו, שֶׁאִינוּ סוֹבֵר שֶׁהִמְגִּיעַ
לְמִקּוּמוֹת הַמִּטְּנוּפִים, צִרִיךְ לְהַפְסִיק לְגַמְרֵי מְקִרְיָאָתוֹ. אִיכָא דָאִמֵּר,
אִמֵּר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אִמֵּר רַבִּי יוֹהֲשֵׁעַ בֶּן לִוִּי, הָיָה מְחַלֵּף בְּמִבּוּאוֹת
הַמִּטְּנוּפּוֹת, מְנִיחַ יָדוֹ עַל פִּיו וְקוּרָא קְרִיאַת שְׁמַע. אִמֵּר לִיה רַב
חֲסָדָא, הָאֱלֹהִים, אֵם אִמְרָה לִי רַבִּי יוֹהֲשֵׁעַ בֶּן לִוִּי בְּפֻמְיָה, לֹא צִיִּיתָנָא
לִיה.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְיָמִי אִמֵּר רַב הוֹנָא חָבִי, שְׁמוּתֵר לּוֹמַר קְרִיאַת שְׁמַע
בְּמִקּוּמוֹת הַמִּטְּנוּפִים, וְהָאִמֵּר רַב הוֹנָא, תְּלִמִיד חָבִים, אֲסוּר לוֹ לְעֻמּוֹד
בְּמִקּוֹם הַמִּטְּנוּפָה, לְפִי שְׂאִי אִפְשָׁר לוֹ לְעֻמּוֹד בְּלִי תְּהִירוֹת תּוֹרָה, וְנִמְצָא
מִהֲדַרָּה בְּדַבְרֵי תּוֹרָה בְּמִקּוֹם הַטְּנוּפֵת. וְאֵם כֵּן, בּוּדָאִי שֶׁאֲסוּר
לְקוֹרֵת קְרִיאַת שְׁמַע בְּמִקּוּמוֹת הַמִּטְּנוּפִים, אָף אֵם שֵׁם יָד עַל פִּיו.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: לֹא קָשְׁיָא, כָּאֵן - בְּדַבְרֵי רַב הוֹנָא, שֶׁאֲסַר אָף
לְהִרְהֵר בְּדַבְרֵי תּוֹרָה, מְדוּבָר בְּעוֹמֵד בְּמִקּוֹם הַטְּנוּפֵת, וְכָאֵן -
בְּדַבְרֵיו בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁהִתִּיר לְקוּרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּמִבּוּאוֹת
הַמִּטְּנוּפִים, מְדוּבָר בְּמַחֲלָף - בְּקוּרָא תוֹךְ כְּדִי שֶׁהוּא מִהֲלֵךְ שֵׁם.

הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת וּמִקְשָׁה עַל הַמִּימְרָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: וְיָמִי אִמֵּר רַבִּי
יוֹחָנָן חָבִי, שְׁמוּתֵר לְקוֹרֵת קְרִיאַת שְׁמַע כִּשְׁהוּא מִהֲלֵךְ בְּמִקּוֹם
הַטְּנוּפֵת, וְהָאִמֵּר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּכֵל מְקוֹם מוֹתֵר
לְהִרְהֵר בְּדַבְרֵי תּוֹרָה, חוּץ מְבִית הַמִּרְחֵץ וּמְבִית הַכֶּבֶד, וְהִיָּינוּ מְקוֹם
הַטְּנוּפֵת. וְכִי תִימָא, חָכָא נָמִי - גַּם כָּאֵן אִפְשָׁר לֵישֵׁב, שְׂכָאֵן - מַה
שֶׁאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאֲסוּר לְהִרְהֵר בְּבֵית הַכֶּסֶד וּבֵית הַמִּרְחֵץ, מְדוּבָר
בְּעוֹמֵד בְּמִקּוּמוֹ, וְכָאֵן - בְּמַה שֶׁנִּאֲמַר בְּשֵׁמוֹ שְׁמוּתֵר, מְדוּבָר בְּמַחֲלָף.
וְכַפִּי שִׁיִּישְׁבָּה הַגְּמָרָא לְעִיל. אִינִי - הָאֵם כֵּךְ אִפְשָׁר לֵישֵׁב, וְהָאֵ -
וְהִיָּ מוּכַח לֹא כֵּן מִן הַמַּעֲשֶׂה, שְׂרַבִּי אֲבָהוּ הָוָה קָא אִוִּיל בְּתִרְיָה
דְּרַבִּי יוֹחָנָן - רַבִּי אָבָהוּ הִיָּה הוֹלֵךְ אַחֲרֵי רַבִּי יוֹחָנָן, וְהָוָה קָא קָרִי -
וְהִיָּה רַבִּי אָבָהוּ קוּרָא קְרִיאַת שְׁמַע. כִּי מִטָּא ו-הִיָּעַע בְּמִבּוּאוֹת
הַמִּטְּנוּפּוֹת, אִשְׁתִּיק - הִשְׁתַּתַּק מְקִרְיָאָתוֹ. לְאַחֵר שִׁיִּצְאוֹ מִשָּׁם, אִמֵּר
לִיה רַבִּי אָבָהוּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, לְתִיבִין אֲתֵּדֵר - לְהִיכֵן אַחוּזֵר לְקוּרָא

אָבֵל לְתַפְלָה – לעמוד לתפילת העמידה, אסור עד שִׁכְבָּה אֶת לְבֹ, ולפי שצריך להיראות כעומד לפני המלך באימה.
הגמרא מביאה דין נוסף מדברי רב הונא בענין תפילין בבית הכסא:
וְאָמַר רַב הוֹנָא, שָׂכָה וְנִכְנַם בְּתַפְלִין, בעודם בראשו, לְבֵית הַכֶּסֶּא, והחל בעשיית צרכיו הגדולים, מִנִּית יָדוֹ עָלֵיהֶן לְכַסּוֹתָם, עד שִׁנְמוּ. מקשה הגמרא: עַד שִׁנְמוּר שִׁלְקָא דְעִתָּה – האם עולה גדולים שנשאר בתפילין עד שסיים כל צרכיו לגמרי. מתרצת הגמרא: אֵלָּא כוונת רב הונא, כְּדָאֻמַּר רַב נָחֻם בְּרִי יִצְחָק, משאיר התפילין עליו ומניח ידו עליהם, עַד שִׁנְמוּר להוציא מגופו עֲמוּד רִאשׁוֹן של גדולים, ויוצא וחולץ התפילין, וחוזר לעשות צרכיו. שואלת הגמרא: ומדוע ממתין עד שישמור להוציא עמוד ראשון, וְלִפְסוֹק לְאַחֵר וְלִיקוּם – ויפסיק מיד, ויעמוד ויצא מבית הכסא ויחלוץ התפילין. משיבה הגמרא: מִשּׁוּם דְּרָבִן שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמִלְיָאֵל, דְּתַנָּי, רָבִן שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמִלְיָאֵל אָמַר, עֲמוּד הַחֲזֵר – עמוד של גדולים שהחל להימשך לצאת, והאדם משהה אותו ומחזירו לגופו, מִכִּי אֵת הָאָדָם לִידֵי הַדְּרוֹקָן – חולי מעיים המנפח את הבטן, סִילוֹן, של מי רגלים, הַחֲזֵר – שמששהו בגופו, מִכִּי אֵת הָאָדָם לִידֵי דְרוֹקָן – חולי שמוריק פניו.
הגמרא דנה בענין נקיות בעת קריאת שמע: אֲתָמַר, הִיתָה צוּאָה עַל בִּשְׂרִי, או ידו מונחת בְּבֵית הַכֶּסֶּא, שיש מחיצה בינו לבין בית הכסא ושלח ידו לַפְנִים דֶּרֶךְ חוּר, רַב הוֹנָא אָמַר, מוֹתֵר לוֹ לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע. וְרַב חֲסָדָא אָמַר, אֲסוּר לוֹ לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע.
הגמרא מבארת טעמים של רב הונא ושל רב חסדא: אָמַר רַבָּא, מֵאֵי מַעְקָא דְרַב הוֹנָא שְׁהִיתָ, משום דְּבָתִּיב (ההלים קד ו) 'כָּל הַנֶּשֶׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ', ובמשמעו, כל אברי הנשמה, כמו הפה והחוטם, הרי הם בכלל הילול ה', ועל כן צריכים הם להיות בנקיות, אבל שאר אברים אינם בכלל הילול ואינם צריכים להיות בנקיות. וְרַב חֲסָדָא אָמַר, אֲסוּר לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע. מֵאֵי מַעְקָא דְרַב חֲסָדָא, משום דְּבָתִּיב (שם לה) 'כָּל עֲצָמוֹתַי תִּאֲמַרְנָה, ה' מִי כְמוֹד', משמע שכל הגוף בכלל הילול ה', ועל כן צריך להיות כולו בנקיות.
הגמרא דנה לגבי ריח רע בעת קריאת שמע: אֲתָמַר, רִיחַ רַע שִׁישׁ לוֹ עֵינָךְ, כְּגוֹן רִיחַ הָעוֹלָה מִצּוּאָה (והמונחת מאחוריו ואינו רואה אותה), רַב הוֹנָא אָמַר, מְרַחֵק אֲרַבַּע אַמּוֹת מִמְּקוֹר הָרִיחַ, מִן הַצּוּאָה, וְקוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע, ואף שהריח הרע עדיין מגיע אליו. וְרַב חֲסָדָא אָמַר, מְרַחֵק אֲרַבַּע אַמּוֹת מִמְּקוֹם שֶׁשָּׁפַק הָרִיחַ, וְקוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע.
הגמרא מביאה ראיה לרב חסדא: תַּנָּי בְּתִיבָה דְרַב חֲסָדָא, לֹא יִקְרָא אֲדָם קְרִיאַת שְׁמַע, לֹא בִּגְגֵי צוּאָה אֲדָם, וְלֹא בִּגְגֵי צוּאָה תִּרְנְגוּלִים, ואף אם אין ולא בִּגְגֵי צוּאָה חוּזִירִים, וְלֹא בִּגְגֵי צוּאָה תִּרְנְגוּלִים, ואף אם אין מגיע מהם ריח רע אל מקומו, וְכֵן לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע בִּגְגֵי צוּאָה אֲשֶׁפָּה שְׂרִיחָה רַע, וְאֵם הִיָּה שֶׁם מְקוֹם גְּבוּהָ עֲשֶׂרָה טַפָּחִים או גְּמוּד עֲשֶׂרָה טַפָּחִים, והצוואה מונחת שם, יוֹשֵׁב בְּצִדוֹ – יושב לצד אותו מקום, ואין צריך להרחיק ארבע אמות, וְקוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע. וְאֵם לֹא – ואם אין הצוואה במקום גבוה או נמוך, מְרַחֵק מִלֹּא עֵינָיו – עד מקום שאינו יכול לראותה, וקורא. וְכֵן הָדִין לְתַפְלָה, שלא יתפלל כנגד צוואה או אשפה שריחה רע, וממשיכה הברייתא: רִיחַ רַע שִׁישׁ לוֹ עֵינָךְ, כְּגוֹן צוּאָה שְׂרִיחָה רַע, וממשיכה הברייתא: רִיחַ מִמְּקוֹם הָרִיחַ, כלומר, מתרחק ארבע אמות מן המקום שהריח כלה, וְקוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע, והיינו כדברי רב חסדא.
הגמרא מביאה שברייתא זו לא נפסקה להלכה: אָמַר רַבָּא, לִית הַלְכָתָא בִּי הָא מִתְנִיתָא – אין הלכה בברייתא זו ששינונו, שאוסרת לקרות כנגד צוואת כלבים וחזירים בכל אופן (כָּל הֵנִי שְׁמַעְתָּתָא), אֵלָּא בִּי הָא דְתַנָּי, לֹא יִקְרָא אֲדָם קְרִיאַת שְׁמַע, לֹא בִּגְגֵי צוּאָה אֲדָם, וְלֹא בִּגְגֵי צוּאָה חוּזִירִים וְלֹא בִּגְגֵי צוּאָה תִּרְנְגוּלִים בְּזִמְנִי שְׁנִתְּנוּ עוֹרוֹת לְתוֹקֵן בִּשְׂבִיל לַעֲבֹדָם, שאז מסריחים ביותר, אבל אם אין בתוכן עורות, מותר לקרות כנגדם, ושלא כדברי הברייתא לעיל שאוסרת בכל ענין.
הגמרא דנה בענין ריח רע שאין לו עיקר: כְּעוֹ מִינִיה מִרַב שִׁשֶּׁת, רִיחַ רַע שֶׁאֵין לוֹ עֵינָךְ, מֵהוּ, האם מותר לומר דבר שבקדושה

במקומו או לא. פושטת הגמרא: אָמַר לָהּ, אֲתוּ חוּזִי הֵנִי צִיפִי דְבִי רַב – בואו ראו את המחצלות הפרושות בבית המדרש, שיושבים עליהם שנים או שלשה תלמידים יחד ולפעמים אין ביניהם הפסק של ארבע אמות, דְּהֵנִי גַּם – שהללו, חלק מן התלמידים, שובבים וישנים עליהם, וְהֵנִי רָפְסִי – והללו לומדים עליהם, ודרך הישנים להפיה, ובכל אופן אין מפסיקים הלומדים מלימודם. וראיה היא, שריח רע שאין לו עיקר, מותר באמירת דבר שבקדושה. וְהֵנִי מִיָּלִי, שריח רע שאין לו עיקר, מותר לומר במקומו דבר שבקדושה, לא נאמרו אלא בְּדַבְרֵי תוֹרָה, שמותר לדבר בהם במקום שיש ריח הפחה, אֲבָל בְּקְרִיאַת שְׁמַע, לא – אסור לקרות במקום שיש בו ריח הפחה. וְדַבְרֵי תוֹרָה נִמִּי, לא אֲמַרְן אֵלָּא דְחֻבְרָה – לא נאמר אלא בריח הפחת חברו, אֲבָל דִּידֵיהּ לא – אבל כשהפיה הוא עצמו ומריח, אסור, וממתין עד שיכלה הריח.
הגמרא דנה בענין קריאת שמע כנגד צוואה שעוברת לפניו: אֲתָמַר, צוּאָה עוֹבֶרֶת, כְּגוֹן, הִיא, מוֹתֵר עוֹמֵד וּנְשָׂאִים דְּבִרְיָה גֵרָף שֶׁל רַעִי להעבירו למקום אחר, ואינה עומדת במקום אחד, אֲבָי אָמַר, מוֹתֵר לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כִּנְגְדָהּ וְאֵין צָרִיךְ לְהַפְסִיק מִקְרִיאָתָהּ, וְרַבָּא אָמַר, אֲסוּר לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כִּנְגְדָהּ.
אביי מבאר את מקור דבריו: אָמַר אֲבָי, מִנָּא אֲמִינָא לָהּ – מהיכן אמרתי דין זה, דְּתָנִין – ששינונו במשנה (נגעים פ"ג מ"ז), הִיא הַקְּטָמָא – המצורע שפסק עליו הכהן שטמא, עוֹמֵד תַּחַת הָאֵילָן, וְהַקְּטָמָה עוֹבֶר שֶׁם, מִמָּא הַטְּהוֹר, שכיון שהמצורע עומד במקומו, הרי זה מושבו, ומטמא את הטהור תחת אהל, אף שהטהור מהלך, שהמצורע מטמא באהל את מקום מושבו. הִיא הָאִישׁ הַקְּטָמָה עוֹמֵד תַּחַת הָאֵילָן, וְהַקְּטָמָה עוֹבֶר שֶׁם, אף שהטהור עומד במקומו, הרי הוא מְטָהוֹר, שאין המצורע מטמא בדרך הילוך, שאין זה מושבו, וְאֵם עוֹמֵד הַמְּצוּרֵעַ מֵהִלְכָתוֹ, תַּחַת הָאֵילָן, מִמָּא הַטְּהוֹר הָעוֹמֵד שֶׁם. וְכֵן בְּאֵינֵן הַמְּנוֹנְעָת בִּנְגַע הַצֵּרֶת שֶׁנִּשְׁאָה אֲדָם, דִּינָה כְּדִין הַמְּצוּרֵעַ, ואם עמד נושאה או הלך, הרי זה כעמידת והליכת המצורע, לענין טעמא את הטהור תחת אהל. וראיה היא לאביי, שכמו שצירפת אינה מטמאה בדרך הילוך, כך גם צוואה אינה אסורה בדרך הילוך.
רבא דוחה את ראית אביי: וְרַבָּא אָמַר לָהּ, הָתֵם, לגבי מצורע, שאינו מטמא בדרך הילוכו, בְּקִבְעֵיתָא תַּלְיָא מִיָּלְתָּא – בקביעות תלוי הדבר, כלומר, אין המצורע מטמא אלא במקום קביעותו, דְּבָתִּיב לגבי מצורע (ויקרא יג מז) 'כִּדְרֵי יֵשֶׁב, מִחוּץ לְמַחֲנֵה מוֹשְׁבֹו', שם ללמדנו שהמצורע מטמא במקום מושבו ודווקא, 'וּמוֹשְׁבוֹ' משמעו מקום שנמצא בו, יושב בו עומד, וההלך ועובר אין זה מקומו, שאין בוה קביעות, ולכן אין מטמא בדרך הילוכו, אבל הָבָא, בענין נקיות בעת קריאת שמע, 'וְהָיָה מִחֲנִיף קְדוֹשׁ' אָמַר רַחֲמֵנָא (דברים כג טו), שצריך שיהיה מקומו נקי מדבר טינוף בעת אמירת דבר שבקדושה, וְהָא לִיבָא – וזה אינו, כאשר צוואה לפניו, בין כשהיא עומדת במקומה ובין כשהיא מהלכת.
הגמרא מביאה דין השייך לצוואה עוברת: אָמַר רַב פָּפָא, פִּי חוּזִיר, בְּצוּאָה עוֹבֶרֶת דְּפִי, שאם עבר כנגדו חזיר, אסור לקרות קריאת שמע. שואלת הגמרא: מִשְׁפָּטָא, שהרי פיו של החזיר לעולם מטונף בצוואה, והרי זה ככל צוואה עוברת. משיבה הגמרא: לֹא צִרְכָּא – לא הוצרך רב פפא לומר שאסור בחזיר סתם, ובא לחדשנו שאסור לקרות כנגדו אף עַל גַּב דְּסָלִיק מִתְּרָא – אף במקרה שעלה מן הנגרה, שאין הרחיצה מועילה לו, שכיון שדרכו ללכלך פיו כל היום לעולם נשאר בטינופו והרי הוא כגוף של רעי.
הגמרא דנה בענין קריאת שמע במקום שפסק אם יש בו צרכים: אָמַר רַב יְהוּדָה, סָפַק צוּאָה, כלומר, הסתפק אם יש במקומו צוואה או לא, אֲסוּרָה – אסור לקרות קריאת שמע ולהתפלל שם, סָפַק מִי רַגְלִים, כלומר, הסתפק אם יש במקומו מי רגלים, מוֹתְרִים. אֵיכָא דְאָמְרִי, אָמַר רַב יְהוּדָה, סָפַק צוּאָה בְּבִית, מוֹתְרָה, ולפי שאין דרך להשאיר צוואה בבית, ואם הסתפק אם יש צוואה בְּאֲשֶׁפָּה, אֲסוּרָה, שדרך אשפה שנמצאת בה צוואה, וסָפַק מִי רַגְלִים, אֲמִילוּ בְּאֲשֶׁפָּה נִמִּי מוֹתְרִין.

והרי לבו רואה את הערה. פירש ר"י מדפריך גמרא הכי בפשיטות משמע דלבו רואה את הערה אסור אלא ארבעו שמעיה תלמידו של רש"י פסק כתיק דלבו רואה את הערה מותר ומיהו בסמוך משמע דאסור דלא פליגי דמי אמוראי אלא בעקבו רואה את הערה אבל בלבו רואה את הערה כ"ע מודו דאסור:

והלכתא

נוגע עקבו אסור. וטעמא דגורנין
נוגע עקבו שמא יגע בדיו: גרף
של רעי. פי' רש"י של חרס בלוע משמע לפירושו
אבל בלי דלא בלע כגון זכוכית אפשר דשרי:
ובלכד שטיל בחרן רביעית מים. אבל בגרף
אפשר דלא מהני מים:
ספר

והכא בטופח על מנת להטפח איכא בינייהו: ירד
למבול, אם יכול לעלות בו: לימא תנא סתמא פר'
אליעזר, דאמר עד הגין החמה! אפילו תימא ר'
יהושע, ודלמא פותיקין, דאמר ר' יוחנן: ותיקין היו
גומרין אותה עם הגין החמה: ואם לאו, יתכסה בכמים
ויהרי לבו רואה את הערה! אמר ר' אלעזר, ואי תימא ר'
אחא בר אבא בר אחא משום רבינו: כמים עכו"רין שנו, דדמו פארעא סמיכתא, שלא יראה לבו ערותו. תנו רבנן:
מים צלולין, ישב בהן עד צאורו וקורא, ויש אומרים: עוכרין ברגליה. ותנא קמא, והרי לבו רואה
את הערה! קסבר לבו רואה את הערה מותר. והרי עקבו רואה את הערה! קסבר עקבו
רואה את הערה מותר. אחמר: עקבו רואה את הערה - מותר. גוגע - אפי' אמר: אסור.
ורבא אמר: מותר. רב זבד מתני לה להא שמעתא הכי. רב חיננא בריה דרב איקא מתני
לה הכי: גוגע - דברי הכל אסור. רואה - אפי' אמר: אסור. רבא אמר: מותר; לא נתנה
תורה למלאכי השרת. והלכתא: גוגע - אסור; רואה - מותר. אמר רבא: צואה בעששית -
מותר לקרות קריאת שמע פנגדה; ערה בעששית - אסור לקרות קריאת שמע פנגדה. צואה
בעששית מותר לקרות קריאת שמע פנגדה, דצואה בכסוי תליא מילתא, והא מיכסאי; ערה
בעששית אסור לקרות קריאת שמע פנגדה, "ולא יראה בך ערות דבר" אמר רחמנא, והא
קמיתחזיא. אמר אביי: צואה כל שהוא מכסלה ברוק. אמר רבא: וברוק עבה. אמר רבא:
צואה בגומא, מניח סנדלו עליה וקורא קריאת שמע. בעא מר בריה דרבנא: צואה דבוקה
בסנדלו מאי? תיקו. אמר רב יהודה: גוי ערום, אסור לקרות קריאת שמע פנגדו. מאי איריא
גוי? אפילו ישראל גמיו ישראל, פשיטא ליה דאסור, אלא גוי איצטריכא ליה, מהו דתימא,
הואיל וכתבי בהו "אשר בשר חמורים בשרם", אימא בחמור בעלמא הוא, קא משמע לן
דאינהו גמי איקרו ערות, דכתיבי: "וערות אביהם לא ראו": ולא יתכסה לא בכמים הרעים
ולא בכמי המשרה עד שטייל לחזק מים: וכמה מיא רמי ואויל? אלא הכי קאמר: לא יתכסה
לא בכמים הרעים ולא בכמי המשרה כלל, ומי רגלים - עד שטייל לחזק מים, ויקרא. תנו
רבנן: כפה יטיל לחזק מים? כל שהוא. ר' זבאי אומר: רביעית. אמר רב נחמן: מחלוקת
לבסוף, אבל בתחלה - כל שהו. ורב יוסף אמר: מחלוקת לכתחלה, אבל לבסוף - דברי
הכל רביעית. אמר ליה רב יוסף לשמעיה: אייתי לי רביעיתא דמאי, פר' זבאי: תנו רבנן:
גרף של רעי ועבית של מי רגלים אסור לקרות קריאת שמע פנגדו, ואף על פי שאין בהן
כלום; ומי רגלים עצמן, עד שטייל לחזק מים. וכמה יטיל לחזק מים? כל שהוא. ר' זבאי
אומר: רביעית, בין לפני המטה בין לאחר המטה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לאחר המטה
קורא; לפני המטה אינו קורא, אבל מרחיק הוא ארבע אמות וקורא. ר' שמעון בן אלעזר

בטופח ע"פ להטפח איכא בינייהו. ת"ק בעי על מנת להטפח ור' יוסי מחמיר: לימא תנא
סתמא כר' אליעזר. והלכה כמותו: דילמא לוחיקין. קאמרה מתני' עם הגין החמה אבל
לכ"ע עד שלש שעות: והרי לבו רואה את הערה. קס"ד כל אבר שאין דרכו לראות את
הערה (ורואה אותו בשעה שקורא בתורה קריין ביה ולא יראה בך ערות דבר: לא נתנה
תורה למלאכי השרת. שאין להם ערה על
כרחנו של לנו ערה ואין אנו יכולים להשמר
מכל זה: כל שהוא. מעט: ברוק, רוקק עליה
ומכסה אותה ברוק: בעששית. לנטיג"א בלע"ז
כלומר מחיצת זכוכית או קלף דק מפסיק בנתיים
והיא נראית: בכסוי תליא מילתא. וכסית את
צאתה: מים הרעים. סרוחים: מי המשרת.
ששורים שם הפשתן והקנבוס והם מסורחים:
וכמה מיא רמי ואויל. כמה ישליך לתוכם
ויבטלם הלא מרובין הם: ומי רגלים. מועטין והם
בבלי והוא בא לקרות ק"ש אצלם: לבסוף. שמי
רגלים בבלי זה נותן לתוכן מים בהחיא קאמר
ר' זבאי רביעית: אבל לכתחלה. שקדמו המים
למי רגלים דברי הכל כל שהוא שכשמשיל מי
רגלים בבלי לבסוף ראשון ראשון שנופל לתוך
המים מתבטל ואע"פ שהם רבים והולכין כר'
בטלה אייתי לי רביעיתא. אפי' בתחלה: נרף
ועביב. שניהם כלי חרס הם אלא של רעי קרוי
גרף ושל מי רגלים קרוי עבית: אסור לקרות ק"ש
בגגס. הואיל ומיוחדין לכך ואע"פ שאין בתוכן
כלום: ומי רגלים עצמן. בבלי שאינו מיוחד להם:
בין לפני המטה. שאין המטה מפסקת בינו לבנים:
בין לאחר המטה. שהמטה מפסקת ורגליה קצרים
או שניהם תחת המטה נרטינן. ולא גרטינן כלי
בתוך כלי: תחת המטה. כאילו היו טמונים בארץ:
הכי קאמר. רש"י: בעין איפשיטא לן, שאלתנו
נחפרשה לה בחלוק שבין לפני המטה ולאחר
המטה: מתנייתא מיהו קשיין. שהוחלפה שיתתן:
מאן שמעת ליה וכו'. לא ידעתי היכן היא:
פשיטא לי. במניחן תחת המטה ורגליה קצרים
שאין הימנה ולקרקע שלשה טפחים בלבד דמי
והרי הן כטמונים: עשרה ודאי. לא שאלתי ממנו
דנראה כאילו אינה תחתיה מאחר שיש הפסק
כל כך אין זה כסוי: עייליה לחופה ולא הוה
מפתייעא מילתא. דנישואין שלא היה יכול
לבעול: כגנתון לכרי. כמעט כסנתם את בי
למות בעונתו העץ: אפילו עשרה מאני. וכולן
כליין כחד מאנא דמי:

אקמטרא

אומר: אפילו בית מאה אמה לא יקרא, עד שיוציאם או שנייהם תחת המטה. איבעיא להו: הכי קאמר? אחר המטה קורא מיד,
לפני המטה מרחיק ארבע אמות וקורא, או דלמא הכי קאמר: לאחר המטה מרחיק ד' אמות וקורא, לפני המטה אינו קורא כלל?
תא שמע, דתנאי, ר' שמעון בן אלעזר אומר: אחר המטה קורא מיד, לפני המטה מרחיק ארבע אמות. רבן שמעון בן גמליאל
אומר: אפילו בית מאה אמה, לא יקרא עד שיוציאם או שנייהם תחת המטה. בעין איפשיטא לן, מתנייתא קשיין אהדדי! איפוד
בתייתא. מה הוית דאפכת בתייתא? איפוד קמיתא! מאן שמעת ליה דאמר פוליה בית פארבע אמות דמי? ר' שמעון בן אלעזר
היא! אמר רב יוסף: בעאי מיניה מרב הונא: מטה פחות משלשה פשיטא לי דכלבוד דמי. שלשה, ארבעה, חמשה, ששה, שבעה,
שמונה, תשעה, מהו? אמר ליה: לא ידענא. עשרה ודאי לא מיבעי לי. אמר אביי: שפיר עבדת דלא איבעיא לך! כל עשרה רשותא
אחריתי היא. אמר רבא: הלכתא, פחות משלשה - כלבוד דמי; עשרה - רשותא אחריתי היא; משלשה עד עשרה - היינו דבעא
מיניה רב יוסף מרב הונא ולא פשט ליה. אמר רב: הלכה פר' שמעון בן אלעזר. וכן אמר פאלי, אמר ר' עקב ברה דבת שמואל:
הלכה פרבי שמעון בן אלעזר. ורבא אמר: אין הלכה פר' שמעון בן אלעזר. רב אחאי אישכס ליה לבריה פי רב יצחק פר שמואל
בר מרתא, עייליה לחופה ולא הוה מפתייעא מילתא, אול בתריה לעיני, הוא ספר תורה דמנחא, אמר להו: איכו השתא לא
אתאי סבנתון לכרי, דתנאי: בית שיש בו ספר תורה או תפילין אסור לשמש בו את המטה עד שיוציאם או שנייהם כלי בתוך
כלי. אמר אביי: לא שנו אלא בכלי שאינו כליין, אבל בכלי שהוא כליין - אפילו עשרה מאני כחד מאנא דמי. אמר רבא: גלמא

אקמטרא

ברכות – דף כה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) רלז

אמר, מותר לקרוא, שלא נתנה תורה למלאכי השרת שאין להם
 ערוה, ואנו על כרחנו יש לנו ערוה ואין אנו יכולים להשמר בכל
 זה.
 מסיקה הגמרא: והלכתא, אם עקבו נוגע בערוה אסור לקרוא
 קריאת שמע, ואם עקבו רואה את הערוה מותר לקרוא קריאת
 שמע.
 הגמרא מחלקת בין קריאת שמע כנגד ערוה לקריאת שמע כנגד
 צואה: אמר רבא, צואה בעששית – והמנחת מאחורי מחיצת זכוכית
 או קלף דק, היא נראית, מותר לקרות קריאת שמע כנגדה. אבל
 ערוה בעששית, אסור לקרות קריאת שמע כנגדה.
 הגמרא מבארת את טעם החילוק שבין צואה לערוה. אומרת
 הגמרא: לכך צואה בעששית מותר לקרות קריאת שמע כנגדה,
 משום דצואה כפשו תליא מילתא – ההיתר והאיסור לקרוא קריאת
 שמע כנגד צואה תלוי אם היא מכוסה או לא, שנאמר (דברים כג יד)
 'וכסית את צאתך', וצואה זו שהיא בעששית מכוסה
 היא. אבל ערוה בעששית אסור לקרות קריאת שמע כנגדה, משום
 שהאיסור וההיתר לקרוא קריאת שמע כנגד ערוה תלוי בראייתה,
 שכן 'ולא יראה בך ערות דבר' אמר רחמנא – אמרה התורה (שם כג
 טו), והא קמיתחיתא – וערוה זו אף שהיא בעששית נראית.
 הגמרא מביאה הלכות נוספות בענין קריאת שמע כנגד צואה:
 אמר רבא, צואה כל שהוא – אם יש מעט צואה, כמכסה ברוך –
 רוקק עליה ומכסה אותה ברוך, ומותר לקרוא קריאת שמע
 כנגדה. אמר רבא ודיוקא אם כיסה אותה ברוך עקב – ליתחא.
 אמר רבא, אם יש צואה כגומא – בחור, מניח כסילו עליה – על
 הגומא, ובכך הוא מכסה את הצואה, וקורא קריאת שמע.
 בעא – וישאל – מר בריה דרבנא – ו-בנו של רבינא, אם יש צואה
 דבוקה כסנדלו, ואין ריח רע עולה ממנה, מאי – מה דינו, האם
 מותר לו לקרוא קריאת שמע כיון שסנדלו מפסיק בין גופו לצואה,
 או כיון שהיא דבוקה בסנדלו אסור לו לקרוא קריאת שמע. תיקו
 – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפסטה.
 הגמרא חוזרת לדין קריאת שמע כנגד ערוה: אמר רב יהודה, עובד
 בוכבים ערום, אסור לקרות קריאת שמע כנגדו. מקשה הגמרא: מאי
 אריא – מדוע נקט רב יהודה דין זה דווקא בעובד בוכבים, הרי
 אפילו כנגד ישראל ערום נמי – גם אסור לקרוא קריאת שמע.
 מתרצת הגמרא: כנגד ישראל ערום, פשיטא ליה – פשוט לו דאסור,
 אלא כנגד עובד בוכבים ערום אצטריכא ליה – הוצרך רב יהודה
 להשמיענו, מהו דתימא – שמתאמר, הואיל ונתבין בהו – כיון
 שכתוב לגבי ערוה של גוים (דחזקאל כג כ) 'אשר בשר הזמרים בשכם',
 אימא – אמור שפחמור בעלמא הוא, ומותר לקרוא קריאת שמע
 כנגד ערותו כמו שמותר לקרוא כנגד ערות בהמה, קא משמע לן
 דאיתנו נמי איקרו ערוה – משמענו רב יהודה שגם ערות גוי קרויה
 ערוה, דתנינן לגבי נח (בראשית ט כ) 'וערות אביהם לא ראו', ונח
 נחשב גוי, וממילא אסור לקרות קריאת שמע כנגדה.
 שנינו במשנה (לעיל כב): ולא יתבסס לא בפנים הרעים – סרוחים, ולא
 בפני המשרה – ששורים בהם פשתן וקנבוס והם מסריחים, עד
 שימיל לתוכן מים. הגמרא מבררת לאלו דברים מועיל הטלת מים.
 מקשה הגמרא: וכן מצי רמי ואיל – כמה מים יטיל לתוכם כדי
 לבטל סרוחם, והרי המים הסרוחים מרובים הם, וצריך מים רבים
 כדי לבטלם. מתרצת הגמרא: אלא יש ללמוד את המשנה כאילו
 היא חסירה, והכי קאמר – וכך יש לשנות בה, לא יתבסס לא בפנים
 הרעים ולא בפני המשרה כלל. ומי רגלים מועטים והם בכלל, לא
 יקרא קריאת שמע כנגדם, עד שימיל לתוכן מים, ואז יקרא.
 הגמרא מבארת כמה מים צריך להטיל למי רגלים כדי שיוכל
 לקרוא כנגדם: תנו רבנן בברייתא, כמה ימיל לתוכן מים כדי שיוכל
 לקרוא קריאת שמע כנגדם, כל שהוא, זו היא דעת תנא קמא. רבי
 יבאי אומר, רביעית מים.
 הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו תנא קמא ורבי זכאי: אמר רב
 נתן, המחלקות בין תנא קמא ורבי זכאי, היא לבסוף – שבא ליתן
 מים לבסוף, כלומר, לאחר שכבר היה בכלי מי רגלים, אז הצריך
 רבי זכאי שיתן רביעית מים. אגב בפתחיה – שנתן מים בתחילה,

והקא, כטופח על מנת להטפוח אימא בינייהו – וכאן, נחלקו אם יש
 לאסור דווקא בטופח על מנת להטפוח. וביאורו, שתנא קמא סובר,
 שאם יש בהם טופח על מנת להטפוח ושאם יגע בהם אדם תיטרב
 ידו בבדי להרטיב דבר אחר שיגע בו, אסור לקרות כנגדם, וזהו
 שאמר 'לא נבלעו, אסור', שיש בהם שיעור טופח על מנת
 להטפוח. ומה שאמר 'נבלעו, מותר', כוונתו, שאם אין בהם טופח
 על מנת להטפוח ושאם יגע בהם אדם תיטרב ידו אבל לא בשיעור
 שתרטיב דבר שחגע בו, מותר לקרות כנגדם. ורבי יוסי שאמר
 'כל זמן שמתפיחין', בא להוסיף ולומר, שכל זמן שהם מטפחים,
 ואפילו טופח שלא על מנת להטפוח, אסור לקרות כנגדם, ומחמיר
 מתנא קמא.
 שנינו במשנה (לעיל כב): ירד למבול במקוה, אם יכול לעלות בו
 ולהתכסות ולקרות עד שלא תהא הנץ החמה יעלה ויתכסה
 ויקרא, ואם לאו, יתכסה במים ויקרא. לעיל (ט) נחלקו רבי אליעזר
 ורבי יהושע עד אימתי קוראים קריאת שמע של שחרית, שרבי
 אליעזר אומר עד הנץ החמה, ורבי יהושע אומר עד שלש שעות,
 הגמרא מבררת כדעת מי שנויה משנתנו. מדייקת הגמרא: ליקא
 תנא סתמא – האם נאמר שמכך ששנה כאן התנא שאם לא יוכל
 לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תנץ החמה יתכסה במים
 ויקרא, סתם כדעת רבי אליעזר דאמר שזמן קריאת שמע הוא עד
 הנץ החמה, ואם כן הלכה כרבי אליעזר, שכן כלל הוא בדינו
 שהלכה כסתם משנה.
 דוחה הגמרא: אפילו יתבא – אפילו אם תאמר שמשנתנו כדעת
 רבי יהושע היא שנויה, שאמר שזמן קריאת שמע הוא עד שלש
 שעות, ודלמא בותיקין – אך שמא מה ששנינו שאם אינו יכול
 לעלות ולהתכסות ולקרות עד הנץ החמה יתכסה במים ויקרא,
 היינו כדי שיקרא בותיקין, דאמר רבי יוחנן, ותיקין היו גופרין אותה
 – לקריאת שמע) עם הנץ החמה, אבל שאר בני אדם קוראים עד
 שלש שעות.
 שנינו במשנה (לעיל כב): ואם לאו – ואם אינו יכול להספיק לעלות
 ולהתכסות ולקרות קריאת שמע עד שלא תנץ החמה, יתבסס
 במים ויקרא. הגמרא מבארת כיצד מועיל מה שמתכסה במים.
 מקשה הגמרא: מה מועיל שהוא מתכסה במים, והרי עדיין לבו
 רואה את הערוה, ואין מותר לו לקרוא קריאת שמע. מתרצת
 הגמרא: אמר רבי אלעזר, ואי תימא – ויש אומרים שאמר רב אהא
 בר אבא בר אהא משום רבינו – משמו של רב, במים עוברין שני –
 מה ששנינו שמתכסה במים היינו במים עכורים, דדמו כארעא
 כמיכהא – שדומים לקרקע עבה, שכשמתכסה בהם לא יראה לבו
 את ערוהו.
 הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תנו רבנן בברייתא, הטובל במים
 צלילין וקרב סוף הזמן הראוי לקרוא קריאת שמע, יטב ביה עד
 צוארו וקורא קריאת שמע. ויש אומרים, עוברין כרגלו – ירקע – ויכה
 ויבעט) ברגליו על קרקעית המקוה, עד שיפכו המים הצלולים
 לעכורים ויהיינו, במקוה שרקעיתו עפרו.
 מקשה הגמרא: ותנא קמא הסובר שקורא קריאת שמע במים
 צלולים ואינו צריך לעוברין, והרי לבו רואה את הערוה. מתרצת
 הגמרא: קסבר – תנא קמא סובר, שאף אם לבו רואה את הערוה
 מותר לקרוא קריאת שמע.
 חוזרת הגמרא ומקשה על תנא קמא: והרי עקבו רואה את הערוה.
 מתרצת הגמרא: קסבר – תנא קמא סובר שאף אם עקבו רואה את
 הערוה מותר לקרוא קריאת שמע.
 הגמרא דנה עוד בענין קריאת שמע כנגד ערוה: אהמר – נאמר
 בבית המדרש, אם עקבו רואה את הערוה, מותר לקרוא קריאת
 שמע, אבל אם עקבו נוגע בערוה, אפיי אמר, אסור לקרוא קריאת
 שמע, ורבא אמר, מותר לקרוא.
 רב יבדי מתני ליה ליהא שמעיתא הכי – שנה את מחלוקתם של אבוי
 ורבא כך, כמו שאמרנו. ורב חיינא בריה דרב אימא ו-בנו של רב
 איקאן מתני ליה הכי – שנה את מחלוקתם כך, כפי שיתבאר, שאם
 עקבו נוגע בערוה, לדברי הכל אסור לקרוא קריאת שמע. אבל אם
 עקבו רואה את הערוה, אפיי אמר אסור לקרוא קריאת שמע, ורבא

בית הכסא, אף שעדיין לא השתמש בו, או אין זמן מועיל שיחול
עליו דיני בית הכסא, ולא נפשט לרבינא ספק זה. הרי שגם בית
הכסא חדש שעדיין לא השתמשו בו יש צד שדינו כבית הכסא
לכל דבר, ואין אפשר לחלק בין בית הכסא ישן וצואה שמרחיק
מהם כמלוא עיניו, לבין בית הכסא חדש שבו אמר רב חסדא
שמתפלל כנגדו.
מתרצת הגמרא: כי קא מיבעי ליה לרבינא – לענין מה הסתפק
רבינא, למיכס עליה לצלצול בגויה – לענין לעמוד בתוכו ולהתפלל
בו, אבל לענין לעמוד כנגדו לא הסתפק, ופשוט הדבר שמותר
לעמוד כנגד בית הכסא חדש ולהתפלל. ולפי זה אכן אפשר לחלק
ולומר שכנגד בית הכסא ישן וכנגד צואה מרחיק כמלוא עיניו,
ורב חסדא שאינו מצריך להרחיק מבית הכסא, מדבר בבית הכסא
חדש, כמו שתירצנו.
הגמרא מביאה הלכה בענין קריאת שמע במקום צואה: אמר רבא,
הני כתיבין בפי' דפרסא – אלו בתי כסאות של הפרסים שהם
בחפירה, ופי החפירה רחוק ארבע אמות מהגומא, ועשויים
במדרון באופן שהצואה מתגלגלת ונופלת לגומא, וכן חמי רגלים
יורדים לגומא, אף על גב דאית בהו – שיש בהם – צואה, כפתומין
דמו – נחשב כאילו החפירה סתומה ואין שם בית הכסא כלל.
ומותר לקרוא קריאת שמע כנגדם אם אין שם ריח רע.

משנה

המשנה דנה בענין טבילת בעל קרי לעסוק בתורה כשיש עליו
טומאה אחרת: זב הטמא טומאת שבעה שראה קרי בתוך ימי
טומאתו, ויש עליו טומאת זב וטומאת קרי, וכן נדה הטמאה
טומאת שבעה שפילטה שכתב זרע מביאה שקדמה לנדתה, ויש
עליה טומאת נדה וטומאת קרי, וכן המשמש מטתה שראתה דם
נדה אחר ששימשה, שכיון ששימשה דינה כבעל קרי, ויש עליה
טומאת נדה וטומאת קרי, אם בא הזב לעסוק בתורה או שבאה
האשה להתפלל שמונה עשרה, צריכין מביילה, ומועילה טבילתם
לטהרם מטומאת קרי אף שאינה מועילה לטהרם מכל טומאותם
וטומאת זיבה או נדה. ורבי יהודה פושט אותם מטבילה לדברי
תורה.

גמרא

שנינו במשנה: זב שראה קרי וכו', רבי יהודה פוטר אותו מטבילה
לדברי תורה. הגמרא דנה בסברת רבי יהודה: איבעיא להו –
הסתפקו בני הישיבה, בעל קרי שראה זיבה, שלאחר שנטמא
בטומאת קרי נטמא בטומאת זב, לרבי יהודה מהו, האם באופן זה
מודה רבי יהודה שהוא חייב טבילה כדי לעסוק בתורה, או שגם
באופן זה פוטר רבי יהודה מן הטבילה.
הגמרא מבארת את צדדי הספק: כי פסור רבי יהודה – האם האופן
שבו פטר רבי יהודה מטבילה מי שיש עליו טומאת זיבה וקרי, הוא
דווקא הך – שם במשנתנו המדברת בזב שראה קרי, דמעיקרא –
שמתחילה בשעה שנטמא בטומאתו הראשונה שהיא טומאת
זיבה, לאו בר מביילה הוא – לא נחייב בטבילה כדי לעסוק בתורה,
כי הגם שטומאת זיבה חמורה מטומאת קרי, מכל מקום תקנת
עזרא היתה רק על בעלי קרי שלא יעסקו בתורה לפני טבילתם,
ולא על שאר טמאים. ולפיכך, לא באה טומאת קרי הקלה ואוסרת
אותרו בעסק התורה. אבל בעל קרי שראה זיבה, דמעיקרא –
שמתחילה בשעה שנטמא בטומאתו הראשונה שהיא טומאת קרי,
בר מביילה הוא – נחייב בטבילה כדי לעסוק בתורה, מתייב אותו
רבי יהודה לטבול אף על פי שעכשיו הוא טמא גם בטומאת זב. או
דילמא לא שטא – או שמא אינו שונה בעל קרי שראה זיבה מזב
שראה קרי, ובכל אופן פוטר אותו רבי יהודה מן הטבילה, שטעמו
של רבי יהודה הוא, שכל שאין הטבילה מטהרת אותו מכל
טומאות, אינה טבילה המטהרת כלל ומכיון שאין להם תקנת
טבילה, הרי הם מותרים בדברי תורה.

המונחת אקמטרא – על ארגו המיוחד לספרים מלמעלה, ככלי
בתוך כלי דמי – נחשב, שהרי הבגד אינו כלי המיוחד לספרים.
הגמרא מביאה הלכה בענין תשמיש בחדר שיש בו ספר תורה:
אמר רבי יהושע בן לוי, אם יש ספר תורה בחדר ורוצה לשמש
מטתו שם, צריך לעשות לו מחיצה עשויה טפחים בינו לספר תורה,
ואם לא עשה כן אסור לו לשמש מטתו.
הגמרא מביאה מעשה בענין זה: מר זוטרא איקלע לבי – והוזמן
לבייתו של רב אשי, חזיה לדוכתיה דמר רב אשי דמנח ביה ספר
תורה – ראה את מקום מטתו של מר בנו של רב אשי שהיה מונח
בו ספר תורה, ועבד ליה – ושעשה לו מחיצה של עשויה טפחים
בכדי שיוכל לשמש. אמר ליה מר זוטרא לרב אשי, כמאן – כדעתו
של מי אתה נוהג כן, האם כרבי יהושע בן לוי שאמר שאם יש שם
ספר תורה עושה לו מחיצה, אימר – אומר לך, שמה דאמר רבי
יהושע בן לוי שמועילה מחיצה בינו לספר תורה, הוא רק באופן
דלית ליה ביה אחריתא – כשאין לו בית – חדר – אחר להניח בו את
הספר תורה, אבל מר הא אית ליה ביתא אחריתא – הרי יש לו בית
אחר, ואם כן גם מחיצת עשרה אינה מתירה לשמש בחדר שיש בו
ספר תורה. אמר ליה – אמר לו רב אשי למר זוטרא, לאו אדעתא
– לא נתתי ליבי לכך.

שנינו במשנה (לעיל כב): כמה ירחיק מהן – ממי רגלים וכן הצואה
כדי לקרוא קריאת שמע, ארבע אמות. הגמרא מביאה פרטי דינים
בזה: אמר רבא אמר רב חזקיה אמר רב הונא, לא שנו שדי בהרחקת
ארבע אמות, אלא כשמי הרגלים או הצואה לאחוריו, אבל אם הם
לפניו, מרחיק מלא עיניו – כמה שענינו ראות, כלומר, עד שלא
יראה אותם. וכן הדין לתפלה, שאם הם לאחוריו מרחיק ארבע
אמות, ואם הם לפניו מרחיק כמלוא עיניו.

הגמרא מקשה על כך מדברי רב חסדא. מקשה הגמרא: איני –
האם כך הוא, שאם יש צואה לפניו צריך להרחיק כמלוא עיניו
ולהתפלל, והא – והרי אמר רבא בר רבא אמר רב חסדא, עומד
אדם כנגד בית הכסא בריחוק ארבע אמות ומתפלל, והעומד כנגד
בית הכסא נחשב כעומד כנגד צואה, כי בבית הכסא יש צואה,
ואם כן הרי מבואר שאין צריך להרחיק מצואה שהיא לפניו
כמלוא עיניו, אלא די בארבע אמות כמו צואה המונחת לאחוריו.
מתרצת הגמרא: כמאן עסקינן – כאן, בדברי רב חסדא, במה
מדובר, בבית הכסא שפינו אותו ואין בו צואה, ולכן יכול לעמוד
בריחוק ארבע אמות ואינו צריך להרחיק כמלוא עיניו, אבל כנגד
צואה יש להרחיק כמלוא עיניו.

הגמרא דוחה את התירוץ. מקשה הגמרא: איני – האם כך הוא,
שבית הכסא שפינו אותו דינו שונה מבית הכסא שלא פינוהו,
והאמר – והרי אמר רב יוסף בר חנינא, בית הכסא שאמרו –
שאסור להרהר בו בדברי תורה, אף על פי שפינוהו ואין בו צואה,
ובית המרחץ שאמרו שאסור להרהר בו בדברי תורה, אף על פי
שאין בו אדם, ערום באותה שעה. הרי שאף בית הכסא שפינוהו
דינו כבית הכסא לכל דבר. ואם כן אין לתרץ שאף לרב חסדא
צריך להרחיק מבית הכסא ששלפנו כמלוא עיניו, ומה שאמר
שיכול להתפלל כנגדו היינו בבית הכסא שפינוהו, שהרי נתבאר
שדין בית הכסא שפינוהו שזה לדין בית הכסא שלא פינוהו, ומכיון
שאמר רב חסדא שעומד אדם כנגד בית הכסא ומתפלל, קשה
מכך על רב הונא הסובר שצריך להרחיק מצואה שלפנו כמלוא
עיניו.

הגמרא חוזרת בה ומתרתצת באופן אחר. מתרצת הגמרא: אלא
כמאן עסקינן – כאן, בדברי רב חסדא, במה מדובר, בחדר –
בבית הכסא חדש, שיהיה לו בית הכסא ועדיין לא השתמש בו,
ולכן אין צריך להרחיק ממנו כמלוא עיניו, ודי בהרחקת ארבע
אמות, אבל בבית הכסא ישן שכבר השתמש בו, צריך להרחיק
כמלוא עיניו אף אם פינוהו מצואה, והוא הדין שמצואה מרחיק
כמלוא עיניו וכדברי רב הונא.

מקשה הגמרא: והא מיבעי ליה לרבינא – והרי רבינא הסתפק בדבר
זה, הוימינו – ייחד בית לבית הכסא ועדיין לא השתמש בו מעולם,
מהו, יש זמן – האם הוזמנה מועילה שיחול על אותו מקום דיני

ברכות. פרק שלישי - מי שמתו דף כו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רש"י תוספות

1 אקמטרא. ארגו של ספרים ובמגילה (דף כו) קמטרי דספרי וכן תרגם יונתן ובגווי ברומים (יחזקאל כז) אלמין דהוריה מחתינ בקמטרי וכן לאשר על המלחמה (מלכים ב י) דעל
2 קמטרא: כבלי בתוך בלי דמי. דהא גלמא לאו כלין הוא: מחיצה עשרה. ואם לאו לא ישמש: לזכותיה. במקום מטתו: לאו אדעתא. לא נתתי לבי: כנגד בית הכסא. ברחוק ארבע
3 אמות: דלית בה צואה. שפינו אותה: בית המרחץ. אסור להרדור בה דפרסא. בחפירה היו ופיהם ברחוק מן הגומא הוא בשיפוע הורעי מתגלגל ונופל לגומא: מתני' זב שראה קרי.
4 אע"פ שטמא טומאת שבעה משום ויבה ואין טבילה זו מטהרתו אפי' צריך טבילה לדברי תורה כתקנת עזרא משום קרי וכן נדה אם באה להתפלל י"ח: שפלתה שכבת זרע. הרי היא
5 כבעל קרי כדאשכחן בסיני שלשת ימים אל

6 תגשו אל אשה (שמות יט) לפי ששכבת זרע
7 טמא בפליטתו כל שלשה ולאחר כבד
8 הסריח בגופה ואין ראוי עוד להזריע להיות עוד
9 ולד נוצר הימנה וה"פ נדה שפלטת עתה
10 התשמש ששמשו אתמול קודם שראתה: ורבי
11 יהודה פוטר. קא סלקא דעתך השתא הואיל
12 וטומאת זיבה קודמת ודרי הוא טמא טומאה
13 חמורה ואינו אוסרתו בדברי תורה כדאמרין
14 בפרקין חזבים והמצורעים מותרים תו לא אתא
15 טומאת קרי דקילא ואסרה ליה: גמ' לאו בר
16 טבילה הוא. לדברי תורה ואע"פ שטומאתו
17 חמורה ותו לא אתי קרי ומצריך ליה:

1 ספר תורה עושה לו מחיצה. ודוקא ספר תורה
2 וגם בחומשים יש להחזיקו כנו בספר
3 תורה אבל בשאר ספרים דיין בכסוי בעלמא:

הדרן עלך מי שמתו

תפלת השחר עד חצות וכו' תפלת המנחה עד
הערב. וא"ת אמאי לא קתני גבי תפלת
המנחה כל היום כמו גבי תפלת המוספין ויל' דזמן
מוספין הוא כל היום אפילו משחרית שהרי
קרבות יכול להקריב מיד אחר התמיד אי"כ גם
תפלת מוספין יכול להתפלל מיד מן הבקר מה
שאין כן במנחה אלא משש שעות ומחצה והכי
נמי בפ"ק דע"ג (ר' ד) לא ליצילי איניש צלוחא
דמוספין בתלת שעי קמייאת בריש שתא ביחד כו'
אלמא בשאר ימות השנה יכול להתפלל ולהכי
מקדים תפלת המנחה לתפלת המוספין משום
שהיא תדירה בכל יום אע"פ שתפלת מוספין
קדמת:

מעה ולא התפלל ערבית מתפלל בשחרית
שתיים. וא"ת והאמר רב לקמן (ר' כז)
תפלת ערבית רשות וק"ל כותיה באיסורי ועוד
קשה דאמר לקמן (ר' ל) טעה ולא התפלל יעלה
ויבוא בלילה אין מחזירים אותו משום דאין
מקדשין את החדש בלילה ולמה ליה האי טעמא
תיפוק ליה דתפלת ערבית רשות ויל' הא דאמרין
דתפלת ערבית רשות היינו לגבי מצה אחרת
היא עוברת דאז אמרין תרדח תפלת ערבית
מפניה אבל לחנם אין לו לבטלה ומיהו אם איחד
עד המנחה נראה דעבר זמנו בטל קרבנו כיון
שהיה כל כך ולאחר ב' תפלות לא מצוי שתיקנו
חכמים לחזור ולהתפלל אם שכח ואפילו תפלה
אחת אם בטל במזיד לא יוכל לתקן ובסמוך קרי
ליה מעוות לא יוכל לתקן:

איבעיא להו טעה ולא התפלל תפלת מנחה
כו'. לא בעי אם טעה ולא התפלל
תפלת מוסף דהא ודאי אינו מתפלל בערבית
דהיאך יקרא את הקרבנות וכבר עבר זמן מוסף
וגם לא תיקנו שבע ברכות של מוסף אלא משום
ונשלמה פרים שפתינו וכו' ודאי עבר זמנו בטל
קרבנו אבל שאר תפלות דרדמני ניהו ולואי
שיתפלל אדם כל היום כולו ואין כאן עבר זמנו
בתפלה אחרת:

טעה

היהא ליתיקין דא"ר יוחנן ותיקין היו גומרים אותה עם הגין החמה וכ"ע עד חצות ותו לא
דרב ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן טעה ולא התפלל ערבית מתפלל בשחרית שתיים שחרית
ואויל עד חצות יהיבי ליה שכר תפלה בזמנה מפאן ואילך שכר תפלה ויהיבי ליה שכר תפלה בזמנה לא יהיבי ליה איבעיא להו טעה
ולא התפלל מנחה מהו שיתפלל ערבית ב' את"ל טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית ב' משום דחד יומא הוא דכתבי ויהי
ערב ויהי בקר יום אחד אבל הכא תפלה במקום קרבן היא וכיון דעבר יומו בטל קרבנו או דילמא פיון דצלוחא רחמי היא כל אימת
דבעי מצלי ואויל תא שמע דאמר רב הונא בר יהודה א"ר יצחק א"ר יוחנן טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית ב' ואין בזה
משום דעבר יומו בטל קרבנו מיתבי מעות לא יוכל לתקן והסרון לא יוכל להמנות מעות לא יוכל לתקן זה שפוטל קריאת שמע
של ערבית וק"ש של שחרית או תפלה של ערבית או תפלה של שחרית והסרון לא יוכל להמנות זה שפוטל חביריו לדבר מצוה
ולא נמנה עמהם א"ר יצחק א"ר יוחנן הכא במאי עסקינן שפוטל במזיד אמר רב אשי דיקא נמי דקתני בטל ולא קתני טעה ש"מ:
תנ

הדרן עלך מי שמתו

תפלת השחר עד חצות ר' יהודה אומר עד ד' שעות תפלת המנחה עד הערב רבי יהודה
אומר עד פלג המנחה תפלת הערב אין לה קבע ושל מוספים כל היום: גמרא
ורמינהו מצותה עם הגין החמה כד' שסמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום פי תנא
ההיא ליתיקין דא"ר יוחנן ותיקין היו גומרים אותה עם הגין החמה וכ"ע עד חצות ותו לא
דרב ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן טעה ולא התפלל ערבית מתפלל בשחרית שתיים שחרית
ואויל עד חצות יהיבי ליה שכר תפלה בזמנה מפאן ואילך שכר תפלה ויהיבי ליה שכר תפלה בזמנה לא יהיבי ליה איבעיא להו טעה
ולא התפלל מנחה מהו שיתפלל ערבית ב' את"ל טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית ב' משום דחד יומא הוא דכתבי ויהי
ערב ויהי בקר יום אחד אבל הכא תפלה במקום קרבן היא וכיון דעבר יומו בטל קרבנו או דילמא פיון דצלוחא רחמי היא כל אימת
דבעי מצלי ואויל תא שמע דאמר רב הונא בר יהודה א"ר יצחק א"ר יוחנן טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית ב' ואין בזה
משום דעבר יומו בטל קרבנו מיתבי מעות לא יוכל לתקן והסרון לא יוכל להמנות מעות לא יוכל לתקן זה שפוטל קריאת שמע
של ערבית וק"ש של שחרית או תפלה של ערבית או תפלה של שחרית והסרון לא יוכל להמנות זה שפוטל חביריו לדבר מצוה
ולא נמנה עמהם א"ר יצחק א"ר יוחנן הכא במאי עסקינן שפוטל במזיד אמר רב אשי דיקא נמי דקתני בטל ולא קתני טעה ש"מ:
תנ

טעה ולא התפלל מנחה בע"ש וכו' טעה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל ערבית שמים.
דהיינו של מוצאי שבת ומבדיל בראשונה וכו'. כתב רבינו יהודה אם טעה ולא הזכיר
ר"ח במנחה לא יתפלל עוד בלילה דלמה יתפלל עוד הרי כבר התפלל כל תפלת המנחה
מבעוד יום לבר ר"ח שלא הזכיר א"כ אין מרובה כלום אם יחזור ויתפלל במוצאי ר"ח הרי לא
זכיר עוד תפלת ר"ח וי"ח כבר התפלל ולא דמי

לדא דאמר הכא טעה ולא התפלל מנחה בשבת
להתפלל ערבית בחול שמים פירוש של חול
משום שלא התפלל בכל א"כ ירוח תפלת י"ח
כשתמלל במ"ש אע"פ שלא זכיר של שבת וא"ת
הלא הוא מתפלל יותר ממה שהוא חייב
להתפלל שלא היה לו להתפלל כל אם ד' ברכות
הוא מתפלל י"ח בכך אין לחוש שגם בשבת היה
דין שיתפלל כל י"ח רק שלא הצריכוהו מפני
הטורח מנצח שמרובה כל תפלותו אבל בשטעה
ולא הזכיר של ר"ח כבר התפלל א"כ לא ירוח
כלום אם יתפלל במוצאי ר"ח (דהא) ויהיה נמי
אם התפלל במנחה בשבת י"ח שלמות ולא הזכיר
של שבת נראה דלמ"ש לא יתפלל שמים דכבר
התפלל י"ח ברכות ומיהו ברב אלפס לא משמע כן
דאפי' הזכא דבתי מרוח כלום מנצחין להתפלל
פעם אחת וזה לשון שכתב אהא דקאמר
שמבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה ואם לא
הבדיל בראשונה הבדיל בשניה שניה עלתה לו
ראשונה לא עלתה לו דאיבעי ליה לאקדמו
תפלת שניה ברישא (דהכי) ודהיאן חובה וכוין
לדא אבדיל ברישא ואבדיל בבריתא גלי
דעתיה דקך בבריתא היא חובה הלכך בעי
למהדר ולצליזי ויזנא אחריתי כדי להקדים חובה
שעתיה ברישא ואי אבדיל בבריתא אע"ג דלא
מיבעי ליה למעבר הכי לא מחייב לאחורוי ואי
לא אבדיל אפילו בחדא מנחה לא מוהדרין ליה
דתניא טעה ולא הזכיר הבדלה בחזון הדעת אין
מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס עביל
אלמא דמצריך להתפלל ויזנא אחריתי אף על גב
שלא יחזור ויתפלל פעם שניה יותר מבראשונה.
כך היה נראה לה"ר משה מאלאור מתוך לשון
האלפס:

קשיא. תימא אמאי לא משני דמיירי קודם
שהעשירי דאמרין לקמן בפרק אין
עומדין (דף לג.) העשירי קבעה על הכוס וי"ל
דלא אשכחן ברייתא דנשנית בין שתי תקנות:
יצחק תקן תפלת המנחה. ואע"ג דאמרין
(ויזנא כה) צלותא דאברהם מבי שחרי
כתלי וי"ל היינו אחר שתקנה יצחק:

ואין שיחה אלא תפלה שנאמר תפלה לעני כי
יעשור. תימא דבפ"ק דע"ז (ד' ז' וע"ש)
מוכח דשיחה וזו תפלה מוציא יצחק לשון
בשדה י"ל דכיצא בו מציון במגילה (פ"ק ד' ג.)
וידי אומן את הדסה ואין הדסים אלא צדיקים
דכתיב והוא עומד בין הדסים ובפרק חלק
(סנהדרין ד' גג.) הוא אומר להדיק:
יעקב תקן תפלת ערבית. תימא דאמר בפרק
גין הנשה (תולין ד' צא) וילך חרבה כי
מטי לחרן בעי למיחדר אמר אפשר שעברתי

במקום וכו' אלמא דהתם מוכח דהתפלל ערבית ביום מאחר שהתפלל כבר והיה דעתיה למיחדר וקשה למתניתין דפ"ק קמא דקאמר שאינו זמן תפלה עד צאת הכוכבים לפי מה שפירשונו
דק"ל בר' יהודה דאמר עד פלג המנחה נחא ויפה ממה שלנו דאדרבה טוב להתפלל מבעוד יום קצת:

עד פלג המנחה. תימא מנא ליה הא בשלמא עד תשע שעות ומנחה דער דהיינו מנחה קטנה אבל הא מנא ליה וי"ל דר' יהודה ס"ל דתפלה כנגד קטרת
תקנה דכתיב תכון תפילתי קטרת לפניך (תהלים קמא):
איבעיא להו עד ועד בכלל וכו'. תימא דאמר בנדה פרק הרואה כתם (ד' נה) כל שיעורו חמיו לחמור חוץ מכגורו של כתמים אלמא עד ולא עד בכלל וי"ל אי אמרי' עד ועד בכלל
יש בו גם דחומא שיתפלל ולא אמרי' עבר זמנו בטל קרבנו ואפי' במזיד:

מבדיל בראשונה. פעם ראשונה מתפלל בשביל תפלה על עכשיו לפיכך אומר בה הבדלה
בחזון הדעת והשניה היא בשביל תשלומי תפלת שבת אינו מבדיל בה: שניה עלתה לו.
בשביל תפלת מ"ש וראשונה לא עלתה לו שאינה כלום שאין לו להקדים תפלה שעבר
וזמנה לתפלה שזמנה עכשיו והשניה נמי לא עלתה לו לשל שבת והואיל והבדיל בה גילה
דעתו שאינה של שבת והיא תחשב לשל

ערבית: אבות תקנו. כדקתני בבריתא לקמיה
כגרי המידיי תקנו. אנשי כנסת הגדולה: רבי
יהודה. ס"ל שאין תמיד של שחר קרב אלא עד
ארבע שעות: אברים. של עולות: ופדרים. של
שאר קרבנות שנוקד דמן קודם שקיעת החמה
קרבין כל הלילה וכנגדן תקנו תפלת ערבית:
מנחה גדולה. אם בא להקדים תמיד של בין
הערבים אינו יכול להקדימו קודם שש שעות
ומנחה דבין הערבים כתיב ביה מבי ניטו צללי
ערב משהחמה נוטה למערב דהיינו משש שעות
ומנחה ולמעלה דאמר מר חצי שש וחצי שבע
חמה עומדת בראש כל אדם באמצע הרקיע
(פסחים ד' צד.). מנחה קטנה. זמן תמיד של בין
הערבים בכל יום משתע שעות ומנחה ולמעלה
כדתנן בתמדי נחשו (ד' נה.) תחת בשומנה
ומנחה וקרב בתשע ומנחה ונחת מפרש
טעמא: פלג מנחה אחרונה. חלק את ב' שעות
ומנחה הנותרים ביום ותמצא פלג אחרון של
מנחה מ"א שעות חסר רביע ולמעלה: דאי לא
תימא הכי. דמדה רבי יוסי ברבי חנינא דרבנן
אסמכיהו אקרבנות: תפלת המוספין מאן תקנה.
אלא ע"כ רבנן אסמכיהו אקרבנות וכו' עיינו
במוספין ולא מצאו תפלה כנגדה עמודו הם
ותקנה: עד ועד בכלל. לרבי יהודה הוא דקא
בעי דאילו לרבנן עד ולא עד בכלל:

היינו
ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל
תפגע בי ותניא פותיה דר' יהושע בן לוי מפני מה אמרו תפלת השחר עד חצות שהרי
תמיד של שחר קרב והולך עד חצות ורבי יהודה אומר עד ארבע שעות שהרי תמיד של
שחר קרב והולך עד ארבע שעות ומפני מה אמרו תפלת המנחה עד הערב שהרי תמיד של
בין הערבים קרב והולך עד הערב רבי יהודה אומר עד פלג המנחה שהרי תמיד של
אברים ופדרים שלא נתעבדו מבערב קרבים והולכים פל הלילה ומפני מה אמרו של מוספין
כל היום שהרי קרבן של מוספין קרב כל היום רבי יהודה אומר עד שבע שעות שהרי
קרבן מוסף קרב והולך עד שבע שעות ואינו היא מנחה גדולה משש שעות ומנחה ולמעלה
ואינו היא מנחה קטנה משש שעות ומנחה ולמעלה איבעיא להו רבי יהודה פלג מנחה
קמא קאמר או פלג מנחה אחרונה קאמר תא שמע דתניא ר' יהודה אומר פלג המנחה
אחרונה אמרו והיא י"א שעות חסר רביע נימא תיהיו תיובתיה דר' יוסי בר' חנינא אמר
לך ר' יוסי בר' חנינא לעולם אימא לך תפלות אבות תקנום ואסמכיהו רבנן אקרבנות
דאי לא תימא הכי תפלת מוסף לר' יוסי בר' חנינא מאן תקנה אלא תפלות אבות תקנום
ואסמכיהו רבנן אקרבנות: רבי יהודה אומר עד ארבע שעות: איבעיא להו עד ועד בכלל
או דלמא עד ולא עד בכלל תא שמע ר' יהודה אומר עד פלג המנחה אי אמרת בשלמא
עד ולא עד בכלל תיינו דאיפא בין ר' יהודה לרבנן אלא אי אמרת עד ועד בכלל ר' יהודה
היינו

היינו
במקום וכו' אלמא דהתם מוכח דהתפלל ערבית ביום מאחר שהתפלל כבר והיה דעתיה למיחדר וקשה למתניתין דפ"ק קמא דקאמר שאינו זמן תפלה עד צאת הכוכבים לפי מה שפירשונו
דק"ל בר' יהודה דאמר עד פלג המנחה נחא ויפה ממה שלנו דאדרבה טוב להתפלל מבעוד יום קצת:

עד פלג המנחה. תימא מנא ליה הא בשלמא עד תשע שעות ומנחה דער דהיינו מנחה קטנה אבל הא מנא ליה וי"ל דר' יהודה ס"ל דתפלה כנגד קטרת
תקנה דכתיב תכון תפילתי קטרת לפניך (תהלים קמא):

איבעיא להו עד ועד בכלל וכו'. תימא דאמר בנדה פרק הרואה כתם (ד' נה) כל שיעורו חמיו לחמור חוץ מכגורו של כתמים אלמא עד ולא עד בכלל וי"ל אי אמרי' עד ועד בכלל
יש בו גם דחומא שיתפלל ולא אמרי' עבר זמנו בטל קרבנו ואפי' במזיד:

לאחר שהביאה הגמרא את דברי רבי יוחנן לגבי תפילת תשלומין,
מביאה הגמרא ברייתא שנאמרו בה דינים נוספים של תפילת
תשלומין: תנו רבנן, טעה ולא התפלל מנחה בערב שבת שהיא
תפילת חול, מתפלל בביל שבת שמים - שתי תפילות ערבית של
שבת, אחת לערבית של שבת, ואחת תשלומין למנחה. וכן אם
טעה ולא התפלל מנחה בשבת, מתפלל במוצאי שבת שמים של
חול, אחת לערבית של מוצאי שבת, ואחת תשלומין למנחה,
ומבדיל באמירת 'אתה חוננתנו' בברכת 'חונן הדעת' בראשונה -
בתפילה הראשונה, כיון שיש להקדים את תפילת החובה לתפילת
התשלומין, ותפילת החובה היא ערבית של מוצאי שבת שתיקנו
לומר בה הבדלה, ואינו מבדיל בשניה - בתפילה השנייה, כיון
שהיא תשלומין לתפילת מנחה של שבת. ואם הבדיל בשניה ולא
הבדיל בראשונה, התפילה השניה עלתה לו לערבית של מוצאי
שבת, שהרי הבדיל רק בה, ואילו התפילה הראשונה לא עלתה לו
כלל, לערבית של מוצאי שבת לא עלתה לו משום שלא הבדיל
בה, ולתשלומין לא עלתה לו מפני שיש להקדים תפילת חובה
לתפילת תשלומין, ואם כן מסתמא היתה דעתו בתפילה הראשונה
לתפילת החובה ולא לתפילת התשלומין.
בברייתא מבואר שאם לא הבדיל בתפילה הראשונה לא עלתה לו
לתפילת מוצאי שבת, הגמרא מקשה על כך מהאמור בברייתא
אחרת. מנחה הגמרא: למימרא - האם באה הברייתא לומר דבין
דלא אבדיל בקמייתא - שהאילו לא הבדיל בתפילה הראשונה,
במאן דלא צלי דמי ומהדירין ליה - הרי זה כמי שלא התפלל
ומחזירים אותו לשוב להתפלל, שכן משמע ממה שנאמר
בברייתא שהתפילה הראשונה לא עלתה לו לתפילת מוצאי שבת,
כיון שלא הבדיל בה, ודמיניה, הרי שנינו בברייתא אחרת, טעה
ולא הוביר גבורות נשמים - משיב הרוח ומוריד הגשם' בברכת
תחית המתים, ושאיל - בקשת 'ותן טל ומטר לברכה' בברכת
השנים, מחזירין אותו לשוב להתפלל. אך אם טעה ולא הזכיר
הבדלה - 'אתה חוננתנו' בברכת חזן הדעת, אין מחזירין אותו,
מפני שיכול לאמרה על הכוס - להבדיל על היין. אם כן קשה על
הברייתא הראשונה, מדוע אם לא הבדיל בתפילה הראשונה, לא
עלתה לו לתפילת מוצאי שבת, והרי שנינו שאם לא הבדיל
בתפילה יצא ידי חובה ואין מחזירים אותו. מסיקה הגמרא: קשיא
- אכן קשה הדבר.
הגמרא מביאה מחלוקת מי תיקן את שלושת התפילות וכנגד מה:
איתמר, רבי יוסי ברבי חנינא אמר, תפלות אבות - אברהם, יצחק
ויעקב תקנום. רבי יהושע בן לוי אמר, תפלות, כנגד תמידין -
קרבתות תמיד הקרבים בכל יום תקנום אנשי כנסת הגדולה.
הגמרא מביאה סיוע לדברי רבי יוסי ברבי חנינא ורבי יהושע בן
לוי מברייתות השנויות כמותם: תניא בנותיה דרבי יוסי ברבי חנינא
- שנינו ברייתא כדברי רבי יוסי ברבי חנינא, ותניא בנותיה דרבי
יהושע בן לוי - ושנינו ברייתא כדברי רבי יהושע בן לוי.
תניא בנותיה דרבי יוסי ברבי חנינא, אברהם תקן תפלת שחרית,
שנאמר (בראשית טו כב) לאחר הפיכת סדום ו'ושכם אברהם בבקר אל
המקום אשר עמד שם את פני ה' ואין לשון עמידה אלא תפלה,
שנאמר (תהלים קל) לגבי המגיפה שהיתה בבני ישראל לאחר שזנו
עם בנות מואב ועבדו עבודה זרה ו'ועמד פינתם ויפללו ויחצצרו
המגפה'. הרי שאברהם תיקן תפילה בבוקר, והיינו תפילת שחרית.
יצחק תקן תפלת מנחה, שנאמר (בראשית כד סג) ו'יצא יצחק לשון
בשדה לפנות ערב', ואין לשון שיחה אלא תפלה, שנאמר (תהלים קב
א) תפלה לעני לישאל שחם עם עני כי יעטף - בשעה
שתעטפו נפשם בצרה ו'לפני ה' ישפוך שיחו'. הרי שיצחק תיקן
תפילה לפנות ערב, והיינו תפילת מנחה. יעקב תקן תפלת ערבית,
שנאמר (בראשית כח יא) לאחר שיצא יעקב מבאר שבע ללכת לחרן,
ו'יפגע במקום - בהר המוריה וילך שם כי בא השמש' - שקעה
השמש, ואין לשון פגיעה אלא תפלה, שנאמר (ירמיה טו ט) לאחר
שאמר ה' לירמיה להזהיר את ישראל ולספר להם מה יקרה אם
לא ישובו, הוסיף ואמר לו, ו'אתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל

תשא בעדם רנה ותפלה, ואל תפגע בה' - אל תבקש ממני בעדם.
הרי שיעקב תיקן תפילה בסמוך לשקיעת השמש, והיינו תפילת
ערבית.
ותניא בנותיה דרבי יהושע בן לוי, מפני מה אמרו חכמים זמן תפלת
השחר עד חצות היום, שחר קרבן תמיד של שחר קרב והולך עד
חצות היום. ורבי יהודה אומר, זמן תפילת השחר עד ארבע שעות,
שחר קרב של שחר קרב והולך עד ארבע שעות. ומפני מה אמרו
חכמים זמן תפלת המנחה עד הערב, שחר קרבן תמיד של בין
הערבים קרב והולך עד הערב. רבי יהודה אומר זמן תפילת מנחה
עד פלג המנחה - מחצית מזמן המנחה, שחר קרבן תמיד של בין
הערבים קרב והולך עד פלג המנחה. ומפני מה אמרו תפלת הערב
- ערבית אין לה קבע, שחר אפרים של קרבנות עולה ויפדים -
חלבים של שאר קרבנות שדמן נזרק לפני שקיעת החמה, שלא
נתקבלו מבערב - שלא נשרפו כליל עד הערב, קרבים והולכים כל
הלילה, ותפילת ערבית נתקנה כנגדן. ומפני מה אמרו חכמים זמנם
של תפילות המוספין כל היום, שחר קרבן של מוספין קרב כל היום.
רבי יהודה אומר זמן תפילת מוסף עד שבע שעות מתחילת היום,
שחר קרבן מוסף קרב והולך עד שבע שעות.
מסיימת הברייתא: ואיו היא מנחה גדולה - מהו התחלת זמן
תפילת מנחה, משש שעות ומהצה ולמקלה - והלאה, משום שהבא
להקדים ולהקריב תמיד של בין הערבים, אינו יכול להקדימו קודם
זמן זה. ואיו היא מנחה קטנה - ומדוע זמנה השני של תפילת מנחה,
מתשע שעות ומהצה ולמקלה - והלאה, משום זמן הקרבת תמיד
של בין הערבים הוא מתשע שעות ומחצה.
הגמרא מסתפקת בדברי רבי יהודה שאמר שזמן תפילת מנחה הוא
עד פלג המנחה, כלומר עד מחצית מזמן המנחה. האם כוונתו לזמן
מנחה גדולה או לזמן מנחה קטנה: איצטא לה, רבי יהודה הסובר
שזמן תפילת מנחה הוא עד פלג המנחה, האם פלג מנחה קטנה
קאמר - כוונתו למחצית מזמן מנחה הראשון, והיינו מנחה גדולה
שזמנה משש שעות ומחצה, אם כן נמצא שזמן המנחה הוא חמש
שעות ומחצה עד סוף היום. ופלג המנחה הוא מחצית מזמן זה,
כלומר תשע שעות ורביע מתחילת היום. או שמא פלג מנחה
אחרונה קאמר - כוונתו למחצית מזמן מנחה האחרון, והיינו מנחה
קטנה שזמנה מתשע שעות ומחצה, אם כן נמצא שזמן מנחה הוא
שתי שעות ומחצה, ופלג המנחה הוא מחצית מזמן זה, כלומר
אחת עשרה שעות פחות רביע מתחילת היום.
הגמרא מביאה ברייתא הפושטת את הספק: תא שמע, דתניא, רבי
יהודה אומר, פלג המנחה אחרונה אמרו, והיא אחת עשרה שעות
קמי דביצ, הרי שכונת רבי יהודה כהצד השני בספק.
הגמרא חוזרת לברייתא השנויה כדברי רבי יהושע בן לוי ומקשה
ממנה על דברי רבי יוסי ברבי חנינא. מקשה הגמרא: נימא תיחין
תיובתיה דרבי יוסי ברבי חנינא - האם תאמר שיש פירכא לדברי
רבי יוסי ברבי חנינא מדברי הברייתא השנויה כדברי רבי יהושע
בן לוי. מיישבת הגמרא: אמר לך רבי יוסי ברבי חנינא, לעולם אימא
- אומר לך שתפלות אבות תקנום, ומודה אני דאמכבינהו רבנן
אפרבנות - שחכמים סמכו אותם על הקרבנות, ואם כן אין קושיא
מהברייתא שמבואר בה שחכמים סמכו אותם על הקרבנות.
מביאה הגמרא ראייה ליישוב זה: משום דאי לא תימא הכי - שאם
לא תאמר כך, שרבי יוסי ברבי חנינא מודה שחכמים סמכו אותם
על הקרבנות, תפלת מוסף לרבי יוסי ברבי חנינא מאן תקנה - מי
תיקן אותה, הרי שלושת האבות תיקנו רק את שלושת התפילות.
אלא ודאי ששרבי יוסי ברבי חנינא תפלות אבות תקנום,
ואמכבינהו רבנן אפרבנות, וכשלא מצאו תפילה נגד קרבנות
מוספים, עמדו ותיקנוה.
שנינו במשנה לגבי זמן תפילת שחרית: רבי יהודה אומר זמנה עד
ארבע שעות מתחילת היום.
הגמרא מסתפקת בדברי רבי יהודה שאמר שזמן תפילת שחרית
הוא עד ארבע שעות מתחילת היום, מהו זמן זה: איצטא לה, האם
כוונתו עד שעה רביעית ועד בקלל - ושעה רביעית כלולה

כדין שור שנגח את האדם. ד. וְעַל יָדוֹ כֵּן אֲרָבָעִים יוֹם שְׁנֵתֵנָּף עַל
 גַּבִּי הַמִּזְבֵּחַ, וְנִחְשָׁב יֵין גִּמּוּר הֶרָאוּ לְשֹׂכֵר. ה. וְעַל תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר
 שֶׁקָּרַב פְּאַרְבַּע שָׁעוֹת וְלֹא יוֹתֵר, וְהֵינּוּ כִרְבִּי יְהוּדָה בְּבִמְשַׁנְתּוֹ, וְאִם
 עַל פִּי כֵן הֵעִיד שֶׁקָּרַב בִּשְׁעָה הַרְבִּיעִית עֲצֻמָּה, מִשְׁמַע שְׂסוּבֵר עַד
 וְעַד בְּכַלל, וְשָׁמַע מִיָּמָה – וּמוֹכַח שֶׁאִם כּוֹוֹנֵת רַבִּי יְהוּדָה בְּמִשְׁנַתּוֹ
 עַד וְעַד בְּכַלל. מִסִּיקָה הַגְּמָרָא: שָׁמַע מִיָּמָה – אֲכַן יֵשׁ לְהוֹכִיחַ כֵּן.
 רַב כְּהֵנָּה פּוֹסֵק כִּרְבִּי יְהוּדָה: אֲמַר רַב כְּהֵנָּה, הִלְכָּה בְּרַבִּי יְהוּדָה
 שֶׁתְּמִיד שֶׁל שַׁחַר קָרַב בֶּארְבַּע שְׁעוֹת, הוּאֵל הַדִּין לְתַפִּילָּתָהּ הַשַּׁחַר
 שְׁזִמְנָה עַד אַרְבַּע שְׁעוֹת, הוּאֵל וְהָיָה בְּכִתְּוִתָּא וּ–בִמְסַכְתָּ מוֹבַחְתָּר
 בְּוִתְּוִתָּהּ – הוּאֵל וְשִׁנּוּ בִּמְסַכְתָּ עֵדוּת כְּמוֹתוֹ, וְהִלְכָה כְּאוֹתוֹן
 עֵדוּת.
 הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לְדוֹן בְּמָה שֶׁשִּׁנּוּ בְּמִשְׁנָה בִּמְסַכְתָּ עֵדוּת: וְעַל תְּמִיד
 שֶׁל שַׁחַר שֶׁקָּרַב פְּאַרְבַּע שָׁעוֹת. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מָאֵן תִּנָּא לְהָא (רַתְּנָן)
 [רַתְּנָן רַבְּנָן] – מִיְּהוּדָה הִתְנָא שְׁנֵי מָה שֶׁשִּׁנּוּ בְּבִרְיָתָא, נֶאֱמַר
 בְּתוֹרָה לִגְבִי לְקִיסְתָּהּ הֵמֶן (שְׁמוֹת טו זא), וְיִלְקֻטוּ אֹתוֹ בְּבִקְרָא, וְאִם
 אִישׁ בְּפִי אֶבְלָו וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנִקְמָה – הַנִּשְׁאָר בְּשֹׁדֵה נִימוּחַ וְנִעֲשָׂה
 נִחְלִים. אוֹמֶרֶת הַבְּרִייתָא: נִמְסִיתָ הֵמֶן הִיתָה פְּאַרְבַּע שָׁעוֹת מִתְּחִילָת
 הַיּוֹם. מִבְּרִית הַבְּרִייתָא: אִתָּה אוֹמֶר שְׁנֵי פְּאַרְבַּע שָׁעוֹת, אוֹ אֵינוֹ
 אֶלָּא בִּשְׁשָׁ שָׁעוֹת – שְׁמָא הַכּוֹוֶנֶת הִיא שְׁנֵי שָׁעוֹת בִּשְׁשָׁ שְׁעוֹת.
 מִבְּרִית הַבְּרִייתָא: בְּשֹׁהוּ אוֹמֶר בְּמִקּוֹם אַחֵר לִגְבִי אֲבָרְהָם אֲבִינוּ
 בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִלְחָתוֹ (בְּרַאשִׁית יח א), וְהוּא יֵשֵׁב פֶּתַח אֶהְיֶה לְכָחוֹם
 הַיּוֹם, וְשִׁנּוּ הַכְּתוּב מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר לִגְבִי הֵמֶן וְלֹא אֲמַר 'כָּחוֹם
 הַשֶּׁמֶשׁ', וְרִי שֶׁשֶׁ שָׁעוֹת אֲמַר – שֶׁם הַפִּירוּשׁ בִּשְׁשָׁ שְׁעוֹת, מִשּׁוּם
 שֶׁכָּחוֹם הַיּוֹם מִשְׁמַע שְׁעָה שָׁחַם בָּהּ בְּכָל הַמִּקְוֹמוֹת, בֵּין שִׁישׁ בְּהֵם
 שִׁמֵּשׁ וּבֵין שִׁישׁ בְּהֵם צֶל, וְהֵינּוּ שְׁעָה שִׁישִׁית, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם –
 אִם כֵּן כִּיצַד נִפְרַשׁ אֵת מָה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנִקְמָה', פְּאַרְבַּע
 שָׁעוֹת, מִשּׁוּם שֶׁחָחַם הַשֶּׁמֶשׁ מִשְׁמַע שְׁעָה שָׁחַם בָּהּ רַק בְּמִקְוֹמוֹת
 שִׁישׁ שִׁמֵּשׁ, אֲךָ צוֹנֵן בְּמִקְוֹמוֹת שִׁישׁ בְּהֵם צֶל, וְהֵינּוּ שְׁעָה רַבִּיעִית.
 וּמִדְּבַרִּי הַבְּרִייתָא מוֹכַח שֶׁשְׁעָה רַבִּיעִית אֵינָה בּוֹקֵר, שֶׁכֵּן זִמְן
 לְקִיסְתָּהּ הֵמֶן הוּא בּוֹבֵקֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת טו זא) 'וְיִלְקֻטוּ אֹתוֹ בְּבִקְרָא',
 וּבִשְׁעָה רַבִּיעִית נֶאֱמַר שֶׁהֵמֶן כָּבֵר נִמְסָה. אִם כֵּן מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מָנִי
 – מִיְּהוּדָה הִתְנָא שֶׁל בְּרִייתָא זו, לֹא רַבִּי יְהוּדָה וְלֹא רַבְּנָן, דְּאִי רַבִּי
 יְהוּדָה, עַד אֲרָבָע שָׁעוֹת נִמְי צִפְרָא הוּא – עַד סוֹף שְׁעָה רַבִּיעִית הוּא
 גַּם בּוֹקֵר, שֶׁהִי לְרַבִּי יְהוּדָה עַד וְעַד בְּכַלל. וְאִי רַבְּנָן, עַד חֲצוֹת נִמְי
 צִפְרָא הוּא – עַד חֲצוֹת הַיּוֹם הוּא גַּם בּוֹקֵר, שֶׁכֵּן סוֹבְרִים (לְעֵיל כו)
 שֶׁתְּמִיד שֶׁל שַׁחַר קָרַב עַד חֲצוֹת.
 מִיִּשְׁבַּת הַגְּמָרָא: אִי בְּעֵית אֵימָא – אִם תִּרְצָה תוֹכַל לִיִּישׁב זֹאת
 כִּרְבִּי יְהוּדָה, וְאִי בְּעֵית אֵימָא – וְאִם תִּרְצָה תוֹכַל לִיִּישׁב זֹאת כִּרְבִּנָּן.
 מִבְּרִית הַגְּמָרָא: אִי בְּעֵית אֵימָא כִּרְבִּנָּן הַסּוֹבְרִים שְׂבּוּקֵר הוּא עַד
 חֲצוֹת, וְאִם עַל פִּי כֵּן לִגְבִי הֵמֶן מוֹדִים שֶׁהַבּוֹקֵר הוּא עַד סוֹף שְׁעָה
 שְׁלִישִׁית, מִשּׁוּם דְּאֲמַר קָרָא 'בְּבִקְרָא בְּבִקְרָא', וּמִמָּה שֶׁכָּפַל הַכְּתוּב
 'בְּבִקְרָא', מִשְׁמַע חֲלָקָהּ לִשְׁנֵי כְּבָרִים, בּוֹקֵר אֶחָד עַד סוֹף שְׁעָה
 שְׁלִישִׁית, וּבּוֹקֵר שֵׁנִי עַד חֲצוֹת.
 וְאִי בְּעֵית אֵימָא כִּרְבִּי יְהוּדָה הַסּוֹבֵר שְׂבּוּקֵר הוּא עַד סוֹף שְׁעָה
 רַבִּיעִית, וְאִם עַל פִּי כֵּן לִגְבִי הֵמֶן מוֹדֵה שֶׁהַבּוֹקֵר הוּא עַד סוֹף שְׁעָה
 שְׁלִישִׁית, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּבִקְרָא בְּבִקְרָא', וְהוּא 'בְּקָר' יִתְיָא – וְהִבְּרָא
 הַמִּיּוֹתֵר בָּא לְלַמְּדֵנוּ שִׁישׁ לְהִקְדִּים לּוֹ שְׁעָה אֶחָת מִסּוֹף הַבּוֹקֵר,
 וְהֵינּוּ סוֹף שְׁעָה שְׁלִישִׁית.
 שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: דְּכּוּלָּא עֲלִמָּא מִיָּהָ – מִכָּל מִקּוֹם כּוֹלֵם מוֹדִים
 לְדְּבַרִּי הַבְּרִייתָא שְׁמָה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנִקְמָה', הֵינּוּ פְּאַרְבַּע
 שָׁעוֹת, מָאִי מִשְׁמַע – מִנֵּן מִשְׁמַע כֵּן בְּכַתּוּב. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אֲמַר
 רַבִּי אֲחָא בְּרִי עֲקִיבָה, אֲמַר קָרָא 'וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנִקְמָה', וְלֹא אֲמַר 'כָּחוֹם
 הַיּוֹם', מִשְׁמַע שָׁחַם רַק בְּמִקּוֹם שִׁישׁ בּוֹ שִׁמֵּשׁ, אֲךָ צוֹנֵן בְּמִקּוֹם הַצֶּל,
 וְאִיזוֹ הִיא שְׁעָה שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ חָם וְהַצֶּל צוֹנֵן, הוּא אוֹמֶר פְּאַרְבַּע שָׁעוֹת,
 אֲךָ כְּשֶׁנֶּאֱמַר 'כָּחוֹם הַיּוֹם', מִשְׁמַע שָׁחַם בֵּין בְּמִקּוֹם הַשֶּׁמֶשׁ וּבֵין
 בְּמִקּוֹם הַצֶּל.
 שִׁנּוּ בְּמִשְׁנָה: תְּפִילַּת הַמִּנְחָה עַד הָעֶרֶב וְכו', רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַד
 פֶּלַג הַמִּנְחָה.
 הַגְּמָרָא דְּנָה כִּיצַד הִלְכָה לִגְבִי סוֹף זִמְן תְּפִילַּת מִנְחָה: אֲמַר לִיה רַב

הֵינּוּ רַבְּנָן – כַּחֲכָמִים, שֶׁכֵּן רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, זִמְנָן תְּפִילַּת מִנְחָה
 הוּא עַד הַמִּחְצִית הָאֲחֵרוֹנָה שֶׁל זִמְנָן מִנְחָה קֹטְנָה, וְאִם הַמִּחְצִית
 הָאֲחֵרוֹנָה בְּכַלל זו, דְּהֵינּוּ עַד הָעֶרֶב. וְלֹא יִתְכַּן שֶׁרַבִּי יְהוּדָה
 וְחַכְמָם אֵינֶם חוֹלְקִים שֶׁהִי הִתְנָא שְׁנָה אוֹתוֹם כְּשֶׁתִּי דִיעוּת. אֲלָא
 יֵשׁ לֹמֵר שֶׁעַד וְלֹא עַד בְּכַלל, וְאִם כֵּן רַבִּי יְהוּדָה סוֹבֵר שְׁזִמְנָה עַד
 הַמִּחְצִית הָאֲחֵרוֹנָה שֶׁל זִמְנָן מִנְחָה קֹטְנָה, וְהַמִּחְצִית הָאֲחֵרוֹנָה אֵינָה
 בְּכַלל זו, וְחַכְמָם סוֹבְרִים שְׁזִמְנָה עַד הָעֶרֶב.
 דּוּחָה הַגְּמָרָא: אֶלָּא מָאִי – מָה תֹּאמַר, שְׁעַד וְלֹא עַד בְּכַלל, אִם כֵּן
 אֵימָא סִיפָא – אֲמוֹר וּבֹאֵר אֵת הַסִּיפָא שֶׁל הַמִּשְׁנָה, וְשֶׁל מוֹסְפִין כֹּל
 הַיּוֹם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, זִמְנָה עַד שְׁבַע שָׁעוֹת מִתְּחִילַת הַיּוֹם, וְתִנָּא,
 מִי שֶׁהָיָה לְפָנָיו שְׁתֵּי תְּפִילּוֹת לְהַתְּפִיל, אֶחָת שֶׁל מוֹסֵף וְאַחַת שֶׁל
 מִנְחָה, מִתְּפִילָּה שֶׁל מִנְחָה בְּרִאשׁוֹנָה, וְאַחֵר כִּף שֶׁל מוֹסֵף, מִשּׁוּם שֶׁזֶּה
 הִתְיָדָה – שְׁזִמְנָה הִיא תְּפִילָּה מְצוּיָה, שֶׁמִּתְּפַלְלִים אוֹתָהּ בְּכָל יוֹם, דְּבַרִּי
 וְזוֹ – וּמוֹסֵף אֵינָה הִתְיָדָה, שֶׁלֹּא מִתְּפַלְלִים אוֹתָהּ בְּכָל יוֹם, דְּבַרִּי
 חַכְמָם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִתְּפִילָּה שֶׁל מוֹסֵף וְאַחֵר כִּף שֶׁל מִנְחָה,
 שֶׁזֶּה עוֹבְרָת – שֶׁמוֹסֵף הִיא תְּפִילָּה שְׁזִמְנָה עוֹבֵר, שֶׁהִי רַבִּי יְהוּדָה
 סוֹבֵר שְׁזִמְנָה עַד שְׁבַע שְׁעוֹת, וְזוֹ אֵינָה עוֹבְרָת – וּמִנְחָה הִיא תְּפִילָּה
 שְׁזִמְנָה אֵינוֹ עוֹבֵר. מִבְּרִית הַגְּמָרָא: אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא – מוֹבֵן
 הִדְּבָר אִם תֹּאמַר שְׁעַד וְעַד בְּכַלל, וְאִם כֵּן זִמְנָן תְּפִילַּת מוֹסֵף לְרַבִּי
 יְהוּדָה הוּא עַד סוֹף שְׁעָה שְׁבִיעִית, הֵינּוּ מִשְׁבַּחְתָּהּ לָהּ – וְזוֹ
 שְׁמוּצָא אֵתָּה אִף לְשִׁיתָּהּ זִמְנָן שִׁישׁ לְפָנָיו שְׁתֵּי תְּפִילּוֹת בְּהִרְדִּי הִרְדִּי
 בִּיחֻד, שֶׁהִי זִמְנָן תְּפִילַּת מוֹסֵף הוּא עַד סוֹף שְׁעָה שְׁבִיעִית,
 וְתַחֲלִיל זִמְנָן מִנְחָה הוּא מִשְׁעָה שֶׁשׁ וּמוֹחֲצָה, וְאִם כֵּן בְּמִחְצִית –
 הָאֲחֵרוֹנָה שֶׁל שְׁעָה שְׁבִיעִית יִתְכַּן שִׁיהִי לְפָנָיו שְׁתֵּי תְּפִילּוֹת יַחַד.
 אֶלָּא אִי אֲמַרְתָּ – אִם תֹּאמַר שְׁעַד וְלֹא עַד בְּכַלל, וְאִם כֵּן זִמְנָן תְּפִילַּת
 מוֹסֵף לְרַבִּי יְהוּדָה הוּא עַד סוֹף שְׁעָה שִׁישִׁית, הִכִּי מִשְׁבַּחְתָּהּ לָהּ –
 אִיךָ מוּצָא אֵתָּה זִמְנָן לְשִׁיתָּהּ שִׁישׁ לְפָנָיו שְׁתֵּי תְּפִילּוֹת בְּהִרְדִּי הִרְדִּי –
 בִּיחֻד, הִרִי בֵּין דְּאֵתָּה לָּהּ – שֶׁהִגִּיעַ זִמְנָה שֶׁל מִנְחָה בִּשְׁעָה שֶׁשׁ
 וּמוֹחֲצָה, כְּבֵר אֶלָּא לָּהּ – עֵבֶר זִמְנָה שֶׁל מוֹסְפִין שֶׁהוּא עַד סוֹף שְׁעָה
 שְׁבִיעִית. אֶלָּא מָאִי, עַד וְעַד בְּכַלל, אִם כֵּן מוֹסְפִין וְרִישָׁא מָאִי אֵימָא בֵּין
 רַבִּי יְהוּדָה לְרַבְּנָן, כְּמִבְּרִיאָה לְעֵיל. וְאִם כֵּן בְּכָל אֹפֶן שֶׁנֶּאֱמַר יִקְשָׁה,
 אִם נֶאֱמַר שְׁעַד וְעַד בְּכַלל, קִשָּׁה עַל מָה שֶׁשִּׁנּוּ בְּמִשְׁנָה לִגְבִי
 מִנְחָה שֶׁרַבִּי יְהוּדָה סוֹבֵר כַּחֲכָמִים, וְאִם נֶאֱמַר שְׁעַד וְלֹא עַד בְּכַלל,
 קִשָּׁה עַל מָה שֶׁשִּׁנּוּ בְּבִרְיָתָא שִׁישׁ זִמְנָן שְׁעוֹמוֹדוֹת לְפָנָיו שְׁתֵּי
 תְּפִילּוֹת יַחַד.
 מִיִּשְׁבַּת הַגְּמָרָא: מִי סְבֵרְתָּ דְּהָאִי פִּלְג מִנְחָה – הֵאֵם אֵתָּה סוֹבֵר
 שֶׁפִּלְג הַמִּנְחָה הוּא הַמוֹזְכֵּר בְּדְּבַרִּי רַבִּי יְהוּדָה, פִּלְג אֲחֵרוֹנָה קְאָמֵר
 – כּוֹוֹנֵת לְמִחְצִית הָאֲחֵרוֹנָה שֶׁל זִמְנָן מִנְחָה קֹטְנָה. אִין זו כּוֹוֹנֵתוֹ,
 אֲלָא יֵשׁ לְבֹאֵר שֶׁפִּלְג רִאשׁוֹנָה קְאָמֵר – כּוֹוֹנֵת לְמִחְצִית הָרִאשׁוֹנָה
 שֶׁל זִמְנָן מִנְחָה קֹטְנָה, וְסוֹבֵר רַבִּי יְהוּדָה שְׁעַד וְעַד בְּכַלל, וְלִדְבַרִּי
 סוֹף זִמְנָן מִנְחָה הוּא עַד סוֹף מִחְצִית הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל זִמְנָן מִנְחָה קֹטְנָה,
 וְאִילוֹ לְחַכְמָם זִמְנָה עַד הָעֶרֶב. וְאִם עַל גֵּב שֶׁרַבִּי יְהוּדָה בִּיאֵר
 בְּבִרְיָתָא (לְעֵיל כו) שֶׁפִּלְג מִנְחָה אֲחֵרוֹנָה שֶׁאֲמַר, הֵינּוּ אֶחָת עֶשְׂרֵה
 שְׁעוֹת פְּחוֹת רַבִּיעִי, וְאִם כֵּן מִשְׁמַע שְׁכוּוֹנֵתוֹ לְמִחְצִית הָאֲחֵרוֹנָה שֶׁל
 זִמְנָן מִנְחָה קֹטְנָה, אִין לְהוֹכִיחַ כֵּן, וְהִכִּי קְאָמֵר – וְכֵן כּוֹוֹנֵתוֹ
 בְּבִרְיָתָא, אֵימָתָּה נִפְסִיק פִּלְג רִאשׁוֹנָה וְעֵיל פִּלְג אֲחֵרוֹנָה – מִתִּי
 מִסְתִּימָת הַמִּחְצִית הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל זִמְנָן מִנְחָה קֹטְנָה וּמִתְּחִילָה
 הַמִּחְצִית הַשְּׁנִיָּה, מִכִּי נִפְסִיק אֶחָת עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת חֹסֵר רַבִּיעִי – כְּשֶׁעֲבָרוּ
 אֶחָת עֶשְׂרֵה שְׁעוֹת פְּחוֹת רַבַּע מִתְּחִילַת הַיּוֹם, וְאִזּוֹ הוּא סוֹף זִמְנָן
 מִנְחָה.
 רַב נַחֲמָן מְבִיא רֵאשִׁיָּה מִמִּשְׁנָה שֶׁרַבִּי יְהוּדָה סוֹבֵר עַד וְעַד בְּכַלל:
 אֲמַר רַב נַחֲמָן, אִף אֲנִי נִמְי תִּנָּא – גַּם אֲנַחְנוּ שִׁנּוּ שֶׁרַבִּי יְהוּדָה
 סוֹבֵר עַד וְעַד בְּכַלל, שֶׁשִּׁנּוּ בְּמִשְׁנָה (עֵדוּת פ"ז מ"א), רַבִּי יְהוּדָה בֵּין
 כְּבָא הָעִיד הַמִּשְׁנָה דְּבָרִים, א. שְׁמַמְאִין אֵת הַקְּטָנָה – שִׁישׁ פַּעַמִּים
 שְׁבִית דִּין מִלְּמִדִּים קֹטְנָה יְתוּמָה מֵאֵב שֶׁהִיאֵתָה אִמָּה, לְמֵאֵן
 בְּקִידוּשִׁיהָ וּלְבִטְלָתָהּ לְמַפְרַע. ב. וְשִׁמְשִׁיִּין אֵת הָאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעֲלָהּ
 לְמִיּוֹנִית הִים, עַל פִּי עַד אַחֵר שֶׁאֲמַר שְׁמַת שֶׁם בַּעֲלָהּ. ג. וְעַל
 תְּרַנְגוּל שֶׁנִּפְקַל בִּירוּשָׁלַם עַל שֶׁהָיָה אֵת הַנֶּפֶשׁ – תְּרַנְגוּל שְׁנִיקֵר
 רֵאשׁוּ שֶׁל תִּינוּק בְּמִקּוֹם שֶׁהָיָה רּוֹפֵף וְהָרָג, סְקוּלוֹה בִּירוּשָׁלַם

ברכות. פרק רביעי – תפילת השחר דף כז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמג
רש"י תוספות

היינו רבנן. דקס"ד רבי יהודה פלג אחרון של מנחה אחרונה קאמר: מתפלל של מנחה וכו'. רבנן לטעמיהו דאמרי תפלת המוספים כל היום כמו של מנחה הלכך תדיר קודם ור' יהודה לטעמיה דאמר מוספין עד שבע שעות ותו לא והויא לה מצוה עוברת ושל מנחה יש לה עוד שעות עד פלג המנחה: שתי תפלות בהרי הדרי. חצי האחרון של שעה

שביעית הוא זמן לשתיון דהא אמר מנחה גדולה משש שעות ומנחה ולמעלה: היכי מנחתה לת. הרי עבר זמן המוספים משעברה שעה ששית: פלג ראשונה. של מנחה אחרונה ועד בכלל ואף על גב דתנא ידב סימנא לפלג אחרונה דקתני איזו פלג מנחה מי"א שעות חסר רביע ה"ק כ"ז: אף אגן נמי תנינא. לרבי יהודה עד ועד בכלל: שפמאגין את הקטנ' קטנה שהשיאתה אמה לאחר מיתת אביה דמדאורייתא אפי' קדושה כלום שהרי קטנה אינה בת דעת ואת אמה לא זכתה תורה להיות לה כח לקדשה אלא לאב שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה (דברי' בב) ומידו רבנן תקינו לה קדושין להצריכה מיאון כדי שישארה ולא תצא לגנות לפיכך אם מיאנה לאחר זמן ואמרה אי אפשר בו יוצאת ומותרת לכל אדם ואינה צריכה הדמנו גט ודוערי ר' יהודה בן בבא שפעמים שמצוה על בית דין ללמדה שתמאון בן כגון שני אודם נשואין שתי אחיות יתומות אחת גדולה וקדושה קדושי תורה ואחת קטנה שאין קדושה אלא מדרבנן ומת בעלה של גדולה בלא בנים ונפלה לפני אחיו ליבום ונמצאת זקוקה לו מן התורה זיקה זו אוסרת את אשתו עליו משום אחות זקוקה שהיא באחות אשתו וא"ר אליעזר במסכת יבמות (דף קט.) מלמדן קטנה זו שתמאן בבעלה ותעקור קדושה למפרע ותעשה כל בעילותיה כאלו חן של זנות כ"ז להתייר על בעלה ליבם את אחותה דתנן נשאין על האנוסה ועל המפוחה (יבמות דף צז.) והעני רבי יהודה בן בבא ביום שנשנית עריות שהלכה כר"א: ע"פ עד אחר. שאמר לה מת בעלך במדינת הים (יבמות דף קכב.) שנספל תרגיל. שניקר דקדו של תינוק במקום שהומח רופח וניקב את מוחו וסלקדו במשפט שור שנגח את האדם דכתיב (שמות כא) השור יבמה וגמרינן בגי' שור שור משום לעשות כל בדיקה חיה ועוף בשור (ב"ק ד' גז:) ועל יין בן ארבעים יום. שיצא מכלל יין מגתו ובא לכלל יין גמור וקרינן ביה נשך שכו' (במדבר כח:) בארבע שעות. ותו לא אלמא כרבי יהודה ס"ל וקאמר בארבע שעות אלמא לרבי יהודה עד ועד בכלל: הלכה כרבי יהודה. דמתני' דהיא תמיד של שחר קרב לאחר ארבע שעות וא"ר לתפלה בבחירתא. עדיות קרי בחירתא שהלכה כאותן עדיות כשהוא אומר כחום היום הרי שש שעות אמור. כלומר מצינו במקום אחר ששינה הכתוב בלשוננו ואמר והוא יושב פתח האוהל כחום היום ולא אמר כחום השמש אלא היום משמע כל המקומות חמין בין חמה בין צל הוא מדרב בשעה ששית: הא מה אני מקיים וחס השמש. דמשמע השמש חם והצל צונן: בארבע שעות.

דאילו קודם ארבע שעות אף השמש צונן: מני. הא דמשמע דארבע לאו בקר הוא דהא כתיב וילקטו אותו בבקר בבקר וחס השמש וגמס הנותר ומדמוקי וגמס בארבע שעות ממלל דלאו זמן לקיטה הוא ולאו בקר מיקרי: ארבע שעות נמי צפרא הוא. דהא אמרת עד ועד בכלל וגבי תמיד כתיב תעשה בבקר: לשני בקרים. שלא היו לוקטים אלא בשלש שעות ראשונות שהוא בקר ראשון: חתם אמר רב כהנא. גבי תפלת השחר: של שבת בערב שבת. שקבל עליו שבת מבעוד יום: שמע מינה. כרבי יהודה ס"ל דאמר מפלג המנחה אויל ליה זמן תפלת המנחה ועייל ליה זמן תפלת ערבית: ולא פסקיה לצלותיה. כלומר לא הפסיק בין רבי ירמיה ולכותל לעבור לפניו ולישב במקומו אלא עמד על מנחה

תא שמע ושל מוספין כל היום ורבי יהודה אומר עד שבע שעות ותניא היו לפניו וכו'. ולא גרסינן אימא סיפא ושל וכו' שאינו במשנה שדברי רבי יהודה שאמר עד שבע שעות אינו במשנה ויש ספרים שהגידו אותו במשנה ומידו בכל הספרים דישנים אינו. וא"ת ורבי למה לא הזכיר אותו במשנה וי"ל משום דלא ס"ל כותיה דהא דאמר עד שבע שעות אבל בהא דקאמר עד ארבע שעות ס"ל כותיה משום

דתנן בבחירתא כותיה ובהדיא דפלג המנחה נמי משום דאמרינן לקמן דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד דהכי פירושא דעבד כר' יהודה (עבד) דאמר מפלג המנחה ליליא הוא עבד ומשום הכי מנחה לא אבל אין לפרש הכל בתפלת המנחה ועבד כרבי יהודה שהתפלל מנחה קודם פלג דפשיטא דרבנן מודו בשיעורו דרבי יהודה:

דרב צלי של שבת בע"ש. תימה דהא אמרינן בפרק במה מוליקין (ו' בג) ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר. ויש לומר דהתם בשאני מקבל עליו שבת מיד אבל דהא מיירי שמקבל עליו שבת מיד הלכך לא הויא הקדמה וטעמא משום דס"ל כרבי יהודה וכן הניך דלקמן שהתפללו של מ"ש בשבת היינו משום דסבירא להו כרבי יהודה לענין תפלת הערב שהוא שעה ורביעי קודם הלילה אעפ"כ ואין אסור לעשות מלאכה במש"מ מיד לאחר פלג המנחה וכן לענין תוספת שבת (וש' באב) וי"ה דקדיל שהוא מן התורה אם כן לא צריך שיעור גדול כל כך: ולא

המשנה דכרים שממאגין את הקטנה ושמשאין את האשה על פי עד אחד ועל תרגול שנסקל בירושלים על שהרג את הנפש ועל יין בן ארבעים יום שנתנפד על גבי המזבח ועל תמיד של שחר ששקרב בארבע שעות ש"מ עד ועד בכלל ש"מ אמר רב כהנא הלכה כרבי יהודה הואיל ותנן בבחירתא פוותיה: ועל תמיד של שחר ששקרב בארבע שעות:

מאן תנא להא דתנן וחס השמש וגמס בארבע שעות אתה אומר בארבע שעות או אינו אלא בשש שעות כשהוא אומר כחום היום הרי שש שעות אמור הא מה אני מקיים וחס השמש וגמס בארבע שעות מני לא רבי יהודה ולא רבנן אי רבי יהודה עד ארבע שעות נמי צפרא הוא אי רבנן עד חצות נמי צפרא הוא אי בעית אימא רבי יהודה אי בעית אימא רבנן אי בעית אימא רבנן אמר קרא בפקר בפקר חלקהו לשני בקרים ואי בעית אימא רבי יהודה האי בקר יתירא להקדים לו שעה אחת דכילא עלמא מיהא וחס השמש וגמס בארבע שעות מאי משמע אמר רבי אחא בר יעקב אמר קרא וחס השמש וגמס איזו היא שעה שהשמש חם והצל צונן הוי אומר בארבע שעות: תפלת המנחה עד הערב וכו': אמר ליה רב חסדא לרב יצחק התם אמר רב כהנא הלכה כרבי יהודה הואיל ותנן בבחירתא פוותיה הקא מאי אישתיק ולא אמר ליה ולא מידי אמר רב חסדא נחזי אגן מדרב מצלי של שבת בערב שבת מבעוד יום ש"מ הלכה כרבי יהודה אדרבה מדרב הונא ורבנן לא הוו מצלו עד אוירתא שמע מינה אין הלכה כרבי יהודה השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד רב איקלע לבי גיבא וצלי של שבת בערב שבת והוה מצלי רבי ירמיה בר אבא לאחוריה דרב וסיים רב ולא פסקיה לצלותיה דרבי ירמיה שמע מינה תלת שמע מינה מתפלל אדם של שבת בערב שבת ושמע מינה מתפלל תלמיד אחורי רבו ושמע מינה אסור לעבור פגג המתפללין מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי אסור לעבור פגג המתפללין איני והא רבי אמי ורבי אסי חלפי רבי אמי ורבי אסי חזין לארבע אמות הוא דחלפי ורבי ירמיה היכי עבדי הכי והא אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יתפלל אדם

לא דאילו קודם ארבע שעות אף השמש צונן: מני. הא דמשמע דארבע לאו בקר הוא דהא כתיב וילקטו אותו בבקר בבקר וחס השמש וגמס הנותר ומדמוקי וגמס בארבע שעות ממלל דלאו זמן לקיטה הוא ולאו בקר מיקרי: ארבע שעות נמי צפרא הוא. דהא אמרת עד ועד בכלל וגבי תמיד כתיב תעשה בבקר: לשני בקרים. שלא היו לוקטים אלא בשלש שעות ראשונות שהוא בקר ראשון: חתם אמר רב כהנא. גבי תפלת השחר: של שבת בערב שבת. שקבל עליו שבת מבעוד יום: שמע מינה. כרבי יהודה ס"ל דאמר מפלג המנחה אויל ליה זמן תפלת המנחה ועייל ליה זמן תפלת ערבית: ולא פסקיה לצלותיה. כלומר לא הפסיק בין רבי ירמיה ולכותל לעבור לפניו ולישב במקומו אלא עמד על מנחה

ולא

והנותן

והינינו דאמרין

קאמר ובתלמיד חבר דשרי בכל הני דלקמן:

הואיל

והתפללו וכו'. הכא נמי נימא לענין

חומרא ואמאי שרי ליה ובקונטרס פי'

בפנים אחר:

שאני

צבור. אע"ג דלא מטא זמן אין אסורה

אסור בעשיית מלאכה אף על גב

דטעותא הוא:

צלי

של מוצאי שבת וכו'. יש לומר דהכא מיירי

שיש לו צורך מצוה לעשות במוצאי שבת

כגון ללכת למול תינוק ולא יהיה לו יין להבדלה

אם לא יקדים ודאי צריך להוסיף מחול על

הקדש דאורייתא אבל בחנם לא ופשיטא שלא

היו ממחרים להבדיל ולהתפלל של מוצאי שבת

בשבת דגם במלאכה אסור עם חשיכה:

הלכה

כדברי האומר רשות. לאו דוקא רשות

אלא כדפרישית לעיל (ד' כו). ולכך

נקרא רשות לבטלה עבור מצוה אחרת העוברת:

והלכתא

כוותיה דרב. ונראה דלכך תקנו

פסוקים וקדש בין גאולה לתפלה

דרשות היא: וע' תוס' לעיל ד' ד"ה אמר ר"י:

ושל

העבים וזרחה החמה וכאו ושאלו את רבי ואמר הואיל והתפללו התפללו שאני צבור דלא

מסרחינן להו: א"ר חייא בר אבין רב צלי של שבת בערב שבת רבי יאשיה מוצלי של

מוצאי שבת בשבת רב צלי של שבת בערב שבת אומר קדושה על הכוס או אינו אומר

קדושה על הכוס ת"ש דאמר רב נחמן אמר שמואל מתפלל אדם של שבת בערב שבת

ואומר קדושה על הכוס או אינו אומר הבדלה על הכוס ת"ש דאמר רב יהודה אמר שמואל

מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס אמר ר' יורא אמר רבי אסי

אמר ר' אלעזר א"ר חנינא אמר רב בצד עמוד זה התפלל ר' ישמעאל בר' יוסי של שבת

בערב שבת כי אתא עולא אמר בצד תמרה הוה ולא בצד עמוד הוה ולא ר' ישמעאל ברבי

יוסי הוה אלא ר' אלעזר בר' יוסי הוה ולא של שבת בערב שבת הוה אלא של מוצאי שבת

בשבת הוה: תפלת הערב אין לה קבע: מאי אין לה קבע אילימא דאי בעי מוצלי כוליה

ליליא ליתני תפלת הערב כל הלילה אלא מאי אין לה קבע כמאן דאמר תפלת ערבית

רשות דאמר רב יהודה אמר שמואל תפלת ערבית רבן גמליאל אומר חובה ר' יהושע אומר רשות אמר

חובה ורבא אמר הלכה כדברי האומר רשות. ת"ר מעשה בתלמיד אחד שבא לפני ר' יהושע א"ל תפלת ערבית רשות או חובה

אמר ליה רשות בא לפני רבן גמליאל א"ל תפלת ערבית רשות או חובה א"ל והלא ר' יהושע אמר לי רשות א"ל תפלת

עד שיפגסו בעלי תריסין לבית המדרש בשפגסו בעלי תריסין עמד השואל ושאל תפלת ערבית רשות או חובה א"ל רבן גמליאל

חובה אמר להם רבן גמליאל לתקמים כלום יש אדם שחולק בדבר זה אמר ליה ר' יהושע לאו א"ל והלא משמך אמרו לי רשות

אמר ליה יהושע עמוד על רגליך ועידו בד עמוד רבי יהושע על רגליו ואמר אלמלא אני חי והוא מת יכול החי להכחיש את המת

ועכשיו שאני חי והוא חי היאך יכול החי להכחיש את החי היה רבן גמליאל יושב ודורש ור' יהושע עומד על רגליו עד שרגנו

כל העם ואמרו לחוצפית התורנמן עמוד ועמוד אמרי עד פמה נצעריה וניזיל בראש השנה אשתקד צעריה כבכורות במעשה דר'

צדוק צעריה הקא נמי צעריה תא ונעבריה מאן נוקים ליה נוקמיה לרבי יהושע בעל מעשה הוא נוקמיה לר' עקיבא דילמא עניש

ליה דלית ליה זכות אבות אלא נוקמיה לר' אלעזר בן עזריה והוא חכם והוא עשיר והוא עשירי לעזרא הוא חכם דאי מקשי ליה

מפרק ליה והוא עשיר דאי אית ליה לפלוגי לבי קיסר אף הוא אול ופלח והוא עשירי לעזרא דאית ליה זכות אבות ולא מצי עניש

ליה אתו ואמרו ליה ניתא ליה למר דליהוי ריש מתיבתא אמר להו איזיל ואימליך באיניש ביתי אול ואימליך בדביתהו אמרה ליה

לדמא

אחורי רבו. פירש רש"י משום יהורא ויש מפרש שנראה במשתחוה לרבו:

שלום לרבו והמחזיר שלום. פירש כשאר בני אדם שאינו אומר שלום עליך רבי

והינינו דאמרין (ב"ק עג) כדי שאילת תלמיד לרב אי נמי יהוא לכתחלה

קאמר ובתלמיד חבר דשרי בכל הני דלקמן:

לא כנגד רבו ולא אחורי רבו ותניא רבי אליעזר אומר

המתפלל אחורי רבו והנותן שלום לרבו והמחזיר

שלום לרבו והחולק על ישיבתו של רבו והאומר דבר

שלא שמע מפי רבו גורם לשכינה שתסתלק מן ישראל

שאני רבי ירמיה בר אבא דתלמיד חבר הוה והינינו

דקאמר ליה רבי ירמיה בר אבא לרב מי בדלת אמר

ליה אין בדילנא ולא אמר מי בדיל מר ומי בדיל

והאמר רבי אבין פעם אחת התפלל רבי של שבת

בערב שבת ונכנס למרחץ ויצא ושנה לן פרקין ועדיין

לא חשכה אמר רבא ההוא דנכנס להויע וקודם

גזירה הוה איני והא אפ"י שרא ליה לרב דימי בר

ליואי לכבריוי סלי ההוא טעויתא הווי וטעויתא מי

הדרא והא אמר אבין פעם אחת נתקשרו שמים

בעבים כסבורים העם לומר חשכה הוא ונכנסו לבית

הכנסת והתפללו של מוצאי שבת בשבת ונתפזרו

העבים וזרחה החמה וכאו ושאלו את רבי ואמר הואיל והתפללו התפללו שאני צבור דלא

מסרחינן להו: א"ר חייא בר אבין רב צלי של שבת בערב שבת רבי יאשיה מוצלי של

מוצאי שבת בשבת רב צלי של שבת בערב שבת אומר קדושה על הכוס או אינו אומר

קדושה על הכוס ת"ש דאמר רב נחמן אמר שמואל מתפלל אדם של שבת בערב שבת

ואומר קדושה על הכוס או אינו אומר הבדלה על הכוס ת"ש דאמר רב יהודה אמר שמואל

מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס אמר ר' יורא אמר רבי אסי

אמר ר' אלעזר א"ר חנינא אמר רב בצד עמוד זה התפלל ר' ישמעאל בר' יוסי של שבת

בערב שבת כי אתא עולא אמר בצד תמרה הוה ולא בצד עמוד הוה ולא ר' ישמעאל ברבי

יוסי הוה אלא ר' אלעזר בר' יוסי הוה ולא של שבת בערב שבת הוה אלא של מוצאי שבת

בשבת הוה: תפלת הערב אין לה קבע: מאי אין לה קבע אילימא דאי בעי מוצלי כוליה

ליליא ליתני תפלת הערב כל הלילה אלא מאי אין לה קבע כמאן דאמר תפלת ערבית

רשות דאמר רב יהודה אמר שמואל תפלת ערבית רבן גמליאל אומר חובה ר' יהושע אומר רשות אמר

חובה ורבא אמר הלכה כדברי האומר רשות. ת"ר מעשה בתלמיד אחד שבא לפני ר' יהושע א"ל תפלת ערבית רשות או חובה

אמר ליה רשות בא לפני רבן גמליאל א"ל תפלת ערבית רשות או חובה א"ל והלא ר' יהושע אמר לי רשות א"ל תפלת

עד שיפגסו בעלי תריסין לבית המדרש בשפגסו בעלי תריסין עמד השואל ושאל תפלת ערבית רשות או חובה א"ל רבן גמליאל

חובה אמר להם רבן גמליאל לתקמים כלום יש אדם שחולק בדבר זה אמר ליה ר' יהושע לאו א"ל והלא משמך אמרו לי רשות

אמר ליה יהושע עמוד על רגליך ועידו בד עמוד רבי יהושע על רגליו ואמר אלמלא אני חי והוא מת יכול החי להכחיש את המת

ועכשיו שאני חי והוא חי היאך יכול החי להכחיש את החי היה רבן גמליאל יושב ודורש ור' יהושע עומד על רגליו עד שרגנו

כל העם ואמרו לחוצפית התורנמן עמוד ועמוד אמרי עד פמה נצעריה וניזיל בראש השנה אשתקד צעריה כבכורות במעשה דר'

צדוק צעריה הקא נמי צעריה תא ונעבריה מאן נוקים ליה נוקמיה לרבי יהושע בעל מעשה הוא נוקמיה לר' עקיבא דילמא עניש

ליה דלית ליה זכות אבות אלא נוקמיה לר' אלעזר בן עזריה והוא חכם והוא עשיר והוא עשירי לעזרא הוא חכם דאי מקשי ליה

מפרק ליה והוא עשיר דאי אית ליה לפלוגי לבי קיסר אף הוא אול ופלח והוא עשירי לעזרא דאית ליה זכות אבות ולא מצי עניש

ליה אתו ואמרו ליה ניתא ליה למר דליהוי ריש מתיבתא אמר להו איזיל ואימליך באיניש ביתי אול ואימליך בדביתהו אמרה ליה

לדמא

כנגד רבו. אצל רבו ומראה כאילו הם שוים: אחורי רבו. נמי יהורא הוא: שלום לרבו.

כשאר כל אדם שלום עליך ולא אמר לו שלום עליך רבי: והינינו דקאמר ליה. אותו היום

שהתפלל רב של שבת בערב שבת אמר ליה רבי ירמיה מיד בדלת מן המלאכה הואיל

וקבלת עליך שבת בתפלתך: ולא אמר ליה מי בדיל מר. שמע מנה תלמיד חבר הוי ליה:

לבית המרחץ. סלקא דעתך לאחר שגזרו על

הזויע ועל הרחיצה בשבת כדאמר' במסכת

שבת בפרק כירה שהסיקה (ד' מ). אלמא אע"ג

דצלי לא בדיל מאיסורי שבת: אמר רבא להויע.

בנסס להויע מחמת חוס בית המרחץ ולא נתן

עליו מים: וקודם נזירה. עד שלא גזרו על הזויע

ובכל דוכתא דאמרין כדאמר רבא להויע כו'

מהא אמרין: לכבריוי סלי. לעשן אותן בגפרית

לאחר שהתפלל של שבת בערב שבת: טעויתא

הווי. לא קבל עליו תוספת שבת משעת תפלה

מדעת אלא יום המעונן היה וכסבור חשכה

ואחר כך זרחה חמה: הואיל והתפללו התפללו.

ולא הצריכם להתפלל משתחשך אלמא תפלה

היא ואע"פ שלא הותר במלאכה התם הוא

דלא לעבור על ד"ת אבל לענין תוספת אע"ג

דבשעות הוה תוספת הוא ע"י תפלה הואיל

ואמר תפלה קבלה היא: בעלי תריסין. חכמים

המנצחים זה את זה בהלכה: היאך יכול החי

להכחיש את החי. על כרחו אני צריך להורות

שאמרתי לו רשות: התורנמן. שהיה עומד לפני

רבן גמליאל ומשמיע לרבים את הדרשה מפי

רבן גמליאל: עמוד. שתוק; אשתקד. שנה

שעברה: בראש השנה. במסכת ראש השנה (דף

כה). שאמר לו גזרו אני עליך שתבא אצלי

במקלך ובמעטותיך ביום הכפורים שחל להיות

בשבת: כבכורות. במסכת בכורות (דף לו.).

במעשה דרבי צדוק. בבכורות הוא ר' צדוק הוה

ליה בוכרא ואמר ליה רבן גמליאל לר' יהושע

עמוד על רגליך כו' כי הבא: תא ונעבריה. בואו

ונעביר אותו מן הנשיאות: בעל מעשה הוא. ודחה

ליה לרבן גמליאל צערא טפי: לית ליה זכות

אבות. ודילמא עניש ליה רבן גמליאל: מעבדין

לך. ויורידו מן הנשיאות בשביל אחר:

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ה"ג

ברכות – דף כז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום חמישי) רמה

לא כנגד רבו – ליד רבו, שמראה כאילו הם שוים, ולא אחור רבו, משום שהוא דרך גאווה. ותניא, רבי אלעזר אומר, התפלל אחורי רבו, והנותן שלום לרבו ככל אדם, ולא אומר לו שלום עליך רבי, והמחזיר שלום לרבו ככל אדם, ולא משיב לו שלום עליך רבי, והחולק על ישיבתו של רבו – הפורש מיישובתו של רבו על מנת לעשות ישיבה לעצמו, והאומר דבר שלא שמע מפי רבו – האומר בשם רבו דבר שלא שמע ממנו, גורם לשכינת שתתלק מן ישראל. מבואר בבבלי דבר שאסור להתפלל מאחורי רבו, ואם כן קשה כיצד רבי ירמיה שהיה תלמידו של רב התפלל מאחוריו. מתרצת הגמרא: שאני רבי ירמיה בר אבא דתלמיד חבר הוה – שונה רבי ירמיה בר אבא משאר התלמידים, מפני שהיה תלמיד חבר של רב, ולכן התפלל מאחוריו.

הגמרא מביאה ראיה שרבי ירמיה בר אבא היה תלמיד חבר של רב: והיינו דקאמר ליה – וזהו שאמר לו רבי ירמיה בר אבא לרב, באותו יום שהתפלל רב ערבית של שבת מבעוד יום, מי בדלת? האם הבדלת עצמך מהמלאכה, הואיל וקיבלת שבת בתפילתך מבעוד יום, אמר ליה רב, אין, גדילתא – כן, הבדלתי עצמי ממלאכה, וממה ששאל אותו רבי ירמיה מי בדלת? ולא אמר לו בדרך תלמיד לרב, מי גדיל מ? – האם הרב הבדיל עצמו ממלאכה, מוכח שהיה תלמיד חבר של רב, ולכן דיבר אליו בלשון זו.

משמע מדברי רב שהמקבל שבת בתפילתו מבעוד יום אסור במלאכה. הגמרא מקשה על דין זה: ומי גדיל – וכי מי שקיבל שבת בתפילתו מבעוד יום צריך להבדיל עצמו ממלאכתו, והאמר רבי אבין, פעם אחת התפלל רבי תפילת ערבית של שבת בערב שבת, ולאחר מכן נכנס למרחץ ויצא, ושנה לן פוקין – ולימד אותנו את פריקונו, ועדיין לא חשבה. וממה שנכנס למרחץ לאחר שקיבל שבת בתפילתו מבעוד יום, יש להוכיח שלא צריך להבדיל עצמו ממלאכה, שהרי אסור לרחוץ ולהזיע בשבת. מתרצת הגמרא: אמר רבא, הוה דנכנס להזיע – שם מדובר שרבי נכנס רק בשביל להזיע מומת חום בית המרחץ, ולא נתן על עצמו מים חמים, וקודם נזירה הוה – והיה זה קודם שאסרו להזיע בבית המרחץ, ומותר לעשות כן אף בשבת עצמה, ואם כן אין להוכיח ממעשה זה שמותר במלאכה אף לאחר שקיבל שבת בתפילתו מבעוד יום. הגמרא מקשה קושיא נוספת על ההלכה שלמדנו מדברי רב שיש לאסור במלאכה את המקבל שבת בתפילתו מבעוד יום: איני – האם כן הוא, והא אבין שרא ליה – והרי אבין התיר לרב דימי בר לויא ללבוש סלי – לעשן בגופית סלים העשויים מנצורים בשביל ללבנם, לאחר שהתפלל ערבית של שבת בערב שבת מבעוד יום. מתרצת הגמרא: הוה סעויה הוה – המעשה ההוא שהתיר אבין לרב דימי לעשות מלאכה היה הואיל ורב דימי בר לויא קיבל שבת בטעות, שהיה זה יום מעונן וחשב שהגיע הערב, ולכן התפלל ערבית של שבת, אך לאחר מכן התפזרו העננים והתברר שעדיין יום, ומחמת כן התיר לו אבין להמשיך במלאכתו, אך כאשר קיבל שבת מבעוד יום בתפילתו בכונה תחילה, יש לו להבדיל עצמו ממלאכה.

מקשה הגמרא: ופעויה מי תדרא – וכי קבלת שבת בטעות היא דבר שאפשר לחזור ממנו. והא אמר אבין, פעם אחת ביום השבת, נתקשרו שמים בעבים – התכסו השמים בעננים, כסבורים העם לומר חשכה הוא – חשבו הציבור שהגיע הערב, ונכנסו לבית הכנסת והתפללו תפילת ערבית של מוצאי שבת בשבת, ולאחר מכן נתפזרו העבים וזרח החמה, וראו שהיתה טעות ביום ועדיין יום, וכאן ושאלי את רבי כיצד יש להם לנהוג, ואמר להם רבי, הואיל והתפללו, התפללו, ואין להם לחזור ולהתפלל לאחר שחשכה, אף שתפילתם היתה בטעות. ואם כן יש לומר שהוא הדין אם התפלל תפילת ערבית של שבת מבעוד יום בטעות, אין לו לחזור ולהתפלל, ומכיוון שתפילה מבעוד יום הרי היא קבלת שבת, היה ראוי לאסור אותו במלאכה, ומדוע התיר אבין לרב דימי בר לויא לעשות מלאכה. מתרצת הגמרא: לעולם תפילה בטעות

אינה תפילה, ויש לו לחזור ולהתפלל, ומשום כך התיר אבין לרב דימי לעשות מלאכה, אך שאני צבור דלא מסתחנין להו – שונה הדין בציבור מביחיד, מפני שאין לנו להטריח את הציבור לחזור ולהתפלל.

אמר רב הוה בר אבין, רב צלי – התפלל ערבית של שבת בערב שבת מבעוד יום, רבי יאשיה מצלי – התפלל ערבית של מוצאי שבת, בשבת מבעוד יום.

הגמרא מסתפקת האם מי שמקדים להתפלל ערבית של שבת בערב שבת, יכול לקדש קודם שתחשך: רב צלי של שבת בערב שבת, האם אומר קדושה על הכוס – יכול לקדש על כוס של יין מבעוד יום, או אינו אומר קדושה על הכוס עד שתחשך.

הגמרא פושטת ספק זה מדברי שמואל: תא שמע דאמר רב נחמן אמר שמואל, מתפלל אדם ערבית של שבת בערב שבת, ואומר קדושה על הכוס מבעוד יום, והלכתא פונויה – והלכה כמותו, אם כן נפשו הספק.

הגמרא מסתפקת האם מי שמקדים להתפלל ערבית של מוצאי שבת יכול להבדיל קודם שתחשך: רבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת בשבת, האם אומר הקדלה על הכוס של יין מבעוד יום, או אינו אומר הקדלה על הכוס של יין עד שתחשך.

הגמרא פושטת ספק זה מדברי שמואל: תא שמע, דאמר רב יהודה אמר שמואל, מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת, ואומר הקדלה על הכוס, הרי שיכול להבדיל על היין מבעוד יום.

הגמרא מביאה מעשה בענין תפילה מבעוד יום: אמר רבי יודא, אמר רבי אסי, אמר רבי אלעזר, אמר רבי חנינא, אמר רב, בצד – ליד עמוד זה התפלל רבי ישמעאל ברבי יוסי ערבית של שבת בערב שבת. כי אתא – כאשר בא עולא מארץ ישראל לבבל, חלק ואמר, בצד תקרה הוה ולא בצד עמוד הוה – היה זה ליד עץ דקל ולא ליד עמוד, ולא רבי ישמעאל ברבי יוסי הוה אלא רבי אלעזר ברבי יוסי הוה, ולא ערבית של שבת בערב שבת הוה, אלא ערבית של מוצאי שבת בשבת הוה.

שנינו במשנה: תפילת הערב אין לה קבע.

הגמרא מבארת מה כוונת המשנה שתפילת ערבית אין לה קבע. שואלת הגמרא: מאי – מה הכוונה אין לה קבע, אלימא – אם נאמר שהכוונה היא דאי בעי, מצלי כוליה לליא – שאם רוצה, יכול להתפלל ערבית כל הלילה, אם כן ליתני – היה לתנא לשנות תפילת הערב כל הלילה, בדרך ששנה זמן קבוע לגבי תפילת שחרית ותפילת מנחה, אלא מאי אין לה קבע. משיבה הגמרא: כוונת התנא להשמיטנו כמאן דאמר תפילת ערבית רשות, דאמר רב יהודה אמר שמואל, תפילת ערבית, רבן גמליאל אומר, חובה, רבי יהושע אומר, רשות.

אמר אבין, הלכה כדברי האומר שתפילת ערבית חובה, ורבא אמר הלכה כדברי האומר שתפילת ערבית רשות.

הגמרא מביאה מעשה שבו נחלקו רבי יהושע ורבן גמליאל האם תפילת ערבית רשות או חובה: תנו רבנן, מעשה בתלמיד אחד שבא לפני רבי יהושע ואמר ליה, האם תפילת ערבית רשות או חובה, אמר ליה רבי יהושע, רשות. בא אותו תלמיד לפני רבן גמליאל ואמר ליה, האם תפילת ערבית רשות או חובה, אמר ליה רבן גמליאל, חובה. אמר ליה אותו תלמיד, והלא רבי יהושע אמר לי שהיא רשות, אמר ליה רבן גמליאל, תמתי בשאלתך עד שיכנסו בעלי תריסין – תלמידי חכמים הנמצאים זה את זה בלילה לבית המדרש. בשכנסו בעלי תריסין עמד השואל ושאל, האם תפילת ערבית רשות או חובה, אמר ליה רבן גמליאל, חובה. אמר להם רבן גמליאל לחכמים, כלום – האם יש אדם שחולק בדבר זה וסובר שתפילת ערבית רשות. אמר ליה רבי יהושע, לאו. אמר ליה רבן גמליאל לרבי יהושע, והלא משקד אמר לי שתפילת ערבית רשות, אמר ליה רבן גמליאל, יהושע עמוד על דגליך ועידו בך, עמוד רבי יהושע על דגליך ואמר, אלימא – אילו אני חי והוא – והשואל מת, יכול התי להקדיש את המת, והייתי יכול להכחישו שלא אמרתי לו שתפילת ערבית רשות, ועכשיו שאני חי והוא מת, היאך יכול התי

לישא בת ישראל. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻעַ, וְכִי עֲמוּבָב בְּמִקְוֵי הָן
 יוֹשֵׁבִין – יושבים בארצם, הרי כָּבֵד עָלָה סְנַחְרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר וּבְלָבָל
 אֶת כָּל הָאוֹמוֹת בְּכָל הָעוֹלָם, שְׁנָאֻמָּר בְּנִבְאוֹת הַנְּבִיא יִשְׁעִיָּה עַל
 דְּבַר מֶלֶךְ אַשּׁוּר שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּגִדְל גְּסוֹת רֹחוֹ (ישעיה יא), כִּי אָמַר
 וּסְנַחְרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר) בָּכָה יָדַי עֲשִׂיתִי וּבְחֻמָּתַי כִּי נִבְגַּנְתִּי וְכָל
 אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי בְּדַבַּר הַנִּצְחָן, הִיָּה בָכָה יָדַי וּבְחֻמָּתַי כִּי אֲנִי נִבְּן, וְכָל
 גְּבוּרַתִּי אֵינָה מֵאֵת הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאֶסְדִּי גְּבוּלוֹת עַמִּים –
 אַעֲבִיר אֶת הָאוֹמוֹת מֵאֶרֶץ בָּרָךְ, וְעִידוֹתֵיהֶם שֹׁסֶתִי – ואטול
 שָׁלַל אֶת אוֹצְרוֹתֵיהֶם, וְאֶרְדִּי בְּאֶבְדֵי יוֹשְׁבֵיהֶם – ואוריד מגדולתם
 יוֹשְׁבֵיהֶם רַבִּים, הרי שְׁבַעֲמוֹן וּמוֹאָב יוֹשְׁבֵיהֶם גַּם בְּנֵי אוֹמוֹת אַחֲרוֹת,
 ואף שָׂגַר זֶה הַגִּיעַ מַעֲמוֹן, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק הָאֵם הוּא עֲמוּנִי אוֹ שְׂמֹא
 הוּא מֵאוֹמָה אַחֶרֶת שֶׁהִגִּיעָה לַעֲמוּן לֵאמֹר אַחֲרֵי שֶׁסְּנַחְרִיב בִּלְבָל אֶת כָּל
 הָאוֹמוֹת, וְכָל דְּפָרִישׁ מִזֹּאֵב פָּרִישׁ – וְכָל דָּבָר שֶׁפָּרַשׁ מִמָּקוֹם מְסוּיָם
 וְיֵשׁ סֶפֶק מֵהֵיכָן הוּא, אֲנִי דָנִים שֶׁפָּרַשׁ מִמָּהוּר, וְאֵם כֵּן הוּא הַדִּין גַּם
 לְגַבִּי גַר זֶה יֵשׁ לְדוֹנוֹ כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ מֵאוֹמוֹת הָעוֹלָם שְׁמוֹתוֹת
 לִישָׁא בֵּת יִשְׂרָאֵל בְּגִירוֹתָהּ, וְלִהְיוֹתָ בֵּת יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ רַבִּין
 גְּמִלְיָאֵל, וְהָלַךְ כָּבֵד נָאֻמָּר (ידימה ו ט) בְּנִבְאוֹת הָאֱמוּרָה לְגַבִּי אַחֲרִית
 הַיָּמִים, וְאַחֲרֵי כֵן אֲשִׁיב אֶת שְׁבוֹת בְּנֵי עֲמוּן נָאֻם ה', וְכָבֵד שָׁבוּ
 לְמִקְוֵמָם, וְיֵשׁ לְמֹר שֶׁהוּא עֲמוּנִי וְלֵאסוּרָה בְּבֵת יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ
 רַבִּי יְהוֹשֻעַ, וְהָלַךְ כָּבֵד נָאֻמָּר בְּנִבְאוֹת הָאֱמוּרָה לְגַבִּי אַחֲרִית הַיָּמִים
 (עמוס ט יד), וְשִׁבְתִּי אֶת שְׁבוֹת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְעִידֵן לֹא הִתְקִימָהּ
 נְבוּאָה הַנְּבִיא לֹא שָׁבוּ, אֲלֹא יֵשׁ הִרְבָּה מִזֶּה עִידֵן בְּגוּלָה, וְאֵם כֵּן
 יֵשׁ לְמֹר שֶׁגַם לְגַבִּי עֲמוּן וּמוֹאָב לֹא הִתְקִימוּ עִידֵן נְבוּאָה הַנְּבִיא
 שֶׁאֲמַר (ידימה שם), וְאַחֲרֵי כֵן אֲשִׁיב אֶת שְׁבוֹת בְּנֵי עֲמוּן נָאֻם ה', וְכֵן
 וְשִׁבְתִּי שְׁבוֹת מֹאָב בְּאַחֲרִית הַיָּמִים' (שם שם טז), וּמַעֲרֻבִים בָּהֶם גַּם
 אוֹמוֹת אַחֲרוֹת, וְיֵשׁ לָנוּ לִלְכַּת אַחֵר הָרֹב. מִיָּד הִתְיַוָּהוּ חֲכָמִים
 לְבָא בְּקָהֶל.
 לֵאחֲרֵי שֶׁנִּפְסְקָה הַלְכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻעַ, הָלַךְ רַבִּין גְּמִלְיָאֵל לְפִיטָה: אָמַר
 רַבִּין גְּמִלְיָאֵל, הוּאֵל יְהוֹי יְהוֹי, שֶׁנִּפְסְקָה הַלְכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻעַ לְגַבִּי
 יְהוּדָה גַּר עֲמוּנִי, וּנְמַצָּא שְׁצִירָתוֹ בְּרוּחָם, אֲזִיל וְאַפְסִיתָ לְרַבִּי
 יְהוֹשֻעַ – אֵלֶךְ וְאֶפְסִיתָ אֶת רַבִּי יְהוֹשֻעַ. כִּי מִטָּא לְבֵיתָה – כִּאֲשֶׁר
 הִגִּיעַ רַבִּין גְּמִלְיָאֵל לְבֵיתוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻעַ, הוֹיָהוּ לְאַשְׁמָתָה דְּבֵיתָה
 דְּמִשְׁחָרָן – רָאָה שִׁקְרוֹת בֵּיתוֹ שְׁחוּרִים, אָמַר לִיה רַבִּין גְּמִלְיָאֵל,
 מִכּוֹתְלֵי בֵיתָה אֶתָּה נִיכָר שְׁפָחִי אֶתָּה – מִקְרִית בֵּיתָה נִרְאָה שֶׁאֵתָה
 עוֹשָׂה פְחָמִים, וְעַל כֵּן הֵם שְׁחוּרִים. אָמַר לִיה רַבִּי יְהוֹשֻעַ, אֲזִיל לוֹ
 לְדוֹר שְׁאֵתָה פְּרָנְסוֹ – הַמְּמוֹנָה עֲלֵיו, מִפְּנֵי שֶׁאֵי אֶתָּה יוֹדֵעַ בְּצֻנְיָ שֶׁל
 תְּלִמְדֵיךְ חֻקִּים בְּמָה הֵם מְסַפְּרִים וּבְמָה הֵם נִזְוִים – שֶׁאֵין אֵתָה
 מְכִיר בְּצֻרָה תְּלִמְדֵי חֲכָמִים וְאֵינְךָ יוֹדֵעַ שֶׁהֵם נִאֲלָצִים לְהִתְחַרֵּס
 וְלִהְיוֹת נִזְוִנִים מִמִּלְאֵכָה בְּזוּיוֹת כְּגוֹן אֵלֹה. אָמַר לוֹ רַבִּין גְּמִלְיָאֵל,
 נִעֲנִיתִי לָךְ – דִּבַּרְתִּי מוֹלָךְ יוֹתֵר מִהֲרָאוֹ, מִחֻל לִי. לֹא אֲשַׁנֵּה בֵּיה
 – לֹא הִרְצִיעָה רַבִּי יְהוֹשֻעַ לְמַחֲלוֹ לְרַבִּין גְּמִלְיָאֵל. אָמַר לוֹ רַבִּין
 גְּמִלְיָאֵל, עָשָׂה בְּשִׁבְלִי כְּבוֹד אֲמָא – מִחֻל לִי בְּשִׁבְלִי כְּבוֹד אָבִי רַבִּין
 שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמִלְיָאֵל שֶׁהִיא מַעֲשֶׂה הַרְגוֹי מְלָכוֹת, פִּיטָה – הִתְפַּיִס
 רַבִּי יְהוֹשֻעַ וּמַחֲלוֹ לוֹ.
 לֵאחֲרֵי שֶׁפִּיטָה רַבִּין גְּמִלְיָאֵל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻעַ, רָצוּ חֲכָמִים לְהַחֲזִירוֹ
 לְנִשְׁאִיאוֹת: אָמְרוּ הַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ בְּבֵית רַבִּי יְהוֹשֻעַ, מָאן נִיזִיל וְלִימָא
 לָהּ לְרַבִּין – מִי יֵלֶךְ וְיֵאֵמַר לְחֲכָמִים שֶׁבֵּית הַמְדַרְשׁ שְׁפִיטָה רַבִּין
 גְּמִלְיָאֵל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻעַ וְרָאוֹי לְהַשִּׁיבוֹ לְנִשְׁאִיאוֹת. אָמַר לָהּ הוּא
 בּוֹבֵב, מָאן אֲזִילָא – אָמַר לָהֶם כּוֹבֵס אֶחָד, אֲנִי אֵלֶךְ. שָׁלַח לָהּ רַבִּי
 יְהוֹשֻעַ לְבִי מִדְּרָשָׁא – שָׁלַח רַבִּי יְהוֹשֻעַ בִּיד הַכּוֹבֵס לְבֵית הַמְדַרְשׁ
 דְּבָרִים אֵלֹה, מָאן דְּלָבִישׁ מִדָּא יִלְבֵּשׁ מִדָּא – הִרְגִיל לְלָבוֹשׁ אֶת
 גְּמִלְיָאֵל, וּמָאן דְּלֵא לְבִישׁ יִימָר לִיה לְמָאן דְּלָבִישׁ מִדָּא שָׁלַח
 מִדָּא וְאֵמָא אֲלֵבְשָׁה – וְמִי שֶׁלֹּא רָגִיל לְלָבוֹשׁ אֶת הַמַּעֲלֵל, הָאֵם יִכּוֹל
 לְמֹר לְמִי שֶׁרָגִיל לְלָבוֹשׁ אֶת הַמַּעֲלֵל, פְּשׁוֹט מַעֲלִיל וְאֲנִי אֲלַבְשֶׁנּוּ,
 כְּלוּמָר, אֵין רָאוֹי לְרַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לְלָבוֹשׁ אֶת מַעֲלִיל
 הַנִּשְׁאִיאוֹת בְּמִקְוֵמוֹ שֶׁל רַבִּין גְּמִלְיָאֵל.
 חֲכָמִים שֶׁבֵּית הַמְדַרְשׁ לֹא הִסְכִּימוּ לְקַבֵּל אֶת דְּבַרִּי הַכּוֹבֵס
 וְלִהְיוֹת אֶת רַבִּין גְּמִלְיָאֵל לְנִשְׁאִיאוֹת: אָמַר לָהּ רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּין,

הָלַמָּא מַעֲבָרִין לָךְ – שְׂמָא וְיִרְדּוּן מִהִנְשִׁיאוֹת בְּשִׁבְלִי אָדָם אַחֵר.
 אָמַר לָהּ רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בְּדֶרֶךְ מִשְׁל, רִגְלִים בְּנֵי אָדָם לֹמֵר,
 [לְשִׁתְּמֵשׁ אִינֵשׁ] יוֹמָא חָדָא בְּכֶסֶף דְּמוֹקְרָא וְלִמְחָר לִיחָר – יִשְׁתַּמֵּשׁ
 אָדָם יוֹם אֶחָד בְּכּוֹס זָכוּכִית יִקְרָה וְיִתְכַבֵּד בַּהּ בְּאוֹתוֹ יוֹם, אָף אֵם
 לְמַחֲרָת תִּשְׁבֵּר. כְּלוּמָר, גַּם אֵם וְיִרְדּוּנוֹ לְאַחֵר מִכֵּן, כְּדָא לִי לְקַבֵּל
 אֶת הַנִּשְׁאִיאוֹת אָף לְיוֹם אֶחָד.
 טַעְנָה לוֹ אֲשֶׁרֹּט טַעְנָה אַחֲרָת: אָמַרָה לִיה, לִית לָךְ חִירוּתָא – אֵין לָךְ
 שְׁעִירוֹת לְבִבְנוֹת, וְנֹאֵה לְנִשְׁאִי לְהִיּוֹת זָקֵן. הוּאֵל יוֹמָא כִּרְ תִּמְנִי כְּרִי
 שְׁנֵי הָיָה – בְּאוֹתוֹ יוֹם הִיָּה בֶן שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה שָׁנִים, אֶתְרָחִישׁ לִיה
 נִימָא וְאַהֲרָדוֹ לִיה תִּמְנִי כְּרִי דְרִי חִירוּתָא – הִתְרַחַשׁ לוֹ נֵס, וְנַעֲשֶׂה לוֹ
 שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה שׁוֹרוֹת שֶׁל שִׁיעַר לֵב.
 וְהִינֵנּוּ דְקָאֻמָּר – וְהוּא שֶׁאֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה (לעיל יב), הָרִי אֲנִי
 בְּכֵן שְׁבָעִים שָׁנָה, וְלֹא אָמַר הָרִי אֲנִי בֶן שְׁבָעִים שָׁנָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִיָּה
 בְּשָׁבָעִים אֲלֹא שְׁבַגִּיל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה הִיָּה נִרְאָה כֵּבֵן שְׁבָעִים.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה שֶׁהִתְרַחַשׁ בְּאוֹתוֹ יוֹם שְׁמִינוֹ אֶת רַבִּי אֱלֵעָזָר
 בֶּן עֲזַרְיָה לְנִשְׁאִי: תָּנָא, אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁהִתְמַנֵּה רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה
 לְנִשְׁאִי, סָלְקָהוּ לְשׁוּמְרֵי הַתְּפִתָּה – סִילְקוּ אֶת הַשׁוּמֵר הָעוֹמֵד בַּתְּפִתָּה
 בֵּית הַמְדַרְשׁ, וְנִתְּנָה לָהֶם רְשׁוּת לְתַלְמִידִים לִיבְנֵם. וְעָשׂוּ כֵן מִשׁוֹם
 שֶׁהָיָה רַבִּין גְּמִלְיָאֵל בְּתַקּוּפַת נְשִׁיאוֹתוֹ מְכָרָיו וְאוֹמְרָה, כָּל תְּלָמִיד שֶׁאֵין
 תּוֹכֵר כְּבָר – פְּנִימִיּוֹת כְּחִיצוֹנִיּוֹת, לֹא יִבְנֵם לְבֵית הַמְדַרְשׁ, וְעֵתָה
 נִיתְּנָה רְשׁוּת לְכָל הַתְּלָמִידִים לְהַכְנֵס לְבֵית הַמְדַרְשׁ.
 הוּאֵל יוֹמָא, אֶתוֹסְפוֹ בְּמָה סִפְסָלִים – נוֹסֵפוֹ כְּמוֹ סִפְסָלִים בְּבֵית
 הַמְדַרְשׁ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, פְּלִיגִי בְּהָ אֲמָא יוֹסֵף בֶּן דִּיֹּסְתָא וְרַבִּין, חֵד
 אָמַר, אֶתוֹסְפוֹ אֲרַבְּעָ מָאָה סִפְסָלִי – אַרְבַּע מֵאוֹת סִפְסָלִים נוֹסֵפוֹ,
 וְחֵד אָמַר, שְׁבַע מָאָה סִפְסָלִי – שֶׁבַע מֵאוֹת סִפְסָלִים נוֹסֵפוֹ בְּאוֹתוֹ
 יוֹם לְבֵית הַמְדַרְשׁ.
 הָיָה קָא תְּלָשָׁא דְעִתָּיה דְּרַבִּין גְּמִלְיָאֵל – חֲלָשָׁה דַּעֲתוֹ שֶׁל רַבִּין
 גְּמִלְיָאֵל כְּשֶׁרָאָה שֶׁנוֹסֵפוֹ סִפְסָלִים רַבִּים בְּבֵית הַמְדַרְשׁ בְּיוֹמוֹ
 הָרִאשׁוֹן שֶׁל רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה כְּנִשְׁאִי, וְאָמַר, הָלַמָּא חֵם וְשָׁלוֹם
 מִנְעִיתִי תוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל, אֲעַנְשֶׁה כָךְ. אַחֲוִי לִיה בְּחֻלְמִית חֻזְבִּי חוּדְרִי
 דְּמִלְּקִין מִטָּא – הָרָאוֹ לוֹ בְּחֻלְמוֹ כְּדִים לְבָנִים מְלָאִים אֶפֶר, לְרִמּוֹ
 לוֹ, כֵּשֶׁם שֶׁהַכְּדִים הַלְבָּנִים אֲשֶׁר יָפִים מִבְּחוּץ, אֵינֶם רָאוּיִם לְשׁוֹם
 דְּבָר מִפְּנֵי שְׁמִלָּאִים אֶפֶר מִבְּפָנִים, אָף תְּלָמִידִים אֵלֹו שֶׁאֵין
 פְּנִימִיּוֹת כְּחִיצוֹנִיּוֹת אֵינֶם רָאוּיִם, וְנִהָג כְּרָאוֹי בְּמָה שֶׁמֵּנֵם אוֹתָם
 מִלְּהַכְנֵס לְבֵית הַמְדַרְשׁ. אוֹמֵרֵת הַגְּמָרָא: וְלֹא הִיא – וְאֵין זֶה כָךְ,
 אֲלֹא רָאוֹי לְנַהֵג כְּרַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְלִלְמַד אָף תְּלָמִידִים שֶׁאֵין
 פְּנִימִיּוֹת כְּחִיצוֹנִיּוֹת, וְהִתְיַבֵּי לִיתוּכִי דְעִתָּיה הוּא דְאָחֻרָא לִיה – מַה
 שֶׁהָרָאוֹ לוֹ בְּחֻלְמוֹ שֶׁנֶּהָג כְּרָאוֹי, הִיָּה רָק כִּדִּי לִישֵׁב דַּעֲתוֹ.
 תָּנָא, מִסְכַּת עֲדִיּוֹת כּוֹלָה, בּוֹ פִּיּוֹם נִשְׁנִית – נִשְׁנָתָה בְּאוֹתוֹ יוֹם
 שֶׁהִתְמַנֵּה רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לְנִשְׁאִי. וְכָל חֵיבָא דְקָאֻמָּרִין – וְכָל
 מָקוֹם בְּשִׁם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'בּוֹ פִּיּוֹם', הוּאֵל יוֹמָא הָיָה – הַכּוֹנוּנָה הִיא
 לְאוֹתוֹ יוֹם שֶׁהִתְמַנֵּה רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לְנִשְׁאִי. וְלֹא הִתְהַלְכָה
 שְׁחִיתָה תְּלוּיָה בְּסֶפֶק בְּבֵית הַמְדַרְשׁ, שְׁלֵא פִירְשׁוּהָ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם,
 הוּאֵל וּמַחֲמַת רִיבֵי הַתְּלָמִידִים הִתְרַבּוּ הַחִידוֹד וְהַפְּלּוֹל וּפְשָׁטוֹ
 אֶת כָּל הַסְּפִיקוֹת.
 הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה לְבָאֵר אֶת מַה שֶׁאֵירַע בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁבּוֹ הִתְמַנֵּה
 רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לְנִשְׁאִי: וְאַף רַבִּין גְּמִלְיָאֵל לֹא מִנֵּעַ עֲצָמוֹ מִבֵּית
 הַמְדַרְשׁ אֲפִילוֹ שָׁעָה אַחַת, וְהִגִּיעַ לְבֵית הַמְדַרְשׁ גַּם בְּאוֹתוֹ יוֹם
 שְׁמִינוֹ אֶת רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לְנִשְׁאִי.
 מְבִיאָה הַגְּמָרָא רֵאזִיה לְכָךְ: דְּתָנֵן בְּמִסְכַּת יָדִים (פ"ד מ"ד), בּוֹ פִּיּוֹם
 שְׁמִינוֹ אֶת רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לְנִשְׁאִי, קָא הִתְהַלְכָה גַּר עֲמוּנִי לְפָנֵיהֶם
 בְּבֵית הַמְדַרְשׁ, אָמַר לָהֶם – שָׁלַל אוֹתָם יְהוּדָה הַגֵּר, מָה אֲנִי לְבָא
 בְּקָהֶל – הָאֵם מוֹתֵר לִי לִישָׁא בֵּת יִשְׂרָאֵל, אוֹ לֹא. אָמַר לוֹ רַבִּין
 גְּמִלְיָאֵל, אֲסוּר אֶתָּה לְבָא בְּקָהֶל. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻעַ, מוֹתֵר אֶתָּה
 לְבָא בְּקָהֶל.
 רַבִּין גְּמִלְיָאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ מְבַאֲרִים אֶת שִׁטְתָּם: אָמַר לוֹ רַבִּין גְּמִלְיָאֵל
 לְרַבִּי יְהוֹשֻעַ, וְהָלַךְ כָּבֵד נָאֻמָּר בְּפִרְשָׁה שְׁשׁוּיִים בַּהּ הַפְּסוּלִים
 לִישָׁא בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל (וְרַבִּים כ"ד), לֹא נָא עֲמוּנִי וּמוֹאָבִי בְּקָהֶל ה', גַּם
 דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא יָבֵא לָהֶם בְּקָהֶל ה' עַד עוֹלָם, הָרִי שְׂגַר עֲמוּנִי אֲסוּר

ברכות. פרק רביעי – תפילת השחר דף כז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רמז
רש"י
 תוספות

ה'ג' דלפא מעבדין לך אפר לה יומא חדא בכסא דמוקרא ולמחר ליתבר ול"ג מעלין
 בקדש: כסא דמוקרא. כוס וזכוכית יקרה שקורין לה בלשון ישמעאל ערק"א ואומרים בני
 אדם במשל הדיוט יום אחד ישתמש בו בעלי ויתכבד בו ואם ישבר ישבר: לית לך
 חזרתא. אין לך שערות לבנות של זקנה ונאה לדרשן להיות זקן: י"ח דרי חזרתא. י"ח
 שורות של זקנה: קא חלשא דעתיה דר"ג.
 כשראה שנתוספו היום תלמידים רבים והיה
 דואג שלא יענש במה שמנעם בימיו מלכא:
 דמליין קמפא. כלומר אף אלו אינם ראויים:
 תלויה. בספק שלא פירשה מתוך שרבו
 התלמידים רב התודו והפולל: לאשיחא
 דביתיה דמשחין. כותלי ביתו של ר' יהושע
 שהיו שחורים: שפחמי אתה. עשה פחמים ורא'
 נפת: נענית לך. דברתי ומולך יותר מן הראוי:
 דלביש מדא. הרגיל ללבוש המעיל ילבש כלומר
 הרגיל בנשיאות יהיה נשיא: מזה בן מזה. כהן בן
 כהן יזה את מי חטאת: אפר מקלה. אפר הקליז
 בתנורים ובכירות כלומר אפר סתם: שבת של מי
 היתה. במסכת חגיגה. ואיתו תלמיד. ששאל
 תפלת ערביה רשות או חובה רשבי' הוא: ונקרא
 פושע. המאמר כ"כ מתפלל של מנחה. מאמר
 שהגיע זמנה כדי להקדימה בתחלת זמנה שלא
 יקרא פושע גם עליה: ואח"כ של מוספין. הואיל
 ואיחד זמנה אינו עובר דהא אמרי רבנן ושל
 מוספים כל היום: שוו מצוה עוברת. ר' יהודה
 לטעמיה דאמר עד שבע שעות ותו לא: כי חלפי
 רבנן. תלמידים היוצאים מבית ר' נתן: מאן אמר
 הלכה בי מדרשא. מי מבני הישיבה אמר בבית
 המדרש שהלכה כר' יהודה: חדא היא לך או
 חדת היא לך. אחת היא לך שלא למדת דבר
 משמו של ר' יוחנן אלא זו בלבד לכך חביבה
 היא לך או חדשה היא לך שהיית סבור שאחד
 מן האחרים אמרה: ה"ג א"ל חדת היא לי
 דמספקא לי בה' יהושע בן לוי. סבור הייתי שרבי
 יהושע בן לוי אמרה: אמר ריב"ל. גרסי' ול"ג
 דאמר: ממועד. מחמת שהעבירו מועדי התפלות
 והתגנים ידיו נוגים ואסופים וכלים:
 לא
 לך מחול לי לא אשגח ביה עשה בשביל כבוד אבא פייס אמרו מאן גיזול ולימא להו לרבנן אמר להו הווא פובס אגא אוילנא
 שלח להו ר' יהושע לבי מדרשא מאן דלביש מדא ילביש מדא וכו' דלא לביש מדא יימר ליה למאן דלביש מדא שלח מדא וכו' וכו'
 אלבישה אמר להו ר"ע לרבנן מרוקו גלי דלא ליתו עבדי דר"ג ולצערו לרבנן א"ר יהושע מוטב דאיכום ואיזיל אגא לגביהו אתא
 מרף אבבא א"ל מזה בן מזה יזה ושאינו לא מזה ולא בן מזה יאמר למזה בן מזה מימיך מי מערה ואפרך אפר מקלה א"ל
 ר"ע רבי יהושע נתפייסת כלום עשינו אלא בשביל כבודך למחר אני ואתה נשפים לפתחו אמרי חיבי נעביד נעבירה גמירי מעלין
 בקדש ואין מורידין גדרוש מר חדא שבתא אתי לקנאנוי אלא לדרוש ר"ג תלתא שבתא וראב"ע חדא שבתא
 והיינו דאמר מר שבת של מי היתה של ראב"ע היתה ואותו תלמיד ר' שמעון בן יוחאי הוה: ושל מוספין כל היום: א"ר
 יוחנן ונקרא פושע ת"ר היו לפניו שתי תפלות אחת של מנחה ואחת של מוסף מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל של מוסף
 שזו תדירה וזו אינה תדירה ר' יהודה אומר מתפלל של מוסף ואחר כך מתפלל של מנחה שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה
 עוברת א"ר יוחנן הלכה מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל של מוסף ר' זורא כי הוה חליש מגירסיה הוה אויל ויתבי אפתחא
 דבי ר' נתן בר טובי אמר כי חלפי רבנן אז איקום מקמיהו ואקבל אגרא נפק אתא ר' נתן בר טובי א"ל מאן אמר הלכה בי
 מדרשא א"ל הכי א"ר יוחנן אין הלכה כר' יהודה דאמר מתפלל אדם של מוסף ואחר כך מתפלל של מנחה א"ל רבי יוחנן אמרה
 אמר ליה אין תנא מיניה ארבעין ומינן א"ל חדא היא לך או חדת היא לך א"ל חדת היא לי משום דמספקא לי כר' יהושע בן
 לוי: אריב"ל כל המתפלל תפלה של מוספין לאחר שבע שעות לר' יהודה עליו הכתוב אומר נוגי ממועד אספתי מפך היו מאי
 משמע דהאי נוגי לישנא דתברא הוא בדמיתרוב רב יוסף תברא אתי על שנאיהו דבית ישראל על דאחריו זמני מועדיא דבירושלים
 א"ר אלעזר כל המתפלל תפלה של שחרית לאחר ארבע שעות לר' יהודה עליו הכתוב אומר נוגי ממועד אספתי מפך היו מאי
 משמע דהאי נוגי לישנא דצערא הוא דכתיב דלפנה נפשי מתונה רב נחמן בר יצחק אמר מהכא בתולדותיה נוגות והוא מר לה

לא על לפרקא דרב יוסף. שהיה ראש הישיבה בפומבדיתא והיה דורש בשבת קודם תפלת המוסף ולאחר הדרשה היו הולכים לבית הכנסת ומתפללים תפלת המוסף: בצבור שני. אם הוא בבהכ"נ עם הצבור לא יקדים להתפלל: **מתני'** מה מקום. כלומר מה טיבה: **גמ'** ולא אבשל. והשמחו חברי על כשלוני הרי רעות שתיים שיבאו על ידי שאגרום להם שיענשו: מיושבי קרנות. תנונים או עמי הארץ שעוסקים בדבר שיהיה פהגיון. לא תרגילום במקרא יותר מדאי משום דמשכא. לשון אחר משיחת ילדים: דעו לפני מי יבול. כדי שתתפללו מיראה ובכוונה: עמוד הימיני. שני עמודים העמיד שלמה באלום שם הימיני יכן ושם השמאלי בעז (מלכים א' ז) הימיני לעולם חשוב: **פסיק.** המפרץ פ"ק בלע"ז: **אוסרי.** חושש אותה: מיתת עולם. לעז"ב: הייתי בוכה. מאימתי משפטו אם לדין מוליכין אותי לפני: עד כאן. בתמיה כלומר ולא יותר ממורא בשר ודם: ולוא. שיהא כמורא בשר ודם שאם כן תחדלו מעבירות הרבה: עבידה. בסתר ממורא הבריות ויודע שחבל הוא גלוי להקב"ה ואינו מניח בכך: מפני השומא. טומאת אהל המת בכל הבית: לחוקיה שכא. אלי ללוחי: **מתני'** מעין שמה עשרה. בגמרא מפרש: הושע ה' וכו'. זו תפלה קצרה: בכל פרישת העבור כו'. מפרש בגמרא: אם אינו יכול לומר. שאין לו מי שיאחז את חמורה: יחזיר את פניו. לצד ירושלים: **באשרא.** כמו ותשם בסד רגלי (איוב יג) בית הסדר שקורין ציפ"ש בלע"ז. לשון אחר עצים הקשורים זה עם זה הרבה יחד ובלשון מקרא קורא אותם רפסות (ד"ה פ) ובלע"ז רדייל ובלשון אשכנז ול"ס ומשיטן בנהר לחוליבן ממקום למקום ויכולין להלך עליהן כמו בספינה: **גמ'** הבו לה' בני אלים. שהוא רמז לאבות ונבורות וקדושת השם כדמרינן בראש השנה (דף לב). מנין שאומרים אבות ת"ל הבו לה' בני אלים כו': **שיחשקו.** שיראו הפקקים הם הקשרים כמו ששנינו (כ"ב פ) בקנים ובגפנים הם הפקק שמלעלה והיא הקשר שחלל הקנה פקוק וסתום שם: **איסר.** שני קמטים אחד מלמטה ואחד מלמעלה וכאסר רוחב בשר באמצע: **דמצער נפשיה.** שהוא ניכר שחפץ לכרוע אלא שהוא מצטער: ביבנה תקנה. לאחר זמן מרובה: הפקול. מוכר פקול: צמר גפן שקורין קיטור: והחשקף

כיון שהגיע זמן תפלת המנחה אסור לטעום כלום וכו'. ואית ליה לרבי יהושע מפסיקין ואפילו מן האבילה ולא היא: לייט

לא סבר לה מר להא דרב הונא דאמר רב הונא אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המוסף א"ל איבעי ליה למר לצלוני צלותא דמוספין בנחיר ולטעום מידי ולמייתי א"ל ולא סבר לה מר להא דא"ר יוחנן אסור לו לאדם שיקדים תפלתו לתפלת הצבור א"ל לאו אתמר עלה א"ר אבא בצבור שנו ולית הלכתא לא פרב הונא ולא פריב"ל פרב הונא הא דאמרן פריב"ל דאריב"ל פון שהגיע זמן תפלת המנחה אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המנחה: **משנה** ר' נחוניא בן הקנה היה מתפלל בבניסותו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה אמרו לו מה מקום לתפלה זו אמר להם בבניסותי אני מתפלל שלא יאירע דבר תקלה על ידי וביציאתי אני גותן הודאה על חלקי: **גמרא** ת"ר בבניסתו מהו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא יאירע דבר תקלה על ידי ולא אבשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם ביציאתו מהו אומר מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות שאני משפם והם משפמים אני משפם לדברי תורה והם משפמים לדברים במלים אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר אני רץ והם רצים אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת: ת"ר בשחלה ר' אליעזר נכנסו לתלמידיו לבקרו אמרו לו רבינו למדנו אוהרות חיים ונזפה בהן לחיי העולם הבא אמר להם הנהירו בלבד חבריכם ומנעו בניהם מן ההגיון והושיבוים בין ברבי תלמידיו חכמים וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים ובשביל כך תזכו לחיי העולם הבא ובשחלה רבי יוחנן בן זבאי נכנסו לתלמידיו לבקרו פיון שראה אותם התחיל לבכות אמרו לו תלמידיו גר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק מפני מה אתה בוכה אמר להם אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי שהיום פאן וימחר בפקר שאם פועם עלי אין פעסו פעם עולם ואם אוסרני אין איסורי איסור עולם ואם ממייתי אין מיתתו מיתת עולם ואני יכול לפייסו בדברים ולשחרו במזמן אף על פי בן הייתי בוכה ועכשיו שמוליכים אותי לפני ממו"ה הקב"ה שהוא חי וקיים לעולם ועולמי עולמים שאם פועם עלי פעסו פעם עולם ואם אוסרני איסורי איסור עולם ואם ממייתי מיתתו מיתת עולם ואני יכול לפייסו בדברים ולא לשחרו במזמן ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחת של גן עדן ואחת של גיהנם ואני יודע באיזו מוליכים אותי ולא אבכה אמרו לו רבינו פרבנו אמר להם יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם אמרו לו תלמידיו עד פאן אמר להם ולואי תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם. בשעת פטירתו אמר להם פנו בלים מפני הטומאה והכיניו כפא לחוקיהו מלך יהודה שבא: **משנה** רבן גמליאל אומר בכל יום ויום מתפלל אדם שמונה עשרה רבי יהושע אומר מעין י"ח ר"ע אומר אם שגורה תפלתו בפיו מתפלל י"ח ואם לאו מעין י"ח ר"א אומר העושה תפלתו קבע אין תפלתו תתנונים ר' יהושע אומר ההולך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה ואומר הושע ה' את עמך את שארית ישראל בכל פרישת העבור יהיו צרכיהם לפניך פרוך אתה ה' שומע תפלה היה רוכב על החמור ירד ויתפלל ואם אינו יכול לירד יחזיר את פניו ואם אינו יכול לחזור את פניו יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים היה מהלך בספינה או באסדה יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים: **גמרא** הני י"ח כנגד מי א"ר הלל בריה דר' שמואל בר נחמני כנגד י"ח אופרות שאמר דוד בהבו לה' בני אלים רב יוסף אמר כנגד י"ח אופרות שבקריאת שמע א"ר תנחום אמר רבי יהושע בן לוי כנגד שמונה עשרה חוליות שבשדרה: ואמר ר' תנחום אמר רבי יהושע בן לוי המתפלל צריך שיכרע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה עולא אמר עד כדי שיראה איסר כנגד לבו רבי חנינא אמר פיון שגעגע ראשו שוב אינו צריך אמר רבא והוא דמצער נפשיה ומחזי כמאן דכרע הני תמיני סרי תשסרי הוויין אמר רבי לוי בפרת המינים ביבנה תקנה כנגד מי תקנה א"ר לוי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני כנגד אל הקבוד הרעים לרב יוסף כנגד אחר שבקריאת שמע לר' תנחום א"ר יהושע בן לוי כנגד חוליא קטנה שבשדרה: ת"ר שמעון הפקול הסדיר י"ח ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה אמר להם ר"ג לחכמים כלום יש אדם שיודע לתקן בפרת המינים עמר שמואל הקטן ותקנה לשנה אחרת שכחה

רבינו, למדנו אורחות חיים ונזקק בהן לחיי העולם הבא, אמר להם, 56
הנהרו בבוד בדרבנא, ומנעו בניהם מן התנין - מלהרגילם במקרא 57
יותר מדאי, מפני שהוא מושך את הלב, ומחמת כן לא יעסקו 58
בתורה שבעל פה, והושיבום בין ברכי תלמידי חכמים, ובשאתם 59
מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים, כדי שתתפללו באימה 60
וביראה, ובשכיל כך תוכו לחיי העולם הבא. 61
הגמרא מביאה מעשה ברבי יוחנן בן זכאי ותלמידיו שבאו לבקרו 62
לפני מותו: ובשחלה רבי יוחנן בן זכאי, נכנסו תלמידיו לבקרו, בין 63
שראה אותם התחיל לבכות, אמרו לו תלמידיו, נר ישראל - שאתה 64
מעיר עיני חכמים, עמוד הימיני, פטוש החוק המפרצן סלעים, מפני 65
מה אתה בוכה. אמר להם, אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין 66
אותי לדין, שהיום הוא כאן ומחר בפקדו, שאם בועס עלי, אין פעסו 67
פעס עולם, ואם אוסרני בבית האסורים, אין איסורו איסור עולם - 68
אין מאסרו מאסר עולם, ואם ממתני בעולם הזה, אין מיתתו מיתת 69
עולם - לעולם הבא, ואני יכול לפייסו בדרבנא ולשחרו בקמון, ואף 70
על פי כן הייתי בוכה מאימת משפטו, ועכשיו שמוליכים אותי לדין 71
לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שהוא חי וקיים לעולם 72
ולעולמי עולמים, שאם בועס עלי, פעסו פעס עולם, ואם אוסרני, 73
איסורו איסור עולם, ואם ממתני, מיתתו מיתת עולם, ואני יכול 74
לפייסו בדרבנא, ולא לשחרו בקמון בעולם הבא. ולא עוד אלא שיש 75
לפני שני דברים אחת של גן עדן ואחת של גיהנום, ואני יודע שאני 76
מוליכים אותי - אף אם לא ימיתני מיתת עולם כרשעים גמורים, 77
מכל מקום ירא אני שמא יוליכו אותי לגיהנום, ואיך לא אבכה. 78
אמרו לו, רבינו, ברכנו. אמר להם, יהי רצון שתהא מורא שמים 79
עליכם כמורא בשר ודם. אמרו לו תלמידיו, עד כאן - וכי די במה 80
שמורא שמים יהיה כמורא בשר ודם, ולא יותר. אמר להם, ולואי 81
- הלואי שיהא עליכם מורא שמים כמורא בשר ודם, ועל ידי כך 82
תמנעו מהרבה עבירות. תדעו שכך הוא הדבר, שהרי בשאדם 83
עובר עברה בסתר, אוסר בלבו, הלואי שלא יראני אדם, ומסתתר 84
מחמת מורא הבריות אף שכלפי הקדוש ברוך הוא חבל גלוי וידוע, 85
ואם יהיה מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, תמנעו מהרבה 86
עבירות. 87
בשעת פטירתו אמר להם רבי יוחנן בן זכאי, פנו בלים מהבית, מפני 88
הטומאה - שלא יטמאו בטומאת אהל המת, והבינו כסא לחוקהו 89
מלך יהודה שקבא אלי ללוותי. 90

משנה

המשנה שלפנינו חוזרת לעסוק בדיני תפילה, ומבארת את סדר 91
התפילה שיש להתפלל בכל יום. כמו כן, מבארת המשנה את 92
צורת התפילה בהולכי דרכים שאינם יכולים לכון בתפילות: רבן 93
גמליאל אומר, בכל יום ויום מתפלל אדם שמונה עשרה ברכות 94
בתפילת העמידה. רבי יהושע אומר, מעין שמונה עשרה ברכות יש 95
להתפלל בכל יום. רבי עקיבא אומר, אם שנונה תפלתו בפיו - 96
שהוא למוד ורגיל בתפילה, מתפלל שמונה עשרה ברכות, ואם לאו 97
- שאינו רגיל בה, מתפלל מעין שמונה עשרה. 98
רבי אליעזר אומר, העושה תפלתו קבע - מי שתפילתו דומה לאדם 99
שעליו לעשות דבר קבוע ויש לו חובה לעשותו, ואומר 'מתי 100
אפרוק מעלי עול זה', אין תפלתו תתקנים - אין תפילתו נושאת חן 101
לפני הקדוש ברוך הוא, אף על פי שיוצא בה ידי חובה. 102
המשנה מבארת את דיני התפילה בהולכי דרכים: רבי יהושע 103
אומר, ההולך במקום סכנה שאינו יכול לכון ליבו בתפילה, מתפלל 104
תפלה קצרה ואומר, 'הושע ה' את עמך את ישראל, ישראל, בכל 105
פרשת העבור - אף בשעה שפורשים לעבירות יהיו צריכים גלויים 106
לפניו לרחם עליהם, ברוך אתה ה' שומע תפלה'. 107
היה רובב על החמור בדרך, ירד מהחמור ויתפלל, ואם אינו יכול 108
לירד, מפני שאין לו מי שיחזיק את חמורו, תחיר (יטובב) את פניו 109
לצד ירושלים, ויתפלל, ואם אינו יכול לתחיר את פניו, יכין את 110
לבו בגג בית קרשי הקדרשים. 111
112

הגמרא מביאה מעשה בענין תפילת מוסף: רב אוןא הלש - חלה, 1
ולא אתא לפרקא דרב יוסף - ולא בא בשבת לשיעורו של רב יוסף. 2
למחר כי אתא - כאשר בא למחרת לבית המדרש, בעא אבוי 3
לאנחי דעתיה דרב יוסף - רצה אבוי להניח את דעתו של רב יוסף 4
שלא יצטער ויקפיד על רב אויא, אמר ליה אבוי לרב אויא, מאי 5
מעמא לא אתא מר לפרקא - מדוע לא הגיע הרב לשיעורו של 6
ראש הישיבה. אמר ליה רב אויא, משום דהנה חליש לבאי ולא 7
מצינא - שנחלש ליבי, ולא הייתי יכול לבוא. אמר ליה אבוי, אמאי 8
לא מעמא מירי ואתית - מדוע לא טעמת משהו לחזק את ליכך 9
ובאת. אמר ליה רב אויא, וכי לא סבר לה מר להא דרב הונא - אין 10
הרב סובר את דברי רב הונא, דאמר רב הונא, אסור לו לאדם 11
שיטעום כלום קודם שתתפלל תפילת המוספין, ומכיון ששיעורו של 12
רב יוסף היה קודם תפילת מוסף, היה אסור לי לטעום כלום. אמר 13
ליה אבוי, איבעי ליה למר לצלוני צלותא דמוספין ביחיד, ולטעום 14
מירי ולמתי - היה לו לרב להתפלל תפילת מוסף ביחידות, 15
ולטעום משהו לאחר מכן, ולבוא לשיעור. אמר ליה רב אויא, ולא 16
סבר לה מר להא דאמר רבי יוחנן - וכי אין הרב סובר את מה 17
שאמר רבי יוחנן, אסור לו לאדם שיכריס תפלתו לתפילת הצבור, 18
לכן לא התפללתי מוסף ביחידות לפני הציבור. אמר ליה אבוי, לאו 19
אתמר עלה - וכי לא שנינו בבית המדרש לגבי דין זה, אמר רבי 20
אבא, בצבור שנו - דברי רבי יוחנן שאמר שאין לאדם להתפלל 21
לפני הציבור, נאמרו רק במי שנמצא בבית הכנסת עם הציבור, 22
שאין לו להתפלל לפניהם ביחידות, אך מי שנמצא בביתו, יכול 23
להתפלל מוסף ביחידות אף קודם שהתפללו הציבור. 24
הגמרא מביאה פסק הלכה: ולית חלקתא לא פרב הונא, ולא פרבי 25
יהושע בן לוי. 26
מבארת הגמרא: אין הלכה פרב הונא לגבי הא דאמרן - מה 27
שאמרנו, שאסור לאדם לטעום כלום לפני תפילת מוסף, אלא 28
ההלכה שמוותר לטעום. ואין הלכה פרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי 29
יהושע בן לוי, בין שהגיע זמן תפילת המנחה, אסור לו לאדם שיטעום 30
כלום קודם שתתפלל תפילת המנחה, אלא ההלכה שמוותר לטעום. 31

משנה

המשנה שלפנינו מבארת את התפילות שהתפלל רבי נחוניא בן 32
הקנה בכניסתו לבית המדרש, וביציאתו ממנו: רבי נחוניא בן הקנה 33
היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש, וביציאתו, תפלה קצרה. אמר 34
לו, מה מקום - מה טעם לתפלה זו. אמר להם, בכניסתו אני מתפלל 35
שלא יארע דבר תקלה על ידי - שלא יטעו תלמידי בדברי, 36
וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי - מודה על הטובה ששם חלקי 37
מיושבי בית המדרש. 38
39

גמרא

הגמרא מבארת את נוסח התפילה שיש להתפלל בכניסה לבית 40
המדרש וביציאה ממנו: תנו רבנן, בכניסתו מהו אומר, יהי רצון 41
מלפניך ה' אלהי, שלא יארע דבר תקלה על ידי - שלא יטעו תלמידי 42
בדברי, ולא אבשל בדרב הלכה ואעשה מעשה שלא כהוגן, 43
וישחמו בי חברי על בשלונא, ולא אומר אפילו אמירה סתם, על 44
סמא שהוא מהור, ולא על מהור שהוא סמא, ולא יבשלו חברי 45
בדרב הלכה ואשחמו בהם. ביציאתו מהו אומר, מודה אני לפניך ה' 46
אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, ולא שמת חלקי מיושבי 47
קרנות - עמי הארץ העוסקים בדבר שיחה, שאני משכים, והם 48
משכימים, אני משכים לדברי תורה, והם משכימים לדברים בטלים, 49
אני עמל והם עמלים, אני עמל ומקבל שכר, והם עמלים ואינם 50
מקבלים שכר, אני רץ והם רצים, אני רץ לחיי העולם הבא, והם 51
רצים לבאר שחת. 52
הגמרא מביאה מעשה שבו מבואר כיצד זוכים לחיי עולם הבא: 53
תנו רבנן, בשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו, אמרו לו, 54
55

וְהִשְׁקִיף בָּהּ - וניסה להזכר בה שְׁתֵּים וְשֵׁלֶשׁ שָׁעוֹת, וְלֹא הִעָלוּהוּ -
ולא העבירוהו מלהיות שליח ציבור.
מקשה הגמרא: אִמָּאי לֹא הִעָלוּהוּ - מדוע לא העבירוהו, וְהָאִמָּר
רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שֶׁלִּיחַ צִיבּוֹר שֶׁמֶקֶה כָּבֵל הַבְּרִכּוֹת כָּלָן - שְׂדִילָה
אחת מכל הברכות, אִין מַעְלִין אוֹתוֹ - לא מעבירים אותו, אך אם
טעה בַּבְּרִכָּה הַצְּדוּקִים, מַעְלִין אוֹתוֹ - מעבירים אותו, משום
דְּהִיִּישֵׁנָּן שְׁמָא מִין הוּא - שחוששים שמא הוא מהמינים שהברכה
נתקנה כנגדם; וּמִחֻמַּת כֵּן דִּילֵךְ עָלֶיהָ. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: שְׂאִינִי
שְׂמוּאֵל הַקָּטָן דְּאִיהוּ תַקְנָה - שונה שמואל הקטן שהוא עצמו תיקן
את ברכת המינים, ואִין לַחֲשׂוֹשׁ שְׂמָא הוּא מִין, וְלִכֵּן לֹא הִעְבִּירוּהוּ.
שואלת הגמרא: וְנִיחָוִישׁ דְּלָמָּא הָדָר בִּיה - ונחשוש שמא חזר בו
שמואל הקטן ונעשה מִין. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר אַבְי, גְּמִירִי -
למדתי מרבותי דְּרַבָּא לֹא הָוִי בִּישָׁא - טוב לא נעשה רע, כלומר,
צדיק לא נעשה רשע.
מקשה הגמרא: וְלֹא - וכי אין צדיק נעשה רשע, וְהִכְתִּיב (ויחזקאל יח
כד) וְכִשְׁבוּ צְדִיק מִצְדִּיקוֹ וְנָעָשָׂה עוֹל, מִשְׁמַע שֶׁאֵין צְדִיק יִכּוֹל
לַהֲפֹךְ לַרְשָׁע. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הָהוּא - שם מדובר בַּרְשָׁע מַעְיָקְרוֹ
- מתחילתו, ולאחר מכן שב מִרְשַׁעְתּוֹ ונעשה צדיק, ומשמע
בפסוק שיש פעמים ששב לרשעותו, אֲכָל צְדִיק מַעְיָקְרוֹ - מתחילתו,
שמועלם לא חטא, לֹא נַעֲשָׂה רְשָׁע.
מקשה הגמרא: וְלֹא - וכי צדיק מתחילתו, לא נעשה רשע, וְהָא
תָּנִן (אבות פ"ב מ"ד), אֵל תֵּאֱמִין בְּעַצְמְךָ - אל תבטח בעוצם חזקת
צדקתך עד יום מותך, שְׁחֵרִי ויִחְנֵן כֶּהֱן גְּדוֹל שֶׁשֶׁשׁ בְּכֹהֲנֵי גְדוֹלָה
שְׂמֹנִים שָׁנָה וְלִבְסוּף נַעֲשָׂה צְדוּקִי. וְנַחֲלֵק אַבְי וּרְבָא מִי הִידּהּ אוֹתוֹ
יִחְנֵן כֶּהֱן גְּדוֹל, אָמַר אַבְי, הוּא יֵנְאִי, הוּא יִחְנֵן - יוחנן כהן גדול
האמור כאן הוא ינאי המלך שהרג את כל חכמי ישראל. רַבָּא
אָמַר, יֵנְאִי לְחֹדֶר, ויִחְנֵן לְחֹדֶר, ואִין זה אותו אדם, יֵנְאִי הַמֶּלֶךְ הִידּהּ
רַשֵּׁעַ מַעְיָקְרוֹ, ויִחְנֵן כֶּהֱן גְּדוֹל הִידּהּ צְדִיק מַעְיָקְרוֹ. מִבְּאֵרַת הַגְּמָרָא
אֵת הַקּוּשְׁיָא: תִּינָחָא לְאַבְי הַסּוֹבֵר שִׁיחֲנֵן כֶּהֱן גְּדוֹל הוּא יֵנְאִי
הַמֶּלֶךְ, שְׂדִיהָ רֶשַׁע בְּתוֹחִילָה ושב מִרְשַׁעְתּוֹ, וְלִאֲחֹר שְׂמֹנִים שָׁנָה
שְׂדִיהָ כֶּהֱן גְּדוֹל, שב לרשעותו, וְהִינֵן כְּתִירוֹן הַגְּמָרָא שֶׁאֵם הִידּהּ
רֶשַׁע בְּתוֹחִילָה, פְּעָמִים שֶׁשב לרשעותו. אֵלָּא לְרַבָּא הַסּוֹבֵר שִׁיחֲנֵן
כֶּהֱן גְּדוֹל הִידּהּ צְדִיק מִתְחִילָתוֹ, קִשְׁיָא, הִרִי יִחְנֵן כֶּהֱן גְּדוֹל לֹא חֲטָא
מְעוֹלָם, ואֵין עַל פִּי כֵן לִבְסוּף נַעֲשָׂה צְדוּקִי. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר
לֵךְ רַבָּא, צְדִיק מַעְיָקְרוֹ נָמִי דְּלָמָּא הָדָר בִּיה - גם לגבי צדיק
מִתְחִילָתוֹ יֵשׁ לַחֲשׂוֹשׁ שְׂמָא יִחְזוֹר בּוֹ ויעשה רשע.
מקשה הגמרא: אִי הִכִּי, אִמָּאי לֹא אִסְקוּהוּ - אם כך, מדוע לא
העבירו את שמואל הקטן כשְׂדִילָה את ברכת המינים, וְלֹא חֲשִׁשוּ
שְׂמָא נַעֲשָׂה מִין. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: שְׂאִינִי שְׂמוּאֵל הַקָּטָן דְּאִתְחִיל בָּהּ
- שונה הדין בשמואל הקטן שכבר התחיל את ברכת המינים,
וטעה באמצעותה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיתִימָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
כֵּן לֹוי, לֹא שָׁנוּ - לא אמרו דִּין זה שמסלקים את הטועה בברכת
המינים, אֵלָּא שְׂלֹא הִתְחִיל בָּהּ, אֲכָל אִם הִתְחִיל בָּהּ וטעה
באמצעותה, גּוֹמְרָהּ - ממתנים לו עד שיזכר להשלים את הברכה,
ולאחר מכן יסיים את תפילתו, משום שאחר שהתחיל, אִין לַחֲשׂוֹשׁ
שְׂהוּא מִין.
הגמרא מבארת כנגד מי נתקנו תפילות נוספות. שואלת הגמרא:
הֵינִי שְׂבַע דְּשִׁבְתָּא - שבע ברכות אלו שמתפללים בשבת, כִּנְגְדִי מִי
נִתְקְנוּ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי הִלְפָּתָא בֶּן שְׂאִיל, כִּנְגְדִי שֶׁמֶקֶה
קוֹלוֹת שְׂאָמַר יוֹד הַמֶּלֶךְ בַּמּוֹמָר 'קול ה' עַל הַיָּם' (תהלים כט ג-ט).
שואלת הגמרא: הֵינִי תִשְׁעַ דְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה - תשע ברכות אלו
שמתפללים בראש השנה, כִּנְגְדִי מִי נִתְקְנוּ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר
רַבִּי יִצְחָק דָּמֵן קְרִטְיָגִין - ממוקם ששמו קרטיגין, כִּנְגְדִי תִשְׁעַ
אֲזוּבוֹת שֶׁל שָׁם ה' שְׂאָמְרָה תִּנָּה בַּתְּפִלָּתָהּ, וְהַתְּפִלָּה תִּפְּלִילָה זו
בראש השנה, דְּאָמַר מִר, בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה נִפְקְדָה שָׂרָה, רַחֵל וְתָנָה -
הקדוש ברוך הוא שמע תפילתן של שרה, רחל וחנה בראש השנה,
וגור עליהן להפקד.
שואלת הגמרא: הֵינִי עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע דְּהַעֲנִיתָא - עשרים וארבע
ברכות אלו שמתפללים בתענית, כִּנְגְדִי מִי נִתְקְנוּ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא:

אָמַר רַבִּי הִלְפָּה, כִּנְגְדִי עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע קִנְטוֹ - לשונות של תפילה
שְׂאָמַר שְׁלֹמֶה בְּשִׁעָה שֶׁהִכְנִים אֶרְוֵן לְבִית קְדָשִׁי הַקְּדָשִׁים, וּדְבָקוּ
שַׁעֲרֵי בֵית קְדָשִׁי הַקְּדָשִׁים זֶה לֹזֶה וְלֹא יִכּוֹל לַהֲכַנְסוֹ.
שואלת הגמרא: אִי הִכִּי, כָּל יוֹמָא נָמִי נִמְרִינְהוּ - אם כך, נאמר
עשרים וארבע ברכות גם בכל יום, וּמְדוּעַ נִתְקְנוּ רַק בַּתְּעִנִּית.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אִיתָא אִמָּרִינְהוּ - מתי אמרם שְׁלֹמֶה, בְּיוֹמָא דְּרַחֲמִי
- בזמן שהוצרך לבקש רחמים שיפתחו בית קדשי הקדשים,
לִכֵּן אֲנִי נָמִי בְּיוֹמָא דְּרַחֲמִי אָמַרִי לָהּ - גם אנחנו אומרים אותם
בזמן שמבקשים רחמים, וְהִינֵן בַּתְּעִנִּית.
הגמרא מבארת את דברי רבי יהושע במשנתו שיש להתפלל בכל
יום מעין שמונה עשרה ברכות: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, מִתְּפִלָּל אָדָם
בְּכָל יוֹם מַעֲיֵן שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּרִכּוֹת.
שואלת הגמרא: מָאי - מה הכוונה מַעֲיֵן שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה. מְשִׁיבָה
הַגְּמָרָא: רַב אָמַר, פּוֹתַח בְּשֹׁלוֹשׁ בְּרִכּוֹת רֵאשׁוֹנוֹת, וּמְסִיִּים בְּשֹׁלוֹשׁ
בְּרִכּוֹת אַחֲרוֹנוֹת, וְבִאֲמֻצָּע מִתְּפִלָּל מַעֲיֵן גַּל בְּרָכָה וְבְרָכָה - קִיצוֹר
של שלוש עשרה ברכות, וְחוּתָם בְּסִיּוּם כָּל בְּרָכָה. וְשְׂמוּאֵל אָמַר,
פּוֹתַח בְּשֹׁלוֹשׁ בְּרִכּוֹת רֵאשׁוֹנוֹת, וְלֵאחֹר מִכֵּן אֹמַר 'הִבְיֵנּוּ ה'
אֵלֵהֵינוּ לְעֵצַת דְּרָכֶיךָ, כִּנְגְדִי 'חֹנֵן הַדַּעַת', וְכֹל אֵת לְבַבְנוּ לִירְאָתְךָ,
כִּנְגְדִי 'הַרְצָה בְּתִשְׁבּוּבָה', וְתַפְלַח לָנוּ, כִּנְגְדִי 'חֹנֵן הַמְרַבָּה לְסִלּוּחַ',
לְהִיּוֹת גְּאוּלָּים, כִּנְגְדִי 'גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל', וְרַחֲמֵינוּ מִמַּכְאֹבֵינוּ, כִּנְגְדִי
'רּוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל', וְדִשְׁנֵנוּ בְּנֵאֻת אֲרָצֶךָ - וּשְׂבַעֲנוּ בִּמְרַעָה
אֲרָצֶךָ, כִּנְגְדִי 'מְבַרֵךְ הַשָּׁנִים', וְנִפְּסוּצוֹתֵינוּ מֵאֲרָבַע רְחוֹת הַשָּׁמַיִם
תַּקְבֵּל, כִּנְגְדִי 'מְבַקֵּץ דַּרְדּוֹ עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל', וְהַתְּעוֹרִים עַל דַּעְתְּךָ -
הַעוֹבְרִים עַל מִצְוֹתֶיךָ יִשְׁפָּט, כִּנְגְדִי 'מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט',
וְעַל הַרְשָׁעִים תִּנָּחֵן יְיָדֶךָ, כִּנְגְדִי בְּרַכַּת הַמִּינִים, וְיִשְׁמַחֵנוּ צְדִיקִים, כִּנְגְדִי
'מְשַׁעֵן וּמַבְטַח לְצַדִּיקִים', כִּנְגְדִי עֲרֹךְ וְכִתְּקוֹן הַיָּכָל, כִּנְגְדִי 'בוֹנֵה
יְרוּשָׁלַיִם', וְכַנְּמִיחַת כֶּהֱן לְדוֹדוֹ עֲבָדְךָ וּבַעֲרִיכַת נֵר לְבֵן יִשִּׁי מְשִׁיחֶךָ,
כִּנְגְדִי 'מַצְמִיחַ קֶרֶן יִשְׁעוֹהָ', מִרָם נִקְרָא אֲתָה תַעֲנֵה, כִּנְגְדִי 'שׁוֹמֵעַ
תְּפִלָּה', וְחוּתָם בְּרִידָה אֲתָה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, וּמְסִיִּים בְּשֹׁלוֹשׁ בְּרִכּוֹת
אַחֲרוֹנוֹת.
הגמרא מביאה דעת אבבי לגבי תפילת 'הביננו': לִיּוֹם עָלָה אַבְי
אִמָּאן דְּמַצְלִי הִבְיֵנוּ - אבבי היה מקלל את מי שהקל והתפלל
תפילת 'הביננו', מִפְּנֵי שְׂמֻדְלָה אֵת כָּל הַבְּרִכּוֹת וְכֹלְלָן בְּבִרְכָּה
אחת.
הגמרא מבארת את דִּין תפילת 'הביננו' במוצאי שבתות וימים
טובים: אָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר שְׂמוּאֵל, כָּל הַשָּׁנָה כּוֹלָה מִתְּפִלָּל אָדָם
תְּפִלָּת 'הִבְיֵנוּ', חוּץ מִמוּצָאֵי שַׁבָּת וּמוּצָאֵי יָמִים טוֹבִים, מִפְּנֵי
שֶׁאֵינֶיהוּ לְיֹמֵר בְּהֵם הַיָּכָלָה - 'אתה חוננתנו' בברכת 'חונן הַדַּעַת',
וּמִפְּנֵי שֶׁבְּתִפְּלַת 'הִבְיֵנוּ' אִין בְּרַכַּת 'חֹנֵן הַדַּעַת', אִינוּ יִכּוֹל לֹמַר
בָּהּ 'אתה חוננתנו'.
רבה בר שמואל מקשה על דברי שמואל: מִתְּקִיף לָהּ רַבָּה בַּר
שְׂמוּאֵל, וְנִימְרָה - ונאמר אותה, כִּבְרָכָה רַבִּיעִית בְּפָנֵי עֲצָמָה לֵאחֹר
'אתה קדוש', קוֹדֵם תְּפִלָּת 'הִבְיֵנוּ'. הַגְּמָרָא מְבִיאָה מְקוֹר לְדִין זֶה:
מִי לֹא תָנִן (להלן ג:) לגבי 'אתה חוננתנו' במוצאי שבתות וימים
טובים, כֶּשֶׁמִּתְּפִלָּל תְּפִלָּה שְׁלֹמָה, רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, אִומְרָה בְּרָכָה
רַבִּיעִית בְּפָנֵי עֲצָמָה, וְלֹא כֹּלָל אותה בברכת 'חונן הַדַּעַת', רַבִּי
אֵלִיעֶזֶר אָמַר, אֹמְרָה בְּהוֹדָאָה - בברכת 'מודים', אִם כֵּן גַּם
כֶּשֶׁמִּתְּפִלָּל תְּפִלָּת 'הִבְיֵנוּ' יִכּוֹל לַהֲקָדִים אֵת 'אתה חוננתנו' וְלֹמַר
אותה קוֹדֵם 'הִבְיֵנוּ' בברכה רַבִּיעִית בְּפָנֵי עֲצָמָה. מִיִּישַׁבַּת הַגְּמָרָא:
אִמּוֹ כָּל הַשָּׁנָה כּוֹלָה מִי עֲבָדִינוּ בְּרַבִּי עֲקִיבָא - וכי כֶּשֶׁמִּתְּפִלָּלִים
תְּפִלָּה שְׁלֹמָה נוֹהֲגִים כְּרַבִּי עֲקִיבָא וְאוֹמְרִים 'אתה חוננתנו'
בברכה רַבִּיעִית בְּפָנֵי עֲצָמָה, דְּהִשְׁתָּא נָמִי נִעְבִּיד - שגם עכשיו
כֶּשֶׁמִּתְּפִלָּל 'הִבְיֵנוּ' נַעֲשֶׂה כֵּן, הִרִי גַם כֶּשֶׁמִּתְּפִלָּל תְּפִלָּה שְׁלֹמָה לֹא
נוֹהֲגִים כְּמוֹתוֹ אִלָּא כַּחֲכָמִים הַסּוֹבְרִים (שם) שֶׁישׁ לְכַלּוֹל אותה
בברכת 'חונן הַדַּעַת'. מִמְּשִׁיכָה הַגְּמָרָא וּמְבִאֲרָה: כָּל הַשָּׁנָה כּוֹלָה
מָאי מַעֲמָא לֹא עֲבָדִינוּ בְּרַבִּי עֲקִיבָא - מה הטעם שלא נוהגים כְּרַבִּי
עֲקִיבָא כֶּשֶׁמִּתְּפִלָּל תְּפִלָּה שְׁלֹמָה, מִפְּנֵי שֶׁתָּמִיד כְּרִי תִקּוֹן, תִּשְׁכַּח
לֹא תִקּוֹן - חכמים תִּיקְנוּ שְׂמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּרִכּוֹת וְלֹא תִשְׁעַ עֶשְׂרֵה
בְּרִכּוֹת, אִם כֵּן הָקָא נָמִי - גם כאן בְּתִפְּלַת 'הִבְיֵנוּ', שְׂבַע תִּקּוֹן,

ברכות. פרק רביעי – תפילת השחר דף כט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רנא
רש"י
 תוספות

והשקף. חשב לזכור אותה לשון סוכה כדמרגמינן וישקף ואסתי (בראשית יט) רשע
 מעיקרו. ושב מרשעתו פעמים שחזר ונעשה רשע. הוא ינאי. ששנינו בקידושין (פ"ג דף
 סו.) שחרג חכמי ישראל: ינאי רשע מעיקרו. ונעשה צדיק וחזר לרשעתו: דאחיל בה.
 התחיל לאומרה טענה באמצעותה: לא שנו. הא דאמר רב יהודה מעלין אותה: שבעה
 קולות. בממוקר קול' ה' על המים (תהלים כט):

שמיא תנה. בפרשת עלץ לבי (ש"א ב.) כ"ד
 רננה. בפרשת ויעמוד שלמה (מלכים א ח) רנה
 תפלה תחנה כלהון כ"ד איבא: ביומא דרחמי.
 שהוצרך לבקש רחמים שדבקו שרים זה בזה
 ולא היו מניחין להכניס ארון לבית קדש
 הקדשים כדאמר' במועד קטן (דף ט.) מעין כל
 ברכה. אומר בקוצר ומבקר על כל אחת ואחת:
 הבינו. ואינו מברך אלא שומע תפלה בכל
 הברכות שבין שלש ראשונות לשלש אחרונות
 הבינו כנגד אתה חונן ומול את לבבנו כנגד
 השיבנו לסלוח לנו כנגד סלח לנו להיות גאולים
 כנגד גאולה וכן כולם: בנאות איצד. לשון נוח
 כמו בנאות דשא ויביעני (תהלים כג) והוא כנגד
 ברכת השנים: והתועים על דעתך. העוברים על
 דבריך: ישפטו. כנגד צדקה ומשפט. לשון אחר
 והתועים במשפט על דעתך ישפטו השמים
 ללמד לשפט כדברך וכן עיקר נראה לי וכן
 בה"ג לייס עלה אבי. לפי שמדלג הברכות
 וכוללן בברכה אחת: כל השנה מי עבדינו כרבי
 עקיבא. כלומר כשאנו מתפללין י"ח שלמות מי
 עבדינו כר' עקיבא לומר ברכה רביעית בפני
 עצמה והשאת כשמתפללין הבינו נעבדי
 כותיה: שבע תקון. שלש ראשונות ושלש
 אחרונות והבינו: ונכללה. להבדלה: מכלל.
 בתוך הבינו בדרך שהוא כוללה בחזון הדעת
 ויאמר הבינו ה' אלהינו המבדיל בין קדש לחול
 לדעת דרכיך. לאפרודי. לטעות: בתחלת
 התפלה יכול אדם לכוין דעתו יותר מן האמצע.
 גבורות נשמים. הוכרה בעלמא היא לפיכך
 מחזירין אותו שאינה תפלה שיכול לאומרה
 בשומע תפלה: ביחיד. מחזירין אותה: בצבור.
 יחיד המתפלל עם הצבור: דאיבר קודם שית'
 אין מחזירין אותו שיכול לאומרה בשומע תפלה:
 תחנונים

מרים נקרא אותה תענה ברוך אתה ה' שומע תפלה לייס עלה אביי אפאן דמצלי הבינו אומר רב נחמן אומר שמואל כל השנה
 כולה מתפלל אדם הבינו חזן ממוצאי שבת וממוצאי ימים טובים מפני שצריך לומר הבדלה בחזון הדעת מתקין לה רבה פר
 שמואל וגימרה ברכה רביעית בפני עצמה מי לא תנן ר"ע אומר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה ר' אלעזר אומר בהודאה אטו
 כל השנה כולה מי עבדינו פר' עקיבא דהשתא נמי נעבדי כל השנה כולה מאי טעמא לא עבדינו פר' ע"ר תכני סרי תקון תשכרי לא
 תקון הכא נמי שבע תקון תכני לא תקון מתקין לה מר זוטרא ונכללה מכלל הבינו ה' אלהינו המבדיל בין קדש לחול קשיא:
 אומר רב ביבי פר אביי כל השנה כולה מתפלל אדם הבינו חזן מימות הגשמים מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים מתקין
 לה מר זוטרא ונכללה מכלל ודשנו בנאות ארצד ותן טל ומטר אתי לאפרודי אי הכי הבדלה בחזון הדעת נמי אתי לאפרודי
 אמרי התם פיו דאתי בתחלת צלותא לא מטריד הכא פיו דאתי באמצע צלותא מטריד מתקין לה רב אשי וגימרה בשומע
 תפלה דא"ר תנחום אומר רב אפי טעה ולא הוסיף גבורות גשמים בתחית המתים מחזירין אותו שאלה בברכת השנים אין מחזירין
 אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה והבדלה בחזון הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הפוס טעה שאני:
 גופא א"ר תנחום אומר רב אפי טעה ולא הוסיף גבורות גשמים בתחית המתים מחזירין אותו שאלה בברכת השנים אין מחזירין
 אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה והבדלה בחזון הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הפוס מיתבי טעה
 ולא הוסיף גבורות גשמים בתחית המתים מחזירין אותו שאלה בברכת השנים מחזירין אותו והבדלה בחזון הדעת אין מחזירין
 אותו מפני שיכול לאומרה על הפוס ל"ק הא ביחיד הא בצבור מ"ט לא משום דשומע משליח צבור אי הכי האי מפני
 שיכול לאומרה בשומע תפלה מפני ששומע משליח צבור מיכעי ליה אלא אידי ואידי ביחיד ול"ק הא דאדר קודם שומע תפלה

לייט עלה אביי אמאן דמצלי הבינו. והכי ק"ל ויש ספרים דמסיק ה"מ במתא אבל בדרך
 שרי כדמשמע במכילתין גבי רבי יוסי וכו':
 ונכללה בהבינו. הוא דאמרין בפ"ק נדרה (דף ח.) כל השנה כולה מתפלל אדם י"ח חזן
 ממוצאי י"ד מפני טורח צבור מפני התענית וי"א שמתפללים י"ח שלמות מפני
 שצ"ל הבדלה בחזון הדעת ותימה אמאי לא פריך
 ונכללה בהבינו וי"ל דלא דמי הדתם כל השנה
 כולה מתפלל י"ח ואין לנו להקשות ונכללה מכלל
 כדי לשנות המנהג של כל השנה אבל הכא שכל
 השנה מתפלל הבינו פריך שפיר למה לי לשנות
 המנהג כשיכל אתה חוננתו ונכללה בהבינו:
 מפני שיכול לאומרה בשורת. כדאמר (לקמן
 לא.) (ע"ר דף ח.) שואל אדם צרכיו
 בשורת ודוקא צרכיו כגון שיש לו חולה בתוך ביתו
 או שצריך שדורו מים יהיו מעין תפלה וכן שאלה
 אבל הוכרה והבדלה ושאר שבחים אסור שאינה
 מעין שרת ונראה שכל האומר ברוך אתה ה'
 שרת אחר שסיים דברי תחנונים מיושב מנחה
 כדאמר' (מגילה דף יח.) מכאן ואילך אסור לספר
 בשבחיו של מקום כלומר להוסיף ברכות על אלו
 ואפילו אם בא להתפלל שומע עשרה עור פנים
 אחרות אסור שנתא במוסף על הברכות והא
 דאמר לעיל (דף כא.) ולואי שיתפלל אדם כל
 היום היינו דוקא ספק התפלל אבל ודאי אוקמינן
 לעיל שפוסק אפי' באמצע ברכה כשמואל בפרק
 מי שמתו (שם) ומה ששלח צבור שונה בהן היינו
 להוציא רבים ידי חובתן ומה שמתפלל בלחש
 היינו כדי להסדיר תפלתו כדמוקמינן בפרק בתרא
 דריה (דף לר):

והשקף בה שתים ושלש שעות ולא העלוהו אפאי
 לא העלוהו והאמר רב יהודה אומר רב טעה בכל
 הברכות פלן אין מעלין אותו בברכת המינים מעלין
 אותו תישיגין שפא מין הוא שאני שמואל הקטן
 דאיהו תקנה וגיחוש דלמא הדר ביה אומר אביי
 גמירי טבא לא הוי בישא ולא והכתיב וישוב צדיק
 מצדקתו ונעשה עול ההוא רשע מעיקרו אבל צדיק
 מעיקרו לא ולא והא תנן אל תאמין בעצמך עד
 יום מותך שהרי יוחנן כ"ג שמש בכהונה גדולה
 שמונים שנה ולכפוף נעשה צדוקי אומר אביי הוא
 ינאי הוא יוחנן רבא אומר ינאי לחוד ויוחנן לחוד
 ינאי רשע מעיקרו ויוחנן צדיק מעיקרו הניחא לאביי
 אלא לרבא קשיא אומר לך רבא צדיק מעיקרו נמי
 דלמא הדר ביה אי הכי אמאי לא אפקוהו שאני
 שמואל הקטן דאחיל בה דאמר רב יהודה אומר
 רב ואיתימא רבי יהושע בן לוי לא שנו אלא שלא
 התחיל בה אבל התחיל בה גומרה: הני שבע
 דשבתא כנגד מי א"ר חלפתא בן שאול כנגד שבעה
 קולות שאמר דוד על המים הני תשע דר"ה כנגד
 מי א"ר יצחק דמן קרטיגין כנגד תשעה אופרות
 שאמרה חנה בתפלתה דאמר מר בראש השנה נפקדה שרה רחל והנה הני עשרים וארבע
 דתעניתא כנגד מי א"ר חלב' כנגד כ"ד רננות שאמר שלמה בשעה שהכניס ארון לבית
 קדשי הקדשים אי הכי כל יומא נמי גמרינהו אימת אמרינהו שלמה ביומא דרחמי אגן
 נמי ביומא דרחמי אמרי להו: רבי יהושע אומר מעין שמנה עשרה: מאי מעין שמנה
 עשרה רב אומר מעין כל ברכה וברכה ושמואל אומר הבינו ה' אלהינו לדעת דרכיך ומול
 את לבבנו ליראתך ותסלה לנו להיות גאולים ורחקנו ממכאובינו ודשנו בנאות ארצד
 וגפוצותינו מארבע תקבץ והתועים על דעתך ישפטו ועל הרשעים תניף ידיך וישמחו
 צדיקים בבנין עירך ובתקון היכלך ובצמיחת קרן לדוד עבדך ויצריכת נר לבן ישי משיחך

הא

הא דאדרב (אחר) [בתר] שומע תפלה. או דאיי מחזירין אותו מידו אם לא עקר רגליו אינו צריך לחזור לראש ולא לברכת השנים אלא חזר לשומע תפלה וכן משמע בירושלמי פ' אין עומדין דקאמר אם לא שאל בברכת השנים מחזירין אותו ולהיכן חזר ר' שמעון בשם ר' יוחנן אמר ב"ר אם עקר רגליו חזר לראש ואם לאו חזר לעבודה ה"נ אם עקר רגליו חזר

לראש ואם לאו חזר לשומע תפלה אלמא משמע בהדיא דאינו חזר אלא לשומע תפלה כי לא עקר רגליו מיהו הירושלמי פליג אנגרא דידן בגבורות גשמים דהכא קתני לא הוכיז גבורות גשמים מחזירין אותו ולא קאמר לאומרו בשומע תפלה ובירושל' קאמר אם לא שאל בברכת השנים אומרה בשומע תפלה ודכותה אם לא הוכיז גבורות גשמים בתחיתיה דהמים מזכיר בשומע תפלה ומה אם שאלה שדיא מרחק אמרה בשומע תפלה הוכיזה שדיא מרחק לא כ"ש אלמא דבהדיא איתא ה"מ דחזר בגבורות גשמים לשומע תפלה ואפשר להיות שהגמרא שלנו לא חשש לפרשו משום חקל וחומר כדאיחא בירושלמי והא דקתני לא הוכיז גבורות גשמים מחזירין אותו איירי שלא הוכיז כלל בשומע תפלה והא ליתא דהא במסכתא מוקד ה"מ מימרא בגמרא קודם שומע תפלה משום פירכא דשאלה ובירושלמי קאמר היה עומד בטל והוכיז של גשם מחזירין אותו פ' בימות הקיץ ופריך והא תניא בטל וברוחות לא חיובו חכמים להוכיז חכמי פריך כי דייק דאם לא הוכיז כלל מטל אינו עיכוב ואם היה רוצה להוכיז מחזיר ה"נ אם עמד בטל והוכיז של גשם אין לחוש דלא גרע מלא הוכיז טל כלל ומשני דלא דמי ההוא דמוקל ומצלי להחזיר דמצלי ולא מקל פ' מקל כלומר אינו דומה כשעומד בטל והוכיז של גשם שדיא סימן קללה למי שאינו מזכיר כלל לא טל ולא גשם שאינו מקל וכן הלכה למעשה שאם עומד בשל טל והוכיז של גשם דמחזירין אותו ואם לא הוכיז משנייה כלל אין מחזירין אותו והדר קאמר בירושלמי קאי בגשם והוכיז בשל טל אין מחזירין אותו ופריך מהכא והתניא או שלא הוכיז גבורות גשמים מחזירין אותו ומשני הא דאדרב הא דלא אדרב הא דלא אדרב טל ולא מטר לכך מחזירין אותו הא דלא דהוכיז טל ולא מטר ולא הנידא דפישטא אם הוכיז שנים דאין מחזירין אותו ואם לא הוכיז כלל פשיטא דמחזירין אותו אלא ודאי יש לפרש הא דאדרב טל הא דלא אדרב כלל לא טל ולא מטר לפיכך מחזירין אותו אבל אם הוכיז טל אף בימות הגשמים אין מחזירין אותו לכך יש בני אדם שאומרים כל שעה של מתוך שהם רגילים אם כן בימות הגשמים אם שכח מוריד הגשם אין מחזירין אותו: **מעה** ולא הוכיז של ראש חדש בעבודה חזר לעבודה. ובהלכות גדולות פ' דוקא ביחיד אבל בצבור אינו חזר מפני ששומעה מ"ש מיהו צריך לדקדק מפי החזן כל אות ואת של תפלה א"ע"פ שהוא בקי דהא אמרין בראש השנה (פ"ד) דף ל"ד:) כ"ש דמחזיר את שאינו בקי כן מצינו הבקי וא"ע"פ דאמרין ה"מ לא פטר רבן גמליאל אלא העם שבשדות משום דאנשי וטרידי אבל טעה לא יש לומר היינו שלא התפלל כלל אבל היכא שהתפלל כבר לא חשבינן ליה כאילו לא התפלל כלל והיה לכל דבר שמחזירין אותו אי

תחנונים. כגון אלהי נצור לשוני מרע שאנו אומרים בעמידה אחר תפלה: אבל אם אינו רגיל. הוא סיוע תפלתו בעקירה אפילו לא עקר: כמש"י. והיינו לשון קבע חזק קבוע הוא עלי להתפלל וצריך אני לצאת ידי חובתי: מי שאינו יכול. לבין לבו לשאול צרכיו: לחדש בה דבר. בבקשתו והיינו לשון קבע כיום כן אתמול כן מחר: דילמא מטרידנא. שמא אטעה ולא אדע לחזור למקום שהפסקתי: שאינו מתפלל עם דמדומי חמה. והיינו לשון קבע תפלתו עליו חזק קבוע לצאת ידי חובה ואינו מקפיד לחזור אחר שעת מצוה ועת צורך: עם דמדומי חמה. תפלת יוצר עם הנץ החמה ותפלת המנחה עם שקיעת החמה: ייראוך עם שמש. זו תפלת יוצר: ולפני ירח. זו מנחה: ליישי כמערכא. על מי שמשהה תפלת המנחה עד דמדומי חמה שמא תטרף לו השעה ע"י אונס ועבר הזמן: בכל פרישת העבור וכו'. כמו פרישת העבור: אפי' בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה באשה עוברה. והכי משמע בכל עניני פרישת העבור כגון עברה בעברה: יהיו כל צרכיהם. גלויים לפניך לרחם עליהם: אפילו בשעה שהם עובדיה. ולשון פרישת העבור שחן פורשין לעבירה: עשה רצונך בשמים. שאין שם חטא ואין רצונך עליהם אלא לטוב ועבור לתחתונים על רצונך. ותן. להם ליראוך: נחת רוח. שלא יתעורב רוחם על ידי הבריות כגון ע"י חיות ולסטים: והטוב בעיניך עשה. אתה להם ודוגמא זו מציינו בספר שופטים (י) ויאמרו בני ישראל חטאנו עשה אתה לנו (בטוב) וככל הטוב בעיניך אך הצילנו וגו': שועת. לשון גניחה יותר מתפלה: ודעתם קצירה. ואינם יודעים לפרש צרכיהם: לא תרתם ולא תחשי. לא תכשוש שמתוך הכעס אתה בא לידי חטא: לא תריו. לא תשתכר בייך. הפלך. טול רשות: לישתף

הא דאדרב בתר שומע תפלה: אמר רבי תנחום אמר רב אסי אמר ר' יהושע בן לוי מעה ולא הוכיז של ר"ח פ' עבודה חזר לעבודה נזכר בהודאה חזר לעבודה בשם שלום חזר לעבודה ואם סיים חזר לראש אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אבא הא דאמרן סיים חזר לראש לא אמרן אלא שצריך רגליו אכל לא עקר רגליו חזר לעבודה א"ל מנא לך הא א"ל מאבא מרי שמי' לי ואבא מרי מרב. אמר רב נחמן בר יצחק הא דאמרן עקר רגליו חזר לראש לא אמרן אלא שאינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אכל רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו חזר לעבודה איכא דאמרי אמר רב נחמן בר יצחק הא דאמרן פי לא עקר רגליו חזר לעבודה לא אמרן אלא שרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אכל אם אינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו חזר לראש: ר' אליעזר אומר העושה תפלתו קבע וכו'. מאי קבע א"ר יעקב בר אבדי אמר רבי אושעיא כל שתפלתו דומה עליו כמש"י ורגליו אמרי כל מי שאינו אומרה כלשון תחנונים רבה ורב יוסף דאמרי תרנייהו כל שאינו יכול לחדש בה דבר א"ל וירא אנא יכילנא לחדושי בה מילתא ומסתפינא דילמא מטרידנא אביי בר אבין ור' חנינא בר אבין דאמרי תרנייהו כל שאין מתפלל עם דמדומי חמה דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מצוה להתפלל עם דמדומי חמה וא"ר יורא

מאי קראא ייראוך עם שמי' ולפני ירח דור דורים ליישי עלה כמערכא אמאן דמצלי עם דמדומי חמה מאי טעמא דילמא מיסרפא ליה שעתא: רבי יהושע אומר המהלך במקום סנה מתפלל תפלה קצרה וכו' בכל פרישת העבור: מאי פרישת העבור אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפי' בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה באשה עוברה יהיו כל צרכיהם לפניך דאמרי אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפילו בשעה שהם עובדיה על דברי תורה יהיו כל צרכיהם לפניך ת"ר המהלך במקום גדודי חיה ולסטים מתפלל תפלה קצרה ואיזה היא תפלה קצרה ר' אליעזר אומר עשה רצונך בשמים מבעל ותן נחת רוח ליראוך מתחת והטוב בעיניך עשה בא"י שומע תפלה ר' יהושע אומר שמע שועת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם בא"י שומע תפלה רבי אלעזר ברבי צדוק אומר שמע צעקת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם בא"י שומע תפלה אחרים אומרים צרכי עמך ישראל מרובין ודעתם קצרה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן לכל אחד ואחד ברי פרוסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה ברוך אתה ה' שומע תפלה אמר רב הונא הלכה כאחרים אמר ליה אליהו לרב יהודה אחיה דרב סלא חסידא לא תרתם ולא תחשי לא תריו ולא תחשי וכשאתה יוצא לדרך המלך בקונד וצא מאי המלך בקונד וצא אמר רבי יעקב אמר רב חסדא זו תפלת הדרך ואמר רבי יעקב אמר רב חסדא כל הנוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הדרך מאי תפלת הדרך יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתולכיני לשלום ותציעני לשלום ותסמכני לשלום ותצילני מפי כל אויב ואורב בדרך ותשלח ברכה כמש"י ידי ותתני לחן לחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי בא"י שומע תפלה אמר אביי לעולם לישתף

הדר שמע ליה משלוחא דצבורא מראש ועד סוף נפיק דורב ר"מ פסק דוקא שכח להוכיז של ר"ח אבל שכח ברכה שלמה מחזירין אותו ואינו יוצא בשמיטתו משליח צבור (וע"ע תוס' ר"ה ל"ד: ד"ה כ"ב) איכא דאמרי אמר רב נחמן וכו'. רב אלפס פסק באיכא דאמרי דברגיל לומר תחנונים ולא עקר רגליו אינו חזר לראש ואם אינו רגיל גם כי עקר רגליו חזר לראש ואם עקר גם כי

רגיל לומר תחנונים כמו אלהי נצור לשוני חזר לראש:

כל שאינו יכול לומר תחנונים. פי' ר"ח דאם יכול לומר לשון תחנונים אפי' עליו כמש"א הוי תפלה מעליא דלא בעינן אלא לשון תחנונים בלבד:

והוכיז

לישתף

(תחלים עה) יִצְחָאָד - יעמדו לפניך בתפילה עם שְׁמִי, זו תפילת
 שחרית, וְלִפְנֵי יְיָ - קודם צאת הירח, שזו תפילת המנחה, דוד
 דוֹרִים' - וכן יהיה כל ימי הדורות.
 הגמרא דוחה דבריהם משום שדעת בני מערבא אינה כן: לְיִמֵּי
 עָלָה בְּמִצְרָאָה אִמָּאן דְּמִצְלֵי עִם דְּמִדּוּמֵי הָמָּה - בארץ ישראל קיללו
 את מי שהתפלל מנחה סמוך לשקיעת החמה. מבארת הגמרא:
 מֵאִי מִשְׁעָמָה, משום שחששו דְּלִמָּא מִיִּסְרָפָא לִיה שְׁעָתָא - שמה
 תטרף לו השעה ויאנס, ויעבור זמן מנחה. אם כן אין לבאר שכונת
 רבי אליעזר היא שיש להתפלל מנחה סמוך לשקיעת החמה, מפני
 שיש לחשוש שמה תטרף לו השעה.
 במשנתנו מבוארים דברי רבי יהושע שההולך במקום סכנה
 מתפלל תפילה קצרה. הגמרא מבארת נוסח תפילה זו. שנינו
 במשנה: רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר, הַמְּהִלָּךְ בְּמָקוֹם סָכָנָה מְתַפְלֵל תְּפִלָּה
 קְצָרָה וְכו', וְכָל פְּרָשְׁתָּה הֶעָבֹר יֵהוּ צָרְכֵיהֶם לִפְנֵי, ברוך אתה ה'
 שומע תפילה.
 שואלת הגמרא: מֵאִי - מה הכוונה 'פְּרָשְׁתָּה הֶעָבֹר'. משיבה הגמרא:
 אָמַר רַב חֲסֵדָא אָמַר מִר עֲזִיקָא, אִפְּלִי בְּשַׁעָה שְׁחָה עֲזִיקָרִים
 עָבְרָה וְכו' (כעס) בְּאִשָּׁה עֲזִיקָרָה - כאשר היה המלאה בעוברה, וְיָהוּ
 כָּל צָרְכֵיהֶם גְּלוּיִים לִפְנֵיךְ לרחם עליהם.
 הגמרא מביאה לשון אחר בדברי רב חסדא בשם מר עוקבא: אִיכָּא
 דְּאִמְרִי, אָמַר רַב חֲסֵדָא אָמַר מִר עֲזִיקָא, אִפְּלִי בְּשַׁעָה שְׁחָה עֲזִיקָרִים
 עַל דְּבָרֵי תוֹרָה, וְיָהוּ כָּל צָרְכֵיהֶם גְּלוּיִים לִפְנֵיךְ לרחם עליהם.
 הגמרא מביאה ברייתא ובה נוסחאות אחרות של תפילה זו: תְּנִי
 רַבְּנֵי, הַמְּהִלָּךְ בְּמָקוֹם דְּנִדְרֵי תִּנָּה וְלִשְׁמִים - חיות רעות ושוודדים,
 מְתַפְלֵל תְּפִלָּה קְצָרָה. וְיָהוּ הִיא תְּפִלָּה קְצָרָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר,
 'שַׁעָה רַבְּזִין בְּשָׁמִים מְעַל - עם הנמצאים בשמים שאין שם חטא,
 עשה כרצונך שאינו אלא לטוב, אך עם הנמצאים בארץ שיש בהם
 טאים, עבור על רצונך, וְתֵן נֶחֱם רִחַם לִי יִצְחָאָד מִתַּחַת, שלא
 תתערבב רוחם על ידי חיות רעות או שוודדים. וְתַפּוֹס בְּעִינֶיךָ עֲשֵׂה
 לְהֵם, בְּרוּךְ אַתָּה ה' שומע תפילה'.
 רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר, כִּךְ הוּא נֹסַח הַתְּפִלָּה, 'שְׁמַע שְׁוַעַת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל
 וְעֲשֵׂה מִתְּחֵבָה בְּקִשְׁתֶּם, בְּרוּךְ אַתָּה ה' שומע תפילה'.
 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּרַבִּי צְדִיק אָמַר, כִּךְ הוּא נֹסַח הַתְּפִלָּה, 'שְׁמַע צַעֲקַת
 עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְעֲשֵׂה מִתְּחֵבָה בְּקִשְׁתֶּם, בְּרוּךְ אַתָּה ה' שומע תפילה'.
 אַחֲרֵים אָמְרִים, כִּךְ הוּא נֹסַח הַתְּפִלָּה, 'צְרִי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מְרוּבִין,
 אֵךְ הוֹאִיל וְדַעְתֶּם קְצָרָה, אִינֵם יוֹדְעִים לִפְרֹשׁ כָּל צָרְכֵיהֶם, על כן
 יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שְׁתַּתֵּן לְכָל אִחָד וְאִחָד כְּדִי פִּרְקִיסְתּוֹ,
 וְלִכָּל גִּוְיָהּ וְגִוְיָהּ דִּי מִחֻסְרֵיהּ, בְּרוּךְ אַתָּה ה' שומע תפילה'.
 הגמרא מביאה פסק הלכה לגבי נוסח תפילה זו: אָמַר רַב הוּנָא,
 הִלְכָה בְּאִחְרִים.
 אָמַר לִיה אֱלִיָּהוּ הַנְּבִיא לְרַב יְהוּדָה אַחֲוָה דְּרַב סָלָא חֲסִידָא - אחיו
 של רב סלא החסיד, לא תִּרְתַּח וְלֹא תַחֲטִי' - לא תכעס ולא תחטא,
 מפני שמתוך הכעס באים לידי חטא. וכן לא תִּרְדֵּי וְלֹא תַחֲטִי' - לא
 תשתכר מיין ולא תחטא, מפני שמתוך השכרות באים לידי חטא.
 וּבְשִׁאֲתָהּ יוֹצֵא לְדֶרֶךְ, הַמְּלַךְ בְּקוֹנֵךְ - טול רשות מבוארך, וְצֵא.
 שואלת הגמרא: מֵאִי - מה הכוונה 'הַמְּלַךְ בְּקוֹנֵךְ וְצֵא'. משיבה
 הגמרא: אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַב חֲסֵדָא, זו תְּפִלַּת הַדֶּרֶךְ, שבה
 נוטלים רשות לצאת לדרך.
 הגמרא מבארת את נוסח תפילת הדרך: וְאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַב
 חֲסֵדָא, כָּל תּוֹצֵא לְדֶרֶךְ צִירָךְ לְהַתְּפַלֵּל תְּפִלַּת הַדֶּרֶךְ. שואלת
 הגמרא: מֵאִי - מה 'תְּפִלַּת הַדֶּרֶךְ'. משיבה הגמרא: כִּךְ הוּא נֹסַח
 הַתְּפִלָּה, 'יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁתּוּלִיבֵנִי לְשִׁלּוֹם וְתַצְעִירֵנִי
 לְשִׁלּוֹם וְתַסְמְכֵנִי לְשִׁלּוֹם, וְתַצְלִיבֵנִי מִכָּה כָּל אוֹיֵב וְאוֹרֵב בְּדַרְדְּרֵי
 וְתַשְׁלַח בְּרַכָּה בְּמַעֲשֵׂי יְדֵי, וְתַתֵּנִי לַחַן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעִינֶיךָ וּבְעֵינֵי
 כָּל רוּאִי, בְּרוּךְ אַתָּה ה' שומע תפילה'.
 אביי סובר שיש להתפלל תפילת הדרך בנוסח שונה: אָמַר אֲבִי,
 לְעוֹלָם

וְהָא - ודברי הברייתא אמורים במקרה דְּאִצְבָּר בְּתֵר - שנוצר
 לאחר ברכת 'שומע תפילה', ולכן מחזירים אותו.
 הגמרא מביאה דין נוסף של רבי תנחום בשם רב אסי לגבי הטועה
 בתפילתו: אָמַר רַבִּי תַנְחוּם אָמַר רַב אֲסִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לִוִּי,
 סָעָה בַתְּפִילַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְלֹא הֻזְכַּר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּעִבּוּדָה -
 'יעלה ויבוא' בברכת 'רצה', ונוצר לאחר שסיים את הברכה, קודם
 שהתחיל 'מודים', חוֹזֵר לְעִבּוּדָה - ל'רצה', ואומר שם 'יעלה ויבוא'.
 אם נִזְכַּר ששכח כשעומד ב'מודים', ב'מודים', חוֹזֵר לְעִבּוּדָה. אם
 נזכר ששכח כשעומד ב'שם שלום', חוֹזֵר לְעִבּוּדָה, וְאִם סִיִּים
 תפילתו, ורק לאחר מכן נזכר ששכח, חוֹזֵר לְרֹאשׁ - לתחילת
 התפילה.
 רב פפא בריה דרב אחא בר אדא נותן תנאי בדברי רבי יהושע בן
 לוי שאם סיים חוזר לראש: אָמַר רַב פָּפָא בְּרִיה דְּרַב אַחָא בְּר אַדָּא,
 הָא דְּאִצְבָּרֵן - מה שנאמר בשם רבי יהושע בן לוי לגבי הטועה
 בראש חודש שאם נזכר רק לאחר שסיים תפילתו, חוֹזֵר לְרֹאשׁ -
 לתחילת התפילה, לֹא אִצְבָּרֵן אֱלָא לאחר שְׁעָקַר רַגְלֵיו מִמְּקוֹמָה, אֲבָל
 אם לֹא עָקַר רַגְלֵיו, חוֹזֵר לְעִבּוּדָה ואומר בה 'יעלה ויבוא'. אָמַר לִיה
 רַבִּי תַנְחוּם, מָנָא לָךְ הָא - מניין לך דין זה. אָמַר לִיה רַב פָּפָא, מֵאִכָּא
 מִרִּי שְׁמִיעַ לִי - שמעתי אותו מאבי מורי, וְאִכָּא מִרִּי שְׁמַעוּ מִרַב.
 רב נחמן בר יצחק מוסיף עוד תנאי: אָמַר רַב נַחְמָן בְּר יִצְחָק, הָא
 דְּאִצְבָּרֵן - מה שנאמר שאם עָקַר רַגְלֵיו חוֹזֵר לְרֹאשׁ, לֹא אִצְבָּרֵן אֱלָא
 בְּמִי שְׁאִינוּ רָגִיל לזמר תְּהַנּוּגִים אַחֲרֵ תְּפִלָּתוֹ לאחר שעוקר מִמְּקוֹמוֹ,
 אֲבָל הֶרְגִיל לזמר תְּהַנּוּגִים אַחֲרֵ תְּפִלָּתוֹ לאחר שעוקר מִמְּקוֹמוֹ, חוֹזֵר
 לְעִבּוּדָה - ל'רצה', כל זמן שלא סיים לומר את התחנונים, אף אם
 כבר עקר מִמְּקוֹמוֹ, מפני שכל זמן שלא סיים את התחנונים הרי זה
 כאילו לא סיים תפילתו.
 הגמרא מביאה לשון אחר בדברי רב נחמן בר יצחק: אִיכָּא דְּאִמְרִי,
 אָמַר רַב נַחְמָן בְּר יִצְחָק, הָא דְּאִצְבָּרֵן - מה שנאמר דְּבִי לֹא עָקַר רַגְלֵיו
 - שכל זמן שלא עקר מִמְּקוֹמוֹ, חוֹזֵר לְעִבּוּדָה, לֹא אִצְבָּרֵן אֱלָא בְּמִי
 שְׁרָגִיל לזמר תְּהַנּוּגִים אַחֲרֵ תְּפִלָּתוֹ לפני שעוקר מִמְּקוֹמוֹ, אֲבָל אם
 אִינוּ רָגִיל לזמר תְּהַנּוּגִים אַחֲרֵ תְּפִלָּתוֹ, חוֹזֵר לְרֹאשׁ אף שלא עקר
 מִמְּקוֹמוֹ, מפני שבשסיים תפילתו הרי זה כאילו עקר מִמְּקוֹמוֹ.
 הגמרא מבארת את דברי רבי אליעזר במשנתנו שהעושה תפילתו
 קבע, אין תפילתו נושאת חן לפני הקדוש ברוך הוא. שנינו במשנה:
 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, הָעוֹשֶׂה תְּפִלָּתוֹ קָבֵעַ וְכו', אין תפילתו תחנונים.
 שואלת הגמרא: מֵאִי - מה הכוונה 'קָבֵעַ'. מבארת הגמרא: אָמַר
 רַבִּי יַעֲקֹב בֶּר אִידִי אָמַר רַבִּי אוֹשְׁעִינָא, כָּל שִׁתְּפִלְתּוֹ דּוּמָה עָלָיו כְּמַשּׁוּ
 - כל מי שמרגיש שהתפילה היא כמשא כבד ומתפלל אותה רק
 כדי לצאת ידי חובה.
 ביאור נוסף: וְרַבְּנֵי אֲמַרִי, כָּל מִי שְׁאִינוּ אוֹמְרָה בְּלִשׁוֹן תְּהַנּוּגִים -
 בנחת, כמי שמבקש רחמים.
 ביאור נוסף: רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאִמְרִי תְּרוּוּיָהּ - שאמרו שניהם, כָּל
 שְׁאִינוּ יוֹבֵל לְחֹדֶשׁ בְּה דָּךְ - מי שאינו יכול לחדש כלום בבקשתו,
 אלא מתפלל בנוסח קבוע בכל יום.
 רבי זירא דוחה דבריהם: אָמַר רַבִּי זִירָא, אִנָּא וְכִילָנָא לְחֹדוּשִׁי בְּה
 מִלְּתָא - אני יכול לחדש בתפילתי דבר, וּמִסְתַּפִּינָא דְּלִמָּא
 מִסְרִידָנָא - אך ירא אני שמה אטעה ולא אדע לחזור למקום
 שהפסקתי, ולכן איני מחדש בה, ואם כן אין לבאר שכונת רבי
 אליעזר היא שיוסיף ויחדש בתפילתו, מפני שיכול לבוא לידי
 טעות.
 ביאור נוסף: אֲבִי בְר אֲבִין וְרַבִּי תִנְיָנָא בְר אֲבִין דְּאִמְרִי תְּרוּוּיָהּ, כָּל
 שְׁאִין מְתַפְלֵל עִם דְּמִדּוּמֵי הָמָּה - בזמן שהחמה אדומה ברקיע,
 כלומר שאינו מתפלל בתפילת עם הַגֶּן החמה, ומנחה סמוך
 לשקיעת החמה, שבזמנים אלו החמה אדומה, דְּאִמְרִי רַבִּי תִנְיָנָא בְר
 אֲבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִצְוָה לְהַתְּפַלֵּל שחרית ומנחה עִם דְּמִדּוּמֵי
 הָמָּה, וְאָמַר רַבִּי יוֹרָא מֵאִי קְרָאָה - מאיזה מקרא למדים שיש
 להתפלל שחרית עם הַגֶּן החמה ומנחה סמוך לשקיעתה, שנאמר

בעלמא. ואיכא דאמרי, צואה כחרס היינו כל זמן שגוללה על גבי
הקרקע ואינה נפרדת מחמת הגלגול, עדיין לחה היא, ולכך אסור
לקרות כנגדה, ואף שאם זורקה נפרדת, אין די בכך, ואם גוללה
ונפרדת, מותר.
הגמרא מביאה מעשה בענין זה: אמר רבינא, הנה קאמנא קמיה
ו-הייתי עומד לפניו דרב יהודה מדפתי, חזא - ראה רב יהודה
צואה, אמר לי, עיין אי קרמו פניה אי לא, שאם קרמו פניה מותר
לקרות כנגדה. איכא דאמרי, הכי אמר ליה - כך אמר רב יהודה
מדפתי לרבינא, עיין אי מפלאי אפלוני - התבונן אם נסדקו בה
סדקים, שאם כן יבשה היא, ומותר לקרות כנגדה.
מבררת הגמרא הדין להלכה: מאי הוי עלה - מהי הכרעת ההלכה
בדין זה. מביאה הגמרא מימרא בענין צואה: אמר, צואה יבשה
בחרס, אמרי אמר הרי היא אסורה בקריאת שמע ותפילה, ופר
ווימרא אמר, מותרת. אמר רבא, הלכתא, צואה בחרס אסורה, ומי
רגלים כל זמן שמשפיעין אסורים, אבל כשאנים מטפחים מותר
לקרות כנגדם.
מקשה הגמרא על דברי רבא: מיתיבי, שנינו בברייתא, מי רגלים,
כל זמן שמשפיעין אסורין, נבלעו בארץ או יבשו על גבי אבנים
בחמה, מותרים. ויש לברר, מאי לאו 'נבלעו', דוקא ד'יבשו',
ובלומר, מה יבשו מחמת החמה דאין רשומן ניכר כלל, שיבשו
לגמרי, אף נבלעו בקרקע משמעו דאין רשומן ניכר, שנבלעו לגמרי,
ומכך יש לדייק, הא רשומן ניכר, אסור, אף על גב דאין משפיעין.
וקשה לדברי רבא.
חזרת הגמרא ומקשה על המקשן עצמו: ולפעמינא, שרוצה אתה
לדייק מהברייתא שכל זמן שרשומן ניכר אסור לקרות כנגדם,
איכא רישא, שאמרת הברייתא, שמי רגלים כל זמן שמשפיעים
אסורים, ומכך יש לדייק, כל זמן שמשפיעין הוא דאסור, הא - אבל
אם אין מטפחים אף שרשומן ניכר, שרי, ומוכח כדברי רבא.
מסיקה הגמרא: אלא מהא - מברייתא זו, ליכא למשמע מינה - אין
להוכיח ממנה, האם מותר לקרות כנגד מי רגלים שיבשו ורישומם
ניכר או לא.
הגמרא רוצה לתלות שאלה זו במחלוקת תנאים. מבררת הגמרא:
ליכא פתנא, שנינו בברייתא, כלי שנשפכו מנו מי רגלים,
דהיינו עבית של מי רגלים שהתרוקן, אסור לקרות קריאת שמע
בגגיו אף שאין בו כלום, ומי רגלים עומד שנשפכו, אם נבלעו
בארץ, מותר לקרות כנגדם, ואם לא נבלעו, אסור. רבי יוסי אומר,
כל זמן שמשפיעין אסור. ויש לברר, מאי 'נבלעו', ומאי 'לא נבלעו',
דקאמר תנא קמא - מהי כוונת תנא קמא במה שאמר 'נבלעו',
שבזה הדין, ומאי כוונתו במה שאמר 'לא נבלעו', שבזה אסר.
אליכא - אם נאמר ש'נבלעו' פירושו דאין משפיעין, ובאופן זה
מותר לקרות כנגדם, ולא נבלעו' פירושו דעדיין משפיעין, שבאופן
זה אסור לקרות כנגדם, ואתא רבי יוסי למימר שכל זמן שמשפיעין
הוא דאסור, הא רשומן ניכר, שרי, אי אפשר לפרש כן, שאם כן
דברי רבי יוסי, היינו - הרי הם כדברי תנא קמא. אלא יש לפרש,
שמה שאמר תנא קמא 'נבלעו', היינו דאין רשומן ניכר, ובה מותר,
ומה שאמר, 'לא נבלעו', היינו דרשומן ניכר, שבזה אסור ואף אם
אין מטפחים, ואתא רבי יוסי למימר, שכל זמן שמשפיעין הוא
דאסור, הא רשומן ניכר, שרי. הרי לנו מחלוקת תנאים במי רגלים
שאין מטפחים ורישומם ניכר.
דוחה הגמרא: לא - אין הם חולקים בדבר זה, דכילי עולמא כל זמן
שמשפיעין הוא דאסור, הא רשומן ניכר, שרי,

הגמרא מבארת סברת רבי יהודה בענין ספק מי רגלים: קבר לה רב
יהודה כי הא דרב הוננא, דאמר רב הוננא, לא אסרה תורה
לקרות אלא כנגד עמוד הקילוח של מי רגלים בלבד, כלומר, בשעה
שמי הרגלים מקלחים ויוצאים, אבל לאחר הקילוח, כשמי הרגלים
מוטלים על גבי קרקע, אין אסור מהתורה לקרות. וברדכי יונתן,
דרבי יונתן רמי ו-הקשה, בתיב בענין ההרחקה בעת עשיית
הצרכים (דברים כג א) 'ויד תקיה לך מחוץ למחנה, ויצאת שמה חוץ',
שצריך להרחיק מן המחנה בעת עשיית הצרכים, וכן הוא לדבר
שבקדושה, ולא נאמר שצריך לכסות צרכיו לאחר מכן, וכתבי
באותו ענין בפסוק שלאחריו (שם כד י) 'ויתד תקיה לך וגו' ושבט
וכסת את צאתה', שמשמע, שצריך אחר כך לכסותם, הא כיצד
- סתירה זו שבין שני הפסוקים כיצד ניתן ליישבה, אלא כן - מה
שאמרה התורה שצריך לכסות צרכיו, מדובר בגדולים, שאסור
לקרות כל זמן שיש כנגדו צואה שאינה מכוסה, ולכן גם יש דין
לכסותה, כן - ומה שאמרה התורה שמספיק בהרחקה ואין צריך
לכסות, מדובר בקטנים, שאין אסור לקרות כנגדם לאחר עשייתם.
ממשיכה הגמרא לבאר: אלא, בקטנים לא אסרה תורה לקרות
אלא כנגד עמוד הקילוח בלבד, הא נפול לארעא - אבל לאחר
שנפלו לארץ, שרי - מותר לקרות כנגדם אף שהם גלויים, ודבן
הוא דגזרו בהו שלא לקרות כנגדם, וכי גזרו בהו רבנן, גזרין -
בדאי מי רגלים הוא שגורו, אכל כפסוק לא נזהר. וזהו סברת רב
יהודה שמתיר לקרות במקום שיש בו ספק מי רגלים.
הגמרא מבארת דין ודאי. מבררת הגמרא: וברדכי - וכשיש לפניו
ודאי מי רגלים, עד כמה צריכים לשהות, שיהיה מותר לקרות
כנגדם. מבארת הגמרא: אמר רב יהודה אמר שמואל, כל זמן
שמשפיעין, כלומר, כל זמן שהם מרטיבים את יד הנוגע בהם, אבל
לאחר שיבשו מותר לקרות כנגדם. וכן אמר רבא בר בר חנה אמר
רבי יוחנן, אסור לקרות כנגד מי רגלים כל זמן שמשפיעין. וכן אמר
עולא, כל זמן שמשפיעין. וגיבא משמיה דרב אמר, כל זמן שרשומן
ניכר, כלומר, כל זמן שנתר סימן מי הרגלים על גבי קרקע, אף
שיבשים הם, אסור לקרות כנגדם.
רב יוסף דוחה את דברי גיבא: אמר רב יוסף, שרא ליה מריה -
ימחול לו ריבונא לגיבא, שודאי שקר בפיו מה שאמר משמו של
רב, השתא לגבי צואה אמר רב יהודה אמר רב, כיון שקרמו פניה -
שיבשה מעט והעלתה קרום, מותר לקרות כנגדה, מי רגלים
מיכעיא, ודאי סובר רב שאם יבשו מותר לקרות כנגדם, ואין אמר
גיבא בשמו שכל זמן שרישומם ניכר אסור.
אביי מקשה על הוכחת רב יוסף: אמר ליה אביי לרב יוסף, מאי חזית
דקמכת אתא - מה ראית לסמוך על מה שאמר רב יהודה בשם רב,
שצואה שיבשו פניה מותר לקרות כנגדה, שמכך דחית דברי
גיבא, סמוך אתא - סמוך על שמועה זו בשם רב, דאמר רבא בר
רב הונא אמר רב, צואה, אפילו היא יבשה בחרס, אסורה, ושלא
כדברי רב יהודה בשם רב, ואם כן, אין לך להביא ראיה שלא
כדברי גיבא.
הגמרא מבארת מהו שיעור 'צואה כחרס' האמור. מבררת הגמרא:
והיכי רמי צואה בחרס שעדיין אסור לקרות כנגדה. מבארת
הגמרא: אמר רבא בר בר חנה אמר רבי יוחנן, צואה כחרס, היינו
כל זמן שזורקה על גבי קרקע ואינה נפרדת ו-אינה מתפוררת),
שכיון שאינה נפרדת מחמת המכה, סימן הוא שנתורה בה
לחלוותה, שהיבשה נפרדת יותר מן הלחה, ואסור לקרות כנגדה,
אבל אם נפרדת בזריקתה מותר לקרות כנגדה, שהרי היא כעפר

היצירהע רואה שלא נותנים לו לעבוד... נפל על "המצאה", שיש אפשרות ש"חכם יתקרי" ו"רבי יתקרי" גם עבור עניינים הפכיים
מתורה ומצוות.

משיחת מוצאישבת קודש, פרשת בא, יו"ד שבת, ה'תש"ל

שואלת הגמרא: מה חיות דאפכת בתרייתא – מה ראית להפוך את
הברייתא האחרונה, איפוך קמיתא – הפוך את הברייתא
הראשונה, ותשנה בה שרבי שמעון בן אלעזר מחלק בין אם
מונחים לפני המטה או אחר המטה, ורבן שמעון בן גמליאל סובר
שלא יקרא עד שיוציאם מהבית או יניחם תחת המטה.
משיבה הגמרא: מאן שמעת ליה דאמר בוליה בית פארע אמות
דמי – מי הוא זה ששמעת אותו אומר שכל הבית נחשב לארבע
אמות, רבי שמעון בן אלעזר היא, ואם כן מסתבר לומר שרבי
שמעון בן אלעזר הוא התנא הסובר שלא יקרא עד שיוציאם
מהבית או יניחם תחת המטה כמו ששינוי בברייתא הראשונה,
שכיון שכל הבית נחשב לארבע אמות לא יועיל מה שיתרחק
ארבע אמות, ולכן יש לך להחליף את הברייתא האחרונה.
הגמרא דנה בדברי רבי שמעון בן אלעזר שכלי המונח תחת המטה
חשוב כטמון בארץ: אמר רב יוסף, פצאי מיניה – שאלתי מרב הונא,
אמנם מטה שרגלים קצרות והיא גבוהה פחות משלשה טפחים
מהקרקע, וגוף ועבית מונחים תחתיה, פשיטא לי דכלבוד דמי –
פשוט לי הדבר שנחשבת כלבוד, והכלים המונחים תחתיה
נחשבים כטמונים בקרקע. אבל מטה שהיא גבוהה שלשה טפחים,
או ארבעה טפחים, או חמשה, או ששה, או שבעה, או שמונה, או
תשעה, מהו – מה הדין, האם הכלים המונחים תחתיה נחשבים
כטמונים בקרקע. אמר ליה – אמר לו רב הונא לרב יוסף, לא ידענא
– איני יודע.
ואמר רב יוסף, במטה שהיא גבוהה עשרה טפחים מהקרקע ודאי
לא מיבעי לי – לא הסתפקתי, שהיה פשוט לי שכלים המונחים
תחת מטה כזו אינם נחשבים כטמונים בקרקע, שמאחר שיש הפסק
גדול כל כך בין המטה לכלים אין זה נחשב שהמטה מכסה את
הכלים. אמר אביי, שפיר עברת דלא איבעיא לך – טוב עשית שלא
שאלת אותו דבר זה, משום שכל עשרה טפחים מהקרקע, רשותא
אחרת היא – נחשב כרשות אחרת, שכיון שהמטה גבוהה עשרה,
נעשה משם ולמעלה כרשות בפני עצמה, ומה שתחתיה כרשות
בפני עצמה, ואין רשות זו נעשית כסיוי למה שבתחתיה אחרת.
הגמרא מבארת כדעת בני נפסקה ההלכה: אמר רבא, הלכתא –
ההלכה היא, שאם המטה גבוהה מהקרקע פחות משלשה טפחים,
כלבוד דמי – נחשבת כלבוד, ומה שתחתיה חשוב טמון בקרקע.
ואם המטה גבוהה מהקרקע עשרה טפחים, רשותא אחרת – רשות
אחרת היא, ואינה יכול להחשיב מה שתחתיה כטמון בקרקע. ואם
המטה גבוהה מהקרקע משלשה טפחים ועד עשרה טפחים, היינו
דבעא מיניה – זהו מה ששאל רב יוסף מרב הונא, ולא פשט ליה.
אמר רב, הלכה כרבי שמעון בן אלעזר, הסובר שכל הבית נחשב
כארבע אמות, ואם יש בבית כלים המיוחדים לצוואה או למי
רגלים לא יקרא קריאת שמע עד שיוציאם מהבית או יניחם תחת
המטה. [בן אמר כאלו] – שם חכם אמר רב יצחק ברה דבת שמואל
[בן בתו של שמואל], הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. ורבא אמר, אין
הלכה כרבי שמעון בן אלעזר.

הגמרא מביאה מעשה בענין האיסור לשמש מטתו בחדר שיש בו
ספר תורה: רב אחא איפסק ליה לבריה – שידר משה לבנו כי –
בביתו רב רב יצחק בן שמואל בר מרתא, כלומר שאיש את בנו עם
בתו של רב יצחק. ציליה לחופה – הכניסו לחופה, ולא הוה
מסתמיץ מילתא – ולא הצליח בדבר, שלא היה יכול לבעול בעילת
מצוה, הול בתריה לעיניו – הלך אחריו [ורב אחא אביו] לבדוק את
הדבר, הוה כפר תורה דמקמא – וראה ספר תורה שהיה מונח בחדר.
אמר להו – אמר להם לאלו שהכינו את המקום, איכו השתא לא
אתאי – איך היה עכשיו אילו לא באתי, ספנתון לברי – כמעט
סיכנתם את בני למות בעונש העון הזה ששימש מטתו בחדר שיש
בו ספר תורה. דתניא בברייתא, בית שיש בו ספר תורה או תפילין,
אסור לשמש בו את המטה עד שיוציאם או שניחם בלי בתוך בלי.
אמר אביי, לא שנו שמוות לשמש כשמניחם בלי בתוך בלי, אלא
כשמניחם בכלי שאינו בלוי – שאינו כלי המיוחד להם, אבל אם
מניחם בכלי שהוא בלוי, אפילו עשרה מאני [כלים], כהר מאנא
דמי – חשובים ככלי אחד.
אמר רבא, גלימא – בגד

כלומר בעוד הכלי ריק, ואחר כך הטיל עליהם מי רגלים, מודה
רבי זכאי שדי במים כל שכן כדי לבטל את מי הרגלים שיטילו
עליהם.

ורב יוסף אמר, המחלוקת בין תנא קמא ורבי זכאי, היא לכתחלה –
שנתן מים בכלי ריק, ואחר כך הטיל עליהם מי רגלים, שבזה סובר
תנא קמא שדי במים כל שהם. אבל לבסוף – שהיו מי רגלים בכלי,
ועכשיו בא להטיל לתוכם מים כדי לבטלם, לדברי הכל צריך
להטיל בהם רביעית מים.

הגמרא מביאה ביצד נהג רב יוסף: אמר ליה רב יוסף לשפיעה –
למשמשו, אייתי לי רביעיתא דמיא – הבא לי רביעית מים להטיל
לתוך כלי ריק שעתידי להטיל בו מי רגלים, פדעתו של רבי זכאי,
וכמו שפירשו רב יוסף, שלרבי זכאי צריך רביעית מים אפילו
בתחילה.

הגמרא מביאה ברייתא בענין קריאת שמע כנגד כלים המיוחדים
לצוואה ומי רגלים: תנו רבנן בברייתא, נרץ של רע – כלי חרס
המיוחד לצוואה, ועבש של מי רגלים – ובכלי חרס המיוחד למי
רגלים, אסור לקרוא קריאת שמע כנגדו, כיון שהם מיוחדים לכך,
ואף על פי שאין בהן כלום. וכנגד מי רגלים עצמן, אסור לקרוא עד
שמיטל לתוכן מים. וכמה ויטל לתוכן מים, כל שהוא. רבי זכאי
אומר, רביעית.

עוד שינוי בברייתא, שהאיסור לקרוא קריאת שמע כנגד כלים
המיוחדים לצוואה או למי רגלים, הוא בין אם הם מונחים לפני
המטה, ואין המטה מפסקת בינו לבניהם, ובין אם הם מונחים לאחור
המטה, והמטה מפסקת ביניהם. רבן שמעון בן גמליאל אומר, אם
הם מונחים לאחור המטה מפסקת ביניהם, קורא קריאת
שמע ואינו צריך להרחיק. אבל אם הם מונחים לפני המטה ואין
המטה מפסקת בינו לבניהם, אינו קורא קריאת שמע כנגדם, אבל
מרחיק הוא מהם ארבע אמות וקורא. רבי שמעון בן אלעזר אומר,
אפילו אם הם מונחים בבית גדול שיש בו מאה אמה, לא יקרא עד
שיוציאם מהבית, או שניחם תחת המטה.

הגמרא מטפסת בדברי רבן שמעון בן גמליאל: איבעיא להו –
הסתפקו בני הישיבה, היכי קאמר – מה היא כוונת רבן שמעון בן
גמליאל במה שאמר שלאחר המטה קורא ולפני המטה אינו קורא,
אבל מרחיק ארבע אמות וקורא, האם כוונתו שאם נמצאים
הכלים אחר המטה, קורא מיד, ואינו צריך להרחיק כלל, שהמטה
חוצצת ונחשב כאילו הם ברשות אחרת. אבל אם הכלים מונחים
לפני המטה, מרחיק ארבע אמות וקורא. או דלמא הכי קאמר – או
שואר כך כוונתו, שאם נמצאים הכלים לאחור המטה, מרחיק ארבע
אמות וקורא, שהמטה אינה חוצצת. אבל אם נמצאים הכלים לפני
המטה, אינו קורא כלל.

הגמרא מביאה ראייה לפשוט את הספק: תא שמע מברייתא, דתניא
בברייתא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, אם הכלים מונחים אחר
המטה, קורא מיד, ואינו צריך להרחיק כלל. ואם הכלים נמצאים
לפני המטה, מרחיק ארבע אמות וקורא. רבן שמעון בן גמליאל
אומר, אפילו אם הם מונחים בבית שיש בו מאה אמה, לא יקרא עד
שיוציאם מהבית או שניחם תחת המטה. הרי שלדעת הסוברת
שיש חילוק בין לפני המטה לאחור המטה, אם הם מונחים לאחור
המטה מותר לקרוא מיד ואין צריך להרחיק ארבע אמות.

הגמרא דנה בסתירה שבין הברייתות. מקשה הגמרא: בעיין
איפשיטא לן – אכן הספק שלנו נפשט, אבל מתנייתא קשיין אהדי
– הברייתות קשות זו על זו, שבברייתא הראשונה שינוי שרבן
שמעון בן גמליאל הוא התנא המחלק בין אם מונחים לפני המטה
או אחר המטה, ורבי שמעון בן אלעזר סובר שלא יקרא עד
שיוציאם מהבית או יניחם תחת המטה, ובברייתא השנייה הוחלפה
שיטתם, שרבי שמעון בן אלעזר הוא התנא המחלק בין אם מונחים
לפני המטה או אחר המטה, ורבן שמעון בן גמליאל סובר שלא
יקרא עד שיוציאם מהבית או יניחם תחת המטה.

מתרצת הגמרא: איפוך בתרייתא – הפוך את השיטות שבברייתא
האחרונה, וגם בברייתא זו תשנה שרבן שמעון בן גמליאל מחלק
בין אם מונחים לפני המטה או אחר המטה, ורבי שמעון בן אלעזר
סובר שלא יקרא עד שיוציאם מהבית או יניחם תחת המטה.

משמע שאפשר להתפלל תפילת שחרית אף בזמן תפילת מנחה
לאחר חצות, ומדוע שנינו במשנתנו שאפשר להתפלל רק עד
חצות.

מתרצת הגמרא: כולל יומא מצלי ואיל – אכן כל היום מתפלל
והולך, ומה ששנינו במשנתנו שאפשר להתפלל עד חצות, היינו
משום דעד חצות יחבי ליה – נותנים לו שכר תפלה בזמנה, ואילו
מבאן ואילך – לאחר חצות, שכר תפלה יחבי ליה, אך שכר תפלה
בזמנה לא יחבי ליה.

לאחר שהביאה הגמרא את דברי רבי יוחנן לגבי מי שטעה ולא
התפלל תפילת ערבית או שחרית, מסתפקת הגמרא מה הדין אם
טעה ולא התפלל תפילת מנחה: איכא ליה, טעה ולא התפלל
מנחה, מהו שיתפלל ערבית שתים – האם יכול להתפלל בערבית
שתי תפילות, אחת לשם ערבית ואחת תשלומין לתפילת מנחה.
אם תמצי לומר – אם תרצה לפשוט ממנה ששנינו, טעה ולא התפלל
ערבית, מתפלל שחרית שתים, ואם כן הוא הדין כאשר טעה ולא
התפלל מנחה יתפלל ערבית שתים, עדיין יש להסתפק, שמא
דווקא כאשר טעה ולא התפלל ערבית יכול להשלים אותה
בשחרית, משום דחד יומא הוא – שהוא יום אחד, שהרי היממה
מתחילה בערב, כמו דבתב (בראשית א ה) 'ויהי ערב ויהי בקר, יום
אחד', ולכן משלים בשחרית את תפילת ערבית של אותו יום, אבל
הבא, כאשר טעה ולא התפלל מנחה, הרי תפילת ערבית שייכת
ליום שלמחרת, ותפלה במקום קרבן היא, וזכין שלגבי קרבנות
אומרים דעבר יומו בטל קרבנו, ואינו יכול להקריבו ביום אחר, אף
תפילה אינה ניתנת לתשלומין ביום אחר, ואם כן לא יוכל
להשלים תפילת מנחה בערבית. או דילמא, כיון דצלותא רחמי היא
– כיון שתפילה היא בקשת רחמים, כל אימת דבעי מצלי ואיל –
כל זמן שרוצה מתפלל והולך, ויכול להשלים תפילת מנחה אף
לאחר שעבר יומו.

הגמרא פושטת את הספק מדברי רבי יוחנן: תא שמע, דאמר רב
אומרים דהעבר יומו בטל קרבנו, ואינו יכול להקריבו ביום אחר, אף
מנחה, מתפלל ערבית שתים, ואין כוח משום דעבר יומו בטל קרבנו,
כיון שתפילה היא בקשת רחמים, ומשלים תפילתו אף לאחר
שעבר יומו. אם כן יש לפשוט שיכול להשלים תפילת מנחה
בערבית.

הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן שאם טעה ולא התפלל אחת
מהתפילות יכול להשלימה בתפילה שלאחריה: מיתבי – הקשו
בני הישיבה ממה ששנינו בברייתא, נאמר בפסוק (קהל א טו) 'מִעֲוֹת
לֹא יוֹכֵל לִתְקוֹן וְחִסְרוֹן לֹא יוֹכֵל לְהַמְנוּת', דורשת הברייתא: 'מִעֲוֹת
לֹא יוֹכֵל לִתְקוֹן', זה מי ששגג קריאת שמע של ערבית וקריאת שמע
של שחרית, או תפלה של ערבית או תפלה של שחרית, שאינו יכול
לתקן זאת. 'וְחִסְרוֹן לֹא יוֹכֵל לְהַמְנוּת', זה מי ששגג חסריו לדבר
מִצְוָה ובקשהו להמנות עמם ולא נמנה עמָהֶם, לא יוכל להמנות
עמָהֶם שוב. מבואר בברייתא שמי שביטל תפילה אחת הרי הוא
בגדר 'מעות לא יוכל לתקן', ואם כן קשה על דברי רבי יוחנן שאם
לא התפלל אחת מהתפילות יש לו תקנה ויכול להשלימה לאחר
מכן.

מתרצת הגמרא: אִמְר רַבִּי יִצְחָק, אִמְר רַבִּי יוֹחָנָן, הָבָא בְּמֵאֵי עֲקָרִין
– כאן, בברייתא במה מדובר, ששגג תפילה בְּמֵזִיד, ולכן שנינו
שאין לו תקנה, ואילו רבי יוחנן עסק במי שטעה ולא התפלל, ולכן
יכול להשלימה לאחר מכן.

רב אשי מוכיח כדברי רבי יוחנן ממשמעות דברי הברייתא: אִמְר
רַב אֲשִׁי, דִּיקָא נָמִי – יש לדייק בן גם מדברי הברייתא, דְּקָתְנִי –
ששנינו בה, 'בְּמֵזִיד' ולא קָתְנִי 'מֵזִיד', משמע שמדובר שביטל במזיד.
מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִיָּה – אכן יש להוכיח בן שהברייתא עוסקת
במי שביטל תפילה במזיד ולא ששכח.

הגמרא פושטת את הספק ממשנתנו: תא שמע ממשנתנו, הַמְשַׁמְשֵׁת
מטתה וְרָאָתָה דָם נָדָה אַחֵר שְׁשִׁימָשָׁה, צְרִיכָה מְבִילָה. וְרַבִּי יְהוּדָה
פּוֹטֵר אוֹתָהּ מִן הַטְּבִילָה. וְהָאִי-וְהָרִי הַמְשַׁמְשֵׁת וְאַחֵר כֵּךְ רָאָתָה דָם
נָדָה, כִּבְעֵל קָרִי שְׂרָאָה וְיָכָה דְמֵיָא – דומה היא לבעל קרי שראה
זיבה, שהרי חלה עליה טומאת נדה החמורה אחר שחלה עליה
טומאת קרי הקלה, וְקָא פִטֵּר – ואף על פי כן פטר אותה רבי יהודה
מטבילה, שְׁמַע מִיָּה – מוכח מכאן שרבי יהודה פוטר מן הטבילה
גם בעל קרי שראה זיבה.
הגמרא מביאה שכך מפורש בברייתא: וכן תני רבי תנאי בְּהָדֵיא –
שנה רבי חיאי בברייתא בפירושו, כִּבְעֵל קָרִי שְׂרָאָה וְיָכָה, צְרִיךְ
מְבִילָה, וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר. הרי מפורש שרבי יהודה פוטר אף בעל
קרי שראה זיבה.

הדרן עלך מי שמתו

פרק רביעי – תפילת השחר

הפרק שלפנינו מבאר ענייני תפילה.

משנה

המשנה שלפנינו עוסקת בזמני התפילה, ומבארת מהו סוף זמן
תפילת שחרית, מנחה, ערבית ומוסף: תְּפִלַּת הַשַּׁחַר – שחרית, זמנה
עד חצות היום. רבי יהודה אומר, עד ארבע שעות מתחילת היום.
תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, זמנה עד הערב. רבי יהודה אומר, זמנה עד פליג
המנחה – מחצית מזמן מנחה קטנה, כלומר שעה ורבע לפני סוף
היום.
תְּפִלַּת הָעֶרֶב – ערבית, אין לה קבע – זמנה כל הלילה.
וְשֵׁל מוֹסְפִים – וזמן תפילת מוסף, כל היום. (רבי יהודה אומר, זמנה
עד שבע שעות מתחילת היום).

גמרא

שנינו במשנתנו שזמן תפילת שחרית הוא עד חצות. הגמרא
מקשה על כך ממה ששנינו בברייתא שזמן תפילת שחרית הוא עם
הנץ החמה: וְיָמִינוּהוּ, הרי שנינו בברייתא, מִצְוָתָהּ של קריאת שמע
לקרותה עם הַנֵּץ הַחֲמָה – סמוך להנץ החמה, כְּדִי שִׁיִּסְמוּךְ נְאוּלָה
– ברכת גאל ישראל הנאמרת בברכות קריאת שמע, לְתַפִּלָּה –
תפילת שמונה עשרה, וְנִמְצָא מְתַפַּלל בַּיּוֹם, כיון שהנץ החמה הוא
רדאי יום. משמע שזמן תפילת שחרית הוא בהנץ החמה ולא לאחר
מכן, ומדוע שנינו במשנתנו שזמנה עד חצות.
מתרצת הגמרא: כִּי תִנְיָא הָיָא – מה ששנינו בברייתא שזמנה עם
הנץ החמה, היינו דווקא לְוִתִּיקוֹן – לאנשים המקדימים לעשות
מצוות ומחזרים לעשותם בזמנם, כמו דִּאִמְר רַבִּי יוֹחָנָן, וְתִיקוֹן הָיוּ
נִזְרָמִים אוֹתָהּ – את קריאת שמע עם הַנֵּץ הַחֲמָה, כדי שישמכו
גאולה לתפילה שזמנה עם הנץ החמה. אך משנתנו עוסקת בשאר
האנשים המאחרים להתפלל, ונקטה שאין להם להתפלל לאחר
חצות.

מקשה הגמרא: וְכֹלֵי עֲלָמָא – וכי שאר האנשים המאחרים
להתפלל, רשאים להתפלל עד חצות ותו לא. וְהָאִמְר רַב מְרִי בְרִיה
דְּרַב הוּנָא בְרִיה דְּרַב יְהִימָה בְּר אבָא, אִמְר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵעַה וְלֹא
הַתְּפַלֵּל תְּפִילַת עֶרְבִית, מְתַפַּלֵּל בְּשַׁחְרִית שְׁתֵּים – שתי תפילות,
אחת לתפילת שחרית, ואחת תשלומין לתפילת ערבית. וכן אם
טעה ולא התפלל תפילת שחרית, מְתַפַּלֵּל בְּמִנְחָה שְׁתֵּים, אם כן

דברי חכמים. רבי יהודה אומר מתפלל של מוסף, ואחר כך מתפלל
של מנחה, משום שזו מצוה עוברת – שזמן תפילת מוסף הוא עד
סוף שבע שעות, וזו מצוה שאינה עוברת – וזמן תפילת מנחה הוא
עד הערב, על כן יש להתפלל מוסף בתחילה, בכדי שלא יעבור
זמנה.
רבי יוחנן פוסק את ההלכה: אמר רבי יוחנן, הלכה, מתפלל של
מנחה בתחילה, ואחר כך מתפלל של מוסף, כחכמים.
הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רבי ירמיה בן הנה הלוי מניחיה –
כאשר נחלש רבי זירא מחמת רוב לימודו ולא היה בו כח ללמוד,
היה אומר ויחיה אפתיא דבי רבי נתן בר מוכי – היה הולך ויושב
על פתח ביתו של רבי נתן בר מוכי, אמר, כי חלפני רבנן או איקום
מקמייהו ואקבל אנא – כאשר יעברו לפני חכמים היוצאים מביתו
של רבי נתן בר מוכי בשעה שסיימו את לימודם, אקום לפנייהם
ואקבל שכן. נפק אהא – יצא ובא רבי נתן בר מוכי, אמר ליה רבי
זירא, מאן אמר הלכה כי מדרשא – מי אמר בבית המדרש שהלכה
כרבי יהודה. אמר ליה רבי נתן בר מוכי, בבית המדרש לא נאמר
שהלכה כרבי יהודה, אלא הכי אמר רבי יוחנן, אין הלכה כרבי
יהודה דאמר מתפלל אדם של מוסף ואחר כך מתפלל של מנחה,
אלא כחכמים הסוברים שיש להתפלל תפילת מנחה בתחילה.
אמר ליה רבי זירא, האם רבי יוחנן אמתא. אמר ליה רבי נתן בר
מוכי, אין, רבי יוחנן אמר הלכה זו. תנא מיניה ארבעין זמנים – שנה
רבי זירא מרבי נתן בר מוכי הלכה זו ארבעים פעמים. אמר ליה
רבי נתן בר מוכי, מדוע הלכה זו חביבה עליך שאתה שונה אותה
ארבעים פעמים, האם מפני שהיא היא לך – שזו הלכה ראשונה
ששמעת בשם רבי יוחנן, ולא למדת עד היום דבר מפיו, או מפני
שהיא היא לך – שזו הלכה חדשה בשבילך, מפני שהיית סבור עד
היום שאמורא אחר אמרה. אמר ליה רבי זירא, חדת היא לי – זו
הלכה חדשה בשבילי, משום דמספקא לי ברבי יהושע בן לוי –
שהייתי סבור שרבי יהושע בן לוי אמרה.
הגמרא מביאה דרשה מרבי יהושע בן לוי בענין המאחר להתפלל
תפילת מוסף: אמר רבי יהושע בן לוי, כל המתפלל תפלה של מוסף
לאחר שבע שעות לרבי יהודה הסובר שזמנה עד שבע שעות, עליו
הכתוב אומר (צפניה ג יח), 'נני ממועד אספתי' – כיליתי, מן –
מעמד חיי, כלומר, מחמת שאיחרו את מועדי התפילות נעשים
שבורים אסופים וכלים.
מבררת הגמרא: מאי משמע דהא 'נני' לישנא דתבא הוא – מהיכן
משמע ש'נני' הוא לשון שבר. מבארת הגמרא: דמתרגם רב יוסף
– ממה שתרגם רב יוסף פסוק זה לארמית, 'תבא אתי על שניאון
דבית ישרא'ל על דאחרו זמני מועדיא דבירושלים' – שבר יבוא על
שונאי ישראל שאיחרו זמני המועדים שבירושלים, ומכאן משמע
ש'נני' הוא לשון שבר.
רבי אלעזר דורש פסוק זה על המאחר להתפלל תפילת שחרית:
אמר רבי אלעזר, כל המתפלל תפלה של שחרית לאחר ארבע שעות,
לרבי יהודה הסובר שזמנה עד ארבע שעות, עליו הכתוב אומר
(שם) 'נני ממועד אספתי מן חיי', כלומר, נעשים נוגים מחמת
שאיחרו את מועדי התפילות.
מבררת הגמרא: מאי משמע דהא 'נני' לישנא דצער הוא – מהיכן
משמע ש'נני' הוא לשון צער. מבארת הגמרא: ממה דביתא (התלים)
קט בחא, 'דלפה נפש מתוה' – נטפה נפש מצער, כלומר, נחסרת
והולכת מרוב צער, הרי שהוא לשון צער.
מקור נוסף: רב נחמן בר יצחק אמר, משמע בן מהקא, שנאמר לגבי
צער ירושלים לאחר חורבן הבית (איכה א ד), 'ביתולותיה נוגות –
בצער, והיא – וירושלים מר לך, הרי שהוא לשון צער.

סודקו גלי – סגרו את הדלת, דלא לית עבדי דרנן גמליאל ולצעריו
לרנן – שלא יבואו עבדיו של רבן גמליאל ויצערו את החכמים.
מאחר שלא רצה רבי עקיבא לקבל את דברי הכובס, אמר רבי
יהושע, מוטב דאיקום ואיזיל אנא לגבייהו – שאקום ואלך בעצמי
אליהם לבית המדרש, אתא מר אבא – בא רבי יהושע, הקיש
על הדלת באגרופו ואמר להו, מנה בן מנה יזה – כהן בן כהן ראוי
להוות את מי החטאת, ושאינו לא מנה ולא בן מנה יאמר למנה בן
מנה – ומי שאינו כהן ואינו בן כהן האם יכול לומר לכהן בן כהן
המזה את מי החטאת, מי מר מר אפס מקלה – מים
אלו שאתה מזה אינם מי חטאת, אלא מי מערה שדרכם להיות
סרוחים, ואפר זה אינו אפר פרה, אלא סתם אפר הקלוי בכירות
ובתנורים. כוונת רבי יהושע היתה לומר, כשם שאין אדם נוגע
בכהונה הראויה למי שבא מזרע אהרן הכהן, והיינו רבי אלעזר בן
עזריה הבא מזרע כהנים, כמו בן אין לגעת בנשיאות הראויה לרבן
גמליאל שהוא מבני הנשיאים. והוסיף לומר, כשם שסומכים על
הכהן שהם מי חטאת ולא מים פסולים, כך יש לסמוך על רבן
גמליאל שעושה כדין, ואין לדקדק אחריו במה שנוגע לנשיאותו.
חכמים קיבלו את דברי רבי יהושע והסכימו להחזיר את רבן
גמליאל לנשיאותו: אמר ליה רבי עקיבא, רבי יהושע כיון שנתפייסה,
אנו מסכימים להחזיר את רבן גמליאל לנשיאותו, כלום עשינו אלא
בשביל כבודך – שהרי לא הורדנוהו מהנשיאות אלא למען כבודך,
על כן למחר אני ואתה נשכים לפתחו, כדרך שמשכימים לפתחי
מלכים ואנשים חשובים, להראות לו שאנו רוצים להחזירו
לנשיאותו, וכיון שאנו נצא, כולם יצאו אחרינו.
לאחר שהסכימו החכמים שצריך להחזיר את רבן גמליאל
לנשיאותו, הסתפק כיצד יש לנהוג עם רבי אלעזר בן עזריה
הנשיא: אמרי, היכי נעביד – כיצד נעשה, האם נעבידה – נוריד
אותו מנשיאותו, הרי אין לנו לעשות כן, משום דנמרי – שמסורת
בידינו, מעלין בקדש ואין מורדין – מותר לשנות כל דבר
שבקדשה רק לתוספת מעלה אך אין לגרוע ממעלתו. ואם נשאיר
אותו בנשיאותו ונדרוש מר דא שבתא ומר דא שבתא – ידרוש
רבן גמליאל שבת אחת ורבי אלעזר בן עזריה שבת אחת, הרי אתי
לקנאוי – יבואו לידי קנאה, ומחמת כן אין לעשות כך. אלא לדרוש
רבן גמליאל תלתא שבת – שלוש שבתות, ורבי אלעזר בן עזריה
ידרוש דא שבתא. והיינו דאמר מר – וזהו מה ששינוי בברייתא
(תנא ג), שרבי יהושע שאל את רבי יוחנן בן ברוקה ואת רבי
אלעזר חסמא, שבת של מי היתה – מי דרש בשבת זו, והשיבו לו,
של רבי אלעזר בן עזריה היתה, משמע שהיו שבתות שרבן גמליאל
דרש בהן והיו שבתות שרבי אלעזר בן עזריה דרש בהן.
עתה מבארת הגמרא מיהו אותו תלמיד ששאל (לעיל כז) את רבי
יהושע ורבן גמליאל האם תפילת ערבית רשות או חובה: ואותו
תלמיד ששאל האם תפילת ערבית רשות או חובה, רבי שמעון בן
יוחאי הנה.
שינוי במשנה: זמנה של מוסף – תפילת מוסף כל היום.
אמר רבי יוחנן, אף על פי שזמנה כל היום, אין לאחרה הרבה, ואם
אחר מלהתפלל אותה עד לאחר שבע שעות נקרא מושע.
הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדיון אדם שעומד להתפלל מוסף
ומנחה איזה מהם יקדים: תנו רבנן, מי שהיו לפניו שתי תפילות
להתפלל, אחת של מנחה ואחת של מוסף – שהגיעה שעה שש
ומחצה שהיא זמן מנחה, ועדיין יכול להתפלל מוסף שזמנה עד
שעה שבעית, מתפלל של מנחה, ואחר כך מתפלל של מוסף,
משום שזו תפילה – שתפילת מנחה מתפללים מדי יום, וזו אינה
תפילה – ותפילת מוסף אין מתפללים מדי יום, ותפילה קודמת,

ב"ה, י"א טבת, תשכ"ג
ברוקלין.

האברך אורי צבי שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מנר השני דחנוכה, בו כותב אודות החיים בסביבתו עתה, הקישורים
מיוחדים שבהם וכו',

ולפלא, שכנראה אינו מכיר כלל בכלם נקודות הטובות אשר בהם. ובפרט מובן - ע"פ פתגם
כ"ק מו"ח אדמו"ר הידוע, אשר כאשר יקוים היעוד דביאת משיח צדקנו, וועט מען זיך כאפען פארן
קאפ (ישים ידיו על ראשו ברגש צער גדול וחרטה) על הימים והתקופה הכי טובה שבסוף זמן הגלות,
שהיו יכולים לפעול בתורה ומצוות בהתגברות על כל ההעלמות וההסתרים דאז, שאז העבודה נעימה
יותר וחביבה יותר, הן לעובד והן לזה שציוה על העבודה, בורא עולם ומנהיגו, משא"כ כשרוח הטומאה
יעבור מן הארץ ואין מנגדים וכו'. והלימוד מזה לענינו - הרי פשוט הוא.

עוד נקודה ע"ד האמור וגם זו עיקרית היא, היינו מה שמדגיש במכתבו שנמצא באמונים
שענינם רק "משמעת כח ורגלים", והרי זהו אחד העיקרים באמונת האדם, אמונה פשוטה דוקא,
שענינה הקדמת נעשה לנשמע (משמעת), והבטחון הגמור אשר מצוה המצוה, נותן מראש **הכח**
והאפשרויות לקיים הציווי, ובלבד שירצה ובפעל **ילך** בדרך ה' וכצוואת העברי הראשון הוא אברהם,
אשר יצוה את בניו וגו' ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט (בראשית יח, יט).

והנה בטבע האדם, אשר אדם עיר פרא יולד, להתנהג דוקא ע"פ הטבע שלו - למלאות רצונו,
ואפילו התאוות שלו, ולא עוד אלא שהרצון הזה מטה שכלו וממציא הסברות וטעמים ונמוקים. ולזה
התיקון - הכש"כ וק"ו: ומה בנוגע לציווי של בשר ודם, מוכרחים, ככתבו במכתבו, המשמעת הכח
ורגלים, ולא עוד אלא שבזה תלוי כל קיום המסגרת בה נמצא ועי"ז קיום כל הצבא, השמירה על
הגבולים וכו' וכו' ז. א. שזה נוגע לגורלם של כל האוכלוסיה, עאכ"כ בנוגע לציווי של "המפקד הכי
ראשי", ממח"מ הקב"ה, אשר כאו"א מבני ישראל, הרי הוא מצבאות ה'.

ועוד נקודה שלישית, וגם היא עיקרית, ואולי העיקר שבכל שלש נקודות אלו, אשר ספק גדול
האם תהי' אצלו אפשרויות להשפיע על סביבה הזקוקה לידיעת ה' התורה והמצוה, כפי שיש בידו
עתה, שהרי נמצאים יחד כל היממה, מוכרחים למסגרת של משמעת וכו' כנ"ל. וכשמדברים בדברים
היוצאים מן הלב, והדבור תוכנו, תורת אמת ומצותי - הרי סו"ס אמת מארץ תצמח.

מעטות שורות האמורות בערך חשיבות הענין בכלל ובמיוחד - החשיבות **שינצל** האפשרויות
אשר השגחה העליונה נתנה לו, להחזיר לדרך הטוב והישר, דרך התורה והמצוה, **כו"כ** מאחב"י
הצעירים, אשר בקרוב יסתדרו בחיי משפחה, והטבת המצב של כל אחד - נכפלת בעתיד פי כמה, מספר
בני המשפחה ובניהם ובני בניהם עד סוף כל העולם. וביחד עם האפשרויות והציווי, הרי הקב"ה שאינו
בא בטרונא עם בריותיו, נותן גם הכח למלאות התפקיד. ואם ת"ל - הרי זה גם הלימוד של ימי חנוכה,
אשר חכמנו ז"ל מעידים, שהיו חלשים וגם מעטים נגד גבורים ורבים, אלא שהחליטו בתוקף ונלחמו
בעד הטהרה המצוה ועסק התורה, ולכן נעשית להם ישועה גדולה ופורקן, ובאופן שמאז ובכל שנה
ושנה מדליקין נרות ודוקא באופן דמוסיף והולך מיום ליום בחשכת הליל שמסביב.

בברכת הצלחה בעבודתו הקדושה האמורה ומתוך שמחה וטוב לבב.

מ. שניאורסאהן

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 יו יוצאת בקשר שעושים לרפואה מקטוף עין הרע ע"י שלא ישלום, מפני שקשר זה הוא פקמיע ממחה ע"י
- 2 שנתפאר בסמן ש"א⁸¹.
- 3 ויוצאת במוך שבאונה שנותנת לבלוע לחה של צואת האון, והוא שהמוך קשור באונה קשר מהדק ע"י
- 4 שלא יוכל לפול ע"י.
- 5 וכן במוך שבסנדלה, אם הוא קשור בסנדלה או בעקבה, מפני שמוך זה הוא לה פמו תכשיט ומלבוש,
- 6 שהרי הוא משמש להנאת גופה פמו שאר מלבושים⁸⁴. ובסנדל ומנעל הסתומים מפל צד - מתר אפלו אין
- 7 המוך קשור פלל, כיון שאי אפשר לו לפול משם⁸⁵. אבל אם הם פתוחים אפלו מצד אחד - צריך לקשרו
- 8 שם פ"א:

הלכות שבת, חלק ב סימן שג, דיני תכשיטי אשה סעיף יז

ביאורי הלכה

- עין מקטוף עין הרע - הטלת עין הרע⁷⁹.
 עין כקמיע מומחה - כגון שידוע ומפורסם שקשר זה מציל מעין הרע⁸⁰.
 עין קשר מהודק - כגון על ידי חוט המחובר למוך או הדוק אליו.
 עין שלא יוכל ליפול - אין לצאת בשבת עם צמר גפן או אטמי אוזניים ושאר דברים המוחדרים בתוך האוזן⁸², ובמקום צער מקילים ליתן צמר גפן באוזן כואבת⁸³.
 פ ליפול משם - מותר להניח נייר בכובע הגדול ממידתו כדי שיתאים למידתו ולצאת עמו בשבת⁸⁵.
 פא לקשרו שם - מותר לצאת במדרסים כשהם בנעליים (אבל לא כשהם בסנדלים פתוחים), והוא הדין לגבי סוליות (ספידות) הנתונות בנעליים כדי להחם את הרגל, להגן עליה בפני הזיעה או להתאים אליה את מידת הנעל⁸⁶.

ציונים והוספות

- 79 ראה מסכת עבודה זרה דף עב ע"ב "מקטוף קטופי" כמו לטפסף או לזלף, ומוכח מלשון שוע"ר "מקטופי", ודלא כפי שפירשו בכ"מ (על השו"ע או על הגמרא במסכת שבת דף נז ע"ב (על יסוד הרש"ש)) שהוא כדי "לקטוף" ולהסיר את העין הרע.
 80 אבל אם צריך מומחיות בהכנת הקשר צריך שיתמחה הגברא או הקמיע, ראה לעיל על ס' שא הערה רנח.
 81 סעיף כה שקמיע המציל מחולי דינו כתכשיט ואינו משוי, והוא הדין להנצל מעין מרע.
 82 בדה"ש ס' קטו ס"ק מו: ולפי זה הנוהגין לתת צמר גפן באוזן מפני הרוח, אסור לצאת בו כיון שאינו קשור, וגם לפעמים מסירין הצמר גפן כשרוצים לשמוע היטב איזה דיבור ויש חשש דלמא אתי לאתויי.
 83 רבים הקילו במקום צער וכאב, ראה שש"כ פ"ח ס"כ ועוד.
 ובפרט שיש שדייקו משוע"ר שאין איסור כלל בצמר גפן של זמננו, כי מלשון השו"ע "שהמוך יהא קשור ומהודק" משמע שצריך שיהיה גם קשור וגם מהודק, אמנם בשוע"ר לא משמע שהמוך מהודק (בתוך האוזן) אלא שהקשר מהודק ומצמיד את המוך לאוזן באופן שלא ייפול, ובזה מתורצת תמיהת הפוסקים כיצד אפשר לקשור מוך בתוך האוזן, ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק יג סימן מט) כתב שעל פי דיוק זה יש לחלק בין המוך המדובר בתלמוד ובפוסקים
- שאינו יכול להכנס ולהתיישב כדבעי בתוך האוזן ואין שום אפשרות להדקו בתוכה, אלא הוא קשור בחוט בקשר המוצמד ומהודק אל האוזן, לבין צמר גפן שבתוך האוזן שהוא הרבה יותר רך ממוך שבימיהם, ולא ניתן לחבר אליו חוט או משיחה, אבל מאידך הוא נכנס ומתיישב היטב בתוך האוזן, ויש מקום לומר שהוא דין אחר ואין צריך לקשור. ולגבי הסברא שיסיר הצמר גפן כשרוצה לשמוע איזה דיבור, כתב בשו"ת מהרש"ג (ח"ב ס' קכ"ו): אין לאסור משום חשש שיסירנו כדי לשמוע מה שאחרים מדברים ואתאי לאתויי, דכיון דלא מצינו גזירה זו בש"ס - אין לנו לחדש מעצמינו גזירות חדשות.
 ובס' שכח יתבאר אם מותר לעשות פתילה מצמר גפן בשבת, ובס' שיד דין שימוש בפקקי שעווה, ולעיל ס' שא אות קפ שמותר לצאת במגיני אוזניים כנגד הקור.
 84 עד"ז לעיל ס' ש"א סוף סעיף י שבגד שנותנת הנידה להציל גופה מצער, הרי נעשה בגד זה מלבוש גמור כשאר המלבושים שהם עשויים להגנת הגוף, ומותרת לצאת בו אף שאינו עשוי כעין מלבוש גמור.
 85 שו"ת משנה הלכות ח"ד ס' לט.
 86 שש"כ פ"ח אות כא, ולשוע"ר אין חשש להכניסם כלל בשבת עצמה (ובשש"כ שם הערה פט הביא שגם המשנ"ב יודה בנדו"ד).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות נטילת ידים לפי לוח "רב יומי"

ומן הדין היה ראוי לברך קודם הנטילה שכל המצות מברכין עליהם עובר לעשייתן אלא שלפעמים אין ידיו נקיות כגון היוצא מבית הכסא לכך מברכין לעולם אחר הנטילה שלא לחלק בין נטילה לנטילה ועוד שגם הניגוב הוא מן המצוה כמו שיתבאר ואף על פי שלפעמים א"צ ניגוב לא רצו לחלק בין נטילה לנטילה.

ומכל מקום מי שנטול ידיו בב' שטיפות ראוי לו לברך אחר שטיפה הראשונה קודם שיתן עליהם מים שניים שכבר ידיו הן נקיות וראויות לברכה אף אם היה בבית הכסא.

ואם שכח ולא בירך עד אחר הניגוב יברך אח"כ ואף על פי שכל המצות שלא בירך עליהן עובר לעשייתן אינו מברך עליהן לאחר גמר עשייתן מכל מקום מצוה זו כיון שלפעמים אי אפשר לברך עליה קודם עשייתה כגון היוצא מבית הכסא ומוכרח לברך אחר עשייתה אין לחלק בה בין פעם לפעם ולעולם יכול לברך אח"כ.

אלא שלכתחלה מדקדקים לברך קודם הניגוב הואיל וגם הוא מן המצוה אבל עיקר הנטילה שמברכים עליה היא הנטילה לבדה שכבר נעשית.

ומכל מקום אם נזכר אחר שבירך המוציא שוב אינו מברך על נטילת ידים.

(והוא הדין אם הוצרך ליטול ידיו באמצע סעודה לדברי האומרים שצריך לברך על נטילת ידים ושכח ולא בירך עד שאכל פת אינו מברך עוד שכיון שהנטילה אינה אלא בגלל האכילה כל שהתחיל לאכול שוב לא שייך לברך על הנטילה שכבר חלפה ועברה.

ולא עוד אלא אפי' לא התחיל לאכול לא שייך לברך אלא מיד אחר הנטילה ולא מופלג ממנה ולכן יש אוסרים להפסיק בדיבור בין נטילה לברכה כמ"ש בס"י קס"ה ואם הפליג אפי' בשתיקה שוב אינו מברך שאף שלא היה יכול לברך עובר לעשייתה ומוכרח לברך אח"כ אין סברא כלל שיוכל לברך עליה לעולם אלא מיד אחר עשייתה):

* * *

יך כל האוכל בלא ניגוב ידים כאלו אוכל לחם טמא שנאמר ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים אל תקרי לחמם אלא לח מים ועוד לחמם טמא בגימטריא בלא ניגוב ידים.

יש מפרשים שטומאה זו היא ממים הראשונים שנטמאו מהידים אם אין בהם רביעית ואף שמים השניים מטהרין את הראשונים מכל מקום לכתחילה צריך להעביר את הראשונים לגמרי ע"י ניגוב ולא די שיתנגבו מאלוהן אלא צריך לשפשפן במפה או בשאר דברים שהשפשוף מטהרין ביותר אבל המטביל ידיו וכן הנוטל שתי ידיו בבת אחת ושופך עליהם רביעית בבת אחת וכן אם שפך על ידו אחת רביעית וכן שפך על חברתה שאין שם מים טמאים כלל א"צ לגנבן ומכל מקום יש בו משום מיאוס אם דעתו קצה עליו.

י מוהל היוצא מבשר צלי אינו נקרא משקה ואפי' הודח הבשר במים קודם הצלייה מכל מקום בשעת הצלייה נתייבש אותו לחלוטית ומן הבשר יוצא מוהל והוא מלחלוטית הבשר עצמו ואינו נקרא משקה:

יא הנוטל ידיו לפירות גובים אפילו לחטים ושעורים שתרומתן מן התורה ה"ז מגסי הרוח ואע"פ שצריך לברך סתם ידים כשרות לברכה אלא א"כ יודע שנגע במקום מטונף במה דברים אמורים כשנוטל בתורת חיוב נטילת ידים כדרך נטילה לפת אבל אם נוטל דרך נקיות שרוצה להחמיר על עצמו לנקות ידיו לכבוד הברכה אע"פ שאינו יודע להם שום טומאה מותר:

יב השותה א"צ ליטול אפי' ידו אחת אלא א"כ שותה בתוך הסעודה ואין ידיו נקיות כמו שיתבאר בס"י ק"ע:

יג נטל ידיו לדבר שטיבולו במשקה ואח"כ נמלך לאכול לחם יחזור ויטול ידיו בלא ברכה אם לא הסתח דעתו לפי שלהאומרים שדבר שטיבולו במשקה אין צריך נטילת ידים כלל בזמן הזה ה"ז כאלו נוטל לנקיות בעלמא ולא לשם מצות נטילה ונטילת ידים צריכה כוונה לשם נטילה המכשרת לאכילה ואצ"ל אם נטל ידיו שלא לאכול אלא משום נקיות שהיו ידיו מלוכלכות ואח"כ נמלך לאכול שצריך לחזור וליטול ידיו.

ומכל מקום לא יברך אם לא הסתח דעתו מהם לפי שיש אומרים שנטילת ידים אינה צריכה כוונה וספק ברכות להקל כי שמא עלתה לו נטילה הראשונה ועל נטילה הראשונה לא שייך לברך כיון שלא נתכוין כלל לנטילה למה הדבר דומה לנדה שנפלה למים ונטהרה מטומאתה שאינה מברכת על טבילה זו בעלייתה:

יד מי שהוא במדבר או במקום סכנה ואין לו מים ומפחד לחזור אחריהם פטור מנטילת ידים (וא"צ למנוע מלאכול אע"פ שלא יסתכן בתעניתו עד שיביאו לו מים או שיש לו לאכול דברים אחרים שאינם צריכים נטילת ידים לפי שבמקום סכנה לא גזרו כלל על נטילת ידים וכן כשהיו יוצאים במחנה למלחמה היו פטורים מנטילת ידים):

טו צריך ליהזר מאוד בנטילת ידים שכל המזלזל בנטילת ידים חייב נידוי ובא לידי עניות ונעקר מן העולם ואפי' הנוטל ידיו ברביעית מצומצם מביאו לידי עניות אלא יוסיף ליטול ידיו בשפע וכל הנוטל מלא חפניו מים נותנים לו מלא חפניו טובה וברכה ומכל מקום לא יכוין לכך כדי להתעשר שנמצא עובד על מנת לקבל פרס אלא יעשה לכבוד קונו:

* * *

טז אף על פי שהנטילה היא מדברי סופרים מברכין עליה אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים והיכן ציונו שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל ולפיכך כשאנו שומעים לדברי חכמים אנו מקיימים מצות ה' שצונו לשמוע אליהם וזהו טעם כל הברכות שמברכין על מצות של דבריהם.

ואם נוטל דרך הנקב מותר בכל ענין כיון שמחזיק רביעית
ממנו ולמטה ואצ"ל אם שבר והסיר מה שלמעלה מהנקב:

* * *

ה אבל אם אינו מחזיק רביעית מהנקב ולמטה אע"פ
שיכול לקבל רביעית כשיטנו על צדו כגון שתיקן
והרחיב מקום מושבו שלא ישפכו ממנו מים כשיטהו על
צדו וכן חבית שנחלקה לארכה שהיא מקבלת על דופנה
כשהיא שוכבת בלי שיסמכוה בדבר אחר אין נוטלין ממנה
לידים לפי שכל כלי שאינו יכול לקבל כשהוא יושב על
שוליו אלא כשמטהו על דפנו אינו נקרא כלי אלא שבר כלי
הואיל ואין משתמשין בו כשהוא יושב על שוליו ויש
מקילין בכל שבר כלי שיכול לקבל רביעית בלי שיסמכוהו
בדבר אחר ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים.

אבל אם אינו יכול לקבל רביעית אלא ע"י סמיכה לדברי
הכל אין נוטלין ממנו אפילו הוא שלם אם מתחילתו נעשה
לקבל שלא ע"י סמיכה ואח"כ נפחת קצת במקום מושבו
שאין בו נקב:

ן לפיכך מגופה של חבית שיש בה בית קיבול רביעית אין
נוטלין ממנה מפני שהיא חדה ואינה מקבלת רביעית
שלא מסומכת ואם הרחיבה מלמטה עד שהיא מקבלת
רביעית כשהיא יושבת שלא מסומכת נוטלין ממנה ואף על
פי שמתחלתה לא נעשית לקבלה אלא לכיסוי הואיל ועכשיו
היא מתוקנת גם לקבלה אבל כל כיסוי שלא תיקנו לקבלה
אע"פ שיכול לקבל כשהוא יושב שלא מסומך כגון כיסוי
כוסות ודומיהן אין נוטלין מהן ויש מקילין בכל כיסויי
הכלים לומר שהם חשובים עשויים לקבלה הואיל ורגילים
לפעמים ליתן לתוכם מעט משקה ואפי' כיסוי שאינה יכולה
לישב שלא מסומך מפני החרוד שבתחתיתו כגון כיסוי
קדרה וכיוצא בה רגילים לפעמים (להזמין) להפכו על פי
הקדרה ולתת לתוכו מעט רוטב ולפיכך נוטלין ממנו לידים
אם יכול לישב שלא מסומך אע"פ שלא תיקנו לקבלה כגון
שנשבר החידוד מאליו ויש להחמיר כסברא הראשונה:

ץ כלי שאינו יכול לישב שלא מסומך אלא שאף אם לא
יסמכוהו וישפכו המים ממנו ישאר מהם רביעית נוטלין
ממנו לידים מאותם המים שמחזיק אף כשמטהו על צדו
אבל לא ממים יתרים שמחזיק כשאוחרין אותו בידים
במישור שהם אינם באים מכת כלי.

וכן כלי שניקב ונוטלין ממנו דרך הנקב אין נוטלין אלא
ממים שמחזיק עד הנקב אבל לא ממים שניקב ולמעלה
שהם אינן באים מכת כלי אע"פ שבאים דרך הנקב:

* * *

ח חמת וכפישא והם מיני נאדות של עור שתקנו ועשה
להם בית מושב נוטלין מהם ואפילו נפחתו מפייהם או
מצדיהם כל שמחזיקין רביעית מהפחת ולמטה.

אבל השק והקופה שהתקנין לשבת בלא סמיכה וזפתן בזפת
עד שהם מקבלים משקין אין נוטלין מהם לידים לפי שרובן
אין מלאכתן למשקין.

וה"ה לכובעים של לבדים אפילו הם קשים כל כך שאין
מים זבים מהם מכל מקום אינן עשויים לקבל מים ומכל

ויש מפרשים שטומאתן היא מאיסתן שדבר מיאוס קרוי
טמא כמו שאמר הכתוב לחמם טמא וגו' וה"ה אם שפך
רביעית בבת אחת ולא הקילו אלא במטביל לפי שלא חשו
חכמים לתקן ניגוב לטהר הידים ממאיסותן אלא כשמטהו
בטהרה שתקנו חכמים שהיא נטילה בכלי אבל כשמטהו
בטבילה שהיא כעין טהרה של תורה שהיא טבילה לא חשו
לתקן בה כלום ויש להחמיר כדבריהם:

יח אל ינגב ידיו בחלוקן מפני שקשה לשכחה:

יט כשהוא נוטל ידיו נוטל ימין תחלה ואחר כך יד שמאל
וכן בכל פעם שרוחץ ידיו רוחץ של ימין תחלה כמ"ש
בסי' ב':

חלק א' סימן קנח דיני נטילת ידים לסעודה:

א אין נוטלין לידים אלא מכלי שסמכו טהרת ידים על
הזאת מי חטאת או על קידוש ידים ורגלים במקדש
שהיו צריכים כלי שבקידוש ידים ורגלים נאמר ועשית כיוור
וגומר ורחצו ממנו וגומר ובמי חטאת נאמר ונתן עליו מים
חיים אל כלי:

ב כל הכלים כשרים אפי' כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה
שאינם חשובים כלים לענין טומאה:

ג צריך שיהא הכלי מחזיק רביעית ואם אינו מחזיק רביעית
אין נוטלין ממנו לידים אפי' רוצה למלאותו ב' וג'
פעמים:

* * *

ד ואם ניקב בכונס משקה דהיינו שאם ידחקו אותו לתוך
מים יכנסו המים בתוכו דרך הנקב והוא גדול מנקב
שהמשקין שבתוך הכלי יוצאים בו אז בטל מתורת כלי.

ואין נוטלין ממנו לידים אפי' אם הוא מחזיק רביעית מן
הנקב ולמטה אם נוטל דרך פיו למעלה כי מה שממנו מן
הנקב ומלמעלה אינו חשוב כלי ונמצא שאין המים באים
על ידו מהכלי.

(ואפי' אין בו מים אלא מהנקב ולמטה מכל מקום
כששופכם על ידיו דרך פיו הם באים על ידיו מכת דבר
שאינו כלי שמכת הכלי לא היו באים שם על ידיו שהן
סמוכות לפי הכלי דהיינו שאם מה שהוא למעלה מהנקב
לא היה כלל והיו המים שופכים מלמטה ממקום שהנקב
שם לא היו שופכים על ידיו כלל אם היה אוהז ידיו במקום
שאוחר עכשיו סמוך לפי הכלי כששופך למעלה דרך פי
הכלי.

אלא א"כ מגביה שולי הכלי גבוה יותר מפיו שאז ודאי אף
אם מה שלמעלה מהנקב לא היה כלל היו המים הולכים
ממעלה למטה על ידיו דרך הנקב כמו שהולכים עכשיו דרך
פי הכלי והוא הדין אף אם אינו מגביה כל כך אלא שהנקב
הוא סמוך לפי הכלי ומגביה שוליו קצת בענין שהקלוח היה
הולך על ידיו אף אם לא היתה חתיכת הכלי שלמעלה
מהנקב שהקלוח הולך עליה רק שהיו חתיכות הכלי
שבצדדי הקלוח שלמעלה מהנקב שצדדים אלו מונעים את
המים מלהתפשט לצדדין ואף שמניעתן זו היא מכת דבר
שאינו כלי אין בכך כלום כמו שיתבאר).

36

* * *

37 אבל כלי שיש בו ברזא למטה מותר ליטול ידיו ממנו ע"י
38 הסרת הברזא אע"פ שהמים באים מלמעלה מהנבק הואיל
39 ונעשה מתחלתו לקבל ע"י ברזא וזה עיקר תשמישו.

40 אפילו היה כלי שלם לגמרי מתחלתו ואח"כ ניקבו ועשה לו
41 ברזא ה"ז כתחילת תיקונו שעכשיו עושהו כלי חדש
42 להשתמש בו דרך הנקב ע"י ברזא.

43 ואפי' לא עשה לו ברזא אלא סתם הנקב לגמרי שלא (פתחו)
44 [יפתחו] עוד ואפילו לא סתמו זופת וכיוצא בו אלא שתחב
45 בו עץ וכיוצא בו בחוזק (אם הוא כלי עץ) מועלת בו סתימה
46 זו לעשות כלי כמו שמועלת בו ברזא.

47 אבל אם פקקו בסמרטוט אינו מועיל לעשות כלי לפי שהוא
48 תיקון עראי ואינו עשוי להתקיים (וה"ה אם סתמו בטיט
49 תיקון עראי הוא בכלי שמשמשין בו במים ולכן אינו
50 מועיל לנטילת ידים) ואפי' סתימה יפה כזפת וכיוצא בו
51 אינה מועלת אם סותם לפי שעה ועתיד להחזירה לאחר זמן.

52 ובכלי חרס אין סתימה מועלת אלא בזפת או גפרית או סיד
53 מעורב בגפסס או בבדיל ועופרת או בקולן של סופרים
54 שמדבקים בהם ניירותיהם (ואצ"ל בדבק) אבל לא בשאר
55 דברים.

56 ובכלי זכוכית אין סתימה מועלת כלל לעשותם כלי אפי'
57 בדיל ועופרת וכיוצא בהם.

58 וכן כלי מתכות שתשמישן בחמין כגון קומקום וכיוצא בו
59 אין זפת וכיוצא בו מדברים הנמוסים בחמין מועילות
60 לעשותם כלי לנטילת ידים אלא א"כ יחדם לנטילת ידים
61 שאל"כ סתימה שאינה עשויה להתקיים היא וה"ה לקומקום
62 של חרס או קדירה וכיוצא בהם אבל שאר כלי מתכות
63 מועלת בהם סתימת זפת וכיוצא בו.

64 ויש אומרים שאין זפת וכיוצא בו מועיל אלא בכלי חרס
65 (ובכלי מתכות) ולא בכלי עץ ואפי' כלי עץ שלם ששוליו הם
66 נסרים מדובקים בזפת אין נוטלין ממנו אע"פ שכך נעשה
67 מתחילתו ולא התירו בברזא אלא לפי שהוא עץ ועץ בעץ
68 מתהדק היטב:

חלק א' סימן קנט באיזה כלי נוטלין לידים וכיצד יבאו המים לידיו:

1 מקום ע"י הדחק מותר ליטול מהם לפי שעוברי דרכים
2 רגילים לשתות בהם ולכך אינן דומין לגמרי לשק ולקופה
3 שאין רגילות כלל להשתמש בהם למשקין והמשתמש בטלה
4 דעתו אצל כל אדם.

5 ויש אוסרים אפילו בשעת הדחק הואיל ולא נעשה לקבלה
6 כלל מתחלתן וגם עתה אינן עומדין לכך ואינן דומין לכיסוי
7 הכלים שיכולים לישב שלא מסומכים שיש מתירין ליטול
8 מהם לפי שרגילים לפעמים ליתן בהם מעט משקין אבל
9 ככובעים אין רגילות כלל אלא בעוברי דרכים בלבד ובטלה
10 דעתם אצל כל אדם (וגם הם אינן מזמינין אותם לכך אלא
11 שותין בהם באקראי על ידי הדחק).

12 (ולהאוסרין בכיסוי כלים אף על פי שיכולים לישב שלא
13 מסומכים כל שלא תקנם לקבלה אסור ליטול מכובעים
14 אפילו בשעת הדחק אף לפי סברא ראשונה (וכבר נתבאר
15 שיש לחוש לדבריהם)):

16 ט כלי שמתחילתו תקנוהו כך שאינו יכול לעמוד בלא
17 סמיכה ואין משתמשין בו אלא ע"י סמיכה אינו בטל
18 מתורת כלי מפני זה כיון שלכך נעשה מתחילתו וזה עיקר
19 תשמישו:

20 י לפיכך כלי שהוא מלא נקבים מתחתיו ופיו צר מלמעלה
21 וכשמניח אדם אצבעו עליו אין המים יוצאים וכשמסירה
22 המים יוצאים מותר ליטול ממנו אע"פ שאינו מחזיק כלום
23 שכיון שעשוי לקבלה בענין זה וזה עיקר תשמישו נקרא
24 כלי.

25 אבל כל דבר שלא נעשה לקבלה אין מועיל לו מה שלכך
26 נעשה מתחלתו וזה עיקר תשמישו כגון קנקנים שאינם שוים
27 למעלה אלא בולט מהם כמו דד ששופכים דרך שם והוא
28 גבוה יותר מהכלי (או ששפתי הכלי עצמן אינם שוין אלא
29 גבוהים מצד אחד ונמוכים מצד אחד או שיש בהם חודרים
30 יוצאים ויש בין חידוד לחבירו ככונס משקה אין נוטלין
31 במקום הגבוה אלא במקום הנמוך) ואצ"ל בקנקנים שיש
32 בהם נקב בצדיהם סמוך לפיהם שאין נוטלין מהם אלא דרך
33 הנקב שמהנקב ולמעלה אין עליהם תורת כלי אף על פי
34 שכך נעשו מתחילתם הואיל ואינם עשויים לקבלה מהנקב
35 ולמעלה.

'לקוטי תורה' שיר השירים – הפרשה החסידית

שְׁחֹרָה אֲנִי וְנָאֳהָ וְגו' [ב]

3 הִנֵּה "בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם" נִקְרְאוּ הַנְּשָׁמוֹת שְׁעָדִיין לֹא יֵרְדוּ
4 לְעוֹלָם-הַזֶּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף וּנְפֹשׁ-הַבְּהֵמִית, וְעוֹדֵן

1 "שְׁחֹרָה אֲנִי וְנָאֳהָ בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם בְּאֵהָלֵי קָדֶר כִּירֵיעוֹת
2 שְׁלֹמֹה" (שיר השירים א, ה):

המאמר בפנים הוא כנראה הנחת המהר"ל. נוסח אחר מתוכן המאמר ומתחיל
"מקדש ה' כוננו ייך" – במאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה חלק א'
עמוד רצה. וראה אור התורה שיר השירים חלק א עמוד פט.

1. (נאמר בשבת פרשת ואתחנן, נחמנו יג מנחם אב תקע"א בויטעפסק. ונאמר
עליו שם ג' באורים: א. בשבת ה'ל. ב. בשבת הבאה, פרשת עקב, כ מנחם אב.
ג. בשבת פרשת וירא, טו מרחשון תקע"ב.

1 "בתולות אחריה רעותיה מוכאות לך"8 (תהלים מו, טו),
 2 ונקראו גם כן "עלמות" כמו שכתוב "עלמות אהובך" (שיר
 3 השירים א, ג).
 4 והנשמות שירדו ונתלבשו בגוף ונפש הבהמית
 5 בעולם הזה, היא נקרא "בנסת ישראל", היא מקור
 6 נשמות ישראל בשם "כלה". כי הקדוש ברוך הוא נקרא
 7 אצלם בשם "חתן" מלשון "חות דרגא"9, הוא בחינת
 8 המשכות אור אינסוף ברוך הוא בנשמות.
 9 והיינו במתן תורה, דכתיב (שיר השירים ג, יא): "ביום
 10 חתונתו"10, שאז הוא זמן הנשואין. שכמו הנשואין על
 11 דרך משל, בחינת הזווג והיחוד הוא המשכת הטפה
 12 הנמשכת מן המוח של המשפיע בבחינת המקבל כו',
 13 כך התורה היא בחינת חכמתו ורצונו יתברך, בבחינת
 14 אינסוף ברוך הוא ממש, "חכים ולא בחכמה ידיעא
 15 כו"11. והמשכה זו בבחינת אינסוף ממש, היא נתפסת
 16 ונקלטת בנשמות ישראל – ס' רבוא אותיות התורה12 הן
 17 ס' רבוא המשכות לס' רבוא נשמות ישראל.
 18 ולכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה13 ש"מלמדין את
 19 התינוק בבטן אמו את כל התורה כו" – כדי להיות נתפס
 20 ונקלט בנשמתו אור וחיות מאותיות התורה, שהן הארת
 21 אור אינסוף ברוך הוא "חכים ולא בחכמה ידיעא כו",
 22 ואזי נקרא נשמות ישראל בשם "כלה" – שמקבלת
 23 הטפה כו'14. :

24 **ב. והנה בחינת כלה זו, שהיא בחינת מקור לנשמות**
 25 **שירדו ונתלבשו בגוף, אומרת ל"בנות ירושלים" הן**
 26 **הנשמות שלא ירדו, שעדיין הן בבחינת "טהורה היא",**
 27 **שהן כלולות במאצילן בבחינת אין ממש:**

1 כלולות במאצילן ברוך הוא בבחינת אין ממש, ונקרא
 2 "טהורה היא"2, כי "טהורה" פירושה שעדיין היא
 3 בבחינת אין, ואחר כך "אתה בראתה" – יש מאין כו'.
 4 לפי שכל נשמות טרם ירדתם לעולם הזה הן
 5 עומדות שם בביטול והתכללות ממש באור אינסוף
 6 ברוך הוא. וכמו שכתוב באלהיו3: "חי ה' אשר עמדתי
 7 לפניו". ולא אליהו בלבד, אלא כל נשמות קודם ירדתן
 8 והתלבשותן בגוף ונפש הבהמית. ואזי נקראו "בנות
 9 ירושלים"4 – שמקבלים עליהם בחינת "יראה שלם",
 10 דהיינו שלימות היראה.
 11 כי היראה הוא מבחינת מלכותו יתברך, "מלכות כל
 12 עולמים" (תהלים קמו, יג), למעלה עד אין קץ ולמטה עד
 13 אין תכלית, שהיא בחינת אינסוף. ובהשתלשלות
 14 המדרגות בנבראים אין בהם כח לקבל יראה זו
 15 בשלימות.
 16 וכמו שכתוב (תהלים קמו, יב) "להודיע לבני האדם
 17 גבורותי, וכבוד הדר מלכותי", ש"כבוד הדר מלכותו"
 18 הוא מה שהמלאכים מקבלים עליהם עול מלכות שמים:
 19 מחנה מיכאל – באהבה, ומחנה גבריאל כו'5, אלה אלהים
 20 וריבוא רבבות כו'6, ולגודליו אין מספר7. שכל זה הוא
 21 יקר ותפארת גדולת מלכותו יתברך. ו"להודיע לבני
 22 האדם" אין זה אלא בבחינת "גבורותי", הן בחינת
 23 הצמצומים רבים ושונים שבהשתלשלות המדרגות.
 24 מה שאין כן הנשמה טרם בואה לעולם הזה
 25 להתלבש בגוף, שהן בחינת אין ממש, הם מקבלים
 26 עליהם עול מלכות שמים בשלימות כמו שהוא בבחינת
 27 אינסוף ממש. ונקראו "בנות ירושלים" – בבחינת

אלף אלפין שמשונה – מספר גדול אחר, ולגודליו אין מספר.

8. (עיין זוהר חלק ב': קצ"ז, ב'. דף רל"ה, א'. רל"ח, א'. וב"מקדש מלך" שם.

9. וצריך לומר, שהוא לפירוש השני שב"פרדס". וממילא מובן, דלפירוש הראשון יש לפרש גם זה כמו שכתוב כאן. ועיין עוד (בזהר: בפרשת משפטים דף ק"ה, סוף עמוד ב', ובפרשת אחרי, דף ס"ז, עמוד ב').

9. (רד דרגא. ראה יבמות סג, א).

10. (זה מתן תורה. תענית כו, ב).

11. (תקוני זוהר בהקדמה "פתח אליהו" יו, א).

12. (מגלה עמוקות אופן קפו. וראה הערת כבוד קדושת אדמו"ר בספר המאמרים תש"ח עמוד 241).

13. (נדה ל, ב. וראה לעיל שלח מו, א. פרשת ראה יח, ג).

14. ועיין באדקרא זוטא (דף ר"צ, עמוד ב'). (ראה לקמן ח, ג. אור התורה בראשית כרך ז דבור המתחיל "יתן לי את מערת המכפלה").

ב' הביאורים הראשונים נדפסו לקמן. ובנסתאות אחרים – נסמנו ברשימת המאמרים בספר המאמרים תקע"א ע' שטדשיו. הביאור הג' נדפס בספר המאמרים תקע"ב עמוד עה. ושם נסקן.

צינים להמאמר – מרשימת כבוד קדושת אדמו"ר מוהר"צ נדפסו בהוספות ללקוטי תורה.

2. (בברכות השחר: "אלקי, נשמה שנתת בי טהורה היא. אתה בראתה").

3. (מלכים א יז, א. ושם: אלקי ישראל". ושם יט: ה' צבאות". ובמלכים ב ה, טז באלישע כבפנים).

4. (ב"פרדס" ב"ערכי הכינויים" ערך "בנות ירושלים" הביא בשם הזהר פרשת ויחי שני פירושים בזה, והפירוש הראשון הוא כדפירוש כאן – עיין שם בפרשת ויחי, דף רמ"ב, עמוד א').

5. (ביראה. ראה במדבר רבה פרשה ב, י. דברים רבה פרשה ה, יב).

6. (דניאל ז, ה: "אלף אלפים שמשונה ורבו רבון קדמוהי יקומין").

7. (תגינה יג, ב: "כתוב אחד אומר אלף אלפים שמשונה ורבו רבון קדמוהי יקומין". וכתוב אחד אומר (איוב כה, ג) "היש מספר לגודליו" – לא קשאי ..

1 עם היות כי "שחורה אני" מחמת ירידתי לעולם הזה
2 והתלבשותי בגוף הגשמי – הריני "נאורה" יותר מבנות
3 ירושלים!

4 כי הנה, ענין "שחורה אני" בבחינת כלל, הוא כמו
5 שכתוב (שיר השירים ה, יא): "קוצותיו תלתלים שחורות
6 בעורב" – "תלתלים" – "תלי תלים של הלכות"¹⁵, שהן
7 "קוצותיו" – בחינת שערות ונימין הנמשכות מן המוח
8 בריבוי התחלקות, וכך הן "תלי תלים של הלכות" –
9 המשכות מחכמה-עילאה, "חכים ולא בחכמה ידיעא כו"
10 – הן בבחינת "שחורות".

11 והענין יובן בהקדים לבאר, כי הנה כתיב (דניאל ז, ט):
12 "ושער רישיה בעמר נקא"¹⁶, שהשערות הן בבחינת
13 לבנוניות – וכתיב: "קוצותיו תלתלים שחורות כו"?

14 אף הענין:

15 כי הנה בחינת השערות הן המשכות שהן מבחינת
16 חסד, "ורב חסד" (תשא לד, ו), שנמשך ונתפשט עד למטה,
17 כמשל השערות שנמשכות באורך רב, והן "תלי תלים
18 של הלכות" ודקדוקי סופרים שבכל מצוה. כמו שכתוב
19 (משלי ד, א, ח): "סלסלה ותרוממך", פירוש "סלסלה" –
20 במאמר רבותינו זכרונם לברכה (ראש השנה כ"ו, ב'): "קא
21 מהפך בשעריה כו"¹⁷.

22 אף יש שערות שנמשכות ומתלבשות בבחינת
23 לבנוניות, הוא בחינת חסד, שהן ההלכות רבות שבמצות
24 עשה – בקרבנות, ותרומות ומעשרות, וציצית, ותפילין,
25 ושבת כו' – אף תהיה המצות נעשית: בקרבן – להיות
26 עולה לרצון לפני הוי"ה¹⁸ ו"ריח ניחוח כו", וכן בשאר כל
27 המצות – שהן המשכות חכמה-עילאה בבחינת חסד,
28 להעלות הדברים הגשמיים בעשייתן במצותן, ולקשרם
29 באור ה' וקדושתו. והן השערות הנמשכות מבחינת
30 "שער רישיה בעמר נקא", שהוא "לובן העליון" וחסד
31 עליון "דאקרי רב חסד"¹⁹ כו'.

32 אבל השערות השחורות הן הלכות שנמשכו

33 ונתפשטו במצות לא-תעשה – להפריד הרע מן הטוב,
34 ולדחותו מן הקדושה, שאינו עולה ונכלל באור ה'
35 וקדושתו. ועל זה נאמר "שחורות בעורב".

36 פירוש: בעורב שהוא אכזרי, כך יש בבחינת שערות
37 הללו בחינת אכזריות. שהרי גם בדבר האסור ופסול כו'
38 נמשך נצוץ וחיות אלקי המחיה ומדהוה אותו, שבלעדי
39 ניצוץ וחיות אלקי לא יתקיים כלל. ועם כל זה לא יעלה
40 הניצוץ אלקי שבו לרצון לפני הוי"ה, להתכלל באורו
41 וקדושתו יתברך, רק נדחה לחוץ. והרי זה כמו אכזריות
42 על הניצוץ אלקי שבו.

43 גם צריך האדם להתנהג בנפשו במדת אכזריות,
44 להיות סר מרע בבחינת אתכפאי כו', בכמה גדרים
45 וסיגים דקדוקי סופרים, "קדש את עצמך במותר לך
46 כו"²⁰. ולכן נקרא בבחינת "שחורות בעורב"²¹. ועל זה
47 נאמר "שחורה אני", שמקבלת בחינת הטפה, היא בחינת
48 חכמה-עילאה – בבחינת "שחורה", דהיינו בבחינת
49 ההלכות ודקדוקי סופרים שהן "קוצותיו תלתלים
50 שחורות בעורב" כנ"ל.

51 וגם "שחורה אני" בבחינת קיום המצות מעשיות, שהן
52 בדברים המלוכשים בגשמיות ממש. וכללותן היא
53 צדקה, שהיא בגשמיות ממש, וחיובה הוא על ידי עסק
54 האדם בעולם-הזה, שעוסק בפרקמטיא ומרויח בה, שעל
55 ידי זה נתחייב בצדקה. ובשעה שהוא עוסק בפרקמטיא
56 נמצא שהוא מלוכש בעניני עולם-הזה ממש.

57 עם כל זה "ונאורה" – שבצדקה כתיב (משלי יד, לד):
58 "צדקה תרומם גוי", שעל ידי שנותן צדקה לעני מעמלו
59 ויגיעו, חיי נפשו, הוא מעלה ומרומם את כל נפש
60 הבהמית וחיותה: :

61 וזהו "ונתתם חמישית לפרעה" (ויגש מז, כד):
62 שעל ידי הצדקה שנותן חומש מיגיעו נעשה בחינת
63 "פרעה", הוא בחינת גילוי, מלשון "כי פרעה אהרן"²²,
64 שנמשך גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא ממש על נפשו.

15. (ערוכין כא, ב).

16. (בצמר נקי).

17. (לא הו' ידעי רבנן מאי "סלסלה ותרוממך". יומא חד שמעיה לאמאת דבי רבי דהות אמרה להווא גברא דהוה קא מהפך בשעריה, אמרה ליה: עד מתי אתה מסלסל בשעריך?).

"פירוש "סלסלה" – לסלסל ולהפריד השערות שלא יהיו מעורבים ומבולבלין, במאמר רבותינו זכרונם לברכה (מגלה יח, א): "לא ידעו רבנן מאי "סלסלה" עד דשמעי וכו' דהוה מהפך במזייה כו", שהסלסול הוא בשערות להפרידם שלא יהא עירוב נימא בחברתה, וכך צריך להפריד כל ההלכות שבגמרא שלא יהיה עירוב ובלבול בין הלכה להלכה. וכמו שמצינו בכמה מקומות בתלמוד דקאמרי "ומינהו וכו'", ומשני "לא קשיא הא רבי מאיר כו'", שמבררין ומלבנין כל

הלכה לעצמה שלא תהא הלכה אחת סותרת אותה ומבלבלתה. והנה בבחינת סלסול הוה כתיב "ותרוממך" שנפש האדם מתרוממת על ידי זה לבחינת "שער רישיה בעמר נקא" והוא מקור התורה. – לעיל אחרי כו, איב. וראה תורה אור מקץ לא, ד. לעיל בלק עא, ג).

18. (ראה תצוה כח, לח).

19. (ראה זהר חלק ב תרומה (ספרא דצניעותא) קעו, ב).

20. (יבמות א, א).

21. (נעיין בזה: חלק ג': קל"ב, א'. ק"מ, ע"א. ע"ט, ב'. כ"ז, ב'. חלק ב': ק"ו, א').

22. (תשא לב, כה. ובפרש רש"י שם: "פרע – מגלה . . כמו (נשא ה, יח) ופרע את ראש האשה").

השירים ב, ו. ח. א) כַּאֲדָם הַחוּבֵק כו' – שְׁלֹא לִהְיוֹת בְּבַחֲנִית
נִפְרָד חֵס וְשְׁלוֹם כו'.

וְכָל זֶה הוּא נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַצִּדְקָה, שְׁעַל יְדֵי זֶה
וְאַרְבַּע הַיָּדוֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזִרְע הַשְּׂדֵה, שְׁבֹמֵן הַגְּלוֹת
הַכֹּל הוּא רַק בְּבַחֲנִית זְרִיעָה, "אוֹר זְרִיעַ לְצִדִּיק כו'" (תהלים
צו, יא), כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ²⁸:

ג. וּבְבַחֲנִית הַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּבַחֲנִית "שְׁחוּרָה", וְהִלְכוֹת
וְדִקְדּוּקֵי סוֹפְרִים שֶׁבְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁהֵן בְּבַחֲנִית
"שְׁחוּרוֹת פְּעוּרָב" הַנ"ל, הִנֵּה אִמְרוּ ז"ל²⁹: "עֲרֵבִים עָלֵי
דְּבָרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִיֵּינָה שֶׁל תּוֹרָה".

וְהַעֲנִין:

כִּי הִנֵּה "בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים בְּרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא אֶת
עוֹלָמוֹ: בַּסֶּפֶר וּסּוֹפֵר וְסִיפּוּר"³⁰: "סֶפֶר" זֶה תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָּב.
וְ"סוֹפֵר" – לְמַעַלָּה מִבְּחִינַת סֶפֶר – הִיא בְּחִינַת תּוֹרָה
שֶׁבְּעַלְפָּה. כִּי לִכֹּן נִקְרָא 'דְּבָרֵי חֻכְמִים' – 'דְּבָרֵי סוֹפְרִים',
שֶׁהֵן לְמַעַלָּה מִבְּחִינַת סֶפֶר³¹, הוּא בְּחִינַת תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָּב
שֶׁמִּחְכְּמָה־עִילָאָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת "נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר"
(משלי ו, כג).

וְהִנֵּה, אוֹר הַנֵּר הַמֵּאִיר הוּא מִגּוֹן הַסְּמוּךְ לְפִתְיִלָּה.
אֲבָל הַגּוֹן לִכֹּן הַמְּקִיף עָלָיו, הוּא אֵינוֹ מֵאִיר בְּעַצְמוֹ,
אֲלֹא הוּא מְקוֹר הָאוֹר שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ וּמִתְפַּשֵּׁט הָאוֹר
הַמֵּאִיר. וְכֵן הֵם 'דְּבָרֵי חֻכְמִים' נִקְרָא 'דְּבָרֵי סוֹפְרִים' –
שֶׁמֵּהֶם נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת בְּחִינַת ה'סֶפֶר', הִיא בְּחִינַת "תּוֹרָה
אוֹר"; וְהֵם בְּבַחֲנִית מְקוֹר הָאוֹר, בְּחִינַת הַמְּקִיף, שֶׁהוּא
בְּחִינַת "יֵשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ" (תהלים יח, יב).

וְלִכֹּן רוֹב דִּקְדּוּקֵי סוֹפְרִים הֵם בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה,
שֶׁשֶׁם הַרְבֵּה גְדִרִים וְסִיגִים לְתוֹרָה יוֹתֵר מִבְּמִצְוֹת־עֲשֶׂה,
כִּי בְּחִינַת מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה יֵשׁ בָּהֶן יִתְרוֹן וּמַעַלָּה יִתִּירָה
מִבְּמִצְוֹת עֲשֶׂה. כְּמֵאִמֵּר רַבּוּתֵנוּ זְכוֹרֵנוּם לְבִרְכָּה³²:
"זְכוּרֵי³³ עִם ו'ה – רמ"ח, "שְׁמִי" עִם י"ה – שס"ה,
שֶׁהִלֵּא־תַעֲשֶׂה הֵם בְּבַחֲנִית י"ה שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מו"ה.
כִּי הַמִּצְוֹת עֲשֶׂה הֵם בְּבַחֲנִית שֵׁם ו'ה – עָלְמָא"

לִכֹּן אוֹמְרִים קוֹדֵם כָּל מִצְוָה: "בְּרוּךְ אַתָּה הוֹיָה
אֱלֹהֵינוּ" – ש"בְּרוּךְ" וְנִמְשָׁךְ אוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא
מְעוֹלָם וְעַד עוֹלָם" (תהלים קג, יז), בְּבַחֲנִית "אַתָּה", דְּהֵינּוּ
בְּבַחֲנִית גִּילּוֹי בְּאֵלוֹ הוּא לְנוֹכַח, לִהְיוֹת "הוֹיָה אֱלֹהֵינוּ"
מִמֶּשׁ, לִהְיוֹת נִתְפָּס וְנִקְלָט אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּנֶפֶשׁ מִמֶּשׁ.

וְעַל זֶה אִמְרוּ רַבּוּתֵנוּ זְכוֹרֵנוּם לְבִרְכָּה³⁴: "אֲשֶׁרֵי מִי
שֶׁבָּא לְכָאן וְתִלְמּוּדוֹ בִּידוֹ", דְּהֵינּוּ, שֶׁהִיא נִתְפָּס וְנִקְלָט
בּוֹ בְּחִינַת "תִּלְמּוּדוֹ", שֶׁהוּא בְּחִינַת חֻכְמָה־עִילָאָה, כְּמוֹ
הָאִשָּׁה שֶׁקוֹלָטֶת הַטֶּפֶה עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל, שֶׁאִם אֵינוֹ נִתְפָּס
וְנִקְלָט בְּבַחֲנִית נִשְׁמָתוֹ אוֹר הַתּוֹרָה, הִרִי זֶה כְּמוֹ הָאִשָּׁה
הַפּוֹלָטֶת כו'³⁵. וְזֶהוּ "וַתִּתֶּם חֲמִישִׁית לַפְּרִיעָה" – שְׁנַעֲשֶׂה
בְּחִינַת "פְּרִיעָה" וְגִילּוֹי בְּנֶפֶשׁוֹ מִמֶּשׁ³⁶.

וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת "וְאַרְבַּע הַיָּדוֹת יִהְיֶה לָכֶם" (ויגש
שם), כִּי הִנֵּה בְּחִינַת "אַרְבַּע הַיָּדוֹת" הֵן: יֵד הַגְּדוּלָּה, יֵד
הַחֻזָּקָה, יֵד רַמָּה, וְזִרְע הַנְּטוּיָה:

"יֵד הַגְּדוּלָּה" הוּא מַה שֶׁכָּתוּב (בְּשַׁלַּח יד, לא): "וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל
אֶת הַיָּד הַגְּדוּלָּה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם" – פִּירוּשׁ:
שֶׁאֲפִילוֹ בְּבַחֲנִית מִצְרַיִם יֵשׁ בְּחִינַת הַמְּשַׁכֵּת וְהַתְּפַשֵּׁט
בְּחִינַת "הַיָּד הַגְּדוּלָּה", שֶׁנִּמְשָׁכָה וְנִתְפַּשֵּׁט עַד לְמִטָּה
מֵאֵד אֲפִילוֹ בְּבַחֲנִית מִצְרַיִם, דְּהֵינּוּ, שֶׁנִּמְשָׁךְ חֶסֶד עַלְיוֹן
כָּל כֹּף, שֶׁאֲפִילוֹ בְּבַחֲנִית נֶפֶשׁ הַשְּׁפֵלָה מִמְדְּרָגוֹת
תַּחְתּוֹנוֹת שֶׁבְּעֲשִׂיָּה וּמְלוּבֶשֶׁת בְּגִשְׁמִיּוֹת מִמֶּשׁ, נּוֹפֶלֶן
הַרְהוּרִי תִשׁוּבָה. וְזֶהוּ עֵינֵן "יֵד הַגְּדוּלָּה".

אֵךְ הִנֵּה נּוֹדֵעַ ש"לֹאִם מִלְאוּם יֵאֻמָּץ" (תולדות כה, כג),
וְ"זֶה לְעוֹמֶת זֶה עָשָׂה אֱלֹקִים"³⁷, וְ"אֶלְמָלָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ־
הוּא עוֹזְרוֹ כו'"³⁸, וְעוֹר זֶה וְסִיעַ זֶה נִקְרָא: "יֵד הַחֻזָּקָה"
³⁹ (עֲקֹב ז, יט) – לְנִצָּח וּלְכַבּוֹשׁ כו';

וְ"יֵד רַמָּה" (בְּשַׁלַּח יד, ח) – הֵינּוּ לְרוֹמֵם וּלְקָשֶׁר נֶפֶשׁוֹ
בְּקִיּוּם וְ"אַהֲבַת [..] בְּכָל לִבְכֶּךָ כו'" (וַאֲתַחֲנוּ ו, ה).

וְ"זִרְע הַנְּטוּיָה" (עֲקֹב שם) הוּא גַם בֵּן בְּחִינַת "יֵד", שֶׁבִּיד
יֵשׁ ג' פִּינְקִין: הַעֲלִינָה נִקְרָא זְרִיעַ, הִיא בְּבַחֲנִית "נְטוּיָה",
שֶׁהִיא פְּשׁוּטָה לְמִטָּה מִטָּה, בְּבַחֲנִית "וַיִּמְיֵנוּ תַּחֲבֻכְנִי" (שיר

23. (פְּסָקִים ג, א).

24. (עֵינֵן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִעֵינֵן קְלִיטָה גְּבִי שְׁמִינִי עֲצֶרֶת – בְּדַבּוּר
הַמִּתְחִיל "ה' לִי בְּעוֹזָךְ" (לְעִיל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת פה, ד). וּבְדַבּוּר הַמִּתְחִיל "טוֹב
לְחַסוֹת" (לְעִיל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת צא, א). וְגַם בְּשִׁאָר דְּרוּשִׁים שָׁם).

25. (עֵינֵן מַה שֶׁכָּתוּב עַל פְּסוּק זֶה ב"עֵץ חַיִּים" (שֶׁעַר ל"א, פָּרָק ז'
בְּדַפּוּס) שֶׁקְלָאוֹ תִּסֵּם. לְפָנֵינוּ הוּא שֶׁעַר ל"ב). וְב' לְקוּטִי תוֹרָה" [לְהֵאֲרִידִל]
פְּרִשְׁת וַיְגַשׁ).

26. (קַהֲלֵת ז, יד. וְשָׁם: "הָאֱלֹקִים").

27. ("אֵין יָכוֹל לִי. קְדוּשִׁין ל, ב).

28. (זֶהר תְּרוּמָה דף קס"ו עמוד ב/ וְדף קס"ז עמוד א': "הָאֵי הָאֵי אוֹר זְרִיעַ לִי
קְדוּשָׁא בְּרִירָה־הוּא בְּגִינְתָא דְּעֵדְנִי .. עַל יְדֵי דְּהָאֵי צִדִּיק, דְּאִידוּ גִּנְגָא דְּגִינְתָא.

וְנִטִּיל לְהָאֵי אוֹר זְרִיעַ לִי זְרִיעַ דְּקִשׁוּט כו', וּבְגִלְתָּא גִּנְתָּא לֹא עָאֵל בִּיה גִּנְגָא.
וְהָאֵי אוֹר דְּאִידוּ זְרִיעַ דְּרִיר, עֲבִיד אֵיבִין וְיִמִּין, וּמִגְרָמִיה אֲדִירַע כְּפִרְמִיתָא.
הוּכָא בְּתוֹרָה אוֹר וַיְגַשׁ מִד, ג וּבְכַמְתָּ מְקוּמוֹת).

29. (שִׁיר הַשִּׁירִים רָבָה א עַל פְּסוּק "כִּי טוֹבִים ד. וְרָאָה עֲבוּדָה וְרָה לֵה, א).

30. (סֶפֶר יִצְרָה פָּרָק א. מִשְׁנָה א).

31. (וְעֵינֵן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "זֶה שְׁמִי" תוֹרָה אוֹר שְׁמוֹת
בב, גי"ד). וְדַבּוּר הַמִּתְחִיל "לִבְךָ יִהְיֶה אֵימָה, אֵיזָה סוֹפֵר" תוֹרָה אוֹר שְׁמוֹת
גג, ב"א). וּבְמִקּוֹם אַחֵר – עַל פְּסוּק "וַשֹּׂאֲבֶתֶם מִים בְּשִׁשׁוֹן" (לְעִיל שְׁמִינִי
עֲצֶרֶת פ, ב).

32. (זֶהר חֶלֶק א' כד, א. וְעוֹד. תַּקּוּנֵי זֶהר ד, ב. וְעוֹד).

33. (עַל הַפְּסוּק (שְׁמוֹת ג, טו) "זֶה שְׁמִי לְעֵלֶם וְזֶה זְכוּרִי לְדֹר דֹּר").

35 "והאופנים" המקבלים מהם "ינשאו לעומתם",
36 ומרעשים "ברעש גדול" מחמת עוצם קדושת אור
37 איך-סוף, שכשמו כן הוא: אין לו סוף כו'.

38 והנה: "לא ברעש ה' [..] ואחר הרעש אש" (מלכים א' יט,
39 יא"ב), בבחינת צמאון ותשוקה בכלות הנפש ממש,
40 בבחינת ביטול והתפללות באור איך-סוף ברוך-הוא,
41 למעלה מכדי שתוכל נפש שאת. וצמאון ותשוקה זו
42 אינה בבחינת "כבודו", היא בחינת זיו והארה בלבד,
43 אלא בבחינת "את השמים ואת הארץ אני מלא" (ירמיה
44 כג, כד), בחינת "אני" ממש, דהיינו השקאת איך-סוף
45 ברוך-הוא הסיובב כל עלמין ממש.

46 וזהו "והאופנים ינשאו": ש"מתנשאים לעומת
47 השרפים" – למעלה מהם. ומבחינת צמאון זה ותשוקה
48 זו נמשך להיות כמו שכתוב (תהלים סג, ב"כ"ג): "צמאה לך
49 נפשי כו', בן בקדש חזיתיו": "קדש" – מלה בגרמיה⁴³,
50 בחינת קדש ומוכדל, "חזיתיו" – להיות גילוי אלקות.

51 וכמו שיהיה לעתיד (ישעיה לז, ד): "ונגולו כספר
52 השמים", וכתוב (ישעיה סו, כב): "השמים החדשים והארץ
53 החדשה" – שלא יהיו שמים וארץ גשמיים המעלימים
54 ומסתירים כבוד ה' להיות יש ודבר בפני עצמו, שהרי
55 בכל דבר נמשך אור איך-סוף ברוך-הוא.

56 כמו שכתוב (יהוה יט, יח): "והר סיני עשן כולו" – עולם,
57 שנה, נפש:

58 עולם – בחינת מקום, ששם נמשך בחינת איך-סוף,
59 כמו שכתוב (תשא לג, כא): "הנה מקום אתי".

60 וכן בבחינת שנה, בבחינת זמן: מלך, מלך, וימלוך⁴⁴ –
61 עבר עתיד הנה – הכל הוא בבחינת איך-סוף כו'.

62 וכן בנפש יש הארת אור איך-סוף. "וכל החיים יודוך
63 סלה"⁴⁵. וגן-עדן העליון ותחתון; יש גן-עדן למעלה
64 מגן-עדן, עד אין קץ ותכלית בעילוי אחר עילוי כו'.
65 ולעתיד כשיזדכך העולם וחומריות וגסות שבו, אזי "עין
66 בעין יראו כו'" (ישעיה נב, ח).

67 וזהו "שחורה אני ונאוו": שעל ידי בחינת "שחורה",

1 דאתגליא. כי "רמ"ח פיקודין" – "רמ"ח אברים
2 דמלבא"³⁴, שהן כלים ומשכן להחיות הנמשך ומתפשט
3 בהם מעצם הנפש, שהחיות מתלבש בהם ממש להיות
4 האברים נשמעים לרצונו כו'.

5 אבל הלא-תעשה הם בבחינת י"ה, שהוא בבחינת
6 עלמא-דאתפסיא, שאין החיות ואור איך-סוף מבחינה זו
7 מתלבש בגילוי הנפש אלא בבחינת העלם, בבחינת
8 "ואתה משמרה בקרבי"³⁵. לפי שאין בנפש כלי ומשכן
9 להשראת אור איך-סוף ברוך-הוא בבחינה זו להיות
10 בבחינת גילוי בהתלבשות ממש, אלא בבחינת שלילה,
11 בחינת "לא", כמו שכתוב (ירמיה ב, ג): "בארץ לא זרועה",
12 שהוא זרועה בבחינת לא³⁶ כו'.

13 וכמו שנתבאר במקום אחר, שזהו ענין דביקת הנפש
14 באלקות למעלה בשרשה בבחינת סובב, "ישת חושך
15 סתרו" כו', בחינת חושך ולא אור נגלה כו'; שאי אפשר
16 להגיע לבחינה זו בבחינת מעשה המצות אשר יעשה
17 אותם האדם, אלא בבחינת לא-תעשה שהוא בחינת
18 שלילה ו'לא' כו'.

19 ועל ידי זה יערה עליו רוח ממרום³⁷ – השראת אור
20 איך-סוף ברוך-הוא הסיובב כל עלמין בנפשו, ובוה
21 תתעלה גם נפשו-הבהמית. כי הנה הנפש-הבהמית
22 שרשה מבחינת "פני אריה", "פני שור" (יחזקאל א, י)
23 שבמרכבה כו', מ"שמרי אופנים" שהן למטה מהשרפים
24 כו'.

25 אך הנה כתיב (יחזקאל א, ב): "והאופנים ינשאו
26 לעומתם"; ו"האופנים ברעש גדול כו"³⁸.

27 כי הנה השרפים אומרים (ישעיה ו, א): "קדוש – ומוכדל
28 כו' – הנה צבאות" – "אות היא בצבא דיליה"³⁹, אלה
29 אֱלֹהִים ורבוה רבון – מספר גדוד אחד, ולגודדיו אין
30 מספר, כולם אין מקבלים חיות רק מבחינת אות אחת.

31 "מלא כל הארץ כבודו" (ישעיה ו, א) – "כבודו" הוא⁴⁰
32 ל"ב נתיבות החכמה⁴¹. כי "אין כבוד אלא תורה"⁴², והיא
33 המתלבשת להיות "מלא כל הארץ" הלזו התחתונה
34 בבחינת "כבודו", היינו בבחינת זיו והארה בעלמא.

34. (ראה תקוני זתר תקון ל).

35. (נוסח ברפת "אלקי נשמה").

36. (ראה גם לעיל פקודי ג, ב ואילך. בהעלותך לו, ב. תצא לט, א. ד. נצבים נא, א).

37. "יערה עליו רוח ממרום". ישעיה נב, טו).

38. (ברפת "יוצר אור").

39. (אולי צריך להיות: הוא. ראה חגיגה טו, א בגיטת העין יעקב. ובחודשי אנדות מהרש"א שם. וראה לעיל נשא כח, ד. שלח מז, א. האינו עד, ג).

40. ("כבוד בגיטתר"א ל"ב וזהו חלק ג לג, א ברעיא מהימנא, שהם ל"ב נתיבות החכמה" וראה פרדס שער כג (שער ערכי הכנויים) מערכת כבודו – לעיל קרח נב, ד. ובכמה מקומות).

41. (ראה זתר חלק ב קעד, א. חלק ג רצ, א אדרא זוטא. ספר יצירה פרק א משנה א. פרדס שער יב – שער הנתיבות).

42. (אבות פרק ו, משנה ג).

43. (זהו חלק ג צד, ב).

44. ("ה' מלך, ה' מלך, ה' ימלוך לעולם ועד").

45. (נוסח תפלת העמידה).

5 שתוכל הנפש שאת, אלא בבחינת שלילה – "אֶרֶץ לא –
6 וְרוּעָה". ובבחינה זו – "נאווה" יותר מ"בנות ירושלים"
7 כו⁴⁶ :

1 היא בחינת דביקת הנפש בקיום ושמירת מצות לא
2 תעשה, שהן בבחינת "שחרות בעורב", על ידי זה יהיה
3 לעתיד גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא ה'סובב כל עלמין,
4 שהוא למעלה מגדר עלמין, שהוא למעלה מבדי

וַיֵּינן [בוהר חלק א] בפרשת בראשית, דף מ"ט, סוף עמוד א'. ובספר
"הדלת מלך": סימן קל"ז. וסוף חלק א' סימן ה'. ובפרשת שמות י"ד,
א'. ובפרשת אחרי דף נ"ט, ב'. בלק קצ"א, א'.

46. (ועיין מה שנתבאר מענין "שחרות אני ונאווה" בדבור המותחיל "קול
דודי" (תורה אור שמות נא, ב), דקאי על תורה שבועלפה כו'. והוא על
דרך שנתבאר למעלה בענין דברי סופרים כו'.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

25 למציאות שכל וחכמה שבדיבוריו ומעשיו כו' כי ה"ז
26 פנימי' חכמת למודיו בעצם שלא שייך לשום ענין
27 מעשה ודבור חיצוני לזולתו כלל. אך כאשר יצטרך
28 לשפוט דבר מה כמ"ש מלך במשפט יעמיד ארץ לגזור
29 עונש או חסד אזי יפסוק הדין ע"פ למוד חכמות
30 העצמי דוקא כו' וכן כאשר יצטרך לתקן דבר מה
31 שכבר עשה ע"פ שכל וטעם אך שצריך תיקון דהיינו
32 לתקן הדבר באופן טוב יותר הרי ודאי צריך לברר
33 לתקן תחלה לבחי' השכל שהוא מלוכש בדבר מעשה
34 זו להיות באופן אחר הטוב יותר כו'. והדוגמא מזה
35 יובן בחכ' שבתורה שנקרא לימוד חכמ' העצמי שמשם
36 נמשך המשפט במדות חו"ג בעולמות כמ"ש מלך
37 במשפט במשפט התורה דוקא וכן השופט כל הארץ
38 הכל במשפט מדות שבתורה דוקא. והוא כל אשר חפץ
39 הוי' עפ"י התורה עשה בשמים ובארץ שכבר ברא
40 ועשה בחכמה כו'. וכמאמר ג' שעות יושב ועוסק
41 בתורה וג"ש יושב ודן וג"ש יושב וזן כו'. וכן מ"ש
42 אשר ברא אלקים לעשות לתקן היינו במה שכבר ברא
43 אלקים ונפל בשבירה כו' וצריך תיקון דהיינו להעלות
44 לרפ"ח כו' לברר לעה"ד טו"ר במה שכבר ברא אלקים
45 בחכ' ע"י ביורור ותיקון באותה החכ' שבמע"ב כו'.
46 וזהו כמשל החכ' שמשכיל על דבר מה לתקן שבזה
47 ניכר כח למודו בחכ' לעצמו כנ"ל וזהו הנק' עמל תורה
48 כנ"ל וד"ל :

1 (ח) ויובן כ"ז עד"מ מלך שגזור ואומר דבר מלכות
2 לעשות כך וכך ואין ידוע לחכמתו שום
3 טעם בזה כלל מדוע יגזור כך ולא כך וכך ונדמה
4 להם רק שזה שיחת דברים בעלמא בלא טעם ודעת
5 כלל אך המלך בעצמו יודע טעמו ושכלו בכל אשר
6 יצוה ויגזור ואומר לעשות כו' והנה ודאי הגם שגנוז
7 טעם ושכל המלך בגזירתו וחכמה זהו מצד קוטן ערכם
8 אבל לגבי חכמת המלך בעצם קטן הוא מאד כשכל
9 שמלוכש בעשי' ודבור חיצוני באדם שנעלם מזולתו
10 הקטן הימנו וזה נמשל לחכמה שבמע"ב כמו במאמר
11 יהי רקיע תדשא הארץ כנ"ל שנק' עמל שיחה בעלמא
12 אבל הנה ודאי גם זה השכל הקטן שגנוז ונעלם
13 בדברים אשר יגזור המלך ויצוה לעשות כך שנק' שכל
14 שבעשי' לברר הנה יש לו שרש ומקור מוצא שמשם
15 נמשך שיחייב באופן המעשה כך ולא כך הוא החכמה
16 שבעצם שמשם נמשך מקור לשכל זה המצומצם באופן
17 המעש' כנ"ל שנק' חכמה שבראש וח"ע והוא מקור
18 מוצא שכל שבכל מאמר בפרט ובכלל הוא מקור לחכ'
19 הכללית שנמצא בדבור ומעשה דמע"ב כנ"ל דהא בהא
20 תליא דלפי"ע גדולת חכמתו בעצם כן יעשה לו דבר
21 בהשכל בכל אשר יגזור ואומר לעשות כו' אך כ"ז רק
22 לחכמה ששייך למע"ב בלבד ובמלך הוא מה ששייך
23 לגזירות שגזור לעשות אבל בעצם חכמת המלך כמו
24 שהוא לעצמו ודאי מובדל בערך גם מבחי' המקור

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

אחרים; שלא כשל הצדיקים שזכייתיהם הם רק המשכת
הרצון שבמצות. ולכן "במקום שבעלי תשובה עומדים
צדיקים גמורים אינן יכולים לעמוד", וכן כתיב "שלוש
לרחוק" שנעשה קרוב – ברישא, והדר "לקרוב", בדרשת
רבותינו זכרונם לברכה⁷¹.
ויוכן כל זה על פי הקבלה⁷²: כי הזדונות הם ממה
שנפל מבחינת "אלה המלכים"⁷³ למטה מטה, ונתהוו
מזה קליפות הטמאות (שאין להם בירור על פי מצות
התורה, ולכן הרחיקה התורה – לא תאכל חלב ודם⁷⁴ וכיוצא).
ולכן בשמתעלים על ידי התשובה – הוא מאד נעלה,
יותר ממעשה המצות של הצדיקים (שבירורם מקליפת
נוגה, כי כל מה שנפל למטה ביותר שרשו גבוה ביותר).
ולכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה על פסוק "אֶרְפָּא
משובתם"⁷⁵, שה'תשובה מביאה רפואה לעולם"⁷⁶: כי
ענין הרפואה – שטפה אחת מסממני רפואה יש בה כח
רב לחזק הגוף – יותר מהרבה יין ושמן על דרך משל,
ואי אפשר לגוף לקבל ולהחזיק כל כך מזונות בתוכו,
מה שאין בן בסממנים – שפועל בזאת בטפה אחת.
וזהו סוד "ישלח דברו וירפאם"⁷⁷, שהם צירופי
אותיות ו'דבר ה'" שנשלחו ברפואות סארס"ה פריל"ע⁷⁸
וכיוצא להוותם, ועל ידי שהאדם מקבל מהם, הוא
נרפא מזה הדבר ה' – שפחו רב יותר מאותו שבמזונות.
וכך הוא ענין התשובה, שהתהפכות זדונות של
הבעל תשובה – נעלה יותר ממעשה המצות של
הצדיקים. כי לפי שהם למטה ביותר, וזהו הוראה על
היות שרשם בתהו למעלה יותר, ולכן גורם התגלות
רצון העליון מבחינת "רעוא דרעוין", ואז ממלא כל
הפגמים ביתרון אור.

ג) ובזה⁶⁷ יוכן פירוש ברכת "סלח לנו"⁶⁸ אבינו כי חטאנו
כו", דלכאורה "כי" זה אינו מוכן – דמשמע כאילו הוא
נתינת טעם למה יסלח לו – מפני שחטא, וזה פלא, והנה
ליה למימר "אשר חטאנו".
אף הענין, דקאי על מה שאומרים בברכה הסמוכה
לה לפניה: "החזירנו בתשובה שלימה לפניך", ואז
מבקש עוד "סלח לנו" – הוא ענין המחילה, וענינה הוא
החזרת הרצון שנסתלק על ידי העוונות.
כי הנה המצות הם רצון העליון, ובשחוטא אזי
מסתלק הרצון ממנו; וזהו הנקרא "תרעומות"⁶⁹,
שפירושו סילוק הרצון, שאינו מרוצה עוד לפני; הגם
שאינו עושה לו מעשה כלל, רק שנסתלק רצונו ממנו.
ואחר כך המחילה היא החזרת הרצון. ואמנם, בחינת
רצון זה אינו אותו הרצון שהיה תחלה, מאחר שהוא
נסתלק – למה עתה יחזור; אלא מבחינת "רעוא דרעוין",
מקור הרצונות, שממנו נמשך השראת הרצון מחדש,
ואם כן, הוא יותר נעלה מן הרצון שנסתלק.
וזהו סוד "סלח לנו אבינו", פירוש: מחול, בלומר גילה
לנו רצונך מחדש. והיינו מבחינת "רעוא דרעוין" הנקרא
רצון העליון. כי יש גם רצון אחר שלמטה מזה, והוא
שבמצות, וכל כך למה? "כי חטאנו" ונסתלק ממנו רצון
שהיה נמשך על ידי המצות, ומאחר שעשינו תשובה,
כמו שאומרים "והחזירנו בתשובה כו", אם כן צריך
לגלות לנו רצונו העליון ברוי-הוא שזהו סוד הסליחה.
וזהו סוד שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: "זדונות
נעשו לו בזכיות"⁷⁰, ואם כן, כל שיש לו זדונות יותר הרי
זכיותו מרובים, מאחר שעל כל זדון צריך להיות
המשכת רצון העליון להיות מחילה, והוא בחינת זכיות

72. ראה גם לעיל ב"איסור עבודת כהן בעל מום".

73. וישלח לו, לא.

74. אחרי יו, ב: "לא תאכל דם". ונקרא ג, יז: "כל חלב וכל דם לא תאכלו".

75. הושע יד, ה.

76. יומא פו, א.

77. תהלים קו, ב.

78. סאןס"ה פריל"ע – עץ. מוכא בספרי הרפואה הסודיים (גם בשם סאלסא פארילא), וגם עתה משתמשים בהיוצא ממנו, בשרשיו – לרפואה. וצריך עיון מפני מה הובאה כאן דוקא רפואה זו. – הערת כבוד קדושת אדמו"ר.

sarsaparilla קיסוסית. סאלסא פארילא – ראה אוצר החיים לרבי יעקב צהלון ויניצא תמ"ג – ערך עץ, ספר ט חסידה ח.

67. פרק זה מיוסד, כנראה, על מאמר אדמו"ר הזקן דבור המתחיל "סלח לנו" – ספר המאמרים תקע"ב עמוד סז. ושמ נסמן בהקדמה 1.

68. פירוש ברכת סלח לנו: עוד בפירוש "סלח לנו" – ראה לקוטי תורה בהעלותך ל. ב. שבת שובה סה, ג.

69. ראה ראשית חקמה שער היראה פרק ה: "שבשישראל חוטאים מחלישים כח השכינה לפני ה' שרים, וזוא תרעומת השכינה (שיר השירים א, ו): "שמוני נטקה את הכרמים", שהם ה' שרים; "כרמי שלי" שהם ישראל "לא נטקתי". ובספר המאמרים תקע"ב שם: "שאינו עושה לו שום מעשה כלל רק שמתרעם עליו. וראה בטר שם טוב חלק שני סימן רצו.

70. יומא פו, ב

71. ברכות לד, ב: "דאמר רב אבהו, במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין, שנאמר (ישעיה נה, יט): שלום שלום לרחוק ולקרוב – לרחוק ברישא והדר לקרוב".

רענא דרעיון, ושם שרש האדם. וכמו שנתבאר גם כן במקום
אחר על פסוק "ויכתב משה את מוצאייהם למסעיהם כו" (79):
מצות וידוי ותשובה, פרשת נשא

1 (וכמו שנתבאר לעיל פרק ב' בענין "אנכי אנכי מוחה
2 פשעך", שהוא המשכת בחינת עתיק יומין ואריך-אנפין, והיינו
3 על ידי שנמשך לשם גם כן מבחינת א"ק, שהוא כתר הכללי,

79. על פסוק ויכתוב משה מסעי לג, ב. לקוטי תורה מסעי צה, א ואילך.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

18 דקמי' כלא חשיב וכמ"ש הרמב"ם ע"פ ה' אלקי' אמת
19 שאין לך מציאות אמיתי זולתו, וישראל השיגו בחי'
20 זו, ומשה שהכה את הסלע הורה שנש"י הם עדיין
21 במדריגת צור שהוא בחי' חסד נעורייך לכן הי' חטא
22 שלהם גדול מנשוא.
23 אך לפ"ז למה צוה לו קח את המטה כו', דהנה מטה
24 משה הי' בחי' אחת עם מטה דיעקב שכת' כי
25 במקלי עברתי את הירדן, כי במקלי ר"ת ברוך כבוד ה'
26 ממקומו, ור"ת לישועתך קויתי ה', והנה במקל דיעקב
27 כת' ויקח לו יעקב מקל לבנה לח ולזו כו', לבנה בחי'
28 חסד, לזו הוא גבורה שמראהו אדום, והמקל הי' בחי'
29 המחבר חו"ג והיינו ת"ת פצלות לבנות נוטה כלפי חסד
30 כו', וכמו"כ הי' מטה משה, והיינו כי המטה רומז
31 לבחי' ממשלה, ולמעלה הנה מט"ט הוא בחי' מטה
32 דז"א, ולכן אמר לו שיקח את המטה הוא בחי'
33 הממשלה אבל לא שיכה במטה כי המטה שמכין בו
34 הוא מטה אחר (כמ"ש במ"א בד"ה וככה תאכלו).

אז ישיר משה

בס"ד. (9' חזקת ל"ב).

1 **ועפ"ז** יובן חטא משה מה שהכה את הסלע, שע"י
2 הכאה זו הוריד נש"י ממדריגתם שהיו
3 במדריגת סלע והורה שהם עדיין במדריגת צור, כנ"ל
4 ההפרש בין צור לסלע כו'. והענין דהנה בסוף המ"ם
5 שנה שהלכו במדבר נא' ולא נתן ה' לכם לב לדעת
6 ועינים לראות עד היום הזה, וארז"ל מכאן שלא קאים
7 אינש אדעתי' דרבי' עד מ' שנים, אבל לאחר מ' שנים
8 קאי' אדעתי' דרבי', וא"כ מ"ש במ"ת פנים בפנים דיבר
9 ה' עמכם שפי' פנים בפנים הוא בחי' התלבשות פנים
10 דא"א בפנים דז"א כמ"ש הרמ"ז, ע' בד"ה ראה אנכי
11 (דתרכ"ב) והוא הגהות על ד"ה ראה שבלק"ת, או זהו
12 בחי' ד"ע שהאיר בד"ת, א"כ בשנת המ"ם הגיעו
13 ישראל למדריגת ד"ע, היינו להשיג איך דקמי' כלא
14 חשיב, וזהו מדריגת סלע שהיא בבינה, כמ"ש המאור"א
15 שבינה היא תרדל"מ עם החכ' שבה מלובש ואז"ס
16 שהוא בחי' אחד האמת כמ"ש בסש"ב פל"ה בהג"ה,
17 והיינו ששם הוא בחי' דיעה העליונה שהיא האמת איך

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים – [הקדמת הרח"ו]

6 ולא שבק כל ספרי רזין עילאין ואגדתא דלא סליק לזן
7 בהדיה וכו', ואמר: ודאי מדשכיב רשב"י חכמתה²⁶⁵
8 אסתלקת מארעא וכו', ולא אשתאר בעלמא, בר כמה
9 דכתיב²⁶⁶: 'קח צנצנת אחת וגו' למשמרת' – לאצנעותא
10 וכו" (267).

1 **הנה** החכמה הזאת היתה נגלית באתגלייא עד פטירת
2 הרשב"י עליו השלום, ומאז ואילך נסתם חזון, כנ"ל
3 מאותו המאמר דפרשת ויחי דף רי"ז עמוד א, באשר ראה
4 בחזיון חלומו רבי יהודה לרשב"י:
5 "דהוה סליק על ד' גדפין מתתקנן וספר תורה עמיה,

והסתלקו רשב"י והסתלקה החכמה מהארץ, ולא נשאר בעולם מלבד מה
שכתוב 'קח צנצנת אחת וגו' למשמרת' – להצנעה.

267. כלם... אין בהם נפתל ועקש: על פי משלי ח, ח.

265. בשלח טו, לג.

266. שהיה עולה על ד' כנפים מתתקנים (מתלבשים) וספר תורה עמו, ולא
השאר כל ספרי רזים עליונים ואגדות שלא עלו אתו, ואמר: ודאי מששכב

34 וְכַל פְּרִי הַקְדָּמָתָם הִיא הַיּוֹת י' סְפִירוֹת נִמְצְאוֹת, וְחִבְרוּ
35 תְּלֵי תַלִּים שֶׁל סְפָרִים בְּעֵנֶן, אֲשֶׁר בְּלֹלוֹת דְּבָרֵיהֶם יִכְתְּבוּ
36 בִּב' אוּ בִג' קוֹנְטְרִיסִים.

37 וְלֹא בֵּן מִצִּינוּ בְּרֵאשׁוֹנִים. וְכַמוֹ שֶׁאָמְרוּ ז"ל²⁷¹ עַל
38 פֶּסוּק²⁷² "קוֹצוֹתָיו תִּלְתְּלִים" – שֶׁהִיא רַבִּי עֲקִיבָא דּוֹרֵשׁ
39 עַל כָּל קוֹץ וְקוֹץ תְּלֵי תַלִּים שֶׁל הַלְכוֹת.

40 גַּם רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכָּאי, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְרַבִּי
41 עֲקִיבָא הָיוּ אוֹמְרִים²⁷³:

42 אִם יִהְיוּ כָּל הַשְּׂמִים – גּוֹיִלִים, וְכָל הַיָּמִים – יָדִי, וְכָל
43 הַקְּנִים – קוֹלְמוֹסִים, וְכָל בְּנֵי אָדָם – לְבָלְרִין – לֹא יִסְפִּיקוּ
44 לְכַתּוֹב מִה שֶׁשִּׁבְּלִיתִי מִרְבוּתִי, וְלֹא חֲסֵרִיתִי בָּהֶם כְּכֹל
45 הַמֶּלֶקֶט בָּיִם, וְכַמְּכֹחַל בְּשׁוֹפְרָתָהּ, וְכַמְרִיחַ בְּאַתְרוֹגָהּ.
46 בְּנוֹכֵר בְּמִדְרָשׁ שִׁיר הַשִּׁירִים רָבָה.

47 כִּי הִנֵּה הַתּוֹרָה – שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא,
48 וְנִקְרָאת "תּוֹרָה" עַל שֵׁם "הוֹרָאָה"²⁷⁴, שֶׁהִיא לְהוֹרוֹת עַל
49 בּוֹרָאָה יִתְבָּרֵךְ מִה הוּא וּמִה עֲנִינוֹ. וְכַמוֹ שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ
50 אֵין לוֹ רֵאשִׁית וְסוֹף, כֵּן אֵין לְתוֹרָתוֹ קֶצֶב וְשִׁיעוֹר, וְכַמוֹ
51 שֶׁאָמַר הַכְּתוּב²⁷⁵: "אֶרְכָּה מֵאֲרָץ מִדְּהָ וְרַחֲבָה מִנִּי יָם".

52 וְאִנְשֵׁי לֵבָב שִׁמְעוּ לִי²⁷⁶, אֵל יִהְיֶה רִסּוֹ אֵל ה' ²⁷⁷ לְרֵאוֹת
53 בְּסִפְרֵי הָאֲחֵרוֹנִים הַבְּנוּיִם עַל פִּי הַשֹּׁכֵל הָאֲנוּשִׁי. וְשׁוֹמֵעַ
54 לִי יִשְׁכּוֹן בְּטֶח וְשֶׁאֵנָּה מִפְּחוֹד רַעְיָהּ²⁷⁸.

55 וְלִכֵּן אֲנִי הַכּוֹתֵב הַצֶּעִיר חַיִּים וְיִטְאֵל רְצִיתִי לְזִכּוֹת אֶת
56 הַרְבֵּים²⁷⁹ בְּהַעֲלֵם נִמְרָץ, וְהַמְשִׁכִּילִים יִבְנוּ. וְקִרְאִיתִי שֵׁם
57 הַחֲבוּר הַזֶּה עַל שְׁמֵי סֵפֶר "עֵץ חַיִּים", וְגַם עַל שֵׁם
58 הַחֲכֻמָּה הַזֹּאת הַעֲצוּמָה, חֲכֻמַּת הַזּוֹהַר, הַנִּקְרָא "עֵץ
59 חַיִּים" וְלֹא "עֵץ הַדַּעַת" כִּנ"ל, בְּעִבּוּר כִּי בַחֲכֻמָּה הַזֹּאת
60 "טוֹעֲמִיָּה חַיִּים זָכוּ"²⁸⁰ וְיִזְכּוּ לְאַרְצוֹת הַחַיִּים הַנִּצְחָיִים,
61 וּמִעֵץ הַחַיִּים הַזֶּה, מִמֶּנּוּ תֵּאֱכַל, וְאֶכַל וְחִי לְעֹלָם²⁸¹.

62 וְאַשְׁפִּילָה וְאוֹרֵךְ דֶּרֶךְ זוֹ תִלְךָ²⁸²; דַּע, מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר מוֹרִי
63 זָכְרוֹנוּ לַחַיִּי הַעוֹלָם־הַבָּא הַחַל לְגִלּוֹת זֹאת הַחֲכֻמָּה, לֹא
64 זֹוֶה יְדִי מִתּוֹךְ יָדוֹ אֶפִּילוֹ רִגַע אֶחָד. וְכָל אֲשֶׁר תִּמְצָא
65 כְּתוּב בְּאִיזָה קוֹנְטְרִיסִים עַל שְׁמוֹ ז"ל, וְיִהְיֶה מִנְּגִיד מִה

1 וְכָל אֶחָד מִהַחֲכָמִים הַיּוֹדְעִים בַּחֲכֻמָּה הַזֹּאת מֵאֶז
2 וְאֵילָף, הָיוּ עוֹסְקִים בָּהּ בְּהַסְתֵּר גָּדוֹל וְלֹא בְּאִתְּגַלְיָא,
3 וְלֹא הָיָה מְגִלָּה אוֹתָהּ אֲלֵא לְתַלְמִידוֹ הַיָּחִיד בְּדוֹרוֹ, וְאֵף
4 זֶה בְּרֵאשֵׁי פְּרָקִים, מִפֶּה אֵל פֶּה, מְגִלָּה טַפַּח וּמִכְסֶּה אֶלֶף
5 טַפָּחִים. וְהִיטָּה הַחֲכֻמָּה הַזֹּאת מִתְמוּטָטֶט וּמִתְמַעֲטָט
6 וְהוֹלֶכֶת מְדוּר לְדוּר, עַד הֶרְמֵב ז"ל אַחֲרוֹן הַמִּקְוֵבִלִים
7 הָאֲמִתִּיִּים.

8 וְהִנֵּה כָּל סִפְרֵי הַגְּאוּנִים, כְּמוֹ רַבִּינוּ הָאִי גָאוֹן ז"ל
9 וְחִבְרִיו, כָּלֵם נְכוּחִים לְמִבֵּין, אֵין בָּהֶם נִפְתָּל וְעַקֵּשׁ²⁶⁸,
10 אֲבָל דְּבָרֵיהֶם בְּתַכְלִית הַהֶעֱלֵם. וְכֵן כָּל דְּבָרֵי אוֹתָם
11 הַחֲכָמִים שֶׁזָּכְרָנוּ לְעִיל בְּשֵׁם הַרְקָאנְטִי, שֶׁהִיא נְגִלָּה
12 עֲלֵיהֶם אֲלִיהוּ הַנִּבְיָא ז"ל, כָּלֵם דְּבָרֵי אֲמָתָה, וְגַם הֵם
13 סְתוּמִים בַּחֲזָקַת הַיָּד.

14 גַּם פִּירוּשׁ סֵפֶר יְצִירָה שֶׁמְכוּנָה בְּשֵׁם הָרַאב"ד ז"ל, עַם
15 הַיּוֹת שֶׁחִבְרוּ חֲכָם אֶחָד אֲשֶׁכְּנֹזִי וְאֵינִם דְּבָרֵי הָרַאב"ה,
16 עַם כָּל זֶה דְּבָרָיו אֲמִיתִיִּים, וְגַם הֵם סְתוּמִים וְנִעְלָמִים.

17 גַּם סֵפֶר הַנִּקְרָא "בְּרִית הַמְּנוּחָה", הוּא נַעֲשֶׂה עַל דֶּרֶךְ
18 הַנּוֹכֵר לְעִיל, בְּעֵנֶן מוֹרִי וְרַבִּי ז"ל, כִּי נְגִלָּה אֲלֵיוֹ נִשְׁמַת
19 צִדִּיק אֶחָד וְהִיא מְלֻמְדוֹ, וְכָל דְּבָרָיו סְתוּמִים וְחֲתוּמִים.
20 כִּי "נֶאֱמַן רוּחַ מִכְסֶּה דְּבָר"²⁶⁹ הִיא, "עֲמַק עֲמַק מִי
21 יִמְצָאוּ"²⁷⁰.

22 גַּם הַחִיבוּר שֶׁעָשָׂה הֶרְמֵב ז"ל, אֲמַת וְיָצִיב וְנִכּוֹן
23 וְקִיִּים לְמִי שִׁיבִינָהוּ, כֹּאֲשֶׁר הוּא עֲצָמוֹ כְּתָב שֵׁם בְּהַקְדָּמַת
24 חֲבוּרוֹ וְזִכְרָנוֹהָ אֲנַחְנוּ לְמַעֲלָה.

25 וְהִנֵּה כָּל סִפְרֵי הַמִּקְוֵבִלִים הָאֲחֵרוֹנִים שֶׁהָיוּ אַחַר
26 הֶרְמֵב ז"ל, אֵל תִּקְרַב אֲלֵיהֶם. כִּי מִן הֶרְמֵב ז"ל וְאֵילָף
27 נִסְתָּרָה דֶּרֶךְ הַחֲכֻמָּה הַזֹּאת מִעֵינֵי כָּל הַחֲכָמִים, וְלֹא
28 נִשְׁאָר בָּהֶם כִּי אִם קֶצֶת עֲנָפֵי הַקְדָּמוֹת בְּלִתי שְׂרָשִׁיהֶם,
29 וְעֲלֵיהֶם בְּנוּ הַמִּקְוֵבִלִים הָאֲחֵרוֹנִים ז"ל דְּבָרֵיהֶם בְּשִׁכָּל
30 אֲנוּשִׁי.

31 וּמִעֲצָמָךְ תּוּכַל לְדַעַת לְעֻמּוֹד עַל הַמִּבְחָן, כִּי הַמַּעֲיִין
32 הַחֲרִיף יוּכַל לְכַלּוֹל וְלִידַע רֹוב הַקְדָּמוֹתֵיהֶם וְכַלְלֵיהֶם
33 בְּד' אוּ ה' יָמִים. וְכָל דְּבָרֵיהֶם כָּפֵל הַעֲנֵן בְּמִילּוֹת שׁוֹנוֹת,

277. וְשׁוֹמֵעַ . . מִפְּחוֹד רַעְיָהּ עַל פִּי מִשְׁלִי א, ל.ג.

278. "וְלִהְיֶיהָ עֵינֵיהֶם בְּקֶצֶת הַקְדָּמוֹת שֶׁשִּׁבְּלִיתִי מִמּוֹרֵי ז"ל, הֵרֵב הַגָּדוֹל הַנּוֹכֵר לְעִיל, כְּמִה שֶׁהוֹרֵשְׁתִּי, וְאֵף זֶה בְּרֵאשֵׁי פְּרָקִים כְּמִצִּין מִן הַחֲרִיכִים", וְנִשְׁמַת בְּכַמָּה דְּפוסִים, כְּנֶאֱדָה, מִפְּנֵי הַחֲבִיבוֹת הַדּוּמוֹת: הַרְבִּים . . חֲרִיכִים.

279. נִסַּח מוֹסָף דְּשִׁבְתָּהּ.

280. עַל פִּי בְּרֵאשִׁית ג, כב: "וְלִקַּח גַּם מִעֵץ הַחַיִּים וְאֶכַל וְחִי לְעֹלָם".

281. וְאֲשִׁינִיךְ וְאוֹרֵךְ דֶּרֶךְ זוֹ תִלְךָ: עַל פִּי תַהֲלִים ל.ב, ח.

282. מִשְׁלִי ג, ד.

268. מִשְׁלִי יא, יג.

269. קִהְלָה ז, כד.

270. עֲרוּבִין בא, ב.

271. שִׁיר הַשִּׁירִים ה, יא.

272. רֵאָה סְנִיחֵרִין סח, א.

273. מִנְחוֹת כט, ב.

274. אִיּוֹב יא, ט.

275. וְאִנְשֵׁי לֵבָב שִׁמְעוּ לִי: עַל פִּי אִיּוֹב לד, י.

276. אֵל יִהְיֶה רִסּוֹ אֵל ה': עַל פִּי יִתְרוֹ יט, כד.

הָאֵלּוּ מְסוּרִים אֶל לֵב הָאָדָם כְּפִי שְׂכָל אָנוּשִׁי, וְהִסְבֵּרָא
בָּהֶם סִבְנָה עֲצוּמָה, וַיַּחֲשֹׁב בְּכָלל "קוֹצֵץ בְּנִטְעוֹת"²⁸⁴
חֲסִי-וְשָׁלוֹם. לָכֵן הִזְדַּרְתִּיהָ.
וְאֵל תִּסְתַּכֵּל בְּשׁוֹם קוֹנְטְרִיסִים הִנָּכְתִּים בְּשֵׁם מוֹרִי
זְכוּרוֹנוֹ לַחַיִּי הַעוֹלָם-הַבָּא, וְזוֹלָתִי בְּמָה שֶׁכָּתְבֵנוּ לָךְ בִּסְפָר
הַזֶּה. וְדִי לָךְ בְּהַתְרָאָה זֹאת :

שְׁכַתְּבִי בִּסְפָר הַזֶּה – טְעוֹת גָּמוּר הוּא, כִּי לֹא הִבִּינוּ
דְּבָרָיו. וְאִם יֵשׁ בָּהֶם אִיזָה תּוֹסֶפֶת שְׂאִינוּ חוֹלֵק עִם סִפְרֵינוּ
זֶה, אֵל תִּשִּׁית לְבָךְ בְּקִבֵּעַ אֵלָיו, כִּי שׁוֹם אַחַד מִהַשּׁוֹמְעִים
אֶת דְּבָרֵי קִדְשׁוֹ לֹא יִרְדּוּ לַעֲוֹמֶק דְּבָרָיו וְכוּנָתוֹ, וְלֹא
הִבִּינוּ בְּלִי שׁוֹם סִפֵּק.
וְאִם יַעֲלֶה בְּדַעְתְּךָ לַחֲשׁוֹב שֶׁתּוּכַל לְכַרֵּר הַטּוֹב
וְלִהְיוֹת הָרַע – "אֵל בִּינְתְּךָ אֵל תִּשְׁעֵן"²⁸³, כִּי אֵין הַדְּבָרִים

284. נתן לנו לב לדעת ועינינו לראות: על פי נציבים כט, ג.

283. ראה חגיגה יד, ב.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

שאלה: מדוע אומר ועתה, שמשמעו חידוש שלא היה קודם. תפלת דניאל על חורבן בית
המקדש וגלות השכינה, חורבן גשמי. שממה – חורבן רוחני. והאר פניך – גילוי הארת
פנים העליונים, ויתקנו כל הפגמים ותהיה ישועה לכל ישראל

זֶה, אֲבָל עֲכָשׁוּ אֵינוּ פִּקְדָם, וַיְכַבֵּר הַיּוֹסֵפָה הַמְּנִיעָה וְרֵאיוֹ
שִׁיְהִיָּה מִה שֶׁלֹּא הָיָה תַּחֲלָה. וַיְצַרֶּךָ לְהַכִּין אִיזָה חֲדוּשׁ
דָּבָר יֵשׁ כָּאֵן שְׂאוֹמֵר "וְעַתָּה שְׁמַע אֱלֹקֵינוּ אֵל תִּפְלַת
עֲבָדְךָ וְאֵל תַּחֲנוּנָיו". אֵף הַעֲנֵן הוּא, דִּהְיָה תִּפְלַת דְּנִיָּאל
הִיא תִּפְלַת הַגְּלוּת, דְּדִנְיָאל הָיָה בְּגוֹלָה וַיְכַבֵּר בְּמֵר נִפְשׁוֹ
עַל הַרְבֵּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, גְּלוּת הַשְּׂכִינָה וְגְלוּת יִשְׂרָאֵל
בְּכָל אַרְצוֹת פְּזוּרֵיהֶם, דָּכָן הוּא מְבָאֵר בְּהִמְשָׁךְ תִּפְלָתוֹ
וּמִתְחַנֵּן אֵל ה' לֵאמֹר: "הִשָּׁה אֱלֹקֵי אֲזִנְךָ וְשִׁמְעֵה, פִּקֵּחַ
עֵינֶיךָ וּרְאֵה שְׁמִמְתִּינוּ וְהַעִיר אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמֶךָ עָלֶיךָ"
וְגו', דַּעֲנֵן הַשְּׁמֵמָה הוּא עוֹד יוֹתֵר מֵעֵנֵן הַחֲרָבֵן רַחֲמָנָא
לְצִלָּן, דְּבַחֲרָבֵן יֵשׁ פְּמָה דְּרָגוֹת, וְכִמּוֹ בֵּית וְעִיר חֲרָבָה
הֵינּוּ שְׁנִשְׁבְּרָה וְנִחְרָבָה, עַם אִיזוֹ צוּבְרָאָכְעֵן אוֹן
אוֹיִסְגַּטְרִיקֶעֶנְטִי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְנִהְיָ יַחֲרֹב וַיִּבְשׁ",
דַּעֲנֵן הַחֲרָבֵן הוּא שְׁנִאָבֵד וְכָלָה, אֲבָל עֵנֵן הַשְּׁמֵמוֹן
הוּא עוֹד יוֹתֵר מִחֲרָבֵן, וְכִמּוֹ אָדָם הַחֲלוּשׁ וּמִדְּכָא
בִּיסוּרִים וְעֵנִי וּמָלֵא מְכֹאֻבִּים רַחֲמָנָא לְצִלָּן הוּא אָדָם
חֲרֹב שְׁנִחְרָב וְנִדְכָא גּוֹפּוֹ שְׂאִין בּוֹ מֵתִם, פִּצֵּעַ וְחַבּוּרָה,
וַיֵּשׁ אָדָם בְּרִיא בְּכָל אֲבָרָיו וַיֵּשׁ לוֹ שְׂכָל וּבַעַל מַדּוֹת
אֲבָל הוּא אָדָם שְׁמֵם, אִיזוֹסְטֵר מֵעֲנֵשׁ, שֶׁהוּא רִיק
מִכָּל, אִיזוֹסְטֵר מֵעֲנֵשׁ, שְׂאִין לוֹ תוֹף, עַר הָאֵט נִיט

"וְעַתָּה" * שְׁמַע אֱלֹקֵינוּ אֵל תִּפְלַת עֲבָדְךָ וְאֵל תַּחֲנוּנָיו,
וְהָאֵר פְּנִיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשְּׁמֵם לְמַעַן אֲדוֹנִי".
הִנֵּה כָּל לְשׁוֹן "וְעַתָּה" מוֹרָה עַל חֲדוּשׁ דָּבָר וְשׁוּנֵי מְכֵמוֹ
שֶׁהָיָה קִדְשׁ, דִּזְהוּ תִּכְן נוֹשֵׂא הַפְּנִימִי דְּתִיכַת "וְעַתָּה",
דְּפִרּוּשׁוֹ וּבִאֲוֹרוֹ הוּא דַּעֲכָשׁוּ אֵינוּ כְּמוֹ קִדְשׁ לְזֶה, וְכִמּוֹ
"וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל, מָה ה' אֱלֹקֶיךָ שָׂאֵל מֵעַמֶּךָ, כִּי אִם
לִיִּרְאָה" וְגו', דְּפִרּוּשׁ "וְעַתָּה" הוּא חֲדוּשׁ דָּבָר וְשׁוּנֵי
מִהִקְדָּם, דְּפִסּוּק "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל" קָאִי אֲדִלְעִיל מִגִּיהָ,
וַיֵּאמֶר ה' קוֹם לָךְ לְמַסַּע לְפָנֶי הָעַם, וְכִבְאוּ וַיִּירָשׁוּ אֶת
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָם לְתַת לָהֶם", וּפִרְשׁ רַש"י:
"אֵף עַל פִּי שִׁסְרָתָם מֵאֲחֲרָיו וּטְעִיתָם בְּעִגְלָה, אָמַר לִי
(שְׁמוֹת ל"ב) לָךְ נָחָה אֶת הָעַם". "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל", פִּרְשׁ
רַש"י, "אֵף עַל פִּי שֶׁעֲשִׂיתָם כָּל זֹאת, עוֹדְנוּ רַחֲמֵינוּ
וְחִבְתּוֹ עָלֵיכֶם, וּמִכָּל מַה שֶּׁחֲטִאתֶם לְפָנָיו אֵינוּ שׁוֹאֵל
מִכֶּם כִּי אִם לִיִּרְאָה", דִּזְהוּ "וְעַתָּה", שֶׁהוּא חֲדוּשׁ דָּבָר,
דְּאַחֵר שִׁטְעוּ בְּעִגְלָה וְחִטָּאוּ הָיָה רֵאיוֹ שִׁיְדַרְשׁ הַקְדּוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא מִהֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל הָעֲבָרָה, וּמִכָּל מְקוֹם
הִנֵּה מִכָּל מַה שֶּׁחֲטָאוּ לְפָנָיו אֵינוּ שׁוֹאֵל מִכֶּם כִּי אִם
לִיִּרְאָה, דִּזְהוּ הַנּוֹשֵׂא דְּתִיכַת "וְעַתָּה", כְּאוֹמֵר דְּאַף גַּם
אִם אָמַת הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּחֲלָה לֹא הָיָה אֲפָשָׁר שִׁיְהִיָּה דָּבָר

(*) נדפס בספר המאמרים – קונטרסים חלק ב עמוד 550 ואילך. שלשת המאמרים הבאים נדפסו יחד בקונטרס כד, "קונטרס ב' ניסן, תרצ"ד", ללומדם ברבים, והם 'המשך' אחד.

מכמו החרבן גשמי, ואשר על פן דגנאל מתפלל
ומתחנן "והאר פניך על מקדשך השמים", דגלוי הארת
פנים העליונים היא הרפואה כללית שהיא ישועה
כללית, דכאשר גמשה הארת פנים העליונים בגלוי
אלקות, דזהו "והאר פניך על מקדשך השמים", גמשה
ישועה כללית לכללות ישראל ולעיר הקדש, פרוש
דכאשר יתמלאו כל המחסורים הרוחניים ויהיה הגלוי
דאור האלקי בעולם, דזהו ענין "והאר פניך", גלוי
פנים העליונים, הנה ממילא יתקנו כל המחסורים
הגשמיים בכללות ישראל ובכיר הקדש.

קרינה פנימיות כלל, כי הוא ממלא בריקות, ער איז צו
פוסטעוועט און צו וויסטעטי, וכן בבית ועיר שממה
אין זה שהבית או העיר הם חרבים ונשברים, כי אם
הבית הוא טוב ושלם בחדרים יפים עם כלי בית, וכן
העיר היא שלמה בבנינים אלא שהם שוממים מאין
יושב, וכמאמר "והשוממה מאין יושב בה כראוי לה",
וזהו "וראה את שממתינו והעיר אשר נקרא שמך
עליה", הן השמים רחמנא לצלן בישראל בכל ארצות
פזוניהם, והן השמים של העיר אשר נקרא שמך עליה,
דבכללות הוא החרבן רוחני רחמנא לצלן הן בישראל
בגולה והן בעיר הקדש, דקשה הרבה יותר באין ערוך

שאלות בתפלת דניאל, שנענה בזכות אברהם. ומהו ענין הראיה והעין דלמעלה, הבטה
בעין אחת ובשתי עיניו. הפסוק אם יוצר עין הלא יביט, הוא הוכחה נגד טעות
הפילוסופים, כמו שכתב במורה נבוכים.

כללות ישראל ובכיר עיר הקדש, וידוע דכל ענין
התעוררות רחמים רבים הוא לעורר רחמים רבים
ממקור הרחמים והחסדים העליונים, הינו מעקרא
ושרשאי, דמקור הרחמים הוא בשם ה' שהיה השם
דרחמים, אם פן למה בתפלה זו מזכיר שם אדני
דוקא. והנה תכן בקשת דניאל בתפלתו ותחנוניו הוא
שיראה שוממותינו, עס זאל אנגעזעהען ווערן אינזער
שמום רחמנא לצלן, דזהו "וראה שממתינו והעיר אשר
נקרא שמך עליה", אז עס זאל אנגעזעהען ווערן דער
שמום ישראל בגולה און דער שמום פון עיר הקדש.
וצריך להבין תכן ענין בקשה זו דיראה שוממותינו
ושוממות עיר הקדש. והנה בענין הראיה למעלה מצינו
דלפעמים כתיב "עין ה' אל יראיו", שהיא הראיה בעין
אחת, ופעמים כתיב "עין ה' אל צדיקים", שהיא
הראיה בשתי עינים, ואיתה במדרש רבה סוף שיר
השירים, "בשעה שישאל עושי רצונו של הקדוש
ברוך הוא – מביט עליהם בשתי עיניו, הדא הוא
דכתיב "עין ה' אל צדיקים", ובשעה שאין עושי
רצונו של הקדוש ברוך הוא – מביט עליהם בעינו
אחת, שנאמר "הנה עין ה' אל יראיו", ובמדרש רבה
(בראשית פרשה מ) דרש: "הנה עין ה' אל יראיו", על
אברהם שנקרא יראיו, כמו שכתוב "פי עתה ידעתי כי
ירא אלקים אתה". וצריך להבין, דהלא "הנה עין ה'
אל יראיו" הוא ההבטה בעינו אחת, והוא בשעה שאין
עושי רצונו של הקדוש ברוך הוא, איך שיהיה זה על
אברהם בכלל, ובפרט אחר נסיון העקדה שהוא נסיון

אמנם לפי זה צריך להבין למה מזכיר בתפלתו זו שם
אדנות, דלכאורה אינו מובן למה צריך להזכיר
השם, דהוי ליה לומר "למענך" סתם והיה מספיק,
ואם הוא צריך להזכיר שם למה שם אדני דוקא. והנה
במקרא (ברכות ז, ב) איתא: "אמר רב, אף דניאל לא
נענה אלא בשביל אברהם, שנאמר (דניאל ט, ז) ועתה
שמע אלקינו כו' למען אדני", למענך מיבעי ליה, אלא
בשביל אברהם שקראך אדוני. וצריך להבין, מהו
התמיהה הגדולה תמה רב ואמר "אף דניאל לא נענה
אלא בשביל אברהם", וכלא גדולה מזה מצינו, דגם
משה רבנו עליו השלום הזכיר זכות אבות בתפלתו,
וכמו שכתוב (שמות לב, יג) "וכר לאברהם ליצחק
ולישאאל עבדיך" וגו', ואם פן מהו התימא הגדולה
שמתמיה רב דאף דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם,
דמשמע מזה דזה מה שמשה רבנו עליו השלום הזכיר
זכות אבות בתפלתו אין זה פלא וענין של תימא כלל,
אבל זה מה שדניאל לא נענה אלא בשביל אברהם הוא
תימא גדולה ורבותא, וצריך להבין מהו פליאתו
ותמיהתו דרב. והנה אחר כל זה הדראי קושיא מה
שדניאל מזכיר שם אדני בתפלתו לדיכתיא, דהלא גם
באברהם נזכרו שארי שמות, ולמה מזכיר דוקא שם
אדני. וביותר פלא, הנה תפלת דניאל ותחנוניו היא
התעוררות רחמים רבים בעד כללות ישראל בכל
ארצות פזוניהם ובכיר עיר הקדש, וכאמר "כי לא
על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על
רחמיך הרבים", דדניאל מעורר רחמים רבים בעד

ה. אין לו כל. ו. מורוקן ושומם. ז. שהיה לו. ח. היה צריך לו (לומר). ט. וחידוש. י. חזרת. יא. למקומה (הקושיא הנ"ל
חזרת). יב. מהעיקר והשרש. יג. שיראה השימוש של ישראל בגולה, והשימוש של עיר הקדש. יד. זהו מה שכתוב.

הקסיד, פונתו על דוד המלך עליו השלום, בהפכת
מופת שכלי, באמרו "הנטע אנו וגו' אם יצר עין" וגו',
ומבאר הענין בהנחה יסודית מהמוחש, דכל פעל כלי
מן הכלים, הנה לולי שהפעל הנעשה על ידי הכלי
ההוא מציר אצל מי שעושה את הכלי, לא היה יכול
לעשות לו את הכלי; והמשל בו, שאם הנפח לא היה
מציר ענין התפירה במחו ולבו ומבין אותה לתכליתה,
לא היה אותה המחט על התכונה הזאת אשר תשלם
מעשה התפירה על צד השלמות הראויה בתכלית
השלמות, וכן שאר הכלים. והנמשל מזה יובן למעלה,
פי משפל ראשון הוא אשר השם יתברך ויתעלה שלם
בתכלית השלמות בלי שום חסרון, ואם כן הרי העדר
משגי החושי דבני אדם הוא פגיעה וחסרון בשלמות
האמתי, וכללות הענין מתאים עם מאמר "עבודת
הקדש אין סוף הוא שלמות בלי חסרון", וכשם שיש
לו כח בכלתי בעל גבול, כך יש לו כח בגבול, ואם
תאמר שיש לו כח בכלתי בעל גבול ואין לו כח בגבול
אפה מחסר שלמותו, ואין סוף הוא שלמותא דכלאטי,
וכנה הוכיח דוד המלך עליו השלום טעות הפילוסופים.

העשירי, שאז נאמר "כי עתה ידעתי כי ירא אלקים
אתה". וצריך להבין מהו כללות ענין עין והראיה
דלמעלה, ומהו ההבטה בעינו אחת, ומהו ההבטה
בשתי עיניו. והנה בענין הראיה והשמיעה שלמעלה
מצינו דברי תוכחה אשר דוד המלך עליו השלום מוכיח
לאמר (תהלים צד, ח"ט) "בינו בערים בעם וכסילים
מתי תשפילו, הנטע אנו הלא ישמע, אם יצר עין הלא
יביט". וצריך להבין מה בא להשמיענו, שהוא דבר
פשוט ומוכן לכל. אלא שהם דברי תוכחה במופת
הכרחי שכלי אדלעיל מניהיט, דכתיב (שם) "ויאמרו לא
יראה יה ולא יבין אלקי יעקב", ועל זה מוכיחם לאמר
דהלא השכל מחייב אשר הנטע אנו הלא ישמע והיחצר
עין הלא יביט, ובאר הרמב"ם (במורה נבוכים חלק ג
פרק יט) שישנם מן הפילוסופים הראשונים שהם
מאמינים במציאות האמתי יתברך ויתעלה, אלא
שאומרים כי הידיעה שלמעלה היא רק ידיעה שכלית
ולא מוחשית, וזהו "ויאמרו לא יראה יה ולא יבין"
וגו', כי הוא יתברך נעלה ונשגב ממשגי החושים
בחושי בני אדם וכל הנבראים, ועל זה הוא הוכחת

סדר השתלשלות – ענינים רוחניים הקשורים כמו טבעת בשלשלת, וכמו וידבר שלשת
אלפים משל על כל דבר של תורה, ונמשכים זה אחר זה, וכמו השכל שהוא העילה
למדות העלולים ממנו.

ראשו אחוז בהמציאות הרוחני שקדום לו וסופו קשור
בהמציאות הרוחני שלמטה ממנו, דזהו ענין "וידבר
שלשת אלפים משל", ואמרו רבותינו ז"ל (צירובין דף
כא עמוד ב) "מלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר
של תורה שלשת אלפים משל", שהם ג' אלפים שכלים
במשל ונמשל בכל דבר ודבר של תורה, אשר כלם הם
הולכים ונמשכים זה אחר זה, וסופו של הראשון קשור
בראשו של השני וראשו של השני אחוז בסופו של
הראשון, וכן כלם בזה אחר זה בדרגת הטבעות
דשלשלת. אמנם טבעות השלשלת הם רק משל לבד,
ואין הטבעת הראשונה מחיבת היותה של הטבעת
השנייה, והטבעת השנייה אינה מכרחת מן הראשונה,
אבל כמו שהוא בהנמשל בהמציאות הרוחניים דשכל,
הנה השכל הראשון מחיב את השכל השני הבא אחריו,
והשכל השני הוא מכרח מן השכל הראשון, בסדר
דעלה ועלול, כמו שאנו רואים במוחש בכחות הנפש
הנה הם משתלשלים בדרך עלה ועלול, דעלה ועלול
הוא שבדרך זה לזה, ולכן הנה כל עלה מחיב עלול,
וכל עלול מכרח מן העלה ונמצא בדרך ממילא ממנו,

ובאור הענין הוא, דהנה ידוע דיש ב' בחינות
ומדרגות, הא' הוא השתלשלות, והב' הוא
למעלה מהשתלשלות. דהשתלשלות הם ענינים
רוחניים האחוזים וקשורים אלו באלו, ואפן
התקשרותם והתאחזותם אלו באלו הוא על דרך
הטבעות האחוזים וקשורים בשלשלת, דראש טבעת
השנייה אחוזה בסוף הטבעת העליונה ממנה, ובסופה
קשורה בראש הטבעת התחתונה ממנה, וכן הוא
בהטבעת השלישית הרביעית והעשירית עד רבוי
טבעות בזה אחר זה, דכלן הנה בראשיתן הם אחוזים
בלמעלה מהם ובסופן קשורים בלמטה מהם, וזהו ענין
השתלשלות שהם ענינים מציאות רוחניים כמו שכל,
שהם אחוזים וקשורים אלו באלו בדרגת הטבעות
שבהשתלשלת, והינו דהמציאות הראשונה הנה בסופה
היא קשורה בהמציאות שלמטה ממנה, והמציאות
השנייה אשר בראשיתה היא קשורה בהמציאות שלמטה
שלמעלה, הנה בסופה היא קשורה בהמציאות שלמטה
ממנה, וכך הוא סדרם של מציאות הללו, דעם היותם
כל אחד מהם מציאות לעצמם, הנה כל אחד מהם הרי

המחיצת ומכרחת מהשפלה ההיא הנתפסת ומשגת
במחו, דכן הוא במוחש, הן בגשמיות – דכאשר מבין
דבר ומתבונן בו הרי בהכרח שיתעורר באיזה מדה
שהוא אם באהבה וקרוב או ביראה ורחוק, והינו
באותה המדה המחיצת ומכרחת מהמשפלה ההוא, והן
ברוחניות – דכשמתבונן בהתבוננות אלקי בהעמקת
דעתו עד שהענין נרגש בלבו, הנה אז הרי בהכרח
הדבר שיתעורר באותה המדה המחיצת מהמשפלה
ההוא, דעקר הכל הוא ההתבוננות וההתקשרות במה
שמשפיל ומבין עד שיהיה הענין ההוא המשפיל
בחכמתו והמוכן ומשג בלבו בינתו מקשר בדעתו, ביו
עם ווערט זיינע א זאך ואלא דבר שחורין ממנו, והינו
דאינו רק ענין שכלי בלבד, כי אם שהשכל ההוא נוגע
לו, עס איז זיינע א זאך.

וליהויה דהגדר דעלה ועלול הוא מה שהם קרובים
בערכם זה לזה, לזאת הנה בכל עלה יכולים לידע ענין
העלולים המחיצים לבוא ממנה, ואם לפעמים אינם
מתגלים העלולים הוא מפני סבה צדדית המונעת
ומעכבת התגלויותם, כי המחיצ לבוא אי אפשר שלא
יבוא, אם לא דכאשר יש דבר צדדי המונע ומעכב שלא
יבוא, אם בן הרי אין המניעה מצד עצמו כי אם מצד
סבה חיצונית לבד, ומפל עלול אפשר לידע מעלת
עלתו המחיצו, כי גם כאשר העלול הוא כבר מציאות
לעצמו, הנה מפל מקום הרי יש בו התפשטות עלתו
אשר חיבו, וכמו שכל ימדות שהם עלה ועלול, דהשכל
עלה והמדות עלולים, הנה כל שכל מחיצ מדה והמדה
נמצאת בדרך ממילא מן השכל, דזה הכלל שכאשר יש
שכל במחו ומשפיל ומבין בהכנה טובה ומתבונן בו
בהעמקת דעתו, הנה בהכרח שיתעורר בלבו מדה

ישנו לימוד שהוא רק בידיעה שכלית, אבל כשהענין נוגע לו בעצמו, אזי הלימוד באופן
אחר לגמרי, שמתקשר בזה ומתעורר מזה במדה שבלב, לפי השכל ההוא. ומבאר בארוכה
פירוש הפסוק אהללה הוי' בחיי אזמרה לאלקי בעודי.

עצמו, וכל זה הוא לפי שהענין נוגע לו, אשר באמת
הנה בגוף ועצם ידיעת השפלה הענין ההוא אין אז שום
חדוש דבר על מה שידעו תחלה, דגם תחלה ידע את
הסגיא על בריה, ורק ההתחדשות הוא בזה דתחלה ידע
את השכלי לבד וגם שדבר בהסגיא בפלפול רב
ובחריפות והתפעלות אכל הוא רק התפעלות השכל
לבד, אבל עתה כאשר הענין נוגע לו הנה ההתקשרות
שלו בהענין פעל וגרם התעוררות לבבו במדה שבלב
כפי חייב השכל ההוא. וכן הוא גם בענין השגה
אלקית, שאנו רואים במוחש דכשלומד איזה ענין
ומבינו בכי טוב בכל פרטי הענין ההוא ומסביר לעצמו
הענין ומדבר בו בטוב טעם ומתפעל בעצמו על נעימת
המשפלה ההוא, ומפל מקום אינו אלא ידיעה שכלית
בלבד, ועצם הענין אינו נוגע לו שפועל איזה
התעוררות בלבבו, והגם שיש לו חיות רב בהענין, און
איז אין דעם צוקאכט בהתפעלות רב, הנה הוא רק
התרגשות הלב בלבד, ואין זה עדין פעלת הלב בהלכות
איזה מדה מתאימה להמשפלה ההוא, וכמו על דרך משל
דכאשר לומד את הענין ד"אהללה הוי' בחיי אזמרה
לאלקי בעודי", ולומד ענין זה בהעמקה ומבין ומשיג
ד"חיי" הוא תאר וכנוי אל הנפש, הינו אור וחיית
הנפש המתלבש באברי הגוף, דחי הוא הנפש, וכאשר
העין רואה, האזן שומעת, בשכלו יבין, והאברים

ובאור דבר זה יובן ממה שאנו רואים במוחש בלמוד
ידיעת התורה, דכאשר אחד לומד איזה סגיא
בעיון רב ויודע כל פרטי עניני הסגיא עם טעמי
הסברות דבר דבור על אפנו ויודע הענין על ברי
ומדבר בהסגיא ומפלפל בה, ומפל מקום אינו אלא
ידיעה שכלית בלבד, אבל כאשר הענין ההוא עצמו
נוגע לו אז הוא באפן אחר לגמרי, דהדבור שלו בהענין
הוא בחיות רב, כמאמר "די הארץ רעד", ועל דרך
משל מי שלומד הסגיא דמוכר שדהו מחמת אנס, ומסר
מודעאי ובטלה, ויודע כל פרטי הסגיא אם האנס היה
בשדה סתם או בשדה זו, ובאפן קבלת המעות, וכן
באפני מסירת המודעא אם בעל פה או בכתב, וכל
פרטי הסברות יודע אותם בטעמים ומפלפל בהם
בהעמקה גדולה כפי המסקנא להלכה, דפשרה דינה
כמכר ומחילה דינה כמתנה, ומתנה שכתוב בה אחריות
ונכסים דינה כמכר, והגם שידוע כל עניני הפרטים
שבזה ומפלפל, ומפל מקום הרי אחר כל זה אין זה
אלא ידיעה שכלית לבד, אבל באפן אחר לגמרי הוא
כאשר הוא עצמו מצטרף להענין ההוא בהנוגע לו
למעשה, אז הנה הסברות האלו עצמן הן אצלו בחיות
רב, והינו דלבד זאת שנותוספים אצלו רבוי סברות
בהמצאות חדשות בפרטי הסגיא ההיא, הנה לבד זאת
הרי מתעורר בלבבו רבוי טענות ומענות בהפוך וכות

16 ד"אֶהְלֵלָה הַיּוֹי בְּחַיִּי שֶׁהֵם אֲזוּרֹת דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת
17 דְּאֶצִּילוֹת, וְאֶזְמַרְהָ לְאֶלְקֵי בְּעוֹדֵי שֶׁהֵם הַכֹּלִים דְּעֶשֶׂר
18 סְפִירוֹת דְּאֶצִּילוֹת, וּמִשְׁיֵג הַהִשְׁכָּלָה הֵיטֵב בְּכָל פְּרָטִי
19 הָעֲנִינִים שֶׁבִּזְהָ בְּהִשְׁגָּה מוֹחֲשִׁית מִגּוֹף וְנִפְשׁ שֶׁהֵם
20 מְכֻוִּנִים לְהַאֲזֹר דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֶצִּילוֹת, הִנֵּה אַחֵר כָּל
21 זֶה הוּא רַק יִדְעָה שְׂכָלִית בְּלִבָּד, אֲכַל כֵּן אֲשֶׁר הוּא עוֹבֵד
22 ה' בְּתַפְלָה וּמַעֲמִיק דַּעְתּוֹ בְּהִשְׁגָּה זֹאת פַּעַם שְׁתִּים וְשָׁלֹשׁ
23 עַד שֶׁהָעֵנִין נִעְשָׂה נוֹגֵעַ לוֹ בְּדִגְמָת יִדְעֵת פֶּסֶק הִלְכָּה
24 הַנוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה, אֲזִי הִנֵּה בְּהִכָּרֵחַ שֶׁכָּלֵבוּ תַתְּעוֹרֵר אוֹתָהּ
25 הַמִּדָּה הַמְחִיכֶת מִהַשְׁכָּלָה הַהִיא, וְהוּא מְפָנִי דְכָל עֲלָה
26 מְחִיכֶת עֲלִיל, וְכָל עֲלִיל הוּא בְּעֶרְףַּ עֲלָתוֹ, עַל כֵּן הִיא
27 בְּאֵה בְּדֶרֶךְ מְמִילָא מְהַעֲלָה, דְּכֶךְ הִיא הַמִּדָּה בְּעֲלָה
28 וְעֲלִיל שֶׁהֵם מְשַׁמְלִשְׁלִים זֶה מִזֶּה בְּסִדֵּר מְסִדֵּר דְּעֲלִיוֹן
29 וְתַתְּמוֹן, וְהֵם בְּכַחֲנִית קְרוֹב הָעֶרְףַּ זֶה לָזֶה.

ללמוד ברבים ביום ב' ניסן תרצ"ד

נאמר בשבת קודש פרשת בא (תרצ"ד)

1 פּוֹעֲלִים פְּעֻלָּתָם, אֲזִי הוּא אָדָם חֵי, וְזֶהוּ ד"חֵי" הוּא
2 הַנֶּפֶשׁ, וְ"עוֹדֵי" הוּא הַגּוֹף, שֶׁהַגּוֹף נִקְרָא "עוֹד", עַר אִיז
3 נֶאֱדָף אֶ זֶה, וְהֵינּוּ דְּאִינוּ דְּכָר לְעֶצְמוֹ, כִּי הָעֶקֶר הִיא
4 הַנֶּפֶשׁ, וּכְמוֹ שֶׁמְבַאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּאַרְכָּה, דְּמִבְּשָׂרִי
5 אֶחָדָה אֶלְקָה, דְּהַגּוֹף עֲצָמוֹ מַעֲרִיד עַל הַנֶּפֶשׁ שֶׁהִיא
6 הָעֶקֶר, דְּהִישׁ עֲצָמוֹ מוֹרָה עַל הָאֵמֶת, אֲזִי נִיט עַר אִיז
7 דְּעַר עֶקֶר, נֶאֱדָר דְּעַר אֵין אֶלְקֵי וּוְאֵס אִיז־כּ מְחִיכָה אֶת הִישׁ
8 הוּא הָעֶקֶר, וְיִוְדַע גַּם הַהִפְרָשׁ בֵּין הַלִּיל וְזֶמֶר, בְּתַכְנֵם
9 הַפְּנִימִי דְּהַלִּיל בְּפָה וְזֶמֶר בְּפִלִי, דְּכָל הַלִּיל הוּא שְׂבַח
10 הַבָּא עַל הָרֵב בְּדַבּוּר, וְזֶמֶר גַּם כְּשֶׁבָא בְּקוֹל וְלֹא בְּכָלִי
11 הִיא גַּם כֵּן בְּדֶרֶךְ שִׁיר, דְּבְכָל אִפֵּן הִנֵּה הַהַלִּיל הוּא
12 מַעֲלָה יוֹתֵר בְּמַעֲלַת הַתְּרוֹמָמוֹת הַנֶּפֶשׁ מִכְּמוֹ שֶׁהוּא
13 בְּזִמְרָה, לְהִיּוֹת דְּהַלִּיל הוּא רִיחָנִי יוֹתֵר מִכְּמוֹ זִמְרָה,
14 וְלִזְדַּת לְגַבִּי אֲזִי וְחִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ אוֹמֵר לְשׁוֹן "הַלֵּל", וְגַבִּי
15 הַגּוֹף אוֹמֵר לְשׁוֹן "זֶמֶר", וְכֵאֲשֶׁר לּוֹמֵד עֲנִין זֶה

כא. זה "עוד" דבר (נוסף על הנפש). כב. שלא הוא העיקר אלא האין האלקי שהוא.

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

18 ולדעת את ההבדל בין החלונות של בית ה' לבין
19 החלונות של בית פרטי, שבבית ה' הרי זה "וכי
20 לאורה הוא צריך"⁴, החלונות הביאו את האור של
21 בית ה' לרחוב, והחלונות של בית פרטי הם להביא
22 את האור מהרחוב לבית. אתם זכיתם להיות
23 תלמידים של ישיבה זו (ועליכם להביא את האור
24 לרחוב). מתי זה ייקרא שאתם מבינים זאת, הרי זה
25 כאשר אכן תישאו את לפיד האור ברחוב.
26 בוודאי הורו לכם מוריהם מה לעשות בבית, אלא
27 שברצוני לומר לכם שבכלל עליכם להיות זהירים
28 במצוות ובמצוות המועדים בפרט, וישנה המצוה של
29 כיבוד הורים, וכן ישנה מצוה של כיבוד מורים, מתי
30 יהיה זה סימן שאתם שומרים על מצות כיבוד מורים
31 - כשבנסעכם הביתה תחשבו עלינו ובפרט עלי, כשם
32 שאנחנו ובפרט אני, חושב עליכם כל רגע, להביא כל
33 תלמיד (בתלמוד תורה) ועכשיו...

ה' ניסן, תש"ב

1 ה' ניסן*
2 ר"ד מה שדיבר כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה
3 נבג"מ זי"ע לתלמידים שבאו מחוץ לעיר, באסיפת
4 כל הר"מים, טרם נסיעתם לביתם.
5 בוודאי הורו לכם מוריהם מה לעשות בבית, אלא
6 שגם ברצוני לומר לכם כמה מילים בקיצור.
7 כל חדר ותלמוד תורה וכל ישיבה, הם בית-
8 המקדש בגלות, כל בית-המקדש היכן שלומדים
9 ומתפללים - הוא בית-המקדש שלנו, "אין להקב"ה
10 בעולמו כ־אם ארבע אמות של הלכה כו"¹,
11 והמדריכים והמשפיעים של הישיבה הם הכהנים,
12 והתלמידים הם פרחי הכהונה. בבית-המקדש היו
13 מקריבים קרבנות, "אדם כי יקריב מכם קרבן"²,
14 ההקרבה צריכה להיות "מכם", להתקרב להשי"ת
15 ולתורה. בבית-המקדש שעשה שלמה המלך, היו
16 החלונות שקופים אטומים³, פירוש הדברים ידוע לכל
17 לומדי נ"ך, אלה שאינם לומדים - צריכים ללמוד

(3) מלכים א. א. ו, ד.
(4) שבת כב, ב.

(*) לעת עתה מצאנו רק הנחה משיחה זו, וחסר הסיום.
(1) ברכות ח, א. א. זח"ג רב, א.
(2) ויקרא א, ב.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז שבט ת"ש

ריגא

ידידי מחות' וו"ח אי"א מוהרר"י שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בברכת מז"ט לרגלי בואינו צלחה

לפה, הנה כל המברך יתברך ברוב טוב בגשם וברוח.

אתענין לדעת מהנעשה אתם עמם בפרטיות משלומי

ומשלום זוגתו ובנותיהם יחיו.

קויתי שבבואי לפה אקבל מכתבים מפורטים מכל
אחד ואחד מאנ"ש והתמימים יחיו, כי בכל ימי ההסגר
חשבתי אודותם. אמנם רק מעט מהם כתבו לי. יעזור
השי"ת לשמוע ולהשמיע אך טוב בגשמיות וברוחניות.

ידידו מחות' הדו"ש ומברכו.

מפני שלכ"ק אד"ש כואב קצת ידו הימנית אינו חותם

בעצמו, והנני חותם בשמו.

ח. ליבערמאן

אג"ק מוהרר"י צ נר"י

המשך ביאור למס' ברכות ליום חמישי עמ' א

חֲסִידָא לְרַב יִצְחָק, הָתָם לִגְבֵי תַפִּילַת שַׁחְרִית אָמַר רַב כְּהֵנָּה, הֲלָכָה
בְּרַבִּי יְהוּדָה הוּאִיל וְתַנּוּן בְּבִחְרֵתָא כְּוִיתִיהּ – וְשֵׁנִינוּ בַּמִּסְכָּת עֲדִיּוֹת
הַמּוֹבַחֶרֶת כְּמוֹתוֹ, הָכָא לִגְבֵי תַפִּילַת מִנְחָה, מָאִי – מַהִי הַהִלְכָה.
אִישְׁתִּיק, וְלֹא אָמַר לִיהּ וְלֹא מִיָּד – שֶׁתֵּק רַב יִצְחָק וְלֹא עֲנָה לוֹ
כָּלֹם.
אָמַר רַב חֲסִידָא, נָחִיז אֲנִי – נִרְאָה אֲנַחְנוּ לַפְּשׁוּט אֶת הַהִלְכָה, מִדְּרַב
מְצִיל – מִמָּה שֶׁרַב הַתַּפִּילַת עֲרִבִית שֶׁל שַׁבָּת בְּעֶרְבֵי שַׁבָּת
מִבְּעוֹד יוֹם, וְקִיבַל עָלָיו שֶׁבֶת בַּתִּפְלִתוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, שְׁמַע מִיָּנָה –
מוֹכַח שֶׁהֲלָכָה בְּרַבִּי יְהוּדָה, שֶׁזֶּמֶן תַּפִּילַת מִנְחָה הוּא עַד פֶּלַג
הַמִּנְחָה, וְלֵאחֶר מִכֵּן מִתְחִיל זֶמֶן תַּפִּילַת עֲרִבִית. דּוּחָה הִגְמֵרָא:
אֲדַרְבֵּהּ, מִדְּרַב הוּנָא וְרַבִּינָן לֹא הוּוּ מְצִיל עַד אוֹרְתָא – לֹא הִתְפַּלְלוּ
עֲרִבִית שֶׁל שֶׁבֶת עַד הַלֵּילָה, שְׁמַע מִיָּנָה – מוֹכַח שֶׁאִין הֲלָכָה בְּרַבִּי
יְהוּדָה.
מִסִּיקָה הִגְמֵרָא: הִשְׁתָּא דְלֹא אֶתְרַב הֲלָכָתָא לֹא כְּמַר וְלֹא כְּמַר –
עֲתָה שְׁלֹא נִפְסְקָה הִלְכָה לֹא כַּחֲכָמִים וְלֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּעָבַד כְּמַר
עָבַד, וְדְעָבַד כְּמַר עָבַד – הַעוֹשָׂה כַּחֲכָמִים עוֹשֶׂה כְּדִין, וְהַעוֹשָׂה
כְּרַבִּי יְהוּדָה עוֹשֶׂה כְּדִין.
הִגְמֵרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה שֶׁרַב הַתַּפִּילַת עֲרִבִית שֶׁל שֶׁבֶת מִבְּעוֹד יוֹם,
וְאֵגֶב דִּין זֶה דִּנָּה בַּהוֹרָאוֹת נוֹסְפוֹת הַנִּלְמְדוֹת מִמַּעֲשֵׂיו שֶׁל רַב: רַב
אִקְלַע לְבִי גִּיבָא – רַב הוֹדְמָן לְבִיתוֹ שֶׁל גִּיבָא, וְצִילִי – וְהִתְפַּלַּל
תַּפִּילַת עֲרִבִית שֶׁל שַׁבָּת בְּעֶרְבֵי שַׁבָּת, וְהָוּ מְצִיל – וְהִידָה מִתְפַּלֵּל

רַבִּי יִרְמְיָה בֶּר אָבָא לְאַחֲרֵיהּ דְּרַב – מֵאַחֲרֵי רַב, וְסָיִים רַב אֶת
תַּפִּילָתוֹ וְלֹא פָּסְקִיה לְצִלּוֹתֶיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה – וְלֹא הִפְסִיק אֶת
תַּפִּילָתוֹ שֶׁל רַבִּי יִרְמְיָה, כְּלוֹמֵר לֹא הִפְסִיק בֵּין רַבִּי יִרְמְיָה וְלִכְּוֹתֵל
לְעִבּוֹר לִפְנֵי בְּעוֹדוֹ מִתְפַּלֵּל כְּדִי לַהֲגִיעַ לְמָקוֹם שִׁיּוּשׁ שֶׁם, אֲלֹא
נִשְׁאַר עַל מְקוֹמוֹ. אוֹמֶרֶת הִגְמֵרָא: שְׁמַע מִיָּנָה תֵּלַת – מוֹכַח מִכָּאן
שֶׁלּוֹשָׁה דִּינִים, שְׁמַע מִיָּנָה שֶׁמִּתְפַּלֵּל אֲדָם תַּפִּילַת עֲרִבִית שֶׁל שַׁבָּת
בְּעֶרְבֵי שַׁבָּת, וְשְׁמַע מִיָּנָה שֶׁמִּתְפַּלֵּל תַּלְמִיד אַחֲרֵי רַבּוֹ, שֶׁהָרִי רַבִּי
יִרְמְיָה בֶּר אָבָא הִיא תַלְמִיד שֶׁל רַב, וְשְׁמַע מִיָּנָה שֶׁאִסּוּר לְעִבּוֹר כְּנֶגֶד
הַמִּתְפַּלֵּלִין – לִפְנֵי מִי שֶׁדִּיִּין מִתְפַּלֵּל תַּפִּילָתוֹ.
מִסִּיקָה לִיהּ – יֵשׁ לְהַבִּיא רֵאיוֹהָ מִמַּעֲשֶׂה זֶה לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, דְּאָמַר
רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, אִסּוּר לְעִבּוֹר כְּנֶגֶד הַמִּתְפַּלֵּלִין, כְּמוֹ שֶׁפִּסְקָה
הִגְמֵרָא מִחֲמַת מַעֲשָׂהוּ שֶׁל רַב.
מִקְשָׁה הִגְמֵרָא: אִינִי – הָאֵם כִּךְ הוּא הָדִין שֶׁאִסּוּר לְעִבּוֹר כְּנֶגֶד
הַמִּתְפַּלֵּל, וְהָא רַבִּי אָמִי וְרַבִּי אִסִּי חֲלָפִי – עֲבָרוּ כְּנֶגֶד הַמִּתְפַּלֵּל.
מִתְרַצֵּת הִגְמֵרָא: רַבִּי אָמִי וְרַבִּי אִסִּי חוּזִין לְאֲרִבְעָא אֲמוֹת הוּא דְּחֲלָפִי
– עֲבָרוּ לִפְנֵי הַמִּתְפַּלֵּל מִחוּץ לָאַרְבַּע אֲמוֹתָיו, וְמָה שֶׁשֵּׁנִינוּ שֶׁאִסּוּר
לְעִבּוֹר כְּנֶגֶד הַמִּתְפַּלֵּל הֵינּוּ דוּוֹקָא בְּתוֹךְ אַרְבַּע אֲמוֹתָיו.
הִגְמֵרָא חוֹזֶרֶת לְדוֹן בַּמַּעֲשָׂהוּ שֶׁל רַב. מִקְשָׁה הִגְמֵרָא: וְרַבִּי יִרְמְיָה
הִכִּי עָבִיד חֲכִי – כִּיצַד עָשָׂה רַבִּי יִרְמְיָה כִּךְ וְהִתְפַּלֵּל מֵאַחֲרֵי רַבּוֹ,
וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם אֵל יִתְפַּלֵּל אֲדָם

המשך מעמוד עז

ויהי רצון אשר חפץ ה' בידם יצליח במצוה נעלית האמורה צדקה וגמ"ח, ובפרט בימינו אלה
כמבואר באגרת הקדש לרבנו הזקן.

וביחוד שהשנה היא שנת המאה וחמשים להסתלקות רבנו הזקן שהזגיש ביחוד ענין הצדקה,
ודרש זה מכל ההולכים בעקבותיו בדורו, ובדורות שלאחריו רבותינו נשיאנו מ"מ כמבואר בשיחות
קדושות שלהם וכן המדובר עד"ז בהתועדות דח"י אלול שנה העברה.

בברכת הצלחה ולבשו"ט.

נ. ב. מצוי"פ המחאתי השתתפותי בהנ"ל.

פרשת בא

י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרָעָה
כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן
שְׂתִי אֶתְנִי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ: ^א וְלִמְעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנִי
בְּנֶךְ וּבֶן־בְּנֶךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֹתִי בְּמִצְרַיִם
וְאֶת־אֶתְנִי אֲשֶׁר־שָׂמְתִי בָם וַיִּדְעֻם כִּי־אֲנִי
יְהוָה: ^ב וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתִי
מֵאַנֶּת לַעֲנַת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי: ^ג כִּי
אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הַגָּנִי מִבְּיַד מִחֹר
אַרְבָּה בְּגִבְלָךְ: ^ד וְכִסְפָּה אֶת־עֵינֵי הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל
לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת־יֵתֶר הַפִּלָּטָה
הַנִּשְׁאָרָת לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ
הַצֹּמַח לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה: ^ה וּמָלְאוּ בְּתִיד וּבְתִי
כָל־עֲבָדֶיךָ וּבְתִי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ
אֲבֹתֶיךָ וְאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הַיּוֹתֵם עַל־הָאֲדָמָה
עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶּן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה: ^ו (יִשְׂרָאֵל)
וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְרָעָה אֵלָיו עַד־מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ
לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבֹדוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי אָבְדָה מִצְרַיִם: ^ז וַיּוֹשֶׁב
אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
לָכוּ עַבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי תִהְיוּ לָכֶם:
^ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנַעֲרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נִלְךְ בְּבָנֵינוּ
וּבִבְנוֹתֵנוּ בְּצִאֲנֵנוּ וּבִבְקָרָנוּ נִלְךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ:
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר
אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶּם רְאוּ כִּי רָעָה נִגְדָה
פְּנִיכֶם: ^ט לֹא כֵן לָכוּ גֹא הַגִּבְרִים וַעֲבָדוּ
אֶת־יְהוָה כִּי אַתָּה אַתָּם מִבְּקָשִׁים וַיַּגִּישׁ אֹתָם
מֵאֵת פְּנֵי פְרָעָה: ^י

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש ב עמ' שלב)

לכו גא הגברים ועבדו את ה' (י, יא)

זוהי 'שיטת פרעה'. אף 'שיטת משה' (ואתפשטותיה בכל
דרא ודרא) היא, אשר בנערינו, בשנים או בחקמה, ובקנינו
נלך, בקנינו ובבנותינו - ונדקא על־דיריזה חג ה' לנו.

וכדאימא בזהר על הפסוק "נדע בשערים בעלה": 'בעלה'
דא קודשא בריך הוא, "דאיהו אתידע... לכל חד וחד לפום
שיעורא דיליה, לפום מה דמשער בליביה". והינו, שכלם
צריכים לדעת את ה', כל אחד לפי שעורו.

שני י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּאַרְבָּה וַיַּעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֶת כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר
הַבָּרָד: ^א וַיָּט מֹשֶ׈ה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיְהִי וְהָיָה נִחָג רֹחַ־קָדִים בְּאֶרֶץ כְּלִיָּהִים הַהוּא
וְכָל־חַיֵּי הַבְּקָר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נִשָּׂא
אֶת־הָאֲרָבָה: ^ב וַיַּעַל הָאֲרָבָה עַל כָּל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כְּבֹד מְאֹד לְפָנָיו
לֹא־הָיָה כֵּן אֲרָבָה כְּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִתְּיָהֶפֶן:
^ג וַיִּכֶם אֶת־עֵינֵי כָל־הָאָרֶץ וַתַּחֲשֹׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֶת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר
הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־נֹתֵר כָּל־יֵרֶק בְּעֵץ וּבְעֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ^ד וַיִּמָּהַר פְּרָעָה
לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חַטָּאתִי לִיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: ^ה וְעַתָּה שָׂא גֹא חַטָּאתִי אִיךָ
הַפֶּעַם וְהַעֲתִירוּ לִיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיִּסַּר מַעֲלִי רַק
אֶת־חַמּוֹת הַזֶּה: ^ו וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה וַיַּעֲתֵר
אֶל־יְהוָה: ^ז וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רֹחַ־יָם חֹזֶק מְאֹד
וַיִּשָּׂא אֶת־הָאֲרָבָה וַיִּתְּקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא
נִשְׂאֵר אֲרָבָה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם: ^ח וַיִּחַזַּק
יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: ^ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ
עַל־הַשָּׂמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמַּשׁ
חֹשֶׁךְ: ^י וַיָּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׂמַיִם וַיְהִי
חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:
^{יא} לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ
מִתַּחַתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה
אֹר בְּמוֹשְׁבָתָם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות יא עמ' 2)

ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשלת ימי אפלה (רש"י, כב)

מצרים היתה כדי להוציא ולהעלות את ניצוצות הקדשה שהיו במצרים, כולל גם נצוצות הקדשה שהיו בכסף ובזהב של בנות מצרים. מוכן אפוא, שמדבר בענין עקרי שאין לומר עליו.

רביעי - ויאמר משה כה אמר יהוה פחצת הלילה אני יוצא בתוך מצרים: ה ומת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה הישב על כסאו עד בכור השפחה אשר אתר הרהים וכל בכור בהמה: והיתה צעקה גדלה בכל ארץ מצרים אשר פמהו לא נהיתה וכמהו לא תסף: ולכל בני ישראל לא יחרץ פלב לשנו למאיש ועד בהמה למען תדעון אשר יפלה יהוה בין מצרים ובין ישראל: ה וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחווי לי לאמר צא אתה וכל העם אשר ברגליך ואחריו אצא ויצא מעם פרעה בחריאף: ס ויאמר יהוה אל משה לא ישמע אליכם פרעה למען רבות מופתי בארץ מצרים: ומושה ואהרן עשו את כל המפתים האלה לפני פרעה ויחזק יהוה את לב פרעה ולא שלח את בני ישראל מארצו: ס יב ויאמר יהוה אל משה ואהרן בארץ מצרים לאמר: ד החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה: ד בדברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש ששה לבית אבית ששה לבית: ויאם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכניו הקרב אל ביתו במכסת נפשת איש לפי אכלו תכסו עליהם: ה ששה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן הכבשים ומן העזים תקחו: ויהיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערפים: וילקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף על

ואלו בגאלה העתידה, שהיא אחרי מכן תורה, וגאלו גם אותם הרשעים שלא נגאלו ממצרים, שהרי אז הקב"ה "אוחז בידיו ממש איש איש. . . תלקטו לאחד אחד בני ישראל" (רש"י נצבים ל, א). ובלשון ספר התנאי: כל יהודי "בנדיא סופו לעשות תשובה. . . כי לא ידח ממנו נדח". והו "אלו הנה שם לא הנה נגאל" - מה שאין כן בגאלה העתידה סופו לעשות תשובה ואף הוא נגאל.

שלישי - ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את יהוה רק צאנכם ובקרכם יצג גם טפכם ילד עמכם: ה ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועלת ועשינו ליהוה אלהינו: ו גם מקננו ילד עמנו לא תשאר פרסה פי ממנו נקח לעבד את יהוה אלהינו ואנחנו לא נדע מה נעבד את יהוה עד באנו שמה: ו ויחזק יהוה את לב פרעה ולא אבה לשלחם: ה ויאמרו לו פרעה לך מעלי השמר לך אל תספ ראות פני בי ביום ראתך פני תמות: ו ויאמר משה פן דברת לא אסף עוד ראות פניך: פ יא ויאמר יהוה אל משה עוד גגע אחד אביא עלי פרעה ועל מצרים אחריו ישלח אתכם מזה בשלחו בלה גרש וגרש אתכם מזה: ד דברנא באוני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב: ג ויתן יהוה את חן העם בעיני מצרים גם האיש משה גדול מאוד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 15)

דבר נא באוני העם וישאלו איש מאת רעהו. . . כלי כסף

וכלי זהב (יא, ב)

יש לשאל: הרי בני ישראל ותריו על בנות מצרים, כמאמר ר"ל (ברכות ט, ב) "אמרו לו, ולואי שצא בעצמנו. משל לאדם שהיה חבוש בבית האסורים, והיו אומרים לו בני אדם, מוציאין אותך מחוץ. . . ונותנין לך ממון הרבה, ואומר להם. . . הוציאוני היום ואני מבקש כלום". אם כן, מדוע לא ותר הקב"ה עליה. ויש לומר, דהנה התכלית של גלות

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כד עמ' קה)

ראשו על כרעיו ועל קרבו (יב, ט)

לפנינו שלשה סוגים של 'עבודה זרה', שיש 'לשרף' ולבטל לגמרי. ראשו – השכל המגבל הופך לסמכות עליונה. כרעיו – תאונת השלטון והכח מביאה את האדם לרמס ברגליו את כל הסובב אותו. קרבו – מזונו של אדם ופרנסתו הופכים ל'אליל', וכל האמצעים כשרים כדי להשיגם.

חמישי כ"א ויקרא משה לכל־זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח: כ" ולקחתם אגדת אזוב ומבילתם בדם אשר־בסוף והגעתם אלי־המשקוף ואלי־שתי המזוזות מן־הדם אשר בסוף ואתם לא תצאו איש מפתח־ביתו עד־בקר: כ" ועבר יהוה לנגף את־מצרים וראה את־הדם על־המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח יהוה על־הפתח ולא יתן המִשְׁחִית לבא אל־בתיכם לנגף: כ" ושמרתם את־הדבר הזה לחק־לך ולבניך עד־עולם: כ" והיה כִּי־תבאו אל־הארץ אשר יתן יהוה לכם כאשר דבר ושמרתם את־העבדה הזאת: כ" והיה כִּי־יאמרו אליכם בניכם מה העבדה הזאת לכם: כ" ואמרתם זבח־פסח הוא ליהוה אשר פָּסַח עלי־בתי בני־ישראל במצרים בנגפו את־מצרים ואת־בתינו הציל ויקד העם וישתחוו: כ" וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה יהוה את־משה ואהרן בן עשו: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (מקוטי שיחות ב עמ' 666)

משכו וקחו לכם צאן . . . ושחטו הפסח (יב, כא)

משכו ודיכם מעבודה זרה . . . ושחטו לאלהיהם של מצרים (מכילתא)

עבודה זרה – היינו עבודה שהיא זרה ליהודי, שנבדל אף ורק לשמש את קונו. שחטו לאלהיהם של מצרים – של כל הסביבה, שהיא מגבלת ומדונה במצרים וגבולים של החמר והגשם. ויש לעשות זאת בבחינת פסח ו'דלוג', לא רק בעליה מדרגה לדרגה; צריכים להפך את החשך של הגוף והנפש הפהמית לאור ולקדשה.

הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם: ה' וְיֹאכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלֵּילָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל־מִרְיִם יֹאכְלוּ: ט' אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זֶאֱ וּבָשָׂל מִבָּשָׂל בָּמִים כִּי אִם־צִלִּי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כַּרְעָיו וְעַל־קַרְבּוֹ: י' וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֶּקֶר וְהִנֵּתֶם מִמֶּנּוּ עַד־בֶּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ: י"א וְכָכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְנִיכֶם חֲגָרִים נְעִלְכֶם בְּרַגְלֵכֶם וּמִקְלַכֶּם בְּיָדְכֶם וְאִכְלַתֶּם אֹתוֹ בַּחֲפוּזִן פֶּסַח הוּא לַיהוָה: י"ב וְעַבְרָתִי בְּאַרְץ־מִצְרַיִם בַּלֵּילָה הַזֶּה וְהִפְתִּי כָל־בְּכוֹר בְּאַרְץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה: י"ג וְהָיָה הָדֵם לָכֶם לָאֵת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׂם וְרֵאִיתִי אֶת־הָדֵם וּפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יְהִי בְכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית בְּהֵבְתִּי בְּאַרְץ מִצְרַיִם: י"ד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן וְחַגְתֶּם אֹתוֹ חֹג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּחְגַּגְהוּ: ט"ו שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אֵד בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר מִבֵּיתְכֶם כִּי ו' כָּל־אֹכֶל חֵמֶץ וְנִבְרָתָהּ הִנָּפֵשׁ הֵחָא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד־יּוֹם הַשְּׁבִיעִי: ט"ז וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרֵא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרֵא־קֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם כָּל־מְלֹאכָה לֹא־יַעֲשֶׂה בָהֶם אֵד אֲשֶׁר יֹאכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לִבְדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם: י"ח וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמִּצּוֹת כִּי בְעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: י"ח בְּרֹאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֹב תֹּאכְלוּ מִצַּת עֹד יוֹם הָאֶחָד וְעֹשְׁרִים לַחֹדֶשׁ בְּעָרֹב: י"ט שְׁבַעַת יָמִים שְׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבֵיתְכֶם כִּי ו' כָּל־אֹכֶל מִחֻמָּצַת וְנִבְרָתָהּ הִנָּפֵשׁ הֵחָא מֵעַדְת יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאֻרֵּחַ הָאֶרֶץ: כ' כָּל־מִחֻמָּצַת לֹא תֹאכְלוּ כָּל־מוֹשְׁבֵיתְכֶם תֹּאכְלוּ מִצּוֹת: פ

ששי כח ויהי | בחצי הלילה יהיה הכה כל־בכור
בארץ מצרים מבכר פרעה הישב על־כסאו עד
בכור השבי אשר בבית הבור וכל בכור
בהמה: ויקם פרעה לילה הוא וכל־עבדיו
וכל־מצרים ותתי צעקה גדלה במצרים כי־אין
בית אשר אין־שם מת: לא ויקרא למושה
ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי
גם־אתם גם־בני ישראל ולכו עבדו את־יהוה
בדברכם: גם־צאנכם גם־בקרכם קחו פֶּאֶשֶׁר
דברתם ולכו וברכתם גם־אתי: ולתחזק
מצרים עליהם למהר לשלחם מן־הארץ כי
אמרו פֶּלְנוּ מֵתִים: לא וישא העם את־בצקו
טרם יחמץ משארתם צררת בשמלתם על־
שכמם: לא ובני־ישראל עשו בדבר משה
וישאלו מצרים בלי־כסף וכלי זהב ושמלת:
לא ויהוה נתן את־חן העם בעיני מצרים
וישאלו וינצלו את־מצרים: פ לא ויסעו בני
ישראל מרעמסס סכתה פֶּשֶׁש־מאות אלף
רגלי הגברים לבד מִפֶּה: לא וגם־ערב רב עלה
אתם וצאן ובקר מקנה פֶּבֶד מאד: לא ויאפו
את־הבצק אשר הוציאו ממצרים ענת מצות
כי לא חמץ פֶּי־גִרְשׁוֹ ממצרים ולא יכלו
להתמהמה וגם־צדה לא־עשו להם: מ ומושב
בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה
וארבע מאות שנה: מא ויהי מקץ שלשים שנה
וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו
פֶּל־צִבְאוֹת יהוה מארץ מצרים: מו ליל שמרים
הוא ליהוה להוציאם מארץ מצרים הוא־הלילה
הזה ליהוה שמרים לכל־בני ישראל לדורתם: פ
מז ויאמר יהוה אל־משה ואהרן זאת חקת
הפסח פֶּל־בֶּן־זָכָר לא־יאכל בו: מד וכל־עֶבֶד
איש מקנת־כסף ומלתה אותו אז יאכל בו:
מה תושב ושכיר לא־יאכל בו: מו בבית אחד

יאכל לא־תוציא מן־הבית מן־הבשר חוצה
ועצם לא תשברו־בו: מז פֶּל־עֶדֶת ישראל יעשו
אתו: מח וכי־יגור אתך גֵּר ועשה פֶּסַח ליהוה
המול לו כל־זָכָר ואז יקרב לעשתו והיה פֶּאֶזְרַח
הארץ וכל־ערל לא־יאכל בו: מט תורה אחת
יהיה לאזרח ולגר חגר בתוכם: נ ויעשו פֶּל־בְּנֵי
ישראל פֶּאֶשֶׁר צוה יהוה את־משה ואת־אהרן
בן עשוי: ס נ ויהי בעצם היום הזה הוציא יהוה
את־בני ישראל מארץ מצרים על־צבאותם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כו עמ' שסא)

המול לו כל זָכָר ואֵז יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ (יב, מח)

מילת בני הקטנים . . מעבדת אותו (רמב"ם הלכות קרבן

פסח ה, ה)

מבאן יש ללמד הוראה על גדל חשיבות החינוך: אבא
שלא מלא את חובתו כלפי בנו ולא הכניסו לביתו, פוגע
לא רק בטובת בנו, אלא גם בטובתו שלו עצמו. שכן, הוא
מנוע מלהקריב קרבן פסח והוא מפסיד אף את הברכה
הנובעת מקיום מצוה זו – פגעי העולם פוסחים עליו ולא
מזיקים לו.

שביעי יג א וידבר יהוה אל־משה לאמר: ב קדש־
לי כל־בכור פֶּסֶר פֶּל־רַחֵם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם
ובבהמה לי הוא: ג ויאמר משה אל־העם זָכוֹר
את־הַיּוֹם הַזֶּה אשר יצאתם ממצרים מבית
עבדים כי בחזק יָד הוציא יהוה אתכם מזה ולא
יאכל חֶמֶץ: ד היום אתם יצאים בחדש האביב:
ה והיה כִּי־יבִיאֲךָ יהוה אל־ארץ הפְּנִיעִי וְחַתִּי
וְהַאֲמֹרִי וְהַחֲנִי וְהַיְבוֹסִי אשר נשבע לאבתך
לָתֵת לָךְ אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב ודבש ועבדת את־
העבדה הזאת בחדש הזה: ו שבעת ימים
תאכל מצות וביום השביעי חג ליהוה: ז מצות
יאכל את שבעת הימים ולא־יראה לך חֶמֶץ
ולא־יראה לך שאר פֶּכֶל־גִּבְלוֹךְ: ח והגדת לבנך
ביום ההוא לאמר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יהוה לי
בצאתי ממצרים: ט והיה לך לָאוֹת עַל־יָדֶיךָ
ולִזְכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יהוה

וְלַעֲלָמִי עֲלֵמִיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֹה דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבְּחָתָא וְנִחַמְתָּא, דְּאִמְרִין בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש ד' עמ' רסז)

היום אתם יוצאים בחדש האביב (יג, ד)

בתקופת החורף נראה כאלו העולם חדל מלצמח ולהתקדם, ולפתע, בחדש האביב, האילנות מלבלבים והשדות צטופים ירק. כך מתגלה לעין כל, שימות החורף היו ימים של אגירת כחות לקראת לבלוב ופריחת האביב. ואף בחג הפסח כן: בגלות מצרים שקעו ישראל במ"ט שצרי טמאה, אף במשך זמן מועט, חמשים יום, זכו לקבל התורה מפי הקב"ה בכבודו ובעצמו! כך התגלה לעין כל, שימות הגלות היו ימים של זכוּת וזכנה לקבלת התורה.

מפטיר י' וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בְנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: טו וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעֲהַ לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹכֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אִפְּרָה: טז וַהֲיָה לְאוֹת עַל־יְדֶכָה וּלְטוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי עֵינֶיךָ בִּי בְּחֹק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: ססס

ססס

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן.

בְּפֶיךָ בִּי בְּיָד חֲזָקָה הוֹצֵאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֵדָה מִיָּמִים יָמִימָה: פ וְהָיָה כִּי־יִבְאֶךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁפַּע לְךָ וּלְאַבְתְּיָךָ וּנְתַנָּה לְךָ: י והעברת כל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר יִשְׁגַּר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה: י והכל־פֶּטֶר חֹמֶל תִּפְדֶּה בִּשָּׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפָּתוֹ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָךְ תִּפְדֶּה: י והיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בְנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: טו וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעֲהַ לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹכֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אִפְּרָה: טז וַהֲיָה לְאוֹת עַל־יְדֶכָה וּלְטוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: ססס

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַתִּתְקַדַּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אֲמֵן בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא כְּרַעֲוִיתָהּ וּמִלִּיד מְלֻבְּתָהּ, וַיִּצְמַח פְּרוֹקָהּ וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחִיכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחֵי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֵגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עֲלֵמִיָּא. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עין־חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי־נעם, וכל־נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יג תדבֹר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הַנִּבְיָא לָבֹא טָרֵם בּוֹאָ שֶׁל נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ כָּל הַלְּבוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם: יד תחלה הַגִּידוּ בַּמִּצְרִיִּם וְהַשְׁמִיעוּ בַּמִּגְדֹּל וְהַשְׁמִיעוּ בְּנֵי וּבִתְחַפְּנָתָם שֶׁהֵם עָרֵי מִכְצָר מִצְרַיִם אֲמָרוּ הַתִּנְצֵב שִׁיתַּעֲבֹבוּ בְּמִכְצָרֵיהֶם וְלֹא יָצְאוּ לְקִרְיַת הָאֱוִיב וְהָכֵן לָךְ שֵׁם

כְּלִי נֶשֶׁק כִּי כָּבֵד אֶכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ: טו מְדוּעַ נִסְתַּף נִשְׁטַפּוּ

וְתַחֲלִיקוּ כָל אֶחָד וְאֶחָד מִן אֲבִירֶיךָ

גְּבוּרֶיךָ לֹא עֲמֹד לֹא מִצְלִיחַ לַעֲמֹד

בַּעֲצָמוֹ כִּי יְהוָה תִּדְרֹךְ וְה' יִלָּחֶם בּוֹ:

טז תְּקַדֵּשׁ בְּרִידָה הִיא הַרְבֵּה בּוֹשֵׁל

וְעַל יְדֵי הַמִּכְשׁוֹל גַּם־נִפְּל הַגּוֹיִם

הַבָּאִים לַעֲזֹרַת מִצְרַיִם, וְהֵם הַתַּחֲבָרוּ

אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ זֶה לָּהּ

קוּמָה | וְנִשְׁכָּה אֶל־עַמּוּנָהּ וְאֶל־

אֶרֶץ מוֹלֶדְתָּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה

הִיא חֶרֶב שֶׁל נְבוּכַדְרֶאצַּר שְׂמִלְכִי אֲשׁוּר

וּכְבֹּל תִּהְיֶה לָּהֶם צוּרַת יוֹנָה עַל הַדָּגִים:

יז תחלה קָרָאוּ וּפְרַסְמוּ שֵׁם

בְּמִצְרַיִם, כִּי פִרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם בָּא

בְּשָׂאוֹן קוֹל תְּשׁוּאוֹת גְּדוֹל וְעַם רַב

לְהַתְּהַלֵּל בְּחִילוֹתָיו, וְאֶחָד קָדַד קָרָאוּ כִּי

פִּרְעֹה הָעֶבְרִי הַמּוֹעֵד קָבַע מוֹעֵד

אֲחֵר לְמֶלֶךְ כָּבֵל לָצֵאת לְהִלָּחֵם עִמּוֹ כִּי

בָּא מוֹרֵד בְּלִבּוֹ: יח חִי־אֱנִי נָא־

הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי

כְּתוּבָה קָבַע בְּהָרִים וּכְכַרְמֵל בֵּינָם

עוֹמֵד בֵּינָם עַל יַד הַיָּם, כִּן יָבֹא

נְבוּכַדְרֶאצַּר עַל מִצְרַיִם: יט כְּלִי גּוֹלָה

עָשִׂי לָךְ לִשְׁתוֹת וְלִאֲכֹל יוֹשֶׁבֶת לְבֶטֶח בְּתִמְצָרִים כִּי תִגְלוּ מִמֶּנָּה בִּיגְדָה שְׁתוֹתָה עִיר מְמִלְכָה לְשִׁמְחָה לְשִׁמְחָה תִּהְיֶה וְתִהְיֶה שְׂמִיחָה מֵאִין יוֹשֵׁב:

שי למורא

יג לָבֹא, שִׁבּוּא. לְהַפּוֹת אֶת מִצְרַיִם, זו מִפָּה שְׁנִיָּה שֶׁהִתְרִיב נְבוּכַדְרֶאצַּר אֶת מִצְרַיִם, בְּשֵׁנִת עֲשָׂרִים וְשֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ. יד אֲמָרוּ, אֲהֵם הַמִּשְׁמִיעִים קוֹל, אֲמָרוּ לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם. הַתִּנְצֵב, הַדּוֹרֵת. וְהָכֵן לָךְ, הָכֵן לָךְ כִּל צָרִי הַמִּלְחָמָה. טו נִסְתַּף, נִשְׁטַפּוּ וְנִגְרָה. אֲבִירֶיךָ, כָּל אֶחָד מִגְּבוּרֶיךָ.

טז הַרְבֵּה בּוֹשֵׁל, ה' תִּדְרֹךְ וְהִרְבֵּה

בָּהֶם בּוֹשֵׁלִים. נִפְל אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ,

הַתִּקְבְּצוּ לִשְׂכֹן אִישׁ אֶצֶל רֵעֵהוּ. חֶרֶב

הַיּוֹנָה, חֶרֶב נְבוּכַדְרֶאצַּר שְׂבִחוֹתָאָה

(בְּמִרְמָה) עוֹשֶׂקֶת הָאֲנָשִׁים עִם רִכְשֵׁם.

יז קָרָאוּ שֵׁם, בְּמַעֲרַכַת צָבָא

בְּשׂוֹדִים הַקְּרִיזוּ לִמְרֹ. פִּרְעֹה מֶלֶךְ

מִצְרַיִם שָׂאוֹן, שִׁפְרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם

הַפְּרִים קוֹל שָׂאוֹן בְּנִינָה. הָעֶבְרִי

הַמּוֹעֵד, לֹא בָּא לְהִלָּחֵם נֶגְדָם בְּיוֹם

הַמּוֹעֵד הַקָּבִיעִי, מִפְּתַח לִבּוֹ. יח כִּי

כְּתוּבָה וְגו', כִּי כִּי שְׂדֵרֵךְ אֵמַת

הוּא שְׂתוּבָה קָבַע בְּהָרִים, וְהִרְ הַמִּרְמָל

עַל הַיָּם, כִּן בָּאֵמַת יָבֹא הַדְרָה הַיָּה

עַל מִצְרַיִם. יט וְנִצְתָה, לִשְׂכֹן צִיָּה.

הפטרה לפרשת בא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בירמיה פרק מו

מו יג תִּדְבֹר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־

יִרְמְיָהוּ הַנִּבְיָא לָבֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ

כָּל הַלְּבוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם: יד הַגִּידוּ

בַּמִּצְרִיִּם וְהַשְׁמִיעוּ בַּמִּגְדֹּל וְהַשְׁמִיעוּ

בְּנֵי וּבִתְחַפְּנָתָם אֲמָרוּ הַתִּנְצֵב וְהָכֵן

לָךְ כִּי־אֶכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ: טו מְדוּעַ

נִסְתַּף אֲבִירֶיךָ לֹא עֲמֹד כִּי יְהוָה תִּדְרֹךְ:

טז הַרְבֵּה בּוֹשֵׁל גַּם־נִפְּל אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ קוּמָה | וְנִשְׁכָּה

אֶל־עַמּוּנָהּ וְאֶל־אֶרֶץ מוֹלֶדְתָּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: יז קָרָאוּ שֵׁם

פִּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שָׂאוֹן הָעֶבְרִי הַמּוֹעֵד: יח חִי־אֱנִי נָא־

הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתוּבָה בְּהָרִים וּכְכַרְמֵל בֵּינָם

יָבֹא: יט כְּלִי גּוֹלָה עָשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בְּתִמְצָרִים כִּי־נִגְדָה לְשִׁמְחָה לְשִׁמְחָה תִּהְיֶה וְתִהְיֶה שְׂמִיחָה מֵאִין יוֹשֵׁב:

שי למורא

עטרת מרים

כ עגלה יפה־פיה יפה ביותר היו בוחרים לעבודת־יהוה של מצרים קרן רמיה היו להם על ידי מנחשים כי מצפון מבבל שהיא צפנית ממצרים בא בא יבוא עליה נבוכדנצר: בא גמי־שכריה שריה אשר בקרבה יוכלו לטבח פנגלי מרפק מפותמים פריגם־המחמה השרים הפנו עורף מן המלחמה

כ עגלה יפה־פיה מצרים, מצרים שחיתה מלכות יפה פנגלה יפה קרן, חתוד וכריחה. מצפון, מבבל. בא בא, כפל המלה לחזק ולומר שבדאי יבוא. בא) שכריה, שריה. פרוש אחר, "שכריה", גיסות ששכרו לעזרת. פנגלי מרפק, יוכלו לטבח פנגלים מספמים במרפק (=ברפת). גם המה, גם

השרים, (וגם השכירים). הפנו, הפנו ערם לנים. אידם, לשון שבר ואסון. עת פקדתם, זמן מיתתם. כב) קולה פנחש ילד, כמו הנחש שנקצצו רגליו, פן מצרים יקצצו רגליהם, כלומר שלא יוכלו ללכת ממקומם למשל חזין לארצם. כי בחיל ולכו, הכשדים ולכו עליהם בחיל רב ובקרדמות באו לה, יבואו עליה לכהתה בקרדמות. בחטבי עצים, שלא יוכלו למעט מעצמם את חרב הכשדים, כמו העצים. כג) כרתו יערה, כח יש בהם לכהת כל יערה. כי לא יחקר, לא יחקר מספר צבא הכשדים. כד) חבישה, התבישה. כה) אמון מנא, כמו המון. פרוש אחר, "אמון", שם שר העיר "נא". "מנא", מהעיר "נא", והיא "אלכסנדריה". כו) ואחרי כן, מקץ ארבעים שנה. כימי קדם, כלומר שיטבו בשקט בארצם. כז) ואתה אל תירא, צדיקים שבתוך מצרים, שהגלו לשם בעל כרחם. כח) ויפרתיד למשפט, איסר אותך במשפט ובאפן שתוכל לסבל, מעט מעט. ונקח לא אנקח, ולא אנקח אותך מן העולם. כי ישראל יעמרו בארצם כימי השמים על הארץ.

תהיה ונצתה מאין יושב: כ עגלה יפה־ פיה מצרים קרן מצפון בא בא: נא גם־ שכריה בקרבה פנגלי מרפק פריגם־ המה הפנו גסו יחדיו לא עמדו כי יום אידם בא עליהם עת פקדתם: כב קולה פנחש ילד בחיל ילכו ובקרדמות באו לה בחטבי עצים: כג כרתו יערה נאם־יהוה כי לא יחקר פי רבו מארבה ואין להם מספר: כד הבישה בת מצרים נתנה ביד עס־צפון: כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני פוקד אל־אמון מנא ועל־פרעה ועל־מצרים ועל־אלהיה ועל־מלכיה ועל פרעה ועל הבטחים בו: כו ונתתים ביד מבקשי נפשם וביד נבוכדנאצר מלך־ בבל וביד עבדיו ואחרי־כן תשבן כימי קדם נאם־יהוה: כז ואתה אל־תירא עבדי יעקב ואל־תחת ישראל כי הנני

מושעך מרחוק ואת־זרעך מארץ שבים ישוב יעקוב וישקט וישאנן ואתה אל־תירא עבדי יעקב נאם־יהוה כי אתך אני כי אעשה כלך בכל־הגוים | אשר הדחתיד

מהר וחס גלו וצדון לא שבו: כז ואתה אל־תירא עבדי יעקב כי לא תשאר בגולה ואל־תחת ישראל פן ישתקעו שמה כבבל כי הנני מושעך מרחוק ממקום שאתה שם ואת־זרעך גולים ומגנים מארץ שבים ומאז והלאה ישוב יעקב וישקט במנוחה וישאנן בשלום ואין מחריר ולא ימצא עוד מי יחריד: כח הגם שבעת שבש נבוכדנצר את מצרים נהרגו כל בני ישראל שהיו במצרים, ככל זאת, אתה אל־תירא עבדי יעקב נאם־יהוה כי אתך אני אף כי אעשה כלך בכל־הגוים | אשר הדחתיד שמה ואתך לא־אעשה כלך עם כי תהיה בארצם ויפרתיד איסר אותך למשפט

ללכת לארצם גסו יחדיו לא עמדו על עמדם ולזה פאשר השנים האוב נפלו בנופלים כי יום אידם עת רעתם בא עליהם עת פקדתם פקדת כל חי למות: כב קולה של מצרים פנחש ילד (בשקטע הקדוש־ ביריהוא את רגלי הנחש (בראשית ג יד) הלקד קולו של נחש מסוף העולם ועד סופו) כי הכשדים "בחיל רב ילכו עליהם ובקרדמות לקצין רגליהם באו לה בחטבי עצים שקוצצים בקרדמות: כג אתם בני כשדים כרתו יערה חרגו כל אנשי מצרים נאם־יהוה כי לא יחקר מספר אנשי כשדים כי רבו מארבה ואין להם מספר: כד הבישה ואתה אל־תחת ישראל נאם־יהוה כי נתנה נקמה ביד עס־צפון חם כשדים: כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני פוקד אשניה להביא פורענות אל־אמון מנא מעיר נא שהיא אלכסנדריה ועל־פרעה ועל־מצרים ועל־אלהיה ועל־מלכיה של ממלכות רבות שישבו בארץ מצרים, כמו שאפקוד ועל פרעה ועל הבטחים בו פן אפקוד על הגוים הבטחים בו: הפורענות הבאה למצרים הוא לעזש שחרע לישראל בנייהם שישק מלך מצרים וכן פרעה נכה שהמית יאשהו: כו ונתתים ביד מבקשי נפשם וביד נבוכדנאצר מלך־בבל וביד עבדיו ואחרי־כן תשבן כימי קדם גלי גלות נאם־יהוה: כא לנחם תולים לבל יתיאשו מן הנאולה בראותם שמצרים גלו וחזרו

עטרת מרים

במשפט כפי ענוד, אבל ונקח
לא אנקח מן העולם, כלומר: לא
אקריח מן העולם:

שָׁמָּה וְאֵתָּךְ לֹא־אֶעֱשֶׂה כָּלָה וְיִסְרְתִּיךְ לַמִּשְׁפָּט וְנִקְחָה
לֹא אֲנִקְחָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכַל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק:
נֵאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֵאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֵאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמֵּחַ צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שִׂמְחָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיאַ עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וְיַגִּיל לָבֵנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵירוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יְתַפָּרֵךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

מִצְרִיִּם: י וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצֻמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי
הִשְׁבַּעַת הַשָּׁבִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד וּפְקֹד
אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עֲצֻמֹּתַי מִזֶּה
אֶתְכֶם: י וַיִּסְעוּ מִסִּינַי וַיַּחֲנוּ בְּאֶתְלָם בְּקֶצֶה
הַמִּדְבָּר: יא וַיְהִי הַלַּיְלָה לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בַּעֲמוּד עָנָן
לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ וּלְלֵילָה בַּעֲמוּד אֵשׁ לְהַאֲרִיר לָהֶם

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ
יג י וַיְהִי בִשְׁלַח פָּרְעֹה אֶת־הָעֹץ וְלֹא־נָחֵם
אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי י
אָמַר אֱלֹהִים פְּנִי־נָחֵם הָעָם בְּרֹאֲתָם מִלַּחְמָה
וְשָׁבוּ מִצְרֵימָה: יד וַיִּשָּׁב אֱלֹהִים י אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ
הַמִּדְבָּר ים־סוּף וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ

חילו וידעו מצרים פראני יהוה ויעשו כן: (ישראל)
 ה ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך ללב
 פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת עשינו
 כי שלחנו את ישראל מעבדנו: ויאמר את
 רכבו ואת עמו לקח עמו: ויפקח עש מאות
 רכב בחור וכל רכב מצרים ושלשם על פלו:
 ה ויחזק יהוה את לב פרעה מלך מצרים וירדף
 אחרי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד רמה:

ללכת יומם ולילה: ב לא ימיש עמוד הענן
 יומם ועמוד האש לילה לפני העם: פ (לוי)
 יד וידבר יהוה אל משה לאמר: ב דבר אל
 בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי החירת בין
 מגדל ובין הים לפני בעל צפן נכחו תחנו
 עליהם: ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם
 בארץ סגר עליהם המדבר: ו וחזקתי את לב
 פרעה וירדף אחריהם ואפגדה בפרעה ובכל-

אגרות קודש

ב"ה, מוצש"ק ר"ח שבט, תשכ"ג
 ברוקלין.

נשי ובנות חב"ד סניף תל אביב,
 ה' עליהם תחינה

ברכה ושלוש!

נעם לי לקבל מכתבן מכ"ד טבת, יום שנת המאה וחמשים להסתלקות הילולא של כ"ק
 אדמו"ר הזקן, בעל התניא והשו"ע.

ויהי רצון שתמיד כל הימים תבשרנה טוב מהתרחבות פעולותיהן בקדש הן בכמות והן באיכות
 ובפרט ע"פ הידוע דברי רבנו הזקן בעל ההילולא בנוגע לפעולות נשי ובנות ישראל בכל הדורות,

כמסופר בשיחות הק' ובזכרונות כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל,

שמהם מובן אשר בדורות עקבתא דמשיחא גדולה עוד יותר חשיבות פעולותיהן וגם ההכרח
 בזה.

וע"פ הוראת חכמנו ז"ל שאין הקב"ה מבקש אלא לפי הכח שנותן מראש, ובודאי ישנה
 אפשריות מלאה למלאות התפקיד האמור

ויהי רצון שתעשינה בכל זה מתוך בריאות הנכונה שמחה וטוב לבב, כהוראת תורת החסידות
 בכל כגון זה.

בברכת הצלחה בעבודתן הקדושה הפצת המעינות בתוככי הפצת היהדות המסורתית
 ולבשורות טובות בכל האמור.

לוח זמנים לשבוע פרשת בא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
			ש	א	ש	א										
באר שבע (ח)	06:37	06:34	08:38	08:37	09:13	09:12	10:08	10:08	12:23	12:24	17:10	17:15	17:37	17:42	16:54	17:53
חיפה (ח)	06:39	06:35	08:38	08:37	09:14	09:13	10:08	10:08	12:22	12:24	17:09	17:15	17:34	17:40	16:44	17:50
ירושלים (ח)	06:36	06:33	08:36	08:36	09:12	09:11	10:06	10:06	12:22	12:23	17:12	17:18	17:35	17:40	16:37	17:51
תל אביב (ח)	06:38	06:35	08:38	08:38	09:14	09:13	10:08	10:08	12:23	12:24	17:09	17:14	17:36	17:41	16:53	17:52
אוסטריה, וינה (ח)	07:31	07:24	09:01	08:58	09:47	09:44	10:35	10:33	12:37	12:38	16:43	16:53	17:20	17:29	16:33	17:42
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:26	06:33	09:13	09:19	09:57	10:01	11:10	11:13	14:08	14:09	20:40	20:35	21:10	21:05	20:18	21:17
אוקראינה, אודסה (ח)	07:28	07:22	09:02	09:00	09:47	09:44	10:36	10:34	12:40	12:41	16:51	17:00	17:26	17:35	16:41	17:48
אוקראינה, דונייצק (ח)	07:05	06:57	08:35	08:32	09:21	09:18	10:09	10:08	12:11	12:12	16:18	16:28	16:54	17:03	16:08	17:17
אוקראינה, דנייפודונסק (ח)	07:17	07:10	08:46	08:44	09:33	09:30	10:21	10:19	12:22	12:23	16:28	16:37	17:04	17:13	16:18	17:27
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:49	07:41	09:13	09:10	10:01	09:58	10:48	10:46	12:48	12:49	16:47	16:58	17:26	17:35	16:38	17:49
אוקראינה, קייב (ח)	07:42	07:34	09:05	09:03	09:54	09:51	10:41	10:39	12:40	12:41	16:39	16:50	17:18	17:27	16:30	17:41
איטליה, מילאנו (ח)	07:51	07:45	09:28	09:26	10:12	10:09	11:01	11:00	13:06	13:07	17:23	17:31	17:55	18:03	17:12	18:16
אקוודור, קיטו (ח)	06:23	06:24	08:52	08:54	09:23	09:24	10:25	10:26	12:57	12:58	18:30	18:31	18:54	18:54	18:13	19:03
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:07	06:14	08:54	08:58	09:35	09:38	10:46	10:49	13:41	13:42	20:06	20:01	20:34	20:30	19:44	20:41
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:44	06:51	09:31	09:37	10:18	10:23	11:33	11:36	14:34	14:34	21:11	21:06	21:45	21:38	20:49	21:52
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:19	07:14	09:08	09:06	09:47	09:45	10:39	10:38	12:49	12:50	17:19	17:26	17:50	17:57	17:07	18:08
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:11	07:06	08:58	08:56	09:38	09:36	10:29	10:28	12:38	12:39	17:06	17:13	17:37	17:44	16:54	17:56
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	07:12	07:07	08:58	08:57	09:38	09:36	10:30	10:29	12:39	12:40	17:06	17:13	17:37	17:44	16:54	17:56
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:52	07:46	09:35	09:33	10:16	10:14	11:07	11:06	13:15	13:16	17:38	17:46	18:10	18:17	17:26	18:30
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:15	07:12	09:18	09:17	09:52	09:51	10:48	10:47	13:04	13:05	17:54	17:59	18:20	18:25	17:41	18:36
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:53	06:49	08:50	08:49	09:27	09:25	10:21	10:20	12:34	12:36	17:17	17:22	17:45	17:50	17:03	18:01
ארה"ב, מיאמי (ח)	07:07	07:05	09:15	09:15	09:48	09:48	10:45	10:45	13:03	13:04	18:00	18:05	18:26	18:30	17:46	18:40
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	07:09	07:03	08:54	08:52	09:35	09:32	10:26	10:25	12:34	12:35	17:00	17:07	17:32	17:39	16:48	17:51
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:35	07:30	09:22	09:20	10:02	10:00	10:53	10:52	13:02	13:03	17:30	17:38	18:01	18:08	17:18	18:20
ארה"ב, שיקגו (ח)	07:09	07:03	08:53	08:51	09:34	09:32	10:25	10:24	12:33	12:34	16:57	17:05	17:29	17:37	16:46	17:49
בוליביה, לה-פס (ח)	06:18	06:21	08:57	09:00	09:30	09:32	10:36	10:38	13:17	13:18	19:12	19:11	19:36	19:35	18:53	19:44
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:29	08:21	09:50	09:47	10:40	10:36	11:26	11:24	13:25	13:26	17:21	17:32	18:00	18:10	17:12	18:25
בלגיה, בריסל (ח)	08:28	08:20	09:50	09:47	10:40	10:36	11:26	11:24	13:25	13:26	17:23	17:33	18:01	18:11	17:13	18:25
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:41	05:45	08:23	08:27	08:58	09:01	10:06	10:08	12:52	12:53	19:02	18:59	19:23	19:20	18:42	19:31
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	05:30	05:34	08:12	08:15	08:47	08:49	09:55	09:57	12:40	12:41	18:44	18:42	19:10	19:07	18:24	19:17
בריטניה, לונדון (ח)	07:48	07:40	09:08	09:05	09:59	09:55	10:45	10:43	12:43	12:44	16:40	16:51	17:18	17:27	16:34	17:42
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	08:04	07:55	09:18	09:15	10:11	10:07	10:56	10:53	12:51	12:52	16:39	16:51	17:21	17:31	16:34	17:47
גרמניה, ברלין (ח)	07:58	07:49	09:15	09:12	10:07	10:03	10:52	10:50	12:49	12:50	16:42	16:53	17:21	17:31	16:33	17:46
גרמניה, פרנקפורט (ח)	08:08	08:00	09:32	09:30	10:21	10:18	11:08	11:06	13:08	13:09	17:08	17:18	17:46	17:56	16:59	18:10
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:37	05:41	08:20	08:24	08:56	08:59	10:05	10:08	12:53	12:54	19:09	19:07	19:29	19:26	18:49	19:37
הודו, מומבאי (ח)	07:14	07:13	09:29	09:29	10:01	10:01	10:59	10:59	13:21	13:22	18:28	18:31	18:52	18:56	18:13	19:05
הודו, פונה (ח)	07:09	07:08	09:25	09:25	09:56	09:56	10:55	10:55	13:17	13:18	18:25	18:28	18:49	18:52	18:09	19:02
הונגריה, בודפשט (ח)	07:18	07:11	08:49	08:47	09:35	09:32	10:24	10:22	12:26	12:27	16:35	16:44	17:11	17:19	16:24	17:33
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:17	07:12	09:02	09:01	09:43	09:41	10:34	10:33	12:43	12:44	17:09	17:16	17:40	17:47	16:57	17:59
יוון, אתונה (ח)	07:35	07:30	09:26	09:24	10:04	10:02	10:57	10:56	13:08	13:09	17:41	17:48	18:11	18:17	17:28	18:28
מולדובה, קיישינב (ח)	07:37	07:31	09:10	09:08	09:55	09:52	10:44	10:42	12:47	12:48	16:57	17:06	17:33	17:41	16:47	17:54

רפז

לוח זמנים לשבוע פרשת בא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף   (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:12	07:11	09:26	09:27	09:58	09:58	10:56	10:56	13:18	13:19	18:25	18:28	18:49	18:53	18:10	19:02
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	05:14	05:23	08:02	08:09	08:56	09:01	10:12	10:16	13:19	13:20	20:08	20:02	20:45	20:38	19:45	20:53
נפאל, קטמנדו (ח)	06:53	06:51	08:59	08:58	09:33	09:32	10:29	10:28	12:46	12:47	17:39	17:44	18:05	18:10	17:25	18:20
סין, בייג'ין (ח)	07:28	07:23	09:16	09:14	09:56	09:54	10:47	10:46	12:57	12:58	17:25	17:32	17:56	18:03	17:11	18:15
סינגפור, סינגפור (ח)	07:15	07:16	09:44	09:45	10:14	10:15	11:16	11:17	13:47	13:48	19:19	19:20	19:42	19:43	19:02	19:52
פולין, ורשא (ח)	07:27	07:18	08:44	08:41	09:36	09:32	10:21	10:19	12:18	12:19	16:11	16:22	16:51	17:01	16:02	17:16
פרו, לימה (ח)	06:00	06:03	08:37	08:39	09:09	09:10	10:14	10:15	12:52	12:53	18:41	18:40	19:05	19:04	18:22	19:13
צרפת, ליוון (ח)	08:10	08:03	09:45	09:43	10:29	10:27	11:19	11:17	13:23	13:24	17:37	17:46	18:11	18:20	17:26	18:33
צרפת, פריז (ח)	08:29	08:22	09:57	09:55	10:44	10:41	11:32	11:30	13:33	13:34	17:39	17:49	18:14	18:23	17:29	18:37
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:12	06:12	08:38	08:39	09:08	09:09	10:10	10:11	12:39	12:40	18:06	18:08	18:29	18:31	17:49	18:40
קנדה, טורונטו (ח)	07:40	07:35	09:21	09:19	10:03	10:01	10:54	10:52	13:00	13:01	17:23	17:31	17:53	18:01	17:11	18:13
קנדה, מונטריאול (ח)	07:22	07:16	08:59	08:57	09:43	09:40	10:32	10:31	12:37	12:38	16:53	17:01	17:26	17:34	16:42	17:47
קפריסין, לרנקה (ח)	06:49	06:45	08:44	08:43	09:21	09:20	10:15	10:14	12:28	12:29	17:08	17:14	17:36	17:42	16:55	17:53
רוסיה, לובאוויטש (ח)	08:57	08:48	10:06	10:03	11:01	10:57	11:45	11:43	13:39	13:40	17:20	17:33	18:04	18:15	17:12	18:31
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:35	08:25	09:40	09:37	10:37	10:32	11:20	11:17	13:12	13:13	16:53	17:06	17:34	17:46	16:46	18:02
רוסיה, ורסטוב על-הדון (ח)	07:55	07:48	09:27	09:24	10:12	10:09	11:01	10:59	13:04	13:05	17:13	17:22	17:49	17:57	17:03	18:10
שווייץ, ציריך (ח)	08:00	07:53	09:31	09:29	10:17	10:14	11:06	11:04	13:08	13:09	17:22	17:31	17:53	18:02	17:12	18:15
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:46	06:45	09:06	09:06	09:36	09:37	10:36	10:36	13:01	13:02	18:15	18:18	18:39	18:42	18:00	18:51

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ טכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00717
26/01/2020

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

